IACOBI ZABARELLAE PATAUINI DE REBUS NATURALIBUS...

Giacomo Zabarella, Giovanni Battista Coccini

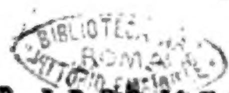

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
35 F
2

ROMA

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI,

DE REBVS NATVRALIBVS LIBRI XXX.

Quibus Quæstiones, quæ ab Aristotelis interpretibus hodie tractari solent, accuratè discutiuntur.

EDITIO DECIMA.

AB IPSOMET CLARISSIMO AVTHORE DVM ADHVC IN humanis versaretur, summo studio, & quam enucleatè reuisi, & emendati.

Cum triplici Indice, vno Librorum, altero Capitum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

TARVISII, MDCIIII.

Sumptibus Roberti Meietti.

Clarissimo, & Perillustri Viro, ac Domino,

D. FEDERICO PENDASIO MANTVANO,

In celeberrimo Bononiensium Gymnasio è supremo loco Philosophiam vnicè profitenti.

ROBERTVS MEIETTVS BIBLIOPOLA VENETVS S.P.D.

Diutino iampridem vsu est comparatum, & in more maiorum positum Clarissime Pendasi, vt qui publicas facere, vel proprias, vel aliorum vigilias penes se deliberatione seria statuere, eximij alicuius viri inscriptas nomini in doctorum deuenire manus summoperè exoptent; Quod quidem alios alia ratione fecisse tot literę testatum faciunt, quot vnquam & fuerunt, & sunt libri, & libelli in lucem editi. Hoc idem mihi harum Philosophię Naturalis Commentationum peruulgationi vnicè insudanti præstandum esse arbitratus sum: & quod ita sentirem, & facerem, incitauit me quidem & prouocauit, quod iudicabam non licere mihi soli tam veterem, & obseruatam consuetudinem quasi legis vim obtinentem violare; Quamuis non meas inquam, sed alienas Lucubrationes (rem literariam quantum mea hæc tenuitas perpeti potest promouēdi percupidus, nullo labori parcēs, & sumptui) ornatis admodum, & eligantibus typis in publicum edenda curarem. Tuum autem Illustrissimū sanè Operi huic nomen inscribendum censui, vt in ipso voluminis huius frontispicio prælatum totum Corpus quam maximè redderet cōmendabile, & illustratum. Nam quemadmodum strenui non minus quam fortes viri, in publicum certamen prodituri, ornatus decentioris, & armorum necessario (rei angustia sic vrgente familiari) vsu destituti, ea solent à Principibus viris mutua sumere, vt alienis saltē adornati protectique subsidijs, spectatorum animos atque oculos ad se al-

liciant

liciant atque conuertant,excitentque ad fortem pugnam inſpiciendã, ſolam virtutem ac ſtrenuitatem de ſuo habere ſat eſſe iudicantes. Ita viſum eſt mihi hac re acutiſſimi ſimul,ac doctiſſimi Zabarellæ Phyſicas Lucubrationes in publicum venturas doctas quidem & fructuoſas(abſit verbo inuidia) ſed quæ proprijs fortaſſe, ac debitis quibuſdã ornamentis carere uideãtur,ampliſsima dedicatione ornare,nomenque illuſtriſsimum aliquod in fronte illis præfigere, quo haud dubiè Liber per ſe vtilis,maximè glorioſus,& commẽdabilis redditus ſi propria quædam ornamenta præſeferre nequeat, alienis ſaltem micaret, & ſplendeſceret,una doctrina atque vtilitate ſua contentus. Id cum decreuiſſem,multi (Clariſsime Pendaſi)præſtantes admodum,& præclari profectò viri ſubito mihi occurrerunt; Sed nomen tuum præ cęteris conſultò deligendum putaui,tum quod propter claram generis nobilitatem,inſignem rerum agendarum vſum,& peritiam,pręclaram ingenij eruditionem, & ſingularem animi benignitatem, pietatem,& ſanctitatem,vti fulgentiſsimum ſydus vbique terrarum fulget & ſplendet,vt nullum lucidius, nullum ſplendidius inueniri poſſe videatur,tum quia tuo quodam quaſi iure hęc tibi quę gratanter offeruntur cuncta vtpotè à te profecta omnia vendicas;ex te enim felix illud & fertile ingenium, & natum, & educatum (ſic loqui liceat) in hanc quam publica atteſtatur doctorum communiſque ſchola lætam ſegetem ampliſsimo rei literariæ cum fœnore excreuit. Accipe igitur Clariſsime Pendaſi hoc qualecunq; meæ voluntatis officium, exiguum per ſe licet,ſed ex magno tamen affectu, tuique obſeruandi voluntate profectum, ex qua magni & Illuſtres viri ſolent oblata ſibi munera,non ex rerum ipſarum magnitudine ęſtimare. Vale,& Neſtoris annos felix diu viue. Venetijs Anno reſtauratę Salutis 1604. ipſis Kalendis Ianuarij.

INDEX LIBRORVM SIVE TITVLORVM CVIQVE LIBRO HVIVS Voluminis pręfixorum.

INDEX
CAPITVM OMNIVM,
QVAE IN SINGVLO
QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de naturalis scientiæ constitutione, Capita 42.

De in-

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

Secundi libri, de prima rerum materia. Capita 21.

Libri de Natura, Capita 9.

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

Libri de natura Cœli, Capita 2.

Libri

Libri de motu ignis in orbem. Capita 10.

Prioris libri, de motu grauium, & leuium. Capita 17.

Secundi Libri, de motu grauium, & leuium. Capita 10.

Index Capitum.

Libri de Constitutione indiuidui, Capita 11.

Libri de communi rerum generatione, & interitu. Capita 11.

Libri de Reactione, Capita 8.

Libri de Mistione, Capita 13.

Quòd

Index Capitum.

Prioris Libri de Qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

Secundi Libri de Elementaribus Qualitatibus, Capita 9.

Libri de Regionibus aeris, Capita 9.

Libri de calore cœlesti, Capiia 11.

Dubitatio

Primi Libri de misti generatione, & interitu, Capita 10.

Secundi Libri de misti generatione, & interitu, Capita 16.

Tertij Libri de misti generatione, & interitu. Capita 10.

Alia

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

Libri de Accretione & nutritione, Capita 25.

Solutio

Libri de Sensu agente, Capita 2.

Librorum duorum de visu, sed prioris, Capita 13.

An lu-

Secundi Libri de uisu, Capita 8.

Libri de Mente humana, Capita 15.

Libri de speciebus intelligibilibus, Capita 9.

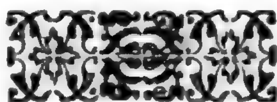
Libri de Mente agente, Capita 16.

Libri de ordine intelligendi. Cap. 14.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM NOTATV DIGNARVM,

quæ in hoc volumine continentur.

a primam columnam indicat, b verò secundam.

Contra

B

C

Quorum

Forma

Ignis

L

M

gulas

b 2 Quan-

R

S

Verior

T

V

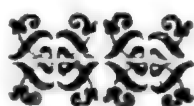
Sed

FINIS.

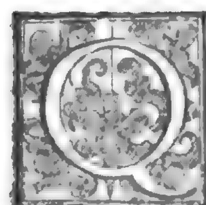

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
DE NATVRALIS SCIENTIAE CONSTITVTIONE.

CONSILII RATIO. CAP. I.

VISQVIS in naturalium rerum consideratione fructuose versaturus est, debet ante omnia ipsius naturalis disciplinæ naturam, & conditionem cognoscere, præterea vero, & eius diuisionem in partes, & ipsarum partium ordinem, propriosque singularum scopos non ignorare. Nam si artificiosa eius scientiæ fabrica bene intellecta ad ordinatam rerum naturalium cōtemplationem accedamus, longè melius, atque facilius abditas rerum causas, intimaque naturæ arcana penetrare apti sumus; vt è contrario ea ignorata satis magnum inde fructum percipere nemo potest. Tradidere quidem eam scientiam priscis temporibus complures, sed in eo munere ita excelluisse creditur Aristoteles, vt nemo in hac philosophiæ parte non modo illi præferendus, sed ne comparandus quidem cum eo esse videatur; quod quidem omnium, & antiquiorum, & posteriorum ad hæc vsque tempora philosophorum consensio comprobauit: Tot enim viri praclarissimi, & Graeci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Aristotelis libris ætatem consumpserunt, vt cognouisse omnis posteritas videatur, non posse ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philosophiam, siquidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magni Platonis Timæo habitum esse certum est. Quoniam igitur iampridem concepta hæc opinio postea quasi per manus tradita ad hanc vsque tempestatem peruenit, & vsque adeo inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philosophiam discere cupiunt, nullo nisi Aristotele doctore vtantur, & in omnibus philosophantiū Gymnasijs ad vnius Aristotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis stipēdijs statuantur, non paruum operæpretium facturum me esse existimaui, si Galenum imitatus, qui de artis medicæ constitutione libellum conscripsit, ego quoque vniuersæ ab Aristotele scriptæ naturalis philosophiæ structuram, & artificium declarauero, & ea, quæ alij singulos Aristotelis libros interpretaturi, sparsim, & separatim præfari consueuerunt, in vnum ipse congessero, eiusque disciplinæ vnitatem, naturamque, & partes, & harum artificiosam dispositionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium posuero. sic verò & quàm aliàs logicæ artis studiosis operam præstiti, eandem nunc philosophis quoque præstitero, vt enim tunc de Logicis rebus scripturus ante omnia de ipsius Logicæ natura, & partibus dicendum esse iudicaui; ita nunc de rebus Naturalibus volumen Deo fauente propediem edituros, in primis Naturalis scientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatā, tanquam præludij, ac præparationis loco cunctis Aristotelicæ theoricæ studiosis exhibebo. Quanquā enim non defuere, qui ante me tale quoddam onus suscepisse videntur, nam scripsere aliqui de ordine librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Aristotelis naturales libros composuerunt; attamen, vt diuersæ sunt hominum sententiæ, spero non defuturos quibus hic labor meus non superuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab alijs cognitam rei veritatem reperero, vt nil à me addi posse videatur, ego lubens aliorum sententiæ

subscribam, & tanquam eius relator, & interpres nitar saltem eam reddere clariorem; vbi vero nihil, in quo acquiescere possim, ab alijs dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipse noui, quod mihi ratio persuaserit, in medium adducere, & alijs ad iudicandum proponere: nec despero mea hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura, nam si alijs fortasse non proderunt, auditoribus saltem meis non paruo ea vsui fore, meq; ipsum magno labore leuandum per ea esse non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalē philosophiam publice interpreter, ob idque cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus non parum temporis conterere in ijs præludijs, quæ προλεγόμενα appellantur, eo posthac labore supersedebo, maiorem in ipso Aristotele declarãdo progressum facturus: maximum certè tunc faciam, quum cæteri omnes a me erunt editi libri naturales, in ijs enim disputationes omnes, quibus examinandis solemus in quoque libro seriem dictorum Aristotelis interrumpere, tractandæ a me in studiosorum vsum, & excutiendæ sunt. Interea exiguum hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum absoluendum opus promptiorem, & animatiorem reddet.

De subiecto totius scientiæ naturalis opinio vera. Cap. II.

QVoniam in primis cognoscendum est quid sit disciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, satis apud omnes constat eam esse scientiam speculatiuam, quum eius scopus non sit operari, sed scire res naturales; propria igitur differentia inquirenda est, quæ ipsam constituat, & ab alijs scientijs seiungat; sumitur autem cuiusque speculatiuæ scientiæ differentia a proprio subiecto, hoc enim vnum propriam cuiusque scientiæ naturam constituit, separatq; ab alijs omnibus; videndum igitur est quodnam sit proprium subiectum totius naturalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelligo quancunque rem consideratam, secundum quam acceptionem etiam principia, & accidentia subiecti possunt appellari subiectum; sed hac nimis lata significatione reiecta propriè subiectum accipimus, quale in primo libro posteriorum statuit Aristoteles in qualibet scientia contẽplatiua, nempe quod a principijs, & affectionibus distinguatur, cuius conditiones iam sunt a me diffusè in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ sub huius disciplinæ considerationem cadunt, numerari ab Aristotele in initio tum secundi libri Physicæ auscultationis, tum tertij de Cœlo, scilicet cœlum, elementa, mista, animalia, stirpes, & horum species, in horum *Lib. de tribus præcog.* enim omnium consideratione versatur philosophus naturalis: sed hoc cognoscere non satis est. quum enim scientia naturalis vna sit, & vnitas scientiæ sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes naturales prædictas sub vnum aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur subiectum vnum totius naturalis philosophiæ & ipsi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam statuendum sit, *Subiectum scientiæ naturalis.* interpretes Aristotelis superioribus temporibus non consenserunt, fuitque inter eos maximè controuersum: sed hac tempestate videntur omnes in hanc sententiam conuenisse, quòd corpus vniuersè sumptum, quod & cœlestia, & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc est quatenus habens in seipso naturam, quæ motus principium esse definitur, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis: quam sententiam ego absq; dubio veram esse censeo, quum & Aristotelis testimonio satis claro, & efficaci ratione comprobetur. Quum enim subiectum scientiæ duabus partibus constet, re considerata, & modo considerandi, vt in operibus logicis dictum est, sitque in hac scientia res considerata corpus, modus autem considerandi quatenus habens in se principium motus, iuxta communem. quam veram esse diximus, opinionem, vtramque ab Aristotele apertè pronunciatam legimus: nam in initio & secundi physici & tertij de Cœlo sola corpora nominat vt subiectum philosophiæ naturalis; sed clarissimè in principio primi de Cœlo asserit scientiam naturalem versari in corporibus, & horum principijs, & affectionibus; nam præterquàm quod apertè nominat corpus vt naturalis scientiæ subiectum, illud idem affirmat dicens principia, & affectiones corporũ in hac scientia considerari, siquidem id subiectum est, cuius principia & affectiones quæruntur. Quod autem *1 de natu. log. & lib. de præcogn.* modus, & ratio considerandi corpus non sit, nisi vt habens in se principium motus, asserit clarè Aristoteles in principio secundi Physici, dum inquit res naturales a non naturalibus distingui per hoc potissimum, quòd quatenus sunt naturales habent in seipsis principium motus, quod quidem alijs non competit, nisi per accidẽs. scamnum enim & quodlibet aliud corpus artificiosum habet quidem in se principium motus, non tamen per se, quia non vt artificiosum, sed quatenus materiam habet corpus naturale, vt lignum, vel lapidem: atqui certum est vnamquamque rem ab alijs distingui per formam, non per materiam, igitur habere in se principium motus est instar formæ, & est formalis ratio subiecti, qua corpus physiologiæ subiectum ab aliarum scientiarum subiectis separatur; etenim, vt artes mittamus, quę versan-

tur

tur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus est, corpora contẽplatur, non ea tamen ratione quatenus habent in se principium motus, quia hoc solius philosophi naturalis proprium est. sed alius apud Aristotelem locus est hoc mirificè confirmans, isq; consideratione dignus est, quoniã à multis perperam intelligitur; locus est cõtextus 71. secundi Physicę auscultationis, vbi Aristoteles inquit; Quęcunque mota mouent, sunt physicę considerationis; quæcunq; verò non mota mouent, non amplius: sed ea Aristotelis verba difficultatem faciunt, quoniam primus motor æternus mouet, & est immobilis, tamen est physicæ considerationis, quũ de ipso agatur in octauo libro auscultationis physicæ. Dubium hoc solent alij ita soluere: primus motor est physicæ considerationis quoad quæstionẽ an sit, quòd enim existat ostẽditur a philosopho naturali ex ęterno motu; at non est physicæ considerationis quoad quęstionem quid sit, sic enim ad Methaphysicum pertinet. sed hæc solutio nõ est consona verbis Aristotelis sequentibus, qui statim rationem afferens cur non sit physicę considerationis, ita subiungit [non enim in seipsis habentia motum, aut principium motus mouẽt, sed immobilia sunt] itaque si hæc communis solutio vera est, oportet ęquè in omnibus validam esse rationem Aristotelis, vt quicquid nõ habet in se principium motus, non sit physicæ considerationis quoad quid est: licebit ergo ita argumentari, motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in se motum, aut principium motus, ergo nõ sunt physicæ considerationis quoad quid est; quòd si cauillando dicant Arist. de solis mouentibus loqui, verum quidem istud est, attamen ratio Aristotelis si in his est efficax, debet pariter in omnibus habere efficacitatem: immò verò neq; in mouentibus omnibus locum habet, nam calor, & frigus agunt, & mouent, nec habent in se principium motus, sequitur ergo hæc non esse physicæ cõsiderationis quoad quid est; falsa tamen esse constat hæc omnia consequentia, nam accidentia naturalia cognoscuntur a philosopho naturali & quòd sint, & quid sint; quòd autem non habeant in se principium motus, manifestum est, quia hoc proprium est corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur habere naturam, sed esse a natura, vel secundùm naturam, vt dicitur in secundo Physicorum. Hac itaque solutione reiecta, ego puto ita esse respondendum: Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones eius, quorum trium considerationes in quo differepent iam declaratum a nobis est in operibus Logicis: Aristoteles autem in memorato loco non loquitur absolutè de physica consideratione cuiuscunque rei, sic enim ratio, quam adducit, idonea non esset, sed loquitur de illius subiecti consideratione, & de illo, quod à philosopho naturali consideretur vt subiectũ, non vt affectio, neque vt principium; itaque illud tantum a physico vt subiectum considerari dicit, quod in se ipso habeat motum, & principium motus, ita vt quicquid huiusmodi est, in ea scientia consideretur vt subiectum, quod verò tale non est, non possit in ea habere locum subiecti, per hoc tamen non stat quin possit in ea vel vt principium naturale, vel vt naturale accidens considerari; tollitur itaque omnis difficultas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in se principium motus, non est considerationis physicæ vt subiectum physicum, per hoc tamen non stat quin a physico possit considerari vt principium: sic motus, locus, calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in se principium motus non possunt esse subiectum physicum proprìe acceptum, sunt tamen accidentia physica, & quatenus talia sunt, cognoscuntur à philosopho naturali & quòd sint, & quid sint. Hoc idem confirmant verba Aristotelis in contextu 73. eiusdem libri, vbi ait (duo sunt principia mouentia physicè, quorum alterum non est physicum, quia non habet principium motus in seipso) nam quomodo dicit alterum esse mouens physicè, nec tamen esse physicum? certè nullus alius esse potest sensus verborum Aristotelis, nisi quod est principium physicum, & ita à physico potest vt principium considerari, sicuti reuera consideratur; at non est subiectum physicum, quia non habet in se principium motus: hæc est huius difficultatis tutissima solutio. Quoniam igitur ratio illa ab Aristotele adducta nil aliud probat, quàm non considerari a physico vt subiectum, quicquid non habet in se principium motus, manifestum est rationem formalem subiecti scientiæ naturalis apud Aristotelem hanc vnam esse, quatenus habens in se principium motus, per hanc enim vnam separat Aristoteles subiectum physicum ab eo, quod non est subiectum physicum: illud autem, quod habet in se principium motus, non est nisi substantia corporea, vt asserit Aristoteles in contextu quarto secundi physicorum: nullum igitur aliud statuendum est subiectum totius scientiæ naturalis, nisi corpus naturam habens. Ipsa quoque naturæ definitio hoc idem testatur, nam conueniens erat, vt in ipso huius scientiæ initio subiecti definitio proponeretur, hæc autem facilè intelligitur, si solum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non vt principium subiecti, sed vt subiectum, hoc est vt ratio formalis subiecti, ex qua intellecta statim apparet quid sit corpus naturam habens, ideò Aristoteles statim post definitionem naturæ subiungit definitionem habentis naturam, quod totius naturalis

Declaratio tex. 71. secundi Phys.

Communis expositio.

Confutatio.

Vera expositio.

Lib. de præcog.

Declaratio tex. 73 secundi lib. Physic.

philosophiæ subiectum est. Ratione quoque hoc comprobatur, illud enim statuere oportet scientię subiectũ, cui omnes conditiones competũt, quas Aristoteles in posterioribus Analyticis dixit in cuiusque scientiæ subiecto postulari, at hæ competunt omnes corpori naturam habenti, quod ita ostendimus: conditiones subiecti, vt ex ijs libris colligimus, & vt in operibus Logicis declarauimus, hæ sunt; subiectum debet esse præcognitum & quid nomen significet, & quid nomen significet, & quòd sit; debet omnibus, quę in scientia considerantur, substratum esse, & ipsum nulli inesse; debet habere principia, & accidentia demonstranda; ac denique debet toti scientiæ esse adęquatum, ita vt neque eam excedat, neque ab ea excedatur, hoc autem est omnes partes scientiæ in eius consideratione versari, & ipsum in nulla sciẽtia, nisi in illa sola tractari posse. Corpus autem naturam habens præcognoscitur quid nomen significet, siquidem eius declaratio tanquam totius scientiæ principium proponitur ab Aristotele in initio totius naturalis philosophiæ; notissimum etiam est quòd sit, & nihil eo notius est in scientia naturali, per quod possit demonstrari, idque Aristoteles ipse protestatur in contextu sexto eiusdem secundi physicorum; quod habeat principia, & accidentia, quæ de ipso demonstrantur, ita manifestum est, vt nulla declaratione indigeat: nulli etiam inest corpus naturale, quum ipsum per se existat, sed ipsum omnibus in naturali scientia consideratis substratum est, nam si diligenter omnia, quę in ea scientia tractantur, percurramus; nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens sit, nempè vel ipsius communis generis, vel alicuius speciei. Est etiam toti scientiæ adæquatum, quum enim tractari subiectum nihil aliud sit, nisi eius principia, & affectiones inuestigari, nulla certè huius scientię pars est, in qua de ipso non agatur; siquidem nulla est, in qua non agatur de principio, aut de accidẽte aliquo corporis naturalis: nulla est etiam alia scientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talis considerentur: sola igitur, ac tota scientia naturalis est de corpore naturali quatenus naturale est: hoc igitur est totius huius scientiæ subiectum adæquatum.

Cōditiones subiecti. Lib de tribus præcog.

Hic plures aliorum sententiæ ad bonum sensum trahuntur. Cap. III.

Sententia hæc ex aliarum consideratione confirmatur, quicunque enim aliud quidpiã huius sciẽtiæ subiectum statuunt, ij vel idem dicũt, quod corpus naturam habens, vel falsum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quę ad verum sensum trahi possunt. D. Thomas in principio primi Physicorum inquit subiectum esse ens mobile, vetans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quod Aristoteles in sexto eorum librorum probat omne mobile esse diuiduum, quod est probare omne mobile esse corpus, quare si corpus mobile subiectũ esset, probaretur subiectum in scientia sua, quod dicendum non est. Idem tamen in initio primi libri de Cœlo inquit subiectum esse corpus mobile, quæ etiam Alberti, & aliorum compluriũ sententia fuit, vidit enim tãdem D. Thomas illius argumenti sui vanitatem, quia licèt in sexto libro ostendatur oẽ mobile esse diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem est esse diuiduũ, & esse corpus, siquidem linea, & superficies diuiduæ sunt, nec tamen sunt corpora; tum maximè quoniam non eadem est propositio, datur corpus mobile, & omne mobile est corpus, quũ illa sit omnibus notissima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per se mobilem esse dicebãt; quamobrẽ siue concedatur, siue negetur animam, immo & res omnes per se moueri, non minus hæc est manifesta, datur corpus mobile, non hãc igitur probat Aristoteles in eo sexto libro; quemadmodum si quis probaret omne album esse hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc sit manifestè vera, illa manifestè falsa. Scotus verò subiectum statuere videtur substantiã naturalem; ita vt tres extent opiniones, quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij substantiam naturalem subiectum esse dicant; at si has benè perpendamus, non differut nisi nominibus, quum enim rem consideratam alij ponant ens, alij substãtiam, alij corpus, modum verò considerandi alij mobile, alij naturale, tamẽ si sano modo verba eorum sumantur, eandem dicunt rem consideratam, & eundem considerandi modum, quocirca Aristoteles quoq; varijs in locis subiectum scientię naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum considerandi esse, vt mobile, per mobilitatem vel intelligũt aptitudinem illam ad motũ, quæ est accidens, & qualitas quædam; vel intelligũt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipse fluit: si qualitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio insolubilẽ incidut, quum enim huius mobilitatis causa sit ipsa rebus naturalibus insita natura, demonstrari poterit à priori modus considerandi de re considerata per medium naturale in ipsa scientia naturali, corpora namque sunt mobilia, quoniam hẽnt naturam, sic autem subiectum in scientia sua per causam demõstraretur, quod omnino absurdum est. Restat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe naturalitatem, siue naturam ipsam,

D. Thomas

Albertus.

Scotus.

vt eos

vt eos puto intellexisse, ita vt nil aliud apud eos significet mobile, quam naturam habens. Qui verò modum considerandi esse dicunt, quà naturale, clarius id significasse videntur, tribus enim modis accipi potest naturale: primo sumitur pro essentiali, quemadmodum etiam natura pro essentia sumitur, vt quum dicimus hanc esse rei naturam, & hoc esse illi naturale: secundo modo sumitur naturale pro omni re pertinente ad philosophum naturalem, sic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio sumitur strictius pro eo, quod in se habet naturam, hoc est internam quandam propensionem ad recipiendum motum; huiusmodi autem sunt sola corpora, sic enim nec materia, nec motus est naturalis. Illi igitur, qui vel ens subiectum esse dicunt, vel substantiam, vel corpus quà naturale est, non possunt nisi tertio modo sumere naturale; primum enim omnino absurdũ esse manifestum est; secũdus verò omni artificio carens, ac puerilis esset, quicquid enim subiectum esse dicamus quatenus naturale, hoc est quatenus pertinẽs ad philosophum naturalem, subiecti nomine complectimur omne pertinens ad philosophum naturalem, quoniam ab eo, quod est quatenus ipsum, ad de omni efficax semper, ac necessaria est illatio; omnia igitur & principia & accidentia naturalia species subiecti erunt, proinde nulla erunt subiecti principia, nulla accidentia ab ipso subiecto distincta; idque esset accipere subiectum latè pro omni re considerata, quam acceptionem nimis rudem, & à nostro instituto alienam esse iam diximus. In tertia igitur sola significatione sumptum esse ab illis naturale manifestum est; sed clarissima omnium est appellatio modi huius considerandi, si dicamus quatenus naturam habens, seu quatenus habens principium motus, sic enim omnem vitamus ambiguitatem, & errandi occasionem, quam fortasse præbere potest illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis significationes. Hunc igitur considerandi modum si omnes statuunt, necesse est rem quoque cõsideratam eandem ab omnibus poni, & substantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in seipso corpus est, idem ergo est ens habens principium motus, & substantia habens principium motus, ac corpus, quemadmodum ens risibile, substantia risibilis, animal risibile idem significant, nempe solum hominem. Rectius est tamen dicere corpus, quam substantiam, vel ens, propterea quòd in scientijs contemplatiuis debet modus considerandi esse æqualis rei consideratæ, vt alibi declarauimus; ostendimus enim non pugnare inter se hæc duo, modus considerandi est æqualis rei consideratæ, & est angustior illamq; coarctat; æquales enim sunt quatenus sunt res quædam, quæ extra animam existunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod nõ habeat in se principium motus, & nullum datur habens in se principium motus, quod non sit corpus: attamen si alterum vt res sumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, sed vt considerabilem; corpus enim est considerabile non modò vt habens naturam, sed etiam alijs modis, potest enim mente concipi abiunctum ab omni aptitudine ad motum, & considerari tantummodò vt quantum, quæ est consideratio Mathematica: hoc autem est manifestissimũ in illis scientijs, in quibus idem esse videtur modus considerandi, ac res considerata, vt in Metaphysica, in ea namque subiectum esse dicimus ens vt ens est, in quo dicto esset absurditas, & nugatio manifesta, nisi modo aliquo ens restringeret ens, restringit enim non vt res, sed vt modus, siquidem vt res non modò sunt æquales, sed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quàm ens acceptum pro modo; ens nanque pro re acceptum omnia complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens est; sed quodlibet tamen horum, si sumatur vt modus considerandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam considerare vt ens, non est considerare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerso cõsiderare vt mobile est quidem considerare ens, at non est considerare vt ens: ens igitur, quod omnia continet, restringitur ab hoc modo considerandi, quatenus ens, quũ ab hoc cœteri omnes modi excludãtur; rationque huius est, quoniam materiæ est amplitudo, & indeterminatio, formæ verò distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res considerata locum obtinet materiæ, modus autẽ considerãdi tenet locum formæ, necesse est vt ens acceptum pro re considerata latius pateat, q̃ ens acceptum pro modo considerandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem consideratam, & modum considerandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædam sunt, sic enim seruatur essentialis connexus, neque per hoc stat quin res cõsiderata restringatur à modo cõsiderandi: quocirca melius est subiectum scientiæ naturalis statuere corpus quatenus naturam habens, quàm substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidentale quiddam substantię, & enti, nisi dicamus strictè sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quum itaque Aristoteles varijs in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modo ipsum vocet corpus, modo substantiam, modo ens, vel est inconstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit: sic etiam quum modũ considerandi modo statuat quatenus mobile, modò quatenus habens principium

Naturale dicitur tripliciter.

Modus considerãdi, debet esse æqualis rei consideratæ vide 1. lib. de nat log. ca. 18.

Aristoteles

cipium motus & quietis, necesse est vt per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de cœlo inquit scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autem tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat: & in primo contextu sexti Metaphysicorum inquit scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis. sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempè illam tantùm, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se principium motus: attamen in calce eiusdem contextus inquit philosophum naturalem considerare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per substantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphys. inquit ens mobile esse subiectum scientiæ naturalis, in primo autem libro de Cœlo commentarijs secundo, & quinto inquit subiectum scientiæ naturalis esse corpus; in sua autem præfatione in primum Physicorum inquit subiectum esse res sensiles quatenus transmutabiles, quę verba significant corpus quatenus mobile, sed statim declarās quid intelligat per mobiles, subiungit, idest quatenus in seipsis habent principium motus, & quietis, sumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem possumus Aristotelem, & Auerroem de subiecto naturalis scientiæ loquentes appellatione corporis vsos esse in libris naturalibus, in Metaphysicis verò appellatione substantiæ & entis, hæ namque voces pertinent propriè ad Metaphysicum; intellexit tamen solum ens corporeum, & solam substantiam corpoream, vt prædiximus.

Auerroes.

Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius subiectum statuerunt. Cap. IIII.

ILlorum sententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius scientiæ subiectum esse dixerunt, ad rectum sensum trahi posse iam ostendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defensionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas sectas distincti esse videntur, aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem strictius subiectum statuerunt; quem vtrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non defuerunt, qui ens mobile subiectum esse dicentes, palam professi sint se id sumere vt latius patēs, quam corpus mobile, siquidem non sola corpora, sed materia quoque, & forma mobiles dici varijs modis possunt: corpus quidem dicunt esse subiectum motus, materiam esse primam radicem, ac fundamentum omnis passionis; quia pati est propter materiam & moueri est pati: formam verò esse terminum motus: itaque corpus dicunt esse mobile subiectiuè, materiam fundamentaliter, formā terminatiuè; proinde materiam, & formam non modò esse principia corporis mobilis, sed etiam esse species entis mobilis, quod est æquatum subiectum totius scientiæ naturalis. Huius sententiæ vanitatem sola nominis significatio declarare pōt, mobile enim non dicitur nisi id, quod est subiectum motus; materia per se nō mouetur, si quidem id, quod mouetur, actu est, vt inquit Arist. in quinto physicorū; sed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars est, quare soli corpori est attribuendus motus. Multò minus mouetur forma eo modo, quē isti fingunt, nam terminare motum nō est moueri, immo adueniēte termino cessat motus. Sed nil certè ineptius esse potest, quàm dicere quicquid cū motu coniunctum est, seu quicquid relationem aliquam habet ad motū, mobile esse, sic enim quicquid a naturali philosopho consideratur, species erit entis mobilis, proinde species subiecti: omnia igitur locum subiecti habebunt; nulla dabuntur principia, nulla accidentia à subiecto scientiæ distincta. Pręterea quemadmodum motus maximè propriè, ac pręcipuè dicitur de motu locali, secundario de alijs; ita locus vt terminus motus localis magis dicetur terminatiuè mobilis, quam forma, quę generationis, seu alterationis terminus est: attamen nihil ab Aristotele alienius est, quàm locum dicere mobilem, quū apertè asserat esse prorsus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: sed quid magis erit mobile, quam motus ipse? Vanissima igitur est hęc sententia & absona rationi, ac doctrinæ Aristotelis a nobis antea declaratę. Sed non minus aliena est a verbis Thomæ, quem isti se tueri profitentur, nam in principio primi libri de cęlo dicit solum corpus esse subiectum scientiæ naturalis; in initio autem primi Physicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiā se per mobile nil aliud intelligere, quam habēs in se principium motus: quoniā igitur omne habens in se principiū motus corpus est, videtur ab ipsa potius nominatione corporis quàm a re, abhorruisse eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius postea leuitatem se cognouisse indicat in præfatione primi libri de Cęlo. Patet igitur nihil latius patens corpore mobili statuēdum esse subiectum naturalis philosophiæ; nil enim, quod non sit corpus, habet in se principiū motus; & nihil, quod principium motus in se non habeat, potest in hac scientia habere locum subiecti iuxta sententiam Aristotelis, sed solum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locū habere pōt in naturali philosophia.

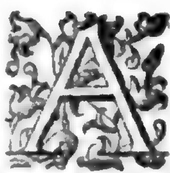
Thomistarum sententia de ente mobili.

Confutatio.

Confutatio

Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore angustius subiectum statuerunt. Cap. V.

Nonnullorũ opinio.

Liqui verò in contrarium errorem incidentes aliquod naturali corpore strictius subiectũ esse dixerunt, nempe corpus generationi, & interitui obnoxiũ, hoc moti argumento: illud est subiectũ totius sciẽtiæ naturalis, cuius principia in primo Physicorũ libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teste Aristot. in contextu 68. eius libri; ergo hæ solæ sunt subiectum: quare cœlum iuxta horum opinionẽ non consideratur a naturali vt species subiecti, sed vt subiecti principium. Alij vero nec cęlũ, nec elementa sub subiecto scientiæ naturalis contineri existimarunt, sed subiectũ statuerũt corpus naturale mistum, cuius & cœlum, & elementa principia sunt: videntur hi eodẽ fermè argumẽto moti in hanc sententiã venisse, elementa enim, & cœlum eiusdem ordinis esse vidẽtur, & vt eiusdem ordinis corpora ab Aristotele considerari, nam in libris de Cęlo ęquè considerantur vt simplicia corpora, è quibus mundus constat, deinde in libris de ortu, & interitu æquè vt principia mistorum, cœlum vt efficiens, elementa verò vt materia; quare si cęlum in scientia naturali vt principium consideratur, elementa quoque vt principia subiecti considerari dicẽdum est. Quum autem hi rem cõsideratam dixerint esse alij corpus naturale caducum, alij corpus naturale mistũ in modo tamen considerandi conuenerunt, dicentes illud considerari quatenus mobile, hoc est quatenus habens in se principium motus. Sed errarunt vtrique in vtrique; in re quidem considerata, quoniam cœlum, & elementa non cognoscuntur à naturali philosopho, nisi vt principia, scientia naturalis manca, & imperfecta est: res enim naturales eo modo sunt cognoscẽdæ, quo sunt, & quem locum habent in natura, eundẽ habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solum sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolutè naturalia corpora sine vllo aliorum respectu, & per se existũt, nec minus etiam destructis omnibus mistis existerent: sunt igitur cognoscenda à philosopho naturali tum vt aliorum principia, tum secundùm se vt naturalia corpora, pinde vt species subiecti; idque expressè notatum ab Auerroe legimus in primo, & vltimo commentarijs tertij libri de Cœlo, vbi dicit perfectam simpliciũ corporum notitiam in his duabus tractationibus esse constitutam; vna, qua considerantur, vt naturalia corpora, & vt subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua considerantur vt aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis non videat huius dogmatis absurditatem? tractari enim vt principia est tractari aliorum gratia, hoc autem de cœlesti saltem corpore absurdissimũ est, id enim dicere propter alia existere nefas est, existit n. præcipuè propter, se secũdariò autem propter alia; est igitur etiam per se cognoscẽdum, attamen à nullo per se cognosceretur, nisi dicamus a philosopho naturali, nulla namq; alia scientia est, in qua cęlum vt naturale corpus cõsideretur, aut considerari possit. Patet autem ea considerantibus, quæ ab Arist. in libris de Cœlo dñr, competere omnia ijs corporibus per se, & absolutè sine vllo mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subiecto: quare dubitandum minimè est illa corpora in libris de Cœlo vt subiectum considerari. Peccarunt etiam hi in modo considerandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile, dicunt omne mobile esse subiectum, cuicunque enim competit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis ẽt contitentibus, esse subiectũ philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neq; sola caduca, sed etiam elementa, & cęlum in scientia naturali hñt locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeãt singula in seipsis principiũ proprij motus naturalis. Hunc igitur errorem in adijciendo modo considerandi cõmittunt, qꝫ ipsum ampliorem ponunt re cõsiderata, sic enim pugnantia dicunt, & idẽ simul affirmãt, & negant; nam cœlum, aut ẽt elementa negãt in scientia naturali habere locum subiecti, idq; postea affirmant dum dicunt modum considerandi esse quatenus habens in se principiũ motus, sic enim dicunt omne habens principium motus esse subiectum scientię naturalis. Ad argumentum aũt illorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, vñr alij ita concorditer respondere, principia, de quibus in primo Physicorum agitur, propriè sumpta non competunt nisi rebus caducis, at impropriè, & proportione quadam cœlo quoq; accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum & duos contrarios terminos, nempe a quo & ad quem. Sed hęc communis responsio meo quidem iudicio vera non est: nam materia, & forma considerantur ab Aristotele tum in primo, tum in secundo libro Physicorum, diuersis tamen modis, in primo vt principia generationis corporis naturalis, in secundo vt principia motus, & quietis, secundùm quam consideratiónem cõpetit eis nomen naturæ. Quod igitur cœlo aptari eadem principia possint, cõcedendum est; prout considerantur in 2. lib. sed

Argumẽtũ illorum.

Alia opin.

Confutatio vtriusq; opinionis.

Simplicium corporũ tractatio duplex.

Ad argumentum responsio aliorum.

Responsionis confutatio.

Materia, et forma consideratio duplex.

non prout considerantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusque, & principium proprij motus naturalis, ita in Cœlo est propria natura, quæ est proprij motus principium, & proportione respondet formę, quę in corporibus caducis est principium motus; ob id definitio naturę est communis omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quam æternis. At in primo libro considerantur eadem principia respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ consideratio non potest aptari Cœlo, quia Cœlum apud Aristot. ex his principijs genitum non est, neque ex ijs constat, ideoque Aristot. in contextu 68. eius libri apertè dicit se de principijs loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi, & interitui obnoxiæ sunt. Quod verò dicunt eadem principia posse Cœlo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidem non ea considerat Aristot. in primo libro vt principia motus, sed vt principia corporis naturalis, quæ consideratio nullum habet locum in Cœlo, immo neque concedendum est posse eadem principia accommodari motui locali prout in primo libro considerantur, siquidem aliud est moueri, aliud est generari, & fieri, est enim motus à positiuo in positiuum, generatio verò à priuatiuo in positiuum ideò alij motus prçter localem possunt diuersis modis & motus, & generationes vocari, vt aquę calefactio dicitur motus alterationis quatenus est à frigido in calidum dicitur etiam generatio quatenus est calidi ex non calido; sed motus localis non recipit appellationem generationis, nisi admodum impropriè; nec dicere solemus id quod loco mouetur, generari, vel fieri, nisi maximè impropriè; licèt Aristot. in contex. 24 octaui Physic. hunc loquendi modum disputandi tantùm gratia & ad conuincēdum magis aduersariorum errorem vsurpauerit: ratioq; huius est quoniam generari, ac fieri propriè dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi quod mutatur, eaque esse non potest nisi in vna triu categoriarum, nempe substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, hę namque solæ sunt res absolutæ, quæ possunt appellari formæ; at locus est res externa, quæ non potest vocari forma rei motæ, a qua possit motus vocari generatio; id vero, quod vocamus vbi, respectum habet ad locum externum, nec est vere absolutum quod possit vocari forma; ob id Latini motum, qui est ad locum, ab alijs omnibus distinguere solent, tanquam a motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Physicorum ea ratione considerantur, quatenus sunt principia ex quibus aliquid generatur, & fit idque manifestum est in definitione primæ materiæ, & in toto ferè eo primo libro, vanissimum est id, quod illi dicunt, ea posse accommodari motui locari; eaque fuit causa, cur videamus Aristot. aliarum omnium mutationum tam substantialium, quam accidentalium exempla tulisse in illo libro, easque omnes considerasse; de motu autem locali ne verbum quidem fecisse, nec vllum vnquam eius exemplum attulisse in declarandis tum principijs contrarijs, tum subiecta materia. Maximè autem attestatur huic veritati in contextu. 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri siue secundum substantiam, siue secundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuersalem, in omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia, omnes mutationes recenset tum substantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, sola tamen excepta mutatione secundùm locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, seu generari. Patet igitur communem hanc solutionem falsam esse, proinde argumentum non esse solutum. Vera huius argumenti solutio postea manifesta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Physicorum cum secundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus id non posse negari, in illo primo libro agi de principijs corruptibilium tantum, sed negandam esse illam maiorem, illud est subiectum, cuius principia in primo Physicorum libro considerantur, puto enim cum Auerroe verum initium totius naturalis philosophiæ sumendum esse à secundo libro Physicorum, primum verò fuisse antepositum propter nostram faciliorem cognitionem, non quod re uera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoscendum generale subiectum totius scientiæ naturalis spectare debemus, quid in septem libris Physicæ auscultationis agatur, non quid in primo; in illis autem septem manifestum est agi de communibus, quæ similiter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis, secundum quandam analogiam; definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœlesti corpori; tractatio de motu motum quoque Cœli complectitur; de loco agens Aristot. in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum sit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quam ad alia, siquidem tempus est numerus, & affectio motus solius cœlestis; æternus verò motus, qui in octauo libro declaratur, vel est motus generaliter acceptus, vt multi dicunt, sub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum esset) contineatur; vel est solus cœlestis motus, non quidē vt proprius Cœli, sed vt motus vniuersi, qui oēs motus cōtinet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in ijs septem libris

Aliud est moueri, a liud fieri Nota cuis motus possit vocari generatio.

Responsio propria.

Secundus Phys. est initium philosophiæ naturalis infra. cap. 9.

Corpus naturale non est vniuocum infra cap. 10.

bris tractantur, sunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia esse possunt, nã corpus naturale latè acceptum non est vniuocum genus, quod vnius naturæ sit, quò fit vt quę inferioribus corporibus communia cum Cœlo esse videntur, non secũdùm eandem rationem eis competant, sed similitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur septem librorum consideratione efficacius argumentum sumitur, quàm ex primo, ad ostendendum quòd corpus naturale complectens omnia, & cœlestia, & inferiora corpora, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis.

Definitio, ac partitio scientiæ naturalis. Cap. VI.

QVoniam tota scientiæ natura à proprio subiecto pendet, cognito subiecto philosophię naturalis, facile est eius definitionem ex ijs, quæ dicta sunt, colligere: dicimus igitur Philosophiam naturalem esse scientiam contemplatiuam, quæ naturaliũ corporum, quatenus principium motus in se habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autem subiecti cognitio, quum sit finis cuiusq; scientiæ speculatiuæ in duobus consistit, vt alibi declarauimus, in principiorum, & accidentium illius subiecti cognitione: quare naturalis scientiæ scopus nullus alius est, quam cognoscere principia corporum naturalium, & eorundem accidentia per suas causas. Ex hac definitione haurire possumus veram totius scientię diuisionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hac primum diuisione vtentes: acturus philosophus naturalis de naturalibus corporibus eorum principia in primis cognoscere debuit; quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quisque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia nosse eius rei principia; sciẽtia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, vnam priorem, quę est de principijs corporũ naturalium, eaque octo Physicę auscultationis libris continetur; alteram posteriorẽ, in qua agitur de corporibus ipsis naturalibus, quorum illa principia sunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales quorum primus est liber de Cœlo. Diuisionem hanc ex ipsius Aristotelis verbis desumunt, nam in initio primi Physicorum inquit se primo loco acturum esse de principijs rerum naturalium, in initio autem primi de Cœlo asserit se tunc primùm naturalium corporũ tractationem aggressurum; octo igitur libros Physicæ auscultationis nullum aliud dicunt habere subiectum, nisi principia corporis naturalis, cum quibus coniuncta esse debuit tractatio de eiusdem communibus accidentibus; ipsum autem corpus naturale non in illis, sed in alijs sequentibus libris subiectum esse, eiusque tractationem incipere à primo libro de Cœlo. Hanc sententiam ego alias, quum philosophiam publicè interpretari cœpi, satis inter nostrorum temporum philosophos vulgatam, ab ijsq; receptam, atque defensam inueni; probare tamen eam nunquam potui, quia puto absonam esse rationi, & doctrinæ Aristotelis Posterioristicæ; propterea semper illam efficaciter impugnaui; nunc verò pauca aduersus eam dicere satis erit, tum quòd satis multa à me dicta sunt in operibus logicis, tum etiam quòd audio desertam nunc esse à pluribus, qui quum antea ipsius defensores extiterint, in veriorem sententiam, de qua mox dicemus, postea venerunt, ita vt pluribus in eam inuehi nullum operæpretium fore videatur. Itaque nunc paucis agentes dicimus non posse de subiecto aliquo agi, nisi agendo de principijs, vel de accidentibus eius nam in his tantùm duobus tota scientia versatur: absonum igitur est rationi, quòd dicatur agi prius de principijs corporis naturalis, postea verò in alijs libris de ipso naturali corpore, sed ipsamet de principijs tractatio est actu tractatio de corpore naturali. Sed, vt hoc etiam eis condonemus, quid de accidentibus dicemus? in his enim vti non possunt ea ratione, qua de principijs vtebantur: non est enim necessarium agere prius de accidentibus rei, quam de ipsa re agatur, immò potius vanissimum est talem tractationem moliri, siquidem accidentia sunt natura posteriora subiecto, nec possumus ad eorum demonstrationem accedere, nisi subiecto iam cognito. absurdum igitur est id, quod illud dicunt, agi prius in libris Physicorum de communibus accidentibus corporum naturalium; postea verò in alijs libris agi de ipsis corporibus naturalibus. Præterea docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum accidentia propria generis non esse speciebus attribuenda, sed ipsimet communi generi, sin minus, sophisticam tradi cognitionem; atqui accidentia, & principia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, communia sunt, & competunt omni corpori naturali: in libris autem de Cœlo, & alijs omnibus sequentibus non agitur de corpore naturali genere, sed separatim de speciebus eius singulis: ergo si illis attribuit Aristot. accidentia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, sophisticè tradit cognitionem accidentium naturalium; tangitur autem ratio hæc ab Auerroe in sua præfatione in primum librum Physicorum. Hac igitur opinione reiecta ego puto accipiendam esse Auerrois in dicto loco, & Latinorum communem sententiam, qui putarunt tractationem de corpore naturali distingui

In lib. de tribus præcog.

De diuisione opinio aliorum.

Ratio opinionis prædictæ.

Confutatio

Lib. 3 de meth cap. 16 & lib. de præcogn. cap 5. 6. 7.

1. Ratio.

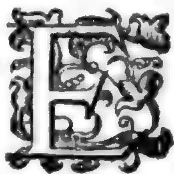
2. Ratio.

3 Ratio.

Vera diuisio scientiæ naturalis.

gui debuisse in duas partes præcipuas; quum enim corpus naturale cognoscendum proponatur tum secundum communem rationem, quatenus genus quoddam est latissimè patens; tum etiam secundùm proprias singularum specierum rationes; & ordine doctrinæ sit prius de genere agendum, quàm de speciebus; oportuit scientiam naturalem in duas partes diuidi, in partem communem, quæ de ipso genere sit, primumque in scientia locum occupet, & partem propriam, siue particularem, in qua de singulis speciebus tractatio fiat; pars igitur communis continetur octo libris Physicæ auscultationis, in qua docet Aristoteles ea, quæ omni corpori naturali communiter competunt; altera verò posterior pars continet reliquos omnes libros naturales, qui propter specierum multitudinem, ac diuersitatem plurimi, atque distincti sunt, quorum diuisio, & ordo in sequentibus declarabitur. Nulla igitur dissensio est in partibus huius diuisionis, quum omnes consentiant duas esse primas huius scientiæ partes, & vnam contineri octo libris Physicæ auscultationis, alteram verò reliquis omnibus; sed in ratione partitionis tota controuersia posita est; alij namque dicebant priorem partem esse debuisse de principijs corporis naturalis, posteriorem vero de ipsismet corporibus naturalibus. Nos verò cum Auerroe, & Latinis dicimus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpori naturali, posteriorem verò de ipsius speciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiam in initio suæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis logicæ partitionem apud eundem legimus in sua præfatione in primum Posteriorum, eamque nos in logicis libris nostris declarauimus. *In initio 1. lib. de nat. log.*

De subiecto librorum Physicæ auscultationis. Cap. VII.

Aliorum opinio. EX his, quæ modò diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicæ auscultationis; illi enim, qui primam huius scientiæ partem dicunt esse de principijs corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuendum, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstrauimus. *Opinio vera.* Nos verò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita, vt quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc idem in sua maxima amplitudine cõsideratum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam vanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientiæ, & partis, siquidem tota scientia subiectum habet corpus naturam habens, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. *Obiectio Vicomercati.* Sed huius obiectionis solutio facilè ex ijs, quæ dicta sunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest, vno modo pro ipso solo communi genere absque specierum consideratione; secundo modo pro sola omnium specierum collectione, videntur enim simul sumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. *Solutio. Corporis naturalis triplex acceptio.* Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum subiectum esse in solis octo libris Physicæ auscultationis; secundo autem modo in reliquis omnibus libris præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quę continet & octo Physicos, & alios omnes; non est igitur idem subiectum totius scientiæ, & partis, quum non eodem modo consideratum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; immo necessarium omnium fuit his modis naturalia corpora considerare, ad scientiæ huius perfectionem, & integritatem; nam si secundùm proprias tantùm rationes, quibus dissident, naturalia corpora cognoscerentur, imperfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundùm communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere: & è conuerso imperfecta fuisset sola generis cognitio sine cognitione specierum, confusa namque, & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantùm communi, in qua conueniunt, ignoratis proprij singularum naturis, & proprietatibus: Vtraque autem consideratione disciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit vt totius scientię naturalis non vnum sit subiectum quamuis enim plurimæ sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, vnitas ad subiecti, & scientiæ vnitatem constituendam. *Ratio vnitatis scientiæ naturalis.* Magis autem videntur aduersarij hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Cœlo, & alijs sequentibus, quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quamplurimæ, non satis tueri possunt huius disciplinę vnitatem; immo & mancam, atque imperfectam eam reddunt, tum eam tractatione communis generis destitutam esse volunt. *Solutio rationis ad uersariorũ.* Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, &

fusius

fusius soluta à nobis est in operibus Logicis, quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium siue intentio, nempe agendi de principijs, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit vt agere de principijs, vel de affectionibus rei sit in illa re versari vt in subiecto; certè sententiam nostram confirmat potius, quam infirmet dictum Aristotelis, quando inquit agendum primo loco esse de principijs, sic enim nil aliud indicat, quam scopum, & intentionem esse agere primùm de primis principijs: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt, sunt autem principia corporis naturalis communis, hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quod verò in initio primi libri de Cœlo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit se tunc primùm aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc primum aggredi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus; idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locuturus erat.

Lib. 2. de mete. 16. & lib. de praecog. 5. & 7.

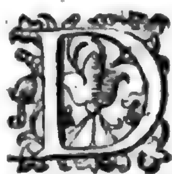
Diuisio librorum Physicæ auscultationis. Cap. VIII.

QVoniam dictũ octo libros Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissimè sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis, subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi, & de principijs, & de accidentibus illius subiecti; necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris. proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principijs corporis naturalis, in altera verò posteriore de eiusdem proprijs accidentibus, in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia, & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est vt sint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuisioni in duas partes attestatur partitio illa trita, & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus, horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principijs, alios verò de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes: certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertij libri ab Aristotele consideranda proponi, sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in ijs libris, non absque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaq; est Græcorum interpretum appellatio, si modo ea, quam diximus ratione vsi sunt. Sed quinam libri dicendi sint de principijs, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinq; priores esse de principijs, tres verò posteriores de motu: Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principijs, quatuor posteriores de motu: Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior est, consenserunt, quòd duo tantum priores sint de principijs, reliqui autem sex de motu, alijsque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus, prius quidem considerabimus quid in primo libro, & quid in secundo agatur, postea quid in alijs; sex quum enim hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiam naturalem sua virtute complecti, proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quam in plerisque alijs, immoremur.

Simpl. Adrastus.
Porphy. Ioannes Gră.
Recentiorũ opinio.

De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo. Cap. IX.

DIfficultatem primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principijs, vt antè diximus, agitur, non de principijs corporis naturalis vniuersè sumpti, de quib. potius agendum esse videbatur: siquidem de illius principijs agi oportet, quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quòd secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cœlum quoque extenduntur vt supra ostendimus; quomodo igitur primum alijs anteponens Arist. particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est difficultatis, quæ per aliorum responsionem, quam antea refutauimus non tollitur; ego igitur non verebor propriam hac in re proferre sententiam, ad quam inueniendam excitarunt me Auerrois verba in calce postremi commentarij illius primi libri. Videtur enim Auerroes huiusce rei veritatem nõ ignorasse, aut saltem sub nube vidisse, ibi namque interpretans vltima illa Aristotelis verba [rursus aliud principium capientes dicamus] duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quę manifestè vana, & absurda est, alteram postea adducit dicens Arist. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera

Dubiũ de 1. lib. Phys.
Solutio dubij.

Verum initiũ scientiæ naturalis ẽ 2. physi.

uera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoscamus num huiusce rei intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quod nullum est scientiæ naturalis conuenientius initium, quàm a definitione subiecti, & à declarationis huius nominis, Natura; idque Franciscus Vicomercatus instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, vt totius naturalis philosophiæ exordium esse queat; enumerat enim ibi Aristot. præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquàm in communi considerandi ratione illæ omnes conueniunt, fitque vnum totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? est ne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio sit ibi ab Aristot. ante secundum librum collocatus, ita vt sit verè primus liber Physicæ auscultationis, qui verò secundus dicitur, sit reuera secundus, & eum statim sequatur.

Duo sunt initia scientiæ naturalis.

Dicimus igitur duo esse initia scientiæ naturalis, vnum, quod ipsa secundùm se disciplina illa postulauit, alterum verò ob nostram meliorem cognitionem; ipsa quidem secundùm se scientia naturalis requirebat, vt à definitione subiecti exordium sumeretur, quemadmodum diximus, hac igitur ratione secundus liber est initium scientiæ naturalis, incipit enim ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissimè sumpti, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti nulla erant essendi principia, ideo nulla eiusmodi principia tractari potuerunt, sed principia tantùm cognitionis, vt mox declarabimus, inter quæ principem locum tenet declaratio nominis natura.

Prior ratio cur à 1. ph. incipere oportuit.

Sed propter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristot. primum librum anteponere, & ab eo totam scientiam auspicari, idque duas ob causas, vna, eaque præcipua, fuit propter cognoscendam naturam, ad intelligendum enim quid sit naturam habens, non modò intelligere oportebat quid sit natura, sed etiam quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus insitum ipsi naturali corpori; sed noscendum etiam erat quodnam sit illud, quod in Physico corpore inexistens dicatur principium naturalis motus in eo; ob id Aristot. statim post declarationem naturæ & habentis naturam, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit materia, vt prisci philosophi voluerunt, an forma, vt ipse Arist. existimauit; necessarium igitur omnino erat nouisse prius naturalia corpora ex materia, & forma constare, qđ quidem ex primo libro cognouimus, vt possemus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quam materiam; alioqui non opus erat ab illis principijs auspicari, quũ manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuersè sumpti, sed generationis, & generabilis corporis tantummodò; quò fit vt ad libros potius de generatione, & interitu, eorum consideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur; proponit enim considerandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non sunt nisi illæ eædem causæ, quæ fusè in primo Physicorum consideratæ fuerant, de quibus iterum loquitur, sed strictius, in primo de generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Aristot. in primo Physicę auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem.

Posterior ratio.

Adde, & alteram huius ordinis rationem, quæ ipsa quidem per se fortasse Aristotelem non mouisset, sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nam si antiquos philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturaliũ corporum nullo excepto principia erant, siquidem cęlum ex ijsdem principijs, è quibus cætera corpora, constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumq; est, si naturale corpus vniuersè sumptum communia suæ constitutionis principia habuisset, ab ijs omnino auspicandum fuisse, Arist. qui nondum docuerat cęlum esse corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excusatione, cur a primis generationis principijs non ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicę auscultationis, & ijs quidẽ vt principijs generabilium, non ita tamen vt constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quum potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, siquidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebant cęlum non minus, quam reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium esse. Ob id ex professo ab horum principiorum tractatione auspicatur Arist. in primo Physicorum, eamque in proęmio illius libri proponit, eaq; vtitur rõne, quod ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, nõ de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus nõdum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolutè possumus ad oĩum prorsus rerum naturaliũ notitiam cõferre illorum principiorũ cognitionẽ, quatenus illorũ principiorũ cognitio

gnitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, vt communis cęlo, & inferioribus corporibus, vt antea dicebamus.

Quòd corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum Cap. X.

Ed dignum consideratione hic est id, de quo multi dubitarunt: quum enim corpus naturale latè sumptum non sit vniuocum, sed analogum id autem vocari soleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum verò posterius, dubium est de quonam corpore dicatur prius & de quo posterius, num prius de cœlo, posterius de caducis corporibus, an è conuerso. Videtur quidem multis Cœlo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cœlum, & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa, quare videtur, primum inter naturalia corpora locum sibi vendicare. Hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cœlum propter suam nobilitatem esset magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quam lapidem, esse corpus naturale, & magis, quam asinum, esse animal, quod tamen dicendum non est; quemadmodum enim species generis vniuoci sunt aliæ alijs nobiliores, per id tamen non stat quin participatione generis sint ęquales; sic etiam hic dicendum videtur Cœlum secundùm propriam rationem esse alijs corporibus nobilius, nec ob id fieri vt sit magis, quã alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & ęquè naturale ac illa, aut etiam minus, quã illa. Si verò quia est causa aliorum, esset magis naturale corpus, oporteret elementa magis esse naturalia, quam mista, & magis hominem generantem, quam hominem genitum, quod tamen dicere nõ possumus: quamuis enim filius sit a patre genitus, non est tamen homo a patre, sed a sua forma, hæc enim sola est æquata ratio humanitatis; ita etiam elementa sunt causę mistorum, non tamen hac ratione habent mista naturam, quòd ex elementis constent, sed quia formam suam habẽt, quę verè est natura, nam etiam anima est natura, et principium motus, & est forma addita formis elementorum: sic etiam dicendum est Cœlum esse causam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen singula non ea ratione dici naturalia, quòd a cęlo sint genita, sed per proprias formas; singulum igitur naturale corpus per seipsum habere naturam dicitur, non per aliud, licèt vnum alterius causa dici possit. Ego puto ad huiusce rei declarationem necessarium esse intelligere quid sit id, quod solet vocari analogum, nam opinantur multi analogum esse id, quod ab Aristotele in principio quarti Metaphysicorum vocatur ab vno, siue ad vnum; decipiuntur tamen, quia in ijs, quę ab vno, seu ad vnum dicuntur, est pendentia necessaria aliorũ ab vno quatenus talia sunt: accidentia namque ea ratione sunt entia, quatenus inhærent substantiæ, quæ primario dicitur ens; & sana omnia ideo dicuntur sana, quia referuntur ad corporis sanitatem, quę finis est: at vnum analogia nil aliud est, quam vnum proportione, etiam si nulla sit pendentia aliorum ab vno. Huius exempla plura legimus apud Aristotelẽ in libris de animalibus, vt membrum illud, quod in animali principium & fons vitæ est, vnum est analogia, non enim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid cordi proportione respondens, nam in animalibus sanguineis est cor, in alijs verò, quæ sanguine carent, est quiddam aliud, quod in ijs eo munere fungitur, quo in sanguineis cor de præcipuo itaq; membro loqui possumus tanquam de vno per analogiam nulla tamẽ est pẽdentia inter illa, quæ sub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus sanguine ideo suo munere fungitur, quia pẽdeat a corde sanguineorum, neque cor ab illo pendet, sed solum habẽt quandam conuenientiam virium, seu muneris, qua dicuntur idem esse secundùm analogiam; legimus etiam aliud exemplum manifestum apud Aristotelem in contextu 87. secundi posteriorum, vbi dicit idem esse officium ossis in animali habente os, quod spinæ in pisce, & sepæi in sepia, proinde os, spinam, & sæpeum esse vnum analogia, non vnũ vniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cęlestia, & inferiora complectitur, vnum enim est analogia, quoniam vt hæc inferiora habẽt in se naturam, quę est internum principiũ motus singulorũ naturalis, ita in cœlo quoq; principium internum sui motus esse dicimus, non quidem eiusdem rationis, sed illi proportione quadam respondens; habere autem in se principium motus nec cœlo competit per inferiora corpora, nec his per Cœlum, sed cuilibet naturali corpori competit per seipsum, proinde vanum est quærere cui prius competat, cui posterius, quum minimè necessarium sit in analogis talem ordinem esse; quamobrem corpus naturale non rectè appellaretur commune ab vno, seu ad vnum, sed vocandum est commune analogum; quemadmodum è contrario ens non propriè vocatur analogum, sed rectius dicitur esse cõmune ab vno. Illud præterea notare volo, quod hac in re non parum est momenti, tantum abesse vt habens naturam prius significet Cęlum, posterius vero inferiora corpora, quod multi opinantur, vt potius meo quidem iudicio inferioribus competat prius, Cœlo autem posterius,

Multorum opinio.

Confutatio.

Opinio propria.

Analogum non est idẽ quod ab vno siue ad vnum.

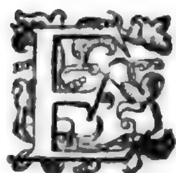
Corpus naturale non est ab vno, sed analogum.

Ens nõ est analogum. Habere naturã competit prius inferioribus, posterius cælo.

posterius, non quidem secundùm rem ipsam, hoc enim iam negauimus, sed secundùm nos, & ratione cognitionis nostræ, quoniam enim familiaria nobis sunt hæc caduca corpora, in quibus versamur, & quorum compositionem ex materia, & forma iam in primo libro cognouimus, hæc pręcipuè respexisse Aristot. in definitione naturę putandum est, vt tale motus principium Cœlo quoque, quod remotius, & ignotius nobis est, postea accommodemus. Hoc indicant tum verba posita in definitione naturæ, quæ fortasse alibi opportuniore occasione perpendemus, tum sequens illa Aristot. disputatio an materia an potius forma sit ipsa rei natura: loquitur enim ibi Aristot. de ijs, quę ex materia, & forma constant, nec ob id excluditur Cœlum, quia etsi materiæ & formæ compositionem non habet, tamen & materię, & formæ conditiones redolet, materiæ quatenus est corpus, formæ verò quatenus existit actu; habet igitur aliquid proportione respondens formę, quod est in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autē quomodo sese habeat alibi declarabimus. Hinc ortum habuisse puto nonnullorum errorem, qui dixere sub naturæ definitione naturam cœlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifestum est, Aristot. præcipuè caducorum corporum naturam respicere; at id quod profundius erat, consilium, artificiumq; Aristot. non penetrarunt, qui cœlo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam tetigimus, persuadet, tum tota septem librorum tractatio declarat: adde verò, & Aristot. verba satis clara in quinto contextu primi libri de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo Physicæ auscultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora esse loco mobilia, propterea quod habēt naturam, quæ est motus principium; deinde statim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & mistum; itaque asserit motum in naturæ definitione iam acceptum cœlesti quoq; motui communem fuisse: sed res manifestior est, quam vt pluribus verbis, aut longiori disputatione indigeat.

Aliquorū error.

Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principijs. Cap. XI.

EX ijs, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere possumus, quomodo duo priores libri Physicę auscultationis sint de principijs, vera enim est opinio D. Thomę, qui dicit agi in primo libro de principijs rerum naturalium, quę essendi principia vocari solent, in secundo autem de principijs scientię naturalis, hoc est de principijs cognoscēdi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus ipsum huiusce rei rationem, & artificium Aristotelis penetrasse; esset enim ab ipso quærendum cur tam diuersis exordijs distincta sint ab Aristot. principia rerum naturalium à principijs scientiæ naturalis quæ dicuntur cognitionis principia; prçsertim quum in initio primi libri contrarium asseruisse videatur; dicēs enim auspicandum esse a primis principijs rerum naturalium, propterea quod ex eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem esse rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidē dubitationis quam solutionem D. Thomas attulisset, & quam huius suæ distinctionis rationem esse existimauerit, ego quidem nescio: puto autem eam esse rationem, quam antea tetigimus, nam principia essendi, quæ omnium prorsus rerum naturalium principia essent, nulla considerari poterāt, quia nulla erant; sed a principijs tantùm cognoscendi auspicari poterat Arist. quod in secudo libro fecit; sed quoniam hęc cognosci non poterant, nisi prius caducarum saltem rerum principia nouissemus, licèt horum consideratio ad alium potius huius scientiæ librum pertinuisset, Aristoteles melioris doctrinæ gratia statuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, cumque a secundo seiunxit sumens in secundo altius exordium, quia primus ad sola generabilia, secundus verò ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia essendi esse etiam cognoscendi, verum id quidem est, at non reciprocatur; & longè diuersa sunt principia cognoscendi tantùm, ab ijs quæ & essendi, & cognoscendi principia sunt; de quibus id possumus notare, quòd licèt vt essendi principia non sint nisi rerum caducarum principia, tamen vt principia cognoscendi possunt omnium rerum naturalium principia dici, conferunt enim ad tractationem secundi libri, sicut antea diximus. Cæterum vt primum librum tandem omittamus, restat vt de secundo doceamus quęnam cognitionis principia in eo considerentur. Primum quidem dubitare non possumus maximè omnium præcipuum cognitionis principium esse declarationem nominis naturæ, eamque non esse nisi principium cognitionis, quum sit tradita per effectus posteriores, per motum, & quietem, idque notauit expresè Auerroes in commentario. 44. secundi libri posteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, sed vt ratio formalis ipsius subiecti corporis naturalis, declaraturque per respectum ad accidentia posteriora; patet autem declarationem nominis subiecti inter omnia cognitionis principia primum sibi locum vendicare, ideò in secundo libro prima omnium esse debuit

Opinio D. Thomæ.

Dubium.

Solutio.

Quomodo 2 lib. sit de principijs cognitionis.

debuit tractatio de natura, qua doceamur quid sit, & quæ sit natura, quod ibi præstat Aristot. ad contextum vsque decimumquintum. Quoniam autem sicuti res ab alijs rebus distinguitur per propriam formam, ita quælibet scientia ab alijs per modum considerandi, qui formæ locum obtinet; ideò declarata ipsa ratione formali proprij subiecti Aristot. per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, separat naturalem scientiam à mathematicis; idque similiter est cognitionis principium, siquidem tollit difficultatem de ipso huius scientiæ proprio subiecto, quæ in huius disciplinæ ingressu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Aristot. formam esse rei naturam, ideò declarare etiã voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, ideò declarare etiam voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, & ad quos vsque fines extendatur, idque vt Physicam tractationem seiungeret a metaphysica. Hæc igitur omnia in ipso scientiæ initio fuisse declaranda vt cognitionis principia saltem vt quæ dirigentia, seu præparantia dicuntur, manifestum est. Sed sequens de causis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna est aliqua consideratione, nã qualisnam sit, & cur ab Aristot. instituatur, videtur nõ satis ab alijs fuisse declaratum: sunt qui dicant Arist. in principio primi libri professum se de principijs, de causis, ac de elementis rerum naturalium locuturum, id postea ita esse exequutum, egit in primo libro de principijs, in secundo autem de elementis, & de causis, de elementis in tractatione de natura, quoniã natura est internum principium motus, quod propriè dicitur elementum; tandem de causis in hac, de qua loquimur, de causis tractatione. Quę sẽtentia in eo tantum est probãda, quòd dicit in primo libro agi de principijs, in reliquis omnino reprobanda, de causis namque, & de elementis non in secundo libro agitur, sed in eodem primo siquidem in primo libro Arist. idem prorsus significauit ijs tribus vocabulis, prima namque interna principia rerum naturaliũ, & primæ causæ, & maximè propriè elemẽta vocantur, idque manifestè testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadẽ principia indistinctè appellat modò principia, modò causas, modò elementa: sed nihil repugnãtius est rationi, quã in dicere tractationem de natura esse de elementis: nam materia, & forma nõ vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentium, sed solum respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes; non sunt igitur elementa quatenus subeunt appellationem naturæ, quæ respici motum, & quietem; sed quatenus sunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur, & constat. Nec minus errant

Qualis tractatus de causis.

Opinio aliquorum.

Confutatio

in tractatione de causis, ea namq; non est illa, quam Arist. in initio primi libri proposuerat, siquidem de illa quidem tractatione, quę in primo libro habetur, dicere possumus nos per eã cognouisse primas causas rerum naturalium; sed de illa, quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus, per eam.n. nullas cognoscimus rerum naturalium causas, ex quarũ notitia aliorũ cognitionem adipiscamur; patet.n. agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis vllis effectuum naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalem philosophum, sed ad metaphysicum propriè, & modo etiam aliquo ad logicum pertinere, nã cognoscere demonstrator debuit, si demõstrare est à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locum habere possint; ideò de his aliqua dicuntur ab Aristotele in secundo libro posteriorum Analyticorum. Quo modo igitur de generibus causarum agat in secundo Physicę auscultationis Aristoteles, considerandum est, hoc enim satis ab alijs explicatum esse non video. Sumitur (vt arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerroe in sua pręfatione in Posteriores Analyticos, & in commentario. 16. secundi Physicorũ, & in initio suorũ commentariorum in primum de partibus animalium, vbi inquit duo esse genera regularũ logicarum, alię namque sunt vniuersales, & ad omnes disciplinas vniuersè conferentes; aliæ vero propriæ, & ad vnam aliquam disciplinã peculiariter attinentes; de illis agere ad logicum inquit pertinere, de his verò minimè, sed cuiusq; disciplinæ proprium id munus esse; nam illa, quę ad omnis demonstrationis cõstructionem generaliter attinent, in posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerũt; sed illa, quę ad solas pertinent demonstrationes naturales, non in logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt, non.n. debet logicus ad particulares, ac proprias singularũ sciẽtiarum conditiones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio naturalis, & qualis mathematica. Eam igitur causarũ considerationem que in secundo Physico. habetur, ego logicam esse puto, eamque restrictã ad scientiam naturalem, & faciendam in ipsamet disciplina naturali; quum enim in secũdo Posteriorum docuisset Aristoteles ex quibusnam causis cõstrui demonstratio possit, docet in secundo Physicorũ ex quibusnam causis demonstrare debeat philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostẽdit demõstrandum ipsi esse ex omnibus, maximè verò ex fine, propterea quòd natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerrois mentem patet legentibus prædictam eius præfationem in posteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius logicę particularis nominauit exempli gratia librum secundum

Opinio propria.

Duo genera regularũ logicarum.

dum Physicorum,& primum de partibus animalium;putauit enim hęc esse principia cognitionis in singula disciplina,per quę moneamur qua methodo in ea disciplina progrediendum sit:nec dico hanc esse logicam rebus naturalibus applicatam, quæ vtens, siue in vsu posita vocari solet, nam huiusmodi esse totam scientiam naturalem certum est, non solũ aliquem vnum eius scientiæ librum; sed dico esse logicam docentem.sed propriam scientiæ naturalis,ideoque in naturali scientia traditam, nõ in libris Analyticis. *De casu,& fortuna.* Illa vero de casu, & fortuna tractatio,quæ in eo secundo libro habetur, annexa est tractationi de causis; vt autem eius ratio cognoscatur, sciendum est tractationem illam de causis duas habere partes,vnam,in qua declarantur.solummodo genera, & modi causarum;alteram vero magis pręcipuam,quę incipit in contextu.70. in qua Arist. ad id,quod sibi proposuerat, applicat ea omnia,quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali,maximè vero per finem, tandemque in calce libri ostendit necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materię propter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat dicẽtium effestus naturales fieri ex materiæ necessitate.In hac igitur postrema parte, in qua docet Arist.ex quibus causis debeat philosophus naturalis, quærere scientiam rerum naturalium,non loquitur de casu, & fortuna, sed potius excludit huiusmodi causas dicẽs effectus naturales,vel semper eodem modo se habere,vel saltem vt plurimum, proinde nullum eorum referri posse in casum, & fortunam:sed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos causarum,vt quid omnes sint intelligamus,declarat etiam quid sint casus,& fortuna, quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus,eæque locum habere uideantur solũ in rebus naturæ,debuit Aristot. docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficientis; & hac ratione expleuit tractationem de causis,quantum ad naturalem philosophum potuit pertinere,nec ob alium scopum, nisi vt tandem doceret in quas causas sint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum scientiam adipiscamur. Sed nimium fortasse prolixi esse videbimur; vt in magnam molem crescere nostram hanc naturalis scientiæ fabricam oporteat,si in omnibus Aristot. libris tantam facere moram statueremus: sat igitur sit in ipsis naturæ primordijs, scientiæque huius vniuersæ principijs diutius institisse,quoniam principiorum consideratio, etsi mole parua est,virtute tamen est maxima,quum totã modo quodam sciẽtiam complectatur; in reliquis libris satis erit artificium, & ordinem perscrutari dimissa singularum rerum consideratione.

De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis. Cap. XII.

QVod autem reliqui sex libri sint de motu, alijsque accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipsa declarat, tum Aristotelis verba testantur in initio tertij libri, vbi asserit se de his tractaturum tanquàm de communibus accidentibus rerum naturalium. *Error Græcorũ in statuendis libris de principijs.* Quare falsa est Græcorum sententia,qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principijs,ducti fortasse verbis Aristot. in principio illius tertij libri, vbi dicere videtur se motu acturum *Ratio illorũ prima.* propter naturam, & vt definitio naturæ intelligatur,is igitur liber est de principijs,quia propter *Ratio secunda.* principia scriptus, sic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Arist. in contextu.54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Physicorum appellat librum de principijs. *Solutio primæ rationis.* Friuola tamen vtraque ratio est, ad alteram enim priorem dico, Aristotelem ibi respicere cognitionem motus an sit, quæ confusa dicitur; sed non cognitionem quid sit, quæ dicitur distincta, qualem in eo tertio libro tradit;dicens enim ignorato motu necesse esse ignorari naturam, non id significare vult.quod plerique existimarunt,tractationem de motu ibi esse instituendam ad intelligendam definitionem naturę,siquidem si absque illa non posset intelligi definitio naturæ, debuisset omnino Aristot. prius motus, quam naturæ,definitionem tradere,& declarare:sed volẽs solummodò significare Arist. magnum connexum, quem motus habet cum natura, quò fit vt naturali philosopho necessariũ omnino sit agere de motu, sumit ignorationem motus, quę opponitur cognitioni motus confusæ,quam habent omnes homines,& inquit, statuas ignotum esse dari motum, videbis naturam cognosci nullo modo posse; & reuera si benè naturæ definitionem expendamus, facilè intelligemus eam satis a nobis intelligi per solam motus cognitionem confusam, nec postulare distinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, si benè consideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturę; videmus etiam Aristot. in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare,ac declarare definitionem motus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter se, non propter definitionem naturæ,nisi enim ibi de motu agitur propter se,vbi summa cũ diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere possimus de motu agi in philosophia naturali;hoc idem de loco,ac de tempore dicendum est,de quibus agitur in 4.libro: sed in eodem tertij libri initio Arist. asserit se de his omnibus, ac de alijs locuturum, vt de

commu-

communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non est tertiũ librum & alios quinque sequentes esse de accidẽtibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico Aristotelem eo in loco nõ ipsum per se sumptum tertium Physicorum vocare de principijs, tanquam distinctum a libris de motu; sed totum volumen de Physica auscultatione a parte eius præcipua nominare de principijs; sic etiam quandoque totam Metaphysicam vocamus diuinam scientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tñ neuter horum, sed solus duodecimus est de rebus diuinis: sic Arist. in cõtextu 40. octaui Physicorum sextum librum vocat de natura, licèt oium consensione is in libris de motu numeretur, non in libris de principijs, totam. n. præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum sextum seorsum acceptum. De ipsa aũt illorum sex librorũ dispositione, ac de ordine eorum cõium accidentium multa dici possent, quæ cõsultò omittimus, ne hęc nostra theoria in magnum nimis opus excrescat: satis in præsentia sit aliqua breuiter tangere, quę ad consilium, institutumque hoc nostrum magis pertinere videntur. In primis id volo de quinto libro adnotare, agi quidẽ in eo de speciebus motus, eas tñ ad libros Physicæ auscultationis non pertinere, vel saltem non oẽs; de motu. n. latissime accepto, atque ẽt de motu locali vniuersè sũpto, qui oibus naturalibus corporibus cõis est, in ijs tantùm libris agi potuit; sed de alteratione de accretione et imminutione ac de generatione, & interitu; quæ solis caducis corporibus competant, non ibi agendum erat, sed in libris de generatione, vbi ẽt manifestam harum oium mutationum tractationẽ legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Physicę auscultationis, non pp se dicuntur, siquidẽ is non est locus, in quo de his agatur, sed pp cognitionem generis, de quo ibi agitur, cuius rationem declaro hoc exemplo, si sit cognoscendum aĩal genus cognitione quantũ fieri possit distincta, necesse est vt, quum sit totum quoddam confusum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distinctè cognoscere; confusè autem cognoscere est confusum cognoscere vt cõfusum, hoc est sine cognitione partium) qm̃ igitur animal duo hẽt partiũ genera, oportet ipsum ratione vtrarumq; distinctè cognoscere, primùm quidem hẽt partes essentiales, hoc est attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species a se contẽtas: per propriam igitur definitionẽ cognoscetur animal distinctè vno modo, sed manebit confusè cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, et perfecta vt specierum, sed rudis saltem, atque confusa, necessarium enim est ad perfectam notitiam generis aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio cõfert ad distinctam cognitionem generis quatenus genus est, & tanquam genus considerandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidẽ motus distinctè secundùm priorem rationem, sed tamen confusè notus mansisset secundùm alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; quæ autem species secundùm proprias rationes distinctæ cognoscendæ manent in alio lib. nam in libris de generatione declarabũtur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissimè acceptus non tractatur in alio loco. nisi in libris Physicę auscultationis, quæ enim in ijs de motu absolutè dicuntur, sunt præcipuè intelligenda de locali cui propriè, ac primario competit nomen motus. Posset autem alicui difficultatem facere illa, quam in ijs libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde verò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de vacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atque oppositionibus; cur igitur non vna, & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? soluitur tota hæc difficultas ex ijs, quæ alias de doctrinæ ordine scripsimus, quum enim ratio ordinandi sumatur semper a nostra meliore, vel faciliore cognitione, illa semper sunt anteponenda, quorum cognitio vel necessaria, vel vtilis sit ad reliqua cognoscenda; ex hoc igitur fonte facile est rationem haurire ordinis ab Aristot. seruati in his libris; quod quidem nunc paucis verbis absoluam, alias fortasse idem diffusius declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Aristot. in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentijs non commodè poterat, nisi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum præsertim locus respectu motus localis habeat rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de vacuo, siquidem nil aliud significat nomen vacui, quam locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quę de motu dicuntur

[Margin notes, left column:] *[illegible] secunda ra[illegible].* — *Cur de speciebus motus agatur in 5. lib.* — *Confusum cognoscere confusè, & indistinctè quid sit.* — *Omne genus est duplici ratione confusum.*

[Margin notes, right column:] *Dubium de tractatione motus.* — *Solutio.* — *In 1. lib de meth. & in Apologia.*

tur in quinto libro,ſiquidem in eo quinto fit ſępe mentio temporis, præcipuè verò in declaranda motus vnitate,quam ſine temporis notitia cognoſcere perfectè non poſſumus His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur,quia ſi daretur corpus actu infinitum,de medio tolleretur & motus localis,& locus,& tempus: de his ergo ſermo fieri non poterat, niſi prius oſtenſum fuiſſet non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam ꝙ cum motu coniunctionem, & affinitatem quandam habere videntur reliqua prædicta accidentia, ideò Ariſt.qui de motu plurima in his libris dicturus erat, voluit declarata definitione motus vniuerſali ſtatim illorũ omnium conſiderationem abſoluere,& poſtea ad motum reuertens omnia,quæ de ipſo dicenda manebant,ordinatim pertractare.

De 6. lib. In ſexto aũt libro agitur de continuo,de quo omnino agendum erat,quũ ſit commune accidens corporis naturalis; & quia ſimul cũ corporis continuitate conſiderat ibi Ariſt.etiam motus,ac temporis continuitatẽ,ideò non potuit agere de continuo niſi poſt cognitionem motus, ac tẽporis traditam in tertio,quarto,& quinto libris; erãt etiam in quinto libro traditę definitiones continui,& contigui,quas Ariſt.in initio ſexti libri reſumens manifeſtam facit eorum duorum librorum inter ſe connexionem.

De 7. lib. De ſeptimo libro nil videtur dicendũ pręter id,quod a multis dicitur,eum eſſe meram pręparationem ad octauum;maior enim pars theorematum, quę tractantur in ſeptimo, tractantur iterum in octauo: ideò Eudemus in horũ librorum interpretatione dimiſit ſeptimũ vt ſuperuacaneum, ſed tamen Simplicius, & Alexander animaduerterunt oſtendi quidem in vtroque libro eadem theoremata, at non eſſe vtrobiq; eaſdem demonſtrationes; etenim in ſeptimo ſunt leuiores, ac faciliores, in octauo autẽ validiores, exquiſitiores, & eſſentialiores; putarunt igitur Ariſt.de rebus altiſſimis ac difficillimis in octauo libro ſcripturum voluiſſe prius eaſdem in ſeptimo leuiter adũbrare,& rationibus facilioribus planiorẽ nobis viam reddere ad aliarum profundiorum intelligentiam; hoc idẽ de ſeptimo libro ſenſit Auerroes, vt apud eum legere poſſumus in initio octaui. Ipſe quoque Ariſt. hoc idem teſtari videtur in vltimis verbis ſexti libri,proponens enim conſiderandum an detur in rebus naturalibus æternus motus,ſignificare videtur ſeptimum librum eſſe modo quodam partem octaui, & eſſe de ęterno motu; eſt enim de æterno motu,ſi omnia quæ in eo ſcribuntur,ad æterni motus cognitionem,quæ in octauo libro traditur,dirigũtur,id autem quomodo ſit non eſt noſtrum in præſentia conſiderare.

De 8. lib. In ipſo autẽ octauo libro ſi hoc vnum eſſe Ariſtotelis conſilium ſtatuamus, agere de æterno motu,vt ego quidem omnino aſſerendum eſſe arbitror,clara eſt huius conſilij,ratio, & eius libri cũ præcedentibus connexio:quum enim apud Ariſtotelẽ in corpore naturali perpetuus,& inceſſabilis exiſtat motus,de hoc tanquàm de accidẽte Phyſici corporis vniuerſi agendum in his libris fuit,eaque tractatio in tota de motu tractatione poſtremum locum habere debuit: quũ enim egiſſet prius abſolutè de motu,deinde etiam de motu quatenus eſt continuus, agendũ manebat de motu quatenus eſt æternus,idque in octauo libro fit, quẽ ſi totum legamus, videbimus eũ intelligi non poſſe niſi ijs omnibus intellectis,quæ in alijs pręcedentibus libris declarata fuerant,ſupponit enim cognitum iam eſſe motum,& infinitũ, & locũ,& tempus & continuum,vt nõ abſque aliqua ratione aliqui in hũc errorem inciderint,vt dixerint præcedentes libros fuiſſe ab Ariſt. ſcriptos propter octauum. Altera quoque eſt ratio, cur octauus liber poſtremus omniũ eſſe debuerit, alij namque ſunt de rebus vniuerſalibus,hic verò eſt de æterno motu, qui vnus continuus ſingularis eſt:idque Ariſt. ſatis clarè pronuntiauit in cõtextu 40. eius octaui dum dixit pręcedentes libros [illegible] vniuersè de natura, hoc eſt de rebus naturalibus in vniuerſali,hoc.n.diſcrimine ſeparans alios ab octauo indicat octauũ eſſe de re naturali ſingulari;neque ob id alienus eſt hic liber a libris Phyſicæ auſcultationis, ſiquidem ſunt hi omnes libri de rebus cõmunibus, ſed alij ſunt de rebus communibus prędicatione,octauus verò eſt de cõibus non prædicatione,ſed extenſione, & ambitu nam motus in orbem,cuius in octauo libro demõſtratur ęternitas,non conſideratur ibi vt Cęli,ſed vt oĩum rerum naturalium motus. Hoc eſſe puto Ariſt. conſilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerari in libris de motu,& ita eum appellat Ariſt. in contextu. 14. primi libri de generatione,vbi dicit ſe de motore immobili egiſſe in primis ſermonibus de motu;& in contextu. 71. primi libri de Cęlo hunc librum citans vocat librum de motu.

Aliquorũ opinio de primo motore. Sed difficultatẽ facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc ſententiam traxit, quòd conſilium Ariſt.præcipuum ſit agere de motore æterno, agat autem de ęterno motu ꝓp motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris.

Cõfutatio. Sed abſque dubio decipiuntur,quia motor immobilis non eſt conſiderationis Phyſicæ, vt aſſerit Ariſt.in contex.71.& 73.ſecundi Phyſicorum, ideò de illo agit non propter ſe, ſed propter æternum motum, quum enim accidens cognoſcatur, niſi per ſuam cauſam demonſtretur, cauſa autem æterni motus æquata ſit primus motor immobilis, neceſſarium fuit agere de æterno motore, vt per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda eſt de æterno motu, etiam illa,

quæ

quæ est de æterno motore, quia id dr̃ considerari, cuius principia, & causæ quæruntur, vt ait Arist. in principio Duodecimi Metaphysicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, si cognouerimus discrimẽ philosophi naturalis, & Metaphysici in consideratione substantiarum a materia abiunctarũ, in hoc enim non videntur oẽs consentire. Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorũ, alia namque earundem attributa cognoscere Metaphysici est, alia verò Physici, ꝙ enim sint substantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant vt finis, aliaq; eiusmodi, considerat Metaphysicus; ꝙ aũt sint æterni motores immobiles, cognoscitur a philosopho naturali in octauo libro Physicorum. Alij etiam dixerunt hãc esse differentiam, ꝙ a Physico cognoscuntur quoad quæstionem an sint à Metaphysico aũt quoad quęstionem quid sint. Sed oẽm aliorum errorẽ ipsa veritatis cognitio declarabit. Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, siquæ sunt, emanant, eam esse, quę ex verbis Auerrois colligitur in postremo commentario primi libri, & ex verbis Aristotelis in contextu. 73. secundi, motores æterni considerantur a Metaphysico, vt subiectum, a Physico aũt non vt subiectum, sed vt principia affectionis naturalis: simile discrimen affert Arist. in 2. lib. inter Physicum, & Mathematicũ in earundem rerum consideratione, dicens quantitates Mathematicas a Mathematico cõsiderari vt abiũctas mente à materia naturali, proinde vt habentes locum subiecti; à naturali autem vt sũt affectiones corporum naturalium; quum enim tria hæc tantũmodo in quolibet scientia considerentur, subiectum, principia, & affectiones, sufficientissima est duarum scientiarum distinctio in eiusdem rei consideratione, quum dicimus, eam in hac scientia habere locum subiecti, in illa verò vt affectionẽ, vel vt principium considerari. Quoniam igitur motor æternus non consideranturr a naturali nisi vt principiũ, & causa ęterni motus, tota illa consideratio est respectiua, vocandaq; est de ęterno motu, quia de causa loqui quatenus est causa, est de eo loqui, cuius est causa. Ex his patet prioris opinionis falsitas, nam si æterni motores considerantur a Metaphysico vt subiectũ, necesse est oia eorum attributa nullo excepto, à Metaphysico cognosci, munus enim cuiusq; scientiæ est oia penitus sui subiecti propria attributa cognoscere, sin minus, ea perfecta sciẽtia esse non potest; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa sunt, ad Metaphysicum pertinent, nullũ ad Physicum, ideò videmus Arist. in 12. Metaphysicorũ non solũ docere entia illa esse substantias abiunctas à materia, & puros actus, sed ẽt esse ęternos motores immobiles: philosophus autẽ naturalis, qui entia illa non considerat vt subiectum, sed vt causas motus, nõ indiguit omnium illorum attributorum consideratione, sed quorundam tantummodò, sine quibus cognoscere non poteramus causam æterni motus: considerat igitur primum motorem esse abiunctum à materia, & penitus immobilem, non vt ipsius æterni motoris secũdùm se cognitionem adipiscatur, sed vt perfectè cognoscat causã cur in corpore naturali æternus est motus, quum enim motor sit à materia abiũctus, nõ laborat, proinde potest mouere perpetuò. Ex his colligimus veram esse hanc propositionem, Metaphysicus cognoscit entia abstracta esse æternos motores, & hanc, Physicus cognoscit entia abstracta vt æternos motores, quia tota eius consideratio est respectiua, & quatenus sunt principia; sed hanc esse falsam, Metaphysicus considerat entia abstracta, vt æternos motores, sic enim Metaphysico attribuimus solum considerationem respectiuam, & excludimus omnem aliorum attributorum considerationem. Patet etiam error secundæ opinionis, illud enim quod adducunt, discrimen verum est, sed secundarium adducunt prætermisso primario, ratio enim cur Metaphysicus cognoscat de æternis motoribus quid sint, est quia eos considerat vt subiectum, quælibet enim scientia debet proprij subiecti quidditatem cognoscere; Naturalis verò, qui non considerat eos absolutè sed respectu motus, non potuit illorum essentiam considerare, ea namque absoluta est, & ad eum pertinere non potuit, satis igitur habuit inuenire quod sint, quid autem sint ignorat, ideo nec substantias esse cognoscit, nec actus, nec alia, quæ solus primus philosophus contemplatur. Dicere igitur possumus tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam esse, tum secundariam, quatenus enim sumitur vt pars quædam tractationis de æterno motu, primaria est, quoniam primaria est tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor sumitur, vt quoddam distinctum ab æterno motu, secundaria dicenda est, quia instituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri structura, et artificio, quod certè est maximum, plura dici possent, quæ nunc omittimus, satis esse arbitrantes vniuersalem librorum cõstructionem exponere; illam verò, quæ singulorum librorum propria est ijs, qui libros ipsos interpretandos suscipiunt relinquẽdam esse censemus. Hæc igitur sunt, quę tractantur in his 8. lib. Physicę auscultationis, in quibus cãuendũ est ne diuersa subiecta quæramus, quod aliqui faciunt, vnum. n. & idem ij omnes subiectũ hẽnt corpus naturale latissimè acceptum; eorum aũt inter se discrimen non in subiecto consistit, sed in varijs scopis, seu intentionibus circa idẽ subiectum, vt in præcedẽtibus declarauimus: Hoc significauit Arist. p inscriptionẽ

Discrimen Phy & Metaphy in cõsideratione abstractorũ.

Aliquorũ opinio.

Alia opinio.

Opinio vera.

Error primæ opinionis.

Error secundæ opinionis.

Nota aliquorum errorem.

De inscriptione.

illã, Physicæ auscultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationem breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Aristot. scripta esse constat, vnum exquisitum, ac scientiale, in quo ipsæ rerum naturę penetrantur, & effectus per suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellatum est, hoc est auscultatorium, eo quòd ad philosophos, & literatos viros, qui eius auscultatores extiterant, huiusceinodi libri scripti esse intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab Aristotele contraponitur, est id, quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de moribus vocatur ἐξωτερικὸν .i. extrarium quasi ad vulgus, & ad populares homines scriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiusmodi erant ij, quorum ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ij, quos habemus, libri de Anima scientiales potius, atque auscultatorij sunt appellandi; eos etiam extrarios libros significasse videtur Arist. in contextu. 54. primi libri de Anima, vocans τοὺς ἐν κοινῷ λεγομένους λόγους .i. in cõmuni habitos sermones, quasi ad populum, non ad scientes. Cæterum si id auscultatorium est, quod modò diximus, manifestum est non distingui hoc nomine hos 8. lib. ab alijs Aristo. libris tum naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quòd scientiales sunt, non minus appellari merentur auscultatorij; restat igitur vt in illa dictione, Physicæ, consistat distinctio horum 8. lib. ab alijs, siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi de natura, non tamen vniuersè de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura: hi soli sunt absolutè de natura, & de vniuersa natura, ideò hi soli per excellentiam sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est de illa auscultatione, quæ vniuersè, & absolutè est de natura. Est igitur in his omnibus commune subiectum statuendum corpus naturam habens latissimè acceptum, non ad aliquam speciem restringendum; de speciebus autem sunt cæteri, qui mox sequentur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatam considerationem nunc nobis accedendum est: nam de octo libris Physicæ auscultationis ea, quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt.

De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia. Cap. XIII.

Equitur altera scientiæ naturalis posterior pars, in qua species corporis naturalis ordinatim considerandę sunt: hęc pro specierum varietate in plures libros diuisa est, quorum primus consensu omnium est liber de Cęlo in quatuor libros diuisus: hic quũ in scientia naturali secundum locũ obtineat, & statim sequatur octo libros Physicæ auscultationis, non põt aliud habere subiectum, q̃ primam naturalis corporis speciẽ, cui post generis cognitionem primus debeatur locus: hęc igitur quęnam sit nõ difficile est videre, si primã generis huius diuisionem nouerimus; hãc aũt ipsemet Arist. facit in initio primi libri de Cœlo, vbi ex secundo Physicorum repetens definitionẽ corporis naturalis, illud statim diuidit in simplex, & mistum, diuisionemq; hanc declarat ex diuisione motus in simplicem, & mistũ. De subiecto igitur librorum de Cœlo clarum est Arist. testimonium, qui ita vr̃ hos libros cum libris Physicę auscultationis connectere, quũ in illis actum sit de corpore naturali generaliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in simplex, & mistũ, & ordine doctrinę sit prius agendũ de simplici, q̃ de misto, necesse est subiectũ librorũ de Cœlo esse corpus naturale simplex; quod quidem ipsa quoq; tractatio confirmat, agit.n. primo loco Arist. de corpore simplici cõmuniter sũpto in ipso initio primi libri, vbi de hoc cõi analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici poterant, ipsi namque tanq̃ subiecto attribuit propriam affectionẽ motũ simplicem, quæ illi competit pp simplicem naturam; quemadmodum.n. absolutè accepta natura cã est motus absolutè accepti, ita & natura simplex simplicis motus est causa: nil aliud de hoc cõi dici poterat, ideò statim Arist. ad ordinatã specierum considerationem descendit, species aũt eius sunt Cœlum, & quatuor elementa, quæ, quum in nullo cõi vniuoco conueniant, similitudine tñ, & proportione quadam dicuntur simplicia corpora, qm̃ quodlibet horum eiusmodi est, vt ex alijs prioribus corporibus non cõstet: inter hæc primus locus cœlesti corpori debebatur, quum.n. sit ita notæ existentiæ, vt non egeat ex aliorum corporum declaratione innotescere, & ad eius naturã declarandã satis sit rudis illa aliorum corporũ cognitio, quã sensu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio coegit Arist. de elemẽtis prius agere q̃ de cęlo; ordinem igitur seruauit naturæ, & nobilitatis, Cœlum.n. & nobilius est inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum est causa; nisi ẽt dicamus ordinẽ ita seruari facilioris nostræ cognitionis, cognitio enim cœlestis corporis, quod leuia & grauia oĩa ambit, & continet, nõ parum conferre vr̃ ad cognitionẽ illorũ, quum ad ipsum terminetur motus leuium, & ab ipso motus grauium incipere intelligatur; adde q̃ motus grauium ad medium esse dr̃, motus aũt leuium a medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria; oẽs igitur ob causas vr̃ de Cœlo prius agendum fuisse, q̃ de elementis. In ipsa autem Cœli tractatione ordinem seruat Aristot. conuenientissimum, quia quum in cuiusque subiecti contemplatione duo, nec plura, cognoscenda proponantur, primum quidem

Prima diuisio corporu naturalis.

Connexio lib. de Cęlo cũ lib. Phy.

Corpus simplex est cõmune analogum.

Cur de Cœlo prius agatur quã de elemẽtis.

Ordo tractationis de Cœlo.

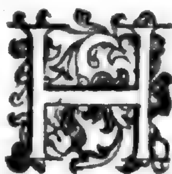
dem

dem eius natura, & essentia, deinde verò proprietates, & accidentia, quæ ab ea emanant, ante omnia naturam Cœli declarat in 1. libro ad contextum vsque 32. postea vero in tota sequente primi libri parte, atque in toto secundo accidentia cœlestis corporis contemplatur, in primo quidem illa, quæ licèt naturam Cœli insequantur, in totum tamen mundum redundant, ita vt Cœlum habeant subiectum præcipuum, mundum verò subiectum adæquatum, proinde de toto mundo ab Aristotele demonstrantur, eaque tria sunt, finitudo molis, vnitas, sempiternitas; in secundo autem illa, quæ non redundant in vniuersum, sed Cœlum habent subiectum adæquatum, cuiusmodi sunt sex illæ differentiæ positionis in Cœlo, dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, ante, & retrò; necnon varietas motuum, & astrorum, & orbium, eorumque ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non sunt enim hic omnia singillatim recensenda, quum satis sit totius tractationis rationem intellexisse. Id solum non est silentio prætereundum. in postrema secundi libri parte agi de terra, non quidem vt de elemento graui, sic enim de ipsa agitur in 4. libro, sed quatenus respectu Cœli locum centri obtinet, adeo vt illa quoque tractatio modo quodam de Cęlo esse dicatur, quemadmodum enim tractatio de centro quatenus centrum circuli est, pars quædam est tractationis de circulo, siue de circuli peripheria, ita & ibi tractatio de terra pars quædam tractationis de Cœlo esse intelligenda est. In duobus autem posterioribus libris agit Aristot. de reliquis simplicibus corporibus, de grauibus, & leuibus, quæ sunt ignis, aer, aqua, terra, hæc enim ibi tractantur vt grauia, & leuia, sumitque ibi Aristot. grauitatem, & leuitatem pro formis elementorum, non quod reuera sint formæ, sunt enim qualitates, sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequentia, per quæ mouentur elementa loco, & in proprijs quæque locis sita integrant mundum; hæc enim est propria elementorum consideratio in tertio, & quarto libris de Cœlo, vt postea declarabimus, quatenus sunt grauia, & leuia, hoc est quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequentibus, tunc præsertim, quum loquemur de subiecto librorũ de generatione, et interitu; nunc pauca hęc dicere voluimus, vt ante oĩa intelligatur quęnam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorũ de Cęlo; modò expendendæ sunt aliorum hac de re sňiæ, vt cum ijs disputãdo veritatẽ clariorẽ reddamus.

Tractatio de terra in 2 lib.

De 3 & 4 libris.

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIIII.

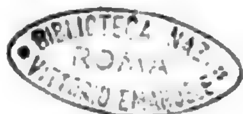
HVic sententiæ repugnant maximè sectatores Alexãdri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari visus est de subiecto horum librorũ: dixit enim Aristotelem in his agere de mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij, qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, vt subiectum sit mũdus tantùm, non simplicia corpora, quum hęc vt principia mundi, & propter mundum considerentur, ex ijs enim tanquàm ex materia mundus cõstat; non ipsa per se vt subiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumẽta suffragari, primùm quidem argumentãtur ex inscriptione, quum enim hi libri inscribantur de Cęlo, vel sumitur ibi Cœlũ pro solo cęlesti corpore, vel pro mundo toto, vtroque enim modo asserit Aristot. in contextu. 96. primi libri sumi posse Cęlum: atqui pro solo quinto corpore accipi nõ potest, sic enim manca, & imperfecta esset inscriptio, quum nõ de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elemẽtis agatur in his libris; sumitur itaque Cęlum pro mundo, proinde subiectum est mundus. Secundò sumunt argumentum à tractatione ipsa, nam totus primus liber est de mundo, nempe de eius finitate de vnitate, de æternitate. Tertiò ex verbis Aristot. qui sæpe Cœlum vocat primum elementum. vt in contextu. 91. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, videndum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum Cęlum; respectu quidem mistorum non potest elementum dici, quia mistum non constat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo vt respectu solius mundi possit vocari elementum, siquidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet esse Cœli, & aliorum quatuor corporum consideratio, necesse est, si Cęlum consideratur vt materia mundi, elementa quoque vt materiam mundi considerari, omnia igitur simplicia corpora vt principia subiecti in his libris considerantur, non vt subiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum, illud est subiectum, cuius principia, & accidentia quæruntur, illud verò non est subiectum cuius non quæruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non simplicium corporum, tractantur in libris de Cœlo, ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora: maior propositio manifesta est, minor probatur, agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sunt principia mundi

Primum argumentũ pro Alexãdro.

Secundum argumentũ

Tertium argumentũ

Quartum argumentũ

materialia, in primo autẽ libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principijs, ac de accidentibus mundi: de principijs autem simplicium corporũ manifestum est non agi in his libris, Cœlũ enim nulla habet principia, elementorũ verò nulla tractantur principia in his libris de Cœlo. Argumentantur etiam cõtra Simplicij sententiam hoc pacto, si subiectum horum librorum esset corpus simplex, deberet Arist. in libris de Cęlo oĩa, quæ ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorũ accidentia, hoc tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates considerat; de alijs verò, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidem facit de ijs enim loquetur in libris de generatione: non est igitur horum librorum subiectum corpus simplex. Postremò pro sua opinione hoc argumento vtuntur, agẽdum omnino erat de mundo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cœlo subiectum sit mundus, manca, & diminuta erit scientia naturalis ab Aristotele scripta, nullus enim in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipso mũdo vniuerso.

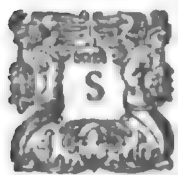
Quintum argumentũ

Vltimum argumentũ

Hanc igitur sententiam qui sequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarando, quum enim in hoc omnes consentiant, quòd libri de Cęlo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant: alij namq; dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur vt de ipsis corporibus naturalibus ageretur, sed quia totum nobis prius offertur cognoscendum, quàm partes, est enim nobis notius partibus, vt dicitur in contextu quarto primi libri Physic. ideo in libris de Cœlo agendum primo loco erat de mundo vniuerso, vt postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis sciẽtia absolueretur: quod quidem Aristotelem fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primùm de simplicibus corporibus, postea de mistis omnibus, & generatim, & singillatim. Alij verò dicunt subiectum fuisse in libris Physicæ auscultationis corpus naturale latè sumptum, à quo quum ad eius species transeundum esset, primo loco dicendum fuit de tota earum congerie, quę vocatur mundus, postea verò de singulis.

Ratio ordinis librorũ secundum alios.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. XV.

Ententia hæc an reuera Alexandri fuerit ego quidem dubius sum, quũ enim commentarios Alexandri nõ habeamus, ex ijs, quę à Simplicio referũtur, non liquet ita sensisse Alexandrũ, vt eius opinio ad rectum sensum, quẽ mox considerabimus, trahi nequeat; quemadmodũ si ita sensit, vt ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo potest: primum enim aduersus eum sic argumẽtor cum Simplicio, si scopus Arist. in his libris esset agere de mundo vniuerso, antequàm de singulis eius partibus ageret; ergo mundũ hic considerare deberet perfectum, nec ex simplicibus modò, sed ex mistis quoq; corporibus constantẽ, hoc enim omnino probaret aduersariorum ratio, si modò aliquid habet efficacitatis; nã si cognito corpore naturali communi, seu cognitis principijs offertur primo loco cognoscendum totũ, deinde partes singulæ, & hæ, quæ postea ab Aristot. considerabuntur, erunt & simplicia corpora, & mista, non video cur secundum ipsam eorum rationem non fuerit ante oĩa considerandũ vniuersum vt ex his omnibus corporibus constans; hoc enim esset de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & author libelli de mundo ad Alexãdrum videntur mundum considerasse; attamen de mundo vt mista complectente ipsis quoque confitentibus non agitur in libris de Cœlo, non est igitur consilium Arist. in ijs libris agere de mũdo; reuera enim mundus non est vnum quiddam eiusmodi, quod perfectè in vno libro tractari potuerit, quum non sit vnius naturæ, sed ex diuersarum naturarum corporibus sit conflatus; quamobrem perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philosophia naturali, quum in hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in alio de mistis generaliter, in alijs verò de varijs speciebus; sic enim cognitis partibus dicitur totus mundus esse cognitus, sed non totus simul in aliquo libro vt vnum quoddam subiectũ cognoscẽdum. Pręterea secundùm hanc opinionẽ nullus est conueniens transitus à libris Physicæ auscultationes ad libros de Cœlo, neque enim vt à primis principijs ad mundum, siquidem illa non sunt mundi totius principia; neque vt a corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non est species aliqua corporis naturalis, sed omnium specierum congeries, ordo autem artificiosus, quem proposuit Aristot. in proœmio primi Physicorum, est vt ab vniuersalibus ad particularia progrediamur, & a genere ad species. Adsunt etiam plura Aristotelis testimonia sententiam nostram comprobantia, nam in initio primi libri de Cęlo incipit agere de corpore simplici generaliter, deinde ad species transit à Cœlo incipiens, vt antea diximus. In postrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mundi, deinde in principio secundi libri concludens illã iam ostensam æternitatem tribuit eam soli cœlesti corpori, quasi eã demonstrasse de mundo fuerit eam de cœlesti corpore demonstrasse, illud enim solum apud Aristot. est radix ęternitatis, siquidem ideò æternus est mundus, quia Cœlum est æternum: quare de accidentibus mundi agere in primo libro est agere de cęlo, q a illa omnia

Primum argumentũ

Secundum argumentũ

Tertium argumentũ

omnia accidentia solam Cœli naturam consequuntur. Initio etiam tertij libri recensens Aristotea, quæ in duobus prioribus libris tractata erant, non dicit se egisse de mundo, sed de solo cœlesti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio primi Meteorologicorum commemorans ea, quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit se in libris de Cœlo egisse de mundo, nec vllam prorsus mundi mentionem facit, sed dicit de cœlestibus corporibus, & de quatuor elementis actum esse in his libris; nec vllum apud Aristotelem comperiemus locum, in quo asserat se in libris de Cœlo egisse de mundo.

Quomodo verè dici possit subiectum in libris de Cælo esse mundum. Cap. XVI.

Sed memoratæ sententiæ falsitas clarior reddetur, si declarauerimus quomodo ad rectum sensum opinio de mundo redigi possit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium sensum acceperunt, manifestissimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis sumi philosophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi significet quoddam perfectum, & absolutum, duplex in eo perfectio notari potest, vna molis, seu quantitatis, altera qualitatis, seu formæ; illam vocarent Latini nostri extensiuam, hanc intensiuam: ratione quidem quantitatis, & extensionis perficitur, & absoluitur mundus à quinque simplicibus corporibus, a mistis enim non integratur mundi moles quatenus mista sunt, sed quatenus constant ex simplicibus tanquam ex materia; quare etiam si nulla essent mista, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim constaret quantitate, & omnem locum adimpleret; ideò Aristot. dixit mista non alium habere locum, quàm illum, qui eis conuenit ratione elementi præualentis in mistione singulorum; ratione autem formæ, & perfectionis secundùm intensionem acceptæ mundus non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam a mistis omnibus, nam præter elementa adiectæ sunt mistis propriæ singulorum formæ, in quibus omnibus, earumque ordine ita est mundi perfectio constituta, vt vna sublata desineret mundus esse perfectus, & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem sola simplicia pertinent, ad ornatum verò, & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc conuenit, quod mundus consideratur hic vt ex solis simplicibus constans, non vt ex mistis; attamen si post libros Physicæ auscultationis prius offerebatur nobis totum cognoscendum, quàm partes, à toto ordiendum erat accepto potius secundo modo, quam primo, sicut antea considerabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata, vt graue subsistet leui & grauius minus graui; & id, quod nec graue, nec leue est, alia omnia intra se contineat & amplectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loqui, per quas singula proprios, & ita, vt prædiximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, vt subiectum sint ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idque videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit consilium Aristotelis esse agere de mundo, & de simplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est simplicia corpora, ex quibus constat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, vt legimus in principio suæ paraphraseos & in postremo commentarij tertij libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) simplicia corpora non vt subiectum tractari, sed vt principia mundi, hoc enim nil potest ineptius nil falsius excogitari, quandoquidem prius oportuisset Aristotelem de simplicibus corporibus agere, quàm de mundo, si illa vt mundi principia considerarentur, quoniam cuiusque rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res ijs ignoratis bene cognosci; ipsi tamen dicunt agi prius de mundo, quam de simplicibus corporibus, quod secundùm eorum sententiam est omnino absonum rationi: at putauit Auerroes simplicia corpora considerari vt subiectum libri, non vt principia subiecti, vt apertissimè apud eum legimus in primo commentario tertij libri de Cœlo, vbi primum inquit consilium Aristotelis esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora considerari vt principia mundi, nam postea seipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas, subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [& iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus cœlestibus, & accidentibus eorum, vult modò dicere de alijs quatuor simplicibus, quæ recta mouentur] sic enim dicit accidentia cœlestis corporis tractata fuisse in primo & in secundo lib. de Cœlo: quare non

Mundus sumi potest dupliciter.

Alexandri defensio.

Opinio Auerrois.

putauit primum librum ita esse de accidentibus mundi, vt non sit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiusdem commentarij sententiam suam clarissimè profert, & aliorum errorem patefacit Auerroes, dum distinguit considerationem elementorum, quæ habetur in libris de generatione, ab ea, quæ hr̃ in libris de Cęlo, his verbis [in libro de generatione non considerat elementa, nisi pp considerationem mistorum generabilium, & corruptibilium, hic autem considerat ea inquantum sunt partes mundi, hic igitur considerat ea inquantum sunt subiectum, ibi verò inquantum sunt principia] Itaque apud Auerroem considerare elementa vt partes mundi non est ea cōsiderare vt principia subiecti, sed est ea considerare vt subiectum libri, siquidem partes integrantes nō distinguuntur re à toto, sed sunt idem quod illud; quare considerare mundum vt constantem ex simplicibus corporibus, & considerare simplicia corpora vt sunt partes mundi, idē est; proinde subiectum dicere mundum, idem est ac dicere simplicia corpora esse subiectum; eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto commentario tum dixit elementa in libris de Cœlo considerari ut partes mundi, tum etiam dixit considerari quatenus sunt simplicia.

Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quàm mundum. Cap. XVII.

NOn est autem ignorandū quòd quum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum denotetur, attamen longè melius, & artificiosius loquimur dicētes corpus simplex, quam dicentes mundum, quia licèt eandem vtroq; modo rem consideratam exprimamus, non æquè tamen modum considerandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus: quod ostendo sumens ab hoc dubio occasionem, quod quum ego plurib. eruditis viris iam obtulerim, neminem reperi, qui id bene soluerit, dubiū tale est, Sententia nunc est plurium philosophantium quòd tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatū corpus naturale quatenus naturale est, hic itaq; cō siderandi modus dēt esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consideretur quatenus natura hēns, nec vlla sit scietiæ naturalis pars, q̃ alia ratione cōsideret aliquid nisi vt naturale, seu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur seu de mundo, seu de Cœlo, & de elementis, quę omnia sunt corpora naturalia, necesse est ea cōsiderari hac sola ratione quatenus naturalia corpora sunt, atqui efficax illatio semper est à quatenus ipsum ad de omni, igitur quemadmodum si homo quatenus est animal sentit, necesse est vt omne animal sentiat; ita si illa considerantur vt naturam habentia, necesse est ibidem considerari omnia naturam habentia, proinde omnia naturalia corpora in libris de Cęlo subiectum erūt, tum simplicia, tum mista; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro scientiæ naturalis locum habet, quam in libris de Cęlo, causa enim absurditatis esse videtur quia sic ponitur modus considerandi amplior re considerata, nam latius patet quatenus naturale, quàm elementa, quam animalia, quàm stirpes, quare dum dicimus aliquod horum considerari vt naturale, in prædictum absurdū incidimus, vt dicamus ibi cōsiderari omne naturale; quòd si dicamus considerari non vt naturale, sed alio modo, ea consideratio non pertinebit ad scientiam naturalem, quia sub modo considerandi scientiæ naturalis non continebitur. Vera huius dubij solutio meo quidem iudicio in hoc consistit, quòd quemadmodum res cōsiderata communis primum est, deinde ad varias species coarctata, sic & modus considerandi, hoc enim omnino confitendū est, si modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ, vt ante dicebamus; quoniam igitur subiectum in tota scientia naturali vnum est, corpus naturale, idque primo loco tractandum proponitur, vt commune genus, deinde ad varias speces ordinatim coarctatur, nec ob id plura sunt subiecta, sed vnum, siquidem species omnes in communi genere vnitatem recipiunt; modus quoque cōsiderandi vnus est totam scientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen vt prius sumatur natura communiter, & indistinctè in libris Physicæ auscultationis, deinde cuiusque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprij motus principium est; considerantur igitur in libris de Cœlo simplicia corpora, quatenus proprias habent naturas, quæ propriorum simplicium motuum causæ sunt, simplicis autem motus causa est natura simplex, est itaque subiectum corpus simplex vt naturam simplicem habens, non vt absolutè naturam habens, sic enim sequeretur ampliorem esse modum considerandi re considerata, & alia inde emanarent absurda, quę in dubitatione tacta fuere, quę omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturā restrictam sumimus ad corpus illud naturale, q̃ in quoq; libro dicatur considerari. Sic etiā seruatur ille doctrinę ordo, & artificiosus progressus ab vniuersalibus ad particularia, quem proposuit Aristot. in procemio primi Physicorum, a corpore naturali latissimè accepto ad singulas eius species, quatenus proprias singulæ habent naturas, quæ propriorum motuum sunt principia, talis enim reuera est apud Aristotelem consideratio omnium corporum naturalium in

Dubium.

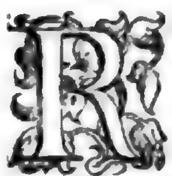
Solutio.

Supra. c. 3.

in tota philosophia naturali. Hunc igitur artificiosum progressum seruamus dum dicimus subiectũ in libris de Cęlo esse corpus simplex quatenus simplex, seu mundum quatenus est omnium simplicium corporum cōgeries, sic enim dicimus quatenus naturam habet simplicem: non sic si dicamus subiectum esse mundum, seu simplicia corpora quatenus mundum constituunt, mundus enim nō est species corporis naturalis, sed est potius omnium naturaliũ corporum aggregatio, neque vt mundus est habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, sed solum habet proprias naturas singulorum corporum, & proprios singulorum motus; quare si tota scientia naturalis versatur in corpore naturali quatenus habet in se naturam, quæ est principium motus naturalis, non potest ita considerare mundum vniuersum, vt eius consideratio sit seiuncta à consideratione singulorum corporum; è quibus mundus constat. Summa igitur hæc sit, nomine mundi significari posse fatemur rem in libris de Cęlo consideratam, sed modum considerandi omnino negamus nomine mundi significari posse. Adde quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, potest enim non modo id, quod ex simplicibus corporibus constat, sed etiam id, quod omnia prorsus corpora continet, appellari mundus immo & rerum omnium tam corporalium, quam incorporalium collectionem posset quispiam nomine mundi intelligere; hæ autem licèt vnum mundum constituant, non ita tamen vnum, vt sub vnam scientiam cadere aptus sit. Quod igitur melius sit subiectũ statuere corpus naturale simplex, quam mundum, manifestum est.

Nomen mundi est æquiuocũ.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. XVIII.

REstat, vt quantũ roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta videamus. Ad primum ex inscriptione acceptum possumus bifariam respondere, primum dicere possumus nihil esse absurdi si Cœlum in hac inscriptione pro solo quinto corpore accipiatur. non est enim necessarium vt inscriptiones librorum semper sumantur ab omnibus rebus consideratis, quum soleant esse arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei consideratæ nomine sumi comperiantur; vt metaphysica sic appellata est non à re aliqua considerata, sed ab ordine doctrinæ respectu scientiæ naturalis; eadem etiam vocatur scientia diuina, licèt parua tantùm eius pars sit de rebus diuinis, sic enim appellatur a sola præcipua re considerata, qualis esset etiam inscriptio librorum de Cœlo, si Cœlum pro solo quinto corpore acciperetur: sic libri quoque Meteorologici inscribuntur ab ijs tantum, quæ in sublimi fiunt, non ab ijs, quæ gignuntur in terra, licèt talia plura in eisdem libris considerentur. Secundo dicere possumus sumi in ea inscriptione Cœlum pro mundo vniuerso, idque sententiæ nostræ minimè refragari, quum nos quoq; asseramus tractari in his libris vniuersum, hoc est simplicia corpora, quorũ collectio est mundus vniuersus; sic autē sumpta esset inscriptio à re considerata at non à modo considerandi, neque id absurdum est, quum aliquæ inscriptiones ne a re quidem considerata sumptæ, apud illustres authores comperiantur, sed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad secundum iam patet responsio ex ijs, quæ antea dicta sunt, dicimus enim primum librum esse de Cęlo, vt ipse Arist. asserit in initio tertij libri, & in initio primi Meteorologicorum, nam accidentia mundi, quę in primo lib. tractātur, primo competunt Cęlo, indeque ad vniuersum mundum redundant; ideò volens attribuere Arist. mundo vt subiecto adæquato cognouit nullum esse locum eis conuenientiorem, quam eum librum, in quo de cœlesti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggressus est statim post declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti sumus, quum nostram de doctrinæ ordine sententiã ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus. Tertij argumenti solutio sumitur ex verbis Simplicij, qui dicit Cœlum non ideò vocari elementum, quia sit materia mundi, sed quia est simplex, quam responsionem verissimam esse demonstro; quum enim Aristot. in ijs libris & Cœlum, & alia quatuor simplicia corpora elementa vocet, confiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque si Cęlum respectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa respectu mundi, hoc tamen ita est falsum, vt nihil falsius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquàm vocari elementa respectu mundi, sed semper respectu mistorũ, ipsa namque vocat Arist. elementa corporum & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifestissimum est; igitur neque Cœlum dicitur elementum respectu mundi, sed per illorum similitudinem, quum enim sint eiusdem ordinis quatenus simplicia sunt, & conditio elementi sit vt sit simplex, Cœlum dicitur elementum quatenus est simplex sicut illa, quæ verè sunt elementa mistorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant necessariam esse elemẽti conditionem vt sit simplex, & dicant requiri solum vt sit homogeneum, & ex eo cętera constituantur; nam manifestè repugnant Aristoteli, & incidunt in sententiam Anaxagoræ, in contex. 33. illius tertij libri ab Aristotele reprobatam, inquit enim non omne homogeneum esse

Ad primũ.

Ad secundum.

Vide lib. 1. Apol. c. 2.

Ad tertiũ.

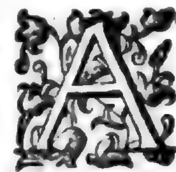
Cur cęlum vocetur elementum.

Error negantiũ elementũ debere esse simplex.

esse elementum, vt carnem, & os, sed id solum, quod in res specie diuersas resolui non potest, caro autem resoluitur in ignē, aquam, aerem, & terram, proinde caro non est elementum: vult ergo Aristot. non esse elementum, nisi id, quod est simplex, idque etiam apertè asserit in tertio capite quinti metaphysicorum, vt ibi videre est. Confirmatur autem hæc Simplicij, ac nostra responsio testimonio Aristot. in primo Meteorologicorum cap. tertio, & quarto, vbi Cœlum similiter vocat primum elementum; ibi namque certum est non vocari Cœlum elemētum respectu mundi, quum in ijs libris non alia ratione consideretur Cœlum, nisi vt causa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, nisi quia est simplex. Ad quartum neganda est minor propositio, ad probationem autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, quæ propria sunt alicuius simplicis corporis, nam illa, quæ in primo libro tractantur, naturam Cœli consequuntur: mundum verò habere principia negandum omnino est, quanquam enim ex simplicibus corporibus constat tanquam ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, nisi ei forma superueniat, quemadmodum membris animalis superueniat anima, quo fit vt partes animalis tum sint partes integrantes, tum essentiales, nempe materia, quę ab anima superueniente perficitur; talem autē formam mundus non habet; quare vanum est id, quod illi dicūt, simplicia, corpora vt mundi principia considerari quod ex eo quoque ostenditur, quod non tractātur ante accidentia mundi, vt tractanda essent, quia prius sūt cognoscēda principia rei, deinde accidentia consequentia. Quod verò dicunt, principia simplicium corporum nō considerari in libris de Cœlo, falsum est, licet enim Cœlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quę declaratur in primo libro, eaque tractatio est instar tractationis principiorum Cęli, non enim aliā ob causam quæruntur principia rei habentis principia, nisi vt eius natura, & essentia cognoscatur. Quatuor autem elementa habent quidem principia, materiam, & formam, sed de materia nil dici poterat præter illa, quę in primo Physicorum dicta erant; de forma verò dictum quidem est in illo primo libro, sed solum communiter, & generaliter, restabat igitur dicendum de proprijs elementorum formis iuxta promissum Aristo. in postremo contextu illius primi libri, Physicorum, idque faciendum erat in libris de Cœlo, sed quoniam hæ sunt incognitæ, & nomine carent, Arist. accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem, & leuitatē: quare negari non potest formas elementorum in libris de Cœlo considerari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus, & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falsam prorsus minorem aduersarij sumunt. Ad quintum negandum est consequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo prius contra aduersarios argumentum sic, potest considerari mundus vt constans ex omnibus, & simplicibus, & mistis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus, & perfectus, & ornatus ergo nisi in aliquo libro scientiæ naturalis ita consideretur mundus, philosophia naturalis manca, & diminuta erit. Si hoc argumentum non est efficax argumentū quoque aduersariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia mundus non est ita vnum quid, quod seorsum à partibus suis cognosci debuerit, vel potuerit; sed cognitio partium est cognitio mundi; dum igitur cognoscimus omnia simplicia corpora, etiamsi nullam totius tractationem faciamus, cognoscimus mundum, quia mundus est simplicia corpora sic ordinata: sic etiam dū cognoscimus omnia naturalia corpora, & simplicia, & mista, cognoscimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi consideratio præter cōsiderationem partium. Ad postremum, quod aduersus Simplicium afferebatur, dicimus Arist. de elementis agere tum in libris de Cœlo, tum in libris de generatione, & interitu, cum hoc tamen discrimine, quod in libris de Cœlo ea considerat absolutè vt corpora naturalia, in libris autem de generatione vt principia mistorum. Quoniam igitur qualitates motiuę competunt elemētis vt sunt naturalia corpora, absque vllo mistorum respectu, alteratiuæ autem eis datæ sunt vt sint principia mistorū, Aristoteles harum qualitatum tractationes seiunxit, & motrices considerauit in libris de Cœlo, quæ maximè videbantur idoneę, vt pro elementorum formis sumerentur, quia per has formę elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competūt prout sunt corpora naturalia; alteratiuarū autem consideratio fuit reiecta in libros de generatione: qua de re postea fusius loquemur.

Ad quartū · *Quomodo Cœlum habeat principia.* · *Ad quintum.* · *Ad vltimum.*

Aliæ aliorum sententiæ de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIX.

Aliæ quoq; fuerunt aliorum sententię de subiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expēdere, & an defendi possint considerare. Latini omnes subiectum statuisse vidētur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione. Libri Phisicæ auscultationis subiectum habuere mobile absolutè acceptum, hoc autem prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniam igitur motus ad locum est omnium motuum primus, rationi cōsonum fuit vt post cognitionem corporis, seu entis mobilis absolutè sumpti,

Opinio Latinorum.

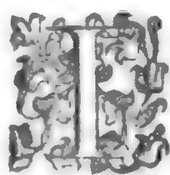
sumpti, ageretur statim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est librorum de Cœlo. Horū sententia in eo probanda maximè est, quòd putarunt Arist. in libris naturalibus ordinem seruasse ab vniuersalibus subiectis ad particularia, & in libris Physicæ auscultationis egisse de genere ipso subiecto, postea verò in alijs libris agere de speciebus. Sed quod de subiecto horum librorum dixerunt, admittendum non est, nisi ad bonum sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam ipsorum non fuisse incognitus, vt videre est in quæstione Ioannis Magistri doctoris Parisiensis Scotistę non spernendi. Vrgetur primum hęc opinio hac difficultate, quòd corpus loco mobile non solius libri de Cęlo, sed omnium librorum naturalium subiectum est, siquidem omne naturale corpus tam simplex, quam mistum, est loco mobile; quòd si generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potius ad libros Physicę auscultationis pertinere eius consideratio, quū id omnia prorsus naturalia corpora sua amplitudine complęctatur. Hoc illi videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus simplex quatenus mobile ad vbi esse subiectum librorum de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores angustias inciderunt, modum enim considerandi ampliorem fecerunt re considerata, quod nullo pacto faciendum est, sic enim fieret vt non solum simplex, sed etiam mistum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo subiectū esset, si enim quatenus loco mobile, ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoq; illi animaduertentes distinxere mobile ad vbi, & dixere se illud tantum intelligere, quod simplici motu sit mobile. Attamen neque per hoc omnem difficultatem sustulerunt, nam mobilitas est accidens corporis naturalis, & medio naturali demōstrari potest à priori, nam corpus naturale est mobile, & loco mobile, quia naturam in se habet, quæ est principium motus; & corpus simplex est mobile motu simplici, quia naturā simplicem habet, non potest igitur mobilitas statui ratio formalis subiecti in scientia naturali, seu in aliqua eius parte, quin subiectum possit in sciētia sua demonstrari per causam, demōstrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem absurdissimum est. Vt igitur hanc quoq; difficultatem effugerēt, tandem dixerunt se non sumere mobilitatem vt affectionem, sed loco interni principij, a quo emanat ipsa propensio ad motum, principium autem est natura, dicunt itaque se per mobile intelligere naturale, seu naturam habens, & per mobile motu simplici naturale simplex, seu naturam habens simplicem, quę opinio nostra est, sic enim subiectum statuunt corpus naturale simplex quatenus naturam simplicem habens. Si qui verò sententiam illam non sic intelligunt, ij prędictis difficultatibus meo quidem iudicio sic vrgentur, vt defendi non possint. Iamblicus autem, & Syrianus dixerunt consilium Arist. esse agere de cœlesti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris secundariò, & propter Cœlum. Quæ sentētia præter illa, quæ aduersus eam a Simplicio adducuntur, hoc quoq; argumento falsa esse cognoscitur, quòd elemēta sunt corpora naturalia digna per se cognitu a philosopho naturali non minus, quàm Cœlum, quocirca nō solum aliorum gratia tractanda sunt a naturali, sed etiam propter se. Quoniam igitur in libris de generatione considerātur vt principia mistorum nec perfecta ibi est eorum consideratio, siquidem particulæ tantummodò elementorum, quæ sub generationem cadunt, ibi considerantur, non integritates ipsorum; desideratur in scientia naturali tractatio elementorum absoluta, & instituta propter ipsamet elementa, talis enim nulla est, nisi illam dicamus, quę habetur in duobus posterioribus de Cęlo libris. Qui contra hanc sententiam alia videre cupit, Simplicium legat, superuacaneum enim esse exstimaui omnia, quæ hac de re hic à Simplicio dicuntur, in medium adducere. De subiecto igitur librorum de Cœlo, & cur in scientia naturali secundum locum obtineant, hæc dicta sint.

Illa sententia improbatio.

Defensio dictæ opinionis.

Opinio Iamblici, & Syriani. Confutatio

De subiecto, & de loco librorum dę generatione, & interitu, aliorum sententiæ, earumq; reprobatio. Cap. XX.

INter omnes cōstat duos libros de generatione, & interitu statim post libros de Cœlo collocari, proinde tertiū in hac scientia locum obtinere: ideo si ratione duce inuenerimus quidnam primum post simplicium corporum cognitionem nobis cognoscendum proponatur, manifestum erit horum librorum subiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum sententia fuit quòd subiectum horum librorum sit generatio, & interitus, quum Aristot. in ipso eorum librorum initio hunc tanquam scopum sibi proponat, de generatione, & interitu loqui. Hanc sententiam nos alibi reprobauimus, & ostendimus generationem, & interitum esse quidem scopum, & intentionem Arist. in his libris, at subiectum dici non posse, quum sint accidentia, & affectiones corporum naturalium, & in ijsmet libris vt affectiones in subiecto inhærentes tractentur ab Arist. quæraturque ibi an sint, & a priori per suas causas demōstrentur de subiecto, quod quidem nullo pacto fieri posset, si ipsæ eorum librorum subiectū essent. Sed neque ordinis horum librorum vlla ab his adduci recta ratio potest, quum enim ipsi dixerint subiectum librorum de Cœlo fuisse mundum

Multorum sentētia de subiecto lib. de generatione

Confutatio Lib. de præcogn.

dum vniuersum vt ex simplicibus corporibus constãtem, nulla idonea ratio apparet cur post cognitionem mundi sequatur cognoscẽda generatio: quod si quam ipsi adducũt, ea ita leuis est, vt nõ possit in illa animus acquiescere: mũdus enim & simplicia corpora substantię sunt, generatio verò accidẽs: cur igitur post illarum substantiarum notitiam sequãtur hæc accidentia noscenda, generatio, interitus, alteratio, accretio, & imminutio, nec potius aliæ substãtiæ naturales, nulla (vt mihi videtur) afferri firma ratio potest: & huius erroris ea vna causa extitisse videtur quod subiectum scientiæ ab affectionibus, & ab intentione, seu cõsilio authoris non distinxerunt, sed hæc omnia cõfundentes verum doctrinę ordinem, & artificiosam librorum structuram cognoscere nequiuerunt; hãc igitur sententiam vt alibi à nobis explosam in præsentia dimittamus. Latini, qui in lib. Physicę auscultationis subiectum esse dixere ens, seu corpus mobile generaliter acceptũ, deinde in lib. de Cęlo primam eius speciem, quæ est corpus mobile ad vbi, probabiliorẽ ordinis librorum rationẽ adduxere dicentes, subiectum lib. de generatione esse corpus mobile ad formã, seu (vt eorum aliqui malunt) corpus transmutabile, quod tamẽ meo quidem iudicio idẽ significat, proinde tota illorum inter se altercatio de hac re inanis est. Etenim dixerunt mobile ad formam, nomine formę intellexere terminum motus absolutum ad differentiam respectui; in decẽ autem summis generibus tria tantùm sunt, quę habeant naturam absolutam substantia, quãtitas, & qualitas, reliqua omnia respectiuam, ideò tres tantum mutationes dicuntur esse ad formam, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in lib. de generatione: motus autem localis non est ad formam, non est enim propriæ ad locũ, siquidem locus non est quid inhærens locato, sed extra est, quare locatum non dicitur acquirere locum, sed potius locationẽ, seu (vt vocant) vbi, proinde rectè vocatur a à Latinis interpretibus motus ad vbi, vbi autem significat respectum quendam locati ad locum, quare non est propriè forma; itaq; distinguitur motus ad vbi à motu ad formam qui complectitur generationẽ, auctionem, & alterationẽ, & tractatur in lib. de generatione; quum igitur hunc eundẽ significare voluerint alij dicentes transmutabile, non video in quo differant transmutabile, et mobile ad formam. Sentẽtia hæc maiorem, quam altera prius reiecta, probabilitatem habet, & proprius ad veritatem accedit, nã hi corpus aliquod naturale subiectum horum librorũ statuunt, non affectionem, vt illi; ratione quoq; ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ considerandũ prius est mobile generaliter acceptum, quã eius species, & inter has prius mobile ad vbi, quam mobile ad formam, quoniam motus localis latissimè omnium patet, & primus omnium est. Attamen hi quoque à veritate recedunt ob rationem à nobis tactã superius, quum de subiecto lib. de Cęlo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidens, quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus considerandi de re considerata, quod esset demonstrare subiectũ. Hi tamen minus peccant, quàm quid dicunt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile & corruptibile, nam pręterquam quod isti quoque generabilitatem, quæ est accidens, modum considerandi faciunt, in eum quoque errorem labuntur, quod illum magis coarctant, quam coarctandus esse dum enim corpus generabile subiectum esse dicunt quatenus generationi subijcitur, excludunt alia omnia, quę in his libris considerantur pręter generationem, & interitum: melius itaque alij dicebant quatenus mobile ad formam, sic enim modum considerandi ampliorem facientes dicũt ipsum considerari non solum vt generationi, & interitui, sed etiam vt alterationi, & accretioni, & imminutioni, & mistioni subijcitur. Ob id tutius fortasse est nullum in singulis naturalibus libris modum considerandi quęrere præter rẽ consideratam, quia id multis causa erroris extiterit; satis namque est semel rationem considerandi toti scientiæ adęquatam inuenisse, quę est quatenus habens naturam, dummodo semper naturam intelligamus, vt antea in lib. de Cęlo annotauimus, nempe non semper latè, & indistinctè acceptam, sed ad illud corpus, quod in quoque libro tractatur, contractã, atq; restrictam. Quemadmodum enim in libris de Cœlo subiectũ esse diximus corpus naturale simplex quatenus naturam habens simplicem, quę est principium proprij motus, aliorumq; propriorum accidẽtium; ita vbi subiectum esset animal, nullus esset alius quęrendus considerandi modus, nisi vt habens naturam, propriam scilicet animali, quæ propriorum motuum, & accidentium causa est. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta est res considerata, hoc est subiectum, quod materiale vocant, modus quoque considerandi inuentus est, consideratur enim quælibet species corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere voluit, vt commune præceptum esset, quod & in hoc, & in alijs sequentibus libris obseruemus: satis enim erit in singulis cognoscere subiectum naturale, quod quidem in quolibet libro necesse est esse speciem aliquam corporis naturalis: modus enim considerandi idem semper subaudiendus erit. Quod igitur ad subiectum attinet lib. de generatione, hæc de aliorum sententijs dicta sufficiant.

Latinorum opinio de subiecto lib. de generatione

Quid sit mobile ad formam.

Tria sunt prędicamenta absoluta.

Motus localis nõ est ad formã.

Confutatio opinionis Latinorũ.

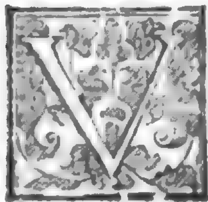
Aliorum opinio.

Confutatio

Nota de modo considerandi.

De

De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiuſq; declaratio. *Cap.* XXI.

VT ipſe hac in re meam ſententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi, & interitui obnoxium in his libris ſubiectum eſſe, ita tamē, vt per hæc rem ſolam conſideratam ſignificari intelligamus, non modum conſiderandi, hic enim ſemper ſubaudiendus eſt, quatenus propriam habet naturā; hoc quidem alij, qui hanc ipſam ſententiā ſequuti ſunt non animaduertentes in magnas difficultates inciderūt; ſed eas nos nullo negotio euitamus illi namque dum generabile, & corruptibile vt rationem conſiderandi ſumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc ſubiectum ſolum materiale denotātes exprimere tantūmodò volumus quam naturalis corporis ſpeciem Ariſt. in his lib. tractaturus ſit, eandemque ſignificare poſſemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc enim cum corpore generabili reciprocatur; huic poſtea æquatam conſiderandi rationem adijcientes, quatenus propriam habet naturā, omnium quę hujus corporis naturam inſequuntur, conſiderationem amplectimur, nullumque eorum excludimus. Sed nōdum propriam de ſubiecto horum librorū ſententiam protulimus, adhuc enim non expreſſimus quidnam intelligamus per corpus generationi, & interitui obnoxium quum in hoc ego ab aliorum opinione diſſentiam: referam igitur ſententiam meam, eamq; quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia eſt nobis hoc fundamentum iaciendum, quod quando dicimus rem aliquam æternam, vel caducam eſſe, non reſpicimus ſpeciem, ſed indiuiduum; nam ſi ſpecies ſpectemus, omnes, apud Ariſtot. ſunt æternæ, proinde nulla res datur, quę ſit vnquàm interitura ſecundùm ſpeciem: quoniam igitur rerū alias dicere ſolemus caducas, & mortales eſſe, alias verò perpetuas, certum eſt nos ſemper indiuiduis ſolere tum æternitatem tum interitum attribuere. Hoc ita conſtituto ſi conſiderare velimus an naturalia corpora ſint caduca, an æterna, tres eorum gradus eſſe comperiemus, duos extremos, tertium medium, primus gradus eſt cœleſtium corporum, quæ apud Ariſt. æterna penitus ſunt tam ſecundùm ſe tota, quam ſecundùm partes: alter eſt miſtorum corporum, quæ ſingula interitui obnoxia ſunt tam ſecundùm partes, quam ſecundùm ſe tota: medium inter hæc locum elementa obtinent, quę ſecundum partes quidem continuè generantur, & intereunt, at ſecūdùm integritates ſuas nec vnquam apud Ariſt. ſunt genita, nec vnquā interitura, proinde ſunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas cōtrarias conditiones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquàm propter duos ſcopos, ac fines. ideoque dedit etiā eis duo genera qualitatum, tanquàm inſtrumēta, per quę duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinam, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus conſtat, ſunt quinq; ſimplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elemēta ſecundùm ſe tota, ignis enim totus ſupremū locum implet, terra totum infimum, aer, & aqua medium; Cęlum verò hæc omnia ambit, & continet; huic priori muneri inſeruiunt motrices qualitates grauitas, & leuitas, quodlibet enim ipſorum ſuum locū occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad miſta, ſed abſolutè exiſtere vt corpora naturalia, etiā ſi nullum miſtum ex ipſis conſtitueretur. Alterum munus eſt vt ſint materia corporis miſti, eoq; fungūtur non amplius ſecundùm ſe tota, ſed ſecundùm particulas, tota namque cōmiſceri non poſſunt, ſed ſolę particulæ commiſcentur, & conſtituunt miſtum. propter hoc ſecundum munus, quo elementa reſpiciunt miſtum vt eius principia, datum eſt eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter ſe agere, & pati, & mutari inuicem poſſent, ſiquidem ex pluribus, ijſque contrarijs naturis tanquàm ex materia non poterat vnum aliquod generari, niſi illa & alterari, & generari, & interire per mutuam inter ſe actionem, & paſſionem apta eſſent, & ſe mutuò frangere, & caſtigare poſsēt & in naturā vnam coaleſcere: non ſunt autem elemēta apta inter ſe agere, & pati, niſi per qualitates alteratrices, nimirum vt ſunt calida, frigida, humida, & ſicca. Satis autem per ſe manifeſtū eſt has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, ſicuti neque ad poſterius munus conferunt qualitates motrices, modò enim ſint grauia, & leuia, etiam ſi ſtatuerentur, nec calida, nec frigida eſſe, nec humida, nec ſicca, ſatis idonea eſſent ad manendū quæque in locis ſuis, & ita mundū conſtituendum. Sic etiam patet ad elementorum miſtionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in miſto non diſtingui loco, ſed quamlibet miſti particulam eſſe miſtam. Ex his colligimus duas eſſe debuiſſe in philoſophia naturali diſtinctas elementorum conſiderationes, vnam abſolutam, qua elementa ſecundùm ſe conſiderarentur vt corpora naturalia, ſine vllo miſtorum reſpectu, eamque manifeſtum eſt Ariſtotelem feciſſe, & abſoluiſſe in libris de Cœlo, vbi elementa tanquam ſpecies corporis naturalis habent locum ſubiecti; alteram verò reſpectiuam prout ſunt materia miſtorum, qua ratione tractantur

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quo ſint æterna.

Duo munera elementorum.

Duo genera qualitatum elementorum.

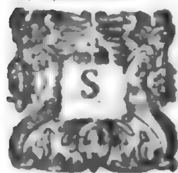
Secundum munus.

Duæ elementorum conſiderationes.

tur ab Aristotele in lib. de generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quæ fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo commentarijs tertij libri de Cœlo. Hæc si vera sunt, vtamur argumento Aristotelis in principio duodecimi Metaphysicorũ, illud est subiectum, cuius principia considerantur, atqui elementa in libris de generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectũ horum librorum est corpus mistum: videturq; hoc mirificè cõsentaneum ijs, quæ antea de librorum ordine diximus, quũ enim primo loco actum sit de corpore naturali latè accepto, idque prima partitione diuidatur in simplex, & mistum & simplex præcedat misto, proinde secũdo loco actum sit de corpore naturali simplici in libris de Cęlo; sequi videtur vt statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de generatione, & interitu, vt mox in alijs libris naturalibus agẽdum maneat ordinatim de speciebus misti. Adde quòd necessarium omnino fuit de misto latè accepto agere in aliquo libro naturali, idque manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de generatione id fieri fateamur, in quibus etiam videmus agi ex professo de mistione, & de generatione misti generaliter sumpti; de misto igitur generaliter accepto agitur in libris de generatione, de ipsius autem speciebus agetur postea in sequentibus libris naturalibus, vt mox ostendemus.

Subiectum lib. de generatione est corpus mistum.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio. Cap. XIX.

Sententia hæc clarior, & manifestior fiet, si difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus, videtur enim non solum mistum, sed potius corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est commune genus, statuẽdum esse in his libris subiectum, idque ostenditur primùm authoritate Arist. qui in initio 1. lib. de generatione proponit se acturum de generatione, & interitu omnium, quæ natura generantur, & intereunt, facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi, & interitui obnoxium. Pręterea illud est subiectum, cui primò competũt affectiones, quarum declaratio est scopus authoris in eo libro; at scopus, & intentio Arist. in ijs duobus libris est agere de generatione, & interitu, & de alteratione, vt ipse in eodem loco asserit, hæ autẽ non primò competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum. Tandem confirmatur, quoniã in scientia procedendum est à magis communibus ad minus communia; at corpus caducum latius patet, quàm corpus mistum, & est genus vniuocum, de quo multa dici possũt; prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quam de misto; id tamen non fit vllo alio in loco, nisi dicamus in libris de generatione, & interitu. Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnum est, quod generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantùm eorum competit non ipsis totis; tota namque, vt diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundùm quandam ęquipollentiam seruantur ęterna; quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutissimè seruari, licèt sępe facta sit partium mutatio, & instauratio, siquidem nunquam tota simul mutata est, & forma eadem mansit. Alterum est quod eo etiam modo, quo competit elementis generatio, & interitus cõpetit eis propter mista, quibus propriè, & præcipuè competit; quo fit vt primum subiectum generationis, & interitus primitate scopi, & intentionis naturæ nõ sit nisi mistum; licèt primum primitate adęquationis sit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia simplicia corpora ęterna, si nullũ alium scopum sibi proposuisset, nisi ex ijs mundum constituere, sed voluit ea secundùm partes esse mutabilia propter generationem mistorũ, quę non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoq; generari, & interire posset: quamobrem si scopum, & consilium naturæ spectemus, dicere possumus generationem, & interitum elementis competere nõ propriè vt subiecto, sed potius vt principijs, & vt materię generationis, & interitus corporum mistorum, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non possent, nisi proxima quoq; ipsorum materia modo aliquo generationi, & interitui obnoxia fuisset; propterea ipsa quoque vocare possumus subiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit absque dubio Arist. mens, qui in primo libro postquam definitionem generationis, & interitus declarasset, & mox de earum causis acturus esset, scopum, & consilium suum in contextu 43. proponit his verbis [Quoniam autem oportet primum de materia, & de vocatis elemẽtis dicere] etenim dictio [&] non est coniunctiua, sed declaratiua, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quę sũt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de subiecto generationis, sed tanquam de materia generationis; ipsa quoque elementorum tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Arist. principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum sint, & alibi ab ipsomet Aristotele accidentia, & qualitates vocentur; propterea quod dum elementa absolutè considerantur vt naturalia corpora, hæ sunt reuera qualitates eorum formas nobis incognitas sequentes;

Primũ argumentum.

Secundum.

Tertium.

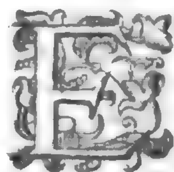
Generatio nõ omnino cõpetit elementis.

Generatio data est elementis propter mista.

Qualitates sunt principia elementorum.

quentes; at dum accipiuntur in secundo munere, quo respiciunt mistum, illæ eædem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationē principij, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum, neque absurdū hoc est, & notatur à Themistio in 1. Phys. in sua magna digressione, & clarū per se in omnibus rebus est: quum enim homini quatenus est homo, habere filium sit accidens, idque separabile; idem tamen eidem quatenus est pater essentiale est; alia namque per se competunt rei vt absolutè sumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ. Postquàm autem in eo secundò libro docuit Arist. quatuor primas qualitates esse formas elementorū vt respicientium constitutionem misti, loquitur primū de generatione elementorum, postea verò de generatione mistorum, significās generationem competere primum elementis vt materię, sine cuius mutatione non cōpeteret generatio mistis, in primo etiam contextu eius secundi libri rationem afferens cur sit acturus de elementis, inquit, quia generatio, & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis; asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & rectè dicit [non sine] solet enim materia vocari causa, sine qua non. Hoc etiam legimus apud Aristot. in 1. cap. primi libri de partibus animalium, dicit [aer, vbi & aqua non nisi corporum materia est] particulæ namque elementorum vt inter se alterantur, atque mutantur, gratia mistorum sunt, tanquam eorum materia; quod etiam apertè protulit in 1. cap. secundi eorundem librorum; vbi etiam dicit quatuor primas qualitates esse materiam mistorum corporum scilicet quatenus constituendam proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit pręterea rationi consonum vt, quemadmodū Cœlum, & elementa in libris de Cęlo fuerunt eodem modo considerata vt corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris de generatione similis in eo sit ipsorum oīum consideratio vt sunt principia aliorū: quoniam igitur manifestum est in secundo libro de generatione Cœlum considerari vt causam generationis effectricem, dicendum est elementa quoque vt materiam generationis considerari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc apertè demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribuerit, vt in libros Arist. naturales (quod opto) possim edere commentarios. Ad propositas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modò diximus, respondere. ad primā enim quòd Arist. *Ad primū argumentū* dicat in initio 1. lib. se de omnium penitus, quę generantur, & intereunt, generatione, & interitu locuturum, id nobis nō officit, cognoscenda enim est quælibet res eo modo, quo reuera est: quoniam igitur data est elemētis generatio à natura propter generationem mistorū, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe vt competens & elementis, & mistis, sed elementis vt principijs, & materiæ, mistis verò vt subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus, neque enim negamus de omnium generatione in ijs libris agi, quum pateat Arist. loqui, & de elementorum, & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis vt de materia mistorum, quę Auerrois opinio fuit. Sic ad secundam, quæ erat, cui pri- *Ad secundum.* mo competunt affectiones, id subiectum est, dicimus generationē, & interitum, & alterationem competere corpori misto vt subiecto prę-cipuo, elementis autem vt materiæ misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consideratur ab Aristotele in his libris. Sic etiam *Ad tertiū* ad tertiam respondemus non esse absurdum, neque inusitatum quòd in eodem libro, & de genere, & de specie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur nisi in libris Physicę auscultationis, siquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus; in ijsdē tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cœlo agitur, & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus, ac de singulis separatim: sic in libris de anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi, & de caduco corpore generaliter, & de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc, vel de illo agatur; sed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in rebus inesse cognoscatur, vt reuera inest misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principijs, corpori autē caduco vt subiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur esse mistorum, quibus propriè competit, elementis verò propter mista, & vt materiæ mistorum.

Ratio ordinis lib. de Cœlo, & lib. de generatione, & difficultatum solutio. Cap. XXIII.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, *Prima ratio ordinis.* triplex sumitur ratio ordinis horum librorum, vnde, & ipsorum subiecta facile discernuntur. vna est, quum in libris de Cęlo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur vt in libris de generatione agatur de misto, simplex enim, & naturę, & cognitionis ordine præcedit misto. Altera est, quum in libris *Secunda ratio.* de Cœlo actum sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto, quod quidē fit in libris de generatione, hoc

ne, hoc

ne, hoc autem quomodo sit intelligendū, iam dictum est superius. Hoc non ignorauit Ioānes Grammaticus, qui in sua præfatione in lib. de generatione inquit elemēta in lib. de Cęlo fuisse considerata vt æterna, in lib. autem de generatione considerari vt generationi, & interitui obnoxia; non sunt autem æterna nisi secundùm se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: innuit ergo considerata esse simplicia corpora in libris de Cœlo quatenus secundùm se sumpta mundum complent, in libris autem de generatione quatenus eorum particulæ in mistionem veniunt.

Tertia ratio.

Tertia ratio est quando eādem res cognoscenda est tum absolutè tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respectiuam: quoniam igitur Cœlum, elementa erant cognoscēda tum vt naturalia corpora absolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè fecit Arist. qui in lib. de Cœlo ea cōsiderauit vt corpora naturalia, in lib. autem de generatione vt principia generationis mistorum.

Dubium.

Sed aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis posset non iniuria de ordine qualitatum elementarium, alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristo. in primo cap. secundi libri de partibus animalium, deriuantur enim, & emanant grauitas, & leuitas a caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quę ob id solę appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Arist. de alteratricibus agere, quā de motricibus; cur itaq; contrarium ordinem seruauit?

Solutio.

Ad hoc dicere possemus librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed a subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius considerāda vt naturalia corpora absolutè, deinde vt principia mistorum, & ad consideratione absolutam maximè pertinēt qualitates motrices, alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Arist. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione. Sed pterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniā igitur grauitas, & leuitas in libris de Cęlo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit pręcedere considerationem qualitatum alteratricium, reuera enim grauitas, & leuitas in libris de Cœlo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorū nobis incognitæ edunt naturales motus, & quietes per medias has aptitudines, quę dicūtur grauitas, & leuitas, nō per primas alteratrices qualitates.

Quō omnes qualitates sint

Quamobrem qualitates motrices tum vt cōpetentes elementis secundùm eorū considerationem absolutam, tum vt acceptę pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur vt formæ elementorū, hoc est loco formarum substantialium latentium: sed sunt ipsæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora constituātur in specie, sed rationes formales, quibus elementa constituuntur in esse respectiuo, & sunt principia mistorum; quocirca horum consideratio omnino debuit esse posterior.

formæ elemētorum.

Dubium.

Aliud pręterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Aristoteles in tertio libro de Cęlo considerat elementa prout elemēta sunt, & definit elementum, atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationē ad mista, quæ ex elementis constant; ergo elemētorum consideratio ibi non est absoluta, vt nos diximus, sed respectiua: præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia, & corruptibilia, ergo nō ea considerat vt æterna.

Solutio.

Scio equidem multa ab alijs dici in cōferenda, & connectenda tractatione de generatione elementorū quam ibi legimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo libro de generatione, verum ipse omissis aliorum sententijs, & ab Aristotelis scopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam, & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, vt neq; vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complemētum possit; earum autem discrimen in hoc videtur esse cōstitutum, quòd aliud est generabilitas, & corruptibilitas elementorū, aliud est ipsorum generatio, & corruptio actualis: generabilia quidem, & corruptibilia esse elementa secundùm partes docuit Arist. in tertio libro de Cœlo, de ipsorū autem generatione & interitu non egit nisi in secūdo de generatione. sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis, & vtriusq; consilij Aristotelis rationem intelligamus, quæ in hoc consistit, quòd in quo scientia, subiectū aliquod considerādum statuitur, in ea necesse est omnia, quę illi subiecto per se competunt, considerare & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio; quoniam igitur per se competit elementis esse generabilia, & corruptibilia secūdùm partes, necessarium fuit vt in eo libro, in quo elementa locum habēt subiectū, hoc quoque attributum, seu hæc eorū proprietas nosceretur, idque notatur expressè ab Auerroe in primo commentario tertij libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Aristotele in tertio lib. de Cœlo vt sit generabile, & corruptibile est, enim totius elementi aptitudo, & proprietas, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elementi totius, generatio verò non totius, sed partium; illam considerauit Arist. in tertio lib. de Cœlo, hanc verò in

Aliud est generabilitas, aliud est generatio.

Multorum error.

secundo

secundo de generatione, haec enim non est elementorum proprietas, sicuti neque hominis risus, sed risibilitas. Ob id ego quidem non rectè dici à multis censeo, quòd Arist. sermonem de generatione elementorum incæperit in tertio libro de Cœlo, compleuerit autem in secundo de generatione; quòd enim in tertio lib. de Cęlo non agatur de generatione, hinc cognoscere manifestè possumus, quòd alicuius accidentis tractationem necesse est in his duobus consistere, in cognoscenda eius definitione, qua significatio nominis, & ipsa accidentis essentia declaretur; & in cognoscendis eiusdem causis, quæ sunt perfectio, & complementum definitionis; atqui definitio generationis latissimè sumptæ non traditur ab Aristotele nisi in primo lib. de ortu, & interitu, atque ibi tamquam in proprio loco declaratur, estque definitio nominalis, siue essentialis, quia causas generationis nō continet, nam eas postea declarat Arist. in secundo libro; quum igitur in tertio libro de Cœlo neque causæ generationis, neque definitio cognoscatur, non video quomodo dicere aliquis possit agi in eo libro de generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipsorum tātummodò generabilitate, cuius causa nota iam est in primo libro Physicorum, alia enim est causa cur elementa sint generabilia, & corruptibilia, alia verò cur actu generentur, & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Aristotele de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter se mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda sunt, ibi namq; generabilia, & corruptibilia, & inter se mutabilia esse elementa cognoscimus, sed quomodo generentur, & inuicē mutentur, immò & quid generatio ipsa sit ignoramus. Quod igitur attinet ad elemētorum mutabilitatem, quę est eorum proprietas naturalis, satis ea sunt, quæ dicuntur ab Arist. in tertio lib. de Cœlo, & ea secundùm se perfecta tractatio est ratione consilij Arist. quod erat elemēta secundùm se vt naturalia corpora cōsiderare, nec opus erat eam tractationem absolui in secundo de generatione; nisi quatenus dicere etiam possumus quēlibet librum naturalem esse perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia sine illo scientia naturalis māca, & imperfecta esset; imperfecta quidem esset animalium cognitio in libris de partibus animalium, nisi postea in libris de anima de ipsorū forma sermo fieret attamen perfecta est secundum se tractatio de partibus in libris de partibus, perfecta itidem secūdùm se tractatio de forma in libris de anima: sic imperfecta est cognitio corporis naturalis cōmunis & cōfusè sumpti in libris Physicę auscultationis, nisi alij sequantur libri naturales, in qbus singulæ species Physici corporis declarātur. In his ergo absoluitur tractatio corporis naturalis incępta in libris Physicę auscultationis, nec per hoc tñ stat, quin illorum librorum, & aliorū singulorum tractatio secundum se pfecta sit ratione proprij cōsilij, & scopi Aristot. in singulo libro. Hoc quidē mihi videtur satis cōprobari testimonio Arist. in eo ipso loco, vnde illi quoq; pro se argumentum sumpsere, nam in cōtextu. 24. secundi libri de ortu, & interitu Aristot. aggredi volens tractationem de elementorum generatione his verbis vtitur [qm̄ determinatum est prius quod simplicibus corporibus ex se inuicem generatio, dicendum est quis modus ad inuicem trasmutationis] ipsi enim putarunt Aristo. dicere se prosequi tunc velle, id quod in tertio libro de Cœlo imperfectum reliquerat, attamen significat Arist. tractationem illam in tertio libro de Cęlo pro occasione, & pro ratione loci fuisse perfectam, & dicens agendum esse de modo illius transmutationis indicat se in tertio de Celo solā declarasse elementorū mutabilitatem, non tamen modum ipsum quo fit, hoc .n. est actualē elementorum mutationem considerare: proposuit quidem Arist. in cōtex. 56. tertij de Cęlo declarandum modum, quo mutantur inuicem elemēta ipsum tñ ibi non declarauit, nisi ruditer, consutans in hoc antiquorum sententias; eum.n. declarare non poterat, nisi cōsiderando actualem elemētorum mutationem, quod quidē ad eum librum non pertinebat. Dicere tñ possumus respectu scientię vniuersę, immo & ipsius perfectę elementorum considerationis, ea, quę in libris de ortu & interitu traduntur de elementis esse perfectionem illorum, quę dicta erant in libris de Cęlo, propterea quòd perfecta elemētorum cognitio vtramq; tractationē postulabat, vnam, qua cognoscerentur vt corpora naturalia, quę habetur in libris de Cęlo; alterā, qua noscerentur vt principia mistorum, quę habetur in lib. de orru, & interitu, vtraq; tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest ēt illorū opinio verum habere sensum, quem nos non improbamus. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc idem de cęteris omnibus, quę in tertio libro de Cęlo tractantur, dicēdum est, vt omnis difficultas tollatur: quamuis.n. ibi Arist. corpora illa vocet elementa corporū, & definiat elementum, quæ vox notare ad mista relationem videtur, nō ob id tamen vt elementa, & vt principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporū vt subiecti cognitionem referenda est: siquidem pp ipsorum elementorū cognitionem ea dicuntur, non pp mista, vt hanc quoq; illorum proprietatem noscamus, quod sunt elementa mistorum corporum, sic.n. patet omnia in ijs libris dici ab Arist. ad declarandas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipsorū loquitur, & de figuris, docetq; elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse

Multorum error.

Nota qualis sit tractatio tertij lib. de Cœlo.

figuram recipere ab alio, tandemq; de motibus naturalibus, qui eis competunt vt sunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua sunt corpora naturalia per se cognoscenda à phylosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet si aliarum quoq; rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoscitur, & a Metaphysico, & à Physico, diuersis tamen modis, primus.n.philosophus, quum Deū contēpletur vt subiectū per se scibile, debet omnia, quæ illi attribuuntur, cognoscere, nēpè quę in nostrā notitiam venire potuerunt, in quorum numero est qđ ęternè moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentibus tractatio in prima philosophia. Physicus vero non eum scopū habet vt Deum velit cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contēplari, inter hæc est motus ęternus: vt igitur hāc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere, causa autē nulla alia est, nisi primus motor ęternus immobilis; eadē igitur primi motoris conditio consideratur tū à primo philosopho vt proprietas, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectā cognitionē subiecti, ēt si notet relationē ad effectū naturalem; tum à philosopho naturali vt conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionē huius accidentis naturalis. Quas distinctas tractationes optimè significamus dicendo Metaphysici munus esse cognoscere substātias illas esse motores æternos; ad physicum autē pertinere eadē considerare vt motores æternos; hoc.n. Metaphysico attribuere absurdū esset, sicut illud, philosopho naturali, illud.n. significat cōsiderari ut subiectū, hoc uero ut principiū. Sic ēt si quis quæreret ad quā naturalis philosophiæ partē pertineat considerare quod cęlestia corpora suo motu, & lumine agant in hæc inferiora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librū de Cœlo, & ad librū de generatione, siue etiā fortasse ad libros Meteorologicos, diuersis tamen scopis; ad lib. quidem de Cœlo, quatenus ea est proprietas corporis cęlestis, eiusque cognitio pertinet ad perfectā cognitionem cęli, quod ibi subiectum est; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentiū, quæ a Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cęlū principij locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorū elementa pertinuit ad libros de Cœlo, ubi locum habent subiecti; at illa considerare ut elemēta pertinuit ad lib. de generatione, vbi cōsiderantur vt principia mistorū. Quod verò cū Ioanne Grāmatico diximus, agi in libris de Cęlo de corporibus naturalibus ęternis, sano modo intelligendū est: non.n. dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio considerandi elemēta in ijs libris, huic enim repugnat Arist. docens ea esse generabilia, & corruptibilia; sed dicimus elementa, quę in libris de Cęlo considerātur, esse indiuidua æterna, quoniā ibi secundùm se tota considerantur; quamuis enim ibi Arist. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non stat quin singulū elementū totum sit æternū. Quod igitur attinet ad libros de ortu & interitu, hęc dicta sint; possemus etiā eorum diuisionē in partes, & artificiosam structuram cōsiderare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodo huius scientię fabricā declarare statuimus, particularem singulorū librorū diuisionē, & methodū ad cōmentarios, quos aliquando edere in animo est, remittendā esse cēsemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus nostris operam pręstiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedamus.

Vide supra cap. 12.

De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIIII.

Qvum Arist. in initio primi Meteorologicorum quartū locū in scientia naturali ijs libris tribuerit, collocās eos statim post duos de generatione, & interitu; id nobis laborandū relinquitur, ut huius ordinis rationē inquiramus: de subiecto igitꝰ horū librorū dicendū est, & ratione duce cōsiderandum quidnā post libros de ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio, una fuit Gręcorum, & D. Thomę, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixere cōsilium Arist. esse in his libris agere de affectionibus elementorū, de illis uidelicet, quæ ab externo agente imprimūtur in elemētis. Quæ sententia uidetur hac inniti ratione, duo accidentiū genera in elemētis considerari possunt, sed uno diuiso in duo tria oriūtur, alia nāq; sunt ipsis elemētis naturalia, quia proprias eorū naturas insequūtur, proinde ab ipsis nequeunt separari; alia uerò non sunt eis naturalia, sed quum ab externo agente in elementis iā existentibus generentur, nō semper ipsis inhærēt, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namq; eis competūt ut sunt corpora naturalia, uocāturq; motrices qualitates, grauitas, & leuitas, de qbús egit Arist. in lib. de Cęlo: alia uerò data sunt elemētis, ut possint esse materia mistorū, dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt considera-

Græcorum opinio.

Tria genera accidentium in elementis.

ratæ

ratæ in lib. de ortu, & interitu. Restat igitur vt in libris Meteorologicis tertiũ genus accidentium tractetur, nempe illa, quæ inferuntur elementis ab agẽte externo, horum.n. tractatio posterior esse debuit tractatione aliorum, quę naturalia elementorum accidẽtia esse diximus; & videtur ipse quoque Arist. in primo, & secundo cap. primi libri hunc sibi scopũ in ijs libris proponere, vt legẽtibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequãtur libros de ortu, & interitu. Alij verò subiectum horum librorum statuerunt mistum imperfectum, quorũ sententiam ego potiorem esse puto: quanquàm enim prædictam Græcorum opinionem nõ improbo, siquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quam illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligendum quid sit mistum imperfectũ, idq; clarum erit, si cognoscatur quid sit mistum perfectũ, siquidẽ ex aliquo huius perfectionis defectu mistũ imperfectum dici certum est. Mistum igitur perfectum dr̃, si duę adsint conditiones, vna ad materiam attinens, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus; quod verò ad formã, debet esse facta vera eorũ vnio, hoc est ex pluribus illis naturalis natura vna, et ex pluribus formis vna forma: si altera cõditio desit, imperfectã esse mistionẽ, & imperfectum mistum necesse est, vt si quid non ex omnibus elementis constet, sed ex pluribus vel si distinctæ miscibiliũ naturę seruentur, nec prorsus in naturam vnam versæ sint: hanc autem imperfectam mistionem insequitur durationis breuitas, nam ea, quæ non perfectè sunt mista, diu durare non possunt, neque enim cometa plures menses durare aptus esset, nisi ei semper noua materia in sublime elata quasi continuum pabulũ suppeditaretur. Quo igitur hi libri sint de mistis imperfectis facilè intelligetur, si breuiter, & quantum præsens occasio postulat, earum rerum, quę in ijs tractantur, conditionem, ac generationis modũ exposuerimus, de tribus aũt tantummodo prioribus libris loquor, quartũ enim postea seorsum considerabimus. Docet in initio eorum librorum Aristoteles ab astrorum, potissimè aũt Solis radijs calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidũ, & humidum, quẽ vocat vaporem, alterum calidum, & siccũ, quẽ vocat exhalationem, seu fumidum halitum; quum enim propriũ sit calidi rarefacere, partes aquę, rerumq; madefactarum calefactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ esse naturæ inter aquam, & aerem ipsa nos experientia docet, quum in alterum duorum elemẽtorum facillimè vertatur; nã si calor in eo perseueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, vt fiat aer; si verò quippiam frigidũ, seu minus calidum offendat, a quo refrigeretur, densatur, & in guttas vertitur, fitq; iterum aqua. Sic partes terræ calfactæ rarefiunt, & in fumidã exhalationem vertuntur, quæ est mediæ naturæ inter terram, & ignem, facilem enim in alterum duorum mutationẽ habet, nam & facile accenditur crescente calore, & in ignẽ vertitur, nec enim aliud est flamma, nisi hic fumus ardẽs; & facilè etiam in fuliginẽ, terramq; conuertitur, si refrigeretur. Duo hi halitus sunt materia eorũ oium, quę in tribus Meteorologicis libris ab Aristotele cõsiderãtur, nã ex vapore in sublime elato, & frigescente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & si quæ eius generis alia sunt; ex halitu aũt sicco generantur vẽti, & cometę, accẽsæ trabes, stellę discurrẽtes, fulgura, fulmina, & oia q̃ in sublimi accensa videmus: ex ijsdẽ ẽt halitibus in terra inclusis, nec erũpere valẽtibus fiũt fontes, flumina, terræmotus, lapides, & metalla, & si q̃ alia sunt huiusmodi. Videnĩ aũt tum duo halitus prædicti, tũ alia, quæ ex ijs gignũtur, vocari posse mista imperfecta, exceptis tñ illis oibus, quæ cõi noĩe solent appellari mineræ, hæc.n. sunt absque dubio mista perfecta, & ipsorum consideratio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea rõne dicuntur mista imperfecta, ꝙ ex pluribus constent elementis, siquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus est, sed quia duorum elementorũ conditionibus participat, est.n. medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem quidem hẽns naturam, & formam vnam, sed quę diu seruari nequeat, quin in alterũ duorum, vel in aliquod aliud transeat, vapor.n. humiditatem retinet aqueam, calorem aũt aereum potius, q̃ igneum, quum.n. in ijs, quę diuidi possunt, oporteat trãsitum prius per mediũ fieri, q̃ perueniatur ad extremum, calfaciens ignis aquam generat prius calorem mediocrem, qualis est aereus calor, q̃ summum, qui solius ignis est proprius; neq; est vapor perfectum corpus, quod diu possit in sua natura cõsistere, sed quiddam genitum in medio transitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; ideò nisi impediatur trãsitus ex aqua in aerẽ, breui admodũ tp̃e existit vapor, quia confestim fit aer; sicque in aeris densatione fit vapor, & illicò, si ea mutatio absque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quę generatur in trãsitu ex terra in ignẽ manente siccitate, sed frigore paulatim & per gradus recedente, & adueniẽte calore; quare siccitatem terræ retinet, calorem aũt adepta est tantũ, vt facto incremento possit facile fieri ignis; participat igitur duorũ elementorum conditionibus, terrę, & ignis, nam aquę nihil habet, nihil etiam aeris, siquidem propria maximè aeris est humiditas; calor autem cum siccitate coniunctus non potest aereus dici, sed potius igneus; licèt nondum sit ignis, quia formam ignis nondum habet, sicuti nec

Aliorum opinio.

Quid mistum perfectum, & imperfectum.

Duo halitus.

formam terræ, sed mediam quandam, cũ qua sunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarũ dicitur mistum quoddam esse, imperfectum tamen, quia duorum tantummodò elementorum conditiones præseferens, & genitũ in trãsitu ex vno elemento in alterum, nec nisi breuissimo tempore permanens. Quæ verò ex his duobus halitibus gignuntur, sunt quidẽ aliqua absque dubio imperfecta mista, vt omnia in sublimi ardentia, nam constant ex igne, & halitu terreo nondum consumpto, sic grando videtur habere conditiones terrę & aquę: neq; facta est in his vera mistio, quę est naturę vnio, sed potius congregatio mistibilium: tamen aliqua non videntur esse mista, vt pluuia, quæ est simplex aqua, sic etiã fontes, & flumina; aliqua verò mista quidem, sed perfecta, & ea quidem diutissimè permanentia, vt quę mineræ appellantur, nisi vtraq; hæc ea ratione velimus imperfecta mista nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus esse mista imperfecta, generari dicuntur. Aliqui tamen fuere, qui negarunt dari aliquod mistum imperfectũ, quod non ex omnibus elementis constet; nam, & in pluuia, & in grãdine, & in alijs iam memoratis omnia elementa, omniumq; qualitatum cõmistionem esse dixerunt; sic etiã in vtroq; halitu, siquidẽ Arist. in 2. Meteor. in cap. de vẽtis apertè dicit nec siccũ, nec humidũ halitũ ita appellari, quia sit summè talis, sed ab excessu, neq; .n. est humidũ sine sicco, neq; siccũ sine humido; sic ẽt in 5 cap. primi libri inquit duorũ halituũ alterũ esse magis vaporosũ; alterũ verò magis spirituosũ; vtitur .n. dictione cõparatiua denotãs esse in utroq; & humidũ, & siccũ, pinde, & calidũ, & frigidũ, & elementa oĩa, licèt vnus ab excessu dicat humidus, alter ab excessu siccus. Addũt etiã rationẽ ad hoc comprobãdum, nã vtrũq; halitũ calidũ esse manifestũ est, nõ tamẽ summè calidũ, sic .n. esset ignis, at omnis remissio fit per admistionẽ contrarij, vt ait Arist. in cõtextu 19. quinti Physicorũ, igitur aliquid frigidi habet cõmistum; sic nec summè humidus alter est, nec alter summè siccus, sunt ergo in vtroq; omnes qualitates, proinde, & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imperfecta mista, sed quod imperfectã habent mistionem, nec diu durant. Sed horũ sententia mihi nõ probatur, & causam erroris esse puto, quòd naturã, & essentiã rei ab existentia non distinxerunt. prima materia non existit sine forma, tamen in sua essentia nullam formã habet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, vt multi existimant, & vt dicendũ maximè videtur de duobus elementis medijs, per hoc tamen non stat quin possint singula elemẽta in sua naturali puritate considerari, vt ea considerauit Aristot. in libris de Cœlo, & in libro de generatione. non enim ideò non dantur pura, quia per se existere, si darentur, non possint;

Aliquorũ opinio de misto imperfecto.

Primũ eorum argumentum.

Secundum argumentum.

Impugnatio.

existerent enim non minus, quàm cum mista; sed quia impediunt se mutuò, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemq; mutuam, ac ob Cœli motũ ea continuè alterantem, atque mutantem: quemadmodum igitur, licèt permista sint elementa, & appellentur singula ab eo, quod maximè excedit, considerantur tamen, & cognoscuntur vt habentia suam naturalem puritatem; ita de duobus halitibus dicendum est, nõ generatur enim vnus sine altero, tamen si vtrumque in puritate suæ naturæ consideremus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter verò terræ, & ignis tantum: quòd enim vnus alterum semper habeat commistum, non est quia per se existere vnus sine altero nequeat, sed quia ob terræ, & aquæ commistionem, & propinquitatem non potest Sol siccum halitum educere, quin educat, & opinionis, Aristotelem hoc asserentem nil aliud respicere, nisi illud, quod frequentissimum est: neque enim negasset contingere posse vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commista extrahatur, quod videtur sensisse Vicomercatus in interpretatione illius cap. de vẽtis in secundo libro, dicens enim vix fieri posse vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, sed non impossibilitatem. Præterea etiam si dicamus non posse vnum educi sine altero, non propterea fit quin distinctæ sint partes vnius a partibus alterius, nam contangunt quidem se mutuò, & appositæ hæ illis dicuntur, at secundum se singulæ puræ, & impermistæ sunt, idque solum significare voluit in prædictis locis Aristoteles, qui enim eleuatur vapor totus habet in se partes aliquas fumidæ exhalationis, ab excessu tamen totus vocatus vapor; sic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in se habet vaporis particulas, sed ab excessu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus non parum in se habere difficultatis id, quod illi sumunt, omnem remissionem per admistionem contrarij fieri, qua de re disputandi nobis fortasse occasio dabitur in operibus naturalibus; sed esto nunc vt illi volunt, dicimus tamen nil inde contra nos sequi; siccus enim halitus, dum in sua puritate accipitur, calorem summum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus est, humiditatis verò nihil habet, quia summè est siccus, quemadmodum, & ignis, & terra summam habent siccitatem, vt alio in loco ostendemus. Ex ipsius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, nisi ipsum duorum elementorum conditionibus participare, terræ, & ignis: sic vapor calorem habet remissum similemque calori aereo, qui mediocris est, non summum, aliquem enim gradum aquei frigoris retineat necesse est: humidus

autem

Ad primũ argumentũ.

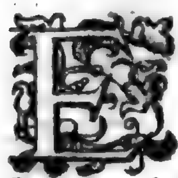
Ad secũdũ

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus.

aũt eſt ſummè, vt & aqua, & aer ſummam habent humiditatem; in ipſa.n.actione caloris ſolaris in aquã non labefactatur humiditas aquę, ſed ſola frigiditas,rarefit.n.aqua, & eius humiditas fit aerea,qm̃ calidum, quum non ſit contrarium humido,nõ eſt eius proprius interemptor. ſed ipſum reſoluit in humidum tenuius; in vapore igitur nihil ineſt ſicci, quare non redolet niſi aquæ, & aeris conditiones; ꝙ ſi quid habeat ſicci, non eſt ratione proprię eius naturę,ſed ratione halitus ſicci, qui cum eo commi- *Quodnam mistum imperfectũ sit horum lib. subiectum.* ſtus attollitur,vt iam declarauimus.Sed redeamus vnde digreſſi ſumus,& videamus quodnã ſit miſtum imperfectum, quod in his libris ſubiectum diximus eſſe ſtatuendum. Duas hac in *Prima opinio.* re poſſumus proferre ſñias:primùm dicere poſſumus vtrumq; halitum eſſe ſubiectũ, cui oẽs conditiones competunt,habet.n.materiam,ex qua gignitur, elementa ipſa;habet effectricem cauſam,calorem cœleſtẽ, quę in his libris conſiderantur,& ex quibus declaratur eius generatio,ſicuti in alijs libris naturalibus declarantur ab Ariſtotele aliarum rerum naturalium generationes,& generatim,& ſingillatim:hẽt pręterea affectiones,& accidẽtia quamplurima, quę in his libris demonſtrantur ab Ariſtotele per ſuas cauſas;alia namq; omnia,quę ex his duobus halitibus gigni dicuntur,non ſunt niſi horum halituum accidentia; vt cometa eſt accenſio fumidæ exhalationis craſſioris; pluuia eſt denſatio vaporis, & in aquam conuerſio in ſublimi loco;idem ſunt & fontes, & flumina,ſed in terrę concauitatibus; grando eſt eiuſdem vaporis in ſublimi congelatio, & ſic de alijs omnibus.Qm̃ igitur vterque halitus eſt corpus naturale per ſe exiſtens,quod habet propria principia,propriaque accidentia quamplurima,eaque cognitu digniſſima, non abſq; ratione factum videatur,ſi latè ſumptum halitum ſubiectum in his libris ſtatuamus: videturque huic ſententiæ atteſtari Ariſt. qui in initio primi libri in primo, & ſecundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendum tanquàm de accidentibus, & affectionibus, & declarandum pp quas cauſas fiant,ſic.n.intentionem potius, q̃ ſubiectũ horum librorum proponere vr̃. Declarat ẽt in quarto,et quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquam ſubiecti de quo poſtea ſunt accidentia demonſtranda; eaque dici etiam poterunt accidentia elementorũ, qm̃ hi halitus ſunt veluti elementa mutationem aliquam paſſa, & parum recedunt ab elementorum naturis; vnde colligimus rectè à Græcis dici ſcopum Ariſt.eſſe agere de affectionibus elementorum,ſicuti prædiximus, quanquam hoc dicendo intentionẽ potius Ariſtotelis exprimunt, quam librorum ſubiectum,ſi modo hãc ſñiam ſequamur.Secun- *Secunda opinio.* do dicere poſſumus,vt multis placuit,hosduos halitus non eſſe niſi proximam materiam miſtorum imperfectorum,ipſa aũt miſta imperfecta eſſe illa,quæ ex his generantur,vt cometæ, aliaque accenſa in ſublimi,pluuia, grando,& alia oĩa,quę ex duplici halitu ſiue in ſublimi,ſiue intra terram fiunt; in quo ſenſu dicere oẽs vidẽtur ſubiectum eſſe miſtum imperfectum, eo argumento,vt vr̃,ducti, quòd hæc accidentia eiuſmodi ſunt, vt formę officio fungantur, denique ijs rebus nomen,ac definitionem,atq; ita conſtituere talia naturalia corpora videantur,nã accenſum halitum vocamus cometam, ſeu trabem,ſeu fulgur, & aquam in ſublimi loco genitã vocamus mutato nomine pluuiam, è cauernis aũt terræ manantem vocamus fontem,& ſic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquam de corporibus naturalibus, de duplici aũt halitu tanquàm de proxima horum materia,vt antè dicebamus. Hanc ſñiam ſi ſequamur, dicere poſſumus Græcos ſubiectum horum librorum ſignificaſſe dicendo affectiones elementorum, tales.n.eſſe vidẽtur affectiones, quæ fungantur munere formæ,ita vt corpora ab illis conſtituta poſſint in his libris habere locum ſubiecti. Non defuerunt ẽt qui vtramque ſñiam coniungentes dixerint ſubiectũ eſſe miſtum imperfectum latè acceptũ, quod & duos halitus,& omni ex ijs genita cõplectatur. Ego *Prior sententia potior.* verò etſi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi poſſe arbitror, priorem tñ tutiorem eſſe puto, & verbis Ariſt.accommodatiorẽ, vt duos halitus dicamus eſſe ſubiectũ horum librorum,et miſta imperfecta,quorum accidentia ſunt reliqua oĩa, quæ in his libris conſiderũtur. Quòd.n.hi dici poſſint miſta imperfecta,& parum recedant ab elementi natura,iam dictum eſt;de alijs aũt pleriſque non facile hoc oſtendere poſſumus: nam pluuia, & fontes,& flumina, quõ ſint miſta imperfecta, non planè video, quum pateat hęc omnia eſſe aquam. Neque.n.magni momenti eſt id,quod aliqui dicunt, eam non eſſe aquam puram, ſed miſtum quoddam,in quo ſemper apparent terrę partes genitæ ex halitu ſicco incluſo in vapore,ex quo orta eſt pluuia:nam ſi hoc admitteremus, non daretur in vniuerſo elementum aquæ ſiquidẽ nulla fortaſſe datur aqua in qua non ſit aliquid terrę commiſtum, & aliquid caloris ab aſtris ingenitum, oĩs igitur aqua eſſet miſtum imperfectum. Hoc tñ dicendum non eſt, quia licèt aſſeramus aquam purã nõn dari, non ob id negamus aquam elemẽtarem; ſiquidem apud Ariſt. nõ dr̃ miſtum ſeu perfectum, ſeu imperfectum,niſi in quo tantus ſit receſſus ab elemẽti puritate,vt abiecto nomine elementi aliam appellationem ſuſcipiat; vt cometam non rectè appellaremus ignem, quia multum habet terrei halitus nondũ conſumpti;nec terram,quum in eo ſenſilem inſpiciamus ignem: aſt vbi tantus eſt vnius elementi exceſſus, vt omnem cum alijs comparationẽ ſuperet, ſer-

uatur in eo nomen elementi, idque haberi ab omnibus solet vt elementum, licet commistæ cum eo aliquę aliorum elementorum particulæ, vel qualitates purum omnino esse non sinant. Ideò nemo est, qui dicat pluuiam, & fontes non esse aquam, aqua enim reuera est, & ita nominanda à magno, & incomparabili excessu; quod autem simul appelletur pluuia, id non fit ob aliquam substãtiæ varietatem, siquidem nullum discrimen norunt homines pluuiæ, & aliarum aquarum; sed propter modum generationis, illam enim aquam, quę in sublimi genita ex nube in terrã cadat, vocant homines pluuiam, quum tamen eius substantiam nil aliud esse putent, nisi meram aquam; nomen igitur aquæ seruatur, nomen autem pluuię adiectum respicit potius originem, quam ipsam eius corporis naturam, potiusque denotat esse mistum imperfectum vaporẽ, ex quo est genita, quam ipsammet pluuiam. Adde quòd proprium subiecti munus est vt de ipso accidentia demonstrentur; horum autem, quæ vocantur ab alijs mista imperfecta, non proponit Arist. accidentia indaganda, sed ipsorum vt accidẽtium causas inquirendas, per quas demonstrentur propter quid. Possumus tamen fortasse hæc dogmata conciliare dicendo res istas Meteorologicas, quæ communiter vocari solent mista imperfecta, vt cometam, & grãdinem, subiectum dici horum librorum quatenus his nominibus significantur duo illi halitus vnà cum affectionibus, cometa enim est halitus siccus accẽsus, grando est vapor in aquam, & glaciem mutatus; quoniam enim duo halitus ita his accidentibus permutantur, vt nomen etiam mutent, ideò appellantur ijs nominibus, quę ipsis ab accidẽtibus imponuntur, quum propria ipsorum halituum nomina non seruentur; hęc igitur subiectum horum librorum dicere, est duos halitus dicere, quatenus his accidentibus subijciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re voluimus, quisque consideret, & eam, quæ probabilior visa fuerit, sententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. XXV.

EX his, quę hactenus de subiecto horum librorum diximus, rationẽ ordinis, atque inscriptionis desumere possumus: quum enim subiectum habeant mistum imperfectũ, clara est ratio cur statim post duos de generatione locãdi sint, proinde quartum in hac scientia locum obtineant, quemadmodum supra dicebamus. Quum enim in libris de generatione actũ sit de corpore misto latissimè accepto, postea verò fuerit ad eius species descendendum, quæ sunt perfectum, & imperfectum mistum, si harum altera ad alteram facilius noscendam prodesse nobis potuisset, de illa primo loco agere Aristoteles debuisset, vt conuenientem ordinem doctrinæ seruaret, de quo nos alias plura scripsimus; sed quia neutrius speciei notitia ad alterius cognitionẽ aliquid conferebat, debuit Arist. ordinem naturę generãtis seruare, & prius agere de misto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui statim sequũtur duos de ortu, & interitu. Adde quod aliquis etiã doctrinæ ordo, faciliorque docendi ratio hoc postulauit, de mistis enim perfectis sũt cęteri omnes, qui mox sequẽtur, libri naturales, qui sunt quamplurimi, quorum omniũ continuata debuit esse dispositio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Aristoteles prius de mistis imperfectis sermonem, qui breuis futurus erat, absoluere, vt postea in solis perfectis mistis, quæ prolixam tractationẽ postulabant, considerandis versaretur. Hæc est conuenientissima librorum dispositio, quæ sumitur à subiectis, vt prius agatur de misto generaliter in libro de ortu, & interitu, postea de prima eius specie, misto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco suo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratione coniuncta est etiam ratio sumpta ab elementis, & ratio sumpta ab accidentibus elementorum, quas alij respexisse vidẽtur; prima namque elementorum tractatio ea esse debuit, quę est in libris de Cœlo vt sunt corpora naturalia; secunda verò illa, quæ habetur in libro de generatione quatenus sunt principia omnium mistorum generaliter; postrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologicis, vt sunt principia mistorũ imperfectorum, hoc est vt leuem mutationem passa subeũt appellationem mistorum imperfectorum. Sic inter tractationes accidentium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & postrema hæc esse debuit, quæ est de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elementa modo aliquo à propria natura. Quod verò ad inscriptionem attinet, ea sumitur a loco rerum consideratarum, nam μετέωρον significat suspensum, siue sublime, ideo tractatio de ijs, quę in sublimi generantur, vocata est ab Arist. Meteorologia; si quis autẽ obijciat, aliqua etiam in his tractari ex duobus halitibus genita, quæ non in sublimi, sed in cauernis terrę generãtur, vt fontes, flumina, maria, terręmotus; ideoq; horum respectu congruam eam inscriptionẽ non videri; dicendum est satis defendi huius inscriptionis congruitatẽ, si a maiore saltẽ parte rerum cõsideratarum sumpta sit, maxima.n. pars eorum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in sublimi loco fiunt: arbitrariæ namque inscriptiones librorũ esse solẽt, nec sẽper à tota re considerata desumi, sed quandoque a parte præcipua, vt quãdo Metaphysicam vocamus sciẽtiam diuinam; quandoq; a parte maiore, vt quando

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

In initio cap. 24.

Inscriptio.

Dubium.

Solutio.

quando sex posteriores libros Physicæ auscultationis vocamus de motu; quandoque etiam à nulla re considerata, vt inscriptio Metaphysicæ, quæ à doctrinæ ordine sumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inscriptio sumpta est à loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententiæ cum ipsarum confutatione. Cap. XXVI.

QVum ea, quæ à nobis hactenus dicta sunt, ad tres tantùm priores libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum restat quodnam habeat subiectum, quę sit ratio inscriptionis, & quis sit eius locus inter libros naturales. Quod ad subiectū attinet, censuit Ioannes Gram. Arist. in hoc libro agere velle de mineris, in quam sententiam credendū est ipsum his argumentis inductum fuisse, primò quia Arist. in vltimo capite tertij libri pauca dicit de mineris generaliter, & subiungit esse de eisdem dicēdum etiam particulariter, & singillatim, hoc igitur exequitur statim in quarto libro, nullus enim alius est liber Arist. in quo de mineris particulariter agatur, nisi hic quartus. Secundò quia plura in hoc dicuntur de metallis, præsertim vero in contextu. 48. significat igitur Aristo. hunc librum esse de metallis, minerisque omnibus quę intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertio Arist. in postremo capite huius libri proponet se acturum de animalibus, & plantis, nullum ergo scripsit alium librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. Hæc sententia ab ipsamet huius libri tractatione manifestè reprobatur. illa enim quæ in hoc libro tractantur, alijs quoque competunt præter mineras; quare subiectum esse debet aliquid communius, siue id sit corpus mistum perfectum, vt aliqui dixere; siue mistum perfectum homogeneum, vt alij; patet enim Arist. in hoc libro non tantum mineralium exēpla adducere, sed etiam aliorum mistorum homogeneorū, vt carnis, ossis, nerui, quę animantium partes sunt; de mineris itaque agitur in hoc libro non secundùm propriā rationem, & prout sunt lapides, & metalla; sed secundùm rationem communiorem, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta similaria. Est etiam omnino rationi consonum, atque adeò necessarium, vt quum mistum perfectum similare sit genus minerę, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius sermo fiat, quam de minera, quæ est species, nullus tamē ante hunc quartum liber est, in quo agatur de misto perfecto similari; hunc igitur de misto potius similari esse dicendum est, quam propriè de mineris. Latinorum magna pars putarūt subiectum huius libri esse mistū perfectum vniuersè sumptum, quod non solum mineras, sed et alia oīa perfecta mista tā similaria, q̄ dissimilaria complectatur. Et hac potissimum ratione ducti esse omnes videntur, q in libris de ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium, trāseundum igitur erat ad dicendū de generatione mistorū, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta pręcedant perfectis, ideò statim in tribus Meteorologicis actum est de generatione mistorum imperfectorū; sequebatur igitur vt statim ageretur de misto perfecto in vniuersū, hoc igitur est subiectum in hoc 4. Meteorologico. Hæc quoque snia reprobanda vr, nam si illa oīa, quæ in hoc libro tractantur, consideremus, propriè competunt mistis perfectis similaribus, non dissimilaribus, nisi rōne similariū, quę eorum partes sunt. Ipse quoque Arist. sępe in hoc libro asserit se de similaribus loqui, pręsertim verò in postremo capite, vbi ait se de similaribus dixisse, & proponit dicendum in sequentibus libris de dissimilaribus, quę sunt animalia, & stirpes. Præterea, si bene rē hanc perpendamus, de misto perfecto vniuersè sumpto nil dici poterat præter illa, quæ in libris de generatione dicta sunt cōiter de omni misto, illa nāque, etsi dicta de misto generaliter, propriè tū, & perfectè competunt misto perfecto, nec aliud de hoc cōi dicendum relinquebatur. Alexander de huius libri subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione quatuor primarum qualitatū, quum n. de his iam egisset in libro de ortu, & interitu, nunc agere vult de alijs secundis qualitatibus, quæ ab illarum primarum inter se actione, & passione producūtur; ob id existimare videtur Alexander 4. lib. esse immediatè adiungēdum secundo de ortu, & interitu. Alexandri sniam tuetur ad vnguem Franciscus Vicomercatus, nec. n. aliud huius libri subiectum statuit, nisi illud, quod cum Alexādro diximus; nec à librorum ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixè tuetur. Sed nos de huius libri loco posterius loquemur, nūc verò quod ad subiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri, nil enim aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc libro considerandas vt principia, alias verò secundas qualitates vt effectus, & vt affectiones demōstrandas; sed necesse est subiectū esse aliquod, in quo hæ secundæ affectiones producantur, & de quo demonstrentur, idque est mistum corpus vel omne; vel aliquod, vt postea considerabimus hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod vero ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia quærimus.

Marginalia: De subiecto, opinio Io. Gram. — Prima rō. — Secūda rō. — Tertia rō. — Cōfutatio. — Opinio Latinorum. — Ratio Latinorum. — Cōfutatio. — Alexandri opinio. — Cōfutatio.

De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria. Cap. XXVII.

Olympiodorus, Auerroes.

Eram esse puto Olympiodori, & Auerrois sententiam, quam alij complures sequuti sunt, qui huius quarti lib. subiectum statuunt corpus mistum similare amplissimè acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasque omnes, & partes quoque homogeneas animalium, & stirpium complectatur. Similare autem corpus dicitur, quando totius, & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadem definitio, vt aurum, ferrum, lapis, sulfur, caro, neruus, os, lignum, cortex, pilus, & alia eiusmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes enim quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorum similarium, nec dissimilaribus competunt, nisi quatenus competunt similaribus, quæ sunt in eis, idque hunc librum legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat declaratione; possumus itaque sic argumentari, illud est subiectum, cuius affectiones quęruntur, atqui corporis misti homogenei affectiones hic declarantur, hoc igitur huius libri subiectum est. Hoc idem confirmatur testimonio Aristotelis apertissimo, nam in contex. 42. 48. clarè dicit se de similaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatque ea omnia similaria, quæ supra memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasque omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in postremo quoque contextu asserit se de similaribus egisse, proponitque postea agendum de dissimilaribus, cuiusmodi sūt in animalibus caput, manus, crus, & cætera membra; in plantis verò radix, ramus, fructus, & alia eiusmodi: sumitur etiam ex ordine librorum argumentum, quod postea considerabimus. Restat veritate cognita vt argumenta pro alijs adducta soluamus. Ad primum Ioannis Grammatici diximus Aristotelem in vltimo capite tertij libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen sequi quòd id exequatur in quarto libro; sed hac de re postea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes considerabimus. Ad secundum dicimus nominari quidem ab Aristotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratia, sed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Physicæ auscultationis sæpe exempli gratia nominantur elementa, & Cœlum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum librorum sunt, sed ratione communi, quatenus sunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt mista homogenea, sicut etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de his secundùm proprias rationes. Ad tertium negandum est consequens, quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit se de his statim esse tractaturū, nec per hoc stat quin interponi possint proprij libri de mineris, qua de re posterius loquemur. Ad argumentum Latinorum iam responsum est, diximus enim actum esse in libris de generatione de misto vniuersè sumpto, eamq; tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere misto perfecto; proinde nil manere dicendum de misto perfecto generaliter accepto, sed solùm de huius speciebus separatim, inter quas primus locus debebatur misto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

Similare quid.

Solutio argumentorum. Ad primū Ioan. Grā.

Ad secūdū

Ad tertiū.

Ad argumentū Latinorum.

De loco quarti Meteorologici. Cap. XXVIII.

Vod ad locum huius libri attinet, nō desunt qui Alexandrum sequentes dicant proprium eius locū esse statim post duos de ortu, & interitu ea ducti ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiatur Aristot. ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus locutus erat in secundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo secundo, ita vt tertius de generatione nominari possit. Hæc tamen sententia aduersatur & Aristoteli, & rationi: Aristot. enim in ipso initio primi Meteorologici recenset ea, quæ in libris Physicæ auscultationis, & in lib. de Cœlo, & in lib. de ortu, & interitu tractata fuerant, & statim subiungit sequi vt Meteorologiam aggrediatur, nempe illam, quæ est de cometis, de lactea via, ac de alijs, quæ ibi nominat, quę manifestum est tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto, de hoc enim ibi ne verbum quidem facit; itaque post duos de ortu, & interitu locat statim tres Meteorologicos, non quartum. In calce etiam ipsius quarti inquit agendum esse de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare absque dubio Aristot. librum hunc post tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex ijs, quæ in his omnibus libris tractantur, postquam enim in libris de ortu, & interitu actum est de misto latissimè sumpto, quum esset ad species descēdendum, prius de imperfectis mistis agendum fuit, de quibus sunt tres priores Meteorologici, postea de perfectis homogeneis, de quibus est quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ sunt animalia, & plantæ. Credo tamen ad verum

Opinio Alexādri de loco.

Confutatio.

Defensio Alexādri. rum sensū trahi posse verba Alexandri, & alios fuisse deceptos, qui talem ei sententiam attribuerint: etenim species omnes eiusdem generis æquè cohærent immediatè suo generi, vt animali æquè homo, ac leo, necesse tamen est in doctrina de vna prius agere, de alia posterius, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio postulat. Quoniam igitur in lib. de ortu, & interitu actum est de genere, de corpore misto vniuersè sumpto, ac de elementis, eorumq; primis qualitatibus tanquā de eius principijs, cum hac tractatione immediatè cohæret tam tractatio de misto imperfecto, quā ea, quæ est de misto perfecto, attamen quum hæc tractari simul non potuerint, voluit Arist. ob eas, quas supra tetigimus, rationes de imperfectis prius agere, quam de perfectis. Ad hūc igitur sensum referenda sunt verba Alexādri, qui asserit quidem illa, quæ ab Aristotele dicuntur in initio huius quarti cohærere cum ijs, quę tradita sunt in secundo de generatione, sed nō inquit ob id quartum esse statim collocandum post illum secundū; neq; enim negasset etiam, illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere similiter cum ijs, quæ de elementis, primisq; qualitatibus in secundo de generatione dicta erant; immò id asserit Alexander dum interpretatur initium primi Meteorologici, dat enim cum Arist. quartum locum in scientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur, ea quę commemorat Arist. in illo primo capite; non igitur ita intelligenda sunt eius verba in sua præfatione in quartum librum, vt dicat hunc quartum esse alijs tribus anteponendum. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandro sententiam attribuit, quam & *Ammonij sententia.* alij multi, atq; eandē ab Ammonio receptam fuisse testatur; immò non solum quartum librum, sed & postremū tertij libri caput, quod est de mineralibus, inquit locandū esse statim post secundum de generatione secundùm Alexandrum, & Ammoniū. Ego verò de Ammonio quidem nil habeo præter id, quod de ipso refertur ab Olympiodoro; sed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem sententiam eius verba trahi possint: alios fortasse Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant in quibus sententiam illam clarius expresserit Alexander. *Ratio Ammonij.* Ratio autē, qua vsum esse Ammonium Olympiodorus ait, nullius momenti est, dicebat enim nisi quartus hic annectatur statim secundo de generatione, distracta, & interrupta erit tractatio elementorū *Solutio rationis.* quæ cōtinuata esse debuit. Ego enim dico nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici posse libros de elementis, quum enim in vtrisq; considerentur elemēta vt principia mistorum, est in vtrisque subiectum mistum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici sunt de misto, coniuncta est tractatio mistorum, eaq; optimè disposita, siquidem ratio ordinandi libros Aristotelis à solis subiectis sumenda est, non ab illis, quæ vt principia considerantur; quanquàm in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere possumus elementa vt principia tractari, proinde vel sic elementorum tractationem non interruptam, sed continuatam esse. De vltimo autem tertij libri capite postea dicemus.

De inscriptione quarti Meteorologici.
Cap. XXIX.

QVod ad eius libri inscriptionem attinet, Ioannes Grammaticus *Opinio Io. Grammat.* censuit eum esse per se Meteorologicum, propterea quòd est de mineris, quę ex eadem materia generantur, ex qua illa, quę fiunt in sublimi omnia namque, quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita sunt, proinde in eisdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inscriptionis ratio approbanda non *Confutatio.* est, iam enim ostendimus librum hunc non esse de mineris, sed de genere communiore, scilicet misto perfecto homogeneo; huius aūt materiam dicere non possumus esse duplicem halitum, hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentalis generi; quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est; ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista similaria, quæ ex duplici halitu non fiunt; ideò dicere non possumus quartum librum esse de ijs, quæ ex duobus halitibus fiūt. Ego igitur dicendum puto librum hunc nō esse per se Meteorologicum, neq; enim de ijs est, *Opinio vera.* quæ in sublimi fiunt, neque de ijs, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non stat quin alijs tribus annecti possit, & omnes cōmuni nomine vocari Meteorologici; quum enim certum sit eum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum alijs tribus ob aliquam rerum consideratarum connexionem adiūgere, & vnum ex omnibus volumen constituere, quod à maiori parte Meteorologicum inscriberetur. Num autem Arist. hoc fecerit vt fecisse videtur, an potius librum hunc ab alijs tribus disiunxerit tāquam non Meteorologicum, pauci momenti meo quidem iudicio lis est, siquidem neutro modo absurdum aliquod sequitur; potest liber is alijs tribus adiunctus vocari ex ea coniunctione Meteorologicus, potest etiam ab alijs tribus præcedentibus disiungi, & propria inscriptione appellari de misto perfecto similari.

De

De fossilibus, & metallis, eorumque tractatione. Cap. XXX.

DE lapidibus autem, cæterisq; fossilibus, ac de metallis, quę omnia communi nomine solēt appellari mineræ; tres inuenio aliorū sententias. Vna fuit Ioannis Grāmatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hāc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusque librū illum esse generaliter de misto perfecto homogeneo, quare desideratur propria tractatio de metallis, ac de fossilibus. Aliam opinionem posteriores plures sequuti sunt, qui dixere nullam aliam requiri tractationem de mineris præter illam, quę habetur in postremo capite tertij Meteorologici, proinde statim post quartum Meteorologicum sequi libros de animalibus; sententiam hanc his argumentis confirmant: primò consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de ijs omnibus quæ ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hęc ad nullum alium librum pertinuerunt, quam ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt, quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber desideratur. præterea aliquos ita audiui argumentantes, Arist. in quarto Meteorologico sæpe nominat exempli gratia lapides, & metalla, ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Confirmant testimonio Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi postquam recensuit omnia consideranda in Meteorologicis, nil aliud inquit superesse considerandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundum Aristotelem nullus præter Meteorologicos postulatur liber de mineris. Tandem considerāt Aristotelis verba; in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalibus & plantis: nullum ergo putauit ad huius scientiæ perfectionem requiri librum de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locū, nisi post quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Verum hi, vt mihi videtur, magna cæcitate laborarunt, vt duos apertissimos, in quos lapsi sunt, errores non viderint: vnus est quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartū Meteorologicum, sic enim prępostерum ordinem seruasset Aristoteles præponens speciem generi; est enim minera species misti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non est mistum imperfectum, sed perfectum, quod etiā diutissimè durat, habet enim perfectam mistionem, & ex omnibus elemētis constat, quippe constat ex duobus simul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ, & ignis, alter vero aeris, & aquę: itaque consideratio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sūt, minimè pertinebat. Alter error est quòd breuem illū sermonem de mineris dicāt esse perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Arist. generaliter solùm de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quòd ex duplici halitu generantur, nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, siue inter se, siue in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationē minerarum dicere vanissimum est; idque Aristot. ipse eo in loco rotundo ore confitetur, dum his verbis breuem illum sermonem concludit [communiter de his dictum est, singillatim autem considerandum intendentibus secundum vnumquodque genus] affirmat igitur considerādum esse singillatim de lapidibus, & metallis, nosq; ad particularem tractationē remittit, quę omnino necessaria est, si naturalis scientia debet esse perfecta. His ego argumentis ductus sequendam esse arbitror tertiā opinionem, quę Auerrois est, & Olympiodori, qui putāt esse omnino necessariam particularem, atq; distinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertij Meteorologici: nunquid autem de mineris scripserit Arist. præter vltimum illud caput tertij Meteorologici incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodorus, sed, vt ego arbitror, cōiectat potius, quam asseueranter affirmet, quoniā Alexander in declaratione vltimorum verborum illius postremi capitis tertij libri dicere videtur proprium huc de mineris librum non ab Aristotele scriptum esse, sed ab alijs, præsertim vero a Theophrasto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non peruenisse. Ego quidem, etsi non dubito necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ perfectionem, credo tamen potuisse contingere, vt eos nunquam Aristoteles scripserit; nō sum enim in eo communi errore vt putem necesse esse Aristotelem ita perfectam tradidisse naturalem philosophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermissum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse confitendum, Aristotelem tā artificiose huius scientiæ fabricam, quam in præsentia declarandam suscepimus, construxisse, & contexisse, vt quamuis rebus ipsis, ac materiæ (vt ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim scientiam in omnes suas partes distribuit, easque optime disposuit, ita vt facile cuique sit, siquid in

Opinio Io. Grāmatici

Cōfutatio.

Alia opinio.

Primū argumentū.

Secundum

Tertium.

Quartum

Cōfutatio.

Opinio vera.

aliqua parte desit addere, & addita in suis quęque locis collocare: & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus scriptos ab eo fuisse libros de fossilibus, & metallis, qui postea perierint: dicere etiam possumus nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in vltimo capite tertij Meteorologicorum, ipsumque in calce eius capitis significasse se horum tractationem alijs postea absoluendam reliquisse; quod postea præstiti Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregiè scripsit de mineris. Vtcunq; sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarij omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriusq; eorm locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, vt censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam sententiam sequutus Albertus libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifesta est; quum enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, agendum postea erat de speciebus, species autem huius sunt fossilia, & metalla omnia, & illæ, quæ in animalibus, & plantis insunt, similares partes, vt caro, os, cortex, lignum; statim igitur quartum Meteorologicum sequitur tractatio de mineris; nam reliquis similaribus nulla propria tractatio conueniebat, quum enim non ideo sint in rerum natura, vt per se existant, sed vt animalium, & plantarũ partes sint, cognouit Aristoteles non esse alibi de his agendum, nisi in ijs ipsis libris, in quibus de animalibus, ac de plãtis ageretur: nulla igitur erat species misti perfecti similaris de qua seorsum agendum fuerit post quartum Meteorologicum, nisi fossilia, & metalla; post libros autem de mineris sequuntur statim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de alijs similaribus agitur, ex quibus tanquam ex materia constãt animantium partes dissimilares. Sed aduersus ordinem memoratorũ librorum oritur dubium, quod multos turbauit; nam si quartus Meteorologicus est de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, & huius species sunt fossilia, & metalla, Aristoteles de his agens in vltimo capite tertij libri, de speciebus prius egit, quam de genere, quod faciendum non est, siquidem vniuersalia in doctrina sunt particularibus anteponenda. Responsio, quæ ab alijs ad hoc dubium afferri solet, hæc est, vniuersalia sunt anteponenda particularibus, nisi facilioris doctrinæ ratio in cõtrarium vrgeat; quoniam igitur fossilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicę, facilioris doctrinę ratio postulauit, vt Aristoteles cõtinuato sermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem absolueret; ideò post res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertij libri, & ita particularia vniuersalibus anteposuit facilioris doctrinæ gratia. Hęc communis responsio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nam si continuata tractatione agendum erat de omnibus ijs, quæ ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ desideratur, interponi inter tertium, & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquàm asseruit; omnes enim qui necessariã esse talem tractationem confessi sunt, eam post quartum Meteorologicorum collocarunt. Est etenim hoc contentaneum rationi, quia quum species cognosci perfectè non possit ignorato genere, post quidem rudis aliqua, & imperfecta speciei tractatio tractationi generis anteponi facilioris doctrinæ gratia, qualis est illa breuis tractatio, quæ habetur in postremo capite illius tertij libri; sed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non est perfectè cognita. Licèt igitur verum sit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè respicere nostram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel saltem non perfectam rationem adducunt huius facilioris doctrinæ. Ego igitur dicendum puto caput illud vltimum tertij libri non esse tractationem de mineris, proinde non esse ab Arist. antiposita particularia vniuersalibus, sed esse potius tractationem de duplici habitu & ibi institutam ad plenam ipsorum halituũ cognitionẽ; quod quidem videtur sententiam illam confirmare, quòd in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum subiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim alias diximus vim æternè mouendi considerari tum in octauo Physicorum ob cognitionẽ æterni motus in corpore naturali, tamquam huius causam; tum in 12. Metaphysicorum propter cognitionem substantiæ a materia abiunctę, tanquàm eius proprietatem siue attributum: & in Cœlo vim mutandi hæc inferiora considerari tum in secũdo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius est causa, tum in lib. 2. de Cœlo propter ipsius Cœli cognitionem, tamquam eius proprietatem: & quatuor simplicia corpora in libris de generatione considerari vt elementa mistorum; eadem autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognosci esse elementa mistorum, vt ipsa secũdùm se cognoscantur, & omnia eorum attributa, quia esse elementa mistorum est quędam illorũ corporum proprie-

Locus lib. de mineris. *Dubium.* *Solutio aliorum.* *Cõfutatio.* *Solutio propria.*

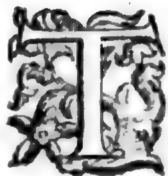
proprietas: ita nũc dicendum videtur, esse duorum halituũ proprietatem vt ex ijs hoc, vel illud generari aptum sit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem, non ad cognitionem ipsorum mineralium dicere voluit Arist. pauca illa de fossilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, seu potius generabilitate, reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiscimus, quum ipse generationis modus ibi non declaretur; declarãdus enim est in proprijs libris, in quibus mineræ locum habeant subiecti tanquam species misti perfecti homogenei, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum ijdẽ in tribus Meteorologicis vel subiecti solummodò locũ habeant, vel nõ minus subiecti, quam principiorum. Hoc modo sublata esse videtur omnis difficultas. Restat vt argumẽta pro alijs prius adducta soluamus. Ad primum dicimus nõ satis esse pauca illa, quæ dicuntur in vltimo illo capite tertij libri pro cognitione fossilium, & metallorum; satis quidem sunt ad plenã duorum halituum notitiam, ipsę autem minerę nõ sunt solùm affectiones, quæ duobus halitibus accidant, sed sunt mista perfecta, in quibus est facta vera mistio, & vera naturę vnio: quatuor enim elementorum formæ versæ sunt in formam vnam substantialem mediã ab eis distinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ, quę ex duobus halitibus gigni dicuntur, nõ habent veram mistionem, nec formam substantialem prouenientem ex congressu formarum elemẽtorum sed accidentia tantummodò sunt duorum halituum, licèt instar formæ esse videantur, quum dent rebus illis nouum nomen, faciantq; appellari niuem, grandinem, pluuiam. De his itaque agendum est in tribus Meteorologicis tamquam de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum sint mista perfecta, alio loco agendum est; satis quidem fuit in tribus Meteorologicis conoscere duorum halituũ aptitudinem vt ex ijs generẽtur fossilia, & metalla, sed ipsa secundùm se ibi satis confusè, & ruditer cognoscuntur, vt cuique rationis compoti manifestum esse potest: neque enim satis est conuenientia in communi materia, vt aliqua dici debeant ad eandem scientiæ partem pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vanissimum est quia quum genus non existat nisi in speciebus suis, solent scriptores, dum agunt de genere, nominare exempli gratia species: sic nominantur in libris Physicæ auscultationis variæ species corporis naturalis, nec ob id sumuntur vt iam perfectè cognitæ, sed vt confusè notæ; neque etiam declarantur secundum proprias rationes, sed secundum communem rationẽ generis, de quo ibi agitur. Ad tertium sumptum ex verbis Arist. in calce primi capitis primi Meteorologicorũ, dico non esse ibi eius consilium omnia penitus enumerare, quę post libro Meteorologicos tractanda manebant, sed satis habuit animalia, & stirpes tamquam præcipua nominare, quorum cognitio maximè expetibilis est tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoscendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros postulabit. Ad hoc autem comprobandum sumo ex Arist. in eodem loco duplex argumentum: primũ quia non absolutè dicit sola animalia, ac stirpes superesse, sed dicit ferè absolutam, ac perfectam fore scientię naturalis traditionem, dicẽs enim [fere] indicat alia quoq; esse tractanda, quæ, vt minoris momenti, nominata non erant: prætterea in illo primo cap. ea tantùm recensuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis considerãda erant; de ijs autem, quæ in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaq; si istorum argumentatio efficacitatem habet, nõ minus excludit quartum Meteorologicum, quam libros de mineris: sensus enim verborum Aristotelis erit quòd post tres Meteorologicos nil aliud tractãdum manebit, nisi animalia, & plantæ: subticuit igitur & ea, quæ tractanda erant in quarto & mineras, tamquam res cum Meteorologicis magis coniunctas propter cõsiderationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione est omnino necessaria; & sola rerum verè Meteorologicarum expressione voluit etiam implicitè complecti & mistum perfectum homogeneum, de quo agendum erat in quarto, & eius species fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipsemet tractaturus erat, vel alijs tractandum relinquere statuebat. Hoc idem confirmare possumus authoritate Arist. in calce libri de longitudine & breuitate vitæ, vbi hæc verba leguntur (Reliquum est considerare de iuuentute, & senectute, & vita, & morte, his enim determinatis finem habebit quæ de animalibus methodus) tacet tamen sanitatem, & morbum, de quibus postremo loco librum scripturus erat, vt in primo cap. libri de sensu, & sensilibus proposuerat, satis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque testimonio Arist. manifestum est argumentationem hanc nullius esse momenti. Ad postremum argumẽtum sumptum ex vltimo capite quarti libri, dico Arist. ibi non proponere agendum statim de animantibus, sed solùm dicere agendum esse de partibus similaribus in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia similaria, quæ sunt partes animalium, & plantarum, quę credere poteramus propriam, ac separatam tractationem postulare, ideò inquit de his agendum esse postea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his

Ad primũ argumentũ aliorum. *Ad secundum.* *Ad tertiũ.* *Ad quartum.*

de his statim agendum; ideò Auerroes ibi dicit de singulis illis similaribus agendum manere in tribus libris, in libris de mineris, in libris de Plantis, & in libris de animalibus, hos enim omnes voluit Auerroes sequi quartum illum Meteorologicorũ. Hæc dicere volui, vt ostenderem non probari his argumentis nullum ab Arist. scriptum esse librũ de mineris. Attamen nihil etiam absurdi esset, si diceremus Arist. & in primo capite primi Meteorologicorum, & in postremo quarti ita esse loquutũ, quòd nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat quin post quartum Meteorologicum necessarij sint libri de mineris, & quin ipsemet Aristoteles nouerit eos esse necessarios.

Partitio totius tractationis de animantibus. Cap. XXXI.

Partitio scientiæ naturalis secundum alios.

Otam naturalium rerum tractationẽ in duas partes secare multi solent, vnã dicunt esse de inanimatis quam hactenus percurrimus; alterã vero de animatis, quam modo aggressuri sumus: diuisionem hãc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigendam esse arbitror, quòd altera prior pars nõ de inanimis tantùm fuit, sed de ijs quoque, quæ ipsis communia sunt cum animatis; nam corpus naturale commune, de quo agitur in lib. Physicæ auscultationis, non sola inanima, sed animata quoque complectitur, vt Arist. in initio secundi libri testatur; sic corpus mistũ, de quo in lib. de ortu, & interitu; sic etiam mistũ perfectum homogeneum, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectius igitur dicemus priorem huius scientiæ partẽ fuisse de ijs rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorũ propria sunt; alteram verò, quæ sequitur, de ijs tantùm esse, quę sunt propria animatorũ. Huius igitur partis seriem explicatur, quæ & rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maximè est consideratione, nos facta prius rerum considerandarũ diuisione & partitionem librorum, & ordinem, atque dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitemur. Tota sequens pars, quæ ad viuentia pertinet, tres videtur pręcipuas partes habere debuisse, quum enim ab vniuersis ad singula progrediendum sit, primo loco agendũ est de ipso viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participant, & de ijs, quæ eam consequuntur, pertractandum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim: tertio loco de plantis: siue (vt Auerroi placuit) secundo loco de plantis, tertio de animalibus. Attamen Arist. totam de viuentibus tractationem in duas tantùm partes diuisit, vnam de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente genere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeo vt in libris de animalibus tum illa tractentur, quæ sunt animalium propria, tum etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis sunt, illa tantummodò, quæ propria plãtarum sunt, tractanda relinquantur. Ratio, quæ Arist. mouit, fuit, quoniam illa, quę cõmuniter plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu sunt, in stirpibus verò rudiora, & obscuriora, cuiusmodi sunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaque oculatissimus ille philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia considerare in corpore viuente communi, quod mẽte à suppositis speciebus abiunctũ sumatur, statuit ob faciliorem doctrinam ea omnia considerare in animalibus, vt proportione quadam in plantis eadem cognoscantur, qua de re alias plura scripsimus in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hic, nec ignoranda sint, inde petatur. Ex his colligere possemus Auerrois errorem, qui putauit libros de plantis esse libris de animalibus anteponendos, quòd plantæ naturam habeant simpliciorem, quam animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterãt stirpes cognosci, nõ potest enim perfectè cognosci species ignorato genere, ipsius autem viuentis generis, omniumq; ad ipsum attinentium tractatio commista est, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrẽ necessarium omnino fuit, libros de animalibus anteponere libris de plantis, idq; Arist. apertè testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi asserit se tũc esse in libris de animalibus, posterius autem acturum de plantis. Quòd autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia sunt, illa ipsa tractatio declarat, in libris enim de anima agitur, & de anima generaliter, & de anima vegetali, tanquam de viuentis corporis anima: & in ijs libris, qui solent vocari parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de alijs, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clarè hoc testatur Aristoteles in principio libri de sensu, & sensilibus, vbi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorum tum proprijs, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alij, qui omnia, quæ dicuntur libris de animalibus, tractari putarunt propter sola animalia, non propter stirpes, sic enim errorem manifestissimum

Partitio recta.

Diuisio tractationis de viuentibus.

Lib. 1. cap. vlt.

Opinio Auerrois de lib. de plãtis.

Confutatio.

Error aliorum.

ſiſſimum attribuunt Ariſtoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, conſiderauerit in ſpecie, nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Ariſt. ipſe iam in primo libro Poſteriorum dannauerat.

Diuiſio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. XXXII.

QVoniam igitur ita ab animalibus ordiendum eſſe Ariſt. duxit, vt in ipſis communior quoque viuentis natura conſideraretur, illud in primis conſiderandũ nobis proponitur, in quot partes, ſeu libros diuiſa eſſe debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ij omnes libri diſponendi ſint. Eam igitur, quã eſſe putamus rei veritatem, totamq; horum librorum ſeriem prius exponemus, deinde verò ſi qua aduerſus eã dubia ob aliorum opiniones digna conſideratione eſſe videbuntur, ea ad exquiſitiorem rei declarationem expendemus, atque ſoluemus. Dictum a nobis eſt alias perfectam cuiuſq; ſubiecti cognitionem in duobus conſiſtere, in cognitione naturæ, & propriorum ipſius accidentium; naturã autem & eſſentiam rei cognoſcere non poſſumus, niſi propria eius interna principia, ex quibus conſtat, intelligamus; acturus ergo Ariſt. vno, & eodem diſcurſu de animalibus, ac de viuente corpore vniuersè, cognouit duas eſſe debuiſſe huius tractationis partes, vnam, in qua de internis principijs viuentium ageretur, alteram, in qua de accidentibus, & operationibus conſequentibus; tales duas partes habuiſſe etiam tractationem de corpore naturali communi iam oſtendimus, nã in duobus prioribus libris Phyſicæ auſcultationis agitur de eius principijs, in ſex autem poſterioribus eiuſdẽ accidentia conſiderantur. Quoniam igitur corpus animatum & animal ipſum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis conſideranda; materia propria, ac maxima animalium ſunt eorum partes tum diſſimilares, quæ eorũ membra dicuntur, vt brachia, caput; tum ſimilares, vt os, & caro; forma verò eſt anima: primum igitur locum ſibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima, his enim cognitis iam plenè cognita eſt ipſa animalium natura; poſtea verò agendum fuit de accidẽtibus, & operationibus conſequentibus; quæ omnia Ariſtoteles ordinatiſſimè exequutus eſt; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus magna veritate ac difficultate refertam eſſe, ſtatuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus alijs libris anteponere libros de hiſtoria animalium, in quibus & de animaliũ principijs, & de eorum accidẽtibus, & operationibus ea, quę experientia, & ſenſu cognoſci potuere, nobis exponeret ſine vlla cauſarum redditione; vt poſtea earundem rerum ſcientialem tractationem ſequentibus libris traderet. Itaque libri de hiſtoria sũt præparatio quędam ad alios omnes de animalibus libros, tradunt enim cognitionem, quòd ita ſit, alij verò ſequentes earundem rerum cauſas declarant, & docent propter quid; ideò illi iure fuerunt appellati hiſtorici, quum reliqui non hiſtorici, ſed ſcientiales potius ſint appellandi. Videmus autem & in libris de hiſtoria eandem illam tractationis partitionem, quam in alijs libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de hiſtoria pertinent ad principia animalium, nõ quidem ad animam (hæc enim inſenſilis eſt, nullaque de ipſa eſſe poterat hiſtorica tractatio) ſed ad ſolam materiam; agitur enim in ijs quatuor libris hiſtoricè de animalium partibus, in reliquis autem poſterioribus agitur de operationibus, & accidentibus conſequentibus, ita vt poſterior illa hiſtoriæ pars reſpondeat poſteriori parti tractationis ſcientialis, quæ poſt libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior hiſtoriæ pars reſpondeat libris de partibus animalium, quibus in parte ſcientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat an libri de hiſtoria ſint pars ſcientiæ naturalis, dicere poſſumus eſſe modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non eſſe; pars enim dici poſſunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alij eorum intelligentiam præſupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sũt libri de animalium hiſtoria. Si verò eos tantum libros, qui demonſtratiuè ſint ſcripti, comprehendere velimus, libri de hiſtoria non ſunt pars ſcientiæ naturalis & hac ratione primi omnium librorum de animalibus ſunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum proœmium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, ſed omnium ad animalia pertinentia librorum commune proœmium eſt, quò fit vt illud dicendum ſit initium ſcientialis tractationis de animalibus, vt cuiq; cum primum librum legenti manifeſtum eſſe poteſt; videtur enim Ariſt. peracta tota animalium hiſtoria aggredi iterum earũdem rerum ſcientialem tractationem, ideoque tam prolixum proœmium apponere voluiſſe libris de partibus animalium, tãquam exordium totius tractationis de animalibus. Poſt libros igitur de hiſtoria ponendi ſtatim ſunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuiſione in partes non eſt quod in præſentia dicamus: ſatis ſit hoc annotare, Ariſt. in ijs libris demonſtratiuè de partibus agere, quod in prioribus de hiſtoria libris non fecerat, ſingularũ enim partium cauſas aſſignat finales, nã finis cuiuſq; partis

Primo lib. de meth. c. vlt. & in primo de praecogn.

Lib. de hiſtoria animalium.

Lib. de partibus animalium.

partis est propria operatio, & proprium munus, ad quod singulam partem tãquam instrumẽtum ad finem natura dixerit; sunt enim omnes animalis partes instrumenta animæ ad varias edendas operationes, instrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac

Pars medicinæ physiologica.

potissimum naturalis philosophię parte sumit ars medica partem illam, quæ physiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus sermo fit, quum medico illas curaturo necessaria penitus sit earum cognitio; ob id medici, qui artificiosam, ac fructuosam facere voluit humani corporis anatomẽ, imitari Aristotelem debent non in libris de historia, sed in libris de partibus methodicè de ipsis partibus agentem: duo namq; omnino cognoscenda sunt ad perfectam ipsarum partiũ notitiam habendam, vnum est proprium cuiusque partis officium, propriaque operatio; alterum verò, quod ex illo deducitur, ea, quæ in singula parte requiritur, elementorum commistio, & primarum qualitatũ temperies, horum enim altero ignorato non potest aliqua humani cor-

Lib. de incessu animalium.

poris pars dici perfectè cognita. Quatuor libros de partibus sequitur statim liber de animalium incessu, qui similiter de partibus est, nempe de illis, quæ pertinent ad motionẽ animalis, cuiusmodi sũt crura, pedes, & in auibus alæ & aliæ eius generis, has enim partes secernere voluit Aristoteles ab alijs, quæ in quatuor libris, qui de partibus inscribuntur, consideratæ fuerant, de quo partium discrimine aliqua

Lib. de an.

postea dicemus. Librum de incessu sequuntur libri de anima, quia post considerationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de incessu habetur, sequitur vt statim agatur de forma, quod Aristoteles præstat in libris de Anima. Hunc esse debere memoratorum librorum ordinem tũ ipsa, quam declarauimus, ratio demonstrat, tum clarum Arist. testimonium confirmat: nam in primo capite secundi libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de incessu apertè asserit se iã in libris de historia docuisse quod animalia ex ijs constent, & earum causas esse, inquirẽdas; inquit igitur libris omnibus de partibus & de incessu præcessisse libros de historia. Quòd autem liber de incessu sequatur statim quatuor libros de partibus, testatur Aristoteles in postremis verbis quarti de partibus, dum inquit [sequitur vt de partibus incessui animalium inseruientibus disseramus] Demum in calce libri de incessu inquit Aristoteles [his ita determinatis proximè sequitur vt agamus de anima] eum igitur horum librorum ordinem esse voluit, quem diximus. Non est autem si-

Primo de Anima cap. ...

lentio prætereundum illud, quod etiam in operibus logicis tetigimus, discrimen librorum de anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus proprijs animaliũ, in libris autem de anima nõ de sola animalium anima, sed de illa quoque, quæ est animali communis cum stirpe; nam in secũdo libro agit primo loco de anima latissimè sumpta, postea de prima eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraq; tractatio non magis de animalium, quã de stirpium forma dici potest; postea agit de animæ parte sensibili, quę est propria animaliũ; mox in tertio libro de parte rationali, quæ est hominis propria. Ratio autem huius discriminis sumitur ex ijs, quæ antea dicta sunt: Aristoteles enim constituit in animalibus considerare non ea solùm, quę ipsis propriè cõpetunt, sed etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; exordiens igitur a materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur nisi propriã animalium materiam considerare quæ sunt partes ipsæ animalium, nisi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inseruientes esse quadam proportione communes, quatenus aliæ eisdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicunt) formaliter communes nullæ sunt. Ad formam autem animalis considerandam accedens debuit omnis animæ, quę in animali insit, considerationem facere; quoniã igitur in animalibus omnes insunt animæ partes, seu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine considerare; hoc tamen non ita intelligere debemus, vt aliqui intellexere, vt dicamus quamlibet animæ partem tractari animalis; nam si vegetalem animam consideraret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret speciei; quã in primo Posteriorum dixit sophisticam esse considerationem, & nullam scientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, dicendũ est omnem quidem animam ab eo in animali considerari, non tamen omnem vt animalis, sed tum animam latè acceptam, tum partem uegetantem considerari vt viuentis corporis, quod in animali inest, & commune genus est animalis, & plantę, ita vt omnia, quę ibi dicuntur, & animali, & stirpi competere intelligantur. Post decla-

Parui naturales.

Lib. de sensu & sensilibus.

rata animalium principia, materiã, & formam sequebatur vt Aristoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in ijs libris, qui solent vocari parui naturales; horum primum esse librum de sensu, & sensilibus manifestum est, quum in eius initio Aristoteles totam sequentem tractationem cum præcedentibus de Anima libris connectens, suumq; in sequentibus consilium aperiens his verbis vtatur [Posteaquam de anima dictum est secundùm seipsam, consequens est facere considerationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus quæ sint proprię, & quę communes operationes ipsorum] Asserit igitur eũ librum, & alios sequentes sequi statim post libros de Anima; asserit etiam ore rotundo se non de solis animalibus,

libus, sed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea asserit se nil aliud esse tractaturum in sequentibus libris, quam operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes: quare manifestum est illud esse commune procemium omnium paruorũ naturalium, quum etiam Aristoteles statim nominet cętera omnia, quæ post eum librum in alijs sequentibus consideranda sunt. Horum igitur sequentium librorum ordinem inter se, & ordinis rationẽ declaremus; quod enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Aristotele ipso exponatur, partim communi aliorum cõsensione concedi videatur. Primum enim post libros de anima esse omnium paruorum naturalium librum de sensu, & sensilibus, & Arist. ipse in eius libri initio testatur, & omnes fatentur: in calce autem eiusdem libri proponit agẽdum statim de memoria, & reminiscentia: postea sequitur liber de somno, & vigilia, & alij cum eo connexi, nempè de somnijs, ac de diuinatione per somnum; deinde post hos liber de communi animalium motu, in cuius libelli fine Arist. epilogum faciens eorum, quæ prius tractauerat, eo, quem diximus ordine eos omnes libros disponit; proponitq; statim agendũ de generatione animalium; librũ igitur de motu statim sequuntur quinq; libri de generatione animalium. Tandem omnium postremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationem animalis, viuentisque omnis pertinent. ij autem sunt, de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione, ac demum de sanitate, & morbo; hunc enim ordinem ab ipso Arist. fuisse constitutum patet tum in 1. cap. libri de sensu, & sensilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & senectute. De ordine igitur horum librorum nõ est dubitandum, quanquam de libris animaliũ generatione aliqui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre sentẽtiam ausi sunt.

Ordo paruorum naturalium.

Nunc huius ordinis rationem nos considerare oportet, quũ enim in aliquibus necessarius omninò sit ordo; ita vt alius seruari non potuerit, in aliquibus verò non necessarius, sed propter melius, nos vtriusq; rationem cognoscere debemus. Ante omnia quum memoratarũ operationum aliæ sint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non est ignorandum id, de quo diffusius diximus in lib. de methodis, accidentia propria speciei duplicia esse, alia namque omnino speciei naturam consequuntur, non naturã generis, cuiusmodi est sensus, qui solam animalis naturam insequitur, non naturã viuentis; alia verò, quũ absolutè naturam generis consequantur, tamẽ à propria speciei natura ita ad certos proprios modos restringuntur, vt speciei propria fiant, huiusmodi est motus animalium; quum enim absolutè sumptus motus naturã absolutè sumptam insequatur, proinde primò cõpetat corpori naturali generi, varijs tamen modis a naturis specierum restringitur, & fit proprius singularum, motus enim simplex proprius est corporis simplicis, & motus animalium insequitur non amplius naturam absolutè acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi existunt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: sic generatio absolutè accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipsius naturæ est consentaneus, & dicitur generatio animalium. quæ est species generationis latè sumptæ, sicuti etiam motus animalis est species motus generaliter accepti. Tria igitur sunt accidentium genera, quæ ab Arist. in his libris considerantur, alia communia sunt omnibus viuentibus, quę etiam vt viuentiũ, non vt animalium, considerantur ab Aristotele, licèt cõsiderentur in animalibus; huiusmodi sunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, senectus, sanitas, morbus: modi namq; quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, consideratione digni extiterunt. Alia verò accidẽtia ita naturam animalis solã consequuntur, vt nullam cum natura generis habeant affinitatem, huiusmodi sunt sensus, memoria, reminiscentia, somnus, vigilia, somnia, & diuinationes, quæ per somnum fiunt, de quibus singulis libros ab Aristot. scriptos habemus. Alia demum, quum absolutè naturam communiorem consequantur, ab ipsa tamen animalis natura ita restringuntur, vt animaliũ propria reddãtur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprij namque modi, quibus in animalibus fiunt, ita cognitu digni extiterunt, vt propriam tractationem postulauerint, quia ijs ignoratis manca, & imperfecta fuisset naturalis philosophia. De his igitur proprios libros scripsit Aristoteles, tãquam de accidentibus proprijs animalium, eosque inscripsit de motu animalium, de generatione animalium; non sic de morte & vita animalium, nec de iuuentute, & senectute aĩalium, quia hęc vt omnium viuentium communia accidentia considerare voluit. Hæc omnia accidentiũ genera quum in his tractentur, potuisset Aristot. in horum tractatione ordinem seruare a magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia sunt, alijs anteponere, postea verò agere de illis, quę sunt propria animalium, idq; omnino facere debuisset si melioris, aut facilioris doctrinę ratio hunc ordinem, vt in alijs plurimis solet, postulasset; quũ autem nulla postulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffusè declarauimus) ideoque vniuersaliora antepo-

Tria accidentium genera in animalibus.

Lib. 1. c. vl.

Primo de meth. cap. vlt.

anteponere coactus ea ratione non fuerit; statuit non recedere ab instituto, voluitque ab ijs exordiri, quæ sunt propria animalium, postea verò de alijs agere, quæ viuentibus omnibus communia sunt: quum enim vtraque hæc in animalibus considerare decreuisset, ita eorum tractationes disposuit, vt quæ intimiora naturæ animalis esse viderentur, ea prius tractaret, quæ verò remotiora, posterius. Quoniam igitur naturæ animalis nihil est intimius sensu, siquidem animal per sensum est animal; ideo statim post libros de anima primum locum inter omnes operationes tribuere voluit operationi sensus, de qua agit in libro de sensu, & sensibilibus; vbi illud est nobis animaduertendum, nomen sensus accipi solere tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro eius operatione; sensus pro anima acceptus, fuit consideratus in libris de anima; in hoc autem libro agitur de sensu sumpto pro operatione, & ita inscribitur de sensu; de obiectis autē sensilibus ibi agitur propter operationem, vt magis declaretur quomodo immutetur organum ex eorum actione, vnde prodit operatio. Librum de sensu, & sensilibus sequitur statim liber de memoria, & reminiscentia, quę quum sint interiorum sensuū operationes, sunt & natura, & cognitione posteriores operationibus sensuum externorum. Hunc sequitur liber de somno, & vigilia, hæc enim cum sensu omnino coniuncta sunt, quia nil aliud est somnus, nisi quies, & ligatio oium sensuum, & ab operatione cessatio; quare liber hic coniunctus esse debuit tractationi de sensu, & eam sequi, quoniam eius notitiam pręsupponit. Hunc autem sequitur liber de somnijs, deinde liber de diuinatione per somnū, hæc enim accidunt animali in somno, & eorum tractatio præsupponit cognitas sensuum, & externorum, & internorum operationes. Hi igitur omnes libri sunt proprij animalium, quia ad solū sensum pertinēt, & ea, quam diximus, ipsorum inter se ordinatio necessaria est, quoniam aliter disponi nō potuerunt, vt manifestum est. Hos omnes sequitur liber de communi animalium motu, quia motus est sensu posterior ea, quam tetigimus, ratione, sensus enim omnino insequitur animalis naturā; motus verò non hanc, sed uniuersè sumptam naturam insequitur; naturam autem animalis consequitur modus potius ipsius motus, quam motus ipse: non ita igitur intimus naturæ animalis est motus, ut sensus; adde quòd sensus datus est animali ut sit, motus uerò non est animali necessarius ut sit, sed ut conseruetur, conseruatur enim per cibū, quem sibi quærit per motum; omnibus igitur libris per se ad sensum attinentibus posterior esse debuit liber de motu animalis; ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus animalium, quum sint de ijs partibus, quę pertinent ad animalis esse, uel ad bene esse, pręponendi fuerunt libro de incessu, in quo agitur de ijs partibus, quæ conferunt ad motum, proinde ad conseruationem animalis. Post librum de motu Arist. statim locat (ut prædiximus) libros de generatione animaliū, quamuis enim alia fortasse ratione generatio & motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si Aristot. institutum spectemus, postponenda fuit; est enim operatio animalis, quę neque ad eius esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad solam conseruationem speciei, potest enim & existere animal, & diutissimè conseruari quod omni prorsus ui generandi sit orbatum: non est tamen ignorandum, generationem alio modo respicere naturam vniuersalem, alio particularem; respectu enim naturæ vniuersalis, quæ præ cæteris quærit conseruationem specierum, præcipua magis est generatio, quam motus; at si particularem cuiusque naturam spectes, ea præcipuè vult indiuiduum seruari, deinde verò speciem; officium enim est naturæ vniuersalis finem vltimum rebus, ad quem tendant, statuere; naturæ autem particularis iussa quodammodo illius exequendo procedere ordine generationis, quem hic Aristot. respexisse videtur, primum enim vult conseruari, ac durare, donec ad ætatem perueniat perfectam, in qua sit aptum generare aliud simile, atque ita speciem conseruare; hac igitur ratione prior est sensus motu, & motus generatione, quia ꝓpinquior, & intimior ipsi naturæ animalis. Non defuere tamē qui de loco lib. de animalium ortu aliud senserint, quorum sententiam mox expendemus. Post lib. de generatione animalium sequuntur illi omnes, qui, quum ad viuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores esse videntur a propria animalis natura, vt ante diximus, ad postremum locum ab Arist. reiecti sunt; cōmunia omnium viuētium accidentia sunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Aristot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primum quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quam cognosceremus rationem cur viuentium alia diutius, alia breuius viuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus, & senectus; ideo Aristot. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte, coniuncta namque est horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Aristoteles iudicauerit; sed cum sermone de uita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plantis, propterea, quòd animalia tamdiù uiuunt, quan-

Lib. de sensu, & sensilibus.

Sensus sumitur, & pro anima, & pro operatione.

Lib. de memoria, & reminiscentia.

Lib. de somno, & vigilia.

Lib. de somnijs, & de diuinatione per somnum.

Lib. de motu animalium.

Lib. de gener. anim.

Lib. de longitudine, et breuitate vitæ.

Lib. de iuuentute, & sen. vita, et morte.

quandiù respirare,& expirare possunt, quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque sermonem de respiratione coniunxit cum sermone de uita,& morte,& harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors est; ideò postrema omnium prædictarum est tractatio de uita, & morte, siquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Postremus omnium de animalibus librorum est liber de sanitate,& morbo,ut Arist.ipse testatur in primo capite libri de sensu, & sensilibus; huic ultimus debebatur locus,tum quia sanitas,& morbus cognitionem aliorum dictorum accidétium præsupponunt, tum etiam quoniam alia omnia iam memorata pendent a sola natura, sanitas autē, & ægritudo, & à natura, & ab arte: quò fit ut Aristot.in primo capite libri de sensu, & sensilibus, & in initio ipsius libri de uita, & morte dicat,retractationem hanc modo quodam esse in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ,quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo sit intelligendum iam in mea de doctrinæ ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto esse uerum ordinem omnium librorum de animalibus,& ipsius ordinis rationem. Restat ut in prædictis libris aliqua consideremus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. de sanitate,et morbo.

Li. 2. cap. 7

Qualis debeat esse tractatio de sanitate, & morbo in scientia naturalis. Cap. XXXIII.

QVum omnium de animalibus librorū ordinem exposuerimus, optaret fortasse aliquis ut etiam singuli cuiusque libri tractationis modum,diuisionemque in partes, & partium seriē edocceremus; ego tamen eo labore supersedere constitui, ne opus hoc, quod breue esse volui, in magnam molem excrescat, quum præsertim hæc in singulis Arist. libris per se quisque considerare possit;nobis igitur satis sit uniuersam structuram declarasse. Sed tractatio de sanitate,& morbo postulare uidetur ut aliqua de ipsa dicamus, quum enim solum eius libri initium habeamus, ipsa autem tota tractatio desideretur; quo fit ut uidere nequeamus quomodo de sanitate & morbo egerit Aristo.& quomodo horū tractatio naturalis a tractatione medica distinguatur, non erit ab re si de hoc nos aliqua dixerimus; & quum præter medicos nemo tanquā philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta,quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hac de re sententiam proferamus.Ego igitur quid sentiam paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate,& ægritudine scripturo duo puto esse obseruanda,vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum causas;quod ad subiectum attinet,tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primo competunt, contra quàm medici faciunt, qui & sanitatem, & morbum, & multas operationes, ipsasq; organicas partes, quæ homini cum multis alijs communes sunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehensione careant vt medici, at vt philosophi naturales admittendi non essent: itaque considerare oporteret sanitatem, & morbū vt accidentia viuentis vniuersè sumpti, ita vt non minus stirpium, quam animalium sanitas,& ægritudo cōsideraretur. Quod verò ad causas attinet, non est ignorandum sanitatis,& morbi causas,quę tractantur à medico, alienas esse a philosopho naturali, quum ad effectionem omnes pertineant, nō ad scientiam; hæ autem sunt, quæ communiter a medicis auxilia,seu remedia appellantur,quorum inuentio, & cognitio scopus est artis medicæ docentis, eaq; sunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etsi enim non inficior debere philosophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis scientiæ naturalis; dico tamen id in libro de sanitate,& morbo minimè esse faciendum, talium enim virtū applicatio ad ipsum viuentis corpus sanandū humani arbitrij est, fitq; ex habitu artis: sunt igitur à philosopho naturali cognoscendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodò, à medico autem propter humani corporis sanitatem efficiendam, vel conseruandam. Quamobrem naturalis de sanitate tractatio debet esse vniuersalis,causasque complecti vniuersales,& naturales;est enim sanitas,propria cuiusque viuentis, seu partis eius temperatura, quæ prouenit ex elementorum commistione, & huius quidē plurimę sunt species pro specierum viuētium, atque earum partium diuersitate, sed particularem omnium temperaturarum consideratio nem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de sanitate nil aliud restat considerandum, nisi vniuersè quid sit sanitas,& a quibus causis pendeat; sic etiam quid sit morbus, qui nil aliud esse videtur, quam a prædicta viuentis naturali temperie recessio talis, quę lædat operationem; & huius recessionis causas vniuersales debet naturalis philosophus declarare, veluti ambientem aerem, & extrinsecus assumptum alimentum, a quibus potissimè viuentium corpora varijs modis incessanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales, quare eo vsque procedat mutatio temperiei, vt lędatur operatio, morbus est;at particulariores va-

Causæ sanitatis, & morbi non omnes pertinēt ad naturalem.

variorum morborũ causas distinguere ad medicum potius, qui curaturus est, quam ad philosophum naturalem pertinere videtur; vt fortasse idem de sanitate, & morbo dicendũ sit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt sunt habitus, tum vt affectiones, seu (vt vocãt) dispositiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalẽ philosophum pertinet eorum consideratio, sed ad moralem, naturalis enim satis habet cognoscere omnes animæ facultates, in quarum numero illa est, qua hos habitus acquirere apti sumus, siue ea vna sit, siue plures; habitus autem ipsos siue bonos, siue prauos distinguere, & cognoscere debet moralis, qui est quasi medicus animi, & particulares causas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philosophus cognoscere hanc viuentis corporis aptitudinem, qua & sanum esse potest, & ægrum, & vniuersaliter quid sit sanitas, & ægritudo: particulares autem diuersorum morborum causas, nec non eas, quæ sanitatem conseruant, & eas, quę lapsam restituunt, ac singulos morbos pellunt, cognoscere solius medici officium est, hæc enim omnia effectionem respiciunt. Ob id eam ego puto esse rationem cur dicat Arist. tractationem de sanitate, & ægritudine esse quodammodo in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea desinere naturalem scientiam, ab ea verò medicam artẽ exordium sumere; definit enim Philosophus naturalis in vniuersali consideratione sanitatis, & morbi, à qua exordiens medicus descẽdit postea ad particularem morborum omnium tradendam notitiam, & propriarum causarum, tum a quibus producuntur singuli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectionem molitur, hęc autem non est nisi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut saltem aliqua ex parte similis esse respectus disciplinæ moralis, ac ciuilis ad legislatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate, de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atq; de ferendis legibus vniuersalia præcepta traduntur; legumlatores autem de omnibus, ac singulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem sicuti bonus medicus esse non potest, qui non sit philosophus naturalis; ita nec bonus legislator, qui non calleat moralem philosophiam: inter eas tamen illud interest, quod medicina solam effectionem respicit, philosophia naturalis non effectionem, sed solam scientiam; ciuilis autem & legislatoria ambæ ad actionem diriguntur quo fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen discrimine, quòd ciuilis vniuersalia præcepta tradit, legislatoria verò descendit ad particularia; aliud autem est legislatoria, aliud iudiciaria, quę est illa iurisperitia, quam profitẽtur illi, qui his temporibus

Ciuilis disciplina, & legislatoria.

Iurisperitia.

Iurisconsulti appellari volunt, hãc enim legislatoria ignobiliorem esse manifestum est, idq; aperte testantur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo libro de arte Rethorica; est enim simplex quædam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit, hanc enim callere aliquis potest absque vlla ciuilis, ac legislatoriæ cognitione; sed ita videtur esse sub legislatoria, vt empirica sub arte medica; empirica enim, quũ rationem ignoret, ars noiari non põt, quũ ars nõ dicatur nisi quæ cum ratione est, vt inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philosophus naturalis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sententia est, eamq; significare visus est Arist. in 2. libro de partibus animalium cap. 7. vt quisque eius verba eo in loco perpendens animaduertere potest.

Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. XXXIIII.

CÆterum quum totã de animalibus tractationem in duas partes diuiserimus, vnam in qua solùm quòd ita sit declaratur, quę nouem libris de historia animalium cõtinetur: alteram verò in plures sequentes libros diuisam, in qua eorum, quæ in historijs dicta erant, causæ afferuntur, & declaratur propter quid; non erit ab re, si vnam cum altera conferentes consideremus cui historiæ parti quis liber respondeat, quod quidem breuiter præstabimus. Notare quidem in libris de Historia possumus earum duarum tractationum distinctionem, quarum vna ad principia, & ad substantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes; sed ruditer, ne ita distinctè, ut in alijs sequentibus libris, quos scientiales esse diximus, neque id iniuria, siquidem rudis & historica enarratio eam exquisitã partium distinctionem, quam demonstratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in historijs, sicut etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idque Aristoteles epilogo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum tria esse genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inscribuntur; aliæ ad motum, de quibus in libro de incessu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partium distinctio in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidẽ partium genere agitur in primo, & in secundo, & in posteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere

De partibus animalium.

Tria genera partium in animali

possumus quatuor libris de partib. animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentibus nil separatim dicitur in historijs, sed de his aliqua dicuntur sparsim in memoratis libris vnà cum aliarum prædictarum partium consideratione, quare liber de incessu nullam certam habet in historijs sibi respondentem partem; de partibus autem generationi inseruientibus agit separatim Aristo. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij respondet scientiali harum partium tractationi, quæ habetur in libris de generatione animalium. Libris autem de anima in historijs nulla pars respõdet, quia nil de anima historicè dici poterat, tum quia anima insensilis est quò fit vt, licèt de ipsius operationibus plura dici potuerint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsamet tamen anima nihil; tum etiam quia de illis tantummodò institui tractatio historica poterat distincta a scientiali, quæ causam aliquam habent, ita vt de ijs declarari possit & quod sint, & propter quid sint: causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit, vna historica sine consideratione causarum; altera scientialis per causarum traditionem: ast anima in viuẽtibus causam nullam habet, quia ipsa est prima aliorum omniũ causa; qui enim dicunt operationẽ esse animæ causam finalem, reijciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquam ab Arist. pronunciatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animam, & esse propter operationes, tanquam propter finem; & semper animam vocauit finem, sed nõ dixit eam habere finẽ. Quum igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulauit; idque fortasse significare Aristo. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de anima, non solũ enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam a scientiali eiusdem tractatione, sed illam ipsam esse simul, & historiam, & exquisitam, quantum a naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco historiam de anima τῇ ἀκριβείᾳ maximè præstantem esse dixisse, nisi quod in ijs libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus sunt prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omnia pendent, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ est prima causa omnium, quæ in viuẽtibus considerari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habẽda est; quamobrem per hoc non alium dat Aristo. primatum libris de anima, nisi in libris omnibus ad animantia pertinẽtibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de anima traditur, qui ob id principem locum tenẽt inter oẽs libros de animantibus, videnturque in medio collocari tanquam rex in medio regni, qualis etiam videtur esse situs cordis in animali. Libros de anima statim sequitur liber de sensu, & sensilibus, cui respondet tractatio de sensib. in posteriori parte quarti libri de historia: deinde tractatio de somno, & vigilia, & de somnijs in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, & de somnijs in calce eiusdẽ quarti respondet libris de somno, & vigilia, de somnijs, & de diuinatione per somnum; sed libro de memoria, & reminiscentia nulla separata tractatio in libris de historia respõdet; sparsim tamen in ijs libris aliquã ad has pertinentia dicuntur; vt in nono libro de illa, quã aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præseferre videntur, prudentia, seu sagacitate, varijsque animalium moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animaliũ motu, cui propria tractatio in historijs nulla respondet, quemadmodũ nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus ad motũ conferentib. vna cum aliarum partium consideratione, quæ in quatuor priorib. de historia libris habetur, qui vĩr respondere omnibus sequentibus libris, quæ sunt a primo de partib. animalium vsq; ad calcem libri de cõi motu aĩaliũ, quẽ statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristot. in principio quinti de historia, quum n. operationes, quæ tractantur a libro de sensu, & sensilib. ad librum vsq; de cõi animalium motu, videantur maximè essentiales aĩalibus, & cum eorum substantia valdè coniunctæ, sensus. n. pertinet ad esse ipsius aĩalis, motus aũt est ei necessarius ad eius conseruationem: ideo Arist. in quatuor priorib. de historia libris oĩa complexus est, quę tum ad substantiam, hoc est ad partes aĩaliũ pertinebant, tum ad operationes cum ipsa substantia maximè coniunctas, vt epilogorũ similitudo, & inter se respondentia declarat, s. eius, qui est in initio quinti de historia, & eius, qui in fine libri de cõmuni motu. Nam in principio quinti de historia inquit [exposui partes aĩaliũ omnes tum interiores, tũ exteriores, atq; etiam de sensu, de voce, & de somno; restat ut eorundem generationes persequamus] in calce autẽ libri de communi motu huic similem epilogũ legimus his uerbis, [De partibus igitur cuiusque animalis, & de anima, prætereà de sensu, & memoria, & motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere] Voluit itaque Aristo-

Libris de anima nulla pars respondet in historijs.

Operationes no sunt finis a. a.

De sensu & sensilib.

De somno, & vigilia, & de somnijs.

De memoria.

De motu.

De generatione animalium. Aristoteles omnia, quæ ad hunc vsque locum tractauerat, respõdere quatuor prioribus libris de historia, ita vt statim sequatur vtrobiq; tractatio de generatione, de qua in quinto, sexto, & septimo historiarum libris loquitur, quibus respondent quinque libri de generatione animalium in tractatione scientiali. Quum enim generatio sit animalis operatio ad extra, quæ neque necessaria est animali vt sit, neq; vt conseruetur, sicut antè ostendimus, proinde remotior ab animalis essentia esse videatur, Aristoteles in vtraq; tractatione seiungere eam medio epilogo voluit ab alijs memoratis operationibus, quæ maiorem cum substantia animalis affinitatem, & coniunctionem habere videbantur. *De vita, & morte.* Postrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractantur communia accidẽtia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemque animantium pertinent, de quibus agitur in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in eo, qui est de iuuentute, & senectute, de vita & morte respiratione: huic toti parti respondet octauus de historia liber, vbi agitur de animalium varijs vitæ generibus rationibusque viuendi; agitur etiam in eodem libro de pluribus diuersorum animalium morbis, quæ pars respondet libro de sanitate, & morbo. *De morib. animaliũ.* Nono autem libro de historia, in quo de moribus animalium agitur, nullus in scientiali tractatione liber respondere videtur, de his enim fortasse Aristoteles præter historicam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quòd talis est illorum animalium natura, veluti si ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis stultitię causam quæramus: finalis autem causa plurium morũ ita per se manifesta est, vt simul cum ipsorum morum enarratione eam exprimi necesse sit, dati namque à natura sunt diuersis animalibus varij mores, & instinctus, ad ipsorum animaliũ conseruationem, aut defensionem, vt prudentia quædam, & astutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minorem notare possumus, & alia multa eiusmodi, quę in nono illo historiarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia scientialis tractatio relinquebatur, quocirca sola historica narratione Aristot. voluit esse contentus. *De lib. decimo de historia.* De decimo autem historiarum libro ego quidẽ maximè dubius semper fui, videtur enim nec historicus, nec scientialis dici posse, quòd enim non sit historicus ipsamet eius libri tractatio declarat, in eo namque declarantur causę fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio nullo pacto historica appellari potest; quod cognoscẽs Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in latinum sermonem conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, sed potius libris de generatione animalium inserendum, sicut apud eũ legimus in sua in eos libros præfatione, vbi etiam considerat eum librum non integrum esse, sed fragmẽtum quoddam, cui manifestum est deesse initium, quum incipiat a dictione aduersatiua, nec vlla prorsus appareat eius continuatio, seu connexio cum ijs, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori sententiam probo, sed non in eo, quòd putat esse annectendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur, quę in ijs quoque libris tractantur, non est autem credendum earundem rerum declarationem bis in eisdem libris ab Aristot. fuisse frustra repetitam. Adde quòd librorum de generatione tractatio scientialis maximè est, qualis non est ea quæ in illo decimo libro habetur; causas enim sterilitatis, ac fertilitatis in solo homine considerat, quæ tamen pluribus animalibus communes sunt; mos autem Aristotelis est omnia attribuere illi subiecto, cui primo cõpetunt, quam solam esse scientialem tractationem ipse in posteriorib. Analyticis docuit; hoc autem discrimẽ manifestè inspicitur in ijs, quę eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione traduntur, quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersè de animalibus, ea in illo decimo libro in solo homine considerãtur. Hanc ob causam ego arbitror librũ illum non esse scientialem, nec annectendum libris de generatione: videtur potius esse extra ordinem scriptus, vt etiam alij plures, siue ab Arist. siue ab aliquo alio, & medicinalis potius esse, quam naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia sunt, in homine solo, quem sanare volunt, considerare consueuerunt; neque aliena ab hac sententia sunt illa, quæ in eo libro scribuntur, multa enim dicuntur de auxilijs ferendis sterilitati, quæ medicinam potius sapiunt, quam philosophiam naturalem.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima: & eius reprobatio. Cap. XXXV.

Eritate cognita de ordine omnium librorum de animalibus, sequitur vt aliorum falsas hac in re sentẽtias expendamus, ac reprobemus, & aliqua ex ijs, quæ diximus, exorientia dubia soluamus. *Argumentum Latinorum.* Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliam sententiam sequuti sunt, nempe illam, quam videtur approbasse Auicen. in disponendis libris suis naturalibus: putarunt enim libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quòd qui rem aliquam cogniturus est, debet primo loco illius principia contemplari, est autem anima principium animalis, & omnis viuen-

tis corporis, ab anima igitur totam de viuentibus tractationem exordiri oportuit; quocirca libros de anima sextum in scientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt statim sequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus sit. Sententia hęc iam reprobata a nobis est pluribus Aristotelis testimonijs, qui primum locum dedit libris de historia animalium, secundum quatuor libris de partibus, tertium libro de incessu, post quem statim locauit libros de anima: nunc autem ratione aduersus eos vtemur, nec alia, quam ea ipsa, qua suam ipsi sententiam comprobarunt, sic enim vno, & eodem labore, & veram sententiam confirmabimus, & eorum argumentũ soluemus. Dicebant ipsi, a principijs rei considerandæ ordiendum est, nos verò hoc idẽ confitentes ita argumentamur: partes animalium sunt principia, sunt enim materia animalium, ergo à partibus inchoandum est, proinde primi sunt libri de partibus, nam & priores de historia libros de partibus esse manifestum est.

Sententia impugnatio.

Solutio argumenti.

Itaque controuersia integra manet inter materiam, & formam, idque nobis in præsentia excutiendum proponitur, quum cognoscenda sit cuiuscunque rei naturalis, & materia, & forma, de vtra prius sit agendum. Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipsam rerum naturam sequendam semper esse putant, dicerent materiam semper esse anteponendam, tanquàm natura priorem formą, prius enim propria cuiusque rei materia statuenda est, quàm ex ea educatur forma, idq; videtur ipse Aristoteles asserere in primo lib. de partibus animalium.

An à materia, an à forma sit ordiendũ.

Aliorum opinio.

Sed horum sententiæ illa, quæ in primo Physicorum habetur, materiæ, ac formæ consideratio manifestè refragatur; ibi namque acturus Aristoteles de internis principijs corporis naturalis, prius ostendit esse duo principia contraria, quæ formalia principia vocari solent, deinde verò ex eorum notitia ducit nos in primæ materiæ cognitionem; itaque prius ibi agi de forma, quam de materia manifestum est. Neque est quòd aliquis dicat primũ illum librum de materia esse, secundum vero de forma, & ita prius agi de materia, quam de forma; crassius enim hic error est, & a nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus sunt forma, & materia, hoc est quatenus sunt principia constituentia corpus naturale, non in secundo libro agitur, sed in primo; eaq; tractatio in primo libro perfecta est: in secundo autem libro eadem principia tractantur respectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia sunt, qua ratione non dicuntur amplius considerari vt forma, & vt materia, sed vt natura. Ideo alienissima a veritate, & ab Aristotele est illorum interpretatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Aristotele ait se posterius de physicis, & caducis formis acturum, dicunt significari sequentem tractationem de natura in secundo libro; reuera enim nil aliud significare vult Aristot. nisi tractationem de proprijs singulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam considerasset, ibi soluere volens tacitam quæstionem inquit de prima omnium formarum siue vna sit, siue plures, ad philosophum naturalem loqui non pertinere, sed de formis solis naturalibus, de quibus quum communiter egisset in eo primo libro restabat de singulis separatim dicendum in reliquis huius scientiæ libris, scilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis mistorum in libris de mistis, de formis animantium in libris de animantibus; sic enim tractatio significatur de formis, quatenus formæ sunt; qualis non est ea, quæ in secundo libro Physicorum habetur de natura; vt etiam manifestè ostendit locutio Aristot. in plurali numero, de formis.n. se acturũ pollicetur, quũ in eo 1. de forma egisset, & in secundo acturus esset adhuc de forma latè sumpta, quatenus est natura: sed non de formis, quia tota illa tractatio est vniuersalis. Illud igitur verissimum est, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum est, ibi prius de forma actum esse, quàm de materia, prius enim ostendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaque duo esse, vnum nobilius, quæ est forma, alterum ignobilius, quæ est priuatio; postea verò ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, ostendit dari præter contraria tertium principium subiectum.

Cõfutatio

Declaratio vltimi contex primi lib Physic.

Ego igitur ab ijs, quæ alibi demonstraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam inter se ordinem naturalem, vt ait Aristotele in primo cap. secundi de partibus animalium, nam ordine generationis naturæ materia prior est, ordine autem intentionis naturæ forma est prior, quia materia est propter formam; attamen ordo doctrinæ non sumitur ab ordine naturæ, sed a nostra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma est notior, & eius cognitio confert ad cognoscendam materiam, agendum prius est de forma, quam de materia; vbi verò materia est notior, de materia prius, quàm de forma est agendum. Ob id Aristot. in primo Physicorum agens de prima rerum materia, quæ quum sit ens mera potestate, maximè abscondita nobis est, ac difficillima cognitu, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quæ est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contra verò in libris de animalibus prius egit de materia animalium, quam de forma, quoniam partes animaliũ, quæ sunt eorũ proxima materia, sensiles sunt, & notiores aĩa vero insen-

Opinio propria.

sensilis, & ignotior, & eius consideratio ardua, multisq; ac magnis difficultatibus referta est, vt Aristoteles ipse testatur in proœmio librorũ de anima; eaque fuit Arist. mens in primo libro de partibus animalium, quando dixit agẽdum prius esse de materia, quam de forma, nõ enim ea tantùm ratione ductus est, quòd materia secundùm ordinem naturæ dirigitur ad formã, sed quòd animaliũ partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animæ faciliorem reddunt, idq; potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendũ, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Arist. in ipsa animæ definitione, definit enim animam per corpus organicum, hoc est varijs organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimum confert cognitio partium organicarũ, quam Aristo. tradit in lib. de partibus, nõ enim cognoscimus quod sint organa, nisi singularũ officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiamsi nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitionẽ partium aliquid conferret, debuisset tamen Aristot. de partibus prius agere quam de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo compositiuus est, materia verò prior est forma ordine generationis; idcirco hunc seruat Aristot. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod rarum est, idque factum est in primo Physicorum, vt modo dicebamus. Potest autẽ solum ipsum proœmium librorum de partibus ostendere illud esse initium tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, vt cuiq; illud legenti manifestum esse potest.

Solutio dubij quòd Aristoteles de eadem re sæpius agere uideatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.
Cap. XXXVI.

Dubium. POtest etiam ex ijs, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quę torquere multorum animos posset: videtur enim Arist. pluribus in locis egisse de vna, & eadem re, nam de sensibus egit accuratè in secundo libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensilibus? vtroq; enim in loco agitur de operatione sensuum, quæ in vno, & eodem loco declaranda videbatur: sic de motu animalium egit, & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de cõmuni animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis attinent, simul vna tractatione explicanda fuisse. Huius difficultatis solutio in eo, quod supra declara- Solutio.
uimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse, in vna agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus, & accidentibus consequentibus; quam igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est si in ijs omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos; in libris quidem de anima nullus alius est Aristotelis scopus, quam naturam animæ declarare; quod si de operationibus quoque plura dicit, id facit vt per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicut ipse faciendum esse dixerat in contextu 33. secundi libri, non quod consilium eius sit ibi ipsarum secundum se operationum cognitionem tradere; idq; ipse significauit in principio libri de sensu, & sensilibus, quando dixit se egisse de anima secundùm seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in 2. lib. de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideò de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensilibus, in quo ipsius secundum se operationis perfectam notitiam nobis traderet; ideo si in eo libro aliquam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam considerat secundùm seipsam, sed propter cognitionem operationum quarum est causa, in solis enim libris de anima verè dicimus ipsam secundùm seipsam animam, eiusq; naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quam declarare partes instrumentales, quæ motui animalium inseruiunt, quod si de ipsa quoque operatione ibi fit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiam partium organicarum, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotelis consilium declarare ipsum animalium motum, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solùm facultatem animæ motricem, quæ declarari nõ poterat sine ipsius motus consideratione; restabat igitur vt de motu ageret secũdùm seipsum, quod facit Aristot. in libello de communi animalium motu, vbi huius operationis cognitio traditur per suas causas; quoniam igitur omnis tractatio nominatur ab eo, quod sui gratia tractatur, non ab eo quod propter aliud, ideò non de eadem re sunt illæ tres, quas diximus, distinctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur de partibus organicis inseruientibus motui, in tertio autem libro de anima agitur de facultate animæ motrice, demum in libello de motu agitur de ipsomet motu, nõ igitur idem frustra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re potest: nam si verum est id, quod modò diximus, debuerunt omnes operationes, Dubium.

quæ in libris de anima considerate fuerant propter animam cognoscendam, iterum considerari propter se in paruis naturalibus, quod tamen factum fuisse non videmus, plures enim sunt operationes animę, quarum facta est mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalib. vt operationes intellectus, & phantasiæ. Soluetur hac in re omnis dubitatio, si artificium Aristotelis, quod fortasse nemo considerauit, declarauerimus: quum igitur necessarium Aristoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit esse in his hoc discrimen, quod aliquarum exactissima cognitio requirebatur ad cognoscendam aliquam animæ, facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes, non poterat enim mentis nostræ natura bene declarari, nisi per exquisitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Aristoteles in primo contextu tertij libri, dum proponit declarãdum quomodo fiat intellectio; de huius igitur partis operationibus nõ opus fuit aliquid seorsum scribere in paruis naturalibus, nam diligens illa operationum tractatio, etsi propter animæ notitiam facta, vtramque simul operam præstitit, nec aliud de his dicendum relinquebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad declarãdam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorum sensuum; ideo ad perfectam ipsarum scientiam tradendam debuit propriam harum tractationem instituere in paruis naturalibus, ideò scripsit librum de sensu, & sensilibus, in quo melius declarans obiectorũ sensilium naturas perfectè docet quomodo ipsæ operationes in organis sensuum fiant. Sic etiam cognouit rudẽ motus notitiam satis fuisse ad declarandas organicas partes in libro de incessu, & ad declarandam vim animæ motricem in tertio libro de anima, ita vt motus ipse imperfectè cognitus relinqueretur; id eò de hac ipsa operatione, vt plenè cognosceretur, scribere voluit librum de communi motu animalium, in quo ex omnibus causis motus in animali tam propinquis, quam remotis tradit nobis perfectam scientiam huius operationis; sunt autem causæ eius remotæ appetitus. & sensus, & intellectus, quæ iam declaratæ fuerant in tertio libro de Anima; propinquæ verò organa ipsa corporea, quæ declarata erant in libro de incessu; has igitur omnes causas Aristot. accomodat ad declarandum quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoscendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Aristot. in lib. de anima, sed integrum de his sermonem remisit ad paruos naturales; huiusmodi fuerunt memoria, & reminiscentia, & somnus, & vigilia, & somnia, & alia accidentia, quorum proprij tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta sit mentio in libris de anima, quoniam ad animã cognoscendam nihil eorum consideratio conferebat. Hac igitur norma vtentes omnem huiuscemodi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam est ne ob aliqua Aristotelis testimonia de librorum dispositione in errorem ducamur, nam si eius verba legamus in capite vndecimo quarti libri de partibus animalium, bis in eo capite asserit se iam tractasse de partibus motui inseruiẽtibus, quare suspicari possumus librum de incessu precedere quatuor libris de partibus, vel saltem esse in verbis Aristotelis repugnantiam, nam in postremis verbis libri quarti de partibus proponit se statim acturum de partibus ad motum pertinentibus, & in calce libri de incessu inquit se iam egisse de partibus tum alijs, tum ijs, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum statim de anima: postponit igitur librum de incessu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, vt antea considerauimus. Sed nulla est repugnantia in verbis Aristotelis: nam illa quidem, quę ab eo in initio, vel in fine librorum ad ordinem librorum pertinẽtia scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa librorum serie, ac dispositione; nam si in initio libri tanquam per epilogum referat ea, quæ ante tractata sunt, absque dubio dicendum est ea prius fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua re proponat agendum, apertè significatur nõ solũ agendum, sed statim in libro sequente agẽdum, sicuti verba illa in fine libri de incessu apertè indicant agendum statim esse de anima; sed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt quando non ordinis significãdi gratia ab Aristotele proferuntur, sed solùm causa citandi, seu nominandi aliquem librum; quod quidem alijs in re manifesta exemplis possumus comprobare: in primo capite libri de interpretatione inquit se de conceptibus animi dixisse in libris de anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ precedat totam scientiam naturalem: in quarto capite eiusdem libri inquit postremis verbis [& quæcunque talium contra sophisticas determinauimus importunitates] postea in tertio segmento eiusdem libri capite secundo dicit [dictum autem de his est in Topicis] verba igitur illa præteriti temporis videntur significare, & libros Topicos, & Sophisticos præcessisse lib. de interpretatione, quod est manifestè falsũ: alia quoq; plura eiusmodi loca considerare possemus, quę consultò omittimus. Credendum igitur est non eodem ordine scriptos esse ab Aristot. omnes suos libros, quo

Solutio.

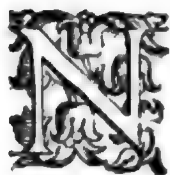
Discrimen operationũ animæ.

Dubium

Solutio.

quo ipse voluit eos esse disponendos: fortasse enim prius libros de anima scripsit, & totam etiam naturalē philosophiam, quam logicam; voluit tamen logicam præcedere toti naturali philosophiæ; sic fortasse prius Topicos, & Sophisticos libros scripsit, quam librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit, nam quæ in primo capite primi Topicorum scribuntur, videntur testari iam actum esse de syllogismo, & de demonstratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere potest locutio Arist. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam faciendam esse posterius; sed tamen ad ostendendum quòd immediatè posterius sit de ea re agendum nil prorsus efficacitatis habet. nisi sit in postremis verbis libri sicuti diximus de vltimis verbis libri de incessu quæ significant esse statim agēdum de anima. Dicimus itaque Arist. fortasse prius absoluere voluisse breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad incessum, vt postea in libris de partibus alias consideraret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixisse se iā esse locutum de partibus ad motum conferentibus; voluisse tamen ordine doctrinæ libros de partibus præcedere libro de incessu, vt alia firmiora Aristotelis testimonia, & ratio ipsa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio.
Cap. XXXVII.

NOnnulli fuerunt qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos esse existimarunt, nō in eo, in quo nos plurium aliorum sententiam sequentes eos collocauimus, putarunt enim locandos esse statim post quatuor libros de partibus, & ante librum de incessu; moti autem sunt tali argumento. Tria sunt partiū genera in animali, aliæ namque pertinent ad esse animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem. de quibus Arist. manifestè proponit agēdum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim se iam dixisse de alijs animalium partibus, superesse autem agendū de partibus generationi inseruientibus, quarum tractationem ibi statim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum hīt materiæ respectu animæ, quemadmodum igitur de alijs partibus agi oportuit prius, quàm de anima, ita etiā de his, quæ ad generationem pertinēt, eadem enim in omnibus ratio viget, quòd de materia animalium prius agendum erat, quam de forma; itaque libri de generatione animalium tanquam libri de partibus ponendi sunt ante libros de anima inter alios libros de partibus animalium. Adducunt etiam testimonium Aristotelis in postremis verbis quarti libri de partibus, vbi dicit consequens esse agere de partibus generationi inseruiētibus. Tandem considerant verba Aristotelis in quarto libro de partibus cap. 4 10. 11 12. vbi inquit se postea de generatione animaliū locuturum, quę eandem sententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam sententiam, quam antea declaraui, & quam plures tuentur, sequendam esse arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoscamus, scire debemus Arist. non ita de animaliū generatione egisse, vt egit de motu; quum enim considerare oportuerit & operationem ipsam & organicas partes ipsi inseruiētes, Aristot. in duobus distinctis, & separatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; non sic de generatione, ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eisdem libris, qui de generatione animalium inscribuntur, & de ipsa generatione, & de partibus ei inseruientibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc postulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum sedem, nam ratione partiū ad generationem pertinentiū locandi videntur antè libros de anima cum alijs libris de partibus; at ratione ipsius generationis, quæ est operatio quædam consequens, vidētur ponendi post libros de anima inter paruos naturales. Hæc autem tractationum coniunctio in ijs libris ita manifesta est, vt a nullo negetur, & proponit etiam ipsam Aristoteles in quarto libro de partibus cap. quarto, vbi ait dicendum esse de partibus generationi inseruientibus, quibus mas differt a femina, sed quoniam de ipsa quoque generatione dicendum est, melius esse vt hæc consideratio ad eum locum remittatur; ex quibus Aristotelis verbis non solū colligimus consilium eius fuisse simul agere & de generatione & de partibus; sed etiam ipsum iudicasse; melius esse totum tractatum locare post libros de anima inter paruos naturales, quam antè inter libros de partibus; ad quod comprobandum habemus etiam aliud Aristotelis clarissimum testimonium in quinto libro de generatione animalium cap. primo, vbi asserit se de visu egisse prius, quum de sensibus ageret, atq; etiā prius, quum de anima: nec non etiam in capite septimo vbi dicit se de voce prius esse locutum in libris de anima, & in libro de sensu, & sensilibus, sic enim locat libros de generatione post libros de anima, & post librum de sensu, & sensilibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo capite primi libri de generatione animalium, quæ magna consideratione digna sunt; duo ibi ab Aristotele dicuntur: vnum quod, quum de cæteris animaliū partibus iam locutus esset, reliquum est dicere de partibus generationi inseruientibus; alterū quod, quum quatuor sint causæ, & de tribus animalium causis

Primū argumentum aliorum.
Secundum argumentū.
Tertiū argumentum
Opinionis confutatio.

causis dictum iam sit, materia, forma, & fine, dicendum est etiam de causa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum vt causa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax cõtra aduersarios, quum enim Arist. testetur se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui cõsiderandas partes ad generationem pertinentes, ergo omnes alij libri de partibus sunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de incessu; nam si secundùm aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falsò diceret Aristoteles se iam egisse de alijs partibus, & solas superesse partes generationi inseruientes; atqui locari non possunt post librum de incessu, nisi etiam post libros de anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de anima, vt Aristoteles in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristoteles libros de generatione libris de anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo: vnum est, asserit Aristoteles se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam, atqui forma est anima, ergo asserit se egisse de anima, quare libri de generatione sequuntur libros de anima: alterũ argumentum est, inquit Aristot. se egisse de tribus animaliũ causis, & solũ superesse agere de causa efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inseruientes, has ergo non putat Aristoteles vocãdas esse materiam animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum & cõsilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formã recipiendam dirigitur a natura: quare, si bene consideremus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materię; sed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, sed ad solam conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quũ enim hæ neque ad recipiendam animam, neque ad eam conseruãdam necessariæ sint, nullo pacto videntur eã habere rationem ad animã, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Aristoteles censuit harum considerationẽ non esse considerationem materię animalis, sed potius causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quũ reliquæ partes non modo sint causæ effectrices instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua vel non reciperetur anima, vel nõ conseruaretur. Nec tamen ob id dicendum est cum aliquibus libros de generatione animalium esse de principijs animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius causis est quidẽ modo aliquo agere de causa affectrice animalis; sed præcipuè est agere de operatione posteriore, partes enim generationi inseruientes, etsi locum habent causæ efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu generantis, cuius partes sunt, nõ sunt ipsius animalis effectrices causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur considerat ibi has partes Aristoteles in animali generante, non in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquam operationis consequentis, secundaria verò etiam causæ efficientis, quia consequitur vt eadem sit consideratio causæ effectricis respectu animalis geniti, seu generandi, quę est consideratio operationis animalis generantis; nec dissimilis est ea tractatio alijs, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in ijs quoq; operationes animalium declarantur per suas causas, quæ sunt potissimum ipsæ animalium instrumentales partes, vt in ijs libris videre est. Iure igitur Arist. in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, post eum locat statim libros de generatione; quum enim cum miscuerit cum tractatione generationis tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, viderítq; huiuscemodi partes non admodũ mereri nomẽ materię in animali; sed si ad aliquod causæ genus sint reducendæ, reduci potius ad causam effectricem, ideo totam tractationẽ locauit inter paruos naturales post librũ de communi motu animalium. Ad argumẽta illorum facile est respondere, ad primum enim iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruientes habere locũ materiæ. Sed prętere a hoc etiam dato nil esset absurdi, si Arist. ad maiorem doctrinæ facilitatẽ reiecisset harum partium considerationem in paruos naturales quum soleat modò præponere materiam formæ, modo formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solùm seruat, quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed eum semper despicit, quando melior, aut facilior cognitio nostra contrarium ordinem postulat. Ad locum Arist. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum esse mendosum, quia vbi dicitur [generationi] legendum est [incessui] quam eorũ verborum emendationem nunc communis omnium consensus comprobauit, & ita in omnibus condicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excussi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quę legũtur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: esset præterea etiam nugatio in verbis Aristotelis, qui quando in calce præcedentis libri proposuit rem in sequenti considerandam, non iterum eam proponit in principio sequentis, ita vt bis ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare si in calce

Nota quæ partes sint materia animalis.

Aliquorũ error quod lib. de generatione sint de principijs.

Ad primũ arg.

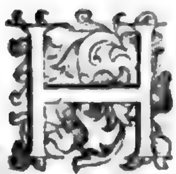
Ad secundum.

quarti

quarti de partibus dixisset. quũ de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inseruientibus, non rectè hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat, postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat vt dicamus de ijs, quæ generationi inseruiunt. Ad verba autem Aristot. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quòd statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solùm, quòd postea de his erit agendum; immò & verba illius capitis quarti nostræ opinioni fauent, inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inseruientibus, sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, ideò congruum esse vt harum partium consideratio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eã attinentibus sermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam, sit denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput benè considerantibus manifestum esse potest.

Ad tertiũ.

Quodnam sit subiectum statuendum in omnibus, & in singulis libris de animalibus opinio propria. Cap. XXXVIII.

HActenus declaratum à nobis est quę sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat vt de eorũ subiecto propriè accepto aliqua dicamus, quũ enim alias ostensum a nobis sit non omnem rem cõsideratam subiectum esse propriè sumptum, siquidem Aristot. dixit nõ modò subiectum considerari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum a subiecto distinguantur, non possunt propriè appellari subiectum; ideò non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndum etiam est quodnam in ijs subiectum statuendum sit; in hoc igitur considerando hunc ordinem seruare constitui, primo loco breuiter exponam quidnam ego hac in re sentiam; deinde aliorum sententias cum argumentis in medium afferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt quę diximus in libro de præcognitis, nam si id semper statuẽdum est subiectum, cuius principia, & affectiones quęruntur in libris autem de animalibus tractantur principia, & affectiones nõ solius animalis, sed omnis viuentis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (non esset enim adæquatum) sed corpus animatum latissimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de animalibus quia considerãtur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendũ subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper a subiecto sumũtur, sed quandoque a parte subiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua re extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si a rebus ipsis consideratis subiectum colligamus. Quoniam enim in animali non solam animalis propriam naturam, sed etiam naturã viuentis in eo insitam Arist. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones considerat, & hęc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, vt videre est & in libris de anima, & in paruis naturalibus, certe subiectum adæquatum non solum animal est. sed corpus animatum latissimè acceptum. illud videlicet, quod est species misti ex elementis constantis; nam Cęlũ quoq; est animatum, sed de eo nõ agitur in his libris, neque de anima Cęli agitur in libris de anima, vt ipsa librorum series indicat, & vt Aristoteles declarat in prooemio librorum de partibus animalium, & qui id asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, vt omni prorsus confutatione indigni sint. Mea igitur sententia hęc est, si omnes simul accipiantur libri, & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatũ est corpus animatum considerandum & secundùm amplitudinem suam, & secundùm proprias rationes specierum. nempe, & animalis, & plantę: si verò seclusis libris de plantis solos sumamus libros de anima libus, subiectum erit corpus animatum vt considerandum & in sua maxima latitudine, & secundùm propriam naturam anim..is; id enim certum est non agi de corpore animato communi, nisi in libris de animalibus, neque est absurdum quòd in eisdem agatur & de genere, & de specie, quę animal dicitur, quum id in alijs quoq; libris naturalibus factum esse viderimus: in libris autem de plantis subiectum erit planta vt cõsideranda secundùm propriam rationem. In singulis autem libris facile est subiectum inuenire iuxta normã à nobis traditã in libro de præcognitis; quum enim eorum librorum nullus sit, in quo nõ tractetur vel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendũ est, cuius vel principium, vel accidens consideretur, vt in quatuor libris de partibus animalium subiectum est animal, quia materia animalis ibi tractatur, in libro autem de incessu subiectũ est animal, non tamen omne, sed illud solum, quod talis motus particeps sit, si quod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex se mota animalia complecteremur, illud statuendum esset subiectum & & in libro de incessu, & in libro dę communi anima-

In lib. de præcognitis

Subiectum in omnibus libris de animalibus.

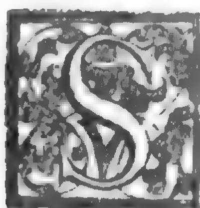
Nec Cœlũ, nec anima Cœli in lib. de animalibus considerantur.

Subiectum in lib. de partibus.

animaliū motu, quia ibi de huius partibus agitur, hic verò de huius propria operatione: hac eadem ratione dicēdum est in libris de anima subiectum esse corpus animatū vniuersè sumptum, quod omnia viuentia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de sola animalis forma, definitur enim anima esse actus primus, & forma viuentis corporis: eo igitur modo consideratur, quo definitur, nempe vt principium formale viuentis corporis. Quoniā igitur illud est subiectum, cuius principia cōsiderantur, nullum aliud esse potest eorum librorum subiectū, nisi corpus animatum; hoc idem de singulis alijs libris dicendum est, id enim cuius principium, vel accidens consideratur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit corpus animatū commune, siue animal, siue aliqua species animalis: certum enim est ijs omnibus libris absolui totam tractationem, & de viuente communiter accepto, & de animalibus tum generatim, tum speciatim consideratis. Hac igitur norma quisquis vtatur, errare meo quidem iudicio non potest in dignoscendo cuiusque libri subiecto.

Subiectum in lib. de anima.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animam, & eius confutatio. Cap. XXXIX.

Sententia hęc nostra maximè confirmabitur, si breuiter aliorū errores qui ab hac norma recesserūt, aperuerimus: nobis quidem satis erit considerare quid alij senserint de subiecto librorum de anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent nam errore aliorum in ijs libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, deprehendere. Tres inuenio aliorum opiniones de subiecto librorum de anima vna est, quā nos sequimur, quòd sit corpus animatum, hanc enim solam veram esse puto, dummodò sano modo, quem postea exponam, intelligatur. Secunda est plurium recentiorum, qui subiectum horum librorum dicunt esse animam ipsam. Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, sed animal volunt esse horum librorum subiectum; hanc igitur vtramque nos considerare oportet. Illi, qui subiectum dicunt esse animam, argumentātur primum ex inscriptione, inscribuntur libri de anima, ergo nullum aliud in ijs subiectum statuendum est, nisi anima. Secūdo ex verbis Aristot. in initio libri de sensu, & sēsilibus, ibi enim dicit se animā considerasse secundùm seipsam, ergo vt subiectum, non vt principium subiecti, quæ enim cōsiderantur vt principia, non considerantur secundùm seipsa, sed alterius gratia. Tertiò dicūt, illud est subiectum, quod in principio scientiæ definitur, at in initio secundi libri de anima definitur anima, & magna cum diligentia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in ijs libris comperiemus, ergo non corpus animatum subiectum habent, sed animā. Quarto, illud est subiectum, per quod scientia siue totalis, siue partialis distinguitur ab alijs, at per animæ considerationem distinguūtur libri de anima à cunctis alijs libris naturalibus, nō per corpus animatum, hoc enim etiam in pluribus alijs libris subiectum est, immo in omnibus simul libris de animantibus; dū igitur subiectum adæquatum quęrimus librorum de anima nullum est ponendum, nisi anima ipsa. Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur, ergo est subiectum: probāt assumptum, anima habet species, vt patet, habet affectiones, quas Aristoteles in contextu tertio primi libri proponit cōsiderandas; habet etiam principia, quod quidē ipsi varijs modis ostendunt, in hoc enim non consentiunt, aliqui dicunt, anima habet saltem principia cognitionis, nēpe suas operationes, ex quibus cognoscitur; alij confugiunt ad causā agentem, quæ animam educit de potestate materię ad actum, hæc enim principium quoddam ipsius animæ dici potest; alij demum dicunt habere propriam naturam, ac definitionem, quæ instar principij est, quum per eam multa accidentia de ipsa anima demonstrari possint.

Tres opiniones de subiecto lib. de anima. *Primū argumentum ponentium animā subiectum.* *Secundum argumētū.* *Tertiū argumētum.* *Quartum argumētū.* *Quintum argumētū.*

Huius sententiæ falsitas tum ex ijs, quæ antea diximus, tum maximè ex ijs, quæ scripsimus de præcognitis, manifesta est, nunc igitur paucis agemus; primùm quidem iā diximus animam definiri ab Aristotele vt principium, & sæpe in ijs libris appellari principium, & causam viuētis corporis, patet igitur eam vt principium considerari. Pręterea quęlibet res ita est cognoscenda, vt secūdùm propriam naturam est, nec alio modo, atqui anima in rerum natura non per se existit secundùm Aristotelem, immò essentialis conditio animæ est vt sit perfectio, & forma viuentis corporis, ergo non potest alio modo considerari, aut cognosci, nisi ut formale principium corporis viuētis. Præterea si anima, non corpus animatū, statuatur subiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici possit considerari corpus animatū; hoc autem dicere absurdum est, quia corpus animatū est species corporis naturalis, sine cuius tractatione mancam necesse est esse naturalem philosophiam: consequens autem probatur, quia qua ratione dicimus subiectum in libris de anima non esse animatum corpus, sed animā, eadem dicere debemus subiectum in libris de partibus nullum esse, nisi ipsasmet animalium partes; sic in libro de sensu, & sensilibus nil aliud esse statuendum subiectum, nisi sensum ipsum; sic in libello de motu nil aliud nisi motum, & in

Opinionis confutatio. Primū argumentum *Secundum argumētū.* *Tertiū argumentum.*

libris de generatione animalium nil aliud, nisi ipsam animalium generationem; nam quum nihil sit animato corpori intimius anima, quæ est eius forma, si de hac agere nō est agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus erit agere de corpore animato, in nullo igitur libro subiectum statuere possumus corpus animatum; quòd si dicant hoc esse subiectum in omnibus libris simul sumptis vanum certè, ac risu dignum hoc est, quomodo enim subiectum in omnibus statui potest, si eorum nullus inuenitur, in quo dici possit ipsum considerari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro nostro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facilè soluuntur; primum, quod ad inscriptione sumitur, nullius roboris est, quia non semper inscribuntur libri a subiecto, libri autem de anima inscribuntur ab intentione, nō a subiecto; quid autem intersit inter subiectum, & intētionem, legatur in libro de præcognitis, vbi diligenter id declarauimus. Ad secundum dicimus Aristotelem non ideò dixisse animam fuisse consideratam secundùm seipsam, quòd voluerit eam in libris de anima esse subiectum propriè acceptum, sed solùm ad differentiam aliorum sequentium librorum, quum enim in ijs agendum sit de operationibus consequentibus, quarum causa est anima, necesse erit in ijs facere animæ mentionem, quia effectus non cognoscuntur nisi per suas causas; sed non erit ibi cōsilium ipsam secundùm se animam cognoscere, sed accidentia per illam; at in libris de anima nulla fuit alia Aristot. intentio, nisi tradere cognitionem ipsius animę secundùm seipsam.

Ad primū argumentū aduersariorum. *Cap. 6* *Ad secundū*

Dubium. Audiui tamen aliquos ita argumentantes, si consideraretur anima vt principium subiecti, ergo non secundùm seipsam; quemadmodum vbi tractatur vt causa operationem, ibi non tractatur secundùm seipsam.

Solutio. Quæ argumentatio, etsi non modò vulgata est, sed etiā recepta, vana tamen est, & index magnæ cęcitatis, quæ ex eo prouenit, quod non distinguūt intētionem a subiecto, ipsum enim subiectum nullibi tractatur, nisi dum singillatim ea tractantur, quæ declarare est consilium, & intentio authoris, quo fit, vt quicquid tractare est intētio authoris, id secundū seipsū, & propter seipsum tractari dicatur, licèt vt subiecti principium, vel vt affectio tractetur. Quare cognitio animæ quæritur propter seipsam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati, hæc enim quæ alijs duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt; ipsam enim secundùm se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est aliquid corporis animati, est enim eius forma. Sic etiam dicimus in libro de motu animalium intentionem esse cognoscere motum animalis, & eum quæri propter seipsum, quia est per se dignus cognitu, & ipsum cognoscere esse cognoscere corpus animatum, nempè aliquid ipsius, hanc eius operationem. Rem igitur consideratam aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum libri: nam si ad subiectum libri referatur, & ipsa sit intentio authoris, dicitur simul propter seipsam considerari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igitur in libris de anima consideratur anima secundùm seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licèt conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur considerari, tunc non amplius consideratur secundum seipsum, quia non est intentio authoris; sic consideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in ijs libris, ideò in illis non consideratur anima secundùm seipsam, quum ibi non quæratur animę cognitio, sed operationum per illam, illæ igitur secundùm seipsas dicuntur considerari, quicquid enim considerare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundùm se ipsum considerari dicendum est.

Ad tertiū. Ad tertium negamus vtrumque consequens. Vnum erat, anima definitur, ergo anima est subiectum, quod quidem est vanum argumentum, nam in primo Physicorum definitur materia, nec tamen est vanum argumentum, nam in primo Physicorum definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principium, & definitur vt principium: sic definitur in tertio Physicorum motus, nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur vt affectio; quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in scientijs, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam definiri, vt principium subiecti; non vt subiectum habens principia. Alterum consequens erat, corpus animatum non definitur in libris de anima, ergo non est subiectum, quod similiter negandum est, possumus enim hoc argumentum torquere contra aduersarios, immò contra Aristotelem sic, in nulla parte scientię naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis, ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali siue vno, siue pluribus. Soluitur autē argumentum, quia est quidem subiectum in scientia pręcognoscendum quid sit, nō tamen semper expresè definiēdum, nam docuit Aristotelem in primo libro posteriorum despici quandoque expressionem præcognitionum, quando res per se conspicua, ac nota est; si igitur loquamur de præcognitione quid nomen significet, de qua etiam Aristotile in eo libro loquitur, non fuit opus expresè sumere quid

signi-

ſignificet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium ſignificatio notiſſima per ſe omnibus eſt; ſat igitur eſt ſi mente pręcognoſcatur, vt in libro de pręcognitis declarauimus: ſi vero loquamur de definitione perfecta, non eſt neceſſarium hanc eſſe præcognitam, poſſunt enim interna principia, quæ eam conſtituunt, ignota eſſe, & inueſtigari, & demonſtrari. Solet igitur Ariſt. indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamē ex ijs conflatam eorum definitionem exprimere, ſed nobis relinquere vt leui negotio ex principijs ab eo declaratis definitionem perfectam conſtituamus cuiuſque corporis naturalis, vt viuētis corporis, & animalis, & ſpecierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cęlo declarat conditiones eſſentiales cęleſtis corporis, quæ in noſtram cognitionem venire potuerūt, ſed relinquit vt ex illis nos definitionem illius corporis conſtruamus dicentes eſſe corpus naturale nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obnoxium, nec alterabile, nec augmentabile, ſed ſolum in orbem mobile. ſic de alijs multis dicendum eſt. Ad quartum dicimus maiorem propoſitionem veram ſemper eſſe de ſcientijs totis, ſcientia enim quęlibet tota ab alia qualibet diſtinguitur per ſubiectum, vt ſcientia naturalis a Geometria, & vtraque hæc ab Arithmetica; ſed non ſemper veram eſſe de partibus eiuſdem; nam partes quidem aliquę eiuſdem ſcientię diſtinguuntur per propria ſubiecta, quæ ſunt diſtinctæ ſpecies ſubiecti totius, vt in ſcientia naturali libri de mineris a libris de animalibus; aliquæ tamen partes non diſtinguuntur per ſubiecta, quum verſentur in eodem ſubiecto, ſed diſtinguuntur ſolùm per diuerſas intentiones circa idem ſubiectum, vt octo libri Phyſicę auſcultationis in eodē ſubiecto verſantur corpore naturali, diſtinguuntur autem inter ſe per varias tantum intentiones circa idem ſubiectum; nam in duobus prioribus intentio eſt agere de principijs corporis naturalis, in tertio autē agere de eius affectionibus, motu, & infinito, in quarto de alijs accidentibus, loco, & tempore. & ſic de reliquis: ſic dicendum eſt de libris de anima reſpectu aliorum librorum de animalibus, nam in corpore animato plurima erant conſideranda, quorum numerus, & varietas plures etiam diſtinctos libros poſtulauit, quare diuerſis intentionibus diſtinguuntur, non diuerſis ſubiectis, nam certum eſt corpus animatum commune eſſe ſubiectum, & in libris de anima, & in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in libro de vita, & morte; variæ tamen ſunt in his libris intentiones Ariſt. quia in corpore animato plura erant conſideranda, & principia, & accidentia; ſatis eſt igitur ſi libri de anima ab alijs ſecernantur per hanc propriam intentionem, quæ eſt declarare formale principium corporis animati, in nullo enim alio libro intentio eſt agere de forma corporis animati, niſi in libris de anima. Ad vltimum argumentum negamus animam habere omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur: primùm quidem quod habeat ſpecies, hoc nullius eſt momenti, quoniam etiam ſi non haberet, per id tamen non ſtaret quin poſſet eſſe ſubiectum in aliqua parte ſcientiæ, etſi non in ſcientia tota: quod vero anima habeat principia eo modo, quo ſubiectum debet habere principia, falſum eſt, vt ipſorum aduerſariorum inter ſe diſſentio declarat: quod enim eorum aliqui dicunt animam habere principia cognitionis, ſuas operationes, vanum eſt, hoc namq; eſt potius dicere animam eſſe principium, quam habere principia, proprium enim eſt principiorum incomplexorum, vt ſi lateāt, demonſtrentur a poſteriori per ſuos effectus, oſtenditur enim in primo Phyſicorum prima materia ex mutatione, nec ob id vllus vnquā dixit materiam habere principia, ea namque dicuntur principia ſubiecti, ex quibus de ipſo demonſtrantur accidētia a priori, non a poſteriori. Non minus vanum eſt id, quod alij dicunt, animam habere cauſam agentem, a qua educitur de poteſtate materiæ ad actum, nam agens educens formam non dicitur ob id eſſe cauſa formæ, ſed compoſiti; & forma in illa eductio ne locum habet cauſæ, non effectus; præterea hoc etiam cōdonato nullę per talem cauſam demonſtrantur affectiones animæ, immo ne conſideratur quidem talis cauſa animę in libris de anima, quid autē abſurdius, quam dicere animam eſſe ſubiectum quia habet principia, quum talium principiorum nulla vnquā fiat mentio in libris de anima? Maiorem probabilitatem habet id, quod dicunt, animam habere principia, nempè ſuam naturam ac definitionem: ſed neque hoc dici poteſt, nam concedimus quidem ſubiectū quandoque ſimplex eſſe, & nullam in ſe habere compoſitionem, vt ſupra de Cœlo diximus, quod in libris de Cœlo habet locum ſubiecti, eius enim natura, quę ibi declaratur, inſtar principij eſt; ſed hoc non poſſumus de anima dicere, quum enim certum ſit definiri in ſcientia non modo ſubiectum, ſed etiam principia, & affectiones ſubiecti, omnia hæc dicuntur proprias habere naturas, ac definitiones, nec tamen ob id omnia ſunt ſubiectū; ſed quum hæc diuerſis modis in ſcientia conſiderentur, vt dictum eſt in libro de pręcognitis, & eo modo conſiderētur, quo definiuntur, ſpectanda eſt definitio ſingulorum, vt videamus an definiatur vt ſubiectum, an vt principium, an vt affectio, ad quod diſcernendū iam in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petenda ſunt; ipſa certè animæ definitio apertè declarat animam vt principium ſubiecti definiri,

Capite 8.

Ad quartum.

Ad vltimum.

niri, & considerari non vt subiectum, vt antea declarauimus. Cæterùm etiamsi fateremur animam habere principia, non ob id fieret vt anima esset subiectum; nam affectiones quoq; sua principia, & suas causas habent, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momenti est postrema conditio, quæ reuera est maximè omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat, id enim propriè subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacet, & de quo illæ demonstrantur: oino igitur negamus animā hoc modo habere affectiones. Quod autem illi dicunt, Arist. in procœmio primi libri de anima sæpe vocare affectiones animę, & in tertio contextu proponere considerandas affectione animę, nihil nobis obest, quoniā verba illa sunt ita intelligenda, vt Aristot. dicat animam habere affectiones, & operationes ab ipsa prodeuntes, sed non vt ipsi inhærentes; sic autem non dicit animam esse earum subiectum, sed esse ipsam principium, quod & nos fatemur; immò clara in hoc est sententia Aristotelis in contextu 64. primi libri de Anima, vbi dicit omnes animæ operationes esse attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum esse animam irasci, vel contemplari, sed hominem anima; hæ igitur omnes sunt animati corporis tanquam subiecti, & sunt animæ tanquam causæ, & principij. Ideo risu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expendentes, & ostendere omnino volētes animam habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duobus modis intelligi affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipientis, quod solum ibi Aristot. negat, altero modo vt originis, a qua producuntur, qua ratione non negat, immò sæpe asserit animam habere affectiones, quo fit vt hæ possint de anima demonstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes propriam ipsi opinionem euertunt, & in nostram veniunt, nil enim aliud dicunt, quam animam nō esse harum subiectum, sed esse principium; atqui certum est affectiones non demonstrari de iis principijs, a quibus producuntur, sed de subiectis, in quibus inhærent, per sua principia; dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantùm, est dicere eas non de anima demonstrari, sed de corpore animato per animā. Præterea nō est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Aristot. in tertio contextu primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristot. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio libri de sensu, & sensilibus; sed de affectionibus animæ significat esse agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quòd si qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusque facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsæ operationes animæ ibi noscantur; quemadmodum in pręcedentibus diffusè declarauimus.

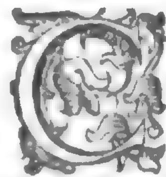
Quomodo anima habeat affectiones.

Fuga nonnullorum.

Nota expositione tex. 3 in 1. lib. Animæ.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animal, & eius confutatio.

Cap. XL.

Considerandamanet postrema opinio illorum, qui dicunt subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hāc comprobandam vtuntur primùm authoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit animam esse principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, quā animal tale est; itaque testatur se de sola animalium anima acturum esse; atqui id subiectum est, cuius principia quęruntur animal igitur est subiectum, nō corpus animatum vniuersè sumptum. Pręterea sic argumentātur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actū est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animalium materia, non de materia stirpium; ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus, nam per se manifestū est in libris de partibus agi de solis animaliū partibus; maiorem probant authoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agēdum prius esse de materia, quæ sunt partes animalium; quamobrem si de partibus agit propter animam, necesse est vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus est in libris de partibus. Hæc tamen sententia falsa est, & omnino reijcienda; quòd enim in secūdo libro de anima agatur de anima vniuersè sumpta, & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtramque tractatio communis est plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis solius. Quòd si dicant eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc testimonio primùm Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit a plantis, & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis consideratio, & qualem ipse iam vitiosam esse docuerat in primo libro posteriorū Analyticorum; ibi enim dixit omnia esse attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt ge-

neris

Primum argumentū pro hac opinione.

Secundum argumentū.

Opinionis impugnatio.

neris propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neque in speciebus omnibus, vt æqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrure, sed in triangulo: sic etiam Auerroes in suo procemio in primum Physicorum dicit quòd considerare primam materiam vt materiam animalis, vel vt hominis, non faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset vt ostendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incideret Arist. si animam latè sumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipse vt solius animalis animã consideraret, seu vt ad animal coarctatam. Neque etiam dicere possunt eam considerari præcipuè propter animalia, plantis autem attribui secundariò, & animalium gratia; nã vnaquæq; res ita est cognoscenda, vti est, anima verò vegetalis est forma æquè a planta, atque ab animali participata, secus enim nõ esset viuens genus vniuocum; quoniam igitur nõ minus planta, quam animal, sed æquè ac animal, hac anima participat, æquè etiam in vtrisque cognoscenda est. Præterea manca esset naturalis philosophia, si in solis animalibus hanc animę partem cognosceremus, non in plantis: nec dicere possunt Arist. de hac agere in libris de anima propter animalia & iterum in libris de plantis propter plantas; siquidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis siue ab Aristotele, siue à Theophrasto scriptis: immo si Arist. vel aliquis alius hoc pacto duas eiusdem animæ tractationes fecisset, vnam in animalibus, alteram in plantis, perperam fecisset, magnaque reprehensione dignus extitisset tum quia id, quod primò competit generi, non rectè ostenditur de specie, neque de speciebus omnibus, vt Arist. asserit in primo libro posteriorum, quemadmodũ antea dicebamus; tum etiam quia non est iteranda eiusdem rei tractatio, quando semel pro omnibus multoque melius, tradi potest, ut notat Auerroes, in dicto suo procemio in primum Physicorum, immò Aristoteles ipse in primo de partibus animalium. Possumus etiam huius dogmatis falsitatem videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, & de vita, & morte, vbi Aristot. profitetur se hæc omnia communiter considerare in animalibus, & in plantis, quia reuera sunt communia accidentia omnis viuẽtis; tametsi enim proprij modi, quibus hæc plantis competunt, reijciuntur ab Aristot. in libros de plantis, per hoc tamen non stat, quin hæc omnia prout æquè omni viuẽti competunt, in ijs libris cõsiderentur. Quamuis etiam Arist. in calce libri de lõgitudine, ac breuitate vitę asserat eos esse libros de animalibus nil tamen hoc nobis officit, fatemur enim Aristot. in animalibus considerare statuisse tum illa, quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ

Cap. de erroribus.

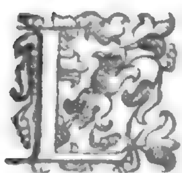
sunt illis communia cum plantis, hæc tamen se per attribuere viuenti, quod in animali inest, non animali quatenus est animal; sicut Anotomistæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non vt huius hominis contemplantur, sed vt hominis. Restat vt ad illorum argumenta respondeamus: Ad primum, quod ex Aristotelis authoritate sumptum erat, dicimus Aristotelem in procemio primi libri de anima, & in procemio librorum de partibus animalium solis animalibus animam attribuere, proponereque de animalium anima agendum, quia nõdum improbauerat antiquorum sententiam, qui sola putabant animalia viuere, eam enim postea confutat in calce primi libri de anima, vbi ostendit etiam in plantis vitam inesse. Considerandum præterea est, Aristot. id non dicere nisi in procemijs, at non est inconueniens aliqua in procemijs dici pingui minerua, & aliorum sententiam potius, quam veritatem respiciendo, quando aliorum opinio est vulgata, & nondum reprobata: at in secundo libro de anima, ubi Aristot. serio, & secundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale comperiemus, sed in inuestiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ semper dicit eam esse viuẽtis corporis formam nunquam dicit solius animalis; & in in contex. 36. 37. illius secundi libri ostendit animam esse uiuentis corporis causam ut formam, & ut finem, & ut effectricem, non dicit solius animalis; sic etiam totum tractatum de parte uegetali si legamus, nunquam uidebimus Arist. illam animæ partem soli animali attribuere, sed semper uiuenti generi communi animalis, & plantæ. Mirum certè est quòd illi procemia potius Arist. respicere uoluerint, quam ipsammet tractationem, in qua Arist. ueritatem declarat, nihilque oratoriè dicit, sed omnia docendi gratia. Ad alterum argumentum sumenda est responsio ex ijs, quæ antea dicta sunt; quum enim in libris de animalibus tractentur, & illa, quæ animalium propria sunt, & illa, quę sunt illis communia cum plantis, non possumus ita argumentari, ut dicamus, hic liber est de solo animali, ergo & ille alius, iam.n. ostendimus aliquos esse de solis animalibus, aliquos de uiuentibus omnibus communiter, ut asserit Arist. in initio libri de sensu, & sensilibus, quoniam ergo prius de materia, quam de forma dicendum esse iudicauit, & utramque considerare uoluit in animalibus, ideò materiam considerauit propriam animalium, quia nulla erat propinqua materia communis animali, & plantæ; formam autem considerauit ut communem, quia in animali inest pars quædam animæ, qua eadem etiam plantæ participant; qua de re diffusius loquuti sumus in libris de methodis.

Ad primũ argumẽtũ.

Ad secũdũ.

Lib. 1. cap. vltimo.

De plantis, & earum tractatione. Cap. XLI.

Libros omnes de animalib. iam à nobis consideratos sequuntur tandem libri de plantis, qui in sciẽtia naturali postremũ locũ tenent; quum.n. de reb. inanimatis actum sit prius, postea verò de aialibus, ac simul de ijs, quæ sunt cõia aialib. & plantis, restabat vltimo loco vt ageret de plantis secundùm propriã rõnem, qua distinguunt ab aialibus: in his igitur libris subiectũ est planta vt cõsideranda & gñaliter, & singillatim secũdum oẽs spẽs suas, sicut Arist. ꝓposuit in calce prius capitis primi libri Meteorologici. Duo aũt de plantis consideranda sunt, substantia primũ, deinde operationes, & proprietates consequẽtes, qualis fuit ẽt animalium consideratio ideo Arist. in duob. libris de plantis agit primo loco de partib. plantarũ; sicut ẽt primo loco egerat de partib. aialium, postea verò de plantarũ, generatione, ac de earũ proprietatib. Exquisitiorẽ plantarũ tractationẽ tradidit Theophrastus qui Arist. de aialib. agẽtẽ imitatus distinxit plãtarũ considerationẽ in historicã, & scientialẽ, extant.n. nouẽ eius lib. de hist. plantarũ, & initium decimi; deinde alij sex lib. de causis plantarũ; in quib. seruat ordinẽ ab Arist. seruatum in declaratione aialiũ, nã primo loco de substãtia plantarũ agit declarãdo partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde gñationis, & accidentiu consequentiũ declarationẽ prosequit. Notare aũt possumus in ijs & Aristo. & Theophrasti libris plura esse de plantarũ viribus medicinalib. dicta; sed Theophrastus non solũ sparsim has plantarũ vires considerat, sed de his peculiariter agẽdũ proponit in decimo lib. historiarũ, licèt eius libri initiũ tm̃ hẽamus reliqua desiderentur; hoc dico ad cõprobationẽ eoru, quæ supra dixi loquens de sanitate, & morbo, vires.n. & proprietates plantarũ medicinales cognoscendæ sunt & a medico, & philosopho naturali, diuersis tñ scopis; medicus eas considerat dũ sibi proponit sanitatẽ recuperandã, vel conseruandã; philosophus aũt naturalis eas inquirit, vt plenã hẽat cognitionẽ plãtarũ, quæ sunt spẽs corporis naturalis, iõ id ei facere non conuenit in lib. de sanitate, & morbo, sed solũ in lib. de plantis. Nolo hic silentio ꝑterire dubiũ quoddã, ꝙ quidẽ alijs leuissimũ esse vr̃, mihi verò non ita leue, sed arduũ sp visum est: quũ.n. in tractatione de aialiũ substantia Arist. & materiã, & formã aialiũ declarauerit, prius.n. egit de partib. aialiũ, postea de aia: quçritur cur agens de substantia plantarum & ipse, & Theophrastus solas partes plantarũ cõsiderauerit, de forma verò ne verbũ quidẽ fecerit. Ad hoc oẽs rñderent non opus fuisse loqui de aia plantarũ, qa de hac iam plenè dictũ erat in 2. lib. de aia, nẽpe de parte aiæ vegetali, qua sola vñr plantæ viuere. Hæc tñ rñsio mihi vr̃ nõ oĩno tollere difficultatẽ; aia.n. vegetalis, de qua agitur in lib. de aia, non est propria plantarũ forma, sed est ꝓpria viuẽtis, ꝙ cõe genus est aialis, & plantæ, nec ꝑ eã distinguit planta ab aiali. Qm̃ igitur necesse est confiteri plantã ab aiali differre per substantialẽ aliq̃ formã, quæ sit propria plantæ; siquidẽ per materiã res non differunt; quç aũt per sola accidentia differũt, non differunt specie; oia aũt, quæ sunt propria plantarũ, tractanda sunt in lib. de plantis; agendum oĩno erat de forma plantæ, quç plantã separat ab aiali; quare difficultas viget. Ego breuiter dicã quid hac in re sentiã, diffusius postea de hoc locuturus in operib. naturalib. Ego quidem nunq̃ in eo multorũ errore fui, vt dicerẽ aiam vegetalẽ cõstituere plantã, aiam verò sensibilẽ constituere brutũ; sed credo vegetalẽ cõstituere uiuens, ꝙ est genus plantæ, & aialis; & aiam sensibilẽ constituere aial, ꝙ est genus brutorũ, & hois; plantã uerò ab aiali differre puto per propriã formã, & bruta inter se, & ab hoie ꝑ proprias singulorũ formas. Vñ aliud maius dubiũ oritur, nihil.n. põt esse pstantius aia, qđ & ipsum non sit aia, forma uerò speciei est nobilior, q̃ forma gñis; quare forma propria equi nobilior est, q̃ aia sensibilis, & forma ꝓpria plãtæ est nobilior, q̃ aia uegetalis, plurimæ igitur aliç dantur aiæ prçter illas, quas Arist. in lib. de aia declarauit. Sed de hoc loquemur in operib. naturalib. nunc satis sit hãc difficultatẽ tetigisse. Ad dubiũ aũt prius propositũ satis est si in pñtia dicamus nullã fieri tractationẽ de forma propria plantç, qa hçc est incognita, ultimç.n. differentiæ, ac propriæ substãtiales formç plãtarũ, & aialium ignorantur, negari tñ non pñt, nisi in hoc absurdũ incidamus ut dicamas plãtã ab aiali, & plantas inter se, & aialia inter se differre solis accidentib. sed de hoc alibi. Quòd aũt libri de plantis sequi debeant lib. de aialib. duplici rõne, eaq; iã in ꝑcedentib. tacta, demonstratur: una est, quia in lib. de aialib. tractantur oia illa, quç pertinent ad corpus uiuens, qđ est plantæ genus: qm̃ igitur cognitio speciei ꝑsupponit cognitum iã esse genus, necesse est ut libri de plantis sint posteriores libris de aialibus nã si ꝑcedere statuanẽ, de planta agetur ignorato gñe, & ignorata uegetali, qua uiuentia oĩa dñr uiuere; ꝙ quidẽ dicendũ non est. Altera rõ sumitur ex ijs, quæ sunt ꝓpria plantarũ, hçc.n. quum rudiora, proinde ignotiora sint in plãtis q̃ illa, quç ijs in aialib. proportione rñdent, facilius cognoscũtur in plantis post cognitionem aialium; iõ multç plãtarũ partes & ab Arist. & à Theophrasto declarantur per aialiũ partes iã cognitas, & quum nominib. careant, uocantur ijs nominib. quæ sunt propria partiũ aialium, ob quandã proportionalẽ rñdentiã, & officij similitudinẽ; uidemus.n. ibi considerari in plãtis carnem, & uenã, & alia eiusmodi, quæ dñr

Margin notes: Theophrastus de plãtis. — Dubium. — Responsio communis. — Impugnatio. — Responsio propria. — Quòd libri de plãtis sequantur libros de animalibus.

propriè de aialib. hęc igitur indicant lib. de aialib. iã pręcessisse, quũ Arist. ac Theophr. his nominib. utantur ut iam declaratis in aialib. Quare tractatione plantarũ absoluitur tota naturalis philosophia, quum hęc postremũ obtineat locũ; quod ẽt significauit Arist. in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, ubi dicens agendum postea esse de aialib. & de plantis, prius animalia noiat, posterius uerò plãtas.

De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NAturalis disciplinę structura, & partiũ oium serie ita declarata, id unũ cõsiderandũ restat, q̃rere aliquẽ posse an pfectã rerũ naturaliũ scientiã ab Arist. traditam esse dicendũ sit, an non pfectã. Mihi quidẽ vr̃, sicut antea quoq; dictũ est, perfectã, & nõ perfectã dici posse, nã perfecta est, si ipsam formã, hoc est fabricã, & artificiũ spectemus; sed imperfecta rõne materię, & rerũ consideratarũ; multę nãq; sunt res naturales, quas non considerauit Arist. & multæ, quas non nouit, attamen si harũ quoq; notitiã assequeremur, nõ ob id alio ordine, aliove artificio tradere naturalẽ scientiã oporteret, sed manente fabrica, artificioq; Arist. diceremus scientiã naturalẽ earum rerũ additione pfectiorẽ reddi quoad materiã, nõ quoad formã; plurima nãq; cũ de alijs reb. tũ maximè de aialib. & de plantis addi possent quę ab Arist. dicta nõ sunt, sed facilè cuiq; esset adiectis singulis, pprios in lib. Arist. locos assignare, ordine tñ, & artificio Arist. nõ immutato, nec labefactato; vt si diceremus nullos Aristot. scripsisse proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, q. eos cõposuit illos addere lib. Arist. & post quatuor Meteorologicos quã eorũ sedẽ esse diximus, collocare. Sed dicere pterea possumus naturalẽ philosophiam ab Arist. scriptã ẽt rõne materiæ, ac rerũ cognoscendarũ perfectã, & oib. numeris absolutam esse, si non actu, saltẽ virtute; qñquidẽ credẽdũ oino est non solũ prętermissa ab Aristot. fuisse multa, qm̃ ipsi fuerunt incognita; sed omissa ẽt ab eo plura fuisse, q̃ nouit, sed scribere noluit; nã certũ est nullu ab Arist. scriptũ fuisse librũ, vel tractatũ de hominis risibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de alijs similib. tñ fundamẽta, ac semina quędã ab eo iacta esse, vñ emanare ẽt illorũ, quę nõ scripsit, cognitio põt; ijs. n. quę nos Arist. docuit, adiuti possumus alia multa contẽplari, & in eorũ notitiã duci. Quamobrem id mihi de naturalib. Arist. lib. dicendum vr̃ quod ego dicere solius sum de Geometricis & Arithmeticis ab Euclide scriptis, etenim multa sunt Geometria, & Arithmetica Theoremata, quæ ab Euclide demonstrata nõ sunt, demõstrantur tñ ab alijs in ipsa librorũ Euclidis interpretatione; nec ob id mancã, & imperfectã vocare dẽmus Euclidis Geometriam, vel Arithmeticã, nam si oia. quę de magnitudinib. ac de numeris demonstrari põt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absq; dubio volumen in immẽsum, q̃ quidẽ lectorẽ facilè auertere ab illius lectione potuisset: satis igit̃ ei fuit præcipua quædã theoremata demonstrare, ex quib. postea aliorũ plurimorũ, quæ subticuit, immò oium, quæ excogitari põt, demõstrationes deducerentur; sciunt. n. oẽs eruditi Mathematici nullũ esse Geometricum theorema, cuius demonstratio ex lib. Euclidis, tanq̃ ex vberrimo fonte, non facile hauriatur; eamq; puto fuisse cãm cur Euclides libros suos elemẽta appellauerit, quasi fundamenta, & principia, ex quib. alia plurima deduci põt, tũ in illa ipsa disciplina, tũ in alijs & scientijs, & artib. quibus interdũ vsus rerũ Mathematicarũ necessarius est. Dicere igit̃ possumus, imò dẽmus, scriptos esse tanto cũ artificio ab Euclide libros illos, vt in ijs Mathematicæ disciplinę perfectę, & integræ, si nõ actu, saltẽ ptãte, & virtute cõtineant. Hoc idẽ de naturali philosophia ab Arist. tradita dicendũ esse vr̃: quũ. n. ea, quę sunt pcipua, de reb. naturę docuerit, alia reliquit, in quorũ notitiã ex illorũ, q̃ scripsit, consideratione duci possumus. Itaq; perfectam dicere possumus ab Arist. scriptã esse naturalẽ philosophiã ẽt rõne rerũ cognoscendarũ, oium. n. quę humanũ ingeniũ assequi põt, cognitionẽ tradit aut actu, aut saltẽ virtute; idq; fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicoru, dũ ait agendũ manere de aialibus, & de plãtis tũ vniuersè, tũ singillatim, qm̃ his declaratis finẽ ferè habitura est totius naturalis scientię traditio; inquit. n. [ferè] tum pp quartum Meteorologicũ. & pp libros de mineris, quos non noiauerat, tum ẽt ad significãdu se non actu perfectã naturalẽ scientiã traditurum, sed virtute tñ perfectã quemadmodum diximus. Ordinem aũt totius scientiæ cõpositiuũ esse manifestũ est, idq; a nobis accuratè declaratũ est in lib. de Methodis, ibi. n. diximus progressum totius huius disciplinę rõne subiecti esse a magis vniuersalib. ad minus vniuersalia, a corpore naturali ad simplex, & ad mistũ latè sumptũ, ab hoc ad imperfectu, & perfectum, & ab hoc ad inanimatũ, & animatũ, & ab hoc ad aialia, & plantas ac tandẽ ad nouissimas spẽs; sed quia horũ singulorũ considerantur ordinatim & principia, & accidẽtia, ideo rõne principioru est progressio a primis, ac remotissimis principijs ad propinquiora, ac tandẽ ad proxima spẽbus naturalib. & a simpliciorib. ad concretiora; nã interna principia corporis naturalis latè sũpti simpliciora sunt internis principijs misti quatenus mistũ est, & hęc simpliciora internis principijs aialis quatenus aial est hæc autem est conditio ordinis compositiui, eaque ad scientiam rerum consequendã oino necessaria, vt in memoratis lib. declarauimus.

Supra c. 30

Cur libri Euclid. vocentur elementa.

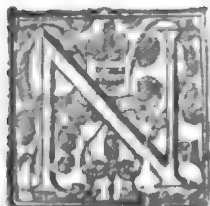
Ordo.

Liber. 3. c. 7. & 16.

FINIS.

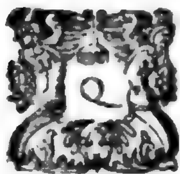
IACOBI ZABARELLÆ
PATAVINI
DE PRIMA RERVM MATERIA
LIBRI DVO;
LIBER PRIMVS.

Procæmium operis. *Cap. I.*

Ihil esse videtur in rebus naturę obscuris,& cognitu difficilius prima rerum materię de qua in primo libro naturalis auscultationis Arist. artificiosissime pertractauit: plurimum etiam ad scientiam naturalem confert ipsius cognitio,quum in ipsomet eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit nullam ignoratis naturæ primordijs rerum naturalium cognitionem haberi a nobis posse. Hęc ego considerans aliquod me operæpretium facturum existimaui,si arduas, quę hac de re existunt,quæstiones,magnasq; difficultates, quæ negotium facessere omnib. solent, pro viribus explicare tẽtauero;& ea,quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune conferens, alijsq; expendenda relinquens,nisus fuero veritatem,& Arist.de prima materia sñiam(si possim) reddere clariorem. Erit etiam hęc nostra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorum inter se mutuũ respectum aliqua dicere necessarium erit, necnon de methodo,qua nos Arist.ad eorum omnium cognitionem perduxit,hæc enim ad plenã primæ materiæ notitiam considerare oportebit. Ordinem verò eum seruabo, quo in omnibus vti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maximè consentaneus,ea enim quæ faciliora cognitu sunt,quæve exactiorem,aut faciliorem reddere aliorum cognitionem possint,semper anteponam,etiam si ipsarum rerum naturalis ordo,quo existunt (quod quidẽ hac in re frequenter euenturũ scio)alius esse videatur. Aliorum sñias, & dicta in mediũ adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimauero, in ijsq; vtar ea,quæ philosophũ decet, tum libertate,tum ingenuitate:nam & illa,quæ falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere, & approbare, & sectatorem me aliorum facere nõ verebor,vt solo veritatis amore ductum me esse oẽs intelligant,& fateantur.

De duobus principijs contrarijs. *Cap. II.*

Vum prima rerum naturalium principia apud Aristo.tria sint, duo contraria,& tertium subiectũ natura prius contrarijs: sed qm ignotius offerebatur, & ad eius notitiam necessaria erat principiorũ contrariorum cognitio,Arist. primo loco de contrarijs egit, postea verò de subiecta materia:ad principia contraria cognoscenda satis fuit inductio,quippeq; minus abscondita & faciliora cognitu erant, ad materiam aũt inueniendam efficaciore instrõ opus fuit, demostratione ab effectu,ad quam etiam Arist.magno cum artificio,magnoq; verborum apparatu progressus est: qui vero dicunt principia cõtraria probari ab Arist. demõstratione a priori in contex. 42. primi libri physicæ auscultationis,ij non bene logicam didicerũt, siquidem is est syllogismus quidam Dialecticus,qui nihil demonstrat,quũ ex definitione quidditatiua principij ,ꝓbet prima contraria esse principia rerum,quod est petere illud idem, quod probãdum erat, vt in logicis libris ostensum à nobis est, proinde ratio illa vt Dialectica admitti põt, quæ vt demonstratiua absq; dubio vitiosa est. Ratione igitur naturali Arist.nulla alia vtitur,nisi inductione, ex singulis.n.quę fiunt, colligit hanc vniuersalem,omne quod fit, ex suo cõtrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria,vnũ recedens vocatum terminum ad quem. Contraria autẽ appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione,quæ est inter habitũ,& priuationem;quum.n.omnis generatio sit transitus de non esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad nõ esse, necesse est alterum contrarium esse nobilius,alterum verò ignobilius;& vnum esse habitum quendam,& formam,à qua res hẽt vt sit;alterũ verò illius formę priuationẽ, quę significat non esse illius rei cum potestate ad formã oppositam;& quãuis videatur generatio esse trãsitus a forma ad formam,vt si ex aqua generetur aer,non enim potest aliqua forma recedere,q̃n alia forma accedat,id tñ nõ est per se,nec quatenus est gñatio,

Multorum error 1 tex. 42. 1 Phys.

quare per se generatur aer ex non aere, per accidens verò ex aqua, accidit.n.illi non aeri, ex quo fit aer, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus propriè quidem, & absolutè substantias, accidentia verò minus propriè, & (vt vocant) secundum quid: nam si ex aere aqua generetur, aquã fieri simpliciter dicimus; si verò aqua ex frigida fiat calida, nõ simpliciter dicimus aquam fieri, sed aquã fieri calidam; vnde colligimus eandem mutationẽ in accidentibus vocari posse, & generationem, & motum pro varijs considerationibus, illam.n.aquę calefactionẽ generationem appellare possumus quatenus fit calidum ex nõ calido, formatum ex priuatio; quatenus aũt est transitus à frigido in calidum, a forma ad formam, & (vt vocant) à positiuo ad positiuum, eatenus vocaẽ motus; ideo Arist. in 5. lib. Physic. distinguens gñationem a motu dixit motũ esse de subiecto in subiectum, gñationẽ vero de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum, sumendo subiectum pro termino positiuo, & non subiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur principia generationis cuiusq; rei esse duo cõtraria, quia de ratione generationis est vt id quod generatur, trãseat de non esse ad esse; & de ratione interitus est vt id quod interit, transeat de esse ad nõ esse; siquidẽ nil aliud est generari, q̃ prius non esse, postea esse; & nil aliud est interire, q̃ prius eẽ, postea vero nõ eẽ.

Mutatio in accidentibus vocari potest, & generatio varijs rationibus.

De inuentione primæ materiæ. Cap. III.

COgnitis principijs contrarijs Aristot. ad primam materiam inueniendam ita progressus est; cœpit dubitando ondere duo contraria ad rerum generationem nõ sufficere, proinde subiectam contrarijs materiam statuẽdam esse tanquam tertium principiũ: quæ materiæ probatio Dialectica, & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subijciendam esse materiã, vt aduersantia illa argumẽta cõciliẽtur, est probabiliter, ac dialecticè rẽ probare, absque vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum, propositũ illi erat ostẽdere dari primã materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidẽtalis nullum dubium erat, videmus enim ceram ex infiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectum generationis aeris ex aqua, quoniã insensile, & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aeris substantia generari ex nulla preexistente materia, ideo Arist. ex accidentali mutatione ducit nos ad idẽ cognoscendum in generatione substantialem, quum enim tandẽ vsurus esset hac demõstratione ab effectu, vbi est mutatio substãtialis, ibi est materia illi subiecta, at in corpore naturali est mutatio substantię, ergo in eodẽ est materia tali mutationi subiecta, vidit Arist. minorem quidẽ propositionem manifestam esse, sed maiorẽ esse incognitam, & aliqua declaratione indigere, ideo vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuersè sumptam ante omnie sibi considerandã proposuit, quum enim id, quod cõmunius est, notius nobis sit, facilius cognoscitur subiecta materia in generatione latissimè accepta, quę, & illam, quæ fit ab arte, & illã, quę à natura siue substantiarum, siue accidentium communiter amplectatur; quàm peculiariter considerata materia solius mutationis substantialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalẽ, in omni generatione subiectũ requiritur, & considerare cœpit in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum cõsideratione idem proportione quadam in substantijs quoq; necessariũ esse cognosceremus, hæc enim est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorũ particularium enumeratione in lucẽ prodeat prędicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscamus ita esse in reliquis, semper.n.ex eo ꝙ prędicatio est per se, licet inferre eam esse de oĩ; sic igitur Arist. a gñatione accidẽtiũ progrediens ad eam, quę est substantiarum, tãdem ex his per inductionẽ colligit hanc vniuersalẽ, in oĩ gñatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumit peculiariter de gñatione substantiali hãc maiorem, vbi gñatio substãtialis, ibi est subiecta materia, & facit demõstrationẽ illã ab effectu, q̃ supra memorauimus. Hac methodo inuentam esse ab Arist. primam rerum materiã in primo lib. Physicę auscultationis eũ librum bene considerantibus manifestum est.

Demonstratio primæ materiæ.

De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionẽ duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IIII.

QVæri solet quot modis in primæ materiæ cognitionẽ duci possimus: ad hoc quid alij dicant, paucis referã, postea quid ipse sentiã declarabo; plurib. vr̃ Arist. multis modis primã materiã manifestasse, vnus legitur in contex. 8. septimi libri Metaphy. vbi ꝑ negationẽ declarat materiã dicẽs, materia nõ est substantia, nec quantũ, nec quale, nec vlla aliarũ Categoriarũ, sed horum oĩum subiectũ. Alij vero duo modi leguñt in 1. lib. Physic. vnus ꝑ mutationẽ substantię, quẽ iã exposuimus; alter ꝑ analogiã, quẽ tangit Arist. in cõtex. 69. eiusdẽ lib. sed illa analogia nõ eodẽ mõ ab oib. intelligiẽ. Scotus intelligit relationẽ ad formã, vt apud eũ legimus in secundo sententiarum distinct. 12. q. 1. sic etiam Thomas interpretatur in opusculo trigesimosecundo, & alij

Primus modus.

Secundus modus.

Tertius modus.

Latinorum error in declaranda analogia.

& alij complures latinorum, quum enim actus sit ratio cognoscendi, & forma sit actus, rationi consonum est primam materiam per formam cognosci. Sed Greci, & alij melius locum illum interpretantes intelligunt analogiam non ad formam, sed ad subiectũ sensile mutationis accidentalis, vt enim se habet æs ad totum compositum artefactum, vt ad statuam, ita prima materia se habet ad substantiam compositam; quemadmodum igitur æs antequam fiat statua, non est actu statua, sed potestate, ita prima materia antequam formam accipiat, non est actu ens vllum, sed omnia potestate; hæc est illius loci vera interpretatio, analogia enim est proportio. quę quum sit similitudo rationum, non potest esse inter duo, sed est inter quatuor, quia ratio est inter duo, quare dum duas rationes inter se comparamus, & similes esse dicimus, quatuor terminos cõsideramus. vel tres, si vnus bis sumatur, & teneat locum duorum, dicimus enim quaternarium ad binarium habere rationem duplam, sic duodenarium ad senarium habere rationem duplam, quum ergo eadem vtrobique sit ratio, dicimus ita se habere duodenarium ad senarium, vt se habet quaternarius ad binarium, eaq; vocatur analogia; sic ergo ibi Arist. dicit, ita se habere primã materiam ad substãtiam compositam, vt se habet materia artefacti ad ipsum compositum artefactum, & ita per hanc analogiam cognoscitur prima materia, quia proportione respondet subiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum considerantes dixerunt Aristotelem ibi loqui de cognitione essentiæ ipsius materiæ, non de cognitione existentiæ, quũ enim dicat [ita hæc ad substantiam, & id quod est, se habet] significat primam materiam iam inuentam vt existentem, & considerans solam eius naturam inquit eam cognosci per analogiam, videlicet quod secundum sę nihil est actu, sed omnia potestate, sicuti etiam æs ad statuã sese habet: præterea inquit ibi Arist. materiam esse ἐπιστητὴν per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem est distincta, qua cognoscitur essentia, & quid res sit. Hæc sunt quæ ab alijs de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci possumus, dicta inuenio.

Declaratio ueræ sententiæ de cognitione materiæ. Cap. V.

VT pateat quidnam rectè ab alijs dicatur, & quid non rectè, ego hac in re sententiam meam proferam, puto imprimis verũ esse id, quod Auer. asserit in commentario vltimo primi libri Physicorum, quem postea multi in hoc sequuti sunt, nullã esse aliam viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire possimus, nisi illam vnam qua Aristot. in illo primo libro vsus est, sumptam a mutatione substantiali, etenim hoc vno medio ostendi potest primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur est Auicennæ, & aliorum sententia, qui putant materiam posse alio medio demonstrari à primo philosopho, quod enim dicunt aliqui de modo illo, qui hr̃ in contex. 8. septimi Metaphysicorũ, est error manifestus, quoniã aliud est via ducens ad inuentionem materiæ, aliud est via ducens ad cognoscendã essentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum est ipsius essentiæ iam cognitæ significatio & expressio per definitionẽ, iam enim in logicis libris ostẽdimus definitionem non notificare essentiam rei latentem, sed aliquam esse methodum, qua quid res sit notificatĩ, idq; esse notificate ipsam definitionem: itaq; negatio, qua Arist. in dicto loco vtitur ad materiæ naturam significandã, non est via ducens ad materiam cognoscendã, nec ratione existentiæ, nec ratione essentię, sed est potius cõclusio illius progressus, quo essentia materiæ notificata est, postq̃ enim quid sit materia nobis innotuit, optimè eius essentiam eo modo significamus per negationẽ: hoc autem clarius fiet, si consideremus qua via sit notificata materiæ natura, & essentia; hanc viam ego non aliam esse puto, quàm illam analogiã de qua Arist. in contex. 69. primi physicorum locutus est; postquam enim materiam dari per substantiæ mutationem inuenimus, consideramus eã ita se habere ad res, quę ex ipsa fiunt, vt se habet æs ad statuam, cuius est materia; & quum ratio æris ad statuam nota sit, inde colligimus quæ sit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs enim antequam formam statuæ accipiat, nõ est actu statua, sed potestate: quoniam igitur eadem est primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad statuam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, sed omnes potestate; hęc est definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Aristo. in illo contex. 8. septimi Metaphysicorum, nec potuisset ibi essentiã materiæ ita per negationem significare, nisi prius per analogiam prædictam cognouisset hanc esse materiæ essentiã hoc tñ maiore eget consideratione, & in sequẽtib. diligentius expendetur; in pręsentia hoc dixisse satis sit, illam expressionẽ essentię materię per negationem, non esse viam ducentẽ ad cognitionẽ essentię materię, sed esse potius cõclusionem illius vię, sic. n. exprimitur essentia materię iã a nobis inuẽta, & cognita per analogiã, hoc est per proportionalẽ similitudinẽ, q̃ hẽt cũ subiecto sensili mutationis artificiosę. Ob id optimè eos sensisse arbitror, q. dixerũt Arist. in illo cõtex. 69. essẽtiã materię pcipuè respexisse, dũ dixit materiã sciri p analogiã, & significasse nullã eẽ aliã viã, qua cognosci possit q̃d sit materia,

Auicennæ, & aliorum error.

Declaratio materiæ per negationem qualis sit.

Essentia materiæ cognoscitur per analogiam.

Via, qua cognoscitur materia vna est.

teria, nisi hanc analogiam, quisquis enim bene verba illa Arist. expendat, animaduertet Arist. denotasse solam analogiam ad cognoscẽdam materiæ essentiam nos ducere posse; idq; rationi consentaneum est, quum.n. materia secundum se non sit actu, non põt per se mouere intellectũ, sed solum per alia quæ actu sunt, quorum ipsa similis est: quod etiam Plato significauit dicens materiam cognosci a nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inspectionem, sed per obliquam; dum.n. sensilẽ materiam spectamus, ex ea huius quoq; insensilis materię naturam iudicamus. Negandũ tamen propterea esse non puto id, quod illi negant, ẽt ad existentiam materię inueniendam fuisse vtilem, imò & necessariam talem analogiã, quod quidem ita declaro: certum est nullum esse medium, quo prima materia ignota demõstretur existere, nisi solam mutationem substantialem per demonstrationem ab effectu, qua vsus est Arist. in primo lib. Physicę auscultationis, eaq; est snia Auer. clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validissima comprobatur: nisi.n. interire aquam, & in aerẽ mutari videremus, nulla rõne cognoscere possemus corpora hæc ex materia & forma cõstare, sed simplicia penitus esse putaremus, sic hominem, & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque si æterna essẽ, & nunquã interire inspiceremus, ita vt nulla nobis esset cognita substantię mutatio, nullam prorsus cognoscere possemus compositionem materiæ cum forma: hanc igitur ex mutatione substantiæ in aliam substantiam cognoscimus, quum enim interire aquam, & ex ea gigni aerem videamus, cognoscimus necessariũ esse aliquod vtrique substantiæ cõe subiectum, qm̃ in omni accidentium mutatione videmus idem subiectum cõe substerni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullam fieri mutationem contrarij in contrarium sine aliqua vtrisq; contrarijs subiecta materia. Hinc patet vanam esse illorum cõsiderationem, qui dicunt materiam cognosci per formam, seu per relationem ad formam, nisi illud idem quod nos dicimus, se significare velle fateantur: nam si intelligant materiam cognosci per formam vt aduenientem, & recedentem, dicunt cognosci per mutationem substãtiæ, quod nos quoque asserimus, sic.n. per formam non prout est actus, & ratio cognoscendi, sed prout accedit, ac recedit, & prout est mutabilis, materiam cognoscimus; at si substantia omnis naturalis æterna esset, dicere per formam quatenus est actus materiã cognosci ridiculum esset, per formam .n. cognoscitur ipsummet corpus, cuius est forma, & actus & perfectio, per eam etiam cognoscũtur accidentia consequentia; at certè ipsa materia nunquam per formã cognosceretur, si oẽs rerum naturalium formæ æternę, & immutabiles essent. Quum autem hoc vnum mediũ, mutatio substantiæ, nos in materię cognitionẽ ducere potuerit, necessaria tñ fuit ẽt analogia: nã fuit quidem sola mutatio medium in demonstratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, attamen illius demonstrationis propositio maior non poterat nisi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: ꝙ.n. vbi est substantiæ mutatio, ibi sit subiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Arist. declaratũ est, vt legimus in contex. 62. primi Physicorũ, hoc aũt est analogia vti, & dicere, vt generatio domus, & gñatio statuæ materiam hñt subiectã, ita & animalis generatio & plantę dẽt habere materiam, quę ad plantam, & animal eam habeat rõnem, quam hñt lapides ad domum, & æs ad statuam, hoc est quæ sit sustentaculum ipsius mutationis de contrario in contrarium; sic.n. locum illum interpretatur Auer. ibidẽ, & hoc pacto ad demonstrandam materiæ existẽtiam vtitur analogia: hac eadem vtuntur ẽt Arithmetici practici in inueniendo numero aliquo ignoto, trib. enim numeris constitutis, quorum primus ad scd̃m certam habeat rõnem, quærunt quartũ ad quẽ tertius eandem rõnem habeat; & dicunt, si quatuor dant octo, septem quotnam dabunt? & inueniunt dare quatuordecim: ideo aduertẽdum est nos contrarijs modis analogia vti ad existẽtiam, & ad essentiam materię declarandã: nam in declaranda existentia supponimus notã rationem contrariorum ad subiectum, & materiam quærimus, ad quam sit eadem ratio contrariorum de gñe substantiæ, quod diximus ẽt Arithmeticos facere, dum quærunt aliquẽ numerum ignotum: at in declaranda essentia supponamus vtrobiq; materiã notam, & quatuor terminos notos, quærimus autem perfectè cognoscere rõnem primæ materię ad cõpositum naturale, eam.n. prius leuiter cognoscebamus, & in eius distincta cognitione consistit cognitio essentię materię. Quod vero aliqui dicunt, posse primam materiã sine mutatione probari medio Metaphysico sic, datur prius actus, ergo datur pura potentia, vanũ est; Dialectica.n. & probabilis est rõ, quę nihil hẽt necessitatis, sumitur.n. a loco illo Topico, qui dr̃ ab oppositis, nam quum opponantur potentia & actus, relatiuè, seu alio mõ, vr̃ vno existente necessarium esse vt alterum quoq; existat; attamen si qua est relatio actus ad potentiã, ea non est cuiuslibet actus, sed illius tm̃, qui potẽtiam adimpleat; actus.n. subsistentes nullam habent relationem ad potentiam; actus verò nõ subsistentes, qui materiam informant, non possunt esse cogniti, dum materia ignoratur, quisquis enim materiam neget, is compositionem quoq; materię & formę inficiabitur: quare nullius momenti est hęc ratio, quę sumitur ab actu, quòd si dicant eius vim in hoc esse constitutã, quòd necesse

Analogia ẽt ad existentiã materia cognoscendã vtilis est.

Error dicẽtium materiã cognosci per formam.

Error aliquorum demonstrã da materia à Metaph.

necesse est dari vtrunq; extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiã, hoc quoq; infirmum est; dicam.n. posse quidẽ subsistere actum purum, at puram potentiam non posse subsistere, ideoq; non dari; rõ igitur nil aliud ꝓbat, nisi dari duo extrema entis subsistentis, perfectissimum, & imperfectissimum, quod quidem nemo negaret; dicam aũt perfectissimum subsistens esse Deum, imperfectissimum vero terrã, vel aliud quidpiam, eaq; esse duo extrema latitudinis entis subsistẽtis: quare patet rõnem hanc non esse necessariã, sed probabilẽ, cui aliam similem legimus apud Arist. in contex. 37. octaui Physicorum ad probandũ motorẽ immobilem; vt plures interpretes eo in loco animaduerterunt. Vt igitur oĩa, quę diximus, paucis colligamus, summa hæc est, primam materiã dari nullo alio medio oñdi potuit, quàm mutatione substantiæ per demonstrationẽ ab effectu, sed eius demonstrationis propositio maior declarata est per analogiã, & similitudinẽ quandam cũ mutatione accidentium, quæ sensile subiectum hñt: deinde inuenta materia, eius essentia notificatur per analogiam, q̃ hẽt cum subiecto sensili mutationis accidẽtalis: hęc demum essentia ita per analogiã cognita exprimitur, ac significatur definitione illa per negationẽ tradita, q̃ legimus in contextu 8. septimi Metaphysicorum. Sed quia diximus analogiã conferre nobis tum ad essentiã, tum ad existentiam materiæ cognoscendã, est animaduertendũ non eandem prorsus esse analogiam: nam in declaranda essentia materiam supponimus, & dicimus eã proportione rñdere subiecto mutationis accidentalis; at in declaranda existentia supponimus mutationem substantiæ de contrario in cõtrarium, & dicimus eam proportionem respondere mutationi accidentali, vt sicut illa habet subiectum, ita & illam habere subiectam materiã colligamus.

De duabus primæ materiæ notionibus. Cap. VI.

Quoniam aũt primæ materię conditiones cõsiderãdas nobis proposuimus, non sunt ignorandæ duæ illæ, quas vocãt primę materiæ notiones, à Themistio declaratæ in 1. lib. Physicæ auscultationis in sua magna digressione; etenim pro diuersis materiæ notionibus, seu considerationibus, conditiones quoq; diuersæ ipsi attribuẽdæ sunt. Inquit ibi Themistius duas esse considerationes materiæ, vnã absolutam quatenus est ens, quæ prima notio dr̃; alteram respectiuã quatenus est aliorum principium, quę vocatur secunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur quatenus est homo, alia quatenus est pr̃, sic etiam materię alia sunt attributa secundum primã eius notionẽ, & pro vt est ens, alia uero iuxta secũdam notionẽ quatenus est principiũ, & refertur ad alia, dum.n. eam secundum se consideramus, attribuimus ei negationem oĩum formarũ, necnon dimẽsiones, & quantitatẽ; in secunda verò notione cõsideratę attribuimus priuationem, quę est tertiũ principium rerũ naturaliũ, & potentiã recipiendi formas, nã quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formã, qua caret, recipere, quæ postea diligentius à nobis considerabuntur. Sed hæc, quæ de duplici materiæ notione dñr, multis dubia visa sunt, & mihi quoq; non paruã difficultatem fecerunt, exponenda igitur breuiter sunt ea, quæ hinc inde hac de re dici pñt, vt ueritas cognoscatur, qm̃ ad illa, quæ postea tractãda sunt, hęc cõsideratio non parui est momẽti. *Argumentatio cõtra primã materiæ notionem.* Primum quidem vr̃ nullam dari primã materiæ, ꝓpea ꝙ materia non est spẽs aliqua entis subsistens, & ab alijs reb. distincta, sed ea tñ ratione est ens, quatenus est aliorum materia, & principium, sic.n. non est aliquod ens à reb. distinctũ, sed est res oẽs potestate: qm̃ igĩ in prima materia rebus oĩbus subijciẽda non fuit naturæ consiliũ eam vt rem quandã constituere, sed vt ipsarum rerũ principium, & vt id, ex quo oĩa fierent, & constarent, non hẽt materia locũ in rebus vt spẽs entis, sed vt pars, siue vt principium specierũ entis; vnũquodq; aũt ita est considerandũ, & cognoscẽdum, vti est; ergo nulla alia datur materiæ consideratio, seu notio, nisi hæc vna respectiua prout est principiũ rerum. Patet aũt hoc ex alijs rebus, quibus reuera hæ duæ notiones competunt; nã elementorum in scientia naturali duplex est consideratio, quia duplicẽ hñt locum in natura: primùm quidem secundum se cõsiderata, sunt spẽs corporis naturalis, & secundum hanc absolutã considerationem tractãtur in libris de Cęlo: deinde sunt principia mistorum, & hac consideratione respectiua postea tractanĩ in libris de ortu & interitu: itaq; si materię quoq; hę duę considerationes cõpeterent, duę ẽt ipsius tractationes extarent, vna absoluta, q̃ tñ non videmus, altera respectiua, q̃ solam hẽmus. Pręterea si materia ẽt secundũ se considerari posset vt ens, eã cõsiderasset Arist. hoc mõ in libris Metaphysicis; attamen hoc in ijs libris non videmus, quin potius videmus contrariũ; nã definitio materię q̃ legimus in contex. 8. septimi libri, vr̃ ei cõpetere in secũda potius notione, q̃ in prima; definĩ nãq; ibi materia ꝑ respectũ, quẽ hẽt ad res oẽs, secundum quem dr̃ earũ principiũ: nam inquit Arist. eã nec esse substantiã, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarũ Categoriarũ, sed oĩum subiectũ, hoc est materiã ex qua oĩa fiũt; dicere enim eã esse subiectum oĩum est dicere esse oĩa ptãte, & ita ibi interpretaĩ Auer. hoc aũt est eã esse oĩum principiũ; quare nulla dari vr̃ materiæ cõsideratio in prima notione. In contrariũ aũt ita possumus argumentari, materia est substantia, ergo habet considerationem absolutã, antecedens legĩ apud Arist. in 1. & in 2. Physi- *Argumentatio pro prima notione materiæ.*

corum, & in initio ſecundi de anima, & in ſeptimo Metaphyſicorum; conſequentia etiam manifeſta eſt. nam quęlibet ſubſtantia habet eſſentiam abſolutam, ſin minus, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens enim Ariſt. vera relatiua, quæ appellari ſolent relatiua ſecundùm eſſe, dixit, ad aliquid ea ſut, quorum hoc ipſum eſt eſſe, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id neceſſe eſt verè eſſe in categoria relatiuorum: quamobrem, ſi ipſa materię eſſentia nihil habet abſoluti, ſed notat ſolùm relationem ad alia, nullo pacto tueri poſſimus materiam eſſe ſubſtantiam, vel dicere cogimur aliquam ſubſtātiam eſſe verè in categoria relatiuorum, hæc autem abſurda ſunt: nam dicere quidem poſſumus aliquam ſubſtantiam habere relationē ſecundùm dici, vt caput dicitur eſſe alicuius caput, at non ſecundùm eſſe, quia ſi eſt ſubſtantia, neceſſe eſt vt propriam naturā habeat abſolutam, cui poſtea relatio ſuperueniat: ſic igitur neceſſe eſt eſſentiam materię eſſe abſolutā, quo fit vt hoc modo cognoſci etiam materia a nobis poſſit, quidquid enim eſt, cognoſcibile à nobis eſt; itaque materia in prima quoque notione conſiderari, & cognoſci poteſt. Hoc ipſe argumēto ductus poſt longam cōſiderationem, cognouit veram eſſe Themiſtij ſententiam de duplici materiæ notione, vidique rationem difficultatis hac in re illam eſſe, quam Themiſtius quoque animaduertit, nempe abſconditam naturam, & debilem (ut ita dicam) entitatem ipſius materię, quum enim prope ad nihil accedere uideatur, licèt ſit aliquid, & ſubſtātia, non poſſumus niſi magna cum difficultate abſolutam eius naturam comprehendere, nec uidemur ſine relatione ad alia eam poſſe concipere animo, ac contemplari; poſſunt tamen illi, qui mediocri ingenij acumine ſunt prædìti, ſi efficaciter in ea figant oculos mentis, abſolutam eius naturam penetrare, & apprehendere.

Vera ſētentia de prima notione materia.

Clarior res fiet, ſi contraria argumenta ſoluerimus. Ad primum reſponſio patebit, ſi ipſum etiam contra Ariſtotelem ita retorqueamus, conſilium naturæ in dando animalibus capite non fuit ut eſſet ſpecies entis, quæ per ſe exiſteret, ſed ſolùm ut eſſet pars animalis, quod uerè eſt ſpecies entis, ergo nulla alia eſt capitis eſſentia, quā quę in illa relatione conſiſtit, eſt igitur caput uere relatiuum, quod tamen Ariſt. negauit; dicimus igitur caput eſſe ſubſtātiam ſecundùm ſe, & hac ratione habere naturam abſolutam, hanc tamen ſubſtantiam factam eſſe a natura propter animal, & ut eſſet pars animalis, ideoque nullam dari conſiderationem capitis abſolutam in ſcientia naturali tāquam corporis naturalis, quæ non ſit propter animal, tota enim eſt animalis gratia; per hoc tamen non ſtat quin in ipſa animalis conſideratione ſint cognoſcenda omnia attributa, quæ capiti ut eſt ſubſtantia, & ſine ullo reſpectu competunt, ut caput perfectè cognoſcatur, ueluti eius ſtructura, ac temperies, neque per hoc fiet quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imò & ipſius animalis eſſe: ſic de materia dicēdum eſt, etenim cōſilium naturę in ea ſtatuēda non fuit vt eſſet ſpecies entis exiſtens diſtincta ab alijs, ſed ſolùm vt eſſet pars, & principiū, & inchoatio omnium entium, ideò tota materię conſideratio eſt propter ſubſtantiam compoſitam, ad cuius plenam cognitionem requiritur etiam vt ipſa materiæ eſſentia ſecundùm ſe cognoſcatur, quemadmodum ad perfectam animalis notitiam requiritur vt caput etiam ſecundum ſe ſumptum abſolutè conſideretur, & cognoſcatur: comparatio autem elementorum cum materia non eſt conueniens, quoniam elementa ſunt etiam corpora naturalia, & ſpecies entis completę ſine vlla relatione ad miſta, quare datur elementorum conſideratio abſoluta, quæ primario eſt propter ſe, non propter miſta; at ipſius materiæ datur quidem cōſideratio abſoluta, ſed ea eſt propter ſubſtantiam compoſitam, & in hoc conſiſtit multorum error, quod non cognouerunt ſubſtantias à natura conſtitutas propter aliud conſiderari etiam, & cognoſci abſolutè ſecundum ſe, ita tamē vt tota illa conſideratio ſit propter aliud: vbi autem conſideretur ab Ariſt. prima materia abſolutè, in ſequentibus dicemus, dabitur enim poſtea occaſio hac de re fuſius, ac diligētius loquendi, vbi manifeſtius fiet id quod modo diximus, materiam conſiderari poſſe non ſolùm in ſecunda, ſed etiam in prima notione

Solutio argumentorū contra primam notionem.

Inf. c. 12.

his duabus materię notionibus Temiſtius duo materię nomina accommodat, vocatur enim & materia, & ſubiectum, & habet quidem vtrunque nomen relationem ad alia, ſed tamen nomen ſubiecti magis conuenit materię in prima notione acceptæ, nomen autem materiæ nullo modo, ſed ſolùm in ſecuda notione, quia notat reſpectum, & relationem ad formam futuram, & ad compoſitum, quod ex ea generandum eſt, quare includit, & priuationem, & potentiam, & ſignificat materiam quatenus eſt principium aliorum, quod in illa mutari poteſt, & fieri res ſingulæ: at nomen ſubiecti denotat reſpectum ad formam pręſentem, nec ſignificat motum, & dicit naturam quandam diuerſam ab eo, cui ſubijcitur, quare, etſi poteſt ſignificare materiam etiam in ſecunda notione, tamen magis eam ſignificat in prima quia non ſignificat eam vt principium generationis, ſed vt ens quoddam rebus omnibus ſubſtratum. quoniam igitur materia plura habet attributa, quę a nobis cum diligentia ſunt conſideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua vero in ſecunda notione acceptę, nos a facilioribus ordientes ea prius conſiderabimus, quę attribuuntur materiæ

Duo nōia materia.

teriæ

terię in secunda notione, deinde verò illa, quę in prima, sic enim etiam Aristot. prius in Physicis materiam considerauit vt principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem locutus est absolutè, & secundum primam eius notionem: attribuuntur autem materię in secunda notione acceptę duo potissimum, priuatio, & potentia, de his igitur, & quid sint, & quomodo ad materiam se habeāt cum diligentia declarabimus, & primùm de priuatione loquemus, quę non solum propter materiam cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quum ab Aristot. sit numerata in principijs generationis, tanquam tertium principium a materia distinctum,

De priuatione, & de priuationis, ac negationis discrimine. Cap. VII.

SCiendum imprimis est priuationem, quam statuit Arist. tertium principium rerum naturalium, & generationis terminū a quo, interitus verò ad quem, non esse illā vniuersalem absentiam omnium formarum, per quā definitur materia ab Aristotele in cōtex. 8. septimi Metaphysicorum, illa enim est pura negatio, non est principium, ex quo res fiant, hoc. n. dato sequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; sequeretur etiā priuationem ęternam esse, quæ vtraque in primo libro Physicæ auscultationis negantur ab Aristotele; qui ibi docet cuilibet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnā omnibus, inquit enim albū fieri ex non albo, neq; ex omni tamen non albo, sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse non vt negationem, sed vt priuationem, neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem ad album; in contextu autem octuagesimo secundo inquit priuationem in materia interire, idq; est cōsentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui cōtrarij recedere, & interire necesse est, nec minus priuationem in aduētu formæ, quàm formam in aduentu priuationis. Negatio igitur oīum formarum in materia non est illa priuatio, quę apud Aristotelem est tertium principium rerū naturalium, & in hoc differunt negatio, & priuatio, quòd negatio est pura absētia formæ, priuatio autem est necessariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituēte in materia potentiam recipiendi illam formā; vt in Deo est quidem negatio albedinis, at nō priuatio, quia non est ibi potentia ad albedinē; in corpore autem nigro, vel rubeo est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potētia ad illam. Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de priuatione ab Arist. dicuntur in primo libro Physicæ auscultationis, is facile cognoscet priuationem cuiusque formæ necessario esse coniunctam cum alia quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formę priuatio, non enim omnis absentia albi diceretur priuatio albi, sed illa tantùm, quæ sit coniuncta cum aliquo alio colore, quod significauit Aristot. quando dixit album fieri non ex omni non albo, sed ex nigro, vel medio. Hoc idem in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ nō est quælibet eius absentia, non enim ea, quæ est in lapide, sed ea, quæ est coniuncta cum certa quadam forma, quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est, quæ constituit propriam priuationem oppositam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam si in lapide esse diceretur priuatio formæ humanæ, quæ est proprium principium generationis hominis, posset ex lapide homo generari: ob id quum priuatio secundùm se sit nihil, significari solet nomine formæ coniunctæ quælibet propria cuiusque formæ priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen haberet; legimus hoc in contextu 62. primi Physicorum, vbi Aristot. significare volens propriam materiam, ex qua res quælibet generatur (propria autem est, quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex semine, non enim sumpsit ibi semen, vt constans ex matrria, & forma, sed vt constans ex materia, & priuatione respectu plantæ, vel animalis generandi, quamuis enim semen per suam formam sit semen, ita vt dicentes semen dicamus formam, tamen ibi Aristot. non sumit formam seminis vt formam, sed vt significantem propriam sibi annexam priuationem formæ animalis, vel plantæ, quidquid enim fit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus dici posse absque vlla absurditate priuationē illam, quam Arist. statuit tertium principiū, & terminū gñationis à quo, esse substantialem formam alteri formæ contrariam, vt priuationem formæ humanæ esse formam humani seminis, hę namq; ea tantum ratione dicuntur contrariæ, quod simul in eadem materia existere nequeūt, & vna alteram pellit, necessariò enim forma hominis adueniens materiæ formam seminis pellit, & cum forma seminis est necessariò coniuncta priuatio formæ hominis, & potestas proxima recipiendi eam. Hoc certe verissimum est, si sano modo intelligatur, non enim dicimus formam seminis secundùm se, & quatenus est forma, esse formæ humanæ priuationem, sed per quandam necessariam comitantiam, quia necessariò habet comitantem absentiąm formæ humanæ cum potentia proxima ad eam: itaq; priuatio formaliter est absentia formæ, & est nihil,

Priuationis, & negationis discrimen.

Priuatio semper habet formā aliam coniunctam.

Priuatio est quodāmodo forma.

nihil, ſed per neceſſariam comitantiam eſt alia forma, a qua ſolet priuatio cuiuſque rei propria nominari; dicimus enim ex cibis ſanguinem fieri, & ex ſanguine carnem, & ex ſemine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes; quam proprias ſingulorum materias priuatas, ex quibus fiunt. Hoc ſignificauit abſque dubio Ariſt. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum, quando dixit priuationem eſſe quodammodo formam, & naturam, iure enim dixit [quodammodo] quia priuatio non eſt eſſentialiter forma, ſed per comitantiam, vt dictum eſt. Hoc etiam ſignificauit Auerroes in ſecundo tractatu epitomes Metaphyſicę capite duodecimo, & hanc eandem ſententiam tribuit Alexandro Simplicius in cõtextu quinquageſimo octauo primi phyſicorum, & eam refutauit, quia ipſam non intellexit, inquit enim Alexandrum dixiſſe priuationem ſignificare alteram formam poſitiuam; aduerſus quam ſententiam ita argumentatur, ſi id verum eſſet, ſequeretur priuationis eſſe aliam priuationem, & illius aliam, & ſic in infinitum; at conſequens falſum eſt, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio conſequentia autem patet quia forma ſeminis eſt priuatio formę hominis ſecundum Alexandrum, atqui forma ſeminis habuit ipſa quoque ſuam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio. Ego autem miror quomodo Simplicius in hanc Alexandri ſententiam ita ſit inuectus, quum ipſemet in memorato contextu decimoquinto hanc ſequutus ſit, & locum illum Ariſtotelis optimè interpretatus, dicens priuationem eſſe formam quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel ſui immemor fuit, vel Alexandrum non intellexit. ipſis autem argumentum nihil roboris habet, nam forma ſeminis poteſt duobus modis conſiderari, vno modo vt forma. qua ſemen eſt ſemen, altero modo vt reſpicit formam hominis generandam; primo modo dicitur oppoſita priuationi ſuæ præcedenti, non formæ humanæ, quia ſic non eſt priuatio, ſed forma; ſecundo autem modo opponitur formæ hominis non vt forma alteri formæ, ſed vt priuatio formæ; non enim opponitur ei quatenus ſecundum ſe eſt forma. ſed quatenus habet annexam, & comitantem priuationem formæ humanæ; primo quidem modo eſt terminus generationis ad quem, quia ex ſanguine fit ſemen, ſecundo autem modo eſt terminus generationis a quo, quia ex ſemine fit homo; itaque nec forma eſt formaliter priuatio, nec priuatio formaliter eſt forma, ſed per neceſſariam connexionẽ tum forma eſt priuatio, tũ priuatio eſt forma: qñ igitur Simplicius ait, forma ſeminis hẽt ſuam priuationem, ergo priuationis eſt priuatio, negandum eſt conſequẽs quia forma ſeminis habet ſuam priuationem, quatenus eſt forma, non quatenus eſt priuatio quatenus autem eſt priuatio, non habet priuationem oppoſitam, ſed formam; quare idem diuerſis rationibus eſt forma, & priuatio, & terminus generationis tũ a quo, tum ad quem, ſed non eiuſdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius ſententia veriſſima eſt, & eam apud ipſum Alexandrum claram legimus in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vndecimo. quoniam autem in eadem materia hęc tria coniuncta ſunt, forma ſeminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus eſt ordo temporis, ſed eſt ordo naturæ, nam forma ſeminis eſt natura prior alijs, conſtituit enim tum propriam formæ humanæ priuationem, tum poteſtatem proximam recipiendi formã humanam; quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica, amica quidem quatenus facit propenſionem ad formam humanam, inimica verò quatenus conſtituit proprium contrarium formæ humanæ; quo fit vt ipſa forma ſeminis dicatur humanę formę contraria, & hominem ex ſemine fieri ſit apud Ariſtotelem fieri contrarium ex contrario: nõn ſic dicentur contrariæ forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem ſubiecto, nec vbi vna deſinit, incipit altera hęc enim eſt contrariorum conditio, quam pulcherrimè notauit apud Platonem Socrates in Phędone dicens, contraria eſſe modo quodam inter ſe coniuncta extremitatibus, ita vt deſinente vno incipiat alterum. Ex his colligimus erraſſe illos, qui dixere duplicem eſſe priuationem, vnam remotam, alteram propinquam. in lapide quidem eſſe remotam priuationem formæ hominis, in ſemine verò propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Ariſt. non diceret eſſe in lapide priuationem illam, quæ eſt generationis hominis principium, & terminus a quo, ſed in ſolo ſemine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præſeferunt forma ſeminis, ac forma hominis, quãquam verè contrariæ non ſunt, nempe quatenus ſimul in eadem materia exiſtere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationẽ alterius, & quando deſinit, incipit altera: non eadem autem ratione eſt forma, & amica, & inimica alteri formæ, ſed inimica eſt ſecundum ſe. quia quum ſit forma, non poteſt ſimul cum altera forma exiſtere in materia; amica verò non ſecundùm ſe, ſed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæ namq; materiam illam pręparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim ſemen qualitates quaſdã illius animalis a quo defluit; quę faciunt vt materia nõ poſſit aliam formam recipere, quam illius animalis, vel ſemen in elementa diſſoluatur, ſiquid prohibeat animal generari; hoc fortaſſe reſpexit Ariſt. in ſecundo li-

Declaratio 15. tex. 2. Phyſicorũ

Ale. à Simplic. confutatur.

Defenſio Alex.

Solut. arg. Simplicy.

Cõditio cõtrariorum.

Nonnullorum error de priuatione remota.

bro naturalis auscultationis, quando dixit in semine animalis inesse illius animalis naturam, non quidem vt formam, sed vt arteficem: sed hæc consideratio a præsenti loco aliena est; sat est si ex ijs quæ dicta sunt, habeamus quòd priuatio, etsi formaliter sumpta nihil est, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idque respexit Aristo. in contextu decimoquinto secundi Physicorum proponens quæstionem illam & insolutam dimittens, an in generatione substantiarũ priuatio denotet etiam contrarium positiuum formę generandę: nam priuatio, quæ formaliter accepta est oppositũ formæ solũ priuatiuè, notat etiam contrarium positiuum quatenus connotat aliam formam coniunctam, sed quia in formis substantialibus non est vera contrarietas, qualis est in accidentibus, ideo Arist. ibi iure dubitat an forma positiua, quæ cum priuatione est coniuncta, sit verè contraria formæ generandæ, necne, reuera enim non est ibi contrarietas, sed similitudo tantùm quædam contrarietatis. Siquis autem definire priuationem velit, assignari ipsius potest definitio talis: priuatio est contrarium, ex quo recedente res fit, siue, priuatio est absentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim modo idem dicimus, nam in eo, ex quo res fit, necesse est inesse potentiam proximam ad illam, & in quo inest potentia proxima ad rem, ex eo res fit; sic contrarium formæ est ipsa formę absentia coniuncta alteri formæ, quę hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio cur priuatio formę humanæ appellari non possit illa eius formæ absentia, quæ est in lapide, sicut aliqui dixerunt; oportet enim non solum esse cum illa absentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, sed etiam potentiam illam esse constitutam a forma coniuncta cũ illa absẽtia, quod quidem de forma lapidis dicere non possumus quia nulla ibi est particularis propensio ad formam hominis, sed solum illa vniuersalis potestas, quam materia suapte natura habet respectu omnium formarum, non quę formã ipsam lapidis consequatur; igitur illa absentia humanæ formę non est priuatio, sed potius negatio; hoc significauit Auerroes in commentario decimonono quinti Metaphysicorum dicens potentiam eatenus esse priuationẽ, quatenus est præparatio; non est igitur priuatio formæ, nisi vbi est pręparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ a Themistio adductæ in sua digressione inter priuationem, & negationẽ, inquit enim latius patere negationem, quam priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus est negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus necessariò annexam habet aliam formam, quę materiam afficit; neq; vllo pacto attribui potest priuatio ipsi materiæ nudæ & inaffectę, sed formatæ, & quali, quemadmodum dictum est: negatio verò, quum nullam formã, nullam qualitatem in materia postulet, tribuitur primæ materiæ sumptæ in prima notione absque vlla alicuius formæ, aut affectionis consideratione, quando enim dicimus eam esse naturam materiæ, vt secundùm se non sit substantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc est vt nullam sibi formam, seu statutam naturam præscribat, declaramus naturam materię per negationem, non per priuationem; quin potius repugnat naturæ priuationis vt sit absentia vniuersalis omnium formarnm: qua in re multi decepti sunt, qui priuationem à negatione distinguere nesciuerunt, in quo errore videtur fuisse Plotinus in quarto libro secundę Enneadis capite decimoquarto, dum Platonẽ tueri nititur ab obiectione Aristotelis, quum enim Aristot. Platonem reprehẽdat quòd materiam cum priuatione confuderit, quasi idem sit non solum re, sed etiam ratione, Platonius ostendere volens materiam & priuationem idem esse etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc significare priuationem, proinde priuationem esse ipsammet essentiam materię: sed vel cœcus videre potest hanc non esse priuationem illam, de qua Arist. in primo libro physicę auscultationis loquitur & quam statuit tertium principium rerum naturalium; sed esse negationem vniuersalem omnium formarum, per quam ipse quoque Arist. in septimo libro Metaphysicorum materiam definiuit, vt etiam censuit Themistius in sua digressione prędicta, & Alexander secundo libro quæstionum naturalium capite septimo: quare manifestum est Plotinum in ambiguo laborasse, & pro priuatione negationem sumpsisse, idque est clarissimum cuique eum librum legenti, quare tota ipsius aduersus Aristotelem disputatio inefficax, & vana est. Quid igitur sit priuatio, quæ est tertium principium generationis, manifestum est. De forma verò prout est principium corporis naturalis nil dicẽdum relinquitur pręter illa, quę dicta sunt, est enim terminus generationis ad quem, ex quo tamquam actu, & perfectione, & ex materia res constat, vberius autem de ipsa loquitur diuinus philosophus, ideò pauca de hac dicũtur ab Aristotele in primo libro Physicę auscultationis; in secundo autem plura quidem de forma, ac de materia dicuntur, quatenus respiciunt motum, & appellantur nomine naturę: sed hęc est alia consideratio, ideo in pręsentia dimittatur.

Declaratio contex 15. 2. Physic.

Priuationis definitio.

Plotini error in nõ distinguenda negatione à priuatione.

De priuatione ad materiam relata. Cap. VIII.

PRiuatione declarata considerandum est quomodo ad materiam se habeat priuatio nempe an sit de essẽtia ipsius materię, an materię accidat; agit hac de re Themistius in sua digressione,

gressione,& ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non esse de essentia materiæ hunc in modum; si priuatio esset de materiæ essentia, materia in aduentu formæ interiret, quum priuatio tunc intereat, vt pote contraria formæ. Quòd autem sit de essentia materiæ ita probat, essentia materiæ in potestate consistit, ipsa igitur potestas est de essentia materiæ, at cum potestate est necessariò coniuncta priuatio, non enim diceretur habere potestatem, nisi careret actu, itaque etiam priuatio est de essentia materiæ. Ad soluēdam hanc difficultatem distinguit Themistius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit priuationem non esse de essentia materiæ, nec in prima, nec in secunda notione acceptæ; in prima enim notione materia nec formam, nec compositum respicit, sed est natura quędam absoluta, quare nullam habet potētiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuersalis absentia omnium formarum non est priuatio, sed negatio, quę non est quidem ipsa materiæ essentia, sed per eam tamen essentia materiæ declaratur; quæ propter exilem, & absconditam eius naturam declarari aliter nequit: in secunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam, & priuationem, & priuatio est ei necessaria ad generationem, nō est tamen de eius essentia; quod enim sit ei necessaria patet, quia nisi materia esset priuata, nihil ex ea generaretur, nisi enim priuationem formæ haberet, necessariò formam ipsam haberet, iam igitur res esset, quare nullum haberet locum generatio: attamen non est materiæ necessaria priuatio tanquam de ipsius essentia, sed tanquam natura quædam alia alij naturæ accidens, habet enim materia potestatem recipiendi æquè formam, ac priuationem quocirca vtraque materiæ accidere dicitur, & extra eius essentiam esse, quum intereat vtraq; in materia, & materia sine vtralibet esse possit: est igitur priuatio tanquam accidens materiæ, accidens tamen necessarium, nec absolutè necessarium, sed propter generationem, quacūq; enim priuatione constituta potest materia esse sine illa, attamen necessarium est, vt materia illam priuationem habeat, si ex ea debeat res illa, cuius est priuatio, generari, necessariū enim est vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quę de potestate materię à Themistio dicuntur, egent exquisitiore examine, & posterius considerabuntur; illa verò, quę de priuatione dicit, vera & manifesta sunt, quū enim priuatio apud Aristotelem sit tertium generationis principium a materia distinctum, nō potest ipsius materię essentiam constituere; quod Arist. ex eo ostendit, quod materia seruatur in rē genita, nec vnquam interit; priuatio autem in aduētu formæ recedit, quare aliud est terminus generationis a quo, aliud est subiectū commune vtriusq; termini deferens mutationem; dicere autem priuationem esse necessariā materię propter generationem nil aliud est, quam dicere materiam esse quidē generationis principium, at non solam, sed alia quoq; principia postulari, sine quibus ex sola materia nihil generaretur, præstant enim singula propriā operam, sed singulum requirit operam aliorū, quare omnia principia in generatione requirūtur: eadem autem ratione dicere possemus materiam esse necessariam priuationi propter generationem, quoniā ex priuatione sine materia nihil fieret; sic necessaria est materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum est de essentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themistio dicuntur, manifesta sunt. Ex his autem, quę de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licèt videatur implicare cōtradictionē, verissimum tamen est: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit esse ἄποιον, hoc est omni qualitate, & omni forma carens; debuit etiam esse affecta, & formata, & qualis; nam diuersa respiciendo verum est vtrumq; dū enim materiam in prima notione secundùm suam essentiam consideramus, dicimus eam esse ἄποιον, nō quòd ita sine vlla affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest; sic enim solam materię essentiam spectamus, & quamuis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen omnē formam, & omnem qualitatem esse extra materię essentiā, quę nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, vt postea dicemus: at si materiā in secunda notione, & vt principiū est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualem, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & potentiam, si debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet necessariò coniunctam aliam formam, ita vt modo quodam forma vocari possit, sicut eam Arist. appellauit: ex materia igitur nuda, & penitus inaffecta, si daretur, nil generari posset, neq; enim apta esset ad sustinendā actionem agentis, neque haberet priuationem quam ipsi ad generationem necessariam esse cum Themisti diximus.

Priuatio non est de essentia materiæ.

Quomodo priuatio sit necessaria materiæ.

Materia debet esse affecta, & non affecta.

Et materia nuda nihil posse generari.

De potentia materiæ quid sit. Cap. IX.

POst priuationem consideranda est materiæ potentia, quæ nunquàm a priuatione seiungi videtur, de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum verò quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiæ, an insit ei vt accidens. Vt videamus quid sit potentia, distinguendæ sunt imprimis nominis significationes: potentia duplex est, vt ex Aristotele colligimus quinto Metaphysicorum contextu

Potētia duplex.

contextu decimoseptimo, & nono Metaphysicorum secundo, vna actiua, altera passiua, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est, aut enim dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tribuimus quidem etiã effectibus potentiam, non tamen ab his duabus distinctam, dicimus enim effectum esse potestate, quando nondum est actu, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiua materiæ, quare tunc nil aliud significamus, quam dari causas, à quibus produci potest. Sciendum præterea est vtranque potentiam sumi duobus modo, vt Aristot. docet in libro de interpretatione, propriè nanque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquam illi opposita, & ipso adueniente interit: impropriè autem quandoque sumitur, & (vt inquit ibi Aristot.) æquiuocè pro illa potẽtia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus Cœlum posse moueri, & Deum posse mouere, impropriam enim esse hanc acceptionem patet ex ipsis effectis, nõ enim dicimus effectum esse potestate, nisi quando non est actu, quare etiam materia, & agẽs tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiua, talis enim est materiæ potentia, & de propriè accepta, quæ præcedit actum, materiam enim consideramus antequam recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem enim Aristot. quoque in nono Metaphysicorum considerat, & in contextu quinto incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullam existere potentiam dicebant, nisi quando est actus, vbi Auerroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam; quoniam existente actu non est reuera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam scrutantes dixerunt eam esse, & absolutum quiddam, & respectiuum, sed vt absolutum non distingui ab ipsamet materiæ essentia, nec esse aliquid ipsi materiæ superadditum, nisi vt respectiuum, & ita potentiam, prout à substantia materiæ distinguitur, esse in categoria relationis, & inter potentiam, & actum esse relationem realem, non tantùm rationis; hæc enim esse videtur propria huius vocis significatio, quæ nil aliud notat, quã quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Auerroes, qui nono Metaphysicorum vndecimo inquit potentiam, & actum opponi relatiuè, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ est relatorũ propria cõditio; hoc idem apud eũ legimus in epitome Metaphysica tractatu tertio capite 4. Thomas autem ad probandũ potentiam materiæ, dum sumitur pro absoluto, a substantia materiæ non distingui, hoc argumento vtitur, potentia, & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materię respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia, non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, & si omnium ferè communem, ego probare non possum, credo enim potestatem omnem tam agendi, quàm patiendi esse in categoria qualitatis in secũda specie, quum enim in ea posuerit Aristot. potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & passiuam, oportet aut vtranque, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis, legentibus autem ibi Aristotelem patet ipsum in illa specie locare tam agendi, quàm patiendi potentiam, omnem igitur potentiã censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententiæ videntur quidem nonnulli recentiores subscripsisse, sed neque eam firma ratione comprobarunt, neque omnino in ea persistere visi sunt, quum modò dixerint potentiam materię esse qualitatem secundæ speciei, modò esse relatiuum, & nihil notare absolutum superadditum substantię materiæ, quæ fuit aliorũ communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huiusce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primùm quidem dicere aliquis fortasse posset Aristotelem in capite de qualitate non absolutè omnem agendi ac patiendi potẽtiam in secunda specie collocasse, sed solùm potentiam facilè agendi, & potentiam nõ facilè patiendi, non enim idem est currere, ac bene currere. Sed hoc dici non potest, quia differentia secundum magis & minus nõ variat speciem, multo autem minus potest variare genus, quare si potentia benè agendi est qualitas, etiã potentia agendi absolutè debet esse qualitas: asserit etiam hoc Aristot. nono Metaphysicorum contextu secundo, dum diuidit potentiã agendi in potentiam agendi absolutè, & potẽtiam benè agendi, sic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in species, vel declarat eiusdem speciei differentiam secundum magis & minus, & vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia benè agendi. Adde quòd potentia refertur ad actum, ergo vt se habet actus ad actũ, ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria est actus currẽdi, & actus benè currẽdi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currẽdi debent esse in eadem categoria. Prçterea inquit ibidẽ Arist. in definitione potentiæ benè agendi contineri definitionem potentiæ agendi, & in definitione potentię benè patiendi contineri definitionem potentiæ patiendi, sunt igitur eiusdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita se habent, vt vnum sit de quidditate alterius, necesse est ea in eodem genere esse; est autem potentia agendi de quidditate potentiæ bene agendi, ergo si vna est qualitas, etiam altera debet

Vtranque potẽtia sumi duobus modis.

Multorum opinio de potẽtia quid sit.

Argumẽtũ Thomæ.

Opinionis reprobatio.

Omnis potẽtia est in secũda specie qualitatis.

Propria opinio.

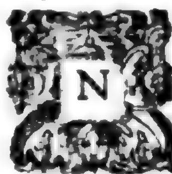
Omnis potẽtia est in secunda specie qualitatis.

in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione euenit vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in epitome Metaphysica tractatu primo dum agit de relatione. Dico igitur Auerroē ponentem potentiam, & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quam secundùm dici, & sumere latè atque impropriè nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica tractatu tertio capite quarto, vbi dicit hanc relationem esse in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima, non esset hęc quoque relatio non esset: Aristotele quoque in contextu sexto primi libri de anima dicit potentiam, & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit esse differentias entis, quoniā quęlibet categoria diuiditur per potentiam, & actum; at si essent verè relatiua, non possent esse in omnibus generibus, neque etiam esset cōueniens sumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differētia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem existimasse potentiam, & actum esse relatiua secundùm dici, & habere relationem non realem, sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem nō esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prædicto, quæ sunt hæc [actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis] nam dictiones illę aduersantes, quamuis, & tamen indicāt alio modo esse opposita, quā relatiuè, quamobrem alijs quoq; in locis, quādo Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiuè, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est, potentiam materiæ sumi, & pro absoluto, & pro respectiuo, non ita tamen, vt sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materia, sed sit qualitas distincta ab essentia materię cui superuenit relatio rationis, qua mēs nostra eam refert ad actum, sed non actum ad potentiam, vt iam ostensum est. Argumentum autem Thomę, quo probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsammet materiam, debile est, abutitur enim illa propositione Aristotelis potentia, & actus in eodem genere sunt, quæ uera quidem est dum potentiam, & actum attribuimus effectui, nā homo, qui nunc est actu, & antea erat potestate, nō solùm genere idem est, sed etiam numero; sic quęlibet alia res est eadem numero dum potestate est, quæ postea fit actu; sed hoc minimè verum est, si potentia secundùm se, & formaliter accipiatur, quantitas enim per accretionem acquisita actus qui

Solutio arg. Thomæ.

dam est, ad quem res aucta potestatē prius habebat, illa tamen potestas nōn erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quum igitur actus quātitatis sit quantitas, potētia tamen ad eum non sit quantitas, etiam potentia materiæ potest esse qualitas, licèt actus, quem respicit, sit in categoria substantiæ vel in aliqua alia; dicere quidē possumus potentiam ratione priuationis cōnotatæ esse per quandam reductionem in eo genere in quo est habitus oppositus, at certè ipsa aptitudo nil aliud est, quam qualitas secundę speciei, quemadmodum dictum est: quæ vero pro Thoma ac de re dicuntur a Iauello in sua prima quęstione noni Metaphy. ita leuia sunt, vt commemorari non mereantur.

De duplici materiæ potentia. Cap. X.

Atura potentię ita declarata, antequam cōsideremus an sit de essentia materię, necne, distinctionē nosse oportet tùm duplicis essentialis, tùm duplicis potentię, quę primę materię attribui solet. Essētiale sumitur duob. modis, vt Auer. docet in commentario trigesimoprimo primi Posteriorum alia nāq; sunt attributa essentialia vt essentiam subiecti constituētia, alia verò vt subiecti essentiam consequentia; idem alijs verbis dicamus, alia de subiecto prędicātur per se primo modo vt rōnale de homine, alia per se secūdo modo, vt risibile de homine, ideo accidentia propria vocantur essentialia non vt essentiam subiecti constituentia, sed vt eam consequentia. Potētia verò materię duplex est, vna vniuersalis, altera particularis, & est satis trita, & vulgata distinctio: potentia vniuersalis est propēsio materiæ ad oēs formas indistinctè, ideo dicitur libera, et indifferens ad opposita, hęc n. est conditio potentię passiuæ vt sit æquè apta ad vtrumq; oppositum recipiendum; hāc indifferentiam multi significare solent dicendo potētiam ęquè receptiuam formę, atq; oppositę priuationis, sic loquitur Alexander in secundo libro naturaliū quæstionū capite septimo, & Auerroes primo Physicorum cōmentario septuagesimonono: multi etiam eā significant dicendo potentiam recipiēdi oēs formas æqualiter: sed vtriq; idem dicunt per diuersa, & eandem significant materię potentiā, quę vocatur vniuersalis, iam n. diximus priuationē esse formā quatenus est coniuncta cum quadam forma, quę per similitudinem vocatur cōtraria; quamobrē dicere materiā habere potentiā æquè formā hominis, atq; eius priuationē recipiēdi, est dicere potentiam recipiēdi formā hois, & formā seminis, seu formā hois, & formā cadaueris; nā duplex est priuatio, vt ait Simplicius in cōtex. 58. primi Physicorū; vna quę formā pręcedit, & est terminus genera-

Essentiale est duplex.

Potentia materiæ duplex.

Priuatio duplex.

generationis à quo; altera, quę formam insequitur, & est terminus ad quem ipsius interitus; & vtraque coniunctam habet aliquam formā; quo fit vt formæ humanæ contraria dicatur, & forma seminis, & forma cadaueris, qualiscunque hæc esse statuatur: quoniā igitur quælibet forma locum habet priuationis respectu formę aduenturæ, dicere potentiam ad formā & ad priuationem, est dicere potētiam ad omnes formas; ita Auerroes loquitur in libro suo de substantia orbis capite primo, dum inquit materiam per hanc potentiam vniuersalem recipere omnes formas, priuationes enim non nominat, quia hæc cum formis contrarijs coniunctę sunt: & hæc est maximè propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præsertim hoc, quod non leue est, quum enim hæc potentia vniuersalis sit ille appetitus materiæ, de quo loquitur Aristot. in particula octuagesimaprima primi Physicorum, est enim naturalis propensio materiæ ad formas indistinctè, ideo quemadmodum potentia materiæ æquè est ad formam, atque ad priuationem, ita videretur etiam appetitum materiæ æquè ad formam, & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non est, quia priuatio nec bonū, nec appetibile est, quum sit turpitudo, vt ibi Arist. ait. Sed dubium hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materiæ est indifferens ad formam, & priuationem, id est ad formā, & ad formam contrariam; & appetitus materiæ similiter, priuationē enim materia appetit non vt priuationem, sed vt alteram formam: quamuis enim ipsa per se priuatio non sit appetibilis est tamē appetibilis forma, cui iuncta est: dum igitur dicimus per potentiam vniuersalem materiam esse aptam recipere omnes formas, omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam videmur incidere dum dicimus formam, & priuationem. Potentiam hanc vniuersalē manifestum est æternam esse apud Arist. qui materiam æternam esse uoluit, quum enim non omnes simul formas materia recipiat, sed vnā tantummodo post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas quas non habet, quare materia nūquam est sine hac potentia vniuersali. Potentia verò particularis ea dicitur, qua materia ita hāc formam respicit, vt nō alias, seu magis hanc, quam alias hæc autem potentiæ coarctatio, & determinatio non fit à natura materię, siquidem hęc ęquè omnes formas appetit, & apta est recipere; sed fit ab agente ita materiam pręparante ad hanc formam recipiendam, vt non sit apta recipere alias: fit etiam a forma præsente, seu a qualitatibus eam insequētibus, iam enim diximus cum forma humani seminis quasdam esse coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quā formam lapidis; hęc igitur potentia particularis dicitur,

Dubium.

Appetitus materia quid.

Solutio.

Potentia vniuersalis æterna est.

Potentia particularis.

quia respicit aliquam statutam formam, non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestū est, quia interit necessariò in aduentu formæ quatenus est particularis potentia illam tantùm formam respiciens. Quoniam igitur in materia potest vtraq; hæc potentia considerari, vtraque cum materia est conferenda tum in prima, tum in secunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraq; ad materiam referatur.

Potentia particularis non est æterna.

Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acceptam.

Cap. XI.

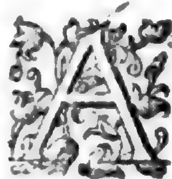
TOtam huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere arbitror, quę sigillatim referam, & comprobabo. Primum hoc est: si prima materia in prima notione, & secundùm propriam substantiam consideretur, potentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentiam eius constituens, sed est ei essentialis vt essentiam consequens; priorem huius dicti partem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantiæ, atqui potentia est accidens, materia vero substantia, ergo potentia non potest essentiam materię constituere: sed illud annotare debemus, essentiam materiæ quandoque nomine potentiæ significari, sed tunc non sumi potentiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperfectam esse significare volentes, potentiam appellamus; sicut etiam in alijs rebus essentiā occultiorē solemus nomine proprietatis euidentioris significare; at potentia propriè sumpta pro aptitudine ad formam, quum sit qualitas, non est de essentia materiæ. Addo etiā alterum argumentum: materia vocatur apta, & potēs, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia, & aptitudo, nihil enim dicitur habere se ipsum, nec potest de eodem prædicari concretum, & abstractum. Quod autem hæc potentia sit essentialis materiæ, vt essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentiale homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Arist. 9. Metaphysic. contex. 2. pati est propter materiam, & omne patiens ideò patitur, quia materiam habet, hinc fit vt formę materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nēpe propter materiam in qua sunt, formæ verò à materia abiunctæ sint omnino impatibiles; idem legimus apud Arist. 1. de ortu, & interitu particula quinquagesima; itaq; sic argumētemur, pręter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materię per se competit pati, necesse est enim omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod

Primū dictum.

Pati est propter materiam.

quod alia sunt talia; quoniam igitur potentia passiua competit alijs propter materiam, competit materię per se, vel igitur per se primo modo, vel per se secundo, at non primo, vt modò ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietas materię manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit *Auerroes.* Auerroes multis in locis: nam in illo commẽtario secundo noni Metaphysicorum inquit in definitione omnis potentię passiuę sumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis partibilitatis. In commentario etiã septuagesimonono primi Physicorum inquit nec formã, nec priuationẽ esse de natura materiæ, sed vtramq; illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi compositam ex esse & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam, & æquè respicientem opposita habere essentialem connexum cũ natura materiæ, non quod insit ei per se primo modo, non enim dicit absolutè materiam esse compositam ex hac potentia ad esse & non esse, sed esse quasi compositam, quia non includitur hęc potẽtia in natura materiæ, sed eã consequitur vt proprietas, proinde inest *Quò materia substãtiatur per posse.* ei per se secundo modo. Clarius hoc idem significauit Auer. in 1. cap. lib. de substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiam esse eius differentiam substantia- *Expositio Genua.* lem; quẽ locum multi perperam intellexerunt. M. Antonius Genua præceptor meus dicebat Auerroem sumere potentiam impropriè pro ipsamèt materia, & nil aliud significare dicẽdo materiam substantiari per posse, quam imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauẽsis potentiam pro subiecto potente, & abstractu pro concreto: hoc autẽ modo sumptam potẽtiam certum est non solùm esse de essentia materię, *Confutatio* sed esse ipsamet materiam. Attamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, quia statim subiungit hanc potentiam esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsam, quare non sumit potentiam pro ipsamet mate- *Expositio aliorum.* ria. Alij verò dixerunt Auerroem sumere materiã in secunda notione, quatenus enim est principium rerum, eatenus potentia est de essentia *Confutatio* materiæ. Sed neq; hęc interpretatio conueniẽs est, quum eum locum legentibus pateat Auer. loqui de materia in prima notione, dicit enim materiam esse vnum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolutè con- *Expositio vera.* siderata. His ergo expositionibus reiectis melius est vt dicamus Auerroẽ intelligere potentiam esse essentialem materiæ in secundo modo dicendi per se, & eius proprietatẽ, per quam natura materię declaratur: quia, vt idem Auer. docet in secundo Posteriorũ commẽtario vigesimo, & in quarto de Cęlo cõmentario quadragesimo, sumũtur quandoq; propria loco differentiarũ ad rei essentiam declarandam, quãdo differentię sunt ignotę: sic igitur dicit Auer. potẽtiã significare naturã materię, loco differentię constituentis; & ne credamus esse reuera de essentia materię, subiungit potentiã esse diuersam à natura materię, quasi admonẽs eam esse proprietatẽ non differentiam substantialẽ. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contex. 82. primi Phy. dicentis essentiam materię constitutam esse in ipsa potẽtia; sic ẽt verba Alex. in 2. lib. quęstionũ naturaliũ capite septimo, quando dicit oẽm formã, & oẽm priuationem accidere materię, quia natura materię est constituta in potentia receptiua omnium formarum, & oĩum priuationum; intelligit .n. potentiam esse proprietatem, per quã sumptã loco differentię ipsa materię essentia declaratur. Hoc ẽt significauit Arist. in particula octuagesima prima primi Physic. quando dixit ma- *Appetitus materiæ.* teriam appetere formam secũdùm suam ipsius naturam, is namque appetitus est ipsa materiæ potentia recipiendi omnes formas indistinctè, quę inest materię secũdũ eius naturã, quia ipsã insequitur vt proprietas, quemadmodũ homo dicit esse risibilis secundũ propriã naturã, quia propriam naturam hoĩs insequitur risibilitas.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutiones. Cap. XII.

Duersus ea, quæ modò dicta sunt, dubia quędam oriuntur, quæ soluere oportet. Primum *Primum dubium.* quidem; si potentia vniuersalis esset essentialis materiæ in secũdo modo dicendi per se, in ea inhęreret necessario, & ab ea inseparabilis esse, hoc tamen falsum videtur, nam Themistius in sua digressione inquit materiam in prima notione non habere potentiam, igitur potentia essentiam materiæ non insequitur. Alterum dubium est: potentia opponitur actui, ergo perit adueniente *Secundum* actu, non est igitur æterna neq; necessariò in materia inhęret, proinde nullo modo est illi essentialis. Tertium dubium diximus supra cum *Tertium.* Themistio materiam in prima sua notione esse ἄποιον .i. expertẽ omnis qualitatis, ergo non habet potentiam, quia si eã haberet, esset qualis quum potentia sit qualitas. Quartũ dubium est: *Quartum.* non vr verum id, quod diximus, potentiam esse materię proprietatem, per quã declaretur natura materiæ loco differentię ignotę, nã Arist. 7. Metaphysic. contex. 8. definit materiã absq; vlla potentię mentione, igitur etiam sine potentia natura materię declaratur. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui Themistiũ lo- *Ad primũ responsio aliorum.* qui de potẽtia particulari, hanc .n. materia non *Confutatio* habet in prima notione accepta, & hac eadem

responsione secundum quoq; dubium solui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legentibus Themistij verba manifestum est eum negare in materia etiam potentiā vniuersalem, distinguit enim primam materię notionem à secunda tanquam absolutam à respectiua, vtraq; autem potētiam notat respectum ad actū, ergo si materia in prima notione nullum habet respectum, nullam etiā debet habere potentiā, nec vniuersalem, nec particularem itaq; dubium viget. Ego aliter dico subiectum posse abstrahi mente ab accidente proprio, & essentiali, licèt nō reipsa, nā accidens proprium est re inseparabile à suo subiecto; quāuis enim nō possit re separari ab homine risibilitas, concipi tamen potest natura humana non concepta risibilitate; sic igitur potentia est inseparabilis a materia, quum eius essentiā insequatur, tamen quum sit quiddam diuersum à materiæ essētia, vt ait Auerroes in primo capite libri de substantia orbis, & materia sit prior natura suis proprietatibus, potest considerari materiæ essentia mēte abiuncta à potētia; hoc igitur vult denotare Themistius, quando dicit materiam in prima sua notione non habere potentiam, nimirum ipsam secundùm se consideratā materię essentiam non includere potentiam, quemadmodum & hominis essentia non includit risibilitatem: hanc esse Themistij mentē patet ipsius verba considerantibus, inquit enim [hęc res, quam vocamus materiam, est quoddam subiectū, cui accidit in eius natura vt sit receptaculū oppositorū] quū .n. dicat [accidit] denotat potentiā esse accidēs materię, quū aūt dicat [in eius natura] significat esse accidens essentiale, quod hēt cōnexionem cum natura materię: inquit præterea Themistius ibidem, non esse facile ita materiam, & eius essentiam absolutā abstrahere mente a potentia, & ab omni respectu esse tamen possibile, si quis efficaciter nitatur, & aciem mētis exacuat; sic autem significat potentiam esse reuera inseparabilem a materia: nam si esset separabilis, nullo negotio posset essentia materiæ sine potentia considerari, ipse tamen inquit esse admodum difficile, quia loquitur de mentali abstractione. Ad secundū dubium, vt in præsentia concedamus potentiam hanc vniuersalem opponi actui, hoc enim postea diligentius expendetur, dicimus tamē eam non opponi huic formę, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnam post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materiæ potētiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam seruatur potentia recipiendi alias omnes; neque est quòd aliquis dicat in omnibus simul sumptis materiæ portionibus inesse actu omnes formas; siquidem nunc de essentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipsa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc discrimen est totius materiæ, & partium, totam enim materiam habere omnes formas esset ita habere, vt tota a qualibet forma informaretur, proinde, & portio quælibet ab omnibus simul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliam, per hoc enim non interit potentia, sed æterna seruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tantùm forma, & potentia ad alias omnes; quare est à materia inseparabilis hæc potentia vniuersalis. Præterea vt etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundùm speciem tantùm, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posterius aduenturas, non igitur interit potentia vniuersalis. Ad tertium dicimus duplicem esse qualitatem vnam quæ restringit, & coarctat materiam ad statutam, ac certam alicuius rei naturam; alteram verò, quæ nullam coarctationem materiæ facit: quando igitur Themistius, & Alexander dicunt materiam secundùm propriam naturam esse ἄποιον, quod etiam ex Aristotele colligimus in contextu quinquagesimoquarto primi Physicorum, intelligunt expertem earum tantummodò qualitatum, quę materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio est, quoniam omnes formæ, & omnes qualitates certam entis naturam determinantes continentur sub obiecto adæquato primæ materię, quo fit vt nulla harū possit esse essentialis materiæ, neq; vt constituens, neq; vt cōsequens, nulla .n. determinatio potest insequi naturā materiæ: quod si aliqua forma siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa sub obiecto adęquato primę materię esset ipsi essentialis, nō posset amplius materiā aliquam aliam recipere quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij libri de aīa, quam rē optimè declarat Plotinus in quarto libro secundæ Eneadis capite octauo: sed qualitas, quę materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non continetur sub obiecto adæquato primæ materiæ, ideo potest absque vlla repugnantia attribui materię vt essentialis, nec reddit eam qualem illa qualitate, quam oēs philosophi respexere; qui materiam ἄποιον esse asseruerūt: huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantū ab est vt materiam coarctet ad aliquam certam naturā, vt potius eā reddat liberam, & aptam ad omnes indistinctè recipiendas. Ad quartum sumptum ex contextu octauo septimi Metaphysicorū respondere possumus eam nō afferri ab Arist. vt definitionem materię, neq; .n. eius consiliū ibi est materiam definire, sed solùm dubitandi gratia ostēdere materiam esse rei essentiam, quod postea

Responsio vera.

Ad secundum.

Potentia vniuersalis non opponitur formæ

Ad tertium.

Ad quartū prima responsio.

Confutatio responsionis. postea reprobaturus erat, & ostensurus essentiam esse formam: at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiūtur, etsi consequens, quod inde infertur, materiam esse rei essentiam, falsum est, ideo nos quoque eam vt definitionem quandā materiæ recipientes aliter soluere dubium hoc debemus. *Responsio aliquorum* Videtur nōnullis cum Auerroe dici posse Aristotelem in ea definitione non omisisse potētiam, quod.n. Aristot. dicit [est enim quiddā, de quo singula horum prędicantur] Auerroes ita videtur interpretari, vt dicat his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quadoquidem non alia ratione est subiectū, quam per potentiam patiendi: *Confutatio* attamen ea neq; Auerrois mens est, neque Aristotelis, Auerroes enim non illa prędicta verba Aristotelis interpretatur, sed declarat alia pręcedentia, quum enim Arist. dicat materiam non esse quid, nec quātum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus, Auerroes ad horum verborum declarationem quasi rationem adducēs inquit [quoniam est in potentia omnia ista, vt dictum est in Physicis] quę verba profert Auerroes ex seipso, non vt cōtenta in definitione Aristotelis, ipse verò Aristot. absque dubio in ea definitione potentiam non accipit, sed essentiā materiæ abstrahit a potentia, & a respectu, quum dicat materiā esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentijs omnium rerum; nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, est potius eam dicere omnia, quàm esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubiū igitur viget, & à nobis aliter soluendum est. *Responsio vera.* Ego puto solutionem petendā esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quum enim dicat materiā in sua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum esse ita materiā concipere animo sine vllo respectu ad alia, non esse tamen impossibile, si quis aciē mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materię essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim qui magno ingenij acumine prędicti sunt, ducentur quidem in cognitionem essentiæ materiæ per potentiā, sed eam post ea concipient etiam non considerata potentia, & in sua prima notione absque vllo respectu ad alia: illi verò, qui non ita valēt ingenio, non poterunt quidem materiæ essentiam complecti sine potentia, qua respicit formas, & vtētur potentia loco differentiæ, poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materię natura ab illo accidente distincta, licèt naturam illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant, adeò vt, si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentiæ, quam penetrare cognitione non possunt: vnde colligimus necesse esse ad primæ materię cognitionē hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est in secunda notione, & prout refertur ad alia, postea verò, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substantiam absque vllo respectu contemplemur: quocirca in primę materię inuestigatione primus labor est philosophi naturalis, qui non alio modo eā cognoscit, quam vt principium generationis corporum naturalium, atque etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: *Quatuor considerationes primæ materiæ.* duæ aliæ supersunt primæ materiæ considerationes ad primum philosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantiæ compositæ, non considerata ipsius generatione, quæ consideratio habetur in septimo & octauo Metaphysicorum, nec potest esse sine potentia: nam docere non possumus ex forma vt essētia, & ex materia vt vehiculo necessario vnum compositum existere, nisi cognoscamus materiam habere potentiam naturalem, quæ respicit formam, quę est actus, & ita ex potestate, & actu vnum fieri: altera est cōsideratio materiæ absoluta, de qua modo loquebamur, quā etiam attigit Arist. in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita sunt a Philosopho cognoscendæ, vt secundùm naturam sunt, materia prima est in rerū natura non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierū entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non propter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Arist. in prima philosophia propter substantiam compositā dum de huius essentia loquitur, tágit tamen ibidem etiam naturam materiæ absolutam, idq; facit in cōtextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus, *Quomodo de materia prædicentur res omnes, & quomodo negentur.* res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantùm notione, & in respectu consideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Aristot. in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullum esse ex entibus, hac enim negatione significat ibi Aristot. primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam esse quiddam diuersum a rebus omnibus; sed ne crederemus materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, ideò subiungere ibidē voluit materiam non solùm non esse aliquam ex rebus, sed neq; esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognosceremus huic rerum omnium negationi aliquod positiuum subesse, quę est ipsa mate

riæ natura, licèt explicatu non facilis, ideò per eam definitionẽ nõ cognoſcimus reuera quid secundùm ſe ſit materia, ſed potius quid nõ ſit cognoſcimus tamen eſſe ſubſtantiam quandã ſubiectam omnium rerum naturis, quę ab his, & ab earum negatione diuerſa eſt; cognoſcimus igitur eam eſſe aliquid ſubſtans, & quid illud non ſit, ſed non omnino quid ſit. Per affirmationem verò declaratur materia in ſecunda notione accepta. idq; fit in primo libro Phyſicę auſcultationis, dum dicitur materiam eſſe primum ſubiectum, ex quo res fiunt, ſic enim ſignificatur eam fieri res omnes. Conſiderandum autem id quoque eſt, Ariſtitotele in illo primo libro diſtinguere à materia priuationẽ, de negatione autem nihil dicere; contra verò in ſeptimo Metaphyſicorum diſtinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere, propterea quòd materia in prima notione non habet priuationem, ſed negationem tantùm, in ſecunda verò notione priuationem, & Ariſt. in illo octauo cõtextu ſeptimi Metaphyſici materiam in prima tantùm notione conſiderat, in primo autem Phyſico in ſecunda ſolùm. Per hæc igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundum dictum.

Eclarato primo dicto ſecundum ſequitur, quod tale eſt: ſi materia ſumatur in ſecunda notione, & prout eſt principium rerum, potentia vniuerſalis ineſt ei per ſe in primo modo dicendi per ſe, & eſt illi eſſentialis vt rationale homini: huius dicti ratio ſumitur ex verbis Themiſtij in digreſſione prædicta, vbi inquit, alia competunt homini ſecundùm ſe conſiderato, & quatenus eſt homo, alia vt relato ad aliud, & quatenus eſt pater; nam habere filium eſt illi accidens vt homini, idque ſeparabile ſed eidem vt patri eſt eſſentiale: ſic etiam albedo accidit homini ſecũdùm ſe ſumpto, ſed eſt de eius eſſentia quatenus eſt homo albus, quia loc formæ obtinet, qua eſt homo albus, non eſt enim inconueniens quòd accidens ſit de eſſentia ſubſtantiæ non ſecundùm ſe acceptæ, ſed ſecundùm aliquam aliam conſiderationem. Materia igitur ſecundùm ſe, & ſecundùm propriam naturam conſiderata, potentia vniuerſalis eſt accidens eius propriũ, & eſſentiam ipſius conſequens, vt iam demonſtrauimus; ſed conſiderata materia prout refertur ad alia, & vt eſt principium rerum, potentia vniuerſalis eſt eius conditio neceſſaria, tãquam eius naturam conſtituens, quemadmodum eſſe rationis participem eſt conditio neceſſaria homini vt ſit homo, & eius naturam conſtituit; proprius enim modus, quo materia eſt principium rerum naturalium, conſiſtit in hac potentia vniuerſali, qua eſt apta recipere omnes formas, ita vt dicere poſſimus potentiã patiendi eſſe rationem formalem principij materialis; eſſentia enim materiæ eſt ſecundũ naturam prior hac potẽtia vniuerſali, quia ſubiectum eſt natura prius accidente proprio, & eſt tanquam eius cauſa: ipſa verò potentiæ ratio, ſi bene conſideretur, eſt natura prior ratione principij materialis, non enim quia materia eſt principium materiale, ideò habet potentiã patiendi, ſed è cõtrario quia habet potentiam patiendi, ideò eſt principium materiale; potẽtia igitur vniuerſalis eſt veluti forma, & ratio materiæ quatenus eſt materia rerum, hoc autẽ eſt quatenus ad alia refertur vt principiũ: hoc ſignificauit Ariſt. in ſecundo libro de anima, quando dixit [materia eſt δύναμις] nam ſumpta materia, vt eſt principiũ, quomodo ſumit eam philoſophus naturalis, poteſt vocari potentia in caſu recto, quia potentia eſt eius ratio conſtitutiua. Eſt autem animaduertendũ non idem de priuatione, ac de potentia dicendum eſſe: nam priuationem ſumendo eo modo, quẽ declarauimus, priuatio eſt neceſſaria materię propter generationem, non vt conditio materię ad recipiendum, ſed vt terminus generationis à quo, ob id priuatio eſt tertium principiũ diſtinctum eſſentialiter a materia; nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuerſius eſt ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non eſt terminus generationis, ſed eſt ſolùm conditio neceſſaria materiæ, vt ſit materia, propterea hæc non conſtituit quartum principium, ſed eſt ratio conſtituens principium materiale. Idcirco erraſſe mihi videntur nonnulli, qui priuationis neceſſitatem in eo ſitam eſſe exiſtimarunt, vt ſit neceſſaria propter materiam, hoc argumento ducti, quòd ex materia non priuata nihil generari poſſet: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones materiale principium conſtituentes, quo fieret vt priuatio non eſſet tertium principium, ſicut etiam de potentia modò dicebamus. Quamobrem dicendum potius eſt priuationem eſſe primùm neceſſariam propter generationem, tãquam eius terminum à quo, quia de ratione generationis eſt vt non eſſe præcedat eſſe; deinde verò eſſe neceſſariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia præſtant ſibi mutuam operã, & quẽadmodum ex materia ſine priuatione nihil generaretur, ita neq; ex priuatione ſine materia, neq; ex duobus principijs vtcunque acceptis ſine tertio. His igitur duobus modis ſe habet potentia vniuerſalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multę difficultates ſoluuntur. Sententiã autẽ noſtrã teſtimoniũ aliquorũ cõprobaſſe videtur, qui duo hęc dicta, eorumque diſcri-

Cur potentia non ſit quartum principium rerum naturalium.

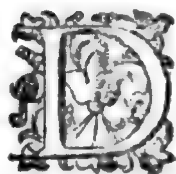
Error aliquorum de priuationis neceſſitate.

Nonnullorum conſideratio de potentia.

discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere tãquam ab ipsa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia sit essentialis primæ materię. vna est quoniam manat immediatè à natura materiæ, secunda quòd per eam essentia materiæ ad formam dirigitur, tertia quòd ex materia, & forma fit vnum tanquam ex potentia, & actu, quarta quoniam hæc potentia ponitur loco differentiæ substantialis ad declarandam nauram materiæ, quæ aliter declarari non posset. Hæc omnia vera sunt, si benè ac distinctè intelligãtur: nam primus, & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materię in prima notione acceptæ esse proprietatem consequentem eius naturam, & sumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materię naturam, quum fine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed non reuera quid sit: secundus vero ac tertius modi referunt secuudum dictum nostrum: nam essentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam vt principium consideramus, dirigitur autem per potẽtiam tanquam per rationem formalem, quod isti confitentur dum dicũt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, si potentia esset solùm quoddam consequẽs; sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causę locum obtinet: idem est sensus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium sumitur, proinde est ei essentialis hęc potentia iuxta primum modum dicendi per se; discrimen solùm est, quò in secundo illorum modo materia consideratur vt principium generationis corporis naturalis, quæ est consideratio Physica; in tertio autem vt principium substantiæ materialis, quę est consideratio Metaphysica, & vtroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduerterunt, sed ea confuderunt, & tanquam vnum, & idem pronuntiarunt.

De potentia particulari quomodo ad materiam se habeat. Cap. XIIII.

Tertiũ dictum.

DEmum tertium dictum est, potentia particularis est accidentalis materię tam in prima, quã in secunda notione acceptę, sumẽdo accidẽtale pro eo, quod

Prima ratio.

distinguitur ab vtroq; essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse potest, & est, accidentale illi est: at sine potentia particulari potest materia existere, & existit, tum vt ens, tum vt principium rerum; igitur hæc potentia est ei accidentalis tum in prima, tum in secunda notione acceptæ: maior propositio clara est, minor probatur; potentia particularis est illa, quę hanc tantùm formam respicit, vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principium aliarum rerũ, & existit actu priusquam hanc potentiam particularẽ recipiat. patet.n.nõ esse in ligno potẽtiam particularẽ ad formam hominis; qm̃ igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarum multitudine, sine qualibet existere potest materia, proinde nullla talis potentia est materiæ essentialis. Præterea *Secũdarõ.* hæc potentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Aristotele in contex. 32. primi Posteriorum: antecedens facile probatur: nam si hæc potentia inesset materiæ per se vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque enim illã, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam, non illam ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret. tollitur enim potentia in aduentu actus, attamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessariò, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullam earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solùm, non potest autem materia aliquã formam recipere, nisi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem respectu illius. Præterea materia suapte *Tertia rõ.* natura est libera & indeterminata, & æquè respiciens oẽs formas; ergo nihil determinatum potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; quare neque hæc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem & coarctionem non prouenire a natura materiæ, sed ab aliquo alio, vt ab agente, & a forma præsente, quæ respectu formæ aduenturæ locum hábet priuationis. hæc enim particularis potentia illa est, quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam, siquidem potentia vniuersalis negationi potius iuncta est, quam priuationi. Non est autem ignorandum duo in hac potentia particulari esse consideranda, vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potentia est, alterũ verò illam determinationem, & restrictionem ad hanc vnam formam respiciendam, vt non alias: quatenus igitur est potentia patiendi, eatenus insequitur naturam materiæ, & ita illi est essentialis, sed quatenus est determinata & coarctata, eatenus est ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, sed ab alio, vt dictum *Potentia particularis corruptibilis.* est. Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedente actu eam interire, ideò de hac loquitur Auerroes in commentario 60. primi libri physicorum, quando dicit potentiam

nō esse de essentia materiæ, eo argumēto vtēs, quod quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, materia simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia vniuersali nihil roboris haberet quū, illa nunquam intereat: hanc etiā respexit Simplicius in cōtextu quinquagesimooctauo eiusdem libri, quando dixit potentiam esse accidentalem materię: quare per hāc potentiarum distinctionem dubia multa soluuntur.

Quaenam potentia actui opponatur. Cap. XV.

Qvum duplex sit potentia, considerandum manet an vtraque opponatur actui, an altera solùm: de potētia particulari clara res est, habet enim priuationem coniunctā, ratione cuius opponitur actui priuatiuè, vt dictum est supra. De vniuersali vero potentia dubium est, ea namque non cum priuatione, sed cum negatione est coniuncta, quamobrem non potest actui opponi vt priuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexæ: præterea hæc potentia, quū perpetua sit, & nunquam intereat, non recedit in aduentu formę, non est igitur contraria formæ, si cum ea manet in materia. Quapropter huius ego sententiæ sum, potentiam vniuersalem non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod supra de oppositione potentiæ, & actus dictum a nobis est; potentia namq; vniuersalis nō respicit reuera formam, sed potius vniuersam formarum omnium collectionem, seu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, si quidem interire potentiam nil aliud est, quam totā adimpleri, quod de hac dici minimè potest. Huic potentiæ similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur, sed ad imperfectum, qui cum potentia semper est commistus: hæc est Auerrois sententia in nono Metaphysicorum commentario vndecimo, vbi dicit potētiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam sumptam in definitione motus, & potētiam primæ materiæ ad infinitas formas, eiusdem esse rationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam seiungitur a potentia: idem legimus apud Auerroem in commentario 69. octaui Physicorum vbi dicit nō dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen passiuam infinitam hæc enim est potentia primæ materię, quæ ab ipsa materia nunquam separatur, licèt ei alius semper, & alius actus adueniat: sed in illo commentario 11. noni Metaphysicorum clarè dicit potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ est in prima materia, non esse illam, quæ respicit actum: nam potētia, quæ ad actum refertur, est illa, quę opponitur actui, & in aduentu actus destruitur. Hæc igitur potentia vniuersalis non opponitur actui, & sed quando restringitur, & contrahitur ad recipiēdam aliquam certam formam, tunc fit opposita illi formæ, quia iam facta est particularis, & iuncta priuationi proprię illius formę. Ex his sumitur solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, cuius mentionem facit Achillinus in primo suo libro de elemētis dubio 13. & Ioannes Gandauensis in quæstione 25. primi Physicorum, idq; tale est: in singula portione materiæ inest potentia recipiēdi formas numero infinitas iuxta Aristotelis sententiā ęternum mundum statuentis, quoniam igitur singulo actui propria potentia respondet, sequitur esse in illa materię particula potentias numero infinitas, & ita dari numerum actu infinitum, quod nullo modo asserendum est. Gandauensis nesciens dubium hoc aliter soluere, concedit esse in illa materia potētias infinitas, quod est absurdum manifestum, ideò, & quę ab ipso, & quę ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana prorsus, & inutilia sint, dimittantur. Ego verò constanter negandum puto esse in illa materia potētias infinitas, dico enim vnam esse potentiam vniuersalem, per quam materia respicit indistinctè omnes formas per omne futurum tempus aduēturas potentias vero particulares esse quidem infinitas prout respiciunt actus numero infinitos, at nō simul omnes existere in eadem materia: singula namque huiusmodi potentia cum priuatione est, & cum propria pręparatione ad talē formam, non potest autem eadem materię particula esse simul ad omnes formas recipiendas peculiariter pręparata, nam dicere ad omnes ęquè pręparatā est dicere ad nullam, & omnino negare in materia potētiam particularem: hęc igitur potentia in eadem materia vel vna tantum est, vel plures, non tamen infinitę, sed paucę, vt in semine humano est potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam, est etiam in eodem particularis potentia recipiendi formas elementorum, potest enim tum in hominem cōuerti, tum in elemēta dissolui; at nulla ibidem est potentia particularis ad alias formas posterioribus temporibus aduenturas, vt ad formam auri, vel ad forma lapidis, licèt fieri possit vt dissoluto semine in elementa ex ijs postea generetur lapis, vel aurum: ad illas igitur tantummodò formas materia habet potentiam particularem, quas statim post illam, quam habet recipere apta est, hę aūt plures quidem esse possunt, non sunt tamen omnes, neque infinitę. Patet igitur potentias particulares, quę respiciant infinitas formas esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia, vt in argumento sumebatur, sed vnam post

Potentia vniuersalis non opponitur actui.

Dubium.

Solutio Gandauensis. Refutatio.

Solutio vera.

post aliam aduenire; sicut etiam formæ vna post aliam de materia educuntur; sunt igitur eo modo infinitæ potentiæ, quo etiam formę sunt infinitæ, nempe non actu, sed potestate, & successione, quod quidem non est absurdu, sic enim etiam continuum habet potestatem, vt in partes diuidatur successione infinitas; quam continui potentiam si vnam esse dicamus, quæ respiciat infinitam diuisionem, ea respondebit potentiæ vniuersali primæ materiæ respicienti indistinctè omnes formas, & infinitas per infinitam successionem aduenturas, licèt ipsa sit vna, illæ verò infinitæ. Sed Gandauensis videns hanc solutionem, quæ ex consideratione potentiæ vniuersalis sumi poterat, eam nititur reprobare, & inquit: si vna numero est potentia respiciens infinitos actus aduenturos, ergo si hæc ad actum redigatur per vnius formæ aduentum, necesse est, vt simul redigatur ad actum respectu omnium formarum, & ita necesse est vt adueniente vna forma aduen iant omnes, & infinitæ eodem temporis momento.

Obiectio Gandauensis contra solutionem.

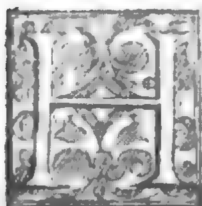
Hæc tamen argumentatio vanissima est, quia nos negamus hoc absurdum sequi, & in hoc ipse deceptus est, quod supposuit potentiam materiæ penitus adimpleri per vnius formæ receptionem, quod quidem de potentia vniuersali falsum esse asserimus, ea namque non vnam tantùm formam respicit, sed omnes, ideo vna recepta in materia non adimpletur tota potentia, sed remanet respiciens alias: sola autem potentia particularis adimpletur per vnius formæ aduentum, sed hæc illam unam formam respiciebat, non alias, ideo non est necessarium simul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauensis nihil roboris habet, & solutio nostra prædicti dubij firmissima, ac tutissima est: potest autem quisque ea, quę hactenus diximus, bene considerans, & prædictis distinctionibus vtens, alia quoque, quæ hac de re existunt, dubia facilè soluere.

Solutio obiectionis.

FINIS.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
DE PRIMA RERVM MATERIA LIBER SECVNDVS;

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta. Cap. I.

HActenus ea considerauimus, quę prima rerum materię vt ad alia relatę competere videntur, sequitur vt illa tractemus, quæ ad primam eius notionem pertinent, atque illi secundum se sumptę attribui ab alijs solent, quæ eo difficiliora sunt, quò magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primæ materię natura; hinc enim fit vt longè facilius sit eam vt ad alia relatam, quam vt absolutè acceptã contemplari. Duo autem sunt, quæ consideranda proponuntur, & de quibus magna esse solet inter philosophos disceptatio, vnum an prima materia secundùm suam naturam actum aliquem habeat, alterũ verò an sit per se corpus. *Scoti opinio* Actum in materia ponit Scotus secundo libro sententiarum distinctione duodecima quæstione prima, & secunda, quem vocat actum entitatiuum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde, & duos actus illis respõdentes: *Duæ potentiæ apud Scotum.* vnam vocat potentiam subiectiuã, quę tribuitur materiæ, hęc enim potentiam habet vt omnibus formis subijciatur, ideò huic potẽtiæ respondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam vocat obiectiuam, eaque tribuitur non causę, sed effectui, effectus.n. qui non est actu, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, a quibus produci potest, vt ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, a quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla prę erat materia, ex qua mundus generaretur, sed ex nihilo creatus est; homo verò antequam generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiæ, ex qua potest generari. Potentię huic obiectiuę respondere inquit actum entitatiuum, quando enim res est actu producta, & iam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed (vt ipse vocat) entitatiuum; talem igitur actum habuit prima materia, quũ primùm a Deo fuit producta, sine vlla ope formæ, & ita secundùm propriam naturam, & secundùm primam suam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem postea recipit, distinctum. Hæc est Scoti sententia, quam ipse pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quæ modò diximus, colligitur, tale est; *Primũ argumentum Scoti.* id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctã ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitatiuum; at materia est huiusmodi, vt patet; ergo habet per se actum entitatiuum. *Secundum argumẽtũ.* Secundò sic argumentatur: si materia non habet actu entitatẽ realem distinctã ab entitate formæ, compositum non potest dici compositum, sed est simplex, quia non dicitur compositum, nisi constet ex re & re, & vtraque res sit actu in illa compositione. *Tertium argumẽtũ* Tertiò sumit argumentum ex modo loquẽdi, dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiam, esse actu subiectam formæ, est ergo ens actu; nam si detur oppositum, non erit actu principium, neq; actu materia, neque actu sub forma. *Quartum argumẽtũ.* Quartò materia apud Aristotelem est id, ex quo præexistente, & inexistente res fiunt, ergo existente, atqui existentia dicit actũ, ergo materia est ens actu. *Quintum argumẽtũ.* Possumus etiam sententiam Scoti confirmare authoritate Themistij in digressione prędicta, vbi inquit materiam in prima sua notione esse aliquid, & esse actu. *Secunda conclusio Scoti.* Hoc ita demonstrato infert inde Scotus alteram hanc conclusionem, quum materia actum entitatis habeat, poterit etiam per se actu existere sine vlla forma, quod multis argumentis probat. *Primum argumẽtũ.* Primò sic: positiuum absolutum distinctum ab alio absoluto, & natura prius illo, potest absque repugnantia sine illo existere; at materia est ens positiuum absolutũ distinctum a forma, & prius omni forma tam accidentali, quam substantiali; ergo materia sine vlla forma existere potest: maior propositio clara est ex discrimine absoluti, & respectiui, respectiuũ enim vt sit requirit suum correlatiuum, absolutum verò nõ requirit aliquid aliud, quare sine alio esse potest: patet etiam minor, quia materia est ens positiuum, & absolutum, quum sit substantia & natura prior omni forma, nam inquit Arist. in particula 52. primi physicorum, subiectum est natura prius prædicato. *Secundum arg.* Secundò, materia cõparata cum singula forma potest existere sine illa,

illa, ergo etiam ſine omnibus ſimul ſumptis, quia ſi vnam reſpicit cõtingenter, omnes quoque contingenter reſpiciet. Tertiò ſi materia non poſſet exiſtere ſine forma, præſcriberet ſibi formam, ergo aliquam ſtatutam formam; at hoc falſum eſt, quoniam materia nullam ſibi certam formam præſcribit; conſequentiã probat, quia id, quod ſibi præſcribit genus, certam quoque aliquam ſpeciem illius generis neceſſariò ſibi præſcribit, ſiquid enim eſſentialiter eſt animal, eſt neceſſariò aliqua certa ſpecies animalis. Quartò ad huius ſententiæ cõfirmationẽ adducere poſſumus Simplicij, & Auerrois teſtimoniũ; nam Simplicius in contextu 52. primi Phyſicorum inquit materiam eſſe poſſe per ſe ipſam, formam verò non poſſe. Auerroes autem in primo capite libri de ſubſtãtia orbis dicit materiam eſſe actu vnum ex entibus per ſe exiſtentibus. Quare confiteri manifeſtè videntur Simplicius, & Auerroes primam materiam poſſe per ſe actu exiſtere ſine vlla forma.

Tertiũ ar.

Quartum arg.

Confutatio opinioni Scoti. Cap. II.

Non datur alius actus præter formalem.

ÆC Scoti ſententia primo quidem aſpectu ſpeciem quandam veritatis habet, at ſi bene conſideretur falſa eſt tum ſecundum Ariſtotelicam, tum ſecundùm veram philoſophiam, vanum enim eſt alium actum ponere præter formalẽ, quod oſtendo tum ex actus, tum ex potentiæ conſideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum ſumebat; ante omnia dicere debet Scotus an actus entitatiuus ſit aliquid, an nihil, nam ſi nihil eſt, ergo non datur, ſi verò aliquid, videndum eſt quidnam ſit: igitur ne ipſum cum actu formali confundamus, conſideremus illum, & qui attribuitur prima materiæ, quæ ſecundum ſe nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, ſi eſt aliquid, vel eſt ſubſtãtia, vel accidẽs, accidens quidem eſſe non põt, quia ſcd̃m Scotum nil aliud eſt actus entitatiuus, quam entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud eſt, niſi materia ipſa; non poteſt ergo actus entitatiuus materiæ eſſe accidens, niſi materia ſit accidens, quod quidem Scotus non diceret; eſt ergo ſubſtantia: atqui ſubſtantia ſecundùm Ariſt. diuiditur in materiam & formam & compoſitum; forma quidem eſſe non poteſt, quum Scotus diſtinguat maximè actum hunc entitatiuum ab actu formali, multo minus eſt aliquod compoſitum, quia ſequeretur in entitate materiæ eſſe compoſitionem materiæ cum forma, & actum hunc non eſſe niſi formalem, quorum neutrũ concederet Scotus; ſi verò eſt materia, vel eſt materia materiæ, & ita materia conſtaret ex alia materia: vel eſt ipſamet materia, quod omnino confitendum eſt; quemadmodum enim ens homo, ſeu entitas hominis nil aliud eſt, q̃ homo, ita nil aliud eſt entitas materiæ, quàm ipſamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum eſt, vt ne mente quidem concipi poſſit, quum potius naturæ materiæ contrariũ nomen omnes philoſophi attribuerint, nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc eſſe conſtitutam, vti ſit ens poteſtate, poteſtas autem opponitur actui, quare quum materia ſit ſimplex, ſi eius natura ea eſt, vt ſi potentia, eadem non poteſt eſſe actus; quã in ſententia Scoti abſurditatem optimè notauit Ioannes Bacconius in diſtinct. 12. ſecundi libri ſententiarum, vel enim potentialitas materiæ eſt actualitas, vel, ſi re diſtinguuntur, natura materię non eſt ſimplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Ariſtotelem apertè legimus in contextu ſecundo ſecundi libri de anima, vbi materiam dicit eſſe potentiam; & in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non eſt aliquod ens determinatum, quomodo poteſt vocari ens actu? clara eſt etiam ſententia Ariſtotelis, quod ens diuidatur per potentiam, & actum, & in omni categoria ſit potentia & actus, vt videre eſt in 3. Phyſicorum particula tertia & ſexta, & in primo de anima particula ſexta, igitur ſi datur ens poteſtate, quomodo omne ens debet actum denotare? eſt igitur hic actus commentũ Scoti, quòd enim materiam appellet ens, concedimus, ſed non ob id eſt dicenda ens actu, quũ ſecundùm ſe non ſit ens, niſi poteſtate, imò neq; propriè dicatur ens, vt antea oſtendimus, & vt Ariſtoteles dixit, ſed principium & materia entium. ſiquidem non eſt in rerum natura tãquam ſpecies aliqua entis, neque habet certam vllam naturam ſpecialem, ſed ſolùm eſt quoddã inchoamẽtum ſpecierum entis: quum igitur materia talis ſit, eam appellare actum quatenus eſt ens, & fingere hunc eſſe diuerſum ab actu formali, arbitraria eſt appellatio, quæ omni ratione caret, poſſemusque eadem ratione materiam appellare aſinum, ac dicere nos aſinum ſumere in ſignificatione diuerſo ab illo aſino, qui eſt ſpecies animalis: quin potius rationi cõſonum, ac neceſſarium eſt dari in rebus aliquid, quod ſit pura poteſtas, nihilque in ſe habeat actus, vt ſit idoneum rerum omnium inchoamentum, ſicuti rectè conſiderat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiã reprobatur per reprobationem potentiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos enim apud Ariſtotelem duas tantùm potẽtias inuenimus, actiuam, & paſſiuam, vt patet in nono Metaphyſicorum & duos actus, primum, & ſecundùm, quos ponit in initio ſecundi libri de anima,

Actus entitatiui reprobatio

Potentiæ obiectiuæ reprobatio.

ma, quos ad duas illas potentias optimè refert Thomas in quęstione prima disputata dicens, potẽtiam passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationẽ, quæ est actus secundus: & sicuti primò dictus est actus de operatione, postea verò traductum est nomen etiam ad formam; ita primò dici nomen potentiæ de actiua, deinde attributum esse etiam passiuæ: & sicuti nihil patitur, nisi ratione potentiæ, passiuę, ita nihil agere nisi ratione actus primi: nam pati est materiæ, agere autem formæ, soli nanq; formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil esse potest ab his duabus distinctum, idq; facilè ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiua, quærẽdum erit in quonam ea potentia inhæreat, quum adhuc homo non sit; certè nil aliud responderi potest, nisi eã esse in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc existit, nisi materia, quæ ipsius pars futura est; atqui potentia in materia nõ alia inest, quàm subiectiua; quare potentia illa obiectiua, qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quam potentia subiectiua; nã dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formam hominis, imò nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Idem etiam de potentia actiua considerare possumus: quando enim dicitur, mundum, ante quam crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis, tunc non significamus potentiam aliquam existẽtem, quum enim tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia prout mundo attribuitur, quia nihil existit, in quo recipiatur; ideo si benè illa potentia consideretur, nil significat secundùm se, nisi non repugnantiam terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatẽ huius propositionis, possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu decimoseptimo quinti Metaphysicorum; vanum igitur est hãc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis, statuere vt re distinctam ab illis potentijs, quę apud Arist. sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum sumitur vt idem, quod potentia actiua, quando enim dicimus mundũ esse in potentia obiectiua, siquid reale significamus, id nõ est nisi ipsa potẽtia actiua Dei, ita vt dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quam Deum habuisse tunc potentiam actiuam creandi mundum; potentia autem Dei Deus ipse est; igitur nihil reale respondet illi potentiæ, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiua; nihil ergo est illa potẽtia obiectiua re distinctũ a potentia actiua. Hinc colligimus conuenientius dici effectũ quando nondum est, esse tamen potest, esse in potentia passiua materię, quam in potentia actiua agentis; quo fit vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua respectu materiæ, quam respectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus; inaniter id attribuimus quatenus ille effectus nihil est: vanum ergo est attribuere mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse mundus nil penitus est, quum nulla prorsus mundi pars præexistat: at si diceremus hominem generandum prę̨existere in potentia obiectiua, idest subiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim prę̨existit, quę futura est pars substantiæ hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tũc homo existit, cui attribuamus vt sit in potẽtia obiectiua, sed quia homo ille non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quæ attribuitur homini, quam ipsa potentia subiectiua materię, vt ante dictum est. Ex his igitur patet potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua, & a passiua, & omnia argumenta, quę a sectatoribus Scoti pro suæ opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt: ea quidem multa sunt, sed in prę̨sentia satis sit duo in medium afferre. Vnum est: potentia subiectiua materiæ vna est, potentiæ verò obiectiuæ, quæ effectibus attribuuntur, sunt plurimæ, nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua respectu materiæ, sic asinum, sic lapidem, & alias res, plurimæ igitur sunt potentiæ obiectiuę effectibus attributæ, vna autem est potentia subiectiua materiæ, ergo re distinguuntur: sic potentia actiua vna in agente est, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci possunt. Alterum argumentum est: subiectum generationis est re distinctum ab vtroq; termino, ideo si generetur aer, terminus, à quo illius mutationis est aer potestate, terminus autem ad quem, est aer actu, igitur materia distinguitur a termino a quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nam subiectiua attribuitur materiæ, obiectiua autem termino à quo. Sed vtrunq; argumentum leuissimum est. Ad primum enim dicimus nil aliud per illud ostendi, nisi potentiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem ut relatam ad plures effectus, quos producere potest; sic potentiam passiuam, quæ respectu materię una est recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem potentiam re, quæ fit plures secundùm rationem. Ad secundum dico terminum à quo gñationis formaliter non esse aerem potestate, sed potius nõ aerem, idest priuationem, & non esse ipsius aeris, & quamuis priuatio connotet potestatem ad aerem, illa tamen potestas est conditio materię subiectæ, vt antea demonstrauimus, nõ terminus a quo generationis, qui est tertium principium a subiecto distinctu; igitur potentia aer est potius

Duo arg. Scotistarũ. Primum.

Secundum.

Solutio primi.

Solutio secundi.

ipsa

ipsa materiam, quàm priuatio, & res ita manifesta est, vt mirum sit quòd illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegerit ex necessaria distinctione duorum cõtrariorum terminorum, a quo, & ad quem, & subiecti tertij, quod vtrisq; substernitur, isti terminum à quo cum subiecto confuderunt, dum potentiá attribuere termino à quo, quum potius subiecto vt eius necessaria conditio attribuenda sit. Quoniam igitur manifestum est non dari potentiam obiectiuam distinctá reipsa ab actiua, & a passiua, sequitur vanum esse etiam actum entitatiuum vt distinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ea sublata hunc quoque actum corruere, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quam formalis; & hic vnus respondet omni potentię, tá actiuæ, quam passiuæ: de passiua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque ostendo tum iuxta Aristotelis sententiam, tum secundùm veram philosophiam; apud Aristotelem clarum est materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit, nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua secundùm Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentię, vt possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solùm ex præexistente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma, hanc enim educens de potentia materiæ præexistentis, sic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ passiuæ, ita etiam actiuæ nullus respondet alius actu, nisi formalis, neque aliud est obiectum vtriusque potentiæ, nisi actus formalis: nam quęlibet res actu existens existit per formam, hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere, formam enim equi, vel asini de potentia materię educere est equum, vel asinum producere, & è conuerso equum producere est formam equi de materia educere; hoc significauit Auerroes octauo Metaphysicorum commentario decimoquinto dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & duodecimo Metaphysicorum decimooctauo, agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente formam, quæ potestate erat, in actum educit; quę verba perperam interpretatur. Scotus in prędicta distinctione duodecima primi sententiarum quæstione prima, contrarium enim habent sensum illi, quem eis ipse attribuit: nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret, cuius nulla pars prius extitisset, sic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video

Solus actus formalis respõdet vtrique potẽtię secundum Arist.

Agens non largitur multitudinem, sed perfectionem.

Praua interpretatio Scoti.

quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id non esse multitudinem largiri: sed materiæ iam existenti, & aliquam formam amittenti aliam formam tribuere nõ est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam, & formam separatim prius existentes coniungeret, sic enim nihil produceret; solam igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtrique simul potentiæ respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest. Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secũdùm Christianam Theologiam, quę docet primam materiam vnà cũ alijs rebus a Deo fuisse creatam, quoniam enim antequàm crearetur erat solum potestate, necessarium videtur vt statim creata extiterit actu tamquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum entitatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligatur, opinio Scoti falsa est: nam propriè loquendo materia non fuit a Deo creata vt res quædam, sed potius rebus concreata, quia non est aliquid per se determinatum in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solùm sub forma, vt optimè Thomas sensit, nisus præcipuè argumento, quo Auerroes vtitur in commentario duodecimo secundi Physicorum: si materia prima existeret sine forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, quæ est contradictio; quoniam igitur secundùm Theologos Deus facere nõ potest vt duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit Deum non potuisse creare materiam primam existentem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturam, proinde, & actum formalem, quum tamen suapte natura nullum habeat actum formalem, nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari potest: agens enim potens totum aliquem effectum producere, nisi impediatur, producit perfectissimũ quantum producere potest; hãc maiorem propositionẽ negare Scotus non potest, quum sępe ea vtatur: at Deus à nullo potest impediri ne quamlibet rem perfectissimã in genere suo producat, quamlibet igitur perfectam produxit; ergo non materiam nudam, quia materia est imperfectè res omnes; quare materiam primò nudam creare, & illi postea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quæ imminueretur, si Deus prius imperfectè res creasset, postea verò formas imponendo perfectionem indidisset; res igitur primùm absolutissimas, ac perfectissimas produxit, proinde materiã nõ informẽ, sed sub formis. Ex his igĩ patet obiectũ

Idem ostenditur secũdum Theologiã Christianam.

Materia nõ fuit creata, sed concreata.

potentię

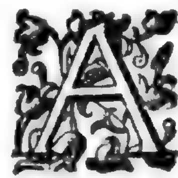
potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam, idest res ipsas vt formatas, hæc enim idem sunt apud eos, qui rectè philosophari, nō cauillari volunt: ideo optimè illos sentire arbitror, qui dicunt non esse in mente diuina ideam primæ materię distinctā ab idea compositi, propterea quod prima materia nō est in entibus numeranda, nisi vt pars, & inchoamentum omnium. patet igitur materiam per se nunquam fuisse in potentia obiectiua, proinde nullum ex se actum habere, quia non datur alius actus quam formalis. Sed hac de re Theologicam disputationem dimittamus, hæc enim res apud multos Thomæ sectatores luculentissimè tractata, & examinata contra Scotum legi potest; consilium meum est non Theologicè, sed Aristotelicè disputare, quę autem fuerit Aristotelis sententia iam dictum est, ipse enim nullum cognouit actum, nisi formalem, & hunc solum omni potentię tam passiuæ, quam actiuæ respondere existimauit, ita vt nihil fit in potētia obiectiua seu respectu materiæ, seu respectu agētis, nisi forma, siue (quod idem est) compositum, quod per formam existit. Altera vero Scoti conclusio multò euidentius repugnat Aristoteli, & veritati, nēpe qua asserit materiam posse per se absq; vlla forma existere, hæc enim satis superq; reprobatur argumento Auerrois prædicto, sequeretur enim id, quod non est actu, esse actu, quæ est implicatio contradictionis. Addere etiam aliud argumentum possumus tale: formæ aliquæ non sufficiunt vna cum materia ad tribuēdam existentiam actualem, ergo multo minus sola materia est apta per se existere; consequētia est satis manifesta, quia si aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipsi materiæ adhuc non possunt rem actu existentem cōstituere, multo minus id prę stare sine illis nuda materia potest; clarū etiam est antecedens nam anima nutritiua, & anima sensibilis sunt formæ substantiales, quæ secundum Aristotelem in secundo libro de anima sunt actus primi corporis naturalis, & constituunt hoc aliquid, nec tamen possunt tribuere existentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis sine forma speciali, quia non datur viuens, quod nō sit aliqua statuta species animalis, vel stirpis, nec datur animal, quod nō sit aliqua certa species animalis. Videtur etiam hoc asserere Arist. in secundo contextu secūdi libri de anima dum inquit materiam secundùm se non esse hoc aliquid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, esset substantia indiuidua demonstrabilis digito, igitur maximè esset hoc aliquid, quod Arist. negat. Quod si asserat Scotus se id non dicere iuxta Aristotelis sententiā, sed solum secundùm veram philosophiam considerata omnipotentia Dei, sic quoque falsum dicit; siquidem a Deo nil effici potest, quod implicet cōtradictionem; implicat autē hoc, quia si materia existeret actu sine vlla forma, iam necessariò haberet determinatam, & actualem naturam, hoc autem repugnat naturę materię, hæc enim a Deo est creata talis naturæ, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam sed recipere possit omnes rerum naturas; itaq; si Deus id faceret, faceret id esse actu, quod nō est actu, quod Auerrois argumentum fuit, & Thomæ in prima parte summę quęstione sexagesimasexta articulo primo.

Idea prima materia.

Contra secundā conclusionem Scoti.

Nulla forma generica potest dare existentiam.

Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates. Cap. III.

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumque dubiorum solutionem, quædam sunt nōtandę distinctiones. Primū quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas sumi potest duobus modis, nam & essentiam, & existentiam significare potest; dum enim ens pro genere rerum omnium sumitur, essentiam significat, nā animal quoque significat essentiam hominis, & aliarum specierum suarum; dum autem sumitur pro existentia, non significat genus, sed accidens quoddam intentionale, vt alias diximus in initio secundi Posteriorum; existentia enim est quoddam additum essentiæ: quo fit vt plura requirantur ad existētiam tribuendā, quam ad essentiam rei constituendam; essentiā enim propriā quælibet res habet per se ipsam, at non quęlibet res apta est per se ipsam existere, sed multa sunt, quæ alio egent, per quod existant: nomen ergo entitatis ambiguum est, & tū pro essentia sumi potest, tum pro existentia, quod acceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa; vt hæc propositio, cometa est ens, nunc dum nullus existit cometa, falsa est sumendo ens pro existente, vera tamen est sumendo ens pro genere; sicut hæc quoque vera est, cometa est halitus siccus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa, hac enim solā cometę essentiam exprimimus, nihil dicimus de existentia. Nomen quoque actus multifariam sumi solet. sumitur enim, & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem sumi manifestum est, quum forma dicatur actus, vt videre est in initio secundi libri de anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quam perfectionem propriam, qua aliquid in specie seu sub alterna, seu intima constituitur, hoc autem nō fit sine restrictione, ac determinatione, necesse enim est omnem formam siue generalem, siue specialem cōtrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum. Sumitur autē pro effectu formę, quādo sumitur

Entitas sumitur, & pro existentia, & pro essentia.

Actus sumitur multifariam.

sumitur pro existentia, propterea quòd actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formę proprium munus sit rem existentem constituere, nō quidem omnis formę, sed solùm formæ vltimæ, quæ ad nullam aliā formam dirigitur, talis enim forma iūcta reali materiæ constituit rem singularem per se existentem: vtramq; acceptionem simul cōplexus est Arist. in secundo contextu secundi libri de anima, dicens hoc aliquid, nam hoc aliquid non solùm significat singularē existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturā, quia forma vtroque modo facit hoc aliquid, tum enim materiam contrahit ad certam quādam speciem entis, tum etiam constituit singulare existens, cum hoc tamē discrimine, quod illud omnis forma præstat, hoc verò sola forma vltimæ speciei, propriam enim naturā omnis forma cōstituit tàm generalis, quam specialis, existentiam autem actu non omnis forma prębet, sed sola vltima, quia hæc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modò ad denotandam existentiam rei simpliciter acceptę, vt quum dicimus equum actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexæ; idest veritatem propositionis: dicimus enim, chimęra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quòd vera est hæc propositio, chimæra est nō ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque, ergo chimæra est, sicut Arist. docet in libro de interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid verè enuntiari, non licet ex veritate enuntionis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

Hoc aliquid duo significat.

Non omnis forma dat existentiā, sed sola specifica.

Collectio totius veritatis quinque assertionibus, Cap. IIII.

EX his aliquę assertiones, seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur, & contraria argumenta soluūtur, suntq; omnes vel per se manifestæ, vel satis demonstratæ per ea, quę hactenus dicta sunt. Prima est; si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formę, nemo enim est qui ignoret aliam esse materiæ essentiam, aliam formæ, quum enim sit substantia, propriam essentiam habeat necesse est. Secūda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia verò, & forma coexistere potius composito, quam existere dicuntur, materia quidem vt quæ existentiam recipit, forma verò vt quæ dat, hęc iam fui antea demonstrata; nam si non omnis forma existentiam habet per se, non enim forma generis, sed sola forma vltimæ speciei, quatenus constituit rem existentem, existere per se dicitur, multo minus materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundùm se non habet actum primo modo sumptum: ratio huius clara est, quoniam ita habere actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi a forma, sola igitur forma est actus, quare si materia secundùm se nullam habet formam, manifestum est eam secūdùm se actum ita acceptum non habere. Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quem formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid, hæc facile probatur, nam existentia insequitur formam, eamq; non omnem, sed prçstantem, & perfectam, quare necessariò præsupponit actum primo modo acceptum: idque cuilibet cōsideranti manifestum est, nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest; quoniam igitur materia secundū se non est aliqua determinata natura, multo minus existit actu secundùm se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quàm ad determinationem certę naturæ, hanc enim omnis forma præbet, illam verò sola forma vltimæ speciei. Quinta demum conclusio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, vt nomine potentię non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quę est fons, seu radix huius qualitatis, nempe substantiam quandam imperfectissimam, incompletam secundùm speciem, & inchoamentum omnium specierum, nam huiusmodi natura satis congruè videtur potētiæ nomine significari: hęc clarè ostenditur Aristotelis testimonio in multis locis; nam in secūdo libro de anima contextu secundo inquit materiam secundùm se nō esse hoc aliquid, quod significat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in speciei, & addit ipsam esse potentiam. Sic septimo Metaphysicorū contextu octauo inquit materiam non esse vllum ex entibus determinatę naturę, sed subiectum omnium; quare sētentia Aristotelis est materiam nō esse modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationē, quę aliena est a natura materię: quare vanū est Scoti inuentum, quòd omnes quatenus est ens, sit actu, quandoquidem secundùm Aristot. non omne ens est actu, ens sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maximè est prima materia, cui secundùm propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optimè demōstrat in quinto libro secundę Enneadis capite quarto, & quinto.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

Plotinus.

Solutio

Solutio argumentorum Scoti. Cap. V.

Ad primũ. Er hęc facile est soluere argumẽta Scoti. Ad primum enim dicimus, si entitatem pro essẽtia sumat, negandam esse maiorem, non enim quicquid habet realẽ entitatem, id est essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est cuius essẽtia sit pura potestas, qualem materiæ naturam esse iam diximus: si verò entitatem pro existentia sumat, negamus minorem, sic enim materia propriam entitatem non habet. *Ad secũdũ* Ad secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totum esse concedendum: nam si materia essentiam propriam ab essentia formę distinctam nõ haberet, vtique id, quod materia, & forma cõstat, non esset compositum, sed simplex, quia non constaret ex re, & re: si verò entitas pro existentia sumatur, neganda est cõsequentia, quia nec forma, nec materia existentiam propriam habet extra compositum, sed vna est compositi existentia, qua & materia, & forma existat, nec ob id totum dicitur simplex, sed constat ex re, & re. Dico prætera tantum abesse vt hoc argumento ostendatur materiam habere actum aliquem, vt potius demonstretur nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus nõ fit vnum, sed ex potestate, & actu, vt ait Aristotele in contextu septimo secũdi libri de anima, & fusius in septimo, & octauo Metaphysicorum: igitur si compositum tanquam vnum ex materia & forma cõstat & forma est actus, necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. *Ad tertiũ.* Ad tertium negare possumus consequentiam: quando enim dicitur, materia est actu principium nil aliud denotatur, quam veritas huius propositionis, materia est principiũ vnde nõ licet, inferre, ergo materia est actu per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actu principium, & est actu subiecta formæ, & est actu ens, non tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiã esse actu principium est dicere esse principium actu existens, idque vere dicitur, actu nanque existit, at non per se, sed per formam, nullus enim actus competit materiæ secundùm suam naturam: in omnibus autem quæ cõpetunt materiæ secundùm propriam naturam, si dicuntur illi in esse actu, actus ille non est secundùm naturam *Ad quartũ* materiæ, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius verò per formã alterius, quod in *Ad quintũ* terijt. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiã apud Simplicium legimus in contextu quinquagesimo octauo primi Physicorũ: nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen vt existere illi competat per formam, non enim sumunt ita materiam in prima notione, vt statuant eam sine forma existentem, sed materiæ sub forma existentis essentiã considerant, & dicunt esse propriam quandam materiæ essentiam existẽtem sub forma; existere namq; materiam, & ipsam materiæ essentiam, qualiscunq; ea sit, & actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoq; Scoti argumenta facilè soluuntur, quibus ostendere nititur posse materiam absq; repugnãtia existere per se sine vlla forma. Ad primum neganda est propositio maior, ea namq; vera est solùm de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: siquid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundũ essentiam ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, idest definiri, & considerari absq; illius consideratione; non est tamen necessarium vt etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu, sed solùm potest potest definiri, & considerari absque vlla illarum cõsideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, vt homo risibilitate, & ens absolutum, quo fit vt possit mente abstrahi a risibilitate, & definiri sine illa, nõ tamen sine illa existere potest. Sic igitur materia, quum sit substantia, est quiddam absolutũ, prout absolutum distinguitur a relatiuo, & est natura prior omnibus formis, quocirca essentia materiæ a forma non pendet, & mente abstrahi potest ab omni forma, non tamen reipsa existere actu sine forma; multa enim requiruntur ad existentiam rei, quę non requiruntur ad essentiam constituendam. Patet itaque falsam esse maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam sumit a discrimine absoluti, & respectiui, dicimus hoc discrimẽ in eorum essentia esse constitutum, quemadmodum ab Aristotele declaratur in libro Categoriarum: nam relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuum nequeat definiri, aut considerari, aut cognosci sine suo correlatiuo: absoluti autem essentia nullum habet respectum ad aliud; hoc eorum discrimen est, in alijs non necesse est vt differant: nam si existentiam spectemus (de hac enim nunc sermo est) relatiuũ non potest existere nisi etiam suum correlatiuum existat, hoc enim in relatiuis est necessarium, at non ob id fit vt contraria esse debeat omnium absolutorum conditio, quia non in

Ad primũ pro secũda conclusione Scoti.

hoc

hoc est positum eorū discrimen, sed datur absolutum, quod sine alio absoluto existere potest, vt homo sine equo: datur etiam absolutum, quod sine alio absoluto non potest existere, etiamsi eo sit prius secundùm naturam, vt animal sine speciebus suis omnibus, sic igitur materia non potest existere sine omni forma, non est tamen relatiuum, sed absolutum, & omni forma prius secundùm naturam. Ad secundum neganda est consequentia; non enim si materia existere potest sine qualibet forma seorsum, potest etiam existere sine omnibus coniunctim acceptis. Ad probationem autem dicimus materiam secūdùm suam essentiam respicere contingenter tum singulam formam tum omnes simul sumptas non sic tamē secundùm existentiam, vt enim existat respicit quidem contingenter singulā formam, at formam absolutè sumptam non respicit contingenter, sed necessariò, quia necessaria est illi forma ad existendum, non quidem hæc, vel illa, sed forma indistinctè. Argumentum itaque Scoti, siquid habet roboris, habet solùm de essentia materiæ, quia si nulla forma seorsum accepta de essentia materiæ est, vtique nec omnes simul sumptæ: sic etiam si non est de essentia oculi color aliquis seorsum acceptus, patet neque omnes simul sumpto de essentia oculi esse: tamen secus est de actuali visione; oculus enim vt videat refertur contingenter ad singulum colorem, quia potest videre sine singulo, sed non contingenter refertur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est eius obiectum adęquatum, nec potest oculus videre nisi colorē aliquem; similiter obiectum adæquatum, ad quod recipiendum directa est prima materia à natura, vt existat, est totum genus formarum, non forma hæc, aut illa, ideò sine singula existere potest; at non sine forma absolutè, sic ēt dicimus animal genus respicere contingenter secùndum suā essentiam, & singulam speciē, & omnes simul, quia sunt omnes extra essentiam animalis; attamen ratione suæ existentię respicit quidem contingenter singulam, omnes autem necessariò quia nō potest existere sine omnibus. Eadem responsione tertium quoque argumentum soluitur: nam illa Scoti propositio, quicquid sibi pręscribit genus, pręscribit etiam sibi certam aliquam illius speciem, vera est tantummodò de essentia, nam quicquid secūdùm essentiam suam præscribit sibi genus, idest essentialiter in illo est, necesse est vt sit determinatè aliqua species illius generis, vt quicquid essētialiter est animal, est necessariò aliqua species animalis; at non est vera de determinatione extra essentiam, oculos enim ad operādum determinat sibi colorem absolutè, at non sibi determinat aliquam certam speciem coloris: sic propria aliqua affectio animalis præscribit sibi animal genus tanquā subiectum proprium & illi necessarium ad existendum, non tamen sibi pręscribit aliquam certam speciem animalis, sed aliquam indistinctè. sic igitur prima materia vt existat præscribit sibi formam absolutè sumptam, & genus ipsum formarum, nec tamen oportet vt sibi præscribat aliquam statutam formam. Quare hæc Scoti argumenta sunt potius cauilli, quàm solidę rationes, quæ vel demonstrent, vel perturbare hac in re aliquem debeant. Ad Simplicium autem in contextu quinquagesimosecundo primi Physicorum dicentem posse materiā esse per se ipsam, minimè verò formam, dicimus Simpliciū non accipere per se ipsam esse pro eo quod est existere sine forma, sed ibi sumere esse per seipsum prout distinguitur ab eo quod est esse in alio vt in subiecto; hic enim est sensus consentaneus verbis, & sententiæ Arist. eo in loco, & verba ipsa Simplicij hunc manifestè significant, inquit enim, materia potest esse per seipsam, contraria verò inhærent in alio; itaque esse per seipsum nil aliud ibi significat, quā non inesse in alio. Ad Auerroem autem in primo capite libri de substantia orbis dicentem, materia est vnum entium existentium per se, dicimus non eam esse Auerrois mentem vt dicat materiam sine forma existere posse, siquidem id apertè negauit in secundo Physicæ auscultationis commentario duodecimo; sed de sola materiæ essentia ibi Auerroes loquitur, eāque dicit esse distinctam tum à forma, tum à potentia; quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primam materiā habere realem essentiam distinctam ab essentia formæ, & ab essentijs omnium rerum, quod etiam Aristot. dixit in contextu octauo septimi Metaphysicorum sæpe à nobis citato.

Ad secūdū

Ad tertiū

Ad quartū

Contraria sententiæ de prima materia an sit per se quanta. Cap. VI.

Onsiderādum manet an prima materia per se corporea sit: & quia duplex est corpus, vnum, quod esse dicitur supremum genus in Categoria substantiæ; alterum, quod est species quanti continui, & nil aliud est quàm trina dimensio, lōgitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius considerationis duæ erunt partes, vna an ipsa secundùm se sumpta prima materia sit corpus de genere substantiæ, altera verò an sit per se quanta, hoc est longa, lata, ac profunda; illa quidem est secūdùm naturam prior, quum substantia sit prior quantitate, nos tamen facilioris doctrinæ ordinem sequentes ab hac posteriore ordiemur, quoniam absq; huius declaratione difficilis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duę contrariæ

Corpus duplex.

riæ opiniones, vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu sexagesimo nono primi Physicorum, & Ioannes Grāmaticus in libro vndecimo contra Proclum; altera Thomæ illi penitus contraria. Auerroes in commentario sexagesimotertio primi Physicorum, & in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, & in primo capite libri de substantia orbis, & alijs in locis asserit primam materiam secundùm se, & ante receptionem formæ esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquam accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circūscriptas, sed interminatas, quæ postea à diuersis formis varios terminos recipiunt, pro vt variæ naturalium corporum naturæ requirunt; adeo vt intereūte per recessum formæ corpore aliquo naturali dimēsiones non intereant, sed earum tantùmodo termini destruant, & alij accedāt, qui ab alia aduenıente forma præscribuntur.

Auerrois opinio de quantitate primæ materiæ.

Opinio Thomæ.

Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim verò in opusculo trigesimosecundo nititur ostendere nullam esse in prima materia quantitatem æternam, sed omnes naturalium corporum quantitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari, & interire, prout ipsæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse videtur, qui in lib. 4. secundæ Enneadis ostēdit primam materiam esse secundum se penitus incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in lib. de quatuor coæquis, & in tertio Metaph. tractatu secundo capite tertio ponit quidem in prima materia formam quandam substantialem æternam, quam vocat ipse inchoationem formarum, alij verò formam corporeitatis: at corporeitatem de genere quātitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipsi materiæ, quia putat præter primā materiam, & formam illā corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi, & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicenna, vt colligere possumus ex primo suę sufficientiæ capite secundo, & ex secundo tractatu Metaphysico capite secūdo, ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere substantiæ coæternam materiæ, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque est quod Auerroes dicit in primo capite libri de substantia orbis, Auicennam non distinxisse dimēsiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius sectatoribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tantùm, quæ efficaciora esse videntur, alijs omissis in medium afferemus.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

Primū argumentum

Primum ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero cum terminata, aut sunt duæ distinctæ: si eadem, ergo accidentia rei pręcedent rem tempore infinito, nam propria hominis quantitas præcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cum quantitate materiæ interminata, quæ ponitur esse æterna, sed cōsequens aduersatur Aristoteli, qui in contextu quarto septimi Metaphysicorum inquit substātiam accidente priorem esse, & natura, & cognitione, & tempore: sequeretur etiam eandem esse hominis quantitatem, & formicæ, nam vtraque est idem quantitati interminatæ, quæ autem sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est: si verò duæ sint distinctę quantitates, ergo quātitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquam perit; quare dabitur penetratio dimensionum, quam omnes Philosophi negant.

Secundum argumētū.

Secundò si daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectum accidentis, quod ab Aristot. negatur in quinto Physicorum, & ab ipsomet Auerroe in commentario sexagesimotertio primi libri, vbi dicit subiectum accidentium esse ens actu, & ex materia, & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substātialium, quod est ens potestate.

Tertiū argumentum

Tertiò prius est esse simpliciter, quam esse secundùm quid; at forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autem omne dat esse secundùm quid, ergo forma substantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd si quantitas interminata præcederet formam substantialem, hæc prius daret ipsi materiæ esse secundùm quid, quàm forma substantialis det eidē esse simpliciter, quòd est absurdum.

Quartū argumentum.

Quartò sequeretur, id quod est vnum per accidens, præcedere illi, quòd est vnum per se, hoc autem similiter absurdum est, & communi omnium cōsensioni aduersatur: dicūt enim id, quod est per accidens, necessario præsupponere id, quod est per se: consequentia probatur, quoniam ex subiecto, & accidente fit vnum per accidens. ex materia autem, & forma vnum per se, prius autem erit vnum constans ex materia, & quantitate interminata, quam vnum cōstans ex materia, & forma substantiali.

Quintū argumentum

Quintò vel hæ dimensiones interminatę essentiales sunt primę materię vel accidentales; si essentiales, ergo prima materia esse essentialiter quantitas, nō substātia; si verò accidētales, ergo separabiles, proinde nō ęternę.

Sextum argumentum

Sextò sequeretur quatuor esse principia

rerum naturalium, non tria tantùm, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ secundum Aristotelem in primis principijs postulantur; quum enim æterna sit, nō fit ex alio, neque ex reliquis principijs, & ex hac omnia fiunt; quæ autem sunt huiusmodi, ea sunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. *Septimū argumentum* Septimò per hanc quantitatem interminatam materia vel fit actu diuidua, vel potestate, quorum neutrum dici potest: nō enim actu, quia facta actu diuisione materiæ distingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem esse non potest, quia omnis distinctio fit a forma, materia verò secundùm se est prorsus informis; si verò potestate, ergo hæc quātitas interminata frustra est, quia materia etiam sine hac est diuidua potestate, fitq; postea actu diuidua per aduētum formæ. *Octauū argumentum* Postremo si daretur hæc quantitas interminata, ea esset in aliqua categoria, at in nulla esse potest, ergo non datur: nam si in aliqua Categoria est, certè est in Categoria quanti, in hac tamen non est, quum Arist. in capite de quanto dicat omne quantum significare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non est, ergo in nulla.

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap. VIII.

Primū argumentum EX altera parte pro Auerroe valida argumenta non desunt. Primum sumitur ex ipsa rei natura: quantitas non est generabilis, ergo non generatur, ergo æterna est: assumptum probatur, quia nullum est agens, a quo generari possit, non enim a forma, nec ab alia quātitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma secundùm se non est quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas potest mente abstrahi ab omni forma naturali, ergo est natura prior formis, ergo a nulla forma produci potest, quia nō potest causa esse posterior suo effectu: non a quantitate, quia quantitas non est actiua: non etiam a qualitate, quia omnis qualitas est natura posterior quantitate quare eius causa esse non potest. *Secundū argumentum* Secundum argumētum, quo præcipuè innititur Auerroes tale est: si prima materia non esset secūdùm propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma constat, non posset esse diuiduum, sed esset instar puncti indiuiduum: quod probatur sumptis ex Arist. duobus fundamentis: vnum sumitur ex contextu decimooctauo quinti Metaphysicorum, vbi inquit diuisionem, & diuisibilitatem esse propriam quanti, & nihil esse diuisibile, nisi quantum, vel merito quanti, ita vt solum quantū sit per se diuiduum, cætera verò per quantum: alterum sumitur ex contextu secundo sexti Physicorum, vbi Arist. ait non fieri quantum, neq; diuiduum ex pluribus indiuiduis, nam si dece millia punctorū simul iungantur, non fiet ex eis nisi punctum vnum; his ita constitutis sic argumētor: si materia prima ante receptionem formæ secūdùm suam naturam non est quanta, ergo per prius fundamentum est indiuidua; atqui forma quoq; secūdùm indiuidua est, vt omnes dicunt; ergo per posterius fundamētum necesse est id, quod ex ambabus conflatur, esse indiuiduum, nam si ponatur diuiduum, constabit diuiduū ex nō diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Arist. aduersat: nec pōt aliquis ad hoc cōfugere, vt dicat Arist. loqui de partibus tm̄ integrantibus, proinde hoc argumento de solis partibus quanti integrantibus ostendi quòd debeant esse quantæ, non de partibus essentialibus, de quibus in pręsētia sermo est; nā si bene rē cōsideremus, eadē viget rō in omnibus partibus, è quibus totum actu constet, qualescunque.n. partes sint, necesse est, si oēs sint indiuiduę, vt totum diuiduum esse non possit: præterea non habet locum hæc partiū distinctio, qn̄ sumuntur vt indiuiduę; vt ibi sumit Arist. dū ait ex nō quantis & nō diuiduis non fieri quantū; dum.n. sumuntur vt indiuiduę, non possunt dici integrātes; dictū igitur Arist. est vniuersè verum, ex pluribus nō quantis vtcunq; compositis non posse fieri quātum. Neque etiam dici potest formam, licet ipsa quanta non sit, causam tamen esse quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas insequatur; etenim indiuisibile non potest: esse causa diuisibilitatis: præterea: eadem difficultate dictum quo que illud Aristotele vrgeretur, dicere nanque possemus, licèt nulla partium diuidua sit, tamen vel ex earum aliqua, vel saltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. *Tertiū argumentum* Tertio argumento sic Auerrois opinio comprobatur: si quantitas interiret, haberet contrarium, quicquid enim interit, a suo contrario interminatur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libro Categoriarum; ergo interire non potest. *Quartū argumentum* Quartò idem confirmatur sumpto ex Aristotele hoc fundamento in secundo libro de ortu, & interitu, in elementum habens symbolam qualitatem facilior est alterius elementi mutatio, propterea quòd illa symbola qualitas non interit, sed eadē seruatur in genito, quæ fuit in corrupto; huius autem ratio est, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi necessaria non debēt de materia pelli, si in ea iam insunt, imò neque possunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid a simili, sed a cōtrario eadem itaque ratione argumentemur; quantitas, & extensio est necessaria omnibus corporibus naturalibus, & communis est conditio

G omnium

omnium formarum naturalium vt in materia extendantur; non debet igitur, neque poteſt interire quantitas; ergo ęterna eſt, & ſoli ipſius termini mutari & interire poſſunt. Tandem id cõfirmat Auerroes teſtimonio ſenſus; quando enim ex aqua generatur, aer, videmus quantitatem aquæ non perire, ſed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipſa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & ſoli eius termini mutantur, prout diuerſæ naturales formæ uarios terminos poſtulant. Videntur etiam omnes, etiam aduerſarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extenſionem materiæ, & fieri diuiduam diuiſione materiæ, ſic enim affirmant materiam ſecundùm ſe diuiduam eſſe ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem uerò ad materiã, quod eſt ipſam Auerrois ſententiam approbare.

Quintũ argumentum

Sextum argumentum

Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QVum ego ueram hac in re eſſe putem opinionem Auerrois, ductus tum argumentis prędictis, tum Ariſt. aliorumque authoritate, ut mox oſtendam, ante omnia optimè declarandam eſſe hanc ſententiam arbitror, quia ipſa bene intellecta uidetur ſuam ueritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiuſce rei ueritatem in hoc potiſſimum fundamento conſiſtere, quòd quum cuiuſque rei quantitas ſit terminata, hæc nec ſolam materiam inſequitur, nec ſolam formam, ſed vtramq; ſimul; nam quantitas ipſa ſecluſis mente omnibus terminis a ſola materię natura emanat, & eſt eius proprietas inhęrens ipſi per ſe ſecundo modo, ſicut homini riſibilitas; termini verò quantitatis præſcribuntur a forma, quatenus quælibet forma certos quoſdam, ac proprios terminos poſtulat; hoc certe ex ipſa loquendi conſuetudine ſatis comprobatur, idem enim ſignificare videmur dicendo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones ſæpe vt idem ſignificantes confundimus, dum a rebus incorporeis has corporeas, & materiales ſecernere volumus; ſic autem denotamus à natura materiæ prouenire vt res dicantur & magnitudines & corporeæ. At ſtatuere terminos magnitudini eſt ſolius formæ officium, quia nulla determinatio a materia prouenire poteſt, & rationi conſonum eſt vt forma, quemadmodum naturam ipſam materiæ coarctat, & ad certam ſpeciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & aſinum; ita etiam quantitati materię, quę ſecundùm ſe terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices aũt terminos forma præſtat, externos, & internos: externi sũt illi, qui nõ sũt de genere quãtitatis, vt figura quę eſt in quarta ſpecie qualitatis, & nil aliud eſt, niſi quidã partiũ, quãti inter ſe concẽtus, & harmonia, interni vero illi ſunt, qui sũt de genere quãti, & certã quanti ſpeciẽ conſtituunt, vt bicubitũ, tricubitũ, & huiuſmodi: vtroſq; terminos quantitati materię forma prębet; at quantitatẽ ipſam prębere non põt, quia ſicuti forma hoĩs non põt ſine materia hominem conſtituere, ita neq; tm̃ facere põt, niſi in materia quanta, & extenſa recipiatur, quum ipſa ſecundùm ſe forma non ſit quãta, neq; diuidua: de qualitatibus verò ſecus eſt, hæ namq; incorporeæ per ſe ſunt, & indiuiduę, quę tribui a forma poſſunt, quia materia ſecũdùm ſe his oĩbus caret. Hinc colligimus formam, & materiam ſibi mutuam operam præſtare: formam.n. quę ſecũdùm ſe indiuidua eſt recipit a materia extenſionẽ, & quantitatẽ materia verò ſumit a forma terminos ſuę quãtitatis: hanc veritatẽ confiteri oẽs videntur, inſcij, tamen, & ab ipſamet re ad ita loquendum inducti, dum in gymnaſijs frequenter dicunt formam extendi ad extẽſionem materię, ſic enim aſſerunt propriam materię eſſe extenſionem, formam verò eam accipere à materia: dicere tamen poſſumus non modò formam extendi ad extenſionem materię, ſed etiam materiam ad formæ extenſionem extendi, verum.n. vtrũq; eſt alia, & alia rõne, illud.n. verum eſt de extenſione abſolutè accepta, q̃ forma ſumit a materia, hoc aũt de limitibus, ac finibus extẽſionis; nam eouſq; materia extẽditur, quouſq; forma pręſcribit, & imperat: ſimili quadam ratione dicere ſolemus tum equos trahentes currũ, tum ẽt aurigã tm̃ itineris peregiſſe; equos quidem abſolutè loquendo, ipſi.n. ſunt, qui ambulant, non auriga; aurigam verò tanquã eum, qui certos limites, ac fines itineri ſtatuit, quũ equi nullum ſibi certũ terminũ proponant. proinde tota hęc determinatio tribuatur aurigę. Hãc ſententiam colligit Auer. ex Ariſt. in cõtextu decimoquinto quarti Phyſic. dicente locũ videri eſſe materiam, quatenus eſt magnitudinis dimenſio, ſiquidẽ materia eſt dimenſio magnitudinis; vocat aut ibi magnitudinem Ariſt. eã tm̃ quę terminata eſt, certamq; hẽt quantitatẽ, dimenſionem verò gręcè dictã διαςημα vocat ipſam materię quãtitatẽ ſecluſis terminis; quum igitur dicat Ariſt. locum ea ratione videri eſſe materiam, quatenus eſt dimẽſio, abſq; dubio materiam per ſe dimenſam ponit, quum pręſertim poſtea materiam hanc dimenſam diſtinguat à forma, dicens eam ſub forma contineri tanquam ſub ſuperficie, ac termino; forma enim dat terminos extenſioni materię, materia verò ſuapte natura quanta, & extenſa eſt, imò Ariſt. ibi eam vocat dimenſionem ipſam:

Quo quãtitas materiam inſequatur.

Quo quãtitas inſequatur formã

Termini quãtitatis duplices.

Materia extenditur ad extẽſionẽ formæ, & forma ad extẽſionem materiæ.

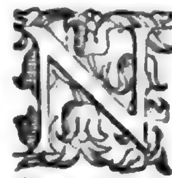
Ariſtot. 4 Phyſic. 15.

quamo-

quamobrem rectè ibi Auerroes colligit ex Aristot. materiam per se habere dimensiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione separari a materia possunt; quod quidem verissimum est, dum enim mente materiam sine formis concipimus, fieri non potest vt eam non quantam imaginemur, sed necessariò imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisque certis terminis circumscriptam; idque Aristot. eo ipso in loco satis clarè pronuntiare videtur, dum inquit, si a corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materias; non enim dicit, si amoueatur quantitas, sed dicit, si amoueatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiæ esse quantitatem, at non terminos. Talem materiam significauit Chaos illud Anaxagorę corporeum, in quo omnia inesse dicebat, est enim materia moles quędam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solùm. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. secundæ Enneadis, licèt ei contraria opinio attribui solet: ibi namque longo sermone ostendit materiam secundùm se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed apertè etiam declarat de quanam quantitate loquatur, de sola enim terminata loquitur, vt omnia eius exempla testantur; dicit enim quantitatem insequi formam, quoniam aliam quantitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantùm ex Plotino ibi sumi potest in capite octauo eius libri, idque nos non inficiamus; sed in capite vndecimo manifestè ponit in prima materia quantitatem interminatam, quum dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuam, & declaret non esse aliud hanc vacuitatem, quam negationem terminorum, seu interminationem; vnde colligit materiam esse molem, & non molem, quidem quatenus extensa est, non molem verò quatenus non est terminata: exponit etiam ibidem Platonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, sed vocauit simul magnum, & paruum, vt tum quantam significaret, tum interminatam, & aptam indistinctè ad quoscunque terminos suscipiendos: præterea in capite sexto volens ostendere Plotinus elementa ex materia, & forma constare, inquit; si elementa essent sola forma sine materia, quomodo magnitudinem, ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus a materia prouenire, & materiam insequi censuit, non formam, solos autem terminos tribui a forma.

Chaos Anaxagoræ. *Plotinus.* *Plato.*

Reprobatio praui sensus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

NOn est hic silentio prętereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerrois in prauum sensum trahentes, in eam postea inuecti sunt; putarunt enim has dimensiones interminatas apud Auer. esse illas, quæ actu existunt extra animam, dicique interminatas ratione terminorum pręscribendorum a forma generanda; dimensiones enim quæ sunt in semine humano, etsi proprios terminos habent, dici tamen possunt interminatę respectu terminorum tribuendorum a forma hominis aduentura, quos nondum habẽt; qua ratione existerent actu interminatæ extra animam, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac sententia alienissimus Auer. fuit, qui nunquam dixit dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in commentario 15. quarti Physic. & in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysic. apertè dixit has dimensiones interminatas non esse actuales, sed potentiales, interminatas enim intelligit non ratione terminorum tãtùm formę generandæ, sed ratione omnium terminorum qui à qualibet forma præscribi possunt, immò etiam eorum, quos habent a forma præsente: quamuis enim existant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neque ex propria natura materię, sed a forma, quare non ideò dicuntur interminatæ, quòd reperiantur vnquam sine terminis, sed quia secundùm propriam materiæ naturam, quam insequuntur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoque materiam dicimus secundùm se esse informem, & omni actu carentem, quamuis semper habeat formam, nec possit vnquam existere sine forma: nil enim aliud per hoc significare volumus, quam naturam materię nullam sibi certam formam præscribere. Quemadmodum igitur dum solam materiæ essentiam spectamus, eamque mente ab actu existendi abiungimus, informem penitus esse dicimus; dũ autem eandem vt existentem consideramus, dicimus semper esse formatam: sic etiam eius quantitatem dum secundùm se sumptam respicimus, interminatam vocamus, quia secundùm se nullis certis terminis est addicta; dũ autem eandem vt actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquam existere actu sine terminis, siquidem ponere eam actu existentem vt interminatam esset ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam vocamus interminatam, quòd terminorum negationẽ requirat, sed quia terminos, quos hẽt & quos habere

Prauus sensus attributus Auer. *Confutatio* *Verus sensus.*

potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ vocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscũtur esse secundùm se interminatæ, & potestatẽ habere quoscunque terminos recipiendi; hoc igitur mõ intelligẽdum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam nõ existere actu, sed potestate, non.n. negat eam existere, sed solùm vult eius imperfectionem, atque interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum hẽt. Non est ẽt ignorandũ quantitatẽ interminatã nõ differre numero à terminata, eadem.n. est, quę secũdùm se terminis carens eos postea sumit à forma, & fit terminata; ideo idẽ est vtriusq; subiectu inhærentiæ, nẽpe ipsa prima materia, at non est idẽ subiectũ attributionis, seu denominationis, nã interminata attribuitur materiæ, terminata verò toti cõposito: simili rõne ẽt imago à pictore leuiter adũbrata non differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solùm vt id, qđ prius potestate, atq; imperfectum est, postea verò fit actu, atq; perfectum.

Quantitas interminata est eadẽ numero cũ terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

Restat vt contaria argumẽta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quõ aũt infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipsam rei substantiam tpe infinito, dicimus, si sumatur quãtitas vt hois propria, & vt humanis terminis circumscripta, negandum esse consequens, quia hęc quatenus talis est nõ præcessit hoiem; si verò sumatur quãtitas absolutè seclusis terminis, negãdam esse falsitatẽ consequentis, quia sicuti materia hois secundùm Aristotelem præcessit hoiem tpe infinito, ita quantitas illa vt interminata præcessit per infinitum, nec ob id vllum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hoïs proprium pręcedit hoiem, siquidem materia non est magis hois materia, q̃ aliarum rerũ; ad probationẽ verò sumptam ex Arist. qui in contex. 4. septimi Metaph. dicit substantiam esse accidẽtibus priorem natura, cognitione, & tpe, multi multa dñt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tpe vr̃ dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substãtia respectu accidentium suorum, non est tpe prior oĩbus suis accidentibus, non .n. accidentibus proprijs, quum hæc simul oriantur cum subiecta substantia, vt simul cum hoie risibilitas; si verò intelligatur ẽt de oĩbus accidentibus tã illius rei, q̃ aliarum, adhuc falsum est, dantur.n. secundùm Aristotelem accidentia æterna, qualia sunt accidentia Cœli, quę sunt tpe priora oĩbus substantijs caducis, & nullam habent substantiam tpe priorem, ne ipsam quidem substantiam Cęli, quum & ipsa sint æterna; ideò locus ille multorũ aĩos torsit, qui varijs modis illum nixi sunt interpretari; ego pro occasione hic pauca quædam dicam, id tñ pręmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, q̃ aduersarijs obesse: vt.n. secundùm Auerroem poni vr̃ accidens tempore prius forma substantiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundùm Thomam ponitur quantitas rei simul oriri cum forma, quod similiter Aristot. aduersatur, quia si dictum illud Aristot. verum esse debeat, oportet accidẽs nec prius tpe existere, q̃ substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tpe; omittere igitur poterant aduersarij argumentum hoc, tanquam ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quãdam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, q̃ Auerrois sentẽtiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem a Scoto adductam in secunda quæstione septimi Metaphysicorum, vt ibi legere possumus: affert etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, sed aliam ipse propriam adducit, quæ ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sententia est Arist. ibi loqui de substantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, non de æternis, quare cessat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorem; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantiæ pars est; quantitas verò materiæ interminata non existit vt interminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Aristo. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu existunt, rectè dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua inhærẽt; sic dubium soluitur secundùm Auerroem. Zimara verò inquit verba illa Aristotelis ita esse intelligenda, vt coniunctio pro disiunctione sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior vel tempore, vel saltem natura, sic enim tollitur omnis difficultas: nam quantitas interminata non est comparanda cũ composito, sed cum prima materia, quæ ipsius subiectum est inhærentiæ, & attributionis; materia verò prior illa quantitate est, si non tempore, saltem natura. Ego quidem alias Auerrois solutionem sequutus sum, quum viderem solutionem Zimaræ non satis accommodari verbis Arist. qui coniunctione vtitur, nõ disiunctione: sed quum postea solutionem quoque Auerrois diligentius considerauerim, vidi eam quoque non care difficultate, quandoquidem non est [illegible]orum Aristotelem eo in loco loqui

Ad primũ.

Quomodo substantia sit tempore prior accidentibus.

Expositio Auerrois.

Expositio Zimaræ.

Confutatio

qui de sola substantia composita, & hanc vocare substantiam,& dicere priorem accidentibus natura, & tempore, nempè accidentibus suis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certũ statui pôt, quũ accidentia hominis senioris precedant tempore substantiam alterius hominis iunioris;itaq; non videtur esse ad materiã confugiendum,quæ accidentibus prior tẽpore esse dicatur, sed ostendendũ quõ substantia composita tempore prior sit oĩbus accidẽtibus suis, hoc est illis,quæ ipsimet tanquam subiecto attribui solent, si verba illa Arist. eũ sensum habent,quem aduersarij nobis obijciũt; id tñ nec ipsi, nec alius vllus ostendere potis est, quũ sit manifestum quamlibet substantiam compositam aliqua habere accidentia necessaria, quæ simul cum illa, non posterius,oriuntur, vt propria cuiusq; quantitas, & alia complura; hunc igitur sensum falsum esse certũ est, nec verbis Arist.attribuendum. Quamobrem quum ego rem hanc diligenter cõsiderauerim, semperq; existimauerim quęrendã semper esse ante omnia cuiusq; rei veritatẽ, deinde illa cognita ad eam,si fieri possit, verba Aristo. trahenda esse, non è contrario,quod multi faciũt;viderim autem hanc esse manifestissimam huiusce rei veritatem(etiamsi id non assereret Arist.)substantiam esse natura priorem omnibus accidẽtibus suis,non omnibus tamen tẽpore, sed aliquibus dicendum censui necesse esse vt Arist. vel hoc idem dicat vel falsum dicat: quod hoc idem dicat tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam,sed ab ipsamet re ostendi omnibus,ac pateferi; verborum tamen Arist. meliorem interpretationem adinueniamus, cõstat enim interpretationem Zimarę illis accommodari non posse quum Arist. nõ disiunctione vtatur, sed coniunctione, sitq; arbitraria expositio,& satis impropria locutio coniunctionem accipere pro disiunctione. Propterea ego dico defendi posse sensum illorum verborum ẽt coniunctum,nempe vt Arist. hoc solum dicere velit,substantiam esse accidentibus priorẽ,vtcunq; id sit,postea verò modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem esse his oĩbus modis,ratione,cognitione,natura, ac tẽpore, non quidem semper his oĩbus simul, sed modo oĩbus,modò aliquibus,sat.n.est si hi sint modi,quibus solet substãtia esse accidẽte prior nec alius detur præter hos: sic nos alias sumus interpretati verba illa Aristotelis in definitione naturę[motus & quietis]vt coniunctio non pro disiunctione sumatur, sed pro coniunctione,nec ob id dicere oporteat naturam in quolibet naturali corpore esse causam vtrisque hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua,inconueniens autem disiũctiua:quemadmodum.n. natura non est causa alterius tantũ sed vtriusq; ita hic dicendum non est,modum,

Expositio propria.

quo substantia est accidente prior,esse aut hũc, aut illum,sed esse hos omnes, tametsi nõ simul accidens enim nullo illorum modorum potest esse prius substantia sibi subiecta, immò neque simul nisi tempore solùm;substantia verò omnis est suis accidentibus prior, & definitione, & natura, & cognitione distincta, etenim hi modi reipsa in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidentibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse puto mentem Aristot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico quantitatem terminatam referendam esse ad substantiam compositam,cui vt subiecto attribuitur, interminatam verò non ad compositum,sed ad materiam;itaq; sat esse si,vt compositum quantitate terminata,sic materia quantitate interminata sit prior,si non tẽpore,saltem natura;quantitatẽ aũt interminatã comparare cum composito, & illo priorem dicere absurdum est,perinde.n. est ac dicere accidentia huius hominis esse tempore priora substãtia alterius hominis,quod incongruum est,& alienũ à mente Aristot. eo in loco, qui substãtiam cum suis tantùm accidentibus comparat, non cum alienis, immò nec vllam substantiam ibi considerat, nisi compositam, & perfectam, & nulla accidentia,nisi terminata, & actu existentia; q verò addebatur,ergo eadẽ esset hominis quantitas,ac formicæ, negandum est; quoniã axioma illud,quę sunt idem alicui tertio,sunt idem inter se,verum est comparãdo inter se illa,quæ sunt actu; sed non est verum, si fiat cõparatio eius,q est potestate cum eo,q est actu,quia hęc non oĩno sunt idem, sed differunt per potestatẽ,& actum,lignum.n. est potestate idẽ numero lectus,qui postea est actu, est ẽt illud idem lignum arca potestate,& eadã arca numero quę potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur vt arca sit idem quod lectus:sic materia prima est idẽ quod homo, qui ex ea fieri potest, cum hoc tamen discrimine,potestate,& actu; & eadem materia est idẽ quod equus, qui pôt ex ea fieri,nec ob id homo est idem quod equus,nisi sic intelligamus,eadẽ materia est potestate homo,& potestate equus,ita vt esse idẽ in eo tantùm consistat,quod est potestate, sed nõ in eo, quod est actu: sic igitur quantitas interminata primæ materiæ est potestate quantitas hominis terminata, & potestate quantitas formicæ, quoniam apta est recipere vtrosque terminos, sed hi inter se non sunt idem. Ad secundum argumẽtum dicimus subiectum accidentium terminatorum, ac perfectorum esse ens actu, & de his tantùm loquuntur Aristot. & Auerroes, non de accidentibus interminatis, quæ possunt habere subiectum ens potestate. Ad tertium sunt qui respondeant primam materiam ex se habere esse simpliciter, non a forma, propterea quod habet propriam existen-

Ad secundum.

Ad tertiũ.

tiam; sed hanc opinionem nos antea cōfutauimus,& ostendimus primā materiam nō per se existere.sed per formam, quę constituit hoc aliquid. Nos igitū dicimus aliud esse existētiā,aliud essentiā,& vtrouis modo hi sumant esse, argumentū nihil habere roboris. Nam si intelligāt esse essentię,non sequitū quod esse secundū quid sit prius,quam esse simpliciter; ipsa.n. materię essentia indeterminata prior est,quàm essentia quantitatis interminatę: si verò essentiā sumāt vt determinatā per formam, quod appellari solet esse specificum, hęc cōparanda est cū quantitate terminata ipsam insequente,nō cū interminata, quę soli primę materię cōparanda est; forma verò substantialis dans rei esse simpliciter, idest constituēs ipsam in aliqua specie substantię,prior est quātitate consequēte,quę non dat rei esse simpliciter, sed esse secundùm quid, quia constituit eā in categoria accidentis. Si verò esse pro existētia accipiatur,hāc dare pōt sola forma substantialis,quare nequit aliquod accidens formā pręcedere, ꝙ vllo pacto rei præbat existentiā:itaque nullū modū video,quo sit prius esse secūdùm quid,quam esse simpliciter; nā quantitas interminata nō dat esse secūdùm quid,quod sit coarctatū ad aliquā certā quantitatē,hoc.n. vtiq; esset absurdū, nempe rem esse prius determinatam secundùm speciē aliquam accidentis,q̄ in specie vlla substantiæ:at quantitas interminata dat quidē materię esse secundùm quid,sed indeterminatè,& eo prius est esse materię substātiale,ꝙ similiter est indeterminatū:qm̄ igitū prius est in materia esse substātiā q̄ esse quātitatis interminatè,esse verò determinatū,ꝙ tribuitur a forma,est prius q̄ accidente terminato,ꝙ tribuit esse secundùm quid,manifestum est nunquam esse prius esse secundùm quid,quam esse simpliciter.

Ad quartum.

Ad quartum concedimus ex materia,& quātitate interminata fieri vnum per accidens, quod prius est cōposito constante ex materia & forma & vno per se;satis.n, est si illud vnum per accidēs habeat priorem se saltem substantiā materię, quę dici pōt vnum per se, prout distinguitur ab vno per accidens:vr̄ itaq; hic cauillius in hoc cōsistere, ꝙ comparat quantitatem interminatam cum forma,cum qua nō debet comparari: congrua.n. fit comparatio formæ substantialis acquisitæ cum accidentibus similiter acquisitis, quæ his oībus,vt antea diximus,prior est;& primę materię apud Arist. æternę cum quantitate interminata similiter ęterna, & eius naturam insequente,proinde posteriore secūdùm naturam. Similis fuit deceptio in argumento præcedēte, a quo hoc parum discrepat.

Ad quintū

Ad quintum dicimus quātitatem interminatam neq; esse essentialem materię vt per se in primo modo dicēdi per se,neq; ēt penitus accidentalem;sed esse illi essentialem vt per se in secundo modo dicendi per se,essentiam.n. materiæ insequitur quantitas,sicut essentiā hominis risibilitas; quare nec separabilis est a materia,nec materia est essētialiter quantitas.

Ad sextū.

Ad sextum dicimus quātitatem hanc interminatam non posse quartum rerum principium appellari,neq; ex ea res fieri,parua enim & incongrua est hæc locutio, res fiūt res quantitate interminata; sed solùm dicimus ex duobus contrarijs,& ex subiecta materia rei fieri;ex materia enim & forma fiunt res,& cōstat ex priuatione autem fiunt tāquam ex termino à quo:ratio autem est,quoniā hæc singula proprias habent principij rationes,forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & vt suo aduētu rem constituens; priuatio tanquam terminus, a quo recedit, in omni mutatione necessarius; materia verò vt subiectum deferens mutationem,& in re genita permanēs:ipsa vero secundùm se quantitas interminata nullā habet principij ratione,sed est conditio quędam materię, quę subijci non potest,nec suo officio fungi,nisi sit quanta:sic etiam materiæ potentia,de qua antè loquuti sumus,nullam habet propriam rationem principij, sed est conditio constituens principium materiale; quantitas verò dici pōt eiusdem conditio, non tamen vt constituens, sed vt sine qua non.

Quantitas nō est quartum principium generationis.

Ad septimum.

Ad septimum dicimus incongruam esse interrogationem, an per quantitatem interminatā materia fiat actu diuidua, an potestate,siquidem diuiduum,seu diuisibile significat manifestè potestatē,non actum;nam diuisibile vocamus nō id quod actu diuiditur, sed quod habet potestatē vt diuidatur;nisi fortasse dicāt actu diuisibile esse id,quod habet potestatem proximam vt diuidatur,potestate aūt diuisibile id, ꝙ habet potestatem remotiorem; qm̄ enim agens non agit nisi in subiecto benè præparato,& idoneo ad recipiendū, ideo illud subiectum, quod nondū est benè pręparatum, dici pōt habere patiendi potestatem remotiorem; vt si ceram dicamus diuiduam esse & ferrum diuiduum,sed ceram actu,ferru verò potestate;cera namque diuidi statim potest,ferrum autem non statim sed aliqua adhibita pręparatione. Hoc igitur modo si intelligant actu diuisibile, & diuisibile potestate, dicimus primam materiam, quum sit per se quanta, habere primam radicem,& rationem præcipuam diuisibilitatis,& ita fieri diuiduam,non tamen actu, sed potestate; distat enim aliquātum a diuisione,& præparatione indiget.quia diuidi pręsupponit rem esse actui, id enim quod nō est actu, non est aptum sustinere actionem agētis: oportet igitur materiā prius fieri actu per formam, vt recepta forma sit diuisibilis actu,seu potestate propinquiore;quare per quantitatem interminatā materia fit diuisibilis potestate remota quod vero illi dicunt, ergo illa quātitas est frustra, quia etiam sine sine illa est materia diuisibilis potestate,hoc negādum est;dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici non

potest

posse, hoc est nec actu, nec potestate, quia neq; a forma, neque ab vllo agente potest quantitatem recipere, nisi eã habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad postremum argumentum dicimus quantitatem interminatam esse in categoria quanti, quum enim quælibet categoria diuidatur per potestatem, & actũ, vt inquit Arist. in contextu sexto primi libri de anima, & in contextu tertio, & sexto tertij Physicorum, est quidẽ pręcipuè in categoria illud, quod iam est actu, idq; respiciens Arist. in capite de quanto dixit quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc significans solum quãtum terminatum esse propriè, ac directè in categoria quanti; attamẽ non negaret etiam quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secũdario: sic etiam in categoria substantiæ non solùm est homo actu, & perfectus, sed etiã homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substãtię per reductionem, tãquam omnium substantiarum inchoamentum; ideò dicere solent substãtiam compositam, & actualem propriè, & præcipuę in genere substantiæ collocari, materiam verò & formam, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundariò, & tanquam partes substantiæ compositæ.

An prima materia sit corpus de genere substantiæ opiniones variæ. Cap. XII.

HActenus ostensum est primam materiam esse per se quantam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimẽsiones, quę constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat an secũdum propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiam corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum inuenio aliorum sententias. Prima est illorum, qui in materia ponunt formam quandam substantialem ęternam, quam alij vocãt inchoatiuum formarum, alij formã corporeitatis, à qua hẽnt oĩa naturalia corpora vt sint corpora, ita vt ea sit natura communis respõdens corpori, quod est supremum genus in categoria substantię; sentẽtiam hanc sequutus est Auicenna in primo sufficiẽtię capite secundo, & in secundo tractatu Metaphysico capite secũdo, & Albertus Magnus, & Linconiensis, & Ioannes Gandauẽsis, & Augustinus Suessanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostẽdere nisus est dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Arist. significatam nomine priuationis, tanquam omnium formarum imperfectissimam. Secunda est sentẽtia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in libro suo vndecimo contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundùm se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non sit accidens, sed substãtia, & nil aliud sit substantia ipsa materię, quam triplex dimensio, longitudo, latitudo, & crassities. Tertia est opinio cõmunis, in qua videntur cæteri omnes philosophi consensisse, quòd prima materia secũdùm suam naturam nõ sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solùm, quæ est de genere quantitatis, quum sit per se quanta, vt iam demõstrauimus; corpus .n. de genere substantiæ dicunt esse illud solũ, quod ex materia & forma cõstet. Ego verò his omnibus sententijs consideratis, atq; reiectis ostendam primam materiã in sua prima notione, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quam corpus de categoria substantię, non quidem per formam illam ęternam, quam prima illa secta tuetur, neq; quia sit idem quod trina dimensio, vt Ioannes Grãmaticus; sed quia secundùm propriam suam naturã est corpus substãtiale simplex, trinæ dimensioni subiectum: & quemadmodum nõ dubito quin hæc sentẽtia primo ipso aspectu a plerisq; παράδοξος, & absurda iudicanda sit, ita etiã non despero literatos & ingenuos viros, postquã ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicaturos me non temerè, sed valida, & efficaci ratione ductum in hanc sententiam venisse.

Ad vltimum. | *Prima opinio.* | *Tertia opinio.* | *Quarta opinio propria.*

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis ęternam. Cap. XIII.

EXpendenda primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inhęrentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, sed nos reliquis omissis duo tantùm pręcipua in mediũ afferemus, quorum consideratio ob ea, quę mox dicenda sunt, magno nobis vsui futura est. Vnũ est, nisi hęc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, immò illa, quæ solet vocari generatio, creatio erit: consequens est falsum non modò apud Aristotelẽ, sed ẽt apud Theologos nostros, qui negãt naturã posse aliquid creare, quũ hoc ad solũ Deũ pertineat; consequentiã ita probãt; forma, quæ producitur, tota producitur, nulla sui parte pręsupposita, at id, qđ totũ pducitur nulla præsupposita sui parte creari dr, ergo forma creatur; hac autẽ forma admissa, quæ sit oĩum formarum inchoamẽtum, creationem formarum vitamus, quia hęc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & fit forma specifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nititur fundamentis.

Primũ argumentum. | *Secundum argumentũ.*

damentis, quæ illi ante omnia ſtatuunt; primum eſt, veram eſſe ſententiam Auerr. in Porphyrium in capite de ſpecie, quòd ſupremum genus vniuocu in categoria ſubſtantiæ eſt corpus, quod ſola caduca corpora complectatur; ſecundo ſumunt genus vniuocum id ſolum dici, cui reſpondeat extra animam aliqua vna cõmunis natura, quæ a pluribus ſpeciebus æquè participetur, nec ſit ſola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, ſeu æquiuoca dicitur; tertiò accipiunt non poſſe talem communem naturam, à qua in rebus exiſtente ſumatur vniuocatio, eſſe niſi formam, hæc enim eſſe videtur Auerrois ſentẽtia in ſecundo Phyſicorum commentario vigeſimooctauo, & in primo Metaphyſicorum decimoſeptimo, & in ſeptimo Metaphyſicorum quadrageſimotertio, & in octauo Metaphyſicorum ſexto, & in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite decimotertio, in his enim omnibus locis inquit partes omnes definitionis eſſe formas, genus quidem eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: his iactis fundamentis ita argumẽtantur; corpus, quod eſt ſupremũ genus in categoria ſubſtantiæ, eſt vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei reſpondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis; ſi autem datur, ergo æterna eſt; quia quicquid in re intereunte ineſt, quod etiam in re generanda ineſſe neceſſarium ſit, id non debet interire, ſed in re genita idem ſeruari; at corporis natura nulli rei generandę repugnat, immo eſt omnibus neceſſaria; ergo interire nunquam debet, ſi verum eſt id, quod ab Ariſtotele dicitur de Symbolis elementorum qualitatibus in ſecundo libro de generatione; nam ſi mutetur aqua in aerem, inquit Ariſt. humiditatem aquæ non interire, ſed eandem in aere ſeruari, quum ambo ſint elementa humida; immo non ſolùm non debet interire, ſed neque poteſt interire, quicquid enim interit, a ſuo contrario interimitur; at formæ corporis nulla eſt contraria forma, quum omnes eam compatiantur, immò, & neceſſariò eam requirant; igitur nec debet, nec poteſt forma corporis vnquàm interire.

Dictæ ſententiæ impugnatio. Cap. XIIII.

Duerſus hanc ſniam, quum iam ſit ab omnibus exploſa, pauca dicere ſatis erit; impugnat eã multis in locis Auer. diſputans contra Auicennã, qui eã tutatus eſt, præſertim vero in commentario ſexageſimotertio primi

Primũ argumentum Phyſicorum, & in Epitome Metaphyſica tractatu ſecũdo capite vltimo, & vtitur argumen**to tali: ſi in prima materia eſſet hæc forma æterna, ſequeretur nõ poſſe vllam aliã formam** in materia recipi, ſed ſola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non poteſt aliqua ſubſtantialis forma aduenire, ſed accidentia tantummodo; nulla igitur dabitur ſubſtantiæ generatio, ſed ſola mutatio in accidentibus. Verùm aliqui Auer- *Solutio aliquorum.* roiſtę huius ſententię ſectatores facile eſſe exiſtimarunt non modò hoc argumentum ſoluere, ſed etiam oſtendere Auerroem eiuſdẽ fuiſſe *Forma duplex.* opinionis; dixerunt enim duplicem eſſe formã ſubſtantialem, vnam ſpecificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quę eſt forma vltimę ſpeciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua non ſpecies infima conſtituitur, ſed genus aliquod, vt forma corporis, forma viuentis, forma animalis; huiuſmodi forma non poteſt exiſtentiam tribuere, ſed ſola forma ſpecifica id facere põt, propterea quòd forma generalis dat quidem actum, ſed imperfectum, & cum poteſtate commiſtum; at forma ſpecifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad exiſtendum: dicunt igitur Auerroem non negaſſe formam corporis ęternã in prima materia, ſed eam poſuiſſe, vt generalem, non ut ſpecialem, ideoque Auicennę ſentẽtiam reprobaſſe, qui talem formam tanquam ſpecificam ſtatuebat, quod ex ipſomet Auerrois argumento colligitur: nam ſi materia habeat aliquã formam generalem, non impeditur ne aliam formam recipere queat, ſed ſolùm ſi habeat formã ſpecificam; idque aſſerit manifeſtè Auerroes in cõmentario decimoſeptimo primi Metaphyſ. vbi dicit materiam prius recipere formas uniuerſales & imperfectiores, poſtea uero particulares, & perfectiores; itaque argumentũ Auer. de ſola forma ſpeciali efficacitatem hẽt, non de generali, materia enim habens formam ſpecialem non poteſt manente illa aliam formam recipere, ſed ſola accidẽtia; at formę generali poteſt alia forma ſubſtantialis superuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio. Sed hi neque Auerrois, neq; Aui- *Solutionũ ĩpugnatio.* cennę mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuiſſet, ſi poſuiſſet in prima materia formam ſpecificam ęternam, quomodo .n. poſſet materia eſſe libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit poſita ab Auicẽna ut generalis, ſi fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus eſt generaliſſimum in categoria ſubſtãtię? nullam certè formam putauit Auicenna eſſe generalem, ſi formam corporis generalem eſſe negauit: talem igitur opinionem de forma generali ęterna attribuit Auerroes Auicennę, eamque refellit, idque apertè legere apud eum poſſumus in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite ultimo; quare ipſe nullam in prima materia formam ęter-

nam

nam admisit, neque vt specialem, neque vt generalem. ostendamus igitur quomodo contra hanc formam argumentum Auerrois sit efficacissimum, & eorum solutio vana sit: negari certè non potest formam hãc aut esse essentialem materię aut extraneam, quamuis ei semper inhærentem, quemadmodum & alię formæ, quę adueniunt materię, & ab ea recedunt, extraneę illi esse dicuntur: si dicant esse extraneam, ergo materia ad eam se habet vt potentia passiua; sed potentia passiua, vt ait Aristo. in nono Metaphys. est potentia contradictionis, & æquè respiciens opposita; ergo materia, & habere, & non habere hanc formam poterit; atqui potentia naturalis non potest esse frustra, sed necesse est vt aliquando ad actum ducatur; ergo materia erit aliquando sine hac forma, sicut etiam existit sine qualibet alia; non est igitur æterna forma hęc, sed necesse est (si datur) vt interire possit, & habeat formam contrariam, à qua aliquando pellatur de materia, iuxta dictum Aristot. in libro de longitudine, & breuitate vitę, fieri non potest quin materiã habens habeat contrarium, ob idque omnis forma materialis interitui obnoxia est. Quamobrem cognouit Auerroes hanc formam non posse statui æternam, & simul extraneam naturæ materiæ, sed ex necessitate poni essentialem materiæ, dum ponitur illi coęterna; hoc igitur constituto argumẽtum Auerrois est efficacissimũ, quando dicit, ergo nulla daretur substantialis generatio, sed sola alteratio, quia materia ita formata non poterit aliam formam recipere; huius enim ratio sumitur ex Arist. in 4. contextu tertij libri de anima, vbi dicit, intus apparẽs prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne recipiens debet esse denudatum a natura recepti; quod quidem dictum non ita intelligendũ est, vt recipiens aliquam formam carere omni forma debeat, hoc enim falsum est etiam de intellectu nostro possibili, de quo ibi Arist. loquitur, is enim habens aliquam rerum cognitionem potest aliarum quoque rerum notitiam adipisci, immò ex principiorum cognitione in conclusionis scientiam ducitur, tantum abest, ut eam recipere prohibeatur; sed sensus verborũ Arist. hic tantùm est, illud, quod est proprium receptiuum alicuius generis receptibilis, non debet intus, idest in sua essentia includere aliquid illius generis: mens igitur nostra debet suapte natura esse expers omniũ conceptuum rerum cognoscendarum; & quodlibet aliud receptiuum debet in sua essentia carere toto genere sui proprij obiecti, ad quod recipiendũ dirigitur, quia si quid eius in sua essentia contineat, aliud amplius recipere prohibetur; quare totum genus obiectum debet suo receptiuo esse extraneum, & nihil eius potest illi esse essentiale: de conceptibus verò extraneis, & aduentitijs id minimè verum est, vnus enim vel plures in intellectu recepti non prohibent ne alij recipiantur, ob id non dixit Aristotele omne inhærẽs vtcunque, sed dixit intus apparens, id est insitum in ipsa essentia recipientis, facere ne reliqua eiusdem generis in eo recipi possint. Sic igitur non ignorauit Auerroes, loquẽdo de formis materiæ extraneis, & aduentitijs, aliquam formam receptam non impedire ne aliæ recipiantur; nam tantum abest vt formæ vniuersales, & imperfectiores materiam prohibeant receptione aliarum, vt potius eam præparent, & aptam reddant, immò, & necessarię illi sint ad alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa materiæ essentia includi poneremus formam aliquam de genere formarum materialium, ea esset absque dubio æterna, sed siue generalis, siue specialis poneretur, omnino materiam impediret ne vllam aliam formam recipere posset, & ita nulla daretur substantialis generatio: quare argumentum Auerrois optimum est de forma, quæ sit de essentia materię qualem cognouit esse ex necessitate formam illam corporis apud Auicennam, dum æterna esse ponitur: hanc esse Auerrois mentem clarè legimus in commentario septuagesimonono primi Physicorum, vbi dicit, si materia in sua natura esset formata, non reciperet alias formas: iure enim dicit in sua natura, quia nõ putauit impedimentum fieri nisi ab illa forma, quæ de materiæ essentia esse statuatur. Præterea contra eandem opinionem possumus ita argumentari: vana est omnis forma, quę formę officio non fungatur, huiusmodi autem est hæc forma corporis; etenim quum formæ officium sit materiam restringere, & coarctare, hæc tamen nullam materię coarctationem facit, quia ad nullam determinatam naturã eam contrahit, sed eam relinquit in tota sua amplitudine, & vniuersali potestate recipiendi omnes formas, immò neq; ipsam corporis naturam constituit, quia mox ostendemus ipsammet materiam sua natura, & absque hac forma egregiè illa omnia præstare, quorum gratia illi formam hanc æternam introduxisse videntur, nam sufficit sola materiæ natura ad vitandam omnem creationem, & ad faciendam vniuocationem corporis; frustra igitur hęc forma ponitur, quæ nullo formæ officio fungitur; quo etiam fit vt, etiam si daretur, nullo argumento cognosci à nobis posset, quum ob nullum formæ officium necessaria, atque æterna sit; nam in rebus cognoscimus materiæ, & formæ compositionem, dum manente materia formam interire, & aliam generari consideramus: at si forma aliqua statueretur æterna, nulla esset ratio, qua illam materiæ cum forma compositionem mente penetrare, & cognoscere vnquam possemus: quo argumento ego vti soleo etiam aduersus eos, qui dicunt Cœleste corpus ex materia, & forma constare,

Secũdũ argumentum

Tertium argumẽtũ qua de re alibi loquemur. Possumus etiam ita argumẽtari: hæc forma corporis aut est reipsa distincta a forma specifica, vt hominis, vel equi, aut sit vna, & eadem cum illa; si distincta, ergo aduersarij ipsomet suo argumento vrgentur, quoniam non euitatur creatio formæ ex nihilo, etsi enim hæc forma ante hominis generationem supponitur, forma tamen hominis diuersa est ab illa, & tota producitur, proinde creatur, quia forma corporis non est pars aliqua formæ humanæ. Si verò sit vna, & eadem forma, ergo formę substantiales intendũtur, & remittuntur; quia si forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minus intendi eius perfectionem, prout diuersæ sunt rerum naturæ, & perfectiones: sequitur præterea formam hominis, & formam equi esse eandem substantiam, quum vtraq; sit hæc forma corporis perfectionem adepta: nã siquid ei additum est, quò differant, id vel substantia est, vel accidens: si substantia, ergo forma est quid compositum, & ex diuersis substantijs constans, quod minimè dicendum est; si verò accidens, ergo homo, & equus accidentali tantùm differentia discrepãt, quod est absurdissimum. Hæc igitur sententia reijciẽda est. Soluenda essent argumenta pro hac opinione prius adducta, sed hæc post veritatis declarationem, & comprobationem clarius, ac firmius soluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia sit trina ipsa dimensio. Cap. XV.

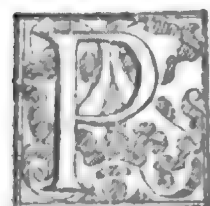

Onsideranda est secundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro vndecimo contra Proclum nititur demonstrare primam materiam natura sua esse corpus, non quidem per formam aliquã, sed quia nil aliud est, quam trina dimẽsio, adeo vt trina dimẽsio sit ipsa prima materia, ex qua omnia fiunt: hęc eadem sententia Stoicorum fuit, & hanc sequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam secundùm se incorpoream penitus esse censuerunt, nec sententiam tantùm suam argumẽtis comprobat, sed considerat etiam, ac soluit argumẽta aduersariorum. *Primum argumẽtũ.* Vtitur ipse tribus argumentis, quorum primum est: illud statuendum est primum materiale principium omnium rerũ naturalium, ad quod nos ducit ratio Aristotelis in primo libro Physicæ auscultationis sumpta à generatione substantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia est corpus: maior manifesta est, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Aristot. ostendit, duo contraria, & subiectum tertium; horum autem nullum æternum est, nisi subiectum, nam contraria se mutuò interimunt, quò fit vt nihil in hoc mũdo ĩferiore ęternũ sit, nisi prima materia: atqui sola corporis natura in hoc mũdo ĩferiore nũquã interit, qa præter hãc reliquę oẽs res oriũtur, & occidũt, & fit quęlibet ex nõ tali, & mutatur in nõ talẽ. vt hõ ex nõ homine, & in nõ hominem, & sic de reliquis; corpus verò in non corpus, aut ex non corpore nunquam mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum similiter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non absque ratione, nulla enim res naturalis abhorret a corpore, nec vllum habet contrarium nec vlli repugnat natura corporis immo est omnibus necessaria; quare nec debet, nec potest interire: quoniam igitur sola materia in rebus inferioribus æterna est, æterna autẽ est natura corporis, sequitur nil aliud esse primam materiam, quam corpus ipsum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundò sic Ioannes argumentatur: *Secundum argumẽtũ.* prima materia talis est statuenda, per quam idonea reddatur causa effectuum naturalium, & e cõtrario, non est ponenda talis, ex qua non possit effectuum naturalium ratio idonea assignari; at ponendo materiam incorpoream nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio potest, quorum tamen optima assignatur ponendo materiam corpoream: materia igitur corporea est ponenda: minor ita probatur: certum est inter particulas elementorum esse statutam quandam rationem, seu proportionem vt ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus: vt si statuta quædam aquæ portio sumatur, quæ in aerem mutari debeat, statuta etiam est aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni potest, nam si quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, posset etiam ex minima aquæ particula generari quæuis magna aeris moles, quod tamẽ non videmus: huius igitur proportionis nulla afferri ratio potest, dum materia ponitur incorporea ipsa enim forma aquę non potest esse causa ut ex ea tantus aer generetur, quia hęc in aduentu formę aeris interijt; sed neq; forma aeris, quia certum est aeris naturam non postulare certam statutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore seruari possit; materia quoque, si sit incorporea, non potest esse causa huius proportionis, quia si secundùm se nullã quantitatem, nullamq; extensionem habet, sed omnem extensionem ab alio recipit, ita potest ad maiorem, vt ad minorem quantitatem extẽdi. At si materia secundùm se quanta, & extensa ponatur, clara huius proportionis causa adducitur; nam tanta materia, quę est in aqua vnius ollę, quum secundum se possit extendi, quia corpus est, habet etiam certam extensionem

respectu

respectu formę aeris recipiendę, ita vt si illa aqua in aerem mutanda sit, tantam aeris quantitatem ex ea generari oporteat, nõ maiorem, neque minorem; prouenit enim hoc ab illo respectu, qui est densitatis aquę ad raritatem aeris, sed is respectus non potest hoc efficere, nisi vtrique eadem materia, vel saltem ęqualis substernatur. *Tertiũ argumentum* Tertium argumentum Ioannis est: si prima materia quanta, & extensa non esset, indiuisibilis esset; hoc tamen est falsum, quia videmus eam in multas portiones diuisam sub diuersis formis existere; est igitur diuidua, proinde corporea secũdum propriã naturam.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam secundùm se non esse corpus, quæ est communis opinio. Cap. XVI.

PRo contraria sententia, qua ponitur materia secundum se penitus incorporea, multas contra se rationes Ioannes adducit, & eas singulas soluit: nos verò in præsentia ipsas tantùm rationes proponemus, simulque alias, quæ contra eum à posterioribus philosophis adducuntur, postea verò & argumenta ipsa, & Ioannis solutiones diligenter expendemus. *Primũ argumentum* Primùm quidem Ioannes contra se ita argumentatur: quandocunque corpus aliquod perit, experientia docet simul eius dimensiones interire, & quando generatur corpus aliquod, simul videmus in eo generari nouas dimensiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimensionem æternam; at materia æterna est, ergo non habet dimensiones secundùm propriam naturam. *Secundũ argumentum* Secundò sic, dimensiones sunt essentialiter in categoria quantitatis, ergo si materia esset ipsęmet dimensiones, esset essentialiter quantitas; hoc tamen est falsum, quia materia est substantia. *Tertiũ argumentum* Tertiò sequeretur materiam non esse informem, & inaffectam, cuiusmodi eam posuerunt omnes philosophi; nam esse trinam dimensionem, & esse quantam, est esse affectam, & habere propriam quandam naturam. *Quartũ argumentum* Quartò, si materia esset corpus, aut esset finitum, aut infinitum, at neutrum esse potest, ergo nullo modo est corpus; non est corpus infinitũ, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia sic materia esset proprijs terminis circumscripta, quod dicẽdum non est, ponenda enim est materia nullis certis terminis alligata, sed libera, & apta ad omnes recipiendos, vt cuncti videntur confiteri. Præter hęc argumenta à Ioanne contra se adducta etiam alia complura a posteriorib. afferuntur ad probandum primam materiam secundùm suã substantiam corpus dici nõ posse: sed quoniam magna eorum pars nullam efficacitatem habent, vt ipsimet fatentur, ideò cęteris omissis duo tantùm proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. *Quintũ argumentum* Alterum profitentur se ex Plotino accepisse in quarto libro secundę Enneadis, quod tale est: aliud est quãtum, aliud quantitas, sic aliud est magnum, aliud ipsa magnitudo; similiter aliud est corpus aliud corporeitas, nomẽ enim concretum significat quiddam diuersum ab eo, quod significatur per nomen abstractum; quantum enim significat id, quod habet quantitatẽ; magnum significat id, quod habet magnitudinem; corpus significat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere seipsum, habens enim debet esse aliud ab eo, quod habetur; itaque si prima materia est corpus, habet corporeitatem, proinde est quid diuersum à corporeitate, & a magnitudine, ergo non est ipsa corporeitas, & magnitudo, sed est subiectum corporeitatis, & magnitudinis; non est igitur dimensiones, sed subiectum dimensionum; proinde si mẽte ab eis abstrahatur, erit secundùm suam naturam penitus incorporea. *Sextum argumentum* Deinde argumentũ sumunt ex verbis Aristotelis, qui & in sexto Physicæ auscultationis agens de corpore, & in secundo libro eiusdem operis, & in principio primi ac tertij de Cęlo numerans corpora naturalia nullam primæ materiæ mentionem facit; sed sola composita, quæ ex materia & forma constant, corpora vocat; materiam igitur non putauit esse corpus, sed solummodo causam internam, & primum principium corporũ naturalium. Præterea sæpe Aristoteles quatuor elementa vocat simplicia corpora, quoniam, etsi ex materia & forma constant, tamen simplicia sunt, vt corpora, quum ex alijs simplicioribus corporibus non constituantur: at si prima materia corpus esset, non bene elementa vocarẽtur simplicia corpora, quia daretur corpus simplicius elementis. His igitur omnibus Aristotelis testimonijs ostenditur primam materiam secundùm suam naturam non esse corpus. His moti argumentis recentiores omnes asserunt materiam non habere aliam corporeitatem, quam illam, quæ est accidens de categoria quanti; substantiam verò ipsius nulla ratione posse dici corpus, sed esse substantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio a nobis proposita ab initio.

Propriæ sententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.

QVum hactenus omnes aliorum sententias exposuerimus, singulorũq; argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedẽdum est. *Opinio propria.* Ego puto primam materiam secundùm propriam naturam, & seclusa omni forma esse corpus de categoria substantiæ: quam sententiam, quanquam à nullo recentiorum receptã, nitar

nitar & ratione, & antiquiorum philoſophorum teſtimonio comprobare. *Corpus eſt generaliſſimum. Primũ argumentum* Illud in primis manifeſtum eſt, & ab ipſiſmet aduerſarijs cõceſſum, corpus latiſſimè acceptum, quod caduca corpora omnia, & ſola complectatur, eſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantiæ; huic neceſſarium eſt vnã aliquam naturam communem reſpondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatam, vnde ſumatur huius ſummi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in alijs eiuſdem categoriæ generibus, & ſpeciebus inſpicimus: ratio enim qua viuens eſt viuens, & qua eſt genus vniuocum, eſt anima vegetans; hac quicquid participat, in genere viuentis conſtituitur: ratio, qua animal eſt animal, & qua eſt vniuocum, eſt anima ſenſibilis: ſic ratio, qua homo eſt homo, & commune vniuocum, eſt anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam eſt conſtituta? quodnam eſt illud, quod in rebus naturę exiſtens facit eas eſſe corpora de categoria ſubſtantiæ? certè neceſſarium eſt vt omnia corpora vna, & eadem ratione ſint corpora, ſicut animalia oĩa habent a ſenſu vt ſint animalia: hæc ratio corporis neceſſe eſt vt ſit vel materia, vel forma, vel nexus formæ cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non poteſt, quoniam accidẽs non eſt aptum ſubſtantiæ eſſentiam conſtituere. Forma aliqua dici non poteſt, iam.n.reiecimus illorum ſententiam, qui formam corporis æternam in materia ſtatuebant, eaq; his temporibus ita eſt a communi omnium conſenſu reprobata, & exploſa, vt ſuperuacaneum ſit aduerſus eam aliquid præterea dicere, ſed pro comperto conſtituendum ſit nullam dari formam corporis. Reſtat igitur vt ratio corporis vel ſit materia, vel nexus formæ cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam ſecundum ſe incorpoream eſſe dicunt, in ſolo nexu formę cum materia rationẽ corporis conſtitutam eſſe arbitrantur: proinde nec materiam ſolam, nec formam ſolam, ſed ipſarum compoſitionem eſſe rationẽ omnis corporeitatis, vt quicquid materia, & forma conſtat, id corpus eſſe dicatur: hæc plurimorum latinorum, & omnium recentiorum ſententia eſt, quam ſi falſam eſſe oſtenderimus ſola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ ſit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus ęque participata, quæ reſpondens corpori ſummo generi in categoria ſubſtantiæ faciat illud eſſe vniuocum. Primum igitur contra illam communẽ ſententiam ita argumẽtor: ex componentibus incorporeis non poteſt compoſitum prouenire corporeum, at ſecundum eos non minus materia, quam forma, eſt incorporea, cõpoſitum igitur non poteſt eſſe corpus: maior clara eſt, quia neutrum componentium poteſt alteri dare corporeitatem, quum ipſum eam non habeat: quare nulla ratio apparet cur eorum nexus poſſit facere corpus, immò ratio adeſt manifeſta cur non poſſit. *Ratio vniuocationis debet eſſe ſimplex.* Præterea ratio, à qua ſumitur vniuocatio cuiuſlibet ſiue generis, ſiue ſpeciei, debet eſſe natura aliqua ſimplex, quæ illi extra animam reſpondeat, vt patet omnia conſiderando: nam ratio viuentis eſt ſimplex forma, anima nutriens, ſic ratio animalis eſt anima ſenſibilis; ſic ratio hominis eſt anima rationalis; ſic ratio equi eſt forma ipſa equi; ſic dico de alijs omnibus: vtamur igitur argumento tali; magis videtur ratio, qua homo eſt homo, eſſe compoſitio, vel natura aliqua compoſita, quam ratio corporis, quia ſpecies maiorẽ habet compoſitionem, quam genus; attamen ratio hominis non eſt compoſitio aliqua, ſed ſimplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet eſſe compoſitio, ſed debet eſſe aliqua natura ſimplex; atqui nulla eſt in rebus ſubſtantia ſimplex, niſi forma, & materia; ergo duarum altera ſtatuenda eſt ratio corporis: forma quidẽ ſtatui non poteſt, vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiuſq; propria, quæ ſpecifica vocatur, quorum neutrum dici poteſt; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamq; ipſi quoque aduerſarij nõ admittunt; forma vero ſpecifica facit quidem tale corpus, at non facit abſolutè corpus, nam a forma ignis habet ignis vt ſit tale corpus, nẽpè ignis, ſed non vt abſolutè ſit corpus; ſic animal a ſenſu habet vt ſit tale corpus, quod animal dicitur, non vt omnino ſit corpus; quandoquidem omnis eiuſmodi forma materiam reſtringit, eaq; reſtrictio repugnat naturę corporis, quod coarctandum non eſt, ſi cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum eſſe, non plura; ergo ſi forma animalis dat eſſe animal, non poteſt eadem dare eſſe corpus: adde quòd ratio hæc vniuocationis, de qua in pręſentia loquimur, vna tantùm, & adæquata eſſe debet; quare ſi ratio corporeitatis conſiſteret in forma animalis, ſolum animal eſſet corpus, vel omne corpus eſſet animal; ſic dico de alijs ſingularum ſpecierum ſiue ſpecialiſſimarum, ſiue ſubalternarum proprijs formis: ſi enim aliqua earũ daret eſſe corpus, ſimiliter quælibet aliarum daret eſſe corpus, quòd quidẽ abſurdum eſt; quia nulla iſtarum eſſet adæquata ratio, qualẽ in præſentia quærimus, a qua tanquam vna vniuocatio corporis deſumatur: quod ſi dicant aliam corporeitatẽ prouenire a forma animalis, aliam a forma lapidis, vt illa ſolis animalibus det vt ſint corpora, hæc vero ſolis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura reſpondeat, ſed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia verò illa; vt .n. corpus ſit vniuocum,

opor-

oportet vna, & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neq; accidens aliquod esse potest, neque forma vlla, nec compositio formæ cum materia, relinquitur eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat vt sit corpus de categoria substantię; reuera enim in corpore vt communi genere cõuenire nil aliud est, quam conuenire in participatione eiusdem materię: quare materia non modò corporea est, sed corpus ipsum, quod in categoria substãtiæ summum genus ponitur, idq; significare visus est Aristotele in contextu quinquagesimoquarto primi libri de ortu, & interitu, quando dixit materiã liberam ad opposita esse veluti genus. Argumentum etiam sumere possumus a corpore de genere quantitatis; quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantijs; ideò corpus de genere quanti, videlicet trina dimẽsio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire possumus, quum unum ab altero inseparabile sit; nam corpus ullum de categoria substantię dari, quod dimensiones non habeat, neq; possibile, neq; (ut mihi uidetur) excogitabile est: sed neq; trina dimensio esse potest absq; substãtia corporea, in qua inhæreat, accidens enim sine subiecto existere nequit; substantijs autem incorporeis dimensiones non inesse manifestum est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quam substantiale corpus esse illam substantiam, quę tribus dimensionibus subiecta est? etenim substantiam, quæ dimensiones non habeat, nemo uocaret corpoream, & eam in qua insint tres dimensiones, corpoream omnes uocant; uidetur namq; nomẽ corporis præcipuè dimensiones significare, & inde factum esse ut subiectum ab eo nome sumpserit, & sit appellatum corpus de categoria substantiæ, quòd nil aliud est, quam substantia trinæ dimensioni subiecta; hęc si ita uera sunt, ut negari non possint, tali argumento utamur: illud est primum corpus de categoria substantiæ ordine originis, a quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhęret tanquam proprium illius accidẽs; at prima materia est primum subiectũ corporis de categoria quanti, idq; ex ipsius materiæ natura primò emanat: ipsa igitur materia est primum corpus de categoria substantiæ: maiorem propositionem modò declarauimus, minor uero fuit antea diffusè, & abundè demonstrata. Clarissimum certè hoc est, ita ut mihi quidẽ res ipsa loqui uideatur: quia si materiam mente contemplemur abiunctam à formis, nil aliud cõcipere possumus, nisi corpus quoddam uastum, & indistinctum, & molẽ quandam uacuam, ut dicebat Plotinus: at formam dum sine materia consideramus, concipimus vt quoddã incorporeum, & indiuisibile, quod postea in materia quanta extendatur: quòd si alij tanto sunt ingenij acumine prędit, vt valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (vt meam ruditatem fatear) id facere minimè possum; immò non solùm à natura corporis abiungere mente naturam materię nequeo, sed eandem esse puto naturam corporis, & naturam materię, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

Materia est res corporea.

Secundũ argumentum

Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum authoritate.
Cap. XVIII.

SEntentiam hanc multorum authoritate confirmare possumus. Primùm quidẽ non dubito in eadem fuisse Plotinum, idque manifestum est legentibus quartum librum secundæ Enneadis, cuius verba aliqua antè considerauimus, quum de dimensionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipsum alijs legenda relinquo; materiam enim corpoream absque dubio ponit, & significat ita se habere substantiam materiæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectum se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhęreant substantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales corpori indeterminato, & potentiali, quæ est primæ materiæ natura; terminatæ verò, & actuales corpori determinatę naturę, & actuali, & perfecto; reuera enim neq; corpus de categoria quanti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neque hoc fine illo. Alexander quoque in secundo libro quæstionum naturalium capite tertio apertè dicit materiam, quæ secundùm se omnis qualitatis, & figuræ est expers, esse corpus sine actu. Hæc eadem sententia Simplicij fuit, qui in primo Physicæ auscultationis contextu sexagesimonono probare nititur materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima est corpus; quæ Simplicij argumẽtatio est optima, & eadem vsus est Aristo. in 2. lib. Physicæ auscultationis ad inuestigandum quid sit natura, & in secundo de anima ad indagandum quid sit anima; illud enim est natura, per quod naturalia à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis; sic igitur illud est materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Adducit

Plotinus. *Alexãder.* *Simplicius.*

cit etiam Simplicius locum Aristot. a nobis antea consideratum in 4. Physic. auscultationis part. 15. vbi Aristot. dicit materiam esse extensionem quandam, & molem: neque dicere possumus Simplicium eo modo id intellexisse, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam esse ipsasmet dimensiones, etenim ipse in contextu vigesimosecundo primi libri de Cęlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimensionibus loquitur, sed de ipsa materię substantia dimensionibus subiecta, & ad hunc sensum locum illum Aristot. trahit; sed argumentum quoque illud Simplicij, quod exposuimus, ad substantiã materiæ pertinet, qua enim ratione Aristot. essentiam declarat & naturæ, & animę, eadem Simplicius declarat essentiam materię, eamque dicit nil aliud esse, quam corpus indeterminatum, quare non potest intelligere materiam corporeã corporeitate accidentali, quia hæc essentiam materiæ non constituit, neque per hanc primo differunt substantiæ materiales ab immaterialibus: sed quisquis in memorato loco verba Simplicij legat, apertè videbit eum de substantia materiæ loqui, & eam probare esse corpus. Sed & Ioannis Grammatici opinio sententiam nostram confirmat, nam aliorum omnium proximè ad veritatem Ioannes accessit, vidit enim sub nube veritatẽ, neque eam ita est assequutus, vt se prorsus ab errore immunẽ seruauerit; nam cognouit substantiam materiæ esse corpus; sed quia non distinxit corpus de categoria quanti a corpore de categoria substantię, vnam putauit esse corporeitatem, quæ in dimensionibus consistit, eamque in compositis accidens esse dixit, in materia verò esse substantiam, & ipsammet substantiam materię, quum potius debuerit ex dimensionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoscendum substantiale corpus illis subiectum, & ab illis diuersum; quem errorem notasse videtur Auerroes in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, quando dixit aliquos existimasse corporeitatem, quæ est in prima materia, esse substantiam: itaque si Ioannes dixisset primam materiam ita esse corpus de categoria substantiæ, vt esset substantia dimensionibus subiecta, non vt esset ipsæmet dimensiones, nihil esset, in quo eum reprehendere hac in re possemus; in hoc tamen eius confessionem accipimus, quòd dicit primam materiam esse corpus de categoria substantię, quod nos quoque asserimus. Auerroes quoque idem sensit, vt ostendere possumus multa eius dicta perpendendo in varijs locis: primùm quidem consideranda sunt duo Auerrois dicta, quę pugnare inter se videntur, nam in tertio Metaphysicorum commentario vndecimo, & in octauo Metaphysicorum vltimo, & in Epitome Metaphysica tractatu secundo capite decimotertio inquit genera esse composita, & ex

Io. Grammaticus.

Auerroes.

Genera esse composita.

materia & forma constare: cõtra verò in secundo Physicę auscultationis commentario vigesimooctauo, & in primo Metaphysicorum decimoseptimo & in septimo Metaphysicorum quadragesimotertio, & in octauo Metaphysicorum sexto, & in eodem loco Epitomes Metaphysicę dicit omnes partes definitionis esse formas, genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem; quę duo dicta contraria uidentur, quia si genus est forma, non potest ex materia & forma constare: non sunt tamẽn contraria, quia simul utrumq; uerum est, diuersis enim modis genus dici potest & forma & materia, & constans ex forma & materia; ipsum quidem secundùm se compositum est, cõstat enim animal ex forma animalis, & materia illi formę subiecta, ideo etiam Alexander in secundo libro quęstionum naturalium capite vltimo dicit animal significare formam in materia, & eam formam uocat communem; hinc autem fit ut modo materia, modo forma appelletur: dum enim consideramus ipsum esse tale per formam, nõ per materiam, dicimus genus significare formam; animal enim non per materiam, sed per formam suam est animal, & ita significare dicitur formam vniuersalem: verùm quia animal respectu formæ specificæ locum habet materiæ, ideo animal est in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licèt secundùm se sit per formam animal, & licet ex materia & forma constet. Cæterùm Auerroes quando in memoratis locis inquit genera esse composita, excipit solum generalissimũ, quod dicit esse simplex, quum omnia subalterna genera sint composita, vnde colligit generalissimum non habere definitionem: quæ Auerrois sententia de supremo genere est rationi maximè consentanea, quia esse supremum genus, & ex materia & forma constare implicant contradictionem, & simul existere nequeunt, nam omne habens formam informãtem, & restringentem ipsam materiam habet necessario differentiam constituentem, proinde etiam necessariò habet genus, quare non potest esse supremum: itaque si omne genus ex materia & forma constare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad summum vnquam perueniemus. Quum igitur manifestum sit Auerroem putasse supremum genus vniuocum in categoria substantię esse corpus, idque dicat esse simplex, necessarium omnino est vt sit vel sola forma, vel sola materia; forma sola esse nõ potest, quia forma sola non patitur, nec recipit, summum autem genus patibile maximè est, & recipit omnes inferiores differentias diuidẽtes, sicuti materia recipit formas: adde quod si esset forma, non esset forma abiuncta a materia, sed forma materialis, esset igitur forma in materia, sicut alia quoque inferiora genera, quare non

esset

Genus varijs modis & forma, & compositũ dici põt.

Solum generalissimũ simplex est.

esset simplex, neque supremum, siquidem omnis forma materialis materiam præsupponit, vtpotè natura priorem: restat igitur vt sit sola materia, eaque est Auerrois sententia in prædicto loco Epitomes Metaphysicæ, vbi ait [genus generalissimum non habet definitionem, & nihil est eo propinquius primæ materiæ] & in commentario quadragesimotertio septimi Metaphysicorum inquit genera distingui inter se quatenus alia sunt similiora formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ sit coarctare, ac distinguere, sequitur vt inferiora genera tanquam restrictiora, & distinctiora magis habeant rationem formæ, superiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius est genere superiore, ei namque tanquam materiæ formam superaddit, quare ad illud eam habet rationem quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad potestatem: quamobrem necessarium videtur vt, quoniam ad genera superiora ascendentes, quantò magis ascendimus, tantò ad materialiora, & magis potentialia transimus, neque in infinitum ascendimus, desinamus tandem in supremo, quod sit pura materia, hac enim nihil in genere substantiæ potentialius, atque imperfectius datur; rectè igitur Auerroes dixit generalissimum esse proximum, & simillimum primæ materiæ, & esse simplex, genera verò subalterna habere compositionem, atq; ex materia, & forma constare. Ceterùm quærere aliquis posset, cur Auerroes dixerit corpus supremum genus esse proximum primæ materiæ, nec dixerit esse materiam ipsam, si nil aliud significat nomen corporis; nisi ipsammet materiam. Ad hoc facilis erit responsio, si materiæ, & generis tum discrimẽ, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in secundo libro naturalium quæstionum capite vltimo, sed ea quæ ab ipso ibi dicuntur, adeò leuia sunt, vt ad propositũ nihil conferant; sumit enim Alexander genus logicè potius, quam naturaliter, nempè vt est in animo, & vocatur vniuersale post multa, non vt significat naturam communem, quæ extra animam in rebus existit, diciturq; vniuersale in multis, sic autem facile ipsi fuit generis, & materię discrimen considerare; nos verò non de conceptione animi loquimur, sed de ipsa re, quæ extra animam conceptui generis respondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hęc natura ab ipsa materia distinguatur. Rem hanc doctissimè, ac profundissimè declarat Auerroes in sexto commẽtario octaui Metaphysicorum, & docet materiam, & genus esse idẽ re, sed ratione distingui: animal enim, quod est in speciebus est tum materia, tum genus specierum, genus quidem quatenus est id, quod respondet conceptui in animo existenti, & ita sumitur ad modum totius; materia verò dum sumitur ad modum partis, si enim sumatur vt hominis pars essẽtialis, hoc modo non est hominis genus, nec de homine prędicatur, quia nulla pars de suo toto prędicatur in casu recto, & nullum totum est sua pars, proinde possumus dicere non esse veram hanc propositionem, homo est animal, dum sumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non est sua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis esse materiam hominis non genus; si verò sumatur animal non vt pars hominis, sed vt totus homo potestate, & confusè consideratus, hæc propositio est vera, homo est animal, & animal sumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideò Aristotele in contextu tertio, & vltimo octaui Metaphysicorum dixit materiam, & formam idem significare, cum discrimine tamen actus, & potestatis; nam materia hominis est potestate idẽ homo, qui postea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit materiam non prędicari de composito quatenus est eius materia, sed quatenus est eius genus, & sumitur ad modum totius, nempè vt est potestate totum compositum; eadem ergo est res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis, & materiæ conuenientiam respexit Aristotele in contextu quinquagesimoquarto primi libri de ortu, & interitu, quando dixit materiam esse veluti genus, & in eodem libro in capite de accretione dum materiam sæpe vocauit genus commune. Hęc omnia, quæ in animali considerauimus, si supremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus.n. significat ipsam primam materiam, & ipsi tanquam generi nil aliud in rebus respondet, nisi prima materia, sed sumi potest corpus, & ad modum partis, & ad modum totius; vt respectu elementi corpus est tum materia, tum genus, est enim genus ignis quatenus est potestate ignis, & totum ignem significat confusè, materia verò quatenus est altera pars substantiæ ipsius ignis, quę potẽtiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus non est genus ignis, nec de ipso prędicatur in recto, sed est ipsamet prima materia nempè corpus nulla differentia constituente coarctatum, sed simplex, & omni carens compositione; ideò eadem differentia vocatur diuisiua respectu generis cõsiderati quatenus est genus, hoc est quatenus est totum quoddam commune; & vocatur constitutiua, dum idem genus consideratur vt illi substratum tãquam materia, quæ a forma perficitur. Possumus autem ex ipsa elementi natura sumere pro hac sententia argumentum validum: nam si ab aliqua specie auferatur mente differentia constituens,

Dubium. *Solutio.* *Differẽtia inter genus et materiã secundum Alexãdrũ.* *Differẽtia secundum Auerroem.*

tuens, remanet natura communior, quæ vocatur genus, vt ſi dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & ſic de ſingulis; ignis autẽ ex prima materia, & propria forma conſtat, ideò ſi propria ignis differentia, quę ipſius forma eſt, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet niſi prima materia, ergo prima materia eſt genus ignis: non eſt autem aliud ignis genus, niſi corpus, ergo prima materia eſt corpus, nec reuera dicere aliud poſſumus, ignis enim, & ignis eſt, & abſolutè corpus, habet autem a ſua forma vt ſit ignis, quare non habet ab eadem vt ſit corpus hoc igitur habet à materia, quum nihil in igne ſit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifeſta eſt cur dixerit Auerroes nihil eſſe primæ materiæ propinquius, quam generaliſſimum, nec dixerit generaliſſimum eſſe ipſammet materiam; quamuis enim eadem res ſit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generaliſſimum res omnes complectens: dum enim ſumitur ad modum partis, eſt prima omnium rerum materia, quæ eſt poteſtate res omnes, & fit ſingula res per receptionem formæ: dum autem ſumitur ad modum totius, & vt confuſè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita eſt omnium genus; neque ob aliam rationem dicitur genus habere in ſe differentias poteſtate, non actu, & ſpecies omnes eſſe in genere poteſtate, niſi quia genus eſt materia; etenim materia poteſtate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & eſt poteſtate omnia, quæ ex ea fieri poſſunt: ob hanc igitur conſiderationum diuerſitatem non dixit Auerroes genus generaliſſimum eſſe primam materiam, ſed dixit nihil eo eſſe propinquius primę materię: hęc oĩa ex Auerrois verbis colliguntur in illo ſexto commentario octaui Metaphyſicorum, dum docet quomodo genus differat a materia: quem locum Ioannes Gandauenſis certè nõ vidit; quia ſi vidiſſet, non profiteretur ſe huius diſtinctionis inuectorem fuiſſe, vt in ſeptimo Phyſicorum quęſtione vltima gloriatur. Ponitur etiam clarè tota hæc veritas ab Auerroe in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite vltimo, vbi nõ omnino reprobat Auicennę ſententiam quod materia ſit corpus, ſed ſolùm ſi ab Auicenna id non rectè ſumatur: nam (inquit) quum dicimus materiam eſſe corpus, duobus modis id poſſumus intelligere, primò vt ſit corpus per formam corporis æternam, & diſtinctam à formis elementorum, quo quidem modo quiſquis dicat materiã eſſe corpus, decipitur, quia materia ſic non eſt corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidem formam aliquam in prima materia diſtinctam a formis elementorum, ſed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ eſt veluti genus formis elementorum, qua ratione ſi Auicenna intellexit materiam eſſe corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum eſt, ita me Dijament, & hinc infert ſtatim corpus eſſe ampliſſimum genus vniuocum, quod in indiuiduis ſubſtantiæ reperiatur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertiſſimè continetur; nam concedit Auerroes materiam eſſe ſummum genus in categoria ſubſtantiæ, ſi modo ſumatur vt genus, id autem eſt ſi ſumatur vt inclinata ad formas elemẽtorum, quod eſt eam ſumere ad modum totius, & quatenus poteſtate eſt ipſa elementa tota; vnde colligit corpus eſſe genus vniuocum, cui reſpondet in rebus vna communis natura, quæ eſt natura primæ materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam eſſe corpus, idq; ita apertè, vt nullus cauillandi locus relinqui videatur. Notandum autem eſt Auerroem ibi ſolas elementorum formas nominare, non quod neget corpus eſſe genus etiã miſtorum, ſed quia materia primùm recipit formas elemẽtorum, deinde per eas etiam formas miſtorum, ideo ſatis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia eſt immediatè propenſa. Pręterea aduertendum eſt Auerroem non abſque artificio dicere corpus eſſe ſupremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis ſubſtantię, nec dicere in categoria ſubſtantię, quia ipſum conſiderat non prout eſt conceptus animi, & vniuerſale poſt multa, ſed prout eſt natura communis extra animam exiſtens in indiuiduis, & illi conceptui reſpondens, quę dicitur vniuerſale in multis; per hanc enim fit vt corpus ſit genus vniuocũ, ſicut antea dictum eſt. Ex his obiter colligere poſſumus latinorũ errorem, qui diſtinguunt genus phyſicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicum; genus enim phyſicum inquiunt eſſe genus ſubiectum idest materiam vnam; genus autẽ logicum eſſe genus pręedicabile; quare putant ſubſtantiam ęternam, & ſubſtãtiam caducam in genere phyſico non conuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicut has ſubſtãtias differre inter ſe plus quam genere, nempe phyſico, conuenire tamen in genere logico, hoc eſt in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni ſubſtantia tam æterna, quam caduca: quæ ſententia iure a Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam nec duo genera re diſtinguẽda nõ ſunt, quum non detur vnum ſine altero, & ſint vnum re, duo autẽ ratione; nam genus prædicabile non poteſt vocari vniuocum, niſi ei extra animam vna communis natura reſpõdeat, proinde vanus eſt ille conceptus, cui nulla reſpondeat in rebus communis natura; propterea ſubſtantię a materia abiunctæ, & corpora cęleſtia, & corpora inferiora nullum habẽt commune genus prędicabile uniuocũ, quũ .n. in materia nõ conueniant.

Corporalis modo eſt genus generaliſſimum, alio modo eſt prima materia.

Nota alia Auerrois verba.

Latinorum error de genere logico distincto à genere Phyſico.

ueniant

ueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substantiæ vniuocum est corpus sola inferiora complectens; quia hęc communi materia participant, a qua hæc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententiæ comprobationem verba quædam Thomæ, & Caietani adducere: quũ enim Thomas in prima parte summæ quæstione decimaquinta articulo tertio dicat in Deo esse ideam primæ materię, non tamen aliam ab idea compositi, ibi Caietanus quærit cuiusnam compositi idea sit idea primæ materiæ iuxta Thomæ sententiam; & respondet hanc esse ideam corporis, quod est genus in categoria substantię: vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materiæ naturam, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Caietanus.

Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio. Cap. XIX.

Eritate ita declarata, ac demonstrata; vt omnia aduersantia argumenta facilè soluantur, sciendum est corpus de categoria substantiæ accipi duobus modis, sed altero in duos diuiso tres oriuntur: primùm enim sumitur pro corpore perfecto, & existentiæ actum per se habente, quod quidem non modò est corpus, sed etiam tale corpus, & certæ alicui naturę alligatum, & hoc ex necessitate est compositum ex materia & forma constans; quę prima acceptio dici potest præcipua, & prima primitate euidentiæ, ac perfectionis: secundo modo sumi potest corpus pro corpore indeterminato, & nulli certę naturę alligato, quod sit tantummodo corpus, sed non tale corpus, idq; significat primam materiam; & hæc quoq; acceptio dici potest pręcipua, & prima, sed alio modo, nempe primitate causę & originis: hic modus diuidi potest in duos: vnus est vt nomine corporis significetur materia sumpta vt materia, non vt genus, nẽpe considerata ad modum partis, & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in recto, quæ dicetur secũda corporis acceptio; alter verò est vt sumatur materia vt genus, & ita nomẽ corporis significabit corpus secundùm se indeterminatum, sed potestate determinatũ, quatenus est potestate omnia naturalia corpora perfecta, & de ijs prędicatur, & sumitur ad modum totius, ita vt vera sit hęc enuntiatio, homo est corpus, quę erit tertia acceptio corporis. Hac distinctione multas difficultates soluemus: nã si primo modo sumatur corpus, fatemur primã materiã ita corpus non esse quippe quæ non est perfectum corpus, sed est tamen ratio, & inchoatio oĩs corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora sublunaria dicuntur corpora, licet non sit corpus actu per se existens, & nobis euidens: secũdo tamen, ac tertio modo materia dici põt corpus, scilicet imperfectissimũ, & nulli certæ naturę alligatum, iam dictum est. Soluitur aũt per hęc quoddam exoriens dubium: nam dicere solent substãtias positas in linea media categoriæ substantiæ esse solas compositas, quum substantię simplices in lateribus potius, quàm in linea media collocentur; quomodo igitur corpus, quod est supremum genus, potest esse simplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere possumus esse quidem compositas omnes substantias, quæ in media categorię linea ponuntur, nempe omnia genera, & species, sed vno excepto generalissimo, quod ex necessitate est simplex, vt antea & Auerrois testimonio, & ratione demonstrauimus: quod verò dicitur substantias simplices in lateribus esse ponendas, verum est de solis formis, non est verum de materia; manifestum enim est in lateribus solas differentias poni, quæ non sunt nisi formæ; genera verò, quæ respectu specierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret materiam in altero latere locandam esse, ridiculum se omnibus præberet; quia sic diceret eam fungi officio differẽtiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturã constituere, nec rem à re distinguere apta est: nullus igitur in categoria substantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, nisi qui supremus omnium in media linea est, quatenus materia est corpus, & communissima natura participata ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prędicata, in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam possumus hoc quoque sopremum modo aliquo esse compositum: quamquam. n. secundùm suam naturam simplex est, potestate tamen est compositum, quatenus est potestate omnes suæ species, quarum quælibet ex materia & forma constat: sic autem in gradibus categorię substantię optimus ordo seruatur; nam species infirma est actu composita, neque in ea remanet potestas vlla ad maiorem compositionem, quia iam habet vltimum actum; genera verò intermedia composita quidem sunt, sed actu imperfecto, & misto cum potestate, & aptitudine ad alium præstantiorem actum, & ad aliam compositionem: restat igitur vt supremum genus sit compositum potestate solùm, non actu; quia si esset actu compositum, non esset supremum, sed aliud supra se genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ substantię, & locum habet supremum, & dicatur corpus, idq; simplex secũdùm propriam naturam, potestate tamen compositum; quia potest quamlibet specierum suarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Prima acceptio corporis.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

Dubium.

Solutio prima.

Solutio secunda.

Nota ordinem in gradibus prædicamenti substantiæ.

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. XX.

Reliquum est vt omnia trium dictarum sectarum argumēta soluamus. Prima secta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam vtebatur primùm tali argumento; nisi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo: ad hoc negāda est consequentia: ad probationem autem dicimus productionem esse composito attribuendam, non formę; id enim, quod propriè generari dicitur, non est forma, sed compositum; ideò ad euitandam creationem satis est si compositum ex pręsupposita materia producatur; forma verò non est ens per se completum, quod produci dicatur, sed est perfectio alterius, quæ si tota producitur, nō ob id creatur, quia ad euitādam eius creationem satis est si pręsupponatur materia, è qua educatur: quod si hoc modo creatio nō euitatur, ne ipsi quidem aduersarij eam euitare possunt, vt supra cōsiderauimus; quando argumētum hoc aduersus eos retorsimus: necesse enim est, si res aliqua sit generanda, vt producatur ab agēte noua perfectio, quę prius non fuerit, itaque hæc creabitur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia sic agens non producit rem aliquam nouam, dum de potestate materiæ formam educit, sed potius rei, quę pręerat, nouam perfectionem largitur; hęc autem apud Aristotelem est generatio, nō creatio, quia præsupponitur materia, ex qua educatur forma: de forma quidem abiuncta a materia argumentum esset efficacissimum, hęc.n. si ab agente produceretur, vtiq; creari diceretur, vt nos Christiani asserimus Angelos olim a Deo fuisse creatos, & humanas animas quotidie a Deo creari, non de potestate materiæ educi; sed huiusmodi productio Arist. cognita non fuit. Ad secundùm argumentum, quum dicitur, corpus est genus vniuocum, ergo illi vna realis natura respondet, concedimus hoc: quū uero additur, hæc est forma corporis, hoc negādū est, negamus.n. tertiū illud ab ijs iactū fundamentū, quo statuebant rationē vniuocationis semper esse formā; fatemur quidē cum Auerroe genus esse formā vniuersalē, sed excepto solo supremo genere, quod est sola materia, ipsum.n. Auerroes iam expressè excepit, vt iam ostendimus; per materiam autem satis superq; seruatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat: patet igitur solā primæ materię naturā, & vitare creationē formarum & corporis uniuocationem constituere; cuius natura in rerum generatione, & interitu nunquā interit, quia est omnibus necessaria. Ioannis autem Grammatici argumenta solutione non egēt; ijs enim nil aliud ostenditur, nisi materiam esse corpoream, & habere trinā dimensionem ab ea inseparabilē, quod nos quoq; asserimus; at non probant materiam esse essentialiter trinam dimensionē: ideo si consequens hoc ipse ex ijs argumentis deducat, negādum est, nam est quidem materia corpus trinæ dimensioni subiectum, sed non est ipsamet trina dimensio. Consideranda manent argumenta pro tertia secta, quæ omnino negat materiam esse substantiale corpus, sed incorpoream penitus esse dicit; horum aliqua ab ipso Ioāne contra se adducta, & soluta sunt, aliqua verò ab illius sententiæ sectatoribus proposita, quæ omnia expendenda a nobis sunt. Primum Ioānis ab ipsomet optimè soluitur dicendo in interitu corporum naturalium non dimēsiones ipsas interire, sed terminos tantū dimensionum, vt nos iam declarauimus. Ad secundū respondet Ioannes dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsā materia esse substantiam, idque non esse absurdum, quū etiam in alijs hoc idem videamus; nam calor in mistis est qualitas, in igne autem substantia, quia est forma ipsa ignis. Hæc Ioannis respōsio omnino reijcienda est, quum innitatur falso fundamento, quòd possit eadem res in hoc esse accidens, & in illo substātia; id enim quod secundum propriam naturam est quātitas, vel qualitas, non potest non vbiq; eandem conditionem seruare; nec video qui fieri possit vt calor idem in misto manens, qui in elemēto fuerat, non mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidē est. Nos igitur dicimus argumentum hoc contra Ioannem esse efficacissimum, & insolubile, sed nobis nō officere, quippe qui non asserimus substantiam materiæ esse ipsasmet dimensiones sed dimensiones dicimus esse accidens & proprietatem insequentem substantiam materię, & ab illa diuersam. Ad tertium negat Ioannes falsitatem consequentis, & longo sermone nititur demonstrare materiam debere esse affectam, si ex ea debeant omnia fieri, quia si esset penitus informis, & inaffecta, esset nihil & exprimi nullo modo posset: fatetur igitur materiam dici modo quodam affectam, atq; formatā, dum dicitur esse trina dimensio, neq; hoc repugnare naturę ipsius materiæ, quæ nō debet esse nihil, sed aliquid. Hęc Ioannis responsio melius est declaranda, ipse nanq; non videtur rei veritatem plenè fuisse assequutus, ideò nec benè eā exprimere potuit: duobus modis solet accipi nomen formæ, uno modo pro illa, quę est altera pars cōpositi, & informat materiā; altero modo pro quidditate, & essentia cuiusq; rei siue compositę, siue simplicis: primò igitur modo materia est informis, sed non secundo, quum enim omnis forma materiā in formā restringat ipsam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ

Ad primū pro forma corporeitatis.
Ad secūdū
Ad argumenta Ioānis Gram.
Ad arg. 3 opinionis cōmuni.
Ad primū responsio Ioannis.
Ad secundum respōsio Ioānis.
Responsionis ipugnatio.
Responsio vera.
Ad tertiū respōsio Ioannis.
Responsionis correctio.
Forma dupliciter accipitur.

Quo mate ria secundũ se hēat forma & affectionem. formæ ipsa materiæ essentia expers esse debet, & ita est informis; habet tamen formam secundo modo, quia propriam habet essentiam, & proprium quid est, vt nos antea demonstrauimus, siquidē non debet esse nihil, sed aliquid, & hæc materiæ essentia non est alligata alicui certæ naturæ; quare non repugnat materiæ hoc modo formam habere: affecta etiam potest esse materia, dummodo nō tali affectione, seu tali accidēte, quo eius natura coarctetur, & alligata significetur; at trina dimensio interminata non coarctat materiā ad vllā certā naturam, quū sit accidens communissimum, & necessariū omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indistinctè recipiendas. Quod igitur dici solet materiā secūdùm essentiā suam esse informem, & inaffectam, id ita intelligendum est, vt solùm negetur eam habere talem formam, vel talem affectionē, per quam materia ad certam aliquam naturam restringatur. *Ad quartum respon sio Ioānis.* Ad quartum Ioannes optimè respondet materiam esse secundùm se corpus infinitum, non quidem infinitum actu quia tale infinitum non datur, sed infinitum per mentalem abstractionem à finibus, ac terminis, semper. n. est actu sub terminis, & finita; sed quia secundùm propriam naturam nullos sibi certos fines præscribit, ea ratione vocatur corpus infinitū, hoc est non ex seipso finitum, qua de re antea plura diximus, quum de materiæ dimensionibus loqueremur. Hæc sunt argumenta a Ioanne contra se adducta & soluta, quibus tertia illa sententia comprobatur, quod *Ad quintū* materia secundùm se incorporea sit. Soluenda manent alia argumenta a recētioribus adiecta ad eiusdē sententię confirmationē. Ad primū sumptū à corpore, & corporeitate, tāquam a concreto, & abstracto, dicimus nomine corporis duo in præsentia posse significari: vel. n. vtrumq; simul corpus denotamus, vnū de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, simul iuncta, hoc est substantiam quantam; vel solam subiectam substantiam absq; dimensionum consideratione: si primo modo sumatur corpus, vtiq; aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus. n. dicitur totum coniunctum, corporeitas verò solas denotat dimensiones, quæ in illo habent locum formæ, licèt ex eis, & substantia subiecta non fiat vnū nisi per accidens. in tali autem vno aliud est quidditas, aliud est id, cuius est quidditas, vt ait Arist. in contex. vigesimo septimi Metaphysicorum: & ita aliud est corpus, aliud corporeitas, corpus enim significat substantiā quantā, corporeitas verò solam quantitatem. At si secundo modo materiā dicamus corpus, substantiā simplicem dicimus, quæ est vnum per se, quare corporeitas nil aliud significabit; quā ipsammet essentiā materię: quęrere igitur an differant corpus, & corporeitas, est quærere an in eo, quod est vnum per se, differat quidditas ab habēte quidditatem. Aristotele quidem in septimo Metaphysicorum contextu vigesimo, & vigesimo primo inquit idem esse quidditatē atq; habens quidditatem, nempe in eo, quod sit vnum per se, sed non in vno per accidens: tamen in tertio libro de anima contextu nono, & in primo de Cœlo nonagesimosecundo dicere videtur aliud esse quidditatem, aliud habens quidditatem. Sed hac de re nobis in præsentia disputandū nō est: satis esse debet si dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita se habere corpus illud ad corporeitatem, ut Cœlum ad Cœleitatem; nomine enim cœleitatis significamus ipsam cœli quidditatem, siuè sit idem quod Cœlum, siuè non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ significamus, quia ponimus materiam essentialiter esse corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem nihil ad rem, quia neq; id asserere, neque negare nobis obest, dum sumitur corporeitas pro ipsa materię essentia distincta a dimēsionibus; quoniam ad nos non attinet quęrere an differāt quidditas, & habens quidditatem, pręsertim in simplicibus substantijs, cuiusmodi, & Cęlum, & materia prima esse statuuntur. Postremum argu- *Ad sextū.* mentum, quod ex uerbis Arist. in uarijs locis sumitur, facile soluitur: quòd enim sæpe naturalia corpora numerans nullam materiæ mentionem faciat, hoc certè nihil est, solet. n. Arist. sola corpora perfecta, & actu existentia enumerare, quia cum horum numeratione simul materia numeratur; quū materia non sit aliud corpus ab his perfectis corporibus distinctum, sed sit hæc omnia, quia nunquā reperitur nisi formata: sic neq; genus aliquod existit extra species suas, proinde earū numeratione dicitur numerari, ut in illis apud Arist. locis notare possumus; nominat. n. in corporibus naturalibus stirpes, & animalia, non tamen nominat uiuēs commune earum genus: quid igitur? nominat ne ibi omnia uiuentia, an non omnia? absque dubio nominat omnia, licèt non nominet uiuens genus, quia omnium specierum nominatione numeratum, & comprehensum genus esse intelligitur: itaq; dicendum est nō nominari ibi corpus, quod est omnium genus materiam primā significans; quia sat est omnes eius species nominari, in quibus generis natura comprehenditur: esset quidē mancus Arist. si in illa enumeratione aliquam speciē non nominasset alijs eiusdē generis nominatis, quoniā una in alijs non continetur; sed nominans oēs species omisso genere mancus dici nō potest. Elementa uerò solent appellari simplicia corpora respectu aliorum perfectoru, & actu existentium corporum; mista namque in elementa dissoluuntur, hæc uerò non amplius in alia, quæ per se existāt actu; itaque dicuntur simplicia com-

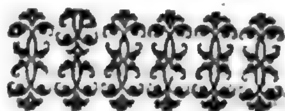
paratione omnium inter se specierum corporis, non comparatione generis: idq; ita est manifestum, vt puerilis admodum hæc argumentatio dicenda sit; etenim dimissa etiam hac nostra de prima materia opinione, nonne secundùm omnes commune est elemētorum genus corpus? nonne quodlibet genus specie sua simplicius est, quum species præter genus differentiam habeat adiectam? igitur si efficax eorum argumentum est, datur etiam secundùm ipsos corpus simplicius elementis, quod est eorum commune genus: quare ab ipsis quoque aduersarijs soluendum est argumentum, quum eis non minus, quam nobis, officere videatur.

Epilogus omnium, quę de prima materia dicta sunt. Cap. XXI.

HÆc omnia, quę de prima rerum materiæ a nobis declarata fuere ordine seruato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, si epilogo colligere velimus ordine naturæ seruato, ab ipsa materiæ natura, & substantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inseparabiles sunt, & ab his demum ad ea, quæ ipsi materiæ accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur; dicemus enim primam materiam suapte natura esse corpus de categoria substantiæ indeterminatum, nulli certæ naturę alligatum, & aptum omnia fieri, quod significat corpus generalissimum in categoria substantiæ, & ipsum vniuocum esse facit; ideò in ipsa materiæ natura nullus actus inest, sed est substantia quędam indeterminata potestatē habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materiæ natura duę proprietates emanant, quę ab ipsa nunquam separantur: vna est quantitas nullum secundùm se terminum habens; prima enim radix, & fons, a quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiæ: altera verò est potestas illa vniuersalis recipiendi omnes formas indistinctè, quæ si ad materiam referatur vt absolutè, & in prima notione acceptā, est proprietas eius naturam consequens; si verò consideretur materia cum respectu ad alia, & vt principium, & materia aliorū est, hæc eadem potestas vniuersalis de essentia materiæ est, qa est ratio formalis constituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & potestas particularis, quæ cum priuatione est coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ est generationis terminus a quo; quare in aduentu formæ recedit, & interit, & simul etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodò formam, quæ acquisita est, respiciebat: hæ itaque neque de essentia materiæ sunt, neque eam consequuntur, sed ei prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his omnibus est discrimen, q sola priuatio meretur nomē principij distincti à principio materiali, sed non quantitas, neque potentia materię; nam priuatio propriam principij rationem habet, distinctam à ratione materialis principij, est enim terminus generationis, a quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem generationem pręcedit: ratio autem principij materialis est ut sit subiectum generationi, quod idem maneat sub vtroque contrario termino: quantitas verò, & potestas materiæ nullam habent propriam principij rationem, sed sunt subiectæ materiæ conditiones necessariæ, ideò nullum principium à materiali principio distinctum constituunt.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE NATVRA.

Quid sit natura. Cap. I.

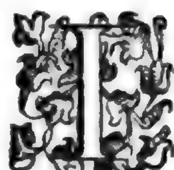

DE rebus naturalibus diffusè, ac diligenter acturus Aristo. non absque ratione in ipsomet naturalis philosophię limine de natura agere constituit, quandoquidem nihil est naturalius natura ipsa; & affirmare etiam absq; dubio possumus totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Aristo. ipse significauit, dum frequenter eam disciplinã vniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, immo & summoperè necessarium philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Aristotele in secundo Physico hac de re traduntur, quum præsertim ab aliorum opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quantum in me est, explanare constitui. Duo autem sunt, in quorum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum, vnum est quid sit natura, alterum verò quænam sit. Quid sit natura ab Aristotele declaratum habemus hac definitione, natura est principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ satis trita, atque vulgata sunt, consulto prætereo; id potissimum censeo esse animaduertendum, naturam in rebus naturalibus causam esse motus non solùm in eo ipso corpore, in quo inest, quem immanentem motum vocant, verùm etiam in alio, & extra, quem transeuntem appellant; motus enim ignis à medio prouenit ab ipsa ignis natura tãquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipsomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incalescit, quę dicitur operatio transiens, non minus prouenit à natura ignis; sicut enim ignis per suam naturam ascendit, ita per suam naturam calfacit alia: Aristot. autem per solas operationes immanentes definire naturam voluit, nempè per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest; non quod negauerit eiusdem operationes transeuntes, negari etenim non possunt; sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quid sit natura, quum ars quoq; sit principium motus recepti in alio: quonã igitur naturę proprium est motum per se producere in illomet, in quo ipsa inest, corpore, neque id vnquã competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optimè declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte, per hoc solum neglecto altero naturam definire cõstituit; nec tñ negaret naturam esse principium, & causam motus ẽt in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est, proinde naturale illud esse intelligitur, quod tale in se principium habet, hoc est internam propensionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc est qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

Definitio naturæ.

Natura est causa motus & in eodem, & in alio.

An natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa facimus, quia tum ab interpretibus Aristot. declarantur, tum etiam fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit vt in libros physicos possimus edere commentarios; nunc illud explicandum est, cuius potissimum gratia hęc de natura scribere constituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum actiuum, an passiuum, de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna putauit actiuum tantùm principium intelligendum esse, id enim videtur significasse Aristot. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia a non naturalibus inquit, artefacta non habere in seipsis factionis principium, quum igitur per hoc separet naturalia a non naturalibus, vult naturalia habere in se actiuum principium motus, nam factionis principium non est nisi actiuum. Consueuit etiam Aristoteles causam effectricem appellare principium vnde motus,

Pro Auicenna primũ argumentũ.

Secũdũ argumentum

credibile ergo est in hac definitione principiū motus sumi pro principio actiuo. Hęc tñ sētentia non est consona verbis Arist. qui postea inquit non solā formam, sed ēt materiam dici naturā; materię aūt nullam tribui posse actionem certū est, sed passionem tantummodò, non pôt igitur materia esse principium motus nisi passiuum, proinde in ea definitione necesse est significari ēt principium passiuum. Pręterea Aristo. in contex. trigesimosecūdo octaui libri inquit elemēta hēre in se principium motus non actiuum, sed passiuum, & loquitur de ipsorū motu naturali, ergo putat naturā esse ēt principium motus passiuum. Sumitur ēt contra Auic. argumentum à cœlesti corpore, in quo negare non possumus inesse naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id. n. asserit Arist. manifestè in contex. quinto primi libri de Cœlo; attamen nulla est in eo corpore natura, quę sit actiuū principium motus, sed solum, quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstrabimus; ergo fatendū est naturam esse principiū motus passiuum, quia hoc negato non esset in Cœlo natura, proinde non esset Cęlū corpus naturā habens, nec species corporis naturalis, neq; motus Cœli posset vocari naturalis, quę omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennæ opinio reijcienda est.

Opinionis confutatio. Primū argumentum · *Secūdū argumentum* · *Tertiū argumentum* · *In lib. de natura cœli.*

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

Ontra verò Simplicius pluribus in locis, præsertim vero in contex. 16. secundi physicorum, & in procemio librorum de aīa dixit naturā non esse motus principium actiuum, sed solùm passiuum; & in hoc separat naturam ab aīa, quam sub natura contineri, & naturam esse oīno negat: adeo nō defuere qui Simplitium accusauerint inconstantię, & contradictionis, qm̄ in primo contex. secundi physicorum declarans illam naturaliū corporum propriam conditionem, quod hēnt in se principiū motus, exposuit principiū actiuum: sed ipsemet Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nā postea in expositione contextus decimisexti eiusdem libri asseruit se antea pingui Minerua esse loquutū; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens statuit naturam esse reuera principium motus passiuum tantùm, non actiuum, & ad hoc probādum tribus argumentis vtitur. Primum est: si natura dicatur principium motus actiuum, nō distinguetur natura ab aīa, quum aīa sit principiū motus actiuum, & hoc sit proprium animę, vt ait Arist. in contex. 29. octaui physicorū, qm̄ igitur anima non est natura, & ea est propria aīæ conditio, non est eadem attribuenda naturæ. Vtitur ēt authoritate Arist. quam supra aduersus Auic. adduximus, in contex. 32. eiusdem octaui libri, vbi dicit grauia & leuia, & inanimata omnia habere in se principium motus passiuum tantùm, non actiuum: quare dum cōstituimus separandam esse naturam ab aīa, & naturale ab aīato, clarum esse vr̄ illud Arist. testimonium, quòd natura non sit principiū motus actiuū, sed passiuum tantummodò. tandem perpendit Simplicius in definitione naturę Arist. vti verbo passiuo, non verbo actiuo, quum dicat naturā esse principium τοῦ κινεῖσθαι, non dicat τοῦ κινεῖν, quod significat naturā esse principium patiēdi, non principium agēdi. Quoniam aūt validissimum esse putauit Simplicius ad suam opinionē tuendam argumentum illud, quod sumitur à discrimine naturę, & aīę, hoc ipse stabilire voluit, & pluribus argumentis ostendere nisus est aīam non esse naturam, vt apud eū legere possumus tùm in primo, & in decimosexto cōtextu secundi physicorum, tum in suo procemio in libros de anima. Primùm argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ: sic quorū diuersę sunt definitiones, illa inter se diuersa sunt; atqui alia est naturæ definitio, alia animæ, nam aīa est actus corporis naturalis organici, natura verò est actus non corporis organici, atq; heterogenei, sed potius simplicis, & homogenei; ergo neq; natura est anima, neq; anima est natura, proinde reipsā distinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. Secundò ex eadem definitione animæ sic quoque argumentatur: Arist. dicit animam esse actum corporis naturalis, ergo putat aīam esse actum superadditum corpori naturali, proinde superadditum ēt naturæ; itaq; significat animam non esse naturā. Tertio inquit: anima est causa motuum oppositorū, & ad omnes partes indistinctè tēdentium. natura vero est causa statuti alicuius motus, & ad vnam tantùm partem, non ad contrarias, vt terra est naturaliter propensa ad descendendum solùm, & ignis ad ascendendum; aīa igitur non est natura, quum diuersorum motuum causę sint aīa, & natura. Quartò sic argumentatur: natura est in subiecto, aīa non est in subiecto, ergo anima non est natura: maior est Arist. in contex. quarto secundi physicorū, vbi dicit naturā semper esse in subiecto; minorem ita probat, anima rationalis est æterna, & immunis à nexu materię, ergo non est in subiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica solutione omnia corruunt, omittēda existimaui. Nisus est etiā Simplicius soluere difficultates, quibus suam opinionē vrgeri opinabatur. Primùm quidem illi officere videbātur verba Arist. in initio secundi physicorum, vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & stirpes, dicens enim animata esse naturalia asserit etiam animam esse naturā. Sed ad hęc respondet Simplicius animata ibi vocari naturalia nō quatenus animam habent, sed quatenus constant

Contradictio in verbis Simplicij. · *Defensio.* · *Primū argumentum Simplicij.* · *Secūdū argumentum* · *Tertiū argumentum* · *Primū argumētum, quòd anima non sit natura.* · *Secūdū argumentum* · *Tertiū argumentum* · *Quartū argumentum* · *Simplicij responsio ad plures obiectiones.* · *Ad primā.*

stant ex elementis, & sunt grauia & leuia. Vidit preterea eodem in loco Arist. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem, attamen hæc est propria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Arist. animam esse naturam. Ad hoc quoque respondet Aristotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, sed vt latè acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubiũ erat quibus insit ille motus, multi namque existimabãt eum igni quoque competere: quæ sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. Pręterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotelis in contex. octuagesimo secũdi Physicorum, araneus propter aliquem finem talem texit, & hirũdo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Arist. vt ostẽdat naturam agere propter finẽ, asserit animam esse naturam, quum manifestum sit opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tñ non posse melius fuisse accipere exẽpla in operibus naturę, quàm in operibus animę, quoniam ad scopus Arist. magis fuissent accommodata.

Ad secundam.

Ad tertiã.

Confutatio sententiæ Simplicij quòd anima non sit natura. Cap. IIII.

HÆc Simplicij opinio ab alijs impugnatur, nec iniuria; quia falsa est, & Arist. aduersatur, & qa in duobus demõstrandis potissimu laborauit Simplicius, nempe naturam esse principium motus passiuum tantùm, & animam nõ esse naturã: nos vtriusque falsitatem separatim ostendemus, ab hoc posteriore ordientes. Primùm quidem adsunt contra Simplicium prædicta Aristotelis testimonia, ad quæ ipse non rectè respondit. Quod enim primo loco ait Aristotelem in initio secundi Physici animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed quatenus grauia, & leuia; hoc certè vanissimum est: quia vnumquodq; est tale per suam formam, nõ per suam materiam, quo fit vt apud Aristotelem quum dicimus Cœlum, vel hominem, vel equum, dicamus formam; forma autem animatorum est anima, materia verò elementa nominans ergo Arist. animata respexit formã, quæ est anima: quod si putasset animata esse naturalia ratione tantùm elementorũ, è quibus constant, animata nominare non debuisset, sed satis fuisset sola elemẽta nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod verò ad secundum respõdet Simplicius de motu accretionis falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem; at igni nõ competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodo: in his ergo solis cõsiderat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc nõ excludit, neque enim verisimile est Aristotelem loqui secundùm mentem tantùm aliorum, non secundùm mẽtem propriã; immo etiamsi loquatur secundùm mentem aliorum, sumere debet accretionem latè, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus est animata augeri, quam inanimata quum illud omnes affirmẽt; hoc verò non omnes: non est ergo credibile Aristotelẽ id excludere, quod est omnibus manifestum, & id solum accipere, quod est obscurius; quamobrẽ vel propriè sumit accretionem vt solis animatis competentem, vel saltẽ communiter vt competentẽ omnibus, quibus competere potest, seu propriè, seu impropriè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit a formis elementorum, sed ab anima; quare sentẽtia Arist. est quod anima sit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contex. octuagesimo eiusdem libri leuissima est Simplicij respõsio, immò nec vllo pacto recipienda, quum sit potius impugnatio Arist. quàm verborum eius loci interpretatio: nam si anima non est natura, & Aristot. pro natura animam sumit, quũ naturam sumere deberet, nullius roboris est illa Aristot. argumentatio; probat enim animã agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi considerans hæc omnia Simplicius tandem veritate coactus concedit Aristotelem animam vocare naturam. Clara præterea est sententia Aristotelis in contextu septimo, & in decimotertio eiusdem secundi libri, vbi dicit: si effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit esse operationem naturę, est tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem sumitur ex Aristot. in contextu vigesimoseptimo octaui physicorum, vbi ait animalia habere in se principium sui motus, eumq; dicit fieri à natura: nec aliud principiũ considerat, quam animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Aristot. testimonio in primo libro de partibus animalium capite primo, vbi concedit animam esse naturam; quamuis enim de mente dubitet an sit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de sentiente animæ parte non dubitat eas esse principium motus, & nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philosophum naturalẽ loqui de aliqua saltem anima; vult igitur aliquam saltem animam esse naturam. Sumitur etiam ex ipsa naturæ definitione argumentum validissimum contra Simplicium: cui.n. competit definitio, de eodem prędicatur etiam nomẽ definitum;

Impugnatio prima responsionis.

Impugnatio secũda.

Impugnatio tertia.

Alia ratio contra Simplic.

Alia ratio.

Alia ratio.

Alia ratio.

tum; atqui animæ competit definitio naturæ, negari enim non poteſt animā eſſe principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens; igitur anima eſt natura.

Natura ſumitur tripliciter.

Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex ſignificatio huius vocis, natura; ſumitur enim tribus modis. Vno modo ampliſſimè pro eſſentia rei; qua ratione etiam rebus ſupernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturę, dicimus enim naturam Dei, ideſt eſſentiam Dei; quæ ſignificatio ad nos in præſentia non pertinet. Secundò modo ſumitur natura ſtrictiſſimè pro quadam facultate coarctata, & reſtricta ad alteram tantùm partem oppoſitionis, prout diſtinguitur à facultate cognoſcente, quæ poteſt agere vtrumlibet contrariorum: hoc modo natura diſtinguitur ab anima, & naturale ab animato, immò ex aduerſo ei opponitur, quia naturale in hoc ſenſu ſignificat inanimatum. Tertiò ſumitur natura modo quodam medio, prout ſignificat totū genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale ſumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propenſione ad mutationem. Simplicius ergo ſecundam ſignificationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit, patet enim Ariſtotelem ita acceptam naturam definiuiſſe, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppoſitam facultati cognoſcēti, ſed vniuerſe vt ſignificat internum principium motus, cuiuſmodi eſſe animam quoq; manifeſtum eſt, quum ei competat definitio naturæ, ſicut prædiximus.

Confutatio opinionis Simplicij quod natura ſit principium motus paſſiuum tantùm. Cap. V.

Primū argumentum

Vod verò attinet ad alterū Simplicij dictum, de quo præcipuè ſermo eſt in præſentia, nempe naturam eſſe principiū motus paſſiuum tantùm, hoc videtur ſatis eſſe reprobatū ex ipſamet confeſſione Simplicij: quum enim ipſe aſſerat animam eſſe principium motus actiuum, nos verò iam oſtēderimus animam eſſe naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifeſtum eſt naturam eſſe principium motus et actiuum.

Secūdū argumentum

Sumitur etiam ex Ariſtot. argumentum contra Simplicium ex ijs, quę dicuntur in ſecundo Phyſicorum a ſeptimo contextu vſq; ad decimumquintum; ibi enim docet Ariſtot. formam eſſe præcipuè naturam, & magis, q̄ materiam; ſed formæ eſt agere, & materiæ eſt pati; ergo natura eſt principiū motus actiuum, quia nō poteſt forma eſſe natura, quin ſit principium actiuum motus.

Tertiū argumentum

Præterea Ariſtot. in tertio contextu eiuſdem libri declarans definitionem naturæ a ſe traditam inquit ſe dixiſſe [per ſe, & non per accidens] propter medicum ſanantem ſeipſum: quia licèt ars quoque videatur eſſe principium motus in eo, in quo eſt, id tamen eſt per accidens, non per ſe; ſola autem natura eſt per ſe principiū motus in eo, in quo eſt: at certum eſt medicū eſſe principium actiuum ſanationis, ſiue in ſeipſo, ſiue in alio; ergo etiam naturam intellexit Ariſtot. eſſe principium motus actiuum, quia niſi hoc eſſet, non oportebat excludere medicum ſanantem ſeipſum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum medicus ſit principium actiuum, natura verò ſolum paſſiuū: poſtea verò etiam

Quartū argumentum

clarius Ariſtot. ibidem dicit artefacta non habere in ſe factionis principium, vt etiam ante pro Auicennę ſententia conſiderauimus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de artefactis negat; ergo cenſet naturalia habere in ſe actiuum motus principium.

Aliorū argumentum contra Simplicium.

Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Ariſt. paulo ante a nobis conſiderata in contextu octuageſimo eiuſdem libri, quando dicit, araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit, hęc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo aſſerit naturam eſſe principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo texit telam, & hirundo agendo facit nidum.

Reſponſio Simplicij.

Hanc tamen obiectionem vidit eo ipſo in loco Simplicius, & ad eam reſpondit Ariſt. non intelligere naturam eſſe verè agentem, ſed modo quodam coadiuuare actionem; nam paſſiua quoque propenſio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis non propriè agat.

Impugnatio reſponſionis.

Sed hæc Simplicij ſolutio vana eſt, licèt argumētum illorum debile ſit, & facilem habeat ſolutionem, quam Simplicius non vidit: Simplicij quidem reſponſio quòd ſit vana manifeſtum eſt, quum pateat hirundinem eſſe verè effectricem cauſam nidi, & araneum telę; & Ariſtoteles ibi veram efficiētiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem, finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam; quare ſi philoſophus probat naturam agere propter finem, ſumit naturam vt verè agentem; & mirum eſt quomodo hoc auſus ſit negare Simplicius.

Reſponſio ad argum. melior.

Argumentum autem aliter ſoluendum eſt, quia reuera nullam habet efficacitatem aduerſus opinionem Simplicij: iam enim diximus Ariſtotelem non negare naturæ actionem in alio, quam tranſeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluiſſe, ſed per ſolam immanentem: dicere ergo dēbat Simplicius nil aliud hoc argumento oſtēdi, niſi naturam eſſe principium actiuum operationum tranſeuntium, has tamē ad definitionem naturæ non pertinere, neque ob id probari quod etiam motuum immanentium natura ſit cauſa effectrix: Ariſto. enim ad probandum naturam agere propter finem ſa-

tis

tis habuit accipere actiones naturæ transeuntes, per quas id facilè demonstratur, nec opus habuit considerare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quòd natura sit principium motus tum actiuum, tum passiuum, & quid vtrumque sit, Cap. VI.

PEr ea, quę hactenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta sunt, satis videtur esse principium motus nō modo actiuum, vt putauit Auicenna, nec solùm passiuum, vt Simplicius, sed & actiuum, & passiuum, vt alij complures existimarunt. Sed veritas manifestior fiet, si declarauerimus quid sit tum actiuum, tum passiuum principium motus; de actiuo quidem principio clara res esse videtur, illud enim, a quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalib. anima; hoc enim significauit Aristo. in octauo libro Physicæ auscultationis, quando dixit animalia à seipsis moueri, hoc est internam habere causam effectricem sui motus; sic etiam, si elementa a formis suis mouentur, ut multi putant; formę elementorum sunt actiua principia motuū naturalium. De passiuo autem principio non ita manifestum est quomodo sit intelligendū; quum enim potentia passiua sit oppositorum, nec magis apta per se sit vnum q̃ alterum recipere, potest tñ ab aliquo ita restringi, & coarctari, vt fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; vt potentia passiua materiæ respicit quidem contrarias formas æqualiter, attamen dum fit particularis, & vnam tantum formam respicit, non ob id desinit esse potentia passiua, propterea quòd nō ab ea prouenit hęc determinatio, sed ab aliquo alio: dubium ergo oritur, an natura vt principiū motus passiuum sumenda sit potentia libera recipiendi æquè vtrumlibet oppositum motum, an potius restricta, & contracta ad alterum tantùm recipiendum; vt exempli gratia an in elemento graui sit natura ut principiū motus passiuum, æquè apta moueri ad medium, atque à medio; an potius ad determinatum motum recipiendum propēsa; ut ad motum descensionis, non ad motum ascensionis. Plurimi (ut ego uideo) priorem sensum accipiunt, dum dicunt materiam in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam uero actiuum; nam certum est materiam habere potestatem patiendi liberam, & ęquè respicientem contraria, nec magis unum, quàm alterum; quare sicut ęquè apta est recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communem sententiam ego quidem recipere nunquam potui; ipsam enim, si ita ruditer, & inconsideratè accipiatur, ut

Opinio aliorum.

Refutatio.

eam alij uidentur accipere, magna, & manifesta absurditas sequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac uiolētum appellare solemus; nam si terra proiecta ascēdat, negari non poterit quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione saltem principij passiui; sic omnes motus artificiosi erunt naturales, ut motus nauis per aquam, & motus lignorum quando ab artifice elaborantur; quamuis enim non fiant ab interno principio actiuo, sed ab externo, tamē principium passiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos ęquè apta est secundùm propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas est, fateri oportet principium motus passiuum, quod dicatur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarios motus ęquè respiciens, sed coarctatum ad vnū statutum motum recipiendum, qui solus dicatur illi rei esse naturalis; hoc ex Aristo. sumitur manifestè in contex. 32. octaui Physicorum, quum enim prius distinxisset motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit, grauia & leuia habere in seipsis principium motus passiuum tantùm, non actiuum, passiuum autem intelligit respectu vnius tantùm motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarij, quem violentum esse, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Aristoteli ibi negat violentum elementi motum fieri modo vllo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo; motum autem naturalē inquit habere internum principium passiuum tantùm, & ea ratione dici naturalem, manifestissimum est passiuum principium ab Aristotele intelligi restrictum ad vnum certum motum, qui solus dicatur naturalis cuique rei; non principium passiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passiuum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundùm naturam, quòd minimè dicendum est.

Opinio propria.

Quæ sit natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit natura, Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perspicua fiat, declarandum est quodnam sit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, sic enim alterum initio a nobis propositum manifestum reddetur; quum enim iam docuerimus quid sit natura, considerandū relinquitur quęnam sit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu est, sed plena res est difficultatis; nam Arist. dicere videtur tam formam, quàm materiam

teriam esse naturam, eamq; sententiam nunc omnes sequuntur; attamē si vera illa sunt, quæ modò diximus, non apparet quomodo materia possit vocari natura, siquidem natura certum quendam, ac statutum motum respicit, qui dicitur naturalis; materia verò est libera, & æquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristotele aduersari videtur dicenti materiam quoq; esse naturam: præterea verò sequetur naturam esse principium motus actiuum tantùm, quia formæ est agere, materiæ verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus naturam esse principium motus etiā passiuum? & quomodo Aristotele in contextu trigesimosecundo octaui Physicorum hoc idem manifestè affirmauit? ab hoc mihi videtur plures in hunc errorem ducti fuisse, vt putauerint & materiam, & formam esse naturam, & formam quidem esse actiuum principium motus materiam vero passiuum. Ego tamē puto eos in hoc esse deceptos, & secundū Aristot. solam formam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quam passiuum tum quia materia secundùm se libera est, & æquè apta ad oppositos motus patiēdos, nec dici potest principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiam quia, quū vna sit omnium materia, sequeretur omnium rerum naturalium vnam, & eandē esse naturam, quod tamen non vult Arist. quum enim non vnus, & idem sit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoq; non debet omnium vna, & eadem esse, quod etiam ex verbis Aristot. in secundo Physicæ auscultationis latis apertè colligitur, etenim censuit naturam, de qua ibi loquitur, non esse quid vnum, & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed cōmune solum prædicatione, quia vult vniuscuiusq; rei propriam, & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idq; per se manifestum esse videtur, alia namq; est hominis natura, alia equi, alia leonis; significauit hoc Aristotele in contextu 11. & 12. eius libri dicēs vnamquamq; rem tūc habere suam naturam, quando est actu, non quando potestate, non diceret enim hoc Arist. nisi propria cuiusq; rei esset natura. Præterea in contextu quinto eiusdem libri declarans quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundùm naturam, inquit [ut igni ferri sursum] loquitur ergo de propensione ad proprium naturalē motum, qui nō est idem in omnibus proinde neque eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumēdus est motus non pro quolibet indistinctè, sed pro illo tantùm, qui sit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere, unius rei una debet esse natura, non plures, quemadmodum unius rei unus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, nisi cuiusq; rei una esset natura: attamen si tam materiam, quàm formam esse naturam rei Aristoteles existimasset, duæ essēt unius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum est. Duo igitur à nobis declaranda sunt, ut omne hac in re dubium tollatur; unum, quomodo forma sit principium motus, & actiuū, & passiuum; alterum uerò, quomodo dixerit Aristot. materiam esse naturam, si sola forma est natura. De forma quidem quòd sit principium motus passiuum, satis est manifestum ex memoratis Aristotelis uerbis in contex. 32. octaui Physicorum; quum enim dicat elementa habere in se principium motus passiuum tantùm, non actiuum non potest nisi formam intelligere: nam si materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non posse, & nullius motus principium esse formam; & præterea unum, & eundem esse omnium elementorum motum naturalem, sicut una est omnium materia: attamen falsa hæc omnia sunt; neq; .n. dicendum est formam elementi non esse naturam, & nullius esse motus principium, quum Aristotele in secundo physicorum dixerit magis naturā esse formam, quàm materiam: neque omnium elemētorum unus & idem est naturalis motus, nisi dicamus quēlibet motum indistinctè cuilibet elemento esse naturalem, & nullum esse violentum, quod quidem iam diximus Aristot. eo in loco, immo & omnium consensioni manifestè aduersari; quoniam igitur necessarium est confiteri formam elementi esse naturam, & magis etiam naturam, quam materiam, & Arist. ibi dicit elementum non habere in se principium motus, nisi passiuum, afferit absque dubio formam esse principium motus passiuum: huius autē ratio sumitur ex iis, quæ antea dicta sunt; quum enim principium passiuum hic non intelligatur respectu cuiuscunq; motus indistinctè, sed respectu determinati motus, qui solus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat a forma, necesse est formam dici principium passiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ secundùm se libera erat; & facit propensionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quonam habet ignis propensionē ad recipiendum motum ascensionis tantùm, non descensionis? non a materia, quia materia est æquè propensa ad omnes motus; ergo a sola forma, sola enim forma ignis restringit potentiā materiæ passiuam ad motum a medio, quæ secundùm se æquè omnes motus respiciebat; principium ergo passiuum recipiendi huius determinati motus est forma quatenus actuans, ac determinans materiam: & hoc est quod ait Auerroes in tertio libro de Cœlo commentario vigesimooctauo, & in quarto de Cœlo vigesimosecundo,

Sola forma est per se natura.

Quomodo forma sit principium passiuum.

secundo, forma mouet quatenus est forma, mouetur autem quatenus est in materia; quum enim formæ quatenus est forma officium sit agere, materię verò pati, forma quatenus est forma, est principium motus actiuum, & eadem est etiam principium passiuum quatenus est in materia; quia cum proprium materiæ sit pati, quicquid est in materia, est patibile propter materiā: alia igitur ratione forma est actiuum principium motus, alia passiuum; idque similiter dicimus habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma constantibus, in animali enim certum est animam esse principium actiuum proprij motus animalis, quum ab anima moueatur animal, sed necesse est eandem animam esse etiam principiū passiuum eiusdem motus: quia si quæratur cur animal sit naturaliter propensum ad recipiēdum determinatè motum progressionis, nil aliud respondeti potest nisi quia est animatum; ipsum enim corpus seclusa anima non habet naturalem propensionem ad illum motum, sed ideò eam habet, quia habet animam: sic de alijs naturalibus corporibus dicendum est, etiam de elementis, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in prima materia, qua de re alibi est à nobis disputandum: propterea principium motus actiuum, & passiuum non possunt separari, in his saltem inferioribus corporibus (de Cœlo enim fortasse aliud dicendum est) vbi enim est compositio materiæ & formæ, ibi necesse est formam tum determinare materiam, & ita esse principium motus passiuum quatenus est in materia; tum etiam esse principium actiuum eiusdem motus quatenus est forma, quia formæ est agere. Quod verò ad materiam attinet, totius difficultatis solutio sumitur ex ipsomet Aristot. in contex. vndecimo & duodecimo secundi Physicorum, & in quinto quinti Metaphys. materiam enim dicit esse naturam non quidem secundùm se vt alteram naturam a forma distinctam, sed vt eandem: quoniam enim in contex. tertio, & vltimo octaui Metaphysicorum inquit Arist. materiam esse idem potestate, quod forma actu; ideò materia eatenus est natura, quatenus potestatem habet recipiendi formam, quæ est rei natura: quemadmodum enim quum dicimus lignum esse arcam potestate deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, sed vnam & eandem numero, quæ prius erat potestate in sola materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum est, vna enim est vnius rei natura, non duæ, sed naturam rei potestate significamus per materiam, actu autem per formam; ob id Aristot. in contex. illo vndecimo secundi Physicorum inquit, vnumquodque dicitur habere suam naturam, quando est actu, nō quando est potestate, tunc enim potestate habet suam naturam, non actu; & quia magis est res quando est actu, quàm quando est potestate, ideò postea subiungit magis esse naturam formam, quàm materiam, hoc est magis per formam, quàm per materiam significari naturam rei, eadem tamen natura per vtramque significatur, vt prędiximus: in hoc igitur communis aliorum error consistit, quòd putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re, formam & materiam; reuera enim materia non per se est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam, quę est ipsa rei natura: quā sententiam clarè legimus apud Aristotelem quinto Metaphy. contex. 5. vbi dicit formam esse illam, quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuisse quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formę: hac igitur ratione materia est principium motus passiuum, non tamen a forma distinctum; siquidem dicentes materiam esse principium passiuū quatenus est per formam determinata ad talem rei naturam, & dicētes formam esse principium passiuum quatenus materiam determinat, vnam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus passiuum, non duo, quoniam sola materia non haberet hanc determinationem, qua dici posset principiū passiuū huius statuti motus, sed eam habet a forma; & vicissim forma non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia: ad hunc sensum trahenda sunt verba Arist. in contextu 21. & 22. secundi Physicorum, quando dicit materiam & formā esse duas naturas, non sunt enim duæ distinctæ naturæ, sed duæ eiusdē naturalis corporis partes, quarū vtraq; dici potest natura, sed forma actu, materia verò potestate, & forma primariò, materia verò secundariò, & per formam. Credendum etiam est Aristotelem hoc dicentem respexisse antiquorum sententiam, qui solam materiam naturam esse dicebant; materiam enim vocat naturam quatenus ab antiquis ipsa secundùm se appellabatur natura, atque adeò tota rei natura. Patet igitur naturam in rebus naturalibus secundùm Arist. esse formam, hæc enim per se, & quatenus est forma, est actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans est principium motus passiuū; quod idem significamus dicendo materiam vt a forma determinatā, neq; enim materia sine forma; neq; forma sine materia est principium motus passiuum; patibilitas namq; est materiæ, determinatio autem patibilitatis vt hūc potius motum respiciat, quam illum, est solius formæ. In cœlesti autem corpore quomodo sit natura, alibi considerabitur: nunc quid sit natura, & quænam sit, vniuersaliter intellexisse satis sit.

In lib. de motu grauium, & leuium.

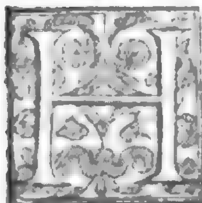
Principiū actiuum, & passiuum non possunt separari.

Quomodo materia sit natura.

In libro de natura cœli.

Obiectio-

Obiectiones aliquorum aduersus ea, quæ dicta sunt, & earum solutio. Cap. VIII.

HÆc, quæ hactenus diximus, clariora reddentur, si quasdã obiectiones, quę à nonnullis afferuntur, soluerimus. Scotus in secundo sententiarum distinctione decimaoctaua diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc verissimum scribit, principium motus passiuum non esse solùm materiam, sed etiam formam: in hoc enim longè meliùs sensit, quàm alij plurimi, qui satis inconsideratè loquentes dicunt formam esse principium actiuum, materiam verò passiuum: optimè etiam hoc declarat Scotus sumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; est enim principium passiuum, & causa vt lapis sit receptiuus talis motus, qui est ad mediũ, propterea quòd ab eadem forma, a qua res habet vt sit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certum autem est Scotum existimasse formam elementi esse etiam actiuum principium motus naturalis in elemẽto, vt mox alio in loco ostendemus; ergo sentẽtia Scoti est, formam esse, & actiuum, & passiuum principium motus; quod quidem esse non potest, nisi diuersis rationibus, ut nos antea declarauimus: quare in hoc optimè, meo quidẽ iudicio, sensit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium est, nec possum eius sententiam sequi, inquit enim materiam secundùm se esse naturam, proinde omnẽ motum, qui iuxta materiæ aptitudinẽ fiat, vocandum esse naturalem; hanc enim propositionem tanquam axioma quoddam statuit, quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt secundùm naturam aptum est mutari: hinc infert generationem esse mutationẽ naturalem, quia materia secundùm propriam naturam est apta ad omnes formas indistinctè recipiendas; sic etiam alterationem elementi esse mutationem naturalem, quia tunc elemẽtum mutatur vt secundùm naturam aptum est mutari; has igitur omnes mutationes inquit esse naturales ratione principij passiui tãtùm, non ratione actiui, hoc enim abiq; dubio externum est. Et quia obijcere aliquis poterat motus artificiosos, qui hac ratione essent naturales, quoniam similiter fiunt à principio passiuo interno, quare nulla esset distinctio inter motus naturales, & motus artificiosos: ad hoc respondet negãdo motus artificiosos fieri ab interno principio passiuo, inquit enim materiã naturalem quæ in rebus artefactis inest, non habere aptitudinẽ ad recipiendas formas artificiosas, proinde dici nõ posse in mutatione artificiosa rem mutari vt secundùm naturam apta est mutari; quare illa non est mutatio naturalis. Hanc Scoti sentẽtiam alij plurimi sequuti sunt, sed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligentissimę scripserunt, doctrinam hanc Scoti prorsus approbantes confutant illorum sententiam, qui putant naturam esse principiũ motus actiuum tantùm, nõ passiuum, proinde solam formam esse naturam. & aduersus eos hoc argumento vtuntur: Si hæc sententia admitteretur, sequeretur nullam generationem esse mutationem naturalem, siquidem nihil seipsum generat; sequeretur etiam alterationem elementorũ non esse naturalem, quum semper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes generationẽ esse mutationem naturalem, idq; asserit Arist. in primis verbis primi libri de ortu, & interitu; naturaliter etiam alterari mutuò elementa dicimus, & has omnes mutationes certum est vocari naturales ratione principij tãtùm passiui, non ratione actiui, & ratione solius materiæ, non ratione formæ. Horum igitur, & Scoti sententia si vera est, iam materia est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest vt sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicatur naturalis, certum est materiam secundùm se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si vera sententia nostra est, oportet nunquam materiam dici principium motus passiuum, nisi forma quoq; sit eiusdem motus passiuum principium; quo fit vt rerum generationes, & alterationes elementorum, vel a forma quoque tanquam a principio proueniant, vel non videantur, dici posse mutationes naturales; contra verò, si illorum sentẽtiam sequamur, a sola materia tanquam a principio passiuo sunt mutationes verè naturales. Sed horum sententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus, nam secundùm eam sequeretur motum violentum esse naturalem ratione saltem principij passiui, quod est materia non enim ad id cõfugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippè dicẽtes has nullo modo produci ex interno principio seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violentu hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsis quoque cõfitentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idq; asserit etiam Arist. in contex. 8. septimi Metaphy. dicens materiam esse subiectum receptiuum omniũ categoriarum: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habẽs naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiẽdi motum ascensionis; ergo lapide sursum proiecto motus ille est secundùm naturam respectu principij passiui, quod est materia, nã materia, quæ est in lapide, habet potentiam tum recipiendi formam

Scotus.

Nonnullorum argumentum.

Opinionis impugnatio.

Materiam habet potentiam naturalem recipiendi formas artificiosas.

formam ignis, tum ascendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificiosis dicũt, dubium est, negãt enim materiam respectu illarum habere potentiam naturalem; attamen nõ video quomodo eas recipiat, si recipiẽdi potestatem non habet, negare enim potentiam recipiendi est dicere nõ esse possibile vt recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquam fit, quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificiosas, quum eas recipiat actu. Nos igitur si in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere posse dicitur, discrimẽ aliquod inuenerimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifestum reddemus. Imprimis illud à nemine negari posse videtur, materiã magis, & principalius respicere formas substãtiales, & ad eas maiorem habere propẽsionẽ, quàm ad accidentales: huius enim ratio euidẽtissima est, quoniam materia formam appetit vt perficiatur, & fiat actu, quum secundùm se non sit ens aliquod determinatę naturę; perficitur autem, & constituitur, & recipit esse actu a forma substantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam substantialem primariò respicit, accidentia verò secundariò; itaque si secundùm Arist. dicendum sit quisnam fuerit scopus naturæ vniuersalis in statuenda rerum materia, certè is præcipuus fuit recipere formas substantiales: quod idem secundùm veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit vt subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat, vt accidentium quoque receptiua esset, plura nãque accidentia formam necessariò insequũtur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam esse materiam oportuit, ideò debuit materia habere potentiam naturalem vniuersalem recipiẽdi omnes formas tam substantiales, quam accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimẽ notare, quod alia à natura, & à causis naturalibus inducuntur, alia vera à nobis per liberum nostræ voluntatis arbitrium operantibus, cuiusmodi sunt omnes formæ artificiosæ, quę à nobis per habitum artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non est naturam vniuersalem in statuenda materia has respexisse, negari tamen non potest materiam iam constitutam esse prędıtam naturali potentia recipiendi etiam formas artificiosas, ita vt de materię aptitudine illud idem dicendum esse videatur, quod nos alias in libro nostro de natura logicæ de vtilitate logicæ diximus: logica enim a philosophis, & philosophiæ tantùm gratia producta est, primariò quidem propter philosophiam contemplatiuam, secundariò tamen etiam propter actiuam, sed non propter artes effectrices; attamen producta logica inuenta est vtilis ad omnes disciplinas, etiam ad artes omnes tradendas, & addiscendas: producta igitur est logica primario consilio propter philosophiam contemplatiuam, secũdario autem etiam propter actiuam; quòd autem ad artes quoque omnes vtilis esse comperiatur, id euenit ex ipsius logicæ natura, non ex consilio philosophorum, qui logicam genuerunt, ideoque præter eorum intentionem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus, aptitudinem enim habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidẽtia, sed formas substantiales ex intentione naturæ primaria accidentia verò naturalia ex intentione secundaria; at formas artificiosas præter intentionem naturæ, quæ non harum gratia dedit materiæ potentiam passiuam, attamen naturam materiæ liberam consequitur necessariò vt eius potentia passiua sit vniuersalis, proinde vt formas quoq; artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licet eam habeat præter intentionem naturæ vniuersalis. Si hoc verum est, vt est verissimum, sentẽtia illorum de materia reijciẽda est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum dici posse naturalem ratione principij passiui; quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res prout secundùm naturã, quę est materiæ, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifestè absurdissimum, cogimur confiteri non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundùm naturam, hoc est formam suã apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo excluso essent naturales.

Potentia materię ad formas habet gradus.

Lib. 2. c. 13.

Ad argumentum Alborum.

Motus naturalis dicitur duobus modis.

Ideò ad illud, quòd de generatione, & de elementorum alteratione illi obijciunt, asseueranter dicimus has nõ esse mutationes naturales, prout in secundo Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis, naturale: quoniam enim iam diximus naturam esse causam motus tum immanẽtis, tum transeuntis, ideò vterque eorum dicitur naturalis quatenus fit à natura, & a causa naturaliter agente; sic enim motus fulminis, & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempè à causis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ nõ sumitur alius motus naturalis, quam ille, qui prouenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod mouetur; ideò generatio, immò etiã interitus ab Aristo. vocatur naturalis in initio libri de ortu, & interitu, quia fiunt a causis naturalibus, & à natura ipsa; at si sumatur mutatio

naturalis

naturalis pro illa, cuius principiũ est in illo ipso corpore, quod mutatur, hæc non sunt mutationes naturales; sic neque alteratio elementi est motus naturalis, sed potius contra eius naturam, si enim aqua calefiat, non minus violẽtus illi is motus est quam motus ascensionis, vt.n. hic est ad contrarium locum, ita ille est ad contrariam qualitatem, in illo enim subiecto neq; actiuum horum principium inest, neque passiuum, quale antea declarauimus, idest cum determinata propensione ad hunc tantùm motum, non ad alium recipiẽdum: in animalibus verò, quæ constent ex contrarijs naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam sententiam ex Auerroe colligimus in primo commentario secundi libri Physicorum.

Solutio argumentorum, & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. IX.

Eritate declarata reliquum, est vt quæ initio attulimus, & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicẽna sumebatur ex Arist. in principio secundi Physicorum, vbi naturalia a non naturalibus per hoc seiungere videtur, quod naturalia habent in seipsis principium actiuũ motus. Ad hoc dicimus id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam esse motus principium tum actiuum, tum passiuum, quare nihil mirum si dicat Aristoteles naturam esse principium actiuum, per hoc enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuũ, non passiuum, est quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & separet a definitione naturæ ars enim non est artefactorum principium passiuum, sed actiuum solùm, ideò vt cõgrua sit comparatio sumit Arist. naturam quoque vt principium actiuum. & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo, in quo est, nisi id contingat per accidẽs, naturam verò esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus solitum quidem esse Aristotelem causam effectricem appellare principium motus, sed quandoque etiam communi appellatione omnes causas appellare principia, vt in primo libro Physicæ auscultationis manifestũ est materiam ab Aristotele frequenter vocari principium; qua propter nomen principij in definitione naturæ potest, etiã passiuum principium significare. Ad primum Simplicij dictum iam est animam non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur a genere; quare in eo quod est esse principiũ motus & actiuum, & passiuum, non differt anima

Ad primũ Auicenna.

Ad secundum.

Ad primũ Simplicij.

à natura: quod autem Aristot. in octauo Physicorum dicat proprium esse animatorum moueri à seipsis; id sano modo est intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundũ sumptum ex Aristot. in contex. trigesimosecundo eiusdem octaui libri longa opus esset consideratione, quam ad alium opportuniorẽ locum remittimus, vbi ostendemus etiam grauia & leuia modo aliquo habere in se actiuum principium sui motus naturalis; forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; neque Aristoteles absolutè ibi negat grauia & leuia moueri a seipsis, sed negat eo modo, quo a se mouẽtur animalia: sed de hoc alibi; pro præsenti autem occasione satis etiam est si dicamus, dato etiã quòd natura elementi sit principium motus passiuum tantummodò, non tamen eiusmodi esse omnem naturam, sed aliquam dari, quæ sit etiam actiuum principium motus: quare argumentum sumptum à natura elemẽtorum inefficax ex, quum non probet de oi natura. Ad postremum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione naturę, dicimus leuem esse cõsiderationem; quia verbum passiuum nõ significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est principium & causa vt mobile moueatur; quocirca dicere etiã ibi Aristoteles potest naturam esse principium actiuum & causam vt naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi vti passiuo verbo, quam actiuo, ratio est, quia si actiuo vsus esset, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptum, per quem non fuisset bene declaratum quid sit natura; igitur cum artificio vsus est verbo passiuo, vt significaret motum receptum in eodem corpore, in quo natura inest; sensus ergo illorum verborum est; natura est principium per se vt illud, in quo natura inest, moueatur, & quiescat; neque per hoc fiat quin natura sit principiũ motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus ostendere nitebatur Simplicius animam non esse naturam, facile est respondere. Ad primum dicimus nil aliud per illud ostendi, quam nõ idem esse animam, ac naturam, quod nos quoque fatemur, quemadmodum etiam dicimus non idem esse hominem, & animal, neque eandem esse vtriusque definitionem; per hoc tamẽ non stare quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tametsi nõ vt propria definitione hominis; alia igitur est naturę definitio, alia animę, quoniam natura latius patet, quam anima; anima.n. est species quędam naturæ, sed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, sicuti cuiuslibet generis, & nomen, & definitio prædicatur de specie: quando autẽ Simplicius inquit, natura est actus corporis simplicis, & homogenei, negamus hãc esse definitionẽ naturæ, immò & vniuerse prolatũ falsum

In lib. 1 de motu grauium & leuium.

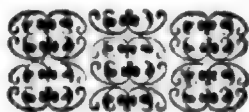
Ad secũdũ.

Ad tertiũ.

Ad primũ Simplicij, quod anima nõ sit natura.

falsum esse dicimus, & nihil tale protulit Aristot. sed dixit naturam esse internum principium motus & quietis; hæc autem, etsi non est definitio animæ, prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur; anima igitur est natura. *Ad secundum* Ad secundum dicimus animam non esse actum superadditum corpori naturali organico, vt Simplicius imaginatur, siquidem in definitione animę non sumitur corpus naturale organicum seclusa anima, sed inclusa, & quatenus est animatum; sicuti quum dicimus anima rationalis est forma hominis, non intelligimus eam esse actum quendam homini superadditum, quoniam sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illam formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur, & est homo: sic etiam dicimus animam vniuersè sumptam esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur, quasi dicamus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic autem patet naturale restringi ab animato, & animatum esse speciem naturalis. *Ad tertiũ.* Ad tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam vnius tantùm determinati motus, & ad vnam partem tantùm, ita vt non motuum oppositorum, sic enim sumit secundo modo naturam nimis strictè prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus naturam hic accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus, quàm quę vnum tantum; dummodo enim sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ & sic etiam anima est natura. *Ad quartum.* Ad postremum neganda est illa minor, anima non est in subiecto dum enim sumimus esse in subiecto prout competit etiam formę substantiali, & significat inhærere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto; itaque si anima in materia inhęret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absque dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neq; hoc negaret Simplicius, saltem de anima nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de alijs concedere videtur quòd sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia refellitur: de anima verò rationali non est in præsentia disputandum, id solum dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans esse homini, vt ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam; si verò non informat, vt aliqui arbitrantur, non est natura hominis, fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæ namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis à materia abiunctis per essentiam, hę namque nullius corporis sunt naturæ; idque significare voluit Aristot. in primo capite primi libri de partibus animalium, quando dubitauit an de omni anima agere debeat philosophus naturalis, respondítque agendum ei esse de illa saltem, qua animal tale est, hoc est quæ constituat animal, seu speciem aliquam animalis, omnis enim forma materiam informans est natura, & tractanda a philosopho naturali.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE INVENTIONE AETERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas alio medio uti possimus, quàm motu. Cap. I.

Vum Aristot. in octauo Physicæ auscultationis libro ex æterno Cœli motu demonstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia obiunctum, tres inde quæstiones exortæ sunt, in quarum solutione controuersię non leues inter philosophos existũt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constituimus: hac pręmissa protestatione, nos hac de re secundùm principia philosophię Aristotelis esse loquuturos, & illam tantùm substantiarum a materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiscimur, consideraturos, omissa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine supernaturali accepimus, verissimam illam quidem, sed Aristoteli, cuius dicta interpretanda suscepimus, prorsus absconditam. Harum quæstionũ prima est, an ad cognoscendũ dari substantias à materia abiunctas alio medio vti possimus, q̃ motu, an potius necessariũ sit hoc medio vti, neq; aliud detur ad eas demonstrandas idoneum. Hãc vt breuiter absoluamus, sententia Auicennę fuit, q; præter motum habeat primus philosophus alia plura media ad Deũ notificandum idonea, veluti si dicamus; datur ens ex alio pendens, ergo datur aliqđ primum, quod non pendet ex vllo alio, nisi .n. detur, erit progressus in infinitum, qđ minimè dicẽdum est; id aũt, quod à nullo pendet, & est oĩum primum, Deus solus est. Vel sic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectissimũ, quo nil aliud perfectus esse põt, hoc autem non est nisi Deus: & consequens est manifestum ob eãdem rõnem, ne fiat progressus in infinitum. Vel ẽt sic: datur bonũ, & datur melius, & adhuc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil est melius, idque est solus Deus. Et eiusmodi alijs pluribus medijs demostrari idem põt, vt considerantibus manifestum est. Quam Auicennę sententiam non defuere, qui posterioribus temporibus sequuti sint. Eam reprobat Auerroes, nec iniuria, pluribus in locis, in primo physicæ auscultationis commentario vltimo, & vigesimo sexto secundi libri, & in tertio octaui, & in duodecimo Metaphysicorum commentario quinto, & in quarta disputatione cõtra Algazelem, qui eiusdẽ sententiæ fuit. Inquit Auerroes nullam harum rationum aliquid habere necessitatis, sed leues, ac probabiles oẽs esse; quia licèt ostendatur dari ens a nullo pẽdens, dari ens optimum, ac oĩum perfectissimum, non propterea ostẽditur id esse à materia abiunctum, & incorporeum; quare illi philosophi, quorum mentionem facit Plato in Sophista, qui præter res corporeas, & sensiles nil aliud existere concedebãt, dicerent illud summum, & optimum, & perfectissimum, non esse nisi Cęlum, nec vllum pręter illud dari aliũ Deum; quare nisi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum esse mobile, nec dari progressum in infinitum in mouẽtibus & motis, nunquàm ad cognoscẽdas via naturali substantias a materia abiunctas perueniemus. Igitur absque consideratione motus coniectare quidem aliquid de illis substãtijs possumus, sed certam earum habere cognitionem minime possumus: quod Aristoteles ipse significauit, qui ad harum substantiarum inuentionem nullo alio medio vsus est, nisi ęterno motu, vt tum in octauo physicæ auscultationis libro, tum in duodecimo Metaphysicorum videre est.

Opinio Auicennæ.

Confutatio.

Opinio vera.

An ex solo æterno motu poßint demonstrari substantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu absolutè. Cap. II.

Voniam igitur ex solo motu duci possumus in cognitionem substantiarum à materia abiunctarum, secunda quęstio oritur, an ex æterno tantùm motu, an

etiam

etiam ex motu absolutè sine consideratione æternitatis ad earum notitiam peruenire possumus. Non desunt qui dicunt etiam ex motibus nouis absque æterno motu perueniri posse in cognitionem æterni motoris immobilis, nam hac quoque via vsus esse videtur Aristoteles in octauo libro physicæ auscultationis lōgo progressu ad contextum vsq; quadragesimūquartum; ex eo .n. quod quicquid mouetur ab alio mouetur, nec datur processus in infinitum, collegit necessarium esse dari primum mouēs immobile, quod a nullo alio moueatur; idq; incorporeum esse oportere, quia si esset corpus non posset non esse mobile. Ego tamē eos decipi arbitror; quoniam si hunc Aristot. discursum consideremus, manifestū est per eum nos non duci ad aliū motorem immobilem, quam latè acceptum, qui animas quoq; animalium mortalium complectatur; immobiles .n. sunt quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidens mobiles, neq; per id fit quin dicātur motores primi iuxta ordinem mouentium essentialem. Sed hoc illi videntes confitentur Aristotelem ad demonstrandum motorem æternum vniuersi hunc discursum non applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu desumpta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoque vti, si voluisset, & absque consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristot. argumentationem conficere, quam ipse (vt aiunt) absoluere neglexit, ita argumentantur: si discursum Aristot. aptemus ad motū vniuersi, absque dubio inueniemus perueniēdum esse ad primum motorem immobilem iuxta ordinem mouentium essentialem; quum enim moueatur Cœlū, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; sed hoc petendum est an sit æternum, necne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod quærimus; si verò non æternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur nō est primum mouens, sed habet motorē priorem, cuius contrarium cōstituimus, iam enim ostendimus ipsum esse primum, & ad ipsum duximus tanquàm ad primum: itaque manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorem, cum a nullo interimi posse, proinde esse æternum: eo itaque Aristotelis discursū ex solo motu absque cōsideratione æternitatis ducimur ad cognoscendum primum vniuersi motorem non modo immobilem, sed etiam æternum esse. Verùm hæc horum argumentatio, si benè perpendatur, nihil habet efficacitatis: primum enim id certum est, quod ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione vsum non esse, neque ad aliud eo discursū nos perduxisse, quam ad ostēdendum dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoq; animalium comprehēdat: quod si eandem illam demonstrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absque dubio fecisset, & suam de æterno motore sententiam hac quoque ratione confirmare voluisset; quamquam enim ratio sumpta ab æterno motu efficacior, aut euidentior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erat; consueuit enim Aristotele cum ratione demonstratiua alias quoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum æternum vniuersi motorem aptari minimè posse; vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declaremus breuiter quomodo ea facile solui possit: Illi igitur postquam inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuersi æternus sit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquam non diuersæ conditionis ab animabus animalium mortalium, ideoque non alio modo interiturū, quā quo animalium animæ interire dicuntur, nempè ob necessariam sequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quod propriè interire dicitur, animal est anima vero non per se interit, sed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philosophis Cœlum ex elementis constare, seu esse naturæ elemētaris, proinde genitum esse, & interiturum tū Cœlum, tum mundum vniuersum, quum constet ex contrarijs, & omne ex contrarijs constans interire aliquādo necesse sit; dicam itaque ex interitu Cœli necessario fieri vt anima quoq; motrix intereat, quia licèt hæc contrarium non habeat, tamē ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundùm veram philosophiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundū principia quoq; philosophiæ Arist. idē existimandum esse censuerint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationem sit in solis brutorum animabus id, quod diximus intelligere, ad illorum de primo motore errorē hac similitudine declarandum. hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Arist. suā illā argumentationē ad motorē æternū ostendendū aptare minimè poterat, præsertim quia Cœlestis corporis naturam, atq; impatibilitatem nondum declarauerat,

Opinio aliquorum.

Refutatio.

Defensio illorum.

Confutatio

rat, hanc enim postea ostendet in primo libro de Cœlo, nec aliundè argumentum sumens, quàm à motu in orbem, cui nullus est contrarius motus; quando igitur hi dicunt, si primus motor vniuersi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est consequens; ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur a motore priore, hoc quoque est negandum; non enim ex eo quòd est corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, sed quum sit incorporeus, & forma corporis, satis causæ est ad ipsum interimendum corruptibilitas corporis, cuius est forma, corpus autem ipsum, quum sit elementare, a suo contrario lædi, & interimi potest. *Opinio vera.* Patet igitur inanem esse hanc eorum demonstrationem, quòd (vt diximus) authoritas Aristot. qui ea non est vsus, manifestè confirmat; ideò enim eam spreuit, quia inefficacem, & vanam esse cognouit. Ex motu igitur absolutè accepto absque consideratione æternitatis nil aliud ostenditur, quàm dari primum motorem vniuersi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum sunt immobiles, hoc est non per se mobilem; quòd autem nec per se, nec per accidens mobilis sit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & sempiternus, id ea ratione non ostenditur; quapropter nullum aliud philosopho naturali medium relinquitur ad demõstrandum primum motorem æternum, nisi motus æternus; quando enim sumimus motum vniuersi vnum, & eundem numero æternum esse; statim inferimus eum ab vno tantum motore totum produci; quare necesse est motorẽ esse infatigabilẽ, & sempiternum.

An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. III.

His ita constitutis postrema oritur quæstio, quum ex solo æterno motu possint substantiæ à materia separatæ demonstrari, an hæc demõstratio dicenda sit Metaphysica, an naturalis. hoc est an eam demostrationem formare ad Metaphysicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonstrationis medium esse naturale, quæsitum verò Metaphysicum, hinc lis non parua orta est, an applicare medium quæsito, & hãc demonstrationem extruere sit officium primi philosophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars sectatores habuerit, in hoc potissimum omnes laborarunt, vt ostenderent demonstrationem sumere conditionẽ, & nominationem illi quidem à quæsito, hi autem a medio. Magna pars in ea sententia fuit quòd ea demonstratio sit Metaphysica, & vsi sunt his præcipuis argumentis. *Primũ argumentum.* Primò, finis demonstrationis & scopus demõstrantium est cognitio maioris extremi, quod quæsitũ vocatur, non cognitio medij; ergo non a medio, sed à quæsito est nominanda demõstratio; in hac autem quæsitum est Metaphysicum, nam substantiæ a materia abiunctæ à solo primo philosopho considerantur; ergo est Metaphysica demõstratio. *Secũdũ argumentum.* Secundò, ille dicendus est aliquo medio vti, qui illo indiget; atqui ille, cuius est quæsitum, eget medio ad illud demonstrandũ; demonstratio igitur formari ab eo dicitur, cuius est quæsitum, non ab eo, cuius est medium, is .n. ea demonstratione non eget; ergo prædicta demonstratio extruitur à primo phylosopho, non a naturali: confirmatur etiam maior propositio testimonio Arist. in contex. 86. primi Posteriorum vbi inquit perspectiuum debere sua theoremata demonstrare per media accepta ex geometria, quando quidem ipse perspectiuus est qui talibus medijs eget; confirmatur præterea authoritate Aristotelis in contextu 102. eiusdem libri, vbi ait conclusionẽ illam Medicinalem, vulnera orbiculata tardius sanantur, demonstrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia medicus non cognoscit nisi rẽ ita esse, Geometra verò mediũ præbet ad demonstrandũ propter quid; certum autẽ est ad Geometram nõ pertinere eam demonstrationem formare, ea namque non indiget, & nihil esset absurdius, quam dicere Geometrã aliquid de vulneribus demonstrare; solus igitur medicus, cuius est quæsitũ, eo medio vtitur, quia ipso indiget. *Tertiũ argumentum.* Tertiò, quæstio an sit, est quæstio an cõtineatur sub ente; ens aũt, quatenus est ens, est Metaphysicę considerationis, ergo quærere an sint substantiæ à materia abiunctæ, & demonstrare quod sint, est officiũ Metaphysici. *Quartũ argumentum.* Quartò, Aristoteles in primo contextu sexti Metaphysicorum inquit eiusdem esse disciplinę declarare an sit, & quid sit, atqui Metaphysici munus est declarare quid illæ substantiæ sint; ergo ad eundẽ pertinet demonstrare etiã quod sint. *Quintũ argumentum.* Tandem adducunt plura Arist. testimonia, nam in secũdo contextu tertij libri de Cęlo hęc verba leguntur [aliqua esse entium penitus immobilia, magis est alterius, quam naturalis considerationis] ergo magis ad Metaphysicum, quàm ad naturalem asserit pertinere ostendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro de ortu, & interitu contextu quinquagesimoquinto, & in quarto de ortu animalium capite vltimo, & in tertio Metaphysicorum contextu secundo, & in sexto Metaphysicorum tertio, & in septimo Metaphys. quinto, & in vndecimo Metaphys. capite secundo, & in initio tertiæ summę, inquit Metaphysicum versari in substantia immobili, & apertè dicit esse adhuc immanifestum

an talis

an talis substantia detur, idq; esse posterius demonstrandum: significat ergo se id no demonstrasse in octauo Physicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipsa tractatione duodecimi Metaphysicorum, vbi apertè ea demonstratio legitur, qua ex æterno motu ostenditur dari motores immobiles, qui sunt substantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonstrare ad solum primum philosophum pertinet.

Opinio Auerrois quòd ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. IIII.

Ontrariam opinionem quòd illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum commentario vltimo, & in secundo Physicorum vigesimosexto, & in octauo Physicorum tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Algazelem, hoc potissimum argumento ductus, quod subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem a materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo a Metaphysico demonstrari non possunt, a solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione, nam demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamen fusius, ac distinctius in octauo Physicorum explicata legitur, hinc enim colligitur proprium eius demonstrationis locum esse octauum librum Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter repeti vt demonstrationem naturalem: hæc certè est sententiæ Auerrois valida comprobatio, nam si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metaphysicam attinentes incognitæ adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam prius in octauo Physicorum extructam, & intellectam. Illi verò, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobandam nixi sunt ostendere omnem demonstrationem sumere nominationem a medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristot. testimonio, ratione sic, medium est materia, ex qua construitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demonstrationis materia tota eius efficacitas, & vis nominatiua consistit: neque obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed a forma; etenim verum hoc est in substantijs, quæ ex materia & forma constant, quoniam ibi forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma verò generis, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei communis cum alijs syllogismis; scientia verò conclusionis quæsitę est quidem finis demõstrationis construendę, at demonstrationis iam constructę non est finis, sed potius effectus naturam medij consequens, ita vt pro diuersis medij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idque docet Aristot. in primo libro Posteriorum capite decimo, & ostendit ex diuersis conditionibus medij varias demonstrationis species fieri; non enim materię tantummodò locum habet in demonstratione medius terminus, sed etiam efficientis, cui totam conclusionis scientiam acceptam ferimus. Pręterea Aristot. in contex. quinquagesimooctauo eiusdem primi Posteriorum loquens de transitu è genere in genus inquit non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstrandam accidentia magnitudinum, atqui certum est accidentia magnitudinum constituere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quam vti medio Arithmetico ad eam demonstrandam, Aristoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota verò conclusio Geometrica: & paulo post in eodem capite dicit non esse Geometrię demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, quę est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnum cubum, quę est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hęc demonstratio, esset secundùm Aristotelem demonstratio Geometrica, & solus Geometra, cuius est medium, demonstrare diceretur, licèt conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur demonstrationem a solo medio nominari, quo fit vt demonstratio ęterni motoris ex ęterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam si conclusio sit Metaphysica.

Primũ argumentum

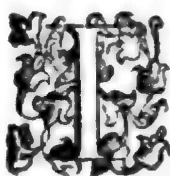
Secundũ argumentum

Primum argumẽtũ Auerroistarum quòd demõstratio à medio nominetur

Scientia conclusionis est finis, et effectus demõstrationis.

Secũdũ argumentum

Veritatis declaratio. Cap. V.

N hac magna aliorum inter se altercatione ego, vt meam sententiam proferam, censeo quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerrois opinionem dicẽtis

eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere; tamen ipsos quoque Auerroistas puto aliqua ex parte fuisse deceptos, isque fuit utriusque contrariæ sectæ communis error quod putarunt demonstrationem illam habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam; quod ego monstrum esse arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Aristotelica, & ab Auerroe quoque ipso alienissimum; quamquam igitur optimum esse Auerroistarum argumentum arbitror, quo ostendunt demonstrationem semper à medio nominari, superuacaneum tamen illud esse puto, & contrariæ opinionis veram confutationem in hoc tantùm esse constituendam, quòd falsum est id, quod illi pro comperto sumunt, conclusionem propositæ nobis demonstrationis esse Metaphysicam, quod quidem Auerroistæ, quum negare debuerint, concesserunt: hoc igitur si ostenderimus, patebit totam demonstrationem esse naturalem, proinde vanam esse disputationem illam, an demonstratio à medio, an à conclusione sit nominanda. Imprimis ex ijs, quæ in primo Posteriorum Analyticorum dicuntur de transitu è genere in genus, ostendere facilè possumus non dari apud Aristotelem hanc monstruosam demonstrationem, qua ex medio naturali conclusio Metaphysica colligatur, immò indignam prorsus esse nomine demonstrationis; nam ibi Aristoteles apertè dicit non posse ex medio alicuius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrari, quoniam is esset transitus de genere in genus; & in contextu sexagesimo vtitur his exemplis, Geometria non potest demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, neq; duos cubos esse vnum cubum, illa est Metaphysica conclusio, hęc vero Arithmetica; hoc autem quid significet iam dictum est, significat enim demonstrari ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam, vel Arithmeticam: neque enim considerat ibi Aristotele in qua scientia id fiat, sed absolutè consideratam vitiosam esse eam demonstrationrm putat, siue in Geometria, siue in Metaphysica fieri intelligatur, quia naturam demonstrationis considerat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat eam fieri debere in Geometria, ut concedat in Metaphysica, neq; ita negat in Metaphysica, vt concedat in Geometria, sed absolutè eam reijcit vt vitiosam: huius enim probandi vim habet ratio illa, quam ibi adducit in contextu quinquagesimonono, quæ hoc fundamento nititur, quòd, & media, & quæsita debent in subiecto scientiæ per se, & essentialiter inesse. Non est autem quod aliquis dicat illud esse vitiosum in demonstratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonstratione à posteriori, de qua in pręsentia loquimur; etenim demonstratio ab effectu non minus habet propositiones per se, quàm demonstratio propter quid, quum ex iisdem terminis, ac propositionibus vtraque constituatur, vt Aristot. docet in contex. 96. 97. 98. eiusdem primi libri, & vt nos demonstrauimus in libro nostro de speciebus demonstrationis, sed in contextu quoque quinquagesimoquinto eius libri asserit Aristoteles demonstrationem à signo tradere cognitionem eius, quod est per se. Quum igitur ad reijciendum transitum de genere in genus Aristoteles hoc solo argumento vtatur, quod demonstrationis propositiones omnes debent esse per se, & habere prædicationem essentialem, necesse est in demonstratione ab effectu transitum hunc non minus esse vitiosum, quàm in demonstratione propter quid. Quoniam ergo ita se habet Geometria ad Metaphysicam, vt scientia naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim vtrobique respectus scientiæ particularis ad vniuersalem, & omnium reginam, vitiosum autem est apud Aristotelem ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam demonstrare, similiter iudicandum est vitiosum ex medio naturali ostendere conclusionem Metaphysicam, vbicunque id fieri dicatur; non est igitur Aristoteli tribuenda talis demonstratio, quam ipse in libris Analyticis vitiosam & nomine demonstrationis indignam esse docuit. Sed iam in proposita nobis æterni motoris demonstratione hoc ostendamus; certum est, si talis est demonstratio, vt ostendat conclusionem Metaphysicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali æternus motus, ergo dantur substantiæ a materia abiunctę per essentiam; attamen nullibi apud Aristotelem talis argumentatio legitur, eaque esset etiam parum efficax, vel saltem non euidens, quoniam substantiæ illę immateriales, quatenus tales sunt, nullam cum motu affinitatem habent; quod si quam habent, habent vt ęterni motores, non vt substantię immateriales; sic enim respectus causę ad effectum significatur, ideoque essentialis est terminorum connexus; non potest igitur alia fieri illatio, quàm hęc, datur ęternus motus, ergo datur etiam motor ęternus; hęc autem est absque dubio conclusio naturalis, quia motorem vt motorem considerare est considerare, ut causam motus, & pertinet ad scientiam naturalem, cuius propria est motus consideratio, & cognitio per suas causas, & omnium habentium aliquam relationem ad motum; primus autem philosophus considerat quidem substantias immateriales esse motrices, at non eas considerat ut motrices, quemadmodum in libro de naturalis scientię constitutione alias declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoscatur, sciendum est ex Auerroe

Auerroistarum error.

Transitus est vitiosus in omni specie demonstrationis.

Cap. 7. & 15.

Qualis sit demonstratio æterni motoris.

Cap. 12. Duplex cognitio substantia separatarum.

Auerroe in commentario vigesimosexto secundi Physicorum duplicem esse cognitionem substantiarum immaterialium, vnam confusam, quòd sint, alteram distinctam, quid sint, quantum à nobis lumine nostro naturali acquiri potest; traditio cognitionis confusæ pertinet ad solum philosopum naturalem, alterius verò distinctæ ad solum Metaphysicum: naturalis enim ex æterno motu demonstrat eas dari, non quidem vt substantias immateriales, sed solùm vt æternos motores; postea uerò Metaphysicus hanc conclusionem a naturali demonstratam accipiens, ex ea progreditur ad inuestigandas illorum motorum conditiones essentiales, & pertinentes ad cognoscendum quid sint, ex eo.n. quòd æternè mouent, cognoscit eos esse à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis potest mouere perpetuò; ex eo autē quòd sunt immateriales, cognoscit esse substantias incorporeas, & actus puros, & intelligētes, & cętera, quæ ad declarandam diuinarum mentium essentiam à Metaphysico considerantur. Hoc apud Aristotelem legimus in contextu septuagesimotertio secundi Physicorum, ubi ait duo esse principia mouentia physicè, quorum alterum non est physicum, quia est immobile; vult igitur primum mouens mouere physicè, & ita physicum esse quatenus est mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, physicæ est considerationis; quatenus igitur est principiū motus, physicum principium est; at quatenus secundùm se sumitur vt subiectum cognoscibile, sic non est physicum, sed Metaphysicum, quia est immobile; hoc idem significat Aristoteles in contex. 14. primi libri de ortu, & interitu, vbi inquit, de motore immobili quòd detur dictū est in sermonibus de motu, at de ipso distinguere idest distinctè pertractare est prioris philosophiæ; asserit ergo fuisse confusè cognitum in octauo libro physicę auscultationis; atqui nil aliud est rem simplicem confusè cognoscere, quam cognoscere quòd sit, nec aliud est eam cognoscere distinctè, quam cognoscere quid sit; quare testatur se in octauo physicorum ostendisse quòd sit. Causa ergo cōmunis erroris fuit horum duorum progressuum confusio, & eorum acceptio tāquam vnius, quo per motum æternum demonstretur dari substātias a materia abiunctas, sic enim videtur ex medio physico conclusio Metaphysica demonstrari: quòd si progressum hunc partirentur in duos, & dicerent naturalem ex æterno motu demonstrare ęternum dari motorem; postea verò Metaphysicum hanc conclusionem accipere a naturali demonstratam, & ea constituta inuestigare, & numerum, & conditiones essentiales ęternorum motorum, vt cognoscat quid sint, & inueniret eos esse substantias ab omni materia separatas, nullum errorem committerent. Illud quoq; ad eos decipiendos non parum valuit, quòd viderunt demonstrationem existentię æterni motoris legi & in octauo physicæ auscultationis, & in duodecimo Metaphysicorum; atque itidem considerationem attributorum essentialium non modò in duodecimo Metaphysicorum haberi, sed etiam modo aliquo in calce octaui physicorum; attamen rei veritas ea est, quam alibi declarauimus, scientiæ namq; mutuum sibi auxilium præstant, & Metaphysicus egens demonstratione primi motoris, eamq; facere ipse non potens, sumit ipsam à philosopho naturali; & quum ei satis fuisset solam conclusionem accipere, & eam vt a naturali demonstratam cōstituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonstrationem, ideò demonstratio ęterni motoris, quam in duodecimo Metaphysicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphysica, sed vt physica, & vt repetita, & mutuò accepta a naturali; sic etiam consideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui physicorum, est mutuò accepta a Metaphysico ob rationē a me alibi declaratam; ob id breuis, ac rudis ibi est ea consideratio, fusior autem, & exquisitior in duodecimo Metaphysicorum, quemadmodum è contrario demonstratio existentiæ fusior, ac diligentior est in octauo physicorum, breuior autem in duodecimo diuinorum. Hæc est harū tractationum vera distinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonstratioem ęterni motoris tum a naturali, tum a Metaphysico fieri, communiorem tamen a Metaphysico, particulariorem à naturali; ego enim non video quomodo illa sit communior, quàm hæc, quum fiat vtraq; ex æterno Cęli motu; nam si medium vtrobique est idem, necesse est idem esse quæsitū, & eandem demonstrationem. Hanc, quam exposui, puto esse huiusce rei veritatem, ideoq; frustra fieri eam disputationem, an demonstratio sit à medio nominanda, an à quæsito; propterea quod in omni demonstratione, quæ sit vera demonstratio, & scientiam pariat, necesse est medium, & conclusionem ad eandem scientiam pertinere.

Lib. de regressu c. 6.

Aliquorū error.

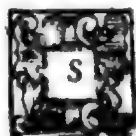
Quòd demonstratio sit nominanda à medio, & reiectio defensionis aduersariorum. Cap. VI.

Aeterum quia Auerroistæ ad sententiam Auerrois tuendam probare nituntur, vt prædiximus, demonstrationem esse a medio nominandam, & argumētum sumunt ex Aristotele in primo Posteriorum contextu sexagesimo, declaranda breuiter est sen-

tentia Aristotelis eo in loco; vt videamus quid reuera inde contra aduersarios colligi possit, nec loco illo abutamur, sicuti abuti videntur Auerroistæ putantes Aristotelem asserere demonstrationem dari conclusionis Metaphysicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamq; non a conclusione, sed semper a medio esse nominandam. Nos igitur dicimus non esse hanc Aristotelis mentem, neque ipsum vnquam talis demonstrationis constructionem admisisse, sed potius dicere eam non dari, quia vitiosa est: hoc tantum inde colligere pro nostra sententia possumus, Aristotelem ibi in contextu 58. & in 60 talem vitiosam demonstrationẽ semper nominare a medio; nam si ostendatur cõclusio Arithmetica, vel Metaphysica ex medio Geometrico, eam vocat Aristoteles Geometricam demõstrationem; is etenim, qui demonstrare, & id vitium committere diceretur, Geometra esset, quia tota vis demonstrationis in medio consistit. & ille demõstrat, qui medium præbet, videturq; res ipsa per se manifesta; nam cõclusioni verbum actiuum non conuenit, sed passiuum, non enim demonstrat conclusio, sed demonstratur; medium verò demonstrat conclusionem, quia est causa effectrix scientiæ conclusionis. Vera igitur, & firma confutatio sententiæ aduersariorum hæc esse debet, quod non est verum id, quod assumunt, demonstrationem æterni motoris ex æterno motu habere conclusionem Metaphysicam, habet enim naturalem, sicuti etiam medium. proinde est tota naturalis: quòd si etiam cõcedatur construi talem demonstrationẽ, ea non esset demonstratio appellanda, quia non seruaret præcepta necessaria demonstrationi, neque conditionibus demonstrationis prædita esset, sed vitiosa quædam esset ostensio, vt sæpe diximus; qualiscunq; autem esset, vocanda esset naturalis, & ille, qui æternum motorem monstrare diceretur, esset philosophus naturalis, non Metaphysicus, quia medium est naturale; omnino igitur decipiuntur aduersarij, quia hæc demonstratio non est vocãda nisi naturalis, cuiuscunq; etiam dicatur esse conclusio. *Aliquorũ defensio. Cõfutatio.* Quę verò ab illis ad sui defensionem adducuntur, vana penitus, & ridicula sunt. Primùm quidem id, quòd aliqui dicunt, nominationem demonstrationis sumi quidem absolutè a medio, sed secundùm quid sumi etiam a quæsito, ego prorsus non intelligo, nec ipsosmet puto intelligere: quum enim apud Aristot. eiusdem esse generis debeant conclusio, & medium, vana redditur hæc eorum distinctio; locum autẽ haberet in sola vitiosa demõstratione, quam diximus non esse demonstrationem, nec dari vnquã posse in aliqua disciplina: quod si etiam eis hæc omnia condonaremus, iam ipsi fatẽtur demonstrationem, de qua nunc loquimur, esse verè naturalẽ; nominandũ enim vnumquodq; est ab eo, quod illi absolutè. ac primariò competit, nõ ab eo, quod secundũ quid, & secundariò. Vanũ etiã est id, quod aliqui dicũt, esse quidẽ a medio nominandã demonstrationem, sed applicare mediũ quæsito esse illius officium, cuius est quæsitum, quamobrem demonstrare substantias dari a materia abiunctas est munus Metaphysici, cuius est conclusio, tametsi medium est naturale: miror .n. quod hi non animaduerterint nil aliud esse applicare medium quæsito, quàm demonstrare. proinde hãc applicationẽ esse ipsammet demonstrationẽ: est igitur in eorum verbis repugnantia manifesta dum dicunt demonstrationem esse vocandam naturalem, sed applicationem fieri a Metaphysico, neque aliquis est iudiciosus vir, qui hoc non confiteatur: Aristot. quoq; non solùm dixit demonstrationẽ ex medio Geometrico esse Geometricam. sed etiã Geometræ attribuit vt sit ille, qui demonstrat; ipse ergo est qui applicat medium quæsito, si ipse demonstrat. *Aliorum defensio.* Aliqui etiam dicunt demonstrationem hanc habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam, nec ob id esse vitiosam, quoniam scientia naturalis est subalternata Metaphysicæ, in scientijs autem subalternis Aristot. asseruit non esse vitiosum ex medio alterius scientiæ conclusionem alterius demonstrare. *Cõfutatio.* Sed hoc omnium vanissimum est, quum falsum sit id, quod assumunt, alias scientias esse subalternatas primæ philosophiæ, quod nos aliàs demonstrauimus in libro de pręcognitis, sed hoc etiam concesso nil tamẽ aliud inde sumere possunt, quàm posse accipi medium ex Metaphysica ad demonstrandam conclusionem Geometricam, uel naturalem, at non è conuerso: nam id, quod Aristoteles concessit in subalternis, fuit vt sumatur medium, seu principia ex scientia subalternante ad demonstrandas conclusiones scientię inferioris subalternatę, at nõ subalternata sumãtur principia ad demõstrandam conclusionem scientiæ superioris subalternantis, immo hoc aduersatur conditioni, & naturæ talium scientiarum. Præterea Arist. in cõtex. 60. primi posteriorum apertè dixit non licere Geometræ demonstrare conclusionem Metaphysicam, ergo eadem ratione non licebit naturali conclusionem Metaphysicam demonstare, siue sint subalternæ hæ scientiæ, siue non sint. Vana igitur sunt omnia, quę ab aduersarijs ad se tuendos dicuntur.

Responsio ad argumenta aduersariorum. Cap. VII.

SVperest vt aduesariorũ argumenta soluamus. *Ad primũ.* Ad primũ dicimus mediũ, et maius extremũ esse eiusdem generis, proinde uanã esse disputationẽ ab utro demõstrationis nominatio sumẽda sit, quũ sit eadẽ ab utrolibet: sed etiãsi diuersorum

sorum generum esse statuerentur, nominanda esset demonstratio à medio, quia scientia maioris extremi, licèt demonstrationis construendæ finis sit, constructæ tamen non est finis, sed effectus consequens naturam termini medij, in quo tota demonstrationis efficacitas constituta est, sicut antea diximus. Ad secundum respondemus, illum, qui medio ad demonstrandum aliquid indigeat, eo quidē vti, si eius proprium sit; non tamen si sit alienum, quia non est transeundum de genere in genus; quocirca supponendum in ea sciētia illud est, quum medium proprium ad id demonstrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti nō liceat; quare illa absolutè quidem conclusio vocabitur, quia demonstrabilis est, sed in ea scientia erit suppositio, & principium indemonstrabile, vt in contex. septuagesimooctauo primi Posteriorum Aristot. asserit: adde quòd solus naturalis eget illo medio; quum ad ipsum solum pertineat demonstrare dari æternum motorem, quum hæc sit conclusio naturalis; quare Metaphysicus non eget medio, sed eget suppositione conclusionis naturalis, sicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem sumptam ex Aristotele in contex. octuagesimosexto eiusdem libri iam responsum est, dicimus enim Aristotelem id concedere in subalternis tantùm, at scientiam naturalem, & Metaphysicam non esse subalternas; quod si etiam subalternas esse concederemus, locus tamen ille aduersarijs minimè suffragaretur; quoniam Aristoteles dicit esse media transferenda de Geometria superiore ad perspectiuam inferiorem, sed non dicit è conuerso, non enim diceret ex perspectiua posse sumi medium ad demonstrandam conclusionem in Geometria; similiter itaque nec medium naturale sumi potest ad demōstrandam conclusionem Metaphysicam, si naturalis est subalternata Metaphysicæ. Ad aliam confirmationem ex contex. centesimosecundo eiusdem libri acceptam responsio sumenda est ex vera illius loci interpretatione, quæ in commentarijs nostris legatur, ea autem in hoc consistit, quòd Aristoteles nil aliud ibi docere vult, nisi contingere interdum vt duæ distinctæ disciplinæ opem contribuant ad perfectiorem scientiam habendam eiusdem conclusionis; nempè quando vna testimonium sensus adhibet quòd ita sit, altera verò causam & propter quid adducit; adeo vt siquis simul Geometra, ac Medicus sit, is perfectam scientiam habeat quòd vulnera orbiculata tardius sanantur; non tamen propterea vult medicum quatenus medicus est, eam conclusionem demonstrare per medium Geometricum; sed debet medicus esse cōtentus cognitione quòd sit, quam per experientiam & sensum comparauit; immò Geometra potius, cuius est medium, debet eam demonstrationem extruere, non tamen vt vulneris, sed absolutè vt circuli, ita vt tota demōstratio Geometrica sit. Ad tertium dicimus fallax argumentum esse, idque inde manifestè deprehendi, quòd Aristoteles etiam in scientia naturali sæpe quærit an aliquid sit, necne, vt an sit vacuum, an sit infinitum, an sit prima materia, an sit generatio, & alia quamplurima; dico igitur nomen entis posse duobus modis sumi, vno modo pro genere, altero modo pro existentia, quæ est accidens rei: quęstio igitur entis accepti pro genere Metaphysica est, quoniam ita acceptum ens est attributum transcendens, at quæstio entis sumpti pro existentia non est necessariò Metaphysica, sed existentia coarctata, & restricta ad rem naturalem est quęsitum naturale; quum præsertim non sit accidens aliquod reale à re distinctum, proinde non sit sumenda vt maior extremitas in demonstratione, vt complures imaginantur, omnis enim demonstratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, ostendere possumus, in ea enim non est ipse motor subiectum, existentia verò prædicatum quęsitum, sed maior extremitas est motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & conclusio colligitur non de secundo adiacente, sed de tertio, scilicet, corpus naturale habet motorem æternum: hoc igitur argumentum est cauillus manifestus. Ad quartum responsio sumenda est ex Aristotele in contex. 39. secundi posteriorum: nam duplex est cognitio quòd res sit; vna perfecta, quæ habetur per essentialia, & per causam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & sine causa; ad eandem igitur scientiam pertinet cognoscere perfectè quòd res sit, ad quam pertinet cognoscere quid sit; & ita solus Metaphysicus perfectè cognoscit dari substantias à materia abiunctas; at philosophus naturalis cognoscit quòd sint quatenus sunt motores, cognitione imperfecta, & confusa, quę haberi potest etiam ab eo, qui non cognoscat quid sint. Ad verba Aristotelis in secundo contex. tertij libri de Cœlo facilis est responsio: nam immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia; & est eius conditio essentialis, quam cognoscere est primi philosophi, quia pertinet ad cognoscendum quid est; à naturali autem leuiter tangitur in octauo libro physicæ auscultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoscendum, sicuti notauimus in libro nostro de regressu; quum igitur Arist. in memorato loco vtatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiunt: inquiens enim magis esse primi philosophi, q̄ Physici cognoscere primum motorem immobilem, non negat eum cognosci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem considerat, vt conditionem æterni motoris, non vt substantiæ à materia abiunctę. Ad reliqua omnia apud Aristotelem loca aduersus nos adducta

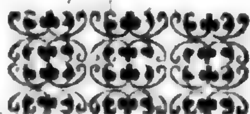
Ad secundum. *Ad tertium.* *Ens sumitur dupliciter.* *Ad quartum.* *Ad quintum.* *Cap. 6.*

ducta dicimus Aristot. rectè dicere ignotas adhuc esse substantias immobiles, quoniam in octauo Physicorum non demonstrauit primum motorem esse substantiam immobilem, sed esse motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus eum esse substantiam: non est igitur mirum si pluribus in locis post octauum Physicorum dicat Aristot. ignorari adhuc an detur aliqua substantia immobilis, idque esse posterius demonstrandum; nam in solo duodecimo Metaphysicorum cognoscimus dari substantias immobiles, quum ibi primum doceat Aristoteles primum motorem immobilem esse substantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen est ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non enim ita ibi demonstratur dari substantias immateriales, vt ea sit demonstratio existentiæ ipsarum; sed ita vt per hoc essentia potius, quam existentia, declarari dicatur; siquidem existentia non demonstratur nisi a philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantiæ, sed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum, nempè vt dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratum à philosopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam a materia per essentiam; & ita totam existentiæ demonstrationem naturali philosopho attribuamus, siquidem eædem sunt substantiæ immateriales, quæ in octauo Physicorum vocantur æterni motores; Metaphysico autem attribuamus totam declarationem conditionum essentialium eorundem motorum, quare vna hæc est, eos esse substantias, quæ à naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Aristoteles post octauum Physicorum ignotum esse quod dentur substantiæ immobiles, sed nunquam dixit esse ignotum dari motores immobiles, immò in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu asserit hoc esse notum, & in octauo Physicorum declaratum, esse tamen distinctius declarandum in prima philosophia: quod verò in duodecimo dicitur legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem demonstrationem, & vt naturalem ibi ab Aristot. repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

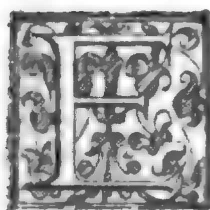
IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE NATVRA COELI.

Dicendorum propositio. Cap. I.

Tsi ita abscondita nobis est cęlestis corporis natura, vt ipse quoq; summus philosophus Aristot. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea est eius pręstantia, atq; nobilitas, vt vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio expetibilior sit, quàm exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idem asseruit Aristot. De hac igitur niti debemus ea cognoscere, ijsque esse contēti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit vt de illo corpore aliqua scriberem, eaq; pręcipuè tangerem, quę magis dubia sunt, & apud interpretes Aristo. controuersa, vt rei obscurissimæ aliquid, si possem, luminis, & claritatis afferrem. Vt autem intelligatur quibus de rebus sit nobis proposita disputatio, vtque illa, quæ dubia sunt, ab ijs, quæ sunt manifesta, seiungantur, ante omnia nemini dubium esse arbitramur Cœlū esse animatum, & constare ex mente motrice, & corpore moto; siquidem animatorum propriū est mouere seipsā, vt in octauo physicæ auscultationis libro Arist. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi videtur, animā illam motricem non esse formam Cœli, nec dare Cęlo esse, sed motum solum, proinde non informare orbem sed illi regendo assistere, sicuti naui nauta assistit, orbis enim absque illius ope per se existit actu: quòd si per illam existeret, & ab illa constitueretur, non posset secundùm Arist. ab ea moueri perpetuò, quoniam nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere: adde quòd si mēs illa informaret orbem, esset eius natura, & substantiæ pars, quare omninò fuisset ab Aristotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in ijs libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis substantiam constituēdam mens illa motrix nihil confert, iure Arist. in libris de Cęlo in declarāda eius corporis natura nullam animæ cœlestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad sublimiorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium corporum naturas, & accidētia contemplari. Nos igitur Aristot. imitati cęlestiū mentium considerationem missam prorsus faciemus, & solius cęlestis corporis naturam peruestigare nitemur: duoque potissimum tractabimus; vnum, an illud corpus seclusa mente motrice constet ex materia, & forma, quæ ipsum tanquam partes constituāt: alterum verò quænā sit illius natura, idest quodnam habeat motus principium internū, a quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoq; cōpetere possit definitio naturę ab Arist. in secundo physicorum tradita, his enim intellectis nil videtur superesse, quòd ad Cęli naturam, & substantiam declarandam pertinere videatur.

Cælum est animatū. Anima cœli nō informat orbē.

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ, & Aegidij. Cap. II.

Onsiderādum primo loco est an cęleste corpus ex materia, & forma materiam informante constet, ita vt ab illa forma habeat vt sit actu, & materia illi subiecta habeat potētiā ad esse. Duæ hac in re opiniones extant; vna Thomæ, & Aegidij asserentium corpus illud constare ex materia, & forma informante; altera Auerrois, qui id constantissimè negauit, & ostendere nixus est cœleste corpus esse simplex, & actu per seipsum absq; vlla compositione materiæ cum forma, qua de re in lib. illo, quem de substantia orbis inscripsit, diligentissime disputauit. Prior sententia in duas diuisa est; Thomas enim, & Aegidius in eo dissentiunt, quòd Aegidius putat materiam cœlesti formæ subiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; Thomas verò hoc negat, & ait materiam Cœli esse diuersæ rationis a materia inferiorum. Horum argumēta omnia in medium afferre operępretium non est, ea namq; tum apud eos, tum in disputationibus aliorum posteriorū, quę multæ circunferuntur, legi possunt; sed nobis quędam præcipua considerare satis erit. Thomas primo loco probat id, in quo conuenit cū Aegidio, cęleste corpus ex materia, & forma constare,

Primum argumētū Thomæ.

ſtare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut habens actum, at orbis cęleſtis ſecluſa anima motrice exiſtit actu, vel igitur eſt actus, vel habens actum, atqui actus purus non eſt, ſic enim non eſſet corpus, ſed forma ſola abiūcta à materia, quod dicendum non eſt, ergo eſt habẽs actum, eſt igitur in Cęlo preter formam aliquid aliud, quod quidem non eſt niſi materia, nil enim dicimus habere actum, niſi id, quod ex materia, & forma conſtet. *Secūdū argumentum* Probat deinde Thomas illud, in quo ab eo diſſidet Aegidius, materiam illā eſſe diuerſæ rationis à materia inferiorum; Cœlum apud Ariſt. eſt ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia nō habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliā formam, niſi ad ſolam formam Cœli, ita vt obiectū adęquatum illius potentiæ ſit ſola forma Cęli, quę illam totam adimpleat, & materia formam illam recipiens dicatur totum ſuum obiectum recipere; eſt igitur diuerſæ rationis à materia inferiorum, hæc enim nullam poteſt formam recipere, quæ ſit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, ſed omnis forma, quam recipit, eſt pars obiecti adæquati; quo fit vt in materia neceſſariò relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere cōtrarium, & ſit corruptibile, ſicut Ariſt. dicit in libro de longitudine, & breuitate vitæ. *Aegidij ſententia.* Aegidius verò primùm ſententiam ſuam ita declarat, vt eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur; inquit Cœlum, & inferiora corpora ex eadē materia conſtare, neque ob id fieri vt Cœlum ſit corruptibile; quandoquidem duo ſunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet, quare materia illi ſubiecta poteſtatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa neceſſario eſt corruptibilis, cuiuſmodi ſunt omnia corpora inferiora; alia vero forma cōtrario caret, qualis eſt forma Cœli, ideo materia illi ſubiecta non habet potentiam recipiendi aliam formā, ſatiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit vt illa materiæ portio ſit perpetuo ſub illa forma, & nullius interitus capax ſit: quamuis igitur Cœlum, & inferiora habeant eandem materiam, & inferiora ſint corruptibilia, Cœlum tamen poteſt eſſe incorruptibile, hoc enim diſcrimen prouenit à natura formarum, quum Cœlum ideo ſit incorruptibile, quia forma ſua non habet formam contrariam; inferiora verò ſint corruptibilia, quoniam eorum formæ habent cōtrarias formas. *Arg. Aegidij.* Probat hanc ſentētiam Aegidius pluribus argumentis, ego vero alijs dimiſſis vnum tantummodo, quod pręcipuum eſt, adducam, idque tale eſt: omne indiuiduum ſenſile, & per ſe exiſtens ex materia & forma conſtat, corpus cœleſte eſt eiuſmodi, cōſtat igitur ex materia & forma; minor propoſitio eſt per ſe nota, maior verò, immò & argumētum totum Ariſt. eſt in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipſam maiorem expreſsè proferens, ex ea colligit aliud eſſe rem ipſam abſolutè ſumptam, vt Cœlum, aliud eſſe eandem vt ſingularem, vt hoc Cœlum; Cœlum enim abſolutè prolatum ſignificat formam, at hoc Cœlum ſignificat formam in materia, Ariſt. igitur apertè dicit Cœlum ex materia & forma cōſtare, & hac ipſa ratione vtitur, quoniam eſt indiuiduum ſenſile; atqui nulla materia formę ſubſtantiali ſubſtans fuit cognita Ariſtoteli, niſi prima illa materia, quæ in primo libro Phyſicorum ex mutatione ſubſtantiæ inuenta eſt, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materia formæ Cęli ſubiecta eiuſdem eſt rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio ſententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. III.

HÆ duæ ſententiæ tum communibus, tū proprijs vrgētur difficultatibus. *Primū argumentum* Primum quidem ſimul ambæ impugnari poſſunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœleſte corpus ſecluſa mente motrice ex materia & forma conſtare, nam ex Ariſtotelis progreſſu in primo libro Phyſicæ auſcultationis manifeſtè colligimus nō potuiſſe primam materiam nobis innoteſcere, niſi per mutationem ſubſtantiæ, hęc enim ſola nox duxit in cognitionem compoſitionis materiæ cum forma; quia quum videamus fieri ex aqua aerē, & formam aquæ interire, formam verò aeris generari, cognoſcimus eſſe neceſſarium vt pręter formam aliud quoddam in aqua ſit, quod poſtea ſeruetur in aere genito, ſiquidem nō poteſt aer fieri ex nihilo; conſtat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper acceſſit; itaque vbi nulla eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compoſitionem cognoſcere poſſumus, Cęli autem ſubſtātia apud Ariſtotelem immutabilis eſt, ergo etiam ſi reuera ex materia & forma conſtaret, nos tamen huius compoſitionis nullam habere cognitionem poſſemus, quippe eo medio deſtituti, quo vno in talem cognitionē duci poſſumus; ideo rectè Auerroes dicit in primo Phyſicorū commentario vltimo, & ſecundo Phyſicorum 22. & quarto Phyſicorum 38. primam materiam non poſſe demonſtrari niſi à philoſopho naturali, nec alio medio, quam mutatione ſecundùm ſubſtātiam; vnde colligimus inefficacem eſſe illam Thomæ argumentationem, aut eſt actus, aut habens actum, vt poſtea in ſolutione declarabimus: nam ſi validum hoc argumentum eſſet; certè Ariſt. in primo Phyſicorū ſatis

paruo

paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicẽdo, corpus naturale, vt lapis, vel est actus, vel habens actum, at non est actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma constat: sed nouit Arist. nihil habere roboris. Secundũ argumentum Pręterea vtcunque dicatur cœleste corpus materia, & forma constare, fit necessariò vt sit corruptibile; nam si materiam habet sub forma, necesse est materiam illam respectu illius formæ habere potentiam passiuam, quæ sit potentia ad esse, siquidem forma dat esse, atqui omnis potentia passiua est potentia contradictionis, igitur est potentia etiam ad non esse: idque asserit clarè Arist. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphysicorum, vbi etiam in contex. decimoseptimo inquit non esse in Cœlo potentiam, nisi ad vbi, cognouit enim non posse in Cœlo esse materiam cum potentia ad esse, quin insit etiam potentia ad non esse, ideoque Cœlum sit corruptibile. Tertiũ argumentum Idem confirmat definitio potentiæ passiuæ, quam legimus in quinto Metaphysicorum contex. 17. & nono Metaphysicorum secundo, potentia passiua est principium vt res trãsmutetur ab alio quatenus est aliud, quoniam igitur hoc essentiale est potentiæ passiuæ, debet omni tali potentię competere, sed omnis mutatio est ab opposito ad oppositum, à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse, omne igitur habens potentiam passiuam est corruptibile: quòd siquis dicat esse quidem in Cœlo potentiam ad esse, sed æquiuocè dictam, quæ non separatur ab actu, de qua loquitur Arist. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil est; quia licèt sit cũ actu, tamen nobis satis est ostendisse eam esse posse sine actu, quum sit potentia contradictionis. Quartũ argumentum Possumus etiam ad hoc confirmãdum sumere argumentum ex verbis Aristotelis in duodecimo Metaphysicorum contex. trigesimo, vbi dicit motores Cœlorum debere esse sine materia, & hanc affert rationem, quia debent esse substantiæ sempiternæ; considerandum enim est Aristotelem non dicere, quia debent mouere perpetuò, sed dicere, quia debent esse substãtię sempiternæ; significat ergo necessarium esse, si essent in materia, vt essent corruptibiles; eadem itaque ratione argumentemur de forma Cęli; nam si de hac argumentum Aristotelis inualidum est, de mẽtibus quoque motricibus est inualidum; igitur necesse est formam Cœli esse corruptibilem, quum sit in materia, & huius rationem iam adduximus, receptiuum enim dirigitur a natura ad proprium receptibile distinctum ab eo essentialiter, quia nihil recipit se, igitur necesse est vt respiciat illud tanquam potentia libera, & æquè respiciens vtramque partem contradictionis. Si verò Thomas dicat Aristotelem ibi negare solam materiam inferiorum, quę est materia generationis, & de hac validum esse argumẽtum, quia forma inhęrens in tali materia non potest esse substantia sempiterna; vanum hoc est, sic enim debile, & mutilum manebit argumentum Arist. eo namq; ostenderetur motores Cœlorum non esse in tali materia, qualem obtinent inferiorũ corporum formæ; sed non absolutè ostenderetur esse ab omni materia abiũctos, hoc autem aduersatur consilio Arist. qui vniuersalem demonstrationem facere vult, & ostendere motores Cœlorum ab omni prorsus materia esse abiunctos, nullo enim pacto concederet eos esse formas cœlestem materiam informantes, nimirũ propter naturam potentiæ passiuę, quam diximus ęquè respicere vtramque partem contradictionis: quod verò illi dicunt, formam Cœli satiare totum materię appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat propriæ conditioni potentiæ passiuæ, hanc enim non adimplẽt nisi formæ contrariæ, hæ autem simul esse non possunt: quare semper manet in materia potentia recipiendi formam contrariam; eaq; potentia quum sit naturalis, non potest esse frustra, sed aliquando ducetur ad actum. Quintũ argumentum Possumus etiam contra hanc sententiam hoc argumento vti: si Cœlum pręter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma est natura, proinde est principium alicuius motus, at nullius motus potest esse principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non est: consequentiam probare non oportet, clara enim est apud Aristotelem in secundo Physicorum, nec vllus eam negare potest, quia forma materiam informans, & constituens corpus aliquod naturale, est necessariò illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; absonum enim est rationi formam aliquam esse otiosam; consequentis autem falsitas facilè ostenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, nisi circularis; huius autem causa effectrix est mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cęli; ergo nullus remanet motus, cuius causa possit esse illa forma; est igitur otiosa, & nullius motus causa. Solutio Thomistarum. Sed memini me aliquos Thomistas audiuisse ad hoc respondẽtes, naturam ab Aristotele dici principium motus non solum actiuum, sed etiam passiuum, ideoq; formam Cœli eatenus esse naturam, quatenus est principium motus passiuum, etsi non est principium actiuũ; hoc enim videtur Arist. de formis quoq; elementorum potuisse in contex. trigesimosecundo octaui Physicorum dum dixit elementa habere in se principium motus, non quidem agendi, sed patiendi. Impugnatio solutionis. At hoc dici non potest, neq; eis hęc cum elementis comparatio suffragatur, immo sententiam nostram maximè confirmat, vt mox patebit tum ex ijs, quæ de Cęli natura dicturi sumus, tum etiam maximè ex ijs, quæ postea dicentur de grauium & leuium motu; nunc pauca pro occasione dicere satis erit: certum est officiũ formę esse agere,

materiæ

materiæ autem pati, immo nec formam per se pati, sed per accidens, & propter materiam, cui iuncta est; itaque absurdissimum est ponere formam, quæ nihil agat, sed patiatur solùm: quod verò ad elementa attinet, cēsuit Arist. elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generant dans formam, dat etiā motum, qui eam consequitur; ideò elementum, simulatque est genitum, sibi sufficiens est ad se mouendum absq; ope generantis, dummodo à nullo impediatur: quia nulla est alia generātis motio, quàm productio formę; ea autem cessat existente forma; tunc igitur motus elemēti formam insequitur vt causam, nō generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari nō potest (idque nos alio in loco fusius demōstrabimus) formas elementorū esse apud Aristotelē etiam principia motus actiua, est enim repugnatissimum naturæ formæ vt per se patiatur, nec aliquid agat, seu vt per accidens patiatur, per se verò nec agat, nec patiatur, sed sit otiosa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longè deterior esset formis elementorum, si solùm pateretur, quum illæ etiam agant; vel si velint Cœlum in hoc simile esse elementis, oporteret superuacaneam esse mentem illam motricē: quemadmodum enim genitum iam elemētum, vt moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis solam ipsius formam insequitur; ita quum Cœlum nunquam sit genitū, sed apud Arist. semper absolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem insequi formam illam iam existentem, nec indigere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur superuacanea est mens illa motrix, vel forma Cœli est ignobilior formis elementorum.

Quomodo elementum à generāte moueatur, et quōd à sua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. IIII.

Primū argumentum

Vrgetur etiam vtraq; sententia proprijs difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cœlum constet ex materia, & forma eam informante, quę materia sit diuersa à materia inferiorum, est alienissima ab Aristotele, qui præter primam materiam, ex qua inferiorā corpora constant, nullam aliam materiam cognouit; quæ habeat potentiam recipiēdi formam de genere substantiæ dantem esse; nam in primo libro Physicę auscultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris suis vsquam considerauit; ergo nulla fuit Arist. cognita: adde, quod si Cœlum talē materiā haberet, debuisset maximè Arist. eam considerare in prima parte primi libri de Cœlo, vbi Cęli naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen apertè negat Cœlum habere materiam; quòd si solam inferiorū materiam ibi negare in cœlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cœlo esse materiā diuersam à materia inferiorum, si talē materiam in Cœlo esse existimauit; attamen nullā huiusmodi materiæ mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduersus Thomam possumus argumento Aegidij: materia illa Cœli, si secundùm se absque Cœli forma consideretur, non est nisi pura potātia, quia nullum in se actum includit, est igitur ipsamet materia corporum inferiorum, quia pura potestas à pura potestate, nullo discrimine diffidet, siquidem distinctio fit ab actu, vt ait Arist. in cōtex. 49. septimi Metaphysicorum. Nec dicere Thomas potest earum discrimen in hoc esse constitutum, quòd illa habet potentiam ab solam Cœli formam, hæc vero ad reliquas omnes; nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit à forma, quare necesse est vt materia Cęli habeat in se aliquid actus à quo eius potētia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias; a pura enim potētia non potest hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cœli est ipsamet inferiorum materia, si est pura potestas; vel est actu per seipsam sine forma: sed quisquis hoc dicat, fateri etiā debet materiam illam nulla forma indigere, sed suapte natura esse actu, quæ est Auerrois opinio, de qua mox dicemus. Illud præterea absurdū hanc sententiam cōsequitur, quòd quum in alijs generibus causarum vna tantùm detur prima in singulis, in causa materiali duę erunt primę; quod dicēdum non est, sed quū vnum tantùm sit absolutè primum mouēs, & vna prima forma, & vnus vltimus oium rerum finis, vnam quoque primam materiam esse dicendū est non plures.

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap. V.

Primū argumentum

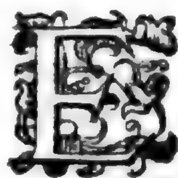
Sententia quoq; Aegidij facile reprobatur. Primùm enim non minus ex hac, quàm ex opinione Thomæ, immò etiam multo magis, infertur Cœlum esse corruptibile; quod in doctrina Arist. est manifestè falsum: deducitur consequens statuto hoc fundamēto, quod à nemine erudito viro negari potest, cuilibet potentiæ passiuę respondere in natura proprium, & ipsi æquatum obiectum, ad quod illa per se à natura dirigatur, vt dicere solemus potentiam visiuam habere proprium obiectum, non quidē album, vel nigrum, sed vniuersum genus colorum, hoc enim illi respondet tamquam propria perfectio proprio perfectibili; quęrendum igitur ex Aegidio est quodnam sit proprium obiectum potentiæ passiuæ materię & ipsi adæquatum, nam si eiusdem rationis est materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipse opinatur, certè proprium eius obie-

ctum non est sola forma Cęli, quum possit materiam alias quoque formas recipere; nec solæ formę inferiorum, quum possit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum respondet potentiæ passiuæ materiæ, vniuersum genus formarum materialium, quod omnes, & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc constituto sic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti, sed toto ipso obiecto adæquato, ergo forma Cœli non potest totam materiæ potētiam adimplere, proinde remanet in materia potestas recipiendi alias formas; eaque est potentia naturalis, quæ non potest esse frustra, sed aliquando ducenda est ad actum; ergo necesse est Cœlum aliquando esse interiturum; ideò verissimum est Auerrois dictum in commentario vigesimo primi libri de Cœlo: si Cęlum constaret ex materia & forma non habente contrarium, natura fecisset aliquid superuacaneum, & frustra, nam forma illa contrario carens seruaretur perpetuò in illa materia, quare materię potestas recipiendi alias formas frustra esset: neque alicuius momenti est id, quod dicit Aegidius, formam Cœli ob suam magnam perfectionem explere totam materię potestatem; nam potentia respiciens totum genus non potest expleri sola parte aliqua illius generis: ratioque huius verissima assignari potest, quoniam id, quod alicui naturale, atq; essentiale est, non potest ab vllo extraneo variari, & immutari; essentialis autem est ipsi materię potentia libera ad omnes formas; ideò etiam si forma Cœli secundùm se carens contrario & incorruptibilis statuatur, non ob id potis est materiæ naturam immutare; quamobrem duorum alterum sequi necesse est, aut dissonantiam esse in rebus naturę, nec sibi conuenienter respondere formam, & subiectam materiam, sed inanem prorsus, & superuacuam esse materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut concessa, vt omnino concedenda est, ea consonantia, Cęleste corpus aliquando esse interiturum, pellique eius formam posse a forma contraria, iuxta Aristotelis sententiam clarā in libro de longitudine & breuitate vitæ, materiam habēti necesse est habere contrarium, quo fit vt omne habens materiam sit corruptibile: sic etiam in primo libro de ortu, & interitu contex. vigesimosecundo, & quadragesimotertio inquit Aristot. ea, quæ mutuò agunt, & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerso illa, quæ in materia conueniunt, necesse est vt mutuò inter se patiantur, & agant & vnius materia possit alterius formam recipere. Et in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit Arist. materiam habere potentiam ad opposita, & esse causam vt res sit, & non sit, quo fit vt omne habens materiam possit non esse. Quod autem falsum sit, & absonum rationi, id quod Aegidius dicit, formam Cęli ob suam nobilitatem satiare totam potentiam, totumque appetitum materiæ, hoc argumento ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet in alijs formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorum & expleret totam potentiam ad eas: igitur forma hominis expleret totam materiæ potentiam ad omnes inferiorum saltem corporum formas, proinde homo quoque esset incorruptibilis, quod tamē falsum esse videmus. Vtor etiam contra Aegidium tali ratione: si materia Cœli, & materia inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Aristot. tradita in calce primi physicorum, itaque materia Cœli est primum subiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid potest, quare Cœlum est corruptibile; debet enim definitio illa esse talis, quæ materiæ essentiam declaret, proinde omni materiæ competere debent illa, quæ in ea definitione sumuntur; nec dicendum est primam materiam ibi definiri prout est in corporibus tantùm inferioribus, quia sic definiretur per accidentalia, quod minimè dicendum est: quoniam igitur conditio essentialis materiæ est vt ex ea possit aliquid generari, necesse est Cœli quoque materiam eadem conditione participare: attamen habemus clarum Aristot. testimonium in primo physicorum contex. 57. & 68. vbi asserit se de caducarum tantummodò rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum censuit esse æternum, non potuit existimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; immò etiam apertè negauit esse in Cœlo materiam, vt legere possumus in contex. vigesimo primi libri de Cœlo; quare sententia Aegidij in philosophia Aristotelis concedi non potest.

Responsio Aegidij. Confutatio

Secundū argumentum

Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram esse puto, quòd orbis Cœlestis sit corpus simplex, non constans ex materia & forma, ea verò tantùm ratione ex materia & forma constet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam ad ęsse, sed solùm ad vbi; quam sententiam sequutus est Scotus in secundo sententiarum distinctione decimaquarta quæstione prima; hanc diffusè declarat Auerroes in suo libro de substantia orbis, & eam satis manifestè colligimus ex Aristotele pluribus in locis, nam in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit materiam esse causam vt

res

res sit, & non sit, quod idem dicit in quadragesimotertio primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad esse vult habere potentiam etiam ad non esse, qm̄ ea est natura potentiæ passiuæ, vt sit potentia contradictionis, & monstrum est in philosophia Aristotelis ponere materiam, quæ habeat potētiam ad dimidium tantùm cōtradictionis, ad solum esse, non ad non esse: neq; est quòd aliquis dicat Aristotelem ibi loqui de sola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quæ præcipuè in Cœli æternitate consistit. Clarius etiam Aristoteles octauo diuinorum contex. duodecimo loquens de cognitione rerum ex cognitione causarum suarum, inquit esse res cognoscēdas per causas, quas singulæ habent, & in eis numerat causam materialem; sed statim Cœlum excipit dicens non omnes substantias naturales habere materiam, quia substantiæ naturales æternę vel non habent materiam, vel non talem, sed solùm loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cęlo concedit, nisi quæ loco tantùm sit mobilis; hæc autem est ens actu, quia non mouetur nisi id, quod actu existit: at materia, quæ recipit formam substantialem, & cuius potestas talem formam respicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristoteles in Cœlo manifestè negat; immò etiam si eam ibi non expressè negaret, omnino negata intelligeretur, si solummodo nominata non fuisset; quum enim loquatur ibi Aristoteles de rerum cognitione per omnes suas causas, non rectè fecisset si inter cœlestis corporis causas hanc quoque materiam non nominasset. Sed clarissima est Aristotelis sentētia in nono Metaphysicorum contex. decimoseptimo, vbi apertè dicit omnem potentiam passiuam esse oppositorum, ideoque nullam in Cœlo esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis. Et duodecimo Metaphysicorum contex. decimo inquit, omnia, quę mutantur, habent materiam, sed diuersam; nam & sempiternorum, quæ loco mobilia sunt, est materia, attamen non generabilis, sed vnde quo, idest mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cœlo nulla notari potest, nisi ratione loci, quia sol in hoc loco existens habet priuationem alterius loci, & potentiam existendi in illo. Quum igitur solam loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles ponat; loco autem non mouetur nisi id, quod est actu; & Cœlestis orbis sit id, quod mouetur; absque dubio putauit Aristoteles nullam in Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum, qui est materia per se actu, neque ex alia materia constat.

In Cœlo est priuatio ratione loci.

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

Haec, quam diximus, Auerrois opinio, græcorum quoque ferè omnium fuit, si rectè eorum verba intelligantur; in ijs enim errare facilè possumus, nisi hac distinctione vtamur: Cęlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cœlum animatum, hoc est orbis cum anima eius motrice; vel sumitur solus orbis seclusa anima: quando igitur græci dicunt Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cęlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantùm esse mobilem; orbem verò seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse voluerunt, nulla ex parte ab Auerroe in hoc dissentientes; nullam enim materiam substantiali formæ subiectam gręci cognouerunt, nisi quæ potestatem habeat liberam ad opposita, quam Aristotelis sententiam fuisse diximus; talis autem potentia in Cœlo poni non potest, quin Cęlum interitui obnoxium statuatur; talem igitur materiam Cœlum non habet iuxta græcorum sententiam. Possem plura eorum dicta considerare, & ostendere hanc eorum fuisse opinionem, sed euitandæ prolixitatis gratia dimissa verborum ipsorum consideratione satis erit in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest. Theophrastus referente Simplicio in primo contex. primi physicorum absolutè dixit omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorum principia in primo physicorum quæruntur, intelligendū est: quòd si Cęlo quoque dictu illud aptari velimus, eo modo, quem prædiximus, est intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit orbem seclusa anima aliam formam habere. Alexander 1. lib. quæstionum naturalium capite decimo, & decimoquinto inquit esse in Cęlo materiam diuersæ rationis a materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristot. semper intellexit, nempe materiam loco mobilē, & orbem ipsum Cœlestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in secundo physicorum contex. sexagesimonono, & in secundo de Cęlo decimoseptimo & quadragesimoprimo, idem legimus in commentarijs Metaphysicorum sub Alexandri nomine editis libro nono commentario decimooctauo, & libro duodecimo commentario secundo, & vigesimo, & trigesimoquarto iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbē fertur, inquit

Theophrast.

Alexander.

esse

esse materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione respondet motorem verò immobilem inquit esse ipsius Cœli formam. Hæc eadem Ammonij sentētia fuit in calce quarti segmenti libri de interpretatione; & Themistij in tertio contextu tertij physicorum, & clarius in vigesimo primi libri de Cœlo, vbi sententiam Aristotelis declarans dicentis Cœlum neque materiam habere, neq; contrarium, inquit Cęleste corpus nullum habere subiectum: Cœlum enim dum vt animatum sumitur, habet subiectum, nempè orbem animæ cœlesti substantem; at corpus ipsum cęleste seclusa anima, quod ibi ab Arist. consideratur, nullum aliud, ex quo constet, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistij sententia, immò & Aristotelis, qui cœlestis corporis naturā ibi ex instituto declarat. Simplicius manifestissimè hanc sententiam sequutus est, vt apud eum patet in primo Physicorum sexagesimooctauo, & in secundo physicorum septuagesimoprimo, & in octauo physicorum septuagesimono, & in primo de Cœlo quinto, & vigesimo, & vigesimosecundo. Iamblicus quoque in libro de mysterijs Aegyptiorum apertè dicit Cœlum esse substantiam simplicissimam, & omni materiæ, & formæ compositione carentem. Olympiodorus in proęmio quarti Meteorologicorum inquit Cęlum, & elemēta esse composita: sed nō intelligit secundùm eandem compositionem; nam Cęli compositionem denotat esse ex orbe, & anima mouente. Michael Ephesius Alexandri sectator in primo capite primi libri de partibus animalium inquit nullam esse in cęlo materiam, nisi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter sensisse videtur, sed eius sententia non est digna consideratione; nam Arist. de Cœlo opinionem impugnauit, & ostendere nixus est Cœlum esse naturæ elemētaris, & corruptibile. testatur de Ioanne Simplicius octauo physicorum septuagesimonono, & primo de Cęlo vigesimosecundo, quòd dixerit formā Cœli habere priuationem oppositam; contrarium tamen asserere videtur in primo Physicorum. 68. sed quum deserat hac in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philosophię Aristotelis disputandum proposuimus,

Ammonius. *Themistius* *Simplicius* *Iamblicus.* *Olympiodorus.* *Michael Ephesius.* *Io. Gram.*

Distinctio duplicis formæ. Cap. VIII.

Forma dupliciter sumitur.

T illa quę in contrarium adducta sunt, argumēta soluantur, sciendum est formā, seu causam formalem sumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quę est altera pars compositi, & re distinguitur à materia, in qua inhæret; hac ratione corpus Cœleste seclusa anima mouente nec formam habet, nec materiam, nempè quæ sint duæ partes re distinctæ, ex quibus iunctis Cœleste corpus constituatur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei, omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cęleste corpus seclusa anima habet formā, hoc est essentiam propriam. Harum igitur duarū acceptionū illud est discrimen, quòd priori modo accepta forma distinguitur re, & à materia, & à cōposito: quemadmodū n. aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma, & materia simul iūctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est; quandoque enim sola ratione distinguuntur quidditas, & quandoque etiam nullo modo: in illis enim quæ sunt abiuncta a materia, idem prorsus est quidditas, atque id, cuius est quidditas; quum enim non habeant esse sensile, sed solum esse intellectile, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, nec re, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, vbi necesse est ratione distingui esse sensile, & esse intellectile, distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas, re tamen ipsa idem sunt, vt Arist. docet in septimo Metaphysicorum contex. vigesimo, & vigesimoprimo; nā quidditati hominis nil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse: nil enim aliud est quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eā significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps; differunt autem sola ratione, quia dicitur hominis quidditas quatenus mente concipitur & intelligitur; homo autem extra animam existens, qui singularis, & sensilis est, dicitur non quidditas, sed habēs quidditatē, est enim res demonstrata, & restricta ad has conditiones, hic, & nunc, & ad accidētia (vt vocāt) indiuiduantia, quæ insequuntur nexum hunc realē formę cum materia, singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idē sint homo, & hominis quidditas, nugationem committimus dicendo hominē habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam nugationē, & omnē absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definitio, est enim idem re homo, atq; hominis definitio, tamē dicimus hominē habere definitionē, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cęlum est indiuiduum materiale, & sensile, & demonstratum, necesse est vt ratione distinguātur Cęlum, & Cœli quidditas, idq; significauit Aristo. in cōtextu nonagesimosecundo primi libri de Cœlo dicens Cœlum esse formam, & hoc Cęlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quę pars compositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est vt sensibilis, aliud vt intellectilis; ideo quādo absolutè dicimus Cœlum, dicimus rem intellectilem, &

An quidditas distinguatur ab eo, cuius est quidditas.

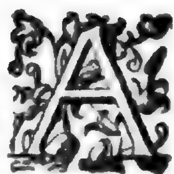
quiddi-

quidditatem ipsam: quando autẽ dicimus hoc Cœlum, dicimus rẽ sensilẽ, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cęlum sensile est id, cuius est forma accepta pro quidditate: adeò non est ignorandum Aristotelẽ ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quę est altera pars compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere vt habentem esse intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentẽ esse sensile, ac demonstrabile; ita vt hæc duo nomina, forma, & materia ibi significent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autẽ distinguuntur: est autem trita apud Aristotelẽ hæc materiæ acceptio, vt materiam sumat non pro ea, quæ subijcitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensili; hoc legere apud Simplicium possumus in primo libro de Cęlo contex. vigesimosecundo, & nonagesimosecundo, cuius verba hic recensere operæpretium non est. Ob id non absq; ratione græci interpretes in secundo physicorum contextu vigesimosexto & septuagesimoprimo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est enim materia quædam actu per seipsam, & participat modo quodam tum materiæ, tum formæ conditionibus, formę quatenus est actu per se, materiæ verò quatenus est corporeum, & sensile; quamobrem est res intellectilis quatenus est forma, & res sensilis quatenus est materia; & est materia habens formam, & forma in materia, absque reali distinctione materiæ, & formæ, quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distinctione rationis, quam modò declarauimus.

Materia sumitur etiam pro substantia demonstrata.

Cœlum est materia formalis, & forma materialis.

Solutio argumentorum Thomæ, & Aegidij. Cap. IX.

Rgumẽta latinorum, quę antea adduximus, per ea, quæ modò dicta sunt, facilè soluũtur; nam ad argumẽtũ Thomæ, si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus totum concedi posse; nã maior erat, omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actũ; in qua si sumatur actus lata significatione prout amplectitur, & formam, quæ est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur Cęlum esse compositum, sed solùm ostenditur Cœlum habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quæ est altera pars compositi, vel formã pro quidditate acceptam: si verò sumatur actus propriè pro forma, quę est altera pars compositi, negãda est illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens, huiusmodi enim esse dicimus cęleste corpus: quare insufficiẽs est hęc Thomæ diuisio, quum dicit omne existens vel esse actum talem, vel habere talẽ actum: quòd si dicat se in hoc argumento non essentiam respicere, sed existentiam, quæ est quiddam additum essentiæ, adhuc eadẽ responsione vtemur; sicut enim forma est essentia rei, ita dat etiam actu existere, nec magis forma pars altera compositi, quàm propria quidditas rei simplicis, nam corpus cęleste est materia existens per se, quoniam ex sua natura proprium habet complementum, quo existit actu sine ope alicuius externi: quoniam igitur Cœlũ est indiuiduum actu existens, debet esse aut purus actus, aut habens actum, non est autem actus, ergo habens actum, non quidẽ formam re distinctam a materia, sed propriam essentiam, & propriũ complemẽtum, quo sine alicuius ope est aptum per se actu existere; intelligo autẽ proprium complemẽtum, non ratione operationis, sed ratione solius esse; quemadmodum enim nauis non est apta per se operari sine nauta, ita nec Cœlũ sine anima mouẽte, attamen existit nauis per se ipsam sine ope nautæ, sic igitur & orbis Cęlestis talem habet naturam & essentiam, vt sine alicuius adminiculo per se existat actu. Patet igitur hoc argumento non ostendi cęleste corpus constare ex materia & forma re distinctis nam si hoc ita probari posset, facile Arist. fuisset in primo libro Physicæ auscultationis demonstrare naturalia corpora ex materia & forma cõstare, dicẽdo, omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habẽs actum; non fuisse tamẽ argumẽtum Arist. dignum, quia vanum est, vt ostẽdimus. Sic etiam soluẽdum est argumẽtum, quod Thomistę sumunt ex Arist: in cõtex. duodecimo octaui Metaphysicorum, vbi dicit Cœlum habere materiam, sed non talẽ, qualẽ habent inferiora corpora; sic enim significare videtur Cœlum esse compositum, & ex materia, & forma constare, quoniam nihil dicitur habere seipsum; quare si Cœlum habet materiam non est simplex materia. Nos verò iam diximus tritum, & vulgatum esse in philosophia hunc modum loquẽdi, hoc habet hoc etiam absque reali distinctione habẽtis & rei habitæ, sicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam possumus Cœlum quatenus est animatum esse verè compositum & ita habere materiam & formã re distinctas; habet enim mentẽ mouẽtem, quę est instar formæ & orbẽ, qui est instar materiæ: quare nullius roboris est argumentum hoc. Ad alteram verò partẽ argumenti Thomę non opus est respondere, hoc enim constituto quod orbis cœlestis non sit compositus, sed sit materia per se actu existẽs, concedimus esse materiam diuersę rationis

Ad primũ Thomæ.

Argumẽtũ Thomistarum.

Solutio.

Ad secundũ Thomæ.

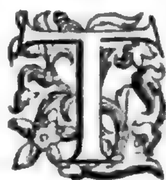
Ad argumentum Aegidij. rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij sumptum ex contex. 92. primi libri de Cœlo, si formam sumat pro quidditate, & materiam illi respondentem, sicut antea declarauimus, dicimus totum esse cõcedendum; quia necesse est vt omne indiuiduum sensile habeat suam quidditatem ratione distinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at si intelligat formam & materiam, quæ sint duæ partes compositi re distinctæ, neganda est propositio maior; non est enim necessarium vt omne indiuiduum sensile constet ex materia & forma re distinctis, neque hoc vult ibi Aristoteles, vt cuilibet eum locum, & scopum philosophi consideranti manifestum esse potest: hoc igitur argumento non ostenditur id, quod Aegidius probare vult.

Dubia, quæ ostendunt in Cœlo non esse naturam, & variæ hac de re sententiæ. Cap. X.

Vperest vt consideremus an in Cœlo sit natura, & tale principium motus, vt Cœlum quoque sub definitione naturæ contineatur: non videtur res hęc carere difficultate, si vera illa sunt, quæ alias de natura diximus; nam si natura est sola forma, materia verò per se non est natura, sed solùm quatenus habet potestatem recipiendi formam, quæ est natura, hoc est, quatenus est idem potestate, quod forma actu, non videtur Cœlum habere naturam; nam intelligentiam, a qua mouetur, non possumus naturam appellare, quum sit abiuncta à materia, natura verò cuiusque rei dicatur propria eius forma, quę ipsam constituit, & materiam informat; quemadmodum enim nauta non dicitur natura nauis, ita nec anima Cœlestis dici potest natura Cœli, sed est supra naturam: ob id Aristot. in quarto contextu secundi physicorum dixit naturam semper esse in subiecto, forma enim materialis inhæret subiectę materię, quam informat, ac perficit: anima uerò Cœlestis non est in orbe vt in subiecto, quũ sit substantia per se existens, & abiuncta à substantia orbis, licèt illi gubernando assistens. Sed neque orbis videtur posse appellari natura, quum sit simplex materia, si sola forma est natura, materia verò per se non est natura, sed per formam, quam respicit; orbis enim nullam respicit formam, a qua recipiat esse, sed est materia actu per se ipsam: quoniam igitur materia sine forma non potest appellari natura, non videtur orbis dici posse natura Cęli, nulla igitur in Cęlo est natura; hoc autẽ si verum est, inde inferri videtur motum Cœli non esse naturalem, quum a natura non proueniat. *Opinio dicentiũ motum* Ob id non defuere qui dixerunt neq; motum Cęli esse naturalem, neque inesse in Cęlo naturam; quæ Alberti, & Scoti, & Durandi opinio *Cœli non esse naturalem.* fuit: alij verò naturalem quidem esse motum Cęli, & in Cęlo naturam esse asseruerunt, diuersam tamen ab illa, quę in secundo physicorum definitur; proinde sub ea definitione naturam celicã non contineri. *Opinio dicentiũ Cœlum nõ cõtineri sub definitione naturæ.* Quibus autem argumentis vtraq; secta nitatur non referam, quia sunt quamplurima, & ea legere quisq; potest apud Benedictum Pererium in libro suo de principijs vbi, & ambo hæc dogmata ritè confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè soluuntur: nam illa, quæ ab alijs rectè tradita sunt, ad libros nostros transferre, vt aliorum scriptis volumen nostrum excrescat, consilij nostri non est, præsertim quando id fieri non posset absq; magna sermonis prolixitate, quod vtique hac in re contingeret. *Opinio vera.* Omissa igitur aduersus eos disputatione nũc satis nobis sit hãc tamquam verã, & dictis Aristotelis consentaneam sententiam statuere, motum Cęli esse naturalem, & in Cœlo talem esse naturam, quæ sub naturæ definitione ab Aristot. in secundo physicorum tradita contineatur per quandam similitudinem, & analogiam, quæ gręcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eamq; ex Aristotele satis manifestè sumimus in contextu quinto primi libri de Cęlo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo physicorum traditã, motum in illa acceptum diuidit in rectum, & circularem; quare asserit in Cęlo esse naturam, & internum principium motus: præterea in eo primo libro frequẽter motũ circularem inquit esse quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In primo quoque contextu tertij libri de Cœlo nominat Cęlum inter corpora naturalia; at naturale est id, quod naturam habet; quare secundùm Aristotelem in Cęlo est natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in contextu tertio secundi Physicæ auscultationis Aristoteles tradidit. Hoc igitur constituto modum tantummodo considerare oportet, quo in Cęlo natura inest; quum enim non eadem prorius ratione, qua in corporibus inferioribus, sit in Cęlo natura, multi in eum errorem ducti sunt, vt dixerint naturam in Cœlo non inesse: hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum.

Quomodo sit in Cœlo natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis. Cap. XI.

Ota huiusce rei difficultas tolletur, si declarauerimus quomodo proportione quadam, ac similitudine cœlesti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus

rioribus est forma, quæ distinguitur re à materia, & quatenus est forma, est principiū motus actiuū, & quatenus est in materia, est principium motus passiuum, quia facit in materia propensionem ad talem motum recipiēdum, non ad alium; materia verò secundum se nullum respicit determinatum motum, quum æquè sit apta ad omnes, sed coarctatur a forma, & fit propensa ad statutum motum recipiendum, & hac ratione est principium motus passiuum, non per se, sed per formam, ita vt non duo principia motus passiua dicamus, sed vnū dum dicimus formam vt in materia, & materiam vt tali forma præditam: ideo hęc eadem principia in cœlesti corpore quærere vanum est, vbi neque est forma materiam informans, neque materia actuata, seu perfecta à forma. Attamē quum illa materia iam sit actu existēs & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, sed per semetipsam; de hac idem dicere possumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; si enim materia secūdum se ad nullum statutum motum propensa est, sed æquè ad omnes, ita vt nullus motus ei violentus dici possit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propensionem adipiscitur ad certum aliquē motum, non ad alium, siquidem talis propensio non potest nisi ab actu proueni: sic materia Cęli, quum sit iam per se determinatæ naturæ, propensionem habet ad recipiendum solum motum in orbem, non aliquem alium, & ita est principium motus passiuum; quod idem denotamus dicēdo propriam Cęli formam; hoc est quidditatem, esse in eo principium motus passiuum, prout est quidditas materialis, ita vt illa possit appellari natura Cœli, qua Cœlum est naturaliter mobile in orbem. At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum est: quum enim in his inferioribus forma secundum se, & quatenus est forma, sit principium motus actiuum, in Cęlo autem nulla sit forma re distincta a materia, non est in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipso insitum sit, quia necesse est re distinctam esse formā a materia, si forma debeat vim habere mouendi: solum igitur passiuum internum motus principium in Cœlo est; sed quia nullum patiens ducit se de potestate ad actum, ideoque omni patienti assignatum est à natura aliquod agens, à quo patiatur, data est Cœlo anima motrix tanquam externum principium, quod natura Cęli appellari non potest, cum illo tamen ita conueniens, vt tanto motu sit apta mouere, quanto orbis est aptus moueri, quod significauit pulcherrimè Alexander in trigesimoquarto contex. duodecimi Metaphysicorum dicens eundem in Cœlo esse motum animæ, & naturę, & animam mouere per mediam naturam; quod postea declarans inquit naturam in Cęlo esse aptitudinem, & propensionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima verò tribui ipsum transeundi actum, ad quem orbes sunt per naturam paochiues: sic enim dici in corpore cęlesti insitam esse propensionem recipiendi quendam statutum motum hæc autem est principium motus passiuum, & hanc solam vocat naturam Cęli, eamq; distinguit ab anima tanquam a principio quodam externo, a quo orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cœlo animam à natura, & animam dicat esse principium actiuum, naturam verò passiuum, absque dubio nullam in Cœlo naturam ponit, nisi quæ sit principium motus passiuum, quoniam anima illa non est Cœli natura; quod enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse natura, id fit quia est forma informans materiam, & dans esse animali; at anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandam autem proportionem magnam, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo, dixit Alexander eūdem esse in Cęlo motū animę, & naturę, quia eodem motu natura Cęli facit ipsum aptum moueri, quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Arist. colligitur in sexto cōtextu secundi libri de Cęlo, vbi dicit animam cęlestē mouere Cęlum eo motu, quo ipsum est aptum natura moueri; quia si aliter moueret, quam ipsum sit aptum moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cęli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturā ergo Cęli vocat Arist. quiddam distinctū ab anima motrice, & eam dicit esse passiuum tantùm principium, à quo habet orbis naturalem propēsionem vt tanto motu moueatur. Ex his rōnem colligere possumus erroris Durandi, qui in secundo libro sententiarum distinctione decimaquarta quęstione secunda efficaciter tuetur motum Cęli non esse naturalem; id enim, quod eum in errorem duxit, fuit quòd solū respexit principium motus actiuum, quasi natura nunquam sit principium passiuum, sed semper actiuum, quod tamen negatur expressè ab Arist. in contex. 32. octaui libri physicorum; quum igitur principium actiuum motus Cęli sit anima Cęli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortaliū, ipse constāter negauit motum Cęli fieri à natura; & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cęli possit vocari natura. Est igitur cęlesti corpori cum his inferioribus, & similitudo aliqua, & dissimilitudo; similia namq; in eo sunt quod vtraq; habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipiendos, qui soli sunt eis naturales,

Principiū motus in Cęlo passiuū.

Non est in cœlo principiū actiuū internū.

Conuenientia intelligētia cum orbe.

Durandi error.

Similitudo ac dissimilitudo naturæ cœli cū natura inferiorum

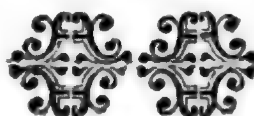
tales, & hoc in vtrisque est materia vt actuata, seu forma vt in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia verò Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinatæ naturæ: hinc alterum discrimen oritur, quòd in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdē motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cœlum externo principio, a quo moueretur, sicuti nauis habet propensionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, sed eget motore externo, a quo moueatur. Motus igitur Cœli est verè naturalis, quoniam internum eius principium [illegible] Cœlo est, idque satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Aristot. in definitione naturę indistinctè accepit principium motus, seu actiuum, seu passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cęli non est naturalis propriè loquendo, sed fit a principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem dici potest hac quoque ratione naturalis, quoniam anima Cœli, etsi non est Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ; & licèt secundùm suam substantiam non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens, est causa effectus naturalis, & ita pertinens ad scientiam naturalem, quod significauit Aristot. in contex. septuagesimotertio dicens cœlestes motores mouere physicè, non esse tamen res physicas. Possumus autem hac de re Auerroem legere in commentario quinto primi libri de Cœlo, vbi omnino negat [illegible] Cœli naturam, nisi se[illegible] similitudinem, quatenus [illegible] cœleste corpus, vt forma materialis, quæ verè est natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit solam Cœli materiam, vt per se actuatam, esse naturam Cœli appellandam, & principium motus passiuum tantùm, quemadmodum nos modò declarauimus, qui hac in re Auerrois sententiam ad vnguem secuti sumus.

Motus cœli ratione principij a[illegible]

Anima non est naturalis, nisi secundùm similitudine.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

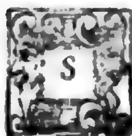
Proponitur quæstio, & solutio Conciliatoris. Cap. I.

QVum totum elementum ignis, & magna etiam aeris pars à Cœlo in orbem circumuoluatur, vt ait Aristot. in primo libro Meteorologicorum, idque fiat perpetuò secundùm Aristotelem, qui mundum æternum esse existimauit, sitque motus ille igni, & aeri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes sectatores Aristotelis ortum est, quomodo motus, qui pręter naturam est, possit esse perpetuus: quandoquidem Aristot. in decimoquinto contex. primi libri de Cœlo dixit ea, quæ sunt præter naturam, citissimè interire; vnde sumitur vulgata illa propositio, nullum violentum potest esse perpetuum, quam etiam apertè pronuntiauit Aristot. in contextu decimoseptimo secundi libri. Difficultas hæc non leuis est, & interpretibus Aristot. magnum negotium facessit, quum pugnare inuicem videantur hæ duæ propositiones, nullum violentum est perpetuum, & ignis perpetuò fertur circa medium: ideò multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerunt. *Sententia cōciliatoris* Conciliator in differentia decimaquarta considerans propositionem illam, nullum violentum est perpetuum, inquit nullam ex ea oriri difficultatem, si intelligatur cum hac limitatione, nisi habeat causam perpetuantem: per hoc igitur soluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum esse, & perpetuum, quia causam habet suæ perpetuitatis, nempè motum Cœli perpetuum secundùm Aristotelem; at nisi causam haberet perpetuantem, vtique motus ille, quum sit præter naturam, non posset esse perpetuus.

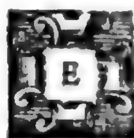
Impugnatio sententiæ Conciliatoris. Cap. II.

Primū argumentum

SEd doctissimus iste vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per semetipsam: docet enim Aristot. in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, omnem quæstionem esse quæstionem causæ: quærere enim an res aliqua sit, est quęrere an detur causa aliqua illius rei; quęrere autem cur res illa sit, est quęrere quænam sit illa causa: vt quærere an Luna obscuretur, est quęrere an causa aliqua detur obscurationis Lunę; quærere autem cur Luna obscuretur, est quærere quænam sit illa causa: omnis igitur quæstio est quæstio causę, etiam illa, qua quęritur an res sit, siquidem quicquid est, causam aliquam habet, qua est: quando igitur quęrimus an detur aliquod violentum perpetuum, quęrimus an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Aristot. ibi de quęstionibus traditur; ideò quando Conciliator inquit esse tunc violentum perpetuum, quando causam habet suę perpetuitatis, perinde est ac si dicat dari tunc violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; seu tunc dari causam vt violentum sit perpetuum, quando datur causa vt violentum sit perpetuum: quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionem prædictam limitat per semetipsam. *Secūdū argumentum* Præterea si hęc solutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Aristot. in contextu decimoseptimo secundi libri de Cœlo: quando enim rationem adducens cur motus Cœli sit naturalis, inquit, nisi esset naturalis, non posset esse perpetuus, quia nullum præter naturam est sempiternum; rationem hanc facilè soluere possemus dicendo motum Cœli esse præter naturam perpetuum tamen, quia causam habet æternam suæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clarè inspicietur, quando rationem cognouerimus cur nequeat violentum perpetuari; nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est causa, quæ ipsum perpetuare possit.

Multorum communis opinio. Cap. III.

EST communis multorum sententia, quod dubium hoc soluatur per distinctionem violenti: duplex enim est violētum; vnum, quod est contrarium *Violentum est dupliciter.*

trarium naturali, & inimicū naturæ illius rei, cui dicitur violētum; alterum verò, quod neq; naturale est, neq; contrarium naturæ, sed medium inter hæc: dicunt igitur propositionē illam Arist. nullum violētum est perpetuum, veram esse de illo violento, quod est contrarium naturali, cuiusmodi esse negant motum ignis, & aeris in orbē; hunc.n. inquiunt neq; naturalē esse his elemētis, neq; contrarium naturę ipsorum, sed medium inter naturalē, & contrarium naturæ, proinde posse esse perpetuū. Hūc motum medium inter naturalē, & verè violentum posuit Auerroes in commentario vigesimo tertij libri de Cęlo, & in secundo Meteorologicorum capite secūdo, vbi dicit motū ignis, & aeris circa medium nō esse naturalem, neq; violentum, sed medio modo se habere: hūc ēt posuit Thomas in contex. decimo primi libri de Cœlo, dicens motum ignis in orbē nec esse secundùm naturam, nec contra naturam, sed supra naturam. Eiusdem etiam mentionem facit Simplicius passim in libris de Cęlo, vt ibi videre est, eius enim verba non refero.

Motus medius inter naturalem & violētū

Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, & ipsius opinio. Cap. IIII,

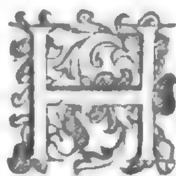
Duersus hanc communem opinionē aliqui inuehuntur. Primùm quidem Zimara in suo Theoremate decimonono, vbi omnino negat motum illū medium inter naturalē, & violentum, ipsumque euertere nititur. Obijcit primò authoritatē Arist. qui nullibi mētionem huius medij fecit, neq; alium motū cognouit, ꝙ naturalē, & violentum, sumendo violētum, pro eo, qui est contrarius naturali; nā in septimo libro physicæ auscultationis inquit oēm motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri & illum esse naturalē, hunc aūt violentum, quē ēt diuidit in pulsionem, tractationē, vectionem, & vertiginem. In tertio ēt libro de moribus ab Nicomachum definiēs Arist. violentū inquit esse illud, cuius principium extra est, quare oīs motus factus ab externo principio apud Arist. eiusdem est conditionis, & eodē modo violentus, proinde ēt motus ignis circa mediū est huiusmodi. Pręterea in contex. septuagesimosexto, & septuagesimoseptimo primi libri de Cœlo probare volens Arist. vnū tantùm esse mundum, inter alia fundamēta hoc statuit, oīa, quæ mouentur, aut moueri natura, aut violentia; at si tertius ille medius motus daretur, ratio illa Arist. facilè solui posset negando hanc esse sufficientem enumerationem, vt argumentum, illud Arist. cōsiderantibus manifestum est. Hac igitur sententia reiecta propriam ipse profert, quæ est, per se nullū violentum potest esse perpetuum, per accidēs tn̄ potest violentum perpetuari; intelligit aūt per se illud, quod est ex consilio, & intentione agētis, per accidēs, verò quod fit præter agentis consilium: qm̄ igitur (inquit) nulla causa sibi proponit efficiendum effectum violentū, qui perpetuo duraturus sit, ideò ꝑ se nullum datur violētum perpetuum, nam Cęlum quoq; dum mouetur, & ignē mouet, non id spectat vt ignē perpetuò circumferat, quare nō per se effectum illum perpetuum producit; circūuoluitur tn̄ ignis perpetuò præter consilium agentis, ideoq; per accidēs; quia quum oportuerit in ipso Cœli contactu esse elemētū ignis, accidit igni hęc necessitas vt simul cum Cœlo circunferatur: per se igitur nullum violentum est perpetuum, per accidens tamen potest aliquo violentum perpetuari.

Primū argumentum

Secūdū argumentum

Zimaræ opinio.

Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimaræ. Cap. V,

Æc Zimaræ opinio recipienda nō est, & maximè refellitur ea ipsa rōne, qua motus vr̄ Aristo. ad dicendū nullum violentum posse esse perpetuum; nulla.n. alia rōne magis ductus esse vr̄, quam hac, quia violētum est contrarium naturæ, contraria verò inter se pugnant, seq; mutuo interimere nituntur; necesse est igitur vt id, quod est contrarium naturę, illam oppugnet, & illa cōtra repugnet, quia quęlibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse perpetua, qm̄ alterum cōtrariorum tandē vincere, ac pellere alterum necesse est; vel.n. ipsa rei natura id, qđ ipsi contrarium est, tandē repellit; vel succumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atq; interimitur; horum aūt vtrumlibet eueniat, non pōt illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tollatur superato contrario, vel rei natura interempta desinat illud esse contra naturam, quū nulla amplius eiusce rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in commentario decimoseptimo secundi libri de Cęlo dixit non dari violentum absq; naturali; quia necesse est vt id, quod est pręter naturā, pręsupponat ipsam naturam: qm̄ igitur non pōt aliquid dici contrarium naturæ, nisi existēte illa natura, fieri nullo modo pōt vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; siquidē pugna, vt diximus, non potest esse perpetua. Si hæc est vera ratio cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimaræ defendi non potest: quum enim apud ipsum non detur motus medius, sed omnis motus vel fit secundùm naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quū secundùm naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, erit ergo contra naturā; itaque vel a natura ignis tandem expelletur, vel ipsā oppugnabit, ac perimet; atqui repelli non potest, quum fiat ab agente æterno, & impati-

Nota rōnē cur nullum violētū possit esse perpetuum.

Primū argumentum contra Zimaram.

biliς ipse igitur tandem superabit, ac perdet naturam ignis, si est illi contrarius, fieri enim non potest vt ignis sub illa affectione suę naturę cōtraria seruari perpetuò possit: perempta autem ignis natura motus ille non potest amplius dici violentus, & præter naturam igni, immò neque appellari amplius poterit motus ignis nullo existente igni; perpetuus igitur motus ille esse non potest, si est contra naturam ignis; quòd si inficietur Zimara motū illum pugnare cum natura ignis, & illi esse contrarium, iam fatetur motum medium, quem negauerat: quid .n. est motus medius, nisi ille, qui neq; a rei natura prouenit, neq; illi contrarius est? vanū etiam est illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia præter consilium mouentis; nā vt ei condonemus motum illum esse præter agentis consilium, non ob id possibilis redditur eius perpetuatio, si est cōtrarius naturę ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demonstrat necessarium esse ut uel natura ignis succumbat, ac pereat, uel motum illum repellat tanquam sibi contrarium: nullius igitur momenti est consilium agentis, quia siue ex eius consilio, siue præter eius consilium circumferatur ignis, non potest perpetuò circunduci, si motus ille est ipsius naturæ contrarius. Patet etiam opinionem hanc Zimarę euertere argumētum Arist. in contex. 15. primi libri de Cęlo, & in 17. secundi, quando dicit; motus Cęli est naturalis, quia nullum præter naturā est sempiternum: solui enim posset argumentum hoc dicendo motum Cęli esse pręter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidēs & præter consilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum est id, quod Zimara dicit, circunductionem ignis fieri præter consilium mouētis, nisi etiam dicamus cœlestia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen esse præter illornm consilium: hoc tamen minimè dicendum est, quia (ut Auerroes ait in commentario. 17. secundi libri de Cœlo) gubernare inferiorem mundum est finis cœlestium corporum, saltē secundarius, quod idem etiam ex Aristotele sumitur in secundo capite primi libri Meteorologicorū, & quisquis hoc neget negat necessarium rerum ordinē, & connexum in uniuerso: quum igitur necessarium omnino sit his inferioribus gubernari a superioribus, a quibus & producūtur & conseruantur, necesse est ut ex naturæ consilio, non præter consilium, inferiora corpora à superioribus moueantur, atq; regantur; peculiariter autem de duobus elementis igni & aere ibidem in capite quarto ab Aristot. hoc declaratur, dum dicit elementa calida à motu Cœli habere calorem, & ita cōseruari; nisi enim circumferretur ignis à Cœlo, non posset eius natura seruari; itaq; si motus ille in orbem cōseruat naturam ignis, ut mox declarabimus; Cœlestium autem corporum finis est regere, & cōseruare hęc inferiora; necesse est ex eorum cōsilio fieri ut ignis perpetuo circa medium feratur, quare non est per accidens, ut Zimara dicit. Ad argumenta Zimarę facile est respondere: dico enim Aristotelem in septimo physicorum lata significatione sumere motum violentum pro omni motu, qui fiat ab externo principio ideo ibi nomine violenti non solùm illæ intelligitur, qui est contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, sed etiam ille, qui fit neque repugnante, neque vim conferente mobili, qualis est in igne motus in orbem: quapropter concedam illum reduci ad tractationem, vel ad vertiginem. Sic etiam in tertio libro de moribus sumitur latè violentum pro omni habente principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non solùm motus contrarius naturæ, sed etiam ille, qui inter naturalem & naturę contrarium medius est. Idcirco non est ignorandum quod propriè loquendo latius patet violētum, quàm contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio absque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud solum, quod est inimicū naturæ, proinde est cum repugnantia patientis; in vsu tamen est positum, vt sumatur violentum pro eo, quod est contrarium naturę, & hęc duo idem significent. Argumentū quoq; sumptum ex contex. 76. 77. primi libri de Cœlo leue est, quoniam Arist. in toto libro illo de solis simplicibus motibus loquitur, quare ex his solis argumentum sumit ad mundi vnitatē probandam; simplex autem motus non potest esse medius inter naturalem, & contrarium naturæ, sed necessariò vel naturalis est, vel naturæ cōtrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonstrauimus; motus autē ignis circa mediū non est simplex, sed mistus, vt Auerroes ait, & ut cōsiderantibus manifestum est; quum enim non fiat absq; cōfusione, ac perturbatione partium non seruatur in his perpetua æquidistantia a à centro mundi: rectè igitur Aristoteles omnia quæ mouentur, nempè simplici motu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana igitur esse argumenta Zimaræ manifestum est.

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

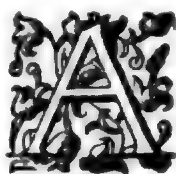
Quartū argumentum

Ad primū argumētū Zimaræ.

Violentum est cōmunius, quàm contra naturā

Ad secūdū Motus simplex no pōt esse medius inter naturalem, & cōtrarium naturæ.

Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio. Cap. VI.

Lij uero hanc eandem communē sententiam alia rōne oppugnare nitūtur: nā motum quidem illum mediū, quē negauit Zimara, ipsi concedunt; tū dicunt illam Aristot. propositionem, nullum uiolentum est perpetuum, de hoc quoque ueram esse; non solùm de illo, qui est contrarius naturæ, ita ut uniuersè uera sit de omni motu, qui non fit secundùm naturam: siue enim sit contrarius

contrarius naturæ, siue medius inter naturalẽ, & contrarium naturali, non potest esse perpetuus; cum hoc tamen discrimine, quod de illo, qui est contrarius naturali, absolutè, & absque vlla distinctione dicendum est ipsum nõ posse perpetuari: ratio namque iam à nobis adducta hoc demonstrat, qm̃ perseuerantibus in pugna duobus contrarijs necesse est vt tandẽ alterum deficiat, atque succumbat: de motu autem medio, qui non est contrarius naturalis, qualis est motus ignis in orbem, dicunt non absolutè veram esse propositionẽ, sed cum quadam distinctione: potest.n. cõsiderari duobus modis; vno modo vt relatus ad ignem, in quo inest, qm̃.n. est prçter naturam ipsius ignis; hac rõne notat quandam extraneitatem à statu naturali, neq; est aptus perpetuari, quia nihil tale est perpetuum; altero modo considerari põt vt relatus ad causam, à qua producitur; quum.n. producatur à Cœlo, & sit ipsemet Cçli motus, qui cum elementis per contactum cõicatur, hac ratione põt esse perpetuus; qm̃.n. naturæ ignis non est contrarius, neq; illi repugnat, necesse est, si Cçlum semper mouetur, vt ipse quoq; ignis semper moueatur; siquidem fieri non põt quin Cçlum tangens ignem circunferat ipsum perpetuò, si ipsum quoq; perpetuò circunfertur. Cõprobant hi hanc suam opinionẽ considerando ea, quæ dicuntur ab Arist. in contex. 17. secundi libri de Cçlo, vbi dr̃ motum Cçli esse secundùm naturam, quia est sempiternus, nullum.n. quod sit prçter naturam, est sempiternũ: sumit aut ibi Arist. prçter naturam latè, prout cõplectitur ẽt illud, quod non est cõtrarium naturç; quia ratio, quam statim ad hoc probãdum subiungit, nõ minus de hoc probat, q̃ de illo, qđ est contrarium naturæ; nam affert Arist. hanc rõnem, quia id, qđ est prçter naturã, est posterius naturali, hæc aũt est cõis conditio vtriusque violenti, quia naturale est prius oĩ accidentali, tam eo, quod est contrarium, q̃ eo, quod non est contrarium: quemadmodum enim dicere non possumus aliquid esse cõtra naturam ignis, nisi prçsupposita ignis natura; ita nec supra naturam, nec vllo modo præter naturam, nisi eam ipsam naturam præsupponamus.

Argumentum illorũ.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. VII.

Hanc sententiam ego ab Arist. alienã esse puto, veram autem communem multorum opinionem, a qua isti recesserũt. Primùm quidem videntur incidere in sententiam Conciliatoris, quam ipsimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio esse perpetuum secundùm se, posse tamen à sua causa perpetuari, est dicere nullum violentum esse perpetuum, nisi causam aliquam habeat suæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicunt motum ignis in orbem esse per se corruptibilem, quçrendum ab eis est qua potentia dicant ipsum esse aptum deficere, an naturali potentia, an logica: si dicant naturali, necesse est vt aliquando desinat motus ille, quoniam potentia naturalis non potest esse frustra, sed necessarium omnino est eam aliquando duci ad actum; non potest igitur ab vlla externa causa perpetuari, sicuti non potest Cœlum facere vt hic equus seruetur æternus, si naturalem habet potentiam ad interitum: si verò dicant potentia logica, vt dicere videntr, ab hac non potest ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non sumitur alicuius rei nominatio, sed ab actu; homo enim quatenus est animal, habet potentiam logicam vt sit asinus, dicimus enim homini quatenus animali non repugnare esse asino, non tamen ob id licet hominem appellare asinum, sed vocatur homo, quia est actu homo: sic itaque nec motum ignis in orbem possumus ex potentia logica vocare corruptibilem, sed ab actu est vocandus æternus, quum reipsa æternus sit; Aristot. igitur non rectè loqueretur dicens omne violentum esse corruptibile, si daretur aliquod violentum æternum: ipsa quoque Aristot. verba indicant ipsum non potentiam logicam respicere, sed actum, quum dicat [videntur quæ sunt præter naturam, citissime interire] nam verbum, φαίνεται, significat apparere, & esse euidens quòd id, quod est præter naturam, citò interit; itaque denotat in omni violento necessarium esse vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex ijs ipsis Aristot. verbis in contextu decimoseptimo secundi libri de Cœlo, è quibus eisdem hi quoque argumentum sumpserunt: quum enim Aristot. ibi quoque dicat nullum prçter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quam id solum, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cçlo, de quo ibi Aristot. loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento, quod ad eius sententiæ comprobationem adducit: primùm quidem si Cœlum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cçlo superius corpus, a quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse, si non est secundùm naturam: si verò motum Cœli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex, ergo nisi sit naturalis, necesse est vt sit contrarius naturæ; quia motus simplex non potest medio modo se habere, sed necessa-

Primum argumẽtũ.

Secundũ argumentum

Tertiũ argumentum

riò vel naturalis est, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Aristotele ibi adducta declarat ipsum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quam de illo, qui est contrarius naturæ, inquit enim id, quod est præter naturã, esse posterius naturali, & esse quendam exitũ, seu remotionem a statu naturali; atqui res è suo naturali statu non remouetur, nisi per pugnam, nec pugna est sine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui est contrarius naturę: quòd autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbis, vt isti imaginantur mox luce clarius ostendemus, & totam rei veritatem patefaciemus; is enim reuera neq; posterior motu ignis naturali dici potest. neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non est: attamen communis quoque sententia, in quam isti inuesti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

T huiusce rei veritatis plenè intelligatur, sciẽdum est ex Arist. in quarto physicorum & in quarto de Cęlo sublunaria corpora esse in loco, et locum requirere ob eorum imperfectionem; propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum cõseruationẽ non sufficit, sed egent conseruante externo, proinde est eis necessarius locus; ad hunc igitur singula mouẽtur suapte natura, quia cupiunt cõseruari; terra, si in supero loco sit, deorsum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis lunæ, quia non hic, sed ibi conseruatur: ideò Arist. in contex 22. & 23. quarti libri de Cœlo inquit grauia, & leuia ferri ad proprium locum tanquã ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formæ est, quum suppleat id quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se nõ potest eam diu conseruare; locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet conseruatricem locati, conseruat rem in sua naturali cõstitutione: hinc colligimus locum esse quiddam natura prius locato, & eius eam, vt asserit clarè Aristot. in quarto physicorum, quum sit tanquam causa motus ad locũ, & ipsius locati conseruatrix: sed considerandum est quęnam sit hæc vis conseruatrix, quam inesse loco dicimus; tria quidem inferiora elemẽta si spectemus, dicere possumus vim hãc in simbola qualitate cõsistere, ut Arist. in dicto loco quarti libri de Cęlo significare videtur: at de igne secus sese res habet, non enim possumus ad symbolã qualitatem confugere, quũ nulla adsit symbola qualitas, quæ cęlesti corpori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristotelis sententia Cęlum in hęc inferiora nõ agere, nisi lumine, & motu; quare si agẽdo in ignẽ cõseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus simul: atqui lumine nõ potest, quia radij stellarum non videntur operari, nisi in hac inferiore mundi parte, in terra, & in acqua, & hac infima aeris regione, proptęrea quod non agunt, nisi percutiẽtes, & fracti, & repercussi & quodammodo duplicati; recta enim progrediẽtes vel nullam, vel insensilem vim agendi habent, patet enim mediam aeris regionem ex transitu radiorum solis non calefieri, sed manere valdè frigidam, quia radij à terra repercussi illuc non perueniunt: eadẽ igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporũ calidissimum conseruare posse videatur; solus itaque motus relinquitur, quo ignem a Cęlo conseruari dicamus: eaque est sententia Aristotelis clara in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi dicit elementa calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore, motus .n. rapidissimus vim habet dissipãdi, attenuandi, & rarefaciendi, proinde, & calfaciendi; motus .n. per attenuationẽ, & attritionem partium gignit calorem, vt Arist. ait in contextu 42. secundi libri de Cœlo: idque ab Auerroe ibi optime declaratur, qui etiam dicit motum esse perfectionẽ calidi, quę propositio malè intellecta plures turbauit: sed omnia dubia soluimus dicẽdo eam esse sumendam non in sensu formali, sed in causali, motus .n. dat perfectionẽ calido quatenus est calidũ, quia calorẽ conseruat, qui sine motu non seruaretur; radix enim formalis omnis caloris in hoc mũdo inferiore est elementum ignis, qui omnium calidissimus est, & sub igne aer positus est mediocriter calidus; cętera vero omnia per horũ participationem sunt calida; hęc autem elementa non conseruarentur calida, nisi per actionem cęlestem; ignis .n. (vt inquit ibi Auerroes) nisi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoq; Metaphysica tractatu quarto capite 13. inquit Auerroes elementa producta esse ex necessitate à magno motu, quia propriũ est motus facere calorem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura; priuationem autem cęlestis motus insequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidissimus a Cęlo in suo naturali statu cõseruatur per motum in orbẽ, qui cum ipso igne semper, & absque vlla intermissione a Cęlo communicatur: vnde colligimus motum illum ignis non simplicem esse, sed mistum, vt antea dicebamus; nam si esset verè simplex, & nullũ partiũ ascensum vel descensum haberet, nulla earũ attritio fieret, proinde neq; calor: quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est. Colligimus

Locus datus est corporibus ob eorũ imperfectionem.

Cur sub caelo conseruatur ignis.

Motus est perfectio calidi.

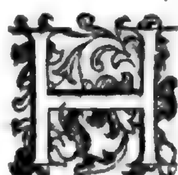
Motus ignis in orbem nõ est simplex.

gimus præterea rationē cur motus ille sit medius inter motū ignis naturalē, & motum contrarium naturali: etenim non est naturalis, sumendo naturalē pro eo, qui fit ab interno principio; non est ēt ita præter naturā, vt naturam oppugnet, ac lædat, quū potius eā foueat, atq; conseruet; sed est modo aliquo similis vtrique: quatenus.n. nō ab interno principio fit, sed ab externo, eatenus similis est motui violento, ea tñ est violētia ad conseruādum illata, non ad interimēdū, sicuti quādo pater vim infert filio, vt erudiatur, & addiscat: quatenus verò est cōseruatiuus naturæ ignis, quæ sine ipso nō conseruaretur, ea ratione videtur potius appellandus secundū naturam, quam præter naturam nam externum quidē est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non est; quoniam illi formæ nulla alia vis data est a natura, nisi mouendi à medio; simplex.n. natura vnum tātum motū efficere apta est, nō plures: ob id motus ignis in orbē a quibusdam vocatur potius supra naturā, quàm secundum naturam, vel præter naturam; est.n. quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atq; conseruans. Ab hac autem nostra sententia nō videntur alieni fuisse illi prisci philosophi, qui dixere motum elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit; viderunt.n. hoc motu elementa superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideo ascendere, vt cum toto ignis elemento circunductæ conseruentur: ex hoc enim iudicarunt magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quàm motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis non dari, nisi vt constitutis in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; ideò enim dixerunt naturaliorem esse igni motum in orbem, quam motum rectum, propterea quòd quādo ignis ad locum suum peruenit, totamq; suam perfectionem adeptus est desinit recta moueri, & solo in orbē motu cietur absque vlla intermissione. Arist. verò rem hanc diligentius considerasse uidetur: nā constituta definitione naturæ, quam in initio secundi physicorum legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam illū, qui ab interno principio prouenit, qui est solus motus rectus; nec ob id negauit motum quoq; in orbem esse elementis alio modo naturalem, quatenus est cōseruatiuus naturæ, sed significare uisus est hūc rectius uocari supra naturā, quā secundū naturā, uel præter naturam, ut colligimus ex quarto capite primi Meteorologicorum, ubi dicit elementa calida cōseruari a motu circulari, quo participant: in quarto ēt libro de Cœlo dicens elementa moueri ad locum suum tanquam ad formam, hoc idem significauit; mouetur enim singulum elemētum ad elementum continens, à quo per symbolam qualitatem conseruatur; ignis verò fertur ad orbem lunæ, & ad concauum Cœli, tanquàm ad symbolam qualitatē, quam Cęlum habet non quidem vt formam, sed vt virtutem. est.n. virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illùc igitur fertur ignis tanquam ad cōseruans; quia conseruare calorem est ipsam ignis naturam cōseruare.

Priscorum sententia de motu elementorū naturali.

Quō motus circularis sit elementis naturalis.

Collectio errorum omnium aliorum. Cap. IX.

HÆc igitur est illius motus cōditio, quo ignis à Cęlo circūuoluitur, non plenè (vt videtur) ab alijs declarata: nam si aliorū sententias benè perpendamus, oēs in aliquo defecisse videntur. Primum quidē deceptus est Conciliator non distinguēs motum hunc à cæteris, quos appellare solemus violentos, & contrarios naturæ. In eundē errorem incidit ēt Zimara negans motum hunc medium inter naturalē, & contrarium naturali, & putās oēs motus, qui non sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quū ex huius motus conditionibus pateat eum neq; esse naturalem, neq; contrarium naturæ, sed medium, & aliqua ex parte similem vtriq; quo fit vt non contineatur sub illa Arist. propositione, nullum violētum perpetuum, quū hic possit esse perpetuus, quippe qui non est cōtrarius naturæ ignis, neq; illam oppugnat. Errarunt etiam illi posteriores, qui motum hūc medium concedentes dixere veram de hoc quoq; esse illam Arist. propositionem, quatenus ipse secundùm se denotat quandam extraneitatem, rōne cuius ei non conuenit perpetuitas: hi nāq; ignorasse videntur quomodo hic motus sit dicēdus medius, & id solum spectantes, quod huius motus principium extra est, dixerunt eum igni, & aeri extraneum, & accidētalem esse; & hac ratione corruptibilem; quasi verò omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifestè falsum; duæ namque sunt causæ externæ, efficiens, & finis quæ tamen ad rem, cuius sunt causę, habent essentialem respectum, & de illa per se prædicantur iuxta quartum modū dicendi per se. Quum igitur hic motus sit instrumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hac ratione sit causa effectrix conseruans instrumentaria, non est motus extraneus, idest accidentalis, sed potius necessarius: proinde cessat ratio, qua dici possit per se corruptibilis. Errarunt etiā isti abutendo argumento Arist. in contex. 17. secundi libri de Cœlo, quod si benè intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Aristot. cur id, quod est præter naturam,

Error Conciliatoris.

Error Zimaræ.

Error aliorum posteriorum.

non

non possit esse perpetuum, dixit, quia est posterius illo quod est secundùm naturam, & est egressio, & recessus à statu naturali; at motus ignis in orbem nõ est huiusmodi, non est enim posterior motu ignis naturali, immo neq; igne ipso; quatenus enim est causa conseruans naturam ignis, apta etiam ignẽ generare, si ibi ignis non esset, eatenus est prior: si verò conferatur cum motu ignis à medio, absque dubio est illo prior tanquam causa finalis; nam ignis ideò superum locũ petit, vt ibi cum toto elemento circumuoluatur, & ita à loco conseruetur, quum ipse proprijs viribus se cõseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, elementa ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quietem esse finem motus eorum naturalis, sano modo est intelligendum; est enim absolutè verum de terra, cuius conseruatio consistit in priuationem motus cœlestis, qui ad locum infimum nõ peruenit, ideò ad eum locũ fertur terra, vt ibi omnino quiescat; idq; protulit clarè Arist. primo Meteorologicorum capite quarto dicens elementa frigida conseruari per immobilitatem, hoc est per quietẽ in loco suo, & remotionem à motu cœlesti: de igne autem, & de aere non est absolutè intelligendũ, sed potius secundùm quid; nam post motum à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia desinit ascendere, & in suo loco manet: absolutè tamẽ non quiescit, quia mouetur in orbem vt conseruetur, & nisi moueatur, extinguitur. Patet igitur huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit, non est enim posterior motu ignis naturali: sed multo minus ei competit altera, tantum enim abest vt motus ille sit recessio ignis à sua natura, & ipsi læsionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conseruet, quæ sine ipso periret. Manifestissimum ergo est Aristotelem eo in loco sumere prӕter naturam pro eo tantùm, quod est inimicum, & contrarium naturæ; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; obid negat Aristoteles hoc posse esse sempiternum, & ita locum illum interpretatur Auerroes: sic etiam in contex. decimoquinto primi libri de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, quàm de illo, qui est contrarius naturӕ; solos enim ibi cõderat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarij naturӕ, sicut antea diximus; motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Aristoteles in ea parte non cõsiderat, quia hic non potest esse nisi mistus, de quo ibi non est sermo huiusmodi autem est motus ignis in orbem, quare de hoc Aristoteles nunquam loquitur, quando in libris de Cœlo dicit motum præter naturam non posse esse perpetuum. Communis quoque sententia, in quam illi inuecti sunt, & quam nos veriorem esse diximus, non penitus errore vocat; nam in eo quidem verissima est, quòd ponit motum medium inter naturalem, & contrarium naturali & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hũc non extendi propositionẽ illam Arist. nullum violentum est perpetuum, est de solo motu cõtrario naturæ fuisse ab Arist. pronuntiatum: in hoc tamen hi quoque defecisse videntur, quòd sine vlla motus medij distinctione, & absq; cognitione propriarũ huius motus conditionum eam sententiam protulerunt; nam absolutè dicentes propositionem Arist. in motu medio locum nõ habere, sic putarunt sublatam esse hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem sit medius, non videtur intellexisse. Nos autem dicimus medium inter extrema duplex esse; vnum per participationẽ extremorum, quale est tepidum inter calidum, & frigidum; alterum per negationẽ extremorum, cuiusmodi est lapis inter cęcum, & videns, de quo vtroq; genere medij si indistinctè pronuntient ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationẽ extremorũ non põt esse perpetuus: siquid n. ita sit violentum, & pręter naturã, vt non sit extremè contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationẽ, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde necesse est vt pugna fiat naturę cum illo, & tandẽ alterũ succumbat, & pereat; nam summè calidum lęditur nõ solũ a frigido, sed ẽt a tepido, & ab hoc distrahitur è sua natura: ideò in hoc quoq; locum habet ratio Arist. prædicta, quoniã necessarium est ut pugna fiat non solùm extremi cum extremo, sed ẽt cum medio: idcirco illa propositio, nullũ violentum est perpetuum, vera est de omni violẽto, quod sit cõtrarium naturę siue extremè siue mediocriter, quia vtrumq; naturã oppugnat. De medio aũt per negationem extremorum propositio Arist. vera nõ est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Aristo. de hoc nullam habet efficacitatem, talis autem est motus ignis in orbem, non enim constat ex ascensu, & descẽsu, sed est solummodo circa mediũ; propriè namq; ascensus dicitur, quãdo ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isq; est ipsi motus naturalis; sic descensus propriè dicit, quãdo ignis transit à loco proprio ad alienum, & hic est ita violentus, vt sic contrarius naturę ignis, & eam lędat, extremè quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter verò si ad locum aeris; sed neq; in loco terrę, neq; in loco aeris potest ignis diu conseruari, quia in vtroli bet detinetur violenter, & cum lęsione naturę; nam ẽt locus aeris est igni præter naturam, licèt mediocriter, cõstat. n. quodãmodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extremè cõtrarij, quũ sit extra proprium locũ ignis, sed nõ sit

Quo quies sit causa finalis motus.

Medium inter extrema est duplex.

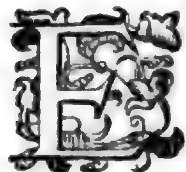
Error opinionis communis.

Ignis in sua sphæra non propriè dicitur ascēdere vel descendere.

ab eo valde remotus. In sphæra autem propria quum circunfertur ignis, licèt is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cũ mutatione loci naturalis, sed censendus est solummodo circa medium, non ad medium, neque à medio: quamuis enim fiat ibi aliquis ascensus; ac descensus partium ratione distantiæ à centro, nullus tamen fit ascensus, vel descẽsus ratione qualitatis & virtutis, quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula aeri propinqua ad locum aeris demittatur, quod q; dem fit per accidens, nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conseruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic aũt motus, licèt medius inter naturalẽ, & contrarium naturæ dicatur per negationem extremorum, est tamen cum similitudine vtriusque extremi; similis enim est naturali quatenus naturã conseruat, non lædit; similis etiam est motui contrario naturæ, quatenus non ab interno principio fit, sed ab externo, ideò tum naturalis, tum violentus appellari potest; hic ergo potest esse perpetuus, nec de eo profertur propositio Arist. quia hic non est similis motui contra naturam in natura oppugnanda, sed potius motui naturali in ea conseruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaque distinctione in hac re vtentes, non penitus huiusce rei veritatem assequuti esse videntur.

Q̃ motus circularis sit igni & naturalis, & violentus.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis conclusio. Cap. X.

EX hoc, quem considerauimus, errore in alium similẽ illimet inciderint, de quo pauca in præsentia dicere neque inutile, neque à proposita nobis cõtẽplatione alienum erit; quæri enim solet qualisnam sit motus ille, quo errantes sphæræ dicũtur à primo mobili circunduci: quum enim planetæ duobus simul motibus ferantur, vno ab occasu ad ortũ, alij tardius, alij velocius, qui dicitur singulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem astrologi diurnum appellant, quoniam singulus planeta semel in die naturali, hoc est tempore horarum 24. totum circuitum peragit; hũc etiam uocant motus raptus, quia inferiores sphæræ à suprema, quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occasum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis uiolentus esse uidetur, & cõtrarius proprio eorum motui naturali, dubitant multi sicut etiam de motu ignis in orbem dubitarunt, q̃uo possit esse perpetuus, si nullum uiolentum, ut Arist. dixit, potest esse sempiternũ. Respondent de hoc idem dicendum esse, quod de motu ignis in orbem. nam hic quoque est medius inter naturalem, & uiolentum, quare eadem ratione potest esse perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnũ est horum motuum discrimen, quod ipsi non cognouerunt: omnia namque cęlestia corpora tantæ sunt perfectionis, ut suapte natura seruentur ęterna apud Arist. absque ulla ope conseruantis externi; ideo non sunt in loco, quemadmodum in quarto libro Physicę auscultationis Arist. docet, propterea quod locus propriè sumptus corporibus imperfectis datus est ad eorum conseruationẽ, idcirco siquid in eas ab agente superiore imprimitur, id iure uocatur supra naturã, qualis est in igne, & in aere motus in orbẽ, de quo hactenus loquuti sumus; quum nullum huius motionis principium in his elementis insitum sit. At motus planetarum diurnus nõ est huiusmodi, sed est uerè naturalis, & ab interno principio proueniens, quemadmodum alias declarauimus in Cęlo esse naturam, & principium motus internum; quomodo aũt hoc fit, legere apud Auerroẽ possumus in commentarijs 42. & 71. secundi libri de Cœlo, & in quadragesimoquarto duodecimi Metaphysicorum, & clarius in tertia disputatione contra Algazelem in solutione uigesimioctaui dubij, ubi rem hanc doctissimè declarat, eamque nos in pręsẽtia paucis perstringemus. Inquit Auerroes motum diurnum neq; uiolentum esse planetis, neque proprium supremæ sphærę, ut Astronomi uidentur asserere, sed esse motũ naturalem totius cœlestis globi; totũ enim Cœlum est ueluti aĩal quoddam magnum, sphæræ aũt sunt tanq̃ uaria membra illius aĩalis: quemadmodum igitur motus, quo totũ animal progrediẽdo mouetur, etsi in corde primum hẽt principium, est tñ naturalis & toti animali, & cuilibet eius parti, adeo ut dum ambulat animal, dicatur ille motus esse naturalis non solùm toti animali, sed ẽt oculo; pręter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, sic manus, & brachium, & singula alia membra: ita de Cœlo dicendũ est; motus. n. diurnus est naturalis motus totius globi Cœlestis, ideo ẽt planetis singulis est naturalis tanquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui est naturalis: proprij autem planetarum motus sunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius motus manus dicitur illi parti naturalis: primus aũt motor, q applicatus dicitur mouendo orbi supremo, in illo quidem dicitur residere ut in parte nobiliore, sicuti residet anima in corde animalis, tamẽ non illius tantùm orbis est motor, sed uniuersi globi Cœlestis, & ille motus iure uocatur motus totius, quia sphæræ omnes propensionem habẽt naturalem non minus ad illum motum quam ad proprios motus singularum. Motus ergo diurnus est motus naturalis etiã singulis inferioribus

Dubiũ de motu planetarũ diurno.

Solutio aliorum.

Solutionis ĩpugnatio.

Cœlestia corpora nõ egent loco.

Solutio vera.

Primus motor est motor totius.

inferioribus sphæris, quatenus sunt partes illius magni animalis. Astronomi verò, qui cęlestium corporum naturam non penetrant, sed solas quantitates, pingui Minerua rem hāc considerantes eum vocant motus raptus, quasi primus motor solam supremam spheram moueat, & ab hac cęteræ inferiores violenter rapiantur; id tamen minimè verum est, sed primus motor est totius globi motor, mouentur enim omnes sphæræ, & totus simul cœlestis globus à primo omnium motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propensionem; idque significauit Aristot. in contex. 40. 12. Metaphysi. vbi motum diurnum distinguens a motibus planetarum, non eum vocat supremæ sphæræ motum, sed vocat motum totius, eo namque mouetur & totum Cœlum, & totus ferè inferior mundus; alios autem cœlestes motus vocat particulares, & proprios singulorum planetarum, qui à proprijs singularum sphærarum motoribus efficiũtur: idem enim discrimen in motoribus est, quem in motibus esse diximus; nam primus motor est motor vniuersalis, quia totum mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulæ autem sphæræ citra primam proprios habent motores, & proprijs singulæ feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus proprijs membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse conditionis motum diurnum in sphæris

Collectio totius veritatis.

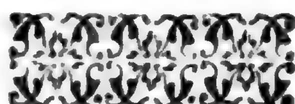
errantibus, ac motum ignis in orbem: nos enim dicimus motum diurnum esse omnibus sphæris verè naturalem, motum verò ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, non quidem medius per participationem, sed per negationem extremorum, habens tamen similitudinem cum vtroque extremo: quo fit vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia ratione dici possit, & possit esse perpetuus, quia neque extremè, neque mediocriter contrarius est naturæ, nec modo vllo eam oppugnat, immò ad ipsius conseruationem necessarius est; & est motus non simplex, sed mistus, solum enim Cœlum motu in orbem simplici moueri aptum est: de hoc igitur non loquitur Arist. quando in primo, & in secundo libro de Cœlo inquit nullum præter naturam posse esse perpetuum; quia non respicit aliud præter naturam, nisi illud, quod vel extremè, vel mediocriter sit contrarium naturali; de hoc enim vera est illa propositio, nullum, quod præter naturam sit, potest esse perpetuum: sic ergo sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE MOTV GRAVIVM, ET LEVIVM LIBRI DVO.

Liber Primus.

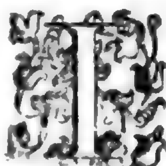

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

QVum illa, quæ Aristotele de grauium, ac leuium motu varijs in locis dicuntur, difficultate non careāt, & interpretibus occasionem controuersandi prębuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre constitui, vt Arist. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clariora, si fieri possit, reddantur. Vt autem intelligatur quid nobis in præsentia considerandum proponatur, sciendum est grauium, ac leuium appellatione non sola elementa, sed mista quoque omnia comprehēdi, nec minus animata, quam inanima, grauia enim aut leuia hæc omnia sunt, & eo motu cientur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal nō modo progressionis motu naturaliter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter; si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Aristoteles igitur quando de grauium ac leuium motu loquutus est tum in octauo libro physicę auscultationis, tum in quarto de Cœlo, etsi elementa præcipuè respexit, tamen mista quoq; complexus est, quatenus grauia, ac leuia sunt, satis enim habuit in initio primi libri de Cœlo nos admonere mista, dum vt grauia, vel vt leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in singulorum mistione præualet alijs; quare quum necesse sit in quolibet misto aliquod elementum cœteris pręualere, necessarium etiam est eundem esse cuiuslibet misti naturalem motum, qui est elemēti in singulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium, & leuium motu ab Aristotele dicuntur grauibus, omnibus, ac leuibus competunt, sed primario elementis, mistis verò per elementa, è quibus constant. Cęterùm mistorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnius elementi imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctius, ac facilius progrediamur, nostram hanc disputationē in duas partiemur: primùm enim grauia, & leuia absolutè considerantes, sed elementa præcipuè respicientes, declarabimus a quonam motore moueantur, etenim tota ferè hęc difficultas in motore consistit, simulq; aliqua huic cōsiderationi annexa dubia soluemus, secundo loco mista quatenus mista, hoc est quatenus ex grauibus, ac leuibus constantia considerabimus, & declarare nitemur à quonam moueantur, vt sententia Arist. intelligatur dicentis mista moueri iuxta elementum cęteris pręualens in mistione singulorum: his enim intellectis clarū erit à quonam motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum simplicia, tum mista quatenus mista sunt.

Duæ antiquorum sententiæ de motore grauium, & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

IN primis igitur cōsiderandum proponitur, a quonam grauia, & leuia moueantur motibus eorum naturalibus, nam de violentis in præsentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorū sententię extiterunt, quas omnes commemorare operæpretium non est; duas tantum quarum consideratio ad ea, quæ dicenda sunt, conferet, breuiter expendemus. Aliqui dixere elementa ad sua loca moueri à Cęlo, quod motu suo rapidissimo illa pellit procul a se; quo fit, vt quò grauiora sunt, eò lōgius pellantur; terra omniu grauissima ad remotissimum centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proximè superiorem, & alia deinceps; itaque Cœli motu perseuerante detinetur terra tota in centro, & cętera omnia in locis suis, ita vt ab eis recedere nequeant. Sententia hæc, quæ Empedoclis fuit, absona est rationi, vt Aristoteles probat in calce secundi libri de Cęlo; sic enim motus elementorum ad

Opinio Empedoclis.

Confutatio

sua

sua loca essent violenti, quum tamen communi omnium consensione censeantur naturales. Quiescerent praeterea violenter in locis suis, si ad ea violenter mota essent, igitur non possent in eis manere perpetuò, quia nullum violẽtum potest esse sempiternum, sed interire ea tãdem oporteret, quia contraria essent locorum vires naturis ipsorum elemẽtorum, si violenter in iis detinerentur. Praeterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere cur grauia descendant, sed nullam cur leuia ascendant: de toto enim elemẽto ignis cur minimè omnium propellatur, potest ex horum dictis ratio aliqua colligi, sed de ipsius particulis, quę apud nos gignuntur, cur ascẽdant nulla ratio apparet; ideo haec sententia dimittatur. Alij vero dixerũt elementa a suis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem, à qua trahitur singulum ad proprium locum. Haec opinio duos potest habere sensus; vel enim dicunt locum attrahere & mouere tanquam finem, vel tanquam efficientem, nam finis quoque dicitur mouere agẽs ad agẽdum: si igitur dicant vt finem, concedi potest, sed is est motus impropriè, ac metaphoricè dictus, de quo in praesentia non loquimur, sed de efficiente: est nobis instituta disputatio: quod si intelligant locum mouere vt causam effectricem, falsa penitus est eorum sententia, oportet enim vel tunc moueri a loco elementum, quando iam in illo est, vel quando abest ab illo, quorum neutrum esse potest: quando n. elementum in suo loco est, non mouetur, sed quiescit; quando autem est extra locum, non potest ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum. & omne mouens debet simul esse cum moto, nunquam igitur potest elementum à loco suo tanquam ab efficiente moueri.

Aliorũ priscorum opinio.

Confutatio

Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio.
Cap. III.

MVlti hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristoteles in contex. trigesimosecundo. octaui physicorum & in 24. & 25. quarti de Coelo, a qua ne latum quidem vnguẽ recedere volunt: ibi Arist. apertè dicit grauia, & leuia motibus suis naturalibus nõ ab interno motore moueri sed solum ab externo, eumq; duplicem esse dicit: quum n. mouere sit rẽ ducere de potentia ad actum: & duplex sit elementi potestas, duplex et est motor, à quo mouetur; primam quidẽ dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum, quia dum est graue, non ascendit, eamque vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, vt si ex terra generetur ignis, tũc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaque a mouetur tunc dicitur a generante, a quo factum est ex graui leue, dãs enim formam dat omnia consequentia formam: quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formae conuenientem; sursum ergo fertur, quoniam à generante factum est leue, quod prius erat graue: altera est ascendendi potestas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne ascendat, vt si quando ignis in infero aliquo loco inclusus non effertur sursum, sed potestatem habet ascendendi, quam vocant potestatem accidẽtalem, quia per accidens competit elemento leui esse in suo loco, vel ad illũ ferri, si extra illum sit; quare si extra suum locum sit, neque ad eũ moueatur, id ei accidentale est; ab hac igitur potestate accidentali ad actum deducitur a remouente impedimentum, vt si vas aere plenum in fundo aquae detineatur vi ab aliquo saxo superposito, & aliquis remoueat saxum, ascendit aer, & ab illo moueri dicitur, a quo abductum est impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauia & leuia, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: haec omnia ab ipsomet Arist. in dictis locis proferũtur. qui etiam in octauo illo Physicorũ expressè in hoc distinguit grauia & leuia ab animalibus, quod grauia & leuia non a se mouẽtur, sed semper ab externo motore, animalia verò a se & a motore interno, nempè ab anima: sed ratione quoq; addit Arist. ad hoc comprobandum: non potest idem secundùm idem agere, & pati, quia idem secundùm idem esset simul potestate, & actu: ergo non potest idem mouere seipsum, nisi duas habeat re distinctas partes vnam mouentem, alteram vero motam, quemadmodum in animali videmus distingui animam mouentem a corpore moto; in elemento autẽ haec distinctio locum non habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam, & formam, & vt concedatur formam posse mouere, materia tamẽ non est apta per se moueri, sicuti neq; mouere: vt enim omne mouens debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in quinto physicae auscultationis Arist. docet: igitur materia neque est apta mouere, neq; moueri per se: quare elemẽtum diuidi non potest in partem per se mouentem, & partem per se motam. Addit etiam aliam rationem Arist. talem: id, quod sè mouet, sistit et se, & mouet se cõtrarijs motibus; at elementum neq; sistere, neq; contrarijs motibus mouere seipsum potest; ergo non a se mouetur: itaque videtur de hac re non esse dubitandũ hanc Aristotelis sententiam fuisse, quum eam & apertè protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Aristotelis in calce predictis contex. trigesimi secundi octaui physicorum, vbi soluere videtur

Duplex inest potestas ad motum.

Primũ argumentum

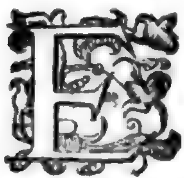
Secũdũ argumentum

Tertiũ argumentum

tacitam

tacitam quandam obiectionem;nam dicere aliquis poterat,si elemēta ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem; est enim potius vocandus violētus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit ab interno principio: respondet ibi Arist. grauia, & leuia habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent vt moueantur statuit quibusdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipsorum dicuntur naturales;mouentur tamē non a se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus passiuum, vt motus grauium, & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententiæ complures ad amussim ita adhærent, vt omnino inficientur grauia, & leuia internum habere motorem,

Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio, Cap. IIII.

X altera parte alij putant elemēta à suis formis moueri, & ita motorē habere internum; ad quam sentētiam tuēdā multa,eaq; satis valida ex Arist. argumenta sumuntur.Primum quidem ex initio secundi physicorum tale argumētum sumitur forma elemēti est natura, ergo est principium motus:assumptum patet,quia omnis forma naturalis,& materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nā proprium formæ est agere, materiæ verò pati: neque est quod aliquis dicat formam elementi esse principium motus passiuum tantummodò; quia proprium solius materiæ est pati, forma vero verò non dicitur per se pati, sed solùm ratione materiæ,in qua est;inquit enim Arist.in cōtex. 55. primi libri de generatione,siquis esset a materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si forma elementi est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materiæ, necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem,quæ est agere,vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem,& eam tantùm illi tribuere,quæ ei competit ratione materiæ.Confirmatur testimonio Arist. secundo physicorū contex. quarto,vbi naturæ definitionem declarans pee discrimen naturalium, & artefactorum, inquit artefacta non habere in seipsis per se factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium,vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum:elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuum,idq; non potest esse aliud,quàm sua forma. Idem ostenditur argumento efficacissimo, quod est Scoti,& Gregorij Ariminensis:effectus actu existēs debet habere causam actu existentem,vt ait Arist. in contex.38.secundi physicorum, quod quidem potissimè verum esse debet de illo effectu, cuius esse consistat in fieri,cuiusmodi est motus;quū igitur motus grauis descendentis sit effectus actu existens, causam debet habere aliquam coexistentem actu; hæc autem nulla præter formam esse potest, vt ostenditur à sufficiente enumeratione: vel enim est generans,vel remouēs impedimētum vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim ne fingi quidem potest, à quo tanquam efficiente ille motus fiat:at generans esse nō potest, quia hoc non agit amplius immò neque agere potest, quum non amplius tangat,& potest interijsse quando graue descēdit; quare vel nullo modo coexistit illi motui, vel non coexistit vt causā: idem dicendum est de re mouente impedimentum,huius .n. actio in sola impedimenti remotione consistit;remoto igitur impedimento non agit amplius in graue descēdens, sicuti etiam de generante dicebamus:non est etiam Cœlum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Arist. reprobata,vt prædiximus:neq; locus naturalis, quia iam dictum est locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficiētē, qualē in pſentia quęrimus:nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistēs,nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autē argumētum corroborandum maximè conferunt illa,quæ ab Arist.in secundo Posteriorū Analyticorum de causa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse pręteritam,præsentis præsentem, futuri futuram, actu existentis actu existētem,potestate existentis potestate existētem:quare dum effectus existit,necesse est causam quoque simul codē modo existere.Sumitur pręterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue non sit in suo loco,neq; ad illum moueatur, postea verò moueatur, & quæramus a quonam motore moueatur,vidētur illi cum Arist. responsuri,a rem mouente impedimentum:at verò per hoc ipsum ostēditur moueri a se ipso; nam si staret aliquandiu graue in aere alligatum filo,& suspensum,postea vero sua ponderositate filum frangat,& deorsum feratur, certum est filum fuisse impedimētum,idq; a nullo alio sublatum fuisse,nisi ab ipsomet graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autē graue remouere impedimentum,nisi ipsum moueatur prius seu tēpore, seu saltem natura, quia nullum mouēs corporeum potest mouere aliud, nisi ipsū moueatur;graue igitur prius mouet seipsum, deinde eum motū insequitur fractio fili;quare à propria virtute mouetur:idque similiter de omnibus grauibus,& leuibus dicēdum est,eadē enim est omnium natura, & conditio. Hæc argumenta certè efficacissima sunt,

Primū argumentum

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Quartū argumentum

sunt, ideo multi hanc sententiam receperunt, eamq; accerrimè tutati sunt grauia & leuia à suis formis moueri, vt Scotus secundo senten tiarum distinctione secunda quæstione decima, & Gregorius Ariminensis secundo senten tiarum distinctione sexta quæstione prima articulo tertio, vbi de hac re fusissimè disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expēdit; & Ioannes Gandauensis, & Zimara, & alij recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus testimonium Arist. clarum quòd grauia & leuia non moueantur à se, neq; habeant motorē internum, sed externum, ex altera verò extent argumenta validissima ex ipsius Arist. principijs desumpta, quæ demonstrare videntur grauia & leuia à suis formis moueri: quamobrem non absque ratione vtraque contraria opinio viros grauissimos sectatores habuit.

Scotus. Gregorius Ariminensis.

Quid hac de re dixerit Auerroes. Cap. V.

AVerroes quoque videtur hac in re dubius fuisse, quū non idem vbique dicere videatur, ita vt non absq; ratione Scotus in loco prædicto asserere potuerit nihil certi ex Auerrois verbis desumi posse; nec defuerint alij, quia aliqua ex parte Auerroē sequuti, aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quę Auerroi attribuuntur ab alijs, vt appareat rem hanc summa plenam esse difficultate. Auerroes in octauo physicorum in ea parte, in qua Arist. de grauium, & leuium motu sermonē facit, nil aliud dicere videtur, quam illud idē, quod ibi ab Arist. dicitur, elementum moueri per se a generante, a se autem non moueri, & in commentario trigesimo rationē afferens cur non à se moueatur, inquit, non mouetur à se, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neq; mouet. At in primo commentario secundi physicorum clarè dicit Auerroes elemētum moueri à se, quoniam habet principium motiuum in se ipso; & in commentario septuagesimoprimo quarti physicorum inquit, mouens in elemēto est forma, motum autē est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idē legimus accuratius ab Auerroe explicatum in tertio libro de Cœlo commētario vigesimooctauo qui præcipuus locus est, in quo hac de re disserit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento esse formam, motum verò esse non materiam nudam, sed materiam formatam, idest totū ipsum compositum sic enim elementum verè dicitur in seipso habere principium motus & actiuū, & passiuum; nam vtroq; munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autē vt est in materia, & vt materiam perficit; non est enim inconueniens quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidē ab Auerroe dicitur, atque etiam in commentario septuagesimoprimo quarti physicorum; nam explicare volens modum, quo elementum a se mouetur, inquit moueri à seipso per accidens, non per se, idque ita declarat: graue descendens mouet primò aerem medium vt causa, deinde ad motum aeris cedentis mouetur etiam graue, quare à primo ad vltimum mouetur elementum a se per accidens; comprimit enim aerem, & per se illum mouet, deinde ad motum aeris ipsum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo naturę, qui dum nauim per se mouet, se ipsum quoque mouet per accidens; mouet enim primò nauim, non se, sed motum nauis consequitur vt ipse quoque moueatur.

Sensus opinionis Auerrois secundùm aliquos, & eius reprobatio. Cap. VI.

POstremum hoc Auerrois dictum magnas posteriorum altercationes excitauit: quorū aliqui eam sententiam sequentes quòd graue & leue a solo generante moueantur, a forma verò nequaquam, dixerunt Auerroē optimè sensisse, ideoque sentētiam suam Auerrois authoritate confirmarunt: loquēs enim Auerroes de grauium & leuium motore per se, a nullo alio ea moueri dixit, nisi a generante, quod Arist. quoq; pronuntiauit; a se autem moueri concessit, nō quidem per se, sed per accidens; quæ Arist. quoq; sententia fuit, qui ait graue & leue moueri per accidens à remouēte impedimētum; remouēs autē esse potest non modò aliquid externū, sed etiā ipsummet graue & leue, quemadmodum supra de graui filum rumpente dictum est; graue namq; per vim a generante susceptam rumpit filum, quo suspēsum erat, & a quo impediebatur ne descēderet, & statim rupto filo deorsum fertur: si etiam aer substās impedit aliquantum, & aliquam resistentiam facit descēsui grauis, debilē tamen, quam graue facilè superat, & remouet aerē impedientem, & ita per remotionē impedimēti mouetur a seipso per accidens, tanquam à remouēte impedimētum, per se autē à nullo, nisi a generante, vt etiam Aristo. dixit: itaq; hi cōcludunt optimam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet tuentur. Sed hęc sententia, etsi magnam habet veritatis speciem, falsa tamē est, nec Auerroes, si ita sēsit, defendi vllo modo potest; impugnatur autem sensus hic a Gregorio Ariminensi, & ab

Opinionis reprobatio.

&ab alijs; quocirca satis nobis erit pauca tantum, quæ sunt, aduersus hanc sentētiam in medium adducere. Primùm sic argumentor: graue mouet aerem per se, ergo est causa motus aeris, igitur ipsum quoq; graue mouetur; nam mouens corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque moueatur: quoniam igitur motus grauis est causa motus aeris, necesse est vt prior illo sit, si non tempore, saltem natura, ergo in illo priori naturę mouetur graue sine vllo aeris motu: non ergo ad motum aeris mouetur graue, sed potius aer ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediatè, quare etiam per se, quia non per medium aeris motum, idq; ita clarum esse uidetur, vt nullam defensionem recipiat; prius .n. debet moueri graue, quàm aer, quia non alia ratione mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrum tendit. Confirmatur hoc: quia motus grauis descendentis est motus naturalis, motus autem aeris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu naturali, sed est potius posterior & ipsum insequitur. Præterea omne per accidens, debet reduci ad aliquod per se, ergo si mouetur graue à se per accidens, debet ab aliquo moueri per se; a quo igitur, nisi à seipso? dicere .n. non possunt ab aere moto, qui illud secum ferat, hoc enim falsum esse iam ostendimus, quum motus aeris insequatur potius motum grauis, quā efficiat. Zimara verò ad hoc respondit graue mouere aerem, & ipsum prius moueri per se, non tamen a se, sed a generante: attamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexistit descēsui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ responsionem refellunt. Id verò, quod diximus, motum aeris esse posteriorem ipso grauis motu; clarum est cuilibet considerāti, neq; id debet aliquis inficiari, aer .n. nō mouet graue descendens, neq; ipsum secum fert descendendo, sed potius cedit graui descēdenti; quum .n. resistere illius descensui non possit, ab eo mouetur, & pellitur. Exēplum quoq; nautæ, & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modò diximus, confirmat: nauta enim mouetur quidem motu nauigationis cum naui, quam mouet, sed tamen non potest eā mouere, nisi prius moueat seipsum alio motu, & eo quidem per se: non enim moueret nauim, nisi prius sua membra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est vt mouens corporeum moueat aliud per suijpsius motum: sic ergo etiam graue non potest aerem mouere, nisi ipsum motu priore moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem; moueri autē dicendū est à se, si recta est Auerrois comparatio, quia etiam nauta primò mouetur à se deinde nauim mouet. Ex his igitur patet sensuum hunc, quē illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo posse.

Primū argumentum

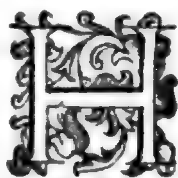
Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Responsio Zimaræ.

Impugnatio.

Opinio Scoti, & aliorum plurium. *Cap. VII.*

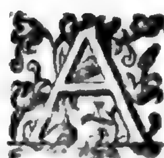
His argumētis moti alij complures, quum eundem sensum verbis Auerrois attribuerint, ab eius sententia recesserunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminensis, & aliqui posteriores, qui dicunt elementum moueri a seipso non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: at quia hoc dicentes ostendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentē, & partem motam, in hoc declarando non consenserunt, Scotus inquit non esse in elemēto necessariam hanc distinctionem, & hac vtitur ratione: duplex est agens; vnum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formam, quam habet, agit: alterum verò æquiuocum, quòd ēt virtuale appellant; quia non per formam agit, sed per virtutem vt Cęlum calefacit tanquam agens virtuale, etenim non per calorem, siquidem calorem non habet, sed per vim producendi calorem, qua præditum est: agens igitur formale non potest agere in seipsum, quia quū iam habeat formam, non potest eam amplius recipere; quamobrem necesse est vt sit re distinctum à patiente: at agens virtuale potest absq; vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest; prius enim habebat actum virtualem, sed potentiam formalem, quare potest a seipso recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia est aptum recipere motum illum, potest absque ulla absurditate à virtute sua productiua recipere motum formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiam ab Auerroe poni alijs verbis, quando in commentario vigesimo octauo tertij libri de Cœlo inquit, lapis mouet se quatenus est actu grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius; nam dicere actu graue est dicere habens actum virtualem, hoc est uirtutem producendi motum descensionis; dicere autem potestate in infero loco, est dicere potentiam formalem, nā locus proprius instar formæ est, quam graue per suum motum naturalem adipiscitur. Est igitur Scoti sententia, elemētum a seipso moueri, hoc est à sua forma, idq; non per accidens, sed per se; nec requiri distinctionem realem motoris, & moti, propterea quòd est agens ęquiuocum, quod absque vlla absurditate potest agere in seipsum.

Opinio Scoti.

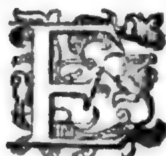
Agens duplex.

Auerroes.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

Duersus hanc Scoti sentētiam quidam posteriores inuehuntur hoc potissimum argumento, ꝙ ea admissa ruit ꝓgressus Arist. in octauo physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; is. n. nititur necessariò eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autē de medio tollitur dicendo posse idem moueri à se ipso absque reali distinctione mouentis, & moti; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus, & motis tandem ad primū, sed id simplex esse, & a seipso moueri, quia est agens ęquiuocum, habēs actum virtualem; & potentiam formalem: tota igitur illa Aristotelis argumentatio nos ad solum Cœlum duceret, quod non secus, ac elementum, diceretur à seipso moueri absque distinctione mouentis & moti: sic itaque de inueniendo via naturali ęterno motore immobili esset penitus desperandū si nullam habemus aliam viam, nisi ex æterno motus, vt alibi demonstrauimus. *Illorum opinio.* Ipsi igitur aliter dicunt, esse in elemento realem distinctionem mouētis, & moti, licèt subiecto non seiungantur; etenim forma est mouens, materia verò est id; quod mouetur; forma nanque est actionis principium. materia verò omnis passionis: sic ergo sublatam esse arbitrantur oēm difficultatē, quū ita pateat graue & leue à se moueri ꝑ se, nō per accidēs, vt existimauit Auerroes.

Impugnatio sententiæ recentiorum. Cap. IX.

Go verò de Scoti quidem sentētia posterius dicam, ea namque fortasse proximè oīum ad veritatem accessit. Quod verò ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarunt; nam est quidem materia radix omnis passionis, ipsa tamē per se non sufficit vt sit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actu, vt in quinto physicę auscultationis Aristoteles docet. Vt verò etiam concedamus materiam habere potestatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis ascensum recipiet, quam descensum: quare quòd graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc a materia prouenire non potest, sed prouenit a forma materiæ inhærente; nam est quidem materiæ pati. sed determinatè pati hoc potius, quā illud, a forma est, non a materia: coguntur itaque dicere non materiam solam, sed totum compositum primò motum illum recipere, & formam esse rationē recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens ergo mouēs, & motum re non distinguuntur: quæ Scoti sententia fuit, atque etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; graue namque deorsum fertur quia est graue, non quia materiam habeat; ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet. sed a grauitate, quæ est et mouens; nec absurdum videtur quòd eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiuum, & passiuum, varijs modis cōsiderata, sicut alibi declarauimus. Itaq; si hi recentiores intelligant materiam esse motam, hoc est materiam vt formatā, quod est dicere totum compositum, eorum sententia non differt a sententia Scoti, & Auerrois; sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine reali discrimine mouentis, & moti: quòd si intelligāt materiam esse per se motam falsa omnino est eorum sentētia, tum quia nec absolutè materia est per se mobilę, nec ad hūc statutum motum habet determinatam propensionem: adde quòd Arist. apertè negat elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui sententiæ isti manifestè aduersantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. Cap. X.

Vum autem Auerroes in memorato commentario. 71. quarti physicorū præter id, quod modo considerauimus, dicat etiam nullum in vacuo, si vacuum daretur, fieri posse elementi motum, ijdē posteriores in hoc quoq; Auerroem reprehenderunt, immo etiam ex professo Arist. hoc idem dicētem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, pręter quam quòd ipsum per se non parū est vtile, & intellectu dignum, non est etiam, vt fortasse videtur, à proposito alienum, sed ad sequentia confert, & illi quoq; in hac ipsa de motu grauium & leuium disputatione sermonē de hoc facere voluerūt. *Arist. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.* Auerroes igitur ibi ex Arist. sumit, necessarium esse plenum ad motum elementi, propterea quòd continuitas in motu à resistētia prouenit, at in elemēto nulla mobilis ad motorem interna resistentia est, ideò externa requiritur, si debeat fieri continuus motus; medium enim plenum resistit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatem; quamobrē si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momento temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mutatio subita: qua in re Auerroes Auempacē reprehendit dicentem ad motum elementi non esse necessarium medium plenum, quandoquidem ēt in uacuo, si

daretur, fieri elementi motus posset, isq; continuus ob internā resistentiam. Aduersus Aristoteles, & Auerroem hi recētiores insurgunt, & apertè profitentur Aristotelem non cognouisse quæ sit resistentia in motibus elementorum, immò, & multa falsa dixisse in septimo physicorū de proportionibus in motu: aduersus quæ ipsi plura adducunt experimenta, quibus se cognouisse testantur falsas esse illas proportiones, & hanc falsitatē processisse ex hoc falso fundamento, quòd forma elementi mouens ipsum nō habeat a mobili aliquam internam resistentiam, sed solùm externam a medio pleno. Ipsi igitur sequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam sequutus est Scotus secundo sententiarum distinctione secunda quæstione nona, dicunt dicunt duplicem esse resistentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit vt tardior sit motus in pleno, quam esset in vacuo: alteram vero internam, & essentialem, qua elementum motum resistit formæ mouenti, ita vt etiam in vacuo, si daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile resistat suæ formæ mouenti dicunt esse, quòd mobile est continuum, & spatium quoq; continuum: repugnat autem continuo transeunti per continuum esse eodem momento in omnibus simul partibus illius continui, sed necesse est vt transeat prius per vnam partem, quàm per aliam: hæc igitur est necessaria resistentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo positum continuè moueretur. Ego verò pro Arist. defensione possē facilè demonstrare quantum isti decepti sint in illis experimentis, quę aduersus Aristotelem adduxerunt, reuera enim non officiunt dictis Aristotelis in septimo physicorum de proportionibus in motu; sed quoniam alienum hoc esset a nostro instituto, omittendum in præsentia est, licèt ipsi suæ de motore grauium, & leuium disputationi id inserere voluerint; sed si quando datum nobis fuerit in libros physicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod isti imaginantur de illa interna, & essentiali resistentia mobilis, nulla enim in elemento esse potest; quod autem de elemento dicimus, id de omni naturali corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, intelligendum est: ratio autem est, quoniam omnis resistentia fit ab actu, potentia .n. non resistit, quū sit aptitudo indistinctè respiciens opposita; sed actus est qui resistit actioni alterius contrarij actus, siquidem non fit actio, nisi ab actu; non potest igitur esse interna resistentia, nisi vbi est duorum actuum compositio, vt in animali, quod etiam in vacuo positum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu

Recētiores contra Arist.

Scotus.

Resistentia duplex.

Impugnatio et Arist. defensio.

Omnis resistentia fit ab actu.

moueretur, ob internam resistentiam corporis grauis ad animā mouentē; sic ēt videmus prępriā generationi alterationē esse motum continuum, ob resistentiam qualitatis contrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla est successio, quia nulla resistentia, quia lumen non habet contrarium: quare illuminatio etiā magni spatij fit tota simul subito, non in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemēto vnicus est actus, nulla in eo esse potest interna resistētia, nisi dicamus eandem elementi formā sibimet resistere; nam dicere non possumus elemētum resistere suæ formæ, nisi per suum actum, hic autem est forma ipsa; sic igitur diceremus formam sibi ipsi resistere, quod ne imaginari quidem possumus: nulla igitur est resistentia elementi motui ad formam mouentem, sed potius summa consensio, quum eadē sit ratio agendi, & recipiēdi; si .n. ad illum ipsum recipiēdum motū sit elemētum propēsum, quę apta est efficere forma, non potest elementum motū resistere suæ formæ mouenti; igitur opinio Arist. vera est, & rationi consentanea; non tamē negamus in motu elemēti internam resistētiam per accidens, de qua posterius loquemur, sed solū negamus resistentiā per se, qualem isti ponunt, nā si posito elemento in vacuo inesset resistentia interna, ea non posset esse nisi per se; at resistentia per accidens non potest habere locum, nisi in medio pleno, vt mox considerabimus. Peccant ēt isti in afferēda ratione huius resistentiæ; tum quia dato vacuo illud non potest esse quantum, nec habere partes, quū absque subiecta substantia quantitas non possit existere; tum quia hoc etiā concesso adducunt non causam pro causa, nil .n. aliud dicunt, nisi impossibilitatē consequētis, quā nos quoq; cōfitemur, sed hæc simul esse potest cū veritate consequētiæ dicimus enim esse impossibile ita transferri mobile per omnes partes spatij quāti, vt codē momēto sit simul in omnibus; hoc tamē necessariò deduci ex vacui positione proinde validā esse hanc consequentiam, si elemētum esset in vacuo, ad locum suum transiret subitò, & absque vlla successione; quia quando agens a nullo prohibetur, & nihil ei resistit, necesse est subitam fieri mutationem, vt in illuminatione videmus. Possumus autē hoc confirmare ex argumētatione Arist. in contex. 79. octaui Physicorum, vbi sic argumentatur: si in magnitudine finita inesset vis motrix infinita, moueret subito, non in tēpore, propterea quòd finiti ad ad infinitū nulla est proportio, proinde nulla resistētia moti ad motorē: at si dicere liceret, non sequitur, quia quantum nō potest transire subito per spatium quantum, quum non possit simul eodem momento esse in omnibus eius partibus, argumentatio illa Aristotelis redderetur inefficax; est tamē efficax, quia consequens, licèt sit impossibile, deducitur

tamen ex illo antecedente, & valida est consequentia. Quòd si ex impossibilitate consequentis liceret inferre consequentię prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionē ad incommodum, per eam enim infertur consequēs impossibile vt impossibile, efficax tamen esse potest consequentia: sed hoc magis est manifestum, quàm vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur hos in refutanda opinione Scoti, & ijs, quæ ab Arist. & ab Auerroe dicuntur quarto physicorum 71. multifariam errasse. De ipsa verò Scoti sentētia posterius dicemus, quum nostram hac de re sententiam proferemus.

Distinctio potentiæ, & agentis. Cap. XI.

OMnia, quæ hactenus dicta sunt, ad id pertinuerūt, vt quanta sit hac in re difficultas, ex ijs, quæ ab alijs dicūtur, intelligeremus; restat vt ipsam huiusce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate si fieri possit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis solutio in duabus (vt arbitror) distinctionibus est constituta: quum enim quęstio proposita sit de motore grauiū, & leuium, & nil aliud sit mouere, quàm ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoscendum est quotuplex sit potētia, & quotuplex sit agens. Potentia dupliciter sumitur, vt Aristoteles docet in calce libri de interpretatione: nam propriè sumitur pro illa, quæ respicit, & pręcedit actum; impropriè autem, & ęquiuocè sumitur etiam pro illa, quę est coniuncta cum actu, vt quando dicimus Cœlum posse moueri dum actu mouetur; sed hęc ad præsentem considerationem non pertinet, quia Arist. quando in contex. 32. octaui physicorū distinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit nisi illam, quæ præcedit actum nempè potentiam ad motum quando mobile nō mouetur: hanc igitur Aristoteles ibi considerans duplicem esse dicit, vnam interpretes vocant essentialem, alteram accidentalem: essentiales ea dicitur, quæ quum sit primario ad formā, est secundariò ad motum, qui cōsequitur formam; talis potestas ascendendi est in elemento graui, illud enim est potestate leue, proinde potestate ascendit, sed quando iam est factum leue, tunc nisi impediatur ascendit; & iure dicitur essentialis, quia denotat negationē motus à medio, quę per se competit graui, quia graue quatenus est graue non ascendit: accidentalis aūt potestas ascendendi est in elemento leui, quando, quum iam sit leue, non ascendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Arist. ponit; at nisi nos tertiam adijciamus, non possumus assequi huiusce rei veritatem, sed decipiamur necesse est: quā erroris multorum causam fuisse existimo; Aristoteles enim duas tantùm illas ibi considerauit, quoniam hæ solæ ad eius scopum conferebant, sed tertiam, quam ego nunc adijciam, non negaret, quū sit per se manifestissima; quoniam. n. de illa potestate loquimur, quę dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse, ibi namque Aristoteles considerat potentiam ad motum in elemento quiescente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam esse dicit vtramque potentiam ad actum, quem respiciebat, sic enim graue aut leue transiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius trāsitus est motus ipse: at quando elementum actu mouetur, negari non potest ipsum esse adhuc in potentia, non tamē amplius ad motum, sed ad locum suum, siue ad suum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum esse actum imperfectū eius, quod potestate est, quatenus est potestate; intelligit enim potestatem non ad motum, sed ad terminum, & finem ipsius motus: quum igitur in alijs duabus potestatibus, & earū ductione ad actum terminus, ad quem, non sit alius, q̄ motus ipse, ad quem ex quiete transit elementum; in hac tertia potestate, seu eius ductione ad actum terminus, ad quem, non est amplius motus, sed locus, vel qualitas, vel aliud quippiā, ad quod tendat motus: hæc igitur sit prior distinctio. Altera verò est, quam Scotus ponit in sua quæstione quinquagesimasexta Posteriorum Analyticorum, qua tamen in hac disputatione non est vsus, quum maximè ea vti debuisset: efficiēs duplex est; vnum, quod cum transmutatione efficit, & quartum causæ genus constituit, quod ab Aristotele vocari solet principium vnde motus, quia semper cum motu efficit; huic propriè dicto efficienti competit definitio potentiæ actiuæ ab Aristot. tradita in nono Metaphysicorum, potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud, tale namque efficiens requirit necessariò patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam resistentiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Aristotele causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud insequi videatur; tale efficiens est in corporibus naturalibus forma respectu accidentium, & proprietatum consequentium in eadem re: idcirco dicere logici solent rationalitatem esse causam effectricem risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vllo motu,

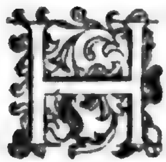
Potētia dupliciter dicitur.

Potētia triplex in elemento mobili.

Agens duplex.

tu, sine vlla transmutatione, quumprimum est rationale, statim consequitur vt sit risibile, ita vt risibilitas a rationalitate absq; vlla mutatione emanare videatur; ob id hoc impropriè dicitur efficiens, reducitur tamen ad causam effectricem conuenientius, q̃ ad aliud causæ genus.

Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. XII.

His fundamentis iactis totam huiusce rei veritatem in quinque propositionibus puto esse constitutam, quarũ prima hęc est. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ est ad motum, & essentialis appellari solet ab hac elementum ad actum ducitur à solo generãte; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, sicut ẽt ante admonuimus: hæc apud Aristotelem clara est in octauo physicorum, & in quarto de Cœlo iam memoratis, & per se etiam satis manifesta est; nã est essentiale graui non ascendere, nec potest hunc motum recipere, nisi a generãte, quod mutet ipsum in leue, sic enim dans ipsi leuitatem dat etiã consequentem ascendẽdi facultatem: patet autem non posse graue in hac potestate existens ducere se ad actum, & dare sibi motum ascensionis, sed indigere generante. Omnia igitur, quæ ab Arist. in prędictis locis dicuntur, nil aliud probant, quam hanc primam propositionem, atq; etiam secundam, quam mox subiugemus; has enim nemo est qui inficiari possit, quum manifestum sit nõ posse graue aut leue ducere se de non moueri ad moueri, sed mouẽte externo indigere. Secunda igitur propositio est: si loquamur de secunda potentia ad motum, quę accidentalis vocatur, vt potentia ascendendi in elemento leui, quando impeditum non ascendit, ab hac ad actum ducitur a remouente impedimentum: hanc similiter ponit Arist. in memoratis locis, neque vllus est, qui eam neget; nam graue iam existẽs extra locum suum, si ad eum non moueatur, necesse est vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipsummet non potest, ideò eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipsum de quiete ad motum. Tertia propositio est: si consideremus tertiam potentiã in graui aut leui existente extra suum locum, nec impedito, quæ est potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad suũ locum mouetur per se à sua forma tanquàm ab agẽte per solã emanationem. Hæc satis demonstratur argumẽtis ante adductis, ad quæ nullam ego responsionem video; sed cõprobari præterea potest alio argumento sumpto ex ijs, quę ab Arist. in contextu 82. octaui physicorum dicũtur de motu proiectorum, non putat enim causam illius motus esse manum proijcientem, sed vult esse necessarium aliquod mouens, quod conueetur illum motum, & illi coexistat: ideo causam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, vt ibi videre est; similiter igitur in motu naturali non sufficit generans, quum non coexistat motui; neq; vlla huius discriminis ratio in his adduci potest, quam enim rationẽ habet proijciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nepè quantum attinet ad motum localem; vtrunq; enim dat patienti monitionis initium, sed mouere ad finem vsq; ipsius motus non perseuerat: quemadmodum ergo secundùm Aristotelem non satis est dicere proiectum moueri a proijciente, ita nec satis est dicere elementum motu naturali moueri à generante. Ideo notandi maximè sunt varij Aristotelis scopi in prima eius octaui libri parte, & in capite illo postremo, nam diuersa respiciens varijs etiam modis de eadem re loquutus est: in prima nanque parte considerabat primum principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, a quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam scopus ibi est primum vniuersi motorem inuestigare: loquens igitur ibi de motu grauium, & leuium tum naturali, tum violento, non considerat aliud mouens, quam externum, quod rem traducit de non moueri ad moueri, quale est generans respectu motus naturalis, & proijciens respectu motus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violenter, quam illum, qui proiecit; nam alium posteriorem motorem, qui postea coexistit motui, ibi Aristotele non considerat, propterea quod ad eius scopum non conferebat; ob quam eandẽ rationem neque elementi formam ibi cosiderat, vt mouente motu naturali, quia nõ est motor primus, sed præsupponit motorẽ priorem, qui rem transtulerit de quiete ad motum; in postremo autem eiusdem libri capite non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, sed de proximo, & adæquato, & coexistente, siquidem primus motor proiectorum iam manifestus erat, nemo enim ignorat proijcientem esse primum motorem; sed motor proximus ignorabatur, ideò ibi docet proiectum moueri a diuersis aeris partibus vna post aliam: sic igitur etiam in motu naturali negare Aristoteles non posset esse necessarium mouẽs proximum, & coexistens, quod non potest esse aliud, quam propria forma; generans enim est causa prima, & remota, vt consideranti manifestum. Præterea lapis sursum proiectus per vim, postea deorsum fertur per naturam, a quo igitur mouetur? non a proijciente, quia idem non potest esse causa simul contrariorũ motuum; non a generante, quoniã huius actio iam olim desijt ante longũ tempus, & fortassis ante mille annos, immo etiam

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Nota de varijs scopis Aristot. in 8. physic.

fortasse generans iam olim interijt; á sola igitur sua forma tunc naturaliter mouetur. Possumus etiam ad hanc sententiam confirmandam sumere argumentum ex Aristotele in memorato contextu trigesimosecúdo octaui physicorum, qui ab aduersarijs summa cum efficacia pro se adducitur; nam ibi dicit quidem Aristoteles grauia, & leuia moueri per se á generante, sed quærit etiam propter quid ad sua loca moueantur grauia, & leuia: & respondet his verbis [causa est quia apta sunt natura aliquó, & hoc inest graui, & leui esse] quum.n. quęstio propter quid sit quęstio proximę, & immediatè causæ, non respondet Arist. generans esse causam cur moueantur, quia generans est causa remota, per quam non satis fieret quæstioni propter quid; sed respondet ipsammet elementi naturam causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse; atqui hæc est forma, itaq; secundùm Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius motus. Hoc idem notare possumus in contextu 24. quarti libri de Cęlo, vbi Aristot. eandem quæstionem facit, propter quid fertur ignis sursum, & terra deorsum; ad quam similiter, immò, & clarius respondet, quòd hæc in seipsis habent mutationis principium; & in hoc distinguit hęc mobilia motu naturali á sanabili, & augmentabili, quæ mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem á principio actiuo; ergo vult propriam elementi naturam esse principium actiuum sui motus naturalis: quod videtur etiam satis clarè pronuntiasse in contextu octuagesimoquarto secundi Physicorum, vbi inquit naturalia esse illa, quæ ab aliquo in seipsis principio continuè mota perueniunt ad aliquē finem; asserere ergo videtur omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, nam inferiora corpora respicit, in quibus id vniuersè verum esse arbitratur. Confirmatur etiam hæc sententia per ipsamet aduersariorum dicta: declarantes .n. quomodo generans sit motor grauium, & leuium dicunt, generans dat formam, dat igitur etiam motum, quia dās formā dat etiam omnia consequentia formā mediante forma: hoc.n. corū dictū si falsum sit, nullā corū opinio defensionem habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primùm quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidētia formam consequētia duplicia sūt, alia hēnt esse permanēs, vt risibilitas in homine, & calor in igne, alia verò habent esse fluxile, cuiusmodi est motus; de illis igitur, quæ habent esse permanens, clara res esse videtur: nam agens vna, & eadē actione, qua dat formam, dat etiam hęc formam consequentia, vt generans hominē dat eadem actione formā, & risibilitatem consequentem, licèt hanc per mediam formā: at de motu secus est generans.n. dās elemento formam non dat eadem actione motum, quia cessat generantis actio in primo esse formæ, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidem motus nondum est, sed postea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadē actione motū consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatē, admitti.n. potest in hoc sensu, quia dans elemento formam, dat vim motricē sui ipsius: at hoc dicere est dicere formam esse motricē elementi, quare hoc ipsi dicentes veritatē apertè confitentur: dum.n. dicunt, consequentia formam fatentur motum elementi insequi formā, proinde esse effectum formæ: quod etiam clarius affirmant dum addunt mediante forma; sic.n. fatentur generans non esse causam immediatam, quū intercedat forma, per quam mediam generans dat graui, & leui motum: rectissimè etiam vtuntur illa dictione [consequentiā] sic enim ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationē; á tali nanque efficiente ita emanat effectus, vt ipsum insequatur sicut vmbra corpus absque vlla trāsmutatione; aliud enim est motum producere, aliud est rem producere cum motu, & transmutatione; efficiens quidem transmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem, nec producit per trāsmutationem. Quod verò aliqui ad se tuendos dicunt, formam non esse causam effectricem, de qua in præsentia loquimur, sed potius esse causam formalem, falsum est; quia forma est quidem causa formalis corporis naturalis, at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, ut etiam de anima asserit Aristot. in contextu 36. secūdi libri de anima, nec video quomodo aliquis sanè mētis dicere possit formam compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quod nō cognouerunt efficiens per emanationem ratione salte m distinctum a causa formali; nam formæ vtrunque competit varijs respectibus: alius.n. est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quæ ipsum in specie constituit; & alius, quo eadem in eodē corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientiū discrimen pulcherrimè significasse in illo cōtex. 32. octaui physicorum: nam efficienti transmutanti accōmodat verbum, κινεῖν, & de hoc loquens dicit graue, & leue nō habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se, a quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accōmodat verbum, ἐνεργεῖν, quod ibi latinè legitur, agere, seu operari: inquit.n.

Accidētia formā consequentia sunt duplicia.

Aliud est pducere motum, aliud est rē producere cum motu.

Nota de agente per emanationem.

graue

graue & leue agere statim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex se tunc, quando iam cessauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multò tamen manifestior est græci verbi significatio, nã maximè proprie verbum, ἐνεργεῖν, denotat efficiens per emanationem, significat enim exire ex seipso in actum, & in operationẽ à natura manãtem, postquam cessauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. *Quarta cõclusio.* Quarta propositio est, in motu naturali grauium & leuium requiritur necessariò vt nõ penitus sit re distinctum mouens à moto: hęc ex tertia propositione deducitur, & eam cõsequitur ex necessitate; nam agens quidem trãsmutans rem de potestate ad actum est necessario distinctum re a patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset simul potestate & actu secundùm idem, vt argumentatur Aristoteles in contex. 40. illius octaui libri, qm̃ ibi loquitur de solo agẽte transmutante: *Actio per emanationẽ actio est immanens.* sed agens per emanationem non potest esse re distinctum à patiente; à forma namque accidentia consequẽtia emanant in eodẽ composito formato, non in aliquo externo; extra verò agit forma non aliter, quam transmutando; quod clarum est per inductionem, dicimus enim formam hominis esse causam risibilitatis effectricem per emanationem, non ita tñ, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat risibilitatẽ, corpus verò seclusa anima eam primò recipiat; sed totũ compositum animatum recipit primò hanc proprietatem & quatenus est animatum; proinde aĩa est tum agens, tũ ratio patiendi, diuersis tamen modis, nam agit vt forma, recipit aũt vt iuncta materiæ: sic a forma ignis emanat in ipsomet igni summus calor, quę est ignis proprietas, nõ ita tamen, vt sola materia patiatur, quia materia informis non est idoneum subiectum caloris, sed totus ignis dicitur subiectum caloris vt tali forma formatus, eadem igitur forma agit vt forma, & recipit vt est in materia: hæc autẽ eadem per calorem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calfacit, & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes tertio de Cœlo vigesimooctauo, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab ea forma constituto. Ex his aũt patet in motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partẽ per se motam; quia per se mouens est forma, per se est motum totum compositum quod eandem formam complectitur: attamen ibi quoque notari potest aliqua distinctio realis; quum enim compositũ constet ex materia & forma, distinguitur re à forma ratione materiæ, quæ est distincta re à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idque respexit Auerroes in quarto physicorum comment 71. quando dixit elementum diuidi in motorem & motũ, quatenus motor est forma, & motum est materia; non enim absolutè dixit materiam per se moueri, nam in commẽ. 28. prædicto inquit id quod mouetur, esse totũ elementum; sed significare tantùm voluit illã, quæ ibi notari potest, mouẽtis & moti realem distinctionem, ea enim est, quæ sumitur a reali distinctione materiæ & formę. Talis aũt distinctio partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente per emanationem; quia vbi sola forma sine materia suã edit operationem, ea non potest esse nisi forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia; quare nullus ibi notari potest effectus ab efficiẽte distinctus, proinde neq; efficiens appellari ea ratione potest; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tanquàm accidens insequẽs formam vt causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionẽ: contra verò non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens agere in aliud extra se per transmutationem, & ductionem de potestate ad actum; at per emanationem non potest agere in aliud, quia effectus emanans non potest nisi in eo ipso recipi, a quo emanat, hoc enim significat verbũ emanare; eaque est distinctio rationis, quam significauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam a causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse prorsus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formã. *Quinta cõclusio.* Postrema tãdem propositio hæc est, si motum elemẽti redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmutationem, elementum mouetur a seipso vt ab agente transmutante, non tamen per se, sed per accidens: hæc per solam rei considerationem manifesta redditur; nam graue descendens mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris consequitur vt graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi subitans aer, vel aliud eiusmodi corpus, illi cederet; a primo igitur ad vltimum mouetur graue a seipso per accidens, quia per aerem medium, qui primò mouetur a graui. *Ordo in motu grauis & leuis.* Est autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, si non temporis, saltem naturæ: primùm quidem mouetur elementum a sua forma per se, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediatè motus naturalis in ipsomet elemento, non per medium aerem, & nisi graue primo seipsum moueret, non premeret aerem: secundò totum graue, non forma eius, per suum motum

mouet aerem tanquàm agens transmutans, sic enim agit in aliud, & ibi adest perfecta realis distinctio mouentis, & moti, & resistentia patiẽtis, a qua in motu successio prouenit; iam enim diximus nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externam solùm, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi diceremus eandem formam sibimet obsistere, quod nullo pacto dicendũ est; tertiò ad motum aeris mouetur etiã ipsum graue, & in cedentis aeris locum subintrat: & ita fit vt graue a seipso moueatur tum per se, tum per accidens; per se quidem ratione efficientię per emanationem, quæ ordine naturæ prima est: per accidens verò ratione efficientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aerem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in secundo sentẽtiarum distinctione secunda quęstione nona ad quartum: prima .n. actio transmutans est ipsius grauis in aerẽ, non in se, eam autem consequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aer moueretur: ideo non est ignorandum modum hunc mouẽdi se per accidẽs, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue descendit, remouet aerem impedientem, & ita mouet se per accidens; sic etiam Arist. dixit à remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimenti; respectu autem ipsius impedientis dicitur mouens per se, quia per se, & immediatè mouet impedimentum secundariò autem consequitur res quoque impedita moueatur; sic igitur graue descendens remouet per se aerem, quo fit ut ipsum quoque se per accidẽs mouere dicatur, quia per substantis aeris remotionem.

Resistentia externi in motu elementi. Ex his colligimus esse in motu elementi aliquam internam resistentiam, non quidem per se, vt aliquos putasse iam diximus, sed solùm per accidens; dum enim graue motum a sua forma mouet aerem medium, & aer illi resistit, necesse est vt ipsum quoque resistat formæ mouenti: tota tamen resistentia prouenit a resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formæ non obsisteret, sed quoniã aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ, per aliud ergo resistit, non per se, & eò magis resistit, quò magis aliud illi resistat, quod prouenit ex maiore medij corporis densitate. Hanc esse puto veram sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristotelem atque Auerrois verbis, immò, & ipsi rerum naturæ maximè consentaneam.

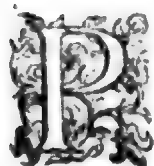
Consideratio opinionis Scoti. Cap. XIII.

QVoniam supra diximus Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita videamus quid benè, & quid non benè ab eo dictum fuerit. Primum quidem quod dixit elementum per se moueri à sua forma, optimè dixit; quod etiam dixit; id esse absque reali distinctione mouentis, & moti, verissimum est; & in hoc maximè probandus est Scotus, quòd id cognouerit, quod alij non viderunt, nisi solus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere vt formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconstantem fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper constitit, & omnia eius dicta vera sunt, vt mox considerabimus. *Defectus Scoti.* in afferenda quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse, imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licèt omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamẽ conuertitur; datur enim agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationem agit, cuiusmodi est Cęlum respectu corporum inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio locum non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actu, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam: quod enim non sufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis: nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calfacere seipsum: motus etiam secundum Aristotelem generat calorem, quo liquescit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, vt primò calfaciat mucronem ipsum, qui mouetur; sed mucro per motum agit primò in aerem, & ipsum atterendo accendit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaque sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediatè seipsam calefacere per motum; non est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum: huius autem deceptionis ratio est, quoniam aliquid habens potentiam formalem potest quidem simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quæ agere potest, at non respectu suijpsius; quia dicere respectu suijpsius est implicare contradictionem, vt aliquando consideraui in declarando

clarando contex. 40. octaui physicorum: quando enim agēs naturale aptū est agere; & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi talē formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibijpsi pręsens quo igitur momento habet actum virtualē respectu suijpsius, eodem momēto necesse est vt habeat etiam actum formalē, nisi impediatur: quòd si impediatur, habet quidē potētiam formalem, sed non habet actum virtualem, quia non potest remouere impedimentum, & se ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detēto per vim in aliquo supero loco, non habet enim per se actum virtualem, idest vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfectè actum uirtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem respectu suijpsius, tunc habet necessariò actum formalem; non potest igitur habere perfectum actum virtualem respectu suijpsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos attulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non sit nisi agens æquiuocum, ratio tamē non est quia sit æquiuocum, sed quia per emanationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in seipsum agit, quum emanare effectus non possit, nisi in ipsomet subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc: igitur vera ratio est, cur in graui, & leui non requiratur realis distinctio partis per se mouentis, & partis per se motæ, non quam Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab alijs, admissa enim Scoti sententia ruit progressus Arist. in octauo physicorū ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduersarius diceret deueniri ad primum, quod ideo seipsum mouet absque distinctione motoris, & moti, quia est agens æquiuocum, idque rationi consonum videretur, quoniam agens æquiuocum est natura prius agente vniuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio.
Cap. XIIII.

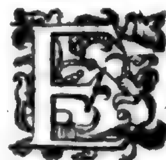
PEr ea, quæ hactenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Arist. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formam elementi esse mouentem, & materiam esse motam; modò dicit formam esse mouentem & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit totum elementum formatum moueri a sua forma; quandoque etiam dicit elemētum se mouere per accidens, quia per aerem medium, vel per aliud eiusmodi corpus: & hęc omnia vera sūt: quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum esse id, quod mouetur, sed solùm significare vult distinctionem aliquam realem mouentis, & moti, sicut antea declarauimus: & quando dicit formam esse mouentem, & elementum esse motum, intelligit per emanationem & per se, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est per aerem medium, intelligit vt mouens per transmutationem, sic enim mouere non amplius formæ tribuit, sed composito; forma enim mouet elementū per se tanquam mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quæ omnia iam fuere à nobis fusè declarata; quare nulla est in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nā secundùm principia philosophiæ Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actiuum motus proximum, & ęquatum, vt argumenta prius adducta demonstrant: at in octauo physicæ auscultationis libro de hoc Arist. non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quēlibet motum necesse est, nam scopus ibi est inuenire primum vniuersi motorem æternum & immobilem; forma verò elementi non potest dici primus motor respectu sui motus, quoniam pendet a generante, a quo est producta, & a quo hāc necessariam legem accepit vt tali motu moueat, non alio; generās enim talem ipsam produxit, vt eam necessariò insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium nō habet, sed ita mouet, vt ei mandatum est a generante externo; quare non est primū sui motus principium nec potest dare elemēto motum post quietem sed pendet a generante, tanquam a primo principio: nō sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoq; secundùm suum esse pendeat a generante, non tamē secundùm motum illū, quo animal ab ipsa mouetur loco, non est. n. producta talis vt eam necessariò insequatur certus aliquis motus, sed est producta libera ad mouendum, & non mouēdum, & ad mouēdum: etiam cōtrarijs motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus, & traducere pōt corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus pōt appellari primum mouēs. Ex his etiam rationē colligimus, cur mouens loco per emanationē non possit esse primum mouēs; nam tale mouēs non est nisi forma materialis, eaque rei *Motor per emanationem nō pōt esse primum*

mani-

inanimatæ, & nil aliud est emanare, quam per necessariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa, ideo est etiam sine cognitione, quia vbi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus, sed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: a forma verò inanimati emanat statutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, vt tali moueret motu, non alio; ob Aristoteles in octauo Physicorum generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hæc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contex. 32. illius libri dixit, graue, & leue habere in se principium motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum quatenus non est primum, sed pendet a principio priore, a quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouendi tali motu, non alio: seu dicamus omnem formam materialem esse principium motus passiuum, vt alias in libro de natura declarauimus; proinde non esse mirum, si Aristot. formam elementi dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio.

Solutio argumenti adducti cōtra Scotum. Nobis igitur non officit argumentum ab alijs adductum contra Scotum: nam si nobis obijciant, per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in octauo Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem, quia dicere aduersarius posset primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti, quum à semetipso moueatur: ad hoc dicimus nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo fit vt, quum ad hunc peruenimus, is necessariò pendeat a motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materialis, sicut modò dicebamus: quando igitur constituimus peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primum, idq; locum habet etiam vniuerse considerando motorem primum in vnoquoque particulari motu, absque propria consideratione motus æterni, & æterni motoris vniuersi; quòd si hunc spectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam a motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Cur motus grauium, & leuium sit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum sententiæ. Cap. XV.

EA est veritatis natura, vt per eius cognitionē omnem, quæ in re oriuntur, quæstiones soluantur; quoniam igitur dubitari maximè solet de eo, quod ab Aristot. dicitur in contex. 88. primi libri de Cęlo, grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quam in principio; si ostenderimus nullam adduci posse huius effectus idoneam causam, nisi fateamur grauia & leuia a suis formis moueri, magnā certè huius sentētię comprobationē afferemus. Queritur itaq; quęnā sit causa vt motus grauiū & leuiū naturalis in fine velocior sit q̄ in principio; plures hac de re aliorum sententię extiterūt, quas apud Simplicium legere possumus tum in memorato loco primi libri de Cęlo, tum in contextu 76. octaui Physicorum. Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dixit remotionem maiorem à principio violento: nam si lapis sursum proijciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continuè minor fit donec penitus desinat, & tūc incipit lapis suapte natura descēdere, sed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violētiæ, a qua fuit proiectus, hæc enim motui naturali aliquam resistentiam facit; quantò autem magis descendit, tātò fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturę lapidis minus obsistit: tandem igitur in fine velocissimus est motus: itaque quumprimū est proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturæ, & hunc excessum continuè minorem fieri, donec natura incipiat præualere violentiæ, quod est dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus, quia paruus est excessu naturæ, sed quantò magis descendit, velocior fit motus, quia quantò magis remouetur à principio violento, tantò magis pręualet natura ipsi violentię; in fine igitur velocissimè mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento. *Opinio Hipparchi.* Aduersus hāc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vsi sunt, quòd ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet, quo fit vt dici non possit huius effectus causa; vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel ēt violenta quies, at certè locum non habet in graui, & leui extra suum locum genito, & statim absque vllo impedimēto ad eum tēdente: *Confutatio.* nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licèt nullā priùs impressam violentiam habuerit, siquidem nec motus vllus violentus, nec violenta quies præcessit,

nec

nec ullum assignari potest principium violentum; quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quam illi violẽtum dici possit: causa igitur incremẽti velocitatis, non est illa, quam Hipparcus attulit, quum non habeat locum in omnibus. Aliam tãgit Simplicius nonnullorum opinionem, quòd causa huius effectus sit medium, per quod fertur graue, vel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, facilius scinditur paucũ, quam multum: quando igitur lapis descendit, subStat ei in principio multum aeris, proinde magis obsistit lapidi descendenti ne secetur ab eo, & tardior fit motus; postea verò quando lapis suo loco propinquior est factus, subStet ei parũ aeris, proinde minus ei resistit, ac facilius scinditur, ideò tunc velocior fit motoris. Aduersus hanc sententiam vtitur Simplicius authoritate Aristotelis, q in contex. octuagesimooctauo primi libri de Cœlo inquit hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, vt illi dixere, Arist. non veram causam attulisset, quare ea sententia verbis Aristot. consentanea non est Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere horum opinionẽ non pugnare cum opinione Aristotelis, & admitti posse etiã iuxta Arist. mentem; sed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur, non est enim operęprętium in hoc tẽpus consumere, quum certum sit eam sententiam falsam esse; nam præter Simplicij obiectionem alia quoque ratione falsitas eius ostenditur, si enim duo grauia paris grauitatis, & magnitudinis in aer suspensa ponantur, sed vnum a terra distans centum cubitis, alterum verò decem cubitis tantùm, & prius demittatur illud, quod centum cubitis distat, exactis autem nonaginta cubitis demittatur etiam alterum, vt per decem reliquos cubitos simul descendant, certum est, atque experientia cõprobatum non ęqualem fore in illis decem cubitis vtriusque velocitatem, sed velocius mouebitur illud, quod a remotiore loco descendit; tamen si idonea ab illis causa assignata esset, oporteret ea duo grauia æquali velocitate descẽdere in ijs postremum decem cubitis, quum ęqualis aer vtrique subStet; patet autem secundùm hãc sententiã nullam posse causam adduci cur graue a remotiore loco descendens maiorẽ ictum faciat, quam descendens a propinquiore, nam vtrobique deberet æquè velox esse motus, qui per spatium æquale statim præcedit ictum, proinde & ictus ęqualis, quod tamen verũ non est, & aduersatur experientiæ; quare hæc opinio reijciatur. Simplicius & Alexãder causam huius effectus esse dicunt quia elemẽtum quò magis appropinquat suo loco, & suo toti, eò magis roboratur, & validius fit, & perfectiorem formam adipiscatur; & è contrario quò remotius a suo loco est, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem sententiam Thomas quoq; sequi videtur in interpretatione illius contex. 88. primi libri de Cœlo; inquit enim elementum suo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamq; causam esse cur motus velocior fiat. Sed Aristot. quoq; hãc ipsam sententiam significare in memorato loco visus est, dicens augeri elemẽti grauitatem, vel leuitatem, dum loco suo appropinquat; & inde fieri vt etiam velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simpliciũ attinet, ipse quidem videtur in contex. 76. octaui physicorum plures, & varias afferre huius effectus causas, sed non ob id inconstans dicendus est; propterea quòd illæ omnes in hunc ipsum, quem retulimus, sensum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas postea in primo de Cęlo refert vt vnam quòd enim elementa suis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel a suis totis, vel formam perfectiorem consequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiãt, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idẽ significant, vt videre est apud Simplicium in prædicto octuagesimooctauo contextu primi libri de Cœlo: vbi etiam notare debemus ipsum, quamuis prædictam sententiam Aristoteli attribuat, videri tamen postea de ea dubitare dum dubitat de ipso effectu, quem ibi Arist. vt manifestum cõstituit; inquit enim Simplicius tum ipsum secundùm se effectum dubium esse, quia discernere non possumus quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiã dubium maximè reddi ratione causæ, quam Aristo. adducit; siquidem inquit id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis; hoc tamen non est clarum; nam hoc dato oporteret corporis põdus esse maius quãdo est terræ propinquum, quam quando est remotum, & in sublimi aliquo loco positum; attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, sed idẽ inuenimus esse eiusdem corporis pondus & propè terram & in sublimi loco liberati; nã si propè terram inueniatur esse decem librarum, tantum esse comperietur etiam in loco a terra ualde remoto; nisi forte pro Aristot. defensione dicamus (inquit Simplicius) esse quidem discrimen aliquod in illius ponderis libratione, sed illud esse insensile: videtur itaque significare Simplicius dubium esse effectum, quem Aristot. pro comperto sumit; sed eo admisso non esse aliam eius causam, nisi illam quæ modò relata est nempè adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elemẽtum suo loco appropinquat. Sed reuera dubium Simplicij etiam illa causa admissa uanum est: ut enim condonemus maiorem esse grauis corporis grauitatem propè terram, quam in sublimi loco, ipsumque a loci sui propinquitate roborari; tamen certum est idem

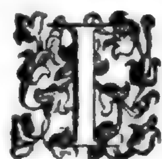
Marginal notes: Aliorũ opinio. — Obiectatio. — Simp. & Alexand. & Thomæ opinio. — Dubiũ Simplicij contra Arist. — Sententia confutatio, & Arist. defensio.

idem semper inueniri debere eiusdem corporis pondus siue prope terram, siue procul a terra libretur, proinde negandam esse illam consequentiam; si idē corpus maiorem haberet grauitatem propè terram, quàm procul, ergo non idem inueniretur eiusdem corporis pondus in ijs duobus locis: certum enim est in librandis lance ponderibus duo pondera in cōsiderationem cadere, altero namque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis posito alterius ponderis quæsitam quantitatem cognoscamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget, etenim secundùm Simplicij rationem oportet propè terram esse ęquè maiorē vtriusque grauitatem, & procul à terra æquè minorem: quum igitur vbique eadem seruetur ratio noti ponderis ad ignotum, necessarium est vt vbique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbique idem manet eorum æquilibrium; non est igitur valida Simplicij ratio; proinde eius dubitatio vana est, siquidem etiam admissa causa ab ipso, & ab Alexandro adducta, necesse est idem vbique pondus inueniri. Cœterùm quia prædicta Simplicij contra Aristotelem dubitatio locum non habet, nisi illa causa constituta, vanius reddetur eius dubium, si ostenderimus causam illam nullo pacto admittendam esse. Primùm quidē vrgetur ea sententia difficultate illa, qua alios quoque vrgeri diximus; nam oporteret idem graue per idē terræ propinquum spatium moueri eadem velocitate tum a propinquo loco, tum à remotissimo demissum, proinde & æqualem ictum facere; tamen cōtrarium experimur; idem enim homo supra terram existens si à lapide percutiatur descendente de loco tribus cubitis superiore, minorem ictum sentiet, quàm si percutiatur ab eodem descendente de loco superiore viginti cubitis; per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco descendens, quàm à propinquiore: tamen si vera esset sentētia Simplicij, deberet idem lapis esse eiusdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demissus, quoniam in eadem distantia à centro deberet eadem esse perfectio formæ, & eodem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt formam elementi fieri perfectiorem, videndum est quidnam per formam intelligant: vel enim formam substantialem perfectiorem fieri dicunt, vel quod accidēs formā insequens; formam quidem substantialem reddi perfectiorem, & intendi, est vanissimum dicere, quia hæc nec intendi, nec remitti potest; hac autem integra manente necesse est proprietates quoque eam consequentes seruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem esse eiusdem corporis grauitatē, & eundē motum per idem medium, quum non adsit aliquod agens, a quo talem mutationem pati possit; actio namq; omnis per contactum fit; quare lapis descendens neque à loco suo roborari potest, neque à terra tota, ad quam tēdit quum ab his nondum tangatur. Durandus in secundo libro sententiarum distinctione decimaquarta quæstione prima refert causam huius incrementi velocitatis in minorem resistentiam medij constituto eodem interno principio: inquit enim medium graui descēdenti minus resistere in fine motus, quam in principio, ideoq; motum in fine esse ueſociorē: minoris autem resistentiæ causam esse inquit, quòd aer propinquus terrę est minus leuis, quam aer superior, ideò minus nititur cōtra motum grauis descendentis. Hæc sententia proximè quidem ad ueritatem accedere meo quidem iudicio uidetur, attamen non omnino probāda est, quia non idoneam rationem adducit minoris resistentiæ medij: non enim ob naturæ similitudinem, uel dissimilitudinē fit maior, uel minor medij resistētia, ita ut medium grauius minus resistat graui descendenti, quam medium leuius; sed propter densitatem uel raritatem, quando diuersæ sunt mediorum naturæ, seu propter motum, uel quietem, quando eadē medij natura constituitur, qua de re mox diffusius loquemur. Videtur etiam ratio hæc Durandi contrarium ostendere: nam si aer inferior minus est leuis, est igitur grauior, quam aer superus, ergo etiam dēsior; quare magis resistet graui descendenti, quam aer leuior, qui est etiā rarior: ob hanc igitur rationem deberet elementi motus naturalis tardior esse in fine, quam in principio; hoc tamen & Aristoteli, & experientiæ aduersatur.

Durandi opinio.

Cōfutatio.

Opinio vera, & eius declaratio. *Cap. XVI.*

IN hac difficultate ego sequendam puto multorū sentētiam, qui dicunt pręcedentē motum esse causam maioris uelocitatis motus sequentis: hinc enim fit ut continuè crescat uelocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quem alius motus non pręcessit; in fine autem uelocior, quia alius eum præcessit motus; hoc ita sese habere experiētia docet: siquis enim pellere, urgere, ac percutere rē aliquam uelit, uehemētius id facit si prius moueatur, quam si nullus motis præcedat; ideo quando uehementer percutere aliquem uolumus; manum prius retrahimus, ut maiorem ictum faciamus: & in hastiludio hastas currendo frangunt, quas sine cursu non frangerent; naturali namque istinctu ducimur ut a remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percussionem facere uolumus. Hinc sumitur ratio cur, si duo æquè grauia descendant, sed unum a loco remotiore, alterum à propinquiore, & considerentur in aliqua æquali distantia

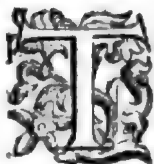
a centro,

à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius enim mouetur illud, quod à sublimiore loco descendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius verò minor. Hæc absq; dubio est huius effectus causa, sed in hac tamẽ acquiescere non possumus, nisi huius quoque causæ causam cognoscamus; scire nanq; oportet cur præcedens motus sit causa maioris velocitatis motus sequentis, sic enim proximam rei causam cognoscemus, qua cognita omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur, quid significare Aristotelis voluerit, quando dixit motum in fine esse velociorem propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur causam hanc colligi posse ex ijs, quę in contex. 82. octaui physicorum ab Aristotele dicuntur de motu proiectorum: licèt enim ille sit violentus motus, & tardior in fine, quàm in principio tamen si ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, fortasse omnem hanc in re difficultate soluemus. Docet ibi Aristot. proiectum moueri ab aere, hoc est à partibus aeris ordine dispositis: quando enim manus proijcit lapidem, pellitur primùm à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hęc pellit aliam partem secundam, & illa tertiam, & tertia quartam, est autem aer elemẽtum facillimè mobile, & agitabile in suo loco; idcirco ea vi percussus magis mouetur, quàm lapis, & præcurrit ipsi lapidi: postquàm igitur a proijciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ sunt illi tanquàm vehiculum; sed tardior semper fit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quòd lapis mouet primã aeris partẽ, & eidem dat vim motricem alterius secundæ partis, debiliorem tamen, quam ipse habeat; sic etiã prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, sed debiliorem, quam habeat ipsa; secunda mouet tertiam, & eidẽ dat vim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quartam sequentem; adeout propter continuã imminutionẽ facultatis motricis deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quæ ita debiliter moueat aliam sequentem, vt nullam ei impartiatur vim mouendi aliquam aliam partem illa igitur est vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet; quum itaque ab his ita motis aeris partibus feratur lapis, tardius mouetur in fine, quam in principio, & tandem desinit prorsus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aeris partem; & causa huius imminutionis velocitatis motus est, quia posteriores partes aeris tardius mouentur, quam priores, proptereaquod a primo illius motus principio remotiores sunt: quum enim primum mouens sit externum, partes ab eo distantiores tardius mouentur, propinquiores autem velocius quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est cur motus violentus tardior sit in fine, quam in principio, licèt multis dubia videatur: sed de hoc in præsentia disputandum non est; satis enim est habere hac in re opinionem Aristotelis, ut cognoscamus quid de motu naturali idem philosophus senserit. Si hæc omnia consideremus, colligere ex ijs possumus quòd si naturalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam si ratio illa de violento motu ab Aristotele adducta vera est, vera etiam esse debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam distantior à primo mouente, deberet esse tardior, cuius tamen contrarium asserit Arist. dicens esse velociorẽ: vult igitur grauia & leuia moueri à proprijs formis, tanquam à motoribus proximis; sic enim fit vt graue descendens non remoueatur magis à principio mouẽte, quia secum fert motorẽ suum, & eum vbique pręsentẽ, & coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis descẽdentis esse totus ęquè uelox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motum facit; ergo si crescit continuę velocitas motus, necesse est aliquam esse huius differentiæ externam causam, eamq; esse medium, per quod fit motus, vt aerem, vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri resistentiam graui descendenti, ac leui ascendenti, hãc si ostenderimus in initio motus maiorem esse, in fine verò minorem, ratio manifesta erit cur in principio tardior sit motus, & in fine uelocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, unamquamq; rem facilius moueri per medium quiescens, quam per medium aduerso motu latum, sed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partẽ feratur, quàm per quiescẽs; nauis enim uelocissimè fertur per flumen secundo fluxu, tardius per aquam quiescẽtem, sed tardissimè aduersum fluxum amnis: statuamus igitur lapidem in aere descendentem, substat illi in initio illius motus prima aeris pars quiescẽs, quam ui mouere incipit lapis descendendo, quia resistentiam ei aliquam facit; non potest autem prima aeris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat, ac moueat secundam ei substantem partem; lapis igitur ad secundam aeris partem perueniens inuenit eam motam, & ad eandem partem, nẽpe deorsum; ergo uelocius in ea descendit, quam in prima quiescente; quum autem uelocius descendat in secunda, quam in prima, necesse est ut tertiam magis premat, quam prius secundam presserit tertia igitur deorsum premitur uehementius, ac uelocius, quam secunda, ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur uelocius, q̃ in secunda, quemadmodum & nauis, quæ secundo flumine moueatur, eo uelocius mouetur, quo uelocior sit fluxus amnis; uelocius autẽ latus lapis in tertia, quam in secunda, magis premit

Sententia Aristot. de motu proiectorum.

premit quartam, quàm prius tertiam presserit, ideo quarta velocius deorsum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quàm per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima, non tamen quòd grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior, hæc enim eadem manet, sed quia continuè imminuitur resistentia medij, proinde augetur excessus virtutis motricis ad resistētiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd si graue, & leue nō a sua forma, sed a motore tantùm externo mouerētur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistentiæ medij, hæc autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fateri elementum moueri à propria forma, sic enim fit vt motor sit semper æquè propinquus moto ab initio ad finem motus; at si motor esset externus, fieret etiā semper remotior, proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec vlla amplius ratio sumi posset à resistentia medij, vt nullam sumi videmus in motu violento; quare idem prorsus in motu naturali eueniret, quod euenit in violēto, esset enim tardior in fine, quàm in principio. Ex his autem patet rectè in eo sensisse Durandum, quòd *Durandus* causam incrementi uelocitatis retulit in imminutionem resistentiæ medij, sed in eo defecisse, quod non idoneam rationem adduxit imminutionis resistentiæ, sicut antea demonstrauimus.

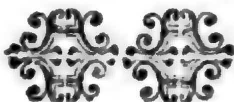
Solutio orientis cuiusdam difficultatis. Cap. XVII.

Dubium. Ollenda hic est difficultas non leuis, qua urgeri hęc sententia nostra uidetur: nam si ex sola resistentię medij imminutione prouenit incrementum uelocitatis motus, non ex incremento grauitatis, uel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Aristot. in contex. 88. primi libri de Cęlo, ubi apertè inquit crescere uelocitatem motus propter incrementum grauitatis, uel leuitatis. *Solutio aliquorum.* Respondent ad hoc nonnulli Aristotelem ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri, quando augetur uelocitas, falsum enim diceret; sed quia loquitur de motu elementi, qui statuatur infinitus, ideo dicit eo posito sequi vt augeatur uelocitas in infinitū; quod quidem si fieri posset, grauitas quoque posset in infinitum augeri: quum enim uelocitas ad grauitatem se habeat ut effectus ad causam, si possibile est incrementum uelocitatis in infinitum, est etiam pos- *Confutatio.* sibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hæc responsio mihi probari nulla ratione potest: quia si absolutè ex incremento uelocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, uel leuitatis, nō uideo undenam isti sumant ꝙ ex incremento uelocitatis infinito inferatur ēt grauitatis, uel leuitatis incremētū infinitū: mihi qdē vr̄ potius contrarium colligi: nam si ex actu id non infertur; ergo neq; ex potestate inferri potest. Ego *Solutio propria.* igit respondēdum puto grauitatem sumi posse duobus modis: quum .n. sit qualitas quędam, & propensio ad inferum locum, quam consequitē hic effectus, hęc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi potest tum secundùm se pro actu primo, tum pro operatione, & actu secundo; sicuti ēt scientia sumi pōt tum pro habitu, tum *Grauitas sumitur dupliciter.* pro speculatione: priori modo acceptā grauitatē certum est augeri non posse, eandem .n. seruari necesse est, dum eadē natura, & forma seruatur, si ēt dico de leuitate; sed altero modo accepta augeri, ac minui pōt, & dicitur grauitatio potius, quam grauitas: quum .n. nil aliud sit, q̃ excessus virtutis motricis supra resistentiam medij, vnde fit descēsu, & pressio substantis corporis resistētis, hic maior fit dum resistentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prędicto loco Arist. maior .n. velocitas motus non prouenit ex incremēto grauitatis primo modo acceptæ, siquidem ea crescere in eodem corpore minimè potest, sed ex incremento grauitationis, hoc est excessus virtutis mouētis ad resistētiam medij moti, hic enim augeri pōt & huius incrementum est causa incrementi velocitatis motus: sic igitur nil aliud ibi Arist. dicit, quam illud ipsum, quod nos diximus; nil .n. aliud est huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quam imminutio resistētię medij, & ex eo prouenit incrementū velocitatis motus, tanquam effectus ex causa. Ipsa verò grauitatis, ac leuitatis distinctio, quam posuimus, tum per se manifesta est, tum ab Aristot. posita: nam grauitatem pro grauitatione sumimus, quando dicimus, graue in suo loco nō est graue, idest nō grauitat, nec premit deorsum: primo .n. modo falsum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco suo ob id Arist. in contex. 26. & 27. quarti libri de Cœlo sumit priore modo grauitatem, & leuitatem, dum dicit leuissimum esse id, quod omnibus supereminet, & grauissimum id, quod omnibus substat, sic enim etiam in locis suis dicit esse grauissimum, atque leuissimum: in contex. autem 29. & 30. eiusdem libri sumit grauitatem, & leuitatem secundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatem, quàm plumbum vnius libræ, contra verò in aqua rem sese habere; sumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat respectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque respectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipsa, sed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elem[illegible]ta

in

in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoq; in suo loco existens facilius deorsum pellitur, quàm sursum, quia magis grauitat, quàm leuitat; attamen secundùm eius naturam magis est leuis, quàm grauis.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MOTV GRAVIVM, ET LEVIVM LIBER SECVNDVS.

De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundùm præualens elementum. Cap. I.

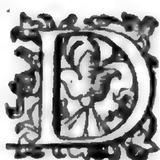
HActenus grauia & leuia absolutè considerantes ostendimus ea internum habere motorem; restat de mistis perpendendum id, quod Aristoteles dixit in initio primi libri de Cœlo, ea moueri iuxta elementum alijs prçualens in mistione; in hoc enim tria sunt, quç quũ difficultate non careant, sunt singillatim consideranda: primum est, quodnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum: secundum, à quonam motore hic motus fiat; tertium demum qualisnam sit, an simplex, an mistus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gādauensis videtur existimasse primũ subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, postea verò consequatur vt ad motum elementi prçualentis totum simul mistum moueatur, non quidem posterius tempore, sed natura, & hac ratione mistum secundùm præualens elementum moueri dicatur. Sententia hçc ob duas rationes reijcienda est. Primùm quidē, si elemētum dominans esset primũ subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actu in misto secundùm suum esse specificum, quoniam operatio prçsupponit rem esse, nec potest esse subiectũ motus, nisi id, quod sit actu: consequens tamen secundùm omnium Aristotelis interpretum opinionem falsum est; nam si latinos sequamur dicentes elementa in mistione penitus interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere, aliquod elementum in misto esse primum subiectum motus, quum nullius elementi substantia seruetur: si verò sequamur Auerroem dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum, & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullum manet in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex ijs conflatum, qua de re alibi fusius disseremus: nunc satis sit, si dicamus Auerroem existimasse quatuor elementorum substantias non manere in misto; quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum vnio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere in cōmētario sexagesimoseptimo tertij libri de Cœlo. Præterea si aliquod ex elementis ita potest actu seruari in misto, vt sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanq̃ enim illud excellit, tamen debēt omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia potestate; sic autem fieret vt motus illius misti non magis esset dicēdus naturalis respectu elemēti præualentis, quam violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac siquis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proijceret, descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus; attamen motus corporis misti, de quo in præsentia loquimur, est apud omnes verè naturalis, & ne ipse quidem Gandauensis concederet eum esse alia ratione naturalem, & alia violentum. Dicendum igitur est motum misti qui secundùm præualens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inhærere, quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfecto, & sit idoneum subiectum motus.

Opinio Ioã. Gandauensis.

Confutatio

De

De motore misti opinio Latinorum ac nominalium. Cap. 11.

DE motore autē misti maior difficultas existit; forma namq; elementi dominantis non potest esse motrix, vt eisdē argumentis ostenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt sit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita seruatur, vt apta mouere; siquidem non minus in motore, immò fortasse magis, quàm in eo, quod mouetur, requiritur vt sit actu. Sed neque forma misti videtur esse posse huius motus effectrix: nam si dicamus motum illum esse simplicē, is nō videtur posse fieri nisi à principio simplici, non igitur a forma misti: si verò dicamus esse motum mistum, quomodo Aristoteles eum attribuit elemento dominanti? natura enim elementi simplex est, qnare non videtur esse posse nisi simplicis motus causa, & principium. *Opinio Latinorum.* In hac difficultate, quæ non leuis est, latini qui putant elementorum formas in misto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam; sed neque formam misti, quum enim hęc apud eos ex illis conflata non sit, sed ab illis penitus diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus secundùm prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt, & dicant ex elementorum commistione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi pręualentis, eamque esse huius motus effectricem causam, qui hac rationem secundùm elementum dominans fieri dicitur. *Opinio nominalium.* Albertus autē Saxo, & Amadeus, & alij nominales, in eo quidem cum his consenserunt, quòd causam effectricem huius motus non formam esse dixere, sed qualitatem, nam formas elementorum similiter interire penitus existimarunt; at in eo dissensere, quòd putarunt non ab vna qualitate moueri mistum, quod dicitur moueri secundùm prædominans, sed modo ab vna, modo ab alia, modò etiam simul à pluribus. *Primū fundamētum.* Ad hanc suam sententiam declarandam duo in primis fundamenta statuebant, vnum ex Aristotele acceptum in quarto libro de Cœlo, quod graue in suo loco non grauitat, & leue in suo loco non leuiat, hoc est neque mouetur, neque mouet; mouentur autem & mouent tunc solùm quando sunt extra propria loca. *Secundum fundamentum.* Alterum verò, quod graue, & leue tunc secundùm naturam locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infra leuius: quare si vas aliquod repletum aqua, cui oleum supernatet, in elemento ignis poneretur, illud oleum esset naturaliter collocatū, quoniam haberet supra se ignem leuiorem, & sub se aquam grauiorem. *Opinionis declaratio.* His iactis fundamentis tale exemplum fingebant: sit mistum habens quinque gradus igneæ qualitatis, tres aereæ, tres aqueæ, tres terreæ, certum est dominari in eo misto igneam qualitatem, tamē non semper ab illa mouebitur; nam si ponatur in igni descendet, quia præterquam quòd illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsis etiam præualent nouem gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt, quando autem ad elementum aeris perueniet, in illo quoque descendent, tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquę erunt otiosi, quare non mouebunt, in aqua igitur non descendet, sed potius ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt, quamobrem mistum illud quiescet inter aerem, & aquam quod oleo, & alijs similibus contingere videmus: in tali igitur misto dominatur quidem absolutè ignea qualitas, non tamen ab ea semper mouetur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. *Primum corollarium.* Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardius moueatur in fine motus, quam in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquæ, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, descendet primùm velocissimæ, quia deorsum mouebitur a decem gradibus aeris, aquæ, & terræ, absque vlla resistentia gradum ignis, qui in suo loco non resistunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augebitur, tunc enim mouebunt soli octo gradus terræ, & aquæ, & duo gradus ignis resistent, gradus autem aeris in suo loco erunt otiosi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissime descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, siquidem soli quinque gradus terræ mouebunt, gradus enim aquæ in loco aquæ erunt otiosi; resistentia verò aucta erit, quia resistens quatuor gradus ignis, & aeris. *Secundum corollarium.* Alterum corollarium est, dari aliquod mistum, quod tardius moueretur in vacuo, quam in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nam si totus aeris locus vacuus esse statuatur, motus illius misti pro locum illum tardior fiet, quam prius in loco ignis, propter prædictam causam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis resistens descensui, qui prius non resistebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempè octo; quum prius fuerint decem.

Dictæ

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

SEntētia hæc vana est, & prorsus abijcienda. Primùm quidem peccant errore communi omnes, qui putāt motum misti, qui dicitur secundùm elementum præualens, non fieri ab aliqua forma substantiali, sed a qualitate relicta ab elemento præualente, siue vna, vt alij latini dicunt, siue pluribus, vt nominales: hi nanq; non vident non satis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principium motus, qualitas verò non est natura, nec principium motus, nisi secūdarium, & vt instrumentum formæ; quare, velint nolint, coguntur dicere formam aliquam esse primum principium illius motus; ea autem esse non potest forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; sed neque forma misti. hæc enim quum sit diuersa penitus secundùm eos a formis elementorum, quomodo poterit simplicem motū efficere, & qui secundùm præualens elemētum factus dicatur? sed aliorum comparatione multò deterior est opinio nominalium dicentiū idem mistum moueri a pluribus qualitatibus dominantibus, nec semper ab eisdem; sic.n. dicunt qualitates elementorū omnes seruari integras proinde distinctas, & pugnantes inuicē, ac resistentes, quod est omnino absonum rationi. Sequitur etiam motū misti simul esse naturalem, & violētum; qui.n. ratione huius qualitatis est naturalis, idem ratione alterius est violentus. Præterea eadem natura, quæ est principium motus, est etiam principium quietis; vt inquit Aristoteles in secundo physicorum in definitione naturæ, & in contex. vigesimotertio octaui libri, idq; est per se manifestum, quia eadem terræ natura est causa motus ad mediū, & quietis in medio; attamen secundùm istos alia esset causa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam si mistum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris simul sumptorum aquę verò vnum, illud in aere, & in igne descendet, eruntq; principia illius motus gradus terræ, & aquæ, idem in aqua quiescet, quia non plus possunt gradus terræ, quam gradus elementorum leuium, quum totidem sint, & gradus aquæ in loco aquę est otiosus; itaq; illius quietis in aqua non erit causa ille gradus aquę, quum sit vnus, & superetur ab alijs, & sit otiosus; neque etiam gradus terrę, qui fuerunt principium motus, dici poterunt causa illius quietis, sed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elemētorum leuium. Ob id sequetur etiam non posse elementum dominans facere vt mistum in loco illius elementi quiescat, licèt etiam maximus illius elementi sit excessus; quoniam in loco suo nullam habet vim resistendi alijs elementis, etiamsi plurimi insint eius gradus in illo misto. Præterea sequetur dari posse mistum, quod stet in aere suspensum, nec moueatur sursum, neque deorsum: nam si habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terræ, aeris verò vnum, illud in aere nec ascendere, nec descendere poterit, sed suspensum manebit; & idem continget si gradus aeris ponantur quotcunq; omnes enim in loco aeris erunt otiosi. Sequetur etiam variata plurimum proportione miscibilium eundem tamen fieri motum; nam mistum habēs septem gradus ignis, vnum aeris, sex aquæ, duos terræ, descendet in aere, ascendit in aqua, & quiescet inter aerem, & aquam; hoc idē continget si habeat septem aeris, vnum ignis, sex terræ, duos aquæ, & pluribus etiam alijs modis. Hæc & alia eiusmodi plurima absurda hanc sententiam, quæ absurdissima est, sequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius ueritatis fundamentum est, vnde omnes hæc in re cauilli soluūtur, quod isti ponunt in misto inanimato plura actu principia motus, distincta inter se, & contraria, quum tamen omne tale mistum sit corpus naturale vnum, vnam habens naturā, non plures, & vnam tātùm qualitatem motricem; ideo rectè dicit Zimara in suo Theoremate sexagesimotertio, & alij de hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exempla commentitia esse, & impossibilia; causa nanque impossibilitatis ea est, quam diximus; quia nullus gradus vnius elemēti remanet in misto distinctus à gradibus aliorum, neque vlla distincta qualitas, cui qualitates aliorum resistāt, ac reluctentur: sed sicuti omnia elementa conspirauerunt in vnum, & facta est ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrariæ qualitates factæ sunt vna qualitas absque vlla repugnantia, vel distinctione graduum; præterquam quod illa vna natura magis refert vnius elementi naturam, quam aliorum, nempe illius, quod in mistione præualet alijs, nulla verò ibi est propensio ad motum, nisi illa, quæ est elementi dominantis; reliqua nanque elementa reddita sunt ita obtemperantia imperio vnius, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus respicit vnum quendam statutum in mundo locum, qui naturę illi cum talis elementi imperio conueniens sit: si secus sit, non est facta vera mistio, quæ est miscibilium vnio: quemadmodum enim si quatuor homines iter facturi controuersarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalē, alius ad aquilonē, alius ad austrum, deinde post pugnam concordes fierent, & vnius sententiam sequerentur, nulla amplius in alijs esset propensio eundi ad alias partes, sed omnes vnanimes, ad illam vnam tenderent, quam ille præcipit,

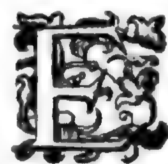
Necesse est cuiusque naturalis motus primum principium esse formā aliquā substantialem.

Radix erroris aliorum & fundamentū veritatis.

cuius sententia prævaluit; ita in tribus elemẽtis succumbentibus non est amplius ad alios contrarios motus propensio, præsertim quum eorum natura nõ seruetur actu, immo nec dominantis elemẽti natura actu seruetur; vna enim est misti natura, quæ magis retinet vnius elementi conditiones, quàm aliorum, & eius naturam refert quoad motum localem, & quoad præscribendum sibi certum aliquẽ in mundo locum: ob id notandus est modus loquendi Aristotelis in initio primi libri de Cœlo, qui non dixit mistum moueri ab elemento dominante, sic enim significare potuisset illud elementum actu inesse in misto, & esse actu mouens; sed dixit moueri iuxta elementum dominans; quum enim mistum magis huius, quam aliorum, naturam præferat, mouetur etiam illo motu, qui elemento dominanti conueniens est. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falsa esse. Primum enim eorum fundamentum verum quidem est de elementis per se actu existentibus, per se nanque existens graue in loco suo non grauitat, nec leue in loco suo leuitat: sed de elementis in misto non est verum, quia ibi non est distinctum leue à graui, vel graue à leui; sed vna est misti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur iuxta naturam elementi præualentis. Alterum verò eorum fundamentum non modò de elemẽtis in misto, sed de eisdem etiam separatis, & per se existentibus falsum est; nam in misto non sunt elementa actu, quę cum proprijs eorum locis, aut cũ alienis comparari possint: non enim dicere possumus in lapide terræ adhærente ignem non esse locatum secundùm naturam, quòd sub aere sit positus, sic enim fieret vt nullum mistum posset naturaliter esse locatum, quoniam ratione vnius tantùm elemẽti locatum esset secundùm naturam, sed ratione aliorum pręter naturam. In elementis quoque separatis id falsum est, nam si in vtre sit aqua, cui aer supernatet, & ponamus vtrem in loco ignis, non est verum id, quod illi dicunt, aerem illum esse naturaliter collocatum, quòd supra se habeat ignem, & sub se aquam; sed erit præter naturam locatus, quia non erit in loco suo naturali, & sibi à natura præscripto, qui est totius aeris locus. Falsa etiam sunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; quia non datur in misto illa contrariarum qualitatum distinctio, quam ipsi comminiscuntur. Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes quomodo graue, vel leue tardius moueatur in fine motus, quam in principio, considerant graue, & leue, quæ transeant per diuersa elementa, & ita putant se aliqua ratione labefactare sententiam Aristotelis dicentis motum grauium, & leuium naturalem velociorem esse in fine, quam in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Aristoteles; fateretur enim lapidem descendentem prius per aerem, postea per aquam, tardius per aquam descendere, quam per aerem; quid ergo absconditi colligunt hoc suo corollario, quod etiam rustico cognitum non sit? Aristoteles enim quando dicit motum naturalem grauium, & leuium velociorem esse in fine, quàm in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per solum aerem, vel per solam aquam, non per diuersa: sed ipsi in afferenda ratione huius sui euidentissimi corollarij manifestè decipiuntur, hanc enim sumunt ex ipsa moti corporis natura, quum à solo medio externo sumẽda sit; quum enim non sint in misto illi diuersi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falsa est; nec alia est eius effectus ratio afferenda, quàm maior densioris medij resistentia, quàm rarioris, hinc enim fit vt tardius descendat lapis per aquam, quam per aerem. Falsum tandem est alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque, si daretur, motus per illum tardior fieret; quinimmo nullus prorsus fieret motus sublata omni resistentia medij, nisi fortè mutatio subita: ob id Aristoteles putauit necessarium omnino esse medium plenum, si debeat fieri motus grauium & leuium, sicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis ostendi posse quòd graue vel leue in vacuo positum nullo modo moueretur, nec locum mutaret: ipsi enim corpora hęc tunc moueri aiũt, quando non sunt secundùm naturam locata, tunc autem non secundùm naturam locata esse dicunt, quando sunt sub aliquo grauiore, vel supra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo positum nec est sub grauiore, nec supra leuius, quum, & supra, & infra se habeat vacuum, ergo per ipsam horummet definitionem non est præter naturam locatum, proinde non est cur locum mutet, si tunc solùm, quando est pręter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Primi fundamenti confutatio. *Secundi fundamenti confutatio.* *Confutatio exemplorum.* *Prioris corollarij confutatio.* *Secundi corollarij confutatio.*

Vera sententia de motore misti. Cap. IIII.

EX ijs, quæ hactenus aduersus alios dicta sunt, colligi vr̃ nullã aliam in misto esse effectricem causam motus, qui iuxta præualens elemẽtum fieri dicitur, nisi ipsam misti formam, quę est eius natura, & sola statui põt principium motus naturalis in eo: ad hanc aũt veritatẽ cognoscẽdam, & multos errores euitãdos animaduertere oportet vanũ esse de grauiũ, ac leuiũ naturali verba facere, nisi pręstituto fine ipsius motus; is autẽ est locus naturalis, ad quẽ singula suapte natura feruntur, quemadmodum igitur in considerando singulorũ elemẽtorũ motu locum prius cõstituimus, cuius naturalis appetitu ducta mouentur;

Mistum à sua forma naturaliter mouetur.

uentur; sic de mistorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum est; prius enim assignandus est cuique misto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt postea facilius de eius motu, ac de motore, à quo prouenit, sermonem faciamus: quoniam enim necessarium est quolibet misto genito ut ei statim assignetur proprius, & naturalis in mundo locus consistens in statuta quadam distantia à Cœlo, & à centro; necesse etiam est vt vbicunq; mistum extra suum locum ponatur, ad eum moueatur secundùm propriam naturam, & in eo solo naturaliter quiescat, quod idem in simplicib. corporibus inspicimus; vnus autē locus naturam vnā indicat, cui ille conueniens est, vnus enim locus vnius est naturæ conseruator; ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur mistum ad locum suum ex quolibet alio loco: neque est ꝙ decipiamur videntes idem mistum motu naturali modò ascendere, modò descendere, vt oleum descendere in aere, ascendere in aqua, & credamus ipsum non semper ab eodem, sed à diuersis principijs moueri, vt dicebant nominales ipsum deorsum ferri à gradibus qualitatum elementorū grauium, sursum verò a gradibus leuium; sed vna est olei natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere, quia sic eundem semper petit locū suum naturalem, qui est inter aerem, & aquam, & ad hunc mouetur à sola propria forma, siue ascendendo, siue descēdendo: hoc autem ita sese habere demonstrant duo elementa media; aer enim naturaliter & descendit in igne, & ascendit in aqua: quid ergo dicemus? Sūtne etiam in aere diuersa ascensus, ac descēsus principia? certè etiam nominales faterentur vnum tantùm esse in aere principiū motus, quum sit corpus simplex, & vnam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni misto, ꝙ vt graue, vel vt leue moueatur, dicēdum est. In statuendo autem loco misti naturali principes partes sibi vendicat illud elementum, quod in ea mistione alijs præualet; eius enim naturam magis, quàm aliorum redolet ipsum mistū, & ratione elementi dominantis assignatur cuilibet misto locus naturalis, ad quem naturaliter mouetur ab omnibus alijs locis; ob id videmus diuersa naturalia loca diuersis mistis esse assignata propter dominantis elementi varietatē; qua fit vt alia mista descendant in aqua, & in terra quiescant; alia in aqua ascendant, in aere verò descendant, & ita quiescant inter aerē, & aquam; alia etiam in aere ascendant, vt exhalationes, quæ plurimum in se habere uidentur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc discrimen est inter elementa, & mista, quatenus grauia, uel leuia sunt; singulis.n. assignatus est in mundo locus naturalis, ad quem mouētur ex omnibus alijs locis, isq; uel magis, uel minus à Cœlo remotus pro maiore cuiusque grauitate, uel leuitate. Sed de elementis dubitare aliquis posset quomodo idē corpus simplex duos, & eos quidem contrarios habere possit motus naturales aer.n. in igne naturaliter descendit, & in aqua naturaliter ascendit; quum tamen Arist. dixerit in primo libro de Cœlo unius simplicis corporis unum tantùm esse motum naturalem, & cōtrarios inter se esse motus, a medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiusdē speciei, aut diuersarum specierum a fine, hoc est à loco naturali, ad quē tendit; hic.n. unus quum sit, indicat & naturę, & motus unitatem: igitur ascensus aeris in aqua, & descensus in igne non sūt specie distincti motus, sed numero; quia ad eundem tendunt naturalē locum, & ab eadem simplici natura proficiscuntur. Arist. autē quando dixit motum à medio distingui specie à motu ad medium, semper locorum distinctionem constituit, proinde & naturarū; aeris autē unū est natura, & ea simplex, sicut etiā aquę; nòn.n. quòd sit tū grauis respectu ignis, tum leuis respectu terræ, & aquę, ob id duas habet naturas, sed unam habet simplicem, quę comparatione duorum elementorum dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de misto dicendum est quatenus est graue, aut leue; nam unum tantùm habet motum naturalem, quem ob id Aristoteles attribuit elemento prę-ualenti in eius mistione.

Dubitandum motu elementorū mediorum.

Solutio.

Vnitas speciei motus iudicare à fine.

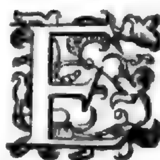
De forma misti an sit superaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta.
Cap. V.

QVoniam autem dictū est mistū a sua forma moueri, nō bene intelligi potest quomodo hic motus attribuatur naturę elementi præualentis, nisi alia noua quæstio soluatur ad id, quod declarandum proposuimus, maximè pertinens: dubium enim est, & apud interpretes Aristotelis controuersū an forma misti sit forma quædam re a formis elementorū diuersa, & illis superaddita, an potius non sit illis superaddita, sed sit ipsæmet formæ elementorum castigatæ & fractæ, quę per mistionē euaserint una forma: huius quidē rei declaratio postulare uideretur ut de mistione loqueremur, de hac autem agi non potest absque consideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices uocantur; at nos nō de his, sed de motricibus tantùm in præsentia loqui constituimus, ideò diligentē de mistione disputationem ad alium locum remittentes, de ipsa nunc pro occasione tantùm, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, ut uideamus quomodo ex elementorum commistione vnum in misto remaneat principium motiuum secundùm naturam,

naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in mistione præualens. *Zimaræ opinio.* Zimara in sua tabula sub littera C. in declaratione illius propositionis [causę simplices existentes in re non compositę sunt] nititur ostendere formam misti esse quintam formam re distinctam a quatuor formis elementorum fractis & castigatis, & illis superadditam, quam sententiam alij quoq; postea sequuti sunt; ad hanc comprobandã multifariam argumentãtur. *Primum argumentũ.* Primùm sic: elemẽta ad formam misti eam habent rationem, quã materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma misti distinguitur re a formis elementorum, & est eis superaddita; forma nãque non potest esse pars materiæ, in qua recipitur; proinde mistum ita ex elementis constare dicendum est, vt ex vna parte statuantur elementa formata, tanquam materia secunda, ex altera verò parte forma misti superueniat elementis formatis, tanquam distincta re à formis elementorum. *Secundum argumentum.* Secundò, si forma misti nõ esset addita formis elementorum, constaret essentialiter ex corporibus, quia formę elementorum non sunt separabiles a materia; quoniam igitur absurdum est formam constare ex corporibus, non potest forma misti constare ex formis elementorum; quia ex his constare non potest, quin constet etiam ex materia. *Tertiũ argumentum.* Tertiò sequeretur non minus formam misti, quam formas elementorum, intendi ac remitti posse, sicuti videmus etiam colores medios nõ minus, quam extremos, intendi atque remitti; consequens tamen falsum est, quia omnes cõsentiũt formas substantiales, saltem mistorum, non recipere magis vel minus. *Quartum argumentũ.* Quartò Arist. in contex. 39. secundi libri de anima disputans cõtra Empedoclem inquit formas elementorũ non posse in misto simul consistere, nisi adsit aliud quoddã, quod eas contineat; etenim sine hoc ignis ad superiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elemẽta ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem separentur, necesse est aliquam esse formam in misto præter formas elementorum; quare forma misti est formis elementorum superaddita. *Quintũ argumentũ.* Quintò quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma misti habet ad easdem; at anima ex formis elementorũ conflata non dicitur, sed illis superueniens; ergo etiam forma misti est superaddita formis elementorum. *Sextum argumentũ.* Tandem hanc sententiam cõfirmant authoritate Auerrois multis in locis: nam septimo Metaphysicorum commentario sexagesimo inquit Auerroes, compositum est aliquod additum aliud a componentibus, vt caro non est terra & ignis, sed aliquod additũ, quemadmodum hæc syllaba Ca. non est C. & A. sed quid additum. Item quinto Metaphysicorum sexto inquit esse in composito naturam additam naturis componentium. Et primo Metaphysicorum duodecimo, res quæ ex elementis generantur, differunt essentialiter ab elementis. Et duodecimo Metaphysicorum vigesimosecundo inquit formas simplicium esse alias à formis compositorum. & primo de anima septuagesimoseptimo ait, essentiæ & formæ rerum necesse est vt sint superadditæ elementis. Et primo de generatione octuagesimoquarto, illud, quod generatur ex miscibilibus in mistione, est aliud ab eis. Per hæc ergo ostenditur formam misti esse superadditam formis elementorum.

Dictæ sententiæ confutatio, & veræ sententiæ declaratio. Cap. VI.

EGO veriorem esse arbitror aliorum opinionem, qui dicũt formã misti non esse additam formis elementorum, tãquam re distinctam ab illis, sed esse formam ex earum congressu orientem; ita vt quæ erant quatuor formæ, in vnam migrauerint, quæ est forma misti. Hanc sententiam antequam comprobare, & errorem Zimaræ demonstrare nitamur, illud admonere volumus, nostrã hanc disputationẽ locũ nõ habere iuxta latinorũ sententiã, qui dicũt elemẽta nullo modo remanere in misto; nã si elementorũ formę in mistione penitus abolentur, vt ipsi putant, vanum est quęrere an forma misti sit addita, an non addita formis elementorum: sed constituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonstraturi sumus, *In lib. de mistione.* quòd formæ elemẽtorum modo aliquo seruentur in misto, quam Zimara quoque, & alij, quibuscum in præsentia disputamus, sequuti sunt, opportuna est cõsideratio an forma misti sit addita formis elemẽtorũ in misto, an non addita. Declarandũ ante omnia est, in quo differat sententia nostra a sententia Zimarę, vtraq; enim intellecta facile erit dignoscere veram a falsa: *Nota in quo hæc controuersia sit constituta.* quãdo igitur dicimus formas elementorum modo aliquo manere in misto, siue integras, siue fractas, & castigatas, hoc potest tres habere sensus. Primus est, vt dẽt elementis esse specificum, sicut ante mistionẽ dabant, ita vt maneãt quatuor distinctę formę, & quatuor elemẽta seruent suũ esse specificum siue perfectum, siue imminutum, & a perfecto differens solùm secundùm magis & minus; qui primus sensus omnino reijciendus est, vt alibi, quum de mistione loquemur, apertissimè demonstrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare satis est, quòd si hoc esset, natura misti non esset vna, sed quatuor distinctę, quę ad quatuor distinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in misto imperfecto, in quo non est facta vera mistio sed plurium elementorum naturę seruantur: quo fit vt non mo-

ueatur

ueatur vno simplici motu; quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, sed repugnant quantum possunt; sic etiam fieret vt naturalis motus misti non semper fieret iuxta elementum præualens sed quandoq; contingeret vt alia tria simul sūpta plus possent, quam illud solum, sicuti nominales dicebant. Hic igitur sensus dimittatur; quia Zimara, & alij, qui eius sententiam sequuti sunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius est secundus sensus, quod in misto maneant formę elementorum castigatæ, & fractę, non tamen amplius vt quatuor formę, sed vt factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam, quam aliorum, & huic formæ superueniat propria misti forma diuersa ab ea, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ essent formæ in auro, vna oriens ex commistione, & vnione formarum elementorum, altera verò illi superueniens, quę dicitur forma misti: hunc sensum accepisse videtur Zimara, qui dicere non potest formam misti essere distinctam à formis elementorum, quæ maneant quatuor in misto, sed quę ad vnitatem redactę sint; quia si quatuor naturæ elementorū seruarentur, non esset facta mistio; & clara est Aristotelis sentētia in capite postremo primi libri de ortu & interitu, in mistione non existere amplius aliquod miscibiliū, sed quoddam mediū: sic igitur dicere formam misti esse superadditam formę mistionis prodeunti ex congressu formarum elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, vt ego arbitror, verus est, quod in misto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coalescant, quę neque vna aliqua earum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, vt re ab eis distinguatur, sed vt idem re cum illis, quoniam illæ quatuor sunt factæ vna, nam seruatis quibusdam gradibus singularum, plurium tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex ijs omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma misti; ita vt quæ prius erant quatuor, & dabant esse ignem, & aerem, & aquam, & terram, postea fit vna, quę det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter, quia aliā speciem constituit; at non realiter, quia est illę ipsę quatuor ad vnitatem redactę per mistionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuti sumus in libro mistione. Hunc igitur tertium sensum si accipiamus, dicere possumus formam misti tum esse additam formis elementorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua, sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at non est addita, quatenus non sunt prẹter illam formę elementorū in misto, neque alia forma ex earū

Forma misti partim est addita, partim nō addita formis elementorum.

congressu exoriens, sed hęc ipsa est forma prouenìens ex congressu formarum elementariū, ita ut prẹter hanc nulla sit in misto alia forma; quem sensum si Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur probare, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primùm quidem secundùm hanc opinionem tueri non possumus id, quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum prę ualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt duę formę re distinctę, una oriens ex congressu formarum elementorum, quę dicatur forma mistionis, altera verò huic superaddita, quę sit forma huius misti, vt auri, ergo utraque est natura, & principiū motus, quia omnis forma est natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuersis necesse est diuersos naturales motus prouenire; quinam igitur sunt in misto inanimato hi duo naturales motus? nullum ego video prẹter illum vnum, quo mistum iuxta præualens elementū moueri dicitur; & hic si in formam mistionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur vt in causam, ergo forma misti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam misti, quomodo dicetur fieri iuxta prẹualens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis elementorum? quare non possumus amplius tueri veritatē dicti Aristotelis, quod mistum iuxta elementum præualens moueatur; immò forma mistionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quæ est verè addita formis elementorum, idest formæ mistionis ex earum congressu prodeunti: quoniam enim est verè superaddita, & re ab illis diuersa, ideo diuersi etiam motus est principium, ita vt neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma verò mistionis est principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire deberet in misto inanimato, si eius forma esset eodem modo superueniens formæ mistionis, & re ab illis distingueretur. Nonnulli tamē huius argumenti vim nituntur effugere dicendo vnum quidē tantummodo esse in misto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum vtranque formam cōcurrere; nam forma misti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi prẹscriptam à prẹualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficiscitur. Sed hęc defensio vana est; quia duo mouentia re distincta non possunt ad eiusdem motus productionē cōcurrere, nisi vnū sit mouēs pcipuū, alterū verò secūdariū, & instrumētale;

Vera sententia comprobatio, & improbatio opinionis Zimaræ.

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

tale;est ergo ab his quærendum vtra duarũ formarum sit agens primariũ,quum dicere vtranque habere æqualem primatum in eiusdẽ motus productione, & secundum idem causæ genus,fatuum omnino sit,& à philosophia prorsus abhorreat:si dicant formam misti,formam verò præualentis elementi esse mouens instrumentarium, necesse est motum illum esse mistum. quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem:consequentia probatur testimonio Aristot. in contex.33. & 41. octaui physicorum,vbi dicit mouens primarium magis mouere,quàm mouens instrumentariũ,& penes illud esse totum imperium ipsius motus siquidẽ mouens instrumentarium non vi propria mouere dicitur, sed vi ei tributa à mouẽte præcipuo:quoniam igitur mouens primarium est forma misti, quæ formæ mistionis superaddita est, & ab hac prouenire non potest nisi motus mistus, necesse est vt motus à talis formæ imperio productus mistus sit:pugnant ergo inter se hęc duo,formam misti esse mouens præcipuum, & mouere iuxta legẽ sibi præscriptam a forma elementi dominantis; hoc enim est omnino absonum rationi, quum imperare, & legem præscribere sit primarij agentis, non secundarij:si verò dicant formam elementi dominantis,seu (quod idem est) formam mistionis,quę illã continet, esse mouens primarium, formam verò mistis esse mouens secundarium in maiorem incidunt absurditatem;quia principatus est illi formæ tribuendus, quę continet alias,& rem in specie collocat,quam latini formam vltimatam appellare cõsueuerunt, hanc enim si in eadem re aliæ formę præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est,& ab illa regi,& illius imperio obtemperare:quum igitur formæ elementorum(vt ipsi confitentur) teneant in misto locum materiæ, & ad formam misti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionẽ, alienum penitus est à ratione quòd earum sit motum imperare,forma verò misti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarij suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant:anima sensibilis fungitur officijs animæ vegetantis,quam in se continet, & ipsius operationes edit;ita igitur & forma misti cõtinet in se formas elementorum,& edit operationem elementi dominantis.Hoc tamẽ exemplum eorum sententiæ refragatur;nam anima sensibilis non solum officijs fungitur animę vegetantis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes,& propria munera; quamobrẽ etiam forma misti præter quàm quod efficit motum proprium elementi dominantis,alium quoque suum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos est re distincta a formis elementorum,anima vero sensibilis nõ est re distincta a vegetante; quocirca incongrua quoq; est eorum comparatio, nam si putant animam sensibilem nõ esse,in animali formam re distinctam à vegetante, nullũ inde argumentum sumi potest de forma misti,& de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certè est,quòd formarum numerum concedat in misto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario sese res habere videatur: patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animę vegetantis, nec est illi superaddita tanquam re distincta; ita etiam forma misti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elemementorum, quæ est sententia nostra. Possumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois,quia ipsi quoque vtuntur;nam in commentario.67. tertij libri de Cęlo inquit [formæ elementorum inter se commiscentur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit formam misti;formis elementorum superuenire ab eis diuersam penitus, sed ex earũ collectione aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neq; est forma ignis, neque aeris, neque aquæ,neq; terræ, nec tamen est re ab illis distincta in misto, quum si illæ ipsæ factæ vna: postea uerò adhuc magis hoc declarat Auerroes hac similitudine [sicuti quum albedo, & nigredo commiscentur, fiũt ex eis multi coloris medij]non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus ut re distinctus ab illis; repræsentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab utrisque,nec illis superadditam,sed eos in se continentem,& ex eis internè constãtem, ut ait clare Auerroes in primo Physicorũ commentario quinquagesimosexto, & in quinto Physicorũ sexto,decimonono, 45. & 52. Præterea in 10.Metaphysicorum commentario uigesimotertio inquit Auerroes. [impossibile est ut in composito sint duæ partes equales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuatur forma] quibus uerbis optimè Auerroes totam rei ueritatem declarat, inquit enim non dari mistum constans ex elementis ęqualibus, & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquod, quod fungatur officio formæ;est autem formæ officium contingere,& unire,& operationibus imperare; oportet igitur unum ex elementis in mistione alijs pręualere,ut illi attribuatur prærogatiua,formæ,& fungatur officio formę cõtinẽdo alia, sicuti dicebat Arist. aduersus Empedoclem in contex.39. secundi lib. de anima. Itaque apud Auerroem non est opus alia forma diuersa a formis elemẽtorum, quæ illis superueniat, vt eas cõtineat,quoniam hoc

Cur nõ possit dari mistũ ex elemẽtis aqualiter.

hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet .n. alias, & cohibet, & sibi obedientes reddit, immò fit vna forma cum illis: à forma igitur mixti exoriente ex congressu formarum elemẽtorum cum imperio vnius, prouenit motus naturalis ipsius misti, qui hac ratione dicitur fieri secundùm naturam elementi in ea mistione præualentis.

Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. VII.

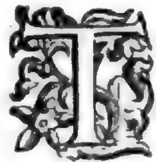

Ad primũ respõsio Genuæ. VEritate declarata superest vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad primũ respondebat M. Antonius Genua Præceptor meus mistum posse considerari tum in fieri, tum in facto esse: & quando consideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam misti: & hac ratione formas elementorum esse partem materiæ, nec habere locum formæ respectu misti: facto autem misto formas elementorum tenere locum formę non quidẽ vt elementorum formæ sunt, nam quatenus tales non remanent, sed vt sunt factę vna forma, quæ est forma misti. *Responsionis declaratio.* Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico non eodem modo elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formæ elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram sub qualibet forma; est elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manère in misto; *Quõ elementa maneãt in misto, et quõ intereant.* neque etiam penitus intereunt, sed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & castigatę, adeò vt perierint secundùm aliquos gradus, & secundùm aliquos sint seruatæ; & hi quũ sint ijdem re in misto qui prius fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam cõstituunt, quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempè secundum realitatem graduum remanẽtium, licèt ratione graduum in mistione deperditorũ destructa sit prior illa formalitas, qua dabant esse specificum ipsismet elementis, & alia formalitas genita, qua dant esse misto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruatæ dicuntur esse pars materiæ: sed hac de re in libro de mistione fusius disseremus. *Ad secũdũ* Ad secundum neganda est consequeutia: nam facta mistione constat quidem corpus ex corporibus, at nõ forma ex corporibus, sed potius ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna: necesse est .n. tres simul fieri cõmistiones *In mistione tres vniones fiunt.* vnam plurium corporum, quæ fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarũ qualitatum, quæ simul contẽperatæ faciunt vnam qualitatẽ mediã, quæ dicitur tẽperatura misti, & retinet aliquid omniũ elemẽtariũ qualitatũ, sed plus illarũ, quę sunt qualitates elemẽti pręualẽtis; quia ẽt tota misti natura propinquior, ac similior est naturæ elemẽti dominãtis, quã naturis aliorũ: hoc igitur argumẽto nõ probatur formã misti constare ex corporibus, sed solũ commistionẽ formarũ fieri non posse, quin corpora quoq; cõmisceantur, propterea quòd illæ formæ non sunt separabiles a materia. *Ad tertiũ* Ad tertium similiter negamus consequẽs; & ratio negationis est, quoniã natura misti consistit in indiuisibili, nec potest intendi, vel remitti nisi intereat, & res alia generetur, & quia illa intensio, vel remissio fit cũ interitu formæ misti, & cum conseruatione graduũ formarũ elemẽtorũ, ideò attribuẽda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit quamobrẽ solę formę elemẽtorum intẽdi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanẽt, non forma misti, quę consistit in indiuisibili, a quo vtcũq; declinans perit, neq; est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti potest realitas verò intenditur quidẽ atq; remittitur, sed hęc intẽsio, vel remissio attribuitur formis elemẽtorum, non formæ misti: sed de hoc alibi. *Ad quartũ* Ad quartũ dicimus argumẽtum illud Arist. efficax esse contra Empedoclẽ, at non contra nos, Empedocles .n. elemẽta in misto ponebat seruãtia suas naturas integras, & suos actus specificos, & proprias edentia operationes: loquẽs .n. de viuẽtium nutritione dicebat ignem ascẽdere ad superiorẽ animantium partem, & eam nutrire, terram vero descẽdere ad alendã partẽ inferiorẽ; ideo Aristoteles rectè dixit elementa indigere forma aliqua continente, & coercente ipsa, ne separentur: nos vero non dicimus elementa in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas, sed in aliam naturam transiisse, & omnia ita conspirasse, vt ad vnum, & eundem motum propensa sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præstant, quoniam illi non amplius repugnant: idcirco non egẽt aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali; hæc fuit Auerrois opinio in cõmẽtario 23. decimi Metaphysicorũ a nobis antea considerato, vbi inquit non dari mistum ex elementis æqualibus, sed oportere vnum eorum prępualere alijs, cui attribuatur forma; fungitur .n. officio formæ, quia continet alia: quę Auerrois ratio optima est ad demonstrandum non dari mistum ex elemẽtis ęqualiter cõstans, & sumpta est ab hoc formę primario munere, quod est continere: necesse est .n. aliquod esse continens, & vniens: hoc autem nullum esse potest, si ęquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam mi-

sti esse superadditam formis elemētorum; hęc enim satis formæ officio fungeretur, & formas elementorum contineret, etiamsi essent æquales. Credo etiam ad nostram sententiam comprobandam satis roboris habere aliud argumētum, quo vsus est Auerroes in commentario septimo primi libri de Cœlo ad probandum non dari mistum æquale: inquit enim, si daretur mistum æquale, quiesceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalē, tale autē corpus in rerum natura nunquam vidimus: consequentia manifesta est per ea, quæ supra diximus; antequam .n. de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est vt ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem statui non potest, nisi ratione elemēti pręualentis: ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia non magis hic, quam ille; iccircò maneret mistum in quocunq; loco poneretur, ad nullum enim locum ex se moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaq; si vnum ex elementis præualeat alijs in misto, secundùm illud, assignabitur ei locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans est imperium motus naturalis: proinde hoc satis est ad alia continenda, & ad statuendum motum naturalem, neq; opus est alia forma superueniente formis elemētorum: ex his igitur patet argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. Ad quintum argumētum neganda est similitudo; anima enim est forma nobilissima verè super addita formis elementorum, hoc est formæ mistionis orienti ex earum congressu, non sic forma misti inanimati: quod quidem ex motibus consequētibus manifestum est; anima.n. est principium motus diuersi penitus a motu elementi dominantis, & vtrunq; motum videmus in eodem animali inesse vt naturalem; at forma misti inanimati non efficit alium motum, quam illum, qui conuenit elemento præualenti; hæc igitur non est addita formis elementorum: anima verò est addita, & re ab illis distincta. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet responsio ex ijs, quæ dicta sunt. Auerroes enim dicens formam misti esse quid additum, & quid distinctum a formis elementorum, non intelligit realiter distinctum, sed formaliter tantum; non enim significare vult esse additam nouam formam, quæ fit in misto præter formas elementorum, sed has ipsas in vnam formam transisse, quę est misti forma, non amplius elementorum, ita vt specie differat mistum ab elementis omnibus, & diuisim, & coniunctim acceptis; nam caro non est terra, nec ignis, nec ambo simul, sed quædam alia species, quæ distinguitur essentialiter ab elementis, hoc tantū significant omnia illa Auerrois verba, si benè considerentur.

Ad quintū · *Ad sextū.*

An motus misti factus secundùm præualēs elementum sit simplex, an mistus, opiniones aliorū cum eorum argumentis. Cap. VIII.

Tandem considerandum manet an motus misti, qui iuxta pręualens elementum fieri dicitur, sit simplex, an mistus. Tres hac de re opiniones extant: vna fuit Suessani, quem alij nonnulli sequuti sunt, qui dixerunt nullum talē motum esse simplicem, sed semper esse mistum: alia huic cōtraria, quę plurimorum communis sententia est, potissimè autem a Simplicio, & ab Auerroe defenditur, quod omnis talis motus sit simplex. & hāc ego quoq; veram esse existimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falsam esse vtramq; vniuersalē propositionē, veram autē hanc vtramque particularem, motus misti secundùm pręualens elementum aliquis simplex est, & aliquis mistus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata ea omnia soluā. Primam sententiam quod omnis talis motus sit mistus probant Seussanus, & sectatores multis argumentis. Primum a causa ipsius motus tale argumentum sumunt; vbi est elementum dominans, ibi sunt etiam alia, quibus dominatur dominans.n. notat respectum ad illa, adsunt ergo in misto omnium elemētorum naturæ, ergo ex his omnibus constans natura misti mista est, & qualis est natura, talis est motus, qui ab ea producitur; ergo motus ille mistus est; magis tamen vergens ad motum elemēti dominātis, quam ad motus aliorū quemadmodum etiam natura illa similior est naturæ elementi dominantis, quā naturis aliorum. Secundò sic argumentantur a subiecto: quale est subiectum motus, talis est motus ipse, atqui huius motus subiectum mistū est, hoc.n. supponitur, ergo motus eius naturalis mistus est; eaque sententia Arist. fuit in contex. 7. primi libri de Cælo dicentis, simplicium corporum simplices sunt motus, mistorum autem misti. Tertiò id ita cōfirmant: si hic misti motus simplex esset, sequeretur eūdē produci effectū à tali secundum quid, & a tali absolutè: consequēs falsum est; quia debiliter calidū non potest tātum calorē efficere, quātū efficit id, quòd est summè calidū: cōsequētia probaī, quia terra est elemētū, & simplex corpus, & absolutè grauis, ideò producet effectū cōuenientem corpori absolutè graui, nēpè motū semplicē; mistū aūt nō potest esse absolutè graue, sed solū secundum quid; ergo si mistum, in quo terra præualeat, simplici motu moueatur, eodem mouebitur motu, id quod est graue secundum quid, quo terra, quæ est absolutè, ac summè grauis; nec esse est enim,

Prima opinio. · *Secūda opinio.* · *Tertia opinio.* · *Pro prima opiniōe primum argumentum.* · *Secūdū argumētum.* · *Tertiū argumentum.*

enim, vt licèt in misto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commistione elementorum leuium; itaque à tali secūdùm quid, & absolutè tali idē effectus producetur, quod est omnino absonum rationi. Confirmant authoritate Auerrois in commentario septimo primi libri de Cœlo, vbi interpretans verba illa Aristotelis [moueri autem secundùm præualens] inquit Aristotelem occurrere tacito dubio: quum enim dixisset motum misti corporis esse mistū, objicere quispiam poterat quosdam motus, qui, licèt sint mistorum corporum, simplices tamen sunt; ideo inquit Auerres Aristotelem respondere, motus illos videri quidem simplices, non tamen esse: causam autem cur simplices esse videantur esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde videtur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristotelis verborum, corporis misti mistus est motus, fit tamen secundùm elementum præualens, ideo eius motui similior est, quam motibus aliorū. Simplicium quoque in hanc sententiam trahūt, qui dicit in corporibus mistis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant, & adducit etiam verba Alexandri dicentis mistorum corporum mistos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexādro in primo eius libro de anima capite secūdo, vbi dicit formas mistorum esse modo quodam affectas a formis miscibilium, quæ singulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multæ varietates contingunt: significat igitur mistorum corporum non simplices esse motus, sed mistos.

Quartū argumentum Ab authoritate.

Tertia sectæ argumēta

Alia vero sententia dicentium aliquem misti motum factum secundùm præualens elementum esse simplicem, & aliquem esse mistum, ab eis ita probatur: primùm quidem probant aliquem esse simplicem vtentes testimonio Aristotelis in contex. 8. primi libri de Cęlo, quod etiam sensu, & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus simplici motu deorsum ferri, quam terram: quòd vero aliquis motus misti secundùm præualens elementum factus mistus, sit similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundùm prçualens elementum, & est mistus, vt patet, illa enim pluribus elementis cōstant, quorum vnum alijs validus est, ob id eius motui similior est illius misti motus, quo fit vt dicatur fieri secundùm elementum præualens, mistus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo contex. 8. videtur Aristoteles hanc vniuersalem propositionem proferre, motus misti secundùm præualens est simplex, dicunt ipsi veram quidem esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex misti corporis est iuxta elementum prçualens; sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis misti secundùm præualens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac uenti sit mistus, quarè hęc non est vera, nisi vt particularis; non igitur hanc uoluit ibi significare Aristot. sed alteram conuersam, quæ etiam ut uniuersalis uera est, ut prædiximus.

Vera sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum verò confutatio. Cap. IX.

EGo verò vtramque sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo loco propositam, quòd omnis motus corporis misti factus secundùm elementum præualent simplex sit; cuius contrariam prima secta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veræ igitur sententiæ comprobationem, & aliarum reprobationem est ante omnia cognoscendum quę conditiones ad simplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mistus. Sut qui dicant tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nempe, & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt non posse corpus mistum simplici motu moueri, propterea quòd neque subiectum, neque causa simplex est. Sed hi, quum absque distinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim est conditiones quærere necessarias ad alicuius rei essentiā constituendam, aliud est quærere causas, quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunę, causa verò eam producens est terrę interiectio; sic conditiones essentiales, quæ ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur sol, & alter homo; sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatij, seu lineæ simplicitate cōsistit; quisquis enim motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunque sit corporis, & a quacunque causa productus: at si quæratur quænam causæ ad simplicem motum producendum postulentur si de simplici motu naturali, sermo sit, dicere possumus requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus, nam simplex natura corpus simplex constituit: at si absolutè simplicem motum consideremus, nec magis naturalē, quam violentum, is produci potest etiam à natura mista; potest enim sagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombarda sursum pelli per simplicē lineam isque erit motus simplex violentus: quod manifestè significat Aristoteles passim in primo libro de Cœlo dicēs rectorum motuum alterum cuique elemento esse naturalem, & alterum contra

Quæ sint conditiones motus simplicis.

Opinio aliorum.

Confutatio.

Opinio vera.

Datur motus simplex violentus

contra naturam: censuit igitur dari simplicem motum etiam violentum; hic autem non fit necessariò a natura simplici, neque necessariò in simplici corpore: sed quum videatur raro, & per accidens euenire vt fiat in aliquo corpore motus simplex violentus, & id solum sit considerandum, quod est per se; idcirco dicendũ est motum simplicem naturalem aptum esse produci solùm à natura simplici, proinde & in simplici mobili; natura enim est principium motus in eo, in quo est, & omne corpus, cuius natura sit simplex, simplex est: simplex autẽ linea

Simplex linea quandò sit.

quænam dicenda sit considerandum est, nam si mathematicè loquamur, fortasse omnis recta linea, & omnis linea circularis potest appellari simplex; mista verò, cuius pars aliqua recta sit, & aliqua circularis: sed physicè considerando secus est; dum .n. lineam consideramus respectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quę vocanda est mista, & similiter aliqua circularis, quæ mista est; dicimus igitur simplicẽ esse naturaliter illam lineã, per quam factus motus non constat ex recto, & circulari, sed vel rectus tantummodo est, vel tantummodo circularis; circularẽ autem voco illum,

Motus simplex circularis.

qui fiat circa solum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non varietur moti corporis distantia a centro sed semper æquè ab eo distet, circularis simplex nuncupandus sit: rectus autem simplex

Motus simplex rectus.

ille sit, qui fiat per rectam lineam a centro mundi ductam, seu ascendẽdo, seu descẽdẽdo; simplex .n. dicitur, quia nihil ei respondet in Cœlo, nisi punctum; sic enim est vel mera accessio ad centrum, vel mera recessio ab eo, sine vllo trãsitu ad latera, quod esset moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam li-

Motus mistus.

neam factus non a centro mundi ductam mistus est, constat .n. ex recto, & circulari; ex recto quidẽ quatenus necessariò fit cum accessu ad centrum, vel cum recessu a centro; ex circulari autem quatenus illi rectę lineæ respondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla .n. à mundi centro ducta recta linea potest per vtranq; illius lineæ extremitatem transire, sed necessariò duæ distinctæ lineæ rectæ a cẽtro per duas illius extremitates ducentur, quæ suis extremitatibus aliquam peripheriæ partẽ in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus spatio respondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari constare; similiter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non fit circa mundi cẽtrum, mistus est; quia constat ex motu circa medium, & recessione a medio, seu accessione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus astrorum factos per eccẽtricos orbes, vel per epicyclos, quos astrologi ponunt, si darentur, non esse simplices, sed mistos; non solùm .n. circa mediũ sunt, sed continẽt etiam accessionem ad medium, & recessionem a me-

Motus per eccentricos misti sunt.

dio, qua ratione constant etiam ex motu recto: misti sunt etiam animalium motus, & turbinis & fulminis & venti, & alij eiusmodi, quia sunt accessus, vel recessus respectu medij, vna cum transitu ad latera, cui respondet circuli pars in Cęlo. Colligimus ẽt ex his nõnullorum errorẽ, qui motũ mistum intelligũt illum, qui constet vel ex recto, & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari, & circulari; nam ex ascensu, & descensu eundẽ motum cõstare ne imaginari quidẽ possumus nisi dicamus eandem rẽ prius ascendere, postea descendere per eandem simplicẽ lineam; sed hic nõ est motus mistus, sunt potius duo distincti motus, & vterq; simplex:

Error aliquorum de motu misto.

ex circulari etiam, & circulari non datur mistus motus, quia mistio non dicitur eorũ, quæ sunt eiusdem naturæ, & speciei, sed solùm eorum, quæ sunt diuersarum naturarum: præterea si intelligant motus erraticorum ideò esse mistos, quod fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modò tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari, & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari, & circulari; si verò cum perpetua æquidistantia a centro considerent solùm duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur; quia hæc non est mistio, quum seruetur vna simplex cõditio, quòd sine accessu, vel recessu respectu medij est solum circa medium: ob id etiã solis motus, etsi non per circulum, sed potius per elicem fit, simplex est: quamobrem dicimus non dari alium mistum motum, quam constantem ex circulari, & recto, eaq; est sententia Aristotelis clara in contextu quinto primi libri de Cœlo: sic .n. duarum speciæ distinctarum conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sit simplex motus, & quis mistus, & in quo consistat tum simplicitas, tum mistio ipsius, manifestum est: simplicitas enim iudicatur ex simplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu centri mundi; simplex .n. est situs lineę in mundo, vel quãdo omnes partes sunt a centro similiter æquidistantes, ita vt totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita positæ partes respectu centri, vt nulla eius peripheriæ pars in Cœlo respondeat, sed sit vel mera accessio ad medium: vel mera recessio a medio. Quoniam autẽ dictum est, si motum tantummodo naturalẽ consideremus, causam motus simplicis effectricem esse naturam simplicem, misti verò mistam; cõsiderandum etiam est quænam simplex natura dicatur, & quæ mista, vt postea rationem habeamus cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primum de hac re non absque ratione aliquis posset: quum .n. cuiusq; rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omniq; carens compositione, videtur dicendum esse omnem naturam esse simplicem proinde nullam dari naturam mistam. Dici-

Mistio est rerum specie diuersarum.

Motus planetarũ non est mistus.

Vera opinio de motu misto.

Simplex natura quænam sit.

mus

mus igitur omnem formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non constat; alia tamen ratione dici posse mistam, nempè si alias formas, vel aliam in eadem materia pręsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores se in eadem materia formas elemẽtorum, quę in mediam formam migrauerunt re distinctam ab anima; cuius quidem mistionis signa esse videmus varietatem virium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inseruientium, & motus quoq; ipse, quo animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia constat ex recto, & circulari: forma vero elementi est natura simplex, quia nullam priorem formam in materia præsupponit, sed ipsa in prima materia immediatè inhæret, & corpus ab ea constitutum simplex dicitur: quemadmodum id, quod ab anima constituitur, mistum est, quoniam anima præsupponit necessariò congressum, & commistionem elementorum. Sed quum ex his pateat nõ eadem ratione naturam dici simplicem, qua motus dicitur simplex, sed alia, & alia; nam simplex natura dicitur, quæ aliã priorem in eadem materia non præsupponat; motus autem simplex, qui non constet ex recto, & circulari: cognoscenda est ratio, cur à natura simplici simplex motus proueniat, si non est eadem vtriusq; simplicitas. Dicimus igitur talem esse sublunarium corporum naturam, vt egeant conseruãte externo, sine quo non conseruarentur: quum autem sublunaria dico, simplicia præsertim intelligo, quia hæc singula statutum habẽt in mundo locum naturalem, quem appetunt, & in quo quiescentia conseruantur, & mundum complent; mista verò non sibi perscribunt in mũdo locum quatenus mista sunt, sed quatenus ex eisdem, quę mundum implent, corporibus constant; ex illius enim elementi natura, quod in mistione alijs pręualet, pręscribitur misto locus in mundo; ex motu igitur elementi ad propriũ locũ cognoscere possumus qualis sit ẽt misti corporis motus, & in quo sit similis motui elementi, & in quo ab eo discrepet. Elementum ad suum locum mouetur, vt conseruetur, siquidem non in quouis loco conseruaretur, quum diuersorũ locorum diuersæ sint naturę, & vires; harum autem differẽtię non aliunde sumuntur, quam ex varietate distantię a Cœlo, quo fit ut per lineam rectam a centro mundi ad Cœlum vsq; productam omnes locorum differentię denotentur: elementum igitur extra suum locum existens necesse est vt per hanc vnam lineam suum locum petat, proinde non alio motu, quam simplici: etenim natura nunquam abundat in superuacaneis, sed in vnaquaq; re id, quod optimum est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: elementum igitur existens extra suum locum ad illum tendit per lineam breuissimam, nisi impediatur, hęc autem est recta à centro mundi ad Cœlum vsq; protenta; nam si per aliam quamcunque moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non est, quia frustra per longiorem lineam descẽdit graue, sí potest descendere per breuiorem: hęc autem ratio non magis in summè graui, & in summè leui, quã in duobus elementis medijs locum habet; immò etiam in omnibus mistis tum inanimatis, tum animatis, quę vt grauia, vel vt leuia moueri dicantur: quum enim statutus singulis sit locus naturalis, grauia autem, & leuia omnia locum suum petant vel ad centrum accedendo, uel recedendo à cẽtro necesse est vt omnia per breuissimam lineam ferantur naturaliter; breuissima autem est, vt diximus, ea sola, quę à centro mundi ducitur, eaq; est etiam simplex; igitur etiam mista dum mouẽtur vt grauia, vel vt leuia, non alio motu mouentur, quam simplici: mista verò inanimata manifestum est nõ habere alium motum naturalẽ, nisi illũ vnum quo vt grauia, uel ut leuia mouentur: horum ergo naturalis motus necessariò simplex est, nec potest esse mistus; hunc autem attribuit Aristoteles elemento pręualẽti in vniuscuiusq; mistione, quia iuxta elementum pręualens assignatur cuiq; locus in mundo naturalis, quo assignato non potest corpus vllum ad illum tendere vt graue, vel ut leue, nisi motu simplici. Hęc igitur est ratio cur natura simplex simplicem motum producat: hęc enim non mouet, nisi per grauitatem, vel leuitatem, proinde per solam simplicem lineam: natura autem misti quum assignatum habeat in mundo locum ratione elemẽti in ea dominãtis, mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quam pręsefert; ideò mouet potius ratione simplicitatis, quam ratione cõpositionis, quia cętera elementa iam sunt facta obedientia vni pręualenti, neq; sunt principia aliorum motuum; neq; reluctantur: natura igitur misti media quodammodo est inter formam elementi, & animã: nam anima est forma verè mista eo modo, quem diximus, præsupponit enim in materia formas elementorum præcedentes, tum in sua generatione, tum postquam est genita; forma verò elementi nullam aliam formam in materia præsupponit modo vllo vt habentem locum materiæ, sed solùm vt habẽtem locum priuationis, quia vnum generatur ex alio; at forma mistionis in sua quidem generatione præsupponit formas elemẽtorum, quarum realitates respectu illius tenent locum materiæ, sed postquam est genita, nullam habet præcedẽtem formam in materia, sed ipsa immediatè, & sola in materia hęret, quia nulla ibi est alia forma, eò quòd ipsa non est superaddita formis elementorum, sed est illęmet factæ vna; quocirca hac ratione est simplex, & mouet motu simplici, quia præualentis elementi naturam repræsentat, & mouet

Cur simplex natura simplicẽ motum efficiat.

Mista habent locum ratione simplicium.

Natura misti media inter formam elementi, & animam.

uet per præualentem grauitatẽ, vel leuitatem, quæ sunt principia simplicia, & propriæ elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere nisi simplici motu, quia per solam simplicem lineam, sicuti dictum est. Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quum omnes alij motus misti sint violenti, & fit à natura mista quatenus mista est; datus enim est animalibus quoque motus propter eorum conseruationem, alia tamen ratione, non enim vt conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum quęrãt; videmus autem hunc quoque motum per lineam breuissimã fieri, quia nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum intuens ad eum per breuissimam lineam mouetur, non per flexam, & longiorem, nisi fortè impediatur hic tamen motum non est simplex, quia non ex sola lineæ rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quòd fiat per lineã à centro mundi ductam, & fiat uel à grauitate, uel à leuitate, quæ sunt principia simplicia, & naturam simplicem denotant. Hinc sumitur solutio cuiusdã difficultatis: quum enim ignis ęquè conseruetur in qualibet parte concaui lunæ, uidetur ille ignis, quia apud nos generatur non minus trãsire posse ad illam partem concaui lunæ, quæ est supra antipodas, quam ad illam, quæ est supra nos, quum utraque sit ęquè conseruatiua naturæ ignis; cur ergo non trãsit ad illam partem loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autem dicimus ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quam aliam, siquidem eandem uim omnes habent conseruandi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimam, ideo eã tantùm partem petit, quæ supra nos est, non illam quæ est supra antipodas, ad quam si moueretur, necesse esset ut prius ad mundi cẽtrum descenderet, & ita recederet à parte loci sui propinquiore, quod quidẽ repugnat naturę ignis. Notare autem hic possumus omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, sed duplicem esse, quia duplex etiam est appetitus; unus est naturalis, qui sine cognitione est; alter uerò animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprij loci est grauitas, & leuitas, & inest primò elementis, deinde per elementa etiam mistis, & semper motum simplicẽ efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur ut graue, simplici motu mouebitur, quoniam à principio simplici simplex motus prouenit: appetitus autem animalis insequitur animam, ideo non est simplicis motus principium, sed misti; non est enim appetitus loci conseruantis, cuius differentiæ sumantur ex uarietate distantiæ à Cœlo: sed est appetitus alimenti necessarij ad uitam conseruandã, cuius indagatio non fit nisi per motum mistum; à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cęli alia ratio est: quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamen est, quia fit à principio tum actiuo, tũ passiuo summè simplici; anima enim mouens simplex maximè est orbis quoque est corpus simplex, & quum non sit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad cẽtrũ potest, nec ab eo recedere, sed solummodo circa ipsum ferri; hic autem est simplex motus, quia vnius tantùm est conditionis, vt prædiximus, & is simplici naturæ Cęli maximę conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quòd nullius motus præter illum est capax neque vt naturalis, neq; vt violenti: at elementum minoris est simplicitatis; quamuis enim vnum tantùm habeat motum naturalem, capax tamen est etiam contrarij tanquam violenti. Per hæc vtriusque sectæ error ostenditur: errauit enim prima secta dicens nullum misti motum esse simplicem; etenim iã ostensum est necessarium esse vt motus misti, qui fit secundùm præualens elementum, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem, eaque est sententia Aristotelis clara in contex. 7. & 8. primi libri de Cœlo, vbi profert hanc propositionem vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundùm elementum præualens, omnis igitur motus factus secundùm præualens elementum est simplex: vanissima autem est eo in loco interpretatio Suessani dicentis Aristotelem ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus, & descẽsus est motus simplex, misti autem corporis mistus est motus, ergo mistũ neque ascendere, neque descendere potest: ad hanc igitur inquit Aristot. respondere motum misti semper esse mistum, esse tamen sursum, vel deorsum secundùm quandam præualentiam, at non simpliciter, quoniam est quidẽ similior motui elementi præualentis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatẽ ipsa verborũ Aristotelis series declarat; nam pręcedentia verba erant hæc [simplex motus est simplicis corporis] deinde statim hæc sequũtur [etenim si compositi fuerit, secundùm præualens erit] est ergo sensus, etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundùm pręualens elemẽtum; de simplici enim motu, vt patet, hæc omnia verba proferuntur. fuit etiam hæc sententia Simplicij, & Auerrois, vt passim in ipsorũ commentarijs librorum de Cœlo legere possumus: ideo mirandum profectò est, quomodo aduersarij audeant horum interpretum verba pro se adducere. Experientia quoque hanc sẽtentiam confirmat; nam ædificatores vtũtur linea perpẽdiculari simplici, quam inueniunt per plumbum

Dubium.

Solutio.

Omnis motus naturalis fit ab appetitu, qui duplex est.

Motus Cæli fit à principio simplici.

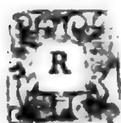
Error primæ sectæ.

Suessani error.

bum, vel lapidē capite funis alligatum; hæc.n. sunt mista corpora,& ad centrum feruntur grauitate elementi prçualentis per lineam perpendicularem, quæ simplex est, omnis enim recta linea ad centrum potentia simplex est. Parietes quoque ædificiorum, nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt, sed aliquando cadunt, & per lineam perpēdicularem deorsum feruntur: & omnino docet experiētia non minus mista grauia, quam elemēta per simplicem lineam descendere: quapropter illorum sententia sensui quoque aduersatur. Tertia verò secta errauit, quia non animaduertit posse duobus modis elementum in misto alijs dominari: vno modo in misto perfecto, vbi est facta vera mistio, & alia elementa vni obediunt; quare vnum ibi est principium motus, nō plura, nec vlla adest repugnantia, ob id motus ille est merè naturalis, & simplex: altero modo in misto imperfecto, vbi nō est facta vera mistio, neq; naturarum vnio, sed ibi sunt plura elemēta seruantia proprias naturas, & inter se pugnantia; ideo si vnum præualeat alijs, dici quidem potest dominans, sed impropriè, quia reliqua non sunt domita, sed reluctātur; ideò non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura postularet, sed mistus, magis tamen ad illum vergens, quàm ad motus aliorum; ibi ergo sunt plura principia motus, non vnum, proinde non simplex motus prouenit, sed mistus; non fit enim à sola grauitate, neque à sola leuitate, sed ab vtrisque simul agentibus, tanquam à duobus principijs; neque eo modo, quo aer descendit in igne, & ascendit in aqua, idem enim est motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aeris, quæ dum est in igne, dicitur grauitas, dum autem est in aqua, dicitur leuitas, quare est motus penitus naturalis: at ille non est motus naturalis, sed potius violentus, nulli namque elementorum ibi existentium est merè naturalis: quòd si etiam concederemus esse elemento dominanti naturalem, licèt hoc minimè verum sit, at negari saltem non potest esse violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Aristot. in principio primi libri de Cœlo, quando dicit mistum moueri iuxta elementum præualens; sed loquitur de motu tantùm naturali, proinde de motu perfecti tantùm misti, vbi vnum elementum primo modo alijs præualeat, hoc est facta vera mistione, & sublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Error tertiæ sectæ.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. X.

Reliquum est vt contraria argumenta soluamus. Ad primum Suessani dicimus naturam mistam efficere quidem motum mistum, si moueat quatenus est mista, & eiusmodi diximus esse animā, quę est verè addita formis elementorum; sed si natura mista moueat non vt mista, sed ratione naturæ simplicis in mistione prçualentis, facit motum simplicem; quia non alia ratione mouet, quàm ratione grauitatis, vel leuitatis, quę sunt principia simplicia: adde quòd forma mistionis, licèt in sua productione præsupponat formas elementorum, tamen postquam est producta, nullam habet in materia præcedentem formam, sed ibi sola adest absque alia forma; quare est principium motus simplicis, quum sit tanquam simplex forma. Ad secundùm similiter dicimus corporis misti, quatenus est mistum, non esse motū nisi mistum; sed quando mistum mouetur non vt mistum, sed ratione simplicis in mistione præualentis, tunc misti corporis simplex est motus; mouetur autem ratione simplicis, quando mouetur vel vt graue, vel vt leue; hæ nanque sunt propriæ elementorum conditiones, quæ ipsis competunt per essentiam, mistis verò per participationem. Ad tertium dicimus veram quidem esse illam propositionem, tale secundùm quid non potest eundem effectum producere, quem producit tale absolutè, sed aduersarios ea abuti: nam idem effectus ille dicitur, qui in omnibus est idem, & in nullo discrepat, & hac ratione idem produci non potest à tali remissè, qui producitur à summè tali: potest tamen produci idem secundùm aliquam conditionem, secundùm aliam verò discrepans, neq; hoc est absurdum: ipsi verò ita eam propositionem sumunt, quasi effectus productus ab eo, quod est minus tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producitur à summè tali, sic autem falsa est: dico igitur omnia, quæ mouētur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu simplici, hoc enim est necessariū, vt ante demonstrauimus, etiamsi alia sint minus grauia uel leuia, alia uerò magis: sed discrimen esse solùm in locis, ad quæ mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor uerò ad remotiorem à centro: fallacia autem huius argumenti deprælenditur considerando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduersarios retorquendo: nam aqua est minus grauis, quàm terra, ergo eorum argumento ostenderetur aquam motu simplici moueri non posse, si terra mouetur motu simplici, quę est summè grauis; propterea quòd minus tale non potest eundem effectum producere, quem producit magis tale: attamen certum est aquam esse corpus simplex, & moueri ęquè simplici motu, ac terrā, differentiam autem in locis esse constitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, est centro propinquior, quam locus, ad quem mouetur aqua, proinde non est idem motus, sed duo specie distincti: discrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, uel leuitatis, nullam facit differentiam in simpli-

Ad primū Suessani.

Ad secūdū.

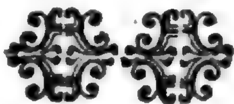
Ad tertiū.

simplicitate motus, sed solũ in locis naturalib. ad quæ mouentur corpora, non pôt enim minus graue eundem habere locum naturalem, quem habet magis graue; hoc igitur argumento ostenditur nõ posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summè graue, vel summè leue, sed non ostenditur non posse moueri motu simplici, quum potius necessarium sit vt omne graue, & omne leue, quatenus tale est, simplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipsa comparatione, qua isti met vtuntur: agens enim minus calidum non potest eundem calorem producere, quem potest agens calidius, idest non potest assequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tendit: itaq; si ritè est facienda comparatio, sumendus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem est locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter potest id, quod est minus graue ad quem mouetur id quod est magis graue; at non est necessarium vt differant etiam in modo motus, simplici nanq; motu hæc omnia mouentur: adde quòd differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, quod grauius est, magis superat resistentiam medij, quam id, quod est minus graue: quanquam enim aliqui hoc inficiari audẽt, tamen adest aduersus eos testimonium Aristotelis in contex. 6. quarti libri de Cœlo, vt ibi videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minus grauis differat in pluribus a motu rei grauioris, at non est necessarium vt in omnibus differant, quod illi hoc argumento ostendere voluerunt. Quòd verò aduersarij nitantur Auerrois testimonio, certè vanum est, quum clarum sit Auerroem existimasse motum misti factum secundùm præualens elementum esse simplicem, aut apud eum legere est in commen. 8. & 12. primi libri de Cœlo: quod verò ex Auerroe sumunt in commen. 7. eiusdem libri, etiamsi admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Auerroes mentem Aristotelis in ijs verbis non est assequutus; putauit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorum, vt turbinis, & venti, qui simplex esse videtur, nec reuera est; quum tamen Aristotele loquatur de motu misti perfecti, qui verè est simplex: sed admissa etiam Auerrois sententia, quę secundùm se vera est: motus enim turbinis, ac venti mistus est: non ob id asserit Auerroes motum misti perfecti factum secundùm elementum præualens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitratur. Illa etiam, quę a Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt mistorum corporum motus simplices esse non posse, sed esse mistos, considerant mista prout mista sunt: nam pręcipuè respiciunt animata, quæ verè sunt mista, vt antea diximus; a natura .n. mista quatenus mista est, non potest nisi mistus motus prouenire; at non dicerent motum misti factum secundùm elementum præualens, hoc est ratione grauitatis, vel leuitatis, mistum esse, immo apertè affirmat Simplicius hunc esse simplicem. Ad illa verò, quæ a tertia secta sumebat, responsio patet ex ijs, quæ dicta sunt. Ad quart.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE CONSTITVTIONE INDIVIDVI.

Proœmium Libri. Cap. I.

MAgna est inter philosophos altercatio de substantia indiuidua à quonam constituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoque temporibus posteriores philosophi de eadem controuersantur, ita vt ad hunc vsque diem sub iudice lis esse videatur, nec paruum operæpretium facturus sit quisquis eam diremerit, & huiusce rei veritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, de dimittenda prorsus hac disputatione non parum cogitaui, quum viderem eam ad naturalem philosophum minimè pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum; ideoque vererer ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderē, quod plerisque alijs obijcere solitus sum: quum enim multi & in Arist. interpretando, & in philosophicis libris conscribendis alienas a proposito disputationes instituere soleant; & tum ea, quæ ad Metaphysicum attinent, tractare diffuse in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quę ad contemplatiuas scientias, & ad logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & varijs alijs modis diuersas disciplinas coaceruare non dubitauerint, haudquaquam in hoc Peripatetici, neque artificij Aristotelis imitatores; ego ab hac philosophandi ratione me abhorrere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abstinui, nisi obiter, ac leuiter aliqua tangere occasione forte coegerit: ob id quum indiuidui constitutionem, quam nostri indiuiduationem vocant, a solo Metaphysico declarandam esse animaduerterem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderer. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixè me illi rogarunt vt à proposito desistens hac quoque de re scribere, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eo facilius vt eorum precibus obtemperarem adductus sum, quòd considerui me nō scientiam ipsam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, sed separatos, distinctosque inter se libros scribendos suscepisse; proinde satis fore si lectores admonerem vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerēt, quemadmodum ego quoq; illum ad primā philosophiam pertinere profiteor, atq; protestor. Adde quòd ad institutum quoque meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: quum enim eo consilio scribere de rebus naturalibus constituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Aristotelis libros naturales quotannis interpretandi, prolixis disputationibus declarationem verborum, sensuumque Aristotelis, quòd ante facere me oportuit, amplius interrumperē, sed magnum in ea progressum facerem; in vsu autem positum sit vt qui primum librum de Cœlo interpretandum suscipiunt, omnes disputationem ineant de ratione singularitatis, occasionem à verbis Aristotelis nacti in particula 92. eiusdem libri; rectus me facturum esse existimaui, magisque, & alijs, & mihi satis facturum, si scriptis hanc operam præstitissem, quàm si vel voce id exequendo seriem verborum Aristotelis alienis contemplationibus, quam ne proprijs quidem interrumpere me amplius velle professus sum, interrumpere voluissem; vel vtrumque recusando, & multorum desiderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detrectare viderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia postquam aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipse sentiendum putem in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem. Cap. II.

ANte omnia intelligendum est de quonam quęstio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta a materia, de hac dubitare minimè possumus quin suaptè natura sit hæc; quum enim ita simplex sit, vt nec substantialium partium, nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse vnitatem speciei, ac numeri: ob id Aristoteles in contextu 92. primi libri de Cœlo de sola materiali substantia eam propositionem protulit, aliud est Cœlum, aliud est hoc Cœlum, & quum Cœlum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cœlum, formam mistam materiæ; proinde significauit in substantia materiali aliud esse formam vt forma est; aliud esse formam cum materia, & formam quidem vt forma est, speciei vnitatem constituere significans, formam verò vt iunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali considerandum nobis proponitur a quo reddatur hæc, hoc est; quænam sit interna ratio singularitatis, a qua fit vt indiuiduum sit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta est hac in re difficultas, quod tria sunt in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hęc prerogatiua tribui posse videtur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita vt per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Porphyrius in capite de specie, quando dixit singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta nō possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidentium collectionem definire visus est, & hanc ipsius rationem statuere. Hæc tamē sententia accipienda esse non videtur, neque credendum id voluisse Porphyrium: nam substantia est secundùm naturam prior accidentibus, ideò dari oportet in categoria substantiæ substantiam indiuiduam, quę ab accidentibus non pendeat, & in illo priori naturæ sit aliquid distinctum ab accidentibus omnibus, quo hic homo est indiuiduus homo, adeo vt illa accidentia singularitatem consequantur potius, quam constituant: quare non id respexisse uidetur Porphyrius, ut asserret veram rationem singularitatis, sed signum tantummodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neque igitur accidens vllum, neque accidentium omnium collectio est uera ratio singularitatis.

Substantia abstracta est hæc per seipsam.

Accidentia non possunt esse causa singularitatis.

Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta. Cap. III.

REliquitur ut uel à materia, uel a forma indiuiduum sit hoc, & utraque sententia sectatores, & argumenta pro se habet, Thomas enim, & in memorato loco primi libri de Cœlo, & in opusculo 29. & in prima parte summæ quæstione tertia articulo secundo, & tertio, & alijs quoque in locis, inquit materiam signatam idest determinatā principium esse singularitatis; huic enim iuncta forma fit singularis, & dicitur forma huius materiæ: sed non satis expressit Thomas quid per materiam signatam intellexerit, quo factum est ut non eandem illi sententiam attribuerint cęteri, qui eum hac in re sequi uoluerunt: aliqui enim dixere materiam signatam significare materiam quantam determinata quantitate, eamque esse rationem singularitatis, quam sentētiam pluribus argumētis comprobarunt. Primum quidem rationem singularitatis esse materiam probant testimonio Aristotelis in contextu 12. quinti Metaphysicorum, ubi dicit unum numero esse id, cuius materia est una, sic enim definit unitatem numeralem nō per formam, sed per materiam; quoniā igitur illa est ratio singularitatis, per quam ipsa singularitas definitur, definitur autem per materiam, dicendum est materiam esse id, quo indiuiduum est hoc. Hoc idē significauit Aristoteles in contextu 92. primi libri de Cœlo, dum inter Cœlum, & hoc Cœlum hanc differentiam statuit, quòd Cœlum formam significat, hoc autem Cœlum formam cum materia: censuit ergo illi dictioni, Cœlum, respondere formam, illi autem particulę, hoc, respondere materiam, proinde indiuiduum non per formam esse hoc, sed per materiam. Hoc autem confirmatur: quia forma rem potius uniuersalem significat, quàm particularem, ut ibi clarè asserit Aristoteles dum dicit Cœlum uniuersale significare formam; & ibi Auerroes inquit formam esse subiectum uniuersalitatis, idest esse obiectū illius uniuersalis, quod mente concipitur: hoc idem denotauit Aristoteles in prædicto contextu 12. quinti Metaphysicorum, quando declarans quænam sint unū specie, dixit, unum specie ea sunt, quorum ratio est una, ratio autem apud Aristotelem significat formam; putauit itaq; Aristoteles formam facere unitatem speciei, nō unitatem indiuidui. Præterea indiuiduū per illud fit hoc, per quod ab alijs distinguitur, atqui per formam non distinguitur ab alijs indiuiduis eiusdem speciei, etenim illa quę differunt forma differunt specie, ideoque græci formam, & speciem vno, & eodem vocabulo, εἶδος, uocant; igitur non per

Opinio Thomæ.

Opinio aliquorū Thomistarum.

Primū argumentum

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

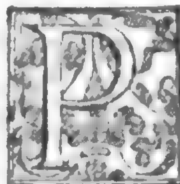
Quartū argumentum

Quintum argumentũ. per formam indiuiduum fit hoc. Hoc idem te statur Arist. in contex. 28. septimi Metaphysic. dũ inquit, Socrate & Callias differunt propter materiam, idem autem specie; atqui differunt per illud, per quod fiunt hic & hic; per materiã igitur fiunt singulares, per formam verò conueniunt, & in eadem specie constituuntur. Sic igitur patet materiam esse causam singularitatis.

Sextũ argumentum. Quòd aũt id præstet materia cum quantitate determinata ita probant: substantia singularis est illa, quæ neq; in subiecto est, neq; de subiecto prędicatur, & ab alijs omnib. distincta est; has autem oẽs cõditiones habet per materiam quãtam, ergo materia quanta est idonea ratio singularitatis: minorem probant, quia materia secundùm se neq; in subiecto est, neq; de subiecto prædicatur, ratione aũt quantitatis determinatæ distinguitur ab omnibus alijs; statuta enim quantitas ita rem circunscribit, vt eam à cunctis alijs separet, & hac posita ponitur absque dubio singularitas, & ablata aufertur; si nãque certam quãtitatem res habeat, iam est singularis, & è conuerso si est singularis, certam habet quantitatem: nam si lignum aliquod diuidatur, ex partitione vnius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna singularia, quę dum con iuncta, & cõtinuata erant, vnum numero erat lignum, qm vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata consistit singularitas. Verùm hi, qui hanc sñiam tuentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt. n. duplicem esse quantitatem; vnam interminatam, quę est æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram verò terminatam, quæ insequitur formam, & vtranque ad constituendam singularitatem concurrere: qm quantitas interminata radix est, & origo prima diuisionis, per eam. n. materia est in multas partes diuidua ad multa singularia constituenda; terminata verò p̃bet actum indiuisionis in se, & diuisionis ab alijs; quare exequitur, ac perficit ipsam vnitaté numeralem, & præbet actum singularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam sequuntur, & negãt quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam signatam, ut Cardinalis

Caietanus Caietanus in tractatu de ente & essentia: inquit. n. materiam signatam significare non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita vt non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, semper ipsam reddit propinquiorem illi formę recipiendæ, & illi determinatæ quantitati, adeo vt in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quãtitatem, neque ad aliam formam, nisi ad hanc singularem; hanc igitur materiam signatam inquit Caietanus esse illam, quæ à Thoma dicitur esse principium singularitatis.

Dictæ sententiæ, & sententia Aegidij impugnatio. Cap. IIII.

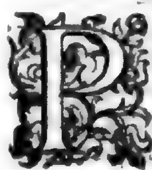
PRo huius sententiæ confutatione plura legere apud Scotum possumus in secundo sententiarũ, d. 3. q. 4. & 5. vbi efficaciter ostendit neq; materiam, neq; quantitaté esse posse rationem singularitatis; plura etiã apud Ioan. Bacconium secundo sententiarũ, dist. 11. artic. 2. necnon tertio sententiarum, distin. 12. Sed ego in præsentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinionis falsitas demonstratur, breuiter adducam. Necesse est dum ma *Confutatio sententiæ Thomæ.* teriam quantã ponimus principium singularitatis, vt ei hoc competere dicamus vel quatenus est materia, vel quatenus est quanta, ita vt vel ipsius materiæ naturam, vel quantitatis dicamus esse rationem, qua indiuiduum constituitur; neutrum tamen dici potest: non materia, quoniam illud per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quo distinguitur ab alijs; at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia secundùm se sit vna numero, & in omnib. eadem; ergo materia secundùm se non est illud, per quòd Socrates fit hic. Præterea indiuiduũ, quum per se existat, summam habet perfectionem, & supremum actum; quia quanto magis in categoria descendimus, tanto magis ad perfectionem, & ad actum transimus, adeo vt indiuiduum habeat actum supremum, qui in illa categoria haberi possit: quod ab ipso quoque Thoma asseritur in prima parte summæ, q. 3. artic. 4. vbi dicit; esse est actualitas addita essentiæ, & ad eam refertur vt actus ad potentiam; contra verò materia secũdùm se summam habet imperfectionem, & meram potentiam absque vllo actu: ergo nullo modo statui potest ęquata, & immediata ratio, qua indiuiduum est hoc, sed necesse est materiam ab aliquo alio restringi, & actuari, ut fiat propria huius indiuidui; quare illud aliud dicendum erit principium singularitatis, non materia, idque mihi videntur omnes concedere, quum nemo dixerit materiam nudam hoc munere fungi: relicta igitur materia illud aliud considerare oportet; patet. n. illos qui ponunt materiam vt quãtam principium singularitatis, absque dubio non materiam, sed quantitatem dicere esse singularitatis principium, quæ est Aegidij senten *Aegidij sententia Cõfutatio.* tia in suis Quodlibetis, quæst. 11. Sed neq; hoc dici potest, quoniam antea ostensum est nullũ accidens posse statui principium substantiæ singularis. hęc enim in categoria substantię infimum mediæ lineæ gradum obtinet, de qua secundę substantię per se & essentialiter prædicantur; quo circa non potest in suo gradu constitui per aliquod accidens, quoniam non posset

N

ſet eſſe niſi vnũ per accidens, quum ex ſubſtantia & accidente conſtaret. quare non poſſet de eo ſecunda ſubſtantia prædicari per ſe. Debet igitur dari ſubſtantia indiuidua, quæ ſit vnum per ſe, & prius omni accidente, ita vt ſeclusis per intellectum accidẽtibus omnibus ſit perſe ſubſtantia indiuidua. Præterea ipſam ſecũdùm ſe quantitatem conſiderando oſtendo eã non poſſe ſtatui rationem ſingularitatis; vel enim ſumitur interminata, vel terminata, quorũm neutrũ dici poteſt: non interminata, quia dum eſt huiuſmodi, nondum eſt hoc indiuiduum; etenim indiuiduũ tunc incipit eſſe hoc, quum à forma terminatur quantitas; itaq; ſi quãtitas interminata faceret hoc, indiuiduũ eſſet antequam fieret, & antequàm haberet proprietates (vt vocant) indiuiduales, quibus diſtinguitur ab alijs; adde quod quantitas interminata æterna eſt apud Ariſtotelem in prima materia, & eadem manet in corrupto, quæ fuit in genito, ergo non facit indiuiduum hoc; nam indiuiduum quatenus eſt indiuiduũ, eſt ab alijs omnibus ſeiunctum, ac ſeparatum. Neq; quãtitas terminata, hęc enim prę ſupponit formã, a qua terminatur, & fit hæc; igitur formæ potius eſt tribuenda hæc prærogatiua, vt per eam indiuiduum ſit ſubſtantia ſingularis in illo priori naturæ, quod ante quantitatis terminationẽ conſideratur. Præterea ſi quantitas terminata eſſet præcipua ratio ſingularitatis, ego nunc non eſſem idem homo numero; qui in pueritia fui; neque idem in pueritia, qui fui in infantia; hæc enim augetur, & mutatur, nec manet eadem numero, quare neque idem indiuiduum, quod ab ea conſtitui dicitur. Caietani quoq; opinio defendi non poteſt, qui dixit non materiã cum quantitate, ſed materiam cum potentia proxima ad determinatam quantitatem eſſe principium ſingularitatis; nam ſi ſecundùm ſe, & in ſuę naturę puritate materia ſumatur, indifferens, & cõmunis eſt; quare non põt conſtituere hoc, & ipſum ab alijs ſeparare: ſi verò ſumatur vt coarctata ita ad recipiendam hanc quantitatem, vt non ad aliam, neceſſe eſt vt ab aliquo ſit coarctata, idq; potius dicendũ erit principium ſingularitatis, quam ipſa materia, conſiderandum ergo eſt quodnam ſit illud: nã ſi ritè philoſophari velimus, eſt potius forma, quam quantitas; materia enim a forma reſtringitur, & primum habet potentiam ad formam, deinde ad quantitatem per formam, quoniam hæc terminata quantitas inſequitur formam: mirum itaque eſt cur vir iſte dicere maluerit materiam cum potentia ad hanc quantitatem, quam cum potentia ad hanc formam, eſſe principium ſingularitatis; ſiquidem materiam formam primò reſpicit, deinde quantitatem, & alia accidentia per formam.

Obiectatio ſententiæ Caietani.

Pro declaranda ueritate fundamenta iaciuntur. *Cap. V.*

Er ea, quæ hactenus dicta ſunt, videtur ſatis eſſe demonſtratum, nec materiam, nec aliquod accidens ſiue vnum, ſiue plura, neq; materiam cũ aliquo, vel aliquibus accidentibus poſſe ſtatui principium ſingularitatis; relinquitur, vt hoc non aliunde peti poſſit, quàm à forma, à qua omnis diſtinctio, & omnis determinatio prouenit. Ad hanc ſententiam complures accedere viſi ſunt, non tamen eodem modo, neq; etiam ſatis claram ipſam rei veritatem reddiderunt; Ego igitur perſpicuitatis, ac breuitatis gratia imprimis huiuſce rei veritatem aperire nitar, deinde conſiderabo quomodo alij ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia eſt non eandem eſſe quæſtionem de multitudine indiuiduorum ſub eadem ſpecie, ac de ſingulorum vnitate numerali, ac diſtinctione inter ſe; multitudo namq; indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit a diuiſione materię; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alijs, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & a perfectione rei, ideo tribuitur a forma; nam formæ officium eſt determinare, & conſtituere hoc aliquid, vt inquit Ariſt. in ſecundo cõtex. ſecundi libri de animã munus etiam formæ eſt ſeparare, ac diſtinguere rem ab alijs, inquit enim Ariſt. 7. Metaphyſ. contex. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit; propterea Auerroes in prima diſputatione cõtra Algazelem in ſolutione octaui dubij dicit, cauſa multitudinis numeralis eſt materia, cauſa verò diſtinctionis in multitudine numerali eſt forma. Sciendum præterea eſt, quod, quum formæ officium ſit dare eſſe, & actum rei, hoc eſſe duplex eſt, proinde & duplex actus, vnum eſt eſſe eſſentię, alterum eſt eſſe exiſtentię; quare actus quoque ſumi poteſt tum pro gradu eſſentiæ, quem tribuit forma, ſiquidẽ forma animalis conſtituit animal, forma verò hominis hominem; tum pro actu exiſtentiæ extra animam, quẽ itidem forma tribuit; idq; puto Ariſtot. intellexiſſe in ſecundo contex. ſecundi libri de anima, quando dixit formam eſſe quæ facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè ſumi hoc aliqd pro oĩ determinatione ſiue ad eſſentiã, ſiue ad exiſtentiã pertinẽte, nã determinare, & actuare eſt ſolius formę officiũ. Dico prętera maius eſſe dare exiſtentiã actu, quã dare eſſe ſpecificũ, & eſſentiã conſtituere; plura n. requiruntur ad exiſtentiã, quàm ad eſſentiam rei conſtituendã; nam exiſtentia præſupponit eſſentiam, & eſt quiddam additum ipſi eſſentię, quod ipſemet Thomas in loco prędicto aſſerit his verbis, eſſe eſt actualitas formæ, forma enim dicit

Materia eſt cã multitudinis indiuiduorũ, ſed forma eſt cauſa diſtinctionis illorum inter ſe.

Duplex eſſe, & duplex actus.

Exiſtentia eſt actus additus eſſentia.

dicit potētialitatem antequàm ponatur in esse, ideo esse comparatur ad essentiam sicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliam formam generalē constituere propriam eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantæ, tamen tribuere non posse existentiam actu sine ope formæ specificæ, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere; maius igitur est tribuere existētiam actu, quàm essentiam rei constituere; quare si ad formā pertinet essentiam constituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere existentiam actu: quamobaem nec materia, nec aliquod accidens potest existentię actum tribuere, quum enim essentiam substantię non constituant, minus tribuere existētiam possunt, per locum a maiori. Hoc igitur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuēdum nobis est, solā formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare seu subalterna, seu specialissima; tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Forma, & essentiā, & existētiam tribuit.

Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

His ita constitutis dicimus totam huiusce rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò est maximè controuersa. Prior hæc est: forma vt essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, immò in ea tanquàm in communi essentia conueniunt omnia singularia; quia si sunt eiusdem speciei, eandem habere debent essentiam æquè cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit Aristot. in contex. 92 primi libri de Cœlo, quando dixit Cœlum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes dicens, forma est subiectum vniuersalitatis; nam essentia, & quidditas non est nisi vniuersalis. Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actu, quæ est quiddam additum essentiæ, dat vnitatem numeralem, & singularitatem, & separat indiuiduum hoc ab alijs. Hæc licèt in controuersia posita sit, tamen si diligenter consideremus, satis manifesta esse videtur: nam forma secundùm se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam vniuersale, quod secundùm suam naturam vel est communicabile pluribus, vel non est communicabile: forma quidem materialis est secundùm suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam a materia est suapte natura incommunicabilis; non enim causa est materia cur forma sit communicabilis, sed secundùm propriam naturam forma vel communicabilis, vel incommunicabilis est; ideò quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam, in qua pluribus communicaretur, formę verò incommunicabili talem materiam assignare non oportuit. Quoniā igitur de materiali forma nunc sermo est, ea secundùm se est communicabilis pluribus; significat enim essentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt: sed eadem vt extra animam existens, nō potest esse nisi una numero, & facere indiuiduum hoc, quæ nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatem tribui, a quo tribuitur existentia, hęc autem tribuitur a forma, ergo a forma tribuitur singularitas, non a materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem causa multis extitisse videtur, quod forma ad existendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio sine qua non, quia forma non dat singularitatem nisi vt existens, existere autem non potest sine materia; neque ob id dicendum est formam habere existentiam à materia, sed potius materiam habere existentiam a forma, nam forma domina quodammodo est existentiæ, & sola dat existentiā, materia verò est ministra quædam, quæ formam sustinens illi famulatur vt existat; tali igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab alijs. Quod autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita ostendere possumus: vnitas numeralis, de qua loquimur, est vnitas positiua; at materia secundum se non est una numero positiuè, sed solùm priuatiuè, fit autem vna numero positiuè a forma; ergo non a materia, sed à forma fit vnum numero positiuè, non potest enim materia tribuere composito id, quod ipsa secundùm se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumento efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, ut ait Aristot. in contex. 12. 5. Metaphysicorū, vnum analogia, vnum genere, vnum specie, vnum numero; sed maxima omnium est vnitas numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod est vnum numero, est etiam vnū specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, vt sit vnum specie, vel numero; neq; si est vnum specie, vt sit vnū numero, maior.n. vnitas cōtinet in se minorem, non è conuerso; itaque sic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus pōt tribuere maiorē, ergo quod non potest tribuere vnitatem speciei, id minus pōt tribuere numeri; atqui nec materia, nec accidens ullum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam speciei; minus igitur potest facere unam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ di-

Prima conclusio.

Secūda conclusio.

Forma materialis secundū suā naturā est communicabilis, forma verò abstracta incommunicabilis.

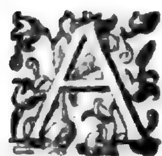
Materia est existētiæ causa vt sine qua non

Vnum dicitur quatuor modis.

uersis modis accepta constituat, & vnum specie, & vnum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est speciem vnam facit, & est ratio conuenientiæ omnium indiuiduorum hominum inter se, nec vllum in ijs discrimen ponit; eadem vt dans homini extra animam actu existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei additum, constituit vnum numero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hęc Auerrois sententia fuit, qui in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij dixit, causa multitudinis numeralis est materia, sed causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; distinctio autem ac determinatio a forma, nec potest fieri, nisi a forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97. videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenientiæ in multitudine numerali est forma; tamē in condicibus emendatissimis non legimus, conuenientiæ, sed distinctionis: & quamuis vtrunque verè dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur distinctionis quam conueniētię; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitate sed de vnitate indiuidui & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Auerroem legimus in secundo commentario secundi libri de anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est, per quam indiuiduum fit hoc; sed clarius in initio commentarij noni eiusdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam, quia non est indiuiduum nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam non per suā materiam] certè non potuit Auerroes clarius exprimere sensum huius nostrę posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formam vt dantem existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduum fieri hoc a forma, non a materia. In commentario etiam nonagesimo primi libri de anima inquit Auerroes, omne, quod est vnum, est vnum per suā formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem censuit Auerroes a forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Auerroes.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio.
Cap. VII.

AB hac sententia, quam ego verisimam esse puto, nonnulli aliquantum recessisse videntur; qui considerantes non sine materia cōstitui indiuiduum hoc, dixere nec solam materiam, nec solā formam esse causam singularitatis, sed simul vtranque; quatenus enim hę duæ substantiales partes extra animam existentes coniunguntur, eatenus constituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem videntur proximè ad veritatem accessisse, sed aliquantum etiam ab ea recessisse: quòd enim materiam necessariam esse dixerint in constitutione indiuidui, in hoc optimè eos sēsisse arbitror, sed in eo defecisse, quòd æquè materiæ ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum sit solam formam esse primam, & ęquatam causam singularitatis, materiam verò causam quādam secundariam & sine qua non, quatenus famulatur formæ ad existendum, & ad constituendum hoc aliquid. Hoc videtur satis à nobis supra esse demōstratum, possumus autem id magis declarare, & ostendere nitentes proprijs eorum fundamentis; ex eo enim quod ipsi de essentia confitentur possumus de existentia optimè argumentari: essentiam & quidditatem asserunt ipsi esse solam formam, qua in re optime sentiunt; & solam formam constituere speciei vnitatem, non materiam, formam tamen nō sine materia; materia enim est necessarium fundamentum, & vehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas est quidē forma tantùm, non tamen forma per se sola existens, sed forma, cuius est necessaria conditio vt sit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuersalem per solam formam definiret, essentiam hominis non exprimeret, licèt sola forma sit essentia; sed definiendus est homo per formam in tali materia, idque traditur clarè ab Aristotele in proœmio primi libri de anima. Hoc idem de existentia dicendum est, nam absque dubio a sola forma tribuitur, simulque vnitas numeralis, non a materia; sed materia est necessaria conditio formæ ad existendum, nam forma si materiam realem habeat, in qua hæreat; facit rem actu existentem, & vnam numero ab alijs distinctam: quemadmodum igitur, licèt materia sit quidditati necessaria vt vehiculum, ob id tamen non fit vt etiam materia sit quidditas, neque per id stat quin quidditas sit sola forma; ita necessaria est extra animā materia ipsi formæ ad constituendum indiuiduum, neq; per id stat quin sola forma constituat ipsum, quum solius formæ officium sit determinare, & constituere, licèt pręstare hoc nequeat sine famulatu materiæ. Concedimus igitur materiā, & ad essentiam, & ad existētiam esse necessariam vt conditionē, sine qua non; hanc tamē in pręsentia non quęrimus, sed quęrimus immediatam, & ęquatam causam singularitatis, quam dicimus esse solā formam. Cęterùm ne ob ea, quæ diximus aliquis in errorē labatur, non est ignoranda differentia inter vniuersale, & singulare in comprehendenda materia: quum enim necessaria sit materia & vniuersali, quod significat

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Vniuersale & singulare diuersis modis ad materiā se habent.

ficat essentiam, & singulari, quod extra animam existit, hoc tamē discrimen habent, quod vniuersale materiam complectitur vt conditionem necessariam, at non vt partem; quo fit vt materia non sit essentiæ pars, sed solum necessaria conditio, & fundamentum: singulare vero materiam complectitur etiam vt partem, siquidem substantiæ indiuiduæ extra animam existentis duæ sunt partes, materia, & forma: discrimen hoc exprimere voluit Arist. in contex. 92. primi libri de Cœlo, quando dixit Cœlum vniuersale esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia mistam; quamuis enim cœlum non habeat materiæ, & formæ compositionem, habet tamen per analogiam, & similitudinem, quatenus habet quidditatem in materia sensili: hoc etiam idem significauit in nono contex. tertij libri de anima vt ibi videre est; hoc tamen ijs, quæ modo diximus, minimè refragatur; aliud enim est indiuiduum, aliud est indiuiduans, indiuiduum quidem ex materia & forma constat tanquam partibus, at per hoc non stat quin indiuiduans sit sola forma, cui famuletur materia tanquam causa sine qua non; eadem igitur materia indiuiduato est pars, indiuiduanti autem non pars, sed conditio. Præterea vero non est ignorandum, sicuti forma duobus modis sumitur, ita materiam quoque accipi duobus modis: sicut enim forma tum vt essentia rei sumitur, tum vt præbens existentiam actualem, ita necesse est materiam quoque duobus muneribus fungi, quatenus formę vtroque dicto munere fungenti famulatur: vno igitur modo sumitur materia pro necessario fundamento quidditatis nulla habita ratione actualis existentiæ extra animam, sic accepit materiam Aristot. in proœmio primi lib. de anima, quando dixit omnem formam naturalem esse definiendam per materiam, sic enim etiam homo vniuersalis est forma in materia, non tantùm homo singularis, sed consideratur tunc materia vt animo concepta sub essentia rei, non vt actu existens extra animam. Altero modo sumitur materia vt actu existens extra animam sub forma, & per formam, eaque solet ab Aristotele appellari materia sensilis, quia per formam est facta sensilis, quemadmodum etiam per formam existit, & per formam est hæc singularis; & hæc omnia dicere est dicere compositum indiuiduum existere, & esse hoc per formam, non tamen sine materia; quoniam enim materia non existit, nisi ut facta hic homo, uel hic equus, uel aliqua alia res; ideò materiam existere est compositum existere, & Aristot. nomine materiæ sensilis significare solet materiam ut existentem extra animam, proinde ipsum compositum, quod per formam existit; attamen dum materiam existentem distinguimus a toto composito, ea est quidem ipsius compositi pars, sed talis pars, quæ singularitatem non tribuit, sed potius ab alio recipit, nempe a forma; nisi eatenus materiam quoque facere singularitatem dicamus, quatenus famulatur formæ constituenti hoc aliquid, hoc est, quatenus causa secundaria, & sine qua non, & in hoc illos defecisse dicebamus; q. n. ad formā attinet, nos ab eorum sententia non recedimus.

Materia dupliciter sumitur vt & forma.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis. Cap. VIII.

Scotus de hac re loquitur in secundo libro sententiarum distinctione tertia, & eam fusissimè tractat septem continuis quęstionibus, ubi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoq; refutauimus; uidelicet rationem singularitatis esse materiam, uel quantitatem, uel aliquod aliud accidens, uel materiam cū quantitate: sententiā autem, qua statuitur formā esse singularitatis principium, & quam nos ueram esse arbitramur, non confutat: quare uidetur ad hanc potius accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillimè trahi potest, ut mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in quęstione sexta, sed clarius in Quolibetis quæstione secunda articulo secūdo: putat enim duas in omni composito formas esse considerandas, unam uocat formam partis, alteram uerò formam totius, idest formam, quæ est pars & formam, quæ est totum; nam formam partis inquit esse illā quę est altera pars cōpositi, ut est in homine rationalitas; formam uero totius inquit esse totam quidditatē hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat. n. etiam materiam esse partem quidditatis ita ut humanitas nō totam notet formam hominis, sed formam, & materiam simul complectatur: & quoniam materia & forma referuntur inuicem, proinde oportet tot modis unam dici, quot dicitur altera; ideò his duabus formis duas dicit respondere materias, quas similiter uocat materiā partis, & materiam totius: materiam enim partis inquit esse illam, quæ est altera pars compositi, & subijcitur formæ partis, & ad eā refertur; materiam uero totius respondere ait formæ totius, eamque uocat differentiam indiuidualem, seu entitatem indiuidualem, quæ coarctat formam totius, idest quidditatem, omnis enim quidditas est uniuersalis, & coarctatur ab ipsa entitate indiuiduali; quamobrem entitas indiuiduantis habet locum materiæ, quæ respondet formę totius, & uocatur a Scotistis hęcceitas, quā dicunt esse principium singularitatis. Sed uidēs Scotus aliquem ipsi obijcere posse, & quærere quidnam sit hæc differentia indiuiduans: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia, vel accidens; accidens autem esse non potest, quia

Forma duplex secundum Scotum.

Materia duplex secundum Scotum.

iam uniuersè hanc sententiam Scotus confutauerat, quod aliquod accidens possit esse singularitatis principium; sed neque substantia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdem speciei differre inter se per differentiam substantialē, quod Porphyrius negauit, immò id omnes negant. sic enim differrent indiuidua non solùm numero, sed etiam specie; quare relinquitur, vt sit nihil: soluit hanc difficultatem dicens differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddam prius omni accidente aduenientem, neque etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neque vllam aliam rem illi additam, sed solùm esse aliam realitatem; quod significare videtur non esse aliud ens seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Aristo. quinto Metaphysicorum duodecimo inquit vnum numero esse cuius materia est vna, Scotus dicit Aristotelem ibi intelligere non materiam partis, sed materiam totius, & hanc esse illam hæcheitatem, ac differentiam indiuiduā, quæ est singularitatis principium: hanc interpretationem adducit Scotus tum in illa quæstione sexta, tum in commentarijs suis in librum illum; & hāc eandem attulit Ioannes Bacconius in tertio sententiarum distinctione duodecima, dum tueri volēs eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumētum, quod ex eo loco Thomistæ accipiunt ad probandum illud esse officium materiæ; inquit enim materiam ibi non significare illam, quæ est altera pars compositi, sed totū ipsum compositum sensile, quod extra animam existit. Sic etiam quando in primo libro de Cœlo Arist. dicit Cœlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus formam ibi sumi pro forma totius, idest pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit hoc enim modo Cœlum uniuersale est forma, hoc autem Cœlum est forma commista materiæ, idest quidditas in re singulari.

Ioann. Bacconius.

In quo sensu opinio Scoti defendi poßit, & in quo non poßit. Cap. IX.

HÆc Scoti sententia vel vana, & commētitia est, vel est ipsamet opinio nostra, quod forma sit principium singularitatis; in alio enim sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicē esse formam, id omnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat duas esse formas re distinctas, rationalitatem, & humanitatem in homine, id minime est concedendum, quum vna, & eadem forma sit, & vtraque eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia; neque enim rationalitas, neque humanitas materiam continet vt partem, sed solùm vt vehiculum, & conditionem necessariam: admittere tamen possumus eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas verò expressè, notat enim formam humanam in tali materia; quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam cōcedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, vt eadem vocetur forma prout extra animam habet esse reale, & quidditas prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duę formæ, quia vna alteram reprę sentat; vt equus in animo, & equus extra animam nō duo equi sunt unus, alter enim est imago alterius. Materia uerò totius, quam Scotus ponit distinctam a materia partis, nil aliud est, quam ipsum compositum extra animū existens; quod si ipse materiam nominare vult, nō est appellatio absurda, quum ipse quoque Arist. aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositū, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam ut existentem; non enim aliter existit, quam formata; & sic est ipsummet compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentum a Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præterquam quod materiam, quam ipse uocat partis, negamus esse partem quidditatis: sed hoc ad propositam nobis considerationē non attinet, ideo de eo in pręsentia disputandum non est. Quod uerò ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat principium singularitatis esse differentiam indiuidualē, seu hæcheitatem, uidendum est quidnam per hæc intelligere possit: materiam quidem ut partē compositi non intelligit, iam enim hanc sentētiam confutauerat; neque accidens aliquod, siue materiam ipsam ut aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoq; reprobauerat: restat igitur ut intelligat uel ipsum compositum, uel formam: uidentur quidē uerba significare compositum, quod extra animam existit, sed hoc est potius indiuiduatū, quā causa indiuiduans; & illa, quę ab ipso uocatur hæcheitas, si ipsam nominis uim spectemus, est reuera idem, quod singularitas, quæ est ille ipse effectus, cuius quęrimus causam, nec pōt assignari ut cā sui ipsius; affert igitur effectum pro causa, causam uerò ipsam, quā quęrimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquitur. Necesse est igitur ut formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere ut quidditatem, uel partem quidditatis; quoniam ipse apertè dicit hanc differentiam indiuidualē, seu hæcheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo

Rationalitas, & humanitas nō sunt duæ formæ.

Forma, & quidditas differūt ratione.

Quid sit materia totius.

Considera tio opinionis Scoti.

go intelligit formam vt existentem extra animam, iam enim diximus existentiam esse quid additum essentiæ: huic igitur sensui optimè aptantur omnia dicta Scoti, sic enim principium singularitatis non erit noua differentia substantialis aduenìens speciei tanquam nouũ ens, sed noua entitas (vt ipse dicit) hoc ẽ nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formę munus; forma enim vt est forma est differentia specifica; vt verò extra animam existens, est differentia indiuidualis, quę facit hoc, non potest enim existere, nisi vt hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod a forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia, & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipsum sub nube veritatem vidisse, ideoque non expresè, & clarè ipsam protulisse; quod enim ad hanc potius sententiam fuerit inclinatus, id maximè ostendit, quod in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quòd ei hæc sententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduersarijs adductorum. Cap. X.

Ad primũ.

Eliquum est vt aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contex. 12. quinti Metaphysicorum, vbi definit vnũ numero nõ per formã, sed per solã materiã, dicẽs unũ numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico, non esse ibi consiliũ Arist. exprimere ęquatam rationẽ singularitatis, sed solum propriam conditionẽ vnitatis numeralis vt a speciei vnitate distinguitur: quamuis enim causa vnitatis numeralis sit forma, tamen quia eadẽ est etiam causa vnitatis speciei, non poterat Arist. eandẽ afferre vt causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat quatenus est essentia rei, ideò vt errandi occasionem auerteret, non attulit formam vt causam vnitatis numeralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi vt existens; materiam igitur nominauit, sine qua non constituitur a forma vnum numero, cõstat enim indiuiduum ex forma, & materia tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitas indiuidui ab vnitate speciei: nam vnum specie fit a sola forma quatenus est forma, nec continet materiam nisi vt vehiculum formæ; at vnũ numero fit a forma existente, existit autem in materia, & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita sese habere ostendo argumento manifestissimo, peto ab aduersarijs, quando Aristot. dicit quorum materia est vna, quonammodo intelligat materiam vnam, an priuatiuè, an positiuè, priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristot. non potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quam vt probatione vlla indigere videatur; itaque necesse est vt dicamus intelligendam esse materiam vnam positiuè; atqui non est materia per se vna positiuè, sed per formam fit vna, quia forma est quæ facit hoc aliquid, vt ait Aristot. in secundo contex. secundi libri de anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristot. quàm hunc, vnum numero est cuius materia est facta vna per formam, quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Aristot. constituens tanquam notum quòd forma facit hoc aliquid, solam conditionem expressit, quam requirit forma vt hoc munere fungatur, conditio autem est vt ei famulatus materiæ, in qua existat, suppeditetur; sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis a ratione vnitatis speciei. Scotus verò ad hoc idem argumenmentum respondit Aristot. ibi non intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde eo non ostendi materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistæ. Eadem fuisse videtur etiam Ioannis Bacconio responsio, qui dixit Aristot. nomine materiæ non illã intelligere, quæ est subiecta formæ, sed totum compositum existens, quod ab eo frequenter materia sensilis appellari solet. Sed hæ solutiones non videntur diuersæ admodum ab ea, qua nos vsi sumus; quoniam materia vna positiuè facta per formam, est ipsummet compositum quemadmodum antea dicebamus: nostra tamen responsio magis exprimit rationem illius dicti Aristot. quam horum responsiones, vt consideranti patet. Deinde argumentum sumebant ex Aristot. in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi dicit Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam cum materia, proinde significare videtur Cœlum constitui hoc a materia, non a forma. Nos autem dicimus non eam esse Aristot. mentem vt dicat Cœlum esse formam, & hoc Cœlum per materiam constitui; sed potius denotat tam Cęlum,

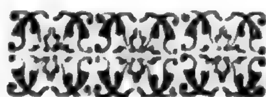
Scoti responsio.

Ioãnis Bacconij responsio.

Ad secũdũ

quàm hoc Cœlum ſignificare formam, diuerſis tamen rationibus conſideratam: Cęlu enim ſignificat formam vt eſt forma, & eſſentia. hoc autem Cœlum denotat formam vt exiſtentem cum materia ſenſili, & conſtituentem hoc indiuiduum. cuius duæ ſunt partes, forma, & materia, a forma tamen ſola conſtituitur, materia verò eſt id, quod tanquam ſubiectum recipit hanc actionem formæ, quam recipit etiam totum compoſitum tanquam denominatũ: non eſt tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus eſſe in eo materiam & formam re diſtinctas, ſed ſolùm ratione diſtinctas, eſt enim corpus ſimplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia, ſit autem hoc, & diſtinguitur ab alijs per proprium actũ, proinde quatenus exiſtit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem, & Ioannes Bacconius aliter reſpondere videntur, dicendo materiam ibi ſignificare totum compoſitum exiſtẽs; ſed ea reſpõſio a noſtra diſcrepare non videtur, ſicut paulo ante conſiderabamus. Ad
Ad tertiũ. Auerroem autem ibi dicentem formam eſſe ſubiectum vniuerſitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam cõſiderat quatenus eſt forma, & eſſentia, ſic enim eſt vniuerſalis, vt patet. Ob id etiam Ariſt. in contex. illo duodecimo quinti Metaphyſicorum dicit vnum ſpecie illa, quorum ratio eſt vna, quia ſumit formam prout eſt rei eſſentia, quæ ſolet ratio appellari, quæ.n.
Ad quartũ facit vnum ſpecie. Ad aliud argumentum dicimus ea, quæ differunt forma vt eſſentia conſtituente, vtique ſpecie differre; at illa, quę diſtinguuntur per formam vt exiſtentẽ extra animam, non eſt neceſſe vt ſpecie differant: indiuidua namque eiuſdem ſpeciei per formas primario diſtinguuntur, quia diſtinctas ſingula formas habent, has autem cum materia vnitas inſequitur plurium accidentium collectio in ſingulo indiuiduo, quę illius indiuidui propria eſt: & dicere quidem poſſumus per talem accidentium collectionem diſtingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, ſed ſecundario; quemadmodũ etiam dicere poſſumus per riſibilitatem differre hominem a brutis, eſt .n. quiddam poſterius, quod primariam differen-
Ad quintũ tiam inſequitur. Ad Ariſt. autem in contex. 28. ſeptimi Metaphyſicorum dicimus illud idem, quod de contex. 12. quinti libri paulo ante diximus, non eſſe mentem Ariſt. ibi exprimere primariam rationem diſtinctionis Galliæ, & Socratis, ſiquidem certum eſt eos non per materiam differre: ſed id ſolum reſpexiſſe vt rationem adduceret diſtinctionis indiuiduorum diuerſam a ratione conuenientiæ eorundẽ; quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in ſpecie, & forma, dicere non debuit eoſdem differre per formas, ſed materiam expreſſit, i. materiam ſenſilem, quæ extra animã exiſtit per formam, & eſt ſimul conditio, ſine qua non exiſteret forma, quocirca forma eſt, quæ cũ materia exiſtens ſeparat hunc hominẽ ab illo. Ad *Ad ſextũ.*
poſtremum argumentũ de quantitate, reſpondemus negandam eſſe propoſitionem maiorẽ, niſi addatur, primo: vera enim eſt ſi talis proferatur, illud, quo primo poſito ponitur ſingularitas, & diſtinctio huius indiuidui ab alijs, & quo primo ablato aufertur, eſt ſufficiẽs principium ſingularitatis; abſolutè autem prolata falſa eſt, nam etiã riſibili poſito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamẽ riſibilitas eſt principium conſtitutiuum humanitatis, propterea ꝙ non primo poſito, nec primo ablato: vera autem exiſtete maiore falſa eſt minor, qua dicitur, poſita materia cum quãtitate terminata ponitùr indiuiduum, & ablata aufertur, non enim primo poſita, nec primo ablata, ſed primò poſita forma actu exiſtente ponitur indiuiduum, & primò ablata aufertur; formam enim exiſtentẽ inſequitũ terminatio quãtitatis, quæ eſt quoddã inſequens ſingularitatẽ, at non conſtituens; & quãuis per eam ſecernatur hoc ab illo vt quantum a quanto, non tamen vt ſubſtantia à ſubſtantia, ſed per ſolam formam: illud aũt, quod dicunt, indiuiduum habere a materia vt neque ſit in ſubiecto, neque de ſubiecto prædicetur, negandum eſt; quia eſt petitio principij, illud enim quod facit vt indiuiduum de ſubiecto nõ prędicetur, eſt illud idem, quod facit vt ſit hoc, negamus igitur id eſſe materiam: in ſubiecto autem non eſſe competit omni ſubſtantię tum vniuerſali, tum particulari; quare a quacunque ſumat indiuiduum hanc cõditionem, nihil ad nos; quàre hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
LIBER DE COMMVNI RERVM GENERATIONE, ET INTERITV.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE communi rerũ generatione loquens Aristo. in duobus libris de ortu & interitu, imprimis essentiam eius significauit per definitionem illã, generatio est mutatio totius nullo sensili remanente vt subiecto eodem; deinde verò in secundo libro ipsius generationis causas declarauit: & quamuis eam definitionẽ tanquam notam proposuerit, vel saltem tanquam leui declaratione indigentem, quum sit definitio nominalis; plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quàm reuera sit, reddidisse videntur, quum multi, vt aliqua sua dogmata tuerentur, sensum Aristot. extorquere ausi sint: consistit autem potissimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur vt in regenita aliquid seruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idq; duplex, vnum quidẽ an aliqua substantiæ pars remaneat, alterum verò an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad substantiales partes attinet, certum est eas non posse omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam si ita interimi totũ intelligeremus, idest omnes substantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est: materia igitur excepta interpretes ad solam disputationem direxere, vt sit quæstio an aliqua substãtialis forma seruetur in genito, quę prius fuerit in corrupto: quam quæstionẽ alij quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione substantiali ad primam vsq; materiam resolutio fiat; hoc enim nil aliud est, quam nullam prorsus formam, sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate alię quoque non leuis momenti coniunctæ sunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm; & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures esse possint substantiales formæ in eodem composito. Cap. II.

CÆterum quia prima quæstio locum non habet, nisi statuamus plures simul substantiales formas in eodẽ composito existere posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum necessarium sit vna existente forma in composito vt eo intereũte fiat resolutio in materiam primã; ideò hac de re prius aliqua dicere oportet: quanuis enim ad Metaphysicum potius, quam ad Naturalem, hæc disputatio pertinere videatur; tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non inutilis, neque a proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur naturalium corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt, elementa, mista inanima, & viuentia; de elementis quidem quòd vna tantùm forma constent manifestum est, & à nemine vnquã negatum: ego vero de mistis quoq; inanimatis idem dicendum esse arbitror: quandoquidem forma misti, vt alibi dictum est, non est addita formis elementorum, neq; re ab eis distincta, sed quatuor ipsæ elementorum formę per mistionem in eam vnam migrarunt; ideò in misto inanimato vna tantùm forma inest, quæ mistionis forma nominari solet, nec distinguitur re a formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus tã simplicibus, quam mistis, ego quidem huius sententię sum, eorum quodlibet ex prima materia, & vna tãtùm forma

Elementa, & mista inanimata, vnam tantũ formam habent.

ma constare; discrimen autem esse solùm in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis dissẽtio penitus à negãtibus multitudinem formarum in quolibet viuente, credo enim in his ex necessitate plures formas inesse: primum quidẽ formam mistionis, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium, neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersæ, prout variç sunt diuersarum partium temperaturæ; alia nanque est forma mistionis in carne, alia in neruo, alia in osse: præter hanc habent animam tanquàm formam additam formæ mistionis, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari an partes animæ sint in eodem viuente distinctæ formç, an vna tantùm, quç varijs facultatibus prædita sit; sed hoc à prçsenti consideratione alienum est, & ad propositum nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuẽte insit anima, siue plures, certũ est vnum & eundem esse earum omnium interitum, seu recessum a corpore, nec fieri posse vt vna sublata remaneant aliæ. ideò ad alium locum hãc consideratione remittemus, satis in prçsentia esse arbitrantes animam tanquàm formam vnam, & formam mistionis in viuente corpore considerare: harum igitur duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primum quidem argumento ab ipsa rei natura deducto: forma enim mobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam postulat; anima igitur, quç est forma nobilissima, nõ debet hærere immediatè in materia prima, sicuti forma elementi, sed in materia magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est forma mistionis. Hoc idem confirmatur argumento sumpto à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, volatus, & si quç aliæ sunt; alter verò, qui fit iuxta elemẽtum præualens, si enim de turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse violentum, siquidem ab interno principio fit, neq; est minus naturalis, quàm si terra deorsum feratur, idq; apertè asserit Aristoteles in contextu 27. octaui libri physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnantes motus; ergo non ab vno principio fiunt, sed à pluribus, proinde à pluribus formis quia omnium naturaliũ motuum principium est forma, hæc enim propriè natura dicitur, vt alibi demonstrauimus: hunc autem animalis descensum naturalem attribuere animç ita vanum est, ut nihil uanius esse queat, quum potius repugnet animç, quam eam insequatur; patet enim eius principium esse grauitatem, quæ est causa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahens repugnat motui animç; quo fit vt progressio sit motus uiolentus corpori animalis quatenus graue est, quamuis sit ei naturalis quatenus est animatum, ut ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittẽdum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim qui à grauitate prouenit, nõ fit ab anima, quum, & dormiens animal cadat, & cadauer quoq; eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiã ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. octaui physicorũ, ubi dicit sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouẽtem, & partem per se motam: anima nanque est mouens instar nautç, & corpus instar nauis est motum: quod quidem de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam, & formam, materia uerò neq; mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quam id, quod mouetur, debet esse actu; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus testimonium Aristot. clarum in quinto libro physicæ auscultationis, ubi hoc discrimine separat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quòd id, quod mouetur, est actu, id autem, quod generatur, non est actu, sed potestate: quicquid ergo a seipso mouetur, debet habere duos re distinctos actus, proinde duas formas, ita ut una sit forma mouens, altera uerò materiam informans constituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animã, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se motam: quòd si utroq; officio sola anima fungi diceretur, ita ut sola ratione distinguerentur mouens, & motum in animali, ut aliqui dicũt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Arist. negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionem mouentis, & moti, si quid debeat mouere seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea uidemus non eodem interitu animam, & formam mistionis interire: anima enim interit per mortem, quæ est caloris uitalis, atque insiti extinctio: forma uerò mistionis interit per putredinem, quç est eductio caloris elementaris a calore ambientis; duæ igitur distinctæ formæ in corpore uiuẽte sunt anima, & forma mistionis. Hoc idem plura accidentia testantur, nam odores, & sapores formam mistionis insequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, uel plãta idem seruetur odor, qui in uiuente fuerat, eandem formam insequitur, & in uiuente, & in demortua; non igitur animam, sed solam formam mistionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit duas in uiuentibus

In omni viuente plures sunt formæ.

In libri de facultatib animæ.

Quòd anima sit re distincta à forma mistionis

Primum argumentũ

Secundum argumentum.

In libro de natura.

Tertiũ argumentum

Quartũ argumẽtum.

Quintũ argumentũ.

tibus distinctas formas: si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare nõ est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito.

Obiectio. Illud autem, quod maximè huic sententiæ aduersari, & multos mouisse videtur, est, quod quælibet res constituitur, & suscipit esse a forma, vnius autem rei vnum tantùm est esse, quare vnius rei vna tantum est forma, non plures; ideò Auerroes quoq; in commentario 63 primi libri physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actu est accidens; quũ ergo per formam res fit actu, non potest formę alia forma superuenire, sed sola accidentia.

Solutio. Nos verò ad hæc facilè respõdemus, dicimus enim, licèt vnius rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare quin eadem res sit, & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licèt aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt; si enim idem esset esse mistum, & esse hominem, omne mistum esset homo: igitur sano modo intelligẽdum est dictum illud, vnius rei vnum tantùm est esse; quum enim aliud sit esse generale, aliud vero esse speciale, potest una res habere plura esse generalia, non tamen plura specialia, sed vnum tantummodo; potest .n. idem indiuiduum esse, & corpus, & animal, & homo, at nõ potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes primo Metaphysicorum commẽtario decimoseptimo, quando dixit materiam prius recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiã formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materię fungitur, est enim tãquam præparatio materiæ ad recipiẽdam formam specialem, ideo a sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantum esse potest vnius rei non plures, quia vnius rei unum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantum est esse, excluduntur illæ formæ solùm, quæ non sunt subordinatę, nec una est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt forma hominis, & forma equi, & alię speciales formæ; at non excludũtur formæ subordinatę, quarum sola vltima fungitur officio formæ, & perficit omnes alias, quę cum prima materia constituunt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ: hæc enim alias continet, & vnum tantùm compositum constituit; quoniam, ut ait Aristot. in contextu 7. secundi libri de anima, ex actu, & potestate vnum fit: quãdo igitur ex prima materia & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quædam materia potestatem habens recipiendi ultimam formam, ex hac, & illis omnibus unum fit, si uerum est dictum illud Arist. ex actu, & potestate fit unum. De hoc igitur ultimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario 63. primi physicorum, quãdo dicit, quicquid aduenit ei, quod est actu, accidẽs est; quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret unum; ideo quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formę generali potest alia substantialis forma superuenire quia non solùm est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

Quo vnius rei vnũ sit esse, et quomodo plura

Quòd aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

Is ita constitutis ad propositam quæstionem facilè est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est resolutionem fieri penitus in materiam primam, si vna tantùm in elemẽto est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis vero inanimatis res non uidetur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitus interemptæ, sed manent secundùm aliquos gradus; qua de re tunc fusius loquemur, quum de mistione disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elemanta dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur, his enim omnibus modis fit mutatio non in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementariũ, ita vt aliquib. seruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cũ aliquot gradibus formarũ elementariũ, proinde nõ fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentius expendamus, dicendum est in his quoque ad primam vsq; materiam fieri resolutionem, quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum a forma misti, & hac interempta illi cum materia seruarẽtur iam misti forma esset addita formis elementorũ, quę manerent post interitũ misti: at non ita sese res hẽt, gradus .n. formarũ elementariũ in misto ab ipsa misti forma nõ distinguũtur, sed simul iuncti euadunt forma misti, adeo vt pter formam misti nil aliud in misto, sit nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter nil aliud est præter formam propriam, nisi prima materia, quæ sola illam formam pręcessit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui sunt in hac forma genita, præfuisse etiam in forma corrupta, nil aliud est, quam considerare illarum formarum conuenientiam & inter se, & cum formis elementorum, quæ modo est maior, modò minor, semper tamen cum distinctione specierum;

De mutua elementorũ mutatione.
De mutatione misti inanimati.

cierum; at non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum a forma genita, sed sint iidem et, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt: sed hoc clarius fiet, quum de mistione agemus. Quod si contendere etiam aliquis velit hos manẽtes gradus esse aliquid, quod præfuerit & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius est momenti, quum Aristoteles nunquam dixerit necessarium esse vt in substantiæ mutatione omnes substantiales partes præter primam materiam intereant, sed solùm dixerit mutari formam substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autẽ sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur at non formalitas, hãc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vtcunque id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis: quemadmodum è contrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert vtro modo dicamus, dummodo quomodo se res habeat intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum a forma misti genita, & a forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui reipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamen formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorum non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuentis interitum remanet forma mistionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnam, siue plures, deinde post quandam membrorum statutam formationem animam aduenire: quantuis enim hoc in generatione viuẽtis occultius fit, quam in eiusdem interitu, asserendum tamen esse videtur idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum: Quòd enim post recessum animæ maneat aliquandiu forma mistionis, ostẽditur duobus his fundamentis constitutis; non idem est interitus animæ, ac formæ mistionis; & forma mistionis nõ potest in toto corpore interire, nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam supra tetigimus, quia duplex in viuente est calor; vnus elementaris, qui est calor temperaturæ; alter vitalis, qui insequitur animam, de quo loquitur Aristoteles in libro de vita & morte, & in secundo de ortu animalium capite tertio; vbi apertè distinguit calorem animalem, quem cœlestem, & prolificum vocat, a calore elementari, quem appellat igneum, & destructiuum esse dicit, nõ prolificum: horum autem duorum calorum non

De mutatione misti animati.

Duplex calor in viuente.

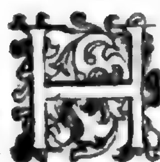
potest eadem esse destructio, nã calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorẽ, qui non potest educi à calore ambientis; ideo vitalis calor non interit per putredinem, sed eius corruptio mors est: postea verò hoc per mortem extincto remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus educitur à calore ambientis, & ita post mortem corpus interit per putredinem. Ex his alterius quoque fundamenti ratio colligitur: non solùm .n. distincti sunt horum duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessariò præsupponit; qm̃.n. vterq; interitus fit post alterationem præuiã, proinde non subitò sed in tẽpore, corpus autem non putrescit, nisi post mortem; ideo forma mistionis non interit, nisi post recessum animæ: interitus ergo viuentis, qui vocatur mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mistionis eadem, quæ in viuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt in viuentis interitu nullam mistionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quæ vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est: neque enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus est vnum per formam aliquam vnam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum ut sint heterogenea, & organica, ut in definitione animæ manifestum est; quare inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mistionis, quæ oritur ex congressu formarum elementariũ cum statuta quadam mensura, & proportione, quæ pro specierum diuersitate variatur: quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifestè patet, quòd non simul omnes putrescunt, sed aliæ citius, aliæ serius, variæ etiam in cadauere sunt formæ mistionis, proinde cadauer non est verè vnũ corpus, sed est plurium corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mistionis formam constituitur, per aliã caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua; erat quidem corpus vnum, quando erat animatum, quia tunc anima partes corporis omnes continebat, & informabat, & totius veram vnitatem constituebat; sed postea hac forma destitutæ diuersæ manserunt, neq; aliam habent vnitatem, quam continuitatis, siue contactus, ex qua fit vt cadauer soleamus appellare vnum corpus; respicimus verò præterea etiã viuens, quod præcessit, quum enim illud fuerit verè vnum, cadauer quoque illius hoc respectu vnũ vocare consueuimus, quatenus vnius uiuentis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad suam sententiam tuendam commenti sunt, uanum prorsus

Forma cadaueris nõ datur.

Nonnullorum error.

prorsus est, & ol ratione caret; dixerunt enim nonnulli, ex varijs illis cadaueris partibus compositis vnam prodire formam mistionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes significant se ignorare quid mistio, & quid forma mistionis sit; in mistione enim oportet miscibilia diuidi mutuo in partes minimas, & ita inuicem alterari, ut desinant esse id, quod erant, & fiant vnum quoddam tertium medium quodammodo inter illa; quod in cadauere non euenit, non enim diuidunt se mutuo in partes minimas caro, & os, & neruus, sed integra manent, nec commiscentur, nec proprias naturas amittunt: caro enim manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, nempè ratione solius formæ mistionis; nam si animam spectemus, & officium quo fungebatur caro vt inseruiret animæ, hac ratione non remanet fortasse caro, nisi æquiuocè: quoniam igitur hæ omnes partes integræ manserunt, & proprias singulæ naturas seruauerunt, nulla est facta earum inter se mistio, qua ad vnam omnes naturam redactæ sint: nulla igitur ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animæ recessu distinctæ manserunt, quę prius ab anima in vnum colligebantur; neque aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animam; hęc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatibus prædita est, & apta varias edere operationes, quarum gratia natura ipsi varia instrumenta subministrauit, vt ad varias operationes edendas varijs instrumentis vteretur, quorum varias esse oportuit temperies, & commistiones elementorum: quoniam igitur animę gratia partes viuentis sortitę sunt varias formas mistionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quòd illas easdem mistionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet post viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari, immo, & plures, quæ eædem in viuente præfuerant.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio. Cap. IIII.

HÆc, quę modo diximus, clariora fient, si dubia quædam, quæ ex generationis definitione oriuntur, soluerimus. Primùm quidem difficultatem faciunt verba Arist. dicentis generationem esse mutationem totius; nam si totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici potest aliquam formam seruari? Præterea inquit Aristo. nullum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile; itaque si illæ formæ mistionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem subiectum sensile, quod Aristot. negat. Illud quoq; omnibus non paruum negotium facessit, quod non datur alicuius rei interitus, qui non sit alterius rei generatio, vt apertè Aristot. dixit; generatio autem non dicitur nisi aliqua noua forma adueniat materię; quomodo igitur fit interitus viuentis absque alterius rei generatione? vel, si dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio sine vllius substantialis formę aduentu? iam enim diximus nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit definitionē generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam resolutio fiat; nō sic in mistis, quia formę elementorum remanent in misto genito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed hac in re deceptus est Zimara, Aristot. enim generationem ibi definit amplissime sumptam, quę omnem & simplicium, & mistorū generationem comprehendat, vt ipsemet in eius libri prefatione expressè proposuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in ijs duob. libris legamus pter illam, quę in contex. 23. primi libri habetur, dicendum omnino est eam esse maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristot. ibi vtitur, testantur, nam & simplicia corpora, & mista indistinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifesta fiet, si dubium, quod Zimara soluere nequiuit, soluerimus. Dicimus igitur eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tantùm, non disiunctim, non enim significare voluit Aristot. ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet argumento sumpto a prima materia; hęc enim est pars substantiæ totius, nec tamē interit, sed eadem seruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara, verba Aristot. haberent: sed totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimum constituitur ab vltima forma, quę omnes alias continet, ideo ab Aristot. in contex. 31. secundi physicorum forma vocatur totum, quoniam rei integritatem constituit: quemadmodū igitur interire, ac destrui quaternarium numerum dicimus, si vnitate sublata maneat ternarius, quoniam destructa est illa integritas, & alia est facta numeri species; ita ex vnius substantialis partis interitu totum compositum interire dicimus, & aliud totum generari,

Margin notes: 1. Dubiũ. — 2. Dubiũ. — 3. Dubiũ. — Primi dubij solutio Zimaræ. — Cõfutatio. Error Zimaræ in definitione generationis. — Vera solutio.

generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in misto omnes substantiales partes ita sunt ordinatę, vt quælibet pręcedēs ad sequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam specialem, & vltimam, quæ rem in specie collocat: nec potest posterior existere sine priore, prior tamen existere potest sine posteriore: hinc fit vt sublata forma aliqua generali necesse sit alias omnes sequentes auferri, ultima tamen auferri possit manente aliqua alia priore; quamobrem necesse est vt in omni substantiali interitu pereat forma vltima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoriatur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, idest aliud compositum specie differens ab eo, quod interijt: hunc esse sensum verborū Aristotelis alia eius verba declarant, quæ in contextu decimo eiusdem libri leguntur, vbi alijs verbis eandem affert generationis definitionem nominalem; quod enim in vigesimotertio dicit totum mutari in totum, illud in decimo dicit mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem, hoc, apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animā per se existit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quam hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod nihil aliud est, quam mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamsi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compositum. Est etiam trita, ac vulgata res in philosophia, generationem, & interitum propriè non tribui formę, sed toti composito, idque ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc igitur respiciens Aristoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifestum est definitionem illam generationis æquè omni generationi competere, tam mistorum, quam simplicium. Colligimus etiam ex his rationem cur Aristoteles ibi vti voluerit illa dictione, totum, id enim fecit vt generationem ab alteratione seiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum integrum manet, mutantur autem sola accidentia, quæ totum non constituunt, neque eius partes sunt.

Secundi dubij solutio.

Secunda quoque difficultas facilè tollitur, si bene verba illa Aristot. intelligamus, neq; ea peruertamus, vt aliqui faciunt, qui dicunt esse legendum [vt subiecto eiusdem] proptereaquòd græca verba vtranque conuersionem patiuntur; ducti autē sunt hoc argumento, quod si legamus [in subiecto eodem] nugatio est in verbis Aristotelis; quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, proinde satis fuisset dicere, nullo manente sensili vt subiecto. Sed isti dum græca Aristotelis uerba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuersionem non recipere; græca enim verba sunt [ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] sed quamuis nos dicere latinè soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam vt noie vtimur; græci tñ, qui non sumunt participium nisi vt participium, non construunt participium illud, ὑποκείμενον, nisi cum datiuo: quare non dicerent, ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ, si id significare uellent, quod isti dicunt, sed dicerent, ὑποκειμένας τῷ αὐτῷ ut Aristoteles ibi secundum istos dicere debuisset: patet igitur uerba Aristotelis conuersionem illam non recipere.

Error aliquorum in definitione generationis.

Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [non manente vllo sensili ut subiecto eiusdem] dictio illa, eiusdem, non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in utroque termino generationis, sed alia, & alia? eorum autem ratio friuola est, quia fuisset quidem sensus idem uerborum Aristotelis etiam absque illa dictione, eodem sed obscurior, ideò ad maiorem declarationem uoluit eam Aristot. adijcere, sic enim sensus clarissimus redditur, quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hærere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, ut ad duas formas subiectum referamus, & denotare uelimus idē duarum formarum esse subiectum; non satis ergo Aristot. fuit dicere, nullo manente sensili, quia, ut ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, quod fuit in corrupto, ut quando in generatione elemēti manet symbola qualitas; ideò adiecit [ut subiecto] idest quod ita maneat, ut sit subiectum formę acquisitæ, non ut sit accidens aliquod rei genitæ; sed ut clarius mentem suam significaret, adiecit etiam [ut subiecto eodem] scilicet respectu utriusque formæ, ita ut illud idem quod subiacet formæ acquisitæ, fuerit etiam subiectum formę deperditæ; reuera enim in nulla substantiali generatione potest idem ita commune subiectum remanere, nisi sola prima materia, quę non est sensilis, resque ita clara est, ut non sit alicui dubitandum; quod quidem in uiuentium mutatione substantiali, in qua minus notum esse uidetur, declarare nunc libet, ut hoc idem in omni prorsus substantiali mutatione verum semper esse intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, cōsiderandum est quænam duæ formæ sint, quas huius mutationis terminos statuere debeamus, ita vt vnā dicamus interire, & alteram generari, certum est terminum à quo, qui recedit, esse animam, terminum vero ad quem, qui accedit, esse formam cadaueris, hoc est congeriem illam plurium formarum mistionis, quam antea declarauimus;

nauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuẽte erat, sed non remanet vt subiectũ idem vtriusque termini, nam prius erat quidem subiectum termini à quo, nempè animę, quia forma mistionis in viuente locum tenebat subiectæ materiæ, animæ nanque substabat; recedente autem anima non obtinet amplius subiecti locum sed formæ, & termini ad quem; fiti, & materia subiecta animæ, nunc verò non est amplius materia alicui formę subiecta animę, nunc verò non est amplius materia alicui formæ subiecta, sed est totum compositum constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidẽ idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at nõ remanet vt subiectum idem vtriusq; termini: quamobrem si diligenter consideremus quodnam sit idem commune subiectum formæ cadaueris & animæ, nullum inueniemus, nisi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formæ elementorum, quæ constituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruantur vt subiecti locum tenentes, quo fit vt in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub vtroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipsa sub vtraque misti forma: ideo isti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verborum Arist. interpretationẽ, quam non refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla consideratione digna; solùm dico nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorũ, quoniam hæ non constituunt aliud subiectũ sensile, nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ vnitatem redactæ sunt, sed vtroque modo locũ habẽt termini, seu a quo, seu ad quem, non subiecti; illi verò existimantes elementorum formas vt elementa constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderunt, quibus se explicare nequiuerunt: mens autem Aristo. & prædictorum verborum sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum in ea definitione generationis, verba illa [nullo sensili remanente vt subiecto eodem] esse declaratiua præcedentium; quamuis enim ad seiungendã generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum, tamen ad id clarius significandum adiecit Arist. [nullo sensili manente vt subiecto eodem] scilicet vtriusq; termini, hoc enim euenit quãdo totum mutatur in totum: neque hoc absurdum est in definitione nominali, sicut etiam notare possumus

Aliorum error in definitione generationis.

in definitione primæ materiæ in calce primi libri Physicorum, & in definitione naturæ in initio secundi, vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba idem significantia: ideo alium quoque notare possumus eorundem errorem, dixerũt enim generationem definiri ab Arist. & per subiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Aristot. de subiecto, nisi negatiuè. Soluenda manet postrema difficultas, quomodo in interitu in misti dicatur generari cadauer nulla adueniente noua forma, si eadem cadaueris forma pręfuit in viuente tanquam forma mistionis singulas viuentis partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus nullam quidẽ nouam substantialem formam accedere in viuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse ac si noua forma enim mistionis in viuente non fungebatur officio formæ respectu ipsius viuentis totius, sed potius materiæ; sublata autem anima incipit eadem forma mistionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere; quod quidem ex eo patet manifestissimè, quòd specie differunt animal, & cadauer, illud enim species est viuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factũ est aliud compositum, & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones; viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mistionis, & hæc tametsi præfuit in viuente, non tamẽ ipsum constituebat, quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat ut Rex, ideo si quęrat quispiam an sit creatus nouus Rex, necne, dicendum absq; dubio est esse nouũ Regem creatum mutatumq; esse Regẽ; sic igitur in uiuentis interitu eatenus noua forma acquiritur quatenus quę prius erat tanquã conditio materię substans formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere, & imperare; hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari. res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans deberet ueritatem inspicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque discrimen in forma mistionis notare possumus, quod dum in uiuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis; eadem autem in cadauere euadit specifica, & speciem specialissimam constituit; prius enim in uiuente constituebat ipsum sub genere misto, & restringebatur ab anima tanquàm à forma specifica; postea uerò quando non amplius ab anima coarctatur, speciẽ constituit specialissimam, & potest existentiã actu tribuere absque alia forma specifica.

Tertij dubij solutio.

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

Forma mistionis i viuente est generica, sed in cadauere est specifica.

Quòd

Quòd eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius. Cap. V.

VAnam ego quidem semper existimaui quorundam disputationem an generationis definitio ab Aristotele tradita competat etiam interitui, multo autem uanius id negare, quum Aristoteles apertissimè illud affirmet, inquit enim in contextu 23. [quando autem totum mutetur] quibus uerbis expresse significatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [ex semine sanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua] posteà uero dicit [generatio iam hoc tale, huius autem corruptio] mutatio enim unius substantiæ in aliam necesse est ut unius sit corruptio, alterius uero generatio; hoc idem dixerat prius in contextu decimo his uerbis [est enim generatio simplex & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc] illa .n. dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo unam substantiam interire, & aliam generari; quare eadē dicta definitio, & generationis, & interitus definitio dicenda est. Quoniam autem huiusce rei ratio consistit in illa propositione, generatio unius est corruptio alterius, quā legimus in cōtex. 17. eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum consideremus: certum est Aristoteles loqui de generatione, & interitu compositi, hoc enim propriè dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum hoc duobus nititur fundamentis: Vnum est, quòd prima materia non potest nuda existere sine vlla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id. quod non est actu, esse actu, immò, & dari ens aliquod, quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur vnius rei interitum esse necessariò alterius rei generationem, quum enim interitus fiat per formę recessum, necesse est forma recedēte vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum verò fundamentum est, quòd duæ formę specificę non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non potest aliquid esse simul homo, & equus, neque esse simul aer & aqua; ex hoc autem posteriore fundamento infertur generationem vnius esse necessariò alterius interitum, nam vna adueniente forma aliam recedere necesse est; ideò dici solet naturam primario generationem velle, secundariò autē interitum, quia non potest rem aliquam generare, nisi aliam interimat: Ex his etiam rationem colligimus cur dictum illud Aristot. quum de substantijs semper verum sit, non sit tamen semper verum de accidentibus, quod Aristot. ipse asserit in contextu 20. illius primi libri: ratio nanque est, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, ideo potest accidens aliquod recedere à subiecto sine alicuius accidentis aduentu, quod euenit quando accidens non habet contrarium, cuiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: possunt etiam plura accidentia specie differentia hærere simul in eodem subiecto, idem enim potest esse dulce, & album simul, quare non est necessarium vt vno adueniente alia eiusmodi recedant; in solis ergo substantijs necessitatem habet hæc Arist. propositio, generatio vnius est interitus alterius, & interitus vnius est alterius generatio, & intelligitur de generatione, & interitu compositi, quod ab Aristot. in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione quæritur an ita sit intelligenda, vt una, & eadem numero sit mutatio, quę dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, an potius duæ sint mutationes; nec satis liquet vtrum duorum sit asserendum: nam si una esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario, interitus enim est generationi contrarius: si uero duę, ergo una non est altera, quare corruptio unius non est generatio alterius. Videntur omnes dicere duas esse mutationes, non unam. Ad obiectionem uero aliqui dicunt propositionem Aristot. ita esse intelligendam, generatio unius præsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitum: alij uero rē diligētius considerantes, & uidētes eodē momēto unam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tēpore generationi, sed natura, & è contrario generationē præcedere interitui ratione scopi, & intentionis naturæ: quoniam natura præcipuè uult generare, nec alio consilio interimit, nisi ut aliam rem generet; per hæc tamen non stare quin tempore simul sint generatio unius, & corruptio alterius: idque respicientes alij dixerunt utendum esse verbo, comitari, generationem enim unius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic sit sensus propositionis Aristotelę generatio unius rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus unius rei coniunctam habet alterius generationem. Ego uerò hæc omnia uana esse existimo, & eos omnes esse deceptos in eo, in quo consenserunt, quòd duæ sint mutationes, non una; puto enim unam numero esse mutationem, quę duorum terminorum respectu

Quo generatio unius dicatur corruptio alterius.

Aliorum varia sententia.

Confutatio, et vera sententiæ declaratio.

spectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: si enim ignis in aquam agens eam mutet in aerem, erit interitus aquæ, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno, & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aerem, ab vno autem quatenus est vnum non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet, omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest vt aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit; neque per hoc stat quin vnus sit transitus ab hoc termino ad illum, isque dicatur simul esse vnius termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse videtur: conspici autem potest manifestissimum in motu locali; nam si descendat lapis de summa turri ad imam, transit à loco ad locum, & vnus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum; nec solùm est vnus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones in esse, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur; est enim vnius mobilis, & in vno tempore, & per spatium vnum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de alijs motibus inficiari vanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero est calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundùm quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutationi substantiali? vna enim est mutatio aquæ in aerem, quæ est aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio; nam ex ipsis met Aristotelis verbis in hac propositione desumitur, & consistit in illis dictionibus, vnius, alterius: nam est quidem contrarius interitus aquæ generationi eiusdem aquæ, proinde non potest eadem numero mutatio esse simul eiusdem rei & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque vlla absurditate esse potest: sic etiam de contradictoria oppositione; quæ maxima omnium est, dicere Arist. solet, negationem enim affirmationi opponi ait contradictoriè, non tamen quamlibet cuilibet sed eiusdem de eodem, & secùndum idem; huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, immo neque huic, Aethiops est albus, opponitur hęc Aethiops, non est albus, nisi secundùm easdem partes intelligantur, quum ergo dicat Arist interitum vnius, & generationem alterius, nulla in his est contrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorum est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio realiter, quę varijs rationib. & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate, iam enim alias diximus cum qualibet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnius rei est cōiunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus à quo duplex est, esse aquæ, & non esse aeris, sic etiam terminus, ad quem, duplex est, esse aeris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur quatenus est de nō esse aeris ad esse aeris, & dicitur interitus quatenus est de esse aquæ ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positiuo, non à priuatiuo, scilicet à forma, nō à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini positiui exprimuntur, quorum vnius est generatio, alterius verò interitus, ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declaranda generationis definitione prædicta. Non est igitur dicendum, vt aliqui dicunt, duas esse distinctas numero mutationes, generationem vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem speciei, quatenus vtraque continetur sub mutatione substantiali; sed potius dicendum est vnam esse numero mutationem, quæ duabus rationib. & generatio, & interitus dicitur; Aristoteles autem vna definitione vtranque complexus est, quia realem conuenientiam respexit, quæ est una numero mutatio, non differentiam rationis, qua distinguuntur: quoniā enim secernere uolebat mutationem substantiæ ab alteratione, eā definiuit tanquam vnā, nam reipsa una est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea verò significare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitum, dixit, est huius generatio, illius verò interitus: quòd si utranque definire vellemus quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitum verò esse mutationem de esse ad non esse, sed hoc ibi Aristot. ut per se manifestum exprimere neglexit.

Diffusa eius solutio.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio. Cap. VI.

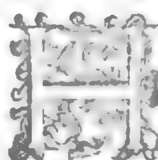

Hæc, quam declaraui, est huiusce rei veritas, & sententia Aristo. ut ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quæ dā difficultates soluerimus: omnium enim solutio ex ijs, quę dicta sunt, colligi facile potest. Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, si quidem forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in uiuente præfuit; ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est genera-

Primum dubium.

Secundum dubium. tio. Secundò ex comparatione generationis cum alijs speciebus mutationis sumitur argumentum tale: vt se habet accretio ad imminutionem, ita generatio se habet ad interitū, sunt enim hę inter se contrarię mutationes, sicut illæ inter se; atqui accretio vnius non est imminutio alterius; ergo neque generatio vnius est corruptio alterius: sic etiam ab alteratione argumētari possumus, nam calfactio vnius non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascensio vnius non est alterius descensio. *Tertiū dubium.* Tandem oritur dubium ex misti generatione ex elementis; vel enim in misto remanent formæ elementorum, vel non remanent; si remanent, ergo generatio misti non est alicuius corruptio; si verò non remanēt, ergo generatio vnius nō est alterius corruptio, sed potius plurium. *Solutio primi.* Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex ijs, quę antea dicta sunt; negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationē esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est misti inanimati, sicuti prædiximus; quum autem obijcitur nullam nouam formam produci, iam diximus hoc nō omnino verum esse: *Quō in cadauere dicatur genita noua forma.* nam forma mistionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius functa esset officio materiæ: prius enim non constituebat compositum, neq; illi nomen largiebatur; postea verò incipit fungi officio formę: quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer & animal. *Solutio secundi.* Ad secundam neganda est similitudo; quamuis enim aliqua ratione sint similes, vt quatenus sunt mutationes contrarię, tamen non sunt in omnibus similes. habent enim potissimè discrimen illud, quo dissidet generatio à motu; nam de generatione verū est dictum Aristotel. at non de motu quòd quidem manifestum est in ijsdem mutationibus, a quibus dubium sumebatur, nam si considerentur non vt motus, sed vt generationes, eis propositio Aristotelis accomodabitur, vt si calfactio sumatur vt generatio calidi, eadē mutatio dicitur etiam corruptio frigidi; sic etiam si accretio sumatur vt generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris; verùm si considerentur vt motus, non potest idem motus esse simul duo contrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius discriminis est quoniam licèt in hoc conueniant generatio, & motus, quòd sunt de positiuo in positiuum, tamen in eo differunt, quod motus est de positiuo quatenus est positiuum, generatio autem est de positiuo nō quatenus est positiuum, sed quatenus habet coniunctum priuatiuum, nam terminus a quo primarius gñationis hominis est priuatio formæ hois, terminus aūt a quo secundarius eiusdē gñationis est semen: hinc aūt patet vtrūq; terminū gñationis esse duplicem, proinde in omni generatione quatuor terminos in cōsiderationem cadere; quo fit vt varijs rationibus eadem mutatio dici possit, & huius generatio, & illius corruptio; termini aūt motus sint ambo simplices, ac per se positiui, est.n. oīs motus de subiecto in subiectū, vt ait Arist. in quinto lib. physicæ auscultationis. i. de positiuo in positiuū absq; vlla cōsideratione termini priuatiui; quocirca locū in motu non hēt ea duplex cōsideratio. quæ locū hēt in generōne, quū duo tantū termini in cōsideratione cadere possint; quo fit vt non possit eadē mutatio esse simul duo cōtrarij motus, qa hoc dato idem secundū idē esset duo cōtraria simul, seu esset sibimet contrariū, quod ne imaginari quidē possumus. *Solutio tertij.* Ad postremū dubium dicimus formas elementorum quatenus formæ elementorum sunt, non seruari in misto, proinde elemēta eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod uerò dicebatur, generationem vnius hoc pacto esse interitū plurū, hoc nihil refert; quia non ideo dixit Arist. unius, & alterius, ut singularem numerum denotaret ad excludēdum pluralem, sed ut realem terminum significaret siue unum, siue plures; quare non negat ex interitu plurū posse generari unum, & è contrario posse ex interitu unius plura generari, qđ euenit in dissolutione misti; hæ nāq; omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur. generatio unius est corruptio alterius, & corruptio unius est alterius generatio. Quod igitur uera sit hæc propositio, & quomodò sit intelligenda, ex his, quę hactenus diximus, manifestum est: unde etiam patet ratio cur definitio generationis ab Arist. adducta interitum quoq; complectatur; ratio enim est quoniam eadem numero mutatio, & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum.

An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto. contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta.
Cap. VII.

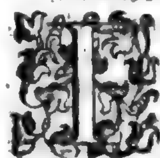
HActenus in generatione, & interitu formas substantiales considerauimus, restat ut accidentia quoq; consideremus, & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali mutatione possit in genito aliquod accidēs seruari, quod idem numero fuerit in eo, quod interit. Hac de re contrariæ extiterunt philosophorum sententiæ; *Pomponatij opinio.* alij nanque penitus negarunt posse aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de nutritione, & accretione efficaciter hanc sententiam tuetur; nituntur autem hi potissimum hoc argumento: si idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum absurdo-

absurdorum sequi necesse est, aut accidēs idem numero migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediatè hærere in prima materia: nam si subiectum accidentis esse dicatur totum cōpositum, quod ex materia & forma constat, certè fit accidentis migratio, muto enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidēs migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnibus philosophis impossibile esse censetur: quod si ad vitandam migrationē dicamus subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdum incidimus, quòd facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Aristoteli aduersatur, qui in contex. 24. primi libri de ortu, & interitu inquit accidentia habere subiectum sensile, & in contex. octauo septimi Metaphysicorum inquit materiam prius recipere formas substantiales, postea uerò accidentales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substātiali. Auerroes quoque in commentario sexagesimotertio primi Physicorum hoc discrimen statuit inter formas substantiales, & accidētia, quòd subiectum formarum est ens potestate, subiectum autem accidētium est ens actu; vult ergo formas substantiales inhærere in materia prima, accidētia verò nō in materia, sed in composito, quod ex materia, & forma constat. E contrario autem alij dixerunt posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quā sententiam & testimonio sensus, & ratione, & authoritate Aristotelis comprobarunt; sensus.n. iudicat eandem numero figuram, & eandē cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaque est omnium hominum communis opinio. Ratio quoq; id confirmat: nam si in cadauere alia est cicatrix, non illamet, quæ in viuente fuit, dicendum est a quonam agente fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidē est; quum præsertim nullum appareat agens, a quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contex. 24. primi de ortu, & interitu affirmat in mutatione aquæ in aerē seruari eandem perspicuitatem, & eandem humiditatem & apertè fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solùm autem negat remanere posse vt obtinens locum subiecti, & in trigesimoquarto secundi libri inquit in elementis symbolam qualitatem habentibus faciliorem esse mutationem, propterea quòd symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Ariminēsis in secundo sententiarum distinctione duodecima quæstione secunda articulo secundo, & Marsilius, & Buccaferreus in primo libro de generatione. Patet igitur vtranq; opinionem maximis vrgeri difficultatibus, & in ijs soluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto volens hæc, quæ a secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neq; est in ijs tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifestum fiet vel deserēdam esse eius sententiam, vel melius contraria argumenta soluenda. Marsilius verò & Buccaferreus prædictum argumētum considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidēs migrare de subiecto in subiectum, vel accidentia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, vt eam euitarent, negarunt alterius consequentis absurditatem, & dixerunt accidentia immediatè inhærere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarū tam substantialium, quam accidentalium. Ad Aristotelem autem dicentem accidentia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicētem accidentia habere subiectum ens actu, dixerunt eos ibi loqui de subiecto denominationis, nō de subiecto inhærentię; compositum enim esse accidentium subiectum denominationis, at primā materiam esse eorundem subiectum inhęrētię. Ad illud aūt, quod ab Aristotele dicitur in 7. Metaphysicorum de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt eum esse ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod.n. ad materiam attinet, ipsa æquè apta est recipere immediatè formam accidentalem, atq; substātialem, sed formæ ipsę recipiendæ hunc ordinem postulāt; forma namque substantialis præcedit natura accidentalem, & forma accidētalis prę supponit receptam substantialem: & hęc causa est, cur subiectum nominationis, cui accidētia attribuit solēt, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptā substantialem; at verum subiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formæ, tam substantiales, quam accidētales, est prima materia. Hęc sunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia nanq; plura in prolixis eorū disputationibus legere quisq; potest.

Aliorū contraria opinio.

Aliorū responsio ad argumētū Poponatij.

Confutatio opinionum aliorum. Cap. VIII.

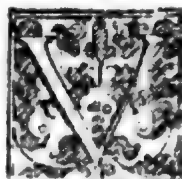
IN hac summa difficultate ego puto falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorem; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idē numero esse accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq; inficiari pertinacis prorsus hominis esse vr: defensione tn, qua posterior secta vtitur, approbare minimè possū; quum enim soluendum sit illud aliorum argumentum, quo inferebant vel accidens migrare de su-

Responsionis confutatio.

de subiecto in subiectum, vel in prima materia immediatè inhærere, illi quidem rectè responderũt negando falsitatem posterioris membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibilem esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidentis subiectum remaneat, nempe eadẽ portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba varijs in locis, isti ad soluendam omnem difficultatem vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutram ego probare possum, quum per eas difficultas hęc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhærentiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidẽ per se est, sed ad rem non pertinet; nam quando Arist. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, id dicunt ad distinguenda accidẽtia a formis substantialibus, quæ non habent subiectum sensile, neque ens actu; attamen per hanc illorum distinctionem non secernitur accidẽs a forma substantiali, siquidem tam accidentia, quam formæ similiter secundùm eos inhærent primæ materiæ tanquam subiecto inhærentię, & habent totum compositũ vt subiectum denominationis, seu attributionis; forma enim lapidis inhęret quidem in prima materia, non tamen forma materiæ nominatur, sed forma lapidis; quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quęlibet enim attribuitur composito, non primę materię; itaque si Aristoteles & Auerroes dicentes accidentia habere subiectũ sensile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separant per hoc, vt separare volunt, accidentia a formis substantialibus, quum ipsæ quoque habeant subiectum denominationis ens actu, & sensile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsamet materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera verò distinctio est prorsus reijcienda; dum enim dicunt ordinem esse formarum recipiendarum, at non materię recipientis, in duobus peccant, quia dictum hoc tum falsum est, tum etiam si admittatur, difficultatem non tollit: falsum enim est, quia nihil est frustra in natura nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerso; quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa consonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra; ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt prius recipiendæ sint substantiales, posterius verò accidentales, necesse est eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas substantiales, postea verò accidentales; idq; est etiam maximè consentaneum naturę primę materiæ, id.n. quod materia appetit, est esse actu, non fit autem actu nisi a forma substantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet etiã (vt modò dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipsæ aptæ sunt recipi; at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt prius recipiãtur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earũ receptionem, quocirca idem est ordo formarum recipiendarum ac materiæ recipientis. Præterea etiamsi admittamus ordinem hunc esse in formis tantùm recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præsens difficultas non tollitur, vt illi eam tolli arbitrantur; putant.n. si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse amplius materiam subiectum immediatum accidentium, quod ipsi omnino tueri contendunt: attamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis; quia si in his est hic necessarius ordo, vt formæ accidentales non possint immediatè recipi in materia nuda, sed requirant receptas prius formas substantiales; ergo subiectum, in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substantiali, proinde in composito immediatè inhærent, non in prima materia. Quũ igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, vt negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostẽdere quomodo hic ordo tum formarum recipiẽdarum, tum materiæ recipientis non tollat quin subiectum immediatum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium sit ipsamet prima materia, quod quidem nos pręstare pro viribus enitemur.

Materia magis appetit formã substãtiale, quã accidentia.

Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio. Cap. IX.

VT hac in re veritas cognoscatur, statuendum ante omnia est illud, quod apud Arist. legimus in contex. 55 primi libri de ortu, & interitu, & fusius in 9. Metaphy. potestatem patiendi, quam nostri potẽtiam passiuam appellant esse primæ materiæ propriam, neque alicui competere nisi per illam; ideò in illo contex. 55. Arist. inquit si daretur calor à materia separatus is nihil vtrique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia, & forma constans, sed solùm quatenus habet materiam; quapropter iure Aristot. septimo Metaphysicorum contex. 8.

dixit

dixit materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solius materię officium sit recipere & pati. Cæterum etsi materia est subiectum omnium formarum tam substantialium quam accidentalium, negari tamen non potest eam esse aptam eas recipere ordine quodam, ita vt eo ordine perturbato non reciperentur; prius enim recipit substãtiales formas postea accidẽtales, & inter substantiales vnam prius, quam aliam, aliquæ enim sunt, quæ vt recipiantur, requirunt alias prius receptas, vt anima non recipitur in materia, nisi prius formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animæ partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius considerabitur: hoc autem eodem ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minus est recipientis ordo, quàm recipiendorũ, sicut antea aduersus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis constitutionem non stat quin proprium materiæ sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem aliud esse subiectum recipiens, aliud esse conditionem illi necessariam ad recipiendum, forma enim substantialis est quidem conditio necessaria materiæ ad recipiendas formas accidentales at non ob id est subiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiam in alijs notare possumus, qualitas enim non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatem, quantitas tamen nõ fungitur officio recipientis, sed est solùm conditio necessaria ad recipiendam qualitatem: sic igitur forma substantialis est necessaria materiæ conditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamẽ materia est subiectum recipiens; ideò manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de subiecto in subiectum, quia manente eadem portione primę materię, quę est prima radix omnis receptionis non dicitur mutatum subiectum; sed si idẽ accidẽs ad aliam materiæ portionem transiret, illa vere esset migratio, quã philosophi omnes impossibilem esse existimarunt; ea enim nõ aliter est intelligenda, quam cum transitu ad aliam portionem primæ materiæ. Possumus autem ad hoc comprobandum vti tali ratione: illud est subiectum inhærentiæ omnium accidentium, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materię, non de potentia compositi ut ex materia & forma constantis; ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara est eo fundamento constituto, quod formæ in materia inhærentes educuntur de materia, nõ inducuntur, quod in philosophia Aristo. omni prorsus dubio caret, vel saltem id nemo inficiabitur, de quo subiecto forma aliqua educi dicatur, in eodem etiam inhærere: minor sic probatur: ignis calefacit aquam, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquę prout est aqua, vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest; non primum, quia dicere aquam, quatenus est aqua, est dicere ratione formæ aquę, qua aqua est, hæc autẽ repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet sola materia, quæ est apta recipere omnes formas tam substãtiales, quam accidentales. Sed obijciet aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, sicuti paulo ante dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quam formam aquę, hęc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictionem. Ad hoc dicimus aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam, a qua accidẽs producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquę vt causam, quum ab externa causa producatur, habet tamen in aqua subiectum receptiuum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiua caloris, sicuti omniũ aliarum formarum; sed quia non potest recipere formam accidẽtalem nisi prius receperit substantialem, forma aquæ hanc operam præstat, vt absolutè est forma, non vt aquæ forma; quum enim quælibet portio materiæ sit æquè apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mũdi huius inferioris est capax caloris vel vt amici, vel vt inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet: vt igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifica, etiamsi calor sit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuam & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiamsi forma substantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Potest etiam hæc sententia confirmari authoritate Arist. in prędicto contex. 8. septimi Metaphysicorum, vbi duo dicit: primum enim inquit materiam esse subiectum omniũ categoriarum, proinde receptiuum omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium, & per hoc ipsius materię naturam describit: deinde verò dicit materiam prius recipere formas substantiales, postea accidentales: priore igitur dicto significat accidentia oia in prima materia inhęrere, proinde materiã esse per se eorum oĩum subiectum inhęrentię; si n. hoc nõ per se materię competeret definiret ibi materia per accidentalia: altero autem posteriore

Aliud est subiectum recipiens, aliud est conditio necessaria ad recipiendum.

Dubium.

Solutio.

riore denotat formas substantiales esse conditionem necessariam materię ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectũ recipiens, quoniam recipiendi officium iam ipsi materię attribuerat. Sed aduersus hunc ordinem dubitare quispiam posset: forma enim substantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationem, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quàm ipsæ accidentales requirant receptas substantiales; non est ergo in receptione formarum necessarius ille ordo, quẽ ibi Arist. posuit, nempè vt prius formę substantiales, quam accidentales in materia recipiantur. Ad hoc dicimus aliud esse receptionem formę in materia, aliud esse eius productionem, seu eductionem: forma substantialis pro sui inhærentia in materia non requirit inhærentiã formæ accidẽtalis, sed solũ pro sui eductione de materia requirit formas accidentales vt præparationes: at forma accidentalis præsupponit pro sui inhærentia inhærentiam formæ substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet enim tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quàm accidentia, quæ in illam materiam pro eductione formę generandę introducuntur; forma nanq; illa præcedens, licèt accidentibus illis inimica sit, quatenus est talis forma, tamen quatenus absolutè est forma, facit vt materia possit accidentia illa recipere, quẽadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad verba igitur Aristotelis, & Auerrois, quę superius adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Arist. dicit accidentia habere subiectũ sensile, & Auerroes inquit accidentia habere subiectum ens actu, non solum subiectum inhærẽtiæ respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessaria ad recipiendum; per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formę substantiales, quòd hæ non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas substantiales, & hac ratione habent subiectum sensile, & ens actu; id tamen, in quo propriè recipiuntur, est prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum; quia forma substãtialis est quidem mediatrix inter accidens, & materiam, non tamen ita mediatrix, vt sit medium subiectum, vel pars subiecti recipiẽtis, sed solum tanquam conditio materiæ vt recipere possit. Admonere tamen volumus, hæc de illis tantùm accidentibus, quæ in materia generantur, esse intelligenda, non de illis, quæ nunquàm a materia separantur; nam quantitas interminata insequitur primæ materiæ naturã, nec requirit formam substantialẽ vt in materia recipi possit, sed potius è contrario est necessaria conditio materię pro receptione formæ substantialis: forma nanq; per se indiuidua est, & omni quantitate carẽs, quare vt diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formę tam substantiales, quam accidẽtales inhęrent; idque Auerroes apertè asserit in primo commentario primi libri de ortu, & interitu, dum inquit idẽ esse subiectum generationis, & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, consideranti facilę est omnia Aristotelis, & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hac in re dubia soluere.

Dubium. — *Solutio.* — *Nota quomõ prima materia sit subiectum accidentiũ.*

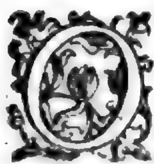
Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò non seruentur. Cap. X.

QVærere aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidẽtia in genito remaneant, aliqua verò non remaneant: quæstio hęc aliena fortasse videbitur a præsenti contẽplatione, quum satis fuisse videatur ostendere ꝙ possint aliqua remanere: ideò breuiter dicimus esse considerandam causam, à qua singulum accidens pendet, ex diuerso enim respectu accidentis ad suam causam hoc discrimẽ oritur: nã aliqua accidẽtia sunt, quę existere nequeunt non existente causa, ideò hæc non possunt sublata causa seruari; in horum numerũ sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, vt ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animę; ideò nulla harum remanet post viuẽtis interitum, quia sublata est anima, quę earũ causa erat: aliquorum autẽ natura constituta est (vt vocãt) in facto esse, & horũ alia existere possũt ẽt non existẽte causa, cuiusmodi sunt oĩa artefacta, remanẽt.n.ẽt interẽpto artifice: alia verò cũ sua cã reciprocantur, & ea sublata nõ remanent, vt odores, & sapores; certã.n. quandã primarũ qualitatũ tẽperiẽ consequuntur, qua destructa nequeunt seruari: hęc igitur in alicuius rei interitu remanere necesse est, si eorũ causa seruetur; contrà vero interire, si eorũ causa interierit: ideo sapores, & odores aliquarum plantarum etiam post plantæ interitum manere solent, quia insequuntur formam mistionis, quæ remanet post animæ interitum; sed hi met post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur mistio, sublata autem forma mistionis manere non possunt. Si vero possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata, eorum causa post rei interitum seruari, dummodo non repugnent formæ generandæ; vt figura est accidens animati corporis

poris,& animam insequitur, vt figura humana animam humanam; sed quia existere potest ét sine anima, et in rebus inanimatis, quum sit terminatio quanti,& quantitas primùm insequatur naturam materiæ, ideò remanent in cadauere, quia corpus inanimatum nulli certę figuræ addictum est, & nulla ei figura repugnat: sic cicatrix remanet, quia est quędam figurę viriatio: in mutatione verò aquę in aerem non remanet quantitas aquę, sed destruitur; quia licèt aeri quantitas illa non repugnet vt absolutè considerato, siquidem potest esse aer tantæ quantitatis, attamen illi repugnat vt ex tanta aqua genito; quum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formæ generandæ non repugnat tum vt absolutè consideratæ, tum vt relatæ ad formam præcedentem, quæ interijt; potest idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hac de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus. Cap. XI.

OMnia, quæ hactenus dicta sunt, ad declarandum generationis naturam, ac definitionem pertinuere, vt quid generatio sit intelligatur; reliquum est vt de causis generationis, & interitus aliqua dicamus, quas Aristoteles quoq; post traditam generationis definitionem in eisdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicẽdum est, materia, efficiente, & fine, quia de forma iam diximus: nulla nanq; alia est generationis forma, quàm ipsius essentia, quæ per definitionem iam declaratam significatur; eiusmodi enim ea definitio fuit, quam essentialem, seu nominalem vocari, & in demonstratione locum maioris extremi obtinere iam in libris logicis diximus. Materiam generationis duplicem Arist. in ijs libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Aristotele secundùm suam substantiam eterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei sit alterius re generatio, proinde causa est non solùm vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia, nempè quatuor vocata corporum elementa, de his enim tanquàm de generationis materia Aristoteles in ijs libris sibi agendum proposuit, vt videre est, & in contextu 43. primi libri, & in initio secundi: qua de re nec disputandum in pręsentia est, nec plura dicenda: satis enim in libro de naturalis scientię constitutione ostendimus corpus mistum esse id, quod pręcipuè generationi, & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in ijs libris considerari vt principia generationis, nempè vt materiam generationis mistorum: non enim aliam ob causam Aristot. in illo 43. contextu proposuit agendum de tactu, de actione, & passione, ac de mistione, nisi quia elementa non sunt materia misti, nisi prout in mistionem veniunt, & ad naturę vnitatem rediguntur; quo circa de mistione prius agere oportuit: sed quia non commiscentur inter se elementa nisi per mutuam actionem, & passionem, ideò de actione, & passione agendum etiam prius fuit, quam de mistione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangant, ideò de tactu agere prius oportuit, quam de actione & passione; quare clara est Aristotelis sententia, quod de elementis agat in ijs libris, tanquam de materia generationis mistorum: ideò si quęratur quodnam generationis, & interitus primum subiectum sit, dicendum est primum primitate scopi, & intentionis naturę esse corpus mistum, sed primum primitate adæquationis esse commune illud, quod & mista omnia, & elementa complectitur. Effectrix autem generationis causa multiplex est pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo singillatim omnes causæ effectrices singularum rerum propriæ in memoratis libris considerandæ non fuerunt, quum in illis Aristotele vniuersè tantum de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singulorum: quamobrem nulla effectrix causa relinquebatur, quæ ibi esset consideranda, nisi cœlestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum, & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Aristot. ibi loquitur in secundo libro, & eam duplicem esse docet, videlicet duos cęlestium sphęrarum motus primum, qui diurnus dicitur; & secundum, qui planetarum proprius est; nam à primo motu, qui semper vniformiter perseuerat, prouenire inquit incessantem generationis perseuerantiam in hoc inferiori mundo; a secundo autem motu varietatem generationũ, & interituũ prouenire dicit; quũ .n. per illum sol, & astra modo propinqua puncto nostro verticali, modo ab eodẽ remota ferantur, causæ sunt harum varietatum; eandem.n. rem modo generant, modo perimũt, quia modo calfaciunt, & magis, & minus, modo etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cœlesti calore destituta relinquunt, proinde interitus causæ sunt. Causa uero finalis generationis est conseruatio specierum: quum .n. apud Aristot. illud sit naturæ uniuersalis pręcipuum consilium, ut ad huius mundi tũ perfectionem, tum ornatum species omnes seruẽtur æternæ, ideo illas quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur, ęter-

Forma generationis.

Materia generationis duplex.

Primũ subiectum generationis quodnã sit

Efficiens causa generationis.

Finis generationis.

nas seruare statuit per continuam, & perseuerantem generationem, vt interempto hoc indiuiduo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem indiuiduis æternitas speciei seruetur per generationem incessantem ob memoratas causas. Illud aũt hac in re est summopere annotandum, aliud esse absolutè alicuius rei causas quæ plures esse possunt, considerare, aliud esse ęquatã causam quærere, propter quam res est; hæc enim non potest vnius rei nisi vna esse, vt Arist. docet in secũdo libro Posteriorum Analyticorum, & vt nos in operibus logicis diffusè declarauimus.

Dubiũ de causa perpetuitatis generationis.

Quum autem Aristot. non soleat alicuius rei causam adducere, nisi æquatam, quæ satisfaciat quæstioni propter quid, dubiũ oriri potest, quomodo duobus in locis causam perpetuitatis generationis aliam, & aliam attulerit: nam in primo libro de ortu, & interitu quęrens cur generatio sit perpetua, causam inquit esse naturam primæ materię, quę, quũ existere nequeat sine forma, & amissa vna forma accipiat aliã quo fit vt interitus vnius rei sit alterius rei generatio facit vt generatio nunquã deficiat: in 2. autẽ lib. causam huiusmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, sed in motum Cœli æternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari.

Solutio. Quomodo materia sit æquata causa generationis, & quomodo non sit.

Sciendum igitur est, vt etiam in operibus logicis diximus, causas quidem vnius rei plures esse posse remotas, & nõ ęquatas, sed earum tamen quamlibet esse proximam causam alicuius effectus nempè vel alicuius communioris, vel eiusdem alio modo considerati: vt prima materia, quum sit est ens mera potestate, non potest facere vt generatio sit, proinde non est eius æquata causa, posita enim materia non ex necessitate ponitur generatio, sed est causa sine qua non; agens autem generans est causa generationis æquata, posito enim generante generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem est coniuncta causę finalis consideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia est æquata causa generationis; quum enim aliud sit potestas aliud sit actus, neq; eadem sit causa vtriusque, vt risibilitatis, & risus;

Alia est causa potestatis alia actus.

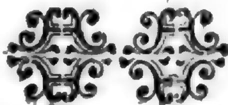
ideo vt generatio esse possit, causa est materia: vt autem actu sit, causa est agens generans; eadem autem est causa generationis vniuersè sumptæ, ac perpetuitatis generationis, quę enim facit vt generatio sit in rebus, eadem facit ut incessanter, & perpetuò sit; idcirco aliud est perpetuitas generationis, aliud est eiusdem perpetuabilitas perpetuitatis quidem causa est motus Cœli. sed perpetuabilitatis æquata causa est materia, quum non possit esse causa actus, sed solum potestatis, posita enim materia perpetuitas generationis non quidem ponitur, sed possibilis est, perpetuatur autem ab agente, & rationi consentaneum hoc est: quum enim agens agat quatenus est actu, & materia patiatur quatenus est potestate, conuenienter causam actus in agens referimus, causam verò potestatis in materiam, & ambo hęc fuerunt necessaria in natura, ut nihil esset frustra; nam frustra daretur agens, cui nullum responderet potens pati, & frustra poneretur materia pati potens, nisi assignatum illi esset agens, a quo pateretur.

Cur materia dicatur causa sine qua non.

Sed quum, & agens indigeat materia, in quam agat, & vicissim materia egeat agente, a quo patiatur, agens tamen non appellatur causa sine qua non, sed sola materia: appellatio enim causæ sine qua non, soli causæ secundariæ conueniens est, nempè illi, quæ inseruiat alij causæ principaliori, cui præcipuè attribuatur effectus, & quæ absolutè illius causa dicatur, principalior autem est actus potestate; ideo absolutè causa alicuius rei illa esse dicitur, quæ facit ut res sit actu, deinde verò alias ministrantes causas spectando dicimus illam id pręstare non sine aliarum ministerio propterea illis conuenit appellatio causę sine qua non: quum igitur materia sit mera potestas, & ipsa per se nihil producat, non possumus agens vocare causam sine qua non; quia sic iam statueremus materiam per se producere, & illi primas in ea productione tribueremus: sed quum agentis nomen suo formali sensu actum producendi significet, huic ascribimus productionem effectus; & ei primas tribuimus, dum dicimus ipsum agere non sine materia. Forma vero generationis, quæ per eius definitionem significatur, effectus potius est, quam causa; est enim declaratio nominis, quæ in demonstratione ponitur vt maius extremum, cuius causa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus alias in operibus logicis declarauimus.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE REACTIONE.

Dicendorum propositio, ac declaratio. Cap. I.

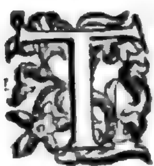
REactionem in corporibus naturalibus satis manifeste posuit Arist. tum in tertio physicorum cõtex. 8. ac. 16. dum dixit omne mouens physicè in mouendo moueri, tum in primo de ortu, & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristot. tueri non valentes, ad varios sensus, eosque ab Arist. alienissimos illam trahere, & extorquere coacti sint; ob id licet multas hac de re disputationes aliorum habeamus, præsertim vero librum doctissimum Petri Pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego semper plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hac in re omnis difficultas, idque me mouit vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ philosophando excogitare potui, ad communem studiosorum vtilitatem in mediũ proferrem. Hac igitur de re scripturus nõ tempus terram in referẽdis omnibus aliorum dictis, siquidem tum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum sententiæ diligentissimè recensentur, & expenduntur: sed illa solùm adducam, quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quę vel ab alijs tacta esse non viderim, vel tacta quidẽ, sed ita obscurè, vt explanatione indigeant.

Reactio quid sit. Ante omnia vt nomẽ reactionis, de qua nobis in pręsentia disputatio proposita est, intelligatur: dicimus reactionem esse retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeo ut & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniã autem plures sunt mutationis species, quæstio hæc neq; in mutatione substantiali, neq; in accretione, atque imminutione locum habere vllum potest, nisi quatenus hæ coniunctam habent alterationem; generans enim ab ipsomet genito vicissim nec generatur, nec interimitur in ipso generãdi actu, nec modo vllo secũdùm formam substantialem labefactatur, quum hęc indiuidua sit, neque intendi, aut remitti possit; sic neque augens dum auget augetur ab illomet, quod augetur. Est igitur præcipuè hęc disputatio instituta de motu alterationis, & modo aliquo etiam de motu locali, an agens à patiente vicissim patiatur: quum enim alteratio sit in qualitate, quæ intendi, ac remitti potest, quæritur an agens alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidum patiatur simul a frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur; non est autem quæstio de agente remoto, sed de proximo tãtùm, & quòd conueniat in materia cum patiente, vt ipsemet Aristot. in memoratis locis nos expressè admonet; nam agẽs remotum non est cũ patiente coniunctum, ideo nihil ab eo recipere posse videtur: sed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiente; nam Cœlum si immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur vicissim ab eis, quia non conueniunt in materia, neq; ipsum capax est illarum qualitatum, quas in illis producit, quũ sit agens (vt vocant) ęquiuocũ, & virtuale. Loquimur præterea de agente per se, non de agentes per accidens, quale est agens per antiperistasin; nam calidum refrigerat, nec propterea vicissim calefit: neque loquimur de actione spiritali, seu de alteratione perfectiua, qualis est sẽsus, & intellectio, quoniam in hac non fit vlla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, quum manifestũ sit obiecta, quæ, & sensum, & mentem mouent, non posse simul esse sententia, & intelligentia in illomet actu, quo mouere dicitur. Non est etiam quæstio de mouente per metaphoram dicto, sicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet considerãti patet; neque enim Aristoteles vnquam tale mouens respexit, quando dixit omne mouẽs physicè in mouendo moueri. Est igitur proposita quæstio de alteratione materiali, an agens per se, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniẽs, dum in ipsum agit, ab eodẽ repatiatur. De motu etiam locali dubium est, quoniam Arist. de hoc maximè loqui videtur in tertio physicæ auscultationis

tionis

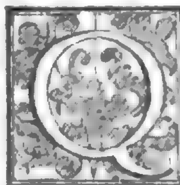
tionis, dum inquit omne mouens physicè in mouendo moueri; & alijs quoq; in locis, quos postea perpendemus, expressè reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iisdem tamen conditionibus constitutis, quas de alteratione statuimus, loquimur enim de mouente per se, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. II.

Talem, qualem diximus, reactionem, multa sunt argumẽta, quę de medio tollere videntur, quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occasionem dabũt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimittemus. *Primũ argumentum* Primum est argumentum, quo vtitur Burlæus in contex. 8. tertij physicorum, statuit in primis fundamentum, quod sumit ex Auerroe in commentario 71. quarti physicorum, quod etiam apud Arist. clarè legitur in libro de motu animaliũ, actio nõ prouenit nisi à victoria, & excessu agẽtis respectu patientis; & ex eo ita argumentatur: si duæ res sumantur, in quibus actio & passio esse debeat, vt portio ignis, & portio aquę, hæ vel æquales habent vires, vel inæquales; si æquales, neutra in alteram aget, quia neutra alteram vincit; si verò inæquales, illa, quæ validior est, in alteram aget, sed vicissim hæc in illam nõ aget, quoniam, vt modò constitutum est, & vt per se manifestum esse videtur, debilius in validius agere non potest. *Secũdũ argumentum* Secundum est argumentum Calculatoris tale: posita reactione sequeretur idem moueri simul duobus contrarijs motibus, & simul intendi, ac remitti secundùm eandem qualitatem, quod omnino absurdum est: consequens autem deducitur; quia si ignis aquam calfaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, necesse est vt aer medius simul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor simul intendatur, ac remittatur: præterea sit quoque idem consequens deducitur; si agat ignis etiam absq; medio in aquam, necesse est vt pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quàm pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quàm pars remotior, quare calefiet ab illa, nam minus calidum respectu calidioris est instar frigidi; & una alteri continuata est; itaque pars illa eadem ignis simul ab aqua refrigerabitur, & calefiet ab alia eiusdem ignis parte. *Tertiũ argumentum* Tertiò, data reactione fieret vt agens nũquàm possit reddere patiens sibi omnino simile, hoc autem est absurdum, quia nullum aliud esse videtur agentis consilium, & scopus, quam sibi simile patiẽs reddere: consequens probatur; quia si statuatur agens calidum vt quatuor, & patiens frigidum vt duo, scopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non assequetur, sed frustrabitur; quia in illa actione, & reactione calor agentis remittetur, & fiet calidũ solùm ut tria, deinde verò etiam vt duo, in fine igitur illius pugnæ non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidum vt quatuor, quia nihil agit supra suarum viriũ gradum. Quartò, sint duo agentia contraria, vt ignis, & nix, & ignis possit calfacere per distantiam decem pedum ad summum, nix verò refrigerare possit per distantiam duorum pedum tantummodo, igitur si quatuor pedibus distare inuicem statuantur, aget ignis in niuem, nec repatietur ab illa, quare non omne agens naturale in agendo repatitur. *Quartũ argumentum* Postremò, si talis reactio daretur, idem secundùm idem, & respectu eiusdem esset simul potestate, & actu, quod nullo modo dicendum est; nam si agat ignis in aquam, & ipsam calfaciendo ab ea vicissim refrigeretur, aget quatenus calidus, pinde quatenus est actu, sed a frigido patietur etiã quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus est, & aget, & patietur, & simul erit actu, & potestate. *Quintum argumentum*

Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio. Cap. III.

Qvamuis & verba Aristotelis tum in memoratis, tum in plerisque alijs locis satis apertè reactionem statuant, & testimonium sensus eandem cõfirmet; videmus enim contingere vt siquis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calfaciat, tum simul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud complures tanti momenti fuere, vt eos coegerint ab Arist. sententia deuiare in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi possunt libro Petri Põponatij, ego aliquas breuiter referam. Dixerunt quidam, vt horum argumentorum uim effugerent, dari quidem reactionem, ut Aristoteles asserit, non tamen secundùm eandem contrarietatem, sed secundùm diuersas, ita vt possit ignis agens in aquam vt calidus in frigidam, ab eadem repati vt siccus ab humida, at non vt calidus à frigida; quia si calor ignis præualeat frigori aquæ, agere tantùm potest ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi, & frigidi; sed si tunc eueniat ut humiditas aquæ præpolleat siccitati ignis, reaget aqua in ignem vt humida in siccum, sed ab eodem vt sicco non patietur, quoniam à debiliore in validus actio fieri non potest. *Aliquorũ sententia.* Sed hæc sententia & experiẽtiæ, & Aristoteli, & rationi aduersatur: nam experientia *Confutatio*

rientia (vt modo dicebamus) docet fieri reactionem secundùm eandem contrarietatem; nam siquis manu calida rem frigidam apprehendat, simul eam calfacit, & ab ea refrigeratur; ita si ferrum ignitum in aquam frigidam inijciatur, calfacit illam, & ab eadem refrigeratur, quæ est reactio secundùm eandem contrarietatem. Hoc idem significauit Aristot. in locis prædictis, si bene ipsius verba perpendantur: sed alius est locus omnium clarissimus in quarto libro de ortu animalium capite tertio, vbi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla subiungit, vt pellens pellitur, & calfaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundùm eandem contrarietatem. Ratio quoque, quam loco suo considerabimus, hoc idem demonstrat; nunc autem satis sit argumentū sumere a mistione. non posset enim fieri mistio sine reactione secundum eandem contrarietatem: quia si ad mistionem congrederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantùm, non pateretur, calor eius maneret integer; sic etiam integra seruaretur humiditas aquæ, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam temperiē qualitates elementorum non redigerentur, proinde nulla mistio fieret. Aliqui verò alij vt experientiæ, & verbis Aristotelis satisfacerent, ad hoc confugerunt, quòd reactio est quidē primò secundùm diuersas contrarietates; sed secundario, & per quandam sequelam est etiam secundùm eandem contrarietatem: si nanque ignis per calorem agat in aquam ut frigidam, & ab eadem vt humida repatiatur vt siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactione siccitatis coniunctæ; calfacit igitur aquam & ab eadem refrigeratur secundariò, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris. Sed neque hoc defendi potest: Primum quidem, quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio cur ad siccitatis imminutionem labefactetur calor, siquidem calor non postulat necessariò siccitatem, quum possit æque existere cū humiditate, vt in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus; deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam quantatem habentia, nam si aer vt calidus agat in aquam vt frigidam, non potest ab eadem repati ut ab humida, quum & ipse sit humidus: non est igitur verum id, quod Aristot. dicit, omne agens physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum Aristotelem in prędictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calfaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se; quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Arist. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primò, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas, secundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per se, & primò secundùm eandem cōtrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundùm eandē contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidū imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solam admittūt: quia licèt hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destruatur resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur se conseruare quantum potest, sed positiuam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suessanus in suis commentarijs in secundum physicorum, vt videre est in contex. vndecimo eius libri, ubi fatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in primo libro de ortu & interitu positiuam reactionem tutatus esset, inquit se postea eam sententiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimū argumento: quia si agens est tantæ potentiæ, vt possit uincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere uim, quæ sufficiat ad se defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo a nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententię, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & testimoniū Arist. refragantur. Quod enim ad experiētiam attinet, uana est Suessani fuga, quum dicit aquā feruētem non esse calidam, sed uideri calidam propter uapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifestè repugnat communi philosophantium consensioni. omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad contrarias qualitates absque mutatione substantię: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus, & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est ipsam quoque aquæ substantiam a ferro ignito aliquid recipere caloris, quē postea consequatur conuersio tenuiorum aquæ partium in uaporem; sed si argumētum ab aqua ad aerē transferatur, nullus Suessano locus confugiendi relinquitur, ut consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glacie apprehensa manu calida, negat enim fieri simul vtranque actionem,

Argumentum à mistione.

Aliorum opinio.

Confutatio

Suessani opinio.

Suessani argumentum

Confutatio & reiectio desertionis Suessani.

nem, & inquit refrigerari prius manum à glacie, postea verò transmitti ab anima nouos spiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem, & reactionem fieri, sed diuersis. Attamē nemo est, qui non videat vtrãq; fieri simul; statim enim calefit glacies à manu, quod, & sensu cognoscitur, & ratione comprobatur: quia si glacies retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credendum est spiritus calidos interna potius petere, quam ad manum transmitti, dum statuitur integrum manere glaciei frigus. Nititur etiam Suessanus soluere argumētum, quo supra vsi sumus à mistione acceptum, & inquit remissionem qualitatum elementarium in mistione non fieri ex mutua earum inter se actione, ac reactione, sed fieri ab ab agente generante mistum, aut ab aliquo cœlesti influxu; nam censuit Aristot. ipsas elemētares qualitates esse proximum agens in mistione: & vt concedamus ab aliquo ēt externo posse mistum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philosophia Peripatetica nullo modo potest ex mutua etiam elementorum actione posse mistionem absolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum est, vt confutationem non mereatur; certum enim est influxus ab Aristotele non admitti, neq; ipsemet Suessanus id, quod dicit, intelligit: nam simpliciter ad influxum confugere absque vlla ipsius influxus declaratione nil aliud est, quam dicere id fieri ab aliqua causa, quę ignoratur. Clara etiam sunt Aristotelis verba antea memorata; Aristoteles enim non dicit patiens resistere tantùm agenti, sed dicit calfaciens refrigerari, quæ est absque dubio reactio positiua. Preterea vti possumus contra Suessanum tali argumento: si reactio, quam Aristoteles ponit, non est intelligenda, nisi priuatiua, sequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, vt inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hęc quoq; resistunt actioni cęlestium, & eam retardant resistendo; aqua enim resistit omni calefaciēti, non solum igni, sed etiam Cœlo: quare si dicere liceret calfaciens refrigerari a patiente ratione solius resistentiæ, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cœlum dici poterit à corporibus inferioribus per resistentiam refrigerari: hoc tamen nemo sanę mentis diceret; & consequens apud Aristotelē est manifestè falsum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cœlum reagere, & in contextu 53. primi libri de ortu, & interitu apertè dixit nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia non conueniunt. Ex his igitur patet negandam nullo pacto esse reactionem positiuam, sed solum cogitandum quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, soluendæ sint.

Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria. Cap. IIII.

Voniam igitur omnes hæ opiniones falsę sunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta soluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, vt posita vera reactione positiua per se secundùm eandem contrarietatem, vt eam Aristot. posuit, omnia aduersantia argumenta soluamus. Ante omnia declarãdum accuratius est quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus secundùm qualitates considerantur, nam præcipuè de alteratione est nobis proposita disputatio. Agere est mouere ad contrariam patienti qualitatem, sic pati est mutari ad contrariam qualitatem; hanc autē non ea ratione dicitur agens imprimere, seu tribuere patiēti, quòd illam inducat, sed quòd educat de potestate ad actum; non enim dicendum est calidum agens tribuere patienti suummet calorem eundem numero, siquidem non potest accidens migrare de subiecto in subiectum; sed per calorem, quem habet, educit alium calorem similem de potestate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hæc autem actio sumi potest duobus modis, vno modo pro impressione alicuius gradus qualitatis absolutè, altero modo pro actione perfecta, quæ est cum victoria agentis aduersus patiēs. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida paruam glaciei particulam apprehendit, certum est glaciem illam in initio non solùm calefieri a manu, sed etiam è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendendum ita sufficiens est testimonium sensus, vt quisquis id inficietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glacies, & totum eius frigus destruitur à calore manus superante: dum igitur actio sumitur pro impressione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum: at si totam ab initio ad finem actionem illam, & passionem spectemus, manus potius, quàm glacies, vocabitur agens, glacies verò patiens, quia calor manus frigus glaciei superauit. Quando igitur cum Aristotele dicimus actionem non fieri nisi ab inęquali superante, id intelligendum est de tota, & completa actione, quæ est cum victoria agētis, sed non de qualibet actione indistinctè; quando enim in contrariorum pugna unum debet alterum uertere in suam naturam, id facere non potest, nisi pręualeat, & maiorem habeat vim, quam alterum: attamen si initium tantùm actionis, & pugnæ consideremus, negare non

Quid sit agere, & quid pati.

Actio dalex.

Actionē fieri à proportione maioris inęqualitatis quō verum sit.

nō possumus etiam debilius agere in ualidius, vt modò de parua glacie dicebamus, etiamsi in fine pugnæ totũ glaciei frigus à calore manus victum sit; hoc nisi concedamus, cogimur in hoc absurdum incidere, quod plures inani ratione coacti confiteri ausi sunt, quod si duo contraria æquales vires habentia sumantur, & vnum alteri apponatur, vt proprio ignis, & portio aquæ, quibus, & intensionis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorsus sint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere est absurdum manifestissimũ; qui enim fieri potest vt duo extremè contraria actiua, & passiua inuicem secũdùm proprias naturas, & se mutuo tangentia ita otiosa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem non pōt vt alterum vincat alterũ, & in suam naturã conuertat, necessarium tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idq; negare est mistionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus; quando enim vnum contrarium tanto excessu præualet alteri, vt mutet illud in suã naturam tunc certum est non fieri mistionem sicut ait Aristoteles in calce primi libri de ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, idest vel æquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc mutãt se mutuo, ac distrahunt à proprijs naturis, & transeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mistio. Sic itaque dicendum est quando in fine pugnæ vnum vertit alterum in seipsum, necesse enim est vt in principio agant in se mutuo, licèt vnum debiliter, alterum autem vehementius, nam in mistione quoque hoc euenit; quum enim vnum miscibiliũ validius sit, magis mutat alia, quam mutetur ab illis; quo fit vt illud medium, quod per mistionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quam ad naturas aliorum. Huiusce autem rei vera ratio ea est, quam Aristoteles adducit in cõtextu octauo, & decimotextotertij physicorum; causa enim cur multa inuicem agant, & patiantur, est, quia singulum est simul potestate, & actu, respectu diuersorum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate; contraria nanque versantur in eodem subiecto, & vbi vnum est actu, ibi necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est formæ, pati verò est materiæ, & res agit quatenus est actu, & patitur quatenus est potestate, necesse est vt admoto agẽte actu tali ad patiens potestate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ, necesse est vt actu calidum agat in calidum potestate, & vt actu frigidum agat in frigidum potestate, vt etiam in contextu septuagesimoseptimo primi libri de generatione Aristoteles dicit; nec refert dicere alterum altero valentius esse, hoc enim facit quidem vt in fine pugnæ vnum alteri succumbat, sed per hoc non stat quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius est; vt si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam ut potestate calidã, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignẽ vt potestate frigidum; materia enim, quæ actu sub calore est, potestatem habet recipiendi frigus, & materia, quæ est actu sub frigore, potestatem habet recipiendi calorem; etenim si ignis per formam suam, & ageret, & pateretur, vtique nulla fieri reactio posset, quia frigus aquæ non posset agere in calorẽ ignis potentiorem; at non ita sese res habet, ignis enim nõ per formam patitur, sed per formam agit, per materiam verò patitur; quoniam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret, sed æquam habet potestatem recipiẽdi omnes; ideò apta est pati etiam a debili aquæ frigore, quum ipsa sit frigida potestate; quamobrem necesse est vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquæ magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideò perseuerante pugna augetur continuè excessus caloris ignis ad frigus aquæ, & semper vehementior fit actio, debilior autẽ reactio; quia necesse est tandiu reactionem durare, quandiu durat actio; nam actio tunc cessat, quando patiens omnino succubuit agenti, tunc autem reactio cessat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quanuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit vt reageret tanquam actu tale in agens tale potestate; neq; dicendum est actionem agentis fieri continuè debiliorem, quod per repassionem vires agentis imminuantur, propterea quòd si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continuè excessus virium agentis ad vires patientis; in comparandis autem inter se agentis, ac patientis viribus non sola attẽdenda est intensio graduum, sed etiam extensio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; ideò contingere potest vt contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius, propter excessum magnitudinis; nam multum vini extinguit paruum ignem, licèt vinum sit minus frigidum, quam ignis calidus, & minus humidum, quam ignis siccus. Ex his igitur patet, si actio sumatur amplè pro impressione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionẽ ignis in aquam absque eiusdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glacies quoque per frigus eodem tempore in eandẽ manum reagat; si verò totius pugnæ finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est manum dici agentem, & glaciem patientem, neque hac

Ratio cur necessariò sit reactionem fieri.

ratione

ratione potest fieri reactio, quia eadem glacies non potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum Aristotelis, & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim agens conuertere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remitti tamen, & obtundi potest etiam validius a debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quam retributa, seu reciprocata actio; si namque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, sic repassio est reciprocata passio: sumi autem possunt tum latè, tum strictè; latè enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine agentis & patientis, vtrunque dicimus reagere, & vtrunque repati; propriè verò, quando id, quod in actione principalius est, & vincit, & vocatur agens, alterum aũt vocatur patiens, sic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repassio: sicut enim alterum solũ uocatur agens, quatenus principalius est, ita reliquum, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idem vocatur patiens, agens verò principalius repatiens potius dicitur, quã patiens, ita vt reagere propriè significet secundario agere, & repati secundario pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quam alterum, solet appellari agens, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolutè agens, id autem quod inualidius, absolutè patiens; vel solam intentionem, seu scopum attendimus in appellando agente; ut quando aquam igni infundimus ad illum extinguendũ, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiamsi quandoq; contingat ut aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicetur absolutè agens, & aqua patiens; si verò consilium, scopumque infundentis, aqua dicetur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagẽs: hoc spectasse videtur Aristot. in quarto libro de ortu animalium capite tertio, dum dixit cõtingere quandoq; vt agens magis repatiatur, quam agat; nam si magis repatitur, inualidius est, sed tamen vocatur agens ratione scopi, & intentionis, secundum quam debebat esse validius. Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio nanq; est, quoniam agens nõ solùm est actu ratione propriæ qualitatis, sed etiam potestate respectu contrariæ, ideo necesse est ut in agendo ab illa repatiatur, quia necessarium est vt id, quod est potestate tale, patiatur ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Reagere, et repati dicitur dupliciter.

Quid sit resistentia, & vnde proueniat. Cap. V.

Onsiderandum præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam planè declarasse videatur. Pomponatius in libro suo de reactione probare cõtendit resistere non esse agere, neque esse pati, sed solùm esse impedire ne agens agat in id, in quod agere nititur, hoc autem vel absolutè, & perfectè, vel aliquatenus, & (vt aiunt) secundùm quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfectè resistit, quia nulla ex parte comprimitur; si verò premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit ut actio illa retardetur modò magis, modò minus, pro maiore, vel minore resistentia rei pressæ, quæ imperfectè, & secundùm quid resistere dicitur, quatenus non sinit se statim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modò maiorem, modo minorẽ in illo motu ponit; nil igitur aliud est resistentia, quam impedimentum. Hæc Pomponatij sententia a posterioribus improbatur, quod ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc dubium manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis nõ apparet quid sit impedire, quum ipse non declaret in quanam categoria statuendum sit; dum autem in quo genere impedimentum sit ignoramus, ipsius quoque resistentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipsius rei essentia nosse possumus. Quidã recentiores resistentiam redigunt ad secundam speciem qualitatis, quæ dicitur potentia, uel impotentia naturalis: nam resistentia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse uidetur, quàm impotentia naturalis patiendi ab agente secare nitente; & dicere ferrum resistere secanti, idem uidetur ac dicere, non posse seu non facile posse secari, quemadmodum paleam nõ resistere igni est facilè pati ab igni. Sed hæc sententia, quanquam primo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, vera non est; quoniam non idem est potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quũ manifestum sit hæc habere proprias categorias actionis, & passionis: ita potentia resistendi potest uocari qualitas secundæ speciei, est enim potentia non patiendi; at actus ipse resistendi non

Pomponatij opinio.

Recentiorũ obiectio cõtra Pomponatium.

Recentiorũ opinio.

Confutatio

Aliorum recentiorum opinio.

non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur euitari nõ posse quin sit agere, vel pati, vt vox ipsa significare videtur. Ob id recentiores quidam hæc considerantes dixerunt resistentiam esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quarto de ortu animalium capite tertio, vbi dicit calfaciẽs refrigerari. Sed isti resistentiam cum reactione confuderunt, nam positiuam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsemet suam sententiam euertere, & errorem suum patefacere, dum in illis, quę agendi vim non habent, asserunt dari resistentiam, eamq; non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis; dum enim fatẽtur dari resistentiam sine aliqua actione, fatẽtur etiam esse quiddam diuersum à reactione; itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud est resistentia, aliud reactio, proinde non potest resistentia poni in categoria actionis.

Confutatio.

Aliorũ recentiorum error.

Quidam verò alij recentiores reprobant quidem, & ipsi sententiam Pomponatij, tanquam non declarantis quid sit resistere: tamẽ ipsi postea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistentia, sed in quonam genere sit non declarãt quare adhuc quid sit ignoramus.

Opinio propria.

Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia facilius postea erit causam inuestigare & adducere. Credo resistentiam in nulla esse categoria directè, neque esse aliquid positiuu, sed priuatiuum, proinde per reductionem tantùm esse in generibus actionis, & passionis, est enim priuatio quædã actionis, & passionis, vt considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agendi resistere, quam non pati ab illo, proinde, & ipsum agens non agere, si perfectè illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tãtùm illi resistatur, est non facilè pati, proinde agens nõ facilè agere: est igitur per reductionem propriè in categoria passionis, & respectu agentis est etiam modo aliquo in categoria actionis.

Pomponatij defectus.

Propterea optimè naturam resistentiæ declarasset Pomponatius per verbum impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid priuatiuum, non positiuum; nam dicere parietem impedire ne sol me calefaciat, non est dicere aliquid positiuum, quod insit parieti, sed solùm est dicere me non pati à sole, & solem in me non agere; sic dicere nimiam distãtiam impedire ne ignis aliquis me calfaciat, est dicere distantiam loci facere priuationem actionis in igne, & passionis in me: hoc idem dicendum est de illo, quod non sit penitus impediens, sed secundùm quid vt consideranti patet. Quoniam igitur resistentia impedimentum quoddam est, vt rectò Pomponatius dixit, impedimẽtum autem est priuatio, quod ipse videtur ignorasse; considerãdum est vndenam proueniat hoc impedimentum, quod vocatur resistentia, quandoquidem priuationes quoque causam aliquam habent.

Quæ sit causa resistentiæ.

Certum est materiam non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistẽtia est priuatio passionis, natura autem materiæ est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionem, sed potius promptissima est ad quodlibet patiẽdum.

Aliquorũ opinio.

Relinquitur vt causa resistentię sit forma, qua in re concordes esse omnes videtur, sed in modo dissident; aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarũt vt quãtum actiua quælibet forma est, tantum sit etiam resistiua; quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignẽ iampridem omnia consumpsisse, & in ignẽ mutasse; quum enim maximè omniũ sit actiuus, si esset etiam maximè omnium resistiuus, nulla afferri posset ratio cur non sint omnia in ignem mutata:

Confutatio.

Aliorũ opinio.

quoniam igitur ad seruandum elementorum equilibrium pro ipsorum conseruatione necessarium fuisse videtur vt maxima actio cum minima resistentia coniungeretur, & maxima resistentia cũ minima actione, ideo alij dixerunt in qualitatibus elementorum duos esse ordines inter se cõtrarios, vnum actionis, alterum resistentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maximè omniũ qualitatum est actiuus, secundum verò frigus, tertium humiditatem, quartum demum siccitatem, quę minimè omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistentię, siccitatem enim maximè resistere dicunt, aliquanto minus humiditatem, adhuc minus frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem.

Confutatio.

Mihi tamen videtur hęc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignẽ iampridem omnia consumere debuisse, quum per calorem sit maximè actiuus, & per siccitatem maximè resistiuus: quamuis enim non per calorem resistat, tamen satis est si resistat per siccitatem, ne ab alijs elementis mutetur: non facit enim calor ne resistat per siccitatem, sicut etiam siccitas, quum parum actiua sit, nõ propterea facit ne per calorem maximè agat; attamen videmus ignem, etsi maximè siccum, minimam tamen resistendi vim habere; igitur non rectè in siccitate constituitur maxima resistentia.

Opinio propria.

Alia multa, quæ ab alijs dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Põponatium, & alios legi possunt: dicam quid ipse sentiam; & aliqua aliorũ dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ ab alijs dicta non sunt, adijciendo, nitar huiusce rei veritatẽ reddere manifestam.

Opinio aliquorum.

Resistentiam prouenire à forma, vt multi dicunt, omnino confitendũ esse arbitror ob rationem ante adductam; sed vanam esse puto nonnullorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc est ab affe-

ctionibus

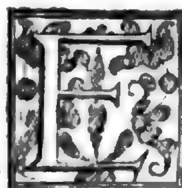
ctionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma, nam ab his quoque fit resistētia; vt ignis in ferro magis resistit, quàm extra ferrum, idque non propter formā ignis, sed propter densitatem materiæ; sic terra propter densitatem maximè resistit alijs elemētis; dantur igitur aliqua accidentia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud egrè patiatur, & agenti resistat. *Confutatio.* Ego autem arbitror soli formę esse resistentiā attribuendam; accidentia enim vel insequuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus accidunt, vt densitas igni existenti in ferro: de illis quidē, quæ formam insequuntur, clara res est, forma enim vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis externi, nisi per accidentia consequentia: dicere igitur hæc resistere agenti, est dicere formam per hæc; actio enim magis est tribuenda primario agenti, quàm secundario, vt ait Arist. in contex. 33. octaui physicorum, quia causa secundaria non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si verò accidentia formam non insequantur, sed extranea sint, ab his non fit resistentia, nisi per accidens, per se enim semper fit a forma, vt in exemplo ab his adducto notare possumus; densitas enim ferri nihil conferret ad resistentiam ignis, nisi ignis suapte natura resisteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum resistens est forma ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constipatum multum ignis, & a multo igni maior fit resistētia, quam à pauco, ideò densitas facit vt ille ignis magis resistat; proinde non per se resistit, sed per accidens, quatenus facit vt ibi sit multum ignis, qui secūdum propriam naturam resistit; in multo enim, quā in pauco, maior vis inest, vt agendi, ita & resistendi. *De modo quo forma resistit, opinio aliorū.* Alium quoq; errorem mihi videntur istimet committere, dum declarant quomodo forma faciat resistentiā; dicunt enim formam resistere agendo, & eius resistētiam esse actionem: quod declarāt exemplo illius, qui gladio ictus inimici reijciat, agendo enim resistit, & illa actione vires etiam inimici obtundit: sic ergo & quando agit ignis in aquam, dicitur aqua resistere, & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, resistit enim dū vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc resistentia sit actio quędā, hinc colligunt de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantam habet agendi. *Confutatio.* Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiua: distinguitur tamen, quia resistentiam concedunt omnes, reactionē non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam resistentiam in tali reactione constitui, quum resistentiam concedāt. Præterea hanc nō possumus appellare resistentiam, nisi per accidēs; quia per se & primò non est nisi actio, hanc autem consequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiens, ita vt minus agat: quare hæc impropriè vocatur resistētia, vt ait Pomponatius in capite quinto secundæ sectionis libri sui: non enim immediatè resistit patiens agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur, adde quòd non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionē agentis ad patiens: immò frequentius euenit vt augeatur, nam si agens sit validius patiente, augetur ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum resistitiua, quàm à patiente imminuatur vis agentis per reactionē. *Aliorū opinio vana.* In eo pręterea hi decepti sunt, q non viderunt alium magis proprium resistendi modum, quo forma absque vlla actione resistere dicitur, isq; non fuit omnibus incognitus, vt apud Pomponatium legere possumus: *Nota duas vires formæ.* aliqui enim considerarūt quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ non sunt; est enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum suiipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantū potest, ideò conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltē quadantenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur, ēt nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quę se conseruare volens non statim admittit actionem agentis, à qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem ēt destrui: hęc propriè resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quam priuatiuum; *Resistentia quid sit.* est enim tantummodo actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare, & est diuersum quiddam a reactione; quod quidem illi, qui dixere non dari positiuam reactionem, sed priuatiuam, cognouisse videntur; etsi enim in eo sunt reprehendendi, quod positiuam non concesserunt, in hoc tamen optimè senserunt; quod hanc ab illa differre existimarunt, & quod hanc vocarunt priuatiuam, quia reuera nil aliud est resistentia, quam priuatio, licèt positiuam formæ naturam insequatur. *Quod forma nō tantū sit actiua, quantū resistitiua.* Differre autem à reactione resistentiam testatur experientia, qua etiam ostenditur falsitas sententię illorū, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantam agendi: terra enim magnā vim resistendi habet, quia in ignem etiam iniecta non absumitur, agit autem debiliter; sic res terrę, vt lapis, plurimum resistūt, parum autem agunt: contra uero ignis plurimum agit, parum resistit, quia facilè extinguitur: patet igitur res nō tantam habere uim resistendi, quantam

tam

tam habent agendi; patet ęt dari vim resistendi, quę non est vis actiua, sed alia quędam sine actione: hoc aūt factum est à natura propter rerum conseruationē, quia sic seruatur ęqualitas virium in rebus actiuis, & passiuis; quæ non in eo consistit, vt æquas agendi vires habeāt, sed vt quantum hæc actiua est, tantum sit illa resistitiua, vt quantum actiuus est ignis, tantū est terra resistitiua, & quantum actiua terra, tantum resistitiuus ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumuntur, vt propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorē agēdi vim, quam alterum resistendi, tunc .n. prævalet, ac destruit illud. Ob aliam quoq; rationem non debuit quodlibet ęquas habere vires ad se tuendum, & ad alia opprimēda: quemadmodum enim scribit Aristo. in libris de partibus animalium, natura nihil facit superuacaneum, ob idq; dedit singulo animali vnum tātum instrumentum ad se tuendum, non plura, vt equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & alijs alia, superuacaneum enim fuisset equis dare ēt dentes ad mordendū idoneos; hoc idem de elementis, ac de mistis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conseruant uel destruendo alia, uel alijs opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quę duę conditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vna tantùm summa, vel duæ mediocres: terra .n. maximè resistit actioni externæ, sed minimam agendi vim habet, cōtra ignis plurimum agit, minimam habet resistendi vim, elementa verò media vtrunque habēt mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quàm resistere, & aer plus resistere, quàm agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulā elementarem qualitatem referenda est; qua in re plures decepti sunt dicētes calidum esse maximè actiuum, siccū verò maximè resistitiuum, & alia similiter; sed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidū enim cum sicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido, videtur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem; contra verò frigus magis agit cum humido, quàm cum sicco, ideò magis est actiua aqua, quàm terra: sic calidum cum sicco parùm resistit, cum humido multum; contra verò frigidum cum sicco plurimum resistit, cum humido minus: hęc autem omnia dicentes dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quę eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vnquàm pretermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionē, tum resistentiam non solùm à naturarū diuersitate prouenire, sed ēt à diuersis quātitatibus eiusdem naturæ; magis enim agit, & magis ēt resistit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quàm minor: ideò fieri potest ut plus agat magna terra, quàm paruus ignis, quia multiplicantur vires per quantitatis incrementum, licèt gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atq; in paruo: nec dicere possumus in maiore esse maiorem calorem, si vterque est summus calor, sed dicere tamen possumus in igne maiore esse plus caloris, quam in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & fit tanquàm duorū ad vnum, quæ prius erat tanquam unius ad unum, si prius æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facile eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul sumpti, quam vnus.

Causa maioris, et minoris resistētia quanam sit.

Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis.
Cap. VI.

EX his omnibus, quæ hactenus declarata sunt, possumus duabus assertionibus colligere quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarū prior hæc est. Si actio sumatur pro sola impressione gradus, necesse est in omni alteratione reactionē fieri patientis in agens proximum, dummodo conueniant in materia, & conuenienter propinqua sint, & secundùm quantitates commensurata. Huius ratio clara sumitur ex ijs, quæ dicta sunt: quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere potest, necesse est vt actio fiat: quando igitur calidum frigido conuenienter appropinquet, necesse est vtrunque in alterum agere, quia contraria versantur in eodem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud, quod est actu frigidum, est potestate calidum; utrunque igitur ab altero pati necesse est, sicut enim utraque qualitas actiua est, ita subiectum utriusque est æquè utriusque receptiuum, & dum habet unam actu, potest à contraria pati, & eam recipere: neque est quod aliquis objiciat unum esse ualidius altero, hoc enim facit quidem ne utrunque possit alterum penitus uincere, quia si unum uincit, necesse est alterum uinci, non uincere; at non facit quin etiam id, quod inualidius est, antequam uictum penitus, ac destructum sit, imprimat aliquid in alterum ualidius, quum habeat qualitatem actiuam, & alterum

Prima conclusio.

habeat materiam passiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non potest in subiecto calido, quin aliquem caloris graduum extinguat, & ita alterius calorem obtūdat; ideo necesse est vt agēte calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamsi in fine pugnę totum frigus sit destruendum: hæc autem omnia intelligenda sunt adiectis conditionibus memoratis, nempè vt sint propinqua, non impedita, & quantitatibus cōmensurata: quoniam enim in quantitate maiore inest vis actiua maior, ideo si vnum nimio excessu alterum superet, nulla fit reactio: vt si in ignem fornacis ardentem injiciatur palea, credibile est eam ab igni statim absumi sine vlla reactione, ob virium inęqualitatem incomparabilem; ideò has omnes conditiones constituisse Aristotelem credendum est, quando vniuersè dixit omne agēs naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati. *Secūda conclusio.* Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfecta pugna duorū inter se cum victoria alterius, reactio positiua impossibilis est; quoniam ita sumendo reactionem nomen reactionis implicat cōtradictionem, quum fieri nō possit vt aliquod destruat aliquod aliud, & ab illo vicissim destruatur, ita vt, & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud; vt si agant inuicem portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impressione gradus, at non pro perfecta victoria; nam si validior sit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri potest vt etiam ille idem aer simul in aquam mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus reactionem in mutatione substantiali non posse locum habere, nisi ratione alterationis præuiæ: in hac enim fit reactio sumpta pro impressione gradus qualitatis; sed in eductione formæ substantialis ne imaginari quidem reactionem aliquam possumus, agens enim interimit subito formam patientis, nec potest ipsum quoque eodem momento interimi ab illo, hoc enim esset remanere utrunque integrum, & vtrunque interijsse, quæ est repugnantia manifesta; & eadem ratio viget, in alteratione, quæ sumatur pro, perfecta victoria agentis; de mistione autem alia ratio est; nam miscibilia interimunt quidem se mutuo, neutrum tamen mutat alterum in suam naturam, qualem mutationem nos in præsentia consideramus, sed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediā diuersam ab vtrisq;. *Dubium.* Ceterum ea, quæ hactenus diximus, vrgeri videntur difficultate non parua, quæ multos cōturbauit: nam si agant inuicem aer, & aqua, ualidior autem sit aer, & tandem vincat aquam, ipse quoque aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ spectādo mutua est reactio, & mutua uictoria, siquidem etiam aqua uicit aerem aliqua saltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnæ integram seruari, si uerum esset id, quod diximus, non esse uictoriam mutuam. *Solutio.* Vt dubium hoc, & alia quoque plura soluantur, sciendum est non esse necessarium ut ex qualibet remissione qualitatum elementarium fiat remissio etiam formæ substantialis; quoniam remissio formę elemētaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu, at qualitatis remissio fieri potest etiam integra manente elementi natura: etenim si intra quosdam terminos fiat intensio, uel remissio qualitatum naturalium in elemento, forma integra manet; quòd si intensio uel remissio modum excedat, forma quoq; destruitur, & migrat in formam misti, si mutua fiat remisio omnium formarum elementarium; uel mutatur unum elementum in aliud, si alterius forma seruetur, alterius uerò destruatur: tunc enim in elemento succumbente tanta est facta qualitatum remissio, ut forma quoque sit remissa, proinde necessariò interierit; in elemento autem præualente, atque uincente minor facta est naturalium qualitatum remissio, quare forma, & natura elementi seruata est integra: nam si hæc quoque intereat, mistio fit, ut modò dicebamus, & formæ elementares migrant in unam formam mediam, quæ est misti: itaque si in mistione mutationem formę substantialis, quę alterationis terminus est, attendamus, negare non possumus in mistione mutuam esse omnium miscibilium uictoriā, quatenus quodlibet est a sua natura distractum ob actionem aliorum, quodlibet igitur, & uincit, & uincitur secundùm partem; licèt enim in omni mistione unum elemētum alijs dominetur, uictum tamen illud quoque esse dicitur quatenus non seruat amplius suam naturam, sed in naturam misti migrauit; sed hæc postea, quum de mistione loquemur, manifestiora fient. Ex his colligimus secundam nostram assertionem non esse omnino ueram de mistione, quandoquidem manifestum est mistione absoluta omnia elementa agentia, & patientia interijsse, quia omnia a suis naturis distracta sunt, & modo quodam omnia sunt uicta, licèt modo quodā dicere possimus unū aliquod ipsorū uicisse, ad cuius naturā magis uergit illud mistū; & hac ratione dicere possumus non esse uictoriā mutuam, quatenus non possunt plura esse præualentia, sed est unum tantummodo. Potissimè autē locum habet assertio nostra extra mistionem, quando duo contraria agunt inuicē, & alterius natura seruatur, nā si duo elementa inuicē agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius uerò seruetur integra, certum est hoc solū perfectā uictoriam obtinuisse ratione formæ substātialis, ratione autem qualitatum si nō omninoperfectam

fectam, quia ipsum quoque est debilitatum, saltem modo aliquo victoriam obtinuit, & secundùm gradus, quia minus est debilitatum quàm alterum cõtrarium, quod illi succubuit: non est igitur ita intelligenda victoria, vt vincens nullo dicatur affectum esse detrimento; hoc enim minimè dicendum est; sed vt sit quidem passum aliquam remissionem, sed minorem, quàm alterum, quod victum esse dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum respectu ad alterum, quem respectum victoriæ nomen denotare videtur, non potest mutua esse victoria agentis, & patientis in tota pugna; dictum autem illud Aristotel. & Auerrois, actio non fit, nisi ab inæquali superante, non est intelligendum sumẽdo amplissimè nomen actionis, sed in illa tantùm actione verum est, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab excessu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam respicimus.

De reactione in motu locali. Cap. VII.

Onsiderandum manet quomodo in motu locali reactio fiat; hác enim ponere manifestè visus est Aristoteles in quarto libro de animalium ortu capite tertio, dum inquit, pellens pellitur, & in tertio physicorum cõtex. 8 ac 16. vniuersè de omnibus pronuntiasse videtur, præsertim vero de motu locali, omne mouens physicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipsa satis manifesta, & per experentiam comprobata; nam si trabs erecta stet, ita vt leui in eam facto ictu cadere possit, & saxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipso, qđ ab eo pellitur: sic etiam in ludo pilarum in mensa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipsam quoq; pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque recta suum motum prosequi; duo quoque gladij se mutuò percutientes se mutuò secant, & obtundunt, immò hoc idem euenit altero solo percutiente, altero autem quiescente; serra etiam secans lignum non secatur quidem ab illo, hebetatur tamen, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium est an ita sit in omnibus: Aristoteles enim de omnibus vniuersè protulisse videtur in tertio physicorum dicens, omne mouens physicè in mouendo mouetur, & in quarto de ortu animalium capite tertio hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum esse non videtur; nam homo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculũ, nec mouetur a baculo. Videtur dici posse omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen necessariò moueri ab illomet moto, sed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam à semetipso; qua ratione propositio Aristotelis vera est de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo, mouet enim inferiora, & mouetur necessariò, licèt non ab ipsismet inferioribus; sic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, sed à seipso, quatenus non posset illum pellere, nisi ipse moueretur: hoc significare videntur verba Aristotelis in loco prædicto quarti de generatione animalium, dum vniuersè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit solum primum, quod est immobile; quare vult Cœlum quoque hac propositione comprehendi: præterea addit [motu aliquo] quasi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio, satis enim est si omne mouens corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen si exempla ab Aristotele ibidem adducta perpendantur, significat mouens moueri a moto, nam dicit [pellens pellitur quodammodo, & quod premit reprimitur] immò etiam apertè ibi dicit Aristoteles mouens moueri, & repati ab ipsomet patiente: quare dicendum uidetur Aristotelem loqui præcipuè de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis: in his enim mouens mouetur a moto, nempè mouens propinquum, & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifestum est; in alijs uerò, in quibus dubium uidetur, ita potest declarari. Sit spatium. A. B. in cuius medio sit punctum. C. pellat aliquis alium ab. A. ad. B. necesse est ut pellendo sentiat resistentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille est compositus, constans modo quodam ex pulsu, & repulsu, quia nisi ille, qui pellitur, resisteret, pellens tanto quodam suo conatu eum ad. B. usque pelleret, sed resistẽtia facit ut illo conatu non pellat nisi usque ad. C. quare motus ille constat quodammodo ex duobus contrarijs motibus, quia perinde est ac si pellens pellat alterum usque ad. B. deinde ab illo repellatur à. B. ad. C. usq;, uincit enim primus pellens, ideo maior est motus ab. A. ad B. quam a. B. ad. C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione cõtingere dicebamus: sicut enim calfaciens dicitur refrigerari, non quod calorem simul cum frigore habeat tanquam duas qualitates, sed quod calorem habeat remissiorem, quam prius; ita hic non dicimus fieri seorsum hos duos motus, unum pulsionis ab. A. ad. B. alterum repulsionis a. B. ad. C. sed unum, qui etiam solus apparet, ab. A. ad. C. hic enim est qui præualet, & est minor, quàm esset si pellens non repelleretur; qui enim deberet esse ab. A. ad. B. est solum ab A. ad. C. & est ueluti motus mistus ex duobus contrarjis motibus cũ dominio unius, qui fit a primo pellẽte tanquã ualidiore; hoc significauit i dicto loco Arist. dicẽs [pellẽs

Nota qũo in motu locali reactio fiat.

A C B

pellitur quodammodo] non enim absolutè dicit pellens repelli, quasi retro pellatur, sic enim non diceretur pellens, sed pulsus; sed quia quũ reuera pellat, est in illa pulsione repulsio aliqua admista, quę facit ne tanta sit pulsio, quanta esset sine illa repulsione: in pressione autem clarior res est, premens enim (inquit Aristot.) reprimitur, quia si digito rem aliquam premamus, ab illa vicissim reprimitur digitus: si verò gladio secemus aliquid, non secatur quidem vicissim gladius, obtūditur tamen, idcirco inquit ibi Aristoteles [motu aliquo] indicans non esse necessarium vt repassio sit secundùm eādem speciem, seu modũ motus, sed esse necessarium vt aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à moto. De Cęlo autem mouente hæc inferiora verum quidem est illud Aristotelis dictum, non tamen omnino, neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, sed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, nisi ipsum quoque moueatur, etsi non ab illis; ob id Cœlum quoque comprehendi videtur illa vniuersali Aristotelis propositione in tertio physicorum, omne mouens physicè in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum est etiam intellectum de reactione, mouens enim repatitur aliquid ab ipsomet moto; & huius rationem affert Aristoteles in contex. 53. primi libri de ortu, & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidē, sed non repatiuntur; ideo quando Aristoteles quarto de ortu animalium capite tertio inquit [excepto primo] quod immobile esse significat, ea verba intelligi possunt de primo mouente corporeo, quod Cœlum est quum enim præcedentibus verbis expressè dixisset omne mouens moueri vicissim à patiente, & moto, postea excipit Cęlum, quod uocat immobile, idest non ab his inferioribus uicissim mobile, ita enim agit, vt ab his non repatiatur, & hac ratione uocatur immobile.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. VIII.

Eritate declarata ad argumēta initio adducta facile est respondere. Ad primũ iam respōsum est; quando enim Arist. & Auerroes dicunt actionem non fieri nisi à superante, totam pugnam respiciunt, qua debeat patiēs mutari ab agente, ita vt illud dicatur absolutè patiens, hoc verò ob victoriam dicatur absolutè agens, quia mutauit alterum in naturam suam; hoc enim facere minimè potest, nisi præualeat patienti; per hoc tamen non stat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamsi non uincat illud; quia reactio non debet esse cum victoria, proinde sub illa Arist. propositione nō continetur, qm̃ patiens non est absolutè nominandum agens, sed solùm reagens, quia eius natura mutanda est; alterum verò, cuius natura est seruanda, nominatur absolutè agens, etiamsi repatiatur, & ex pugna debilitetur; sic igitur agens appellari non potest, nisi superet, eaq; est mens Aristot. in illa propositione; vt manifestũ est illa considerantibus, quæ ab ipso dñr de mistione in contex. 88. & 89. primi libri de ortu & interitu: ibi nāque duo ponit gña actionum, vnum qn patiēs mutatur in naturam agētis tanq̃ dominantis, alterum qñ vtrunq; mutatur quodammodo in alterũ, vt in mistione fit, neutrum .n. remanet, sed medium diuersum ab vtroque: sunt aũt ibi notanda Arist. verba, qui vtrunq; vocat dominans, non alterũ determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, sed vtrunq; ex natura sua distractum est ab altero; vtrunq; igitur vincit, & vtrunq; uincitur; quare illa non est talis pugna, in qua alterũ possit determinatè uocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura seruetur; proinde hmõi actio non comprehenditur, sub illa propositione Arist. & Auer. actio non fit, nisi ab inęquali pręualēte, seu (ut latini nostri loquuntur) à proportione maioris inęqualitatis: primum ergo hoc argumētum nullius est roboris: ideo argumētum quoq; Suessani, quod diuersum ab hoc esse non vr̃, facile soluitur; ipse .n. dicebat, agēs debet esse validius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet se defendēdi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandũ esse consequēs, & ratio negationis manifesta est, tũ quia agens agit ratione formę, patitur aũt non ratione formę, sed ratione materię, quum igitur statuant conuenire in materia, necesse est ut agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam; tum etiam quia ēt solam formam spectando iam ostēdimus non ęquas in singula re esse uires agendi in aliam, & resistendi, seu defendendi semetipsam; quisquis ergo ea, quę antea diffusè declarauimus, bene cōsideret, facilè intelliget argumentũ hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentũ, etsi multis arduũ uisum est, leuissimum tñ est, ac facilè soluitur. Primùm quidem dicere possemus illud ad rem non facere, siquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patiēti; quare dum sumitur ignis & aqua cum aere medio interposito, nec ignis agit immediatè in aquam, nec aqua in ignem, sed ambo in aerē medium: q̃ si illi quęrāt quomodo possit idem aer simul calfieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hęc est alia difficultas, quę ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patiētis in agens proximum; ideo id solum esset nobis considerādum, an aer ille in ignem reagat, vel etiam

Ad primũ

Ad argumētũ Suessani.

Ad secundum.

etiam in aquam, nam ignem & aquã esse duo distincta agentia manifestum est. Dicimus tamen hanc quæstionem, siue opportuna esse dicatur, siue importuna, facillime solui, & nihil in se habere difficultatis: nam siquis similiter quærat de aqua feruentissima, quæ cum aqua frigidissima commisceatur, quomodo possint duo contraria simul esse, nempe magnus calor & magnum frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra, & perfecta in eodem subiecto simul existere nequeunt; at fracta, & mutuo castigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi patet; nam tota illa aqua neq; frigidissima amplius est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est: aer ille medius & calorẽ ab igne recipit, & frigus ab aqua non tamen vt duas qualitates distinctas cõtrarias, sed ut unam mediocrem ex utriq; prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur a frigore, quod eodẽ tempore imprimit aqua; sic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quãtum imprimere deberet, quia castigatur a calore, quẽ imprimit ignis; ab utrisque igitur contrarijs agentibus simul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates cõtrarias extremas tanquam distinctas, sed vnam mediocrem, quæ ex earum commistione exoritur; agens enim non agit nisi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, si nulla tũc aqua in eundem aerem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset si nulla in eum aqua ageret; & e contrario non est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, vt esset, si a nullo tunc igni pateretur; itaque ex vtriusque actione qualitas vna media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autẽ propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediate agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quam pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigidi: igitur necesse est ut calor partis propinquæ remittatur aliquantum a frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quam si non haberet coniunctam aliam aquę partem remotiorem: quo fit ut magis, ac citius calefiat ab igni parua aquę portio, quam magna; etenim magna iuuatur a partibus distantiorib. ab igne agente, quę fouent partes propinquiores, & faciunt ut illæ minus patiantur ab igni, & magis illi resistant; propterea ẽt pars remota recipit aliquid caloris a parte propinqua, sicuti uicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autẽ dicere est dicere totã aquam recipere calorem ab igni, ita tamen ut in tota sit unica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem uergit, in parte autem remota magis uergit ad frigus: hæc est uerissima huius argumenti solutio. *Aliorũ responsio.* Aliqui tamen aliter soluunt: dicunt enim non posse distingui illius aquæ partes, sed aquam totam pati ab illo igni tãquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum. *Impugnatio.* Sed experientia docet hanc responsionem non esse tutam; ego enim vidi carbonem accensum, cuius partem quandam particula aquæ extinxerat manentibus cęteris carbonis partibus accensis, a quibus postea parti extinctæ pristina accensio est restituta: patet igitur partem eiusdem continui propinquiorem agenti magis pati, quam reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant. *Aliorũ responsio.* Sunt etiam qui ad argumẽtum de aere medio respõdeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi vt fixa, & permanentia, at non esse absurdum vt transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aere medio calor, & frigus; sunt enim in transitu, quia calor transit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem. *Impugnatio.* Hæc tamen responsio probanda non est; quoniam de accidentibus quidem spiritalibus, a quibus illi decepti esse videntur, verum est id, quod dicunt, siquidem pendent ab agente, a quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideò per eundem aerem mediũ simul transeunt species cõtrariorum colorum, neque se mutuo vitiant, vel remittunt, neque inter se commisceri dicuntur; at de materialibus qualitatibus verum non est, hæ nanq; non possunt per aerem medium transire, quin se mutuo lædant, immò, & fixæ in eo remanent vel longo, vel saltem breui tẽpore, vt in cubiculo remanet calefactus aer ẽt post ignis extinctionem; non possunt igitur simul in eodem aere recipi summus calor, & summum frigus, ita vt vtraque maneant summa; quare abijcienda est hæc responsio, & altera sumenda, quam prius adduximus. *Ad tertiũ.* Ad tertium argumentum negandum est consequens scopus enim agentis est sibi assimilare patiens, quantum potest; ideo si ex pugna sit debilitatum, assimilat sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte; non igitur fine suo frustratur, sed eo potitur uel perfectè, vel ex aliqua parte: immo neque dicendum est hunc esse naturæ scopum, quem isti fingunt, in actione, & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturæ cõsiliũ est ut ignis uertat perfectè aquam in ignem, & ut aqua uertat perfectè ignem in aquam, nec potest natura fine suo frustari, ut illi dicunt, quomodo potest duos habere contrarios scopos, quos simul assequi nullo pacto potest? nam si is est finis horum duorum elementiorũ, necesse est ut altero saltẽ natura fru-

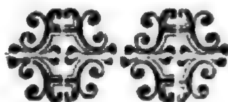
ftretur. Dicendum igitur potius eſt naturę vniuerſalis, quę omnia regit, non hunc eſſe ſcopũ, ſed potius vt agant mutuò, & patiantur, & ſe mutuò obtundant, & vnum alterius vires frangat propter ipſorum conſeruationem, & propter generationẽ miſtorum: quòd ſi naturam cuiuſque rei propriam ſpectemus, ſcopus quidem huius ignis eſt vertere illam aquam perfectè in ignem, ſed illius quoque aquæ ſcopus eſt vertere hũc ignem perfectè in aquam, fruſtrari igitur, & impediri quid abſurdi eſt, quum id neceſſariũ ſit ob repugnantiam contrarij? hoc enim ſe mutari penitus non ſinit, vtiturque ſingulum viribus ſuis, & nititur quantum poteſt ſe conſeruare, & contrarium oppugnare; idq; ſi facere nequeat, non dicitur ſuo fine fruſtrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel ſi aliquã eſſe fruſtrationem concedamus, at ſaltem natura vniuerſalis, vti diximus, non fruſtratur. Falſum prætereà eſt quod nunquam poſſit agens perfectè aſſimilare ſibi patiens; quia ſi aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen ſubſtantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam; quòd ſi in calore læſus eſt aliquantum, & manſit minus calidus, quàm cõueniat aeri, reſtituitur tamen ei priſtinus calor à circumſtantibus aeris partibus, & ab actione cœleſti; quare etiam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfectè in aerem. Leuiſſimum ergo eſt argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere neceſſe eſt, vt agens quandoque mutet patiens perfectè in ſuam naturam, quandoque imperfectè, quandoque etiam mutare nequeat, quandoq; etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuerſalis, quæ ſtatuit hæc omnia poſſe contingere: quoniam igitur propriæ ſingularum rerum naturæ ſubditæ ſunt legibns naturæ vniuerſalis, fruſtratio eſt ſemper referenda ad naturam vniuerſalẽ; quia ſi natura particularis nõ poteſt ſuam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, non eſt fruſtratio, quia natura vniuerſalis talem rebus naturam tribuit, vt hoc euenire poſſit, immo vt omnino ſit neceſſarium vt id poſſit contingere; ſi enim nunquam poſſet accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in ſuam naturam; eſſet autem hoc potius modo fruſtratio, quàm illo, quia res, & earum vniuerſitas non conſeruaretur, conſeruatio autem rerum eſt ſcopus pręcipuus naturæ vniuerſalis. Ad quartum concedimus nullam fieri reactionem, vbi nimia diſtantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum negandum eſt conſequens; nõ enim in reactione idem ſecundùm idem agit, & patitur, ſed ignis agit quatenus calidus, patitur autem non quatenus calidus, ſed quatenus eſt poteſtate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hæc argumenta, & alia eiuſmodi commẽta latinorũ vana ſunt, & facile ſoluuntur per ipſam rei conſiderationem, quia nititur oppugnare rẽ manifeſtam.

Ad quartũ

Ad quintũ

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE MISTIONE.

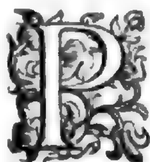

Mistionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur. Cap. I.

Difficillimũ semper fuit intelligere quid secundùm Arist. sit mistio, de qua nunc scribere constituimus; idque discordia interpretum, ac disceptatio declarat, quũ multæ, & contrariæ ab his sententiæ Arist. attribuantur, & ad hanc vsq; diem hæc altercatio perduret: orta autem est hac in re difficultas ex ijs, quæ ab Arist. in calce primi libri de ortu & interitu de mistione traduntur, & ex ipsa mistionis definitione, quam Arist. tandem colligit in postremis verbis illius libri, dũ ait, mistio est miscibiliũ alteratorum vnio: repugnantia nãque esse videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa, quæ commiscentur, in mistione non interire, sed remanere in misto, q̃d idem denotat etiam nomen mistionis, vt consideranti patet, si enim commiscentur, ergo non intereunt; sed ibi paulo ante ipse quoque Arist. apertè dixerat, miscibilia nõ interire, sed seruari: contrarium autem significat illa uox, vnio, quæ ibi non denotat meram congregationem, siquidem hanc sententiam iam Arist. reprobauerat, sed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur: itaque si plures miscibilium naturæ, quæ prius erant, non existunt amplius, sed vna quædam alia facta est, illæ interierunt; id enim quod non est amplius, absq; dubio interijt, siquidẽ nil aliud est interire, quàm desinere esse; sed hoc expressè etiam protulerat ibidem paulo ante Aristot. dicens neutrum miscibilium remanere, sed generari quoddam tertiũ ab illis diuersum. Hac igitur de re est nobis in præsentia disputandũ, ut omni, si fieri possit, difficultate sublata definitio mistionis clara, & perspicua reddatur; q̃ bene intelligere non possumus, nisi ea, quæ tetigimus, dubia soluantur: hæc autem duo sunt potissimè, unum de formis elementorum an seruentur in misto, alterum de eorundem qualitatibus, quas in præsentia statuimus non esse formas elementorũ, sed accidentia consequentia. Repugnantia autem prædicta traxit alios in varias opiniones, quæ mihi videntur quatuor esse ad summum, easque singillatim cum earum argumẽtis nos considerare oportet, postea verò rei veritatem declarare nitemur, ac denique oĩa aduersantia argumenta soluemus.

Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. II.

Prima est Auicennę sententia ab Auerroe relata, & confutata in commen. 67. tertij libri de Cęlo: putauit enim Auicẽnas formas elementorum remanere in misto integras, & nulla ex parte læsas; qualitates verò manere quidem, non tamen integras, sed castigatas, & fractas ob mutuam inter se actionem, & passionem. Ad hanc sententiam comprobandam vsus est hoc potissimum argumẽto: certum est formas elemẽtorum manere in misto, hoc enim indicat ipsum mistionis nomen, & fuit ab Arist. apertè affirmatum, dum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu dixit, neque ambo miscibilia interire, neque alterum, sed remanere utrũque; & in 88. dixit guttam uini non admisceri multæ aquæ, quia gutta destruitur: vult igitur omnia miscibilia seruari in misto, quum neget illa, quę non seruantur, commisceri; atqui seruari res non dicitur, nisi maneat forma eam constituens; manere igitur debent formæ elemẽtorũ: sed hę, quum sint substantiales, non possunt intendi, neq; remitti; necesse est igitur, si manent, ut integræ maneant. Qualitates uerò intendi, ac remitti possunt, quare necesse est ut frangãtur mutuò earum excellentiæ, & fiat qualitas una media, quæ est temperatura misti. Secundo sumitur huius sententiæ cõfirmatio ex definitione mistionis, mistio nanque (vt inquit Arist.) est miscibilium alteratorum vnio; non dixit autem, corruptorum, sed, alteratorũ, corruptio enim est substantiæ, alteratio autem respicit qualitates; vult igitur Arist. formas elementorum seruari integras, & solas qualitates per mutuam alterationẽ remitti. Tertiò sumitur argumentum ex Arist. in contex. 3. quinti libri Metaph. vbi

Primũ argumentũ. *Secũdũ argumentum.* *Tertiũ argumentũ.*

vbi definiens elementum dicit esse id, ex quo inexistente res fit, vult igitur elementa inexistere, proinde remanere in eo, cuius sunt elementa; at non remanent, nisi ipsorum formæ seruentur; itaq; seruantur in misto formę elementorum. Quarto Arist. in contex. 67. tertij libri de Cęlo disputans cõtra Platonem docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento utitur; quia si haberent, remanere in misto non possent: quum igitur consequens hoc putet Arist. esse absurdum, putat elementa remanere in misto. Quintò Arist. in initio primi libri de Cęlo inquit mistũ moueri ab elemẽto præualente, vult igitur elementa manere in misto; præualens enim elementũ quomodo moueret, nisi esset actu? hoc autem si remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. Sextò, nisi elementa seruarentur in misto, mistio a generatione, & interitu non differret; quia nil aliud esset mistio, quam generatio misti, & interitus elementorum. Postremò mistum in elementa dissoluitur, nam Arist. in contex. 84. primi libri de ortu & interitu inquit miscibilia posse iterũ separari à misto; ergo ex eisdem constat actu mistum. ex ijsdem enim res constat actu, in quæ dissoluitur. Quoniam igitur manent elementa in misto, necesse est ut eorum formæ seruentur, a quibus constitui elementa dñr.

Quartũ argumentum

Quintũ argumentum

Sextum argumentum

Septimũ argumentum

Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio. Cap. III.

Secunda est Auer. opinio, quã apud eum legimus in commentario 67. tertij libri de Cœlo, vbi dicit tam formas substantiales elementorum, quam qualitates manere actu in misto, fractas tamen omnes, & castigatas, & ad mediocritatem redactas; ideò de qualitatibus cõsentit Auicennæ, sed de formis diffidet; censuit enim formas elementorum, licèt substantiales sint, in hoc tamen ad accidentiũ naturam accedere, ꝙ possunt intendi, atq; remitti, proinde sunt quodammodo medię inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti posse, & vidit Arist. dicentem miscibilia in mistione non interire, dicere coactus est formas remanere integras, aduersus quam opinionem Auerroes multifariam argumentatur. Primùm sic: si formæ elementorum seruantur integræ, ergo ẽt qualitates, quoniã qualitates insequuntur formas. Præterea eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo si potest forma elementi existere sine aliquo gradu suarum qualitatum, potest similiter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; hoc tamen est impossibile, neq; aliquis diceret formam elementi seruari posse destructis penitus omnibus gradibus suarum qualitatum. Præterea sequeretur generationẽ misti esse alterationem: quia quicquid aduenit rei actu existenti per formam specificam, est accidens: igitur si formæ elementorũ sunt in misto integræ, & dant esse specificum secundùm speciem specialissimam, accidẽs forma misti non potest esse nisi accidẽs, vel, si nulla misti forma formis elementorũ superuenire dicatur, mistum non esset vnum; quia id, quod constituitur à pluribus formis substantialibus distinctis, & eiusdem ordinis, & specificis, non potest esse vnum. Sequeretur etiam secundùm Auicen. nil aliud esse mistionem, quàm cõgregationem, quem mistionis modum reiectum esse ab Arist. certum est: probatur consequens quia si formæ elementorum integræ, ac perfectæ manẽt, non possunt simul omnes informare vnam & eãdem materiæ particulam, hoc.n. de formis substantialibus nõ subordinatis, sed eiusdem gradus, ne imaginabile quidem est, quia non nõt eadem particula esse simul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materiæ particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terrę, & has particulas se tangere inuicem: quare non erit mistio, nisi secundùm tactum, quæ est congregatio. Simul ẽt sequeretur non quamlibet misti particulam esse mistam, aliqua.n. particula esset purus ignis, aliqua purus aer, & sic de reliquis; attamen censuit Arist. talem esse debere mistionẽ, vt quælibet misti particula mista sit. Has oẽs difficultates putauit se euitare Auer. statuendo formas elementorum posse intendi, & remitti, & frangi, & castigari, ita vt ex oibus fiat vna forma media; sic.n. non sunt amplius plures formę specificę, sed vna, quã insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu, & mutua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitatum elemẽtarium. Sic ẽt non sequitur generationem esse alterationẽ, quia fit noua forma substantialis specifica, quę est forma misti; & elementa non seruant amplius nomina, ac definitiones, ac species, quum ꝑ illam castigationẽ iam desierint esse ignis, aer, aqua, terra, & totũ inceperit esse aurum, vel ferrum, uel aliud eiusmodi; hoc aũt ad saluandam generationis naturam satis est, quum nouum esse substantiale acquiratur, & noua specie fiat. Similiter nõ sequitur amplius mistionẽ esse congregationẽ, quia formæ non sunt amplius quatuor, sed sunt factę una, quę sola informat quãlibet materiæ particulam; quare non est cõgregatio, sed potius naturæ, ac substantię unio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit ut singula misti particula mista sit, quoniam in qualibet inest eadem forma mistionis; quamobrẽ seruatur ẽt misti unitas, quã secundùm opinionẽ Auicennę tueri non possumus.

Primũ argumentum.

Secundum argum.

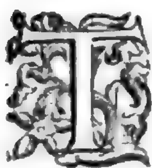
Tertiũ argumentum

Quartum argum.

Quintum argum.

Opinio Auerrois.

Scoti opinio, & argumenta. *Cap. IIII.*

Ertia est opinio Scoti, quã apud eum legimus in secundo lib. sententiarum distinctione decimaquinta: putauit Scotus, & formas, & qualitates elemẽtorum in mistione penitus interire, & nouam misti formam generari, & nouam qualitatem, quæ est tẽperatura misti: quod autem dici solet, mistum constare ex elementis, id inquid ita esse intelligendum, quod forma misti habet quandam similitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum medium habet quandam conueniẽtiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam misti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & ęquè simplicem, ac illas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet, quam similitudinem, & conueniẽtiam inquit Aristotelem significasse; quando dixit remanere in misto virtutes miscibilium, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum vllo modo remanere in misto, idest, neq; integras, neque refractas: in qua opinione Thomã quoq; fuisse recẽtiores phylosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam suam proferens apertè dicat formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere remissas, & ad mediocritatem redactas. Cęterum parum refert quid hic, quid ille senserit, satis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunque fuisse dicantur, expendere. Præcipua argumenta, quibus vtitur, vel vti potest Scotus; hęc sunt. Primum quidem de formis substantialibus ita argumentatur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; at nulla nos necessitas cogit vt in misto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto ponendæ non sunt: minorem sic probat: nõ est necessarium eas ponere propter operationes, quia mistum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum, & consequentes solam misti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiusque misti differt specie a qualitatibus elementorum, & satis à forma misti prouenit, atque seruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quàm formæ elementorum habent entitatem sufficientem vt possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit; igitur in misto non remanent formę elementorum. Secundò, si formæ elementorum seruarentur in misto: mistũ non esset vnum plures enim formæ specificè constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. Tertiò, quamlibet formam specificam cõsuquitur propria quantitas, ergo si quatuor formæ elemẽtorum seruantur in misto, erunt in eodem plures simul quantitates, quod est impossibile. Quarto, duo termini generationis, à quo, & ad quem, simul manere non possunt: at forma misti; & formæ elementorum se mutuò respiciunt vt termini generationis oppositi, quum ex elementis generetur mistum, & ex misto elementa; ergo non possunt in misto formæ elementorum manere cum forma misti. Quinto sequeretur non esse verum illud Aristotele dictum, generatio vnius est corruptio alterius, quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elemẽta non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendum est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neque qualitates seruari possunt. Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia, & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub ijsdem accidentibus, si qualitates elementorum in misto remanent, hęc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes philosophi censuerunt.

Primũ argumentum. *Secũdũ argumentum.* *Tertiũ argumentum.* *Quartũ argumentum.* *Quintũ argumentum.* *Sextum argumentum.* *Septimũ argumentum.*

Aliorum latinorum opinio, & argumenta. *Cap. V.*

Varta sententia est, vt mihi videtur, cæterorum latinorum, qui de formis elementorum Scoto consentientes dicunt eas nullo modo seruari, neque integras, neq; refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc sententiam apertè Marsilius in primo libro de generatione, & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & eam sequitur Ludouicus Buccaterreus, & alij nonnulli recẽtiores: pro hac opinione, quantum attinet ad formas substantiales, faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere: de qualitatibus vero hi nituntur duobus potissimum argumentis; vnũ ex Arist. sumunt in contex. 84 primi de ortu, & interitu, vbi dicit miscibilia non manere actu in misto vt corpus, & album, neq; etiam interire, sed seruari ipsorum vires; quum enim dicat ea non manere actu,

Primũ argumentum.

re actu, significat formas non seruari, etenim per formam res est actu; quum autē dicat manere miscibilium vires, significat seruari qualitates, nam si hæ quoque penitus interirent, nil vtique de elementis seruaretur in misto, quomodo igitur manere dicerentur eorum vires? alterum simile argumentum accipiunt ex alijs verbis Aristotelis clarioribus in secundo libro de partibus animalium capite primo, vbi dicit tres in animali esse compositiones, & earum primam esse ex ij corporibus, quæ à nonnullis elementa vocantur, scilicet, terra, aqua, aere, igni; sed statim subiungit melius fortasse esse si dicamus corpora constare ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipsis, & virium nomine statim asserit se intelligere qualitates elementares, quas etiam expresśe nominat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem, quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his cōstent omnia mista; cęteras verò omnes qualitates inquit esse posteriores, & ab his deriuatas, proinde non esse materiam corporum, nēpe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatē, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristot. sententia, quòd elementa remaneant non secundum formas substantiales, sed secundum qualitates; hæ autem, quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ, manent ergo fractę, & remissę: sic igitur conditiones mistionis optimè seruantur, miscibilia nanque actu in misto non manent, quia formæ non seruantur: manent tamen corū vires, quia seruantur qualitates castigatę, & fractæ, quod sensus quoque confirmat, sentimus enim mista esse calida, & frigida, & humida, & sicca.

Secūdū argumentum

Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

Voniam autem Auerrois opinio eo potissimum fundamento nititur, quod formę elementorū intēdi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo sublato sententia Auerrois manifestè corruit. Thomas aduersus Auerroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorum esse medias inter substantiam, & accidens, idq; tale est: si hoc esset verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem est manifestè falsum: probatur consequens, quia substantia, & accidens coniunctam habent oppositionem affirmationis, & negationis, quatenus accidens est in subiecto substantia verò non est in subiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum suscipere magis, & minus, hoc pacto: si id cōcederetur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat in quinto physicorum; sic enim formæ elementorum essent diuiduę secundùm gradus, quemadmodum & qualitates: quapropter acquiri possent gradus post gradum, qui esset verus motus. Tertio argumētantur alij: si vera esset opinio Auerrois, sequeretur etiam formas mistorum suscipere magis, & minus: consequens est falsum, vt ipse quoque Auerroes confitetur: consequentiam ita probant: in compositione theriacæ, & aliorum similium illa, quę commiscentur, nō sunt elementa, sed mista, quæ omnia seruant in theriaca vires suas, quemadmodum in misto seruantur elementorum vires; itaque oporteret mista quoque theriacam ingredientia intendi, ac remitti secūdùm formas suas substantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis poterat non esse validam consequentiam, propterea quod Aristotele in capite de mistione loquitur de sola mistione elementorum, non de commistione aliorum: proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est; hoc ipsi inquiunt nō esse verum, quia ibi Aristotele de mistione loquitur vniuersè, non de illa tantum, quæ est elemētorum; nam si de sola elementorum mistione loqueretur, debuisset prius de elementorum natura disserere, postea vero de eorundem commistione: loquitur ergo de quorumlibet corporum mistione; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mistioni competere debent. Quarto sic argumentantur: omnis substantia quantumcunque imperfecta perfectior est quolibet accidente quantumlibet perfecto; atqui recipere magis, & minus notat imperfectionem, dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis, & minus, vt patet; ergo nulla substantia recipit magis, & minus, hoc enim dato sequeretur aliqua accidētia esse perfectiora aliqua substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam authoritatem Aristotelis in libro categoriarum, vbi dicit proprium esse substantię nō suscipere magis, & minus ad quam, si quis dicat Aristotele de composita substantia loqui, non de forma, quę est substātia simplex, obijciunt ipsi hoc dici non posse; quia si formę elementorum suscipiant magis, & minus, ipsa quoque elementa suscipient magis, & minus; quum enim a suis formis elementa constituantur, necesse est, si forma ignis suscipiat magis, & minus, ignem quoque aliquem esse magis ignem, quam alium ignem. Et quia videtur Auerroes respondere Aristot. ibi loqui de formis tantum perfectis, non de imperfectis, quales sunt formæ elementorum; hanc responsionem dupliciter impugnant. Primo, quoniam Aristot. ibi de substantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id, quod

Primū argumētū cōtra Auerr.

Secūdū argumentum.

Tertiū argumentum.

Quartū argumentum.

Quintū argumentum.

Solutio. Impugnatio solutionis.

Alia solutio.

Impugnatio solutionis prima.

quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet speciei, de substantijs quoque imperfectioribus debet Arist. dictum verum esse: adde quod Aristo. in eo libro quando proprium aliquod adducit, quod non omni competat, solet expresse admonere id non omni competere; de hoc tamen proprio substantiæ nullam exprimit exceptionem. *Impugnatio secunda.* Secundò, quia Arist. 8. Metaph. contex. 10. inquit species esse vt numeros, proinde non suscipere magis & minus, quemadmodum neque numeri suscipiunt magis & minus: quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri species destruitur; quamobrem si elementa sunt species corporis naturalis, non possunt esse magis vel minus, sed suam essentiam habent in indiuisibili constitutam.

Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

HÆ sunt aliorum de mistione sententiæ, & totius disputationis summa ea est, quam retulimus: in qua considerare quisq; potest in quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententiæ Auerrois, quam solam veram esse arbitror, consistat, notanda summopere est hæc distinctio, quam apud Auerroem legimus decimo Metaphysicorum commentario vigesimotertio, & sexto physicor. 32. & tertio Meteorologicorum capite de iride, medium inter extrema, quod per participationem, seu per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est: *Mediũ per participationem duplex est.* vnũ, quod differt specie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiusmodi est rubeum inter album & nigrum; de quo medio non est verum dictum illud, transeunti ab extremo ad extremum necesse est transire per omnia media, ut Auerroes notat secundo de anima commentario. 105. alterum est mediũ, quod non differt specie ab altero extremorũ; vt si multo albo parum nigri admisceatur, remittitur albedo, & fit minus album, species tamen non mutatur, quia adhuc vocatur albũ, licèt minus album sit: hoc igitur dicetur medium quodammodo inter nigrum, & purum album; impropriè tamen, quia non est nisi album; & de tali medio verum est dictũ illud, transeunti enim continuo progressu ab extremo ad extremũ necesse est per omnia eiusmodi media transire; ideò propriè loquendo, intendi & remitti, latius patet, quam suscipere magis & minus, *Intendi, & remitti latius patet, quam magis, & minus suscipere.* quamuis ampla quadam significatione accepta confundi soleant, remissio enim albi esse potest & absque variatione speciei, & cum speciei variatione; at magis & minus non variant speciem, & comparationem denotant inter illa, quæ sint eiusdem speciei, oportet enim vtrunque esse album, si dicere liceat vnum esse magis album, alterum verò minus album. Intensio igitur & remissio esse potest duobus modis; *Intensio, et remissio fit dupliciter.* vno modo sine variatione speciei, quod propriè dicitur suscipere magis & minus, & ita remissio constituit medium, quod non differt specie ab altero extremorum; altero modo cum mutatione speciei, & sic remissio constituit mediũ, quod specie differt ab vtroque extremo. Hac distinctione constituta possumus totam huiusce rei veritatem duobus dictis concludere. Vnũ est: *Prima conclusio.* si intẽdi & remitti sumatur priori modo, prout idem est ac suscipere magis & minus, nulla substantia siue simplex, siue concreta, siue perfecta, siue imperfecta, potest intendi, vel remitti; hoc modo intellexit Arist. in capite de substantia, quando dixit proprium esse substantiæ non suscipere magis vel minus, hoc enim de omni substantia, & absque vllius exceptione verum est; neque enim elementa, neq; formæ elementorum hoc modo intendi, aut remitti possunt, nec Auerroes vnquam dixit elementorum formas hoc modo suscipere magis & minus, nec fortasse vllus Auerroistarum, si bene consideraret, hoc assereret; omnis enim substantia habet suam essentiam constitutam in indiuisibili, nec potest dici magis, vel minus; quocirca etiam ignis, quum sit substãtia, non potest de hoc igni magis prędicari, quam de illo, ita vt hic sit magis ignis, quam ille, idq; significauit Aristoteles octauo Metaphysicorum contex. decimo, qui locus, quamuis ab aduersarijs contra nos adductus, sententiæ tamẽ nostræ mirum in modum fauet: inquit ibi Aristoteles species esse vt numeros, & substantiam, quæ est secundùm formam, non suscipere magis vel minus, significare volens cuiusq; substantiæ essentiam indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel minus: quoniam igitur nõ potest ignis esse magis, vel minus ignis, & vnumquodq; a sua forma constituitur, necesse est vt neque forma ignis suscipiat magis & minus; quia si forma ita intenderetur, & remitteretur, necesse esset vt ignis quoque diceretur magis & minus ignis, quod Aristoteles negat tũ in dicto loco, tum in libro categoriarum capite de substantia: in hoc igitur substantia a qualitate distinguitur, quod qualitas intendi, ac remitti potest absque mutatione speciei, substantia verò minimè. Alterum dictum est: *Secunda cõclusio.* si sumatur intensio & remissio altero modo, nempe cum variatione speciei, aliqua substãtia intendi, & remitti potest: quamuis enim Aristoteles dixerit nullam substantiam posse intẽdi aut remitti absque mutatione speciei, quod vocatur suscipere magis & minus; non tamen negaret formas elementorum posse remitti

illa

illa remissione, qua variatur species: formanque ignis potest remitti, & amittere aliquem gradum; sed ea remissio mutat necessariò speciem, & fit per admistionem aliorum elementorum contrariorum, per quam alia quoque elementa similiter remittuntur, & ex ea remissione desinunt esse ignis, aer, aqua, terra, & fit noua species, vt caro, vel aurum, quod rectè ab Aristotele vocatum est medium, & diuersum a miscibilibus, quia est tale medium, quod differt specie ab extremis. Huius dicti ratio conspici facile potest considerando qualis esse debuerit natura illorum corporum, quæ essent materia aliorum; debuerunt enim esse talia, vt eorum formæ varijs modis remissæ possent euadere formæ omnium mistorum, et horum omnium species constituere: adeo vt omnes mistorum formæ (animam semper excipio, quæ est forma addita formis elementorum) reipsa nihil aliud sint, quàm gradus aliqui omnium formarum elementarium, diuersæ tamen formaliter a formis elementorum, quia non amplius constituunt elementa, sed mista, & dant aliud esse specificum: hoc nisi fateamur, nullam possumus afferre rationē cur magis elementa dicantur materia misti, quàm mistum misti, nec magis elementa dicerentur materia hominis, quam semen materia hominis, & homo materia cadaueris; nam si formæ elementorum in mistione penitus interirent, ita ex elementis generaretur mistum per interitum formarum elementorum, vt ex pane sanguis per interitum formæ panis, & ex semine homo per interitum formæ seminis, & ex homine cadauer per interitum formæ hominis: nec satis est id, quod aliqui dicunt, qualitates elementorum remanere, & hac ratione dici elementa manere vt materiam misti; certum enim est quamlibet rem constitui à sua forma substantiali, non à qualitatibus, quare nō ob id manere elementa dicuntur, dum formæ substantiales penitus deletæ statuuntur: præterea hoc etiam dato nulla adhuc notari potest dissimilitudo inter elementa, & mistū, ex quo aliud mistum generetur; nam sæpe videmus in misto genito manere aliqua accidentia, quæ fuerunt in misto corrupto, vt in sanguine accidentia aliqua cibariorum, & in homine accidentia aliqua seminis, neq; propterea dicitur manere in homine semē tanquàm eius materia. Neque etiam satis est cū nonnullis dicere elementa manere in misto non actu, sed potestate, quatenus possunt iterum generari elementa ex eodem misto: nam si ita intelligeretur id, quod Aristoteles dicit, miscibilia in misto manere potestate, non minus ēt mistum maneret potestate in alio misto, quod ex eo generatur: nam si ideò sunt in pane elementa potestate, quia potest panis in elementa mutari, eadem ratione erit in pane caro, quia potest panis mutari in carnem; immò eo magis diceretur in pane inesse caro potestate, quam elementa, quo facilior est transitus a medio ad medium, quàm a medio ad extremum; quod idem de qualitatibus dicendum est, facilior enim debet esse transitus à temperie ad tēperiem, quàm à temperie ad qualitatem extremam: quoniam igitur consequens hoc Arist. aduersatur, qui dixit miscibilia ita potestate inesse in misto, vt possint iterum separari, neque dixit inesse hoc eodem modo etiam mistū in misto, necesse est fateri elementa ita remanere potestate in misto, vt seruent aliquid actus; remanent enim cum amissione suarum excellentiarum, idest remanent aliqui gradus formarum elementarium, & aliqui interierūt, ita vt forma misti realiter nil aliud sit, quam collectio plurium graduum formarum elemētarium, quibus accessit noua formalitas, coiuerunt enim in naturā aliam distinctam formaliter à naturis elementorum; & hanc elementorum realitatem in mistis omnibus manentem respiciebant illi prisci philosophi, qui dicebāt, omnia sunt aer, omnia sunt aqua, vel aliud aliquod elementum, vel etiā plura, quæ ab ipsis principia rerum esse statuerentur. Propterea notanda maximè est hæc differentia: dicimus hominem ex elementis fieri tanquam ex materia, dicimus etiam hominem fieri ex semine tanquam ex materia; sed nomine seminis nil aliud denotamus, quam primam materiā cum priuatione, sic enim significare volumus materiam primam, quæ sit facta hominis propria per priuationem peculiariter oppositam formæ humanæ, significatam nomine formæ coniunctæ, quæ est forma seminis, & constituentem proprium terminum a quo generationis hominis, qui in aduentu formæ humanæ recedit simul cum forma seminis coniuncta: at quum dicimus hominem ex elementis generari, dicimus materiam secundam remanentem in homine genito, ita vt non solùm prima materia, sed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & castigatę ipsorum formæ; manēt enim aliqui ipsarum gradus, & aliqui etiam recesserunt, ex qua remissione interijt formalitas elementorum, & accessit alia formalitas, quæ est misti, diuersa ab illa. Ex his etiam colligimus aliam esse remissionem formarum elementarium, aliam qualitatum; nam qualitates recipiunt magis & minus, proinde remitti possunt vtraque remissione, etiam illa, quæ non variat speciem; aer enim quandoq; est magis, quandoque est minus calidus, & tam intēsior, quam remissior calor vocatur calor aereus, & est eiusdem speciei; non sic forma aeris, hęc enim remitti quidem potest, non tamen ita, vt seruetur aer, quoniam amisso aliquo gradu non est amplius forma aeris, sed facta est forma

Alio modo elementa sunt materia hominis, alio modo semē est materia hominis.

Alio modo remittūtur formæ, alio qualitates.

alicuius

alicuius misti: ideo non est ignorandum non ex omni remissione qualitatis elementaris fieri remissionem formæ substantialis elementi; nam si semper remissionem qualitatis remissio formæ insequeretur, elementa ex qualibet leui alteratione interirent, nec possent diu conseruari; quamobrem ob eorum conseruationem decreuit natura formam cuiuslibet elementi non ita esse alligatam certo cuidam qualitatis gradui sibi naturali, vt absque illo existere nequeat; sed quum ipsa forma sit constituta in indiuisibili, & statutum habeat gradum qualitatis perfectè naturalem, non tamen ob quẽlibet recessum ab illo gradu remittitur forma, quod esset interire elementum, sed ad sui conseruationem forma requirit qualitatem nõ in indiuisibili constitutam, sed in quadam latitudine certis quibusdam terminis conclusa; idq; maximè apparet in duobus elementis medijs, potissimum verò in aere; nam eius calor potest notabiliter intendi, & remitti absq; vlla intensione, vel remissione formæ substantialis; at si præter statutos latitudinis terminos intẽdatur, vel remittatur, necesse est formam aeris interire. Ignis verò vix aliquam admittit suarum qualitatum remissionem, cum qua possit existere, aliquam tamen admittere dicentẽ est, quum sit necessarium vt ipse quoque dum agit, repatiatur absque formæ suæ interitu. Patet igitur non omnem remissionem qualitatis in elemento facere remissionem formæ, quia remissio formæ semper est cum elementi interitu, at qualitatis remissio non semper. Sed aduersus hoc posset aliquis obijcere argumẽtum illud, quo supra diximus vsum esse Auerroem contra Auicennam; nam dicebat Auerroes; si forma elementi potest integra seruari ablato aliquo gradu suæ qualitatis naturalis, ergo ẽt ablato alio, proinde & ablatis omnibus, quia de quolibet gradu eadem est ratio: hoc igitur eodem argumento videtur ostendi posse formam elementi non posse integram seruari cũ remissione qualitatis, quoniam huius contrarium voluit Auerroes hoc argumento demonstrare. Ego verò hac in re sum in opinione multorum, qui putant argumentũ hoc Auerrois aduersus Auicennam nihil habere roboris, licèt sententia illa Auicennæ falsa sit; etenim inefficax est ratio a diuisis ad coniũctum; potest quidem existere forma elementi sine quolibet gradu qualitatis separatim accepto, sed non propterea sine omnibus simul; vt aer fortasse seruari potest sine vno, vel sine duobus gradibus sui naturalis caloris, at non sine tribus; quemadmodum scamnum quadrupes stabit sine vno pede, & quolibet vno ablato stabit, quia de singulo eadem est ratio, dummodo quilibet seorsum accipiatur manentibus alijs, sed duobus ablatis non amplius stabit. Nisi pro Auerrois defensione dicamus ipsum

Argumentum Auerrois inualidum contra Auicennam.

loqui de remissione graduum qualitatũ extra statutos limites, hoc enim constituendum videtur iuxta opinionem Auicennæ: quia si formis elementorum integris seruatis (vt ipse dicit) non sunt tamen elementa, sed est genitum mistum, videtur esse necessarium vt dicat qualitates esse fractas extra latitudinem naturalẽ: & hac ratione verum est id, quod Auerroes dicit, eandem esse rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de uno, qui sit ultra limites naturales; quoniam est contra elementi naturam & excedere uno, & excedere duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modorũ seruari elementum potest: itaque si hoc intelligat Auerroes, potest eius argumentum defendi. Auerroistæ verò absque dubio decipiuntur putantes argumentum illud absolutè quoque validum esse, quum sit merus cauillus.

Defensio argumenti Auerrois.

Quòd ea, quæ hactenus declarata est, sententia Auerrois fuerit. Cap. VIII.

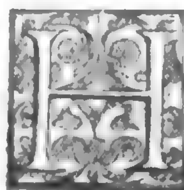
Hoc modo, quem hactenus declarauimus, defenditur optimè opinio Auerrois, eaq; sola vera est, dũ sic intelligitur: quòd autem Auerroes ita intellexerit elementa in misto manere fracta, & formas elemẽtares castigatas cum mutatione speciei, non est quòd in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legentibus commentarium illud sexagesimumseptimum tertij libri de Cœlo, cuius verba non referimus, sed alijs considerãda relinquimus. Notandus etiam est alius apud Auerroem locus in commentario. 23. decimi Metaphysicorum, vbi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solùm secundùm magis & minus; alterum verò, quod specie differt ab vtroque extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis & minus; vbi verò omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum: ex his autem duabus propositionibus colligitur in secunda figura hæc conclusio, ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est magis & minus: quoniam igitur mista omnia ab Aristotele uocantur media inter elementa, & ab elemẽtis specie differunt, sententia Auerrois est, elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti cum variatione speciei: sic igitur intelligenda sunt ea, quæ alibi dicuntur ab Auerroe, præsertim in commentario 67. tertij libri de Cœlo, ubi etiam notare possumus obiectionem, quam contra se affert, & eius solutionẽ; obiectio enim est illa uulgata, sequeretur formas substantiales recipere magis & minus, quod Aristoteli aduersatur: solutio autẽ Auerrois non illa est, quam ei multi attribuunt, ut excipiat formas elementorum tanquam imperfectas,

Auerrois responsio ad Arist. in prædicamentis.

perfectas,& asserat eas recipere magis, & minus:non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, sed veritatem declarans inquit, ex admistione formarum elementarium prouenire aliam formam,sicuti ex commistione albi & nigri fiunt multi colores medij: sic autem significat formas elementares remitti ea tantùm remissione,quę speciem variat,non illa, quæ facit minus tale in eadem specie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt specie ab extremis,ibi non esse magis & minus;differre autē mista ab elementis specie asserit apertè Auerroes,dum ait ex admistione formarum elementarium prouenire aliam formam; quod etiam clarè dicit vtens exemplo colorum,nam colores medij differunt specie ab extremis,vt alias in commentario trigesimosecundo sexti physicorum ipsemet dixerat:quo etiam in loco inquit media hæc differentia specie ab extremis non esse nisi finita numero,sic enim patet necessarium esse vt finitæ sint species mistorum, nec possint esse infinitæ. Rationem autem cur formæ elementares ita possint intendi & remitti, & migrare in formas mistorum, refert Auerroes in harū formarum imperfectionem, dicens eas in hoc similes esse accidentibus quodammodo; non sunt enim omnino similes, quum non recipiant magis, & minus vt accidentia, sed solùm quatenus modo aliquo intendi,ac remitti possunt, quod non competit alijs formis substantialibus. Hæc est absque dubio opinio Auerrois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Auerroistarum assequutum fuisse;quum enim vsi non sint ea distinctione, qua nos vsi sumus, & ea quidem non a nobis inuenta,sed ab ipso Auerroe posita,non potuere se penitus a magnis difficultatibus explicare, nec plenè Auerrois sententiam tueri: sed quum mihi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristot.& Auerrois hanc sententiā suggessisset, res enim penè ipsa loqui videtur; postea contigit vt quum de hac re publicè in Patauina Academia disseruissem, quidam discipulus meus,valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus,lætus ad me accedens dixerit eandem fuisse sententiam Ioannis Bacconij doctoris sui, & locum notauit, quē, fateor me antea non animaduertisse; quanquam semper Bacconij scripta libentissimè legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur statim locum illum auidè legissem,qui est in tertio libro sententiarum distinctione decimasexta,non potui non eius summum iudiciū maximopere admirari;non potest enim melius,aut exquisitius huiusce rei veritas declarari, quam ibi declaretur a Bacconio, qui ea in re,vt in alijs quoque facere solitus est,solidissimè philosophatur,& ex ipsa rei natura ueritatem petit. In prædicto autem loco ipso non modo distinctionem illam mediorum, quæ apud Auerroē clarè legitur, ad huius quæstionis solutionem applicuit, quod cęteri Auerroistæ nō fecerūt; sed etiam vsus est eisdem vocibus,quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram, realiter, & formaliter;realitatem enim eandem formarum elementarium inquit esse in elemētis, & in misto,sed diuersas formalitates, prout varias species constituunt: & ne eandem rem fateri videatur esse elementum, ac mistum, inquit non esse in misto realitatem formarū elementarium, sed esse in misto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res est, quæ fuit elementa, & nunc est mistum,sed mutata est formalitas, proinde etiam species, quæ omnia verissime dicuntur.

Ioānis Bacconius.

Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis consideratione. Cap. IX.

Anc,quam declarauimus,Arist. fuisse sententiam,ostendere facile possumus varijs in locis ipsius dicta considerando. Primùm quidem illa, quæ dicuntur in postremo capite primi libri de ortu & interitu,huic soli sententiæ attestantur: nam in contex.89. inquit miscibilia non mutari alterum tantùm in alterum,sed vtrunque in alterum,ita vt non alterū ipsorum generetur,sed medium, & commune;medium enim & commune non appellaret,nisi aliqua ex parte retineret vtriusq; naturam;& hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam;qui enim fieri potest vt simul aqua mutetur in ignē, & ignis in aquam, ita vt id,quod generatur,nec sit ignis,nec aqua sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo,quem prędiximus,modo? mistum enim differt specie ab igni,& ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusq; quum tamen ipsum sit vnius tantùm naturæ.Inquit etiam ibi Aristot. in contex.84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus,& album,quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, sed seruari uires ipsorum; uires autem intelligit realitates formarum elemētarium,quæ secundùm aliquos gradus seruantur;nam statim subiungit,inde fieri ut possint iterum separari, nam adiectis cuilibet illis gradibus,qui abiuncti fuerant, suscipiunt iterum pristinam formalitatem,& dicuntur ex misto elementa generari; hoc enim facilius est quàm & formalitatem, & realitatem totam elementi produci, sicut quando ex aqua generatur ignis: non enim diceret Aristo.ignem commistum fuisse aquæ, & postea separatum, quia nihil formæ ignis

ignis in aqua inerat; nec potest vlla aduersariorum seu proteruitas, seu cauillatio rectè interpretari verbum illud, separari; non enim dicuntur separari, nisi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo inessent actu; nec Aristo. aliunde colligit ea posse separari, nisi ex eo, quod dixerat, miscibilia non penitus interire: sed adhuc clarius loquitur Arist. in contex. 48. secundi libri, dum ait; quando in duorum elementorum congressu vnum est absolutè actu, & alterum potestate, non est mistio, sed huius generatio, huius verò interitus; at quando neutrum omnino interijt, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolutè, sed transijt vtrunque in quoddam medium, tunc est mistio; non vult igitur Arist. elementa in misto ita esse potestate, vt nihil retineant sui actus, sed ita potestate, vt etiam actu; non possunt autem esse actu, nisi per suas formas; quare putauit Arist. formas elementorū aliquo modo seruari in misto; & ibidem apertè inquit elementa in mistione solas amittere excellentias suas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem est semper animaduertendum, Aristotelem formas elementorum nō alijs nominibus appellare, quam nominibus suarū qualitatum; ideo quando in ijs libris qualitates nominat, non est credendum eas vt accidentia a formis distincta nominari, sed sumi loco formarum, quia formæ elementorū per has qualitates agunt extra se: quando enim Arist. dicit elementa symbola facile mutari inuicem, vt aquam in aerem, mutato frigido in calidum, & manente humiditate; si intelligamus in solis qualitatibus mutationem fieri, ita vt non in formis substantialibus, nō erit generatio, qualem vult Arist. eam mutationem esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substātialis aquæ, non fit aer, sed manet aqua, licèt facta calida; formas igitur præcipuè respicit Aristoteles, & inquit has non penitus interire, sed solùm excellentias suas amittere. Propterea etiam in primo capite secundi libri de partibus animalium, quando dicat mistum constare potius ex viribus elementorum, quam ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidum, frigidū, humidum, & siccum, per hæc non intelligit nisi formas elementorum, & significare vult elementa non remanere secundum suum esse formale, quum iam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis propriè loquendo constare mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliam formalitatem susceperunt: hoc autem ibi est manifestissimū, quum Arist. dicat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem materiam esse mistorū corporum: nam si hæc vt accidentia accipiantur, dici non possunt materia corporum, quia

Virtutes elementorū quomodo sint intelligenda.

materia non est nisi substantia, proinde mista non ex his qualitatibus vt ex materia constare dicuntur, sed ex ipsa substantia elementorum, quæ ab eorum formis constituitur: quòd si ēt qualitates dicuntur formæ elementorum, quatenus constituunt elementa vt elementa sunt, id tamen nō est nisi præsuppositis formis substantialibus; has enim si abiungamus, euanescit officium qualitatum, quæ nō amplius materiam mistorum constituunt. Considerādum prætérea est tum in eo loco, tum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu græcū nomen, δύναμις, quo ibi Arist. vtitur, vbi latinus codex habet, virtutes, seu vires; nam δύναμις significat etiam propriam rei naturam, significat ēt potestatem, quæ respicit actum; quare optimè usurpatur ad significandas formas elementorum fractas, & potestatem habentes ad totā suam perfectionem. Per hæc etiam optimè declaramus modum, quo Aristoteles in illo postremo capite primi libri de ortu & interitu mistionem fieri statuit: inquit enim miscibilia primùm debere se mutuo diuidere in partes paruas, ideoque oportere ea esse liquida, vel aliquod saltem ipsorum, vt possit aliorum partes penetrare, & ita diuidi, ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non esset, neque enim absolutè minimum intelligi posset, neq; minimū naturale, nam minimum absolutè non datur, quum omne quantum sit diuiduum in infinitum; minimum verò naturale datur quidem, vt ait Arist. in primo physicæ auscultationis disputās contra Anaxagoram, & est illud vltimum, in quo potest forma seruari in diuisione cuiusque corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quę vlterius quidem diuidi potest vt quanta, at, si diuidatur, non potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret ęquales semper inter se esse portiones omnium miscibilium, seu eandem in omnibus mistis esse illorū mensuram, & proportionem inter se, quod minimè verum est; sed oportet vnum aliis dominari, variumque esse dominium, & variam elementorum proportionem pro diuersis mistorum naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas necesse est vt propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quā elementa se mutuo frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristotele in duobus miscibilibus considerare, id. n. pluribus quoque accommodari poterit; itaque si generandum sit mistum, quod sex gradibus referat naturam terrę, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terrę, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus consistere statuimus, imminuet

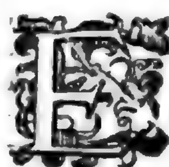
δύναμις.

Mistio non requirit diuisionē in minima.

nuet duobus gradibus, itaut sex gradus terræ remaneant; terra verò tanquam præualens detrahet de natura aeris sex gradus, vt duo tantùm relinquantur; & sic tam particula terræ, quam particula aeris erit facta eiusdem naturę quia vtraque redolebit sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & singula nec terra amplius erit, nec aer, sed quiddam medium, vt aurum: hac igitur ratione quælibet pars misti est mista; quælibet enim pars est aurum, neq; est amplius aer terræ appositus, sed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terræ, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatę migrarunt in formam mediam, quę est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuo castigant, & fit qualitas vna media, quæ cuiusque misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maximè hæc sententia per ea, quæ ab Arist. dicuntur in contex. 10. octaui Metaphysicorum, quem locum aduersarij contra nos adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros, quia numero dempta vnitate manent aliæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta alia species numeri: quemadmodũ igitur numeris detractio, & additio fieri potest manentibus iisdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, sed mutata specie numeri; ita formæ elementorum intensionem, & remissionem recipiunt, ita tamen, vt mutetur formalitas, & fiat alia species, licèt aliqui earũdem formarum gradus seruentur; quod est seruari realitatem graduum formarum elemẽtarium, sed formalitatem, ac speciẽ mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maximè accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristotele consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap. X.

Alexander.

Andem sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus secuti sunt, Alexander enim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat inquit, miscibilia inter se mutuo agunt, & patiuntur; sed neutrum interimit alterũ penitus, quia prius desinit posse agere, quam prorsus verterit alterum in naturam suam; quare mistio est mutatio quædam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea non amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum non esse aliquod ex miscibilibus, sed esse illa omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elemẽta amittere suas formalitates, & suum esse specificum; quia si hoc retinerent, iam mistum esse actu ignis, & aer, & aqua, & terra; seruare tamen suas realitates, hoc est non prorsus interijsse: nam postea quoque declarans quomodo maneant potestate in misto, inquit, sunt potestate, quoniam exiguo egent auxilio, vt recuperẽt naturam suam; quum enim non tota sit amissa, sed solùm hebetata possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suã naturam integram; propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent, vt separentur, sed mutatione aliqua. Itaq; arbitratur Alexander formas elementorum non esse in misto penitus potestate, sicuti in prima materia, & sicut in semine humano est potestate forma hominis; sed potestatem intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum actum: ideò hanc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationem, qua mistum in elementa dissoluitur, eamque non esse omnino generationem, sed mutationem quandam, quæ est dimidiata quædam generatio: non est autem ignorandum qualis sit hęc mutatio, qua mistum in elementa dissoluitur, & qua ex elementis generatur mistum, ne forte opinemur eam non in substantia, sed in solis accidẽtibus mutationem esse, quę dicitur alteratio; quinimmo est substantialis mutatio, neque ad aliam mutationis speciem redigitur, quam ad generationem, & interitum: nam si horum corporum formalitates spectemus, est perfecta generatio, & perfectus interitus; nam penitus intereunt in mistione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas, quæ est misti; vel interit formalitas misti, & generantur formalitates elementorum, quando mistum in elementa dissoluitur: at si realitatem tantummodò respiciamus, non est perfecta generatio, nec perfectus interitus, quemadmodum antea declarauimus: idque respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, immò & Arist. ipse; quando in capite de mistione dixit miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque verissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex misto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in mistionem venerant; ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundùm numerum, eadem autem secundùm speciem tantùm; quum n. proprias formalitates amiserint, & desierint esse ignis, aer, aqua, terra, hac ratione interierunt; id autẽ, quod semel interijt, iuxta opinionem Arist. non potest idem numero vnquam redire: igitur quando iterum separantur, redeũt eadem secundùm speciem, idque satis faciliter, quia non totam suam naturam, idest, non totam realitatem amiserunt. Ex his colligere possumus non eandem esse hanc separationẽ elementorum

Mistio, & misti dissolutio mutatio substantialis.

Elementa non separãtur à misto eadem numero, quæ prius erant.

mentorum ex misto, atque illam, quæ ex mera congregatione dicantur aliqua separari absq; vlla mutatione, vt quãdo ex aceruo tritici grana separantur; hæc enim eadem numero sunt, facta separatione, quæ prius in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla est facta naturarum mutatio; ast elementa separantur à misto, in quo non omnino erant actu, proinde separantur cum alteratione, quę non est absolutè in accidentibus, sed est dimidiata quędam generatio; talem enim alterationem Aristoteles in definitione mistionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturam vnam, si seruatis penitus formis substãtialibus in solis accidentibus mutatio fieret; non possunt igitur elementa ex misto ita separari, vt redeant eadem numero, quę in mistionem venerunt. Eiusdem sententiæ fuit absque dubio Ioãnes Grammaticus in interpretando capite de mistione in calce secundi libri de ortu, & interitu: ibi enim in contextu 82. declarans quomodo miscibilia sint potestate in misto, inquit, non sunt penitus potestate respectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam esse potestate aerem; neq; sunt potestate respectu secundi actus tantummodò, sicuti quãdo dicimus Geometram dormientem geometrizare potestate, quũ habeat actum primum perfectum; sed tertio modo medio, vt quando dicimus Geometram ebrium habere potestatẽ geometrizandi, nam habet quidem actum primum, idest habitum Geometriæ, sed offuscatum, & impuratũ, ideo non perfectè geometrizat: sic elementa sunt in misto secundùm actum impuratum, qui cõiunctam habet potestatem adipiscendi suã integram perfectionem. Hoc idem dicit Ioannes in contex. 84. vbi etiam apertè asserit elementa in mistione non totam suam formam amittere, sed solùm excellentiam, & complemẽtum suæ formæ, proinde remanere in misto formas elementorum incompletas, & imperfectas; elementa igitur secũdùm Ioannem Grammaticum non penitus potestate in misto sunt, sed & actu, & potestate, quatenus naturam suam non perfectè seruant. Deinde ẽt in contextu 89. inquit miscibilia non prorsus interimere se mutuò, sed solùm frangere mutuo excellentias suas, ita vt medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam singulorum; quam Aristotelis quoq; sententiam fuisse iam ostendimus: quapropter de græcorum opinione non est dubitandum.

Ioa. Gram.

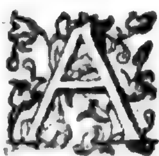
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

Eritate declarata omnia aliorũ aduersantia argumẽta soluẽda sunt, & primo loco illa, quę pro Auicenna adduximus. Ad primum igitur concedimus formas elementorum manere in mistò: sed quum dicit, non possunt intendi, aut remitti, quum sint substantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quomodo neque intendi, neque remitti possint. Ad secundum dicimus Aristot. non ideo dixisse, alteratorum, quod putauerit mistionem esse meram alterationem in accidentibus absque vlla substantię mutatione, sed quia si dixisset, corruptorum, perfectum miscibilium interitum intelligere potuissemus; quod aduersaretur iis, quæ prius dixerat, nempè miscibilia non interire, sed seruari in misto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad significãdam alterationem cum aliqua mutatione substantiæ: siquidem absque hac nõ fieret illa vnio, quam esse ipsam mistionis essentiam iam diximus. Ad tertium, & ad quartum dicimus omnia esse concedenda; iis enim ostẽditur elementa manere in misto, sed non ostẽditur manere integra. Ad quintum petẽda est responsio ex iis, quæ scripsimus alias de motu grauium & leuium: illud .n. quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum præualens, non ita est intelligendum, vt forma elementi præualentis dicatur integra esse in misto, & ita actu mouere mistum; sed intelligendum est non esse in misto aliud mouens, nisi ipsam misti formam, quæ magis redolet formam elementi præualentis, quam aliorum, ideò eo motu mouet, quo illa: hoc ergo significauit Arist. qui non dixit mistum a pręualente elemento moueri, quasi elemẽtum, seu eius forma sit mouens; sed dixit moueri secundùm præualens elementum. Ad sextum respondemus mistionem, & generationem misti differre quidem ratione, sed re idem esse; non potest enim vera mistio fieri, quin misti generatio fiat: quomodo autem differant ratione, alibi considerabimus; nunc satis est si dicamus mistionẽ vocari ratione graduum miscibilium, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationẽ misti ratione graduum deperditorum; sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. Ad postremum dicimus nil aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quod non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per amissorum graduum recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorundem graduum amissionem.

Ad primũ. *Ad secũdũ.* *Ad tertiũ.* *Ad quartũ.* *Ad quintũ.* *Ad sextũ.* *Lib. i de generatione mixti.* *Ad septimum.*

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primũ. D primum Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate; sequeretur quidem, si cum nonnullis diceremus formam misti esse additam formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes edẽdas, sed ad hanc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ, proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tãta igitur est necessitas formarum elementarium in misto, quanta ipsius formæ misti, quum hæc non distinguatur re ab illis, sed sit illæ omnes ad vnitatẽ redactæ per mistionem. Ad secũdũ Ad secundum negamus consequens; nam formæ elementorum nõ manent in misto vt quatuor formæ, sed vt factæ vna, siquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum. Ad tertiũ. Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elementorum congressum non sunt amplius in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi, si ex pluribus quantis coniũctis vnum quantum fieri asseramus? vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum est quantitatem insequi naturam materiæ, & illi esse coæuam, terminos autem quantitatis cuique rei præscribi a sua forma: quoniam igitur in mistione perierunt formalitates elementorum, & vna misti formalitas producta est, factum etiam est vnũ quantum ex quatuor materiæ portionibus quantis simul iũctis, quibus vnici termini sunt præscripti a forma, quę vna tantum est, non plures, nempe forma misti; quũ igitur vnici sint termini totius illius quantitatis, vna est quãtitas. Sed imaginatus est Scotus nos dicere formas elementorum manere in misto integras, & cum eis manere proprios terminos a singula forma tributos suæ portioni materiæ: quod quidẽ nos non dicimus, quia neque verum, neque imaginabile est. Ad quartũ Ad quartum dicimus totum esse concedendum, nam formæ elementorum, prout elementorum formæ sunt, in generatione misti sunt terminus a quo, nõ terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum, & elementa: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formæ misti, & formarum elementarium, diuersæ tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, a quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. Ad quintũ Ad quintum negandum est consequens; quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elemẽtarium, & ita desinãt constituere elementa, & incipiant constituere mistũ differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elemẽtorum; pereunt .n. formæ elementorum quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt nouam formalitatem & ita fit alia forma. Ad primũ de qualitatibus patet responsio ex ijs quę dicta sunt, negamus enim formas elementorum penitus interire; quare si ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formæ, qualitates quoq; elementares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad sexti. Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, vt alias demonstrauimus, & in misto eadem materię portio maneat, quę in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumẽtum est, quò nos dicimus formas quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio vlla accidentis de subiecto in subiectum. Ad septimum. In lib. de ſi mum. rei generatione.

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum latinorum. Cap. XIII.

D primũ Thomæ sumptum ex verbis Aristotelis in contex. 84. primi libri de generatione, & ad secundum acceptum ex primo capite secũdi de partibus animalium dicimus omnia esse concedenda, quatenus ostendunt qualitates seruari fractas, & castigatas, & ad vnam mediam redactas: sed quatenus ostendere se putat formas elementorum substantiales nullo modo seruari, negamus eã esse mentem Arist. dum ait vires elementorũ manere, vt velit solas qualitates seruari sine formis; iam .n. diximus per vires elementorum ibi significari gradus formarum elementarium remanẽtes, hoc est realitates seruatas sub alia formalitate, sicut antea locos illos interpretantes declarauimus. Ad primũ. Ad secundum. Cętera quoque argumenta, quibus latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile soluuntur. Ad primum .n. quod Thomas infert illud absurdum, ergo daretur mediũ inter duo contradictoria, negamus consequentiam: ad probationem aũt possumus cum Buccaferreo dicere Auer. nõ statuere formas elementorũ absolutè medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non sunt contradictoria; quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ. Ad primũ contra Auer. Sed cõsiderare præterea possumus Auerroem non dicere eas esse verè medias, sed dicere quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiam, Quomodo formæ elementorum sint mediæ.

stantiam, et accidens; nec formę elementorum ita dicuntur medię, vt sint mediæ per participationem, vel per negationem extremorum, sed solùm per quandam similitudinẽ, seu participationem conditionis alterius extremi: quũ enim reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialibus numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac conditione, quod modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsę inter omnes formas substantiales solæ participant.

Ad secundum respõsio recentiorum.

Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nõnulli recentiores respondent hoc non sequi, propterea quod si debeat fieri verus motus, nõ solum requiritur vt forma intẽdatur, & remittatur, sed ẽt vt subiectum sit ens actu, sicut ait Arist. in quinto physicorũ; subiectum aũt formę elementi est prima materia, quę est ens potestate; quare ad hanc formam non est motus.

Confutatio.

Sed hęc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationem continuam secundum Auerroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut ẽt qualitates; quod quidẽ Auerroes nunquam concederet. qui putauit omnem formam substantialem acquiri subitò, & totã simul; quare aduersarijs satis esset ad hoc euidentissimum absurdum nos duxisse. Adde quod hoc concesso non videtur negari posse eu esse verum motum, esset enim a forma imperfectiore ad perfectiorem, a remissa ad intensam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in tertio physicorũ tradita, vt cuiq; eam consideranti patet: quum .n. omnes dicãt generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; tamẽ secundùm istos definitio illa competeret generationi acceptæ ẽt pro sola introductione formę substantialis, quod quidem nullus philosophus diceret: patet aũt in ea definitione nõ poni conditionem illam, quod motus habeat subiectum ens actu, licẽt hęc ex ea definitione colligatur. quatenus definitio illa non competit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundùm accidentia, quia hęc sola fit cum successione, & in tempore: quod si cum istis concederemus ẽt formę substantialis introductionẽ hoc modo per successionem fieri, vanum esset negare eam esse verum motum.

Vera solutio Ioannis Bacconij.

Reiecta igitur hac solutione nos eam accipere debemus, quã ponit, ac declarat optime Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda cõsequẽtia, propterea quod nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per successionem adueniat, vel recedat, ita vt eadem seruetur species in categoria substãtiæ; sed quum forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elemẽtum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subitò, & post alterationem præuiam, quę est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel remotio illius gradus, quę est generatio subita. nec potest appellari motus: id autem, quod Thomas imaginatur, vtique sequeretur, si nos assereremus formam elementi intendi, & remitti absque variatione speciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formę accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elemẽti: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post pręuiam alterationem in tẽpore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res constituitur, non fit generatio substantialis, nisi subito: hoc significauit Auerroes in commenta. 25. decimi Metaphysicorum, quando dixit, vbi est magis & minus ibi est motus; at vbi omnia media differunt specie ab extremis ibi nõ est motus, quoniam singulum horum est constitutum in indiuisibili: licẽt enim realitas formarum elementarium sit diuidua in gradus, in singulis tamen gradibus consistunt nouę formalitates, quę singulę sunt indiuiduæ, & acquirũtur subito post pręcedentem alterationem factam in tempore.

Ad tertiũ. Omnis vera mistio est elementorum.

Ad tertiũ; quando alij dicebãt, ergo formæ mistorum intendi, & remitti possent; negandum est consequens: dicimus .n. nullam dari proprie dictam mistionem, nisi elementorum, theriaca verò vel non habet verã mistionem, vel si habet, ea est mistio elementorũ, non mistorum theriacam ingredientium; hæc enim constabant ex elementis, & eorum formæ constabant ex realitatibus formarũ elemẽtarium, hoc est, ex illarũ gradibus seruatis sub formalitate misti; & quia horũ graduum in singulo misto certa, & statuta est proportio, & alia in hoc misto, alia in illo, ideo ex plurũ mistorum compositione variatur proportio, & prouenit aliud mistum: & quia cuiusque naturalis corporis formalitas siue simplicis, siue misti indiuidua est, nec potest intendi, vel remitti, nisi interimatur, realitas verò diuidua est in varios gradus, & est præcipue elementorum, mistorũ verò per participationẽ; ideo solis formis elementorum attribuitur intensio, & remissio, non formis mistorum; quia natura statuit elementa vt materiam mistorum, nõ mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia mistorum ratione suæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniã sine tali diuisibilitate non possent esse materia mistorum: hoc uidetur significasse Arist. in contex. illo decimo octauo Metaphysicorum, quem antea contra nos aduersarij adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros: quod declarans subiungit

Declaratio contex. 10. 8 Metaphysic.

[sicuti numerus non habet magis,& minus,ita neque substantia, quæ secundùm formam est; sed si qua substantia suscipit magis & minus, ea est, quæ secundùm materiam est] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus est forma, & essentia; & huiusmodi sunt etiā formæ elementorum quatenus constituunt elementa, nec datur ignis, qui sit magis ignis,quam alius ignis:sed eadem elementa quatenus sunt materia mistorum, & ratione realitatis suarum formarum abiunctæ mente ab omni formalitate,intenduntur,& remittuntur suscipiendo varias formalitates; denotat ergo ibi Aristoteles aliquam esse substantiā, quę intenditur,& remittitur,sumit enim magis & minus in ampla significatione pro qualibet intensione,& remissione, & talem substantiā inquit esse illam, quæ est materia,dum cōsideratur vt materia, talia autem sunt elementa quatenus sunt materia mistorum,sunt autem materia ratione realitatum suarum formarū, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum mistione diximus, possumus exemplo declarare,crasso quidem, ac rudi, sed ad propositum satis accommodato: sit statua equi fusibilis ex auro,argento,& ære simul colliquatis,& commistis,in qua sit plus auri, & minus aliorum; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamen sit plus argenti, & minus aliorū;sit alia tertia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quàm aliorum; ita vt variæ sint in ijs tribus figuris mensuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur iterum tres illæ statuæ, & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, diceturne homo ille fusilis constare ex equo,boue,& leone an ex auro,argento,& ære? Certè ex his metallis commistis constare dicetur, cum alia tamen proportione,& diuersa à proportionibus, quæ fuerunt in tribus illis statuis brutorum:sic igitur theriaca constare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuersam habet temperiem à qualibet temperie singulorum ingredientium, & ea temperies est similiter temperies qualitatum elemētarium, sicut etiam temperies omnes illorum singulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nam miscibilia debent agere,& pati inuicem,& alterari; at non dantur qualitates vllæ actiuæ præter primas elemētares qualitates, quæ alteratrices dicuntur:ideo si in theriaca sit vera mistio,qua de re non est in præsentia disputandum, ea est primùm,& per se mistio elementorum, nō mistorum, nisi per accidens; cōtingit enim vt tot gradus singularum formarum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista sicuti contigit vt allata materia ad constituendam hominis statuā fuerit materia equi,bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem mistionē propriè acceptam, cui competat definitio mistionis ab Arist. tradita,esse mistionem elementorum;ideo id,quod aliquid dicunt,Arist. de mistione agentem non solam elementorum mistionem cōsiderasse,sed quamlibet indistinctè, admitti potest, dummodo concedant omnem veram mistionem,quorumcunque corporum, sit,reduci ad mistionem elementorum; commiscentur enim inter se alia corpora per vires elementares,ex quibus constant; quare elementa sola sunt per se,miscibilia,alia verò per elementa,quæ in se continent;nam ex elementis constare omnia mista satis per se manifestum est, & legitur clarè apud Aristotelem in secundo libro de ortu,& interitu à contex.46.vsq; ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis constare, & eius mistionem, siqua est, à viribus elementorum esse factam: Quod autem illi dicunt, si Arist. ibi de sola elementorum mistione loqueretur, de elementis prius agere,quam de mistione, debuisset;hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim si sola elementa sint miscibilia, necessarium apud eos esset agere prius de elementis, quam de mistione; ita si plura sint miscibilia pręter elementa, vt ipsi putant, de illis omnibus ob eandem rationē erat prius agendum, quam de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cognitionem satis fuisse rudem quandam & confusam miscibilium notitiam per quasdam vniuersales conditiones,neque opus fuisse distinctè prius agere de elementis;sed id postea Aristotelem facere in secundo libro,& ex ea elementorum tractatione colligimus solis elementis competere cōditiones miscibiliū prius tactas in capite de mistione;quoniam enim fit mistio per qualitates actiuas, & passiuas, quæ videntur communiter competere & elemētis,& mistis,ita vt mistio esse videatur & simplicium, & mistorum corporū; ideo docens postea Aristoteles qualitates illas esse proprias elementorum, & illis competere per essentiam, mistis verò per participationem,significat sola elementa esse propriè,& per se miscibilia,cętera verò per elementa,è quibus constant. Sumitur etiam horum cōfirmatio ex ijs, quæ dicuntur ab Arist. in contex.43. primi libri;ibi nanq; proponens de mistione agēdum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit,nisi,quia oportet de elementis agere tanquam de materia mistorum; asserit ergo se de mistione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodo esse propriè dictam mistionem;& potius censuit cognitionem mistionis esse necessariam ad considerationem elementorum prout sunt materia mistorum, quàm è conuerso perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem mistionis, sicut isti in argumento sumunt.

Neque

Neque turbare nos debent exempla, quibus vsus est Aristoteles agens de mistione, visus enim est significare mista quoque esse miscibilia; sed rudia exempla sunt, & satis habuit Aristoteles si per illa propositũ declaretur; & talibus exemplis solitus est passim in suis libris vti, quia manifestiora, & faciliora intellectu sunt; ijs autem exemplis aliquę tantùm mistionis conditiones declarantur, vt, debere miscibilia esse liquida, & se mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas satis erant etiam exempla mistorum: at præcipua illa conditio miscibilium, quod debeant esse actiua inuicem, & passiua, elemẽtorum propria est; nec mistis alia ratione competit, quam per elementa, è quibus constant. Quartum argumentum leue prorsus, ac puerile est; datur enim res aliqua perfectior absolutè alia re, imperfectior tamen eadem re secundùm aliquã conditionem vt asinus, quum sit substantia, est absolutè perfectior, ac nobilior motu Cęli, & luce solis, quę accidentia sunt, attamẽ hæc apud Aristotelem ratione æternitatis, quæ est conditio nobilis, sunt nobiliora asino, qui mortalis est; quare ipsimet aduersarij dicerent asinum illis accidentibus nobiliorem esse simpliciter loquẽdo, sed illa esse asino nobiliora secundùm quid: sic etiã prima materia, quum apud Aristotelem æterna sit, est nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compositum: tamen absolutè loquendo est ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus formas elementorum esse absolutè nobiliores quolibet accidente, quia substantiam constituunt, & in specie collocant, quod accidentia præstare non possunt, posse tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, vt si qua sint, quæ nullo modo intendi, aut remitti possint; nam posse intẽdi, & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia secundùm hanc conditionem nobiliora dici possunt formis elementorum, sed illæ sunt ipsis absolutè nobiliores. Plura etiã eiusmodi in rebus videmus, nam multa bruta hominibus præstant robore corporis, vel efficacitate visus, vel aliqua alia eiusmodi conditione; homo tamen absolutè loquendo est omnium animalium præstantissimus, quandoquidem alijs pluribus, & illis quidem nobilissimis conditionibus brutis omnibus antecellit.

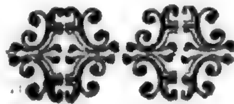
Ad quartum.

Ad authoritatem autem Aristotelis in libro categoriarum dicentis proprium esse substantiæ non recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror esse illam responsionem, quam ei attribuunt plures Auerroistæ, nempe vt Auerroes dicat Aristotelem ibi loqui de perfectis tantùm substantijs, proinde non negare substantiam aliquam imperfectam suscipere magis & minus; hoc enim si Auerroes diceret, in errore esset, quia quodlibet esse substantiale indiuiduum est, neque recipit magis vel minus, etiamsi respectu alicuius perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum est de omni composito in categoria substantiæ tam simplici, quam misto, ita etiam de formis concedendum est; nequeũt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipsa quoque composita dicantur magis vel minus talia; quamobrem non opus est aduersarios in hac responsione impugnanda laborare, ego enim eam penitus reijciendam arbitror vt ab Arist. & ab Auerroe alienissimam. Dico igitur Aristotelem ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, vt antea diximus, est propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristotelis manifestum est: sed non ob id negat Arist. posse aliquam substantiam intendi, & remitti cum mutatione speciei, siquidem hanc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum præsertim huic sententiæ attestetur dictum Arist. in contex. 10. octaui Metaphysicorum, vt ante considerauimus; species cum similes esse dicit numeris, quibus additio, ac detractio fieri potest cum mutatione est secundùm essentiam, neque potest ei fieri additio, vel detractio, quin destruatur, & alia numeri species oriatur.

Ad quintum.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

Dictum à nobis est aliàs quatuor simpliciũ corporũ, quæ elementa vocantur, duo esse munera in mundo, proinde etiam in phylosophia naturali duas eorundem esse considerationes; vnum prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæque locos in mundo occupant; alterum verò quatenus mistorum principia, & elemẽta sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocãtur, in mistionem venientia cõstituunt mistum. Sed illa quidem, quæ ad priorem eorum corporum considerationem attinet, satis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conscripsimus, nunc alteram, quæ multis, magnisque difficultatibus referta est, aggressuri sumus, & elementa consideraturi quatenus elementa, & principia mistorũ sunt; & quoniam, vt Arist. docet in initio 2. lib. de ortu, & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio, & generatur mistum, tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est; his enim optimè declaratis cognita erunt elementa quatenus principia mistorum, & elementa sunt. Tria autem sunt, quæ de his consideranda nobis proponũtur: primo enim loco videndum est quid sint hæ, quæ primæ qualitates appellantur & harum definitiones, quæ ab Aristotele traduntur, expendendæ, deinde verò de earum causis, vnde elemẽtis proueniunt, agemus; ac demum quasdam quęstiones, de quibus alij maximè disputare, & controuersari consueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atque soluemus; in horum enim plena intelligentia consistere arbitramur perfectam elemẽtorum cognitionem, quatenus mistorum principia, & elementa sunt: quomodo autem ex horum congressu generetur mistum, ad alium locum opportunius considerandum remittemus.

In lib. de nat. scientia constitutione.

In lib. de generatione misti.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

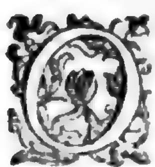

Qvum duæ sint, quas modò diximus, elementorũ considerationes i naturali philosophia, duobus etiam modis ad elemẽta se habere primas qualitates alibi ostendimus: nam si absolutè elementa vt naturalia corpora cõsiderentur, hę non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia consequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argum. Achillinus in 3. lib. de elementis dubio quarto; sed hęc cõsideratio à pręsenti instituto aliena est: si verò eadem vt elemẽta mistorum accipiantur, eędem sunt ipsorum elementorũ constitutrices formę, quia sine his corpora illa non essent elemẽta mistorum. Non est autem ignorandum primas has qualitates ab Arist. in 2. lib. de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorũ vocari, & qnq; etiam appellari elementa, & materiã mistorum: quatenus enim in generatione elementorũ hę qualitates sunt pręparationes materię pro singulorum elementorũ formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorum in 6. contex. illius 2. libri; nam pręuię dispositiones faciunt materiam propriam, & præparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa considerantur vt genita, & iam existentia, hę sunt formę ipsorum constitutrices, quia faciunt vt sint elementa mistorum, & hac eadem ratione ipsę qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nam sæpe in appella-

Qualitates nõ sunt formæ elementorũ.

appellatione confundere solet formã cum cõposito ab ea constituto: ideò quũ hę qualitates elementa constituant, ipsę quoq; hac ratione elementa vocantur, veluti si quis animã humanam hominẽ appellaret: hęc legere possumus apud Arist. in contex. 7. & decimosexto eius secundi libri, vbi has qualitates vocat indistinctè & elemẽta, & formas elementorũ, & principia constitutiua elementorum: easdem vocat etiã materiam mistorum in 1. cap. 2. lib. de partibus animalium, quia dum constituunt elementa, materiam mistorum constituunt; quę igitur respectu elementorum sunt formæ constituẽtes, & dantes elementis esse respectiuum, quo dicuntur materia mistorum, eædem respectu misti dicuntur materia, quia totum elemẽtum ita ab his constitutum materię locum habet respectu misti. Hęc igitur omnia secundùm varias considerationes vera sunt, nec pugnãt inter se; cognita. n. veritate non difficile est varia Arist. dicta, quę discrepantia videntur, conciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis ad primarũ qualitatũ definitiones, quę ab Arist. afferuntur, cõsiderandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum, Cap. III.

Stendere volens Arist. quatuor primarum qualitatum duas esse actiuas, calorem, & frigus, duas verò passiuas, humiditatẽ, & siccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifestum est, vt legere possumus in contex. 8. & 9. secundi libri de ortu & interitu: sunt aũt definitiones tales; calidum est quod cõgregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, vt homogenea congregentur; frigidũ verò est, quod indistinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autẽ, & segregare est agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates esse actiuas: humidum verò esse dicit id, quod non est terminatum proprijs terminis, sed facile terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est proprijs terminis, alienis verò non facilè terminatur; terminari autem est pati; idcirco hæ definitiones declarant has duas qualitates esse passiuas. Videntur autem hę omnes definitiones satis esse manifestæ; nam in vrina hypostasis secernitur a partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quę fit a calore; sic autem separantur illa, quę sunt diuersorum generum, & simul congregantur omnia, quę eiusdem generis sunt; in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino feruescente secernuntur a calore partes terrestres a tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ, & cera per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in superficie verò omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes partes cerę; separantur igitur à calore heterogenea, vt homogenea congregentur. Contrà verò à frigore manifestum est omnia congregari indistinctè, tam homogenea, quàm heterogenea sicut enim calidi est rarefacere, vnde fit separatio eorum, quę sunt diuersorum generum, ita frigidi est condensare, & constipare; quare si cera à frigore condensetur, omnia, quæ in ea sunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & eæ paleæ cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea coniũgit, & facit vt congregata, & coniuncta maneant: sic si aqua turbida congeletur a frigore, coniunctæ manent cum aquę partibus particulæ terræ, donec a calore congelationem soluente segregentur: sic verò etiam cera pura congregabitur a frigore; proinde frigus condensando coniungit omnia tàm homogenea, quam heterogenea, quę commista esse contingat. Duarum quoque passiuarum definitiones satis manifestę sunt; humidum enim quũ sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facile recipit alienos; figuratur enim facile à continente, & figuram eius recipit, ut in vase videmus aquam, vel aerem facillimè ad figurã vasis figurari; fluit enim statim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra verò siccum iam est terminis proprijs terminatum, sed alienos non facile recipit; nam si in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed proprijs terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Arist.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem verò & siccitatem notare aptitudinem ad patiendum. Hęc sunt, quę ibi de his dicuntur ab Arist. quæ eadem postea repetuntur in initio quarti Meteorologicorum. Sed aduersus hęc magnę oriuntur difficultates, quę ad hanc vsque diem omnibus negotium facessunt, & aliquæ etiã, quę a nemine tactæ vnquam fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harũ definitionum, quatenus absolute considerantur vt prædicata quędam, quę his qualitatibus attribuuntur; deinde vero dubium videtur quomodo essentiam harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quum enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum essentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non sint; hęc igitur vtraque considerare oportet, quum vtraque dubia esse videãtur, vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earũ definitiones appellandæ sint.

Definitio calidi. *Definitio frigidi.* *Definitio humidi.* *Definitio sicci.*

Dubia aduersus veritatem praedictarum definitionum, & eorum solutio. Cap. IIII.

1. Dubiũ. Duersus harum definitionũ veritatẽ multa dubia ab interpretibus Arist. proponuntur. Primùm quidem aduersus definitionem calidi: nam cera, & pix, si simul à calido colliquentur, ita commiscentur, vt seiungi amplius nequeant; ita ẽt stannum, & plumbum; sic multa ab aromatarijs per calorem ignis commiscentur, quę non possunt amplius separari; ergo calidum cõgregat, & coniungit illa, quæ sunt diuersorum generum: contrarium tamen asseruit Arist. dicẽs calidum segregare heterogenea. 2. Dubiũ. Dubitatur ẽt de frigido; quia tempore hiemis fit emissio lachrymarum a frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Arist. negauit: sic sanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terrestres fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio manet; itaque à frigore segregantur heterogenea, & illa eadẽ videntur à calore congregari potius, quam segregari: nam illæ eædem sanguinis partes heterogeneæ prius erant commistæ, & confusæ, dum sanguis erat in venis; a calore igitur commiscentur, & congregantur, postea vero segregantur a frigore: calidum igitur cõgregat heterogenea, frigus verò eadẽ segregat: igitur Arist. in vtraque definitione falsum dixit. 3. Dubiũ. Dubitant præterea de definitione sicci; dixit enim Arist. siccum esse terminatum proprijs terminis, alienis vero non facile terminari: attamẽ contrarium contingit in igni, qui maxime siccus est; terminatur. n. facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni cõuenit potius definitio humidi, quã definitio sicci. Sic ẽt cinis & puluis facile terminãtur à continẽte, proprios aũt terminos nõ facile seruãt: falsum igitur dixit Arist. in definitione sicci, dum contrarium asseruit, quum hæc sint corpora sicca. Solutio primi & secũdi. Vt hæc dubia, & alia eiusmodi omnia soluãtur, statuendum prę cęteris est fundamentum hoc: põt aliquid alicui cõpetere per se, & essentialiter, cuius tamẽ oppositum eidẽ competat, sed per accidens; vt calido nihil magis per se cõpetit, quàm calefacere, tamen quandoq; calidum refrigerat, sicut ẽt frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperistasi; neq; per hoc tollitur quin per se dicatur calidum calefacere, et frigidum refrigerare: sic igitur per se competit calido ẽt rarefacere, & extenuare, hæc. n. est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea verò segregẽtur, nisi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per se cõpetunt calido, licèt eidẽ quandoq; competat per accidẽs vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; scopus. n. naturæ caloris esset separare picẽ a cera, sed pp conuenientiã naturæ, & similitudinẽ liquationis fit vt simul colliquatę nequeant separari, hæc. n. conuenientia prohibet ne calidũ præstet suam operã naturalem: quare per accidens cõgregat heterogenea, quum potius ea congreget quatenus vergunt ad naturã homogeneorum, nempe ratione cõuenientiæ, & similitudinis, quam inter se habent. Hoc idem contingit in multis rebus, quæ ab aromatarijs per colliquationem cõmiscentur; sed ipsi præterea adijciunt cõmistionem artificiosam, quæ impedit separationẽ heterogeneorum; segregarentur. n. frequenter res heterogeneæ ex actione caloris, quę tñ prohibentur segregari per commistionẽ artificiosam baculo factam; sed ẽt sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic ẽt stannum, & plumbum ob liquationis similitudinem à calore commiscentur, & coniunguntur; at plumbum, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilẽ habent liquationem, cera. n. facilius, plumbum verò difficilius liquescit. Põt ẽt alia ratione calidũ heterogenea per accidens cõgregare: quatenus. n. res aliquas indurat dum partes tenuiores resoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus ẽt facit vt res crassiores, quæ remanent, ẽtsi diuersorum sint generũ, maneant tamen congregatæ; quia crassities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundùm propriã naturã agenti, alia eidem competere vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agẽte primario: quoniã. n. actio pręcipuè attribuitur agenti primario, ideo põt a calore aliqua actio prouenire, quę sit præter ipsius caloris naturã, sed secundùm naturã & consiliũ agentis primarij, a quo regatur calor: patet aũt hoc discrimen in sanguine existente prius in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus; dum. n. sanguis est in venis, regitur ab aĩa, quare tunc calor agit ex intentione animæ, nõ ex intentione proprię naturę; nã si secundùm propriã tantùm naturã ageret, vtiq; heterogenea segregaret, quod manifestè facit postquam est eductus è venis, nã terrestres partes fundũ petunt, aquosę supernatant, purior aũt sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hęc a calore, quem adhuc seruat sanguis, non a frigore; quia si statim eductus sanguis omni calore destitueretur, videremus ipsum ita cõdensari, ut illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absque ulla separatione; agit autem tunc sanguis proprijs uiribus, neq; est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea; qui idem quando in uenis inclusus sanguis continebatur, quanquam maior,

maior, atque intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in substãtiam animalis: sic dicimus de vrina, separantur enim in ipsa partes heterogeneæ à calore, non a frigore. nam vrina egreditur calida, vt manifestum est; dum autẽ erat in vesica, vel similiter partes terrestres ad fundum descenderunt, & postea in emissione sunt commistæ cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa segregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem confirmationem considerare possumus motum localem nutrimenti in eisdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes: sicut ergo anima imperare potest graui ne descendat, & facere vt ascendat, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi vbi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic vsui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad rhenes, terrestriores verò aliquę ad lienem, sed alię tamẽ in venis manent commistæ cum sanguine, quas natura nõ vult segregari: patet autem in eodem sanguine è venis educto idem cõtingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim sanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam descensus; agit enim tunc secundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animæ absolutus incipit agere secundùm naturam suam, & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est competere posse quandoque calori vt congreget heterogenea, neque per hoc stare quin eidem per se competat vt segreget heterogenea; hæc enim non congregat nisi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendę autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissione lachrymarum a frigore, fit enim per accidens, nam per se frigido competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistinctè; quòd si in illa constrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & pręter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solam congregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quæ est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorum, & earum a crassis partibus segregatio, talis namque est emissio lachrymarũ a frigore: sic etiam dicebamus fieri quandoque a calido condensationem, sed per accidens, vt quando calor lutum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefiunt in luto partes aquosæ, & in vaporem resolutæ exhalantur, partes autem terrestres non ita facilè resoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore destituuntur: calor itaque per se extenuat aqueas partes, & eas separat à partibus terreis, sed facit per accidens vt partes terreæ maneant duriores. Ad alia verò dubia adducta aduersus definitionem sicci respondet de igni Ioannes Grammaticus, flammam, quæ est in fornace, non facile terminari, seu figurari a figura fornacis, quia non conquiescit in fornace, vt aer, sed erumpit, & ascendere nititur atque si id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem quare illi competit definitio sicci. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hęc esse ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur a continente, vt aer & aqua, & alia humida quæ statim à continente recipiunt terminos, & figuram, & perfectè omnes cõtinentis partes attingunt; quo fit vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eã retineant, quando coaceruantur, aceruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioãnis solutiones ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facile terminari a continente, admitti potest, quia nullam reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidem a cęlestis corporis superficię, sed cum maxima partium perturbatione & instabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuiusmodi non est flamma, semper enim fit alia & alia, neq; seruatur eadem; quòd si quam figuram habere videtur, eãdem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo uase effunditur, quum tamen sit corpus humidum, quod Aristoteles negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium soluere dicendo conditiones humido attributas ab Arist. uideri quidem modo aliquo etiã igni, qui siccus est, competere, sed id esse per accidens; fit enim propter partium tenuitatẽ ut facile terminari alieno termino uideatur, non propter siccitatem, quum non omni sicco id competat; itaque hoc ei competit quatenus est tenuis, non quatenus siccus: quo fit ut non perfectè ei competat, sicuti perfectè competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidum est, nec potest retinere proprios terminos, & facile recipit alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubij solutione dicitur ab Auerroe in initio suæ Epitomes quarti Meteorologicorum, eaque mihi uidetur omnium tutissima esse responsio: inquit Auerroes Aristotelem describere has qualitates per quãdã proprietates,

Ad tertiũ Responsio Io. Grã.

Confutatio

Solutio vera.

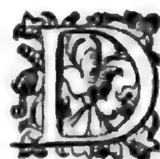
Alia solutio.

quæ cōpetunt elementis prout elementa sunt, & prout in mistionem veniunt, ac respiciunt productionem misti: mistio autem omnis celebratur in terra, vel propè terrā, propterea quod ibi commodè fit mistio, vbi adsunt omnia elementa: adsunt autem omnia apud terram, vbi manifestè fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneæ tum supra terram; tum in terra genitæ ab actione cœlesti: præterea in omni perfecto misto terra prçualet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer, & ignis propter calorem, vt castigatus a frigore terræ, & aquæ regat, & moderetur siccum iunctum humido, & mistionem absoluat, mistum enim recipit a calore terminos propter humidum, & retinet propter siccum: igitur si facilè vel non facilè terminari considerentur in sicco, & humido vt acceptis in constitutione misti, tollitur omnis difficultas: Aristoteles enim definiens siccum respexit præcipuè siccum terræ, quod quum à calido, & frigido terminari debeat, requirit admistionem humidi aquei, vt possit facilè terminari; ignis autem videtur in mistionem venire potius vt calidus quam vt siccus; vt enim est calidus agit, ac moderatur; vt autem est siccus, non fungitur nisi officio materiæ, sed condensatus, & adiunctus sicco terreo paruam admodum molem adiicit, & parum materiæ misto suppeditat, quoniam ad paruam quantitatem restringitur siccum igneum dum adiungitur sicco terreo; quare totū ferè illud siccum, quod est materia misti, terreū est, vt expressè dicitur ab Aristotele in contextu 49. & 50 secundi libri de ortu, & interitu. Sententia ergo Auerrois est, non esse necessarium vt hę descriptiones verè sint de qualitatibus elemētorum prout insunt elementis secundùm se, & absolutè consideratis, sed solùm prout in mistionem veniunt, vbi siccum humido iunctum debet a calido terminari; in mistione autem totum siccum terreum est propter magnum terræ excessum & illi adiunctum aliquid sicci ignei non habet amplius illam tenuitatem, quam habet ignis per se, & ab aliis elementis seiunctus; quoniam igitur Aristoteles accepit has qualitates vt productionem misti respicientes, in productione autem misti totum siccum iam est factum solidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum excessum est siccu terreum, & illi adiunctum parū sicci ignei est factu crassum, ac densum; de hoc sicco vera maximè est definitio sicci ab Aristotele allata, & omni carens difficultate, neque necessarium est vt accommodetur elemētis vt simpliciter, & extra mistionem consideratis; quum præsertim traditæ sint elementis hæ qualitates propter constitutionem misti, non prout sunt absolutè corpora naturalia, sicut alio in loco demonstrauimus; hanc esse puto verisimam so-

In libro de natu. scientiæ consti.

lutionem difficultatis, quę de sicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id quòd a Ioanne Grammatico dictum est, addere nos possumus cinerem seu puluerem non esse vnum corpus continuum; sed continuum, sed congeriem particularum terrę minutissimarum; proinde mirandum non esse si videantur facilius terminari a continente, quam siccum aliquod continuum, quod sit verè vnum corpus; hęc enim sunt multa corpora collecta, sicuti aceruus frumenti, in quo disiuncta inuicem sunt grana, quo fit vt fluxum aliquem habeant, per quem recipiunt aliquam figurationem a continente; at si conglobetur & constipetur aceruus pulueris, ita vt fiat vnum corpus, non amplius recipiet facilè terminos ab alio, sed proprios terminos habebit, ac retinebit.

Quomodum primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ passiuæ. Cap. V.

DVbium prçterea est illud, quod Aristoteles dicit tum in prędicto loco secundi libri de ortu, & interitu, tum in initio quarti Meteorologici calorem & frigus esse qualitates actiuas, humiditatem verò, & siccitatem esse passiuas; huic enim sententiæ aduersantur illa, quæ, & in primo, & in secundo de ortu, & interitu libro dicuntur; in primo quidem docuit Aristoteles contrarium agere in suum contrarium, & pati a suo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum a calido, & calidum a frigido, ergo hæ duæ qualitates non solum actiuæ sed etiam passiuæ sunt: sic etiam humiditas & siccitas, quum sint contrariæ, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo passiuæ sunt, sed etiam actiuæ; agit enim & humidum in siccum, & siccum in humidum: in secundo autem libro docuit quodlibet elementum a quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per vtranque qualitatem, nempè si vtranque habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua; aliquod vero pati ab aliquo secundùm alteram tātùm qualitatem, videlicet si in altera conueniant; patitur ergo, & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui nō possunt pati ratione caloris; quū ambo sint calidi; quare patitur aer ab igni vt humidus a sicco, & ignis ab aere vt siccus ab humido; igitur etiam siccum, & humidum sunt actiua in se mutuo, non solùm passiua: sic terra & aqua agunt in se mutuo, at non secūdum frigus, quū in eo cōueniant, ergo ratione siccitatis & humiditatis. Marsilius, & alij nonnulli hanc difficultatē ita soluunt: oēs hæ qualitates sunt actiuę & oēs passiuę, vt Arist. in memoratis locis significauit: sed calidū, & frigidū sunt magis actiua, quā humidū, & siccū, & è contra-

Opinio Marsilij.

rio

rib hæc sunt magis passiua, quàm calidum, & frigidum: hoc igitur considerans Aristot. per comparationem dixit duas esse actiuas, & duas passiuas, idest, duas esse magis actiuas, duas verò magis passiuas. Sed hęc sententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet .n. Aristotelem hac comparatione nō vti, sed absolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò passiuas. Præterea ostendit hoc Aristoteles ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi, & frigidi sola actio significatur, de passione nihil dicitur: sic in definitionibus humidi, & sicci ne verbum quidem de actione fit, sed sola passio tangitur. Adde quòd dum duas vocat actiuas, & duas passiuas, non considerat actionem contrarij in contrarium, vt calidi in frigidum, sed totius contrarietatis calidi, & frigidi in totam contrarietatem humidi, & sicci; sic autem patet calidum, & frigidum esse solùm actiua, humidum verò, & siccum passiua solùm, quia nemo vnquam dixit humidum, & siccum agere modo vllo in calidum, & frigidum, itaque dictum Aristotelis non est comparatiuum, quia comparatiuum præsupponit positiuum, quod hic dici nō potest; fatuum enim esset dicere calidum, & frigidum magis agere in humidum, & siccū, quam hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant: neque etiam dicendum est calidum, & frigidum magis agere inuicem, quam humidum, & siccum inuicem, quum Aristoteles (vt diximus) non consideret actionem contrariæ in contrariam, sed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non possumus dicere calidū, & frigidum esse magis actiua inuicem, quin dicamus esse etiam magis passiua; etenim dum vnum agit, alterum patitur: quare si intelligant calidum, & frigidum magis agere inuicem, quam humidum, & siccum inuicem, & hæc magis pati inuicem, quam illa inuicē est in eorum sententia repugnantia manifesta, & insolubilis.

Cōfutatio.

Alterū opinio.

Hac igitur reiecta videtur ceteri omnes hanc difficultatem soluere dicendo has omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas, dum cōsiderantur in simplicibus secūdùm se sumptis; at dum considerantur respectu misti, & prout ad misti generationem congrediuntur, duas esse actiuas tantùm, & duas tantum passiuas; Aristoteles igitur quando dixit omnes esse actiuas, & omnes passiuas, considerauit eas in simplicibus corporibus prout mutantur inuicem, absque vllo mistorum respectū; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam exiccando, vt in dubitatione dicebatur: quādo aūt dixit duas esse actiuas tm̄ duas uero tm̄ passiuas, considerauit eas in elementis vt congredientibus ad generationem misti; quare secundum varias consideratioem verum est vtrūq; sumunt autem hāc solutionem ex Auerroe in initio quarti Meteorologici, & ex Ioāne Grammatico in contextu octauo secundi de generatione. Mihi tamen videtur hæc communis solutio aliquam pati difficultatē; quia in mistione quoque, & misti generatione necesse est omnes agere, & omnes pati: quum enim in mistione oporteat fieri miscibilium diuisionem in minutas partes, & earum inter se actionem, qua ad mediocritatem redigantur; necesse est particulam siccam exiccare particulam humidam iuxta se positam, & vicissim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri; oportet igitur omnes agere, & omnes pati, vt contrariæ omnes se mutuo obtūdant, & totum ad naturam mediam redigatur; quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione misti, quam respexit Aristoteles dicens duas actiuas esse tantummodò, & duas passiuas, verum est dictum hoc, si etiam in productione misti omnes agunt, & omnes patiuntur? non est ergo distinguenda harum qualitatum consideratio in simplicibus, & in mistis, quod illi faciūt; sed melius est vt hac distinctione vtamur. Actio harum qualitatū duplex est vna vniuoca, qua est apta singula gignere similem, quod facere non potest, nisi suam contrariam interimēdo; altera vero æquiuoca, qua producunt secūdas omnes qualitates, & ipsam quoque misti naturam diuersam à naturis elemētorum. Priorem actionem exercent hæ omnes qualitates non solùm in simplicibus, sed etiā in mistis, & hac ratione omnes sunt actiuæ, & omnes passiuę; quælibet enim suam contrariam destruere, & similem producere nititur; quare humidum quoque agit in siccum, vt ipsum interimat, & producat humidum, & è contrario siccum agit in humidum, vt ipsum perimat, & generet siccum. Alteram vero posteriorem actionem exercent in mistis tantum, eaque est præcipua elementorum operatio prout elementa sunt; huius enim gratia data eis est à natura altera prior actio, quia sine illa hāc posteriorem exercere minimè potuissent; ratione igitur huius secundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Aristoteles duas tantum actiuas vocat, calorem, & frigus, duas uero passiuas tantùm, humiditatem, & siccitatem; hęc enim non est amplius actio cōtrariæ in contrariam, sed tanquam artificis in materiā; siccitas enim & humiditas nullam habent uim actionis æquiuocæ, qua agendo aliquod diuersum producant, sed sunt conditiones constituētes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artifice elaborātę; calor enim nec secundas qualitates, nec mistum produceret agendo in solum humidum, uel in solum siccum, sed in humidum cum sicco coniunctum; ipse autem calor non debet esse summus, sic enim igneus, ac destructiuus esset, sed debet esse remissus, & castigatus à frigore, & modo magis,

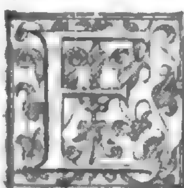
Cōfutatio.

Opinio vera.

Actio primarū qualitatū alia vniuoca, alia æquiuoca.

magis, modò minus, prout diuersæ mistorum naturæ, & diuersæ secundæ qualitates requirunt: hac igitur ratione calor, & frigus sunt solùm actiuæ qualitates, & locum habent artificis, humiditas vero, & siccitas sunt solùm passiuæ, quia constituunt subiectam ma ad patiendum idoneam; hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc sententiam significant Auerrois verba in primo commentario quarti Meteorologicorum, si bene perpendantur; non enim distinguit actionem harum qualitatum in simplicibus ab actione earundem in mistis; sed productionem similis, qua sunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuersi, qua sunt agentia æquiuoca.

Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ. Cap. VI.

EX his sumitur solutio cuiusdam dubij, quod turbare aliquem posset: quando enim materiæ aptæ ad patiẽdum adiungitur agẽs, necesse est vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum habeat vnam qualitatem actiuam, & alteram passiuam, deberet quodlibet agere in seipsum vt siccum, & sic reliqua omnia elementa. Sed soluitur, quia materia idonea ad patiẽdum a duabus actiuis non est solum siccum, nec solum humidum, sed ambo coniuncta; ideo duæ actiuę non possunt in passiuas agere, nisi in misto, quod cõstat ex sicco, & humido: quisquis enim nouit quid sit congelatio, nouit etiam non posse aquam puram, si daretur, ab vllo frigido congelari, sed ideo congelari aquam, quòd habet aliquid terrę commistum, & ita constat, & humido, & sicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum est; loquimur autem de tali actione, qua producantur secundæ qualitates; nam pati posse etiam elementum simplex à simplici, vt ante dictum est, non inficiamur. Huic tamen solutioni videntur verba Aristotelis aduersari, quæ leguntur in primo contextu quarti Meteorologicorũ, vbi dicit humidum, & siccum pati à duabus actiuis, tum vtraque simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptum sine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo significarunt magnam esse illius loci obscuritatem; quum præsertim illarum interpretationum nulla, si bene perpendatur, ita satisfaciat, vt in ea possit animus acquiescere: eas igitur ego alijs considerandas relinquam, & illam adducam, quam puto esse illius loci veram interpretationem. Credo Aristotelem dicentem humidum secundùm se, & siccum secundum se, non intelligere elemẽta uerè simplicia, & pura, qualia an dentur ambigitur, sed in hoc sequi communẽ loquendi consuetudinem; etenim nomine elementi appellare solemus id, in quo magnus illius elementi fit excessus, quia reliqua in eo cõmista non animaduertimus; aquam enim, & maris, & fluuiorum uocamus aquam, licèt pura non sit, & dicimus aquam cõgelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus quam aquã propter magnũ aquę excessum: quanuis non congelaretur, nisi aliquid terræ commistum haberet: hoc igitur ab Arist. ibi uocatur humidum secundùm se, & siccum secundùm se, hoc est terra & aqua, quæ nobis uidentur esse elementa pura; quoniam in aqua non uidemus commistum siccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admistam: sic igitur siccum secundùm se, & humidum secundùm se appellat elementa, quę creduntur esse simplicia propter magnum alicuius elementi excessum; mista uerò corpora, quę non elementi nomine appellantur, quoniam manifestè sunt mista, uocat constantia ex sicco & humido; itaque si spectemus id, quod apparet, uidentur siccum & humidum tum coniuncta, tum separatim accepta pati a duabus actiuis; attamen secundùm rei ueritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc nostrã sententiam illa, quę de putredine elementorũ dicuntur ab Arist. in contex. quinto eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere excepto igni, & expresè nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscet eam soli misto competere, quum nil aliud sit, quam misti dissolutio in elementa, è quibus constabat; est enim proprius misti interitus quatenus mistũ est, qui elemento uerè simplici competere nullo modo potest, dissolui nanque in componẽtia non potest id, quod simplex est: uocat igitur ibi quoq; Arist. elementa iuxta communẽ hominum appellationem, quia propter magnum unius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueuerunt; putrescunt tamen, quia reuera sunt mista, nam si uerè simplicia existerent, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum uidetur etiam in primo contex. eiusdem libri, Aristo. dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solam loquendi consuetudinem.

Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quàm vt definiuit. Cap. VII.

CÆterum quia definitio non solùm eiusmodi esse debet, ut illa, quę in ea sumuntur, uerè prędicentur de definito, sed ut essentiam quoq; ipsius perfectè exprimat, hoc quoq; in præsentia considerandum est; dubitare enim non abs-

Dubium. *Solutio.* *Dubiũ ex verbis Aristot. in 4. Meteorol. cap. 1.* *Solutio.* *Dubium.*

absque ratione aliquis posset ne per has definitiones essentia primarum qualitatum exprimatur; sic enim definiri videntur non modò per posteriora, sed etiam per accidentalia, nā primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariæ, & remotæ, quæ à calido, & a frigido non exercentur nisi per medias primarias, calfactionē, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur esse accidentalis suæ causæ, quum per alium priorem effectum producatur; non potest igitur illius causæ essentiam declarare: Aristoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora, & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos, & primarios, non per remotos, & secundarios. Pomponatius in initio quarti Meteorologicorum ad hoc dubium respondet Arist. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat prout respiciunt mistum & generationem misti, secundùm hanc enim considerationem non fuisset conueniens illas definire per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare, quum has edant non minus in simplicibus, quam in mistis; eas igitur definire voluit per secundas operationes, quas edunt in solis mistis; hę nanque sunt principaliores respectu constitutionis misti, quàm calfacere, & refrigerare, licèt istæ sint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus considerandis; in libris enim de ortu & interitu considerauit Arist. primas qualitates prout edūt operationes suas in simplicibus, non in mistis, in quarto autem Meteorologico prout operātur in mistis, non in simplicibus: quo fit vt in libris de ortu, & interitu dicamus primam operationem calidi esse calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & sicci exiccare, quoniam ibi omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ; in quarto autem Meteorologico dicamus primam operationem calidi non amplius esse calfacere, sed potius congregare homogenea, quoniam hæc est magis præcipua in constitutione misti; per hanc igitur operationem definiuit ibi Aristoteles calidum, & alias qualitates similiter; quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de generatione. Hanc responsionem ego quidem aliqua ex parte probo, sed aliqua ex parte probare minimè possum; quod enim ad dubium ipsum attinet, ueram esse solutionem puto; quia quum definiantur hę qualitates ut principia mistorum tum materialia, tum efficientia, rectè definiuntur per effectus posteriores; nomē enim principij respectiuum est, & notat relationem ad effectus, quorū est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quę ut principia definiūtur, definiri debent; talem uidemus esse definitionem primæ materiæ in calce primi physicorum, & naturę in initio secundi, & animæ in principio secundi de anima; quum autem per effectus posteriores ibi definiri debuerint primę qualitates, ubi ut principia considerantur, & horum effectuum plures sint gradus, rectè etiam factum est ut definirentur per illos effectus, qui spectāt productionem misti; per calefactionem verò non rectè fuisset definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam hæ operationes à calido, & a frigido eduntur non minus in simplicibus, quàm in mistis; rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indistinctè, quoniā istæ operationes respiciunt mistum; hæc igitur est dubij solutio optima, atque firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimen quarti Meteorologici, & duorum de ortu, & interitu in primarum qualitatum consideratione, meo quidē iudicio egregiè decipitur, quia non aliter definiuntur primę qualitates in secundo de ortu, & interitu, quam definiantur in initio quarti Meteorologici, sed eodem prorsus modo vtrobique; immò in illo quarto hæ definitiones non omnino exprimuntur, sed imperfectè tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in secundo de generatione vt in proprio loco: quamuis enim in libris de ortu, & interitu considerentur etiam primæ harum qualitatum operationes, quę sunt calfacere, refrigerare, humectare & exiccare, quia sine his aliæ secundæ operationes produci non possunt; attamen quando vult definitiones assignare primarum qualitatum in contextu octauo, & nono secūdi libri, Aristoteles nulla facta mentione de primis earum operationibus definit eas per secundas solas, quę misti generationem respiciunt, vt ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indistinctè cōgregat omnia tam homogenea, quam heterogenea; deinde humidum, quod non habet proprios terminos, & alienis facilè terminatur; & siccum, quod est proprijs terminis terminatum, nec facilè recipit alienos; quæ eædem definitiones tangūtur etiam in initio quarti Meteorologici; ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatij confessione colligimus, & elementa, & primas qualitates considerari vtrobique vt principia mistorum, neq; in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quod cōsiderare non est præsentis contemplationis, sed fuit à nobis cum diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patauina Academia quartum illum Meteorologicorum interpretaremur; itaque mirandum profectò

Pomponatij solutio.

Vera solutio.

Pomponatij error.

fectò est quomodo Pōponatius dicat esse aliter definiēdas primas qualitates in libris de ortu et interitu aliter in quarto Meteorologico, quū tamen nulla in libris de ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in contex. octauo & nono secundi libri, quam eandem legimus in initio quarti Meteorologicorum, quę indicat vtrobiq; cōsiderationem cum respectu, & relatione ad mista. Vt igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primæ operationes primarum qualitatū sunt quidem origine principaliores secundis operationibus eorundem: alia tamen ratione non sunt præcipuę, sed ipsis secundæ sunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturæ molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primæ operationes ad secundas tanquam ad finem diriguntur. *Dubium.* Sed alia de his difficultas oritur, quam considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatum operationes plurimæ sint, cognoscendum est cur non per alias, sed per solas memoratas Arist. definire eas voluerit; calidi nanque secundæ operationes sunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Aristo. potius per congregationem homogeneorum, quàm per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque similiter mistum respiciant? sic etiam de alijs primis qualitatibus dubitare possumus. *Solutio.* Ad hæc dico non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationē primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiuit: nam si alias calidi operationes consideremus, per nullam illarum secernebatur calidum a frigido, sed per hanc vnam, quæ est segregare heterogenea, vt homogenea congregentur: nam terminare indurare, mollire, humectare, exiccare, & si quæ aliæ sunt, non minus frigido attribuuntur, quam calido, licèt varijs modis; etenim quæ a calido indurātur, ac terminantur, ea molliuntur, ac soluuntur a frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur a frigido, ea molliuntur, & soluuntur à calido: per nullam ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum a calido separari: poterant quidem separari per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare; sed hæ non respiciunt mistum, quum competant elementis etiam in se mutuò agentibus; immò & absurda talis definitio videretur, esset enim quodammodo idem per semetipsum definire: adde quod per effectus posteriores definire primas qualitates conueniens non esset, nisi ubi considerande proponūtur ut principia mistorum. Separari etiam poterant per rarefacere, quod est proprium calidi, & immediatè insequitur calefactionem, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediatè refrigerationem insequitur; sed neque hæc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorū mutua absque vllo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquā agendo eam rarefacit, & in vaporem, aeremq; conuertit; frigidum verò in aerem agendo cōdensat ipsum, & vertit in aquam: non poterāt ergo per has operationes, quæ non respiciūt mista, bene definiri primę qualitates, vbi erant considerandæ ut principia mistorum. Hac igitur norma si semper vtamur, errare nō possumus: primæ qualitates vel definiuntur vt secundùm se, & absolutè consideratæ, vel vt principia mistorum; si secundùm se, & absolutè, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia a causis, quas mox considerabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationē eas definire conuenit: si verò vt mistorum principia considerentur, per effectus quidem posteriores definiendæ sunt, sed per illos tantū, qui respiciunt mistum; cuiusmodi non sunt calfacere, refrigerare, rarefacere, & condensare. At quia proprium calidi est per rarefactionem segregare inuicem illa, quę sunt diuersorum generum, idq; non insequitur aliam rarefactionem, quam illam, quę fit in misto; ideò calidū à frigido rectè separatur per segregationem heterogeneorum quam insequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per solam rarefactionem, & extenuationem, quæ est propria calidi, & ipsum distinguit a frigido: sic etiam frigidum rectè definitur per congregationem omnium tam homogeneorum, quam heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & constrictionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit a calido. Patet igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi, per quam melius definiri potuerint atq; a se inuicem distingui, quam per has, per quas Arist. calidum, & frigidum definiuit. De sicco autem, & humido longè clarior res est: quum enim hæ sint qualitates passiuæ, & receptiuę omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientissimè definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primarium harum officium in productione misti: cur .n. mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atq; regendis à calido & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, ut cum sicco commistum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque est præcipuū munus humidi in mistione: contra verò, quia solum humidum, etsi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur, ac diffluit; ideo necessaria fuit commistio sicci, per quod termini iā per humidum recepti retinerentur: vt ergo officiū

humidi

humidi in mistione est facere vt termini facile recipiantur, ita officium sicci est facere vt recepti retineantur, & conseruentur: rectè igitur hæ duæ passiuæ qualitates definiuntur in contex. nono secundi libri de generatione per operam, quam præstant in constitutione misti; unde colligere possumus id, quod antea dicebamus, considerari præcipuè in his definitionibus siccum terreum, & humidum aqueū, quorum ea sunt officia in mistione, ut ipsemet Aristoteles docet in eo secundo libro. Sed alia exoritur quæstio, ex cuius solutione mirandū profectò erit quam bellè omnia consonent veritati: quum enim quatuor primæ qualitates sint accidentia. & causas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Arist. nusquā inuenitur eas ita definiuisse, sed semper eo modo, quem declarauimus, per effectus posteriores? huius dubij nullam apud alios solutionem vnquam vidi, immò ne tetigisse quidem aliquis dubium hoc videtur. solutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri potest, nisi illa, quam alias exposui fusè in libro de naturalis scientiæ cōstitutione: sunt enim à philosopho naturali cognoscendæ res naturales ut sunt à natura constitutæ; elementa autem producta sunt a natura tum vt sint naturalia corpora mundum complentia, tum vt sint principia mistorum; ideò debuit Arist. distinctis in locis ea his duobus modis considerare; non sic animam; hæc enim non ita est in rerum natura, ut sit ens per se completum in specie, sed vt cōplementum, & perfectio alterius sit, nempe formale principium corporis animati; ideo Arist. nullibi eam considerauit absolutè ut ens quoddam, sed solùm ut principium ipsam definiuit, proinde per respectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum est; non sunt enim alia ratione elementis tributæ a natura, nisi propter mista, & ut per eas elementa sint principia mistorum: idcirco Arist. respiciens consilium naturæ in his constituendis, non alio modo eas considerare, ac definire uoluit, nisi ut sunt principia, & ut respiciunt mistum, hic. n. solus fuit naturæ scopus in tribuendo elementis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantùm, non alio, Aristotelem eas considerasse fatendum est, nisi cæci, vel pertinaces simus; ob id in contextu octauo & nono secundi libri de ortu & interitu in adducendis harum qualitatum definitionibus denotauit essentiale eis esse hunc respectum ad mista; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia sunt actiua, humidum uerò & siccum ita dici, quia sunt passiua, indicauit ipsamet vocabula hunc respectum significare. Hanc unam ego videre potui huius quæstionis solutionem; illi uero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de ortu & interitu ut mistorum principia considerari, & sententiam illam Auer. & nostram non recipiunt, aliam responsionem, si possunt, inueniant.

Dubium. *Solutio.*

De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. VIII.

QVoniam autem primæ qualitates, vt prædiximus, accidentia sunt; accidētia verò omnia causam aliquam extra se habere necesse est, à qua producantur, eáque vel in eodem subiecto, vel extra; hanc nos considerare, & cognoscere oportet, quū aliquid in se habere videatur difficultatis: Arist. enim in primo Meteorologicorum capite quarto dicere videtur elementa recipere has qualitates à Cœlo; propterea quòd aer, & ignis, quum circunferantur, accendūtur & calida redduntur, quia motus calorem producit; terra verò, & aqua, propter immobilitatem frigidę manent, hoc est, quoniam illo motu non participant; hoc tamen Aristotelis dictum omnibus negocium facessit; quia si hæ qualitates sunt elementis naturales, & eorum naturas consequuntur, non ergo eis tribuūtur à Cœlo, vel ab vlla alia externa causa; si enim à Cœli motu aer, & ignis calorem reciperent, non consequeretur calor propriam horum elementorum naturam; ob id Greci prædicta Aristotelis verba considerantes ad alium sensum ea traxerunt; quum enim Arist. ibi dicat totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidā, & siccam, actu autem talem reddi a motu, & immobilitate; ipsi talem eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elementa calida habent potestatem vt fiant frigida, & elementa frigida sunt potestate calida; quare omnia elementa quum sint actu prędita aliquibus qualitatibus, potestatem habent contrarias qualitates recipiendi: quod verò Aristoteles ait [fit talis, & est, a motu, & immobilitate] ipsi non de Cœli motu intelligunt, sed de ipsorum elemētorum mutua inter se mutatione, vt sensus sit; elementum frigidum fit calidum à motu idest à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidū fit similiter frigidum a motu, idest ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: est autem seu calidum, seu frigidum ab immobilitate, idest a priuatione talis mutationis, & à perseuerantia in suo calore, vel frigore; & ita elementa singula eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, idest quando non mutantur in aliud; illis verò contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc græcorum sententiam alij complures sequuti sunt, vt eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alienissima est

Græcorum opinio.

ma est à verbis; & à consilio Arist. eo in loco; & omnino verba illa eū sensum habent, quem antea diximus, & quem ipsi reiecerunt; nam id, quod isti dicunt, non de elementis totis, sed de eorum tantùm particulis verū est; non enim mutantur tota, sed particulæ, idque fit etiam absque vlla Cœli consideratione; nam particula ignis mutat particulā aquæ tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cœlo, nisi vt ab agente remoto, & vniuersali: Arist. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus, & totam hanc inferioris mūdi materiam vt patientem, & gubernatam comparit eum Cœlo vt agente, & gubernante proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis secundùm se nudatam, quæ totum hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem recipere has qualitates a Cœlo, nempe à motu Cœli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertissimè dum inquit, quum Cœlum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cœlo in medio mundi positum est id, quod grauissimum, ac frigidissimum est: ipsemet igitur Arist. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cœli in orbē, quē participant duo elementa superiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cœlo remotis, terra, & aqua; testaturque se non de particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, sed de eorum uniuersitatibus, quarum duæ à Cęlo circunferuntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, unde calorem adipiscuntur; duæ uerò eo motu immobiles manēt, quoniam ita sunt remotæ a Cœlo, ut non circunuoluantur. Esset etiā iuxta illorum sententiam incongrua, & inepta admodum Arist. loquutio; ridiculum enim est dicere aquam fieri calidam a motu, quando mutatur in elementum calidum: non enim ab illa mutatione fit calida, sed a generante, quod dans formam dat omnia consequentia formam. Sed multo vanius est dicere aquam esse frigidam ab immobilitate, & ignem, & aerem esse calidos ab immobilitate, hoc est quod in elemento contrarium non mutentur: ineptissima enim est hæc loquutio; quoniam ignis non ideò est calidus, quod non mutetur in corpus frigidum, sed quia est ignis. Est etiam aliena ea interpretatio a scopo, & a consilio Arist. in eo loco, & importunissima ea sententia: nam Arist. iam quæstionem proposuerat de vniuersitatibus elementorū, ignis, & aeris, quomodo ob varios eorum situs respectu Cœli, seu varias distantias a Cœlo diuersas enim qualitates, & naturas adepta sint; vt per huius quæstionis dissolutionem intelligeremus etiam discrimen trium regionum aeris ratione primarum qualitatum; à quo instituto alienum penitus est considerare mutationem particularum elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet eum locum bene consideranti ita manifestum est, vt mirandum sit quomodo tot præstantes viri ad eam sententiam verba Aristo. extorquere ausi sint: sed videntur in illud absurdum incidisse, vt aliam difficultatem, quam soluere nequiuerunt, effugerent, eaque est, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri possit vt primæ qualitates sint elementis naturales, & ipsorum formas consequantur, si tribuuntur illis a Cœlo. Ideo alij vt hæc vtraq; absurda vitarent, aliam illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt enim harum qualitatum singulam posse in elementis duplicem considerari, nempe tum naturalem, quæ propriam elementi formam consequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cœlesti; vt in igne duplex sit calor, vnus naturalis, & inseparabilis, qui emanat a propria ignis natura, alter aduentitus, quem recipit ignis à motu Cœli dum circunducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Aristot. quando dicit corpus mundi huius Cœlo propinquum circunuolui, & accendi; nō enim loquitur de naturali ignis calore, sed hunc præsupponens respicit solum calorem aduentitium, qui in duobus elemētis, igni, & aere generatur a motu Cœli pręter calorem eorundem elementorum naturalem: sicut enim duo elementa frigida præter frigus ipsorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cęlesti per radios, tanquam distinctam qualitatem ab eorum frigore naturali; sic de duobus elementis calidis dicendum est, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem a Cęli motu. Hæc illi dixere, & ita putarunt se omnem hac in re difficultatem sustulisse; quod vtinam præstitissent nobis enim nihil amplius laborandum hac in re fuisset: at certè verba Arist. hanc interpretationem non recipiunt, inquit enim totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri a motu, & ab immobilitate; nullum igitur calorem elementis tribuit præter illum, quem a motu Cęli recipiunt: præterea quale frigus in elementis cōsiderat ibi Aristot. talem etiam debet considerare calorem, quia eadem esse debet harum omnium qualitatum, quas ibi nominat, consideratio; atqui frigus considerat naturale, siquidem Cœlum agendo non refrigerat, sed potius non agendo; quare dum dicit frigidissimum in medio consistere, naturale respicit frigus, quum præsertim superlatiuo vtatur, quia non datur summè calidum aut summè frigidum, nisi naturale; adde quòd adijcit, & grauissimum, loquitur autē de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore,

Confutatio *Opinio vera.* *Aliorum op. nio.* *Confutatio*

frigore, proinde et de calore elementorum naturali; quã sententiam clare apud Auerro. legimus in com. 94. 2. lib. de Cęlo, vbi dicit [remotio à motu circulari dat quietẽ, frigiditatem, & grauitatem, sicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem] quę verba non possunt intelligi, nisi de qualitatibus naturalibus, & in elementis totis, non in eorum particulis. Sumitur aũt huius sententię validissima cõfirmatio ex consideratione loci, cuius conditiones in 4. lib. physicæ auscultationis ab Arist. egregiè declarantur: locus enim non modò continere locatum debet, sed etiam conseruare per vim, seu facultatem, quam habet, illius conseruatricẽm, in qua est pręcipuè loci natura cõstituta; nulla enim afferri ratio potest cur ad locũ suũ ferantur corpora naturaliter, nisi hęc vna, vt in eo conseruentur, indita enim cuiq; rei a natura est propensio ad se conseruandam quantum potest: quapropter illa, quæ plenã se conseruandi facultatem non habent, externo conseruante, quem locum vocamus, indiguerunt; ipsum igitur naturaliter appetunt vt ab illo cõseruentur; neque enim propria cuiusque rei natura rem moueret ad suum locum, nisi in illo conseruaretur, quoniam vniuersè in omnibus in quibus causa effectrix propter finem agit, finis præcipua causa est, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hęc quum loci natura sit, manifestum est sola elementa locum propriè sumptum habere; mista nanque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum mistione pręualentis, iuxta quod habent etiã motum naturalem, qui eis cõpetit quatenus grauia, aut leuia sunt; cęlestia verò corpora non sunt propriè in loco. licèt enim orbes inferiores a superioribus contineantur, non ob id in loco sunt, quia ab eis non conseruantur, quum ob eorum perfectam naturam cõseruante externo nõ indiguerint: solis igitur elemẽtis per se competit locus, mistis verò per participationem elementorum, at Cœlo (vt inquit Arist.) per accidens, quod quomodò intelligendũ sit considerare ad nos in præsentia non attinet; sed quum de qualitatibus elementaribus sermo nobis propositus sit, & elementa suapte natura ad suos locos ferantur. & in eis quiescant, vt conseruentur, cognoscendum est quænã sit facultas conseruatrix, quæ in locis elementorum inesse dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere possumus conseruari singulum à superiore ratione symbolæ qualitatis, & in hac consistere vim conseruatricem elemẽti locati; sed hoc de ignis loco dicere non possumus, quoniam in nulla qualitate cõuenit ignis cum Cœlo, cur igitur in concauo Cœli cõseruatur ignis? certè non põt alia ratio afferri, nisi hæc vna, vt in orbem voluatur, sic .n. conseruatur, quia nisi moueatur, extinguitur: attamẽ si cum illis diceremus ignem a Cœli motu nõ recipere alium calorem, quàm extraneũ, proprium verò eius calorem ita formam ignis insequi, vt illi à Cœlo non tribuatur, nõ esset cur ad Cœlum moueretur ignis, siquidem eius cõseruatio consistit in conseruatione propriæ qualitatis, nõ in adeptione qualitatis extraneę; immò calor ille extraneus ad ignem ita se haberet, vt calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali est, & eius destructiuus potius, quam conseruatiuus; itaq; tantum abest vt sponte superum locũ petere ignis deberet, vt potius illum fugeret vt perniciosum & hostilem. Prætereà sententiã hanc magnum aliud absurdum sequeretur, daretur .n. calor calore ignis maior, & intensior, quod communi omnium consensione falsum esse existimatur; asserunt .n. omnes summè calidum naturaliter esse ignem, neque posse existere sine summo calore, proinde non dari calorem intensiorẽ calore ignis naturali; consequens autem facile ostenditur; quum .n. Arist. dicat corpus Cœlo propinquum accẽdi, & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipsi intelligunt non de calore ignis naturali, quem dicũt iam ex se ignem habere, sed de aduentitio; igitur secundum eos Aristoteles diceret ignẽ accendi, & calidiorem reddi, quam per sesemetipsum erat.

Conditiones loci.

Sola elemẽta locũ verè habent.

Cœlestia non sunt in loco.

Opinio propria, & eius declaratio. Cap. IX.

QVoniam igitur negare nullo pacto possumus Aristotelem in eo loco de naturalibus elementorum qualitatibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici possint illæ qualitates, & eorum naturam consequi, si tribuuntur elementis a Cęlo. Nos igitur dicimus non pugnare inter se hęc duo, quamuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & mistis omnibus insunt, siue extremę, siue ad mediocritatem redactæ, quæ dicuntur mistorum temperaturę, non ea ratione dicuntur singulis corporibus naturales, quòd eorum naturas ita cõsequantur, vt consequitur effectus causam, à qua producitur, adeò vt forma ignis producere in igni dicatur summũ calorem; hoc .n. dato nõ egeret elementũ cõseruante externo, proinde ad locũ suum nõ moueretur naturaliter, sed ea rõne naturales dicũtur, quia ipsæ elementorũ naturę has qualitates requirunt, & sine his existere nequeunt; dãtur tñ illis à Cœlo, & ab eodẽ conseruantur, & earum conseruatio est conseruatio naturę ipsorũ elementorũ; in loco .n. proximo cęlesti motui cõseruatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodum si ibi non esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor,

Quomodo primæ qualitates sint elementis naturales, & à cœlo proueniãt.

lor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni summum calorem, vt det etiam ipsam ignitatem: itaque si benè consideremus, primè qualitates siue summę, siue castigatę, tum in elementis, tum in mistis omnibus præcedunt generatione formas substantiales, quia sunt præuiæ præparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante singulam rem; non igitur ab ipsa rei forma proueniũt: naturales tamen cuiq; rei sunt, quia conuenientes naturę, immò & necessarię, etenim sine his propria cuiusque misti, & elementi natura non conseruaretur, sicuti neque generaretur sine præcedente harum aduentu in materia; hoc significauit Arist. in sexto contex. secundi libri de ortu & interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudã, & prorsus informem, secundo autem loco esse materiam præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam esse elementa ipsa, ignem, aerem, aquam, terram, quæ sunt propinqua materia omnium mistorum. Si quis igitur quærat an primæ qualitates sint formis elementorum priores, an posteriores, dicendum est & priores & posteriores esse varijs rationibus: nam origine, & generationis ordine priores absque dubio sunt, sicuti pręuiæ dispositiones sunt generatione priores forma substantiali, ad cuius eductionem dirigantur; sed natura posteriores sunt, quatenus sunt accidentia, nam accidentia sunt substantijs posteriora; & quatenus sunt effectus, formæ verò sunt causæ, non quidem effectrices causæ, sed finales, nam qualitates in materia producuntur formarũ substantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, sicut etiam conseruantur in elementis à Cœlo, vt ipsa elementa conseruentur; ita vt causa harum qualitatum finalis propinqua sit elemẽtorum constitutio, remota verò & vltima sit productio mistorum; nam elementa constituũtur propter mista, & vt eorum materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates consequi formas elementorum, quatenus formæ sunt earum causę finales: ipsæ verò qualitates, etsi sunt præparationes pro eductione formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantùm posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantijs, quare dum simul in elemẽtis existũt vt naturaliter coniunctę & formæ substantiales, & propriæ qualitates, formæ tamen priores sunt, qualitates verò posteriores, &; ita dicuntur consequi formas elementorũ, quum

Primæ qualitates sunt formis elementorum & priores, & posteriores.

Formæ elementorum sunt qualitatum causæ finales.

prȩsertim, vt modò dicebamus, formarum & educendarum, & conseruandarum gratia tribuantur elementis à Cœlo. Hęc igitur fuit Aristotelis mens in memorato quarto capite primi libri Meteorologicorũ, quando dixit totam hanc inferiorum materiam secundùm se esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdẽ libri capite significauit, dum dixit omnem huius elementaris mundi virtutem à cœlesti motu gubernari; idque rationi consonum maximè est; totum enim hunc elemẽtarem mundum ad Cœlum referri putandum est vt materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodum enim si generari aliquando elementa vniuersa, & talia fieri cœpissent, à Cœlo essent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Aristotelem nunquam incœperit generatio, ea continuè à Cœlo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristoteles significauit; neque per hoc stat quin primæ qualitates sint elementis naturales, & eorum naturam consequens; hoc enim verum est eo modo, quem declarauimus, non vt à plerisque intelligi solet, putant enim qualitates prouenire à formis vt à causis efficientibus: quod quidem tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum admitti potest; prodire enim videntur a formis per quandam emanationem, reuera tamen non efficiuntur à formis, sed (vt dixit Aristoteles) à Cœlo tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educũtur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cœli motu calor generetur dicere facile possumus, de frigore autem non ita facile, sed de sicco & humido difficillimum: ipse nanque Aristot. in prædicto capite quarto primi libri Meteorologicorum asseruit quidem elementa a motu Cœli, & ab immobilitate reddi & calida, & frigida, & humida, & sicca; sed de calido, ac frigido tantùm id declarauit; de humido autem, & sicco nil amplius dixit, ita vt τὸ συμβαῖνον alia rum qualitatum siccum & humidum nominasse, calidum vero & frigidum prȩcipuè respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit, ex ijs, quæ in progressu dicentur, intelligetur. De ipsarum igitur primarum qualitatum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt sufficiant.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
DE ELEMENTARIBVS QVALITATIBVS.
LIBER SECVNDVS.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summa, an possit altera esse remissa. Cap. I.

EA omnia, quæ in libro præcedente dicta a nobis sunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas, & causas declarandas pertinuerūt: nunc ad multas de eisdem, & arduas quæstiones, de quibus omnes philosophi controuersari solent, expendendas, atq; soluendas accedendum est. In primis quærunt interpretes Aristotelis, an in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an remissæ, an vna summa, & altera remissa. & hac de re acerrimè disputant; alij nanque vnam tantùm dixere summam esse, alteram vero remissam, nitentes verbis Aristotelis in contex. 23. secundi de generatione, vbi dicere videtur ignem esse magis calidum, quam siccum, & aerem magis humidum, quam calidum, & aquam magis frigidam, quam humidam, & terram magis siccam, quam frigidam. Contra verò alij locum illum aliter interpretantes putarūt vtranque summam, & extremam in quolibet elemento esse debere, ea ducti ratione, quod remissio qualitatis fit per admistionem contrariæ, proinde mistionem præsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habet mistionem; ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: alij quoque, & hi, & illi argumentis vtuntur, quorum aliqua in progressu considerabuntur, aliqua etiam tanquam leuia, & inutilia missa fient; constitui; nanque breuibus agere, nec totam hanc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere. Ante omnia id notare volo, quod meo quidē iudicio est verisimilimum, licèt ab alijs non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristotele colligi in secundo libro de ortu, & interitu; non enim ibi elementa sibi consideranda proponens qualia actu existunt, ipsorum qualitates inquirit, sed a qualitatum consideratione incipiēs sumit imprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa, & materiā corporum mistorum, idest esse formas constitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarū coniugationes docet ab his quatuor elementa constitui, vnum a calido, & sicco, aliud a calido & humido, aliud a frigido & humido, aliud a frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporibus, quibus hæ differentiæ, seu coniugationes competunt: nam ipsas elementorum constitutrices differentias considerans, eas prius abstrahit a consideratione corporum, quibus insunt, & eas ipsas elemēta appellat, vt notare possumus in contex. 16. secundi libri; deinde verò his differētijs declaratis applicat eas primis quatuor corporibus, vt ibidē videre est: patet igitur alienum esse a consilio Aristotelis eo in loco considerare an illius quatuor corporibus insint hę qualitates summæ, an remissę; tales.n. applicat primis corporibus, quales prius secundùm se sumptas considerauerat; at absolutè, & indistinctè primas qualitates considerauerat absque vllo discrimine intensæ, & remissæ, & absq; consideratione graduum singularum, & solum docuerat calidum, & frigidum, & humidū, & siccum esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda idoneas: quemadmodum igitur vanum esset in ea parte quærere an sumat calidum summum an calidum remissum, & sic de reliquis, quum absolutè, & absque hoc discrimine eas qualitates cōsideret; ita vanum postea est facta earū applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in ijs existant summæ, an remissæ; quandoquidē consilium Aristotelis in eo libro est solam considerare differentiā elementi calidi, & elementi frigidi, & ita sicci, & humidi: quod quidem maximè comproba-

Opinio aliquorum.

Aliorū cōtraria opinio.

Nota de tractatione primarum qualitatū ī 2 lib. de generatione.

tur per illa, quæ poſtea ibi dicuntur de mutua elementorum mutatione inter ſe; in habẽtibus enim ſymbolam qualitatem inquit facilẽ eſſe mutationem, quia vna tantùm qualitas mutatur in ſuam contrariam, altera verò manet vt ſi muţetur aer in ignem, mutatur humidũ in ſiccum, ſed calidum manet; attamen certum eſt non eundem eſſe calorem in aere, & in igne prout reuera exiſtunt extra animam; quiſquis enim ſenſu non egeat, pro comperto habebit aerem eſſe minus calidum, quàm ignẽ, proinde non poſſe in ignem mutari, niſi facta quoq; mutatione de minore calore in maiorem: ſed quoniam Ariſt. diſcrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non reſpicit, ſed id ſolum, quo ſecernitur contraria à ſua contraria; ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in ſiccum: reuera enim dum graduum differentiam non ſpectamus, non poſſumus niſi dicere corpus, quod interijt, fuiſſe calidum & humidum; illud verò, quod genitum eſt, eſſe calidum & ſiccum. Difficultatem quidem aliquam facere poſſunt ea, quæ prius in eodem libro dicuntur ab Ariſtotele de elementis à contex 16. vſque ad 23. ſed ſi benè conſiderentur, & ſcopus Ariſt. ea dicentis intelligatur, his, quę modo diximus, minimè officiunt: ibi nanque nõ vult aliquid primaria intentione de elementis docere, ſed ſolùm dubia quædam, quæ turbare nos poterãt, remouere: primùm enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipſum quandoque ſentiamus frigidum, & quandoq; etiam appellemus ſiccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Ariſt. voluit varietatem, quæ in elementis extra animam exiſtentibus euenit ab externis cauſis; ob id notauit duo elementa extrema, terram, & ignem, eſſe magis ſincera, duo verò media eſſe minus pura, & ita miſta potius, quam ſimplicia, nec penitus affecta ſuis qualitatibus naturalibus; videmus enim quandoque aquã ex terra prodire valde calidam & feruentem, quemadmodum aerem quoque interdum ſentimus valde frigidum: voluit igitur Ariſto. nos intelligere elementa ibi conſiderari vt naturaliter conſtituta, & vt abſtracta quodammodo ab his varietatibus, quę ipſis ut extra animam exiſtentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea parte ignem hunc noſtrum, & glaciem; quia quum ex his nihil generetur propter caloris, ac frigoris exceſſum, dubitare poteramus quia propter eundem exceſſum digna maximè eſſe videbantur nomine elementi; attamẽ elementum non videtur dici poſſe id, ex quo nihil generatur: Ariſto. igitur ibi ſignificat illa non eſſe elementa, nec ſimplicia corpora, propterea quòd non habent exceſſum rõne graduum; quia nihil datur calidius igne elemẽtari, neq; glacies eſt frigidior, quàm aqua elemẽtaris, ſed habent exceſſum operationis tãtummodo, quia propter materiæ denſitatem fit vt ualidius agant calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat primas qualitates eſſe elementorum conſtitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus quomodo una & eadem differentia poſſit duo ſpecie diſtincta corpora conſtituere, ut calor ignem & aerem, & frigus terrã & aquam, & humiditas aerem & aquam, & ſiccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in contex. 23. dixit vnam in vnoquoque elemento eſſe magis præcipuam, ideſt magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quam alteram: hoc ſignificare ibi voluit Ariſt. ſed non alteram eſſe ſummam, alteram verò remiſſam, vt multi latinorum perperam arbitrantur; non. n. dicit Ariſt. ignem eſſe magis calidum, quàm ſiccum, ſed eſſe magis calidũ, quã ſicci, vt alij rectè animaduerterunt: quare colligi inde non poteſt ignem non eſſe ſummè ſiccum, ſed ſolùm maiorem habere affinitatẽ cũ ignis natura calorem, quam ſiccitatem. His autem difficultatibus ſublatis Ariſt. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter ſe, nec vllam facit mentionem intenſionis, vel remiſſionis harum qualitatum, ſed eas, vt prædiximus abſolutè, & ſecundùm proprias naturas conſiderat. In eo igitur libro locum non habet hæc diſputatio an qualitates elementorum ſint ſummæ, an remiſſæ, quia tractatio illa eſt quodammodo abſtracta ab hac conſideratione; ſed locum potius habet in libris Meteorologicis, vbi conſiderantur qualitates, quę elementis extra animam actu exiſtentibus inſunt, quæ variæ ſunt, quia multas ab externis cauſis varietates recipiunt; nec ſemper elemẽta ſunt affecta ſuis naturalibus qualitatibus, præſertim duo elementa media, maximè verò omnium aer: ideò ſecundùm hanc conſiderationem duplex oriri quęſtio poteſt; vna de qualitatibus, quas hæc corpora extra animam exiſtentia habent actu, quæ a præſenti inſtituto noſtro aliena eſt, ſed eam tractabimus poſtea ſumpta ab aeris qualitatibus occaſione, de quarum diſcrimine mox loquuturi ſumus; altera vero, quã in pręſentia conſiderare nos oportet, quænã qualitates ſingulis elementis conueniãt in ſua perfectè naturali conſtitutione, ſiquidẽ de qualitatibus elementaribus, hoc eſt, elementa prout elementa ſunt conſtituẽtibus, dicendũ in præſentia nobis propoſuimus; quũ enim aer modò calidior, modò frigidior eſſe videatur, cognitũ dignũ eſt quis caloris gradus aeri cõueniens, & perfectè naturalis ſit, an ſummus, an remiſſus; ſic dico de cęteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod eſt à nobis in pręſentia cõſiderandũ. Proferã igitur breuiter ſenten-

sententiam meam, eamque comprobare nitar: postea, verò siquæ aduersus eam difficultates ob aliorum opiniones existere videbuntur, eas dissoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ sunt actiuæ, duæ verò passiuæ, nec vtrisque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtrisque separatim dicemus. Primùm quidem de calore & frigore quòd a Cęlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum est: ea igitur si Arist. & vera sententia est, inde necessariò colligitur in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summum frigus, in duobus autem elementis medijs vtrunque remissum, in aere remissum calorem, in aqua verò remissũ frigus, & has esse his omnibus naturales qualitates; nam si à Cęlo per motum generatur in his corporib. calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniã igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circunfertur, fatendum etiam est nihil dari calidius, & nihil rarius igni; sed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare, proximus enim omnium est Cęlo mouenti, & maximum omnium circuitum peragit; aer verò, quum naturaliter sub igne locetur distantior à Cęlo, ita ut minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non potest tantam habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque ut sibi naturalem, nempe vt naturaliter conuenientẽ illi corpori, quod sub igne statim locare constituerit: quinam autem sit caloris gradus exquisitè aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus, calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum; qui quum & maior, & minor esse possit manente aeris natura, aliquis tamen est gradus, qui est aeri naturalissimus, etsi eũ certa aliqua ratione statuere nemo potest: hanc, quam modò adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei æquata desumptam manifestum est: nam si motus in orbem in hac inferioris mundi vniuersitate est causa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri; non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorem, sed remissum, isque est aeri naturalis: quocirca mirandum profectò est quomodo id negare multi audeant, & asserant aeris quoque calorem naturalem summum esse; nam hi præterquàm quod rationi aduersantur, sensus quoque testimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidissimum appellamus, vt æstiuo tempore, certum est minorem esse aeris calorem, quã ignis, quum in eo animalia degant, & viuant, quæ in igne viuere nullo modo possent. Quod autem ad hoc aliqui dicũt, calorem quidem aeris maximum, & summum esse, à nobis tamen non sentiri propter humiditatem coniunctam, quę non sinit ipsum summè calefacere; hoc certè vanum est, & gratis prolatum, quia sine ratione, immo verò aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potius ostenditur: nam si æquè summus in aere est calor, atq; in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, q̃ cũ siccitate ignis, propterea quòd aer igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quàm in rariore, vt ferrũ ignitum magis vrit, quàm flamma: sed manifestũ est hos abuti consideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt, & in prauũ sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, vt tam calorem, quàm frigus obtundat, & neutrum sinat esse summum, sicut postea considerabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum sit summus, summè calfaciat; sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aer non vrat, est, quia non est summè calidius: causa autem, cur non sit summè calidus, duplex est: vna sumitur ab agente, quod facit ne sit summè calidus, agens autem est defectus velocissimi motus, causa.n. caloris motus est, causa verò remissionis caloris, hoc est defectus a gradu summo, est defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit: altera verò causa sumitur a materia; humiditas enim est qualitas materialis, & passiua, quæ facit ne aer possit esse summè calidus; sic alias diximus causam perpetuitatis generationis esse motum Cęli vt agẽtem, causam autem perpetuabilitatis eiusdem esse naturam primę materiæ; ex eo igitur quòd aer tum remotior à Cęlo, quam ignis, tũ humidus est, colligimus eum minus igne esse calidum, proinde nõ esse summè calidum. Idem confirmatur ex cõsideratione secũdarum qualitatum, quę insequuntur primas; in aere.n. minor est raritas, & minor leuitas quàm in igni, ergo & minor calor; nam, & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod verò ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est, vt summè frigida non sit; validum enim esse puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniam maximè omnium distat a principio, & fonte caloris, aqua verò minus frigida, quòd minus distat, proinde calore aliquo, licèt debilissimo, participare videtur; ita vt calidissimus omnium sit ignis, aer calidus quidem, sed minus, aqua verò frigida, sed non summè, tandem terra summè frigida, nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur signo manifestissimo sumpto a secundis qualitatibus, quę insequuntur primas; nam frigus facit grauitatem, ac densitatem; at terra est omnium elementorum grauissima, atque densissima; ergo etiam omnium frigidissi-

De qualitatib. actiuis quibus sint summæ, & quibus remissæ.

Humiditas & calorem, & frigus obtundit.

Aqua non est summè frigida.

gidissima; aqua verò non est summè grauis, quare neque summè frigida. Quoniam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempè ratione situs, quem habent respectu Cœli; et situs, quem singula habent, est singulis naturalis quatenus talia sunt; fatendum est eas, quas modò diximus, esse singulis elementis qualitates naturales. Multo maior in passiuis qualitatibus difficultas inest, quum ex situ, & distantia à Cœlo iudicari minimè possint: nã si propinquitas ad Cœlum daret siccitatem, dicere possemus humidius esse illud, quod a Cœlo distantius est; id tamen dicere non possumus, quum & siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca terra, quæ omnium remotissima; sed neque humiditatis causa est propinquitas, quum ignis sit siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mihi quidem dicendum videtur qualitates passiuas iudicari ex actiuis: quum .n. sint qualitates materiales, & necesse sit omnẽ huius inferioris mundi materiam vel humidã esse, uel siccam, proinde ex materiæ necessitate prouenire videantur, non quidem altera separatim, quum hæc tota materia ita sit apta ad humiditatem, ut ad siccitatem recipiendã, sed ambæ coniunctim, hoc est vel vna, vel altera; pendent istæ quoque ab actione Cœlesti, quatenus materia hęc secundùm se non habet nisi potestatem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: at determinatio prouenit ab actiuis non quòd passiuæ sint effectus actiuarum, sic enim non essent primæ qualitates, sed secũdę: & consideranti patet siccum non posse dici effectum caloris, quum terra, quæ est frigidissima, sicca sit, neque etiam frigoris, quum ignis sit siccus, & calidissimus: sic humiditas neque à calore prouenit, quum aqua sit humida, neque à frigore, quum sit humidus aer: non sic de secundis qualitatibus dicere possumus; nã siquis similiter diceret durum neque esse effectum caloris, quum metalla indurentur à frigore, neq; frigoris, quum calor lutum induret, proinde videri etiam durum, & molle esse primas qualitates; non recta est consideratio; quia durum, licèt neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad siccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde siccum & humidum sunt primæ qualitates vt passiuæ, & materiales, nõ sic durum, & molle, quum habeant alias passiuas priores, a quibus pendent tanquam à materia. Itaque si humidum & siccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc non stat quin sint primæ vt passiuæ, siquidem non habent alias passiuas priores, vt Arist. considerat in secũdo libro de ortu & interitu; immo sunt omnes æquè primæ, hæ quidem vt passiuæ, illæ verò vt actiuæ; & pendentia quoq; earum mutua est, quemadmodum pendere solet tum materia ab agente, a quo elaboratur, tum vicissim agens à materia, quæ nisi aptitudinem habeat, facit vt agens sit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus possumus; quamuis enim calidum & cum sicco, & cum humido possit existere, & frigidum similiter & cum sicco, & cum humido, & vicissim siccum tam cum calido, quam cum frigido, & humidum tam cum calido quam cum frigido; tamen & passiuæ legem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam actiuæ passiuis, vt nõ omnino hæ cum illis existere, sed statutis tantùm quibusdam modis possint; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus considerantibus manifestum est, proinde nec cum summo calore, nec cum summo frigore existere posse; sicut è conuerso nec summus calor, nec summum frigus potest existere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam summus calor totam humiditatem absumit, summũ autem frigus, quum maximè constringat, exprimit, & expellit omnem humiditatem: quam quidem rationem ego non improbo, si sano modo intelligatur: non est .n. intelligendum ignem vt calidũ agere in seipsum, & in se totam humiditatem absumere, & terrã vt frigidam constringere seipsam, & omnem humiditatem expellere; hoc enim in mistis tãtummodo locum habet, vbi duæ actiuæ agunt in passiuas simul iũctas, & eas elaborant tanquam artifex materiam; in simplicibus verò non fit huiusmodi actio, etsi quodlibet habet vnã qualitatem actiuam, & alteram passiuam; sed ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale quiddã in simplicibus, quę eorum principia sunt, contingere, nempe cum summo calore nullã existere posse humiditatẽ, itidẽ neq; cũ summo frigore, proinde & in igni, & in terra summã esse siccitatem absq; vllo penitus gradu humiditatis: & rationi consonum fuisse videtur vt duo extrema elementa haberent vtranq; qualitatem extremam, ita vt ignis sit summè calidus, & summè siccus, & terra summè frigida, & summè sicca, idq; asserit de igne Auerr. expresè in commẽ. 67. 3. lib. de Cęlo, dicens, ignis non est ignis actu, nisi cũ caliditate, & siccitate, quę sunt in summo. Ob aliam quoq; rationem necesse fuit & ignẽ, & terram habere summam siccitatem: quoniam, si benè consideremus, qualitates passiuę nõ possunt esse in simplicibus, nisi summæ, & eas dicere remissas est pugnantia dicere; quia nõ possunt remitti, nisi per admistionẽ suę cõtrariæ, nec datur corpus aliquod remisè humidũ, nisi per commistionẽ corporis sicci, neq; remisè siccum nisi per commistionem humidi; omne igitur remisè humidum, vel remisè siccum, necessariò est mistũ, nec põt esse simplex; itaq; arbitror etiam aerem, & aquam esse summè humida, dummodo accipiantur simplicia, & in sua perfectè naturali constitutione.

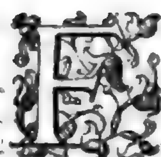
De passiuis qualitatibus.

Cur humiditas neq; cum summo calore, neq; cum summo frigore esse possit.

Siccitas, & humiditas in omnibus elementis sunt summa.

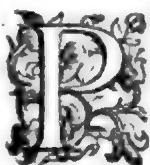
Dubia

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt.
Cap. II.

lent autem hęc omnia clariora si dubia, ac difficultates, quæ aduersus ea existere videntur, sustulerimus. Primo loco dubium oritur contra id, quod de
1. Dubium aere, & aqua diximus: contrariorum .n. eadem debet esse conditio; at igni ratione qualitatum contraria est aqua, & terræ aer; ergo si tum in igne, tum in terra ambæ sunt qualitates summę, debent similiter & in aere, & in aqua esse omnes summę; secus.n. nō plenè cōtraria esset
2. Dubium aqua igni, nec aer terræ. Secundo dubitatur ob illa, quæ dicuntur ab Arist. secundo de generatione contex. 23. ibi.n. dicit singulo elemēto vnam qualitatem pręcipuè competere, alteram verò minus, ac secundariò; putat igitur vnam tantùm esse summam, & alteram esse remissam: quod rōne quoq; confirmatur sumpta à definitione ad definitum; cui.n. magis cōpetit definitio sicci, illud est magis siccū; at definitio sicci magis competit sicco terræ, quam sicco ignis, terra nanq; est difficillimè terminabilis termino alieno, ignis verò facilius; ergo minus est siccus ignis, quàm terra, nō igitur summè siccus: sic definitio humidi magis cōuenit aeri, quam aquę, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quam aqua, quum tenuior, & fluxilior sit, aqua verò crassior; ergo minus humida aqua est, quàm aer, non igitur summè hu-
3. Dubium mida. Pręterea experientia docet magis aquā refrigerare, quam terrā, ergo aqua est frigidior falsum igitur est id, quod diximus, terram esse frigidissimā, aquam verò non summè frigidā, quum potius è contrario sese res habere videatur, & terra sit remissè frigida, aqua verò summè: quapropter credendum etiā est hoc significare Arist. in prædicto loco voluisse, quum & rationi, & sensui consentaneum esse videatur, nempe ignem esse summè calidum sed remissè siccum, terram summè siccam, sed remissè frigidam, aquam summè frigidam, sed remissè humidam: idq; confirmatur confessione nostra de aere, quem fassi sumus esse summè humidum, sed remissè calidum; igitur si de aere verba Arist. sic intelligimus, ut dicat eum esse summè humidum, non summè autem calidū, eodem modo de alijs elementis ea intelligere debemus, vt asserat singulum habere vnā qua-
4. Dubium litatem summam, & alteram remissam. Præterea quicunque in aliquo elementorum ponit qualitatem aliquam remissam, vrgeri maximè videntur illa, quam antea tetigimus, trita, ac vulgata difficultate: remissio non fit nisi per admistionem contrariæ qualitatis, ergo si elementum aliquod aliquam habet qualitatē remissam, nō potest esse simplex, sed ex mistū; quoniam ergo statutū iam à nobis est, sermonem esse in præsentia de elementis puris, atq; simplicibus, etiamsi talia extra animam nō reperirentur, oportet, si sunt simplicia, vt sint ēt expertia omnis mistionis: nullam ergo habere debent qualitatem remissam vt sibi naturalē. Alia quoque plura dubia aduersus communē omnium consensionem a latinis afferuntur, atque soluuntur, quorū aliqua difficiliora cōsideranda sunt. Primùm quidem omnes fatentur terram esse summè siccam; attamen si hoc *Quintum dubium.*
esset, oporteret nullam in terra esse humiditatem; ergo nullam terra haberet continuitatē, quoniam ad compactionem, & continuationē partium requiritur humiditas, ut ait Aristo. in secundo de generatione contex. 49. Præterea *Sextum dubium.*
humiditas ab aere facilè separatur, quum quandoque sit siccus, & manifestè exiccet alia corpora; sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ab ea auferatur humiditas; ergo aqua est humidior aere: & ex hoc duo colliguntur, vnum quod aer non est summè humidus, alterum quod aquæ est intimior, atque essentialior humiditas, quam frigiditas: id enim intimius est, quod minus potest separari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, ut patet; falsum igitur aiunt Aristo. secundo de generatione contex. 23. dum ait intimiorem aquæ esse frigiditatem, quam humiditatem.

Dictorum dubiorum solutio. Cap. III.

Rima dubitatio tanti apud aliquos fuit, vt ea ducti crediderint necessarium esse vt in omnibus elementis omnes qualitates sint summæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti est; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint esse cōtraria; nam si hoc ita esset, fortassis aliquid roboris ea ratio haberet, sed è contrario quoniā qualitates elementorū constitutrices cōtrarietatem inter se habent, ideo factū est ut elemēta sint inter se cōtraria: quū igitur hæ qualitates insunt singulis elemētis tales, quales eorū naturis cōueniunt, ideo elementa talē cōtrarietatē ex his qualitatibus assequuta sunt, qualē assequi potuerunt rōne situs, & respectus, quem ad Cœlum habent; igni.n. contraria est aqua contrarietate extrema rōne siccitatis, & humiditatis, at ratione caloris & frigoris nō extrema, quoniam aqua non est summè frigida, & satis est si extremè opponatur hac rōne terra igni, quum sit summè frigida, & ignis summè calidus: & hoc tātùm probare ratio illa videtur; si enim datur elementum summè calidū, debuit etiam dari summè frigidum, talis autem non est aqua, sed terra: quod aūt dicitur, cōtrariam *Solutio primi.*

maximè esse aquam igni, id ideo dicitur, quia opposita illi est secundùm vtranque qualitatē quod de terra dicere nō possumus; sic dicimus contrarium terræ esse aerem, quia oppositus illi est secundùm vtranque qualitatem, licèt terræ, vt frigidæ magis contrarius sit ignis, quam aer, quum ignis sit calidior aere; & talis elemētorum contrarietas sufficiens, atque idonea ad mistorum constitutionem fuit, neque aliam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex cōsideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidē ignis aquæ vt leuis graui, non tamen extrema oppositione, quū aqua non sit summè grauis, sed maximè opponitur terræ quæ grauissima est; insequitur autē leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extremè contrarius est ignis terræ ut frigidæ, non sic aquæ, quum hæc non sit extremè frigida: neq; enim rationi consentaneum est ut elementum extremum elemento medio opponatur extremè, sed extremum extremo; extremam autē contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia ut prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem; quapropter debuere ambo elementa extrema esse summè sicca. *Solutio 2.* Ad aliam difficultatem, quæ sumitur à definitionibus humidi & sicci, petenda est respon sio ex ijs, quæ supra de ijs definitionibus diximus; *Lib. 1 c. 4.* dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundùm se sumptis consideramus, in difficultates penè insolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus vt congredientibus ad productionem misti, omnia dubia facile tollimus, quum. n. ex sicco & humido tanquam ex materia generetur mistū, illud est præcipuè siccū terreum, vt antea cum Arist. diximus, paruā. n. molem adijcit siccum igneum ob eius maximam raritatem; hoc igitur siccum facit vt mistum terminos proprios habeat, atq; retineat; sed quia oportet vt prius eos terminos recipiat, nec aptū est purum siccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indiguit humido tum coniungente partes sicci, tum faciente ut termini facile recipiantur; patet aūt nō minus idoneū ad hoc minus esse humidum aqueū, quam humidum aereū; quare definitio humidi vt hanc operā mistioni præstantis non minus competit humido aqueo, quam humido aereo; immo maximè competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo sicco tetigimus, plurimum enim humidi aquei in mistione requiritur: quoniam aqua propter suam crassitiem magis humectat, quam aer, qui propter suam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruā molem misto adijcit, quemadmodum etiā de igni diximus: dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in mistione consideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, vt pote ad compagem, & ad terminationem magis conferenti, vt non absque ratione Thomas in cōtex. 23. secūdi de generatione dixerit aquam esse aere humidiorem, si modò hoc ipse respexit; etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quam humidū aereum; quemadmodum & siccum terreum in mistione magis fungitur officio sicci, quam siccum igneum; reuera tamen nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua, prędicta enim differentia eis competit per accidens ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit; alij nanque considerantes aerem esse facillime terminabilem, dixere ipsum esse humidiorē aqua, vt Auerroes primo canticorum comm. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua, licèt aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis, quo fit vt nō sit iudicandus aer humidior, quam aqua; hoc etiā manifestius fit mistionem considerantibus, vt prædiximus: ideo quum hoc ab Auerroe annotatum habeamus in initio suæ Epitomes in quartum Meteorologicorū, videtur Auerroes in primo cāticorum vel suorum dictorum immemor fuisse, vel pingui Minerua esse loquutus, & vt medicus potius, quam vt philosophus quemadmodū Medici in omnibus facere consueuerunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud Auerroem repugnantia; nam in com. 67. tertij libri de Cœlo inquit ignem esse extremè calidum, & extremè siccum, hoc tamen negare videtur in primo canticorum loco prædicto, dum dicit terram esse sicciorem igni. Alij autem è contrario videntes aquam magis humectare, quam aerē, in quorum numero Thomas fuit, dixere aquam esse aere humidiorem, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione densitatis, non ratione humiditatis: dum enim elementorum vt simpliciū naturas cōsideramus nō possunt esse nisi vel summè humida, uel summè sicca, ut in pręcedentibus diximus, & ut magis in sequentibus ostēdemus; necesse est. n. aquam & aerem habere summam humiditatē, licèt aeris tenuitas indicare uideatur ipsum esse humidiorem, dū definitionē respicimus, & è contrario crassities aquę faciat ut eam putemus humidiorē propter efficaciorem operationem, quia magis humectat, quam aer. Hoc idem dicendum est ad aliud dubium de frigore terræ; *Solutio 3.* quod enim aqua magis refrigeret est per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quam terra; hac enim ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quod frigidior sit secundùm gradum. *Solutio 4. An omnis remissio fiat per admistionem contrarij. Alex opin.* Sed omnium difficillima est alia sequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis possit esse remissa, si elementa simplicia esse statuuntur, quum remissio fiat per admistionem

nem contrariæ qualitatis; proinde, & per alius corporis admistionem; vnde videtur colligi nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatē considerans eam soluit negādo omnem remissionem fieri per admistionem contrarij, vt apud eum legere possumus in secundo libro quæstionum naturalium capite 17. & sæpe in suis commentarijs in libros Meteorologicos, præsertim verò capite quarto primi libri in commentario suo decimotertio, ubi asserit ignem esse remissè siccum; aerem remissè calidum, aquam remissè humidam, & terram remissè frigidam. quod etiam dicit in primo libro quęstionum naturalium capite sexto, nimirum illi sententię adhærens, quam significare Aristotelis uerba uidentur in contextu uigesimotertio secundi libri de generatione; negat tamen remissionem hanc esse ob admistionem contrarij, & inquit per eam nō stare quin pura, ac simplicia elementa sint, hoc tamen quomodo se se habeat non declarat, neque aliquam eius rationem adducit. Auerroes quoque in commentario decimoquinto secundi libri de Cœlo inquit non omnem remissionem fieri per admistionem contrarij, & citat Alexandrum, sed nil aliud hac de re dicit; ideò in eorum dictis acquiescere minimè possumus; nobis .n. & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remissam vt illi naturalem, necessariū est ostendere quomodo sit remissa absque admistione contrariæ: neque latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento esse remissam non per admistionem contrarij, sed per distantiam a summo gradu; hoc enim dicentes nihil reuera dicunt, quum rem declarēt per semetipsam, remissio .n. qualitatis nil aliud est, quam distantia a gradu summo, ideo non apparet quomodo hanc distantiam ponere sit non ponere admistionem contrarij, sed necessarium videtur vt à summo gradu distet qualitas per contrariæ admistionem; vel declarandum est quomodo sine admistione contratrię id fieri possit. Ego igitur dicam quid hac de re sentiam; & seorsum actiuas, & passiuas qualitates considerando prius ostendam quomodo duę actiuę in duobus elementis medijs sint remissæ; postea verò cur passiuæ in omnibus elementis sint summæ. Quod ad actiuas attinet, sciendum est eam esse frigoris naturam apud Aristotelē, vt sit priuatio quædam caloris; id enim clarè legimus in secundo libro de ortu animalium capite quarto, & in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi inquit ex defectu motu circularis calorem facientis duo elemēta manere frigida, quare vult solam priuationem caloris in materia apta calefieri esse frigus; vel saltem dicendum est frigus esse quidem secundùm se qualitatem positiuam, sed oriri ex priuatione caloris, proinde respectu caloris habere locū priuationis, qua de re alio in loco diligentius loquemur. Illud quoque est in memoriam reuocandum, quod aliàs in libro de mistione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti posse, non tamen eadem prorsus remissione; nam qualitates remitti possunt etiā absque variatione speciei, & cum illa tantùm differentia, quæ est secundùm magis, & minus, formæ vero non possunt remitti, nisi cum variatione speciei; quo fit vt non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionem formę, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantię mutatione; propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quę pura, ac simplex esse statuatur, ea poterit calfieri manēte integra, & illæsa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id stabit quin aqua sit pura ac simplex: vnde colligere possumus contrij argumenti uanitatem, putant enim multi non posse qualitatem elementarem esse remissam sine cōmistione substantiæ elementi cum alia substantia; decipiuntur tamen, quia potest remitti qualitas, et cum admistione graduum contrarię qualitatis, seruata tñ puritate ac simplicitate substātiæ elemēti: hoc igiť si uerū est, non est in qualitatibus naturalibus elementorum impossibile existimandum ut sint remissæ, demus etiam cum permistione contrariæ qualitatis, absque ulla tamen remissione, uel mistione substantiæ: argumento sint qualitates motrices, quæ inter se contrariæ sunt, grauitas, & leuitas; nam secundùm Aristotelem, nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas summa est proinde, & in aqua est aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita ut omnia elementa grauitatem habeant excepto igni; siue igitur leuitas aeris sit remissa absque admistione grauitatis contrariæ; siue etiam cum admistione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris substantia ponitur aliqua mistio, neq; ob id sit quin aer secundùm suam substantiam sit corpus simplex, & elementum, cum illa qualitate remissa. Sed age consideremus an qualitates elementorum sint remissæ per admistionem contrarij, & qualis sit illa remissio: utuntur multi exemplo luminis, nec male, si modò illud exquisitius expenderent: lumē enim non habet contrarium positiuum, quia tenebra nihil est, nisi mera priuatio luminis; uidemus tamen modo intensius, modo remissius in eodem aere lumen fieri, quare fit remissio absq; contrarij admistione, & per solam ablationem graduum, quam illi uocabant distantiam a gradu summo: huiusce igitur rei, quę est per se manifesta, ego hanc esse rationem existimo, quod lumen est qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppositam non solùm toti qualitati simul sumptę, sed etiam singulis gradibus,

Auerroes.

Latinorum opinio.

Opinio propria.

Qualitates actiuæ in elementis medijs sunt remissæ.

Frigus est priuatio caloris.

In libro de calore calefi.

Remissio luminis fit sine commistione contrarij.

dibus, ita vt detur tenebra tum exquisita, quæ est totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ est priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis; vbi nanque est parum luminis, ibi est etiam priuatio aliorũ luminis graduum eamque appellare mistionem luminis cum tenebra, etsi non omnino conuenit, admitti tamen potest, si intelligatur esse positiui cum priuatiuo, nõ cum positiuo. Hoc idem diceremus de remissione caloris per frigus, si frigus esset mera priuatio, qualis est tenebra; sed quum sit aliquid positiuum insequens priuationem caloris, negare non possumus caloris remissionem fieri per commistionem alicuius gradus frigoris, si modò ea est mistio appellanda; nam mistio est propriè corporum, non qualitatum: sed vtcunque remissionem illam nominemus. certum est remissum calorem esse non posse, nisi quãdo adsunt aliqui gradus caloris, nec tamen adsunt omnes. sed aliqui absunt; & quia hæc aliorum graduum absentia est illorum priuatio, quam necessariò comitantur gradus aliqui frigoris; siquidem vt priuationem caloris insequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris insequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remisso calore insunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna mediocris ex gradibus vtriusque proueniens, quæ dicitur vel remissus calor, vel remissum frigus: si enim gradus caloris excedant, vocatur calor remissus, si verò excedant gradus frigoris, vocatur remissum frigus, saltem si multum excedant; quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiã cum debili calore, quod euenit ob caloris præstantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis respectu caloris: ideoque nominatio sumatur a gradibus caloris, quando dignosci in re aliquis calor potest: neque absurdum est dicere in eadẽ qualitate simul existere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim est repugnantia, dummodo statutam latitudinem non excedãt simul sumpti: quod optime declaratur à Marsilio in sua quæstione de hac re in secundo libro de ortu & interitu. Talem igitur dicimus esse naturaliter in aere calorem remissum, & tale in aqua remissum frigus, nempe cũ aliquo gradu contrariæ qualitatis absque vlla substantiæ mistione; immò nec duæ qualitates dicuntur esse commistæ, sed vna est, quæ respectu maioris caloris est instar frigoris, & respectu minoris est calor respectu frigoris. Per hoc igitur non stat quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remissis esse possint verè simplicia corpora, & elementa, sicuti etiam sunt cũ motricibus qualitatibus; nec video quid ex hoc absurdi sequatur, nec cur ita aduersus hãc sententiam clament illi, qui negant vllam elementarem qualitatem naturalẽ posse esse remissam. Sed vt de actiuis qualitatibus explicatu facilis res esse videtur, ita difficilis est de passiuis, fateorque hanc magnopere animum meũ conturbasse, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium facesserit, & quid ego dicẽdum esse existimem: iam dixi passiuas qualitates in omnibus elementis esse summas, nec posse in elemento simplici esse remissas: vt hoc credere duplex me ratio induxit; vna, quod hæ non ex propinquitate, & distantia a Cœlo proueniunt elementis, quandoquidem, & ignis est siccus, qui Cœlo proximus est, & terra sicca, quæ omnium remotissima: neque etiam omnino fiunt ex materię necessitate; quia tota hęc materia ita est apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam necessariò consequitur: dicere tamen possumus eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cęlesti, quatenus cœlesti actione cõstituta oritur huic materiæ necessitas vt alia sit humida, & alia sicca; idque à natura ideò factum est, vt hæ essent conditiones materiæ, ex qua possent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distãtiæ à Cœlo hæ duę qualitates proueniant, vnde colligi possit eas esse in alio summas, in alio remissas, rationi consentaneum est vt hæ in omnibus elementis sint summæ: dum enim statuitur sermonem esse de elementis verè simplicibus, quæ ad mista tanquàm materia dirigantur, simplices, ac puras in singulis esse materiales qualitates credendum est; simplicibus. n. corporibus, quatenus sunt materia mistorum, conueniunt qualitates materiales simplices, non per mistæ, aut impuræ; non sic de actiuis dici potest, sunt enim potius formales qualitates, quam materiales; quia formæ est agere, & pendent immediatè ab actione cęlesti per propinquitatem, vel distãtiam horum corporum respectu Cœli. Altera verò ratio est, quoniam in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ sunt, remissio prouenit ex earum mutua actione, etiam absque vlla permistione corporum, ideoque potest aqua secundùm suam substantiam esse simplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita vt naturale ipsius frigus remittatur: at in passiuis, quarum munus non est agere sed pati, non potest remissio fieri nisi per commistionem materię humidæ cum materia sicca: quod quidem etiam in secũdis qualitatibus notari potest; nam si corpus album propè nigrum corpus ponamus ita vt se tangant, nulla fiet eorum colorum remissio per actionẽ, quoniam talem agendi vim non habent; at si nigrum corpus cum alio corpore albo permisceatur, vt atramentum cum lacte, fiet vtriusque remissio, & medius aliquis color orietur: ego verò de humiditate. & siccitate plurimum dubitaui, num aliquam uim agendi habeãt; dum enim

De passiuis qualitatib. cur in elementis sint summæ.

Nota de actione passiuarum.

enim rem ipsam consideramus, non videtur remitti humiditas ex contactu sicci; nam si in aqua sit durissimus, ac siccissimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, sicuti neque humiditas aquę remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, vt commistio fiat; adeò ut quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio non satis appareat: hoc idem confirmatur ex consideratione uerborũ Arist. dum harũ qualitatũ naturas declarat; semper enim eas vocat passiuas, nec unquã ullã agendi uim ijs tribuit tum in 2. lib. de ortu, & interitu, tũ in quarto Meteorologicorũ, & eas per uim patiẽdi definit, nulla prorsus actionis facta mẽtione. Ex altera tamen parte Aristot. aliquando innuere visus est has quoque vim aliquam agendi habere; nam in secundo libro de ortu, & interitu quando loquitur de mutua inter se elementorum mutatione, inquit in habentibus symbolam qualitatem transitum de vno elemento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur; vt si inter ignem, & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à sicco manente calore mutabitur aer in ignem, si vero vincatur siccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Aristoteles actionem aliquam etiam sicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo sunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elemeuta, nisi ratione humiditatis, & siccitatis: hanc Aristotelis sententiam si saluare potuissem, audacter asseruissem nullam prorsus his duabus qualitatibus vim agẽdi inesse; quod enim ad mista attinet, facilè videbatur omnem exiccationem, & omnem humectationem attribuere calori, & frigori, quum calor per dissolutionem humidi exiccet, & frigus per humidi expressionem, & expulsionem exiccare mista corpora videatur. Ad illum autem Aristotelis locum videbatur posse responderi mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior sit, agit in illum tanquam in frigidum, & reddens summè calidum, facit etiam summè siccum, quia summus calor nihil tolerare potest humiditatis: & hęc sententia legi potest clara apud Alexandrum in primo libro quæstionum naturalium capite sexto, vbi dicit in elemẽtis habentibus symbolam qualitatem fieri mutationem non in vna tantùm qualitate, sed in ambabus, quamuis enim propter contrarietatem videatur in vna tãtùm mutatio fieri, fit tamen etiam in altera secundùm intensionem, & remissionem. Sed hæc responsio, quanquam vera est secundùm se, non est tamen tuta, neque in ea potui conquiescere, quia iam dixi Aristotelem in eo secundo libro de ortu, & interitu nullam graduum differentiam in primis qualitatibus considerare; quare nullam potest in igni, & aere differentiam caloris respicere, sed solam conuenientiam, qua ambo sunt elementa calida; ideo apertè dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel siccum ab humido, vel humidum à sicco, calore manente; proinde vult actionem esse humidi in siccum, & sicci in humidum. Hac igitur responsione reiecta tanquam infirma nos antea, quũ de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidũ, & siccum sunt passiua tantùm prout considerãtur in generatione mistorum, & in productione secundarum qualitatum; dum autem sumuntur vt se mutuo respicientia, vim aliquam agendi inuicem habent, quatenus contraria sunt; ita ut actionem vniuocam habere, sed nullam ęquiuocam uideantur: attamen hoc quoque negare non dubitassem, si tueri uerba illa Aristotelis potuissem, quando loquitur de mutatione in elementis symbolã habentibus qualitatem: ibi nanque apertè attribuit uim agendi etiam sicco, & humido: adde quod ad hoc confitendum aliquis etiam ipsius rei respectus, & experientia me compulit; aliqua enim sunt, in quibus medici uim agendi per exiccationem, & per mectationẽ manifestè deprehenderunt, quam in calorem, uel frigus referre minimè possumus. Quoniam igitur ego tum à cauillis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis, firmisque fundamentis non innitantur, abhorrere soleo, tandem his omnibus contrarijs argumentis consideratis tutissimam esse sentẽtiam putaui si diceremus humidum, & siccum habere quidem aliquam mutuò agendi uim, sed ita debilem, ut uix dignosci à nobis queat: quo fit ut tardissima sit eorum actio, nec nisi post longũ tempus mutetur ab humido siccum in humidum, uel a sicco humidum in siccum; quum è contrario celerrima sit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifestissimè à nobis dignoscatur, ac sentiatur. Quoniam igitur debilissima est, atq; tardissima actio humidi in siccum, & sicci in humidum, proinde non apta ad eorum remissionem faciendam, nulla ratio manet remittẽdi humiditatem corporis, vel siccitatem, nisi per corporum commistionem; ast elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, non permista; igitur necessarium esse videtur vt quæ sicca sunt, summam habeant siccitatem, & quæ humida, summam humiditatem: quare in his duabus passiuis qualitatibus validum esse argumentum puto, remissio non fit, nisi per commistionem, ergo hæ qualitates non possunt esse remissæ. Hæc mea sententia est, quam alijs expendendam, & corrigendam relinquo. Ad aliud dubium de terræ siccitate sumptum ex contextu 49. secundi de generatione dicimus Aristotelem ibi de mistorũ tantùm continuitate, & coniunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam necessaria est humiditas; *Solutio 5.*

miditas, at nõ est necessarium vt siccorũ quoq; elementorum partes per humidum coniũgantur, & continuentur, hoc enim dato sequeretur nec terram, nec ignem esse summè sicca, sed esse ambo cõtinua per commistionem humiditatis, vel si qua statuatur eorum particula summè sicca, eam esse prorsus indiuiduã, quod quidem nemo assereret: quoniã igitur elementa sicca sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuum, fateri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia est per se quanta, longa, lata, & profunda, sed interminatè, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimos; in solis igitur mistis locum habet id, quod ibi Arist. dicit; quum enim mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, proinde siccum in minutas partes diuidi oporteat, necessarium fuit humidũ ad earum partium coniunctionem, & totius continuitatem.

Solutio 6. Ad aliud de humiditate, quę facilè separari videtur ab aere, non ita facilè ab aqua, de aere quidem dicendum est eum humiditate nunquam carere; nã si hæc ab aere auferatur, non potest esse aer; quod autem quandoque siccus esse, & res exiccare videatur, id non per se est, sed per accidens; halitus enim siccos habet à terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus est hic aer noster, vt per eos exiccet alia corpora; potest etiam vt calidus facere humidi resolutionem in alijs corporibus, quod euenit in ijs, quæ putrescunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis mistorum corporum, quũ quo simul humidum euaporat, ita vt siccũ sine humido relinquatur; per accidens igitur fit vt aer exiccet, quum id faciat ut calidus, non vt siccus, semper enim habet suam naturalem humiditatem, ratione cuius est alienis terminis facillimè terminabilis, & proprijs terminis carens; per hoc igitur non ostenditur aerem esse minus humidum, q̃ aquam.

Cur ab aqua facilius separetur frigus, quam humiditas. De ipsa aũt aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quã humiditas, multa dicuntur ab Alex. in 1. libro quæst. natur. cap. 6. digna. n. consideratione res est, cur, si intimius naturæ aquæ est frigus, quã humiditas, ablato tamen frigore maneat aqua ablata vero humiditate intereat, nec possit esse aqua sine humiditate; hanc difficultatem an soluat ibi Alexander, alijs considerandũ relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potissimum eius solutio consistit, non tangitur ab Alexandro.

Passiuæ qualitates difficilius auferuntur, quàm actiuæ. Eo igitur dimisso arbitror hoc discrimen ab actiuarum, & passiuarum qualitatum differentia prouenire: quoniam enim actiuæ sunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, passiuæ autem sunt materiales, & magis proueniunt à materia; ideo difficilius auferuntur elementis passiuę, quàm actiuæ: idq; non in sola aqua, sed in omnibus elementis vęrum est; formam enim mutare, & delere, & producere uis naturæ potest, sed materiam destruere; vel producere haudquaquàm potest; ob hoc igitur immutabiliores in elemẽtis sunt passiuæ qualitates, quam actiuæ; ab aqua enim non potest auferri humiditas, nisi aqua intereat, frigus magis auferri potest, quia potest aqua calefieri, idcirco agẽte etiã igne in aquam facilius tolletur aquæ frigus, quam humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facilè mutat frigidum in calidum, non ita facilè humidum in siccum; quòd si facilius mutaret humidum in siccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; sic ab aere separari humiditas non potest, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo potest, quum quandoque frigidissimus esse iudicetur. A terra quoque difficilius siccitas auferatur, quàm frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccum terreum seruatur, frigus autem interijt, & factum est corpus calidum. Ignis verò difficillimè patitur seu caloris, seu siccitatis remissionẽ ideo hoc discrimen non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus verum quidem esse id, quod assumitur, difficilius separari humiditatem ab aqua; sed ex hoc nõ inferri aquã esse aere humidiorem, siquidem dicimus ipsi quoque aeri hoc idem contingere; neq; etiam inferri humiditatem esse intimiorem naturæ aquæ quàm frigus, proptereaquòd hoc non ideò euenit, quod humiditas sit aquæ essentialior, sed quia est conditio materialis, & qualitas passiua, quæ in omnibus est difficilius separabilis, quam actiua: neque credendum est Arist. attribuentem cuilibet elemento vnã qualitatem potius, quam alteram, significare per hoc voluisse vnam esse magis connexam cum elementi natura, quam alteram: sed ne crederemus vnum elementum à duabus simul conditionibus æquè constitui, tanquam a duabus formis, ideò alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamque iudicauit ex operationibus primarum qualitatum, ex quibus earum definitiones acceperat; vis enim calfaciendi, & attenuandi maximè in igne inest, vis refrigerandi maximè in aqua, quæ magis refrigerat, quam terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminos maximè in terra conspicitur, ideo maximè videtur siccitas in terra inesse; è contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminos maxima in aere est, propterea cum aeris natura maximè conuenire existimauit humiditatem, licèt non minus humida sit aqua: sic igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas, quum nõ ex eadem ratione sumatur facilitas, vel difficultas separationis qualitatis ab elemẽto, atque ipsius qualitatis principalitas, seu maior conuenientia cum natura ipsius elementi.

An

An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IIII.

Væri præterea solet an symbolæ elementorum qualitates sint eiusdem vltimæ speciei, an specie differant; vt an calor ignis, & calor aeris distinguantur specie, necne, sic frigus terræ, & frigus aquæ, sic humiditas aquæ, & humiditas aeris, sic deinum siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios possunt disputationes prolixæ præsertim apud Marsilium in 2. lib. de generatione; ob id ego paucis agam, & præcipua quædam, alijs dimissis, in medium afferam. *Sententia aliquorum* Non defuere qui dixerint symbolas qualitates differre specie: quam sententiam plurimis argumentis comprobarunt, quorũ præcipua hęc sunt. *Primũ argumentum.* Primum quidem. vel qualitates sunt formæ elementorum vel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas; etenim nisi specie differrent, certè composita differentia specie non constituerent: si verò sunt accidentia consequentia formas, idem sequitur, quia distinctas specie formas distincta etiam specie accidentia consequuntur. *Secũdũ argumentum.* Præterea si essent eiusdem speciei; easdem etiam ederent operationes; at diuersas edunt, ergo non sunt eiusdem speciei, falsitas consequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, sed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui; aquea verò humiditas extinguit ignẽ; ergo hæ duæ humiditates nõ easdẽ edunt operationes, differunt ergo specie; ꝙ autem de humiditate dicimus, idem de alijs quoque omnibus dicendum est; ergo prædictæ omnes non sunt eiusdem speciei. *Tertiũ argumentum.* Tertiò sic argumentantur: calorem insequitur leuitas, frigus verò grauitas, ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idem de alteratricibus dicẽdum est; atqui non eadem est leuitas aeris, & ignis, neque eadem grauitas terræ, & aquę, quum ad diuersas loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem est, neque eadem frigiditas terrę, & aquæ. *Quartũ argumentum.* Quartò calor ignis requirit siccitatem, neque esse potest cum humiditate, contra verò calor aeris requirit humiditatem, nec potest esse cum siccitate, ergo differunt specie; sic de alijs quoque qualitatibus argumentari possumus. *Quintũ argumentum.* Quinto si eiusdem speciei essent humiditas aquæ, & humiditas aeris, ita vt in mutatione aquæ in aerem eadem numero humiditas seruaretur; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum, quod absurdum esse omnes confitentur. *Sextum argumentum.* Sexto argumentantur à simili: in mistis calores specie differũt, alius enim est in asino calor, alius in homine, quũ alias in hoc, alias in illo operationes edat; sic etiam calor febrilis differt specie a calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ, naturale autem, & innaturale eiusdem speciei esse nõ possunt, quod ipsæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis causa est naturalium operationum, febrilis vero est illis impedimento; ergo non sunt eiusdem speciei; hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. *Septimũ argumentum.* Confirmatur hęc sententia authoritate Alexandri, qui in primo libro naturalium quęstionum capite sexto dicit aliam esse aeris humiditatem, aliã aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in sua paraphrasi quarti Meteorologicorum inquit, frigiditas est secũdum duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquę; itaque apertè dicit eas differre specie, & hoc idem de alijs omnibus confiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contextu 24. secundi de ortu, & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis nõ est idem secundùm speciem putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. V.

Ontrariam sententiam alij plurimi tutati sunt, ita ut communem appellare possimus, quam ego quoq; ueram esse arbitror, alteram uero prędictam falsam etenim constãter credo omnem calorem esse unius, & eiusdem speciei specialissimæ, sic & omne frigus, & omnem humiditatem, & omnem siccitatem, nec differre, nisi secũdùm magis, & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis possumus: quorum ego illa, quæ ualidiora uidentur, adducam: reliqua apud Marsiliũ, & apud alios legantur. *Primũ argumentum.* Primum sumitur argumentum ualidissimum ex harum qualitatum tractatione, quæ in secundo libro de generatione habetur: nam si opinio contraria uera esset, nõ quatuor essent primę qualitates, sed octo specie distinctæ, nempè calor igneus, calor aereus, frigus aqueum; frigus terreum, humiditas aquea, humidits aerea, siccitas terrea, siccitas ignea; attamẽ Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, neque octo earùm definitiones adducit, sed quatuor tantùm: atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ, proinde, & eiusdem speciei; quare symbolæ qualitates specie non distinguuntur. *Solutio aliorum.* Hoc videntes aduersarij respondent ostendi hoc argumento

symbolas

ſymbolas qualitates eſſe eiuſdem ſpeciei ſubalternæ, ſed non eiuſdem ſpecialiſſimæ; nã Ariſtot. eas appellat quatuor, & vt quatuor definit, quatenus differunt ſpecie ſubalterna. Sed hæc reſponſio admittenda non eſt, quia ſecundùm eam Ariſt. in ijs definiendis, ac declarãdis mancus fuiſſet; non ſatis enim fuit cõmunes, & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, ſed proprijs quoque definitionibus erant definiendæ, quibus ſignificarentur propriæ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus ſecundùm ſpeciem vltimam diſtinctæ ſunt. Cætera quoq; omnia, quæ ab Ariſt. de primis qualitatibus ibi dicuntur, præſertim quæ a tex. 24 vſque ad 30. manifeſtiſſimè atteſtantur veritati: ait enim in habentibus ſymbolam qualitatem tranſitum, & mutatione eſſe faciliorem, quàm in non habentibus, & hãc rationem adducit, quoniam in non habẽtibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; vt ſi mutanda ſit aqua in ignem, oportet & humidum in ſiccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus ſymbolam mutatio fit vnius tantùm in vnam, altera enim remanet; vt ſi mutandus ſit aer in ignem, fit ſolum mutatio humidi in ſiccum; calor autem manet: quare putat Ariſt. eundem non modo ſpecie, ſed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quod ſi nõ idẽ ſpecie eſſet calor in aere, & in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio eſſet duarum in duas, quod Ariſtoteles negat: ad hoc tamen aduerſarij reſpondẽt nil aliud ibi ſignificare Ariſtotelem velle, niſi faciliorẽ eſſe mutationem in habentibus ſymbolam qualitatem, quia facilius eſt aereum calorem mutare in igneum, cui non eſt contrarius, quam calorem in frigus, quod ei contrarium eſt: ſed hæc reſponſio vaniſſima eſt; nos enim nõ modò id, quod de hac facilitate Ariſtoteles dicit, ſed rationem quoq;, quam adducit, expendimus; non enim illam affert rationem, quam illi comminiſcuntur, ſed hanc, quod facilius eſt vnam mutare in vnam, quam duas in duas, quare in vna tantum qualitate mutationem fieri aſſerit. Præterea docet ibidem Ariſtoteles quomodo ex duobus elementis perfectè contrarijs tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua poſſe vel terrã, vel aerem generari; nam ſi aquæ frigus, & ſiccitas ignis intereant, generatur aer, quia remanent calor ignis, & aquæ humiditas, quibus aer conſtituitur; ſi vero præualeat frigus aquę calori ignis, & ſiccitas ignis humiditati aquæ, ita vt ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aquæ frigus & ignis ſiccitas, quæ ſimul iunctæ terram conſtituunt; putauit ergo Ariſt. eandem eſſe & ſpecie & numero ſiccitatem terræ, & ignis, ſic calorẽ ignis, & aeris, ſic frigus aquæ, & terræ, ſic humiditatem aquæ & aeris; nam ſi differrent ſpecie, dictum Ariſtotelis verum non eſſet; remanens enim ſiccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquæ remanens conueniret eidem terræ, ſed aliam ſiccitatem, quam igneam, & aliud frigus, quam aqueum, terra poſtularet. Alia argumenta ad hoc idẽ probãdum legi poſſunt apud Marſilium, ideo illa omitto; hoc vnum adijcere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti eſt, ex fundamentis antea iactis, ac ſtabilitis deſumptum: ſi calor in elementis a Cœlo & generatur & conſeruatur, nec alio modo, quam per motum, & per lumen, neceſſe eſt eiuſdem ſpeciei eſſe calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab vna enim cauſa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; ſumpta igitur ratione a cauſa efficiente oſtenditur omnem calorem in elementis eſſe eiuſdẽ naturę; quare de alijs quoque qualitatibus hoc idem dicendum eſt, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes ſymbolę ſpecie differunt, vel nulla. Huius ſententiæ fuiſſe Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum commentarios in eam partem, vbi etiam ex ijs, quæ a Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifeſtum eſt idem ſenſiſſe Alexandrum: eorum autem verba non affero, quia dilucida ſunt, & quiſque ea legere, & intelligere facile poteſt; neque eſt de Ioanne dicendum quod ſibi ipſe cõtradixerit, vt ei aliqui attribuunt; ipſum enim huic crimini obnoxium non eſſe poſtea oſtendemus.

Secundum argumentum. — *Solutio aliorum.* — *Impugnatio.* — *Tertium argumentum.* — *Quartum argumentum.* — *Quintum argumentum.*

Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur.

Cap. VI.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta ſoluantur, notandum eſt ſymbolas qualitates, etſi ſpecie non differũt, duas tamen habere differentias, quas conſiderare nos oportet. Vna eſt, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quũ enim calor ſit cauſa ſecundaria, & inſtrumentalis, qua aliquod primarium agens vtitur, diuerſus calor dici poteſt ratione diuerſorũ vtentium; ideo calor ignis, & calor aeris quum ſecundùm propriam eſſentiam ſint eiuſdẽ ſpeciei, tamen prout inſequitur hic formã ignis, ille verò formam aeris, & ibi per calorẽ agere ignis dicitur, hic vero aer, diſtincti calores dicuntur, & modo quodam ſpecie differentes, non quidem propriè ſpecie ſecundùm ſuã naturam; ſed quatenus formas ſpecie diſtinctas inſequuntur: hac igitur ratione alius eſſe dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim nõ ipſum

Alia comparatio caloris ſecundũ ſe conſiderato, alia vt eſt inſtrumentum primarij agentis idem infra c. 7.

ſecundùm

secundùm se caloris naturam spectamus, sed aeris, & ignis, quibus attribuitur: sic etiam diximus primas qualitates esse præparationes materię ad varias formas recipiendas; ideo eadem qualitas prout in diuersis mutationibus dirigitur ad diuersas formas, differens specie dici potest, non quidem secundum se, sed respectu formarum specie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia est, quam istę qualitates habent quidem secundum se, non tamen talem, quæ diuersas species constituat; ea autem est differētia secundùm magis, & minus, seu secundùm intensionem, & remissionem, quæ omnium philosophantium consensione non variat speciem; hac differentia distinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remissior est, hic vero intensus, & summus, specie tamen ob id non distinguuntur; & hoc quandoque significamus dum dicimus alium esse in aere calorem, aliū in igni, hoc est alium & alium caloris gradum; quum enim denotare velimus differentiam secundùm magis, & minus, non dicimus eos differre specie, quum certum sit differentiam secundùm magis, & minus speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quamuis enim propriè sumendo differre specie, significet differre natura, & essentia, tamen sumitur interdum impropriè ad denotandam solùm differentiam accidentalem, sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem; dicere namque solemus varias esse species aquæ, & varias terrę, quum tamen sit solùm differentia accidentalis: & hoc legimus clarè apud Aristotelem in primo capite primi Meteorologicorum, vbi considerandas proponit diuersas species terræ, quum tamen terra sit species vltima, quæ in alias species diuidi minimè potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristoteles species terrę iuxta consuetudinem loquendi; dicimus enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has vocamus varias species terræ, licèt non propriè sint species. Sic igitur dicere etiam solemus species caloris, & species frigoris, quamuis hæ qualitates non habeant species; respicimus enim non quidem ipsam cuiusque qualitatis essentiam, sed accidentales, & extraneas differentias, quæ à diuersis subiectis, & à varijs rerum naturis desumuntur: at proprię harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnibus sunt, omnis enim calor calefacit, & disgregat heterogenea & congregat homogenea, & soluit congelata, & extenuat absq; vlla prorsus differentia, præter illam, quę est secundum magis, & minus; intensior enim calor magis, atq; efficacius hęc omnia præstat, quam remissior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. VII.

His declaratis non erit difficile contraria argumenta soluere. Ad primum dicimus primas *Ad primū* qualitates neque esse formas elementorum substātiales, neque consequi formas vt singulorum elementorum propria accidētia, quum singula qualitas duobus competat elementis; sed propria singulorum elemētorum est duarum qualitaum coniugatio, eaq; non potest cum alio elemento communicari. Ad secundum dicimus dupli *Ad secūdū* ces esse primarum qualitatum operationes, & alias eis competere prout habent propriam agendi vim, alias verò vt instrumētis præcipui agentis, vel etiam ratione aliorū accidentium, quæ cum illis coniuncta sunt. Illæ igitur operationes, quæ ipsis competunt per se, hoc est quatenus vim agendi, vel patiendi habent secundùm proprias naturas, sunt eædem, nec distinguuntur specie, sed solùm secundùm magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes à calido per se prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licèt calor igneus efficacius, & magis hæc præstet, aereus verò minus; sic de alijs dicendum est; ijdē ergo effectus à symbolis qualitatibus proueniunt, cū discrimine tamen secundùm magis & minus, prætérquàm vbi aliqua operatio non absolutè à qualitate aliqua prouenit, sed à certis gradibus illius qualitatis: pauciores .n. gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido quatenus est calidum absolutè: at vrere non competit omni calori, sed igneo tātum, & summo; ex eo igitur quòd calor igneus vrit, aereus verò non vrit, non infertur eos differre specie, sed solū infertur differre secundùm gradus, quia vrere non competit absolutè calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idē dicēdum est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primarij agentis; ex harum enim diuersitate non infertur calores differre specie, sed solū infertur agentia præcipua, quę calore vtuntur specie differre. Ad argumētum igitur, quādo dicitur, humidum aqueum non nutrire ignē, sed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, sed nutrire, dicimus nil aliud esse nutriri ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior est; quocirca nutriri ignem humido aereo, quale est in oleo, non sic humido aqueo, est in ignem mutari facilius res aereas, quam res aqueas; hoc autem quid mirum, quum magis resistat, & cum igni pugnet

pugnet

gnet aqua, quàm aer? sciendum autem est nutriri ignem substantia ipsa, quæ in ignem vertitur, non accidentibus; quare non propriè dicitur nutriri humiditate, sed humido corpore, quod in ignem vertatur: immo siccum quoq; corpus est in ignem mutabile, vt lignũ aridum quare etiam sicco nutritur ignis, humiditas autem per se, & quatenus est humiditas, cuiuscũque sit corporis, est contraria igni vt sicco, propterea necessariò pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit, & repatitur; quare non secundùm propriam naturam ei competit vt nutriat ignem, sed contingit humido, vt pro diuersitate accidentium connexorum vel magis, vel minus pugnet cum igni, ita vt aliqua facilius vincãtur ab igni, alia difficilius, & alia etiam vincant, & extinguant ignem; humiditas enim aquę coniuncta est cum frigore; quare magis resistit igni, & magis in ipsum agit, quam humiditas aeris, quę cum calore coniuncta est; præterea vero & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum pręsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat euentationem; quo fit vt ignis extinguãtur: hoc autem etiam oleum præstat, quãdo in nimia quantitate superfunditur igni, suffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per se habet vim humectãdi, & lędendi ignem at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarũ euenit vt alia magis, alia minus lędat, ita vt quæ minus lædit, & facilius ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur singularum qualitatum considerare semper debemus; an ab eis proueniant secundùm propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc est vel ratione agẽtis pręcipui, vel ratione aliorum accidentium coniunctorum; nam si à qualitate proueniant secundùm propriam eius vim, & naturam, hę in omnibus sunt eædem specie, nec differunt nisi secũdùm magis & minus: at si cõpetant illi qualitati non secundùm se, sed per aliquod aliud, possunt differre specie; nec tamen inde inferri potest qualitates specie differre, vt modò de nutritione ignis dicebamus: si enim nutrire ignem significat mutari facile in ignem, contrarię erũt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde, & specie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre specie, quia non competunt humido secũdùm propriam naturam, sicut modò declarauimus.

Ad tertiu. Ad tertium à leuitate, & à grauitate acceptum neganda est consequentia, asserimus enim non eiusdem esse speciei leuitatẽ aeris, ac leuitatẽ ignis, quum nihil aliud denotent, quam respectum ad statutũ locum naturalem cũ relatione ad alia corpora: quoniam igitur alius est locus ignis, alius aeris, alia etiam est huius, alia illius leuitas; huius autem discriminis ratio, & ad consequentiæ probationem responsio est, quòd leuitas, quæ est ignis, & leuitas, quæ est aeris propria, non insequitur absolutè calorem prout calor est, sicut antea de vstione dicebamus, neq; indicant diuersos specie calores, sed diuersos caloris gradus: quod si leuitas ignis propria insequeretur non calorem summum determinatè sed calorem absolutè, vtique argumentum esset efficax; oporteret enim, si aeris est leuitas, & specie differens à leuitate ignis, aliam etiam esse speciem caloris.

Ad quartũ Ad quartum dicimus calorem ignis consideratum quatenus est calor, neque siccitatem determinatè requirere, neque humiditatem, quoniam calor vt calor est, ęquè cum vtraque existere potest; requirit ergo siccitatem non ipse per se vt est calor, sed vt igneus, & vt insequens formam ignis.

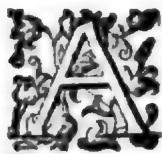
Ad quintũ Ad quintum sumenda est responsio ex libro nostro de communi rerum ortu, & interitu, vbi diximus non esse migrationem de subiecto in subiectum, quando eadem primæ materiæ portio remanet.

Ad sextũ. *Omnis calor siue misti siue simplicis est eiusdem speciei.* Ad sextum dicimus omnem calorem tam simplicium, quàm mistorum corporum, esse per se eiusdem speciei, nec differre nisi secundùm magis, & minus; per accidens tamen, & per relationem ad aliud posse etiam dici diuersarum specierum, vt calorem equi, & calorem asini quatenus hic equi est, ille vero asini; sic dico de calore febrili, & de calore naturali animalis, opponuntur enim vt naturalis innaturali, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui cõueniens est tantus calor, maior verò non est conueniens, sed inimicus, & destructiuus: at secundùm propriam essentiam, & quatenus sunt calores, non differunt specie: quod ex eo patet, quòd etiam idem caloris gradus, & idem numero calor huic rei est naturalis, & alij rei est præter naturam, neque ob id fit vt idem numero calor sit duarum specierum, hoc enim ne cogitabile quidem est. Ad verba autem Auerrois, & Alexandri respondemus eos nil aliud per ea denotare voluisse, quam accidentalem calorum differentiam, secundum quã solent appellari species varię caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea exposuimus, euenire potest: quod enim ea fuerit Alexandri, & Auerrois mens, patet in alijs eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc nisi concesserimus, manifesta in ipsorum dictis repugnantia, & contradictio hac ratione videtur etiam Ioannem Grammaticum a uerborum suorum repugnantia posse uindicari, licèt eius uerba plus habere uideantur difficultatis; nã in contex. 24. primi lib. de ortu, & interitu manifestũ est Ioãnẽ crassa Minerua loq; quũ is non sit proprius locus, in quo de hac re sermo fiat; sed uolens ibi interpretari uerba Aristotelis posita in definitione generationis, considerat an in mutatione elementi in elementum symbolum eadem qualitas maneat, ut eadem humiditas, & eadem per-

spicuitas

spicuitas in mutatione aquæ in aerē, & inquit non remanere eandē, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris specie differunt; sed postea seipsum corrigens subiūgit vel esse specie distinctas humiditates, vel saltē numero: nil ergo certi hac de re statuit, sed indistinctè loquēs dicit vel esse specie distinctas, vel eiusdē speciei, solo aūt numero differentes: num aūt hoc verum sit, non est præsentis contēplationis; satis.n. nobis in præsentia est, si specie non distinguantur, neq; hoc certè statuat Ioannes Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrariis elementis tertium medium generatur, quæstiones duæ, & solutio prioris. Cap. VIII.

Alia quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinēs difficultas; propter illa, quę in secundo libro de ortu, & interitu de his ab Arist. scribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione & tria docet: vnum, q̄ elemētis in altera qualitatum conuenientibus, quę symbola vocant, facilior est transitus ex vno in aliud, vt ex aqua in aerem, q̄ in habentibus vtranque contrariam; quum.n. aqua, & aer in humiditate conueniant, fit solùm mutatio de frigido in calidum: alterū verò est, q̄ in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilior est mutatio vnius in alterū, vt aquę in ignem, quia necesse est duas interire qualitates, & duas generari: tertium demū est, ex duobus elemētis contrariis tertium medium generari, vt ex aqua & igni aerē, vel terram & ex aere & terra ignem, vel aquā; si.n. aquę intereat humiditas manente frigore, ignis vero calor manēte siccitate, fit terra; si vero è contrario aquę frigus pereat manente humiditate, & ignis siccitas manēte calore, gn̄atur aer; sic ēt congredientibus terra & aere generatur eodem modo vel aqua, vel ignis: de hoc tertio Arist. dicto duę quęstiones oriuntur, quarū non facilis est solutio; vna est, a quonam agente hęc mutatio fiat; altera vero, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, ut aliæ duæ contrariæ generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, sed satis sint una alterius elemēti seruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum constituendum: de his ego sententiam meam breuiter proferam. Priorem quidem quęstionē expendens non parum dubitaui ne aliena prorsus esset ab Arist. consilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, ut prędiximus, cum quadam abstractione consideret, & essentiā potius, quam existentiam respiciat, nam certum est in mutatione aeris in ignem non modo de humido in siccum mutationē fieri, sed ēt modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidū respectu calidioris instar frigidi est in agendo, & in patiendo: quemadmodū igitur non considerauit Aristoteles differentiam graduum in singula qualitate, sed solùm singulas absolutè respexit ut conditiones elementorum constitutrices; ita neque a quo agente mutatio elementorum fiat, considerasse videtur, quum in ea parte in solius materialis causæ tractatione versari videatur: antequam igitur doceat quomodo ex elementis fiat misti generatio, docere voluit quomodo elementi ex elemēto generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa considerauit, quæ antea dicebamus, quia competunt primis qualitatibus absolutè considerauit, etiamsi reipsa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniugationes qualitatum penitus contrarias consideramus, illis secundùm se sumptis competit vt destructa vna qualitate in una coniugatione, & una in altera, duæ remaneant qualitates aliud elementum tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non uidetur ibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, atque simplicia, licèt ea ut uerè simplicia in eo libro semper acceperit, quum tamen ipsa fortasse nullibi simplicia, & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, ego quidē ab hac opinione, quam modò retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præsertim locum habeat absolutè in elementorum consideratione quæstio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessarium omnino est ut omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis est omnium ferè sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertii elementi generationem fieri, ut agentibus inuicem aere, & terra, aerem ut humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram uerò ut frigidam agere in aerē, & eius calorem extinguere, ita ut manente terrę frigore & aeris humiditate, aqua sit genita. cuius hæ duæ qualitates constitutrices sunt. Sed nōnulli recentiores in hanc communem sentētiā acerrime inuehuntur ducti duobus potissimum argumentis. Vnum est, quòd in ea est repugnātia manifesta: nam si terra aerem superet frigore, necesse est ut etiam siccitate superet, quia non potest una qualitate uincere, quin uincat etiam altera. Secundo dicunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari, quia necesse est ut illa, duo quum sint contraria, repatiantur in agendo, & licèt frigus terræ præualeat calori aeri, & tandem ipsum extinguat, fieri tamen non potest quin frangatur, & remittatur a calore aeris; manens ergo remissum frigus aquam constituere non potest, quum hæc debeat esse summè frigida; sic necesse ut agens humiditaas aeris in

Marginalia: *Prior qō. posterior quæstio.* — *solutio prioris.* — *Altera solutio eius.* — *Primū recentiorum argumentū contra cōmunē sententiam.* — *Secundum argum.*

terræ ficcitatem repatiatur ab illa, & remittatur, remissum igitur humidum non constituet aquã, quę debet esse summè humida; quoniam igitur duę qualitates vincentes, & remanentes non possunt esse nisi fractę, & remissæ, in oĩbus autem elementis debent omnes qualitates esse summę, fieri nunquã pōt vt ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertiũ elementum generetur. Hac igitur opinione reiecta, aliam ipsi excogitarunt, dixereq; agens esse tertium illud elementum generandum, hoc est aliud eiusdem speciei: quando.n. ex terra & aere generatur aqua, alia aqua est agens, quę calorem aeris, & ficcitatem terræ interimẽs, vertit illa duo in aquam sibi similem; sic se oẽm euitasse difficultatem existimarunt. Ego verò alienam esse puto ab Arist. eorum sententiam, & communem opinionem sequendam; Arist. n. in tota illa parte tria semper cõsiderat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel.n. vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idq; vel facilius, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra, vel vtrunq; est agens, & vtrunq; patiẽs, idest vtrunq; ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri simile elementum generatur, sed tertium ab vtrisque diuersum; ita vt dicendum oĩno sit Arist. vel nullum ibi statuere agens, qm̃ ad illam considerationem minimè pertinet, sicut antea dicebamus; vel id vt manifestum præsupponere, & ne verbum quidẽ ad illud declarãdum facere; nam si in alijs duabus mutationibus dicere velimus quodnã sit agens nil aliud dicere possumus nisi vnu elementum esse agens, & mutare alterum in suã naturam, siue sint symbola, siue nõ symbola; ergo in hac quoq; tertia mutatione dicendum est vtrunq; elementum esse agens, & mutare alterum non tñ in seipsum, sed in aliud tertium elementum. Præterea quando duo elementa, vt ignis, & aqua, mutantur secundùm istos ab aere agente, quęro an duo illa se tangant, necne: si dicant non se tangere, illa non erit duorum elemẽtorum mutatio in tertium elementum, qualem Arist. ibi considerat, sed duę mutationes erunt & loco distinctę; ibi enim ab aere agente ignis in aerem vertetur, hic verò ab aere agẽte mutabitur aqua in aerem ideoq; duę erunt aeris generationes distinctæ: si vero se mutuo tangere ignis, & aqua dicantur, quæro an agant inuicẽ, an otientur, & solùm ab aere agente ambo patiantur; quod otientur dicere fatuum est, qui.n. fieri potest vt duo contraria se mutuo tangant absq; vlla inter se actione? si vero agant mutuo vt omnino fateri cogimur, necesse est vt hæc eorum mutua actio tanquam efficacior, atque celerior pręueniat actioni aeris in illa, uidemus enim guttam aquæ seruari multas horas antequàm à circunstante aere, quanuis magno, in aerem mutetur, aer.n. est tardę actionis; sic in ferro accenso seruatur ignis aliquandiu, antequã à circunstante aere extinguatur; sed actio aquę in ignem, & ignis in aquam celerrima est: igitur anteq̃ illius agentis aeris actio absoluatur, & mutẽtur duo illa in aerem, pręueniet interitus alterius duorum, quod in alterũ mutabitur, vel in tertium ex mutua ipsorum actione, ut in aerem, quæ est vera sententia: quare nunquam continget ut ex aqua & igni generetur terra à terra agente, uel aer ab aere agẽte, quod tñ asseritur manifestè ab Arist. in memorato loco. Quamobrẽ ego cũ alijs arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum inter se actione, & hoc Arist. pręsupposuisse, at non expressisse; quia, ut diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat, sed elementa ut materiã generationis mistorum; ideoq; iudicasse de eorum inter se mutatione prius esse dicendum: id uerò, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficior, sed pertinet potius ad alias duas ab Arist. ibi tactas mutationes, nẽpe ad illã, qua symbolum elementum mutat alterũ symbolum, in suã naturam; nam si eo modo, quem ipsi statuunt, ab aere agente mutẽtur ignis & aqua in aerem, erunt duę mutationes elementi in symbolum, una ignis in aerẽ, altera aquę in aerẽ: tertia uero ab Arist. adiecta mutatio nulla quodãmodo ex alijs duabus esse vr̃, est.n. actio contrarij in cõtrarium penitus, sed est mutatio in symbolũ respectu utriusque. Ad illorum aũt argumenta facile est respondere: quum.n. illa Arist. consideratio sit abstracta a modo, quo existunt elemenla actu, & spectet illa solùm, quæ competunt eis ratione propriæ naturę, negari non potest, si elemẽtũ calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse ut calidum superet frigidũ, & ut siccũ superetur ab humido, unde generabitur elementũ calidum & humidum; fieri aũt id posse manifestum est considerando eorum naturas secundùm se; calidum n. & superare frigidũ, & a frigido superari aptum est; sic humidum & uincere pōt siccũ, & ab eo uinci: quocirca statuentes calidum superare frigidum, & humidũ superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rẽ possibilem dicimus secundùm proprias harum qualitatum naturas: ꝙ si considerando elementa prout actu existuũt, aliquid sit, quod id euenire prohibeat, sicut ẽt impeditur elementorum puritas, atq; simplicitas, nihil refert, quoniam ibi Arist. hoc non considerat; quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quod etiam considerando elemẽta prout actu existũt, fieri fortasse potest ut unum una qualitate uincat aliud, altera uerò ab eodem uincatur, si uerum est id, quod omnes ferè confitentur, non easdem esse harũ qualitatum uires in agendo, atque in resistendo; sic enim fieri

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recentiorũ, & defensio sententiæ communis.

Responsio ad primũ argumentũ recentiorũ.

fieri potest ut una elementi qualitas suam contrariam vincat, altera verò fit imbecillior sua contraria: pro diuersis etiam elementorũ, inæqualibusque portionibus, & inter se proportionibus multę eis contingere varietates possunt, & id, quod in tanta quantitate superat aliud, in minore superabitur ab illo vel secundùm alteram, vel etiam secundùm vtranque qualitatem. *Ad secundum.* Sed prior solutio verissima, ac tutissima est; & illa eadem secundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus illam Arist. considerationem esse abiunctam à consideratione graduum qualitatum; quod si obiectio istorum valida esset, nō minus Aristotelem & eos quoque ipsos vrgeret; quando enim iuxta primum vel secũdum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue non symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, uel ambas, uincentes, proinde neque elementum agens manet amplius purum, neque generare potest elementum simplex, & habēs utranque qualitatem summam, qui nihil agit supra proprias uires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris quæstionis. Cap. IX.

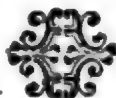

IN solutione autem alterius quæstionis posterioris dissensisse uidentur Ioannes Grammaticus, & Alexander, ut idē Ioannes refert in expositione contextus 27. secundi libri de ortu & interitu. *Alex. opinio.* Alexander enim existimauit in illo contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullam generari, ut agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita sine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia satis est calor ignis seruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem constituendum: putauit etiam Alexander unum numero esse aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. *Io. Gram. opinio.* Sed Ioannes Grammaticus utrunq; Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit necessariũ esse ut cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne siccitas interit, fieri non potest quin loco siccitatis producatur in illa materia humiditas; sic dum aquæ frigus destruitur, produci calorem necesse est; nullus enim alius est harum qualitatum interitus, nisi productio contrariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem sumit; si nanq; ignis siccitas seruato calore interit, & ibi producitur humiditas, generatur ergo ex illo igni aer; sic si aquæ frigus manente humiditate destruitur, & ibi calor producitur, ergo ex illa aqua similiter generatur aer; duo igitur aeres distincti numero generantur, unus ex igni, alter ex aqua, sicut ille ignis, & illa aqua numero distinguebantur. *Error Alexan.* Ego uerò puto alterum quidem Alexandri dictum falsum esse, & ueram in eo esse Ioannis sententiam, sed alterum esse uerum, & in eo refellendo Ioannem esse deceptum, ut rectè in utroque nonnulli recentiores existimarunt. Prioris dicti Alexandri falsitas ita manifesta est, ut uix credibile sit id sensisse Alexandrum: in illa enim materię portione, quæ in igni erat, ne imaginari quidem possumus siccitatem interimi quin humiditas generetur: quòd si quis dicat satis esse humiditatem aquæ remanentem, ut reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnũ absurdum incidet, quòd accidens idem numero migrabit de subiecto in subiectum, hoc est de hac materiæ portione ad aliam portionem quæ est uera migratio: hæc igitur si nullo modo est concedenda, alterum duorum fateamur necesse est; uel nullam humiditatem manere in materia ignis post destructionem siccitatis, sed solum ibi esse calorem absque humiditate, & absque siccitate, & ita etiam in materia aquæ manere solam humiditatem sine frigore, & sine calore quod nullo pacto dici potest, quia sic nec ignis erit in aerem mutatus, quum aer non modò calidus esse debeat, sed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerē, quia ad aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur; uel confitendum est & in materia ignis genitam esse humiditatem perempta siccitate, & in materia aquæ interijsse frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem transisse. In altero autem dicto probandam esse arbitror Alexandri sententiam, quicquid aduersus eum dicat Ioannes Grammaticus: *Error Ioānis Gram.* quanuis enim duo sint distincta numero indiuidua, immò etiam specie, ignis ille, & aqua, & duas distinctas materię portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiebus una fit materia, cuius una pars prius in igni erat, altera uerò in aqua; in una igitur illius totius materiæ parte calor ex igni remansit, & siccitate perempta genita est humiditas; in altera uerò parte humiditas remansit ex aqua, & sublato frigore est genitus calor; quare tota illa materia est facta aer unus numero, non plures. Hoc autem uerum esse ostenditur eo argumento, quod si duo distincti numero aeres geniti esse dicerentur, non esset is modus generationis elementorum tertius ab alijs duobus distinctus, sed in idem caderet cum primo, nempe cum mutatione elementi in elementum symbolum; duæ nanque essent distinctæ, & separatæ mutationes una ignis in aerem, altera aquæ in aerem, sicut etiam antea aduersus alios considerabamus: oportet ergo ex duobus elementis unum numero generari elemētum

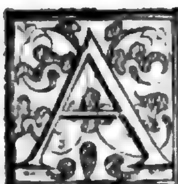
tertium per illorum congressum, & ita esse tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos, similis enim est primo quatenus vtrunque intereuntium elementorum mutatur in symbolum, id enim quod generatur, est symbolum respectu vtriusque; secundo autem similis est, quatenus duo pugnantia elementa sunt contraria secundùm ambas qualitates & quatenus est duarum qualitatum interitus, & duarum productio; cum hoc tamen discrimine, quod in secundo duarum interitus, & duarum productio fiebat in eadem portione materiæ, in hoc autem tertio fit in duabus; in vna enim interit una qualitas, & contraria generatur, in altera verò interit altera qualitas, & contraria producitur; hinc Ioannes Grammaticus rectè colligit rationem cur primus modus facillimus omnium sit, secundus difficillimus, tertius uerò medius, hoc est difficilior primo, sed facilior secundo; est enim primo difficilior, quoniam in primo unius tantùm qualitatis peremptio est, in tertio autem duarum; sed secundo est facilior, quia duas simul qualitates pellere, & duas simul cõtrarias generare in eadem materia difficilius est, quam in diuersis materiæ portionibus, hoc est in una portione unam qualitatem interimere & in altera similiter unam; facilius enim est unam tantùm destruere qualitatem, quam duas; & facilius duas separatas, & in diuersis materiæ portionibus existentes, quam duas simul in eadem materiæ portione. Hæc de his dicenda esse existimo, & ita omnem tolli difficultatem.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE REGIONIBVS AERIS.

Quot sint, & quales regiones aeris. Cap. I.

Regionum numerus.

AEr in duas regiones diuisus esse videtur ab Arist. in quarto capite primi Meteorologicorũ quæ superficie sphærica per summitates montiũ circunducta distinctę esse intelligantur; sed si eodem in loco eius verba bene considerentur, tres ab eo aeris regionis statuuntur, varijs qualitatibus pro situum varietate discrepantes. de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Aristotelis sententiam cõstituimus. Quũ igitur terra ob exuperantias montium perfectè rotunda non sit, imaginatus est Aristoteles eam redditam perfectè sphęricam a superficie sphærica per montium summitates circum acta; totum enim illa superficie conclusum corpus perfectè rotundum est, tametsi non solam terram continens, sed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur superficie illa superiorem aerem, qui mole maximus est, supremam regionem appellauit, cumque dixit calidũ esse a motu incessante, quo a Cęlo continuè circunfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram verò inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifestè significauit, dum dixit in suprema regione nubes non cogi, propterea quòd nõ possunt cogi nisi a frigore; calor enim vaporem disgregat, nec cogi in nubem sinit; supera autem regio calida est, & præterea incessantem habet motum in orbem, a quo vaporis condensatio impeditur, quia motus disgregat, & rarefacit: sed neq; in infera regione ob eandem rationem cogi nubes possunt; ea nanq; vt ipse ibi asserit, calida redditur a radijs solaribus, qui in terra fracti resiliunt, & aerem hunc nostrum calefaciunt; igitur a calore ibi quoque condensari vapor prohibetur: quoniam igitur neque in supera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraque sit calida, coguntur tamen manifestè in sublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari censuit Arist. ita vt totus aer, qui prædicta superficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnam infimã in qua nos degimus, alteram verò superiorem, quę ad illam superficiem desinat, & media sit inter supremam, & infimam: hæc autem partitio, a radijs refractis, atq; resilientibus desumitur: quũ enim in terra fracti ascendant, alicubi tamẽ desinant, cessetque & extinguatur tandem omnis eorum vis, ibi finis est infimæ regionis, & initium mediæ; quæ neque a motu calefit, siquidem infra prædictam superficiem locata vel nullo, vel debilissimo in orbem motu participat; neque a radijs, quum ad eam partẽ non perueniant. Differunt inter se hæ regiones, & quantitatibus, & qualitatibus; nam suprema maxima omnium est, eandemque semper, & immutabilem quantitatẽ seruat. vtpote certis, & immobilibus limitibus contenta, initium.n. sumit a memorata superficie, & a montiũ summitatibus, desinit aũt ad principium loci ignis: alię verò duę & multo minorẽ molem obtinẽt & eam non semper eandẽ, sed modò maiorem modò minorem; nam ęstiuo tẽpore infima regio maior est, q̃ tempore hiemis; contra verò media est maior hieme. minor aut ęstate; ratio huius discriminis est; qm̃ æstate sol sublimior, & puncto nostro verticali propinquior incedit; hiemæ verò humilior, & ab illo puncto remotior: quo fit vt ęstate radij terrã percutiãt ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad sublimiorem locũ resilientes ascendant contra verò hieme obtusiores, & acutiores angulos faciant, &

Singularũ regionum quantitas.

oblique admodum terrã percutiendo debilem faciunt ictum,& debilem reflexionem,& ad parum sublimem locum ascendunt:quamobrem si infirma regio eousque protenditur, quousq; radij reflexi ascendunt,ea angustior hieme est, ęstate autem amplior;media verò regio hieme ampla est,quia magnum spatium interponitur inter finem infirmę,& initium supremæ;ęstate autem angustior,quia paruum illud spatium redditur. Qualitatibus autem differunt, quoniam suprema calida est propter motum in orbem, infima calida propter radios, media verò frigida, vtpote vtraque caloris productrice causa destituta; suprema quoque propter motũ,& propter ignis propinquitatem siccior, seu minus humida est; infima humidior propter vapores, qui a terra exhalati continuè per eam ascendunt; a quibus eidem media quoque regio humidior redditur,quum ad eã lati ibi diutius maneant, & in aquam etiam vertantur. Hæc igitur sunt harum regionum discrimina a nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaq; ex situum diuersitate, uariaque a Cœlo distantia oriri manifestum est.

Regionum qualitates.

Dubium de media aeris regione, solutio aliquorum, & solutionis impugnatio. Cap. II.

SEd de media aeris regione dubium non leue oritur, quod consideratione dignum est, quoniã eius solutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoscẽdas non parum conferet:quum enim aer sit naturaliter calidus, iure dubitatur quomodo aer mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale,& essentiale est,inseparabile ab illo esse solet,uel non absque illius interitu separabile; igitur fieri non posse uidetur ut aer ille, qui mediam regionem implet,possit in illa uiolenta,ac præter naturam affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus?difficultas hæc ita omnium animos torsit, ut adhuc nihil dictum esse uideatur,in quo plenè animus acquiescat. Quatuor ego hac in re aliorum sententias,& huius dubij solutione uidi. Aliqui non recedẽtes a verbis Arist. in quarto capite primi Meteorologicorum, quę antea retulimus, nullam illius frigoris aliam causam adduxerunt, quàm quòd aer ille vtraque calorem faciente causa destituitur;neque enim circunfertur vt aer superus,siquidem impeditur a montibus ne circunfluat, quum præsertim ob magnam eius a Cœlo distantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum vsque radij a terra resiliunt; quare vtraque causa destitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem,quæ integra manet;si enim aer est secundùm essentiam calidus, deberet semper esse calidus;vel si refrigeretur,non deberet posse seruari aer. Pręterea opinio hęc ea difficultate vrgetur, quæ per oĩum philosophantium ora circunfertur:effectus.n.positiuus causam debet habere positiuam,nõ priuatiuam solùm,frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positiua, quare causam aliquã positiuam habere debet;at secundùm illos nõ haberet nisi priuatiuam.dicunt.n. nullam aliam illius frigoris esse causam,quam defectum duarum causarũ caloris, quæ est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videtur; quamobrem hi & pręsentem difficultatem nõ soluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Prima opinio.

Confutatio.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

ALij dixere aerem illum mediæ regionis esse quidem ex se calidum, sed refrigerari a vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè ascendunt,& ibi aliquandiu manent,& in aquã vertuntur,quæ frigida est,& locum illum perpetuò frigidum reddit. Verùm hi quoque nec difficultatẽ tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt; difficultas.n. integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuò frigidus,si aer est naturaliter calidus. Non est ẽt verũ id,quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Arist. esse calidam & humidam,& vaporem sursum duci a calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, nõ frigidi nisi potestate; quomodo igitur a vaporibus pôt locus ille refrigerari? immo è cõtrario potius sese res habere videtur, a frigore nãque illius loci vapores refrigerantur, idq; Arist. clarè asserit in primo Meteorologicorũ capite de nube,inquit.n. vapores illuc peruenĩẽtes refrigerari a loco; itaq; vult locum prius esse frigidum, q̃ vapor refrigeretur;non ergo refrigerãt locum illum vapores, sed potius ab eo refrigerantur. Pręterea euenit quãdoq; vt aer serenus maneat longũ tempus, vt duos aut tres menses absq; aliqua pluuia, vel nube,quo tẽpore a nullo vapore sit frigidus; relictus itaq; suę naturæ potiri deberet suo naturali calore, sicut aqua calefacta,si dimittatur naturæ suæ,ad naturale frigus reuertitur: propterea si post tres illos mẽses peteret eum locum vapor,non deberet amplius a loco illo refrigerari,quum iam locus sit calidus;hoc tamen nõ euenit,quia post diuturnas siccitates ascendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur; est ergo locus ille frigidus non propter alios præcedẽtes vapores, sed suapte natura,vel ob aliquam aliam causam. Præterea Aristot. in capite quarto primi Meteorologicorum nullam aliam caloris, aut frigoris elementorum causam assignauit,nisi radios,& motum, & immobilitatem; a motu enim di-

Secunda opinio.

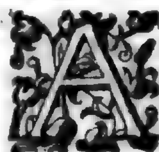
Confutatio.

xit

fit elementa calorem recipere; atque etiam à radijs astrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

Tertia opinio.

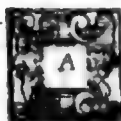

LIj, vt hanc difficultatem tollerent, ad antiperistasin confugerunt, & hanc dixerunt esse causam frigoris illius mediæ regionis; circumseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperistasin, & per frigoris constipationem. Sed neque hæc sententia recipienda est, si bene consideremus quid sit antiperistasis; fit enim antiperistasis quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quòd vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illum medium prius esse frigidum, sic enim postea per circumobsistentiam calidi frigidior redderetur: quærendum igitur ab illis est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis, quoniã vniri, & constipari frigus non potest, vbi non est frigus; si verò frigidus, difficultas integra manet a quonam sit factus frigidus, quum suapte natura sit calidus; nec potest eius frigoris causa referri in antiperistasin, quum prius frigidus esse statuatur, quam fiat antiperistasis: quare sententia hæc reijciatur.

Confutatio.

Antiperistasis quid sit.

Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. V.

Quarta opinio Alberti.

LBertus, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia esse, nempe vel vt qualitates naturales, vel vt aduentitias, & accidentales; naturales enim sunt, quæ naturas elementorum consequuntur; aduentitiæ verò, quæ proueniunt ex actione cęlestis corporis per lumen, & motum vel ex priuatione motus, ac luminis. Dicunt igitur aerem infimę regionis esse dupliciter calidum, tum enim calore naturali, & inseparabili, quem ex se habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radijs solis reflexis, quo fit vt calidior sit, quam aeris natura requirat; aerē verò supremę regionis similiter esse duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem a continuo in orbem motu adipiscitur; hunc etiam dicunt humidum esse humiditate naturali, sed siccum siccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate; aerem verò infimæ regionis humidum esse duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam a vaporibus à terra ascendentibus recipit. Aerem verò mediæ regionis dicunt esse calidum calore tantùm naturali, qui ei competit quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia vtraque causa calorem faciente destitutus remanet in suo statu merè naturali, nec alium habet calorem quam naturalem, qui debilis est, & densationem vaporis, ac conuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotelem in cap. secundo, tertio, & quarto primi Meteorologicorum loquentem de elementorum, qualitatibus vt a Cœlo productis, & de elementis vt a Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, nõ qualitates naturales: quando enim dicit totũ hunc inferiorem mundum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est vt dicant ipsum loqui de calore tantùm, & frigore aduentitijs, non de naturalibus; ignis enim secundùm se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundùm istos respectu caloris aduentitij, qui ei superuenit ex motu cœlesti; ob id aerem quoque superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalē, & alium quoque calorem naturalem; sic etiam dixit aerem inferiorem esse humidum propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatem, quam a vaporibus recipit. sic igitur necesse est vt illi dicant Arist. in tota illa parte solas considerasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hęc quoque sententia multis vrgetur difficultatibus. Primùm.n. contra eam habemus argumentum illud vulgatum, & a magna philosophorũ parte receptum: non potest a causa priuatiua prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua; frigus ergo accidentale medię regionis, quum sit qualitas positiua, non potest prouenire a sola priuatione duarum causarum caloris, sed alia illius frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde dubium est id, quod isti dicunt de duobus contrarijs simul existentibus in eodem subiecto, vt de humiditate naturali, & siccitatē aduentitia in aere supremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: quærendum enim est an calor naturalis a frigore illo accidentali remittatur, necne; si enim remittitur, ergo ille aer non est naturaliter affectus, sed præter naturam; non potest ergo diu seruari in illa affectione prętor naturã; quomodo igitur perpetuo talis seruatur? si verò non remittitur, ergo duo contraria simul existunt perpetuò in eodem subiecto absque vlla actione, vel passione inter se, quod est absurdũ manifestum. Præterea, si aer ille est frigidus frigore accidẽtali, calidus verò calore naturali, ergo est minus frigidus, quam aqua, hęc enim secundùm eos utroque modo

Confutatio.

est frigida, ergo nō est aptus generare aquam, quia nihil agit ultra proprias vires, id enim quod frigidum est in quarto gradu non potest aliud reddere frigidum in octauo, quamobrem non posset in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis. Cap. VI.

Mihi quidem ob adductas rationes nulla dictarū opinionum ita satisfacit, vt in ea conquiescam; ex singulis tñ aliquid ueri sumitur, quod ad ueritatis cognitionem cōducit, ut postea ueritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quædam fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriā reuocandum ac summopere annotandū est id, quod alibi fusius declarauimus, aliud esse primas qualitates & elementa ipsa considerare in suę naturæ puritate, & secundùm ipsorum essentias cū abstractione a modo, quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare ut actu existentia; non enim semper habent suam naturalem puritatē, & suas qualitates penitus naturales, immò dubium apud multos est an detur aliquod elementum purum: sic ēt de humani corporis tēperatura dicere medici solent; nam cōsiderare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura, sed an hæc in aliquo homine detur dubitant, immò & asserunt aliqui eam in nullo reperiri: talis elemētorum, & elementarium qualitatum consideratio habetur ab Arist. in 2. lib. de ortu & interitu, ad cuius dilucidationem scriptus est à nobis liber de qualitatibus elementaribus: in libris autē Meteor. quum docere Arist. uelit ea, quæ elemētis actu existentibus accidunt, illa considerat qualia extra animam existunt, ideo dicit aerem superæ regionis calidū esse & siccum ob ignis propinquitatem inferæ calidum & humidum, mediæ uero frigidū & humidū; multa. n. sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo elementa media, maximè verò aerem, de quo iuxta hanc considerationem loqui instituimus, uersatilis enim est naturæ, & uidetur existere ēt sub contrarijs qualitatibus, qm̄ ad certos usq; terminos potest à sua naturali cōstitutione recedere, & uergere ad utrumlibet extremorum substantiali forma seruata, & manente natura aeris, ob id Arist. in cōtex. 54. primi physic. dixit comparatione aliorum elemētorum conuenientius aerem statui primam rerum materiam, minus aūt conuenienter aquā, minime uero ignem; etenim ēt aqua uidetur esse ancipitis naturæ, quum possit & frigida esse, & calida, sed magis aer; de aqua. n. nemo unquā dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere nō ita clarum est: Stoici nanq; ipsum quoque suapte natura frigidum esse dixerūt; Arist. uero rationem sequens, quę ex primarum qualitatum cōiugatione deducitur, aerem naturaliter calidū esse pronuntiauit, licèt gradum caloris exquisitè sibi conuenientem non semper habeat, sed modò maiorē, modò minorem, ita ut quandoque ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus ēt soleat appellari. Prætere statuendum est id, quod alias demonstrauimus, omnes elementorū qualitates, qualescunque eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cęlo produci uel per motum, uel per lumē, uel per priuationem utriusque, ob situum, ac distantiæ diuersitatem; non loquimur aūt nunc de elemētorum particulis, etenim non negamus aquā olę calfieri ab igni, & aerem, qui in thalamo est, ab igni calidū reddi, non a Cęlo; sed de vniuersitatibus elemētorum loquimur, ac de magnis earum partibus, partibus, quarum discrimen non aliunde sumitur, q̄ a relatione ad Cęlum, sicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimę regionis in duo hemisphęria, uel ēt in plures terræ plagas, quas uarijs modis sol respiciat ut propinquus, uel remotus; hę nanque omnes à Cęlo uarias qualitates adipiscuntur, quæ uel sunt singulis elementis exquisitè naturales, uel à naturalibus recedentes, idque modò parum, modò ēt multum, ita ut sint ēt quandoque ita præter naturam alicuius elementi, ut sub illis qualitatibus diu seruari nequeat, unde multæ elementis mutationes cōtingunt, ut omnibus manifestum est: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum causam actionem cœlestem esse diximus. Tertio loco illud statuimus, quod mirum quidem fortasse videbitur, sed tū ab Arist. clarè asseritur, tū rationi est maximè consentaneum, frigus nō habere causam equiuocam posituam, sed priuatiuam tantum, nā ex priuatione causarum gignentium calorem producitur frigus: de causa quidē vniuoca non negamus a frigido generari frigidum, & a calido calidum; sed dum causam primam, & præcipuam quærimus, quæ uocatur æquiuoca, calidum omne producitur a Cęlo per lumen, & motum, frigidum uerò oritur ex priuatione utriusq; actionis cęlestis; id enim, in quod neutro modo Cęlum agit, manet necessariò frigidum: hoc fuit apertè ab Arist. pronuntiatum in memorato quarto capite primi Meteorologicorum, qn̄ dixit elemēta frigida esse frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc sunt interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius authoritate non acquiescentes de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui ueri philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent; sed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictū Aristotelis in alias sententias extorserunt, quia

Elementorum, & primarū qualitatum duplex consideratio.

Omnes elementorum qualitates tribuuntur à Cęlo.

Frigus non habet causam æquiuocam positiuam.

verũ, & clarum eorum verborum ſenſum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus illa Ariſtotelis verba non habere alium ſenſum, quam illum ipſum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquẽs ibi Ariſt. ait ipſum produci a cœleſtis motus priuatione, ita ut illa elementa, quæ in orbem à Cœlo non aguntur, frigida maneãt, niſi aliquid caloris à radijs aſtrorum recipiãt. Hoc autem non eſt ita abſurdum, vt fortaſſe videtur, ſed conſentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: ſi enim calor & frigus ſunt primæ qualitates, non poſſunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, a qua producantur, ſed producuntur, & conſeruantur à Cœlo; at Cœlum ſua actione non generat niſi calorem, eſt enim calor qualitas multo nobilior, quæ ad frigus refertur tanquam habitus ad priuationem: quanquam .n. frigus habet naturam poſitiuam, tamen reſpectu caloris habet locum priuationis; ideo ſicuti calor prouenit ab actione cœleſti, ita à priuatione actionis cœleſtis oritur frigus: quoniam enim nullum eſt corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expers eſſe poſſit, calor autem prouenit ab actione cœleſti, neceſſe eſt vt frigidum ſit quicquid cœleſti actione participare non poteſt; neque ob id dicimus frigus conſequi ipſam inferiorũ corporum naturam, iam enim Ariſtoteles dixit totam hanc inferiorem materiam non eſſe ſecũdùm ſe calidam, vel frigidam actu, ſed poteſtate ſolum, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare ſeclusa actione cœleſti neceſſe eſt hanc inferiorem materiam nec calidam eſſe nec frigidam; ſed conſtituta actione cœleſti oritur in hoc inferiori mundo neceſſitas caloris, & frigoris, & vtriuſque qualitatis generatio pendet a Cœlo, & habet utraque relationem ad Cœlum, illa enim quæ cœleſtem actionem recipiunt, calida fiunt; quę verò non recipiunt, illa manent frigida, quia non eſſe calidum eſt eſſe frigidum: hæc fuit Ariſtotelis mens in illis verbis, quam ſequens Auerroes ſecundo de Cœlo commentario.94. dixit, remotio a motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, ſicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in epitome Metaphyſica tractatu quarto capite decimotertio inquit, elementa ex neceſſitate ſunt producta à magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem inſequitur leuitas, priuationem autem motus inſequitur oppoſitum, ſcilicet frigus, & grauitas: quemadmodum enim in ſubiecto apto neceſſe eſt ut priuatio adueniat recedente habitu, ita in corporibus inferioribus neceſſe eſt vt vbi non eſt calor, ibi ſit frigus; quia frigus vel eſt priuatio caloris, vel qualitas neceſſario inſequens priuationem caloris; & quum ſit prima qualitas nullam in his inferioribus priorem habens, non eſt præter rationem ſi in hac ſola contingat ut habeat cauſam priuatiuam, quamuis habeat naturam poſitiuam: in alijs verò ſecundis qualitatibus hoc euenire nō poteſt; quum enim proueniãt omnes ex actione harum primarum, neceſſe eſt vt earum quælibet habeat cauſam poſitiuã. Habemus etiam aliud Ariſtotelis teſtimoniũ in primo Meteorologicorum capite de nube, vbi dicit vaporem in media aeris regione refrigerari tum à loco, tum quia calor, a quo elatus eſt in ſublime, ipſum derelinquit; putauit igitur ad frigoris generationem ſatis eſſe ſi calor recedat: in ſecundo etiam libro de ortu & interitu inquit, per acceſſum ſolis ad nos generationẽ fieri, per receſſum verò interitum; atqui ſol nō agit niſi calfaciẽdo, & ſolem recedere nil aliud eſt, quam non agere, & ſuæ actionis beneficium non conferre; ſed etiam abſq; Ariſtotelis teſtimonio experientia, & reſ met ipſa declarat præſentiam ſolis calorem generare, abſentiam verò frigus abſque vlla alia cauſa: quare ex priuatione actionis cœleſtis producitur in hoc mũdo inferiori frigus, ſicuti ex ipſa actione calor, ita vt omnis virtus huius mundi inferioris à cœleſtibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera ſententia de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. VII.

HIs iactis fundamentis nō eſt difficile declarare omnium regionum aeris qualitates, & earum cauſas adducere: quanuis enim determinata ſit aeris natura, & ſtatutæ eius qualitates, & earum gradus illi perfectè naturales, & talem aerem apta ſint cœleſtia corpora ſua actione producere, & conſeruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, & ex varijs ſitibus reſpectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus ſuis qualitatibus intra quoſdam terminos, ita vt poſſit vel diutius, vel breuius aeris natura ſeruari, vel etiam nequeat ſeruari, ſed in aliud elementum mutetur. Primùm quidem certum eſt ſuperam aeris regionem calidam reddi a motu, circumagitur .n. inceſſanter a Cœlo, quum nulli montes impediant; ſed quia non tantus ibi fit motus, quãtus in ſupremo loco, ideò nec tantus calor, ſed minor, & remiſſior fit, eumq; credere poſſumus eſſe aeri naturalem; Ariſt. autem in quarto illo capite primi Meteorologicorũ dicere videtur eum aerem eſſe ſiccum, quia ſimul accipit duo elementa ſuperiora, ignem, & aerem, tãquam vnum corpus; adde quòd pars quoque illius aeris ſublimior, quæ igni propinqua eſt, vergit ad ignis naturam, & reſpectu inferioris aeris

Prima regio qualis ſit.

Infima regio qualis sit.

sicca appellari potest. Infimæ aũt huius nostræ regionis aer absq; dubio calidus est, & humidus, vt ibi Arist. ait; nam calidus fit à Cęlo tum per motũ, tum maximè per lumẽ a terra refractum. sed a motu debilissimũ calorem recipit, a radijs aũt validiorem; ꝙ enim motus Cęli ad terram vsq; perueniat negare minimè possumus. experientia nanque hoc docet in Oceani nauigatione, quæ longe celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, q̃ ab occidentali ad orientalem, quod inditio est aquã Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer ois circumuoluitur, sed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox sit; hic aũt tardus est tum propter magnam a Cęlo distantiam, & minorẽ circuitum, tum ẽt propter montes, qui si cũ non omnino prohibent circunferri, saltem retardant, nec sinunt motum esse velocem: ideò quando Arist. asserit motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, nõ absolutè hoc negat, sed solum negat de motu valido, & apto ad gignendum notabilem calorem; tali nanque motu fertur sola supera aeris pars, quę ob id est valdè calida; media uero & infima debilẽ motum habent, a quo non nisi debilissimum calorem adipiscuntur: testatur aũt hoc Arist. in primo Meteorologicorum in initio capitis de nube, vbi dicit terrã calfieri tum a radijs, tum ab ea, quæ desuper est, caliditate, necesse enim est ut aer mediæ. & infimæ regionis ex contactu superi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & caloris, & motus: sed nisi alium hic aer noster calorem haberet, frigidus admodum esset. calidus aũt ualde redditur a radijs astrorum, præcipue uerò solis a terra refractis. ut experientia declarat: qñ enim radij uehemẽter agunt, magnum sentimus calorẽ, ut æstiuo tempore; hieme aũt longe minorem & quandoq; ẽt frigidissimum aerem hunc iudicamus, qm tunc a radijs quoq; debiliter calefit: ideo infima hęc regio non vbique est ęquè calida, neq; oibus temporibus, sed modo magis, modo minus, pro temporum, ac locorũ diuersitate, qua fit ut radij uel ualidius, uel debilius terram percutiant: est præterea humidus tum secundùm propriã naturã, quum sit aer, tum quia defert cõtinuè uapores humidos, qui ab aqua, & a terra madefacta exhalantur; ab his aũt non fit aer humidior. quam secũdùm se esset, quippe quum suapte natura sit humidissimus, sed humidior fit respectu nostri, qa habens uapores aqueos aptior est ad humectandum; nam experientia docet humiditatem aqueam magis humectare, q̃ humiditatem aeream, nec tñ aqua est humidior aere; sed id fit ꝑꝑ aquæ crassitiem, quæ facit ut magis hæreat corporibus, proinde magis humectet.

Media regio qualis.

Media vero regio frigida est, & humida, nõ tamen extreme frigida, sed respectu naturæ aeris, quæ maiorem calorẽ postularet; illa enim regio aliquid habet caloris, sed parum, neq; est penitus frigida, quia corpus illud non posset esse frigidissimum, & esse aer; testatur autẽ eius raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia omne rarũ est calidum & omne leue est calidum; sed frigidus vocatur comparatione superioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, unde frigidus vocatur, a Cęlo; qñ, vt ante dicebamus, omnis calor & omne frigus in elementis a Cęlo prouenit; calorem quidem aliquem adipiscitur a contactu superioris aeris calidi, & a motu aliquo, debili tamen quo participat: adde ꝙ trãseunt ẽt assiduè per illam regionem exhalationes calidæ superam regionem petentes, a quo transitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectũ uerò maioris caloris habet ex defectu duarum causarum facientium calorem; neq; enim ad illam partem perueniunt radij a terra repercussi, neque ita a Cęlo circunfertur, ut superus aer: quanuis igitur aeris natura sit calida, seruatur tamen in elementis naturalis calor a Cęlo, proinde ubi aer actionem cęlestem nõ recipit, uidelicet nec motum in orbem, nec lumen repercussum, necesse est ut calor naturalis deficiat. & ille aer sit minus calidus quam aeris natura exquisitè perfecta requirat; adeo ut uel diu possit aer seruari sub illa quantitate, si concedamus eam esse intra terminos latitudinis naturalis; uel saltem aliquandiu, si sit extra terminos nil enim ex hoc sequitur absurdi; sed sicuti aqua feruens seruatur aliquandiu aqua, tametsi præter suam naturam affecta, ita aer quoq; sub nimio frigore seruari aliquandiu potest antequam intereat. Ex his colligere possumus mediam illam regionem esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiæ: quanuis enim ratione motus debiliorem habeat calorẽ aer infimus, quam aer medius tamẽ adiectis radijs aer infimus fit aere medio longè calidior: quando igitur uapor calidus & humidus ex aqua calfacta genitus in sublime fertur, fouetur primũm, & conseruatur a calore radiorum in hac infima aeris regione, ideò seruatur leuis, & ascendit, donec radiorum repercussio, & ascensus ipsum comitatur; sed quando ad mediam regionem peruenit, deseritur a calore radiorum, & incipit a loco refrigerari, transit enim a calidiore ad minus calidum locum, qui respectu calidioris est instar frigidi, & præstat operam frigidi, itaq; condensatur uapor, & in nubem vertitur, & iterum in aquã, & deorsum fertur. Notandum autem summopere est nõ a solo illius loci frigore aquam ex uapore generari; aer. n. ille est minus frigidus quam aqua, quũ sit actu aer, quare nõ potest agere ultra proprias uires, & aquam generare, sicut antea dubitando dicebamus, sed uapor calidior sumit principium refrigerationis, atque densationis a loco frigidore,

ßiore, & incipit tendere ad suam pristinam aquæ naturã: quare incipit vti viribus proprijs, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit.n. aqua, quæ postea à calore fuit aliquantum distracta a sua natura, & in vaporem conuersa; ideo quando vapor accipit primum mutationis impetum à loco frigidiore, & refrigeratus condensatur, roboraturq; in natura propria, confert etiam proprias vires, & transit iterum in aquam; hinc autem fit vt in aquam mutatus frigidiorem adhuc reddat locum illum, quemadmodum etiam vinum generosum in ventriculo est prius actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, postea verò proprijs viribus vtens fit calidior ventriculo, & retribuit ipsi maiorem calorem, quam ab eo acceperit: vnde colligimus aliquam etiam esse causam positiuam frigoris mediæ regionis, non tamẽ primariam, sed secundariam; quum enim locus ille primùm sit frigidus ex priuatione duarum causarum facientium calorem, ob idque aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos in hoc quoque infimo aere experimur; nam post casum pluuiæ, vel grandinis sentimus aerẽ, per quem transiuit, refrigeratum.

Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

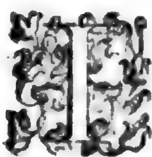

HÆc, quam declarauimus, sententia ex eo maximè confirmatur, quòd per eã omnes, quas antea tetigimus, difficultates soluuntur; id enim, quod potissimũ omnes conturbabat, erat quomodò ille aer possit esse frigidissimus, & perpetuò durare in illa affectione sibi violenta, ac præter naturam: nos autem dicimus non esse locum illum extremè frigidum, sed aliquid habere caloris, esse autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque esse idoneam causam generationis nubiũ, & pluuiæ; num aũt ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, nõ est facile iudicare, sed vtcunq; dicamus, nihil absurdi sequitur: si .n. prædictis terminis contineri statuatur, non est dubitandũ quomodo cum illo debili calore possit aer durare, quum sit naturalis; videmus.n. hominẽ quoq; diu viuere, licèt non habeat humanam temperaturam exquisitè perfectam, & naturalẽ, satis namq; est si sit intra terminos latitudinis naturalis, quamuis recedens ab exquisitè perfecta: si vero dicamus calorem illum adeo debilem esse, vt terminis caloris aeri naturalis non concludatur, concedimus illam qualitatem esse aeri præter naturam, & aerem illum frigidiorem esse, quam aeris natura patiatur, proinde sub illa qualitate seruari diu non posse, & post tempus aliquod densari, & in aquã conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aerem illum tanquam ad subiectum idem numero, sed potius ad locum est referendum, inest enim perpetuum frigus illi loco, sed non eidem aeri numero, siquidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer succedit à supera vel ab infera parte, ne detur vacuum, isq; alius aer similiter ab illius loci frigore in aquã mutatur: inesse autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi spatio, quod absque contento corpore nihil est, sed corpori spatium illud occupanti: nam ob talem situm, respectumq; ad Cœlum necesse est vt quodcunque corpus locum illũ occupet, ita afficiatur; itaq; si idem numero aer perpetuo locum illum adimplere perseuraret, dubium vtique maximum esset quomodo id, quod est præter naturam, possit esse perpetuum; sed quum non idem ibi semper existat aer, sed alius, & alius, & ab illius loci natura patiatur, atque mutetur, hoc est a Cœlo, dum locum illum occupat, nulla possumus vrgeri difficultate. Illud quoq; dubium solutum iam est, quomodo ille aer possit vaporem mutare in aquam, & agere vltra proprias vires; dat.n. vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior est, sed postea vapor vtitur etiam proprijs viribus; & quum omnis calor in elementis à cęlesti actione conseruetur, is autem locus non sit aptus ad tantum calorem conseruandum, quantus aeri conueniens est, necesse est ut tãdem uapor ille in aquam vertatur, quũ in aerem verti minimè possit. Illud quoque, quod dubium, & incredibile videbatur, effectũ positiuum habere causam priuatiuã, diximus in frigore & possibile, & necessarium fuisse; & huius rationem adduximus, quam repetere operæpretium non est. Possumus autem etiã per experientiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit id, quod etiam alijs pluribus contigisse audiui, vt ascendere ad summitatem vsque montis Veneris, qui omnium in Patauino agro altissimus est, ibi per totũ diem habui aerem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me visione vallium prohibebant, vesperis aũt postquam de illo monte descendi, inueni factã eo die in infera parte magnam pluuiam, quum in montis cacumine nihil pluisset; ex eo intellexi me transisse per mediam aeris regionẽ, in qua est facta pluuia, nec tamen eam sensi frigidissimam, immo vix aliquam animaduerti differẽtiam frigidioris, & calidioris aeris: nam æstiuũ tempus erat, & pro æstiuo tempore eram vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur illa non est absolutè frigida, sed solùm comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoq; veritatis testimo-

Experientia.

testimonium præbent stillationes aquarum: videmus enim è rosis in stillicidio existentibus supposito igne vaporem eleuari, & in operculum stillicidij incidentem condensari, & in aquam mutari; attamen si operculum illud manu tangamus, valde calidum est, & quandoque ita calidum, vt manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; qui enim fieri potest vt, quum sit calidum, mutet vaporē in aquam, si facere id non potest, nisi refrigerando? dicendum igitur est operculum illud, licèt calidum, frigidi tamen operam præstare respectu vaporis ascendentis calidioris ob suppositum ignem; a re igitur calida potest per condensationem aqua generari, quia dum agit vt minus calida, agit vt frigida: quare non est necessarium vt aer mediæ regionis, si debeat vaporem in aquam mutare, sit frigidissimus, sed satis est si sit minus calidus, quam inferus aer, & quam vapor, qui per inferum aerem elatus ad mediam regionem perducitur.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ. Cap. IX.

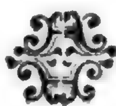

Illud quoq; hanc sententiā confirmat, quòd aliæ, quas antea memorauimus, si cum hac cōferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita vt cęteri omnes huius sententiæ nostræ veritatem confiteri videantur. 1. Sententia. Primùm quidem illi, qui dixere mediam regionem esse frigidā, quoniā vtraq; causa calorem faciente destituitur, omnium verissimam sententiam protulerunt, sed eam non declarantes, nec rationem vllam afferentes cur effectus hic positiuus causam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maximè rē hanc reliquerunt; nihil etiam de mediæ regionis calore dixerunt, ita vt extremè frigidam esse videantur existimasse: nos verò aliquem esse illius partis calorem ostendimus, debilem tamen, & tum ipsius caloris, tum debilitatis, quę frigoris nomine significari solet, causam adduximus; eamq; omnino in Cœlum retulimus. 2. Sententia. Alij verò, qui illius frigoris causam dixerunt esse vapores refrigeratos, & aquam ex is genitam, verum quidem dixere, sed primariā causam prætermittentes solam secundariam attulerunt; prius enim quam a pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus est ex defectu illarum duarum causarum, & prius vaporem refrigerat, quam a vapore refrigeretur. 3. Sententia. Opinio autem aliorum de antiperistasi falsa quidem absolutè est, quoniam ea concessa nullus calor ab igni, & ab aere supero ad nos perueniret, cuius contrarium Arist. pronunciauit: præterea secundùm istos maximū esset illius regionis frigus, & ibi posset grando generari, quod negauit Arist. dicens eam gigni in infera regione per antiperistasin, non in media; quare in media antiperistasin fieri non putauit: videntur tamē isti modo quodam veritatem significasse, & similitudine quadam decepti nomen antiperistasis vsurpasse; nam frigidam esse partem illā constituunt, hoc est & supero, & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorū frigidam; hoc autem dicere est eam dicere destitutam tum motu in orbem, à quo pars supera calefit, tum radijs a terra refractis, à quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aeris medij ad superum, & ad inferum cognouerunt, quam minus rectè antiperistasin appellarunt, quum potius comparationem appellare debuerint; reuera enim medius aer comparatione aliorum est frigidus, non antiperistasi. Tandem ad rectum sensum trahi potest sententia Alberti: 4. Sententia nam si intelligat in aere medio esse duas distinctas qualitates, calorem naturalem manantem a natura aeris, & frigus aduentitium prouenieus a defectu causarum calorem facientium, reijciendam esse eius sententiam arbitramur, quia calor & frigus non possunt simul existere in eodem subiecto vt duæ distinctę qualitates; quemadmodū etiam si & in supero, & in infero aere dicat esse duos calores numero distinctos, vnum naturalem alterum accidentalem, falsum dicit, quia duo accidentia eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto, & omnis calor, atque omne frigus in vniuersitatibus elementorum, atq; in magnis eorum partibus prouenit a Cęlo, nec per id stat quin dicantur esse elementis qualitates naturales. At si intelligat in aere medio vnam tantùm esse qualitatem, quæ, quum absolutè sit calor aliquis, dicatur tamen frigus comparatione superi, & inferi aeris, proinde eadem sit qualitas re, quæ sola ratione distinguatur, vera est eius sententia; quemadmodum etiam admitti potest id, quod de supero, ac de infero aere dicit, si intelligat aerem habere vnum tantummodo calorem numero, eumq; a Cęlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, idest exquisitè cōueniens naturæ aeris, at secundùm aliquem gradum excedat terminos perfectę naturales, ita vt sit idem numero calor, duo autem dicantur secundùm rationem; in hoc enim solo sensu vera est Alberti sententia: num autem ipse ita senserit, dubium est, idque ego asseuerare non audeo, sed alijs eius verba perpendentibus considerandum relinquo.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE CALORE COELESTI.

Astra non ideo calefacere, quòd ignea sint. *Cap. I.*

Oelestia corpora in hoc mũdo inferiore calorem producere ita manifestum est, vt nulla probatione indigere videatur: de modo autem, & ratione ambigitur. Non defuere prisci philosophi, qui nimium sensui tribuentes dixerint astra calefacere, quia sunt ignea: quam sententiam sequutus postea est Ioannes Grammaticus, qui hac in re Aristotelem deserere, atq; oppugnare ausus est, vt legere possumus in eius commentarijs in primũ Meteorologicorum. Aduersus hanc opinionem non est quod disputare in præsentia velimus; satis enim ab Arist. explosa est tum in 1. lib. de Cœlo dum ostendit Cœlum non esse naturæ elementaris, sed corpus quintum nulli interitui, nulliq; alterationi obnoxium; tum in primo Meteorologicorum, vbi alijs quibusdã argumentis ad eam reprobandam vsus est. Dimissa igitur naturæ cęlestium corporum cõsideratione, quæ a nostro præsenti instituto aliena est, si quidem de solo calore a cęlestibus producto dicendum nobis proposuimus, signis quibusdam manifestissimis contenti erimus, quibus ostenditur non ideo astra calfacere, q ignea sint. Primùm quidem si sol esset igneus, & hac ratione calfaceret, non minus in hieme calfaceret, quam in æstate, quia propter Cœli rotunditatem sol in omnibus Cœlį partibus æquè distat a nobis; quare siue sublimior incedat, ut in æstate, siue humilior, vt in hieme, eũdem facere calorem deberet: quoniã, vt in hoc igni nostro experimur, eadem eiusdem ignis distantia eundem calorem facit, resque ita est manifesta, vt omni dubio careat: quòd si in radiorum repercussionem productionem caloris referamus, clara est huius temporum dicrimnis ratio, ut mox ostendemus: adde quòd si sol esset igneus, deberet iuxta Astrologorum opinionem magis calfacere in hieme, quàm in ęstate, quia in hieme propinquior nobis est, quum sit in perigæo, in æstate autẽ remotior, quum sit in apogæo, quam uocant augen. Prætere a si sol esset igneus, ideoq; calfaceret, media aeris regio, tanquàm illi propinquior, magis calefieret, quam hæc infima, quæ remotior est; quare nulla afferri ratio posset generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec vlla fieret densatio, si a frigidiore ad calidiorem transiret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia videmus radios solis transeuntes per ampullam accendere stupam in altera parte positam; cuius rei nulla ratio secundùm eam opinionem adduci potest, & cur sine ampulla stupam non accendunt: nam si sol esset igneus, deberet etiam magis calefacere nullo interposito corpore, à quo aliquod fieri calefactioni impedimentum necesse est, ut in igni nostro experimur; nam per interpositum vitrum transit quidem ad nos lumen ignis, at non transit calor: sed si solem dicamus calfacere per lumẽ, ratio manifesta est, quoniam in ampullą, & in vitro cauo multi radij congrediuntur, & fiunt unus radius; ideo qui dispersi debiliorem vim habebant, ij coniuncti, & uniti magnam adipiscuntur, & accendunt propinquum aerem, & per illum etiam stupam. Ex his & alijs eiusmodi præter argumenta, quę ab Arist. afferuntur, manifestissimè ostenditur astrą non esse ignea, nec formaliter calida, sed virtute tantummodò calida, quia sunt apta producere in alijs calorẽ: quomodo ergo producant, quum calida non sint, id nobis in pręsentia considerandum proponitur.

Opinio antiquorum, & Ioannis Grammatici Cofutatio.

Sen-

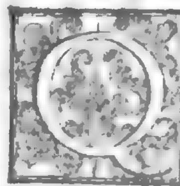
Sententia Aristotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. Cap. II.

SI Aristo. legamus in contex. 42. secundi libri de Cœlo, tum passim in primo Meteorologicorum, duo ab eo ponuntur modi; quibus cœlestia corpora calfaciant hæc inferiora, unus per motum, alter uero per lumen, & radios; quem utrunque declaraturi ordiemur a motu. Declarans Arist. in memorato loco rationem cur a Cœli motu in his inferioribus calor generetur, eam totam in solis corpus referre videtur: inquit enim corpus solidum disgregare suo motu, & accendere aerem, si duabus conditionibus preditum sit; vna vt sit propè ipsum aerem, altera ut celerrimè moueatur: nam si remotum sit, non potest aerem à se longè distantem calefacere; si verò sit propinquum, & tardè moueatur, similiter non calefacit: oportet igitur ut & propinquum sit, & velocissimè moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas solū solem inter omnia astra obtinere inquit Arist. nam luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tardè mouetur, quia paruum circuitum facit; cętera verò astra celerrimè quidem mouentur, quum magnum ambitum magnumque spatium eodem temporo peragant, quo luna paruum; at nimium distant à corporibus inferioribus: sed sol vtrisque conditionibus sufficienter est pręditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circunfertur: putauit autem Aristot. orbem solis esse ordine secundum, & statim supra lunam collocatum, ita vt supra solem sit Mercurius, & supra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars, & Iuppiter, & Saturnus; sed Astronomi certis obseruationibus inuenere solem non secundo loco, sed quarto esse positum, nempe supra lunam, & Mercurium, & Venerem: attamen Arist. sua illa opinione constituta, quòd sol sit statim locatus supra lunam, ex hoc eius positu probat solem esse sufficientem causam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & satis illi propinquus sit, & satis velociter moueatur, quæ ambæ simul iunctæ conditiones nulli alij astro præter solem competunt: facere autem videtur Arist. in prædicto loco talem syllogismum; motus velocissimus solidi corporis per aerem factus disgregat, & accendit ipsum; sol autem est corpus solidum, & satis propinquum aeri, & celerrimè mouetur; ergo disgregat, & accendit aerem, & ita calorem generat suo motu. Huius ratiocinationis utraque propositio magnis difficultatibus vrgetur, ideo vtranq; separatim nos considerare oportet.

Sententia Arist. de loco solis.

Quomodo motus generet calorem. Cap. III.

QVod ad maiorem propositionem attinet, eius veritas omni dubio caret, experientia nanque docet motum celerem generare calorem, & Arist. hoc tanquam manifestum pronuntiauit tum in contex. 42 secundi libri de Cęlo, tum in cap. 4. primi Meteorolog. Sed ratio non ita manifesta est, & de hac inter philosophos non parua est controuersia, alij nanque dicunt hoc competere motui absolutè quatenus est motus: alij uerò non quatenus est motus, sed quatenus est localis motus: utrique tamen decipiuntur, quia facere calorem neque motus absolutè sumpti, neque localis motus naturam consequitur: si enim per se id cōpeteret motui, uel per se locali motui, oporteret per regulam logicam omni motui competere, uel omni locali, quod tamen falsum est; non omnis enim motus, neque omnis motus localis calorem generat: nam siquid tardo motu feratur, nullum generat calorem, prætereà nisi solidū, ac durum sit, etiamsi uelociter moueatur, nō facit calorem, sicut experientia declarat, & ut asserit Aristo. in memoratis locis. Propterea rectius alij sentiunt, qui dicunt motum facere calorē non per se, sed per accidens, hoc est non primariò, & quatenus est motus, sed per aliud, & secundario; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, ut ibi Arist. ait; quocirca motus per rarefactionem, & attritionem generat calorem, hoc est per illas cōditiones, per quas extenuat, & atterit quum. n. non detur corpus rarius aere, nisi ignis necesse est, quando aer a uehementi motu conteritur, & rarior fit, ut transeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alij non considerarunt: ex his. n. colligi vr attritionem esse caloris immediatā causam: quia si motus nō per se, sed per attritionē calefacit, attritio igitur per se caloris est causa; hoc tamen non uidetur dicendum, quoniam è contrario uidemus motum esse causam tenuitatis, & raritatis; agens. n. calor in aquam extenuat ipsam, & in uaporem cōuertit; atqui non potest calor esse cā attenuationis nisi effectrix: sic etiamsi attenuatio sit cā caloris, non potest esse nisi effectrix; ergo duę res erunt sibi mutuo causæ in eodem genere causæ, quod nullo modo dicendum est. Dubium hoc nō leue est, nec tamen ab aliquo fuit animaduersum, licèt quotidie experiamur, calorem, & raritatem se mutuo consequi: nam omne extenuatum fit calidum, uel, si erat calidum, fit calidius; & è contrario id, quod calefit, rarius, ac tenuius euadit; quare hæ duæ qualitates se mutuo producere videantur.

Aliorū opiniones.

Cōfutatio.

Opinio vera.

Dubium.

Solutio. videntur. In hac difficultate ego dicendum puto calori, tanquam primæ qualitati, principem esse locum tribuendum, proinde ipsum esse effectricem causam raritatis, ac tenuitatis, sed non raritatem esse causam caloris; credendum enim est primam qualitatem esse causam secundæ, non secundam primæ, quod possumus etiam argumento à contrarijs desumpto comprobare: sic enim calidum ad raritatem se habet, vt frigidum ad densitatem, contrariarū enim causarum cōtrarios oportet esse effectus; sed frigidum densitatis est causa, non densitas est causa frigoris; similiter igitur non est raritas causa caloris, sed calor causa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrariū, quo ostendi videbatur raritatem esse caloris causam, propterea quod motus non per se calefacit, sed per rarefactionem; dico calorem, & raritatem se mutuò consequi vt causam & effectum reciprocabiles, dum considerantur in simplicibus, de his enim loquimur, non de mistis, quorum alia est ratio ob contrariorum elementorum concursum; igitur ubi causa & effectus reciprocātur, quemadmodum posita causa ponitur effectus, ita & effectu posito ponitur causa, nec propterea fit vt effectus sit causa suæ causæ, sed est præparatio ad eā in subiecto recipiendam: quando .n. agens uult formam aliquam substantialem introducere, prius materiam pręparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis aduenit forma, nec ob id sunt causa formæ, sed potius effectus illam consequentes: qm igitur in elementis raritas est effectus caloris, calor .n. extenuat, & rarefacit; est etiam materiæ præparatio ad calorem introducendum, sicuti etiā calor est præparatio materiæ ad recipiendam formam elementi calidi, neque ob id est causa formæ: quando igitur dicebamus motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem ac tenuitatem esse caloris proximam causam, sed potius effectum, & pręparationem ad calorem recipiendum; causæ aūt caloris sunt illę conditiones, quæ adiunctæ motui faciunt vt motus atterat, nempè soliditas mobilis, ac velocitas motus, & siquæ alię sunt, quæ faciunt vt motus rarefaciat, & atterat; non enim solus motus attenuat, sed motus cū statutis quibusdā conditionibus, sicuti dictum est. Illud pręterea hac in re est annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus ut à motu calor producatur, nō sufficere, nisi in illo quoq; corpore, per quod fit motus, & in quo calor est generandus, sit aptitudo ad calorem a motu recipiendum, etenim agens nō agit, nisi in patiente ad recipiendum idoneo; corpus igitur, per quod fit motus, oportet esse tenue, & rarum, & naturaliter calidum; quia si densum sit impedit mobile ne velociter moueatur, eiq; ita resistit, vt nequeat motus tantam habere velocitatem, quanta ad atterendū corpus illud requiritur; si .n. sagitta ab arcu emittatur per aquam, non calefit aqua, nec plumbeus mucro liquescit; igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denso non potest calorem largiri, sed agente validiore opus est ad mutandam substantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, vt igneo calore alterante aquam, & mutante in vaporem, quia motus non potest solus facere hāc mutationem: hinc rationem colligimus cur Arist. in prędictis locis solum aerem nominauit, in quo factus motus generare calorem possit, inquit .n. atteri aerem a motu veloci corporis solidi, & ita accendi; in alijs verò densioribus elementis id ob rationem prędictam fieri non potest; ignem autem non nominauit, quia nihil dari pōt rarius aut calidius igni, proinde motus rapidissimus potest quidem igni conseruare calorē, & raritatem, sed calidiorem, aut rariorem facere non potest; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conseruari asserimus, quod sine illo motu non conseruaretur; sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorem, vt est generatio summi caloris in non habente summum, ideo Aristo. tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur; nos verò inde colligere debemus idem efficere motum etiam in igni, quia licèt calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipsum cōseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis velocissimè fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immò aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio .n. est, quòd aqua est corpus natura frigidum, ac densum, quare non potest a motu calorem recipere; non est ēt tanta illius motus velocitas, vt atterere propinquum aerem possit; neq; ipsum aquę corpus durum, ac solidum est, quale ad atterendum aerē esse oporteret; & quanuis motus ille dicatur velocissimus respectu aquæ, quæ est minus agitabilis, quam aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideò potius contingit ut propinquus aer a contactu aquę frigescat, quam vt ab eius motu calefiat; quòd verò quiescens aqua sit calidior, quam mota, id non fit propter quietem; quies enim ad calorem generandum apta per se non est, sed quia firmius recipit actionem agentis calfacientis, scilicet percussionē radiorum solis, & tangit aerem calidum contiguū, quam aqua fluens; hæc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis, quiescens verò eam expectat, & magis recipit. Nō est aūt quòd de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præsentia non de viuentibus, sed de inanimatis loquimur, nempe de motu veloci corpo-

Calor est causa raritatis, non raritas caloris.

Cur aqua ex motu nō calefiat.

Aqua quiescens est calidior, quā mota.

Cur alal ex motu in calefcat.

corporis solidi per aerem facto; & de hoc solo Arist. loquitur in prędictis locis, vt legentibus manifestū est: animal verò alia ratione calefit ex motu; quum .n. omnis actio in animali per spiritus absoluatur, ambulante aiali transeunt spiritus ab internis partib. ad externas, ideo ex magno spirituum concursu externę aialis partes incalescunt, sed non per attenuationē, per hāc n. in solo aere fit calor ex motu veloci corporis solidi, vt dictum est. Possumus aūt ex his, quę diximus, sumere interpretationē illius propositionis Auer. in cōmen. 42. secundi libri de Cęlo, motus est perfectio calidi quatenus est calidū, est.n. vera non formaliter, sed causaliter, motus.n. non est actus, & forma caloris, sed est productiuus, & cōseruatiuus caloris; inquit autem, quatenus est calidū, qm̄ ea est caloris elementaris natura, vt a motu pendeat, & conseruetur, tanq̄ à causa prima, vt Arist. significauit primo Meteorol. cap. 4. qn̄ dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida verò ex immobilitate esse frigida; ideò ignis sua natura calidus superum locum petit, vt ibi à Cęlo circunuoluatur: notare aūt in ijs verbis debemus Auerroem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidū, quia de motu falsum dixisset; quum.n. non oīs motus faciat calorē, ideò non quatenus motus, sed quatenus ijs cōditionibus prędítus, quibus attritionem aeris faciat: sed calori per se cōpetit generari, & conseruari à motu, plurium.n. rerum inter se comparatarum ea est cōditio, ut huius ad illam respectus sit essentialis, illius verò ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris logicis diximus.

In secundo libro de propositionib necessarijs.

Dubitatio contra Arist. de modo, quo Cęlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IIII.

Argumentum cōtra Aristot.

PEr hęc maior propositio satis, vt arbitror, declarata est, in minore aūt lōgè maior difficultas inest, eaq; tanta est, vt vix Aristot. defendi posse videatur; dixit.n. solum corpus solis esse sufficientem cām generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia satis propinquū est, & satis velociter mouetur: Sed hoc difficultate manifesta, & ardua vrget, quia motus solidi corporis tunc tm̄ atterit, qn̄ non modo propè est, sed ēt tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, vt ipse Arist. docuit in 7. libro physicę auscultationis, & in primo de ortu & interitu; sol aūt nō tangit inferiorem mundum, quia secundùm Aristo. est interposita saltem sphæra lunæ, at secundùm Astronomos itersunt ēt orbes Veneris, & Mercurij; qūo igitur sol mundum inferiorē calfacere pōt per attritionē, si ipsum nō tangit? posset quidem per orbem lunę calfacere inferiora, si prius ipsum lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis noster per aerem mediū in corporib. nostris calorē producit; at orbis lunę nullius caloris est capax, nec vlla pars cęlestis corporis calfieri, aut refrigerari pōt; nulla igit rōne vnr̄ hæc inferiora corpora posse à corpore solis calefieri per attritionē. Videns hanc difficultatē Alex. nisus est tueri Arist. & duas rn̄siones attulit. Vna est, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremū, quū illud non tangat, neq; agat in mediū, idq; exēplo satis noto cōfirmat: piscis.n. vocatus torpedo stupefacit manum piscatoris, dum adhuc retibus inclusus est, nec manum piscatoris tāgit, nec agit in rete medium, certum.n. est rete nō stupefieri, neq; esse capax stuporis; sic igitur ēt sol per orbem lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licèt neq; ipsum tangat, neque orbē lunę calefaciat. Hæc Alex. solutio ab omnibus reprobatur, præsertim a Io. Gram. in capite 4. primi Meteorolog. & ab Auer. in commen. 42. secundi libri de Cęlo, nam aduersatur Arist. in memoratis locis, qui voluit non posse agēs naturale agere in extremum, quin prius agat in mediū, propterea quòd necesse est oēm actionem naturalem fieri per contactum. Ad illud aūt, quod de torpedine dr̄ inquiūt falsum esse id, quod Alex. ait, torpedinē in rete mediū non agere; siquidē necesse est imprimi in rete aliquam affectionē, quę postea piscatoris manum stupefaciat; eaq; an sit stupefactio, an aliquid aliud, non est curandū; satis.n. est si aliqua affectio retib. imprimatur, à qua stupefiat manus piscatoris; est.n. fortasse refrigeratio vehemens, à qua retib. impressa stupor in manu piscatoris generatur. Prętera (inquit Iō. Gram.) quis asseuerare pōt non imprimi in rete eandē affectionem, nempe stuporem? dicere nanque retia carere sensu non est idoneam rationē adducere; similiter enim dicere possemus arbores in hieme non refrigerari, quia non sentiunt.

Prior solutio Alex.

Cōfutatio.

Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio. Cap. V.

Secunda solutio Alex.

HÆc Alex. considerans ad secundam solutionem confugit, & concedēs esse irrefragabiliter verā illā Arist. propositionē, agens naturale non pōt agere, nisi tangat, proinde nō agit in extremum, quin agat in mediū, dixit nō esse saltem necessariū vt in mediū imprimat eādē affectionem, q̄ imprimit in extremū, sed satis esse si vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; sol igitur potest in mundo inferiore calorem producere per orbem lunę medium, in quo si calorē non producit, saltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere possumus solem in orbe lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc solutio admitti potest. Primum quidem possumus negare lunam moueri à sole, nam si de proprio eius motu loquamur, mouetur luna non a sole, sed a motore proprio: quod

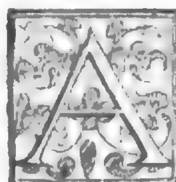
Cōfutatio.

ex eo etiam patet, quia luna est velocior sole: si verò diurnum motũ spectemus, luna nõ mouetur à sole, sed omnes orbes mouentur a primo mobili, seu potius ab vno motore primi mobilis, a quo totus cœlestis globus tanquã animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occasũ: adde quod Arist. in loco prædicto, quando dicit calfieri à sole mundum inferiorem, non intelligit à tota sphæra, sed à sola stella solis, hãc enim inquit esse corpus solidum, quod per attritionem calefacit; solis autem stella quẽ motum in lunæ orbem imprimat; ne imaginari quidem possumus. Prẹterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in mediũ vel eandem affectionem, vel aliam, non possumus intelligere in medio produci affectionem, nisi talem, quæ sit tanquam agens proximum, à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim assici rete tali affectione, quę per contactum stupefacere possit manum piscatoris: siue enim nota illa affectio sit, siue ignota, certum est eam talem esse oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agẽs naturale possit agere sine patientis contactu: nunc verò non est ignota illa affectio, per quam apud Aristotelẽ motus calorem efficit, est enim rarefactio, & attritio a motu facta; oportet igitur vel solem extenuare atque atterere orbem lunæ, quod quidem dicere non possumus, vel illi tribuere solum motum, à quo inferiora corpora atterãtur: at neque hoc dici potest, quia motus lunæ secũdùm Aristotelem magis est tardus, quam vt atterere, & per attritionem producere calorem possit; quamobrem dum motũ ipsũ, quo fertur luna, consideramus, à quocunq; is produci dicatur, ineptus est iuxta Arist. sententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert considerare à quonam motus lunæ producatur, an à sole, an ab alio, sed spectanda tantummodò est propria illius motus velocitas, quam Aristoteles minorem esse dixit, quam vt possit per attritionem generare calorem: itaq; sol neque per velocitatem motus lunæ atterit inferiora corpora, siquidem illa inepta ad atterendum est; neque per velocitatem propriã, quoniam hanc cum luna non communicat, neque per suam velocitatem tangit inferiorẽ mundum, aut in ipsum agit; sed a sola velocitate orbis lunæ patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quem sol lunæ tribuit, nihil est, quia vel nullum tribuit, vel, si id ei condonemus, ineptum ad calefaciendum tribuit; aliam verò excogitare affectionem nõ possumus, quam sol tribuat lunæ, & per quam inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in context. 21. primi libri de Cœlo attribuit Alexandro vt dixerit solem calfacere inferiora corpora, quia prius calorẽ imprimit orbi lunæ: sed hanc sententiã apud Alexandrum non legimus, eaq; nõ est consentanea opinioni Aristotelis, qui putauit cęlestia corpora expertia esse omnis alterationis, proinde nec calorem, nec frigus recipere posse: pręterea censuit Aristoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationẽ; igitur si motus solis calfacit orbem lunæ, necesse est vt extenuet, atque atterat ipsum, quod quidem nullo modo dicendum est: quocirca ego adduci non possum vt credam id vnquam dixisse, uel censuisse Alexandrum, quod ei a Simplicio ascribitur. Patet igitur vanas esse Alexandri solutiones, et per eas sententiam Aristotelis nõ defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam considerans Ioannes Grammaticus post longam disputationem contra Alexandrum tandem concludit Aristotelem defendi non posse, nec veram caloris causam attigisse: ipse verò sententiam suam proferẽs inquit cœlestia corpora calorem efficere, quia sunt naturaliter calida, & ignea, maximè autẽ omnium sol, vt apud ipsum legere possumus in memorato loco.

Simplicius de Alex.

Ioannis Grammatici opinio.

Alia Aristotelis defensio ab Auerroe adducta. Cap. VI.

Verroes in comm. 41. 2. lib. de Cœlo reprobata Alexandri solutione aliam ipse pro Arist. defensionem inuenit: statuit in primis fundamentum hoc satis apud philosophos manifestum, omnem facultatem materialem diuiduam esse ad diuisionem materiæ, proinde in maiori corpore maiorem esse potentiam, & in minore minorem; idq; etiam ab Arist. expressè ponitur in postremo c. 8. physicorum: hoc constituto inquit Auerro. quando alicui corpori attribuimus vim mouẽdi aliud corpus, eam dicimus illi inesse secundùm totã suæ substantię profunditatem, non tantùm secundùm illam partem, qua tangit corpus motum; vt exempli gratia, orbis lunæ circunuoluens elementum ignis non dr illã vim habere in illa tantùm parte, quæ est ad superficiẽ suã concauam, sed in tota suæ substantię profunditate, proinde quãto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœlestis globus sit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquàm animal quoddam magnũ, cuius motus est ille, qui diurnus dicitur, & ab Aristotele vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprij autem singularum sphærarum motus sint tanquam motus proprij membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerẽ non a solo orbe lunæ moueri, sed à tota omniũ sphærarũ cõgerie, in

Cœlum totum est veluti vnum animal magnum.

illa enim tota inest tota vis mouendi inferiorē mundum, quod etiam in epitome Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio apud Auerroem legimus; in singulis autem partibus illius totius inest pars tantùm potentiæ motricis, non potentia tota, ideoque singula pars propriam suam illius facultatis partē contribuit siue ipsi toti, siue saltem parti inferiorē mundum tangenti; parum enim refert an dicamus singulas Cœli partes toti Cœlesti globo contribuere suas partes facultatis motricis, an dicamus alias partes suam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundū, vt orbi lunæ; satis enim est si intelligamus totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo insitam esse, eius verò partē parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia minorem pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, vel minore illius materiæ portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quam pars vbi nō est stella, ideò plus etiam facultatis motricis habet stella, quàm pars stellam non habens: hinc fit vt stella solis maximam omniū habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & lucidissima, proinde ēt densissima, & plurimum in se illius materiæ continens; magnam igitur potentiæ partem contribuit; ob idq; illa pars orbis lunæ, quæ solis corpori substat, maiorem, quàm aliæ, habet vim mouendi, & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potētia, quam toti cœlesti globo sol contribuit. Quando igitur Arist. corpori solis ascribit facultatē attenuandi, & calfaciendi subiectum aerem non est accipiendum (inquit Auerr.) ipsum solum corpus solis tanquàm agens ab alijs stellis, & orbibus separatum; sed intelligendum est totam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus vnum continuum, in quo insit vna tantùm vis mouendi inferiorem mundū, & huius magnam partem contribuit a corpore solis ob rationem prædictam. Itaq; omne dubium tollitur, quia non est necessarium vt sol agat prius in orbem lunæ medium, quam in corpora inferiora; hoc.n. sequebatur, dū sol tanquam agens quoddam ab orbe lunæ separatum accipiebatur: sed quum sol non sit nisi pars agentis contribuens toti magnam partē facultatis motricis, actio in inferiorem mundū fit per contactum, quia vnum est totum agēs, nempe totus cœlestis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, ut ait Aristot. in secundo capite primi Meteorologicorum: huic autem toti partes omnes contribuunt proprias portiones facultatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neq; in partibus vnius agentis requiritur vt pars remotior à patiente imprimat aliquid in partem propinquā, sed satis est ipsa potentię communicatio, dum id, quod mouet, est totum quoddam, & vnum, cuiusmodi esse cœlestem globum dictum est.

Quòd responsione Auerrois Aristoteles non defendatur. *Cap. VII.*

IN hac Auerrois solutione duo consideranda sunt; vnum, an per eam satis Arist. defendatur & à prædicta difficultate vindicetur; alterum, an ipsa per se Auerrois sententia vera sit. Quod ad Arist. attinet, ego quidem arbitror eius verba hāc defensionem non recipere: nam si solum ipsum solis corpus spectemus, cui tanquàm agenti separato vim totam mouendi attribuamus, iā apertè fatetur Auerroes eam sententiam defendi non posse, quia sol inferiorem mundū non tangens in ipsum agere nequit; ob id illa, quæ ab Aristotele dicuntur, nititur Auerroes soli attribuere considerato tanquàm parti totius globi cœlestis magnam facultatis motricis partem contribuenti; attamen hęc interpretatio verbis Arist. non congruit, quoniam Arist. ita attribuit soli vim mouendi, & atterendi aerē, vt expressè excludat omnes alias sphęras tum superiores sole, tum inferiores, proinde considerat corpus solis ut agens separatum, non ut partem agentis; nam si totum globum putasset esse mouentem, & calfacientem inferiora corpora suo motu, solem autem esse partē plurimum illius potentiæ contribuentem, certè accepisset motum diurnum tanquam vnum totius globi motum, non ut multiplicatum, & in plures distinctum; prout in diuersis orbibus recipitur, & prout in luna tardior est, & in superioribus remotior ab elementis, quàm par sit, in sole autē satis velox, & satis propinquus; hoc enim est solem considerare ut agēs quoddam separatum, & ab alijs partibus Cęli distinctum: at secundùm Auerrois considerationem motus diurnus sumitur vt unus totius globi motus, qui mundum inferiorem calfaciat per contactum, proinde per illā attritionē, quæ fit à tanta motus uelocitate, quāta est in parte globi tāgente, hæc aut est illa uelocitas, qua orbis lunæ mouetur: quāuis.n. totū globū cęlestē dicamus atterere inferiora corpora per sui motus uelocitatē, tamē hoc nō efficit alia uelocitas, quam illa, quæ est in inferioris mūdi confinio, atq; contactu; ab hac.n. prouenit illa uelocitas motus in igni & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conseruat: itaq; nō erat cōsiderāda propria orbis solis uelocitas distincta ab aliorū orbium uelocitate; & ob id rō ab Auerr. adducta nō innititur propriæ uelocitati, nec propriæ propinquitati solis, sed densitati tantummodo, a qua plurimū uirtutis toti globo contribuitur; nullam enim

respicit

respicit velocitatum, vel propinquitatum differentiam, sed vnam tantummodo velocitatem considerat, quæ est totius globi, & vnam totius propinquitatem, qua tangit inferiorem mundum; at ratio ab Aristot. allata innititur propinquitati, & velocitati propriæ corporis solis, vt distinctæ à velocitatibus, & à propinquitatibus aliorum; neutram tamen considerare debebat, si volebat significare totum globum esse mouentem, & atterentem, nam secundum opinionem Auerrois sol eandem operam præstat in quacunque Cœli parte collocetur, etiamsi in supremo omnium orbe esse statuatur, vbique enim vim suam eandem toti globo contribuit; attamen secundùm opinionem Aristot. si sol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neque calfaceret, quoniam ob eandem remotionem alios omnes superiores orbes Aristo. ad calefaciendum ineptos esse iudicauit; quare sententia Auerrois opinioni Aristotelis non accommodatur. Clara etiam sunt Aristotelis verba dicentis [sufficiens est hoc facere solis latio tantùm] nam manifestè alios orbes excludit, & vult solum corpus solis esse causam caloris vt motorem separatum: attamen secundùm opinionem Auerrois cætera astra ab hoc munere non excluduntur, quia dum sumitur totus globus vt vnum corpus mouens, omnes partes suam virtutis portionem contribuunt, tum quæ propinquæ sunt, tum quæ remotæ; quum Aristoteles singula astra considerans vt mouentia separata, excludat omnia superiora sole, vt ab inferiori mundo nimis remota. *Aliud dubium contra Arist.* Alia quoque difficultate vrgeri videtur eo in loco Aristoteles, quòd quum quæstionem proposuisset de causa huius caloris, qui apud nos est, dixerat enim in principio capitis [propter quam causam fiat calor in his, qui circa terra, locis] postea quæstionem soluens nihil de radijs dicit, sed causam huius caloris in solum cœlestem motum refert, inquit enim [propter hanc igitur causam peruenit ad hunc locum caliditas] significans hunc locum, in quo nos degimus, quem tamen alijs in locis asserit calfieri etiam à radijs, immo magis à radijs, quam à motu Cœli. *Solutio.* Sed hoc solui facile potest: quum enim certum sit Aristotelem non negasse radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur solam causam vniuersalem dimissa particulari adducere voluisse; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram vsque, & eius intima peruenit; at ille, qui à radijs efficitur, est in hac sola infera aeris regione, ob id hac causa neglecta Aristoteles solum motum Cœlestem considerauit; quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum enim radiorum considerationem secludimus, & solum motum consideramus, non videtur defendi posse sententia Aristot. dicentis motum solius solis hunc calorem per attritionem producere; quum illi non accommodetur defensio artificiosissima, quam excogitauit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hactenus dicta sunt, nullum est aduersus Aristot. efficacius argumentum, quam quod ex ipsiusmet confessione desumitur: ipse enim existimauit sphæram solis secundo loco, & statim supra sphæram lunæ esse positam, sphæram autem Veneris in quarto loco, nempe supra lunam, & solem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam esse iudicauit ad calorem motu producendum, tanquam nimis remotam, proinde confessus est quartum locum esse ab inferioribus nimium distantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum postea est Astronomorum obseruationibus solem in quarto loco esse, & luna, & Mercurio, & Venere superiorem; ergo neque sol ad calorem producendum idoneus est, quia a corporibus inferioribus est nimium remotus: nam si Aristot argumentum de Venere validum est, non minorem de sole habet efficacitatem, si sol reuera in eo loco est positus, in quo Aristot. Venerem esse existimauit. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire rationem potuisse, qua sententiam Aristotelis tueamur, quod mihi fortasse ob inscitiam meam, atque ingenij imbecillitatem contigit, defensionem Aristot. alijs excogitandam relinquam, hæc enim dicere volui, non vt Aristot. sententiam impugnarem, sed vt illa dubia, quæ mihi negotium facessunt, in medium proferens significarem me eorum solutionem desiderare.

Vera sententia, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

SEquitur vt quomodo Cœlum suo motu calfaciat consideremus, quando in sententia Aristo. acquiescere minimè possumus. Ego quidem arbitror verissimam esse Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes sententiam Arist. quam hactemus expendimus; falsam esse cognouerit, eam tamen reuerentia ductus impugnare nõ est ausus, sed modestius agens maluit Arist. in alium sensum trahere; ad quem tamen an verba Aristotelis trahi possint, alij considerent, illa nimirũ verba, quæ in calce quarti capitis primi Meteorologicorum leguntur, vbi Aristoteles rem hanc distinctæ, & exquisitè se declarare profitetur; non enim inficior ipsum alijs in locis rudius de hac re loquentem attribuisse productionẽ caloris cœlesti motu indistinctè, non motui solis tantummodò. Quoniam igitur res per se manifesta esse videtur; patet .n. totum elemen-

tum ignis, & cum eo aerem à toto cœlesti globo incessanter circumuolui, & ita calorem ex eo motu recipere per attritionem, neq; ex alia velocitate, quàm ex illa, quæ est in orbe lunæ in mundi inferioris contactu; considerandę nobis sunt conditiones, quę in motu, vt atterat, requiruntur, & ostendendum eas omnes orbi lunæ competere, vt argumentū tollamus, quo ductus Arist. orbem lunæ ineptum ad hoc esse iudicauit. Tres ad summum conditiones postulari videntur, vna vt mobile sit propè rem atterendam, altera vt sit solidum, tertia demū vt velociter moueatur: primam conditionem hic non desiderari ipse quoq; Arist. confitetur, patet enim totum cœlestem globum tangere mundum elementarem per orbem lunæ, tanquàm per partem suam. Secunda quoq; conditio considerantibus manifesta est: necessariū enim est cœleste corpus solidum esse totum, & inferioribus corporibus minimè cedens; nam si cederet, pateretur, quod dicendum nō est: quoniam ergo non est aptum cedere vlli pressioni, solidum est, & idoneum ad subiecta corpora dissipanda suo motu. Sed tertia conditio Aristo. difficultatē fecit, quia in orbe lunæ nō satis velox esse motus vr; assertio tamē illa Arist. vr probatione indiguisse, quum .n. certū sit velocissimum esse lunæ motum, quū quatuor & viginti horarum tp: totum circuitum peragat, probandū erat hanc velocitatē nō esse tantā, quæ atterere ignē, & aerē, & calfacere apta sit; nos .n. non possumus nisi iudicare motum illum, quamuis tardiorē in illa parte, quam in alijs partibus superioribus, velocissimum tñ esse, & aptū ad atterendū, dum illum cū alijs, q apud nos fiunt, motibus cōparamus: frequēter .n. experimur, ex motu, quo ferrū silicē percutit, atteri intermediū aerē, & in ignē conuerti, nec tñ dicendum est motum illum esse motu lunæ velociorē, sed potius multo tardiorē: sic & dicendum est sagittæ motū per aerem esse motu lunæ tardiorē, tamē fatetur Arist. plumbeos sagittarum mucrones motu accensos colliquescere: nam si imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in superficie terræ adeo celeriter moueri, vt exactis vigintiquatuor horis ad locum, à quo primo discessit, rediret, nonne rapidissimum esse motum illum iudicaremus? nonne multo velociorem motu sagittæ ab arcu emissæ? eo tamen ita ficto motu longè velocior est motus lunæ, quæ ob maximā a terra distantiam longè etiam maiorem circuitum, ac maius spatium eo tempore peragit; quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam sitæ, quam partes axi propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæ minorem. Negans igitur Arist. tantam esse motus lunæ velocitatem, quæ calfacere per attritionem possit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentissimam, proinde non erat hoc absque ratione proferendum, sed ea negatio maximè probationem desiderabat. Sed prę ter hanc velocitatem, quæ certè est magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cœlestis globi moles, atque profunditas: nam si in maiori corpore maior agendi vis inest, vehementissimam reddi illam actionem ex magna substantiæ Cœli profunditate credendum est, quum præsertim in eo innumerabilia astra infixa sint, quę ob suam densitatem plus potentiæ motricis contribuunt, quam cęteræ partes; & alia quidem maiorem, alia minorem, quatenus alia densiora alijs sunt: quo fit vt maximam vim contribuat sol, cuius dēsitatem maximā omnium esse ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur est cęlestis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, vt per se apta maximè sit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profectò est quomodo Arist. id negauerit; sed adiecta & magna totius globi cœlestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc actio attribuēda est, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitandum esse non videtur totum globum cœlestem per illam sui motus velocitatem, quæ est in orbe lunæ hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Tres conditiones si debeat motus calefacere.

Cœlū totū est solidū.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio.
Cap. IX.

CÆterum aduersus ea, quæ modo demonstrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino soluendum est ad plenam veritatis declarationem; quum pręsertim non magis sententię huic nostræ, quàm opinioni Aristo. officere videatur: nam si Cęlum motu suo velocissimo atterit, & accendit inferiora corpora, & ignem generat, seu conseruat in proxima Cęlo parte; ergo in partibus huius mundi, quæ sub polis, vel circa polos sunt, nempe in illa parte, quæ ab Astronomis gelida zona dicitur, non potest esse ignis, quoniam ibi vel nullus fit motus, vel nimis tardus: quare alterum duorum videtur esse concedendum, vel in supero inferioris mundi loco, qui elemento ignis assignatus est, ignem non esse, sed aliud frigidum corpus, quod quidem videtur esse absurdum, quum illum supremum locū non debeat aliud corpus occupare, quam ignis, vel, si in toto illo loco sit ignis, existere ignem, & summum calorem, vbi non fit motus, aut non ita velox, vt possit calorem generare; quod sententiæ nostræ aduersatur manifestissimè, nec minus opinioni Aristot. qui causam caloris supremi loci re-

Dubium.

ci retulit in motum solius corporis solis tãquã velocissimum, quum tamen sol nõ feratur nisi per torridam zonam, quæ est intra tropicos, & semper à polis remotissimus sit: hinc.n. fit vt solam subiectam sibi aeris, & ignis partẽ possit calidam reddere, nempe illam quæ sub torrida zona est, non illam, quæ est sub polis in vtraq; gelida zona, quæ nec illi est supposita, nec circunfertur nisi tardissimo motu; si enim verum est id quod Aristoteles dixit, calorem in elemẽtis a motu Cęli velocissimo prouenire, frigus verò a priuatione illius motus, non potest sub gelidis zonis in ipso Cęli contactu esse ignis, quum ibi nõ fiat motus, nisi tardissimus. Difficultas hæc nulla esset apud illos, qui causam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipsas eorum formas, & naturas: nam si formã ignis insequitur summus calor, satis est forma ignis sub polis locati, ad suum naturalem calorem sibi conseruandum; sed hanc sententiam falsam omnino esse, & Arist. repugnantem alibi demonstrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conseruatrix locati, quam illi Aristoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad sua loca, vt ibi fusius ostendimus. Hoc igitur fundamento constituto, quòd omnis calor in elementis a Cęli motu conseruetur, vt apertè Arist. dixit, nitẽdum est hanc difficultatem, si fieri possit, de medio tollere. Ego quidem postquam rem hanc diligenter consideraui, in hanc sententiam veni, in qua penitus acquiesco, id. quod dubium videtur, esse prorsus necessarium, & maximè cõsentaneum rationi; sub polis enim, vbi nõ fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo, sed calore destitutum refrigerari grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum.n. cęlestis calor ad hæc quoq; frigida elementa perueniens, ille præsertim, qui a lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè a terra, & ab aqua tanquã leues ad superam partem ascendunt, & ibi ẽt magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur; debuit natura ad seruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versa ignis in graue elementum mutatus deorsum feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum ascensu, & accensione versa essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est propè lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdũ secundùm hanc nostram opinionem non sequitur, quum .n. ignis, qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsũ feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur a natura loci, & deorsum feratur; ita vt hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continuè currẽs, atq; inde recurrens; & elementa grauia nũquam desinant mutari in leuia, & ascendere, & leuia similiter in grauia, & descendere: & quemadmodum media aeris regio, licèt locus aeris sit, tamen ob eius situm non potest aerem diu cõseruare quin frigescat, & in aquã mutatus descendat; ita rationi consonum est aliquam sub Cęlo esse partem, quæ licèt sit locus ignis, ob motus tamẽ tarditatem nequeat ignem cõseruare, quo fiat vt ignis in aerem mutatus deorsum feratur. Sic itaq; omnis difficultas tollitur; sub polis.n. non existit nisi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu seruatur, sed deorsum fertur, & illuc alius ignis transit; sic enim in media quoq; aeris regione non quiescit nisi aer, etsi non diu ibi seruari põt: esset quidem absurdum, si in loco ignis corpus frigidum ita esse poneretur, ut quiesceret; sed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, seu minus calidũ, & statim genitũ recedere ab eo loco, non modo absurdum non est, sed meo quidem iudicio est summoperè necessarium, & patefaciens nobis artificium naturæ in seruando in elementis æquilibrio, & vicissitudine, ad ipsorum & totius mundi huius conseruationem. Hanc sententiam significare visus est Aristoteles in primo Meteorologicorum capite quarto, quando de duobus superioribus elementis, ac de ipsorum locis loquẽs dixit [& sic continuè perseuerat hoc quidẽ aere plenum existens, hoc autem igni, & semper aliud, & aliud fit vnumquodque ipsorum] tota nanque elementa illa respiciens ait locũ ignis esse perpetuo plenum igni, & locum aeris aere, sed particulas vtriusque considerans inquit semper vtrunque eorum mutari, & aliud, atq; aliud fieri; igitur necesse est vt ignis quoq; particulæ in aliud elementum mutẽtur, & hoc cõtinuè atque incessanter fiat; fieri autẽ alio modo non potest, quam eo, quem declarauimus. In partibus igitur superi loci, qui ignem continet, hoc discrimen est, quòd aliquæ tardiorẽ habent motum, quam vt summus calor, ac summa raritas gigni in eis possit, ideò ibi non diu seruatur ignis: sitas quidem sub polis has esse manifestum est, sed ad quem vsque terminum protendantur, & quibus limitibus a cæteris distinguantur, dicere nemo potest: credendum est non procul a paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motum, & aptũ ad ignis conseruationem: quam partem satis magnam esse putandum est, & complecti tum torridam zonam, tum duas temperatas, seu earum magnam partem, quæ torridæ zonæ propinquior est; ita ut multo maior sit illa superi loci pars, in qua ignis conseruatur, quam illa, in qua non conseruatur. Si verò quis obijciat: sub

Solutio aliorum.

Confutatio

Solutio propria.

Necessariũ est ignẽ in suo loco refrigerari, & descendere.

Dubium.

sub zona temperata fit tardior motus, quàm sub torrida, in qua est maximus circulus æquinoctialis vocatus, tamen sub zona temperata generatur summus calor, & summa raritas, proinde ibi conseruatur ignis, atque etiam generaretur, si ibi non esset; igitur sub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde, & corpus rarius, & calidius igni; ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quam quatuor, quæ absurda sunt, & nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus non dari in inferioribus corpus rarius, aut calidius igni; ideò vbi statutus aliquis motus ad generationem summi caloris, & ad ignis productionem idoneus est, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius; aut rarius, siquidem nihil esse potest calidius, aut rarius igni; sed vbi primum incipit motus esse ita velox, vt summum calorem, atque ignem producere possit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quàm ignem. *Solutio.*

De lumine quomodo calefaciat. Cap. X.

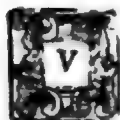

Considerandum manet quomodo lumen quoque fit caloris causa: quòd enim calefaciat, ita est manifestum, vt negari non possit; sentimus enim nos a radijs astrorum, præsertim solis, calefieri, & quandoque ita vehementer, vt tolerare tātum calorem nequeamus; ideo Aristoteles pluribus in locis id confitetur, vt in primo Meteorologicorū cap. quarto, & postea in cap. de nube; in quarto etiam libro de ortu animalium cap. secundo asserit lunam lumine crescentem calidiorem esse, decrescentem verò frigidiorem. Auerroes quoque in commentario 42. secundi libri de Cœlo, & in cap. 4. primi Meteorologicorum dicit reflexionem radiorum esse in hoc aere nostro causam caloris, & magis, quam motum Cœli; immò dicit discrimen caloris solis in æstate, & in hyeme ratione motus non esse sensile, sed ratione radiorum tantum: causam igitur caloris in hoc infimo aere in solos fermè radios Auerroes refert, & Aristoteles quoque hoc idem significauit in illo quarto cap. primi Meteorologicorum, quando dixit elementa Cœlo propinqua calida esse propter motum, remota verò manere frigida propter immobilitatem: hanc igitur inferiorem partem ad quam motus Cœli non peruenit, uel insensilis peruenit, hac ratione frigidā uocat, quoniam in ea insensilis a motu generatur calor; quicquid igitur sensilis caloris in hac parte inest, id totum ferè in astrorum radios referendum est; idcirco quum astra non sint ignea, sicut antea dictum est, ratio, & modus quæritur, quo a radijs calor generatur. Nō nulli dīt eā esse luminis naturā, ut sit productiuus caloris, proinde aliam causam quærēdam non esse: in hac tamen sententia non uidetur animus acquiescere, sed adhuc huiusce rei causam desiderare: ob id cum alijs dicendum puto lumen eadem ratione esse causam caloris, qua & motus, nēpe quia rarefacit, & extenuat, extenuationem autem necessariò consequitur calor: & quemadmodum motus in solo aere hoc præstat, ut ipsum reddat calidiorem, & accendat, neque omnis motus, sed qui magnus, ac uelox sit; ita etiam lumen in solo aere attritionem facit, neq; quodlibet lumē, sed magnū, ac vehemēs: experientia .n. docet nullum a lumine candelæ accensæ produci calorem, ob eius luminis paruitatem, ac debilitatē; immò nec astrorum, nec solis lumen, quanuis maximum esse videatur, producere calorem videtur, vel saltem debilem admodum, & insensilem producit, nisi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proiecti nanque radij solis in terram resiliunt a terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum descendentes, atq; ascendentes, & ex radiorum inter se collisione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem est radios solis etiam recta proiectos, ac simplices aliquid caloris efficere; quomodo .n. tantam haberent vim duplicati, si nullam haberent simplices? sed admodum paruam habere vim ex eo constat, quòd si magnam haberent, media quoq; aeris regio, per quam recta transeunt, valdè calida redderetur, quum tamen frigida esse censeatur, quoniam simplices tantùm habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, a quibus valde calida redditur. Est etiam in radiorum duplicatione magnum discrimen, quòd ex temporis differētijs dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor in hieme autem paruus, ac debilis; & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius discriminis ratio hæc est; quando enim sol radios in terram proijcit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius reflectitur in seipsum, & idē fit radius ascendēs, ac descēdēs, ideò maxima fit collisio radiorū, & aeris attritio, ꝑinde, & vehementissimus calor, quē animalia ꝑferre nequeūt; quando autem radij nō ad ꝑpendiculū cadunt, sed ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor fit calor: cum hoc tamē discrimine, ꝙ quanto rectis ꝑpinquiores fiunt anguli, & quanto ascendentes radij sunt propinquiores descendentibus, tanto maior fit collisio, & maior calor; contra uerò quādo admodum obtusi, & acuti anguli ad terrā fiunt, & radij ascendētes sunt a descendētibus remotiores, minor fit collisio, & minor calor, ꝙ ī hieme euenit, sol .n. humilior incedēs terrā radijs suis debiliter ꝑcutit, & angulos valde obtusos, & acutos facit; at in ęstate sol sublimior fertur, & pūcto nostro verticali propinquior, ideò anguli fiūt rectis similiores, & radij reflexi descēdentibus

Aliquorū opinio. *Cōfutatio.* *Opinio vera.*

dentibus propinquiores:quod idem discrimen ut in temporibus,ita in regionibus quoque diuersis notari potest. Quomodo autem lumen, quum sit accidens,moueri, & percutere, & reflecti dicatur,non est in præsentia considerandum,sed in ijs,quæ de anima,ac de sensu visus alio in loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione vti liceat,dicendo lumen descendere, & reflecti, & ascendere.id enim quomodo intelligendũ sit, prædicto loco docebimus:reflexio autem luminis ita manifesta est,vt negari nequeat; ego.n. aliquando prope parietem à radijs solis percussum ambulando non minorem calorem sensi ex radijs à pariete repercussis in mea sinistra parte,quàm ex radijs me percutientibus in parte dextra; nam vtraque in parte fiebat percussio, & reflexio radiorum accendens aerem:in sinistra enim parietem percutientes reflectebãtur ad me, & aerem calfacientes me quoque calfaciebant; in dextra verò mea parte percutiebant me radij solis, & à corpore meo refracti reflectebantur,& aerem propinquum accendendo me quoq; calfaciebant;& hoc idem alios plurimos animaduertisse arbitror. Vbi verò absque fractione transeunt radij, & nullã duplicationem faciunt,vt in supero,& in medio aere,per quem vtrunque ad infimum trãsmittuntur,an fiat à lumine illo recto calor aliquis incertum est: credendum quidem est aliquem fieri,sicut antea dicebamus,sed admodũ debilem,quum regio aeris media etiam in magnis æstibus frigida esse comperiatur. Quoniã autem dictum est magnum lumen calfacere per attritionem,quia extenuat aerem,siquis rationem quærat,cur extenuet,nulla(vt mihi videtur)afferri potest, nisi quòd ea est luminis natura,vt tenuem,ac subtilem aerem reddat, effectus enim a sua causa immediatè prodeuntis nulla alia afferri ratio potest. Aliud, quod de hac re dicam,non habeo, neq; Arist. vsquã declarasse comperitur, quomodo lumen calefaciat:quare si nihil aliud est quærendum præter id,quod modò diximus,videtur id tãquam manifestum,& declaratione nõ egens dimisisse;siquid verò aliud ad plenam huiusce rei cognitionem desideratur, non est mihi verendũ confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca scire profiteor,quum sapientissimus quoque philosophus Arist.se id nescire tacitè confessus sit.

Quis sit calor cœlestis distinctus ab elementari. Cap. XI.

VErum ex ijs omnibus, quæ hactenus dicta sunt, magna oritur difficultas: nam si verum est id, quod diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci a Cęlo per motũ, & per lumen omnis igitur calor rõne suæ originis,& sui principij pōt vocari cęlestis;attamen Arist.in 2.lib.de ortu animalium c.3. duos videtur calores statuere, vnum cęlestem, alterũ elementarem: quos ẽt inter se distinguit dicẽs calorem cęlestem esse prolificum, & vitalẽ,elementarem vero non esse vitalem,sed potius vitæ destructiuum;quod ex eo ostendit, quoniã ignis nullum animal generat, at in seminibus animantium calor quidã inest, qui elemẽtaris non est,sed a cęlesti virtute proueniens,facitq; vt fęcunda sint semina: sic ẽt in ijs, quæ putrescunt,generantur animalia nõ a calore elemẽtari,siquidem elementa vim generandi viuentia non habent, sed a calore cęlesti per hũc inferiorem mundum diffuso; asserit ergo Arist. non omnem calorem à Cęlo prouenire, & aliquem esse calorem non cęlestem,sed elemẽtarem;quum tamen in primo Meteorologicorum cap.4.dixerit omnem elementorum calorem à Cęlo produci, & hanc totam materiam esse potestate tantùm calidam, & frigidam. Auerroes quoque in libro de substantia orbis c.2. & duodecimo Metaphysicorum commẽtario decimo octauo duos ponit distinctos calores,vnum cęlestem, alterum elementarẽ; quare concedere non videtur omnem calorẽ esse cęlestem. Difficultas hæc non leuis est, & multis magnum negotium facessit, qui in declarando quis sit cęlestis calor ab elementari distinctus plurimum laborarunt; & alij duos re distinctos,penitusq; diuersos esse voluerũt, alij verò vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cęlestis, tum elementaris dicatur: quorum disputationem ego missam faciam,& solùm enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita facile intelligetur in quo alij defecerint. Sciendum itaq; est duo in his inferioribus esse genera formarum, quarum discrimen ad hanc nostram considerationẽ pertinet,formam inanimati corporis,& animam, quæ est forma uiuentis: formã inanimati possumus elementarem formam appellare, quoniam alias ostendimus formam misti inanimati non esse re distinctam à formis elementorũ, sed esse collectionem plurium graduum omnium formarũ elementariũ unã formã constituentiũ,quæ nõ est addita formis elementorũ, sed est illæmet, quæ in aliã formã migrarunt: *Nota discrimen formæ elementaris & animæ.* anima uerò est forma penitus superaddita formis elementorũ,& re ab illis distincta. Hæ igitur duæ formæ habent inter se hanc similitudinem,quòd apta est utraq; educi de materia à calore cęlesti,Cęlum.n.hanc inferiorem materiam calfaciendo generat elementa calida; idẽ ex materia putrescente generat animal, nec alio modo,quàm per calorẽ. Pręterea Cęlum non modò generat ignem, sed dat etiam illi facultatem calfaciendi alia, & generandi aliũ ignem similem : ideò Auerroes in secundo

capite libri sui de substãtia orbis inquit ignem non esse primum calefaciẽs, quia est etiam passiuus, sed Cęlum esse primum calfaciens, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem consequentem; iam enim diximus calorem esse quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, sed ea educta esse accidens posterius forma; ita vt sicuti Cęlum suo motu, vel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor semper agat vt agens secundarium, & instrumẽtale, quum sit instrumentum, per quod agit tum Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viuentibus notari potest, Cœlum enim per calorẽ generat animal, & pluribus animalibus, ac stirpibus dat etiam vim generandi aliud simile; nam in seminibus tum animalium, tum plantarum insita est vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem consequẽtem aptum est generare aliud simile. In eo autem discrepare videntur anima, & forma elementaris: quod forma elementaris producitur per calorem vtcunque à Cęlo genitum, videlicet seu per motum, seu per lumen; videmus enim radios solis accendere, & ignire stupam: ast anima non per alium calorem à Cęlo producitur, quàm per eum, qui à radijs prouenit; talis enim est ille calor, à quo ex putrescente materia animal generatur. His declaratis, vt ego meã sententiam proferam, puto calorem Cęlestẽ propriè acceptum vt ab elementari distinguitur, nullum esse alium quàm calorem vitalem, per quem a Cœlo producitur anima, & qui productam animam consequitur, & per quem anima in seminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens simile; calorem autem elementarem esse illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua mistionis, & qui eam eductam insequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida videntur calorem habere vt accidens proprium, quod illis competere dicitur per essentiam, maximè autem igni mistis verò omnibus per participationem; hinc factum est vt calor iste sit vocatus elementaris: calorem verò animalem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, sed a natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cęlum tanquam elementum quoddam aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in viuente genito calor his vitalis insequitur animã, quæ est forma distincta a formis elementorum, & eis multo præstantior; ideò Aristot. secundo de ortu, animalium capite tertio dixit esse in seminibus principium vitale, quod proportione respondet elemento stellarum, idest Cœlo, quod solet ab Arist. vocari quintum elemẽtum: quemadmodum enim Cęlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale insitum semini generat animal per calorem vitalem consequentem, & ita proportione respondet elemento stellarum, nempe elemento supereminenti naturas elementorum, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum sententiam probamus, qui calorem cœlestem putãt diuersum esse penitus à calore elementari, quasi calor elementaris non sit a Cœlo productus, proinde dicunt calori cœlesti non esse contrarium frigus: immò hanc opinionem absurdissimam esse arbitramur, quum manifestum sit, & experientia comprobatum etiam vitalem calorem lædi, & extingui a frigore, vt in concoctione ciborum frigidorum clarissimum est, & hoc idem asserit Aristoteles in libro de iuuentute, & senectate, ut ibi legere possumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, ut sæpe diximus, proinde secundùm se eiusdem esse naturæ, & speciei, nec aliam habere differentiam, quam diuersorum graduum; siquidem alius intensior, alius remissior est, dixi autem, secundùm se, quoniam aliud est calorem considerare secũdùm propriam ipsius naturã, aliud est ipsum considerare ut instrumentum agentis primarij, quod calore uti dicitur; nam si ipsam secundùm se caloris naturam spectemus, una & eadem est in omnibus; est enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segregat heterogenea, ut homogenea congregentur; hæ nanque sunt propriæ operationes caloris secundùm se considerati, ad quas edendas aptus est omnis calor seu uitalis, seu elementaris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ ipse per se producere aptus non est, sed ea præstare dicitur ut instrumẽtum agentis superioris; sicut enim in artibus uidemus calorem propria ui aurum calfacere, & si quare quatenus est calor, at nõ ui propria efficere imaginẽ Mercurij, sed ui artificis calore utẽtis ut instrumento; sic ẽt in naturalibus notare possumus; nam vitalis calor aptus quidẽ est proprijs uiribus calfacere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes resoluere; at sanguinem ex illis non vi propria generat, sed uirtute aĩæ utentis calore, nam siquis chylum de animalis ventriculo detractum imponat olæ, & illi eundẽmet calorem supponat, quem habet iecur, non tamen generabitur sanguis; quare in generatione sanguinis calor agit uirtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam instrumentum mediũ: hoc idem dicendũ est de illo animali inter aues maximo uocato struthiocamelo, cuius uentriculus tanti roboris est, ut deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum uertat: scribit enim Auerroes in quinti collectan. capite 24. experientia compertum esse exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo post de uentriculo eius

Opinio dicentiũ calorẽ cœlestem distingui ab elementari. Cõfutatio.

Omnis calor est eiusdẽ speciei.

Multa efficit calor nõ per propriã uim, sed per virtutẽ agentis primarij.

lo eius detractum inuentum esse valde imminutum, quum tamen ab igni auri non absumatur; calor igitur illius animalis absq; dubio est multo minor calore ignis, tamen absumit aurum, quod absumere calor ignis nõ potest; ergo non propria virtute id facit, sed virtute animæ vtentis calore: quamuis igitur ipsam secundùm se caloris naturam considerando, ea vna & eadem sit, & eiusdem speciei, tamen magna discrimina propter agẽtia priora, quę calore vt instrumento vtuntur, contingunt: & hoc multos decepit, qui illa, quæ calori competunt ratione agentis prioris, ipsi secundùm se considerato attribuunt, & distingui specie inter se calores asserunt: sic facile interpretari possumus verba Arist. in 3. c. secundi libri de animalium ortu, quæ a multis in prauum sensum trahuntur; quum enim dicat ibi Arist. calorem seminibus insitum generandi animal vim habere, proinde non elementarem esse, sed cœlestem, ac diuinum, siquidem calor igneus nullum animal generat; hinc colligerunt distinctos esse specie calorem igneũ, & calorem vitalem: sed decepti sunt, quia diuersa quidem sunt principia agentia, quæ calore vtuntur, sed ipsa caloris natura est eiusdem speciei: ignis enim non potest animal generare, neque animam de materia educere per calorem, quia non potest agere supra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo proportione respondens potest per calorem animal generare; ita vt si sumantur duo numero distincti calores, sed in gradu, & intensione omnino similes, quorum vno forma elementaris vtatur, altero autem vtatur immediatè Cœlum vel anima eius vices obtinens, hic generabit animal, ille verò nequaquam, sed solùm generabit elementum, vel mistum aliquod: calor enim elementaris in mistione agit in siccum & humidum, & ea regit, & vnit & mistionem absoluit, & formam misti de materia educit; at non educit animam, hæc enim eget agente supereminente naturam elementarem quale est Cœlum, & anima, seu vitalis virtus Cœlo proportione respondens; ideo Aristo. in memorato loco asserit omnem animam deforis accedere, quatenus principium actiuum nõ habet aliquod elementum, aut vim elementarem, sed cœleste, & natura elementari præstantius; contra quam eueniat in formis elementaribus, hoc est tam elementorum, quam mistorum omnium inanimatorum: in ipsa enim elementari materia, ex qua hæc corpora generantur, insitum est actiuum principium, nempe calor elementaris, à quo absoluitur mistio, & educitur forma misti, quemadmodum etiam à virtute elementari educitur de materia forma elementi, quando ab aliquo elemento conuertitur in naturam suam aliud corpus: & quamuis ad has quoque mutationes concurrat Cęlum vt agens vniuersale, non tamen vt agens proximum, & immediatum; nam proximum agens est vis elementaris, quemadmodum diximus. Sic igitur solui puto omnem difficultatẽ: nam si primam caloris originem respiciamus, omnis calor à Cęlo prouenit, proinde omnis calor potest hac ratione vocari cęlestis; sed si spectemus agens primarium, quod calore vt instrumento vtitur, illud vel est natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel est vis cęlica, & ab hac vocatur calor cęlestis, ita tamen vt cęlestem virtutem appellemus omnem naturam superiorem, & præstãtiorem natura elementari; talis enim est non solùm ipsamet Cęli natura, quæ per calorem a se genitum multa producit, sed etiam anima, quæ ob id vocatur ab Aristotele proportione respondens elemento stellarum, quasi cęlestis corporis locum obtinens. Non est autem ob ea, quę dicta sunt, putandum in viuente duos esse distinctos calores vnum elementarem, alterũ vitalem, siquidem fieri non potest vt in eodem subiecto simul insint duo accidentia eiusdem speciei distincta numero; sed vnus numero est calor ex duobus conflatus, etsi pẽdens a duobus principijs: quemadmodum enim si in eodem cubiculo splendeant noctu duæ candelæ ardentes, vnum numero est lumen in aere illius loci, licet pendens à duabus lucibus secundùm gradus, adeout altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia secundum aliquot gradus prodibat ab vna candela, & secundùm aliquot ab altera: ita in viuẽte est vnus numero calor conflatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturæ, & ex calore vitali animã consequente; atque totus calor secundùm aliquos gradus prouenit a natura elementorum calidorum, secundùm aliquos vero ab anima; ideo sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea interit per putredinem: sed hac de re, ac de alijs ad animantia pertinentibus postea opportunius dicemus.

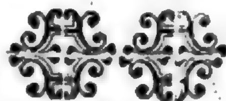
Declaratio verborum Arist. 2. de gen. anim. cap. 3.

In viuente nõ duo sũt calores numero, sed unus pẽdẽs à duobus principijs.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV LIBRI TRES.

LIBER PRIMVS.

Proœmium Libri. Cap. I.

NAturalium corporum generationem, & interitum Aristotelem in suis libris multifariam considerasse constat; primùm enim in duobus de ortu & interitu inscriptis generationẽ & interitum amplissimè prout corporibus omnibus sublunaribus indistinctè cõpetũt, tam simplicibus, quàm mistis, & his tam inanimatis, quàm viuentibus, sibi tractanda proposuit: sed quoniam variæ naturalis corporis species varios etiã habent generationis modos, quibus inter se distinguuntur, eosque omnes cognoscere oportet philosophum naturalẽ; ideò postea seorsum de singulis docuit quomodo elementa generentur, quomodo mista, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantæ. Nos in præsentia declarandam suscepimus eam generationem, quæ misto competit quatenus mistum est, & contrarium illi interitũ, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu dignissimam, ac difficultatis plenam, & tum à philosophis, tum à medicis maximè agitatam esse videntes aliquod fore operępretium existimauimus, si illa, quę de hac inuenire philosophando potuimus, ad studiosorum vtilitatem, siquam habitura sunt, in medium proferremus, & rei obscurissimè aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniã autem hac de re scripsit egregiè Aristoteles in initio quarti Meteorologici, conabimur in hac nostra contemplatione ipsam Aristotelis in ea parte sententiam explanare, vt ea optimè si fieri possit, intellecta possimus omnia, quę de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta ostensuri sumus, tanti quoque philosophi authoritate comprobare: quæ verò de hoc alij complures, acerrimè etiam inter se disputantes, & altercantes conscripsere, cum moderatione tangemus: illa enim quę vana, & inutilia esse iudicabimus, missa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoscendam vtilia fore arbitrabimur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, vt omnes facilè intelligere possint, nos nullo controuersandi aut detrectandi studio, sed philosophię ac veritatis amore, & communis vtilitatis gratia hanc disputationem instituisse. Agemus autem prius de generatione, eiusq; naturam: ac definitionem declarabimus, omnesque in ea orientes difficultates soluemus; deinde verò eadem methodo loquemur separatim de putredine: hoc.n. inter est inter amplissimè sumptam generationem, & eam, quæ cuiusque rei propria est, quod latè sumpta generatio est alterius rei corruptio: idcirco eadem definitione Aristoteles generationis, & interitus naturam expressit: non sic propriæ singularum rerum generationes; quamuis enim animalis generatio, quatenus est absolutè generatio, sit alterius rei corruptio, non est tamen corruptio alterius animalis; ita nec misti generatio est necessariò alterius misti corruptio: cuius discriminis ratio colligitur ex illis dictionibus, vnius; alterius; generatio enim vnius non est corruptio eiusdem secundùm numerum, neque eiusdem secundùm speciem, sed alterius speciæ differentis, quocirca generatio animalis non est animalis corruptio: distinctas igitur tractationes, distinctasque definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, vt in quarto Meteorologico videre est, proptereaquòd generatio misti non est alterius putrefactio; sic etiam generationi animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; attamen Aristoteles in diuersis etiam, ac separatis libris vtranque considerauit, generationi enim animalium quinque ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita &

ta & morte; igitur nobis quoque seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti. Cap. II.

Eneratio misti, de qua dicẽdum proposuimus, species est illius generationis, cuius definitionẽ in primo libro de ortu, & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensili manente ut subiecto eodem; quoniam igitur in definitione speciei est sumendum genus, ideò Arist. quando in principio quarti Meteorologicorum generationem misti definiens dixit esse mutationem, absque dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; substantia nanque elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor elementa, quatenus humida & sicca sunt; iam enim diximus has esse qualitates passiuas, & conditiones materiales, quae propriam misti materiam constituunt, mistum enim constat ex quatuor elementis prout sunt humida & sicca: agẽs autem proximum, vt alia remota, & vniuersalia agentia omittamus, sunt duae actiuae elemẽtorum qualitates, calidum enim & frigidum contemperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & commiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine differe mistum, & uiuens alias diximus, quod mistum, & omne inanimatũ corpus a uirtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari uirtute generatur, sed à uirtute cęlesti, quae semini insita est, ita ut in generatione uiuentis omnes elementares qualitates locum habeant materiae, agens autem proximum sit uirtus cęlestis, nẽpe calor uitalis semini insitus, qui proportione respondet elemento stellarum: at in generatione misti quatenus mistum est, duae elementares qualitates, humiditas, & siccitas, materiam idoneam constituunt, è qua educatur forma misti; agens autem proximum sunt duae actiuae eorundem elementorum qualitates simul contemperatę, calor, & frigus: & quia agens non agit in materiam, nisi illi dominetur, ita vt eam regere possit, ideò si generandum sit mistum, oportet actiuas qualitates dominari passiuis; illudque dominium variũ est, & varias habet rationes, seu proportiones pro diuersis mistorum naturis, ex quadam enim statuta proportione imperij actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia verò aliud; ideò finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causa finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Arist. in definitione generationis misti, quę ob id perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio est, nẽpe, generatio est mutatio à virtutibus actiuis, quum rationem habuerint, ex subiecta materia vnicuiq; naturae; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutationis significauit genus, quod formę locum habet, scilicet generationem substantialẽ, quae in primo libro de ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates sumpsit vt causam effectricem proximam, duas passiuas vt materiã; causam autem finalem, quando ait [vnicuiq; naturae] forma enim, quę est rei natura, est finis generationis, & propter eius eductionem fit ab actiuis elaborato passiuarum: sensus ergo huius definitionis est, generatio misti est mutatio facta a duabus actiuis qualitatibus ex duab. passiuis tanquam ex materia, quando illae ad has eam habuerint rationem, ac proportionẽ, quae vnicuique formę educendę conueniens est; alia nãque, & alia proportio requiritur pro diuersis mistorum naturis, ut considerantibus manifestum est. *Definitio generationis misti.*

Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas. Cap. III.

Vlta in hac definitione ad plenã eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent sed quę ad verborum singulorum considerationem, eorumq; constructionem attinent, ea ad commentarios, siquando a nobis edentur, remittimus; nunc illa tantum, quae ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligentia persequemur. Primo loco de illa ratione, seu proportione, quam habere debent actiuae ad passiuas, dicendum est: videtur quidem eam declarare statim Aristoteles quando subiungit [generãt enim calidum & frigidum dominantia materiae] indicat enim talem esse debere rationem, vt actiuae dominentur passiuis; nisi enim dominentur, regere, atque elaborare illam materiã nequeunt; quare non fit generatio, sed potius inconcoctio, & inquinatio, ut ibi Aristot. ait; sed dubium adhuc est, quomodo hoc dominiũ intelligendum sit, & de hoc multi multa dixerunt, praesertim verò Medici in prima primi Auicennae; quorum omnium sententiae, & dicta hic referenda non sunt, sed pauca pręcipua breuiter tangere satis erit. Primùm quidem aliqui parum consideratè loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secundùm intensionem graduum, videlicet vt duae actiuę passiuas vincant intẽsione, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed haec sententia, si benè perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures *Aliquorũ opinio.* *Confutatio*

plures animaduerterunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in quarto Meteorologicorum diffusam de hac re disputationem scripserunt: ea autem tribus potissimum fundamentis nititur, in quib. consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiuam finitam esse, datur enim summus calor, quo maior nõ datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatũ latitudines esse æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde si summus calor sit octo graduum, sic & aliarum quælibet, & in singula octauus gradus sit summus. Tertium denique est, qualitates contrarias non posse simul existere. Ex his tribus suppositis colligunt omnem qualitatem siue summam, siue remissam, habere semper impletam totam octo graduum latitudinem: etenim si summus sit calor, erit octo graduum; si verò remissius, vt exempli gratia, sex graduum tantùm, necesse est vt duos habeat frigoris admistos, quare omnes simul sumpti octo erunt: oportet enim remissionem, seu abiectionem duorum graduum caloris, qui desunt, factam esse à duobus gradibus frigoris: sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est vt in eodem sint etiam quatuor humiditatis; si verò quinque vnius, tres alterius contrarię: sed cum quatuor unius esse quinque alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouẽ essent, & totam latitudinem excederent; dum enim qualitates latitudinem non excedũt, non sunt contrariæ, sed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ sunt; facta enim est vna qualitas, quę redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque si comparetur cum altera habente duos caloris, & sex frigoris, instar calidi erit respectu illius: sed quum simul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ sunt, & simul existere nequeunt; nam si quinque insint gradus caloris, non possunt inesse nisi tres frigoris, à quibus sint fracti, seu extincti tres caloris, qui desũt; nam si quatuor esse dicerẽtur, quartus ibi esset integer, & sine ulla pugna cũ suo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impossibile est; sed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantùm reliquos caloris superesse, non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non potest ut duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinẽ non adimpleant, ut si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi a quatuor frigoris; nõ igitur tres tãtùm ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omnibus ita constitutis, de quibus hic disputandum non est, quoniam uera omnia esse fatebitur quisquis ritè philosophari uoluerit, falsitas præcictæ sententiæ facile ostẽditur: uel enim intelligunt duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, uel utranque seorsum acceptam superare utranque seorsum acceptam, quorũ neutrum dici potest: non prius, quia per fundamenta iacta sunt equales; calidum enim & frigidum simul iuncta octo graduum erunt, totidem erũt etiam siccum & humidum simul iuncta, ergo illæ has coniunctim non superant gradibus: non etiam alterum, quia si omnes sint ęquales, nulla aliam uincet, ut si quælibet ponatur esse quatuor graduum; si uerò inæquales, necesse est uincente calore passiuas ut frigus uincatur ab eisdẽ, non ergo dominari simul possunt ambæ actiuæ, si enim sint sex caloris, quinque humiditatis, & tres siccitatis, uincet quidem calor utranque passiuam separatim acceptam, sed frigus ab utraque uincetur, erit enim duorũ tantùm graduum; denique per omnes modos discurrendo inueniemus fieri nunquam posse ut utraque actiua separatim superet utranq; passiuam separatim acceptam; quare hęc sententia reijciatur. Alij putarunt omnem uitari difficultatem, si reiecto frigore in solo calore persistamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelligendum, sed de solo calore, unde collegerunt omne mistum apud Aristotelem esse ab excessu calidũ, & ab excessu humidum: nitebantur autem testimonio Auicennæ in prima primi doctrina sexta cap. 3. & in sexto naturalium, ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agens, sed omnem operationẽ naturę perfici à calido, propterea quòd frigus efficit priuationẽ motus, omnis autem operatio naturæ cũ motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ est vtile frigus. Sed de actione frigidi nos postea loquemur, in præsentia autem satis est aduersus hos adducere testimonium Aristot. in contex. secundo quarti Meteorologicorum, vbi dicẽs [generant autem calidum & frigidũ dominantia materiæ] non soli calido dominium attribuit, verùm etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quòd dicunt omne mistum esse calidum excessu, quum manifestum sit plura esse mista excessu frigida, immò & frigidissima, vt metalla; non enim essent ita indurata, nisi a magna vi frigoris; multæ etiam plantæ sunt frigidissimæ temperaturæ, vt experientia docet: quamobrem etiamsi concedamus solum calidum agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quotcunq; sint, nihil agere, fieri tamen non potest ut calidum semper dominetur vtrique passiuæ, quoniam multa mista comperientur, in quibus calor ita debilis insit, ut gradibus superetur ab altera passiuarũ, aut etiam ab vtraq;: difficultas igitur integra manet,

Aliorum opinio.

Confutatio.

net, quale sit hoc actiuarum dominium in passiuas, quum præsertim videamus in aliquo misto tantam esse humiditatem, vel tãtam siccitatem, quę superet gradibus, & calidum, & frigidum separatim accepta, neque per id stare quin illud sit verè, ac perfectè mistum. Ludouicus Buccaferreus prędictis motus difficultatibus inquit imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundũ intensionem, neq; secundùm quãtitatem, sed solùm secundum virtutem. Sed hæc sentẽtia mihi quidem videtur non carere difficultate: nam per virtutem nil aliud intelligere potest, quã potẽtiam actiuam; hæc autem non potest maior, vel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut n ex maiore intensione, aut ex maiore extensione, seu quantitate, quoniam in maiori magnitudine plus est virtutis actiuæ: igitur qui fieri potest vt qualitates actiuæ dominentur passiuis secundùm virtutem, si neque intensione, neq; quantitate excedunt? Ego puto optimam esse Pomponatij sententiam, quę omnem difficultatem tollit, & ad eam reduci potest opinio Buccaferrei, qui veritatẽ sub nube vidisse, sed eam non omnino complexus esse videtur. Inquit Pomponatius non esse necessariũ vt qualitates actiuæ passiuas superent gradibus, sed posse earum alteram, vtpotè calorem, licèt humido remissiorem secundùm gradus, agere in humidum intensius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare; vt aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere; nam si sermo esset de actione contrarij in contrarium, vtiq; oporteret agens superare gradibus suum contrarium, secus enim non fieret actio: ideò dicere latini nostri solẽt nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, qua de re alibi disseruimus; de hac tamen in præsentia non loquimur, sed de actione in subiectam materiam; quum autem hæc materia debeat quibusdam esse conditionibus prædita, & hæ suscipiant magis, & minus, incongrua, & æquiuoca esset comparatio intentionis conditionum materię cum intẽtione conditionum agentis. Dicendum igitur est quamlibet misti formam de materia educendam certos passiuarum qualitatum gradus postulare, & certos actiuarũ, vt educi possit; ita vt paruus calor ex materia ualde humida rem hãc generare non possit; sed aliã possit dictum igitur Arist. nõ est intelligendum absolute, ut s. actiuæ uincant passiuas secundùm gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ, & quantum illa postulat, ita ut quando adest illa proportio actiuarum ad passiuas, quæ pro huius formę eductione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari passiuis: ut si exempli gratia statuamus oleum esse calidum quinq; gradibus, & humidũ sex, plures sunt gradus humiditatis, quam caloris; conueniens tamen est proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, idest aptus esse ad educendam de illa materia humida formam olei, ita vt si minor sumeretur calor, non posset olei formam educere, sed aliam fortasse posset, respectu cuius dicerentur actiuæ dominari passiuis, at non respectu olei: hoc denotauit Aristot. in definitione, quando dixit [ex subiecta materia vnicuique naturę] sic enim significauit proportionem illam non esse absolutè victoriam ratione graduum, sed solum respectu formę generandæ. Ad hunc sensum si Buccaferrei sententia reducatur, defendi potest; nempè si per virtutem intelligat potentiam productiuam respectu talis formę, sed non absolutè, & indistinctè respectu omnium; ipse tamen hoc non expressit.

Buccaferrei opinio.

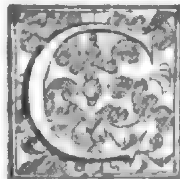
Cõfutatio.

Pomponatij opinio vera.

In lib. de reactione.

Defensio opinionis Buccaferrei.

De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IIII.

Aeterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ ab Aristotele & a nobis dicta sunt de actiuarum qualitatum imperio in passiuas, considerandum est quæ sit actio frigidi in generatione misti; num videlicet, & calor, & frigus per se agere dicantur, an soli calori tota actio attribuenda sit, nulla frigori, nisi per accidens: hac enim de re magnæ, & philosophorum, & medicorum disputationes, & controuersiæ existunt. Ante omnia vt intelligatur in quonam difficultas sit constituta, animaduertendum est nos non de elemẽti generatione loqui, patet enim elementum frigidum per frigus generare aliud simile, & ita frigus esse per se actiuum, & eductiuum formę elementaris. Neque de viuentium generatione loquimur, hanc enim a solo calore absolui afferit manifestè Aristoteles in secundo libro de ortu animalium cap. 3. vbi soli calori cœlesti attribuit vim generandi uiuentis, qua de re alio in loco diffusius loquuti sumus: Loquimur autem de sola misti, quatenus mistum est generatione, quod non est nisi homogeneum; forma tanque illa, quæ primum ex formarum elementarium commistione oritur, & forma mistionis uocatur, non constituit nisi homogeneum mistum, cuius generationem in præsentia considerandam suscepimus; etenim omne heterogeneum est animatum, & ex pluribus talibus homogeneis constitutum, de quo hic non loquimur: nec ob id de solo inanimato misto homogeneo nũc sermonem facimus, sed absolutè de omni misto homogeneo siue animato, siue inanimato, non enim solum de metalli

In libr. de calore cœlesti.

metalli, vel lapidis generatione sermo nobis propositus est, sed etiam carnis & ossis; ita tamen vt hæc non vt animata, sed solùm vt mista nobis consideranda proponamus nempe quomodo in eis producatur non quidem anima, sed sola forma mistionis, & quomodo eadẽ intereat. hac enim ratione hæc omnia eandem considerationem subeunt. De hac igitur misti homogenei quatenus talis generatione loquendo non satis liquet quomodo frigidum sit actiuum. Auerroes in sua paraphrasi in 4. Meteorolog. apertè dicit frigus non agere per se, nisi corruptionem, sicuti calor agit generationem, videtur enim cõtrariorum agentium contrarias esse debere operationes; quod in cõctione videmus, fit enim concoctio a calido, inconcoctio autem per se à frigido, nunquam concoctio, nisi per accidens, vt quando ab externo frigore colligitur in ventriculo, & concentratur calor animalis, & fit intensior, & validior ad concoquendum: sic igitur ad misti generationem concurrit frigus vt temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus est ad quamlibet formam educendã, sed determinatus, & varijs modis remissus, prout singula forma postulat; summus autem calor est corruptiuus misti, nec potest rem vllam generare, nisi ignem. Hanc igitur Auerr. sententiam plures sequuntur, & dicunt generationem misti attribuendam esse soli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, nisi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduersus eam tribus argumentis vtuntur. Primum ex Aristotele sumunt in primo contex. quarti Meteorologicorum, vbi dicit frigus esse actiuum nõ ea tantùm ratione quatenus calorem moderatur, sed quatenus terminat congregat & transmutat; putat igitur frigus agere etiam per se, non tantùm per accidens. Secundò sic argumentantur: frigus non remittit calorem, nisi refrigerando; at in generatione misti frigus non habet locum per refrigerationem, sed per alias secundas operationes; ergo ad generationem misti non concurrit frigus, vt remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione misti locum habet ut remittens frigiditatem. Tertio argumentum sumunt a discrimine mistionis & generationis misti: nam in mistione intereunt excellentiæ qualitatum elementarium, vt ait Arist. in calce primi libri de ortu, & interitu, & in contex. 48. secundi libri; hoc autem non fit, nisi per actionem inter se, & mutuam remissionẽ qualitatum elementarium contrariarum; nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & siccitas humiditatem, & humiditas siccitatem: hæc igitur mutua remissio & contemperatio non in generatione fit, sed in mistione, quoniam in generatione non comparat Aristot. contrariam cum sua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum siccitate, sed ambas simul sumptas, calorem & frigus, cum ambabus simul sumptis, humiditate & siccitate, vt agentes cũ patientibus: hanc igitur esse inquiunt causam communis erroris, quod non distinguunt mistione a generatione misti; in sola enim mistione fit illa remissio mutua contrariarum qualitatum, quæ in generatione non consideratur, in qua ambæ actiuæ iam commistæ, & factæ amicæ suam operationem exercẽt in passiuas: non igitur officium est frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipsi aliam sententiam tuentur, & inquiunt generationem posse dupliciter cõsiderari, vno modo vt formę substantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione; & in formæ quidem eductione dicunt nullam esse frigoris actionem, at in pręuia alteratione nonminus per se frigus locum habere, quàm calorem; facit enim constantiam partium, terminat, & vnit humidum cum sicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinsecus, ne euanescat: quo circa etiam frigus in generatione misti actionem per se habet ratione pręuię alterationis. Alij verò etiam maius quiddã ostendere voluerunt, nempe frigus in eductione formæ misti habere actionem per se, & vsi sunt hoc argumento: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissima aqua, ita ut ab illo frigore interficiatur, erit a solo frigore forma hominis interempta & educta forma cadaueris; ergo frigus per se agit eductionem formę.

Auer. qui

Recentiorũ cõtr Auer. argumentũ primum.

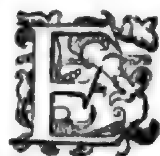
2. Argum.

3. Argum.

Illorum recentiorum opinio.

Aliorum opinio. Eorum arg.

Vera sententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGo, hac re diligentissimè considerata, quam difficultatis plenam esse non inficior, veram esse arbitror opinionem Auer. quam complures sequuntur: sed ad perfectam veritatis declarationẽ oportet non solùm bimembri distinctione, uti, ut illi fecerunt, sed trimembri; etenim cadere in considerationem potest & alteratio pręuia generationi, & generatio ipsa misti, quę est eductio formę substantialis, & demum varię alterationes contingentes misto iam constituto, & genito, quas Arist. in secundo contextu, quarti Meteorologicorum proposuit in eo libro considerandas & postea etiam clarius proposuit in contex. 14 eiusdẽ libri, ut prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas passiuas. Vt igitur ab ipsa generatione, quę eductio formę est, ordiamur, concedere plures videntur eam a solo calido fieri, & ad eam frigus per se nullam operam contribuere, sed solùm per accidens, quatenus calorem

rem moderatur, eumque ad illam formam educendam idoneam reddit; siquidem calor generatiuus est, frigus verò corruptiuum: videmus enim Cœlum, quod ad omniū generationem concurrit, non agere nisi calore, & in reditu solis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in recessu autem corruptionem propter frigus. Hanc sententiam ego verissimam esse puto, sed dum hoc dicimus, nō video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formā educit, nisi alterando materiam & inducendo illas qualitates, quas forma substantialis statim insequatur: calor enim nō agit nisi vt instrumentum primarij agentis; quare eductio formæ tribuenda potius est agenti primario, quod calore vt instrumēto vtitur, quam ipsi calori; præparatio verò per alterationem calori magis attribuenda est, quia per eam fit postea eductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur quisquis dicat à solo calore formā educi, præuiam verò alterationem fieri per se & à calore, & à frigore: sed res clarior fiet, si modus declaretur, quo calor pro formæ introductionem materiam præparat. Certum est misti homogenei generationem consistere in mistione perfecta humidi cum sicco, perfectam dico quantum forma generanda requirit: sed hæc non potest fieri, nisi à calore; calor enim extenuat, ita vt miscibilium particulæ commisceri possint, nam alia forma maiorem humidi cum sicco permistionem, alia minorē postulat, proinde alia maiorem calorē, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus tanta sit permistio, vt vix vnquam possint siccum & humidum separari; ideo illa diutissimè durant, quia putredini non ita obnoxia sunt, vt alia; eiusmodi est oleum, & res aliæ viscosę, nam viscositas prouenit ex magna humidi cum sicco permistione: validam etiam habent permistionē metalla, præsertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutissime seruantur: si ergo generatio misti consistit potissimum in extenuatione sicci & humidi, vt possint eorum particulę commisceri, & forma misti educi, à solo autem calore fit extenuatio, vtique à solo calore per se fit præuia alteratio, non a frigore, nisi per accidēs; siquidem per se frigus facit operationem contrariam operationi caloris, cōdensat enim & constipat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuisionem; quare per se est potius contrarium generrtioni misti; per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idque modò magis, modò minus, prout cuiusque misti generatio postulat: quantuscunque igitur calor sit, siue intensus, siue remissus, ipsi soli per se attribuitur & generatio misti, & præuia ad eam dispositio, hoc enim ostenditur ratione sumpta a fine: finis est eductio formæ misti, hæc fieri non potest absque conueniente commistione humidi cum sicco, hęc non fit nisi per attenuationem, & hæc fit à solo calido, & quælibet attenuatio à quodam statuto gradu caloris; igitur solus calor per se, & quatenus est calor, tū formam misti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus verò non per se agit, sed solùm contemperando calorem: hoc autem maximè confirmatur considerando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fusè loquuti sumus; quum enim hæ duæ qualitates ex actione cœlesti in inferioribus corporibus oriantur, cœlestis autem actio non generet nisi calorem, frigus solam caloris priuationem insequitur, & oritur ex priuatione actionis cœlestis, proinde respectu caloris habet locum priuationis; quo fit vt hæ duæ qualitates commistæ, & contemperatæ agant solùm virtute caloris in generandis mistis, & in præparāda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum absolutè consideratum debeat vocari calor, licèt comparatione calidioris possit frigidum appellari; quod idem de lumine, ac tenebris manifestum est: datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil est, nisi priuatio luminis; cōparatione tamen maioris luminis solemus aerem minus luminosum vocare tenebrosum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie soli caloris gradus generatiui sunt: quamuis enim possint habere commistos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iam ad amicitiam oēs redacti sunt, & facta est qualitas vna, quæ respectu generationis misti dicitur remissus calor: quod si frigus est elementi frigidi generatiuum, iam diximus nos de simplicium generatione non loqui; & pręterea ille est potius vocandus interitus, q̄ generatio, vt Arist. docet in contex. 18. primi de ortu & interitu, quoniam interijt nobilius, & genitum est ignobilius elemētum: sed in misti generatione videtur nullam esse actionem frigoris, nisi ad contemperandum calorem, eaq; Auer. sententia, vt prædiximus, & eandem videtur significasse Alexander in contex. quarto quarti Meteorologicorum, dum inquit, id, quod in mistione humidi cum sicco agit, ac determinat, esse præcipuè ipsum calorem; sic enim denotat calidum primario, ac per se agere, frigidū verò secundario, & per accidens. Hæc igitur dicta sint de actione calidi & frigidi in generatione misti, & in præuia illi alteratione. At si loquamur de misto genito iam, & constituto, negari non potest frigus agere etiam per se; congelatio enim fit per se a frigido, & videtur frigidum tribuere vltimum complementum rei iam per calorem genitæ, quatenus dat aptitudinem ad actum secundum, ad operationē, quæ

Quo calor formā educat.

Viscositas

In lib. de frig. aeris c. 6 & in toto libro de calore cæl.

Frigus est priuatio caloris.

Alexand.

In misto iā genito frigus agit per se.

quæ est vltimum rei complementū; sed actum primū producere non potest, quemadmodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non potest æri figuram illam tribuere, nisi liquefaciat metallum illud, neque hoc præstare potest, nisi per calorem; sed acquisita figura opus illud consistentiam non haberet, nec præberet quæsitam vtilitatem, nisi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi, qui efficere volunt ensem aptum ad incidendum, calore prius vtuntur molliente ferrum, vt possit illam figuram, & illud acumen recipere; postea vero intingunt illud in aqua, vt a frigore duritiem consequatur, qua fiat ensis ad pugnandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura, generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiscentem; sed postea genito metallo adueniens frigus indurat ipsum, & dat ei complementum, ut diu conseruetur, & vt ad humanos vsus aptum sit, sed non dat formam substantialem, quia hęc per se educitur actione caloris, remissi tamen a frigore, vt dictum est.

Responsio ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

Argumenta verò recentiorum facilè soluuntur. Ad primum dicimus Aristotelem in primo illo contex. quarti Meteorologicorū adduxisse exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in misto iam constituto, tanquam manifestiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione misti, occultiores sunt) has autem etiam a frigido per se posse fieri iam diximus, & est res clarissima, saltem in pluribus, qua re nō est necesse dictum Arist. verum esse etiam in generatione misti: quemadmodum enim nec de calore tueri possumus quòd semper agat per se, quum sit manifestum quandoque agere per accidens; sic de frigore satis est ad sententiam Aristotelis tuendam, si dicamus quasdam operationes ab eo fieri per se, non tamen omnes. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod assumunt, frigus in generatione misti non habere locum refrigerando, sed solùm secundùm alias secundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem se habere; nam in generatione misti frigus locum habet refrigerando solùm, nempe moderando calorem, sed non secundùm alias secundas operationes: qđ quomodo se habeat, mox clarius explicabitur. Tertium verò argumentum statuit generationē misti esse re distinctam à mistione, quod negandum est, quia re distingui non possunt: quoniam igitur non potest fieri

Ad primū.

Ad secūdū.

Ad tertiū.

mistio absque misti generatione, necesse est vt, si in mistione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem simul in generatione facere dicatur: sed de hoc quoque posterius dicemus, & considerabimus an differat mistio a generatione misti, & in quonam differat, ibiq; ostendemus necessarium esse in generatione misti, vt calidum agat in frigidum. Ad postremum autem argumentum ab alijs adductum ad probandum frigus in ipsius quoque formæ misti eductione agere per se, puto optimam esse responsionem, quam prædicti recentiores adducunt; & miror quomodo Pomponatius in quarto Meteorologicorū dubitatione duodecima dicat esset ita difficile argumentum hoc, vt neque ipse soluere illud potuerit, neq; Antonius Trapolinus eius præceptor olim in Patauino gymnasio professor ordinarius, & magni nominis vir. Dico enim cum illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formā educi, sed manere in cadauere formam mistionis eandem, quæ in viuente fuerat, siue una, siue plures, & per hanc solam cadauer constitui; sed eam tunc primùm incipere formæ officio fungi, quum antea sub anima officio tantùm materiæ fungeretur: quoniam igitur non negamus frigus per se corrumpere, sicut calor per se generat, ideo dicimus interempto animali a frigore nullam fuisse frigoris actionem, nisi interimendo animal per destructionem formæ, quæ est anima, factam per extinctionē caloris animalis; formam autem nullam esse eductam quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc operatur frigus, nisi interitū, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec vllam facit præuiam alterationem eductioni formæ, sed solùm recessus formæ animalis.

Ad argumenti ultimum.

De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas passiuas. Cap. VII.

Cæterum ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta sunt, duę magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino soluere oportet; vna est de modo actionis, quo duæ actiuæ agere dicuntur in duas passiuas pro generatione misti; altera verò, an idem sint generatio misti, & mistio: his enim explicatis arbitror prædictam generationis definitionem satis manifestam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnibus concesso, qualitates actiuæ non efficiunt secundas qualitates, seu secundas operationes, nisi per medias primas: hoc enim in omnibus clarum esse videtur; nam frigidum non congelat, nisi prius refrigeret, nec calidum liquefacit nisi per calefactionem; similiter si alias omnes in primo cōtex. quarti Meteorologicorum ab Aristotele nominatas secundas operationes spectemus,

spectemus, nulla illarum est, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur: hoc igitur ita constituto dicendum videtur etiam in generatione misti duas actiuas edere omnes operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quàm in eductione formæ: sed quomodo hoc esse possit, non est explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus consideratum, nedum solutum: quod quidem locum habet, non minus si dicatur frigidum agere per se in generatione misti, quam si solum calidum; nam si & calorem, & frigus per se agere dicamus, & secundas vtrunque operationes edere, necesse est eas edi per primas, quo fit vt idem corpus necesse sit simul eodem tempore, & secundùm easdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem est: quod si quis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter se, sed factas esse amicas, immò vnam esse factam; non ob id tollitur difficultas: qui enim fieri potest ut hæc eadem qualitas simul calefaciendo, & refrigerando edat omnes secundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? si verò dicamus (quod iam demonstrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione misti non agere nisi ut calorem, adhuc difficultate urgemur: nam si a calore nulla potest secundaria operatio prouenire, nisi per calefactionem mediam, necesse est calorem illum remissum, & a frigore temperatum non agere in siccum, & humidum, nisi prius calfaciendo; nil autem calefit, nisi frigidum esse statuatur; ergo idem est simul calidum, & frigidum, neque facta est horum contemperatio, & amicitia, si adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quòd si hoc concesso dicamus remitti iterum calidum a frigido sicci, & humidi, adhuc eadem difficultate laboramus; nam calor ita remissus non aget in siccum, & humidum, nisi per calefactionem; erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & sic in infinitum progrediemur.

Dubium.

In hac difficultate, quum eam nemo considerauerit, dicam ego quid sentiam. Credo distinguendam esse primarum qualitatum actionem; duplex enim absque dubio est, vna immanens, altera transiens: illa enim, quæ est contrarij in contrarium, est necessario transiens; quia nihil potest ita agere in seipsum, nisi sit sibi ipsi contrarium, quod quidem est impossibile: sed actio agentis in materiam potest esse immanens, qualem dicit Aristoteles in secundo physicæ auscultationis dari actionem naturæ in rebus naturalibus: in seminibus enim naturam inesse dicit non ut formam, sed ut artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quòd in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra est, at in natura inest artifex in materia, in quam agit, sic in semine humano inest humana natura non ut forma, sed ut artifex, sic etiam de alijs. Duo hi actionis modi notari possunt in generatione misti: apposita nanque elementa inuicem necesse est, ut per contrarias qualitates agant, & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exiccatio; eaque est actio transiens, quia nondum est facta elementorum unio, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ, & vnum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium separatum: quoniam autem maximam agendi uim habent calidum, & frigidum, ideo absoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas una media, quæ uocatur temperatus calor, qui postea agit in siccum, & humidum, ut illa uniat, ac terminet pro formæ misti eductione; & hæc secunda actio non potest amplius esse transiens, sed est immanens, quippe quum æquè omnibus elementis insit qualitas illa media proueniens ex unione calidi, & frigidi; quare hæc una omnium qualitas agit in eadem elementa, ut sicca, & humida, & est actio tanquam insiti artificis in materiam, qualis illa est, quam in semine considerauimus, sed non amplius, ut contrarij in contrarium: quando enim qualitas illa media agendo edit in sicco, & humido secundas operationes, non amplius calfaciendo, aut refrigerando agit, sed secundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actione immanente, quæ redigi videtur ad illam actionem, quæ per emanationem fieri dicitur, qua potest aliquid agere in seipsum, vt alias diximus de grauium, & leuium motore naturali: ideo deceptus est Suessanus dicens passiuas qualitates reagere in actiuas; reactio enim non habet locum, nisi in actione transeunte, quæ est contrarij in contrarium, non in actione artificis, ut agentis in materiam, quæ non est ut in contrarium, sed fit per quandam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam sunt alij nonnulli recentiores, qui in sua inter se altercatione de generatione misti an sit idem quod mistio, hanc duarum actionum distinctionem non cognouerunt, sed communi consensione asseruerunt calorem iam a frigore contemperatum terminare, & vnire siccum, & humidum pro generatione misti, idque præstare per calfactionem: hoc autem minimè verum est, & illud omnia prædicta absurda consequuntur, nempe idem agere in semetipsum ut in contrarium, & simul esse calidum, & frigidum, & eandem quali-

Solutio. Primarum qualitatum duplex est actio.

Suessani error.

Aliorum recentiorũ error.

qualitatem calfacere simul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remissiones infinities multiplicari, quæ omnia absurdissima sunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, unio, & terminatio passiuarum, ab actiuis fiunt, idest à calore iam temperato, tanquam una qualitate media, sine calfactione, uel refrigeratione.

Non omnis actio est in contrarium.

Si quis autem objiciat, omnis actio in rebus naturalibus est contrarij in contrarium; hoc nos inficiari possumus, nam agens equiuocum non est contrarium patienti, qualis est artifex cuiuique operis artificiosi. & cuiusmodi sunt plura agentia naturalia. Cœlum enim agit in hæc inferiora, neque est illis contrarium: sic duæ actiuæ qualitates sunt agentia æquiuoca, quatenus in passiuis edunt secundas operationes, quare non est necessarium ut aliqua ibi insit contrarietas actiuarum cum passiuis: sed dicere etiam possumus id in omni elementari actione verũ esse aut formaliter, aut (sic enim loqui liceat) suppositiuè; actio enim actiuarũ in passiuas si formaliter non est actio contrarij in contrarium, saltem præsupponit factam prius actionem transeuntem, quam diximus, calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem hęc omnia locum habere etiam in alijs actiuarum qualitatum operationibus in misto iam constituto, ut in liquefactione; præcedere nanque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ fit calidi in frigidum, proinde actio transiens; talis enim in ipso misto iam genito nulla existere potest tanquam immanens, quia iam est facta naturę unio, quare ibi nulla est amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio non insequitur immediate calorem ignis externum, sed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum ut frigidum ab igni calido agente actione transeunte, deinde calorem in metallo genitum insequitur liquefactio tanquam actio immanens, & per quandam emanationem edita, sed non per aliam mediam calefactionem: sic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipsius metalli refrigerationem, quam insequitur congelatio absque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum semper esse contrarij in contrarium, & transeuntes; secundas verò esse actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non esse contrarij in contrarium, nisi ut ante dictũ est: omnis igitur actio qualitatum elementarium uel est contrarij in contrarium, vel præsupponit actionem factam contrarij in contrarium; quia secundæ operationes pręsupponũt primas, tam illæ quæ fiunt in misto iam genito, quam illę, quæ fiunt pro constitutione, seu generatione misti: quare sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Sed sciendum pręterea est aliam quoq; dari actionem transeuntem, quæ non est contrarij in contrarium, sed similis in simile, quoniam eius finis non est generare, uel destruere, sed conseruare; ob id quũ conseruare sit agere, ea est actio non contrarij in contrarium, sed similis in simile: exemplo res clarior fiet: generatur in cauernis terrę aurum hoc pacto, ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commistis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, unde prouenit qualitas media, idest calor mediocris agens postea in siccum, & humidum; sed non perficeretur hæc actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minueretur, vel dissiparetur; conseruatur igitur calor ille à calore cœlesti, ita ut tandem suam operationẽ absoluat: ita in fœtu existente in utero inest calor internus pro generatione animalis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur a calore fęmininæ fouente, & ita absoluitur generatio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; vnam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipsum conseruandum, quæ dici posse videtur continua generatio eiusdem caloris: hac ratione Cœlum est agens vniuersale in omniũ sublunarium generationibus; quum enim omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conseruatur à calore cœlesti, hoc est genito a Cœlo per motum, & per lumen, ut alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundarium agens, quia vel est producta, uel saltem conseruata a virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

Datur actio etiam similis in simile.

In lib. de calore cœlesti.

In quo differant mistio, & generatio misti aliorum sententia & argumenta.
Cap. VIII.

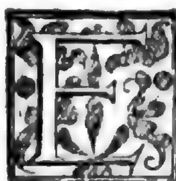

SEquitur ut consideremus, an differant mistio, & generatio misti, ac, si differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna cõtrouersia inter Thomam Erastum, & Archangelum Mercenarium, ut legere est in eorum disputationibus in publicum editis de putredine. Erastus enim idem prorsus esse dicebat generationem misti, ac mistionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa uocum significatione, quam exemplis aliarum similium confirmabat; nil enim aliud esse uidetur mistio, quàm misti generatio, nec misti generatio aliud, quàm mistio, siquidem ne imaginari quidem possumus unam existere sine altera: quemadmodum nil aliud est ædificatio, nisi ædium

ædium generatio, nil aliud sanguificatio, nisi generatio sanguinis, nil aliud compositio, nisi compositi generatio, & sic de aliis omnibus, quæ generantur, dicere possumus. Contra verò Mercenarius demonstrare contendit eas non idem esse, sed distingui penitus, & argumentabatur potissimum ab earum definitionibus: illa enim, quorum discrepantes sunt definitiones, diuersa absque dubio sunt; atqui diuersæ sunt definitiones mistionis, ac generationis misti, & in duobus distinctis locis ab Aristotele afferuntur, vt manifestum est; ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in mistione elementa a se mutuò alterari dicũtur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuò contemperant tum calidum & frigidum, tum humidum & siccum, ita vt omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in mistione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; sed sola actio contrarię in contrariam; quo fit ut in mistione omnes sint actiuæ, & oẽs passiuæ: contra verò in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantùm, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; hãc enim expressit Aristoteles in definitione generationis misti, nec vllam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quælibet contraria in suam contrariam, siquidem huius actionis nulla in illo quarto Meteorologico habetur consideratio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & vnionem, qua contrarię eorum qualitates reprimuntur; deinde terminationem humidi cum sicco factam a duabus actiuis; ac denique productionem totius substantiæ misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio, & necesse est primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta positorum, & se tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est ad eductionem formę; tantum igitur abest vt mistio sit idem, quod generatio misti, vt potius eam præcedat, immo ita præcedat, vt ne sit quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab vtroque dicuntur ad alterius rationes soluendas; quæ non refero, quoniam tædiosum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in medium adducere, quum præsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Mercenarij opinio.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio. Cap. IX.

EGo vt in re difficillima sententiam meam proferam, à neutro penitus dissentio, sicut etiam neutri penitus assentior; credo enim relictis horum opinionibus vt extremis aliam mediam accipiendam esse, quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe vt dicamus mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, ratione autem distingui, neque aliud ostendi duabus illis cõtrarijs argumentationibus Erasti & Mercenarij. Quoniam igitur & in mistione, & in generatione misti & substantiam & accidentia considerare necesse est, siquidẽ ex elementorum substantijs substãtia misti constituitur, idq; non fit nisi per actionẽ & passionẽ primarum qualitatum; ideò & ratione substantiæ, & ratione qualitatum ostendo & in mistione contineri generationem misti, & in hac mistionem, proinde eas esse idem re, sed ratione distingui; quoniam enim diuersa respiciũt diuersis modis definiendæ sunt: sic etiam patebit ratio cur mistio definiri debuerit in primo libro de ortu, & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in quarto Meteorologico. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est miscibilium alteratorum vnio; sed quia tota mistionis natura consistit in illa dictione, vnio, hæc quid significet considerandũ est. Putauit Mercenarius eam non significare productionem vnius substantiæ misti ex pluribus substantijs miscibilium; hęc enim est ipsa misti generatio, cui idẽ esse mistionẽ ipse concedere noluit sed significare solã congregationẽ elementorum iam diuisorum in minima antequam plures ipsorum naturę in naturã vnam coalescãt Sed hęc eius sententia aduersatur Aristot. qui eam vt antiquorum opinionem reprobauit; illi nanque dicebant mistionem nil esse aliud, quam congregationem, seu iuxta positionem miscibilium: quam difficultatem videns Mercenarius nisus est eã effugere, & aliquã notare differentiam inter antiquorum & suã opinionem, quam Aristo. fuisse professus est; dixit autem discrimen consistere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant mistionẽ esse diuisionem miscibilium in partes minimas, & earum congregationem, sed nullam ipsarum inter se alterationem considerabant; Aristoteles verò hanc considerauit, & voluit miscibilia esse per mutuam inter se actionẽ & passionem ita alterata, vt refractis contrariarum qualitatum extremitatibus sint omnes ad mediocritatem redactæ: hæc igitur apud Aristotelẽ est mistio, in qua non includitur plurium substantiarum in substantiam vnam mutatio, quę nõ est

Opinio vera. *Quid sit vnio.* *Opinio Mercenarij.* *Confutatio* *Defensio Mercenarij.* *Confutatio*

mistio, sed generatio misti. Sed hæc non sunt consentanea verbis Aristo. eo in loco, ut bene considerauit Erastus, dixit enim Arist. miscibilia per mistionem desinere esse id, quod ante mistionem erant, & in naturam mediam transire, quam inquit esse quoddam ὁμοιομερὲς, vt sicuti quęlibet aquæ particula est aqua, & tota est aqua, ita illud quoque & totum, & singula pars habeat idem nomen, & eandem definitionem: hoc tamen iuxta Mercenarij sententiam dici non potest, quia si mistionis, & vnionis nomen non significat factam adhuc transitionem plurium substãtiarum in substantiam unam, sed solùm qualitatum, quæ erant contrarię, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori seu temporis, seu naturę, omnes elementorum formæ, quum forma misti nondum educta sit; formis autem adhuc existentibus elementa quoque existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, ut erant prius; non igitur per mistionem desierunt esse id, quod erant, quod tamen asserit Arist. neque totum illud est ὁμοιομερὲς, ut similiter asserit Arist. sed potius est dissimilium partium, quum earum alia sit ignis, alia sit aer, alia sit aqua, alia verò terra; omnino igitur fateri cogimur naturam mistionis in plurium substantiarum vnione præcipuè consistere, hoc est in earum mutatione in naturam, & substantiam vnam; at productio vnius substantiæ misti ex pluribus elementorum est absque dubio ipsa misti generatio, itaque dictio illa, vnio, in definitione mistionis posita misti generationem significat: quod etiam confirmare videtur illud participium præteriti temporis, alteratorum, quod significat iam præcessisse, & a mistione pręsupponi mutuam illã alterationem per actionem, & passionem contrariarum qualitatum, neq; in ea formaliter consistere mistionis naturam, sed in ipsa substantiarum vnitione: quare Mercenarius procul dubio hac in re lapsus est. Aliũ quoque errorem commisisse videtur, quòd asseruit mistionẽ non præcedere generationem misti tempore, sed solùm natura; tamen ex eius dictis necessario infertur pręcedere etiã tempore, inquit enim illam qualitatum contemperationem esse mistionem ipsam, quam non statim sequitur generatio misti, sed intercedit actio duarum actiuarum iam per mistionẽ contemperatarũ in duas passiuas iam similiter contemperatas, per quam actionem passiuę terminantur, atq; vniuntur; deinde per hanc proximam præparationẽ forma misti educitur; quoniam igitur actio hæc actiuarũ in passiuas non videtur nisi in tempore fieri posse, dicere enim subitam esse vanum est, nec fortasse cogitabile, fateatur necesse est mistionẽ præcedere etiã tempore generationem misti: nihilominus seu tempore dicat, seu natura, aduersatur Aristoteli, vt considerauimus; quoniam in illo priori existẽtibus iam formis elementorum ea secundùm Aristotelem mistio vocari non potest, qui mistionem tunc esse voluit, quando est genitum quoddam tertium medium ὁμοιομερὲς distinctum à miscibilibus: sic etiam è contrario negare non possumus in definitione generationis misti contineri mistionem; nil enim aliud est generatio misti, nisi productio substantiæ misti ex elementorum substantijs; hæc autem est illa ipsa vnio, quę accepta fuit in definitione mistionis, & q̃ in definitione gñationis significata est nomine transmutationis: patet etiã in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & passiuas: quocirca congressu quoque elementorum in generatione misti consideratur, hæc enim est mutatio quatuor substantiarum elementorum in vnam misti substantiam: ex his igitur patet generationem misti, & mistionem reipsa idem esse, quod Mercenarius negauit. Quod autem secundùm hanc ipsam substantiæ considerationem distinguantur ratione, quod Erastus non vidit, facile ostendo; eadem enim mutatio qua ex elementis generatur mistum, dicitur & mistio, & generatio misti, sed alia, & alia ratione: quum enim elementa sint terminus a quo, mistum verò sit terminus ad quẽ, nomen mistionis magis elementa respicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsæ declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistũ dicimus, sed elementa. generatio autem non elementorum, sed misti, nõ enim elementa tunc generantur, sed mistum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur mistum; quocirca & generatio misti fuit comprehensa in definitione mistionis, sed confusè, & prout respicit elementa, non mistum, cuius nondum distincta tractatio fiebat; & vicissim mistio in definitione generationis misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen expresse, quia iam declarata prius statuebatur; quocirca in vtralibet definitione vtraque significatur, sed vna expresse, altera verò vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimen: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim non seruari, sed interire in mistione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius est alterius corruptio; nomen autem mistionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, commista enim dicuntur illa, quę non penitus interierunt. Ex his colligere possumus rationem distinctionis harum duarum tractationem de mistione, ac de generatione misti: nam in libris de ortu, & interitu Aristoteles de elementis agit, quatenus sunt materia mistorum: quoniam igitur mistionis nomen

Vera sententia.

Alius eiusdem error.

Contra Erastum.

Ratio distinctionis tractationum de mistione, & de generatione misti.

men

men respicit præcipuè elementa vt principia mistorum, & mistio propriè dicitur ipsorum elementorum, & hæc sunt materia misti non aliter, quam vt in mistionem veniunt; ideò cõueniens, immo necessarium fuit, vt in eo libro, in quo elementa vt mistorum principia considerarentur, de mistione ageretur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem ipsius quoq; Arist. testimonio manifestissimo cõprobatur in primo de generatione contex. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicẽdum est, ideò prius de ijs, quæ ad illa pertinẽt, agere oportet: quoniam n. ex elementis nõ aliter fit mistum, quam per eorum congregationem, quæ est mistio, ideo de mistione dicendũ est; & quia mistio non fit sine miscibilium inter se actione & passione, ideò de actione quoque & passione est agendum; & quia non fit actio & passio, nisi per contactum, ideò etiam de contactu agere oportet: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de actione & passione, tertio demum de mistione, deinde statim in secundo libro aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia mistorum. Patet autem in definitione mistionis significari nomine vnionis confusè generationem misti, & potius ratione termini à quo, quàm ratione sui ipsius: licèt enim illa vnio sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandus erat, nisi in quarto Meteorologico; nõ poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commistione, & est illius quarti libri proprium subiectum; in libris autem de ortu & interitu agitur vniuersè de misto absque distinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in quarto Meteorologicorum conuenientissimè tradi, quum sit propriè misti similaris, quod illius libri subiectum est; in secundo autem libro de ortu & interitu videmus Aristotelem valde rudíter egisse de generatione mistorum, neque ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro vti conueniens non erat: definienda autem res ibi est, vbi distinctè est declaranda, & cognoscenda, non vbi confusè; nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristoteles, nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem, quo ex ijs generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipsas elementorum, & misti substantias considerando ostendimus mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, sed ratione distingui: restat vt ex qualitatum quoque consideratione idem ostendamus. Iam sæpe dictũ est duplicem esse harum qualitatum inter se actionem, & passionem: vna est, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas; altera verò est, qua duæ actiuæ iam simul contemperatę in duas passiuas agunt: utraque continetur in vtraque definitione, cum hoc tamen discrimine, quòd quæ in vna ponitur expressè, ea in altera ponitur implicitè; prior enim actio & passio mistionem præcipuè respicit, ideò fuit expressa in definitione mistionis; per illam enim dictionẽ, alteratorum, significatur mutua elemẽtorum actio per contrarias qualitates, hęc enim magis elementa respicit, quàm mistum generandum; altera verò actio implicitè fuit connotata, quoniam vnio illa, quæ est transitio pluriũ naturarum in naturam vnam, non fieret sine actione duarum actiuarum in duas passiuas: hęc autem contrà in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quàm elementa; prior autem illa implicitè connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatæ: quocirca necessaria omnino est vtraq; actio & in mistione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mistione, nec mistio sine misti generatione; proinde sunt idẽ re, sed differunt ratione, quatenus mistio respicit elementa, generatio verò mistum: ob id in definitione mistionis exprimitur altera tãtùm actio; quę magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis respicit mistum, quia per eam fit eductio formę misti; sed altera tamen implicitè includitur in utraque definitione, quoniam vtraque actio est necessaria & in mistione, & in misti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac distinctè complectamur, certum est & in mistione, & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadem facta vnum quoddam, in vtraque igitur continetur totus progressus ab esse elementorum ad esse misti, ergo vtraque continet omnes partes huius progressus: hæ autem, si bene consideremus, tres præcipuæ sunt, nam dicendum est tria ordinatim fieri in mistione, & in misti generatione; primum est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitatum inter se; secundum est actio duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti, quæ per formę eductionẽ fit, & quæ in definitione mistionis uocatur vnio: hoc igitur tertiũ & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio aũt respectu misti; ideo in definitione mistionis exprimitur tertium cum primo, sed secundum implicitè connotatur, sine quo tertium non esset; idq; fit propterea quòd primum respicit elementa potius, quàm mistum: at in definitione generationis exprimitur tertiũ cũ secũdo, sed primũ implicitè connotatur,

Breuis collectio totius veritatis.

notatur, sine quo nec tertium nec secundum fieret; quoniam secundum respicit potius mistum, quam miscibilia: per hæc tamen non stat quin in solo tertio consistat, & mistionis, & generationis essentia; idque duobus modis consideratum, & mistio, & misti generatio dicitur, reliqua verò duo sunt necessariæ dispositiones in ambabus, sed vna magis elementa, & mistionem respicit, altera verò magis mistũ & generationem: quare patet Aristot. & in mistionis, & in generationis definitione ponere voluisse etiam præuiam dispositionem, eamq; partim expressè, partim implicitè, sicuti dictũ est; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum est mistionem, & misti generationem re idem esse, sed ratione differre. Ex his autem duo maximè annotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum est, mistionem nec tẽpore nec natura præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam vtraque consistit in productione vnius naturæ substantialis, proinde in postremo illorum trium, quæ memorauimus: quòd si in solo primo esset mistionis natura constituta quod tueri contendit Mercenarius, vtique non solùm natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit: quanquam ego quomodo id negare potuerit nõ videam; calidum enim & frigidum breui suam cõtemperationem absoluunt, quippe quę maximam vim agendi habent; humidum verò & siccũ, licèt eodem tempore agant inuicem, & patiantur, credendum tamen est non eodem tempore suam pugnam perficere; quum enim minus actiua sint, quam illa, necesse est vt tardius suũ certamen absoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & unit, & terminat, & ita adiuuat ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius præparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac vltima formæ eductione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitatum contemperatione antequam actiuæ agant in passiuas, quæ Mercenarij sententia fuit, vt mistio tempore generationem præcedat; quod etiam per ipsam mistionis definitionem confirmatur; nam si unionem intelligamus cũ Mercenario qualitatum contemperationẽ ex alteratione, tum certè nondum est generatio; quoniam adhuc forma misti educta non est: at si melius sentientes dicamus unionem esse ultimam illam formæ misti productionem, id adhuc manifestius est, quum Aristo. participio præteriti temporis utatur dicens: alteratorum significat enim alterationem iam præcessisse, vnionem verò subsequi, in qua mistionis natura consistit: digna etiã consideratione sunt illa

Mistio non præcedit generationem misti.

Arist. verba in 2. contex. quarti Meteorologię ad declarandam generationis definitionẽ adiecta [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter se priorem esse actione duarum actiuarũ in duas passiuas: quod Arist. quoque his uerbis denotat, calido nanq; & frigido attribuit ut in passiuas agendo generent mistum; atqui non agunt, nisi prius sint contemperatæ per præcedentem pugnam inter se, tunc enim non possunt agere in passiuas quoniam una impediret actionem alterius; sed quando sunt contemperatæ, tunc agunt in passiuas pro generatione misti: considerandũ autem est in eisdem uerbis Arist. soli calido articulum apposuisse, non frigido, inquit enim [τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν] significans unam esse qualitatem ex duabus contemperatis constantem, quæ uocari potest simul calidum & frigidum; nam si vtrique articulum apposuisset, vtranque separatim agere significasset, proinde ut duas, quod minimè verum esset: prius igitur dictum manifestum est, nempe mistionem & misti generationem, quum in illa extrema substantiæ misti productione cõsistant, simul esse non modo tempore, sed etiam natura; qua in re multi errant dicentes generationẽ misti præsupponere mistionem tanquam natura priorem. Alterum vero est: licèt mistio, & generatio misti sint simul & tempore, & natura, propterea quod reipsa idem sunt, tamen quum ratione distinguantur prior cõsideratione, & cognitione esse debuit mistio, quam misti generatio: eandem enim rem cõfusa consideratio debet præcedere distinctam; quoniã igitur eadem mutatio confusius cognoscitur quatenus est mistio, distinctius uero quatenus est misti generatio, ideo Arist. prius eam considerare voluit prout est unio respectu elementorũ miscibilium, posterius uero ut est generatio respectu misti; priora enim sunt consideratione elementa misto, quum sint principia misti.

Solutio argumentorum Erasti, & Mercenarij. Cap. X.

RESTAT vt & Erasti, & Mercenarij argumenta soluamus. Ad Erastum satis esse videtur si dicamus nil aliud ab eo probari, nisi mistionem, & misti generationem reipsa idẽ esse, hinc.n. fit vt vna sine altera existere nequeat: fatemur igitur oẽm mistionẽ esse generationem misti, & oẽm misti generationem esse mistionem; sed non ob id fit, ut ratione quoque sint idẽ. Sed notare pręterea possumus non idonea esse aliarum rerum exẽpla, quæ ab Erasto adducuntur, ideoque negandã esse similitudinem; nam idem prorsus est ædificatio atque ædium generatio, idem est sanguificatio, ac sanguinis gñatio, nec dico solùm

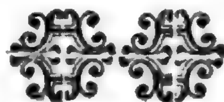
re,

re, sed etiam ratione; quoniam vtrunque nomen respicit eundem terminum, qui fieri dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem respicit materiam ex qua; propterea sic etiam dicere possemus idem esse ignitionem, & generationem ignis: sed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio significari potest duobus vocabulis, quorum vnum respicit illa plura, ex quibus alterum verò respicit illud vnū, quod fit, necesse est mutationem illam vt ijs duobus nominibus appellatam, vnam quidem & eandem esse reipsa, sed ratione distinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Erasto adductis nullum est ad propositum accommodatum, nisi compositio: idem enim est reipsa compositio, atque compositi generatio, distinguuntur tamen ratione; quia nomen compositionis respicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa componi dicuntur; nomen autem generationis respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de mistione, ac de misti generatione dicendum est. Ad argumenta verò Mercenarij respondere nititur Erastus ex collatione inter se definitionum mistionis, & generationis misti, ostendens eandē esse vtriusq; definitionis significationem; sed quia satis leuis est illa ipsius consideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium respondens dico nil aliud ostendi ex earum definitionum discrimine, nisi mistionem, ac misti generationem ratione distingui; etenim quę ratione distinguuntur, ea distinctas definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem rei considerationibus diuersæ illi definitiones conueniunt, quæ etiam diuersis in locis tradendę sunt, prout eadem res diuersis in locis alio & alio modo consideratur. Quæ verò à Mercenario dicuntur ad ostēdendam realem quoque distinctionem mistionis ac generationis misti, vana, & falsa omnia sunt, & à nobis iam negata, & reprobata: quòd enim in mistione non requiratur nisi contrariarum qualitatum inter se actio, & passio, & contemperatio, eamque vnio in definitione mistionis accepta significet, nec requiratur in mistione actio actiuarum in passiuas, & productio formæ misti; hæc omnia sunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione mistionis ab Aristotele expressa nomine vnionis: sic etiam negamus in generatione misti ex elementis non requiri primam illam actionem & passionem, quæ est contrariarum qualitatum inter se: sed hæc omnia & in mistione, & in generatione misti requiri asserimus, etsi in earum definitionibus non æquè omnia exprimuntur; quod quidem quomodo se habeat, iam est à nobis abundè in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad misti generationem attinet, & ad eius definitionem, quam Aristoteles in quarto Meteorologicorum adduxit, declarandam, hæc quę hactenus dicta sunt, sufficiunt.

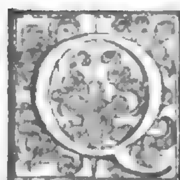
Ad argumenta Mercenarij.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER SECVNDVS.

Quomodo fiat mistio corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap. I.

Vum hactenus de misti generatione dixerimus, sequitur ut eiusdem interitum, quem omnes putredinem vocant, consideremus: magnæ de hac controuersiæ, ac disputationes existunt, quæ rem hanc explicatu difficillimam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem seruabimus; primo loco quomodo fiat putredo breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Arist. adductam diligenter expendemus, & ipsius putredinis naturam intimè, si fieri possit, penetrare nitemur; mox considerabimus an plures sint putredinis species, seu modi, ut multi existimasse videntur; tandem verò difficultates omnes, quæ aduersus eam definitionem existunt, atque eas potissimum, quæ ab Arist. oppugnatoribus afferuntur, soluemus, simulq; ab alijs adductas putredinis definitiones perpẽdemus, & eas cum definitio Arist. conferentes, a quonam melius sit putredo definita considerabimus. Primùm quidem ex ijs, quæ de misti generatione proximè dicta sunt, facile est colligere quomodo fiat eiusdẽ misti interitus; quũ enim ex quatuor elementis, quatenus humida & sicca sunt, generetur mistum, iam enim diximus humidum, & siccum esse cuiusq; misti materiam, quatenus simul commista, & ad temperiem cuique misto conuenientem redacta sunt; ad hanc autem temperiem, & commistionem non redigantur, nisi ex actione, & imperio actiuarum, hoc est caloris à frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdẽ; quemadmodum enim quando calor ita regit humidum, & siccum, ut illa commisceat, & vniat, generatur mistum, ita tandiu seruatur, quandiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continentur siccum, & humidũ coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis; oportet igitur ex humidi separatione à sicco fieri misti dissolutionem, quæ illius generationi contraria est, proinde in hac interitum misti consistere: sed quia siccum & humidum separari inuicem nõ possunt, dum sub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali manet coniunctio humidi cum sicco; & è contrario si calor naturalis recedat, vel ita minuatur, vt nequeat amplius regere, & continere duas passiuas, separatur humidum a sicco, & ita mistum in elementa, è quibus genitum erat, dissoluitur, isq; est misti interitus contrarius generationi eiusdem: quemadmodum enim generatur mistũ ex unione humidi cum sicco facta à calore naturali, hoc est conuenientem proportionem habente; ita interitus misti fit, quando humidum separatur à sicco ex defectu caloris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest amplius illa regere, & continere, & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Aristoteles, & Galenus, & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusuis ambientis corporis calor, si naturali rei calore validior sit, eum educit, ideo eo destituta dissoluitur, quia siccum & humidum ex recessu caloris, a quo continebantur, non habent amplius à quo regantur; ideo separantur inuicem, & ita mistum dissoluitur. Rem ita se habere experentia ipsa declarat; æstiuo enim tempore videmus res facilius, ac citius putrescere, quam tempore hiemali; quoniam in hieme debilis in aere est calor, qui non potest, uel non ita facile potest naturalẽ misti calorẽ euocare, quia non est validius at in æstate calor in aere est validissimus, ideo superat calorẽ misti naturalem, & eũ citò ac facile educit:

& hane

& hanc eandem differentiam, quam in temporibus considerauimus, possumus etiam in locis considerare; nam in locis calidioribus res facilius putrescunt, quam in frigidioribus: videmus præterea mista tum frigidissima, tum calidissima difficilius putrescere; frigidissima quidem, quia eorum frigus resistit calori ambientis ne agat in mistum; calidissima verò, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior est. In omnibus autem putrescentibus videmus ea in initio humida fieri in superficie, tandem verò manere sicca: in principio enim humidum exit ad externa, dum à sicco separatur; sed quia continuè euaporat, atque resoluitur, ideò tandem remanet fimus ac terra, nempe solum siccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, quę mox considerabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc exposuimus.

Quot modis mistum interire possit. Cap. II.

QVoniam autem Arist. in principio quarti Meteorologici dixit putredinem esse misti interitũ naturalem, eiq; combustionem opposuit vt interitum violentũ duo hic cõsideranda nobis proponuntur: vnũ, an his tantùm duobus modis interire mistum possit, putredine, & combustione, an & alijs; alterum verò, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet Argẽterius inquit Aristotelem fuisse deceptum, qui existimauit non dari alium misti interitũ præter illos duos, quum tamen pluribus alijs modis interire mistum possit, ut gladio, suspẽdio, morbo, subinersione, & alijs multis. Mercenarius verò Aristotelem tueri uolens reprehendit Argenterium dicens non dari reuera alium modum prẹter illos duos ab Arist. positos, propterea quòd alij ab Argenterio nominati non competunt misto prout mistum est, sed potius quatenus est animatum; quatenus enim est mistum, nullus alius interitus illi cõpetit, nisi putredo, & combustio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego uerò dissentio ab utroque. Quod enim ad Argenterij obiectionem attinet, ea optimè à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos posuit Argenterius, sunt proprij animatorũ quatenus sunt animata, neque eis competunt quatenus mista sunt, ille nanque est misti proprius interitus, quo tollitur; mistio: at si pereat animal gladio, uel morbo, adhuc seruatur eadem mistio, quæ prius erat in uiuente, quapropter mors animalis non est eius corruptio ut ex elementis constantis; proinde Argenterius non ostendit alium dari modum interitus misti ut constantis ex elementis. In eo quoque deceptus est Argẽterius, quòd non uidit misti, quatenus mistum est, alium dari interitus modum pręter combustionem & putrediuẽ; ideò Mercenarius quoque lapsus est dicens nullam dari alium modum. Duo igitur in pręsentia sunt à nobis ostendenda: unum quòd detur alius interitus misti quatenus mistum est, quem nec Argenterius, nec Mercenarius animaduertit: alterum uerò, quòd non ob id in prædicto loco Aristoteles mancus, ac diminutus dicẽdus sit. Quòd igitur alius detur præter eos duos putredinis modus, facile cognoscemus, si intellexerimus quid sit combustio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio est misti dissolutio in quatuor elementa, combustio uerò est totius misti mutatio in unum tantùm elementum, in ignem, excepta parte aliqua terrę, quæ ob magnam resistendi uim post combustionem seruatur, licèt affecta calore igneo, hæc enim est cineris natura: mistum autẽ est medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita uocat ipsum Aristoteles in calce primi libri de generatione in capite de mistione; contrarietas autem est non solùm extremi cum extremo, sed etiã extremi cum medio, quo fit ut medium patiatur ab actione vtriuslibet extremi: combustio igitur est mutatio à contrario extremo; ideo Arist. in libro de uita & morte inquit violentum esse illum interitũ, qui fit a contrario: quamuis enim ibi loquatur de corruptione animatorũ, quæ dicitur mors, & senectutem tanquam interitum naturalem contraponat alijs interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri à cõtrario; tamen hoc idem locum habet etiam in misto, quatenus mistum est, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, sed potius à simili, putrefactio enim est interitus misti per corruptionem caloris naturalis factam a calore extraneo; misti autẽ violentus interitus fit per mutationem à contrario, vt de combustione diximus. Hęc si vera sunt, & mistum tanquam medium interimitur ab igni tanquam extremo, & cõtrario, non video cur nõ possit etiam ab altero extremo destrui mistum; ita vt a magna vi frigoris conuertatur totum in vnum elemẽtum frigidum, ut in terram, neque in omnia elementa dissoluatur: id autem, quod nos decipere potest, est, quòd ignis est maximę ac celerrimæ actionis, & facilè conuertit plura mista in suam naturam per combustionem; frigida verò elementa non tantam agendi uim obtinent, neq; ita celeriter mistum mutant: attamen si uerum est id, quod Aristoteles docet in secundo libro de ortu, & interitu, posse quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia, quam alia in ignem; fieri etiam potest ut omnia elementa in misto existentia mutentur in terram ob magnam uim frigidi agẽtis, & condensantis, & omnem calorem extinguentis: licèt

Opinio Argenterij cotra Arist.

Mercenarij sententia, et defensio Aristotelis.

Argenterij error.

Mercenarij error.

Opinio propria.

Misti duplex est corruptio.

licèt enim hoc sit minus facile, & minus frequens, & minus euidens, ratio tamen nos cogit vt hoc cõcedamus; quum præsertim id sensu, & experientia confirmetur: viderunt enim multi, & ego ipse vidi in subterraneis locis multa mista, vt paleas, & cibaria in petram mutata a magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, & omnẽ humiditatem consumentis, propterea quòd cum summo frigore nõ potest humiditas existere, vt alias dictum est. Tres igitur modi sunt, quibus interimi potest mistũ quatenus mistum est, quoniam horum singulo destruitur mistio: vnus est medius, quo dissoluitur mistum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alij vero duo sunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa dissoluitur mistum, sed mutatur totũ in vnum elementum, vel in calidum, quę est combustio, vel in frigidum, qualis est petrificatio, de qua modò dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Aristoteles duos tantùm modos commemorans, putredinem, & combustionem, quia non est ibi ipsius consiliũ omnes prorsus misti interitus nominare, sed solum loqui de ipsius corruptione naturali, quæ est putrefactio; violentos autem interitus non est quòd omnes consideret, quum sint præter consilium naturæ, & sint accidentales, sicut etiam in libro de vita & morte non omnes modos enumerat, quibus violẽter interire animatum potest: satis igitur habuit secernere naturalem misti interitũ, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendã omnem difficultatem; & combustionem exempli tantùm gratia nominauit, tanquam modum quendam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum; exempla enim non sunt de omnibus afferenda, sed de aliquibus tantùm, quæ maximè in promptu habeamus, promptissima autem est mistorum combustio, ideò hanc solã nominare tanquam exemplum violenti interitus satis fuit. Patet igitur Aristotelem neque omnes modos interitus misti nominasse, vt putauit Mercenarius neque mancum fuisse, vt ei obiecit Argenterius.

Tribus modis corrumpitur mistũ.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententia aliorum, & earum confutatio.

Cap. III.

Equitur vt cõsideremus quomodo putredo ab Aristotele dicatur interitus naturalis, ita vt per hoc a combustione distinguatur tanquam ab interitu violento; hoc enim multis non paruum negotium facessit, quum videantur ambæ vel æquè naturales, vel ęquè violentæ appellandæ: nam si violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra est, vtraque fit à calore externo, quare vtraque est violenta; si vero putrefactio, etsi fit à principio externo, dicitur tamen naturalis quatenus fit à causa naturali, & naturaliter agente: idem de cõbustione dici potest; hæc enim fit ab igni qui dum alia comburit, ac destruit, secundùm propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale; ęquè igitur vtraque est vocãda naturalis. De hac re plura à nobis dicta sunt alias, dum initium primi libri de ortu, & interitu interpretantes cõsiderauimus quomodo interitus vniuersè sumptus vocetur ibi ab Aristotele naturalis; sed per ea dubium præsens non tollitur, quia secundùm illam cõsiderationem etiam combustio dicenda est corruptio naturalis; quum ergo Aristoteles eam dicat esse violentam, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de ortu & interitu; harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet. Thomas Erastus in sua aduersus Mercenarium disputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem; duas enim dixit putredines ab Aristotele poni in principio quarti Meteorologici; vnam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sexto, & alijs sequentibus, & eam dicit fieri a calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Erastus non ab externo calore fieri, sed a proprio, & naturali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto necesse est vt calor naturalis deficiat; isque est naturalis interitus omnium mistorũ, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit a principio interno, quum combustio sit interitus violentus, vt pote factus ab externo principio. Sed hanc Erasti sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita vt a combustione distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituũ discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto inquit in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, propterea quod calor misti fungitur officio & naturalis, & ignei: naturalis enim est, dum continet humidum cum sicco coniunctum, quę est cõseruatio misti; sed postea dum amittit naturalitatem, idest proprietatem caloris naturalis ob defectũ alicuius principij conseruantis mistum, tunc suscipit proprietatem ignei, quę est dissoluere, & educere humidum

Erasti opinio.

Cõfutatio.

Alberti opinio.

illiusmet

illiusmet misti, cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad superficiem humido; putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non a solo externo; combustio autem ab externa tantum causa fit, calor enim naturalis semper manet naturalis, neque ad comburendum mistum cooperatur igni comburenti. Hæc est Alberti sententia, ipse tamen non expressit quisnam sit ille defectus principij conseruantis mistionē, ob quem calor naturalis desinit esse naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum expressisse Buccaferreus, cuius opinio non videtur diuersa ab opinione Alberti, inquit enim calorem naturalem intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctū consumere humidum euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad siccum, & humidū pro illius misti cōseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo.

Buccaferrei opinio.

Refutatio.

Sed hæc sententia non est consona verbis Aristotelis, qui, vt in tota eius tractatione de putredine videre est, nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, a quo dicit destrui calorem naturalem, proinde pati potius, quam agere: præterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita actuum, & vnum factum cum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipsum euaporare; attamen hoc non vult Aristoteles, sed vult calorem extraneum agere immediatè in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem definit, postea vero subiungit exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque vult euaporationem humidi esse quoddam cōsequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediate humidum a calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum trahi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere cur putrefactio ad differentiam combustionis dicatur naturalis; quia concesso etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentius expedemus, non rectè tamē diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctus calori externo est factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quam internus illi misto: adde quòd in considerando cuiusque motus principio attendenda est prima causa ipsius motus; prima autem causa etiam secundùm Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem soli calori ambientis actio illa tota attribuenda est, proinde fit ab externo principio: vt autem sententia Alberti defendi posset, oporteret externum, & internum calorem esse duo agentia æqualia, & distincta, non subordinata; quia dum sunt subordinata, ascribitur tota actio agenti primario, sicuti dictum est. Alia fuit opinio, quam in eodem loco impugnauit Albertus, & quam postea Vicomercatus sequutus est, putredinem dici naturalem, quod a calore ambientis paulatim, ac sensim fiat, combustionem verò violentam, quia fit celeriter, etenim opus naturæ non est velox.

Vicomercati opinio.

Cōfutatio.

Hanc sententiam Albertus refutat hoc argumento, quòd modus rei insequitur rem, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, vel tardè, est modus, qui consequitur rem vel naturalem vel violentam; ergo non potest esse causa naturalitatis, vel violentiæ; prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, vel violenta; deinde consequi vt velox, vel tarda sit. Aliam quoque aliorum sententiam reprobat ibidem Albertus, quam missam facio, quoniam apud eum legi potest.

Aliorū opinio.

Alij vero dixerūt putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, si non actiui, saltem passiui, materia enim putrescens vim conferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem.

Cōfutatio.

Aduersus hos Pomponatius in quarto Meteorologicorum hoc argumento vtitur, qꝫ per hoc non apparet discrimen, quod quęrimus, putrefactionis, & combustionis: siquidem etiam combustio habet tale internum principium passiuum, materia nanque illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur nō minus, quam putrefactio: ego vero alias demōstraui vanum esse in ijs, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem ratione solius materiæ tanquam principij passiui, sic .n. fieret vt nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem, ut ad omnes formas, ita ad omnes motus indistinctè recipiendos; quare motum lapidis sursum proiecti liceret appellare naturalem ratione materiæ vt principij passiui, hoc tamen nemo diceret.

In libro de Natura.

Pomponatij opinio.

Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione decimaseptima quarti Meteorologicorum inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse; naturalem verò, quatenus mistum, si suæ naturæ dimittatur, neque impediatur, hoc est a nullo alio violenter interimatur, sed sinatur interire secundùm communem cursum naturæ, tandem interit per putredinem.

Mercenarij obiectio in Pomponatium.

Hanc sententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiā Buccaferreo attribuunt, quū tamen Buccaferreus (vt prædiximus) aliud sensisse videatur; ita autem

tem

tem argumentantur: quando dicitur mistum interire suæ naturæ relictum, vel dicitur interire absque externo agente, vel ab externo agente; si primum, id Aristoteli aduersatur dicenti putredinem fieri a calore externo; si verò secundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm combustio, sit interitus naturalis, quum fiat vtraq; ab agente externo. Hæc tamen obiectio mihi videtur aduersus Pomponatiū, qui reuera huius sententiæ fuit, parui esse momenti: siquidem ipse palàm asserit non accipi hic naturale pro eo, quod fit ab interno principio, sic enim fatetur putrefactionem non esse naturalem, sed violentam; sed accipi pro eo, quod est secundùm cursum naturę, nam hic talis est, vt mista dimissa suæ naturæ intereāt tandem per putredinem, non per combustionem; sic enim putrefactio ad differentiam combustionis videtur dici posse naturalis. Sed prçterea opinio, quam postea istimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatij opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem quatenus est secundùm propriam misti naturam, qua mistum est; quum enim sit genitum per vnionem humidi cum sicco, aptum natura est perire per dissolutionem, & separationem humidi a sicco ob defectum caloris cōtinentis; vnumquodq; enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitū est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum, propensionem habet vt in ea, è quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis quatenus mistum est: non sic combustio, qa mistum prout est mistum, non habet propensionem vt intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autem hi posse putrefactionē alia ratione dici violentam, & prçter naturā, quatenus rei naturam destruit, nec fit secundū intentionem naturæ, quandoquidem cuiusq; rei natura abhorret a suo interitu. Ego verò non video in quo hęc sententia differat ab opinione Pomponatij: nam dicere putrefactionē competere misto secundùm propriam eius naturam, & prout mistum est, idem videtur ac dicere mistum dimissum suæ naturæ non interire nisi per putredinem, & ambo concedūt interitum hunc misti ea ratione esse uiolentū quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto vtranque sententiam esse obnoxiam eidem reprehensioni: nam ad ostendendum quòd putrefactio sit interitus naturalis, respexerūt ambo propriam misti naturam, iuxta quā considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligāt materiam ut principium motus passiuum, in sententiam incidunt, quam ambo reprobarūt, quòd putrefactio ratione aptitudinis materiæ dicatur naturalis; si uerò formam intelligant, iam ambo expressè confessi sunt putrefactionem esse contrariam, & inimicam formæ misti, & ipsius destructricem; est igitur potius cōtra misti naturam, quàm secundùm eius naturam: propterea falsum est id, quod illi recētiores dicunt, mistum habere naturalem propensionem ad putredinem, immò verò propensionem habet ad se conseruandum quantum fieri potest: quod uerò Pomponatius ait, mistum dimissum suæ naturæ non aliter, quàm per putredinem interire, id non facit ut secundū propriam naturam quærat putrescere, sed solùm significat eam esse eius naturam, quæ nō possit tandem resistere agenti externo putrefaciēti; negari enim nullo modo potest resistentia misti ad externum interimens: sic igitur non uidetur putrefactio esse misto naturalis.

Obiectionis solutio. *Recentiorum opinio.* *Confutatio utriusq; opinionis.*

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio. Cap. IIII.

PRopter hæc omnia, quæ hactenus considerata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti naturā, sed potius naturam uniuersalem, quæ nil aliud est, quàm ordo rerum omnium, seu omnium causarum certo quodam ordine dispositarum cum pendentia ab uno primo principio, unde statutæ singulis rebus sunt proprię quædam leges, quæ prçteriri nequeunt; natura igitur propria misti nollet putrescere, nec modo ullo interire, at natura uniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, et tandem interire: secundùm hanc cōsiderationem dixit Arist. in initio primi libri de ortu & interitu, interitum esse naturalem, idest secundùm leges naturę uniuersalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interiturum: sed in contex. tertio quarti Meteorologicorum cōsideratio Arist. est particularior, quàm ibi; nam in initio primi de generatione etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsū interitum natura statuit etiam modum, quo singulę res intereant, ideo hunc modum à natura constitutum respiciens Aristot. in quarto Meteorologico dixit conbustionem esse interitum uiolentum, quę in principio primi de generatione dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi consideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos uniuersales, quibus statutū est in natura res interire; unus simplicium corporum est, alius mistorum animatorum, alius demum mistorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic assignatus est modus, ut per mutuam inter se actionem & passionem intereāt, atque etiam per actionem cœlestium corporum, quæ idem potest per uirtutem, quod elementa per formam. Animatis uerò assignatus est

Natura uniuersalis. *Tribus modis res interire natura statuit.*

est modus per humidi naturalis consumptionem factã à proprio naturali calore, eaq; mors dicitur, de qua agit Aristo. in libro de vita & morte; id eo ibi naturalem vocat illam mortẽ, quæ fit per vltimam humidi resolutionem à calore naturali, qui absumpto à se humido tãdem extinguitur; violentam verò mortem vocat illam, quæ ante statutum tempus alio modo fiat, vt gladio, combustione, submersione, morbis, nam his omnibus modis intereũt animantia præter naturam, hoc est præter modũ eis a natura constitutum. Misto autem inanimato, idest prout mistum est, & cum abstractione ab anima, si sit animatum, assignatus est à natura vniuersali proprius modus vt intereat per putredinem, quæ nihil aliud est, quam dissolutio in elementa; & est verè contraria generationi misti, quæ fit per elementorum cõmistionem: hic ergo vocatur ab Arist. modus naturalis, quia secundùm decreta naturæ vniuersalis est vt mistum ex elementis constans tandem in elementa dissoluatur; combustio verò dicitur violenta, quia est prçter hãc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita est misto prçter naturam, ut animato mors ex morbo, vel ex gladio: hçc est absque dubio mẽs Aristotelis in eo tertio contex. quarti Meteorologicorum, ut etiam ipsemet asserere videtur in contex. quinquagesimoseptimo quinti physicorum, vbi tam generationem, quàm corruptionem distinguit in naturalem, & violentã, & inquit oppositam esse naturalem generationem uiolentæ, & naturalẽ interitum interitui violento; postea declarans quænã sit generatio, & corruptio naturalis, & quæ violẽta, inquit naturalẽ esse illã, quç est fatalis, idest fato determinata; nil. n. aliud per fatum põt intelligere, nisi legem à natura vniuersali constitutam de modo, quo quçlibet res generetur, & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi sub nube viderunt, & proximè ad veritatem accessisse videntur; quam etiam plenè essent assequuti, si naturam particularẽ ab vniuersali, quam Aristo. in memorato loco respexit, seiunxissent; non enim dixit putrefactionem esse secundùm misti naturam, sed secundùm naturam absolutè, nempè secundùm leges naturæ vniuersalis: & hanc propriè significat id quod Pomponatius dixit, secundùm cursum naturæ, nempe vniuersalis, seu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus subdita est legi naturæ vniuersalis, a qua mistũ quatenus mistum est dirigitur ad terminandum suum esse per dissolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur; hoc etiã significare potest illa, quã recentiores illi dixerunt misti, prout mistum est, naturalis propensio ad putredinẽ; non enim a propria natura dirigitur ad putrescendum, sed a constitutione naturç uniuersalis, quç talem esse eius interitum statuit. Hanc puto esse rei veritatem, quæ clarior fiet, si quçdam aduersus eam dubia soluerimus: quum. n. plura ab interpretibus Aristotelis tangãtur in quarto Meteorologicorum, nobis pauca magis præcipua considerare satis erit. Dubitatur autem aduersus id, quod dictum est, putredinem esse interitum naturalem: si enim putrefactio esset naturalis interitus misti quatenus mistum est, deberet omni misto competere; id enim quod alicui naturale, atque essentiale est, omni competit, neque id negauit Aristoteles in memorato loco, quum apertè dixerit putrefactionem esse maximè commune contrarium generationi misti; est enim maximè communis, quia competit omni misto, quum ei cõpetat quatenus mistum est: attamen non videtur esse omnium mistorum communis interitus, quod multifariam ostendi potest. Primùm quidem in climatibus extremis, quæ calidissima, & frigidissima sunt, non per putredinem intereunt mista; sed in calidissimis locis per combustionem, idq; est illis locis naturale; in frigidissimis verò destruuntur à frigore, à quo ẽt prohibentur putrescere, idque similiter est illis locis naturale: non omnia ergo mista per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquã putrescũt, ut aurum, & argentum, & lapis adamas, & alia: non est igitur putrefactio mistis secùndùm naturam, quum non sit omnium mistorum communis interitus. Ad hçc & alia eiusmodi sumenda est responsio ex Arist. in loco prçdicto: non. n. dixit putrefactionem esse interitum maximè communẽ, quod voluerit esse necessarium vt omnia mista intereant per putredinẽ, iam enim confessus est aliqua per combustionem interire; sed significare solùm uoluit omnia esse putrescibilia, immò & aliquando putrescere, remota tamen omni violentia; nam si preoccupent interire violenter, non perueniũt ad naturalem suæ durationis finem, qui est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidissimis, & frigidissimis obijciebatur, dicimus negari nõ posse mista à summo calore, & a summo frigore per violentiam interimi, sed negandum ẽt non esse illa eadem mista esse putrescibilia, & per putredinem esse tandem interitura, si omnis violentia amoueatur, & dimittantur propriæ naturæ: quod verò dicitur, esse illis locis naturale vt per summum calorem, vel per summum frigus res interimant, uerum id quidem est, sed ita, ut etiã igni naturale est comburere: quare sicuti combustio est ea ratione naturalis, quatenus fit à causa naturaliter agente, neque ob id fit quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundùm legem naturç uniuersalis; ita dicendum est de illis, quç in locis calidissimis, & frigidissimis intereunt alio modo,

Pomponatij & recentiorum sententia ad rectum sensum trahitur

1. Dubit.

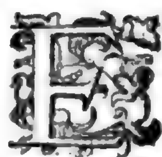
2. Dubit.

Solutio primi.

modo, quàm per putredinem; etenim patiuntur quidem a causis naturalibus, sed non intereunt eo modo, quo natura statuit vniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam præoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristoteles dixit. Ad illud verò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessariò putrescere, & in elementa dissolui, licèt aliqua diutissime durent: nisi .n. aurum putresceret, iam tanta esset auri copia congregata, vt omnia ferè in aurum mutata essent, ipsumq; vilis admodum esset pretij: putrescere autem metalla cognoscimus ex ærugine, quam emittunt, eaque in ferro euidẽs est, sed in alijs quoque notari potest; nam antiquũ aurum & argentum cernitur coloratum colore obscuriore, quam recẽs: sic de lapidibus omnibus dicendum est; quanuis enim diutissimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen necessariò tandem per putredinem in elementa dissoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Solutio secundi.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. V.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, talem putredinis definitionẽ cum Aristotele colligere possumus, putredo est corruptio proprij, & naturalis caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet, est enim integra definitio, quæ dicitur demõstratio positu terminorum differens: quod quidẽ aliàs in operibus logicis fuditer, vt ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectę definitionis exemplum in medium adduximus; nunc verò eam exquisitius considerare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hic proprij caloris corruptionem tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum vt subiectum proprium, quia non est putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem verò externum ambientis calorẽ tanquam causam, quæ est in demonstratione medius terminus: sed vt hęc omnia distinctius explicentur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa seiungatur, cognoscere oportet in putredine ordinem à natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuẽdum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum separetur à sicco; itaque dicendum videtur ipsam putredinis essentiam in hoc vltimo esse constitutam, reliqua verò esse causas putredinis, ita vt essentialiter nil aliud esse putredo videatur, quàm separatio humidi a sicco, è quibus tãquam materia mistum constabat, hæc enim est in elemẽta dissolutio, quæ est contraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa effectrix putredinis, quam essentia: quẽadmodum .n. in generatione misti duæ actiuę qualitates funguntur officio agentis, quia calor a frigore contemperatus commiscet, vnit, ac terminat siccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis ostendimus; ita dicendum est in interitu misti defectum caloris esse causam putredinis effectricẽ, non putredinem ipsam: sed quoniam est causa priuatiua, in qua animus non acquiescit, propterea quòd omnis priuatio causam aliquã habet, proinde omnis causa priuatiua habet causam positiuam priorem, a qua pendet; Aristoteles hac non contentus exprimere voluit etiam causam positiuam externam, a qua fit proprij caloris corruptio, eaq; est calor ambientis; & res per se manifesta est: quanuis enim certum sit corruptionem proprij caloris esse causam, vt humidum diffluat, & a sicco separetur; tamẽ in hac causa non quiescimus, dum ignoramus causam positiuam, a qua fit hæc proprij caloris corruptio: attamen Aristoteles non sine artificio in hac definitione sumpsit corruptionẽ proprij caloris tãquam putredinis genus, quo eius essentia significaretur; duo nanque respexisse uidetur, vnum vt breuissima esset definitio, alterum vt tribus tantùm terminis constaret, sicut etiam demonstratio: nam si quatuor in ea terminos accepisset, dubitare poteramus an fortè hæc definitio non esset demonstratio situ terminorum differens, quemadmodum in Posterioribus Analyticis iam ipse docuerat: nã si & subiectum in hac definitione expressum fuisset, quod est corpus humidum, & essentia, quæ est separatio humidi a sicco, & causa, quæ est proprij caloris corruptio, & causa causæ, quæ est calor ambientis; quatuor termini in ea sumpti essent: quod vitare volens Aristoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus est; nam separationem humidi à sicco, quę putredinis essentia est, sub proprij caloris corruptione implicitè comprehendit, hanc enim necessariò insequitur separatio humidi a sicco, ut paulo ante Aristoteles docuerat; dixerat enim putredinem esse humidi & sicci separationem prouenientẽ a corru-

Definitio putredinis est demonstratio situ differens.

à corruptione proprij caloris facta à continente: & hoc idem etiam poſt allatam definitionem declarat illis verbis [exeūte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] ſic enim monere nos voluit corruptionem proprij caloris in definitione ſumptam eſſe quatenus continet ſeparationem humidi a ſicco: igitur proprij caloris corruptio denotat quidem per ſe cauſam proximam putredinis priuatim, ſed connotat etiam eſſentiam, quatenus complectitur humidi a ſicco ſeparationem, quæ ex neceſſitate eam inſequitur; & Ariſtoteles hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quam vt cauſam, quia cauſam habet priorem poſitiuam, & in definitione expreſſam, cuius reſpectū eſt effectus, non cauſa; itaque hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam ſubiectum putredinis; corruptionem proprij caloris tanquam putredinis eſſentiam, & tanquam effectum, talem aūt effectum, in quo includi intelligeretur ſeparatio humidi a ſicco tanquam effectus alius poſterior, & illum priorem neceſſariò inſequens; ac demum calorem externum tanquam cauſam primam; eſt igitur hęc perfecta definitio, & demonſtratio ſolo ſitu differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones eſſe debent.

Opinio recentiorum quòd prædicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio.
Cap. VI.

Opinio recentiorum.

On eſt hic prętereūdus quorundam recentiorum error, qui dixerunt definitionē hāc totam eſſe cauſalē, cuiuſmodi eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ, quæ non exprimit eſſentiam rei, ſed ſolam cauſam; licèt in caloris naturalis corruptione conceſſerint includi ſeparationem humidi a ſicco: negarunt.n. eſſentiam putredinis eſſe ſicci & humidi ſeparationem, ſed hanc quoq; eſſe putredinis cauſam dixerunt; eſſentiam verò nullam aliā eſſe, quam interitum formæ miſti, qui humidi a ſicco ſeparationem inſequitur tanquam cauſam, ita vt calor ambientis ſit cauſa corruptionis proprij caloris, & hæc ſit cauſa ſeparationis humidi a ſicco, & hæc tandem ſit cauſa deſtructionis formæ miſti, quæ eſt formaliter putredo; quoniam igitur huius deſtructionis formę Ariſtoteles nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non eſſe definitionem formalē, ſed cauſalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis cauſas. Sed hanc ſententiam ego probare non poſſum: quòd.n. caloris proprij corruptio

Cōfutatio.

ſit cauſa putredinis, & in ſe contineat ſeparationem humidi a ſicco, nos quoq; aſſerimus; proinde non negamus cauſalem eſſe definitionem quantum attinet ad ſolum proprij caloris interitum: at humidi & ſicci ſeparationem puto nō eſſe putredinis cauſam, ſed eſſe ipſammet putrefactionis eſſentiam, & deſtructionē formæ miſti: quod facile oſtendo argumento ſumpto à generatione oppoſita; nam ſi generatio miſti nil aliud eſt, quam vnio, ac terminatio humidi cum ſicco operātibus actiuis; ergo eiuſdem miſti interitus nil aliud erit, quam humidi ac ſicci diſſolutio ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare paſſiuis: & videtur cuilibet conſideranti eſſe manifeſtum nil aliud eſſe miſti interitum, quatenus miſtū eſt, niſi eius in elementa diſſolutionem. Sed ſoluenda eſt difficultas, & ea quidem nō parui momenti, quæ hos mouiſſe vr̄: nam interitus

Argumētū illorum recentiorum.

miſti debet eſſe ſubita, ac momentanea formæ miſti deſtructio, ſicut ēt generatio miſti eſt introductio formæ miſti in momento tēporis, non in tempore facta; atqui ſeparatio humidi à ſicco non in momento fit, ſed in tempore, & eſt cōtinua, vel ſaltē ſucceſſiua; ergo hæc non pōt eſſe formaliter ipſe miſti interitus. Solui-

Solutio.

Generatio dupliciter ſumitur.

tur meo iudicio hæc difficultas ſic: generatio dupliciter accipi pōt; vno modo pro vltimo termino, qui eſt formę ſubſtātialis introductio ſubita; altero modo pro via ſimul cū termino, quæ non eſt momentanea, ſed in tempore fit: his etiam eiſdem modis interitus quoq; ſumi pōt: attamen propriè & generatio, & interitus pro ſolo termino ſumitur, licèt ēt ſæpe ſumatur pro termino cum tota præuia alteratione; ſed nomen putrefactionis vr̄ propriè ſignificare præuiā alterationem tendentem ad interitum ſubſtantiæ, & ad diſſolutionem miſti, tūc .n. rem putreſcere dicimus qn̄ eſt in via ad perfectam diſſolutionem, nō quando eſt facta diſſolutio perfecta: quod ēt Gale. ſignificauit 11. Meth. c. 8. putredinem ſic definiēs, putredo eſt mutatio ad interitum totius ſubſtantiæ putreſcentis ab aliena caliditate; non.n. dixit eſſe totius ſubſtantiæ interitū, ſed mutationē ad ſubſtantię interitum. Quoniam igitur putrefactio eſt ſeparatio humidi a ſicco, quæ .n.ō eſt ſubita, ſed cū ſucceſſione fit; dicendum eſt non interire in primo eius initio formam ſubſtantialem, ſed eouſq; eam ſeparationem procedere, vt tādem forma miſti momēto tēporis deſtruatur; neq; etiam dicendum eſt deſtructionē formæ miſti fieri ſolùm poſt totius humidi ſeparationem à ſicco, ſed corrumpitur forma miſti antequam remaneat terra, & fimus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primùm incipit ſeparatio fieri humidi a ſicco, quæ tū adhuc eſt abſque formę ſubſtantialis interitu, ſed eſt pręparatio & via ad eam; ſecundo loco tanta eſt facta diſſolutio, ac ſeparatio humidi, vt forma, quum ſeruari amplius non poſſit, ſubitò deſtruatur. & tunc ſeparata quidem ſunt inuicem humidum & ſiccum, quia non habēt

Nota in putredine trium ordinatam.

amplius

amplius illam mistionem, quæ naturæ vnio dicitur, sed particulæ tamen vtriusque se mutuo tangunt, & est humidum aqueum contiguum sicco terreo, & iuxtapositio quidem particularum at non mistio, quia iam soluta est naturæ unio; tertio demum loco humidum illud à calore consumitur, hoc est, vertitur in vaporem, & exhalatur, ita vt nihil reliquũ sit, nisi fimus, ac terra, vt Aristot. ait: qui non ideo hoc dicit, quod putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, sed vt per hoc tãquam vltimum remanens post putrefactionem, & ea posterius tempore, cognoscamus putrefactionem esse separationem humidi à sicco quoniam uidemus putrescentia in hoc tandem desinere vt remaneat terra, & materia quædam sicca, quum humor iam secretus sit, & in vaporem conuersus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Aristotele definiri, non pro solo termino, sed vt viam quoque præcedentem complectitur; sic enim est formaliter separatio humidi a sicco, quæ in tempore fit: idque Aristoteles significauit dicens proprij caloris corruptionem; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu euocatur, nisi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma misti; sed postquam tota latitudo intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tũc subitò interit forma misti. Dignum autem consideratione est, cur Aristoteles in ea definitione ipsum misti interitum non expresserit, quum tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cũ artificio ab Aristotele factum esse ostendemus. Patet igitur prædictam putredinis definitionem non esse merè causalem, qualis est illa, eclipsis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectã, quæ & causalem, & formalem continet; sic enim est demonstratio positu differens, at secundùm alios esset solum medium, quod minimè dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis. Cap. VII.

HActenus structuram definitionis putredinis, & Aristotelis in ea afferenda artificium considerauimus, sequitur vt singulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendo, quã Arist. ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligẽdum ambiens, quod suo calore corpora putrefacit. Sunt qui dicant hoc non esse aliud, quam aerem, & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Arist. in eadem tractatione de putredine, vbi hæc tantùm duo ambientia nominat. Hæc tamen sententia falsa est, & melius est vt communi interpretum opinioni adhæreamus, qui dicunt ambiens esse uniuersè intelligendum, vt complectatur omne continens, a quo res putrefieri possit, iam enim dixerat Arist. tria elemẽta esse materiam igni ad putredinem faciẽdam; ergo vult etiam calorẽ ignis esse posse causam putredinis aliorum elementorum: sic si sanguis vel alius humor putrescat in venis, ambiens putrefaciens non est aer, aut aqua, sed est circunstans caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedẽte affecta efficit in humoribus putredinem tanquam causa quædam externa, quæ naturalem humorum calorem educit, & ita putredinem efficit: sic quando ex obstructione, vel prohibita transpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum difflari non possint, ibi manentes calfaciunt humores, ac putrefaciũt tanquam externa quædam causa; ob eãdem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atq; celerior, si lętamen in aceruum cõgeratur, propterea quòd vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant difflari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumẽtum autem illorum nullius roboris est: Arist. enim in illa parte exempli tãtùm gratia nominat aerem, & aquam, non quod hęc sola nomine ambientis comprehensa esse voluerit, ita vt cætera omnia excluserit: cur autem hæc potius nominauerit, quam alia, non absque ratione id factum est; ibi nanque Arist. pluribus signis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia sumuntur ab ijs, quæ in aere, & in aqua putrescunt, tanquã à manifestioribus: signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt; a putredine autem humorum in corpore animalis nullum signum accipi potuit, propterea quòd illa, quæ in animalium corporibus accidũt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Aristot. ibi nominet solum aerem, & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifestè ob corporis ambientis calorem putrescunt.

Opinio aliquorum & argumẽtũ.

Refutatio.

Quomodo in animalibus humores putrefiant.

Arg. solu

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

SEd alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Aristo. statim post allatam putredinis definitionem dixerit a duabus simul causis putredinem fieri, a calore alieno, & a frigore proprio, considerandum est quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recẽtiores id ita intelligunt: calor ambiẽtis incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto frigus naturale inualescit; quum enim non extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat proprium gradum, calor au-

Recentiorũ opinio.

lor au-

lor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualeſcit ſupra calorem proprium ipſius miſti, & incipit ipſum excellere, adiuuans in hoc calorem externũ ut altera cauſa poſitiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet cauſas poſitiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametſi origine, & tempore prior eſt calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualeſcere. Ex hoc pręterea eorũ aliqui colligunt non eſſe eam, quam diximus, perfectam definitionẽ, & in hoc oẽs decipi; ſed abſolui poſtea ab Ariſto. definitionem, qñ adijcit etiam frigus propriũ tãquam alteram putredinis cauſam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque cã nominari, & frigus proprium, & calor alienus. Ego verò hęc omnia falſa eſſe exiſtimo. Et primùm

Confutatio

quidem id, quod de frigore dicunt, neq; rationi, neque Ariſt. conſentaneum eſt: exiſtente.n. adhuc miſto, & nõdum corrupto, vna eſt eius natura, & vna temperies; quare non ſunt ibi calor & frigus tãquam duæ diſtinctæ qualitates, ſed eſt vna qualitas media, quæ aliquib. gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque, dum gradus caloris euocãtur, magis, ac magis tendit ad frigus, donec tandem miſtũ intereat: non eſt igitur verum illud, quod dicunt, frigus ſeruare proprium gradum; quum.n. ex priuatione caloris frigus neceſſariò oriatur, neceſſe eſt vt cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non rectè dicitur eundẽ eſſe frigoris gradũ immutabilẽ, qui imminuto calore idem ſeruetur. Sed maximè falſum illud eſt, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam exiſtente adhuc vnione non pôt frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc ſit vna tantùm qualitas media, quæ immutatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, niſi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quũ calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum ſicco, idẽ calor debilitatus reddatur impotens ad continendum proinde humidum diffluat, & ſeparetur à ſicco. Præterea primaria operatio frigoris eſt refrigerare, ergo internum frigus non poteſt poſitiuè agendo pellere calorẽ, niſi refrigerando; ergo idẽ corpus refrigerabit ſeipſum, quod dicere vanum eſt. Frigus igitur pro-

Vera ſententia.

prium non poteſt eſſe cauſa poſitiua, quę calorem expellat, ſed eſt cauſa priuatiua, & mera priuatio caloris producta a calore ambientis, quæ non agit in calorem, ſed in humidum tanquam cauſa priuatiua; corpus.n. ex defectu caloris factum eſt frigidum: quare non poteſt amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & a ſicco ſeparetur. Hoc ſignificauit Ariſt. quando poſt allatam definitionem ſubiunxit [quare quoniã ob indigentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne] conſiderandum.n. eſt quodnam dicat Ariſt. eſſe patiens, & hoc quidnam patiatur: certè miſtum eſt id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non poteſt intelligere Ariſt. eſſe proprij caloris corruptionẽ, ſic.n. aſſignaret idem vt cauſam ſumpſius; quia ſenſus eſſet, patitur corruptionẽ caloris ob indigentiam caloris: ſed neceſſariò intelligit ſicci, & humidi diſſolutionẽ, quæ eſt putredo formaliter accepta; ex quo poſſumus intelligere hanc in illa definitione neceſſariò contineri, quum ex ea nunc ab Ariſtotele hoc deducatur: ſenſus ergo illorum verborum eſt, quare quoniam miſtum patitur diſſolutionem humidi & ſicci propter priuationẽ proprij caloris, omne autem calore priuatum frigidũ eſt, ambæ vtique erunt cauſæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium eſſe cauſam reſpectu corruptionis proprij caloris, ſed reſpectu ſeparationis humidi, & cauſam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic ſumit frigus proprium, & proprij caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tãquam declarans vnã & eandem cauſam priuatiuam prodeuntem à cauſa externa poſitiua, quę eſt calor ambiẽtis: inquit enim [indigens calore frigidum omne] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, ſed dicit ea ratione dicitur frigidum, quatenus eſt calore priuatum: & rectè inquit [indigens] defectum indicans non cuiuſuis caloris, ſed proprij, & naturalis; ſic enim miſtũ fit indigens tanquam re ſua, qua eſt priuatum: patet igitur Ariſt. nullam tribuere frigido actionem reſpectu caloris, ſed ſolùm reſpectu ſeparationis humidi, quum dicat, patitur ob defectũ calidi, hoc autem eſt frigidum, ita ut eadem putredinis cauſa priuatiua ſignificetur per frigidum, ac per defectum proprij caloris, cuius cauſæ cauſa prior eſt calor ambientis. Ex his colligimus falſum etiam eſſe id, quod eorum aliqui dicunt, non eſſe completam putredinis definitionem, niſi addatur altera cauſa, quę eſt frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, eſſe perfectam, & in ea comprehendi frigus proprium tanquã cauſam priuatiuam, quæ eſt effectus cauſæ primariæ: nam dicere corruptionem proprij caloris, eſt dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus eſt, ſed potius declaratione: illud enim, quod ab Ariſtotele poſtea de frigore ſubiungitur, nil aliud eſt, quam declaratio, qua ſignificatur contineri frigus in ea definitione ut cauſam putredinis; hoc enim colligit Ariſtoteles ex ea hoc pacto, omne priuatum calore eſt neceſſariò frigidum, ergo ſi priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen cauſa eſt calor ambientis, ſecundaria verò

frigus proprium, idest defectus proprij caloris: significat hoc dictio illa illatiua [quare] qua indicat Arist. se nō addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute; quicquid aūt ex aliqua definitione necessariò colligitur id nō pōt esse illius definitionis pars alijs partibus adiecta, sed vel est earundē declaratio, vel proprietas consequens: ideò verba illa [& putrefactio cōis affectio frigoris proprij, & caloris alieni] sensum habent causalem; non .n. significāt putredinem esse actionē calidi & frigidi vt subiectorum, sed vt causarum, a quibus efficitur sicut etiam in libris de anima sæpe Arist. dicit affectiones animæ, idest quę producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristot. vt alteram causam corruptionis caloris, vt illi existimarunt, sed vt declarationem ipsiusmet priuationis caloris; Aristoteles enim sic expresè ex definitione colligit id, quod implicitè sōlùm in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur. Cap. IX.

QVoniam autē dictum à nobis est corruptionē proprij caloris ita esse intelligendam, vt ēt proprij humidi separationem complectatur, eamq; a calore ambiētis fieri; cōsideratione dignum est, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi consequatur, an è contrario prius agat in humidū, deinde per quandam necessariam consequutionē calor quoq; naturalis una cum humido exhaletur: nec soluitur dubium dicendo educi simul vtrunque, adhuc .n. difficultas manet vtrius eductio sit secundùm naturam prior. Sunt qui dicant calorem externum non agere primùm in internum calidū, sed in humidum, hoc moti argumento; quod non agit simile in simile, neque corrumpitur simile a simili, quare non pōt immediatè calor in calorem agere, sed prius agit in humidum, deinde huius eductionē insequitur caloris quoq; naturalis eductio. Alij verò dicunt a calore externo educi prius calorē naturalem, deinde consequi vt ēt humidum educatur; quæ communior, ac verior sentētia est, & tum Arist. testimonio, tum ratione comprobatur: Arist. n. postea eodē in loco dicit [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidū] vult igitur exitum proprij caloris priorem esse, saltem natura, deinde per quandam consequutionē humidum quoq; naturale exire, & euaporare. Adest ēt ratio; quia non est necessarium vt amoto effectu amoueatur causa, est tamen necessarium vt amota causa amoueatur effectus, pendet .n. effectus ex causa, non causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco, ut Arist. dixit; ergo necesse est vt exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi a sicco, nō sic necessarium est ut exitum humidi insequatur exitus caloris naturalis; in multis .n. videmus cōtingere vt, si exiccentur, à putredine præseruentur, & diutius durent: cur igitur calor euaporet non pōt vt causa assignari euaporatio humidi; quia neque est causa, neq; hanc necessario caloris euaporatio consequeretur. Hāc igitur & calidi, & humidi eductionē ita intelligere debemus, vt prius tollatur causa, deinde verò effectus, & caloris eductionem eductio humidi consequatur. Ob id antea diximus nullā esse aliā putredinis essentiam, quam separationem humidi a sicco, proprij autem caloris corruptionē esse potius causam putredinis, quam ipsammet putredinem; etenim generatio quoq; misti fuit coniūctio humidi cum sicco, calor aūt in ea locū habuit agentis. Hinc aūt colligimus validā cōfirmationem eorum, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quod solius caloris euocatio est causa putredinis, manifestè infertur solum calorem cōtinere & vnire siccum & humidum & per se generare mistum; nam si frigus quoq; in generatione per se ageret, & contineret humidum coniunctum cum sicco deberet etiam frigoris corruptio, seu eductio esse cā dissolutionis, & putredinis: quod tamen Arist. nunquam dixit, sed solius caloris remotionem causam putredinis esse voluit. Pōt præterea illud, quod dicebamus, confirmari testimonio Arist. in probleme vigesimo particulæ 25. vbi rationē reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinē est concepturum, ignis autem refrigerari non potest, sed semper est summè calidus: notanda .n. est dictio illa [prius] quæ significat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi præcedere vt causam, si non tempore, saltem natura; ideò relinquitur nullam esse aliam essentiam putrefactionis, quam separationem humidi a sicco. Itaq; in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambientis euocat calorem naturalem, & ita ipsum corrumpere dicitur; corruptionem autem proprij caloris insequitur separatio humidi a sicco. Ad argumentū autem illorum dicimus non ita intelligi calorem a calore corrumpi, ut contrarium destruitur a suo contrario, sic .n. calidum a frigido interimitur, non a calido; sed calorē corrumpi, idest priuari mistu suo calore naturali a calore alieno ipsū euocante: non est aūt absonū ratio ni ut simile ad se trahat suū simile; etenim dū ipsum

Aliquorū opinio.

Aliorū opinio vera.

Ordo naturæ in putredine.

Quō calor a calore corrumpat.

ipsum secundum se calorem consideramus, est eductio caloris, non corruptio; at respectu misti est caloris destructio, quatenus mistũ suo calore priuatur: quòd autem simile attrahatur a simili, videtur esse per se manifestũ, nec probatione indigere; vt enim contrarium pellitur à suo contrario, ita rationi consonum est vt simile attrahatur a simili: idq; asserere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgãt enim per attractionem ratione similis qualitatis. Propriè igitur calorem a calore non interimi confitemur, nisi quatenus potest calidius agere in minus calidum, sed tunc non vt in calidum agit, sed vt in frigidum; destruit .n. in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore potest, vt simile trahitur a simili. Sed vt hoc melius intelligatur, digna est consideratione Alberti sententia, quam postea alij plures sequuti sunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere posse & vt naturalem, & vt calorem absolutè: nam in generatione misti agit vt naturalis, dum terminat humidum, & ipsum cum sicco commiscet, & coniungit cum sicco, quantũ illius misti natura requirit, & has passiuas qualitates continendo conseruat mistũ: at in misti interitu idem agit non amplius vt naturalis, sed solũ vt calor, proinde vt igneus, agit.n. consumptionem humidi, & dissolutionem misti; etenim ambientis calor agẽs in mistum necesse est vt calefaciat, quia prima actio calidi est calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita vt sublata proportione ad passiuas fiat præternaturalis, & destructiuus; ob id deserit illud mistũ, & euaporat, & secum educit & humidum; & ita dicitur esse corruptus non vt calor, sed vt naturalis, quia tunc desinit esse naturalis. Hæc Alberti sententia certè artificiosa est, sed eam nõnulli recẽtiores impugnant hac ratione, quòd apud Aristotelem putrefactio fit, quãdo actiuę desinunt imperare passiuis, & ipsæ passiuæ actiuis dominantur; hoc autem esse non põt, nisi ob imminutionem caloris: quod & Aristo. manifestè significat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quòd omne priuatum calore est frigidum: tantum igitur abest vt Arist. putet putredinem fieri per accretionem caloris in misto, vt potius apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen censeo Alberti sententiã sano modo intellectam defendi posse: non enim cæcus fuit Albertus, qui non viderit Aristo. dicentem fieri putredinem à frigore proprio; sed significare voluit id, quod ipsa rei natura, si benè cõsideretur, nobis ostendit: in principio enim, quũ externus calor agat in mistum, necesse est vt mistum reddatur calidius, prima nanq; actio calidi transiens debet esse calefactio; dicere autem duos numero distinctos calores simul in eadem re existere, vanum est; ipse igitur misti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia desinit esse illi misto naturalis, quum amiserit debitã proportionem ad passiuas respectu naturæ illius misti; hinc igitur fit vt deserat illud, & euaporet ita vt res illa tandem sine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rẽ manere frigidam manifestũ est; sed in initio quoque dici potest frigida respectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, nõ est naturalis, nec continet humidum iunctum sicco; tunc igitur licèt mistum illud habeat maiorem calorem, quàm prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore vt naturali: quoniam igitur omne indigens calore est ea ratione frigidum, mistum dicitur frigidum vt carens calore naturali: per hoc tamen non stat quin esse possit calidius, quàm prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Aristotelis & Galeni authoritate comprobatur. Experientia docet putrescentia in initio fieri calidiora, quã prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putrescere, fit calidior, sic aceruus lętaminis in principio putrefactionis adeò incalescit, vt imposita oua gallinarum foueat non minus, quã calor gallinæ, ita ut inde pulli nascantur: huius autem duplex est ratio; vna, quam paulo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione necesse est ut mistum reddatur calidius; altera, quia etiam absque externi caloris consideratione calor internus extens fit maior, idest apparet maior, quia fit sensilior: in illa nanq; elementorum commistione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atq; amicitia videtur quodammodo contraria contrariã abscondere, ita ut neutra distincta sentiatur; sed dum una contraria abiungitur ab altera, sensilior fit, proinde videtur maior, præsertim quãdo exeundo transit ab internis ad externa. Ex hoc autem sumi potest ratio differentiæ inter qualitates, quæ vocari solent a medicis actuales, & potentiales seu virtuales: dicunt .n. vinũ, & piper habere frigus actuale, sed calorem virtualem; tactu enim sentiuntur frigida, sunt tamen maximè calefactiua: cuius discriminis rationem quũ ego sæpe à pluribus medicis quęsiuerim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autem arbitror eam sumi posse ex ijs quæ proximè dicta sunt: quanuis enim illa plurimum habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est a contraria qualitate, cui est cõmistus; sed si ab aliquo externo calefiãt, vt à ventriculo, excitatur & calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem unum magnum, & valde sensilẽ, ita ut postea illa maiorem ventriculo calorem

Sententia Alberti de caloris naturalis corruptione.

Recẽtiores contra Albertum.

Alberti defensio.

Qualitates, actuales, & virtuales.

retribuant, quàm ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dicebamus, per id quod ab Aristotele affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum, & humidum educatur: quemadmodum igitur illa, quę putrescunt, fiunt in initio humidiora, non quidem noua humiditate, sed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à sicco abiunctum fit sensilius; ita exiens calor ad externa rei putrescentis sensilior fit: illud igitur, quod putrescit, in initio, vt humidius est secundùm Aristot. ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clarè Arist. vigesimo problemate particulę vigesimæquintæ dicens; necesse est vt id, quod putrescit, fiat calidissimũ, idest vt magnum calorem suscipiat propter proprij caloris crementum a calore ambientis. Et in tertia particula problemate quinto inquit calorem naturalem quandoq; extingui ob excessũ ab externo calore acceptum, vt in illis, qui à solis ardore vtuntur & in ebrijs, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor. n. ille prouenit a frigore, quoniam in illis calor naturalis est imminutus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, et euaporat; certum aũt est in illis ebrijs in principio magnum esse calorem, sed dum desinit esse naturalis, euaporat. & corpus frigidum relinquit. Gale. quoque lib. 2. de temperamentis cap. 6. inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est rationi, & experientiæ, & Aristoteli consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc stet quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum vtuntur, facile soluitur; fit enim putrefactio ex imminutione caloris ut naturalis, quia desinit esse naturalis. & postea etiam separatur a misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolutè est calor.

Solutio argumenti recentiorum.

Declaratio illorum verborum [in vnoquoque humido] in definitione putredinis. Cap. X.

HActenus ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinẽt, declarauimus; restat vt verba illa [in vnoquoq; humido] perpendamus: dubitare nanque non absque ratione possumus, an per hæc intelligat Arist. humidũ naturale, an omne humidum indistinctè, seu naturale, seu aduentitium: quum. n. dicat [vnoquoq;] videtur omnem calorem amplecti, nõ solum naturalem. attamen sequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando subiungit [exeunte. n. proprio calido, coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] intelligit ergo solum humidum naturale; ideo sensum hunc omnes interpretes receperunt, vt Arist. dicens [in vnoquoque humido] intelligat omne humidum naturale, non omne absolutè.

Cõmunis expositio.

Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Aristoteles in definitione quoq; dicere, in humido naturali. si voluisset, cur igitur postea dicit, quod secundùm naturam est humidum, in definitione verò dicit vnumquodque humidum? Mihi quidem videtur huiusce rei declaratio sumi posse ex cuiusdam dubij solutione, quod a nemine vidi fuisse consideratum: videtur putredo esse eductio non solùm humidi naturalis, ex quo tanquam ex materia constat ipsa misti substantia, sed etiam humidi aduentitij, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificijs diutissimè seruari sine putredine, & muitis seculis manere illæsa; ea tamen, si madeant & externo humore humectentur, facillimè putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo esse eductio etiã humidi aduentitij: hoc tamen nõ est consonum rationi; quia si putrefactio est interitus contrarius generationi misti, debet esse dissolutio misti in humidum & siccum naturalia, ex quibus genitũ est, & constat, sed non euaporatio humidi aduentitij, quod substantiæ pars non est.

Dubium.

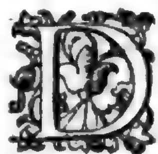
Si bene dubium hoc consideremus, nulla esse potest alia eius solutio, nisi hæc: calor (vt iam diximus) non ita corrumpitur, ut prorsus intereat, sed corrumpitur illi misto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere nõ potest calor sine proprio interitu, quum accidens idem numero nõ possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sic enim cum substantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas, nisi naturalis, & ea quidẽ modica, per quam coniunctę sunt partes, quę dicitur humiditas oleosa; cuius signum manifestũ ab Alchimistis habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, vt ex ea ipsi oleum non educant, hoc aũt educto remanet puluis inconiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillime extrahatur, ideo ligna arida non facile putrescũt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extraneum aquosum humorẽ imbiberint, facilè putrescũt, quia ille satis est ut possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi à calore ambiẽtis; eductionem autem proprij caloris insequitur proprij quoq; humidi eductio, & separatio a sicco; quum

Solutio.

quum enim proprio naturali calore destituatur mistum, ita vt proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quę est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis considerandæ, ac distinguendæ hæ duæ humiditates, vna aduentitia, altera naturalis: aduentitię quidem eductio, seu euaporatio non esset putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solùm occasio putredini, quia offertur calori vt vehiculum, cũ quo calor educatur; hęc igitur aduentitij humoris eductio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur; sed putrefactio est alterius propriæ humiditatis eductio insequens eductionem caloris naturalis; aliquæ autem res adeo abundant humido naturali, vt eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, vt caro, lac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momentum facit. Aristoteles igitur in definitione dixit vniuersè [in vnoquoque humido] vt omne humidum complecteretur, quod sit vehiculũ calori ad exeundum, siue sit naturale, siue aduentitium: non enim denotare per hæc verba voluit illud humidum, cuius a sicco separatio putredo est, sed cõditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur; quia non datur hæc proprij caloris corruptio, nisi in corpore humido, idest habente aliquam humiditatem siue propriam, siue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipsam putredinis essentiam significare, quæ est proprij humidi euaporatio, sed solum subiectum putrescibile; nã ita communiter acceptum humidum non est illud, cuius a sicco separatio sit putredo; essentia autem putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione insequitur necessariò separatio humidi naturalis a sicco, idq; Aristot. ipse ibidem postea declarat dicens [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] hæc igitur, quam diximus, est ratio cur ibi exprimat humidum naturale tãtum modo, prius verò in definitione vniuersè dixerit [in vnoquoque humido] complectens etiam aduentitiũ: vnde patet sequentia illa verba [coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] non esse declaratiua illorum [in vnoquoq; humido] sed ipsius essentiæ putredinis, quæ in definitione continebatur implicitè in ijs verbis [corruptio proprij & naturalis caloris] vult enim postea expresse nos admonere in hac corruptione proprij caloris inclussam esse coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

Expositio propria.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

Efinitione putredinis declarata considerandum est an hæc omnẽ prorsus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, vt nonnulli recentiores existimarunt; nam Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarũ alteri tantùm competat definitio prædicta, alteri verò nequaquam, in his tamen speciebus statuendis dissenserunt, & inter se acerrimè controuersati sunt, vt in eorum iteratis disputationibus, ac certaminibus iam editis videre est. Quoniã igitur noua ab vtroq; dogmata hac de re introducta sunt, & Arist. attributa, non erit ab re si eorum sententias aliquantum expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarum putredinum definitiones ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram verò posteriorem in sexto: priorem quidem dixit esse misti quatenus mistum est naturalem interitum, proinde verè contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elementa, ex quibus genitum est; & omni misto necessariam, nisi prius contingat vt aliquo violento interitu mistum pereat; ideoque iure vocari ab Aristotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio, non enim a calore externo, sed potius ab interno, & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit humidum naturale, quod illi pabulum est, quo fit vt ipse quoque calor naturalis pabulo destitutus tandem marcescat: huius igitur putredinis naturalis inquit Erastus definitionem afferri ab Aristotele talem, putredo est finis interitus naturalis misti quatenus mistum est. Alteram verò posteriorem putredinis speciem dixit violentam esse, & morbosam, fieriq; à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Aristotele interitum secundùm partem; quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionem eam esse inquit, quam ab Aristotele in sexto illo context. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc scilicet, putrefactio est corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; hac definitione negauit Erastus priorem putredinis speciem contineri, quæ a proprio calore fit, non ab alieno, proinde non est violenta, sed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerso modo duas putredinis species statuit: priorem .n. dixit esse illam, quæ in 6.

Erasti opinio.

Mercenarij opinio.

contex. definitur ab Aristotele,& est corruptio proprij caloris in vnoquoque humido a calore ambientis, quæ Erasto fuit posterior species, quare in hac non dissident: quæ enim ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est,quæ prior a Mercenario est posita,prætterquam quòd hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauitque ab Arist. in contex. quinto appellari interitum secundùm partem; Mercenarius verò naturalem esse ait, & ab Arist. in contex. tertio ita appellari, & esse interitum secundùm totum, non secundùm partem; ita vt de vna,& eadem putredine loquatur Aristot. in tertio & in sexto contex. Alteram verò putredinem inquit esse,illam, quæ ab Aristot. in quinto contextu paucis verbis tangitur,& vocatur interitus secundùm partem,& elementis competere dicitur excepto igni; hãc inquit non esse corruptionem proprij caloris à calore ambientis, sed esse potius quandam corporis impurationem propter admistionem corporis alieni,quam Aristoteles vocat separationem a natura,hoc est recessum quendam a statu naturali, qui non est omnino interitus rei; vt quando aeri commiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit a sua naturali constitutione; sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens commiscetur,dicitur aqua putrescere;ita vt elemẽtis non competat illa putredo, quæ est proprij caloris corruptio a calore ambientis, sed hæc posterior,quæ est impuratio quædam ob alieni corporis admistionem. Ad hanc de secunda putredine sententiam comprobãdam vsus est Mercenarius duobus argumentis. Vnum est: duo elementa terra, & aqua, nullum habent proprium calorem, ergo non sunt obnoxia illi putredini. quæ est proprij caloris corruptio.

Primũ argumentum Mercenarij.

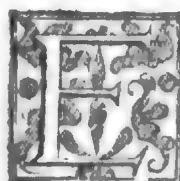
Alterum est; si tali putredine, elementa putrescerent, redirent potius in suam puritatem, & naturalem simplicitatem; quam recederent à natura, quia putredo est dissolutio in elementa, & misti in simplicia; consequens tamen aduersatur Aristoteli,qui vult elementa ita putrescere, vt a sua natura recedant.

Secundum argumẽtũ

Aliorum alia opinio.

Cæteri verò omnes interpretes Aristotelis, & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, a Mercenario autem prior putredinis specie appellata est,& cuius definitionem nos hactenus declarauimus; ita vt communi eorum omnium consensione omnis putredo sit corruptio proprijs caloris a calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea, quæ a Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ a nobis consideranda sunt,vt intelligamus quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Aristotele vocatur interitus secundum partem, & elementis quoque attribuitur,& an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur;certum enim est illa Aristotelis verba & Erastum,& Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

EGo verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarũt vnam tantummodò esse putredinem, cuius definitio iam est à nobis declarata; proinde errare tum Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersus utranque sententiam adducam. Quòd ad Erastum attinet, eius error satis manifestum est: nam si duæ sunt putredines, una naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Aristoteles de naturali putredine fusius, quam de violenta, ac diligentius loqueretur;tamen de violenta longè plura dixit,& eius definitionẽ exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit;de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio contextu,immo huius nullã definitionẽ adduxit;quod enim Erastus dicit,eam ita definiri, putredo est finis interitus naturalis,id nulla ratione admittendum est;nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum essentiam ipsius, tum causam, propter quam est, quorum neutrum ijs verbis exprimitur: quòd enim essentia non exprimatur, manifestum est: quia dicere finem interitus naturalis est dicere quandam respectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; sed non est dicere, in quonam ipsa putredinis natura, & essentia sit constituta & quidnam ipsa secundum se sit: causa vero huius putrefactionis est secundum Erastum calor naturalis absumens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit: quod enim dicit Erastus eam subintelligi, vanum est; quomodo enim potest subintelligi,si nota non est? & quomodo potest esse nota,si ab initio primi physicæ auscultationis ad hunc vsque locum nuquam fuit ab Aristotele declarata? dico preterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio,& ipsum absumere tanquam pabulum; de solo enim calore animali id uerum est, propriumque est animatorum, ut eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumque tandem absumat, quæ est viuentis mors per vltimam resolutionem, naturalis

Opinio vera.

Confutatio opinionis Erasti.

turalis appellata; & in hoc rectè carpit Erastũ Mercenarius, licèt nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego verò hanc esse puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro sola qualitate, altero modo pro subiecto quali, sicuti solent medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, qui sunt primum subiectum caloris animalis; igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquã pabulo, nõ possumus simplicẽ qualitatem intelligere; non potest .n. humiditas in calorem verti, sed potius destruitur à calore quoniam nutriri aliquo est vertere illud in suam substantiam; sic.n.dicimus ignem ali combustili, idest illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem vesci humido, vt pabulo non potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritibus vitalibus, qui continuè nutriuntur, dum vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex consumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidę in aliam substantiam humidam; proinde non habet locum, nisi in corporibus heterogeneis, quæ constant ex partibus diuersarum naturarum, & diuersarum temperierum; alia nanque est natura spiritus, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis: dicere igitur possumus carnem nutriri sanguine, & spiritus nutriri humido in eorum substantiam conuerso, & hac ratione nutriri calorem naturalem, idest conseruari per conseruationem spirituum: ast vbi vna, & eadem est substantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quàm dicere calorem ali per consumptionem humidi naturalis: vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsam: adde quòd calor in nutritione non agit nisi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem mistum calfacere seipsum, quod dicẽdum non est; sic enim esset simul calidum, & non calidum. & actu, & potestate secundùm idem, quod ne imaginabile quidem est. Præterea si hoc verum esset, etiam mista inanimata egerent sumptione alimenti externi pro consumpti humidi restauratione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa mista sine vllo assumpto alimẽto diutissimè durare, vt metalla, & lapides, & oleum in his ergo nulla proprij humidi cõsumptio fit. Dicendum ergo est calorem temperaturæ in misto continere, & conseruare humidum sicco iunctum, tantum abest vt absumat, ac perimat: ideò rectè dicit Albertus calorem misti, dum agit vt naturalis, conseruare humidum, nec sinere elabi, ac diffluere: non est ergo Arist. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quò Erastus in tm̃ errorem lapsus sit, quũ prętertim modus ille loquendi Arist. non possit definitionem significare; potius .n. denotat quæ corruptio fit putredo, quam quid sit; & sententia Arist. est, quòd illa putredo, quæ interitus naturalis, & oppositus generationi misti fiat à calore ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt est omnium interpretum opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Erastum. Possumus autem aduersus eum considerare etiam verba Aristot. in contex. quarto, quando dicit [quare humida primùm, deinde sicca tandem fiunt illa, quæ putrescunt] nam secundùm Erastum dicere oporteret mista semper magis exiccari, si semper calidum absumit humidum: igitur quò dicit Arist. putrescentia fieri primùm humida, deinde verò manere sicca? vidit hãc difficultatem Erastus, & illa verba ita est interpretatus: mista putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem verò toto consumpto humido remanent arida. Sed hęc non est conueniens interpretatio; quia non dicit Aristot. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactionem, quum ante putrefactionem non essent humida; siquidem per eductionem humidi ad superficiem, in extima parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiam diceretur omnia mista esse humida: quanuis enim omnia mista habeãt humorem in sua mistione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, nisi ab excessu; vt lignum aridum vocamus siccum, non vocamus humidum, licèt aliquid habeat humidi in sua mistione: aliud ergo est dicere omne mistum habere in se humiditatem, aliud est dicere omne mistum esse humidum; nam id quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoque in secunda ab eo adducta putredine, quam secũdum partem vocauit, deceptus est. Primum quidem non est verum id, quod ait, hanc esse elementorum propriam putredinem: nam modus loquendi, quo Arist. in eo 5. contex. utitur, significat hãc mistis quoque competere; inquit enim [propriè dicitur putrefactio in ijs, quæ secundùm partem intereunt] postea vero subiungit [quapropter & putrescũt alia omnia excepto igne] & ita colligit tria quoque elementa hoc modo putrescere: non ergo solis elementis hanc putredinem attribuerat, nam dictio coniunctiua indicat eã alijs quoq; competere pręter elemẽta; hoc aũt postea manifestũ fiet, quum declarauerimus quid sit hęc putredo, quę secũdum partẽ dicitur. Sed ipsamet Mercenarij de hac putredine sñia videtur esse absona rationi, neque Arist. attribuenda: nã si putrescere elementa dicuntur per alieni corporis admistionem, quod recedant à sua naturali puritate; ergo illa tria elementa sunt semper putrida, semper .n. sunt mista, & absque naturali simplicitate: salsedo enim maris indicat mistionem cum halitu terreo, & in aere semper sunt halitus à terra

Confutatio opin. Mercenarij.

ascendentes; vel saltem frequentissimè; terra quoque in extima saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquã maris vocamus putridam, nec terram madefactã, nec aerem per vaporum commistionem putrescere dicimus: nõ igitur in hac commistione consistit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verũ est, talem commistionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali commistione posita non necessariò ponitur putredo, causa enim est vt sint putrescibilia, sed nõ vt sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt tamen semper putrescibilia, quũ sint mista. Præterea verbis Arist. aptari hæc sententia nullo modo potest, qui eo loco de tali commistione ne verbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est: Aristoteles autem nil aliud dicit, nisi aliqua secundùm partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commistionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim absona rationi, & incongrua hæc interpretatio, at (inquit Mercenarius) declarat hoc Arist. quãdo subiungit [quum separata fuerint à natura] per talem enim commistionem elementa remouentur à sua naturali constitutione: sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc vno, quem ipse ponit: nam & quando elementum mutatur in aliud elementum, separari dicitur à sua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, vt quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Arist. est, quod determinatè cum extraneo corpore commistionem significet, quum præsertim neq; in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neq; in sequentibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Arist. nõ legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secunda putredo distinguenda est ab altera priore. Restat vt argumenta ab his adducta soluamus. Erastus quidem pro sua opinione de priore putredine non alio argumento visus esse videtur, quàm consideratione verborum Arist. in contex. tertio illius quarti libri; nempe quando Aristoteles dicit eam esse naturalem corruptionem, & verè contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex ijs, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quòd fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundum legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarij dicimus terram & aquã, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carẽtes, vtiq; non posse putrefieri, attamẽ putrefieri qm aliquẽ hñt calorẽ, si non naturalem, saltem aduentitium; is enim (vt aliqui rectè dicunt) si verè intrinsecus non est, est saltem intrinsecatus, & facit vt elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus totum esse concedendum: nam si fieri posset vt aqua perfectè putrescereret, dissolueretur aqua in elementa simplicia, proinde impura in puriorem; sed quia id fieri non potest, ideò non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quãdo veram sententiam de hac secundùm partem putredine proferemus; vbi etiam ostendemus terram non modò secundùm partem, sed etiam perfectè putrescere posse. Vtcunque sit, semper putredo est corruptio rei putrescentis siue perfecta, siue imperfecta: ideò si putrescit elementum, putrescit quatenus mistum est; idque si perfectè in simplicia dissoluatur, nõ negamus impurum ea ratione resolui in purum; si verò non perfectè dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Ad primũ Mercen. *Ad secũdũ*

Ad argumentũ Erasti.

Aliorum sententia de putredine secundùm partem, & earum confutatio. Cap. XIII.

Rectius igitur alij senserunt, qui dixere vnam tantùm esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis; ita vt eiusmodi sit tum illa, quæ in cõtex. 3. quarti meteorologici dicitur esse interitus naturalis, & verè contrarius generationi misti; tum illa, quæ in contextu quinto vocatur interitus secundùm partem. Sed antequam veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundùm partem breuiter expendamus; quia licèt in eo omnes consentiãt, quòd hæc non sit alia putredinis species, varijs tamen modis hunc secundùm partem interitum intellexerunt. Plures latini considerantes Aristotelem ibi dicere, ea quæ secundũ partem intereunt, esse separata à sua natura, de elementorum tantũ putredine eum loqui existimarũt, & dicere ea separari à sua natura, quãdo ob cõmistionẽ aliorum corporum dicũtur à sua naturali puritate recedere, siũtq; apta ad putrescendũ; non.n. putrescerent, nisi essent mista, quũ putredo sit dissolutio misti in simplicia: sensus ergo verborum Aristotelis secundùm eos hic est: elementa, quando à sua natura recesserunt, idest, quando facta sunt quodammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio

Latinorum opinio.

Cõfutatio.

pretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundùm partẽ: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundùm partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus mistis quoque eam putredinem quæ secundùm partem ab Aristot. dicitur, competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi vocari recessum a natura, minus errasse, quam Mercenarium: ille nanque mistionem, & impuritatem ipsam elementorum formaliter putredinẽ esse dicebat, quod omnino negandum est; isti verò non formaliter, sed antecedẽter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Aristo. verbis alienum; nam fatemur quidem Arist. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant, putrescere, sed negamus hoc significari per separationem a natura. Albertus verò similiter dixit putredinem secundùm partem solis elementis attribui, sed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus secundùm partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo, ideoque perfecta mista putrescere perfectè, ac secundùm totum; at elementa, quia nõ sunt perfectè mista, sed imperfectè, dici etiam putrescere imperfectè ac secundùm partẽ. Attamen in hac Alberti ratione manifestũ est animum non acquiescere: quanuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamẽ est mistio, aliud putrefactio: quod igitur imperfecta in elemento sit mistio, non ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundùm se putredine declaretur quomodo sit imperfecta; immò nos postea ostendemus tũ perfectè mista posse imperfectè putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfectè mista quandoque perfectè putrescere. Aliqui putredinem secundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; vt quando pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam vocant putredinem secundùm partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter vlcus fit sanies, eam dicunt esse putredinem secundùm partem, nẽpe secundùm corporis nostri partem. Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior, ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiamsi cęteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem; nec vllum huius discrimen esse, & illius, qua totum pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Arist. considerata. Probabilior videtur quorundam aliorum

Alberti opinio.

Confutatio.

Aliorũ opinio.

Confutatio

Aliorũ sententia.

sententia, qui putarunt putredinem secũdùm partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particulæ tantùm tenuiores putrescunt, qualem vini putredinem esse dicũt, non enim tota vini substantia putrescit, sed particulæ tantùm tenuiores, & aquosæ, quę solę euaporant, non totus humor vini: idque eo argumento comprobant, quòd illi, qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, vt omnes illæ partes aquosæ exhalentur; sic enim vinum a putredine præseruatur. Verùm hi vidẽtur quidem propius ad veritatem accessisse, quam alij, sed ab ea tamen aliquantũ recesserũt: quum enim omnis putredo fiat per separationem partis a parte, nempe humidi a sicco, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; nõ enim putrescere dicimus humidum pomi, sed educi, putrescere autẽ pomũ totum: quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, sed vinum totum, licèt non secundùm totum, quia non totum humidũ separatur a sicco: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundùm partem tantùm putrescat, quod non totum humidum educitur, sed pars eius tantùm; at non quod pars tãtùm aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur; itaque hi in discernenda putrefactione secũdùm partem non videntur errasse, sed solùm in ratione afferenda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falsum est id, quod dicunt, non totum vinum putrescere, immo totum putrescit quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfectè putrescit: quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundùm partem interire. Buccaferreus dicit Aristotelem in eo loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem vt imperfectam, sed absolutè de omni putredine loqui, & putredinẽ vniuersè sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundùm partem tantùm, nullam autẽ secundùm totum, propterea quod est secundùm calidum, & humidum tantùm, non secundùm frigidum, & siccum; nam a calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccum: omnis igitur putrefactio est corruptio secũdùm partem, quia non est secundùm omnes qualitates, sed secundùm duas tantùm. Hanc sententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minimè verum est; quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ, sed toti misto, hoc enim dicitur putrefieri, & dissolui; tum etiam quia re uera hæc est separatio omnium qualitatũ, nam

Cõfutatio.

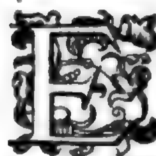
Buccaferrei opinio.

Confutatio

educere

educere calorem non magis eſt ſeparare calidum a frigido, quam relinquere frigidum ſeparatum a calido: hoc idem de humido & ſicco dicendum eſt; quare hæc ſententia eſt prorſus reijcienda.

Opinio vera de ſpeciebus putredinis, ac de putredine ſecundùm partem. Cap. XIIII.

Ergo quum hac in re à communi interpretum ſententia arbitrer non eſſe recedendũ, & vnam tãtùm dari putredinis ſpeciem vnamque & eãdem omnis putredinis definitionẽ; omnis enim putredo apud Ariſtotelẽ eſt ſeparatio humidi à ſicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Ariſtotele vocatur putredo ſecundùm partem; tamen hos quoq; erraſſe exiſtimo in hac intelligenda, & falſas eſſe omnes prędictas eorum ſententias, vt modò demonſtrauimus: declarandum igitur à nobis eſt quænam ſit apud Ariſt. putredo ſecundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ ſecundùm totum eſt, diſtinguere videatur. Sciẽdum itaque eſt eam, quam Ariſt. definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuerſitate rerum putreſcentium, & diuerſis earum miſtionibus, & naturis; quo fit vt diuerſis modis putreſcere res diuerſæ videantur, propterea quòd eædem cauſæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias ſubiectorum recipientium: vt exempli gratia eadem eſt putredinis natura, & conditio, qua putreſcit caro, & qua pomum, & qua ſtercus; varij tamen ſunt horum putreſcentium odores, & ſapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuerſitate miſtionum: ſed hæc tamen diuerſitas indigna eſt conſideratione, quoniam accidentalis eſt, nec facit vt hoc magis, quam illud, putreſcere dicatur; æquè enim omnia prædicta diſſoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, niſi terra, & fimus, quanquam per diuerſa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ exiſtunt, quæ conſiderari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putreſcere dicantur, & alia penitus, alia verò ſecundùm partem tantùm interire, vt in memorato loco Ariſt. admonet, attamen non ſunt ob id diuerſæ putredinis ſpecies, quia differentia ſecundùm magis & minus non variat ſpeciem ſed potius varios gradus putredinis efficit; vnde aliam maiorem, aliam minorẽ putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea eſt, qua miſtum penitus in elementa diſſoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, niſi terra: hoc modo putreſcunt caro, & pomum & ſtercus, & alia omnia miſta, quæ ſolida, & per exceſſum terra ſunt; euocato enim proprio calore humidum quoque exiſtens educitur ad externa, ibique tandem conſumitur, ita vt remaneat terra ſicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno exceſſu aquea ſunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo, vt in vino: quum enim in eo inſit plurimum humidi, & parum ſicci, ſi per ſicci quoque eductionem fieri putredo poſſet, vtique etiam hæc ſecundùm totum facilè putreſcerent: ſed quum ſiccum euocari à calore nequeat, ſed ſolum humidum educatur, idque ibi plurimum inſit, ideo non poteſt educi totum, & à ſicco ſeparari; ſed primùm tenuiores partes educũtur, quia facilior eſt ipſarum quàm craſſiorum eductio, vt in putreſcente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquoſiores partes exhalari, ex quibus in ſuperficie vini genitum inſpicimus illũ ſitum, qui in omnibus ſignum putredinis eſſe ſolet; at tamen nõ omnino tunc diſſoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo ineſt humoris copia, quàm vt educi totus poſſit, & à ſicco ſeparari: hanc igitur putredinem Ariſt. appellat interitum ſecundùm partem; nam miſtum quatenus eſt miſtum tunc dicitur ſecundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum a ſicco; ſed quando hæc ſeparatio non perficitur, tunc miſtum quatenus miſtum eſt, ſecundùm partem tantùm interire dicitur, & ſecundùm partem diſſolui, & (vt inquit Ariſt.) à natura, & à ſua naturali conſtitutione recedere; vinum .n. putrefactum nõ omnino interijt quatenus miſtum, quia non eſt in elementa diſſolutum, tametſi receſſit a ſuà naturali temperie, & modò magis, modo minus, vt poſtea conſiderabimus hæc tamen eſt eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem cauſà proueniens, nempe a calore ambientis; eſt enim omnis putrefactio eductio proprij caloris vna cum proprio humido a calore cõtinentis, vt in vini putredine manifeſtum eſt; videmus enim tẽpore tantùm æſtiuo vina putreſcere, non tempore hiemali, quo aer eſt frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus; id de alijs omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat ſeparatio humidi à ſicco, eam enim ſemper appellandam eſſe cenſemus putredinem ſecundùm partem. Tali putredine dixit Ariſtot. elementa quoque putreſcere vno igni excepto; quatenus enim non ſunt ſimplicia & pura, ſed permiſta, eatenus tria elementa putredini obnoxia ſunt: ignis verò non eſt putredinis capax tum quia nihil ſecum patitur cõmiſceri, quum omnia conſumat, & in ſuam naturam conuertat; tum quia calidiſſimus omnium eſt, nec datur aliquid ipſo calidius; quare interire quidẽ poteſt, & mutari a frigido in elementum frigidum at non putrefieri; quia putrefactio eſt corruptio proprij caloris, non a frigore alieno, ſed ab alieno calore proprium rei calorẽ ſuperãte.

Putredo imperfecta in quibus fiat.

Cur elementa putreſcat.

Cætera

Cætera verò elementa sunt apta ad putrescendum, quia sunt permista: terra nanque habet commistum humorem aqueum, & calorem ingenitum a lumine astrorum; sic aqua habet commistas exhalationes siccas terreas, & calorem similiter ex lumine astrorum acceptum; & aer habet commistas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & habet calorē naturalem, qui calore igneo debilior est; ideò sunt apta materia putredini per interni caloris eductionem & separationem humidi a sicco: videtur autem de his elementis impuris, & sua naturali simplicitate carentibus alterum duorum dicentium esse; aut factam esse in ipsis veram mistionem, & vnionem naturæ, ita vt portio aliqua terræ, licèt vocetur terra, quia magno excessu terra vincit alia elementa in ea mistione, non sit tamen terra, sed mistum quoddam; sic etiam aqua, quam appellamus aquā; sic etiam aer; & ita quatenus sunt mista, eatenus esse obnoxia putredini; aut veram mistionem, & naturæ vnionem ibi non esse factam, quod ego magis credo, quum Aristotelem in calce primi libri de ortu, & interitu dicat mistionem tunc esse, quando nullum miscibilium manet integrum, quod quidem euenit quando nullum nimio excessu alia superat, quo fit vt transeant omnia in naturam quandam mediam, nec remaneat amplius nomē alicuius ex miscibilibus quoniam igitur in aqua non est facta perfecta mistio, quum adhuc, & natura, & nomen aquæ seruetur propter magnū aquæ excessum in illa mistione; ideò calidum, & siccum, quę inexistunt, non poterunt quidem dici internę, & naturales qualitates aquæ, sed tamen ita sunt permistæ cum ipsa aquæ substantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddāt; quamuis enim non sint veræ intrinsecæ, sunt tamen (vt benè aliqui dixerunt) intrinsecatæ illi elemento: quod idem dicimus de terra, & de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in mistis quoque contingere videmus; plura nanq; diu durarent sine putredine, sed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt citò putrescant: licèt enim nunquam dici possit ille humor esse illi corpori naturalis, & intrinsecus est tamen ita intrinsecatus, vt quamuis sit extraneus, per eum tamen res illa facile putrescat, quemadmodum supra considerauimus. Hęc autē sententia de putredine, & secundùm totum, & secundùm partem maximè confirmabitur, si aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari solet, diligenter considerantes ostenderimus omnes putredines ad hāc vnam reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri; cum eo tamen discrimine, quod aliæ penitus, & secundùm totum putrescunt, aliæ vero secundùm partem tantum. Primùm quidem considerandum est quomodo in tribus illis elemētis locum habeat putredo; aqua

Quo aqua putrescat.

putrescit, quoniam insitum habet calorem, vt modo dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aeris ambiētis, ideóq; educitur; quum autem calor sit accidēs, & nequeat migrare de subiecto in subiectū, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhęreat, eaque est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam telliculam, quæ putredinis signum esse solet; non potest autem totum aquæ humidū euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideò remanet adhuc in aqua plurimum humidi cū sicco terreo, eaque est putredo secundùm partem, quia non penitus separatur humidum a sicco, nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea vna actione, qua putrescere vinum dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifestè etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactum secundùm partem: nec tamen negamus materiam illam putridam interire ēt penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actionem, & nō nisi post longum tēpus; tunc.n. nil aliud cōsideramus, quam illā vnam actionem caloris æstiui, ex qua remanet vinum putrefactum secundùm partem, in illo enim statu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiam esse videtur aeris putrefactio: quando enim permistū habeat plurimum siccæ exhalationis, & vaporis etiā aquei (nam aquea humiditas putrescibiles maximè res facit, propterea quod humidum, quod in misto vt materia requiritur, aqueum potissimè est, sicut etiam siccum est potissimè terreum; hæc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & vnionē partium misti, quam humidum aereum) potest ab externo calore seu circundantis ignis, seu ab astris genito educi aeris calor naturalis vna cū aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta, putredo, & secundùm partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quàm alienus non non potest ea vna actione à sicco permisto separari: ideo, & ante putrefactionem, & post seruatur nomen aeris, quia non secundùm totum est facta illius corporis dissolutio, neque omnis calor eductus est; etenim si remanet aer, necesse est vt aliqd caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, q aer sit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, ut in superficie terræ, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem videmus, id signum est putredinis vel præsentis, uel futuræ; indicatur enim permistio multarum exhalationum, quę aerē putrescibilem reddunt, præsertim tempore ęstiuo, aut uerno, nam sine calore superante calorem proprium nō fit putredo, purus autē aer, & nulli

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

Quomodo terra putrescat.

& nulli alij elemento permistus non posset putrescere, sicuti neq; aqua pura; quomodo enim separari potest humidum à sicco, vbi nihil est sicci? Partes autem terræ, quæ permistam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrefieri a calore ambientis educente calorem illum intrinsecatum vna cum illo humido intrinsecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea situs, sicut in alijs multis putrescẽtibus: ideò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus secundùm totum; quia potest totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita vt remaneat terra pura; eaque erit dissolutio in elementa simplicia; sed nõ est ignorandum illam putredinem vocari posse, & secundùm totum, & secundùm partem; quatenus enim reuera est perfecta dissolutio in simplicia, eatenus est interitus secundum totum; sed ratione eius, quod apparet, dicitur secundùm partem tantùm, idest secundùm accidentia; nam & id quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, vocatur similiter terra; quare non videtur substantia interijsse, sed solum esse alterata: neque hoc Aristoteli aduersatur dicenti tria hæc elementa secundùm partem putrescere, quandoquidem non dicit ea secundùm partem tantùm posse putrescere; sed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putrescere vt secundùm partem tantùm intereant, infert tanquam consequẽs tria illa elementa putrescere posse; quia si putredo secundùm partem non daretur, sed solùm secundùm totum, hoc fortasse non intulisset, sed solam terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Talem esse puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur a medicis putridæ appellatæ: sicut enim putrescunt in eisdem excrementa, vt patet ex eorum fetore postquam sunt emissa, ita etiam humores putrescere possunt, sed vt plurimum putredine secundum partem; sicuti vinum, & aquam, & res liquidas putrescere diximus: calfacti enim humores ab aliquo extraneo, vt nomine extranei intelligamus & circunstantes animalis partes solidas, & quodcunque aliud extra ipsam humorum substantiam existens consideretur, putrescunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; sed quum sint fluidi, vix potest totum ipsorum humidum extrahi, vt dici possit putredo secundum totum, sed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secundùm partem: potest tamen aliquis humor ex ingẽti putredine exarescere tandem, & (vt aiunt) incinerari, sed id perrarum est; immo nec videtur cousque vita animalis posse produci, donec tota sit absoluta putredo, sed mortẽ præuenire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoque, & secundum totum putredinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundum partẽ nec omnino absoluitur dissolutio in elementa: immò etiam cœptam humoris putredinem compescunt, & cohibent sæpe remedijs medici humoremq; illum pristinę integritati restituunt vt afferit Galenus in arte Medicinali in eo cap. quod de communissima intentione curatiua inscribitur; inquit enim concoctione fieri vt humorum putredo cesset, proinde eos alterari manente substantia. Hæc est mea de vtraque putredine opinio: puto enim non duas esse species, sed vnam, ad quam omnium putrescentium rerum putredines reducantur, hanc autem modò perfectam esse, modò imperfectam quam Aristoteles dicit esse secundum partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc significari.

Quomodo humores in animalibus putrescant.

An putredo secundùm partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiæ, & argumenta. Cap. XV.

CÆterum vt melius hæc secundùm partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quæ inter aliquos eruditos uiros agitata est: qui in hoc contentientes quòd hæc secundùm partem putredo sit alia putredinis species fiat tamen hæc quoq; a calore ambientis, acerrimè disputant an sit in solis qualitatibus alteratio, an potius sit interitus formæ substantialis rei putrescẽtis; habet autem locum quæstio hęc etiam secundùm nostram opinionẽ; quum enim dicamus putredinem secundùm partem non esse aliam putredinis speciem sed eandem quando imperfecta est, opportuna admodum est quæstio, an per hanc imperfectam putredinem intereat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis accidentibus sit facta mutatio: nec indigna per se consideratione hæc res est, an vinum putrefactũ differat specie a seipso iam integro, an non differat; certum enim est non differre specie à seipso iam integro an non differat; certũ enim est non differre specie, si forma substãtialis seruata esse dicatur. Thomas Erastus efficaciter tueri contendit hanc secundùm partem putredinem esse interitum formæ substantialis, & quatuor argumentis vtitur. Primùm considerat verba illa Aristotelis [quum separata fuerint a natura] quæ significant, illa, quæ ita secundùm partem putrescunt, recedere a sua natura, atqui natura est forma, ergo vult Aristoteles hæc suam formam amittere. Præterea hanc vocat corruptionem, non solet autem alterationi

Erasti opinio.

Primũ argumentum.

Secũdũ argumentum.

tioni tribuere nomen corruptionis, præsertim verò hoc non debet facere in illo initio quarti Meteorologici, in quo de misti generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; nō potest igitur intelligere, nisi formæ substantialis interitum; sed vocat interitum secundùm partem, quia non est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistum diuersæ speciei; putauit enim Erastus putredinem ibi in sexto contex. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum, & hac ratione dici putredinem secundùm partem. Tertio Aristo. dixit tria elementa esse materiam igni, non ignem illis; at hoc falsum esset de mera alteratione, siquidem ignis quoq; alterari potest ab alijs elementis, proinde est illis materia alterationis; ergo loquitur Aristo. de mutatione substantiali.

Tertiū argumētum.

Tandem argumētum sumit ex illis signis, quibus Arist. definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoque coeuaporare, hoc autem substantię destructionem significat; inquit etiam animalia generari ex ijs, quæ putrescunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuersam a forma misti putrescentis, ergo vult Aristo. in hac putredine formam substantialem interire.

Quartū argumētum.

Mercenarius verò hoc negat, & inquit esse alterationem tantùm: quod ostendit statuto illo fundamento, quod hæc secunda putredo nil aliud sit, quam corporis extranei cum elemēto commistio, & ipsius elementi adulteratio quędam, hoc enim cōstituto nil aliud reuera dici potest; sed quia nos iam hoc fundamentū sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri a calore ambientis, nō est quòd cum eo amplius hac de re loquamur.

Mercenarij opinio.

Nonnulli verò alij recētiores, qui de putredine aduersùs Erastum scripserūt, præter cætera in hoc quoque conati sunt Erasti sententiam impugnare; & ostendere hanc secundam putredinem non esse interitum formę substantialis, sed esse meram alterationem, & in solis accidentibus mutationem: qui enim ipsi quoque existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hāc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hæc verò est mutatio in solis accidētib. ab eadem tamen causa proueniens, nempe a calore ambientis.

Aliorum recentiorum opinio.

Ad hanc igitur sententiam aduersùs Erastum probandam semper sunt argumentum ex verbis Arist. qui in contex. quinto quarti Meteorologici hanc putredinem vocat interitum secundùm partem; sic autem appellare solet illā generationem, & corruptionem, quæ est secundùm accidentia tantùm, & a nostris vocatur secundùm quid; hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de ortu & interitu, vbi inquirendā proponit caussam perpetuitatis generationis, tum illius, quę dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundùm partem. In secundo etiam contex. quarti Meteorologici dixit Arist. si actiuæ non dominentur passiuis, secundùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maximè opponitur putrefactio; patet autē inconcoctionem esse in accidentibus mutationem; ideo secundùm partem ibi significat secundùm accidentia, hinc enim fit vt inconcoctio generationi misti nō maximè opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in primo cap. secundi Posteriorum, vbi distinguens quæstionem simplicem, an sit, a quæstione complexa, quòd sit, dicit per illam quęri rem simpliciter, & secundùm totā suam substantiam, per hāc verò quęri solùm partem atqui per hanc quęritur inhęrentia accidentis in subiecto; ergo secundùm partem apud Aristotelem idem significat, quod secundùm accidentia.

Primū illorum argumentum.

Pręterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrescere, vt non amittant formam substantialem; putrescit enim vinum adhuc remanens vinum, & seruās nomen, ac definitionem vini; sic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Secundū argumentum.

Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XVI.

EGo huiusce rei difficultatē considerans tandem in hanc sentētiam deueni, relictis his duabus opinionibus extremis tertiam mediam accipiendā esse; vt dicamus in hac imperfecta, & secūdùm partem dicta putredine neque necessarium esse vt forma substantialis intereat, quod putauit Erastus, neque esse necessarium vt seruetur, quod alij eius aduersarij asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionē, quę ad dissolutionem in elementa non perueniat, vocari ab Aristotele imperfectam, & secundùm partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis sit, ut res alteretur solùm secundùm accidentia, forma uerò substantialis non intereat; aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdatur, nec tamen in elemēta dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciem; videmus enim quandoque vinum leuiter putrescere, nec desinere esse vinum, quia quando putredinis initiū animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem sinimus, non est facta in vino mutatio, nisi in accidentibus, proinde non desinit esse vinum; sic quando putrescere incipit in venis sanguis, potest adhibitis remedijs reprimi illa putrefactio, ita ut sanguis pristinę suę naturę, & integritati

Imperfectæ putredinis plures sunt gradus.

gritati restituatur, quod quidem fieri non posset, si forma sanguinis interijsset; nã secundùm Aristotelem compositum, quod perit, nũquam idem redit. Contra etiam potest eiusq; progredi putrefactio, vt forma substantialis perimatur, & vinum non sit amplius vinum, nisi equiuocè, sicuti quando cadauer hominem esse dicimus: sic etiam sanguis potest ita putrefieri vt non sit amplius sanguis, sed factus sit humor putridus, cum quo non potest animal amplius viuere, & hos putredinis gradus optimè norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare consueuerũt, vt in alia maior in alia verò minor putredo fiat; vtroque autem modo vocatur putredo secundùm partẽ, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo vocari, neque est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex afferri ratio potest, vna est, vocatur secundùm partem, quia non est absoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera est, vocatur secundùm partem, quia est secundùm accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectæ, seu imperfectè conditio, vt sit alteratio in accidentibus; non est tamen necessarium vt in omni imperfecta putredine forma quoque substantialis perdatur, sed quandoque perditur, quandoque etiam seruatur: quoniam igitur consueuit Arist. regulas semper afferre vniuersales, rectè fecisset si omnẽ imperfectam putrefactionem vocasset interitum secundùm accidentia, quia hoc perpetuum, ac necessarium est; de forma verò substantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non est tamen ignorandum, istam appellationem, secundùm partem, nõ habere hanc propriam significationem, vt significet secundum accidentia; sed propriè denotare quiddam imperfectum, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundùm totum: adeout alicuius membri propriam ęgritudinem liceat appellare secundùm partẽ, non quidem vt significetur eam esse secundùm accidentia, sed vt ab illa, quæ totius corporis est, ęgritudine distinguatur; hoc enim nomẽ, pars, non hanc habet proprietatem vt significet accidens: alteratio autem fuit quandoque vocata generatio secundùm partẽ, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei: ideo quicquid est aliquid rei, neque est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiamsi non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quod Arist. in memorato loco per interitum secundùm partem possit significare interitum secundùm accidentia. tamẽ ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum ea tantùm ratione dixisse secundùm partem, quatenus nõ est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elementa dissol[illegible]tur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate ita declarata superest vt illorum argumenta expendamus, atque soluamus. Ad primum Erasti dicimus recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoque sumi posse pro recessu secundùm aliquem gradum a qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentiales appellari solent; quod quidem in elementis manifestum est: putrescit enim aliquando aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere a natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nẽpe quas habebat quatenus erat mistũ quoddam: Nam si à natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia æquè recederent a natura, nec daretur maior, aut minor recessio; quoniã igitur manifestum est dari & maiorem & minorem recessum à natura, necesse est vt hic possit in accidentibus quoque essentialibus considerari. Ob id notanda maximè est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus vero ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit: vtrunque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elemẽta peruenit, ast in putredine imperfecta postremus hic terminus nõ attingitur: nã recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue ẽt per amissionem formę misti, at non peruenit ad dissolutionem in elementa; quemadmodum siquis ab hac vrbe discendens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim a patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit: Aristoteles igitur rectè ibi fecit declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licèt per hanc potius declaretur natura putredinis, si modò ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundùm partem. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erastus, nomen corruptionis apud Aristotelem non significare nisi illam, quæ secundùm substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in quinto physicorum context. septimo, & octauo, & in primo de ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi enim etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundùm quid, quod hic dicitur secundùm partem: quod verò inquit

Cur secundũ partem putredo appelletur.

Ad primũ Erasti.

Cur putredo imperfecta vocata sit separatio à natura.

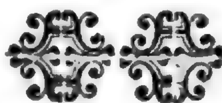
Ad secundũ.

inquit Erastus solum substantialem misti interitum ad quarti Meteorologici institutũ pertinere, negandum est; nam in eo quarto libro de pluribus misti alterationibus agitur, quæ non sunt secundùm substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod propriè, & summè tale est, & id, quod minus est tale; ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ est misti interitus secundùm partem; ideò eam tetigit paucis verbis in quinto contex. eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoq; putredini imperfectè & secundariò accõmodatur: sic etiam in primo libro Posteriorũ non definiuit Aristo. demonstrationem ab effectu, sed solam demonstrationem propterquid, & huius conditiones docuit; demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propterquid. Tertium argumentum Erasti contra *Ad tertiũ.* ipsum manifestè retorquetur: inquit enim, si Arist. dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minus ignis ab alijs alterari potest, quam alia ab igne; ego uerò similiter dico, si Arist. intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minus ignis ab alijs elementis interimi potest, quam alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo Arist. neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit a contrario, sic enim etiam ignis ab alijs & alterari, & destrui potest; sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprij à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidus fit. Ad vltimum dico falsum esse id, quod sumit Erastus, Arist. in contex. sexto *Ad quartũ* illius libri definitionem adducere non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrarium, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Arist. in tertio contex. dixerat esse interitum contrarium generationi misti; propterea illa omnia signa, quæ postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissimè putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè, & vt illi aptari possunt: non est autem necessarium vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundùm partem dictæ; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius formæ generatio. Ad contraria verò argumenta, *Ad primũ aliorum.* quæ ab Erasti aduersarijs adducta sunt, responsio clara sumitur ex ijs, quæ hactenus diximus. Ad primum enim iam dictum est hanc putredinem ab Arist. appellari secundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non est secundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundùm partem, quia non est mutatio secudùm totum. Alterum verò argumentum, quod ab experien- *Ad secũdũ* tia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, vt forma mistionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristo. per interitum secundùm partẽ; dicimus enim Aristot. non hanc tantùm comprehendere, sed etiam illam, qua destruatur forma substantialis, dummodo non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed fit mutatio in aliam misti speciem, nam hæc quoque uocatur ibi ab Aristo. interitus secundùm partem.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER TERTIUS.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristotelis & earum confutatio. Cap. I.

HActenus ea, quæ ab Aristotele de putredine dicta sunt, percurrimus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Arist. attulit, conferamus, videamusque à quonam sit putredo optimè definita; tum demum hanc Arist. sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morsibus vindicemus, & sic quoque eius veritatem confirmemus. Considerand a primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in libro vndecimo Methodi cap. octauo; proponit enim eo in loco ex professo putredinis naturam declarandam, & talem eius definitionem assignat, putrefactio est mutatio ad corruptelã totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alij & philosophi, & medici qui de putredine loquuti sunt, in eundem sensum cadere existimarunt cum definitione ab Arist. tradita; discrimen verò, si quod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quę ab alijs de hac Galeni definitione dicuntur, breuiter consideremus, vt postea ipsi quoque propriam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerunt eundem esse vtriusque definitionis sensum, sed eas in eo tantùm differre; quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substãtię corruptionem dixerit, Arist. verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprij caloris, quę est via ducẽs ad substantię interitum; quum tamẽ ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur; hi nanque in duobus peccasse uidentur: primo, quod harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, ut nos postea ostendemus, ipsi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinem esse totius substantiæ interitum, vtique dicere possumus eum definiuisse putredinem pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipsum: itaq; non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Arist. Alij verò dixerunt harum definitionum discrimen in hoc esse constitutum, quòd Arist. dicens putredinem esse corruptionem, putrefactum mistum respexit; Galenus verò dicens esse viam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum; igitur isti cognouerunt Galenum significasse viam ad terminum quod illi alteri negauerunt. Sed hi quoque in eo errarunt, quòd dixerunt Arist. respexisse mistum putrefactum: etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, vtiq; admitti posset ista consideratio; at non misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprij caloris, quæ competit etiam misto semiputredo: calor enim quum sit qualitas, suscipit magis & minus; quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etsi non totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quum prius dixissent Arist. ibi definire vniuersè omnem putredinem, tam perfectam quam imperfectam, sic enim necesse est Arist. respexisse & putrefactum mistum, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolutè

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorũ opinio de definitione Galeni.

Impugnatio.

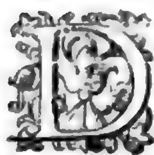
Aliorum opinio.

Impugnatio.

putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistū tantùm putrefactum. Non est etiam concedendum id, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribuendus est, vt proponat absolutè naturam putredinis declarandam, postea vero solius imperfectæ putredinis definitionem adducat: si nanque ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipuè competere putredini perfectæ; quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaq; credendum potius est tam Galenum, quam Arist. absolutè, & vniuersè putredinem definiuisse, ita vt definitio competat primùm perfectæ putredini, secundario autem etiam imperfectę; ideo notandum in hoc est Aristotelis artificium, qui licèt prius dixisset agendū esse de putredine, quæ est misti interitus cōtrarius generationi eiusdem, tamen in definitione nō dixit esse misti interitum, sed proprij & naturalis caloris; quia si interitum misti dixisset, nō comprehendisset illam imperfectam putredinem, quæ non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersè cōplecti, & perfectam, & imperfectam, non dixit esse substantiæ interitum, sed solùm dixit esse proprij caloris corruptionem; hæc enim est communis omnium putredinum cōditio, vt proprius rei calor a calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoq; etiam abiq; substantię iętione. Sed præterea illud in horum sententia mihi videtur esse mirandum, quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Arist. definitione loquentes dixissent eam non esse perfectam, nisi & calor externus & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ causę in ea exprimantur: quū enim secundùm eos Aristot. definitionem a se allatam absoluat, & perfectā reddat adijciens statim etiam frigus proprium non video quomodo ipsi, qui medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq; in ea definitione, neque post allatam definitionem facit vllam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni consideranda, & ea cum definitione Aristotelis conferenda.

Nota artificiū Arist. in definitione putredinis.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. 11.

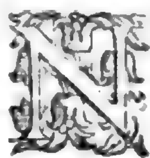
DIcam ego hac in re liberè philosophando quid sentiā, nec verebor dubia illa in mediū adducere, quæ me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum solutionem medicis meditandam relinquam. Quòd non bene sit a Gale. definita putredo ostendo signo euidentissimo, deinde erroris rōnem adducam, & quę in ea definitione vitia insint considerabo. Signū quidē manifestum prauę definitionis est, q̃ alijs quoq; cōpetit præter putredinem; competit .n. ēt combustioni, quia combustio est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeæ a calore externo: neq; rectè Gale. tuentur illi, qui dicūt Gale. per illa verba, corporis putrescentis, excludere combustionē, & ab ea putredinem separare; hoc .n. esset putredinem a combustione seiungere per semetipsam, nō per aliquā essentialem differentiam, quemadmodū siquis definiret hoiem p̃ animal bipes, deinde ad hoiem ab auibus separandū adderet humanū, dicens, homo est animal bipes humanū; sic .n. nullam inter hæc differentiā poneret, nisi q̃ homo est animal bipes, quod est homo, auis verò est animal bipes, quod est auis: sic ēt hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substātiæ interitum a calore externo, quę est putredo; combustio aūt est mutatio ad totius substantiæ interitū a calore externo, quæ est combustio: ponit igitur Gale. in definitione rem; differentē; at differentiā, qua differt, non ponit: ideo in eū quoq; errorē lapsus est, q̃ in definitione definitū nominauit ut partē definitionis, & separat ipsum a cōbustione per semetipsum, quod quidem vitiosū est, quia in definitione nō est ipsū definitum ponendū loco differentiæ: sed dico præterea neq; sic putredinē a combustione separari; nam si corpus putrescens in ignē conijciatur, ita vt comburatur, illa cōbustio erit mutatio totius substantię putrescentis corporis ad corruptelā a calore externo: q̃ siquis dicat contingere per accidens ut corpus putrescēs comburatur, hoc nullius momenti est; qm̃ propria rei definitio non debet alij rei cōpetere, nec p̃ se, nec per accidens: si .n. contingeret per accidens ut aliquod animal brutū esset animal rationale, ea dici non posset hominis definitio, neq; essentiam hominis exprimeret: qm̃ igitur definitio a Galeno adducta competit ēt cōbustioni, non pōt dici putredinis definitio, licèt sit oratio, quę verè de putredine prędicat; quū præsertim cum putredine non reciprocetur, sicut ostendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationem cognoscamus, & cur Galeni definitio essentiam putredinis nō declaret, nec separet eam a combustione, considerandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulę cū partibus definitionis Arist. conferendę. Iā sæpe diximus, & in libris logicis fusè declarauimus, in definitione cuiusq; accidentis perfecta tres partes necessario postulari, genus, subiectū, et cām. Quod igit̃ ad subiectū attinet, Gale. nullū propriū subiectū putredinis expressit, nisi totā corporis substantiā, quod nimis amplum, & commune est, neq; in eo ulla apparet ratio putrescibilitatis; Arist. verò hāc expressit dū dixit, in

Ratio defectus in definitione Galeni.

vnoquoque humido, nam omne humidum est putrescibile, & quatenus est humidū, dummodo mistum sit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus verò, quod solet formam, & essentiam definiti significare, exprimitur a Galeno valde cōmune, dum dicit mutatio ad corruptelam complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quamuis huic addatur, a calore externo, comprehendit etiam combustionem, vt iam ostendimus: Arist. verò dixit proprij caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam separatio humidi a sicco; hæc autem proprij caloris corruptio propriā naturam putredinis exprimit, & eam separat ab omni alia corruptione; nulla enim datur alia proprij caloris corruptio, quam insequatur separatio humidi a sicco, nisi putrefactio: quòd si etiam causa externa adijciatur, adhuc manifestior res est; nulla .n. datur proprij caloris corruptio a calore ambientis, nisi sola putrefactio; hic enim est corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura consistit: quem quum Galenus in sua definitione non exprimat, nec considerare videatur, vanum est dicere naturā putredinis per eam definitionem declarari: saltem si traditam illam definitionem postea explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corruptelam tota rei substantia, fortasse aliqua ratione defendi ea definitio posset; sed in eius definitionis declaratione Gale. in toto illo capite ne verbum quidem facit de eductione caloris naturalis, vel de separatione humidi a sicco, sed solùm affert rationem cur a calore externo putrefactio fiat, distinguens calorem externum a calore proprio & naturali, quia proprius internus calor est potius rei conseruatiuus, externus vero humores inuadēs eos perdit, quare a calore externo fit putrefactio, non a proprio calore: quòd autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non considerat, ideoq; de eo, in quo est putrefactionis essentia constituta, nihil penitus dicit; immò magnam errandi occasionem præbet, ita vt plures in eum errorē inciderint, vt dixerint aliud esse putredinem philosophorum, aliud esse putredinem medicorum, & humorum putredinē apud medicos nil aliud esse, quam efferuescentiam, ac exustionē, reuera enim definitio a Galeno adducta combustioni competit, quare non absq; ratione factum est ut humorum putredinem esse exustionem quandā existimauerint. In causa verò putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus causam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoscimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor causa est corruptionis caloris naturalis, quam insequitur separatio humidi a sicco, & hanc tandem insequitur totius substantiæ corruptio: ideò Aristot. calorem externum afferens vt causam corruptionis caloris naturalis, affert ipsum ut causam proximam, quia ut causam effectus ab eo immediatè producti; Galenus uerò eundem affert ut causam remotam, quia ut causam effectus remoti, nempè totius substantiæ corruptionis: ignorato igitur effectu medio nō cognoscitur quid sit putrefactio, neq; cognoscitur modus quo externus calor totā rei substantiam corrumpit. siquidē potest etiam intelligi corruptio per combustionem, immò, & multo magis, quia is est modus lōgè euidentior, quem facilè est ut solùm respiciat quisquis eam definitionem considerat. Itaq; si Galeni definitio in demōstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causa remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo; quoniam neque proprium subiectum exprimitur, neque essentia putredinis, neque proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defensionem inuenio; nisi dicamus ipsum non eam afferre ut definitionē putredinis, sed præsupponere iam ab Aristot. perfectè definitam putredinem, ideoque pauca illa de putredine dicere, ut nos reliqua iam ab Aristotele dicta subintelligamus. At si eam ut definitionem putredinis ritè traditam medici recipiendam esse contendant, ut & ipsi omnes, & multi etiam philosophi eam ut definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem uideam, eam ex medicis audire cupio, & expecto.

Galeni defensio.

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap. III.

NOnnulli recentiores, qui fortasse animaduerterunt definitionem putredinis a Galeno allatam complecti etiam cōbustionem, uoluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipsi perfectam, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo est corruptio misti secundùm totam substantiam proueniens a frigore proprio una cum calore ambientis; alteram enim causam addendo, frigus proprium, uidentur combustionem exclusisse. Sed si bene consideremus, hæc definitio ijsdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiā maioribus, obnoxia est: de humido .n. & de proprio putredinis subiecto nihil dicitur, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de separatione humidi a sicco, quæ est essentia putredinis, ut iā dictū est; quare non expresserunt propriū corruptionis modū, quo ab alijs corruptionibus putrefactio distinguitur:

Definitio aliorum.

Cōfutatio.

stinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substãtiæ excluserunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini non est obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus est; siquidem tendere ad interitum res aliqua potest, ad ipsum tamen non peruenire, sed præseruari: errarunt etiam addentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim falsum esse iam demonstrauimus; quem errorem non commisit Galenus: nihil præterea dicunt de corruptione proprij caloris; quare calorem ambientis accipiunt vt causam remotam, sicut etiam contra Galenum considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quod rationem red dentes cur a Galeno, & a se in definitione dicatur. secundùm totam substantiam, dicunt per hoc distingui putredinem a corruptione misti animati, quę vocatur mors; siquidem mors nõ est totius substantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putredinem. Hoc autem dicentes videntur non considerasse definitionẽ generationis vniuersè acceptæ, quam Aristot. tradit in contex. vigesimotertio primi libri de ortu & interitu, ibi nanque dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundùm totum; quamobrem si omni generationi substantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum esse mutationem secundùm totum; nam reuera ibi Arist. non ideò dicit secundùm totum, quod velit omnes prorsus substantiæ partes interire. prima nanque materia certè nõ interit; sed quia vltima forma destruitur, quæ, quum alia omnia cõtineat, & det rei esse specificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortẽ, quam putredinem esse totius substantiæ interitum, vel neutram quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quæ substantiæ pars est; immò etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant com mista, postea separantur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in viuente solam animam, cuius vtriusque corruptio dicitur corruptio totius substantiæ tum misti, tum animati, quum vtriusque auferatur esse specificum; quare non minus mors, quam putrefactio est totius substantiæ interitus; non igitur per hoc distinguitur putrefactio a morte. Ex his ergo, quæ dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab alijs adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristotele definitio non vrgetur; sed artificio plena est, & optimè naturam, & causam putredinis exprimit, ita vt melius exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam. Capit. IIII.

SEQVITVR vt Aristotelis definitionem, atque sententiam ab aliorum obiectionibus, dubijsque eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoque illius veritatem, & ea, quæ a nobis hactenus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis inditium, quando omnia, quæ aduersus eam existere videntur, dubia facile soluuntur: quoniam autẽ plura dubia iam a nobis in præcedentè disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etsi a nobis non expressæ, tamen ab omnibus facile ex dictis nostris colligi possunt; nunc ijs prætermissis alia quædam, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus. Primùm quidem falsum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionem esse mutationem verè contrariã generationi misti; etenim generatio est mutatio vna, at putrefactio non est vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videatur, vnde etiam factum est vt multi absolutè negauerint putrefactionem esse mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio vna, putredo verò ex pluribus constet, fit enim primùm proprij caloris corruptio, deinde humidi proprij euaporatio & separatio humidi a sicco, & dissolutio misti. Secundo obijciunt aliqui Aristoteli illud idem, quod nos antea Galeno obiecimus; nam definitio putredinis ab Aristotele tradita competere videtur etiam combustioni, quoniam etiam combustio est proprij caloris corruptio a calore externo. Tertio dubitatur aduersus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio a calore ambientis fieri uidetur: quum enim omnis putrefactio sit interitus misti quatenus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio misti in elementa putrefactio est; atqui potest mistum in elementa dissolui etiam absque actione caloris ambientis; ergo potest aliquid putrefieri non a calore ambientis; assumptum probatur tripliciter. Primò sic: si mistum poneretur in uacuo, aliquando interiret, quia necessarium est ut omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & ut ex elementis genitum in elementa dissoluatur; at in uacuo nullus esset ambientis calor; ergo putrefactio fieret non a calore ambientis. Præterea si mistum poneretur in cẽtro mundi, ubi nullus est calor, putrefieret aliquando, non tamẽ a calore ambientis. Præterea mistũ constat

1. Dubium
2. Dubium
3. Dubium

ex contrarijs, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire pōt; sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non a calore ambientis: ideò sæpe apud Auerroem legimus naturalia corpora ideo interire, quia constant ex contrarijs.
4. Dubium Quartò dubitatur, & est obiectio Argenterij contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarius generationi substantiali, debet definiri corruptio substātię, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio vt eam Aristo. definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris corruptio, non est nisi alteratio; quare Arist. sibi aduersatur, quum prius dixerit putrefactionem esse interitum verè contrarium generationi misti, deinde verò dicat esse corruptionem ca-
5. Dubium loris, quæ est mera alteratio. Quintò obijcit idem Argenterius: corrumpi est pati, calor autem non est qualitas passiua, sed actiua, ergo
6 Dubium non rectè dixit Arist. calorem corrumpi. Sextum dubium satis tritum, ac vulgatum est: castaneę, & nuces putrescunt intus, in extima autem parte manent illæsæ, ergo nō fit putredo à calore ambientis: quoniam si ab hac fieret, oporteret prius extimam partem, quæ ambiēti calido propinquior est, putrescere, quam intimam, quæ est remotior: agens. n. non agit, nisi per contactum; quare prius agit in propinquū,
7. Dubium quam in remotum. Postremo dubitatur de multis quæ in aere valdè frigido frequēter putrefieri cernuntur: nam in hieme quoq; & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas a solo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse videantur; atqui ambientis calor, quando est minor calore misti naturali, nō ipsum vincit, proinde educere eum non pōt, sicut etiam Aristoteles apertè dixit; vel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, vel non fit putrefactio à calore ambientis.

Dictorum dubiorum solutiones. *Cap. V.*

VT has omnes difficultates ordinatim soluamus, ad primam, omissis ijs, quæ ab alijs dicuntur, nos breuiter dicimus & generationem misti, & putredinem esse modo aliquo muta-
Ad primū dubium responsio. tionem vnam, & modo etiam aliquo non esse vnam: quum igitur similiter vtraque & vna, & non vna dici possit, per hoc non stat quin verè contrariæ inter se hæ mutationes sint: ipsa quidem misti generatio si maximè propriè sumatur pro sola substantialis formæ introductione, est penitus vna mutatio; & putrefactio similiter, si pro sola formæ misti destructione sumatur, est absolutè una mutatio: & hoc potissimum respicimus, dum dicimus eas esse inter se contrarias; per vnam enim res incipit esse, quæ antea non erat; per alteram vero illa eadem res desinit esse, quę prius erat: præuia verò ad vtranque dispositio secundarium quoddam est, quod ad substantiæ mutationem dirigitur; quare non ita exquisitè consideranda esse videtur, quia non est necessarium vt contraria easdem prorsus habeant omnes conditiones, sed vt aliquas habeant easdem, aliquas etiam differentes, immò etiam contrarias; attamen quod ad unitatem, & multiplicitatem attinet, certum est vtranque acceptam pro substantiæ mutatione cum tota dispositione præuia, esse congeriem plurium mutationum, quæ etiam vocari potest mutatio vna, quatenus ad vnum finem tendit, ad substantiæ mutationem; quemadmodum enim videmus in animali plura esse distincta membra, & plures partes varijs præditas temperaturis, quæ tamen omnia ad vnitatem redigunt ab vna vltima forma, quæ totum animatum reddit unum; simili quadam ratione plures illæ mutationes, etsi secundùm se plures sunt, tamen respectu vltimi finis, ad quem tendunt, dici possunt vna mutatio, quoniam ab vno fine vnitatem recipiunt: sic igitur possumus & comprehensa tota præuia dispositione dicere & generationē misti esse mutationem vnā, & misti putredinem esse mutationem unam: q enim plures contineat mutationes, negari certe non pōt; fit enim primùm actio calidi externi, qua mistu calescit, postea vero caloris naturalis euaporatio, & eductio humidi, quæ est motus quidā localis, & humectatio externarū partiū, ac demū totius exiccatio: quas oēs mutationes, siue totidē his contrarias in generatione misti fieri nō est necessariū; sicuti etiam non oportet vt in viuentis interitu fiant eædem illæ præuiæ dispositiones, quæ fiunt in generatione eiusdem, neque etiam vt totidem illis contrariæ, sed satis est si finis vtriusque vnus sit, & finis vnius sit contrarius fini alterius, & tota præuiæ dispositionis congeries dicatur vna ex illius finis vnitate; sic enim & generatio misti, & eiusdem putredo est similiter mutatio vna. Ad secundum du- *Ad secundum.* bium multi concedunt etiam combustionem esse corruptionem proprij caloris a calore externo, & ad argumentum hoc soluendum multa inania dicunt, quæ referenda non sunt: ego puto non esse alio modo respondendum, quam id constanter negando; quoniam in *Combustio nō est actio in calidū, sed in frigidum.* combustione destruitur potius frigus a calore, quam calor a calore: quum enim id, quod comburitur, vel sit frigidum, vel habeat qualitatem mediam inter summum calorem, & summum frigus, proinde sit minus calidum, quam ignis, & respectu illius habeat locum frigidi, non alia ratione patitur, quam vt frigidum a calido; agit enim tunc ignis in gradus frigoris ad eos corrumpendos, non in gradus caloris, & in ea actione frigidum ha-

bet

bet locum contrarij, humidum verò & siccū habent locum vel materiæ patientis, vel similiter humidum habet locum cōtrarij, in quod agit ignis vt siccus, proinde patiens nō patitur vt calidum, nec vt siccum, sed vt frigidum, & humidum, & per horum destructionē comburitur atq; in ignem vertitur, eaque est actio vehemens & violenta; quare combustio nullo pacto dici potest corruptio caloris a calore, sed frigidi & humidi a calido & sicco: in putrefactione autem etsi calidum externū agit primùm in patiens calfaciendo, tamen agit etiam in calidum educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi quatenus agit calidum in calidum ad ipsum extrahendum quod nō potest fieri actione vehementi, sed leui, & lentim facta: præterea Arist. ipse definitionem putredinis postea declarans asserit illam proprij caloris corruptionem complecti, & in se continere separationem humidi a sicco; at in combustione nō euaporat humidum nec separatur a sicco, sed absumitur totum, siccum autem intenditur, & fit siccum igneum, quia omnia elemēta ibi denique mutantur in solum ignem: eductio igitur caloris naturalis, quam insequatur separatio humidi a sicco, & quæ fiat a calore ambientis, nō potest esse combustio, sed solùm putrefactio. Præterea conditio necessaria putredinis est vt fiat in corpore humido, non ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidę: patet igitur definitionem putrefactionis non posse dici definitionem combustionis.

Ad tertiū. Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem misti in elementa esse putrefactionem, sed negamus fieri aliter posse talem dissolutionem, quam a calore ambientis. Ad probationes vero, ad primam dicimus ꝙ positum in vacuo mistum non corrumperetur, quāuis corruptibile sit: licèt. n. inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nūquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est. n. impossibile dari vacuum; quare nō est mirum si hoc posito sequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fortasse plura absurda; natura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agens, à quo corrumpatur: tali aūt destituitur mistum, dum in vacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorē aliquem peruenire ex actione cęlesti, à quo mistum, si ibi esset putrefieret: sed hæc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrum mundi aliquid caloris peruenire. Ideò ego aliter respondeo, siue illuc perueniat calor siue non perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus nullum ibi esse calorē non putresceret illud mistum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim a circumstante frigido destrueretur interitu violento, cuiusmodi est etiam cōbustio, quemadmodum antea dictum est: sicut enim combustio mistum in elementa non dissoluit, sed totum conuertit in ignem; ita summum frigus in centro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elementis, sed non faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si verò in centro dicatur esse aliquis calor, is vel vincet calorem misti naturalem, vel non vincet; de hoc enim non est disputandum, quoniam ad dubij solutionem nihil confert: si igitur vincet, ab eo putrefiet mistum, & erit putrefactio à calore ambientis; si verò sit ita debilis, vt non vincat, vt in præsentia concedamus ab eo nō posse putredinem fieri, saltem aget in illud mistum tanquam contrariū, nempe tanquam frigidum in calidum, & ita destruet illud destructione violenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licèt mistum constet ex contrarijs, tamen internum eius frigus nō agere in calorem internū nisi ipsi dominetur; nō dominatur aūt nisi cōstituta prius actione calidi externi, a quo internus calor imminuatur, tunc n. incipit ēt frigus internum agere in internum calorē, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionē ego probare non possum: tā. n. ostendi fieri nō posse, vt frigus internū agat in internum calorem, & sit causa putredinis positiua; sed facta mistione iā est vna qualitas media, non duæ, quæ inuicē agere possint; & quāuis etiam ea media qualitas intendatur, vel remittatur, est tñ semper vna vel ad calorē, vel ad frigus magis vergens quæ non potest in seipsa habere agens & patiens: vtor autē ad hoc probandum argumēto ex ore istorum desumpto; dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur, quasi posset in illum agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor quem dicunt viribus superiorem esse agere in frigus proprium & ipsum expellere, eadem enim esse debet ratio actionis, & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris; sic igitur fieri nunquam posset vt daretur mistū excessu calidum, vel excessu frigidum, qm̄ altera qualitas potentior destrueret alteram debiliorem; hoc autem dicere esset omnem mistionem de medio tollere & omne primarum qualitatum temperamentum: uanum igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamēto calidi cū frigido posse unum agere in alterū, ētsi plus insit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico constare ex contrarijs non esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis, idque non ea ratione, ut corrumpi possit mistum ex contrariorum, è quibus constat, actione inter se, siquidem facta

Cur omne constans ex cōtrarijs sit corruptibile.

facta mistione non possunt amplius inuicem agere, quo fit vt constare ex cõtrarijs nil aliud significet, quam esse genitum ex ijs, quę fuerũt contraria, in ipso autẽ misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistum constans ex cõtrarijs est naturæ mediæ inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se contrarium, a quo lędi, atq; interimi põt; nam contrarietas est non solùm extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, vt ait Arist. in calce primi libri de ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum a frigidiore, tum a calidiore. Sic igitur est intelligendus Auerroes quando dicit omne ex contrarijs cõstans esse corruptibile, per hoc enim significatur illud habere extra se contrarium, a quo destrui potest; ita vt ab externo agente pati, & corrumpi semper dicatur, nunquam à seipso.

Ad quartum. Quartum dubium facile soluitur per ea, quæ antea dicta sunt, iam enim diximus non omnẽ putredinem ad interitum vsq; substantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio est substantię destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta; ideò Arist. licèt in definitione putredinis præcipuè respiciat putredinẽ perfectã, quæ est corruptio caloris, quam insequitur separatio humidi a sicco, & denique etiam substantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui voluit, vt imperfectam quoq; putredinem complecteretur: quando autem dixit putrefactionem esse interitum contrarium generationi misti, perfectam putrefactionem intellexit, quę est destructio substantiæ misti, de hac enim præcipuè loqui volebat; ideo etiam in definitione hanc præcipuè respexit, & eam caloris corruptionem, quæ ad substantiæ interitum ducat, sed voluit etiã vt ea definitio secũdariò imperfectam quoq; putredinem amplecteretur.

Ad quintum. Ad quintum dicimus leuissimam esse obiectionẽ, quia licèt calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id dicitur esse impatibilis, & incorruptibilis; quia licèt agat in siccum & humidum in generatione misti, tamen patitur etiam, & læditur a frigore vt contrarium a contrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non propriè dicimus corrumpi calorem naturalẽ, sed extrahi, & educi a calore ambiẽtis, vt simile attrahitur a simili: est igitur calor in generando misto actiuus, & multas ẽt edit operationes in misto genito; nec propterea fit vt sit impatibilis, nã & destrui põt a suo cõtrario, & attrahi a simili.

Ad sextũ. Responsio aliquorum. Ad sextum dubium de castaneis & nucibus respondent aliqui causam huius esse, quia externus calor aperit extimam partem castaneæ ac nucis, vbi est rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas.

Confutatio. Sed hæc solutio probãda nõ est; quia calor incorporeus est, neq; vt intima penetret eget apertione, quum præsertim non migret de subiecto in subiectũ, sed agẽdo producat aliũ numero calorẽ in patiente, patiens aũt, quum sit vnum cõtinuum, calefit & in externis & in internis partibus, sed magis in externis, quæ sunt agenti propinquiores: q aũt in castaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non est, q a calor externus agẽdo perforauerit, sed quia calor & humor intimę partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeũt; ideo intus in ea parte videmus relictũ puluerẽ quod signum putredinis est, recedente .n. humido siccus puluis remanet: videmus ẽt genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor si respectu exeuntis humidi eã nanciscatur proportionem, quæ sit conueniens respectu naturę illius animalis generat illud animal, & respectu illius fit naturalis, qui respectu misti putrescentis iam est factus preternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas ẽt sine foramine, licèt necessariò foramen fiat ab interno humido euaporante.

Solutio vera. Reiecta igitur ea solutione dicendum est calorem externum calfacere tum extimã, tum intimã partem, & magis etiã agere in extimam tanquam propinquiorem, quam in intimam, quę remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quam extima, ideo putrescit intima dum extima adhuc seruatur incolumis; extima .n. multo siccior est, proinde minus putrescibilis, intima verò humidior, & putrescibilior: quoniam igitur agẽs magis agit in illud patiẽs, quod sit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putrescit pars intima castaneę ut aptior ad putrescendum, licèt ab agente remotior sit; extima verò pars difficilius putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed nonnisi post longum tempus; & semper multo prius, quam pars extima est putrefacta pars intima propter prædictam causam.

Ad septimum. Postremum aut dubium non leue est, & multos maximè conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante oĩa statuẽdum tanquã uerissimum illud idẽ, quod dubium uidebatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinẽ a calore ambiẽtis tunc solùm fieri, qñ ille mediocris, & debilis est, & lensim agens; non fieri autem, qñ ambiens est calidissimum: patet aut hoc per experientiam; nam res in ignem coniectæ non putrescunt, sed uruntur; & in æstate plura quę ab aeris calore putrefierent, si exponantur radijs solis, qui magnum calorem efficiunt, non modò non putrescunt, sed etiam à putredine præseruantur. *Calor ambiẽtis non putrefacit, nisi lenis agat.* Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor uehemẽter agat, prius resoluit humidum, quam calorem internum educat, quoniam internus calor non potest educi celer,

celeri, & vehementi actione, sed longa ac minus vehementi: quando igitur actio est vehemens, præoccupat resoluere humidum antequam internum calorem educat, sic autem res exiccata diutius à putredine præseruatur: at si actio non sit vehemens, sed lenta, prius educitur calor, & eam eductionem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo ob id solemus res exponere radijs solis, ut humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluatur ante proprij caloris eductionem, & ita res præseruetur. Illud præterea hac in re annotandum est, maiorem, ac minorē agendi vim non solùm ab intēsione graduum prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam, vt sæpe diximus, in magnitudine maiore maior vis agendi inest, maior.n. ignis magis calefacit, quam minor; ideo multa agentia, quę intensione debilia sunt, extensione sunt ualida; contra verò aliqua, licèt paruā habeant extensionem, vehementer tñ agunt propter magnā intensionem: cum hoc tñ discrimine; ꝙ quæ intensione sunt valde efficacia, illa vehemēter etiam agunt secundùm intensionem, & celeriter suam actionem absoluunt; quę verò extensione tm̃ valida sunt, illa magnā faciunt actionem, non quidem vt vehemētem, ac celerem, sed ut longam, & diu perseuerantem, adeout tandem vincant, sed post longum tp̃s, non celeriter, ut illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec vehementer agit, sed sensim, & lentè; quo fit ut calorem prius educat, quam resoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius est, quoniam oē agens corporeum in agendo repati necesse est, & ex ea repassione eius uires imminuūtur; sed vbi agens est mole magnum respectu patiētis, ibi uel nulla, uel debilis admodum fit repassio: illud.n. agens repatitur quidē a patiente in suis partibus illi propinquis, sed hę fouentur atque adiuuantur a partibus remotioribus; ut partes aeris propinquæ alicui patienti patiuntur quidem ab illo, sed adiuuantur à magna mole circunstantis aeris, ita vt illarum vires nullam imminutionē recipere, sed eædem seruari videantur; vires autem patientis imminuuntur continuè, ac debilitantur, adeo vt ipsum tandem succumbere necesse sit: hac igitur ratione longa, & perseuerans actio agentis extēsione magni, quanuis intensione debilis, fit magna & valida, ita vt superet vim patientis etiam intensione maiorem, & hinc fit vt tādem necessarium sit mista omnia a circundante aere superari, ac putrefieri. Hoc igitur quomodo in aere contingat declarandum est; eo enim intellecto manifestū erit cur multa in aqua, & in terra, quæ frigidiores aere sunt, putrescant: quod enim de aere dicemus, id alijs omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maximè potest ob ea, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. decimo & vndecimo quarti Meteorologicorum: ibi nanque dicit res frigidissimas, & res calidissimas non putrefieri; propterea quòd frigidissimæ resistunt suo frigore calori aeris, faciuntq; ne ab illo mistum patiatur; calidissimarum uerò calor maior est calore ambientis aeris, quare quum ab eo non uincantur, educi non potest: quamobrem si sententia illa Arist. uera est, nihil in aere putrescere posse uidetur, uel saltem pauca admodum putredini obnoxia sunt; oportet.n. calorem aeris, si putrefacere debeat, superare & calorem, & frigus misti, quod quidē perrarum est, ut si dicamus aerem esse calidum quinq; gradibus, mistum uerò habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris; sed cętera, quæ uel frigus, uel calorem habeant maiorem calore aeris, putrēscere non poterunt: hoc tamen dicendum non est, siquidem putredo est interitus misti quatenus mistum est, proinde omni misto competere debet. Dico igitur Arist. eo in loco denotare solùm uelle difficultatem putrescendi in rebus frigidissimis, & in calidissimis, sed non impossibilitatem nam illas quoque tandem putrescere necesse est: quod ex iactis fundamentis ita ostendo. Statuatur in aere aliqua res frigidissima, ut metallum, quod a magno frigore est cōgelatum, aer calidior agit in illud per calorem, sed repatitur ab eius frigore ex qua mutua actione necesse est ut & frigus metalli, & aeris calor imminuatur; at calor aeris fouetur, ac restituitur a magna mole circūstantis aeris, adeo ut dicere possimus à tota aeris mole metallum pati proinde calorē aeris non imminui ob magnum excessum magnitudinis, imminui tamē frigus metalli: perseuerante igitur pugna diutissimè & decrescente frigore metalli, aere aūt seruante proprij caloris gradum, necesse est ut tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluatur cōgelatio, ac putrefiat metallū; similis enim calor a simili educitur, quia uincitur a magnitudine molis; proinde metallum necessario dissoluetur, atq; putrescet. Hinc colligimus magnum & manifestum esse errorē illorum, qui in quarti Meteorologici interpretatione dixerunt putredinem esse propriū interitū animatorum, i. illorum similarium, quæ uel sunt partes animatorū, uel ex animatis ortū habuerunt, ut carnis, sanguinis, lactis, uini, & aliorū eiusmodi; at metalla, & lapides non per putredinē interire: decepti.n. sunt ob magnam istorum resistentiam, quam faciunt agenti externo; sed ratio, quam modò exposuimus, declarat necessarium esse ut illa quoq; tandem putrescant: Arist. etiam in eo libro satis clarè docuit putredinem esse interitū misti quatenus mistum est, & esse commune contrarium generationi misti, proinde omne mistum esse putrescibile, licèt aliqua diutissimè durent, vt metalla, & lapides propter

Discrimen inter agens validū intensiuè, & aliud validum extensiuè.

Cur in aere omnia mista putrescant.

Vicomercati error.

frigus resistens calori ambientis; & oleum, & alia eiusmodi propter magnam viscositatem, quę indicat mistionem elemẽtorum maximã, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit dissolutionem. Si verò mistum sit calidissimũ, vt piper, & vinum generosum, necesse est, ut aer tanquam minus calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & vt continua, & perseuerante actione paulatim imminuat illius calorem, ipse aũt ob dictã causam seruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est imminutionem caloris misti eouſq; procedere, vt tandem ad gradũ similem gradui aeris redigatur, & tunc a calore aeris ambientis extrahatur & mistum illud dissoluatur; ideo illa, quæ mediocrem habent calorẽ, & calori continẽtis similiorẽ, citius putrescunt, nisi propter magnam elementorum commistionem diutius seruentur. Ex his possumus facile intelligere cur ẽt in aqua, & in terra tandem omnia mista putrescãt: quum.n. & in terra, & in aqua aliquid caloris insit, necesse est vt ex diuturna & incessante actione tandem imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad similem caloris gradum, atq; putrescat; longa.n. & perseuerans actio, & nunquam debilitata, licèt intensione sit debilis, & sensim fiat, tamen extensione est maxima, ac, si tota simul collecta cõsideretur, validissima: quare necesse est vt mista omnia tandem dissoluantur, atq; putrescant, quum effugere nequeant actionem ambientis vniuersalis, nimirum elementorum, pręsertim verò aeris. Quod verò Arist. dixit tria elemẽta esse materiam igni, ita vt etiã ignis ambiens putrefacere possit, id sano modo intelligẽdum est: tangens enim ignis non putrefacit, sed vrit ob eius vehementissimam actionem; at si ita agat, vt minus vehemens eius actio sit, veluti si a patiẽte remotior agat per aliud corpus medium, vt per aerem, tunc põt putrefacere; ideò videmus multa, quę igni nostro propinqua ponuntur, putrefieri a calore ignis debilius in illa agente; quæ tamen, si in ignem ipsum conijcerentur, statim comburerentur: neque est quòd aliquis dicat ea a propinquo aere putrefieri, nõ ab igni; nam putrefiunt quidem ab aere, sed vt ab agente secundario, ab igni autem vt primario, a quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Cur in aqua & in terra omnia mista putrescant

Dubiũ de igne. Solutio.

Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq; impugnatio. *Cap. VI.*

SEd alia maior difficultas nobis expendenda, ac soluẽda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab alijs considerare constituimus; eaq; est de vini putredine: quum .n. illud sit nobis maxime laborandum, vt omnia, quæ putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum est ẽt vini putredinem declarare, & ostendere quomodo sub definitione putredinis iam a nobis tradita, ac declarata contineatur; quod quidẽ non satis manifestum est: id enim, quod hac in re dubium maximum facit, est conuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionẽ: quum.n. alio etiam modo vinum putrescere tempore æstatis videamus, quãdo propter ambientis calorem incalescit, & ebulliendo fit putridum, & vappa, & hæc omnium prorsus cõsensione fit vini putrefactio; cognoscendum est qualis sit illa alia vini putrefactio, qua vinum non fit vappa, sed acetum, & quid inter has duas mutationes intersit: tota autem difficultas consistit in declarando quomodo vinum mutetur in acetum. Galenus in quarto libro de simplicibus medicamentis inquit vinum habere quatuor partes primùm enim habet fecem terream, quæ fundum petit; secundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primùm quidem supernatat, deinde etiam ipsa fundum petit; tertiò habet partem aquosam toti vino commistam; ac tandem habet ipsammet vini substantiam: vino autem efferuescente inquit illam aqueam partem præcipuè feruescere, & tunc florem supernatare, sed hunc quoque cessante feruescentia fundum petere, vbi fex subsidit: declarans igitur Galenus conuersionem vini in acetum, inquit eam esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tantùm humidioris, & aquosæ, quæ cum substantia vini est commista; adeout ea putrescente, & euaporante, id, quod remanet, sit acetum; remanet autem ipsa vini substantia cum imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta a calore ambientis, qui simul aquosas partes putrefacit, & proprium calorem substantiæ vini imminuit, quo fit vt vinum reddatur frigidius; certum enim est frigidius esse acetum vino, ideo inquit ibi Galenus acetum esse quodammodo vinum mortuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recẽtiores medici, quorum etiam antea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt acetum non esse vocandum putridum vinum, id enim falsum esset, propterea quòd ea non est perfecta putredo, sed secundùm partẽ solùm; siquidem nõ ipsa vini substantia est putrefacta, sed solę aquosiores partes, portio autẽ vinosa non est putrefacta, licèt ex putrefactione portionis aquosæ reddita sit frigidior. Et quia Gal. ibidẽ dicit acetũ vi quoq; calida præditum esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis aquosæ putrefactione generatur situs, qui toti substantiæ aceti cõmiscetur, & facit ipsum participẽ alicuius caloris; idq; dicunt a Galeno ibidem significari quando inquit acetum calorẽ vini naturalem perdidisse, sed aliũ calorẽ adscititium

Galeni & medicorũ opinio.

scititium ex putredine acquisiuisse, nempe ex commistione situs; hoc tamen ego quidē apud Galenum non vidi, qui huius commistionis situs nullam mentionem fecit; sed solùm dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine cōtraxit acetum. Hęc sententia, vt mihi videtur, magnis vrgetur difficultatibus, quas breuiter referam; & quum soluere ipse nequeam, medicis soluendas relinquam. Primùm quidem, si ipsa quoque vini substantia, quam illi vinosam portionem appellant, proprium calorem amisit, non video cur non illa quoque sit dicenda putrefacta, si putrefactio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis insequitur necessariò separatio humidi à sicco; igitur secundùm istos illa est putrefactio secundùm totum, quia sic necessarium est vt non solùm aquosæ partes, sed etiam vinosæ putrefiant: quòd si dicant non esse putrefactionem secundùm totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars eius tenuior; quodnam erit discrimen aceti, & vini putridi, quod vocatur vappa? nullum certe discrimen apparet, quia neque illius vini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse putredinē secundùm totum, & inde fieri vt absolutè vocetur vinum putridum, acetum verò non dicatur putridū vinum propter rationem prædictam; attamen necesse est vel vtranque similiter esse putredinem secundùm totum, vel neutram. Sed neque rectè dicitur partem vini humidiorem putrescere; etenim, sicut ante considerauimus, non attribuitur putredo parti humidæ euaporanti, sed toti misto: quare si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putresceret dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab ea nominatur, non humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est putrefactio secundùm partem, vel similiter secundùm totum & vini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per vtranque similiter vinum est vocandum putrescens, vel putridum, quod illi negant. Quod verò de situ dicunt vanum est, & gratis pronuntiatum; nemo enim vnquam vidit situm in aceto genitum esse, & commistum toti substantiæ vini; neque etiam est credibile, quia situs redderet acetum turbidum, & praui saporis; attamen sæpe videmus acetum limpidum, & transparētissimum, quod etiam iucundū omnibus habet saporem. Est etiam consideratione dignum quòd in vera vini putrefactione videmus ebullitionem fieri, quę indicat manifestè euaporationem humidi; at in conuersione vini in acetum nihil tale videmus, quare ibi nullū putrefactionis indicium apparet; quamobrē necesse est magnam esse differentiam inter vinum putridum, & acetum: sed hoc postea diligentius considerabimus, & ostendemus mutationem uini in acetum nullo modo esse putredinem appellādam. Nonnullos autem alios audiui dicētes uinum esse animatum anima vegetante, ideoque conuersionem in acetum esse mortem vini ex interitu animæ, putrefactionem verò esse corruptionem vini quatenus est mistum, non quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse vinum putrefactum. Sed hæc sententia, licèt propè accedere ad veritatem videatur, ipsa tamen secundùm se vera non est: omnis enim anima est actus corporis organici, atque heterogenei; at vinum non est organicum sed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis vini partibus, non facit uinum esse heterogeneum, sed solùm denotat esse mistum, & constare ex elementis; igitur in vino non est anima, quia non potest anima residere vbi non sunt organa ipsi inseruientia ad edendas operationes animales: nulla etiam in uino apparet uegetantis animæ operatio; neq; enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum sumit, neque generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est nullam in uino animam inesse: præterea uidemus quidem in alijs uiuentibus hunc utrunq; interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in ijs omnibus mors tempore præcedit putrefactionem; uidemus enim nō putrefieri animalium corpora, nisi post mortem; sic igitur etiam in uino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri, nisi prius moreretur, hoc est conuersum esset in acetum: hoc tamen non uidemus, immo experimur contrarium; putrescit enim uinum antequam uertatur in acetum, factum autem acetum non putrescit, sed diutissimè seruatur.

Confutatio.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum. Cap. VII.

Ego ut in re difficillima sententiam meam proferam, quum in aliorum dictis acquiescere non potuerim, post longā considerationem in hanc opinionem deueni, quòd necesse sit confiteri in uino duos calores, & duas humiditates, ut hinc discrimen sumamus uini putrefacti, & aceti; omnino enim negādum puto acetum esse uinum putrefactum, & uinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. decimo, deinde etiam duplex calidum in cap. decimoquinto; sed in horum conditionibus declarandis mihi uidetur Alberti sententiam non omnino esse approbandam: quod enim ad calorem attinet, ipse dicit esse in uino duos calores, unum naturalem, alterum loci, ubi creuit uitis, qui est infusus à calore magno solis, & hunc

Opinio Alberti de duplici calore vini.

hunc dicit esse accidentalem. Hoc autem mihi dubium videtur: nam calor loci nõ est alius calor diuersus à calore naturali, sed est illi corpori naturalis; hominem enim in Aethiopia natum non diceremus duos habere calores, vnum naturalem quatenus est homo, alterum accidentalem ex loco; sed diceremus vnũ tantùm esse calorem naturalem, qui propter locum maior, & intensior est, quam calor hominis nati in Italia; vtriusque enim hominis calor dicitur naturalis, licèt alter maior, alter minor: puto autem Albertum id accepisse ex Galeno in quarto de simplicibus medicamentis cap. septimo, tametsi rectius dicere videtur Galenus, quàm Albertus; ibi nanque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in ijs calidum inesse, vnum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, & à sole infusum, sed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare; non enim hoc secundum calidum vocat Galenus accidentale, sed potius naturale, quia licèt externum appellet ratione principij, vnde prouenit, tamen significat factum esse naturale: ideo rectius mihi videtur si dicamus vnum hac ratione esse calorem vini naturalem, qui intensior fit propter locum; nã qualitates cuiusque rei naturales non in indiuisibili sunt constitutæ, sed intra quosdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quę tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in vino plurium calorum distinctio, in qua possimus conquiescere, ego credo aliam adduci posse firmiorem, & principijs philosophiæ magis consonam calorum distinctionem in vino, ex qua veram propositæ difficultatis solutionem haurire possimus. Certum est in quolibet animato duos inspici interitus naturales, tempore etiam distinctos, mortem, & putredinem; & vtranque censuit Aristot. esse corruptionẽ caloris naturalis, mors enim naturalis est absumptio caloris vitalis à seipso per absumptionẽ humidi naturalis: post mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ est corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commistum sicco: omne igitur viuens duos habet calores, vnum animalem, qui insequitur animam, alterum elementarem, qui est calor temperaturæ, & post mortem remanet: sed hoc tamen est sano modo intelligendum; non enim credo existere posse in eodem subiecto duos calores tãquam duo distincta indiuidua eiusdem speciei, sed vnum esse calorem intensiorem ex vtroque conflatum; ita vt dicere duos nil aliud sit, quàm dicere duo distincta principia, à quibus profluunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantùm; ita vt simul iuncti constituant vnum numero calorem intẽsiorem, qui secundùm aliquos gradus est calor elementaris, secundùm reliquos verò est calor uitalis. Potest autem hoc optimè declarari exemplo luminis: si enim nocturno tempore locus aliquis a duabus simul candelis illuminetur, maius a b ijs lumen prodit, quam ab altera sola, nam una extincta remanet in eodem loco minus lumen; attamen accensis simul utrisque non dicimus in illo eodem aere duo distincta lumina inesse, sed unum numero lumen, intensius tamen, quam id, quod ex una tantùm candela prouenirct; ex una enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes simul iuncti constituunt unum lumen intensius. Quod uerò ad humidum attinet Albertus in loco prædicto inquit dari in mistis corporibus duplex humidum. Vnum, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio; nam si absque ulla humiditate essent penitus siccæ, essent omnes disiunctæ; nullum igitur est corpus ita durum & exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter se: ideo Alchimistæ ex quolibet quãtumuis arido corpore oleum educunt, humidum enim continuans est crassum instar olei; ideo rectè etiam à quibusdam uocatur humidum oleaginosum ex aereo, & ex aqueo humido cõstans. Alterum mistorum humidum uocatur ab Alberto humidum quasi nutriens, idque est humidum aquosum, quod inest misto præter continuationem partium, & facile resoluitur, quum sit aqueum; oleaginosum uerò non facile, quia crassius est: ideo quando uolumus aliqua mista a putredine præseruare, curamus ut uel sale, uel igni uel sole exiccentur, ut euaporet humidum aqueum, quod est causa facilis putrefactionis, sic enim diu seruatur incolume. Notare utrunque humidum possumus in carnibus animalium mortuorum; nam ex humido aqueo facile putrescunt, sed eo consumpto diu durant, quia manet solum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideò non absq; ratione humidum aqueum uocatum est ab Alberto quasi nutriens, quia in animali uiuente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idque nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatũ: in carnibus igitur animalium iam uiuentium humidum hoc uerè dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum non est amplius nutriens, sic neque in alijs mistis inanimatis, in quibus præter humidũ coniungens sit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto uocatum est non absolutè nutriens, sed quasi nutriens, hoc est simile humido alimentali in uiuentibus, quod est uerè nutriens.

Confutatio

Galeni opinio de duplici calore in plantis

Propria opinio de duplici calore vini.

De duplici humido opinio Alberti.

De qualitatibus vini. *Cap. VIII.*

Duo calores in uino.

HIS iactis fundamentis declarandæ ante omnia sunt qualitates vini. Dicimus igitur in vino, quum a viuente corpore defluxerit, inesse duos illos calores, quos antea declarauimus; vnum elemẽtarem, seu temperaturæ; alterum verò animalem: quamuis enim non sit animatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima sibi insitum, & impressum; quod quidem aliarum rerum exẽplo manifestissimo comprobare possumus: semen enim tam animalis, quam plantæ secundùm Aristotelem in initio secundi libri de ortu animalium non habet animam actu, attamẽ ab anima iam accepit vim generatiuam alterius similis, quam in tertio capite eius libri dicit nil aliud esse, quam calorem vitalem, quem distinguit a calore igneo & elementari; ita ut in generatione uiuentis primum mouens sit animal, seu planta, unde semen defluxit, semen uerò sit eius instrumentum, quod per uim ab eo receptam, videlicet per calorem uitalem generat alterum animatum simile: quum ergo in semine sit calor uitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere possumus, immò debemus, de uino, quod similiter ex animato corpore defluxit? habet igitur vinum duos calores, hoc est vnum ex duobus conflatum, sicuti de lumine diximus, qui magnus, & intensus est, ut experientia declarat: isq; non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est modò maior, modò minor pro specierum uarietate, atque etiam pro diuersitate locorũ; in locis enim calidioribus, ubi sol maiorem efficit calorem, uina calidiora nascuntur, isque non est externus calor, sed potius naturalis, & connatus illi uino; nã ex calore loci fit ut tum calor uini uitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem uini calorem constituunt, maior, atque intensior sit. Sic etiam negare in uino non possumus duplicem illam humiditatem; & eam apertè ponit Galenus in libro prædicto, dum distinguit in eo substãtiam uinosam, & substantiam aquosam: uinosa enim substantia habet illud humidum, quo fit coniunctio partium; humidum uero aquosum est illud, quod ex alimento contractum est: dum enim vua erat uiti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus quo nutriretur; separata ergo vua a uite retinet adhuc humorem illum aqueum, qui nondum in uini substantiam conuersum erat, neque amplius conuertitur, quia uinum non est amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in uino remanet, est illud, quod in coctione uini consumitur; & quando uinum feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterum humidum, quod ipsi uini substantiæ intimius est: & inde fit ut totum uinum dulcius reddatur, quia consumpto humido aqueo remanet sola uini substantia, & eius humidum uerè naturale, quod, quum per concoctionem sit in substantiam conuersum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, ut inquit Aristoteles, dulce est.

Duo humiditates in vino.

Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositæ difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum discrimine necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristot. doctrinam certum est putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, sed solius calidi elementaris, & illius humidi, a quo partes habent compactionem, & continuationem: corruptionem autem caloris vitalis non esse putrefactionem, sed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum sicco: & similiter eductionem humidi, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est commistum, & maximè, propriè vocatur naturale: ideò si in vino euaporet solum humidum aqueum manente humido coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potius sit à putredine præseruatio; hinc enim fit vt vina vetusta non amplius putrescant, quia necesse est vt continuè euaporet humidum vini aquosum ex calore, tum ambientis, tum proprio, quare semper magis ac magis exiccatur vinum, quo fit vt vetustius vinum tanquam siccius minus sit aptum ad putrescendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima æstate sequente ipsius confectionem; ea nanque elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente æstate nõ putrescet: vinum autem continuè euaporare ita est manifestum, vt probatione non egeat, atque etiam id fieri absque putredine; etenim euaporat solum humidum aquosum, non alterum oleaginosum, proinde non soluitur mistio: similiter si solus uini calor uitalis intereat manente calore elementari, ea non dicetur putrefactio uini, quoniam eã non insequitur solutio mistionis. At inquies: Si ex interitu illius caloris, quem uinum contraxit ab anima, non fit putrefactio uini, fiet ergo mors, uinum igitur dicetur mori, quo nihil absurdius: quod enim non est animatum, ei mors non competit; siquidem mors est interitus ca-

Dubium.

loris

loris uitalis cum ipſius quoque animæ interitu, uel receſſu à corpore; in uino autem iam di-
Solutio. ximus animam non ineſſe. Reſpondeo interitum ſolius caloris uitalis in uino non poſſe quidem propriè uocari mortem, quum nullus cum ſequatur animæ interitus, ſiquidẽ uinum non habet animam; poſſe tamen per quádam ſimilitudinem dici mortem, ita ut uinum poſtquam uitalem calorem amiſit, per ſimilitudinem dicatur mortuum, propterea quod uiuentia tunc dicuntur mori, quando uitali calore deſtituuntur. Hæc omnia ſi admittantur, ut mihi quidem admittenda eſſe uidentur, facilem reddunt propoſitæ difficultatis ſolutionem: arbitror enim dicẽdum eſſe acetum fieri per interitum caloris uitalis manente calore elementari, proinde ſine ſeparatione humidi cõtinuantis a ſicco; putridum autem uinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, ſeu elementaris, quam inſequitur ſeparatio humidi continuantis à ſicco, quæ eſt putrefactio: hoc enim ita eſſe ex eo maximè comprobatur, quod his admiſſis ratio facile redditur omnium, quę uino contingere cernuntur; uinum enim dilutũ, ac tenue debilem habet calorem & plurimum humidi aquei, facile igitur putreſcit, quia non facile reſoluitur tantum humidũ a calore, tum ambientis, tum proprio, ideo manet in vino multum humidi aquei: quod facit vt debilis calor facile educatur a calore ambientis, qui totum ſimul calidum euocans, tam vitale, quam elementare, facit ut humidum quoque continuans ſeparetur à ſicco; idque non fit niſi cum ebullitione, quod eſt putredinis indicium manifeſtum. Vinum autem merum, ac generoſum ſiccius eſt, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putreſcit, ſed potius aceſcit: nam ſi ab ambiente calido fiat euaporatio caloris uitalis, qui in uino eſt, eam non inſequitur ſeparatio humidi cõiungentis a ſicco, propterea quod non ab illo calore terminatur paſſiuæ, ſed ab elementari, qui poteſt remanere illæſus; quia ſi ſolus educatur calor uitalis, calor elementaris remanens eſt ualde remiſſus, proinde ibi eſt plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum ſit, reſiſtit calori ambientis, & ob hãc cauſam acetum non putreſcit, quum præſertim adſit etiam defectus humidi aquei, a quo, ſi adeſſet, facilius putrefactio redderetur, ſicut antea declarauimus: quoniam igitur acetum amiſit calorem vitalem, & caret humido aquoſo, non amplius putreſcit, quia eſt ualde frigidum, & reſiſtit ſuo frigore calori ambientis; tanto autem minus reſiſtit, quanto plus habeat humoris aquoſi; ideò acetum factum ex uino tenui, ac diluto facilius putreſcit propter eius humiditatẽ aquoſam, quam factum ex uino generoſo, quod diutiſſimè ſeruatur: illud enim omnino conſtituendum nobis eſt, non facilem eſſe putredinem ubi ſolum adeſt humidum continuans ſine humido aqueo adiuncto: ideò oleum etſi ualde humidum eſt, non facile putreſcit, quia illud eſt humidum totum oleaginoſum, & *Olei natura.*
cum ſicco efficaciſſimè commiſtum, unde illa uiſcoſitas oritur, quæ facit ne humidum illud poſſit a ſicco ſeparari: humidiſſimum autem eſſe oleum ex eo conſtat, quod exceſſu aereum & aqueum eſt, ut ait Ariſtoteles in contex. 41. 43. & 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de uino diximus, ea, quæ ibidem dicuntur ab Ariſt. in contex. 52. & 53. inquit enim uinum eſſe aqueæ naturæ, & exceſſu ualde aqueum, proinde etiam exceſſu frigidum, ſed calidum eſſe ob alienam caliditatem: alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam uinum ſecum tulit, propterea quod anima, & omne inſequens animam eſt quoddã ſuperadditum miſto conſiderato quatenus miſtũ eſt, & hac ratione dici poteſt alienum reſpectu miſtionis: dum igitur conſiderat Ariſtoteles uinum quatenus eſt miſtum ex elementis, quæ eſt eius conſideratio in illo quarto libro, rectè dicit aqueum eſſe, & frigidæ temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum a calore uitali, & quandoque etiam calidiſſimum, vbi ratione loci calidum illud intenſius redditur. Secundùm hanc igitur ſententiam optimè illi loquuti ſunt, quos Galenus ait dixiſſe acetum eſſe vinum mortuum; ſic enim dicere melius eſt, quam dicere eſſe uinum putrefactum; idque confirmatur teſtimonio Ariſtotelis paſſim in eo quarto libro, ubi exempla ſæpe adducens miſtorum, de quibus is liber eſt, nominat uinum, & acetum tãquam ſpecies quaſdam miſti; quod non faceret ſi acetum eſſet vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet miſti ſignificatur quoddã in ſpecie ſua completum per propriam formam miſtionis: at putrefactum, quatenus eſt putrefactum, notat imperfectionem, & receſſum rei a propria natura, & progreſſionem ad diſſolutionem in elementa; proinde indignum eſt, *Quòd acetũ dici non poſſit mediocriter putrefactum.*
quod nominetur vt miſtum. Si vero illi, qui dicunt acetum eſſe vinum putrefactum, dicerent hanc eſſe differentiam inter acetum, & vinum verè putridũ, quod minor eſt aceti putredo, huius autem maior; hæc ſententia, & experientiæ, & rationi aduerſatur: in omnibus enim videmus minorẽ putredinem eſſe viam ad maiorem, ita vt facilius ſit vt magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putreſcere cœpit, quam id, quod adhuc putreſcere non incœpit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim tranſitus eſt a medio ad extremũ, quam ab extremo ad extremũ; deberet ergo acetum facile putreſcere, ſi in eo, vt illi dicunt, eſt inchoata putredo; attamen acetum nõ putreſcit, ſeu difficillime putreſcit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat

acetum,

acetum, quàm si mutatum sit in acetum: non possumus ergo dicere acetum esse vinum mediocriter putrefactum. Cōfirmatur etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur: curamus enim vt vel a sole, vel ab alio mediocriter calefaciente incalescat vinum, vt calidū vitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit vt remaneat solus calor elementaris, & humidū cōtinuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum, valde frigidum, quia parum habet caloris in sua mistione; sed est absque dubio perfectum mistum, vt dixit Aristoteles in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, vt medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit. Cap. X.

VErum quia Galenus sæpe dicit acetum ex vino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa vini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodū approbamus, dignum tamen cōsideratione ob Galeni authoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solum similitudinem, non vt propriè dictum, intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ verè putrescunt, per proprij caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprij humidi, & a calore ambientis; ita acetum ex vino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi a calore ambientis; attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis conditio vt humidum non immediatè patiatur à calore ambientis, sed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem insequatur proprij humidi dissolutio: potest quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combustione, destrui simul totum mistum sine præcedente eductione caloris; sed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido nanque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quādam similitudinem appellari nutriens, seu alimentale: ideo videmus ligna arida diutissimè seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec vnquam educi humidum continuans, nisi prius educatur calor naturalis continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis vini corruptionem consideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquosi quod dicebatur quasi nutriens, aliter se res habet; nam humidum illud non ideo resoluitur, quia prius vitalis calor sit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non insequitur corruptionem caloris vitalis, sed fit immediatè a calore ambientis; ab eo enim immediatè, & euocatur calor vitalis, & resoluitur humidū aquosum, & persæpe etiam sine exhalatione caloris vitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit vt vinum maneat calidius, cuiusmodi est vinum vetustum, est enim maximè exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac consumpta vinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum sicco, quam cum humido: quod si contingat vt simul cum humidi aquosi resolutione, vel post illam, calor quoque vitalis exhaletur, fit ex vino acetum; quare huius generatio longè diuersa est a putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi; at in generatione aceti non fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hęc non insequitur alicuius caloris corruptionem in vino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore vini animali, & consumitur, quam contineatur & regatur: quanquam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hæc vitalis conditio vt consumat humidum; non quidem ita, vt nutriat vinum ea actione, non enim nutritur amplius vinum; sed quia resoluitur ab eo calore humidum illud, & simul etiam a calore ambientis, à quo non educitur calor vitalis pro generatione aceti, nisi prius multum humidi aquosi fuit resolutum: ideo videmus ex vino nouo non facile fieri acetum, sed ex vino vetustiore, cuius humidum aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quod in generatione aceti non fit resolutio humidi ex eductione caloris, sed fit immediatè a calore ambientis, & simul a calore vitali adiuuante eius consumptionem, vt prædiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur, & consumitur humidum; non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius eductionem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potius præcedit; postquam enim vinum est exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quasi nutriens, tunc per exhalationem calidi uitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non dissolui mistum quatenus mistum est,

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinem, & aceti generationem.

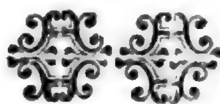
est, quia siccum & humidum temperaturę non separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturæ, & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ sunt & à Galeno declarantur in prędicto quarto libro de simplicibus medicamentis: est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccatiuum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quam vinum; neque ita humectat quia recessit humiditas aquosa, illa vero quæ est temperaturæ, est maxime commista cum sicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (vt ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, qua fit penetratiius, singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, vt fit cum dolore, nempe si tãta fiat singularum partium constrictio, quæ faciat disiunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam videtur Galenus illam acredinem prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundùm quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat a calore ambientis, ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid caloris extranei; nullum est absurdum si dicamus acetum aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam, ita vt acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; verè tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hac in re omnem difficultatem: siquis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententiæ subscribere non recusabo.

Qualitates aceti.

FINIS.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE FACVLTATIBVS ANIMAE.

Propositio, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

Vum animæ naturam declarandam suscepent Aristoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione consideratam, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est vt forma ipsum cōstituens, tum operationum vt effectrix; per vtrunque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus significauit eam esse omnis animæ conditionem, & naturam, vt sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde verò eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in contex. trigesimotertio secundi libri videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsq; tertij libri hac ratione diligentissimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristotelis vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristotelis verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam quæ prolixiorem disputationem postulare videntur, quam vt in commentarijs ea exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, vt respectu diuersarū operationum diuersas etiā facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est vegetatiuum, sensitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuertari, quomodo hæ facultates tum ad ipsam animæ substantiam, tum ad se inuicem referātur; quæritur enim, an à substantia animæ distinguantur, an potius sint idem, quod illa; quæritur etiam, quo discrimine ipsæ discrepent inter se, & quot sint: hæc igitur consideraturi statuimus imprimis id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in præsentia a nobis sumi propriè prout respicit operationem, & significat potentiam operandi, vnde latini potentias animæ eas appellare consueuerunt: quum enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, vt Arist. docet in initio secundi libri de anima; actus primus, qui est forma; & actus secundus, qui est operatio formæ: duplex etiam est facultas; vna est, quæ respicit actum primum, eaque est materiæ potentia; altera verò, quę respicit actum secundum, & est potentia formę, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in pręsentia sermonem habituri sumus.

Duæ consi- [illegible] animæ in [illegible] de ani- ma.

[illegible] lib. de [illegible] ani- ma.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis. Cap. II.

Onsiderandum primo loco est, an facultates distinguantur re ab ipsa animæ substātia, an sint idem, quod illa: sed ad omnem tollendam ambiguitatem sciendum est posse duobus modis intelligi id, quod latini dicunt, realiter differre: primum enim sumitur pro eo, quod est differre subiecto, vt quando cum Aristot. dicimus materiam

Realiter differre est duplex.

materiam, & priuationem non esse distinctas re, idest subiecto, sicuti neque pomum, & albedo, quum simul sint, subiecto distingui dicuntur, sed solùm ratione: altero modo sumitur pro eo, quod est esse res diuersas, & secundùm essentiam distinctas, etiam animo non cogitante; sic autem dicimus materiam & priuationē esse distinctas re, sic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maximè dicuntur distingui re, hoc est essentias habere diuersas: quęstio autem pręsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente insint facultates, & anima ipsa, certè non distinguuntur subiecto; sed locum habet iuxta posteriorem tantùm acceptionem, quærimus.n. quum simul sint in eodem, an potentiæ sint quid reale distinctum essentialiter ab ipsa animę substantia, an idem sint, quod illa. Scotus libro secundo sententiarum distinctione decimasexta, & Gregorius Ariminensis ibidem quęstione tertia, nituntur ostendere potentias animę esse ipsammet animę substantiam, quę, quum varias operationes respiciat, varijs etiam nominibus appellari solet, quæ dicuntur potentiæ animæ, proinde hę sunt idem re, quod ipsa animæ substantia; & hāc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum. Contra verò Thomas existimauit potentias esse qualitates secundæ speciei manantes ab essentia animę proinde ab ea distinctas re, sicut apud eum varijs in locis legere possumus; præsertim verò in prima parte summæ quæstione septuagesimaseptima articulo primo, & in primo sententiarum distinctione tertia quæstione quarta articulo secundo. Hanc eandem sentētiam sequutus est Aegidius in Quolibeto tertio quęstione vndecima, & Ioannes Gandauensis in secundo libro de anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab alijs argumenta afferuntur. Primum est: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentiæ actiuæ, ergo & nomen; anima igitur est suę potentiæ: maior clara est: minor probatur authoritate Aristot. in nono Metaphysicorum, vbi potētiam actiuam ita definit, potentia actiua est principium transmutandi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundò sic argumentantur: sicuti se habet potentia passiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ passiua est materia ipsa; ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in nono Metaphysicorum, quæ nunc recensenda non sunt: assumptum autem ita probāt: si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materię, esset accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formā substantialem, quod est absurdum. Tertiò: sicuti se habet forma merè naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas at forma merè naturalis est immediatum principium suarum operationum absque vlla potentia media. ergo & anima; nullæ igitur sunt potentiæ distinctę ab essentia animæ. sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quam forma inanimati, immò debet esse maioris; forma autem inanimati potest exire in actum secundum absque vlla potentia media; quod probatur & de substantiali forma & de accidentali: forma enim substantialis est natura, at natura est principium motus immediatum, vt denotat dictio illa, primò, in definitione naturæ: tales etiam sunt formæ accidentales, nam calor ignis est immediata causa calfaciendi alia sine vlla potentia media, sic grauitas, & leuitas sunt causæ immediatæ mouendi elementa ad sua loca, igitur anima multo magis debet esse immediata causa suarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animæ substantia sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa ope cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentiæ ab ea distinctæ. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, si medium habeat; itaque si anima efficit operationes per medias potentias, necesse est vt prius agat in ipsas potentias, quod est absurdum & inexcogitabile. Sextò, si potentiæ sunt diuersæ ab essentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendent vt a causa, in quo igitur causæ genere? certè non vt a materia, neque vt a fine, neque vt a forma, vt patet. ergo vt ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduersarij negant, producit enim ipsas potentias: quodsi dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non est. Septimò, si nullum agens potest immediatè aliquid producere, sed solùm per potentiam mediam; ergo neque ipsa potentia poterit immediate operationem producere, nisi per aliam potentiam mediam, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, si anima, vt operetur, requirit potentiam a se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionem, uel ob suam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formæ accidentales, quum sint imperfectiores, magis requirerent huiusmodi potentias, at non requirunt, ut antedictum est de calore, & leuitate ignis; non etiam ob suam perfectionem, quia substantiæ a materia abiunctæ, ac Deus ipse, quum sint perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicen-

Opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis

Opinio Thomæ

Primum argumentum Scoti.

Secundū argumentum

Tertiū argumentum

Quartū argumentum

Quintū argumentum

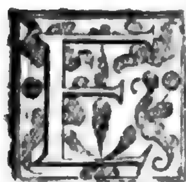
Sextum argumentum

Septimū argumentum

Octauū argumentum

Nonum argumentũ. dicendum non est. Postremò sententiam hãc confirmant authoritate Arist. in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono secundi libri inquit, si esset oculus animal, potentia visiua esset forma eius, ergo potentia est idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima est sicuti potentia instrumenti: postea vero passim in ijs libris ita potentias animæ considerat, vt putet se de ipsis animæ partibus loqui; dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentijs constitui, quod falsum esset, si potentiæ essent qualitates: quoniã igitur vbique potentias cum anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsã substantiam animæ, sed ipsammet animam.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

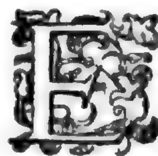

E Contrario autem ad probandum potentias animæ esse qualitates, per quas anima suas operationes edat, multa argumenta à Thoma, & ab Aegidio, & a Ioanne Gandauẽse afferuntur, vt apud eos videre est, ego verò pauca præcipua seligam: & quia sententiam hanc veriorem esse puto, afferam etiam responsiones, quibus ad singula aduersarij vtuntur, & quantum roboris habeant cõsiderabo. *Primũ argumentum* Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandũ ponit ab Arist. in secunda specie qualitatis; at potentiæ aiæ sunt aptitudines naturales ad operandũ, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis; proinde sunt re distinctę ab aia, quæ est substãtia. *Responsio aliorum.* Ad hoc respondent aduersarij, non omnẽ potentiam operandi poni ab Arist. in secunda specie qualitatis, sed solam potẽtiam ad bene, seu facile operandum, vel ad facile resistendũ. *Impugnatio.* Sed hæc responsio nullius momenti est; & iam abundè reprobata a nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multo igitur minus potest variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu benè currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potentia enim respicit actum, quare vt se habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie nõ differunt, sed solùm secundùm magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie a potentia currendi absolutè. *Secundũ argumentũ.* Secundò ita argumentantur: si anima esset idem, quod suæ potentiæ, ipsæ quoque potentiæ inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem; igitur potentia visiua erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potentiæ sunt plures, nõ vna. *Responsio aliorum.* Ad hoc alij respondent potentias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundùm internam rationem, altero modo secundùm externam: ideo si secundùm internam rationem considerentur, totum argumentũ esse concedendum, hac enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quę vna est, & hoc solùm eo argumento ostenditur: si verò considerentur secundùm rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potentiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potentiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quendam, quoniã anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariã operandũ; quare ista aptitudo nil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aũt illam operationem. *Impugnatio.* Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus, illæ aptitudines, quę secundùm externam rõnem respiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum discrimen cõsistit, vel sunt aliquid, vel nihil: si nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si verò aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret, sic. n. non possent esse, nisi diuersæ formæ substantiales; si verò sunt accidẽtia, vt reuera sunt, considerandum est in quanam sint Categoria, in Categoria quidẽ relatiuorũ poni non possunt, quia non est relatio, nisi inter illa, quæ simul actu sint, non est enim pater nisi qui actu filium habeat, quo fit vt semper necessarium sit uno relatiuorum existente alterum quoq; existere; at in anima sunt actu istæ facultates etiam nulla existente operatione; neq; dicere possunt esse relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam uidendi distinctam a potentia ambulandi, nulla etiam existente actu visione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent esse respectiuum, sed absolutũ, proinde in nulla alia Categoria statui possunt, nisi in categoria qualitatis, vt considerantibus manifestum est: itaq; aduersarij hoc dicentes veniunt in ipsãmet opinionem Thomæ; quod. n. dicunt potentias oẽs secundùm internam rationem idem esse, nil aliud est, quam dicere vnã esse animæ substantiam, a qua oẽs emanant: quum autem dicunt eas distingui secundùm varios respectus, fateri coguntur eas vel esse qualitates, uel nullo modo distingui, & ita argumentum aduersus eos validum esse. Alia quoq; rõne põt eadẽ ipsorũ respõsio impugnari, nulla est magis interna, seu magis essentialis

consideratio, quàm quæ significatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet testimonio Aristotelis in primo Posteriorum, ubi docet hanc esse præcipuam, & supremam conditionẽ, quę in propositione faciat necessarium, & essentialem connexum; ergo nulla esse potest intimior ratio potentię uisiuę, quam quę significatur dicendo, potentia uisiua quatenus est potentia uisiua; itaque si nulla est magis interna ratio quàm hęc, & potentię secundùm internam rationem omnes idem sunt, sequitur potentiam uisiuam, quatenus est potentia uisiua, esse potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur uanam esse eorum distinctionem internę & externę, nisi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe unam esse animę essentiam, potentias uerò esse diuersas aptitudines ad uarias operationes; & externas dici, quia sunt extra animę essentiam, quum sint qualitates eam insequentes, quarum singula quatenus talis absolutum quoddam est, & ab alijs distinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus; qui prędicta distinctione utitur; sed tandem ueritate coactus asserit essentiam animę esse quoddam prius, potentias uerò esse posteriores, quod est concedere eas distingui à substantia animę. Pręterea aduersus id, quod illi dicunt, animam esse substantiam quandam uirtuosam, tali argumento uti possumus ex eorum uerbis desumpto: anima est uirtuosa, ergo non est uirtutes ipsæ, quia neque concretum potest prædicari de suo abstracto, neque abstractum de concreto; neque enim album est albedo, neque albedo est alba; igitur si anima est ipsæmet potentiæ, seu uirtutes, ut illi dicunt, non rectè uocatur potens, seu uirtuosa, uel, si rectè ita appellatur, aliud est ipsa anima habens uirtutes, siue potentias, & aliud potentiæ ipsæ.

Tertium argumentum Pręterea sic pro opinione Thomę argumentari possumus: potentia operandi respicit actum idest operationem ipsam; sed semper nobilior, & perfectior est actus potentia ipsum respiciente; ergo si potentia essentialiter, & secundùm internam rationem esset anima ipsa, operatio, quę est accidens, esset perfectior, quam anima, quę est substantia. *Quartũ argumentum* Aliud quoque argumentum constituere possumus ex duobus, quę à Thoma ut distincta ponuntur in prędicto loco primi sententiarum: sicuti se habet posse ad esse, ita potentia ad essentiam; sed in anima differt posse ab esse; ergo, & potentia ab essentia: quod differat posse ab esse, probat ibi Thomas ratione supernaturali, quę aliena est a nostra consideratione; nos autem id probare possumus ratione naturali, quod est aliud Thomę argumentum in eodem loco: nam anima secundùm suum esse respicit totum corpus ut a se formatum, & constitutum, at secundùm suum posse respicit operationes, & distinctas eiusdem corporis partes tanquam instrumenta, quibus utitur ad operandum: hoc autẽ discrimen in aliqua corporis nostri parte notare possumus; aliquis enim oculos habens cæcus est, quare in eiusmodi oculo est anima secũdùm suum esse, quia oculus est animatus, & habet substantiam animæ in seipso; non est autem ibi anima secundùm suum posse, quia nõ potest operari, & uidere: quoniam igitur ibi est substantia animæ absq; potentia uisiua, aliud est ipsa uisiua potentia, aliud est substãtia animæ. Alijs quoq; argumentis utuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gandauensis; quæ quum infirmiora uideantur, dimittimus, præsertim quia apud eos legi possunt.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. IIII.

Ergo in hac cõtrouersia, licèt magis ad Thomæ & aliorũ prędictorũ opinionẽ accedam, eam tñ penitus recipere nõ possũ, sed adhibendam ei esse puto quandam correctionẽ; arbitror.n. totã huiusce rei ueritatem in duobus dictis esse constitutã: alterum aduersus Scotũ tale est, facultates animæ sunt re distinctæ ab ipsa animæ substãtia, & sunt qualitates secundæ speciei: alterum uerò aduersus Thomam, & alios est, facultates animæ non sunt agentia media inter aiam, & operationẽ, ut Thomas, & Aegidius existimarunt; sed sunt solummodo conditiones quędã, & aptitudines aiæ ad operandũ. *Primum dictum contra Scotum. Secundum dictũ contra Thomam.* Horum prius satis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud ostendit, nisi facultates esse qualitates ab aiæ essentia distinctas; at nõ ostenditur eas esse agentia media sicut illi existimasse uidentur. Alterum aũt dictum probatur argumẽtis Scoti, eorum.n. plura contra Thomã efficacissima sunt; nec solui posse uidentur, dũ dicimus potentias esse agentia media inter animã, & operationes; sed a nobis hoc negantibus facillimè soluentur. Vt igitũ ueritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædã. *Potentia operãdi est medium inter positiuum, & priuatiuum.* Primo loco sciendũ est potentiã operandi esse accidẽs quoddã medium inter priuatiuũ, & positiuũ: quum.n. notet priuationẽ actus, uĩ esse priuatiuum potius, quam positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est.n. aptitudo, ac propensio quædã ad talem actum, quam Arist. in genere qualitatis collocauit directè tanquã eius speciem: quòd si esset mera priuatio, in nulla categoria poni posset, nisi per reductionẽ; adeout hinc colligere possimus, facultatẽ operandi esse quidem rẽ quandam positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est hanc potentiam, siue aptitudinem

Omnis apti tudo præsupponit aliam naturam positiuam.

nem præsupponere in eadem realiam naturã priorem, quã insequatur: hoc aut satis vr̃ consi derantibus esse manifestum; quia omnis opera tio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quum sit potentia, præsupponit necessariò priorem aliquam actualem naturam, a qua prouenit; & potest inductione declarari: nam potentia reci piendi omnes formas, quæ inest primæ materiæ, ipsam materiæ naturam insequitur; & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potentiæ naturales, quibus elementa propensa redduntur ad sua loca naturalia, hę aũt ipsas elementorum formas cõsequuntur: alię quoq; plures eiusmodi potentiæ naturales cõsequun tur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Arist. in capite de quali tate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, sed hęc necesse est vt ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis interse proportione, vel a conueniente qualitatum temperie, seu a bona totius corporis habitudine, vel ab alia ali qua eiusmodi causa, quę necessariò differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere: nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, vel in tertia specie qualitatis, non in secunda; si verò figura, ea est in quarta specie; quod si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in Categoria positionis: potentia vero primæ materię differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia verò substantia.

Potẽtia est effectus per emanationem.

Tertiò scire oportet tales potentias non alio modo pendere ab alia causa priore, quam vt a causa effectrice; sed eã non posse esse effectricem propriè dictam, quę est per transmutationem, & cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur quando absque vlla resistentia patientis, & sine vllo efficientis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut vmbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus.

In primo libro de motu cap. vlt. & lateum potentia nõ est causa media.

Quartò notandum est, potentiam hanc naturalem, licet sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam; sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis; vt siquis actu currat, non dicimus potentiam currendi esse illius cursus proximam causam, animam verò, seu instrumenta, seu tẽperiem, seu quodlibet aliud, a quo illa potentia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solum aptitudo causæ ad operandum; quod põt argumento prædicto cõprobari: operatio .n. fit ab actu, non a potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturam, a qua emanat; illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentię, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiua primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non .n. potentia recipit, sed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifestũ est grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctę a formis elementorum; nemo tñ dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus a forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi cõtrouersantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel a generante externo; nemo tamen dicit a grauitate & leuitate prout sunt qualitates a forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Arist. in primo cap. 2. lib. de partibus animalium.

Argumẽtũ Aegidij.

Ex his colligere possumus debile esse argumẽtum Aegidij in prædicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, nõ potest anima edere immediatè operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione, natura aũt non transit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio verò, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit vt operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita mediũ inter conditiones extremorum.

Solutio.

Videtur .n. considerasse Aegidius id, quod ab Arist. & clarius ab Auerr. dicitur in 8. lib. physicæ auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorẽ medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cœlum, quod secundùm substãtiam immutabile est, secundùm locum aũt mutabile. Sed hæc similitudo non est omnino par; quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hęc inferiora, quare Cœlum est agens medium; at potentia non est agens mediũ inter operationem, & animam, neq; est instrumentum animæ, sed conditio, & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licèt ingeniosum, & probabile sit, necessitatem tñ non habet: nulla .n. ratio prohibet quin aia, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis.

Anima nõ est sub ectũ potẽtiarũ, sed causa, & origo.

Postremò notandum est potentias prouenire quidem ab anima vt a principio, & origine, non tamẽ in ea recipi vt in subiecto, sed in corpore animato: quemadmodum .n. operationes attribuuntur animato vt subiecto, animæ verò vt principio, & causæ, ita et̃ potentiæ; totum .n. animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, a qua potentiæ emanant.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.

Ad primũ Scoti.

His ita constitutis nitendũ est ad argumenta contraria respondere. Ad primum Scoti sumptũ ex Arist. in 9. Metaphy. dicere possumus Aristotelem ibi nec definire solam potentiam, quæ est qualitas, nec solã formam sine potentia, sed totum coniunctũ, hoc est formam potẽtem, seu agens potens, hoc.n. dr̃ principiũ mutandi aliud quatenus est aliud. Dicere ẽt possumus eam definitionem competere potentiæ, & nomen illud, principium, ibi non significare cãm agentem, sed rõnem agẽdi; sic.n. potentia actiua est principium, idest ratio principij. *Ad secũdũ* Ad secundum negamus potentiam passiuam esse ipsammet materiæ substantiam, dicimus .n. eam esse accidens manans à natura materiæ: ad probationem aũt respondemus non esse absurdũ, si aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam, quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, vt alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam insequantur; at potentia passiua non est huiusmodi, sed est necessaria materiæ vt possit esse rerum principium, & recipere formas. *Alia solutio Thomæ.* Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passiuam esse ipsammet substantiam materię; sed nos alias hanc eius opinionem reiecimus: ideo stãdum putamus solutioni, quam nunc attulimus. *Ad tertiũ.* Ad tertium respondet in memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quòd nõ ita se habet calor ad suam operationem, vt forma substantialis ad suam; calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentiæ animæ, quam animæ ipsi: itaq; de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ipsarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; at de accidentalibus formis eius sententiam non approbo; in eo nanque errauit, quòd confessus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim si dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, vt antea dictum est. Ego igitur de omnibus formis naturalibus tam substantialibus quam accidentalibus vniuerse negandum esse puto quod agant sine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus asserimus, quod agant sine potentia media tanquã causa media; ideo vt in præsentia admittamus dictionem illam, primo, in definitione naturæ significare immediatè, quod quidem fortasse verum non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa media, neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquã per conditionem necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ ab ea distincta est, vt calorem insequitur potentia actiua, quæ est in secunda specie qualitatis, quum calor sit in alia specie: sed cauendum est ne in sumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt actiuæ; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non sunt causæ mediæ, sed sunt propensiones ad propria loca a formis emanantes, & potentiæ naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici solet, elementa moueri a grauitate, & a leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea moueri a suis formis per grauitatem, ac leuitatem tanquam per potentias mouendi, nõ tanquam per causas medias. *Grauitas, & leuitas non sunt actiuæ.* *Ad quartum.* Ad quartum negamus animam esse aptam operari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc.n. manifestè falsum est etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed vtcunq; de alijs sese res habeat, sat est si in præsentia dicamus, quando inquiunt, secluso quocunque extra ipsam, si intelligant seclusis potentijs, eos falsum sumere, & petere principium; nos enim dicimus nullum agens posse agere seclusa potentia actiua. *Ad quintum.* Ad quintum dicimus eos supponere potentias esse causas medias, quod quidẽ nos negamus: de solis.n. medijs, & instrumentalibus causis verum est id, quod sumunt, agẽs agere prius in medium, quam in extremum; at potentiæ non sunt causæ mediæ, neque instrumenta media, sed sunt aptitudines ab ipsa animæ essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumẽto locutionem esse; ab anima enim tum potẽtiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dr̃, neq; in operationes. *Ad sextũ.* Ad sextũ dicimus nullum agens materiale posse immediatè producere aliquid per transmutationem sine potentia media, at per emanationem põt aliquis effectus ab agente immediate prouenire; sic igitur potentiæ emanant immediate ab essentia animę, non per alias potentias. *Ad septimum.* Ad septimũ respondere alij debent, qui dicunt potentias esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiã, prout est quiddã distin-

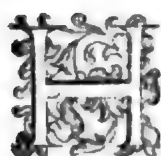
distinctum ab anima, producere operationem. Ad octauum dicimus potentiam insequentem & animæ, & formis naturalibus esse necessariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctæ agunt per essentiam, ideo & potentia, & ipsamet operatio in eis idem est, quod essentia; at formę materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, quum nō possint agere per essentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formæ ignobiliores agunt per potentias medias; hæc omnia concedimus. Ad Aristotelem autē, qui passim in libris de anima sumit potentias pro ipsamet animæ essentia, dicimus naturam animæ esse absconditam, & innominatam, ideo Aristotelē eam significasse nominibus potentiarum consequentiū, quę nobis notiores sunt; quum præsertim ibi consideret animā vt principium operationum, sic enim conuenientissimè vocari potest nomine potentię ab ea emanantis: sic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite secundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum considero verba Aristotelis in contextu nono secūdi libri de anima, quæ ipsi contra nos adduxerunt: ibi nanque non absolutè dicit potentiam visiuam esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia vidit potentiam visiuam non esse animam ipsam, sed esse accidens consequens animam, qua oculus informatur; at quia non per animam, sed per potentiam visiuam distinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; si oculus esset animal totum, potentia visiua esset anima eius; putauit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probant, quam potentias esse re distinctas ab essentia animæ, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias: quare sunt à nobis omnia concedenda.

Ad octauū.

Ad nonū.

Ad omnia argumenta Thomæ.

De distinctione facultatum animæ inter se duę aliorum contrariæ opiniones. Cap. VI.

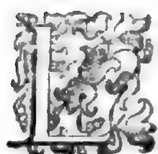
HActenus ostendimus facultates animæ ab ipsa anima substātia distingui vt accidentia à suo principio, considerandum restat quomodo ipsæ inter se distinguantur: illud quidem manifestum est, earum differentiam ab actionum discrimine deriuari, ita vt quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, vt enim distinguitur visio à nutritione, ita & visiua facultas à nutritiua: quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & vtilitates, quarum gratia sunt à natura institutæ, is, & operationum, & facultatum discrimen, quod à fine sumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens alijs considerandum relinquimus: sed alia est vtrisq; communis difficultas, quam nunc considerare decreuimus, de ipsarum tam operationum, quàm facultatum principio, & origine; quoniam enim sunt qualitates ab ipsa animæ substantia manantes, sicut antea demonstrauimus, & plures sunt animæ tanquam plures formæ secundùm essentiam distinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter se discrimen, quæ vnam & eandem animæ substantiam insequantur; illæ verò, quæ à diuersis animabus tanquam à diuersis principijs prodeant, maiore inter se discrimine dissidebunt. Est igitur in primis considerandum quę sit animarum distinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoscemus quænam facultates vnam & eandem formam consequantur, & quæ diuersas. Duæ hac de re opiniones existunt, vna est latinorum fere omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auerroistarum. Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solum in diuersis viuentibus; in homine enim vnam tantùm esse dicunt animæ substantiam tanquam unam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnam tantùm vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & has inter se essentialiter differre tanquam formas diuersas: quum autem in eodem viuente vnam tantùm esse animam secundùm substantia dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non esse animam vegetantem, & sentientē ut duas distinctas formas, sed vnam tātummodo præditam omnibus facultatibus & vegetantis animæ, & sentientis, sed a præstantiore facultate appellari sensibilem: sic in homine vnā tantummodo esse animā rationalem, quæ prędita est tū proprijs facultatibus, tum illis oībus, quę attribuuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed a nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetātem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundùm hanc igitur opinionem oēs facultates animę in homine insunt, & in eo unā & eandem animæ substantiam insequuntur; prout uerò in diuersis specie uiuentibus considerantur, a diuersis animarum substantijs emanāt: facultas .n. sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur

Latinorum opinio de animarum multitudine.

citur anima sensibilis; sed si ad differentia speciē viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas: vt facultas nutritiua in bruto insequitur animam bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta verò insequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam quę dicitur rationalis: ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem; sic aliud animā nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamē & in homine, & in brutis sensibilem facultatem; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuēte insequi vnā tantùm formam substantialem, singulam vero facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi; proinde maius hac ratione esse discrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus, quam plurium facultatum in eodem. Hæc igitur latinorum sententia est.

Auerroistarum opin. Plures autem Auerroistæ putarunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales etiam in eodē viuēte, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadē sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis & in homine: secundùm quam opinionem singula facultas animæ vnam & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, ut facultas nutritiua solam animam vegetātem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeout in quo viuente sint ipsæ partes animę, in eodem sint etiam facultates illarum partium proprię, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab alijs partibus animæ, si quæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hac igitur controuersia nos secundùm principia philosophię Arist. disputaturi, & quę eius sentētia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum referemus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem exponemus.

Argumenta pro opinione latinorum. Cap. VII.

Latini, quum ad probandū non posse in eadem materia plures simul formas substātiales inesse pluribus argumentis vti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauerimus; nunc ea tantùm, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducūt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur, frustra fit per plura, quod æquè absolui potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima vegetans distincta a sensibili: idem dicēdum est in homine de parte vegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctæ à rationali, frustra.n.ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. *1 Argumentum latinorum.*

Secundò, si in bruto essent duę illæ distinctæ formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersę nanq; formę distinctis interitibus destruuntur, siquidē vnus substantialis interitus vnius tantùm substantialis formæ destructione terminatū; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde uegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. *2. Argumentum.*

Tertiò si esset in homine anima vegetans re distincta a sensibili, & hæc re distincta a rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima uegetans, ut ab alijs distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, vt ab alijs distincta, constituit brutum. *3. Argumentum.*

Quartò aliqui ita argumentantur: si anima uegetās esset in homine distincta ab alijs partibus animæ, non esset nisi communis & eadē, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plātæ est propria plantę; igitur ēt principium nutritionis humanæ est aliquid propriū hominis, proinde est anima rationalis, non alia cōmunior; quare anima rationalis habet altricē facultatem & alias omnes. *4. Argumentum.*

Vtuntur etiam maxime authoritate Arist. in contex. 31. 2. lib. de anima, vbi dicit vegetatiuum cōtineri in sensitiuo vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita ut sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantùm est figura actu, quæ dicitur quadrangulum, & cōtinet triangulum virtute, non actu; sic igitur non est uegetatiuum actu in sensitiuo; esset autem actu, si esset forma distincta: sed solùm potestate, & virtute, quia sensitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum est omnibus vegetātis animæ muneribus fungi. His argumentis, & alijs, quæ missa facio, nituntur ostendere non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tantùm fungentem muneribus aliarum. *5 Argumentum.*

Argu-

Argumenta pro opinione Auerroistarum. *Cap.* VIII.

In lib. de cõmuni rerũ generatione c. 2.

Ontraria verò Auerroistarum opinio, quam ego Aristo. fuisse arbitror, illis argumentis maximè comprobatur, quibus alias ostendimus animam, & formã mistionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum.n. in illis res ita manifesta sit, vt eam negare vanum esse videatur, inde colligimus nihil esse absurdi, si plures quoq; in eodem simul existere formas asseramus; nam si rationi, & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substãtiales in eadem materia, certè neq; tres, neque decem, neque centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partiũ animæ inter se, quæ multo maior est, quàm formæ mistionis, & animæ; harum enim tanta est dissimilitudo, vt negari non posse videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, vt in earum cõmuni definitione manifestum est, omnis enim anima est actus corporis naturalis heterogenei, & varijs instrumentis præditi: idcirco multi, quum animæ, & formę mistionis distinctionem confessi sint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. Sed his aliquam poterat fidem facere de distinctione animarum inter se illa cõtinua quam in nobis experimur, pugna sensus cum ratione; quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id persæpe sensus fugit vt molestum; ita ut eadẽ res molesta sensui, & iucunda rationi sit, uel sensui iucunda, & molesta rationi; alia igitur est animæ substantia, qua sentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento vtitur Gale. in 5. lib. de Hippo. & Pla. decretis ad probandum diuersas esse animæ partes rõnalem, & concupiscibilem, & irascibilem; & integrũ ex Plato. sumit in 4. lib. de Rep. putatq; esse efficacissimum. Siquis aũt dicat hoc indicare solum facultatũ discrimen, nõ animarũ, propterea quòd hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam insequuntur: hoc certè absurdissimum est; quia non possunt ab eadẽ animæ substantia prodire duæ contrariæ, & inter se pugnantes facultates, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse, & præualere contendat: neq; est quod aliquis nobis obijciat facultatem motricem, quę est apta mouere ad contraria loca, quia hęc est quidem facultas libera, at dum ad hunc locum mouet, non mouet ad contrariũ; sed sensus & ratio simul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicẽ tanquam duæ distinctæ facultates? quare nõ recta est comparatio: nã facultas motrix vna tantùm est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cũ seipsa; at appetitus sensibilis, & volũtas sunt duæ distinctæ facultates, vt ipsimet aduersarij concedunt, eæq; inter se pugnantes; quare non possunt ab vna, & eadẽ animæ substantia deriuari, sed necessariò a pluribus, ac diuersis animæ partibus prodeunt: quod ne aduersarijs absurdum, ac rationi repugnans videretur, satis illis erat considerare discrimen manifestissimũ formæ mistionis, & animæ in eodẽ viuente; quia, ut modo dicebamus, si duas distinctas formas tolerat natura simul in eadem materia, potest eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare.

1. Argumentum.

Sed ad maiorem huius sententiæ comprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animã attinentia considerare præter illa, quæ alias ad probandum formæ mistionis, & animæ distinctionem adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quæstionem Ioannis Gandauensis octauam septimi physicorum, ubi fusissima disputatione hanc sententiã tuetur.

2. Argumentum.

Primùm quidem ad hanc sententiam sequendam illud me maximè mouit, quòd forma simplex est essentia, & dat vnum tantùm esse, nõ plura, quæ igitur dat esse hominem, eadem non põt dare esse animal; igitur si homo per animam rationalem est homo, non põt per eandem esse animal, & esse viuens, sed per rationalẽ est homo, per sensibilem est animal, & per uegetantem est viuens: hoc significauit Arist. dum frequenter formam appellauit essentiam, & τὸ τί ἐστι, id quod nostri quod quid est, seu quidditatem vocare consueuerunt; aliud nanq; est quid est animal, aliud est quid est homo: absurda igitur est aduersariorum sententia, qui dicunt eandẽ formam esse simul in eodem has omnes quidditates, & tribuere simul plura esse, & eandem rem simul in specie, & in genere collocare.

3. Argumentum.

Incidunt autem in aliud quoq; absurdum nõ minus graue: sicut.n. dicunt plura esse ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicunt vnum & idem esse tribui simul a pluribus diuersis formis; nam secundùm eos tam forma propria hominis, quam forma propria equi, & forma propria leonis dat esse animal: hoc autem tum ipsum per se cuilibet consideranti absurdũ est manifestum, tum etiam hoc argumento reprobari põt: quia si vnum, & idem esse prouenit simul a pluribus formis, ergo a singulis prouenit per accidens, vt animalitas per accidens à forma hominis, per accidens a forma equi, & à qualibet alia: illa enim est alicuius causa per accidens sine qua illud esse põt; atqui animalitas existere potest, & existit actu sine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione a qualibet alia per accidens, idq; a nullo ritè philosophante negari potest. Ex hoc autem possumus tale argumentum colligere: omne quod est per accidens, est reducendum

Responsio Aliorum. *Confutatio responsionis.*

Z 4 ad

ad aliquod per se, vt ait Arist. in secundo physi corum contex. 66. 67. ergo necesse est aliã esse formam ab omnibus specierum formis distinctam, quæ per se tribuat esse animal, eamque vnam & eandem esse in omnibus animalibus, proinde communem formam generis distinctam esse a formis specierum: quod eo quoque

4. Argumentum.

argumento cõfirmatur, quod sic seruatur vniuocatio generis, quæ secundùm illorum sententiam seruari non potest: illa enim verè conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participent, respõdet; atqui secundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem cõmuni natura, qua sint animalia, siquidem homo est animal per animam rationalem, equus verò est animal per propriam equi formã, ergo animal non est eis genus vniuocum: at si in omnibus animalibus vnam & eandem inesse animæ sensibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optimè seruamus: sic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus in viuente tanquam communi genere cõuenire animalia omnia, & stirpes, ideoq; viuens esse illis omnibus genus vniuocum.

Responsio Latinorum.

Ad hęc omnia solent aduersarij respondere confugiendo ad diuersos eiusdẽ animæ gradus, ideo hos diligẽter cõsiderare oportet; ego

Cõfutatio.

enim, vt liberè dicam, quum ex eorum scriptis nunquã potuerim intelligere quid sint isti gradus, non potui non suspicari eos quoque, licèt ad hos gradus confugiant, id tñ, quod dicunt, non satis intelligere. Vt igitur hac in re veritatem cognoscamus, sumamus exẽpli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tãtùm esse, & vocari rationalem, & dare homini tum esse hominem, tum esse animal, tum esse viuẽs, non tamen per eundem gradum, sed per gradũ vegetabilem dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem; & quãuis ea sit forma vna, & diuersa a forma equi, eam tñ in eo cum illa cõuenire inquiunt, quod continet gradum sensibilem, sicut illa; licèt igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdẽ gradus sensibilis participatione: sic animalia, & plantæ nullã habent communem animã, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animaliũ, tum stirpium formæ, & hac ratione seruatur horum generũ vniuocatio. Ego verò ex eis intelligere cuperem quidnam sint isti gradus; quatenus enim distincti sunt, necesse est vt vel substantiæ sint, vel accidentia: nam si dicerent neutrum horũ esse, dicerent esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil esset, nulla. n. ab ijs distinctio, nulla vniuocatio prouenire posset: accidentia autem dici non possunt, quia id, quod substantiam constituit, nõ potest esse accidens: restat igitur vt sint substantię, & vt sint plures distinctæ formæ, non possunt enim esse aliæ substantiæ, quam formæ; si autem sunt formę, iam illi incidunt in sententiam nostram, vt cuilibet eam consideranti manifestum est: ideo mirum profectò est quomodo aduersarij multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereantur dicere formam distinctam in varios substãtiales gradus, quod quidẽ vel absurdum est, vel est idem, à quo ipsimet abhorrent: cur autem abhorreant non video; etenim si formæ essent corpora, vtiq; vereri deberemus ne plures simul in eodem existere ponentes diceremus corpus a corpore penetrari; sed quum secundùm se incorporeæ, ac simplices sint, neq; aliud sit apud Aristotelem forma, quam essentia, & quidditas rei, non uideo quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eadem re, quũ pateat eundem hominem esse & animal, & uiuens, & hominem, quæ plures essentiæ colligatę sunt ea ratione, quatenus una ad aliam refertur, ut potestas ad actum, nam ex potestate & actu unum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter consideramus, cognoscimus nil aliud esse illos ab his positos gradus, quam formas; idque Thomas ueritate coactus aliquando confessus est, ut postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinio-

5. Argumentum.

nem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & uegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates unius & eiusdẽ formæ, attamen harum singula apud Aristotelem plures habet facultates: uegetantis enim facultates sunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & sentientis uisiua, auditiua, & aliæ plures; sic rationalis facultates sunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur; hoc autem dicere uanum est: soli nanque substantiæ animæ attribuendum est ut habeat uarias operãdi facultates, quum nil aliud sit facultas, quam potentia, seu aptitudo animæ ad operandum: dicendum igitur est uegetantem, sensibilem, & rationalem in homine tres partes ani-

Authoritas Arist. In lib. de uita, & morte.

mæ esse, & tres formas, & earum singulam uarijs præditam esse facultatibus; & hanc sententiam significauit Aristoteles in primo capite libri de uita & morte, quando dixit [necesse est unam & eandem esse animę particulam in animali, qua & animal est, & uiuit, ipso autem esse plures, ac diuersas] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distinctas, licèt ex connexu potestatis, & actus una ex eis anima fiat; nam statim rationem subiungens inquit [quia non idem est esse animal, & esse uiuens] significat ergo distinctas essentias, quæ distinctas formas denotant: in secundo etiam eiusdem libri capite ait [necesse est in corde esse principium & sensitiuæ, & nutritiuæ animæ]

utranque

vtranq; enim vocat animam in animali, quare vult duas esse animas, non vnam, quæ & nutritiua, & sensitiua dicatur. Sed clarissimè significauit hanc sententiam Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit conceptum in vtero prius habere animam vegetantem, postea recipere sensibilem, qua est animal, ac demum rationalem, qua est homo; sic enim asserunt has esse diuersas animæ partes: neque ad id confugere aliquis potest, vt dicat Aristotelem ibi ordinem naturæ considerare, non ordinem temporis; nam Arist. manifestissimè de tẽpore loquitur, & inquit non simul fieri animal, & hominem, nec simul animal, & equum: ideo plures ex aduersarijs hoc videntes, & negare non audentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa animæ substantia loqui, sed de operationibus, & harum tantummodo ordinem significare; anima nanque humana momento temporis aduenit, nõ tamen simul est apta edere omnes operationes, sed prius edit illas, quæ ad partem vegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad sensibilem, tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc interpretatio a verbis Aristotelis alienissima est; ibi nanque non de operationibus, sed de ipsa substantia animæ loquitur: & adeo manifestum est quæstiones ibi ab Aristot. proponi de substantia animæ non de operationibus, vt id negare pertinacis admodum hominis esse videatur: clara etiam sunt verba illa [non simul animal fit, & homo, nec simul animal, & equus] forma enim est, quę dat esse, & rem constituit, nec fit homo, vel animal ab operatione, sed à forma. De hoc igitur non est vllo pacto dubitandum, sed alia potius difficultas ex ea Aristotelis sententia oriri videtur: quia si prius aduenit anima vegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis existit sine vlla forma specifica, & datur genus extra omnes species suas; siquidẽ erit ibi viuẽs, quod nec est planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non est aliqua species animalis; hoc tamen falsum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantissimum. Sed quisquis rem ipsam, & ibi verba Aristot. bene consideret, facile hoc dubium soluet. Videtur dici posse conceptum prius viuere anima matris, quam propriam recipiat animam, proinde viuere tanquam membrorum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius speciei; omnes igitur partes animæ habet vt sibi communicatas a fęmina vtero gerente, ideoq; conceptus humanus semper est homo, prius quidem est homo vt hominis pars, deinde verò vt homo integer: sed hæc tamen solutio non habet locum in illis animalibus, quę pariunt ouum, animal enim quod ex ouo generatur, si prius animam uegetantem recipiat, vt Aristoteles omnino necessarium esse dicit, non potest esse animal per animam animalis incubantis, quum sit separatum: ideò secundò dicere possumus conceptum in utero esse speciem specialissimam, non quidem perfectam, sed imperfectam & (ut aiunt) in fieri, non in facto esse, conceptus.n.humanus, quando accepit animam uegetantem, uel sentientem, est homo in fieri, & in uia; & ita negandum est consequens, non enim sequitur dari animal, quod non sit aliqua species animalis; forma autem generis ibi existens absque forma speciei restringitur saltem ab accidentibus, & a dispositionibus conferentibus ad formam speciei, ab his.n. fit illa species potestate proxima, quum ex eo conceptu non possit aliud animal fieri quam homo: illud igitur, quod dici solet formam generis non posse existere sine forma speciei, intelligendum est de re perfecta & quæ iam sit in facto esse, non de re imperfecta, quæ adhuc sit in fieri, & in uia, licet tunc quoque dicatur modo aliquo restricta ad aliquam speciem, nempe ab accidentibus, & dispositionibus, ut dictum est. Sed aduersus ea, quæ de illis gradibus diximus, fortasse obiicere nobis quispiam posset illud, quod nos alias de formis elementorum tutati sumus, eas habere uarios gradus, ratione quorum intendi, ac remitti possunt: si enim forma elementi, quę simplex est, plures habet distinctos gradus, cur anima, quæ non ita est simplex, plures habere gradus non potest? nos autem ad hoc dicimus nõ eandem esse rationem: nam forma elementi simplex est, neq; habet actu plures gradus, quibus plura simul constituat, & det plura esse, dum.n.constituit aquam, nullam aliã rem constituit; remitti tamen potest, & ita remissa constituit unum aliquod mistum tantummodo, ut aurum, & desinit aquam constituere: at secundũ illos anima hominis habet simul actu plures distinctos gradus, quibus simul diuersa constituit, quum simul det esse uiuens & esse animal, & esse hominem, quo fit ut per eandem formam & differat homo a brutis, & conueniat cum eis: nam ratione gradus rationalis est differentia, qua distinguitur homo a brutis, ratione autem gradus sensibilis eadem est natura communis, in qua cõueniunt homo, & bruta: quæ est manifesta repugnantia in natura, immò de forma, quæ apud Aristo. simplex essentia est, id ne imaginabile quidem esse uidetur: nos igitur non talem elementi formam esse statuimus, formam enim aquæ non dicimus & aquam, & aurum eodem tempore constituere, & simul aquam ab alijs corporibus distinguere, & esse rationem conuenientię inter illa eadem. Adde quòd formæ elementorum remittuntur per gradus, nõ quatenus sunt formæ constitutrices, sed quatenus sunt materia, idest quatenus sunt conditiones materiæ mistorum, quod significauit Arist. in cõtex. 10.8. Metaphy.

Marginal notes: In 2. de gener. anim. cap. 3. — Interpretatio aduersariorum. — Confutatio. — Dubium. — Solutio prior. — Altera solutio. — Quomodo forma generis existat sine forma speciei. — Dubium. — Solutio. — In lib. de mistione.

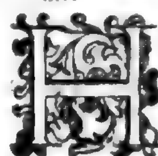
Metaphy. aliàs à nobis declarato; aduersarij autem tribuunt animæ gradus vt fungenti officio formæ, & vt rem in specie constituenti: quod Arist. aduersatur, qui in prædicto loco inquit formam, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longè diuersam esse graduum rationem in anima, & in forma elementi: quòd si ita attribuant animæ gradus, vt nos formis elementorum dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita vt anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensionem, & additionem gradus fiat rationalis, quod quidem ridiculum est. Hanc, quam hactenus demonstrauimus, fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: nam sæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma constare: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autem de hoc Auerroem possumus in commentar. 28. 2. physic. & in 17. primi Metaph. & in 11. tertij, & in 43. septimi & in sexto, & vltimo octaui. & in epitome Metaphysica tract. 2. cap. 13. nobis enim in præsentia in considerandis omnibus Auerrois verbis non est immorandum. Id solum apud Auerroem est notandum in comm. 42. 43. 7. Metaph. Auerroë dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiam differentias remotiores potestate esse in specie, non actu; solam autem vltimam esse actu: hoc enim Auerrois dictum si crassa Minerua intelligamus, in errorem labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo non esset actu animal: quum igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie; proinde dictũ Auerrois est sano modo intelligendum: quoniam enim sola vltima differentia tenet locum actus; cæteræ verò communiores, quæ constituunt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab vltima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic enim etiam materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima verò differentia non amplius ab alio perficitur, sed perficit alia, ideo absolutè fungitur officio actus absque potestate, præterquam respectu operationis; sed nos de primo tantùm actu, non de secundo in præsentia loquimur: per hoc tamen non stat quin materia in composito insit actu, & differentię, ac formæ communiores insint actu in specie; proinde & natura generis, quæ a propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auer. sententiã non est dubitantũ. sed Auer. uerba, quę in pluribus locis leguntur diligẽtissimè perpendũtur a Io. Gandauense in prędicta sua quęstione, quę omnia apud eũ legenda, & cõsideranda relinquo. Galenus quoq; huius sententiæ fuit, in 5. enim & in 6. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, licèt attribuat Arist. vt dixerit esse facultates tantùm eiusdem animæ, ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantùm facultates, idq; proponit probandum in sequentibus libris, vt apud eum videre est: quòd autem in iudicanda Arist. sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quòd Aristot. in eo tantùm Platonem carpit, quòd eas loco separauerit, non in eo quòd specie distinctas esse asseruerit.

Auerroes.

Quo genus no sit actu in specie.

Galenus.

Vera sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio. Cap. IX.

HAEC igitur omnia considerans probabiliorem semper existimaui plurium Auerroistarum sententiam, ad quam tuendam sunt nobis illa eadem fundamenta statuenda, quæ alias in libro de communi rerum generatione iecimus, ac declarauimus, proinde hic repetenda non sunt: id solum notare volo, Arist. in libris de anima solitum esse totam animarum collectionem in eodem viuẽte appellare animam totam, illarum autem singulam appellare partem animæ: quũ n. ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnum, & ex materia & pluribus formis fit vnũ; & plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicuntur esse quodammodo forma vna, quæ plures habet substãtiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium: ideo Arist. in primis verbis tertij libri de anima hoc respiciens dixit [de parte autem animę qua & cognoscit anima, & sapit] totam n. animam vocat omnium animę partium collectionem in homine, quæ per partem vegetãtem dicitur nutrire, & augere, & generare sibi simile, per sensibilem verò sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in alijs quoque locis hunc eundem loquendi modum annotare possemus, sed eum vnum tetigisse satis sit, quia per illum alij omnes facile animaduerti, atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re sunt animaduersione digna, quæ mox in soluendis contrarijs argumentis cõsiderabuntur. Ad horum igitur solutionem uenientes, ad primum negamus minorem, qua dicebatur, in bruto animam sensibilem absque uegetante sufficere ad edendas omnes operationes animæ uegetantis: dicimus enim nullam formam posse operationes edere ad aliam formã pertinentes, proinde necessariam esse in bruto animam uegetantem a sensibili distinctam, sic in

Quid sit anima tota, & quid pars animæ.

Ad primũ.

in homine uegetantẽ, & sensibilem distinctas a rationali. Ad secundum negamus consequentiam: ratio autem negationis est, quoniam, vt ex Aristot. colligimus in libro de vita & morte cuiuslibet viuentis mors est præcipuè, & immediate destructio animę vegetantis: absq; hac autem animæ parte non possunt reliquę partes, sensibilis, & rationalis, in corpore remanere: ideo ex illius interitu aliæ quoq; per necessariam consequutionẽ simul intereunt, vel à corpore separantur; vnus igitur est viuentis interitus, & una mors, non plures: neque ob id fit ut una & eadem sit anima, qua est homo, & animal, & viuens; quod enim non sit vna sumitur argumentum a generatione, quum non simul omnes adueniant, sed prius anima vegetans, deinde sensibilis, postmodum verò rationalis, quæ fuit Arist. sententia in 2. lib. de ortu animalium cap. 3. a nobis antea declarata: itaque a generatione viuentis sumitur pro nobis argumentum validissimum, ab interitu autem nullum; neque enim pro nobis, neque pro aduersarijs, quum viuens omnibus simul animæ partibus eodem momento destituatur.

Ad secundum.

Ad tertium.

Tertium verò argumentum, vt liberè dicam, est puerile, & philosophis indignum: quia si anima uegetans constitueret plantam, & sensibilis brutum, vtiq; si homo has vt distinctas formas haberet, esset planta, & esset brutum; sed anima vegetans reuera nõ plantam constituit, sed viuens, quod est commune genus animalis, & plantæ; & anima sensibilis non brutum constituit, sed animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento ostenditur, nisi quod, si in homine sint hæ tres distinctæ formæ, homo est simul viuens, & animal, & homo, hoc autem quis negare potest? ex his colligo necessarium esse vt, quot sunt formæ in homine, tot sint etiam in quolibet bruto: sicut enim in homine est anima vegetans, qua est viuens, & anima sensibilis, qua est animal, & rationalis, qua est homo; ita in equo necesse est præter vegetantem, qua est uiuens, & sensibilem, qua est animal, esse etiam propriam formam; si enim solam sensibilem haberet, non differret specie equus a formica, sed solis accidentibus: hoc significauit Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit non simul fieri animal, & equum; sic enim asseruit per aliam formam esse animal, & per aliam esse equum: sic in qualibet planta necesse est prèter animam uegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, esse etiam propriam formam, qua distinguitur specie ab alijs plantis; nam si per solam animam uegetantem omnes plantæ constituerentur, non differrent specie lactuca & quercus; sed hæ ultimæ differentiæ sunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum est, easq; esse vocandas animas: omnem formam nobiliorem anima animam esse necessarium est; nobilior autem est forma speciei, quam forma generis; ergo si anima sensibilis, quæ est forma generis, est anima, propria quoque equi forma, quæ est nobis incognita, est anima: neque absurdum est plurimas animarum species constituere; siquidem aduersarij quoque id fateri coguntur; quum enim dicant aliam esse equi animam, aliam asini, & aliam cuiusque speciei animalis, tot animas ponunt secundum essentiam distinctas, quot animalium, ac stirpium species sunt: nisi dicant eiusdem esse speciei canẽ & equum, & omnia bruta; quod si dicant, cum ijs disputandum non est.

Quot sunt formæ in homine tot et in bruto esse.

Qualibet planta duas animas habet.

Sunt autem hac in re consideratione digna uerba Thomæ in prima parte summæ quæstione quinquagesima articulo quarto ad primum, ubi inquit animalia bruta differre specie per diuersos gradus animæ sensitiuæ: deinde paulo post ad secundum inquit, magis & minus, prout ex eiusdem formæ intentione, ac remissione prouenunt, nõ uariant speciem; sed quatenus proueniunt a formis diuersorum graduum, sic uariant speciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, hos gradus animæ sensibilis esse diuersas formas, & unam esse alia perfectiorem, cuiusmodi esse etiam numeros alias cum Aristotele diximus; quare necesse est ut dicat animam sensibilem esse naturam communem, & generalem; uarios autem eius gradus esse diuersas formas specificas, a quibus coarctatur, quæ est nostra sententia.

Nota confessionẽ Thomæ.

Illud tamen est animaduertendum, duplices esse operationes formæ specificæ: etenim tum proprias ipsa edit operationes, quas non edit forma generalis, ut propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & sapere, distinctas penitus ab operationibus animæ sensibilis; tum etiam coarctat & restringit operationes formæ generalis, & illius speciei proprias reddit; anima enim rationalis in homine ut uegetantem, & sensibilem coarctat, & eas reddit humanas, ita & eius operationes restringit, & facit hominẽ modo humano sentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque uiuens commune; ita ut nutritio in homine tum a parte uegetante, tum a rationali prouenire dicatur; nam ipsa per se nutritio a vegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit nutritio humana, adijcitur, a rationali: quod si per rationalem animam intelligamus humanam animam totã ita appellatã a parte nobiliore, illi attribuuntur oẽs operationes rõne diuersarum partium, ut nutritio rõne partis uegetantis. In illis igitur quas ignoramus, ultimis formis brutorum, & stirpiũ, hoc secundum munus inspicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium,

Forma specifica duplex operatio.

Nutritio in homine tũ ab aĩa vegetante fit, tũ à rationali.

sed

sed proprias ea, tum operationes distinctas ab operationibus formę generis nō cognoscimus has enim si notas haberemus, ex ijs in formarum notitiam duci possemus: uel dicendum est nullam esse earum propriam operationem, nisi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortasse sufficit ne illę nobis incognitę formę dici possint otiosę, & operationibus carentes; siquidem omnes operationes tribuuntur formæ specificę, quę alias omnes complectitur, atq; restringit. Ex his sumitur etiam quarti argumenti solutio: quemadmodū enim non datur uiuens, quod neque sit planta, neq; animal, ita neque nutritio communis datur; sed omnis nutritio uel est humana, uel equina, uel huius plantę propria, uel illius: dicimus igitur neque animam uegetantem, quę in homine est, neque eius operationem esse cōmunem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes esse humanas: quod autem anima uegetans, uel anima sensibilis dicatur communis, id fit per mentalem abstractionem; nā si eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus restringentibus, est communis, & est illa eadem natura, quę in alijs uiuentibus inest; etenim non est in rebus uniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo primi libri de anima, quando dixit intellectum esse, qui facit uniuersitatem in rebus. Postremo loco adduxere aduersarij uerba illa Aristotelis in contex. 31. secundi libri de anima uegetatiuū inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo; sed si hęc bene perpendamus, cognoscemus ea refragari potius illorum sententiæ, quam suffragari; considerandum enim est quid ibi significent ea nomina, uegetatiuū, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates animæ; ostendo enim neutrum sensum ijs uerbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare non possunt, quia secundùm eos anima sensibilis est una simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ uegetantis: sed neque facultates, quoniam secundùm eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; ut enim habet actu facultatem sensibilem, ita & nutritiuam, & generatiuam habet actu; attamen Aristoteles denotat esse actu sensitiuum in quo sit potestate uegetatiuū: reliquum est ut dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe uel formam, uel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita ut nil aliud significet, quam uim, & potestatem edendi operationes attinentes ad uegetantem; & uerborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate uegetatiuum, idest anima sensitiua habet potestatem edendi omnes operationes animæ vegetantis. Sed hoc quoque ab Aristot. alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, vt animæ sensibili inest vis edendi operationes animæ vegetantis; id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non cōpetunt proprietates trianguli. Itaque secundùm illorum opinionem manifestum est nullum esse eorum verborum conuenientem sensum, si illa bene perpendamus, nec sola eorum superficie velimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum verborum interpretatio: nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarum partium animæ, quum eas in contex. præcedente vocasset animas, & dixisset non conuenire in aliqua vna communi natura vniuoca: idcirco recta est earum comparatio cum figuris, hæ nanque distinctæ sunt specie, sed ordinem habent inter se, & præcedens continetur potestate in sequente, vt triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur potestate, possumus in numeris cōsiderare, in quibus id manifestius est; nam ternarius est pars quaternarij, & in illo inest, vt patet: neque per id stat, quin quaternarius sit vnus numerus, vtendum enim est illa distinctione vulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario inest materialiter solùm, at non formaliter, siquidem est pars quaternarij, pars autē est materia; formaliter verò nō est ibi ternarius, quoniam vna tantùm ibi est formalitas, qua vnus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniā igitur res a forma constituitur, & una tantùm ibi est formalitas, una etiam est species numeri, non plures, nec ibi est ternarius ut species numeri, sed solùm ut pars quaternarij: sic de figuris dicendum est: quadrangulum est una figura, nō plures, quia licèt insit in eo triangulum, inest tamen solùm ut pars, & materialiter, sed non formaliter, & ut alia species figuræ; ducta enim diametro diuiditur quadrāgulum in duo triangula, quæ illius partes sunt: nō igitur proprietates trianguli in quadrangulo insunt, sed ipsamet (ut ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quoniam area trianguli est pars totius areæ quadranguli: ratio igitur clara est cur dicatur triangulum in quadrangulo esse potestate, inest enim ut pars, & ut materia; materia autem in composito inest potestate, quia substat formæ tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare inest quidē triangulum in quadrangulo, sed determinatur a formalitate quadranguli, tanquam materia a forma: hac ratione antea dicebamus genus, & differentias remotiores in specie inesse potestate, quatenus tenent locum materiæ, sola uerò ultima differentia dicitur actu inesse, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam,

Ad quartum.

Ad quintum.

Declaratio contex. 31. secundi lib. de anima.

turam, sicut optimè declarat Auerroes in commentario 23. septimi Metaphysicorum, & in epitome Metaphysica tractatu primo in cap. de potentia & actu. Quoniam igitur Aristoteles animam totam solet nominare ab vltima parte, quæ continet alias tanquam forma materiam, & actus potestatem, ideo vbi duę partes animæ inesse considerantur, vegetans, & sensibilis, totam vocat sensibilem, a qua dicit vegetantem contineri potestate; vbi verò & hæ, & rationalis, totam vocat rationalem, & hanc dicit continere alias potestate: quanuis enim sint plures substantiales formę, tamen sola vltima dat nomen toti animæ, & dicitur alias continere potestate, quia illę respectu eius funguntur officio materiæ, ipsa verò formæ. In prędicto igitur loco sumit Aristoteles sensitiuum eo modo, quo reuera existit, non existit autem sine anima vegetante, ideo sumit tanquam animam totam, quæ vocetur sensitiua, sed contineat etiam vegetãtem potestate, idest tanquam determinatam ab ipsa, & habentem locum partis, & materiæ: ea igitur ratione anima vegetans inest potestate in anima sensibili qua secundùm Auerroem antea declarauimus solam vltimam differentiam esse actu in composito, & omnia continere, & esse totum, reliqua verò omnia esse potestate, & esse partes: hæc est illius loci vera intelligẽtia, neq; alium sensum illa verba recipiunt; sic autem intellecta fauent nostræ opinioni, vt considerantibus manifestum est.

De facultatibus animæ vegetantis. *Cap. X.*

Atis demonstratum est (vt arbitror) tres esse distinctas animæ partes etiam in eodem viuente, vegetantem, sensibilem, & rationalem idque rationi omnino cõsentaneum est vt quod est earum discrimen secũdùm proprias naturas, id perpetuum, ac semper idẽ sit, siue illæ in diuersis viuentibus, siue in eodem considerentur. Quoniam igitur ab harum singula propriæ facultates emanant, considerandum breuiter est, qualnam, & quot singula facultates habeat; vt harum omnium numerum & differentiam quantum præsens occasio postulat cognoscamus. Vt a vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Aristo. altricem, auctricem, & generatricem; has enim solas tanquam præcipuas nominare satis habuit, & alias, quas medici considerant, tãquam secundarias, & illis ministrãtes in libris de anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem, etenim sine harum ministerio hęc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; ijs autem tribus sublatis cæteræ corruunt, quia ipsæ per se sine illis tribus præcipuis viuenti non prosunt: at illæ tres, licèt ordinem inter se habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, singulæ tamen possunt appellari præcipuę, quoniam quę minus pręcipua est, ea existere etiam potest, & operari sine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud simile est huius animæ operatio maximè omnium præcipua in mente naturæ vniuersalis, quia confert immediatè ad cõseruationem speciei, huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiscerentur, ut possent aliud simile generare; accretio igitur fuit penitus necessaria uiuentibus propter generationem: quoniam enim semen à uiuente abscissum modicę est quantitatis, & uiuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generandum inepta oriuntur, oportuit ea augeri, & perfectã quantitatem consequi, tanquã necessariam ad aliud simile generandum: accretio autem fieri non potest absque nutritione, immo neque generatio; ideo propter utranque est necessaria nutritio, ut considerantibus per se manifestum est: sed quanuis ad has nutritio dirigatur, & illis inseruiat, tamen ipsa quoque per se existere potest absque illis, & est necessaria propter conseruationem indiuidui, ut patet in illis uiuentibus quę non amplius augentur, neque generant; uidemus enim plures homines esse natura steriles, & ad generandum ineptos, sic etiam plura animalia bruta, & plures stirpes, quibus, postquam augeri desierunt, necessaria est nutritio ut seruentur usque ad tempus eis à natura pręscriptum, & alias edere possint naturales operationes, quales sunt in homine contemplari, & sapere, & alios regere; has enim nobilissimas operationes edere potest homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum post absolutam accretionẽ diutius seruari harum operationum gratia; seruatur autem, & quandoque etiam diutissimè, per nutritionem. Hę igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Aristotele nominatæ sunt in secundo libro de anima, alię uero quatuor neglectę, uel sub illis tribus implicitè comprehensę; quoniam illę tres absq; alijs secundarijs exerceri minimè possunt, & earũ ministerium necessariò pręsupponunt, & continent; his autem tribus sublatis cæterę auferuntur, quia sunt prorsus inutiles, nihil autem est frustra in natura. Est autem summopere animaduertendum non talem esse ordinem in his facultatibus, ut una posterior aliam priorem insequatur, & dicatur esse facultas facultatis, quod antea latinis tanquam absurdum obiecimus; non. n. dicitur facultas habere aliã facultatẽ, sed sola aię substantia dicitur oẽs facultates *Nota de ordine facultatum.*

tes

tes habere, immò & omnes eam immediatè insequuntur, non vna facultas aliam facultatem: sed ordo in solis operationibus intelligendus est, vna enim ad operandum præsupponit operationem alterius, vt a natura animę vegetantis immediatè emanant hę tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix; sed generatrix nō potest operari, seu anima ipsa non potest per hanc facultatem generare aliud simile, nisi prę supposita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: sic igitur dirigi vnam ad aliam dicimus ratione operationum, sed non ratione emanationis ipsarum a substantia animæ. quod quidem etiam de facultatibus animæ sentibilis, quas postea considerabimus, est intelligendum, hoc enim semel annotasse satis est. Hæ sunt vegetantis animę facultates, quas dum inter se conferimus, & earum inter se ordinationem, ac pendentiam, quam modo declarauimus, cōsideramus, facile cognoscimus eas ab vna & eadem animæ substantia prouenire: at si eas cum sentibilis animę facultatibus comparemus, tanta est illarum ab his discrepantia, vt satis apertè declaret eas a diuersis animę partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inuiat, nisi quatenus animali ad vsum sensuum necessaria est vitæ conseruatio, quam per nutritionem assequitur.

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio. Cap. XI.

CAETERVM de his, quę modo dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenā intelligentiam soluere oportet. Primùm quidē de nutritione, & accretione dubitatur: ignis enim combustibili alitur, & augetur, ergo hæ non sunt propriæ operationes animę vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates altrix & auctrix. Multò magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus viuētibus, neque solis competere videtur: quòd non omnibus competat, manifestum est; plures enim homines infęcundi, ac steriles nascuntur, sic alia plura animalia, & plures stirpes; immo etiam aliqua secundùm totam speciem infęcunda sunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. Quod autem solis non competat, manifestum est in multis inanimatis, a calido enim generatur calidum, a frigido frigidu, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant sibi simile; quomodo igitur dici potest hanc facultatem manare ab ipsa animę vegetantis natura? nam si id verum esset, oporteret in solis viuentibus, & in omnibus hanc facultatem inesse; id enim, quod a propria alicuius rei natura emanat, necessarium illi rei est, neq; aliam

1. Dubium

2. Dubium

3. Dubium

naturam insequi potest. Ad hæc, & primò ad primum de nutritione, & accretione dicimus negandum esse eas competere igni, & rebus inanimatis, quia propriè loquēdo sola animata nutriuntur, & augentur: tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, vt Arist. docet in primo libro de generatione, & interitu; vna est, vt ex materia extrinsecus accedente res augeatur; secunda, ut idem numero seruetur id, quod augeri dicitur; tertia demū vt non solùm toti, sed etiam singulis particulis facta sit additio magnitudinis, ita vt omnes separatim acceptæ dicantur maiores factæ: in ignis autem incremento sola prima conditio adesse videtur, reliquæ duæ absque dubio desunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, sed fit alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, sed toti tantummodo nouus ignis accedit; veluti si frusto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes singulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neq; nutritio propriè dicta competit igni quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numero manet, neque singula particula nutriri dicitur; vera autem nutritio est, quando omnium partium substantia reparatur, atque instauratur: igitur propriè sumēdo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, sola uiuentia nutriuntur, & augentur, & hæ sunt propriç operationes animæ uegetantis. Ad secundum de generatione, quæ non omnibus viuentibus competere videtur, dicimus negari non posse plura esse viuentia, quæ nequeunt generare; sed hæc generandi impotentia vel cōpetit indiuiduis quibusdam, non toti speciei, vel etiam speciei toti: si quibusdam tantùm indiuiduis competat, non toti speciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum est res naturales recipere impedimentum præter consilium, & intentionem naturę; ideo sicuti cōtingit vt homo sine oculis nascatur, vel cū oculis ad videndū ineptis, ita contingere potest vt nascatur homo sterilis seu propter malam temperiem, seu ob alicuius instrumenti defectum; hæc enim vocantur mōstra, & pręter naturæ cōsilium facta, in quibus concedendū est esse aliquid frustra. Si uero hęc impotentia competat toti speciei, idest omnibus eius indiuiduis, id uel est aliquo tantùm tēpore, uel omni tempore, & semper; aliquo tempore, ut omnibus hominibus nullo excepto cōpetit ut tempore pueritiæ, & tempore senectutis nequeant generare, & in his non possumus dicere organa esse frustra: in puero enim non sunt frustra, quia sat est si aliquando poterit generare; neque in sene, quia sat est si aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non stat quin facultas generādi insequatur ani

Solutio primi.

Sola animata nutriuntur, et augentur.

Solutio secundi.

mæ

mæ vegetantis naturam; quod enim ad ipsam animam attinet, ea semper habet omnes vires suas; sed quia ad eas exercendas plurium aliorum ministerium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum fit quandoque vt animal generare nequeat, cuiusmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus senibus necessariò inest. Vbi autem tota species per omne tempus hanc impotentiam habet, maius dubium est, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: sed de mulis dicere possumus non esse mirum si non generent, sunt enim numerandi inter animalia monstrosa, quæ præter naturæ consilium fiunt; natura enim voluit equum coire cum equa, & asinum cum asina, non asinum cum equa: sicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam instrumenta generationis esse frustra in fœmina sterili, & in viro infœcundo; ita de tota multorum specie dicendum est, eos frustra habere organa, & facultatem generatricem, quum sint animalia monstrosa, & aliquo vitio affecta; ob id non est fortasse eis assignanda propria species, quum nil aliud sit mulus, quàm equus imperfectus, & asinus imperfectus, vt ait Ioannes Grammaticus in contextu trigesimoquarto secundi libri de anima: vt igitur tueamur naturam nihil frustra facere, satis est si dicamus equum perfectum, & asinũ perfectum generare sibi simile; nam mulus, licèt habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus instrumentalibus, vel in qualitatum temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas possit exire in actum. & ita facultas generatrix in mulo fit frustra tanquam in animali monstroso: quòd autem in mulo sit potentia generatrix saltem ratione suę originis, quæ est anima vegetans, cognoscere possumus ex eo, quod scribitur ab Aristotele in sexto libro de historia animalium cap. 24. inquit enim inuentam esse mulam prægnantem, sed eam non potuisse fœtum perficere, & edere prolem perfectam: hoc igitur est signũ, & vestigium quoddam facultatis generatricis insequentis animã vegetantem: inquit etiam in eodem capite Aristoteles, & postea in capite 36. esse in Syria mulos, & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; sed addit eos non esse eiusdem generis cum his mulis nostris, sed habere tantùm similitudinem faciei, propter quam appellantur muli, differre tamen specie a mulis genitis ex asino & equa. De animalibus verò ex putri materia genitis dicendum est ea non esse quidem monstra, sed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim sæpe vt aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ speciei; nam forma speciei adueniens formæ generis plura illi superaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quosdam modos restringunt, aliqua etiam demit, hoc est affert aliquod impedimentum alicui eius operationi; quod hic dicere possumus de his animalibus ex putri materia genitis: propria enim eorum forma facit in eorum natura talem defectum, vt potentia generatrix non possit edere suam operationem; immo in his quoque aliquod apparet vestigium facultatis generatricis, quia (vt ait Aristoteles in primo libro de ortu animaliũ c. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, sed imperfectum, quod neque est mas neque fœmina, neque est eis simile secundùm speciem; quare habent aliquam generationem, sed imperfectam, quæ ad speciem conseruandam non prodest, indicat tamen esse ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis non potest dici frustra, tum quia aliquam habet operationem, quanuis imperfectam, tum etiam quia ne facultas aliqua animæ frustra sit, satis est si in aliquo uiuente ducatur perfectè ad actum: simile enim etiam in sensibus notare possumus; ubi enim est anima sentibilis, ibi sunt omnes eius facultates, saltem ut in origine, licèt non semper omnes ut in subiecto; ut si dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditiuam ratione solùm originis, sed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas possit exire ad actum: neque ob id dici potest ibi esse frustra, quia quum insequatur necessario animam sensibilem, quæ in omnibus animalibus æquè inest, satis est, ne frustra esse dicatur, si in aliquo animali perfectam possit edere operationem. Ad tertium dubium, quod generare sibi simile uideatur etiam igni, & alijs inanimatis competere, illud idem dicendum est, quod de accretione paulò ante dicebamus: non enim utcunque generare sibi simile est proprium animæ uegetantis, sed modo quodam proprio, & cum statutis quibusdam conditionibus, quæ inanimatis competere nõ possunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in prima parte summæ quęstione 78. articulo secundo ad secundùm, sed non perfectè explicatur: ipse enim dicit generationem similis in rebus inanimis fieri penitus ab extrinseco, in uiuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipsius uiuentis, quod est semen, in quo est principiũ corporis formatiuum, ideoq; oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam semen præparetur, eamque esse uim generatricem: sed hãc Thomæ responsionem postea ueritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc esse constitutam ꝙ ignis ignem generat agendo in aliam materiã extra se, & ex ea educẽdo aliam ignis formam; at uiuens nõ ita generat aliud simile, ut agat in aliam

Cur muli & aliqua animalia non generent.

Cur multa competant ratione generis, quæ repugnent ratione speciei.

Quomodo facultas sine operatione non sit frustra.

Solutio tertij.

Quomodo generare sibi simile sit propriũ animatorum.

aliam materiam extra se, sed largitur quodammodo alteri aliquid de suamet materia, & aliquid de suamet forma cum facultate actiua, dum exhibet semen generationi: nam semen plantæ, dum est in ipsa planta, est animatũ anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea separatum retinet vim prolificam, & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia, sed ex illa ipsa, quæ est in semine, quæ prius fuit portio quædam materiæ totius plantæ, à qua semen prodijt; separatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quæ est agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportione respondet semẽ in animalibus, est enim materia quędam abscissa ab ipsomet animali generante, retinens vim actiuam, & generatiuam alterius similis animalis; semen enim humanum propriè dicitur totum illud, quod constat ex semine viri, & menstruo sanguine fœminæ, soletq; appellari cõceptus, & est simile seminibus plantarum, quoniam habet insitam vim actiuã, quę vt inquit Aristoteles in secundo Physicorum, est natura humana non tanquam forma, sed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in se materiam, ex qua potest homo fieri, nempe sanguinem mẽstruum fœminæ: hæc enim fuit ratio distinctionis maris, & fœminę propter eorum diuersa officia in generatione; nam maris officium est exhibere vim actiuam & generatiuam alterius animalis similis; fœminæ verò exhibere materiam conceptui: quæ munera distinxit oculatissimus philosophus Aristoteles, neque illa confudit, quod medici faciunt; dũ dicunt & semen viri esse materiam fœtui, & fœminam quoque semen vi actiua prędituum emittere; ita vt & virile semen vtroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & fęmina tum sanguinem menstruum exhibeat vt materiam generationis, tum semen præditum vi generatiua; quod quidem si verũ esset, oporteret euenire aliquando vt fœmina sine uiri congressu concipiat, quod tamen nunquam compertum est. Sed repugnantissimum etiam illud est rationi, quia natura non abundat in superuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare si statuit à mare prodire uim actiuam, a fœmina uerò materiam, non debuit fœminæ dare semen cum facultate generatrice, neque uirili semini materię officium tribuere: uoluit igitur fœminæ officium esse exhibere conceptui materiam, ex qua a facultate actiua uirilis seminis generetur alterum animal simile; & hoc genitum uiuit prius anima matris, sed postea uiuit anima propria; quemadmodum etiam ramus in planta uiuit eadem numero anima, qua uiuit tota planta, sed postea auulsus fit alia planta numero; & ita uetus illa planta generat alteram similem largiendo aliquid de sua propria materia, & de sua propria forma. Hæc igitur est alterius similis generatio, quã Aristoteles dicit esse propriam uegetantis animæ operationem, cuius propria conditio est ut generans exhibeat aliquid de sua materia, & aliquid de sua forma; nam in semine tum materia inest, tum vis quędam uitalis a forma uiuentis proueniens, & fungens officio agentis: hoc significauit Aristoteles in libro de uita & morte capite 14. dum generationem uiuentis ita definiuit, generatio est prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali; generans enim communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animatum, ut ipse Aristoteles asserit in secundo libro de ortu animalium cap. 3. est enim semen præditum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; sed simul communicat aliquid de sua materia, quia forma non potest migrare de materia in materiã, quare necesse est ut uiuens generans exhibeat portionẽ suæ materiæ unà cum portione animæ nutritiuæ, & caloris sui naturalis; fit autem postea alia numero anima, & aliud uiuens eiusdem speciei. Inanimata uerò ita generant aliud simile, ut solam conferant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeãt, sed aliam numero formam eiusdem speciei ex illa externa materia educant. Illud autẽ, quod in memorato loco Thomas dixit, uerum est, sed ipse materiam considerare nõ uidetur, quæ tamen in hac generatione est maximè consideranda: inquit enim generationem animatorũ esse penitus ab extrinseco, agens enim agit in materiam extra se, uiuentis autem generationem esse per aliquid ipsius uiuentis, scilicet per semen; quæ omnia uera sunt; sed postea dicens in semine esse principium corporis formatiuũ, uidetur considerare semen ut habens uim actiuam, non ut materiam; attamen nisi materiam quoque in semine consideremus, non satis apparet in hac facultate actiua discrimen, quo generatio uiuentis ab inanimati generatione secernatur, siquidem etiam inanimatum habet uim generatricẽ alterius similis: sed res ita clara est, ut omnino dicendum esse uideatur eam Thomæ incognitam non fuisse, quamuis eam non expresserit. Sed illud quoq; mihi dubium est, quod ibidem a Thoma subiungitur, oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse uim generatricem: etenim duę generatrices facultates hic considerari posse uidentur, vna, qua uiuens generat semen, altera, qua semen generat aliud uiuens simile; ipse quidem Thomas significare uidetur uim illam generatricem, quę secundùm Aristotelẽ est pręcipua facultas animę uegetantis, esse priorem illam, qua semen generatur: ego tamen puto esse potius

Officia maris et fœminæ in generatione.

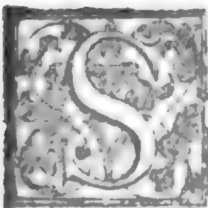
Medicorũ error.

Quid sit generat cum uiuentis.

Nota in uiuente duas facultates generatrices.

tius alteram posteriorem, quæ in semine inest tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud viuens, seminis enim generatio nil aliud esse videtur, quam concoctio quædam vltimi alimenti, proinde non est illa generatio alterius similis, de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet viuēte vim generatricem alterius similis; nam dicendo eā in semine inesse, dicimus in viuente, a quo est abscissum semen, & à quo hanc vim recepit: viuens igitur nō ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in viuente genitum habet vim generatricem alterius viuentis similis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus, & operationibus dici possent, quæ consultò omittimus, tanquam ad singularum facultatum, & operationum distinctam declarationem pertinentia; nunc enim consilium nostrum est generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac eadem ratione de aliarum animæ partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrediemur, alias fortasse de singulis diligentius atque accuratius loquuturi.

De facultatibus animæ sentientis. Cap. XII.

SEntientis verò animæ facultates in duas classes diuidi solent, in externos, & internos sensus: externi sunt illi, qui ab obiectis ipsis materialibus patiuntur, iiq; sunt quinque, visus, auditus, odoratus gustatus, & tactus de internorum autē numero ambigitur, quū ab alijs plures, ab alijs pauciores statuātur: ego duos propriè loquendo esse arbitror, sensum communem, & phantasiam, à nostris imaginatiuam appellatam; vel tres, si memoriam addere velimus: sed quia nomen sensus cognitionem denotare videtur, memoria verò non est cognoscitiua, sed solùm cōseruatiua imaginū, & tanquam promptuarium imaginatiuę; ideò dubium est an memoriam liceat sensum appellare: sed qualiscunq; sit certum est esse vim quandam animæ sensibilis, & posse facultatem huius animæ nominari, quę immediatè inseruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod est proximum organo imaginatiuę, & est tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inspicere, ac veluti legere imagines sensilium rerum potest: sed ipsa per se memoria vim cognoscendi non habet, neq; habere debuit, propterea quòd facultas cognoscitiua non potest sine cognitione recipere speciem; species enim recepta nil aliud est quam cognitio ipsa, plura autem simul cognosci minimè possunt, ideo facultatem illam, quæ plura simul retinere apta esset, cognitione carere oportuit; immediatè tamen inseruire cognitioni, & hac tantùm ratione posse appellari cognoscitiuam. Sensus communis ad quinque externos eam habet rationem, quā habet centrum, quod vnum est, ad quinque distinctas lineas ab eo prodeuntes: est enim tanquam ipsorum radix, atque principium, & comparat inter se plurium sensuum obiecta, & illorum discrimen cognoscit, non tamen operatur, nisi præsente obiecto externo, quemadmodum neque ipsi externi sensus. At imaginatiua res quoque absētes imaginari potest: etenim necessarium quidem est eam moueri primùm ab aliquo externo sensu; sed postquam semel apprehendit, & idolum impressit in memoria, potest postea illud idem sępe imaginari etiam absente obiecto materiali. Præter hos verò ponūt aliqui alios internos sensus, vt æstimatiuam, & cogitatiuam; seu ad ratiocinandū, & discurrendum à noto ad ignotum in particularibus; seu ad ea comprehendenda, quæ a sensu cognosci nequeunt: vt ouis videns lupum, sentit solos colores, & magnitudinē, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur; neque tamen propter hæc fugit lupum, sed propter inimicitiā, & periculum, quod simul cognoscit per facultatem æstimatiuam, licèt sub externū sensum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatē Thomas in prima parte summæ quęst. 78. art. 4. & inquit appellari in brutis ęstimatiuam, in homine aūt cogitatiuam, quia perfectius in homine, q̄ in brutis, prędictū munus exercet; etenim bruta res, quæ a sensibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter se collationem, sed naturali quodam indistinctu, homo verò per collationem ipsarū inter se: ideo accedere in hoc vr Thomas ad opinionē Auerrois, qui pręter facultatem imaginatiuā posuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego verò hac in re arbitror nō esse ab Arist. recedendū; qui pręter sensum cōem, & phantasiam, & memoriā, non posuit aliam internā animę sensibilis facultatē, quę ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi vim, multo aūt magis ratiocinandi, & discurrendi propriā esse uoluit solius animæ rationalis, vt in 3. lib. de anima videre manifestè possumus: vanum igitur est, & ab Arist. alienum ponere vllam animę sensibilis facultatem ratiocinatricem, vel enuntiatricē: ad concipiendas autem res sensiles et absentes sufficit sola imaginatrix facultas, quare aliam ponere superuacaneum est: at quoniam imaginatio secundùm Aristot. est motus ab externo sensu factus, proinde nihil possumus imaginari, q̄ prius in sensu nō fuerit; ideo multi cōsiderantes fieri aliquando imaginationē et illorū, quæ nunquam fuere in sensu, immò & eorū,

Internorū sensuū numerus.

Memoria nō est cognoscitiua.

Sensus communis.

Imaginatiua.

Contra ponentes æstimatiuam, & cogitatiuam.

Enūtiare, & discurrere est proprium solius intellectus.

quę nihil penitus sunt, imaginamur.n. mõtem aureum, & animalia mõstrosa, alias facultates, quarum id munus esset, introduxerunt. Attamen certũ est hæc omnia præstari à sola imaginatiua; phantasma.n. fuit aliquando sub sensu, saltem ratione partium suarum separatim, licèt non ipsum totum, sensu nanq; & mõtem seorsum apprehendimus, & aurum; quę igitur sensus separata cognouit, hęc à phantasia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur: sic etiam vidimus magnitudinem mõtis, & vidimus animal, ideo magnitudinem cũ animali coniungentes imaginamur animal magnum instar montis, & alia eiusmodi: hac igiť ratione omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis sensibus: neq; credendum est eam enuntiare qñ imaginatur montẽ aureum, non.n. affirmãdo dicit, mons est aureus; sed absq; vlla enuntiatione duo componit, & concipit simpliciter tanquam vnum. Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerũ, quæ nullo modo sub sensum cadunt, dignũ est aliqua cõsideratione; ouis.n. fugit lupum propter inimicitiam, quam nullo sensu cognoscit, sed naturali tantùm instinctu; sic auis cognoscit vtilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo sensu illam vtilitatem percepit: ideo illi ducti sunt ad ponendam facultatem æstimatiuam distinctam ab imaginatiua, vt Thomas in loco prædicto. Attamen, si bene cõsideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ sensibilis facultatem distinctã ab imaginatiua; iucunditas.n. & molestia nõ sunt aliquid in obiecto sensili inexistens, sed sunt passiones quędam rem cognitam insequentes; nã in palea inest quidem color, & figura tãquam res quædam, sed non inest iucunditas, quã dicatur auis sentire, proinde iucunditas illa in palea nihil est; visionem autem paleę cõsequitur in aue perceptio iucunditatis, non quod iucunditas insequatur colorem paleæ secundum se, neq; naturam animæ sensibilis secundum se, sed quia propriam illius animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percepit iucunditatem ex intuitu paleæ, inditus a natura, vt excitetur appetitus apprehẽdi paleã ad nidificandum; sic ex visione lupi fit molestia quædam in oue, vt excitetur appetitus fugiendi ad se conseruandam, illa tamen molestia in lupo nihil penitus est: ideo notandum est ex Arist. in 3. lib. de anima a cõtex. 28. vsq; ad 32. in rerum sensibilium perceptionem tria hæc ordinatim fieri; primũ sentitur res a sensu externo sub ratione obiecti proprij, vt color a visu quatenus est color: secundò percipitur iucũditas, vel molestia, siue eadem res quatenus delectans, vel molestans, quia, vt diximus, nulla est in ipso obiecto iucunditas, vel molestia tanquam res sensilis, sed obiectum in sensu iucunditatem, vel molestiam efficit per impressionẽ suę speciei; & Aristo. perceptionem obiecti sub propria obiecti rõne attribuit sensui externo, perceptionem verò iucunditatis, vel molestiæ sensui communi, qui est communis radix, & centrum omnium sensuum; idq; non sine ratione fecit, quia hęc iucunditatis, vel molestiæ perceptio non est propria alicuius sensus, sed omnium communis conditio indita a natura propter animalis conseruationem, ideo iure adscribitur sensui communi, qui est commune principium omnium sensuum externorum; ab hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo sensu obiatum, & simul percipitur vt iucũdum, vel vt molestum: tertiò demũ excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, prosequutionem & fugam, iucundum.n. appetimus, molestum aũt fugimus & quia a sensu cõi offerũtur phantasiæ obiecta sensilia, quę in ea producũt phantasmata, phantasia imaginatur obiectum tam præsens, quam absens, tum sub ratione obiecti, tum sub ratione delectantis, vel molestantis, ideo similiter ex imaginatione obiecti absentis excitatur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Horũ igitur trium duo priora ad eandem facultatẽ pertinẽt, nempe ad sensum, vel ad phantasiam; idem.n. est aię operãdi modus circa vtrunq;, quum similiter apprehẽdatur, & cognoscatur vtrunque seu a sensu cõi, seu a phantasia, licèt vnum ex altero; prius.n. apprehenditur obiectum sub rõne obiecti sensilis, deinde verò vt iucundum, vel molestum; sed cum hoc discrimine, quod apprehensio obiecti sub rõne obiecti pertinet absolutè ad naturam sensus quatenus est sensus, seu phantasiæ quatenus est phantasia, idcirco aĩalibus oĩbus competit; sed apprehensio eiusdẽ vt iucundi, vel molesti non amplius ad sensũ ptinet quatenus est sensus, neq; ad phantasiam quatenus est phantasia; sed quatenus restringuntur, & coarctãtur a propria forma cuiusq; aĩalis: iam.n. diximus propriam cuiusq; formã coarctare formã generis, & eius operationes contrahere ad quosdam proprios modos, & ad proprias cuiusq; animalis conditiones: colorem igitur, & figurã paleę omne animal visu prędituin videt, & imaginatur, sed non omne animal percipit ex ea visione iucunditatem, sed aliqua tantùm aĩalia, quæ egent palea ad nidificandum: hæc igitur apprehensio rei vt iucundæ cõpetit sensui illius animalis, non prout sensus est, sed vt determinatus & coarctatus a propria illius aĩalis natura; sed quum hęc sit nobis incognita, solemus eã noĩe naturalis instinctus appellare. Tertiũ verò illorum trium, q̃ est prosequi, vel fugere, ad aliam eiusdem aię facultatẽ, quæ appetitiua dr̃, pertinere existimo; nec dicendũ esse cum quibusdam vnam & eandem aię facultatẽ esse sensitiuũ, & appetitiuũ, sed potius duas distinctas, sicut ostẽdere nititur Thomas in 1. par. summę quæst. 78. articulo 1. quæ fuit

In perceptione sensilium tria ordinatim fiunt.

Facultas appetitiua.

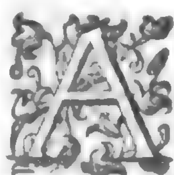
fuit etiam sententia Arist. si bene perpēdamus ea, quæ ab ipso in 2. lib. de anima contex. 20. & 32. & 27. scribuntur, & pōt ēt ita demonstrari: vbi diuersi sunt modi operandi circa idem obiectū ita vt varijs modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuersę facultates iudicandæ sunt; quemadmodum vbi idem est operandi modus circa diuersa obiecta, ibi vna & eadem est facultas animæ iudicanda; eodem.n. modo operatur sensus in visione albi, & in visione nigri, ergo facultas visiua vna est: atqui non est idem operandi modus, quo anima sentit, & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, sed per duas hæc duo præstat: minor probatur; quia sentire est cognoscere, & fit per transitum obiecti ad animam; in cognitione.n. obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad prosequendum obiectū: quoniam igitur sensus omnes, & phātasia sunt facultates cognoscentes per obiecti receptionē, diuersa ab his est facultas appetitiua, cuius operatio, quamuis cognitionem obiecti pręsupponat, non est tamen formaliter cognitio, sed potius propensio animæ ad prosequendum obiectum, quod prius cognouit: eadem igitur anima sensibilis per diuersas suas facultates hæc omnia pręstat; cognoscit enim tum sensu, tum imaginatione, & cognitionem insequitur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autem incitatur ad motum, vt quærat quæ vtilia sunt, & fugiat noxia; ideò tandem hæc eadem anima habet facultatem motricē, quæ fuit animalibus necessaria ad ipsorum cōseruationem. Vt igitur omnes sensibilis animę facultates colligamus, tres sunt in animali operationes certo ordine dispositæ, cognoscere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri; harum gratia datę animali sunt à natura plures facultates: ad cognitionem quidē propter rerum sensilium diuersitatem non satis fuit vna facultas, ideo plures in animali sūt facultates cognoscitiuæ, quinque externi sensus, & tres interni, nempe sensus communis, phantasia, & memoria; licèt enim memoria non sit cognoscitiua, nullum tamen alium habet officium, quam inseruiendi cognitioni: inseruit enim suppeditando obiectum, quòd in ea seruatur, vt ab eo moueatur phantasia: ad prosequendum autem, & fugiendum data animali est facultas appetitiua: demum ad se mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus inest animalibus, sed perfectioribus tantùm; illa nanque imperfecta animalia, quæ a Græcis ζωόφυτα appellantur, non habent facultatem motricem, sicuti tribus quoque perfectioribus sensibus destituta sunt, & duos tantùm habent, tactum, & gustatum; ob id facultas motrix apud Aristo. constituit gradum viuentis distinctum à gradu sensibili; phantasia

Facultas motrix.

Collectio omnium facultatū à anima sensibilis.

verò, & appetitus non constituunt alium gradum: quoniam enim quatuor graduum distinctionem Aristot. non aliunde accepit quam ex maiore, & minore amplitudine, & communitate; appetitus autē, & imaginatio sunt æquè communia, ac sensus, quia vbi sensus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hæc non faciunt gradum viuentis distinctum à gradu sensibili: at facultas motrix non omnibus sentientibus inest, ideo hæc proprium viuentis gradū constituit; in quo sunt animalia non omnia, sed perfectiora. Hæc de anima sensibili, atque de eius facultatibus dixisse in præsentia satis sit.

De facultatibus animæ rationalis Cap. XIII.

Animæ rationali tres facultates aliqui attribuunt, intellectum, voluntatem, & memoriam; ita vt intellectu res apprehendat, atque cognoscat, voluntate ad eas prosequendas trahatur, memoria verò conseruet. Aliqui verò memoriam quidem huic animæ ascribunt, sed negant esse facultatem diuersam ab intellectu, vt Tho. in 1. par. summæ q. 79. art. 7. Sed de memoria alio in loco opportunius disputabimus: nunc satis sit breuiter dicere duas tantùm esse mētis nostræ facultates, vnam cognoscendi, alteram appetendi, seu volendi, nil enim aliud est voluntas, quàm appetitus animæ rationalis: quemadmodum enim cognitionem sensus insequitur propensio ad obiectum, quę dicitur appetitus, ita & mentis cognitionem proprius appetitus cōsequitur; quem vt ab appetitu sensibili distinguerent, voluntatem appellarunt. Harum duarum facultatū discrimen ex ijs, quę paulo ante de sensu diximus, manifestum est; aliud .n. est cognoscere, aliud est rem cognitam appetere, & longè diuersus est operandi modus hic ab illo; nam mens nostra cognoscit patiendo, & recipiendo species à phantasia, per quam receptionem dicitur fieri res ipsę; obiectum igitur, vt cognoscatur, ad animam ferri oportet, & in ea recipi: sed in volendo trahitur potius mens ad prosequendum obiectum: quod etiam in se diuersitatem habet, nā cognoscitur quatenus ens, appetitur autem quatenus bonum. Ipsa autem facultas cognoscitiua vna tantùm statuenda esse videtur, quia hæc animę pars non habet illam, quam aliæ, ex organis varietatē, quum nullo prorsus proprio organo vtatur; sed in ipsamet anima non in organo, species recipiūtur, vnde sola ab Arist. vocata est locus specierum; & ob id vnus tantùm in ea notari potest modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri singula. Est aūt cōsideratione dignum, quum Aristot. in 3. libro de

An in parte animæ intellectiua sit memoria vide lib. de spec. intell.

Voluntas.

Intellectus

Num intellectus practicus, & speculatiuus sint duæ potentiæ.

anima distinguat intellectum practicum à speculatiuo, num hi dicendi sint duæ distinctæ facultates, an vna & eadem.

Opinio Thomæ, & argumentum.

Thomas in q. prædicta art. 11. inquit esse vnam & eandem facultatem, & hac vtitur ratione: id quod accidit obiecto sub ratione obiecti, non variat potentiam; at rebus, quæ mente apprehenduntur, accidit vt dirigantur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hęc differentia non potest varias potentias constituere, sed vna tantùm est, quę res omnes eodem modo apprehēdit, & harū alias ad actionem dirigit alias nō dirigit, sed simpliciter cōtēplatur: hoc significare visus est Arist. in contex. 49 3. lib. de anima, dum dixit intellectum practicū a speculatiuo distingui fine, sunt enim ambo cognoscentes eodem modo, proinde vnam & eandē animę facultatē denotāt, sed speculatiuus finē habet ipsammet cognitionē, practicus vero eam ad actionē dirigit: sed quāuis ratione vltimi finis distinguātur, proximo tñ, & immediato fine non secernuntur, quia ēt intellectus practicus habet proximum finē cognitionem veri in rebus agendis.

Cōfutatio, & opinio propria.

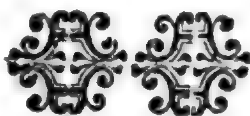
Ego verò arbitror intellectum practicum, & speculatiuū, duas notare rationalis animę facultates: quum enim tria in intellectu practico considerauerit Arist. quemadmodum etiam in sensu; apprehēsionem rei; affirmationem, vel negationem boni vel mali; ac demum prosequutionem, vel fugam; certum est in duobus prioribus nullū intellectuum discrimen oriri, quoniā in illis non potest intellectus alio nomine appellari, quam speculatiuus; res enim contemplatur per vnā & eandem suam facultatem, quæ intellectiua dr̃, quia ēt bonum contemplatur quatenus est verum: in solo igitur tertio necesse est horum discrimen esse cōstitutum, immo & propriam intellectus practici conditionem, qua dr̃ practicus, in eo solo consistere, vt nomen quoque ipsum declarat; nā in duobus reliquis cognoscit tantùm, & contemplatur, in tertio autē actionem respicit. & per hoc solū distinguitur a speculatiuo, uidelicet per propensionem ad prosequendum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur uoluntas, & differt ab apprehensione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuersitas obiecti sub ratione obiecti, quia licèt uerum, & bonum, ut ibi Thomas inquit, re idem sint, & unum in altero sit inclusum, tamen differūt ratione, & per has duas distinctas rationes cōstituunt duo distincta obiecta duarum facultatum; apprehenditur enim bonum prout est quoddam uerum, appetitur autē non ut uerum, sed ut bonum: quoniam igitur distinctæ sunt obiectorum rationes quatenus obiecta sunt, & diuersi etiam modi operandi circa illas non possunt nisi duas animæ rationalis facultates significare, non tamen alias, quam easdem duas, quas antea considerauimus, intellectum, & voluntatem, intellectus enim est facultas apprehēsiua, & cognoscitiua obiecti vt veri, voluntas verò est facultas prosequutiua eiusdem ut boni; ille igitur intellectus, qui dicitur speculatiuus, est prior facultas, seu operatio prioris tantùm facultatis sine altera posteriore, ille uerò, qui uocatur practicus, est operatio utriusque & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus est operatio uoluntatis, immo hæc est propria conditio intellectus practici, qua distinguitur à speculatiuo, quum in apprehensione seu ueri, seu boni ab eo non differat; sed hanc præsupponens uidetur esse formaliter electio, quæ est operatio uoluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus speculatiuus eatenus duas animæ facultates significant, quatenus discrimen denotant intellectus & uoluntatis. Hanc sententiam tuetur Io. Gandauensis in quæst. 39. 3. lib. de anima.

Ad argumētū Tho.

Ad argumentum autem Thomę dicimus de apprehensione rei totum esse cōcedendum: quum enim possit cognitio tum dirigi ad actionē, tum non dirigi, accidit ei ut dirigatur, & accidit ut non dirigatur. proinde hæc sunt apprehensioni accidentalia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quum apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectū quoque quatenus apprehenditur seruat in omnibus eādem obiecti rationem, quia etiamsi sit bonū, cognoscitur tamen quatenus ens quoddā, cui ut cognoscibili accidit bonitas, illa præsertim quæ est rei agendę quum hæc possit esse tum bona, tum mala; & tā bona, quàm mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quando affirmatur esse bona, uel esse mala, cognoscitur illa affirmatio ut uera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehēsione non denotare facultatem distinctam ab illa, quæ significatur per intellectum speculatiuum, iam enim diximus hos in apprehensione nullam habere differentiam, nisi accidentalem, quæ sumitur a rerum differentijs prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertiū intellectus practici actum, qui electio est, cōsideremus, mutatur ratio obiecti; licèt enim sit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, sed ut bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia non est amplius illi accidens ut ad actionem referatur, sed necessarium, & essentiale: propria enim ratio obiecti uoluntatis est quatenus bonum, sicuti propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens; bonū autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico fit prius apprehensio, deinde prosequutio; obiectum non est idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti, apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, sed ut bonum.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE PARTITIONE ANIMAE.

Propositio, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

Agna fuit inter priscos philosophos controuersia de animę partitione, atque eius distributione per corpus, eaq; à posterioribus quoq; agitata est: solent enim tū interpretes Aristotelis, tum medici de hac re disputare, & quærere an anima tota in toto corpore insit, pars verò in parte, an potius tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verùm Ioannes Gandauensis huius quæstionis ambiguitatem animaduertēs tres eius acceptiones notauit, secundùm quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumq; alij postea sequuti sunt: easdem tetigit etiam Thomas in prima parte summæ quęstione 76. articulo octauo: nos igitur hac de re disputaturi, id ritè factum esse arbitrantes, ad vitandam obscuritatem eadem distinctione vtemur; etenim certum est problema hoc posse tribus modis intelligi: habet enim anima essentiam suam; habet quantitatem, quanuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac denique habet facultates diuersas; ideo primùm quæri potest, an tota secundùm essentiam & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte; secundò an tota secundùm quantitatem sit & in toto, & in singula parte; tertio demum, an anima tota, idest secundùm omnes facultates suas sit non solùm in toto, sed etiam in qualibet parte, an potius secundùm aliquam facultatem sit in aliqua parte, & secundùm aliam in alia: ideo dicere solent animam posse tripliciter appellari totum, totum essentiale, totum quantitatiuum, & totum potestatiuum, idest cum omnibus suis potentijs; & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra disputatione seruabimus: primum de tota anima secundùm suam substantiam; postea de tota secundùm suam quantitatem, & extensionem; ac demum de tota secundùm facultates suas, quid iuxta Aristotelis mentem sentiendum sit considerabimus.

Anima pōt tripliciter appellari totum.

De primæ quęstionis intelligentia. Cap. II.

Vod ad primam partē, ipsamq; animæ substantiā attinet, quū ante omnia intelligendum sit quidnam quæratur, non erit ab re, si difficultatem à Ioanne Gādauense tactam consideremus: ipse.n. quanuis de hac re disputet, suamq; sententiam proferat, tamen subiungit sibi hanc quæstionem non probari, sed absurdā videri: nam quærere, an anima tota secundùm essentiam sit in qualibet parte corporis, an nō tota, sed eius pars, est constituere eam habere partes essentiales, quod minimè verum est; quoniam anima, quum sit forma, est substātia simplex, & nullas habet essentiales partes: non rectè igitur appellatur tota, si partes non habet, sed rectius diceremus nec totā, nec secundùm partes in corpore, vel corporis partibus esse, quia neque partes habet, neq; pōt appellari tota. Nituntur multi varijs modis quæstionem hāc ab absurditate vindicare. Sunt qui dicant aiam habere definitionem, & partes definitionis, & hac ratione habere partes essentiales. Sed hoc nihil est, quoniā anima nō per partes essentiales definitur, sed vt natura quędam simplex p effectus eam declarantes: propterea nemo vnquam dubitauit, an anima secundùm omnes suæ definitionis partes sit in qualibet parte corporis, an secundùm unam definitionis partem sit in vna parte corporis, secundùm aliam verò in alia; ideo quæstio sic intellecta absurdissima esset, proinde hoc modo problema ab absurditate non defenditur. Nonnulli verò alij dixerunt posse in hac quæstione ani-

Dubiū cōtra primā quæstionē.

Aliquorū solutio.

Solutionis impugnatio.

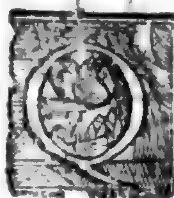
Aliorum solutio.

mam vocari totam; non ita tamen, vt sumatur totum respectu partium, siquidem anima, vt dictum est, partes non habet; sed prout sumitur totum pro eo, quod est perfectum & absolutum, cui nihil deest, ita vt quæstio sit an anima secundùm suam essentiam perfectā sit & in toto corpore, & in qualibet eius parte.

Impugnatio. Sed neque sic conueniens est quæstio, neque vllum locum habere potest: quum enim anima secundùm omnium sententiam nec intendi, nec remitti possit, sed substantiam habeat indiuiduam, non datur eius substantia, nisi perfecta, & integra; proinde vanum est quærere, an in corporis parte sit perfecta animæ substantia, an imperfecta, quum nullibi possit esse imperfecta.

Solutio propria. Ego verò, etsi arbitror Gandauensem rectè dubitasse, & illum quæstionis sensum ita esse absurdum, vt nullum apud philosophos locum habere possit; alios tamen duos inuenio, secundùm quos digna quæstio est disputatione, neque absurda dici potest. Vnus est, vt nomen partis pro parte subiecta, hoc est pro specie sumamus, nomen autem totius pro omnium specierum animæ collectione, sicut Aristot. frequenter in libris de anima vocat animam totam, & partes animæ, ita vt quæstio sit, quum in eodem viuente plures inesse posse animas ordine quodam dispositas iam alibi ostenderimus, tanquam formas substantiales distinctas, num hę locis quoque distinguantur in corpore, an non distinguatur, sic enim ad substantiam animæ quæstio pertinet: quæritur enim, an huius animæ substantia vnam tantùm corporis partem occupet, illius verò aliam; quam sententiam ab Aristotele Platoni attributam esse manifestum est. Alter verò sensus est, constituendo ipsas specierum animæ substantias locis distinctas non esse, sed simul omnes informare idem corpus, admitti quæstio potest, si appellationē totius, & partium attribuamus non animæ, sed corpori: reuera enim non potest anima vocari totum essentiale, nec ullus unquam dubitauit an anima tota secundùm suam essentiam sit in singula corporis parte, an pars aliqua essentiæ in una parte, alia verò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidem est, quare de hoc disputare vanum esset: sed uidetur sic posse quæstionem proponi, eamq; nihil in se habere absurditatis, an anima secundùm suam essentiam toti corpori adsit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantùm parti corporis insit anima secundùm suam essentiam, ita vt in reliquis partibus non insit, hoc enim in controuersia positum est, neq; paruum est operæpretium id considerare.

Opinio Platonis de distributione partium animæ, eius confutatio. Cap. III.

QVum quæstio proposita intelligi his duobus modis possit, quod ad priorem attinet: certū est eum ab Arist. Platoni fuisse attributū, videlicet vt tres animæ partes in corpore animalis in tribus distinctis locis collocauerit, concupiscibilem in iecore, irascibilem in corde, & rationis compotem in cerebro: quanquam .n. credi posset Platonem non animarum, & formarum substantialium, sed facultatum animæ distinctionem intellexisse; tamen Aristo. illi attribuit vt eas tanquam diuersas substantiales formas ita, vt prædictum est, locis separauerit in corpore animalis; & Galenus quoque in quinto, & sexto libris de Platonis, & Hippocratis decretis diligenter Platonis verba considerans nititur ostendere eam illius fuisse sententiam.

Confutatio opinionis Platonis. Huius igitur falsitatem ostendit Aristoteles argumento sumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuisa adhuc uiuunt, omnes enim quas habent, animę partes in singulis diuisis partibus coniunctæ ex earum operationibus cognoscuntur, sed non una in una parte, alia vero in alia: quum enim in singula animalis parte ab alijs separata omnes operationes inspiciantur; ubi autem est operatio, ibi & facultatem, & ipsam animæ substantiam inesse oporteat; omnes animæ partes in singula animalis parte reperiri fatendum est, proinde locis distinctas non esse. Præterea secundùm hanc sententiam ostendi non potest quomodo animal sit vnum: quia ubi sunt tres distinctæ formæ substantiales non subordinatę, ibi tria esse distincta composita manifestum est; illę autem animę non possunt dici subordinatæ, quum distinctæ locis esse statuantur, sed earum singula est forma specifica constituens proprium animatum sine alijs; ubi enim est una, ibi non sunt aliæ: nos autem, qui dicimus has partes animæ non distingui locis, sed omnes simul informare idem corpus, in hoc absurdum non incidimus, sed optimè animalis unitatem seruamus; dicimus enim eas esse subordinatas, ita vt vltima contineat omnes, & sola det toti nomen, ac definitionem: uel igitur animalis vnitatem tueri Plato non potest, vel ad eam seruandam statuere cogitur aliam vniuersalem animam, a qua totum corpus informetur, & unum reddatur, ab hac enim illę omnes contineri dicerentur; quemadmodum etiam nos dicimus plures esse in corpore animalis formas mistionis, easque locis separatas, quia ubi est forma carnis, ibi non est forma nerui, nec forma ossis, neque ob id tolli animalis vnitatem,

tatem, quum satis sit anima illis omnibus superueniens, & eas omnes continens, ad vnitatem animalis constituendam: ob id dicimus cadauer non esse amplius vnum corpus, nisi per contactum, quoniam anima destitutum non habet amplius formam vnam, quę totum contineat sed plures locis distinctas: sic igitur animal ita, vt Plato posuit, a tribus animæ partibus inuicem desiunctis in formatum non est vnum, sed plura animata se mutuò tangentia. Præterea manifestum est, vt Aristoteles in secundo de anima libro ostendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac necessarium ordinem inesse: sensibilis enim anima non est sine vegetante, nec rationalis sine his ambabus; atqui irascibilis, quam Plato in corde posuit, non est nisi anima sensibilis; concupiscibilis verò, quam posuit in iecore, non est nisi anima uegetans, quum medici quoque eam in iecore tanquam propria sede locare videantur; quomodo igitur in corde est anima sentiens abſq; vegetante? quomodo in cerebro rationalis absque alijs duabus? Sed ipsæ operationes falsitatem huiusce opinionis declarant: patet enim & cerebrum & cor nutriri proinde in ijs partibus quoque esse partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & irascibilem collocauit: igitur non sunt locis distinctę, vt asseruit Plato. Huiusmodi ergo sententia; qua dicantur singulę partes animę ita esse in singulis partibus corporis, vt locis distinguantur, & vbi vna est, ibi non sint aliæ; falsa omnino est, & tum rationi, tum experientiæ refragatur.

Cadauer non est corpus vnum.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. IIII.

QVoniam igitur partes animæ in animalis corpore locis distinctę esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solùm ratione distinguuntur, vt Aristoteles censuit, altera, quā tetigimus, quæstio exoritur: quum tota anima secundùm omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tantùm præcipua corporis parte, non in alijs, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sentētiam accepit Albertus, vt apud eum legere possumus in secundo libro de anima cap. 7. vbi asserit animam secundùm suam essentiam, ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in alijs verò partibus ipsam animæ substantiam nō inesse, sed solùm facultates diuersas, quæ ad illas a corde transmittuntur; ideo dicit cor esse organum essentiæ animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primo, si in oculo esset anima secundùm substantiā suam, ergo tota ibi esset animæ essentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est vt vbi est secundùm substantiam, ibi sit tota; igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamen falsum esse videmus: ergo in oculo non est substantia animæ. Secundo, si essentia animæ in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquandiu viuere; quoniam si ibi esset substantia animæ, non posset forma illa subitò interire, quia forma substantialis non interit sine præuia alteratione, quæ non fit subitò, sed in tempore aliquo: consequens tamen falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, neque ulla ibi notari potest præuia alteratio: igitur in manu non inerat substantia animæ. Tertiò, si essentia animæ esset in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis esset animal; ubi enim est animæ substantia, ibi perfecta, & integra est, ubi autem est anima perfecta, necesse est illud perfectum animal esse. Tandem confirmatur hæc sententia authoritate Aristotelis in libro de motu animalium capite penultimo, ubi dicit animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in una tantùm præcipua, cui cæteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant uitam; idque declarat exemplo Regis ad rem ualde accommodato: Rex enim non omnibus regni sui partibus adest secundùm substantiam, sed soli regiæ, ad alias uerò partes tanquam ab illa pendentes transmittit uim gubernandi per uarios ministros suos, & ita regere dicitur non solam regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo corde residet anima secundùm substantiam suam, non in alijs membris, sed ad illa uarias facultates transmittit ad uaria munera obeunda. Hæc Alberti sententia admittenda non est, & iure à multis impugnatur, præsertim a Thoma in prima parte summæ quęstione 76. articulo octauo, & in quæstionibus disputatis de anima quæstione secunda articulo decimo, & in secundo contra gentes cap. 72. ubi sententiam ueriorem tuetur, nēpe animam tanquam substantiam simplicem, & indiuiduam, inesse in qualibet corporis parte integram, non in solo membro præcipuo. Potest autem falsitas opinionis Alberti multis argumentis ostēdi. Primò sic, si essentia animę non adesset cuilibet corporis parti, sequeretur non totum animal esse animatum; etenim partes omnes corporis pręter partem pręcipuā, quum animam non habeant, animatæ dici non possunt: nec defenditur Albertus dicendo cęteras partes esse animatas per uirtutes, seu facultates animę eò trāsmissas; quoniam illę uirtutes non sunt nisi accidentia, quare non possunt substantiam constituere, & dare esse materiæ; nam (ut inquit eo in loco Thomas) si anima non

Alberti sententia.

Primū argumētum Alberti.

Secundū argumētum.

Tertiū argumētum.

Quartū argumētum.

Opinionis confutatio.

Primū argumētum.

esset in corpore nisi vt motor, & rector, locum vtiq; haberet opinio Alberti, possent. n. cęteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte pręcipua; sed quia est in corpore vt forma informans materiam, & substantiale corpus constituens, necesse est omnes corporis partes esse animatas, & ab ipsamet anima informatas. Præterea vel putat Albertus facultates animę esse ipsammet animæ essentiam, & ab ea non distingui, uel esse qualitates re distinctas à substātia animæ, vt nos alias demonstrauimus; vtrumuis dicat, eius sententia falsā est: nam si sint idem, quod anima ipsa, necesse est vt in omnibus partibus insit substantia animæ, si in eis sunt facultates animę: si verò sint qualitates distinctæ à substantia animę, similiter necesse est ibi animam esse, vbi sunt facultates, qm accidentia à forma subiecti emanantia nō debent esse loco distincta à forma; nam eiusmodi omnia emanant in eodem subiecto, in quo inest forma, a qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit. n. Arist. animam esse actum primum corporis naturalis organici, organicum intelligens illud, quod varijs instrumentis præditum est; huiusmodi autem est totum viuentis corpus, non solum membrum præcipuum, quia cor dici quidem potest organum, at non organicum, vt ibi ab Aristotele vocatur organicum: idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit cor esse organum essentiæ animæ, cætera verò membra esse organa facultatum: quòd si dicat cor esse corpus heterogeneum, ideoq; ob varia partium suarū officia dici posse organicum; hoc certè nihil est, quia non eiusmodi est membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, sed aliquid cordi proportione respondens, hoc. n. homogeneum, ac simplex est. inde. n. fit vt illa animalia etiam in partes diuisa aliquandiu viuant: quare quum membrum pręcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari possit, definitio autē animę sit vniuersalis, & omnia viuentia complectatur, non pōt in ea definitione organicum significare aliud, quam totum viuētis corpus; quum igitur huius dicat Aristoteles animam esse actum primum, hoc est formā, quæ ipsum constituit, apertè significat animam informare totum corpus, non solum membrum præcipuum; idq; confirmant ea, quæ statim ab Aristotele ibi dicuntur de plantis; inquit. n. plantarum partes esse organa, vt radicem, folia, fructum, & pericarpium, quod denotat totā plantam vocari corpus organicū, propterea quòd his omnibus instrumentalibus partibus prædita est. Idem significauit Arist. in contex. nono eiusdem libri, quando argumentum sumēs ab oculo dixit animam ita esse totius animalis actum, & formam, vt visus est actus oculi; vana enim esset ea Aristotelis argumentatio, si anima non totū corpus informaret, vt considerantibus manifestum est.

Secundum argumētū.

Tertium argumentum

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. V.

VT meam hac in re sententiā proferam, credo Albertum errasse quidem aliqua ex parte, vt modò ostēsum est, attamen aliqua etiam ex parte veritatem attigisse: vt enim absurdū esse arbitror id, quod ait Albertus, animam secundùm suam substantiam in solo corde esse; ita & contrariam sententiam quòd in omnibus corporis partibus æquè resideat anima, falsam esse existimo: etenim si omnes corporis partes æquè præcipuè, & absq; vllo ordine animam haberent, necessarium prorsus, & insolubile esset argumentū Alberti; oporteret enim manum à corpore separatam viuere aliquandiu, quod tamen non contingit: pręterea secūdùm hanc sententiam vana de membro præcipuo disputatio redderetur, quia nullum in uiuētis corpore membrum pręcipuum uocari posset; siquidem nullo alio argumento præcipuum membrum iudicatur, nisi radicatione animæ in eo, quæ ex operationibus indagari solet: quoniam igitur magna est philosophorum, ac medicorum disceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes videntur non ęquè in omnibus partibus viuētis inesse animam, sed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi; secundùm Aristotelem autem pręcipuum membrum in animalibus sanguineis cor est, in alijs autem, & in plantis pars aliqua cordi proportione respondens; nos facilioris doctrinę gratia de solo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idē de quolibet præcipuo membro in ijs, quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara est Aristotelis sententia in tertio libro de partibus animalium cap. tertio, quarto, & quinto, vbi ab Auerroe in capite quarto res hæc disertissimè disputatur, necnon ab Alexandro in primo suo libro de anima capite ultimo: hoc igitur in præsentia constituto, ex eo elicimus animam præcipuè, ac primariò residere in corde, & in eo esse tanquam in radice, à qua postea diffunditur animæ substantia ad vniuersum corpus; primum enim quod generatur, est cor animalis, & in eo radicatur anima, postea verò illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas statim protenditur anima non tantùm secundùm facultates, sed ēt secundum essentiam, ad extensionem. n. subiecti corporis anima quoq; extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde esse principale, in reliquis autem partibus habet

Anima est in omnibus partibus corporis ordine quodam.

De cordis primatu.

habet esse participatũ; quemadmodum etiam lumen in sole habet esse principale, in aere autem habet esse per participationem, & per deriuationem a sole; quo fit vt aliquo solido corpore interposito priuetur statim aer, vel pars eius aliqua suo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia a luce solis. Sic etiam dicuntur res omnes habere esse per participationem primi entis, quod solum habet esse per se, & est ipsummet esse subsistens, ideoq; sublato primo ente cætera omnia statim redigerentur in nihil; hac igitur eadem ratione si manus a toto corpore seiungatur, statim in ea vita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, nisi per continuam deriuationem a corde, qua simulatque destituitur desinit esse animata: contra vero euenit in plantis, & animalibus annulosis, in quorum partibus separatis inest adhuc vita aliquãdiu, propterea ꝙ animalia illa pro corde habent humorem quendam intus per totam animalis longitudinem extensum, & homogeneum, proinde diuisionem recipiens; quo fit vt, si ita diuisio fiat, vt in singula parte remaneat aliqua pars illius humoris, singula pars aliquandiu viuat, quum in se habeat portionem aliquam membri principalis: sic etiam planta in omni parte habet membrũ præcipuum, in quo est anima radicata, siue id sit cortex, siue radix (siquidem in omnibus ferè partibus habet radicem potestate) siue quidpiã aliud; vnde fit vt pars ab alijs seiuncta viuere possit, & fieri alia planta per se: at in animalibus perfectioribus, in quibus est cor, vel aliud simile, quod sit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri potest, quia tale membrum præcipuum non est diuiduum manente vita animalis. Hæc est rei veritas, quæ ipsa per se considerantibus manifesta est: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, vt Græci notare solent; informat enim corpus, & constituit animatum; deinde illo iam informato, & animato vtitur vt instrumento ad operandum; facultates non respiciunt corpus nisi vt organum, quo vtantur; non vtuntur autem nisi animato; ideo præsupponunt ipsum iam animatum, neque esse possunt nisi vbi sit anima; facultates igitur a corde missæ secundùm Albertum ad alias corporis partes possunt quidẽ reddere membrũ aptum ad operationem, sed non possunt facere membrum animatum, hoc enim sola anima per suã substãtiam præstare potest; immo neq: aptum reddere possunt ad operandum, nisi prius constituatur esse animatum, facultas enim præsupponit animam, a qua non potest esse seiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor esse organum essentiæ animę, cętera verò membra esse organa facultatum: organum enim non dicitur nisi respectu facultatis, quia respicit operationem, ipsa verò animę substantia quatenus est forma materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quam organum. Ex his ergo patet animã secundùm substantiam suam non in solo corde inesse, sed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, sed ordine quodã: nam si æquè in manu, atque in corde inesset anima, hoc est æquè præcipuè, oporteret manum à corpore abscissam viuere aliquandiu, quod tamen non videmus.

Cur anima lia insecta, & planta post diuisionem uiuãt.

Duo animæ munera.

Cor non rectè dicitur organum essentiæ animæ.

Responsio ad argumenta Alberti. Cap. VI.

VEritate ita declarata facile est ad Alberti argumenta respondere. Ad primum neganda est cõsequentia: quia licèt in oculo sit anima tota secundùm essentiam, quum essentiam habeat indiuiduam, nec propriè appelletur tota, tamen non est ibi tota secundùm quantitatem, & extensionem, qua de re posterius loquemur; auulso igitur oculo non tota secundùm extensionem anima aufertur, sed remanet in alijs partibus corporis. Ad secundum dicere possemus compertum esse quandoque membrum aliquod abscissum à corpore pusillum tẽpus viuere, vt ait Alexander in primo libro de anima capite vltimo, quandoque caput humanum a toto abscissum vixisse paruo quodam tempore; hoc enim non est absonum rationi, quia licèt habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipsam animæ substantiam insitam habet, fieri potest vt non statim in eo anima extinguatur: sed aliter respondemus, & concedentes membrum abscissum statim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, sed à membro præcipuo deriuata, ob id enim fit ut separato membro non possit amplius in eo esse anima, sicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur sequi quòd manus abscissa debeat uiuere: ad probationem autem, quando dicebat formam substantialem non posse sine alteratione præuia interire, dicimus hoc esse uerum de forma totius compositi, & de forma etiam illius partis, in qua habeat esse radicatum, & principale; at non de forma partis habente ibi esse participatum; illud enim non est formam interire, quum in alijs partibus eadem remaneat, sed est potius illam partem per eam separationẽ priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non esse necessariam alterationem præuiam, sed satis esse solam separationem a toto, & a membro præcipuo; per hoc tamen non stat quin fieri possit vt membrum separatum uiuat paruo aliquo tempore, ut modo dicebamus, deinde statim intereat sine vlla præuia alteratione; siquidem hæc non est

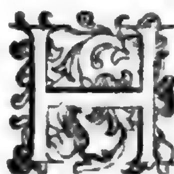
Ad primũ.

Ad secundum.

est necessaria, nisi vbi forma etiam secundùm totam suam extensionem intereat. Ad tertium quoque similiter negamus consequens: & ratio negationis est quia vt aliquod vocetur animal, non satis est si habeat animę essentiam integram, hæc enim indiuidua est, & vbi est, ibi non potest nisi integra, & tota esse; sed etiam oportet vt habeat totam suam materiam, & corpus integrũ, in quo recipiatur: quum enim anima sit prædita pluribus facultatibus, per quas apta est plures edere operationes, requirit necessariò corpus varia obtinens instrumenta, quæ omnibus facultatibus correspondeant; ideo licèt in oculo insit animę essentia integra, oculus tamen non potest dici animal, quia nõ habet ibi anima omnia sibi necessaria instrumenta, neque integram suam materiam, cui adiuncta possit animal constituere; quare oculus non est animal, sed pars animalis. Propterea negare etiam possumus animam in oculo esse integram, & perfectam: quum enim sit essentialis conditio cuiusuis formę ut recipiatur in tali determinata materia, proinde sit necessaria animæ conditio ut sit in corpore tot instrumentis prędito, anima, quæ est in oculo, ob hunc defectum non potest uocari perfecta. Ad Aristotelem autem in calce libelli de motu animalium Thomas in memorato loco respõdet Arist. loqui de sola facultate motrice, significans se hanc concedere non in omnibus partibus inesse, sed in sola parte pręcipua: sed hanc responsionem ego probare minimè possum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adęquatum, vel præcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adæquatum, vel pręcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adæquatum, falsa est eius sententia, quia vis motrix non in solo corde, sed in toto corpore inesse conspicitur: si verò pręcipuum, non de sola motrice facultate, sed de tota quoque animę substantia id asserere debuit, quum ibi dicat eam in singulis quoque partibus inesse totam. Nos igitur dicimus Aristotelem nil aliud ibi negare, nisi quod anima sit ęquè in omnibus partibus radicata, & significare velle eam in solo membro pręcipuo habere esse radicatum; neque ob id negare animam esse in omnibus membris secundùm suam substantiam, & habere in eis esse participatum. Comparatio autem cum Rege non secundùm omnes conditiones accipiẽda est, sed secundùm illam tantummodo, quòd unus est locus principalis, in quo anima residet tanquã in regia, quemadmodum una est urbs regia, in qua residet Rex: in reliquis autem non esset cõueniens comparatio; nam anima, quum sit per se incorporea, potest secundùm suam essentiam tota in qualibet parte inesse, non sic Rex, qui corporeus est.

Ad tertiũ. *Ad quartũ responsio Thomæ. Cõfutatio.* *Vera responsio.*

Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo. Cap. VII.

HÆc sententia, quam modò exposuimus, est rationi maximè consentanea, nam & animatum, & unũ esse totum animal oportet, non est autem animatum totum, nisi in omnibus eius partibus ipsa animæ substantia insit, non in sola pręcipua, ut putauit Albertus: ad unitatem verò animalis seruandam unum tantùm pręcipuum membrum est concedendum, in quo tota sit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; sic enim & vnum corpus est per omnium partiũ ab una pendentiam, & anima una, quę ex omnium dictarum partium congressu constituitur: nam propter earum inter se ordinem atque respectum fit ut una ad aliam tanquam potestas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde una ex his omnibus anima consurgat, cuius totius nominatio ab ultima tanquam ab actu desumatur, qua ratione verè dicere possumus unam esse in homine animam, quę dicitur rationalis; sic unam in equo animam equinam, & sic de reliquis. At secundùm Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minimè possumus: dum enim partes animę locis separatę in animalis corpore statuuntur, una aliam non perficit, sed singula per se perfecta anima est, & absque aliarum ope proprium animatum constituit: quocirca animal non potest unum animatum appellari, sed plura, sicut antea considerauimus. Pręterea iuxta omnium philosophorum sentẽtiam animal, pręsertim uerò homo, paruus mundus appellari solet: attamen hoc secundùm hanc opinionem uerum non est; adest enim hęc magni momenti dissimilitudo, quòd in magno mundo unum esse principẽ necesse est, ut omnes concessisse uidētur, ex cuius unitate Arist. mundi unitatem demonstrari asseruit; in animali autem non unus princeps, sed tres iuxta Platonis sententiam, quam Galenus quoque sequutus est, absque dubio statuuntur: neque absurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo residet, & præstantissima omnium est: etenim non penes solam nobilitatem attendendus est principatus, sed etiam penes gubernationem, atque pendentiam; attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horum actiones iussu cerebri, aut eius uirtute ad hæc transmissa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia, ac proteruitas potest, quinimmo ipse palam fatetur in 2. ac 3. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere

habere functiones, easque vtrunque absque alterius ope obire; quod dicere est confiteri neutrũ actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum posse princeps membrum appellari. Verùm quia verâm hanc Arist. sententiam demoliri prolixissima disputatione Galenus nixus est in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, si præcipua quædam, quæ ibi a Galeno contra Arist. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quanuis enim non de membrorum primatu, sed de animæ dispensatione per corpus sit nobis proposita disputatio, attamẽ cum hac ita est præcipui membri consideratio coniuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec possit hac igitur de re alias fortasse fusius disputabimus, nunc eam cum moderatione tangere satis erit, & quantum ad partium animæ distributionem, de qua loqui instituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fusissimè disputat aduersus Arist. & aduersus Stoicos, Chrysippum præsertim, qui omnes vni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuersam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principe residere asseruerunt: ipse verò & eorum argumenta soluere, & suam opinionem comprobare efficaciter nititur in septem prioribus libris, & in principio octaui; ita vt omnia ferme, quę ab eo in tota illa parte dicũtur, ad hoc vnum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perstringam; omnia nanque argumenta, quæ tum a Galeno, tum a Chrysippo, & alijs a nominum etymologia, ab existimatione, naturalique instinctu hominum, atque poetarum authoritate desumpta sunt, & a Galeno soluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipsemet Galenus apertè ibi profitetur, missa penitus faciam; & vno argumento contentus ero, in quo potissimè tanquam demonstratiuo Galenus innititur à venarum, & arteriarum, & neruorum origine desumpto; quum enim horum trium ministerio absolui omnes in animali operationes videantur, illud esse præcipuum mẽbrum, & præcipuam animæ sedem dicendum esse videtur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum esse conspiciatur. Quoniã igitur Arist. horum omnium principium asserit esse cor, Galenus in hoc constitutam esse totam controuersiam existimans, petit sibi demonstrari cor esse & neruorum, & venarum principium: nam hoc ostenso concessurum se profitetur solum cor esse membrum princeps, & in eo uno omnem animam residere: sed quum ipse per anatomen certo se cognouisse affirmet uenarum principium non cor esse, sed iecur, & neruorum non cor, sed cerebrum; insolubile inde argumentum sumi arbitratur ad demonstrandum tria esse præcipua membra, & tres trium specierum animæ sedes, argumentum autem tale est: illud est membrum præcipuum, & animæ sedes, ubi est principium uenarum, & arteriarum, & neruorum; at principium uenarum iecur est, neruorum cerebrum, arteriarum verò cor; igitur tria sunt membra præcipua, cerebrum, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ resident; & has non tantùm facultates distinctas, sed species animæ diuersas, & formas substantiales esse asseueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius sententia non recedo, sed in eo tantùm, quod has esse locis separatas, ut prædiximus, Platonem sequutus existimat: nutritiuam igitur animam, quam etiã naturalem partem uocat, Plato uero concupiscibilem, in iecore tanquã propria sede collocat, quoniam ibi principium est generationis sanguinis, quo totum corpus alitur, & origo uenarum, quæ sanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde uitalem, seu irascibilem in corde, ubi est origo caloris uitalis, qui per arterias inde orientes ad uniuersum corpus emittitur, ac tandem rationalem, seu cognoscentem ponit in cerebro, a quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes uis sentiendi, ac uis mouendi transmittitur. Hoc unum arg. ex tota ea prolixa Galeni disputatione mihi expendendum desumpsi, quia cum eius solutione coniuncta est sententiæ Aristot. ualidissima demonstratio; uno enim labore, & ueritatis comprobationem, & argumenti solutionem afferemus.

Stoici.

Arg. Galeni cõtra cordis primatum.

Fundamenta per declaratione ueritatis. Cap. VIII.

VT clarior, & firmior disputatio nostra sit, quædam prius fundamenta, & ac ueluti dicendorum principia statuemus, quæ uel sunt a Galeno concessa, uel ita manifesta, ut a nullo erudito uiro negari possint. Primo loco assumo id, quod ab Aristotele dicitur in contex. decimonono tertij libri de aĩa, agens est præstantius, & nobilius materia patiente: hoc autẽ per se manifestum esse uidetur; nam actus est nobilior potestate, agens autem agit quatenus est actu, & materia patitur, quatenus est potestate. Secundò accipio id, quod ab Arist. declaratur in octauo libro physicæ auscultationis, in ordine agentium agens primarium esse præstantius agente secundario, & instrumentali; agens enim primarium uim agendi tribuit agenti secundario, quod sine primario nullam prorsus habent: hinc etiam fit ut inter agentia secundaria illud nobilius, ac principalius sit, quod est prius, & primario agenti propinquius: quòd siquis dicat primarium quoque agens agere secundario, & nihil agere sine illo, id nihil est, neque in agente secundario ullam

Primũ fundamentum.

Secundum fundamentum.

defertur, tanquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicato sanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenit, in cuiusque membri substantiam mutatur: quid enim (quæso) causæ fuit ut natura ad singulam corporis partem non solam uenam, sed cum uena coniunctam arteriam mitti uoluerit? certè ea una causa fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, materia nutritioni à iecore ad membra per uenas mittitur, agens autem nutriens mittitur a corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agenti potius, quam materiæ attribuenda est, non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps; iecur autem est tanquam eius minister, a quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinē mittere est cordi materiam ad alendum subministrare, quatenus est mittere ad uitales spiritus, qui a corde prodeuntes in omnibus corporis partibus existūt, & agentis officio fungentes sanguinem à iecore missum in substantiam uertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe est; idque tantum abest ut cordi attribuere conueniat, ut potius non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quòd (ut ait in dicto loco Auerroes) hanc quoque suam operā non præstat iecur, nisi uirtute cordis: dicant enim medici cur iecur arterijs refertum sit, ut per anatomen inspicere omnes possunt; uel enim frustra sunt in iecore uitales spiritus per arterias delati, si iecur propria tantùm virtute sanguinem generat; vel præbent iecori actiuam facultatem, & vitalem calorem, quo sanguinem efficit, quod quidem omnino dicendum est, quia natura nihil frustra facit: imperiū igitur cordis in iecur est manifestissimum, quum & iecoris officium sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vertere in substantiam; & in eius quoque muneris functione iecur non agat nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem a spiritibus fieri, qui a corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & authoritate iecur sanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est: hoc autem, si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo disputamus, esse cognoscetur; dictum enim hoc ambiguum est: quia vel intelligit principium generationis venarū, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initium viæ, initium lineæ: si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest; genitas enim esse venas & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ prius parare oportet, quam præcipua membra his vsura generētur, quemadmodum siquis aduentum principis alicuius expectans aliqua prius necessaria instrumenta paret, vt accedens princeps ijs statim vti possit: hoc autē si concedamus, non apparet quę pars venæ cauæ prius generari cœperit, an illa, quæ est propè cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credēdum autem potius est totam illam venā simul secundùm omnes suas partes cępisse generari, non vnam eius partem prius, quàm alias: asserit etiam Galenus se per experientiam in abortibus comperisse iecur prius corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde aduersus Arist. colligi potest: quanquam enim ego hoc non vidi, & cogor de eo maxime dubitare, tamen dicere possum naturam voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessarios ministros, quorum vsus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatū, hoc quidem ipse asseuerare non audet, neque si assereret, vlla esset ei fides adhibēda, quia repugnantissimum est rationi: anima enim non potest existere sine membro præcipuo, in quo solo radicatur, quare si fętus prius habet iecur, quàm cor, non habet tamen animam nisi genito corde: ideo quando Arist. dicit cor primum omnium generari, dictum hoc saltem in comparatione membrorum animatorum defendi potest; cor enim animatum præcedit omniū aliorum membrorum animationem, & prius est animatum, quam iecur. Si verò intelligat Galenus iecur esse principium dispensationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principiū venarum, id concedimus de sanguine alimentali, & materiali; hoc enim dicimus generari in iecore, & ab eo primum tum ad cor, tū ad omnia membra per venas transire; num autem ob id fiat ut iecur sit membrum princeps, iam supra diligenter considerauimus: adde quòd si hac ratione esset princeps, multo dignior hoc nomine uentriculus esset, à quo prius ad iecur materia alimentalis mittitur, quam à iecore ad alias partes. Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium uenarum, sed tale est solum cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis sine uena, quum uena caua per iecur transeat, & in eo nullibi sit interrupta, ita ut nullum eius uenæ initium in iecore notari possit; quòd si conceptaculum aliquod sanguinis ibi esset pręter uenam, a quo illa ortum duceret, utique ibi esse initium magnitudinis uenarum asseuerare possemus: Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per uenam cauam a iecinore ad cor permeare, sed non per eandem ad iecur remeare: hoc enim uerissimū est, sed solùm pertinet ad ostendēdum principium dispensatio-

nis

Iecoris officium principe indignum est.

Nota de venarum origine.

nis sanguinis alimentalis per illam venam esse iecur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licèt per illam uenam fluat sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tamen non fit ut eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullum eius venæ initium notari possit: & hoc confirmatur ex consideratione venæ portæ, per eam enim fluit materia a mesenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur ampliorem esse venam cauam in iecinore, quam prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroe solutum in memorato loco: non omnia enim in suæ magnitudinis initio maiora sunt, sed in singulis partibus eã habent quantitatem, quæ numeri, & operationi conueniẽs sit; præsertim vbi initium magnitudinis nõ est initium generationis, sicut antea de vena caua dicebamus: quoniam igitur initium dispensationis sanguinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideo conueniens fuit vt in iecore vena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, licèt aliquãto angustius sit. Quod igitur ad iecur attinet, non potest illi facultatis altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor; non enim iecur est huius generationis principium sed cor: si verò alimẽtalem sanguinem, qui nutritionis materia est, intelligamus, neganda est maior; non enim ubi hic generatur, ibi est animę sedes, & membrum princeps, quia materiam subministrare agenti est potius serui officium q̃ principis; quum pręsertim in hoc quoque munere obeundo pendeat iecur à corde, siquidem non significaret, nisi beneficio caloris uitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro: nam cerebrum esse cognitionis, & motus instrumentum non inficiamur; dicimus tamen nullã ibi cognitionem fieri, nisi beneficio spirituum vitalium: qui a corde illuc per arterias mittũtur, ut ipsemet Galenus confitetur, afferit enim in septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu læsionem recipere, nisi ad aliquem cerebri uentriculum vulnus penetrauerit: quũ enim uentriculi spiritu sint repleti, inquit ex illius spiritus exinanitione animal remanere stupidum sine sensu, & motu, postea uerò iterum restitui, quum iterum ijdem ventriculi spiritu repleantur; & hunc a corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mouendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideo considerans Galenus spiritus reuera a corde prouenire, & ob id credere aliquem posse vim omnẽ cognoscendi a corde tribui, ad hoc confugit, quod ipsamet anima nõ in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita ut spiritus non sint ipsius animę sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima utitur ad sensum, & ad motũ efficiendum. Mirandum perfecto est quomodo, ut suam sententiam tueretur, ad magnum hoc absurdum cõfugerit: quum enim fateatur substantiam cerebri nullum habere sensum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, nisi ad uentriculos vulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit vt diceret substãtiam cerebri esse pręcipuam animæ sedem? rationi enim consentaneum est maximam fieri in toto animali læsionem, & omnium operationum impedimentum ex vulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia residere dicatur: adde quòd cerebrum est omnium membrorum frigidissimum, animæ autẽ conuenientior est locus calidus, quam frigidus; tũ quia nobilior potius qualitas est animæ attribuenda, quam ignobilior, quæ priuationis locum tenet; tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re est Galeni cauillus, dum inquit cerebrum non esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidiorem; cauillus enim est manifestus, siquidem neque Aristoteles, neque ullus alius ita uel cœcus, uel proteruus fuit, ut cerebrum nil penitus habere caloris, & absolutè frigidissimum esse dixerit; sed solùm comparatione aliorum membrorum animalis, præsertim autem viscerum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrũ, & hac ratione frigidissimum dicitur, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi operam præstat. Dicendum igitur est omnem sentiendi, aũt mouendi vim non a cerebro spiritibus, sed cerebro a spiritibus tribui, proinde a corde, in quo primum generantur, & a quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur: & quoniam a substantia cerebri omnes nerui tanquam surculi deducuntur, siue ab ipsamet, siue a spinali medulla, quæ cum ea est coniuncta, vt ex colore cognosci potest, neruus enim albus est, tanquam ipsa cerebri substantia aliquantum indurata, partem tamen mediã tenuiorem, ac molliorem retinens tanquam portionem quãdam cerebri; ideo pro cerebro in omnibus corporis partibus existunt nerui, per quos cerebrum officium suum cum omnibus partibus communicat, sed in nulla tamen corporis parte conspicitur neruus sine arteria; quare si recta ratione vti velimus, dicere debemus substantiam cerebri, & neruos esse instrumentum & sensuum om-

Solutio argumeti Galeni de iecore.

De cerebro

Error Galeni de sede animæ.

Cerebrũ est omniũ mẽbrorum frigidissimũ.

Galeni cauillus cõtra Aristotelẽ.

Neruorum substãtia à cerebro est.

omnium tam internorum, quàm externorum &, motus uoluntarij, spiritum autem vitalem esse instrumentum prius, & primo mouenti propinquius; anima enim immediatè vtitur vitali spiritu, hic utitur neruo, & tandem etiam neruus per musculum mouet singulas partes; cerebrum igitur est instrumentum secundariū, quod uim recipit a spiritibus, sic nerui omnes, cum quibus hoc ministrandi munus a cerebro communicatur. Quod autem a Galeno dicitur, secto, uel constricto neruo statim musculum motu priuari, nobis non officit; nam agens primarium, licèt instrumentis uim agendi tribuat, tamen uicissim etiā eget instrumentis, ac ministris ipsi a natura assignatis, ita ut sine illis agere nequeat: neque igitur spiritus, neque anima ipsa absque neruorum ministerio mouere potest, sicuti neque nerui sine anima, uel sine spiritu uitali; similiter enim experimur constricto, seu compresso brachio, uel crure, ita ut spiritus refluat ad interna; manere totum brachium, uel crus stupidum sine sensu, & sine motu, quāuis neruos obtineat integros, idque etiam Galenus in sexto eorum librorum confitetur: est igitur neruus necessarium animæ instrumentum ad sensum, & ad motum, sic etiam spiritus; immo magis, quum immediatè inseruiat primo agenti, & per ipsum facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque absque neruo, neque absque uitali spiritu edere anima has operationes potest. Primatum autem cordis, & pendentiam omnium aliorum mēbrorum ab eo fatetur Galenus in illo sexto libro, dum inquit solum inter omnia uiscera cor, si eximatur, naturalem suam functionem seruare, & moueri: hoc enim dicēs indicat cor a nullo alio membro pendere, sed habere in se animam radicatam, cætera uerò omnia uiscera pendere a corde, & ab eo uim animalem recipere, quum separata priuētur statim suis functionibus. Ex his colligimus solutionem argumenti Galeni, quod a neruorum origine sumitur: ergo enim qui in nullius uerba iuraui, fateor neruos a cerebro originem ducere, concessa enim minore propositione nego maiorem, nō enim illud est princeps membrum iudicandum, a quo nerui oriuntur, sed potius illud, a quo oriuntur spiritus; nam rationi consonum est ut membrum princeps, & præcipua animę sedes ibi esse dicatur, ubi est origo primi, ac pręcipui instrumenti, quo anima utitur, nō ubi oritur secundarium, & a primo mouente remotius instrūmentum. Sed restat ut illud unū refugium, ad quod se Gal. recipit, illi adimamus: uidens .n. non posse negari cerebri a corde pendentiam, dum conceditur spiritum, qui in cerebro est, in corde generari, & inde ad cerebrum mitti, hoc inficiari ausus est, ut plurium absurdorum accumulatione errorem suum insigniorem redderet: dixit igitur duplicem esse spiritum; unum uitalem, qui fit in corde; alterū uerò animalem, qui non in corde, sed in cerebro generatur, ita ut omnis cognitionis, & uoluntarij motus principium sit spiritus animalis, qui oritur in cerebro; proinde pars animę nobilissima nō in corde, sed in cerebro resideat: non negat quidem spiritum vitalem a corde ad cerebrum per arterias deferri, sed inquit eum in arterijs esse vitalem, at in cerebro mutari a facultate cerebri in animalem: modum etiam huius mutationis declarans ait spiritum vitalem mitti primum a corde ad illū reticularem plexum, qui sub cerebro est, & ibi aliquantum elaborari, deinde ab eo per arterias ferri ad ventriculos cerebri, vbi perfectius elaboratur, & exquisitius concoquitur, & mutatur in animalem. Sed quisquis intelligat quid sit concoctio, cognoscet hoc Galeni dicto nil posse pronuntiari ineptius: concoctio enim fit à calore, quomodo igitur spiritus vitales calidissimi a cerebro frigidissimo concoqui possunt? at elaborantur (inquit) a cerebro, nos igitur consideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla esse potest alia cerebri elaboratio, seu actio in spiritus, quam refrigeratio, necesse est enim ut calidius a minus calido patiatur tunquam a frigido, atque refrigeretur; itaque refrigerantur spiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis causa finalis, scopusque naturæ manifestus est, sic enim ad cognitionem aptiores redduntur; nimius nanque calor impedimento est cognitioni, quia calor motum, & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & stabilitatem requirit: testatur hoc Aristoteles in secundo libro de partibus animaliū capite decimo, dum ait calidioris sanguinis agitationē refringere sensum; & clarius in secundo capite eiusdem libri, dum inquit sanguinem calidiorem plus habere roboris, sed frigidiorem maiore sentiendi, atque intelligendi vi esse præditum, & paulo post ibidem dicit esse suis contrarijs ingeniosiora illa, quæ sanguinem frigidiorem ac tenuiorem habent: quod autem ibi ab Arist. de sanguine dicitur, in spiritu quoque locum habere debet, ita vt uitalis spiritus, si aliquantum refrigeretur, aptior ad sensum, & ad omnem cognitionem reddatur: ipse quoque Galenus in libro de oculis asserit cerebrum calidius minus esse aptum ad contemplationem. Ex his igitur patet quodnam cerebri officium sit, & cum fuerit a natura constitutum; eius enim officium est calorem spirituum moderari cognitionis gratia, & hanc ob causam factum est a natura frigidum; & satis magnæ molis, in homine præsertim, qui maximè omnium ad cognoscendum, & ad contemplandum natus est, vt plus vitalis spiritus contineret, atque ipsum refrigerando ad cognitionem idoneū redderet; quia frigus stabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem

Marginal notes: *Spiritus ordine instrumentorū animæ in eadē operatione primum est, ... aia vtitur.* — *Argumētū ex Gal. de cordis primatu.* — *Solutio argumenti Galeni de cerebro.* — *Galeni opinio de spiritu animali* — *Cōfutatio.* — *Cognitio frigidum organum postulauit.* — *Officium cerebri.*

Quomodo cerebrū dicatur suo frigore calorem cordis moderari.

tionem perturbat. Ad hunc sensum si trahamus illa, quæ ab Aristotele de cerebro in capite septimo eiusdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduersus Aristot. exclamatio in octauo libro de vsu partium; quod enim officium cerebri sit calorem cordis moderari, asserere absque vlla absurditate possumus, si id sano modo intelligamus; quum enim spiritus vitales sint primum animæ instrumentum, & in corde generentur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod suo frigore calorem spirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id sola sanguinea animalia, vtpote calidiora, cerebrum habent, sola nanque frigido illo membro ad moderandum spirituum calorem indiguerunt. Vt igitur, quanta sit cerebri præstantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectius, quam medici faciāt, philosophari nos oportet: Princeps in regno suo omnia agere dicitur, non quidem ipse per se, & immediatè omnia, sed per varios ministros, qui ab eo varijs muneribus prȩficiuntur, & vim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque simile generat, neque ad hȩc munera obeunda vim vllam contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non est membrum princeps, sed est minister quidam principis, omnium tamen ministrorum nobilissimus, cui operatio omnium præstantissima cōmendata est à principe, nempe cognitio, & is, qui cognitionem insequitur, totius corporis, & singularum partium motus: at cor in nulla particulari actione occupatur, sed in hac vna vniuersali generandorum spirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes edere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit alijs mēbris authoritatem, & vim obeundi proprias singulorum functiones, cerebro sentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori sanguificandi, manibus apprehendendi, & sic reliquis omnibus; nullum enim membrum potest sine spiritu vitali suam actionē exercere: omnium ergo membrorum pendentia à corde, & ipsius cordis principatus manifestissimus est; quo fit vt in solo corde tanquam membro præcipuo sit animæ sedes statuenda, & ipsi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendæ, ita vt maximè omnium cor, & nutrire, & sentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à ministris aguntur, eaque suo imperio agere dicitur, quocirca non absque ratione ab Arist. fuit primum sensorium appellatum. Galenus tamen hæc considerans mirabili superfugio vsus est, & vt cordi principatū sentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroq; tribueret, dixit duos in animali esse spiritus, vitalem, qui in corde, & animalem, qui in cerebro non in corde generatur & hunc esse primum instrumentum animæ cognoscentis, quæ in cerebro residet. Ego autem miror cur non plurimas spirituum species intro duxerit: nam certum est spiritus a corde residentes aliquam in alijs membris alterationem recipere, præsertim refrigerationem, ex maiore enim recessu à fonte caloris necesse est vt eorū calor aliquantùm imminuatur, & prȩterea à proprijs singulorum membrorum temperaturis multas recipiūt varietates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti spirituum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (vt diximus) frigidæ admodum est temperaturæ: itaq; si hæc spirituum alteratio sit diuersorum specie spirituum generatio appellanda, dicendum erit spiritus concoctiuos non in corde, sed in vētriculo ex uitalibus à corde prouenientibus generari: sic sanguificatiuos ex uitalibus generari in iecore, apprehensiuos in manibus, lactificatiuos in māmis, carnificatiuos in pluribus membris, & sic alios plurimos; non est enim diuersa ratio ab ea, qua Galenus dicit spiritus cognoscitiuos, seu animales non in corde, sed in cerebro ex uitalibus generari: quid igitur? dicemus ne tot esse spirituum species, quot in diuersis partibus operationes a spiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philosophari, & huiusmodi fabulis ueritati tenebras offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dicimus differentiā secundùm magis & minus nō uariare speciē: & quemadmodum alias ostendimus omnē calorem esse eiusdē speciei, licèt alius alio intēsior sit; ita spiritus omnes in toto animalis corpore eiusdem esse speciei, & vitales vocandos, & in solo corde generari: quod si a diuersis operationibus eos varijs nominibus distinguere quispiā velit, & illos, qui sunt in manibus, apprehensiuos appellare, qui verò in cerebro, animales, seu cognoscitiuos, non prohibemus, dummodo ratione ipsius spirituum substantiȩ accidere talem esse differētiam fateamur: sic autem plures quoq; artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout singulorū operum conditio postulat; coquus enim in cibarijs coquendis, atque cōdiendis modò plus, modò minus ignis subijcere consueuit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vtitur. Sed illud in artibus considerādum est, quod totam huiusce rei veritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commistos habeat: quādo igitur coquus remisso calore vtitur, vbi res coquenda talem postulat, operatio illa fitne a gradibus caloris, an a gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo est, qui non gradibus

Nota quæ sit cerebri præstantia

Omniū mēbrorum pēdetia à corde.

Galeni fuga ad duplices spiritus

Confutatio

In libro de calore cæli III.

Nota quomodo anima per solum calorem, nō per frigus ... edat ... operationes.

bus caloris totam eã actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus, quæ calore vtantur manifestũ est; quandoque enim remissiore quandoque intensiore vtuntur, semper tñ calore dicuntur vti, non gradibus frigoris, nisi ad moderandum calorem. Sic de spiritibus in cerebro existẽtibus, quos Galenus animales vocat, dicendum est; remittitur enim eorum calor a frigore cerebri, proinde a cerebro solos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent a corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt a gradibus caloris illorum spirituum, non a gradibus frigoris, proinde a facultate manante a corde, nõ a facultate cerebri, nisi quatenus cerebrum frigore suo calorem spirituum moderando ita operam suam præstare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor postulatur, non tantus, quantus esset, nisi à cerebro imminueretur. Hoc ita sese habere manifestum est cuilibet conditionem animæ consideranti: quemadmodum enim cœlestia corpora non frigus faciunt, sed calorem, ita & animam non frigus, sed calor insequitur, quem Aristoteles in secundo libro de ortu animalium vitalem esse dixit, & proportione respondere elemento stellarum: argumento sunt corpora mortuorum; cadauera nanque omnia frigidiora sunt, quam viuentia, quia mors est caloris vitalis extinctio, quem viuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, sed calor insequitur, licèt non summus calor sed moderatus ideo ad omnes animales operationes anima non frigore vtitur, sed solo calore vt instrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio postulat; ob id ad calorem moderandum plura instrumenta molita est natura, potissimè verò cerebrũ, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, ut calorem spirituum moderatissimum redderet ob eam, quam diximus causam: per hoc tamen non stat quin anima ad omnes suas operationes edendas calore vt instrumẽto vti dicatur, idq; ab Arist. notatum legimus in secundo lib. de partibus animalium cap. septimo. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & spirituum uitalium calore fieri diximus, tale ex spiritu arteriarum, & neruo in alijs corporis partibus fieri existimandum est; pro corde enim in alijs membris arteria est, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos spiritus animalis, qui uim sentiendi, ac mouendi deferat, a cerebro ad membra mittatur, qua de re in septimo illorum librorum inquit se dubitare, nec posse aliquid certi statuere: etenim spiritu misso à cerebro membra non egent, quum satis eis sit spiritus vitalis a corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipsa igitur animę substantia quomodo, & quo ordine sit per omnes corporis partes distributa, hæc dicta sint.

In oĩbus mẽbris pro corde est arteria, & pro cerebro neruus.

De animæ partitione secundùm quantitatem opiniones aliorum, & argumenta.
Cap. X.

SEquitur vt animã secundùm suam quantitatem, & extensionem considerantes videamus an verè sit extensa per uniuersum corpus, ita ut tota secundùm suam quantitatem in toto corpore sit, non tota in parte, sed potius pars in parte; an potius tota etiam in singula parte esse dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem esse extensas ad extensionem materiæ, quia sunt formę verè materiam informantes, & ita quamlibet earum esse totam in toto, non totam autẽ in parte, sed partem in parte; at rationalem negant esse formam informantem, sed dicunt assistere tantùm homini, sicuti nauta assistit naui, ideoque non esse extensam ad extensionem materię, sed indiuisibiliter tum in toto, tum in singula parte inesse. Sed de hoc in præsentia disputare est ab instituto nostro alienum: alibi opportunius considerabimus an secũdùm Aristotelem omnis anima sit forma informãs materiam, an non omnis. Nunc autem de sola anima informante sermonem facientes quęrimus an omnis anima, quæ sit forma dans esse corpori viuenti, & materiam informans, sit quanta per accidens, & extensa ad extensionem materię, ita ut sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte. D. Thomas hac in re distinctione utendum esse existimauit, neque idem de omni anima esse asserendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuisæ uiuunt, dixit esse extensam ad corporis extensionem, & ita totam in toto, sed partem in parte, idque significasse Aristotelem in contex. vigesimo secundi libri de anima dicentem in his esse in toto unam animam actu, sed plures potestate, quum in parte seiuncta ab alijs remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit esse extensam, & quantam, sed indiuisibilem esse dixit, & nullo modo quantam, nec per se, nec per accidens, proinde in toto esse indiuisibiliter, ita ut tota etiam sit in singula parte, siquidem nullas habet partes, quum nec per se, nec per accidens diuidua sit. Videtur igitur D. Thomas existimasse animam non solum hominis, sed & omnium perfectorum animalium, quorum partes separatæ non uiuunt, esse eiusdem conditionis cum animalibus cœlestibus, nam

Aliquorũ opinio.

Opinio Thomæ.

Opinio Alberti.

& illæ ſuis orbibus adſunt indiuiſibiliter, ita vt ſecundùm ſe totas adſint etiam cuilibet parti orbis. Albertus aliqua ex parte a D. Thoma non diſſentit: in eo quidem diſcrepat, quòd de omni omni anima negat eam ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe in omnibus partibus corporis ſed dicit eam eſſe in ſolo membro præcipuo; quam ſententia iam refutauimus: in eo etiam diſcrepat, quod nullam viuentium diſtinctionem facit. ſed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autē conſentire D. Thomæ videtur. quod inquit omnem animam illi parti, cui ineſt, ineſſe indiuiſibiliter, & tota eſſe in toto & totam in ſingula parte; ita vt in corde anima inſit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum vtitur exemplo puncti in linea, eſt enim in qualibet lineæ parte punctum, vbique tamen indiuiſibile, neque extenſum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis inſecti retineant animam ſeparatę; quum enim id ſignificare videatur eorum animam eſſe per corpus extenſam, ipſe hoc negans ait ita ibi animam ineſſe, vt in linea punctum; vbicunque enim notetur punctum in linea, ibi eſt indiuiſibile, tamen ſi in eo ſecetur linea, duo puncta fiunt, quia vtraque lineæ pars retinet punctum: ſic igitur etiam in planta, & in animali inſecto anima cui ineſt, indiuiſibiliter ineſt, ſeparatis autē partibus adhuc in ſingulis remanet eodem modo vt indiuiſibilis: hæc Alberti ſententia fuit. Nos autem de eo in quo a D. Thoma Albertus diſcrepat, nihil in præſentia dicemus, nempe quod ipſa animæ ſubſtantia inſit ſoli membro pręcipuo, iam enim in hoc Alberti ſentētiam reiecimus; reſtat igitur vt nunc de illo ſolùm, in quo conueniunt, diſputemus, nempe an anima, quæ ſit forma verè informans materiam poſſit indiuiſibiliter, & abſq; extenſione ineſſe illi, cui ineſt, ita vt ſit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hęc opinio comprobari videtur, mox quid ſentiendum ſit conſiderabimus.

Primū argumentum Thomæ.

Præcipuum argumentum, quo inniti videtur Thomas. eſt hoc: primo loco ipſe hoc diſcrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quòd fòrma inanimati eodem prorſus modo ſeſe habet ad totum, & ad partes, neque vlla eſt partium pendentia inter ſe ratione formæ, quum nulla dici poſſit præcipua magis, quàm aliæ; anima verò longè diuerſo modo ad totum animatum, & ad eius partes ſe habet, varijs enim inſtrumentis eget, quę omnia in toto corpore habet, ſed non in ſingula partę omnia: hæc autem diuerſitas totius & partium parua admodum eſt in plantis, quia ſi in ramo non ſunt actu omnia, quę ſunt in tota arbore, ſunt ſaltē poteſtate; ideo anima eſt ibi extenſa per partes, & ad corporis diuiſionem diuidua: in animalibus autē inſectis eſt maior diuerſitas, quoniā anima in vna corporis parte non habet omnia neceſſaria inſtrumenta, nec actu, nec poteſtate, tamen non tanta eſt diuerſitas, vt anima non poſſit in parte aliqua ſeparata ſeruari modico ſaltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extenſionem extenſa, ac diuidua eſt: at in animalibus perfectis tanta eſt totius, & partium ſingularum diuerſitas, vt anima longe diuerſis modis ad totum, & ad partes ſe habeat; quia in parte non ſolùm non habet omnia organa, ſed neq; aliquid habet, quod poſſit eam per vllū quanuis breue tempus ſeruare poſt ſeparationē partis a toto; ideo toti tantùm dicitur propriè ineſſe, non partibus ſingulis, niſi quatenus cū omnibus communicatur indiuiſibiliter: hoc ita declarato ſic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longè diuerſo modo ſeſe habet ad totum & ad partes, non eſt extenſa, neque ad corporis diuiſionem diuidua; eiuſmodi eſt anima perfectorum animalium; ergo non eſt extēſa, ſed cuilibet parti indiuiſibiliter, ineſt.

Secundum argumen.

Secundū argumentum pro Thoma à Caietano adducitur tale: de omni forma extenſa ad extēſionem materiæ verum eſt quod in maiori corpore eſt maior virtus, & in minore minor. ſed hoc non eſt verum de anima, ergo anima non eſt extenſa: maior manifeſta eſt: minor probatur, quia homo aliquis minor eſt validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora ſunt alijs maioribus: bos enim eſt maior leone & leo eſt validior boue.

Tertiū argumētum.

Tertio inquit Caietanus: ſi anima eſſet extenſa per omnes corporis partes diuiſibiliter, manus ſeparata à corpore deberet aliquandiu viuere, quia non poſſet in manu interire anima ſubito abſq; vlla præuia alteratione.

Quartū argumētum.

Addere in confirmationem poſſumus exemplum puncti in linea, quo vtitur Albertus, & Ioannes quoq; Bacconius in tertio ſententiaru diſtinctione decimaoctaua: quemadmodum enim in omni parte lineæ ineſt punctum indiuiſibiliter, & diuiſa linea remanet in vtraque eius parte punctum; ita videtur de anima eſſe concedendum, eam in ſingulis corporis partibus indiuiſibiliter, & abſque extenſione ineſſe.

Vera ſententia, & eius comprobatio. *Cap. XI.*

Æc Thomæ opinio de animalibus perfectis, vt ego arbitror eſt ab Ariſt. aliena, itidem & Alberti ſententia de viuentib. omnibus, q̄d anima cui ineſt, ſeu toti ſeu parti præcipuæ, indiuiſibiliter inſit, ac ſine extenſione; credo.n. in philoſophia Ariſto. firmā, & irrefragabilē eſſe hanc propoſitionē, oīs

forma

Omnis forma informans materiam extensa est.

forma informans materiam, & constituens cõpositum, est extensa ad extensionem materiæ, proinde tota secundùm extensionem suam in toto est, non tota autem in parte; sed pars in parte, colligatio enim & vnio formæ cum materia ad unum compositum constituendum, hoc necessariò efficit, ut æquè utraq; extendatur, & in parte materiæ sit pars formę: per hoc enim distinguitur forma informans a non informante, quæ solùm assistat ad regendum, sicuti nauta assistię naui; hęc enim non est alligata materiæ, neq; per eam extenta, neq; speciẽ constituit per suam præsentiam in materia, proinde nullas partes habet, sed cuilibet corporis parti tota inest indiuisibiliter: sed forma cõstituens compositum, & ipsum in specie collocans, & dans esse cunctis illius partibus, necesse est ut ad diuisionem corporis diuidatur: sicut enim albedo non est per se quanta, neq; diuidua, sed fit quanta, ac diuidua per accidens ratione materię, in qua inest, ut ait Arist. in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informante dicendum est, nam eadem in omnibus ratio uiget, pars .n. informans unam corporis partem non informat aliam: & quisquis illa omnia bene consideret, quę a latinis dicuntur ad probandum animam esse in qualibet parte totam, manifestã in eorum dictis ambiguitatem animaduertet; de ipsa nanque animę substantia uerum est id, quod dicunt: sicut .n. tota, & integra est albedinis essentia in parte parietis, nec minus, quam in toto pariete; ita in singula uiuẽtis parte inest essentia animæ integra, non tamen tota secundùm quantitatem, quam per accidens adepta est ex coniunctione cum corpore: quemadmodum ẽt albedo in qualibet parietis parte etsi tota inest secundùm essentiam, non tamen inest tota secundùm suam extensionem, & quantitatem; nã illa, quæ in alia parte parietis inest, in hac parte non inest: hanc Arist. sententiam

Argumentum ex contex 73 li. de Cælo.

fuisse manifestum est in contex. 73. lib. de Cęlo, ubi dicit nullum diuisibile esse posse in aliquo indiuisibili, quare neq; indiuisibile in aliquo diuisibili toto, nempe idem numero indiuisibile, sed nõ diuersa numero, ut diuersa sunt puncta in linea, quę ab aduersarijs considerantur; etenim, ut modò dicebamus, materiæ, & formę informantis coniunctio hoc necessariò efficit, ut una ad alterius extensionem extendatur. Sed clarissima est Arist. sententia in con-

Argumentum ex lib. 8. Physicorũ contex. 78.

tex. 78. octaui physicorum ubi ad ostendendũ primum motorem non esse formam materialem, sed abiunctam a materia, hoc fundamentum statuit, quod forma materialis diuiditur ad diuisionem materiæ, ita ut in parte materię sit pars formæ, non forma tota; ex quo ita constituto fundamento faciens diuisionem formę ex diuisione magnitudinis, in qua est, ostendit nullam formam materialem posse mouere perpetuò: at si fieri posset ut aliqua forma materiam informans singulis materiæ partibus indiuisibiliter inesset, & in singulis tota, illud Aristotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduersarius aliquis posset primum motorem esse formam materialem, nõ tamen extensam ad materię extensionem, proinde nullam eius fieri partitionem posse, quia in singula parte est tota. Aliqui tamen sunt, qui licèt hac in re sen-

Responsio aliquorum.

tentiam nostram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduersus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Arist. ibi dica, si forma materialis tanto tempore mouere potest, eius dimidium minore tempore mouebit, præsupponit talem esse illam formam materialẽ, quæ in parte materię separata ab alijs partibus seruetur aliquandiu; dicere nanque non possumus dimidium illius formæ mouere tãto tempore, nisi statuamus illam in partibus a toto separatis adhuc seruari; Thomas autem diceret animam perfectiorum animalium non esse eiusmodi, sed esse talẽ, quę in toto tantùm inesse possit, in partibus autem separatis minimè seruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduersus Thomam. Sed hæc eorum consi-

Responsionis confutatio.

deratio mihi probari nullo modo potest: quia si admittatur, similiter ratio illa Arist. corruit, & nullam prorsus uim habet ad demonstrandam primi motoris abiunctionem a materia; aduersarius .n. dicere posset primum motorem esse quidem formam materialem, sed talem, quæ in partibus separatis non seruetur, qualis est anima perfectiorum animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Arist. declarandam esse optimum; quoniam Arist. consideratio eo in loco est uniuersalis, & abstracta ab hoc formarum materialium discrimine, quòd aliæ seruentur, aliæ non seruentur in partibus a toto separatis: sed mentalem tantùm diuisionem ibi Arist. facit, statuens hanc esse cõem conditionem, ac legẽ omnium formarum materialium, tam substãtialium, quam accidentalium, ut in tota materia sit forma tota, in parte autem materiæ sit pars formæ; hoc enim tanquam certum constituens argumentatur a partitione mentali tũ magnitudinis, tum formæ in ea existentis, nõ a diuisione reali, quam fieri posse statuat; sic .n. ratio nullius momenti fuisset, quemadmodũ etiam prędicto fundamento de formarum extensione non constituto nullam porsus haberet efficacitatem. Id aũt, quod multos in errorem traxit, fuit, qm̃ aliud est formam inesse in cunctis partibus corporis, aliud est eam remanere in ijsdem separatis a toto; nam in omnibus partibus inesse est cõe omni formæ informanti materiam, at in singulis remanere post earum separationem non omnibus competit, uiuentibus .n. uel nullo modo competit, uel imper-

imperfectè; & in his licèt realem diuisionem in partes cũ formę conseruatione facere nequeamus, mentalem tamen possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentiæ motricis, ut ibi considerat Arist. nam potentiæ imminutionẽ sumere aliunde non potest, quàm ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipuè respicit; non enim de ipsa tantum vi motrice probare ibi vult Arist. abiunctionẽ à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione, quæ fit necessariò cum partitione magnitudinis, si est magnitudine tanquam informans; & hanc ipsius partitionem necessariò insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem simile quiddam notare apud Arist. possumus in contex. vigesimo secundi libri de anima, vbi probare volens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumentum ab animalibus insectis, quorũ partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nã certum est Arist. non de solis animalibus insectis id ostendere velle, sed de omnibus nullo excepto; tamen argumentum, quo utitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatis nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantùm diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostendit idem esse dicendum in alijs perfectioribus: quod siquis contendere vellet id non esse uerum, nisi ubi post partium separationem omnes animæ partes in singula remanere cernuntur, illa Arist. contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de alijs. Sic igitur patet validissimum inde argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Bacconius in tertio sententiarum distinctione 18. articulo tertio locum illum expendens veritatem sub nube inspexisse videtur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Arist. esse efficax secundùm propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundùm propriã considerationem animæ intellectiuæ; est enim propositio vniuersalis in naturali philosophia, omnem formam dantem esse materiæ extendi ad materię extensionem, sed hæc non est vera de anima intellectiua. Sed rectius philosophatus esset, si dixisset validum esse argumentum secundùm cõsiderationem vniuersalem, & mente abiunctam a diuisione reali, illudq; in omnibus nullo excepto locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic inualidum redderetur propterea quòd neq; de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitas, quum hæc facta reali diuisione in magnitudinis partibus non seruetur. Quod autem *Io. Bacconius.* lapsus sit Bacconius in intelligẽda vi argumentationis Arist. patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est prorsus inefficax: nam aduersarius diceret partitionem illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quæ dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis diuidi tñ non potest, quoniam ad extensionẽ magnitudinis extensa nõ est; quamobrem non probaret Arist. primum motorem à materia abiunctum esse: itaque si ratio illa Arist. valida esse debet, eo modo, quẽ diximus, intelligenda est; sic enim est validissima, nempe eo fundamento constituto, quòd omnis forma informans materiam extensa est ad materiæ extensionem. Præterea ad mentem Arist. declarandam sumitur argumentum etiam ex contex. 9. secundi libri de anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam, vt se habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes secundùm extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam verò animam in toto animali. *Arg. ex contex. 9 secũdi lib. de anima.*

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XII.

REstat vt argumẽta pro Thoma, & alijs adducta soluantur. Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum & ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiam oppugnare; videtur enim rationi consentaneum vt forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo insit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota inest. non debet similiter cuique parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quòd alio modo se habet ad totum, & ad partes, ostendere nititur eam eodem modo inesse toti, & cuilibet parti, nẽpe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipsomet Thoma iacto consonum esse non videtur. Sed diligentius argumentum hoc considerando dicimus animã ad corpus referri duobus modis; uno modo vt eius formam, & actum primum, à quo in specie constituitur; altero modo vt corpore à se informato utentem tanquam instrumento ad operandum, & vt ei tribuentem actum secundùm: priore igitur modo dicimus animam eodem modo se habere ad totum, & ad partes, quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed verã esse secundo modo: anima.n. quatenus vtens non eodem modo se habet ad partes singulas, quo se habet ad totum; in toto enim habet omnia organa necessaria, in singulo autem membro *Ad prim.* *Anima ad corpus refertur duobus modis.*

bro

bro non omnia: sed quum his duobus officijs anima fungatur in corpore, tum informandi, tum vtendi, dicimus extensionem animæ sequi primum solùm officium, non secundum, quia necesse est omnem formam informãtem totum, & partes extensam esse ad extensionem materiæ, licèt diuersis modis utatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam esse minorem, anima enim hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum; si verò ratione vsus, & operationum, negandam esse maiorem, quia etiamsi aliter se habeat ad totum, & ad partes ratione vsus, tamen dummodò eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensa, & ad corporis diuisionem diuidua: quare argumentum Thomę prorsus inefficax, & fallax est. *Ad secũda* Ad secundum dicimus propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam cæteris paribus; non est enim comparandus leo cum boue, qui specie differunt, quia sic etiam dicere possem paruum ignem magis calfacere, quam magnum aerem, neque tamen sequitur formas horum elementorum non esse extensas: neque comparandus est paruus homo, qui sit sanus, & validus, cum magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturam, vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno; sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quam in minori eiusdem speciei, & cæteris omnibus paribus existentibus. *Ad tertiũ.* Ad tertium *Ad quartũ* sumptum a manu abscissa iam respondimus, dum aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus. Postremum verò, quod sumitur a similitudine puncti in linea, vanum prorsus est, quia neganda est similitudo; non est enim ita punctum in omnibus partibus lineę, vt est anima in toto viuente corpore: punctum enim non est in partibus lineæ actu, sed potestate, neque dat esse ipsi lineę; anima verò dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, immò est actus ipsius: ideo si punctum est in linea indiuisibiliter, non oportet animam esse in corpore indiuisibiliter, sed potius oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus una & eadem numero esse dicitur, punctum verò non idem numero est in omnibus lineæ partibus, sed plura, & infinita; quare non est idonea comparatio.

An anima secundùm omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententię & argumenta. Cap. XIII.

Vperest huius nostræ disputationis tertia pars, in qua cõsiderandũ est an anima vt totum quoddã (ut latini uocãt) potestatiuum, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est an in singula parte corporis habeat oẽs suas facultates simul iunctas, an potius in singula parte unam tãtùm habeat facultatem, uel plures, non tamen omnes, ita ut potentia uisiua sit in oculo, non in manu, neq; in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Aristo. tũ antiquiores, tum recentiores, nam vtraq; pars sectatores habuit: alij nanq; dixerunt in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alij verò hoc negarunt. *Prima opinio* Hanc posteriorem sententiam sequutus est Alber. quum. n. putauerit animam secundùm suam essentiam non esse in oĩbus corporis partibus, sed in una tantùm pręcipua, necesse est vt dicat trãsmitti ab ea ad aliqua membra varias facultates, per quas membra inter se distinguantur, ut uisiuam ad oculos, olfactiuã ad nares, & sic de reliquis, proinde nõ simul esse oẽs in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuisse Ioannes Grammaticus in interpretatione context. 22. lib. de anima, non quidem quòd semper facultates diuersę diuersas corporis partes obtineant, sed quòd non omnes simul iunctę sint in qualibet parte; vt si dicamus esse in lingua facultatẽ gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatẽ nutritiuam, at non facultatem uisiuam. *Primũ argumentum.* Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare nisi sunt, ea tamen omnia ad huius unius argumenti uim redigũtur; natura nihil frustra facit, ergo ubi nõ põt fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse põt, nam facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, ubi fieri operatio non põt: ꝗ aũt nõ in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint, per se manifestũ est, neq;. n. in manu, neq; in pede sit visio. *Secundũ argumentũ.* Sed ex ipsis quoq; organis idem ostenditur: quum. n. cuilibet facultati sint necessaria propria organa cuiq; assignata a natura, sine quibus operari non põt, organa aũt nõ possint simul esse omnia in eadem corporis parte, nõ possunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoq; instrumẽtis argumentantur: ubi. n. non inest instrumentum cuiq; facultati necessarium ad operandũ, ibi neq; facultas ipsa statuenda est; quoniam igitur in pede non est oculus, dicendum est potẽtiam uisiuam in pede non esse: quemadmodũ & è conuerso ubi facultas non inest, ibi fru-

stra instrumẽtum poneretur;nam in pede frustra esset oculus, quum ibi facultas visiua non insit;ideo natura non dedit oculũ pedi,quia nihil unquam frustra facit. Confirmant testimonio Arist.in 2.lib.de Cœlo contex.quinquagesimo,vbi dicit: si natura dedisset astris facultatẽ ambulandi,seu progrediendi, vtiq; dedisset eis ẽt instrumentum talis motus; significans non posse in astris esse hanc facultatem,quia ibi esset frustra.Similiter in 3.lib.de anima context. 44.inquit:si stirpes haberẽt facultatẽ loco motricem, instrumenta quoq; talis motus haberent,at instrumenta non habent, ergo neq; facultatem:quare apud Aristo.efficax semper est argumentum hoc, non est ibi instrumentũ talis operationis,ergo neq; facultas operandi ibi inest. Ex altera parte illis,qui dicunt in singula corporis parte esse oẽs animæ facultates, argumenta non desunt. Primùm quidem vtuntur argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte inest ipsa animæ substãtia, ergo in qualibet sunt oẽs facultates: vel .n. facultates sunt idem cum aiæ essentia,vel sunt qualitates eam insequentes; si idẽ, omnino necessariũ est vt vbi est aia, ibi sint oẽs facultates; si verò sũt qualitates essentiã animę consequentes,similiter oportet aiam;in qualibet parte corporis esse his omnibus prędiťam; quemadmodum necesse est vbicunq; est sol, ibi esse lumen, quod eum consequitur;& vbicunq; est homo,ibi essẽ risibilitatẽ: neq; eadẽ est rõ de facultatibus, ac de organis;nam facultates,quum sint incorporeę, possunt in qualibet parte simul omnes existere; organa verò corporea simul existere nequeunt,quia non datur penetratio corporũ, sed necessariò disiuncta sunt. Confirmat̃ hæc sententia testimonio Arist.in contex.22.lib.de anima,vbi argumento sumpto ab aialibus insectis ostendit facultates animæ non distingui loco,sed in singula corporis parte inesse oẽs;& quum ibi multas nominet,nempe motricem, sensibilem,phantasiam, & appetitum, vult vt idem de oĩbus intelligamus,qm̃ ea demonstratio non debet esse particularis, nam statim in contex.21. inquit dubium esse de facultate speculatiua,sed postea in 22.subiungit uerum esse de cęteris omnibus id,quod prius dixerat, eas locis separatas non esse, sed sola rõne separabiles. Eadem est Alexandri sententia in c. vltimo 1.lib.de anima,ut ibi legere possumus. Eandem sequitur Simplicius in context.19. & 22. libri de anima,vbi quum eam Arist. attribuat, aduersus ipsam facit hanc obiectionem: sensus externi loco distincti sunt,nam facultas uisiua non est in oĩbus partibus corporis, sed solùm in oculis,sic olfactiua in solis naribus, sic auditiua in solis auribus, ergo hę facultates locis disiunctæ sunt: sed soluens inquit nil aliud per hoc probari, quam instrumenta corporea locis distincta esse,at non facultates; etenim hæ in qualibet corporis parte insunt oẽs,quoniam in qualibet parte est anima. Themistius quoq; tum in calce 1.lib.de anima, tùm in cõtex.23. clarè dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore sunt,esse ẽt in qualibet parte; sed sola earum organa esse locis distincta, quia sunt corporea,nec datur corporum penetratio. Habemus etiam de Arist. sententia testimonium Ioannis Grammatici, qui in contex.22. lib. de anima fatetur Arist. existimasse omnes animę facultates esse simul iunctas in qualibet corporis parte,licèt ipse ĩ hoc ab Arist.dissẽtiat,& cõtrariã opinionẽ sequat̃, sicut antea dicebamus.

Secundã opinio. *Primũ argumentũ.* *Secundũ argumentũ.* *Alexãder. Simplicius.* *Themistius* *Ioannes Gramma.*

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. XIIII.

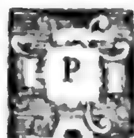
IN hac difficultate ego sententiã mediam sequendam esse arbitror, per quam videntur duæ prædictę contrarię opiniones, & argumentationes modo aliquo inter se conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte oẽs aliqua ratione inesse,aliqua ẽt rõne non inesse:quum.n. iã dixerimus eas esse qualitates manãtes quidẽ ab aia ut a principio,& origine, sed in corpore animato receptas ut in subiecto; dicendum vr̃ oẽs in qualibet corporis parte inesse secũdùm originem sed non secundùm subiectum, ita ut per hanc distinctionem, originaliter, & subiectiuè(sic enim nobis in præsentia more latinorũ loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur;nam uisiua facultas est in solo oculo ut in subiecto, sed originaliter est etiam in pede, etenim in pede est anima,quam illa facultas insequitur,ita ut recipeset pes facultatem uisiuam, si haberet oculum. Sententia hæc ex ipsa rei cõsideratione fit manifesta, & per eã prędicta cõtraria argumenta ad rectum sensum,& ad conciliationem rediguntur: nam si anima suapte natura omnes operationes edere apta est, necesse est ut ubi est essentia animæ ibi sit ẽt hæc aptitudo,quæ ab ea emanat,& potentia seu facultas appellatur; & in hoc sensu posterioris sectæ argumentum efficax est.Sed qm̃ facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autẽ in materia recipitur,nisi ad id recipiẽdum idonea, non recipitur in qualibet corporis parte facultas uisiua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta est,sed solus oculus; & hac ratione argumentum prioris sectæ ualidum est, neque nos ad hanc nostram sententiam comprobandam alijs argumentis uti uolumus,q̃ illismet,quibus alij contrarias illas opiniones tutati sunt; patet enim utranque eorum sententiam aliqua ex parte veram esse, sed quoniam ipsi hanc distinctionem non animaduerterũt, ideo discordes in suo certamine perstiterunt. Huic etiam nostrę sententiæ attestantur verba Ioannis Gandauensis in sua quæstione, dubius

Omnes facultates in singula parte insunt originaliter, at non subiectiuè. *Ioãnes Gandauensis.*

dubius enim est vt.. duarum contrariarũ opinionum verior sit; & ait vtramlibet defendi posse, & veriorem quidem sibi videri illã, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates inesse, sed alteram esse apparentiorẽ: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantùm videtur esse facultas, vbi fit operatio; quocirca hæc quoque sententia defendi sine absurditate potest: itaque vidit vir ille sub nube ipsam rei veritatem, sed eã quam diximus distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animę rationalis, quas alibi declarauimus, manifestior res esse videtur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbique suas facultates; sed quia nõ potest operari non operante phantasia, ideo ibi videtur intellectio fieri, ubi fit imaginatio; proinde si in pede inesset phantasiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri uideretur. Sed huius nostræ sententię ueritas clarior fiet, si omnia ab alijs adducta argumenta diligentius expendamus, & quãtum roboris habeant consideremus.

Contrariorum argumentorum solutio. *Cap. XV.*

Ad primũ primæ sectæ

Rioris sectæ argumentum erat: si in qualibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra quia frustra est facultas, cuius non põt esse operatio: ad hoc dicimus totũ esse concedendum si intelligant subiectiuè, hoc.n. tantùm eo argumento ostenditur; si uerò originaliter, negamus consequens: ad probationẽ autem dicimus necessarium fuisse ut, ubi est aĩa, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non põt animę essentia non esse fons omnium facultatum suarum; ut autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur quum.n. organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur aĩæ substantia, quę in toto corpore est, quęlibet facultas emanat; recipitur tñ quælibet in una tantùm parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus: illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare uidentur, quòd partes animalis sumunt tanquã plura animalia, quum tñ omnes sint unum tãtùm animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dummodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Siquis uerò objiciat cœcum ab ortu, in quo facultas uisiua frustra esse uidetur; dicendum est nõ posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturã nihil frustra facere, intelligendum est de effectibus uniuersalibus oĩbus nullo excepto, de particularibus uerò non quidẽ omnibus, sed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter consiliũ naturæ eueniunt, cuiusmodi sunt oculi ad uidendum inepti. Vel dicamus id de omnibus uniuersè uerum esse, si intelligatur secundùm intentionem, & cõsilium naturę; quicquid.n. à natura fit secundùm eius consilium, & intentionem, id nunquam potest esse frustra. Ad uerba autem Aristot. facile est respondere; utique.n. frustra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quũ nulla in Cęlo pars sit, in qua recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla est ipsius corporis pars, in qua sit frustra facultas uisiua; quia, quum in omnibus corporis partibus insit sat est, si in ea saltem parte, quę oculus dicitur, recipiatur; sed si in pede quoq; esset oculus, ibi quoq; fieret uisio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas uisiua; quia sat est, si in oculo, qui capite est, recipiatur. Cõtrariæ quoq; sectæ argumentum nil aliud probat, nisi in qualibet parte esse facultates oẽs originaliter, sed non probat inesse subiectiuè: quia sicut secundùm Arist. omnes operationes toti uiuenti corpori ut subiecto attribuendæ sunt, non aĩæ; nisi ut principio; sic etiam facultates sunt animæ ut principij, & originis, sed non ut subiecti recipientis. Hoc significauit Arist. in contex. nono secundi libri de anima dicens facultatẽ uisiuam esse ut formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab alijs membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur dari modũ oportet, quo in alijs partibus facultas uisiua non insit: quare dicendum est eam in alijs nõ inesse subiectiuè, sed solùm originaliter. Quod uerò in contex. 20. secundi libri de aĩa Arist. dixit de animalibus insectis, id sano modo intelligendum est: non.n. dixisset in vtraq; parte lacertæ diuisæ seruari potentiam uisiuam ut in subiecto, quum nõ sit in utraque oculus; sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiuè in toto corpore, satis habuit argumentum sumere ad probandum de omnibus, ut inde colligeremus omnes in omnibus partibus esse ratione animæ, à qua originẽ ducunt, etsi non ratione subiecti corporis; nã per se manifestum est plures facultates simul esse posse in eadẽ corporis parte etiam ut in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamẽ eam in omnibus partibus esse originaliter ratione ipsius animæ, ex ijs, quæ diximus, manifestum est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicij, & Themistij dicta, quæ antea retulimus, quod quidem alijs considerandum relinquimus: satis enim a nobis est, per eam, quam attulimus, distinctionem omnia aliorum dicta ad uerum sensum trahi posse, & omnes aliorum opiniones conciliari.

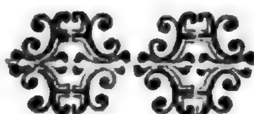
Quomodo in natura sit aliquid frustra.

Ad secũdũ

Ad primũ secunda sectæ.

Ad secũdũ

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur. Cap. I.

QVam difficile, atq; arduum sit accretionis naturam penetrare, & modum, quo viuentia corpora augētur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorum, qui de hac re scripserunt, testimonia confirmāt: nam, vt nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus a se editis libris diligētissimè, & optimè de accretione disputauit, non solùm se in eius cognitione nō acquiescere, palàm, & ingenuè confessus est, sed etiam asseuerare ausus nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse plenè satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem, atq; iudicium plurimi facio, exemplo, & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem esse hanc diputationem existimaui, quod pusillanimi, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciam suscipere constitui, quòd me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectā eius declarationem polliceri me posse confiderem, quod quidem arrogantiam fortasse, ac temeritatem præseferret: sed vt in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta esse videbitur, accipiens niterer quantum per me fieri possit propè ad veritatem accedere, ac, si ipsam non prorsus attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortassis etiam iuuare hac mea disputatione possem. Scribam igitur, & quæ fuerit hac in re Aristotelis sententia, & quid sentiendum sit, quanta potero diligentia perscrutabor. Vt autem ad ea, quæ obscura, & abscondita nobis sunt, inuestiganda a notioribus progrediamur, prius quędam ab omnibus concessa, & cognita de accretione tanquam discendorum fundamenta constituam, ut & illa, quæ nota sunt, ab illis, quę in controuersia sūt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorum inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia ut quam accretionem in pręsentia consideremus intelligatur, sciendum est ex Auerroe in primo libro de Cœlo commentario vigesimosecundo, accretionem tribus modis sumi: quandoque enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, ut quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionē aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appositione maiorem fieri dicimus: quandoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & sic imminui per condensationem absq; alicuius particulæ subtractione; quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior redditur, quoniam aer est rarior aqua, & quando aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aere: tertio modo, qui maximè omnium proprius est, sumitur accretio pro viuentium tantummodo corporum incremento, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ętatem, ac debitam sibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione alijs dimissis est nobis proposita disputatio, & hanc ut ab alijs separaret Aristoteles in primo libro de ortu & interitu, tres conditiones in ea postulari dixit; vna est, vt ex aliqua extrinsecus accedente materia res maior fiat; secunda, ut id, quod augetur, idem numero maneat postquam auctum est, quod ante accretionem fuit; tertia demum ut non modò totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duæ posteriores conditiones non competunt, nam neq; idem numero manet fabarum aceruus, neque partes illius omnes creuerunt, quia singulis grauis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta, &

Accretio triplex est.

Tres conditiones veræ accretionis

Qualis sit accretio ignis.

cta, & tota quidem aqua aucta est, sed singulæ eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis continuè nanque alius, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem cōditionem excluditur secundus modus; nam in mutatione aquæ in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus adueniente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prædita est: nam & planta, & animal idem numero seruatur per totam vitam, vt manifestum est; & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet viuens augetur, & demum non solùm toti, sed etiā cuilibet parti fit quantitatis additio: ratio autē cur hæ omnes conditiones coniunctim in viuentium accretione reperiantur, est, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinsecus apposito, sed introrsum recepto; hincenim fit ut ad omnes partes augendas per totū viuentis corpus distribuatur, nec solum totum maius fieri dicatur, verùm etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in sequentibus declarabuntur.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. II.

Est præterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in viuentibus hæc vera accretio fiat; nam Aristoteles in quinto physicę auscultationis accretionem ab alijs mutationibus seiunxit ratione terminorum, qui ex diuersis categorijs sumuntur; generatio enim & interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locū, at ipsa accretio, & imminutio est de quantitate in quantitatē: est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est a forma fluente, quæ est ipsa motus essentia, vt nos in tertij physicorum interpretatione demonstrauimus: attamen accretio fieri non potest sine multiplici omniū aliarum mutationum concursu, vnde magna difficultas hac in re oritur; quum enim absque multis, ac diuersis mutationibus fieri accretio nequeat difficile est cognoscere in quanam ex eis sit accretionis natura constituta: sunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes considerandę, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentū ad augendas omnes corporis partes perueniat, postquam intra est receptum: hoc autem consideremus in animalium perfectorū accretione, quæ nobis familiarior, atque euidentior est; poterit enim quisque & omnibus animalibus, & stirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum est in primis cibum in ore sumi, ac, si durus fuerit, conteri dentibus, quæ cōtritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, nisi prius liquaretur; liquari autem vel non posset, vel ægrè posset, nisi prius esset in ore cōtritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum necessariò motus ille localis; in uentriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secundùm substantiā mutatur in succum, qui à Gręcis χυλὸς dicitur; quare in uentriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus, generatio quidem succi, interitus uero panis, uini, & aliorum cibariorum: deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per uenas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secūdùm substantiam mutatur, uertiturque in sanguinē; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis: postea loco mouetur sanguis, dum per uenas ad omnia membra transmittitur, & ex uenis per minutissimos poros penetrat membrorum partes solidiores: nam omnes homogeneæ partes, ut caro, os, neruus, minutissimis poris refertæ sunt, & instar spongiæ sanguinem a uenis exugunt, ita ut pori sanguine impleantur; fit autē ibi tertia & ultima concoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similem conuertitur, ut in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autē carnis, & aliarum partium; ob id solet sanguis appellari vltimum alimentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, ut iam potestatē proximam habeat ut in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui sanguini proportione respondeat, intelligatur: in hac autem postrema mutatione, qua ultimū alimentum uertitur in substantiam, constituta est nutritionis natura, est enim nutritio reparatio substantiæ, quæ continuè resoluitur à calore naturali, per substantię similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in alijs partibus est, consumitur a continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem usque uitæ incessanter perseuerat; animata enim nutriuntur donec viuunt, vt Aristoteles dixit in primo libro de ortu & interitu, & in

Essentia motus est forma fluens.

Nutritio quid.

in secundo de anima, & quando nutriri amplius nequeunt, necessariò moriuntur: sed in prima ætate non solùm nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis est vehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quàm consumptum fuerit, vnde viuens redditur maius, quia plus materiæ per nutritionem adipiscitur, quam per actionem caloris naturalis amiserit: propterea ita coniuncta est cũ accretione nutritio, vt accretionis naturã declaraturis necessarium omnino sit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat cum diligentia cõsiderare: ob id in hac nostra contemplatione nos non minus nutritionis, quàm accretionis naturã, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones veræ accretionis ab Aristotele propositæ sint, in iisque omnibus magna insit difficultas, de singulis ordinatim differendum.

Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. III.

PRimo loco difficultas oritur de adeptione maioris quãtitatis ex alimento extrinsecus assumpto: nam per illa, quæ hactenus dicta sunt, non apparet quomodo corpora augeãtur: quia licèt omnes pori sint noua carne repleti, & nouo osse, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens est factum maius; potest enim fortasse caro dici maior, quia plus carnis ibi est, quàm prius, sed non occupat maiorem locum, immò eundem, quem prius occupabat, proinde nõ acquirit maiores dimensiones; sicuti vas quando est aqua impletum, non est factum maius, quam erat prius, quàm aqua impleretur; sic etiam spongia si impleatur aqua, nõ fit maior, neque locum mutat: attamen Arist. in contex. 25. primi de Generatione apertè dixit, id, quod augetur, locum mutare, eo ꝙ maiorẽ quantitatem acquirit, proinde necesse est ut trãseat ad maiorem locum: oportet igitur post nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius. Hac in re duæ opiniones existunt. *Prior sententia.* Vna communior est, & eam plurimi sequuntur, qui dicunt per membri extensionem fieri adeptionem maioris quantitatis tum in ipso membro, tum in toto viuente corpore; veluti si spongia manu constricta postea dimittatur, dimissa enim extenditur, & maiorem occupat locum: sic igitur caro, quando omnes eius pori sunt repleti alia noua carne ex sanguine genita, extenditur, & rarefit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes similares partes: ad extensionem autem partium omnium similarium crescit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc sententiam significare visus est Arist. in prædicto contex. 25. quando dixit illa, quæ augentur, mutare locum, sicut ea, quæ extenduntur. *Posterior sententia.* Altera sententia fuit nonnullorum, qui negarunt hãc extensionem accretioni necessariam esse, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulsum, quàm per extensionem; vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in vnguibus fieri videmus. *Primũ argumentum.* Ad hoc probandum, & extensionem reprobãdam, tali argumento vsi sunt: contrariorũ contrariæ sunt conditiones, accretio, atque imminutio sunt contrarij motus, ergo debent contrarijs modis fieri; itaque si accretio fieret per extensionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extensioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionẽ fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum est, ergo neque accretio fit per extẽsionem. *Secundũ argumentũ.* Præterea nullum connatum, & vniforme a seipso moueri potest, ut ait Aristot. in contex. 30. octaui physicorum; at caro est corpus uniforme, & homogeneum; ergo non potest a seipsa moueri; non potest ergo extendi, quia si extenderetur, a seipsa extenderetur, & ita a se moueretur, quod ibi Arist. negat.

Opinio vera, & eius comprobatio. Cap. IIII.

ARbitror ego veram esse priorem opinionẽ, quam complures sequuntur, & extensionem accretioni penitus necessariam esse, pulsum uero nequaquam, *Posterioris sententiæ cõfutatio.* immo nullo modo fieri posse: nam ungues ita crescunt per pulsum, dum una pars aliam pellit, sed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad unam tantùm partem mouentur; illa uerò quæ augentur, ad omnes simul partes; præterea alimentum, seu excrementum illud, quod per ungues expellitur, nõ penetrat omnes unguium partes, sed uni tantùm parti apponitur, proinde est mera appositio terrei excrementi, quod per unguẽ emittitur pulsione facta unius partis ab alia, quare illa non potest uocari accretio: at in uera uiuẽtis accretione certum est partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus secundùm omnes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in unguibus fit; hoc enim dicere est dicere unam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuò impedirent ne ulla pulsio fieret; siquidem fit pulsio, quãdo in una tantùm

tantùm parte fit additio materię pellentis, quę propinquam partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, a qua ipsa pellitur, quo fit vt impulsu omnes partes ad eandem positionis differētiam tendant, sicuti videmus in vnguibus; sed non ita fit in eo, quod verè augetur, hoc etenim mouetur ad omnes simul differentias positionis. Præterea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factā tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere semper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulsionem accretio non fit, nisi pulsionis nomine idē intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari nō possumus, quo totum membrū augeatur, & cum maioris quātitatis adeptione maiorem locum occupet, nisi vt spongia prius manu cōstricta, postea dimissa extenditur, & rarefit: ideo non est ignorandū in viuente crescente poros propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore naturali factam, & propter extensionem, in adultis verò ex sola humidi consumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extensio fit; at in crescentibus, etiam si nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari.

Pori ob duas causas fiunt

Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt. Cap. V.

Ad primū.

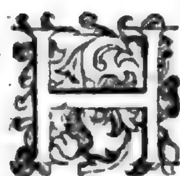
AD argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est respōdere. Prius quidē argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: si accretio per pulsionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulsioni contraria est attractio, & contrariorum contrariæ sunt conditiones: sed soluitur, quia nō omnes contrariorum conditiones debent esse contrariæ, sed aliquæ, & hinc fit vt locus argumentandi a contrario sit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem esse motus contrarios, ideoque oportere vt ea ratione, qua opponuntur, cōtrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur est motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio verò est motus a maiore quantitate ad minorem ex materiæ subtractione; hæ nanque sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Aristotele positæ, quas negare non possumus: at his positis sequitur necessariò eas nō posse opponi etiam in modo, sicut illi imaginantur, nempe vt accretio fiat per extensionem, imminutio verò per contractionē; hac enim contrarietate constituta tolleretur altera illa oppositio ratione materiæ accedentis, & recedentis, quam Arist. posuit, quia dicere contractionem est supponere eandem materiam seruatam, quæ prius extensa fuit; hę igitur duę contrarietates, vna per materiam additā, & ablatam, altera per extensionem, & contractionē, eiusmodi sunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna cōstituta non potest altera poni; quia si contrahitur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Aristoteles negat: quòd si materia in imminutione est sublata, vt asserere debemus, cuiusnam volumus fingere contractionem? certè si per subtractionem materiæ quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio nanque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materiæ: extensio autem est materiæ extensio, nec potest in uiuente considerari sine materia. Ad alterum argumentum dicimus eos male accipere verba Aristotelis in illo contex. trigesimo octaui physicorum: nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum, & vniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum nō posse ita à se moueri, vt vna pars alteram moueat, & sumit continuum propriè, & eius partes secundùm quantitatem considerat: quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, nō pertinet; non enim dicimus vnam carnis partem extendi ab alia parte carnis tanquam à mouente, hoc enim Aristoteles ibi negat; sed dicimus totam carnē extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnis partem: quòd si omissa eius loci cōsideratione ita argumentari velint, corpus homogeneum extendi a se non potest, quia sic à seipso moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse mouere seipsum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipso moueri, vt ibi Aristoteles considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenei, & organici; hoc enim præter formam mistionis habet animam informantem, a qua tanquam a mouente fit motus ille extensionis: homogeneum verò inanimatum habet solam formam elementi, vel solam formam mistionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia à se moueri dicuntur; nam omne anima præditum potest moueri a seipso, idest ab anima; quare etiā caro, si habet animam, ab illa tanquam mouente extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Imminutio quid sit.

Ad secūdū Declaratio Contex. 30. octaui Phy

Solutio

Solutio quæstionis cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

HÆc, quę de extensione diximus, maximè confirmantur ex eorũ consideratione, quæ in viuentibus contingere cernuntur, propterea quòd facile est eorũ rationem adducere, dũ asserimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim viuentia non semper augeri, sed ad aliquod vsque tẽpus vt homo augetur ad ætatem vsque adoloscentiæ, postea verò augeri desinit; quod idem in cęteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: attamen videretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuuene calor naturalis validissimus est; potest igitur, & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem mẽbrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem causa debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quàm puer: est igitur cognoscenda causa cur in adultis accretio cesset. Possemus ad hanc quęstionem respondere adducendo causam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionẽ dedit, vt possent ad debitam sibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim viuentia omnia nascuntur admodum paruula, nec possunt in initio sui ortus habere quantitatem sibi conuenientem, propterea quòd anima plantarum, & animalium semina necesse est multò minora esse ipso animali, vel planta generante; ideo tam animal, quàm planta in principio suæ generationis habet necessariò paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius viuẽtis perfecta; in animalibus verò, quæ vtero geruntur, manifestum est fęminam non posse fœtum sibi æqualem gestare vtero, sed longè minorẽ: quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potissimè verò illam pręcipuam, quę est aliud sibi simile generare; ideo necessaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatẽ peruenire possent, & idonea reddi ad aliud simile generandum: hæc est accretionis causa finalis, ex qua sumi potest ratio cur uiuentia, quando conuenientem sibi quantitatem sunt assequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil frustra facit, sed omnia quæ agit, propter finẽ agit: quoniam igitur accretionem viuẽtibus dedit propter assequutionem perfectæ quantitatis, necesse est vt hac acquisita cesset accretio, quia non amplius necessaria acquisito fine. Sed in hac causa finali non videtur animus acquiescere, nisi alia quoque huius effectus causa reddatur, quoniam natura aliquem sibi finem proponens dirigit etiam aliqua certa media ad illius finis assequutionẽ; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoque negata esse, per quæ possit augeri; sin minus, augeretur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit, quocirca semper agit, nisi impediatur: quamobrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est vt huic agenti impotentiam, uel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius possit: hoc autem impedimentũ non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ uis nunquam debilitatur, ut asserit Aristoteles in contextu 65. primi libri de anima, dum ait [si senex acciperet oculum iuuenis uideret sicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, sed id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo ut instrumẽto anima utitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarij agentis, qui est calor naturalis; hic enim in iuuene ualidissimus est, nec minus aptus ad augendum, quàm in puero. Restat ut impedimentum sit in subiecto recipiente, ita ut quãdo corpus augeri amplius non potest, tunc desinat accretio, quoniã agens non agit nisi in subiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis non possit amplius augeri, est quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum crescit totum uiuentis corpus secundùm omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne uiuens in principio suæ generationis sit ualde humidum, & molle, & domabile, ossã quoque tenera sunt, & ad extensionem idonea; ætate autem procedente necesse est ut per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis semper exiccentur, & indurescant; ex continua enim humidi resolutione à calore omnes partes duriores, & solidiores redduntur, quod ipsa experiẽtia docet; humidiorem enim & molliorem esse experimur uituli carnem, quàm bouis, & bouis iuuenis, quàm bouis senis, & ossa quoque duriora in boue, quam in uitulo: quoniam itaque accretio per extensionem fit, necesse est ut tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, ut extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem necesse est propter continuam actionem caloris naturalis; quemadmodum diximus: posset quidem etiam in iuuene extendi caro, sed non fit accretio totius corporis, nisi ossa extendantur: huius autem signum habemus manifestissimum, quia sæpe contingit ut cessante accretione incipiant iuuenes fieri carnosiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate ualidus, ac uehemens est, & multum nutrimentum in substantiam conuertit, ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque

Causa finalis.

Rõ cur post adolescentiã cessat accretio sumitur ab ossibus.

neque ex carnis incremento membrum, uel corpus totum, propterea quòd ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem, & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impinguatio vocari accretio, quia non secundùm omnes dimensiones incrementũ fit, non enim secundùm longitudinem, secundùm quam absque ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest; pueros autem rarò impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione consumitur; sed cessante accretionẽ incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu, ad quẽ adolescentes, ac iuuenes procliues maximè sunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non potest: hinc fit vt animalia castrata pinguia fiant, & vt frequentius in virili ætate pingues fieri homines videamus, quam in adolescentia, & in iuuentute; nam in virili ætate liberiorem habent vsum rationis, & incipiunt abstinere a coitu; adolescentes verò immoderato vt plurimum vtuntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quam ratione. Ex his igitur colligimus duas simul ob causas cessare, in viuentibus accretionem, ob materiæ necessitatem, & propter finem, sicut in secundo posteriorum analyticorum in multis contingere Arist. dixit, vt tum propter materiæ necessitatem, tum propter finem fiant; finis enim & scopus naturæ est assequutio debitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquisito fine cessat accretio, quia non est amplius necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideo materiæ quoque necessitatẽ natura adiecit, & statuit materiam tunc ineptam esse ad accretionem recipiẽdam quando viuentia non egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

Cur aialia castrata pi guescant.

Duæ causæ cessationis accretionis materia necessitas, & finis.

In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap. VII.

Hactenus declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, vt ex alimento extrinsecus accedente uiuentia corpora augeantur: sequitur ut consideremus in quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mutationibus prædictis, an in aliqua earum tantummodò. Non defuere qui dixerint accretionem esse omnium dictarum mutationum congeriem: quam sententiam reprobat Marsilius in primo libro de Generatione quæstione decima, idque non iniuria, quoniam Aristoteles censuit accretionem esse speciem quandam motus ab alijs speciebus distinctam; quo fit ut neque ulla ex alijs speciebus neque earum congeries possit esse accretio, sed eius natura constituenda sit in aliqua particulari mutatione, quæ non sit alia ulla species motus, sed sit solùm accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, nõ modò accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariæ sunt: duæ nanque illę priores concoctiones non sunt necessariæ, nisi in animalibus, nimirum ut per eas præparetur alimentum ad postremam concoctionem, quę in membris fit, recipiendã; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, ut tandẽ sanguis in substantiam conuertatur, & ita uiuens augeatur: in plantis uerò non fit nisi postrema hęc tertia cõcoctio, qua alimentum uertitur in substãtiam, & huic proportione respondet conuersio, quæ in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum nulla præparatione indiget, quia plantæ ipsum a terra extrahunt iam præparatum, & aptum ut in substantiam conuertatur, ueluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extra genitum, ita ut non fieret in eis alia coctio, quam postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata; propterea quòd ultimum alimentũ, quod dissimile erat, redditur simile, dum uertitur in substantiam uiuentis corporis: absque hac igitur assimilatione accretio fieri nunquã potest, fieri tamen potest sine alijs præcedentibus mutationibus, ut in plantis manifestum est, quare illæ omnes absque dubio ipsi accretionis naturæ extraneæ sunt. Duæ mutationes remanent in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in ijs tota huiusce rei difficultas posita est: una est hæc modò dicta assimilatio, quæ est ultimi alimenti in substantiã conuersio; altera uerò est postrema illa extensio, qua diximus totum uiuentis corpus maiorem acquirere quantitatem proinde, & maiorem locum: quum igitur in harum utralibet accretionis natura constitui posse uideatur, duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & utraque sectatores habuit. Marsilium in sua quæstione prædicta priorem partem accepit, asserit enim nil aliud esse accretionem, quam generationem partis substantiæ maioris parte consumpta; & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quòd nutritio solam substantiam respicit ut restaurandam, accretio uerò quantitatem; subiecto tamen idem sunt, vt Aristoteles dixit in primo libro de generatione, quoniam eadem mutatio est & nutritio, & accretio, nutritio quidẽ quatenus est generatio substantiæ ad ipsum viuens restaurandum, accretio autem quatenus generatur pars substantiæ maior parte consumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem esse, distinguit tamẽ in hoc accretionem à generatione, quod gene-

Aliquorũ opinio. Cõfutatio.

In plantis una tãtùm cõcoctio fit.

Opinio Marsilij.

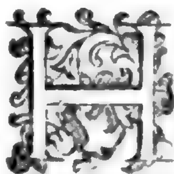
generatio propriè dicitur quando aliquid per se existens generatur, accretio verò quando alteri aggeneratur: quo fit vt accretio sit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia est generatio partis quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marsilius formaliter accretionem esse; & hanc sententiam probat duobus argumentis. Primò sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex vltimo alimento facta est conuersio partes consumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsamet accretio. Secundo ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis alijs omnibus accretio existit, & qua non existente non existit, est ipsamet accretio; atqui generatio partium maiorum est huiusmodi, ea nanq; existente augetur viuens, non existente autem non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vrgetur: Primùm enim censuit Aristoteles in accretione non solùm partes, sed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre est in contex. 38. primi libri de ortu & interitu, immò vera accretio præcipuè totum respicit, nō partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius; nam poris sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas cōuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit membrum, neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & alijs omnibus seclusis non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, vt dixit Aristoteles in contex. [illegible]esimo quinto primi de Generatione; at per solam aggenerationē maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio nō est formaliter accretio. Patet etiam cuilibet diligenter consideranti nullam esse differentiam inter accretionem, & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri; & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorē esse parte consumpta, nisi sequatur extensio, sine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifestissimè in iuuenibus, & in viris, qui carnosiores fiunt, generatur enim in eis plus carnis, quam fuerit consumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extensio membrorum. Præterea Aristoteles in quinto libro physicæ auscultationis per hoc motum à generatione distinguit, quòd motus in tempore fit, generatio autem subitò, & sub motu accretionem ponit tāquam veram speciem propriè sumpti motus, & à generatione distincti: quare censet accretionem in tempore fieri, & esse verum motum. At secundùm opinionem Marsilij accretio fieret subitò, quum ipse dicat accretionem esse formaliter generationem; quare Marsilius Aristoteli aduersatur in multis: primò dum inquit accretionem esse formaliter generationē, quum Aristoteles dicat manifestè eas distingui re; deinde dum ait accretionem subitò fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demum quòd ponit subiectum accretionis ens potestate, quod formā vltimi alimenti amittens sumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius subiectum est ens potestate: patet igitur sententiam Marsilij defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Primū argumentum Marsilij.

Secundū argumentum

Opinionis confutatio.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

HÆc, quæ aduersus Marsilium adduximus, aliqui considerantes in aliam sententiam inciderunt, quòd accretio non sit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur, sed sit illa extensio, quæ assimilationem consequitur: hanc opinionem tuetur Ioannes Gandauensis in quæstione sua decima quarti physicorum & in quæstione septima octaui: & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia secundùm hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem nulla facta mutatione in substātia; ideo in ea manifestè apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundùm hanc sententiam seruatur in accretione id, quod Aristoteles dixit in contex. 25. primi libri de Generatione: id enim quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, ut toto manente in eodem loco partes de loco ad locum moueantur; hæc enim in extensione apertissime conspiciuntur: at in conuersione vltimi alimenti in substantiam nequaquam, partes enim locum non mutant, nec totu manens in eodem loco maiorem locum adipiscitur. Visus est etiam Arist. in memorato contex. 25. hanc sententiam proferre; dixit enim illa, quæ augentur, mutare locum eo modo, quo illa, quæ extenduntur; putauit igitur, ea quæ augentur, extēdi, quare videtur naturam accretionis in illa extensione constituisse. Verùm hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatij de accretione, & nutritione, vbi tum prædictam Marsilij sententiam confutat,

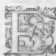
Opinio Io. Gandauensis

Pomp. contra Gandauensem.

futat,

fûtât, tum hâc Ioannis Gandauensis: aduersus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur. *Primū argumentum.* Primo sic: extensio est motus ad raritatem, est enim rarefactio quædam; raritas autem est qualitas, non quantitas, vt ait Auerroes in commentario 84. quarti physicorum, & in decimoquinto septimi; accretio autê est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non est formaliter extensio. *Secundū argumentū.* Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendendus esset Arist. qui in primo libro de ortu & interitu declarare volens accurate quid sit accretio, & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solum considerauit accretionem esse mutationê ad maiorem substantiam: quare videtur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus. *Tertiū argumētum* Præterea extensio fit etiam nulla adueniête materia, accretio autem fit necessario ex materia extrinsecus accedente, vt Aristoteles docuit dicens hanc materiam esse in principio contrariam, in fine autem fieri similem, ergo accretio non est extensio: quod autem fieri possit extensio absque vlla accedente materia, patet in spongia. *Quartū argumētum.* Argumentatur etiam ex eo, quod Arist. dixit in contex. 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cū nutritione propterea quod extensio est tempore posterior nutritione, quare non potest esse idem subiecto cum illa. *Quintū argumentum.* Tandem considerat id, quod Aristoteles dicit in contex. 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locum mutent, vtitur similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significat accretionem non esse formaliter ipsammet extensionem, quia non debet aliquid declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quoddam ab ea diuersum, & extraneum. *Pompo. opinio.* Ipse igitur Pomponatius volês vitare absurda, quæ vtramque dictam opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem sed esse adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absque aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessario maioris loci occupatio. *Confutatio* Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim, quę dicit, vera sunt, & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quam aduenienti, & cum loci mutatione: hoc igitur non est id, quod in præsentia quæritur, sed quęstio nostra est in quonam consistat hęc maioris quantitatis acquisitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quanam ex illis ipsa accretionis natura côsistat, ita vt illa dicatur esse mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quæ in accretione locum habent, iam singillatim considerauerimus, videtur vitari non posse quin dicamus accretionem vel in assimilatione consistere, vel in extensione, vel in ambabus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Vera sententia & eius declaratio. Cap. IX.

Ggo in hac difficultate dicendum puto accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola vltimi alimêti conuersione in maioris substantię partes, sed essentialiter continere vtranque est, enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimêto in substantiam conuersio tanquam ex materia: vtranque conditionem posuit manifestè Aristoteles in primo de ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente; quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouæ materię accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita vt hæc quoque in ipsa accretione comprehendatur. Extensionem quoque satis clare expressit in contex. 25. eius libri, quando dixit, illa, quę augentur, locum mutare, sicut illa, quę extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionem qualem in spongia, & alijs eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare; & quum maioris loci adeptio sit coniuncta cum adeptione maioris quantitatis, & eam insequatur, necesse est vt quemadmodum per motum extensionis maior locus acquiritur, vt ait ibi Arist. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque si accretionis natura consistit in adeptione maioris quantitatis, manifestum est eam secundum Arist. consistere in extensione. Hæc fuit Auerrois sententia in commentario 38. eiusdê libri, vbi apertè asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quemadmodum antea considerauimus. *Auerroes.* Sic etiam facile declaramus id, quod Arist. dixit, accretionem esse idê subiecto cum nutritione, hoc est continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione: nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id tueri nullo modo possumus; at si præcedentem mutationem in substantiam ei adiungamus, dictum Aristot. clarum redditur, nā in illa mutatione nutritio, & accretio sunt idê subiecto: quatenus enim mutatur sanguis in carnem, eatenus est nutritio, quę solam substantiam respicit, quum sit substantiæ reparatio; quatenus verò mutatur in carnê maiorem,

eatenus est accretio, quæ non substantiam respicit, sed quantitatem, licèt substantiæ mutationem necessariò contineat, vt Aristoteles significauit in contex. 41. eiusdem libri, quando dixit alimētum nutrire quatenus est potestate caro, augere autem quatenus est potestate caro quanta: possumus enim ita argumentari: sicuti se habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem, at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio, ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit vtraque eodem tempore, immò eodem temporis momento, sed differunt ratione, sicuti dictum est: si verò extensionem, quæ illam mutationem insequitur, consideremus, maior oritur earum differentia; nā in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autē necessarium est vt membra extendantur; ideo ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior, idq; omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, nō in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cum eo, quod fit subitò; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam vt, si fiat sola in substantiam conuersio, immò & in substantiam maiorem, nec vlla sequatur extensio, non fit accretio, sed nutritio solum, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hac ratione esse idem subiecto, non est verum de tota accretione, sed de solo eius initio; quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam; hanc autem postea insequitur extensio, quę est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem, licèt ab ea differat ratione; quia nō ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem cōtinet, sed quatenus respicit quantitatem, quæ per sequētem maioris substantiæ extensionem acquiritur. Siquis autem obijciat, ergo accretio non est vnus motus; neganda est consequentia, quia conuersio in substantiam est substantialis mutatio, nēpe generatio carnis, ossis, & similium; quare non est motus, sed mutatio subita, quæ est principium sequentis extensionis, quæ est verus motus in tempore factus, sicuti pūctum est principium lineæ: quemadmodum igitur vna dicitur linea, licèt duobus punctis terminata, atque conclusa, & ea puncta in ipsa lineæ definitione accipiuntur; ita vna accretio, & vnus motus dicitur, licèt terminum, a quo, habeat subitam mutationem in substantiam, terminum autem, ad quem, ipsam maiorem quantitatem in fine extensionis acquisitam, qui vterque terminus in ipsa accretionis essentia comprehenditur, sicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera sunt in accretione hæc ambo dicta, accretio est acquisitio substantiæ cum quantitate maiore, & accretio est acquisitio maioris quantitatis tātùm dum enim totam accretionem consideramus, ea vtrunq; terminum continet, proinde etiam nutritionem tanquam terminum à quo, non vt extraneum, proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore; at si motum à fine nominare velimus, & à termino ad quem, accretio est acquisitio quantitatis tātùm. Seruamus autem hoc modo optimè naturam motus, & successionem, immò & continuitatem in ipsa accretione: nam si accretio esset sola conuersio alimenti in substantiam, nulla ratione esset motus, neque vllam successionē haberet, quoniam illa conuersio in momento temporis fit; transitus autem ad maiorem quātitatem, qui per extensionem fit, est verus motus, & continuus. Non est autem ignorandum motum accretionis in viuentibus posse duobus modis considerari; potest enim accipi pro toto cuiusq; viuentis incremento ab initio sui ortus ad initiū vsq; ætatis consistentiæ, quod quidem constat ex multis nutritionibus, & pluribus extēsionibus distinctis; secundo modo potest accipi pro vna tantùm particulari nutritione cum vna extensione eam insequente: primo modo accretio non est vnus continuus motus, quoniam adeptio totius debitæ quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, nō est ita continuata, vt in qualibet particula illius tēporis fiat extensio, & acquisitio particulę quantitatis illius; sed toto eo tempore fiunt plures interruptæ, & distinctę extensiones, inter quas positum est tempus medium, quo nulla fit extēsio; postquam enim facta est in puero aliqua extensio, desinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur sanguine foramina; deinde iterum sanguis ille mutatur in carnem, postea verò fit alia membrorum extēsio: at secundo modo accepta accretione pro vna tantùm particulari extensione, ea est verus motus, vnus, & continuus. & hæc Auerrois sententia est in cōmentario sexto tertij physicorum, & in vigesimotertio octaui, vbi dicit motum accretionis non esse vnum cōtinuum motum, sed esse compositum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non est enim admittenda aliquorum interpretatio, qui videntes Auerroem negare motum accretionis esse vnū continuum, dicunt ipsum accipere cōtinuum pro perpetuo, & significare accretionem non esse perpetuam, sed aliquando desinere, nempe in initio ætatis consistentis: etenim sensus hic est ab Auerroe alienus, qui seipsum declarans inquit non esse continuum, quia constat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur nō quia nō sit perpetuus, sed quia est interruptus, negat

Quomodo accretio sit idem subiecto cum nutritione.

Accretionis motus continuus.

Accretio in viuentibus potest duplicitèr considerari.

Dubium. Solutio.

Auerrois.

Praua aliquorum interpretatio.

negat totam vnius viuentis accretionẽ ad ętatem vsque consistentem esse unum continuũ motum: quanuis enim modo quodã dici possit unus ratione unius subiecti, quod augeri dicitur, & ratione scopi naturæ, quæ unum sibi finem proponit, acquisitionem tantę quantitatis; reuera tamen non est unus continuus, quia natura non potest uno conatu, & vno tantùm motu eam totam quantitatem assequi, ideo saltem acquirit partem post partem: quare totius quantitatis acquisitio non est unus continuus motus, sed singula pars per uerum motum acquiritur, qui est vnus continuus, scilicet una particularis extensio: hoc modo saluamus continuitatem, & naturam motus in accretione, quę aliter saluari non potest; in motu autem locali est uera continuitas etiam secundùm totum, nam si in sublimi loco ponatur lapis, ad centrum usque descendet uno continuo motu absque ulla interruptione.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. *Cap. X.*

CÆterum vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notãda sunt quædam: primùm de quantitate, in qua videtur accretionis natura cõsistere; hanc enim Aristot. ab alijs motibus per hoc distinxit, quod est motus ad quantitatem. Quantitas, ut alibi fusè demonstrauimus, materiæ naturam insequitur, & est illi coæua, & ab ea inseparabilis; termini autẽ omnes quãtitatis præscribuntur a forma; ideò sicuti quantitas materiam insequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium insequũtur formam, & a forma ipsi composito tribuũtur; hinc fit vt neq; materia possit esse vnquam sine quantitate, neq; quantitas sine materia; ideoq; non possit alicui rei addi noua quantitas sine additione nouæ materiæ. Incrementum autem quantitatis fieri potest duobus modis, ut ex Auerroe colligimus in commen. 84. quarti physicorum, vbi de hac re doctissimè loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouę materiæ, sicuti quum aquæ portionem alteri portioni adiungimus, sic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per solam mutationem factam in forma, & absq; ullius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, ut qñ aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quam fuerit quãtitas aquæ; non est tamen adiecta aliqua noua materia, neque aliqua noua quantitas, quum enim eadem seruetur materiæ portio, quantitas quoq; eadem seruatur; sed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quãtitas ad ampliores terminos extensa est, diciturque ea ratione facta maior, quatenus eadem quantitas per rarefactionem subiecti extensa est ad maiorem locum occupandum, ita ut terminorũ potius, quam ipsius quantitatis sit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini insequuntur. Duobus igitur modis fit transitus de minore quantitate in maiorẽ: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quantitatis propter mutationem formæ, sicuti qñ aqua mutatur in aerem; aut sine mutatione formæ res fit maior per accessionem nouæ materiæ, ut quum aquæ aqua apponitur, dum. n. nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo potest ut magnitudo augeatur, nisi per nouæ externæ materiæ accessionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præsentia loquimur; forma enim rei augendæ debet eadem seruari, ut mox ostendemus, sic enim idẽ numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per accessionem externæ materiæ nouã quãtitatem afferentis fit uiuentis corporis incrementum. Colligere ex his possumus quoddam alterationis & accretionis discrimen, & discriminis rationem: alteratio nanq; nõ eget aliqua materia, ex qua fiat, sed solùm habet subiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modò habet subiectum, in quo fit, & quod dr augeri, sed eget ẽt materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio est; qñ alteratio est motus ad qualitatem, quæ insequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio verò est motus ad quantitatem, quæ materiæ, non formæ, naturam insequitur; ideò si noua qualitas inducenda sit, nõ opus est aliquam externam materiam accedere, sed illa ipsa materia subiecta est apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de potestate materię educi põt: sed quando absque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo potest, nisi per additionem nouæ materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis est, & semper, ac necessario in materia inest; ideo si manere debeat eadem substantia, & seruari eadem forma, non potest fieri maior quantitas, nisi per accessionem nouæ materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum est non parui momenti: quoniam enim dictum accretionem fieri per extensionem, quę est rarefactio quędam, sciendum est duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem: quam distinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroe in commen. 84. quarti physicorum, in errorem manifestissimum lapsus est. Auerr. enim varijs in locis de raritate loquens uariã & inter se pugnantia pronuntiare visus est nam in illo comment. 84. inquit rarum & densum esse contraria in quantitate; tamẽ in commentario

In lib. 1. de prima materia.

Incrementum quantitatis fieri potest duobus modis.

Nota alterationis & accretionis discrimen.

Raritas duplex.

Apparens cõtradictio in dictis Auerrois.

mentario sequente 85. ait raritatem & densitatem non esse de essentia quantitatis In septimo autem physicorum commen. 15. inquit raritatem & densitatem esse qualitates. Sed in primo Metaphysicorum commen. 15. easdem locauit in Categoria situs, quæ videtur etiam Aristotelis sententia fuisse in libro Categoriarum capite de qualitate. At in commment. 77. octaui physicorum dixit rarefactionem, & densationem esse motus locales. Magna igitur est horum locorum discrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modò dicat esse ad quantitatem, modò ad qualitatem, modò ad situm, modo ad vbi.

Solutio Zimara.

Soluens Zimara dicit raritatem, & densitatem esse reuera in sola Categoria qualitatis: quando autem Aristot. & Auerr. eas locare videntur in Categoria situs, inquit eos loqui iuxta aliorum opinionem, nõ secundùm mentem propriam: quòd verò rarefactio dicatur motus ad quantitatẽ, uel ad ubi, inquit esse verum per quandam consequutionem, at non formaliter; raritatem enim insequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur est primariò, & essentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per consequutionem verò & secundariò est etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locũ; quare nulla est repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia vera sint secúdùm varias considerationes.

Impugnatio solutionis.

Ego autem nihil veri à Zimara dictum esse arbitror, nisi illud vnum quod de quantitate dixit: omnis .n. rarefactio est transitus ad maiorem quantitatem, seu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primario, sed secundario, & per quandã comitantiam, seu consequutionem; per se aũt, & primò non est ad quantitatẽ, sed ad aliquod aliud, quod maior quantitas consequitur. In reliquis autem puto deceptum esse Zimarã, quia non animaduertit duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem; quarum vna est propriè in Categoria qualitatis, quia consistit in tenuitate substantiæ, non in distantia partium inter se, & est de numero secundarum qualitatũ consequens calorem & frigus, ut ait Aristot. in 2. lib. de partibus animalium capite primo, & Auerroes in septimo physicorum commentario. 15. & in secundo de generatione 15. & ibidem Ioannes Grammaticus in context. decimoseptimo: talis autem raritas, & talis densitas, sunt illæ, quibus dissident elemẽta inter se; aerem enim dicimus rarum, & aquam densã, non quòd partes aeris distent inuicem, & habeant interpositas uacuitates, reuera enim nihil est vacui in aere, neq; aliud inter eius partes est interpositum corpus; sed quòd aer tenuẽ habet substãtiam, aqua vero crassam: patet autem prouenire hanc substantiæ densitatem a frigore, & raritatem a calore, & hanc non esse aliam, quam illam, quæ consistit in tenuitate substantiæ; ideo Auerroes in commentario 22. primi libri de Cœlo de hac raritate loquẽs inquit motum ad raritatem esse alterationem, non quòd motus possit esse primariò ad raritatem, sed quia primario est ad calorem, quem consequitur raritas, ac tenuitas substantiæ; hãc autem consequitur etiam magnitudinis incrementum: quod considerans Auerroes in illo commentario. 84. quarti physicorum dixit raritatem & densitatem esse contraria in quantitate, quatenus raritatem consequitur maior quantitas, densitatem autem minor, hoc.n. dicens respexit id, quod secundarium est, nõ id, quod primarium, vt rectè dixit Zimara: ideo in sequente commenta. 85. hoc declarans Auerroes ait densitatem, & raritatem nõ esse essentialiter in Categoria quantitatis. Altera est raritas, quam non videtur animaduertisse Zimara, quæ non consistit in tenuitate substantiæ, sed in distantia partium inter se; quemadmodum spongiam raram esse dicimus, quia partes habet inuicem distantes per spatium vacuum interpositum, non quidem verè uacuũ, quod omni corpore careat, sed quod alio tenui, & in sensili corpore plenum est; in spõgia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer est inclusus: hæc raritas est absq; dubio in Categoria situs; nam distantia, uel propinquitas partium inter se, nil aliud est quàm situs; de hac igitur loquutus est Auerroes in commen. decimoquinto primi Metaphysicorum, & Aristoteles in libro Categoriarũ in capite de qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior sit, hanc solam Aristoteles ibi respexit, quia in eo libro statuit ea tantùm in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis consentanea essent; ideo negauit raritatem esse qualitatem, quòd alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam esse animaduertit ob id Auerroes quoq; ibi asserit raritatem esse in Categoria situs: & ibi Leui in suis annotationibus in Auerroem expresse notat duo esse genera rari, & densi; unum, quod est in Categoria qualitatis; alterum, quod est in Categoria situs: & hoc idẽ sumitur ex Ioanne Grammatico in context. 8. secundi libri de ortu & interitu. In hoc igitur deceptus est Zimara, quòd dixit Aristotelem & Auerroem, quando raritatem in genere situs collocarũt, iuxta aliorum sententiam esse loquutos; quum potius ex mente propria, & secundùm ueritatem hoc dixerint, dum alteram hãc raritatem respexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapsus est Zimara: quando enim spongia manu constricta postea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, vt motus ille fieri primo dicatur ad raritatem; siquidem ad situm non est motus, neque ad ullam aliam Categoriam prçter quantitatem, qualitatẽ, &

vbi,

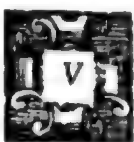
vbi, secundariò tamen ad alias quoque fieri potest motus, & per mediam aliquam ex tribus prædictis: igitur necesse est vt motus ille spongiæ sit primò ad locum, mouentur enim partes ad diuersa vbi, quæ postea consequitur varius illarum partium situs inter se: non est igitur verum id, quod Zimara dixit, rarefactionē esse motum localem secundariò, & per consequutionem; est quidem uerum de priore illa rarefactione, quæ primariò est motus ad qualitatem, sed de hac posteriore falsum est: quum.n. negari non possit eam esse motum quendam, ad nullā speciem motus reduci potest, nisi ad localem; est igitur motus ille primariò ad locum, secundariò verò ad situm. Talem esse certum est illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: dum enim extēditur, foramina exoriuntur, quæ sunt veluti vacuæ partes, in quibus non est caro, vel os, sed aer, vel vapor aliquis similis; patet.n. per illam extensionem non acquiri priorem raritatē, quæ est substantiæ tenuitas, & qualitas, siquidem substantia viuentis non fit tenuior, quā prius erat; sed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis est raritas spongiæ, ita tamen vt motus ille dicatur secundariò ad situm, primariò autem ad quantitatem; nā primarius terminus & scopus, quem sibi natura proponit in illo motu, est assequutio maioris quantitatis, hanc autem consequitur mutatio situs partium: nam mutato sanguine in carnē in foraminibus caro densa est, quia foraminibus caret, postea verò extenditur & fit rara, dū iterum in ea oriuntur foramina, licèt hæc raritas non sit scopus naturæ, quemadmodum diximus; immò, si benè consideremus, dicere nō possumus in accretione viuentis maiorem acquiri raritatem, sed eadem est densitas, & raritas in principio & in fine accretionis; in principio enim caro dum habet foramina, potest dici rara, postea vero repletis foraminibus sanguine, & eo in carnem cōuerso dici potest modo quodam densior facta dum foraminibus caret; deinde verò extenditur, & rursus foramina oriuntur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed sola quantitas per accessionem nouæ materiæ maior est facta: reuera enim nulla est qualitas, & nullus alius terminus, quem per illam extensionem dicere possimus esse acquisitum, nisi sola maior quantitas, & hæc sola est naturæ scopus in eo motu; eam postea secundariò consequitur maioris loci acquisitio, sed hæc non fuit scopus naturæ. Ex his colligimus discrimen quoddam in uiuentis, & in spōgiæ extensione: nam extensio viuentis primariò ad quantitatem tendit, non ad vbi; at extensio spongiæ est motus primariò ad vbi, non ad quantitatem: nam maior quātitas duobus modis acquiritur, uno modo per additionem materiæ, altero modo per ampliationem terminorum; in spongia extensa acquiritur maior quantitas secundo modo, sed non primo; in cōuersione autem sanguinis in carnē fit maior quantitas primo modo, at non secundo, nisi sequatur extensio: quod si vtraque simul accipiatur, tum conuersio in substantiam, tum extensio consequens, fit maior quantitas vtroq; modo simul, & hæc est accretionis natura: quare eius extensio non est omnino similis extensioni spongiæ, licèt per vtranque eadem raritas acquiratur.

Ad quam raritatē accretio tendat.

Alia extensio in accretione fit, alia in spongia.

Maior quātitas acquiritur duobus modis.

Aduersantium argumentorum solutio. Cap. XI.

Eritate ita declarata sequitē vt omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primo loco soluenda sunt argumēta Marsilij, quibus probare nitebatur accretionem esse formaliter generationem, idest conuersionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes consumptis maiores est accretio, at ultima illa ex alimento generatio est huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argumenti negāda est maior; quia petit illud idē, quod probādum erat, & idem est sensus maioris, ac conclusionis. Alterum argumentū erat: illud, quo existente est accretio, & quo nō existente non est, accretio ipsa est; at conuersio illa vltimi alimenti in partes maiores est huiusmodi; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam esse minorem: nam ablata quidem tali conuersione aufertur accretio, quoniā absq; illa fieri non potest; non tamen illa conuersione posita ponitur accretio, nisi etiam sequens extensio ponatur, sicut antea demōstrauimus. Argumenta verò, quæ aduersus Marsiliū adducta sunt, valida omnia sunt, non quidē ut excludatur hæc in maiorem substantiā mutatio, sed ut ostendatur non in ea sola consistere accretionis naturam, sed ēt in extensione sequente, ut ea considerantibus manifestum est. Argumenta uerò Ioannis Gandauensis ad probandum accretionem in extensione consistere ualida quidem sunt, non tamen ad excludendam priorem illam mutationem in maiores partes; quia sine hac seruari quidem possunt aliquæ accretionis conditiones ab Arist. positæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinsecus adueniente; siquidem extensio, dum sola consideratur, nullam materiæ accessionem complectitur, quum sine hac extendi res possit. Argumenta verò Pomponatij ad ostendendū nō in extensione accretionē consistere facile soluuntur. Primū erat: extensio est motus ad raritatē, raritas est qualitas, ergo est motus ad qualitatem.

Ad primū Marsilij.

Ad secundum.

Ad argumenta contra Marsilium adducta.

Ad argumenta Gādauensis.

Ad primū Pōponatij.

tatem. Huius argumenti negare possumus & maiorem, & minorem: nã raritas, quæ per extensionem acquiritur, non est qualitas, sed positio, vt antea dictum est, ideò maior est falsa; est etiam falsa minor, quia extensio non est primariò ad hanc raritatem, sed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem secũdariò, quare per hoc non stat quin extensio sit motus in Categoria quantitatis. Præterea vt ei condonemus raritatem esse qualitatem, nõ ob id fit ut extensio sit alteratio; siquidem non ad omnem qualitatem transitus est alteratio, sed ad solas primas quatuor qualitates, quæ sunt in tertia specie illius Categoriæ; ideo neq; motus ad raritatem illam, quæ est qualitas, hoc est partium tenuitas, est ea ratione alteratio, quòd sit ad raritatem, sed quia est primariò ad calorẽ, quem consequitur raritas. Secundum Pomponatij argumentum erat; si accretio esset extensio, reprehendendus Aristo. esset, qui de accretione agens nunquam nominauit extẽsionem. Ad hoc dicimus Aristotelem in ea tractatione versatum esse solùm in explicandis obscurioribus accretionis conditionibus, has .n. declarare operæpretium erat; extensionẽ verò declarare nõ oportuit, quia satis manifesta est, & comprehenditur in sensu formali huius uocis, accretio; quia nõ possumus alio modo imaginari totum fieri maius, quam per extensionẽ membrorum, id enim per pulsionem fieri nullo modo posse iam demonstrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res crescat, nisi hic unus per extensionem; Arist. itaq, hoc tanquam notum constituens in reliquis declarandis uersatus est, immò neq; penitus omisit extensionis nominationem; nam in contex. 25. primi de ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quę extenduntur; ita enim significauit accretionem fieri per extensionem; quærendum autem ex aduersarijs est, vtinam Aristoteles in eo tractatu declaret modum, quo totum id, quod augetur, transeat ad maiorem locum; nam absq; dubio nullibi hoc declarauit, sed de sola assimilatione loquutus est; attamen certum est non per hãc solam fieri transitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus est Aristoteles, qui neque de pulsione, neque de extensione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus est; aliquem tamen esse modum oportet præter conuersionem alimenti dissimilis in simile: & quanuis Aristoteles dixerit alimentum augere quatenus est potentia caro quanta, modum tamen non expressit, quo totius uiuentis quantitas maior reddatur: nos igitur dicimus modum hunc satis tactum fuisse in contex. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; sic enim significauit hoc fieri per extensionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifesta nil amplius dicere oportuit. Tertium argumentum erat: extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non est extensio. Huius facilis est solutio, est enim paralogismus ex maiore particulari in secunda figura; nam dari aliquam extensionem concedimus, quæ nullam materiæ accretionem præsupponat, sub tali tamen extensione accretio non comprehenditur, quum necessariò consequatur nouæ materiæ aggenerationem: quòd si maiorem vniuersalem sumat, omnis extensio fit absque ulla adueniente materia, negãda est maior, quia falsa est. Ad quartum argumẽtum, quod erat; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione; neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus nil aliud hoc argumento ostendi, quàm accretionem non esse idem penitus cum nutritione; quod quidem nos concedimus, quoniã secundùm Arist. non debent esse idem essentialiter, sed idem subiecto, & differentes ratione; conuenientia autem, & discrepantia in hoc consistit, quòd accretio complectitur & conuersionem in substantiã, & extensionẽ, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuersionis in substantiam dicitur idem re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa cõuersio est alia ratione nutritio, alia verò accretio; sed ratione sequentis extensionis differt ẽt re a nutritione, quia est tempore posterior: at quoniam accretio neque est sola in substantiã mutatio, neque sola extensio, ideo dum totam accretionem consideramus, dicimus eam esse idem subiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & sine illa fieri non potest; ratione autem differt, quia illa mutatio est nutritio quatenus est generatio carnis, & est accretio quatenus est generatio maioris carnis cum extensione sequente: & hoc significare voluit Aristoteles, quando dixit eas esse idem re, differre autem ratione. Postremum argumentum erat: Aristoteles declarauit accretionem ex similitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam esse quid diuersum ab extensione; quia nihil comparatur cum seipso, neque declaratur per semetipsum. Ad hoc dicimus uarias esse extensiones, & diuersos earum modos, proinde non esse absurdum si unã per aliam declaremus, quod ibi Aristoteles facit: sumit enim eam extensionem, quę sub sensum cadit, & quam omnes uident, cuiusmodi est spongiæ extensio, & per eam declarat quomodo illa, quæ augentur, locum mutent; significans ea quoque per extensionem augeri, quæ non est sensilis, sed mente comprehenditur à quolibet modum considerante, quo fit accretio: quamobrem ex eo loco sumitur potius argumentum pro nostra opinione; quia si id, quod augetur, locum mutat eo modo,

Non ad omnẽ qualitatem transitus est alteratio.

Ad secundum.

Ad tertiũ.

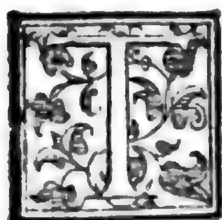
Ad quartũ.

Nutritio partim est idem re cũ accretione, partim non est idem re.

Ad quintum.

modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extensionem quandam esse? sic igitur per extensionem sensilem, quæ sine adueniente materia fit, declarat Aristoteles extensionem intellectilem, quæ fit ex accessione materiæ: immò nec dicendum est vnam extensionem ibi per aliam declarari, sed mutationem loci eorum, quæ augentur, per sensilem aliquorum extensionem: quare non declarat idem per semetipsum; sed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, sicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci consideratio nostræ sententię suffragatur.

Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt. Cap. XII.

Tres ab Aristotele veræ accretiones conditiones constitutas esse iam diximus; vna fuit accretionem ex materia extrinsecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem vsque accretionis seruari id, quod augetur; tertia demum, non modò totum, sed etiam partes omnes aliquod suscipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta a nobis sunt, pertinuerunt; quomodo enim ex accedente materia corpus viuens augeatur, satis ex ijs, quæ diximus, potest esse manifestum. Sequitur vt ea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, consideremus, & difficultates, quæ in ijs magnæ oriuntur, expendamus, ac soluere nitamur; vt his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: sunt autem hæ duæ conditiones ita inter se connexæ, vt coniunctim declarandæ esse videantur; unam enim & eandem rationem esse ostendemus, qua & idem numero manet id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in utraque conditione existunt, seorsum proponemus; deinde vna, & eadem contemplatione omnes soluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ est, idem numero id, quod augetur, manere, scire oportet hãc non esse propriam accretionis conditionem, sed ei cum omnibus alijs motibus communẽ, qua omnes à substantiali mutatione distinguũtur; quando enim aliquod in solis accidentibus mutatur manente substantia, idem numero subiectum sensile manet, cui motus ille attribuitur: sed Aristoteles hanc exprimere coactus est tum ad multas excludendas impropriè dictas accretiones, quæ cum substantiæ mutatione coniunctę sunt, ita vt non eadem numero substantia in ijs manere dicatur, ut quando mutata aqua in aerem moles crescit; tũ etiam ad separandas alias mutationes, quę ad veram accretionem faciendam concurrunt; iam enim diximus accretionem non fieri sine alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; sed harum omnium, & accretionis non idem est subiectum, cui attribuuntur, idque summopere annotandum est ad accretionem ab alijs seiungendam: sępe enim contingit ut quę eadem esse mutatio uidetur, multæ sint, dum ad diuersa subiecta referuntur, vt si ferrum aliquod quiescens altero ferro moto confricemus, is respectu moti est motus localis, respectu autem quiescentis non est motus localis, sed alteratio solũm, quia motu illo calefit, qui igitur vnus esse motus videtur, duo sunt ita distincti, ut in uno alter minimè includatur: sic in uiuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, nõ tamen ipsius uiuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: sic postea quando uertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur; nam respectu sanguinis non est nutritio, neque accretio, sed interitus, quia neque nutriri, neque augeri mutatione illa sanguis dicitur, sed interire; respectu autem carnis genitæ secundùm se consideratæ non est nisi generatio; at respectu totius viuentis neque alteratio est, neque generatio, neque interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim viuens neq; alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutriri, & augeri; proinde totum idem numero seruatur, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; non tamen eidem subiecto hæ omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, ut eidem subiecto attribuatur; nam idem viuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licet varijs rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non sic illud quod in nutritione generatur, vel interit. Ita igitur separata ab alijs dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Arist. expressè acceptum, & absque vlla probatione cõstitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per vniuersam uitam seruari omnes homines existimare videntur.

Accretionis, et aliarum mutationũ, quæ cũ illa coniuncta sũt, non idẽ est subiectum.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur. Cap. XIII.

Æterum vt res ipsa manifesta per se esse videtur, ita obscurissima est ratio, & modus, quo id sit intelligendum. Duę hac de re contrarię opiniones existũt, quarum alteram sequi necessarium omnino est; vtraque tamen cũ maximis difficultatibus est coniuncta, & vtraq; sectatores habuit, atq; habet. Vna est, quam in 1. lib. de Generatione Marsilius tuetur, & Scotus in quarto sententiarum dist. 44. q. 1. & alij complures, qui dicunt non manere per totam vitã idem numero viuens, nisi secundùm quãdam æquiualentiam, propterea quòd in viuente nõ remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum est; ea nanque continuè fluit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine sene non est eadem numero caro, quę fuit in eodem puero; eadem tamen est secundùm ęquiualentiam, quia nõ tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam integritates elementorum eædem manere dicuntur tãquam indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundùm ęquiualentiam solùm; in partibus. n. fit continua mutatio, nõ in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licèt tandem omnes partes in ea sint renouatę; hodiè nanq; mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo vt post aliquod tempus sint omnes partes mutatæ, & nulla earũ, quæ initio factæ sunt, remanserit, eandem. n. numero nauim dicimus remansisse per æquiualentiam: at si oẽs simul partes eodem tpe renouarentur, nõ eadem nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersę generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur necessariò esse dicendum de omni forma, quę de potestate materiæ fit educta; forma. n. materialis non est a sua materia separabilis, & ad materiæ extensionem extensa est; quare ita est pars formę in parte materiæ, ut tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ necesse est vt simul partes formæ fluant, & aliæ nouę partes cum noua materia generentur, hoc est de illius potestate educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hęc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundùm partes, & aliæ eius partes quotidiè generantur; fluente. n. carne secundùm particulas fluunt etiam particulæ huius animæ cũ particulis carnis, & quando fit mutatio alimẽti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materiæ potestate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neq; eadem numero anima remanet ab ortu viuentis ad finẽ vsque vitæ ipsius, sed remanet vtraq; per æquiualentiam, quia vtraque secundùm partes continuè renouatur.

Opinio Scoti, & Marsilij.

Altera est opinio huic cõtraria, quam Albertus, & Thomas, & alij multi sequuti sunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quanuis enim hi non parum dissideant in modo dicendi, vt in dicto Pomponatij libro videre est, in hoc tamen omnes cõsentiunt; quòd sola materia secũdùm partes fluat, & renouetur, anima verò vegetans non fluat, sed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam secundùm se totam, quàm secundùm partes, & adueniente noua materia extẽdatur ad eam informandam, & animandam, fluente verò aliqua parte materiæ non fluat cum illa, sed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facilè ostendunt quomodo viuens idem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quę anima est, constituatur, necesse est manente eadem forma, quæ nec secundùm se totam, nec secundùm partes mutata sit, vt idẽ indiuiduum maneat.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Põponatij.

Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam si hanc posteriorẽ sequamur, & dicamus animã transire ab vna parte materiæ ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, ut Buccaferreus ait, totam euertere Aristotelis philosophiam; etenim Aristoteles censuit formam materialem de potestate materię educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt secundùm hanc opinionem asseritur.

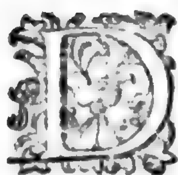
Difficultates contra sententiam Thomæ.

Ex altera verò parte si cum alijs dicamus animam vna cum materia fluere, & in partibus materię ex alimento genitis nouas animę particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, communi hominum existimationi aduersari videmur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem usque seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam conseruatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsque retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quum multos annos a domino suo absentes fuerint, eum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solum per ęquiualentiam eadem; facit enim ęquiualentia ut animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actu retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta a naui secundùm partes renouata,

Difficultates contra sententiam Scoti.

nouata, qua ipsi quoq; vtebantur; nam siquis in naui characteres aliquos imprimat, & post tempus aliquod mutentur vna post aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per æquiualentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix solubilibus difficultatibus vrgeri manifestum est.

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ. Cap. XIIII.

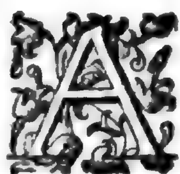

DE reliqua etiam conditione altercatio magna est, quomodo quælibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quũ enim id, quod augetur, corporeum sit, proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus sit, nõ videtur fieri posse vt omnibus prorsus corporis augendi partibus fiat accessio magnitudinis ex alimento aduenіente, quin corpus à corpore penetretur, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimarunt: ideo Arist. vt hoc absurdum euitaret dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam esse; ita vt quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorem fieri, id verum sit secundùm formam tantummodo, non secundùm materiam: quod Aristo. dictum magnas interpretum cõtrouersias excitauit, quum dubium maximè sit quid Aristo. intellexerit per partes secundùm formam, & per partes secundùm materiam, & variæ huius dicti interpretationes a multis excogitatæ sint; vt videre est in memorato Pomponatij libro de accretione, & in quæstione Marsilij duodecima primi libri de ortu & interitu. 1. Opinio. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ est maximè propria, & euidentissima harum uocum significatio: & accretionem dixere attribui animæ, quoniam anima nõ fluit, sed eadem manet tam secundùm se totã, quam secundum partes ab ortu ad mortẽ usq; ipsius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores sine ulla corporũ penetratione, quia anima est incorporea; materiæ vero accretionem nõ attribui secundùm oẽs eius partes, quia hæ sunt in continuo fluxu, neq; eædem per totam vitã manent, neq; possunt omnes maiores fieri per additionem materiæ, quin corpus a corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo potest. 2. Opinio. Sed alij, qui nõ modò materiam, sed etiã animam secundùm partes fluere existimarũt, ad aliam horum uerborum interpretationem confugere coacti sunt; neq; eandem omnes attulerunt, sed in varias sententias diuisi sunt: Aliqui.n. dixerunt partes secundùm materiam intelligi partes homogeneas, quæ sunt materia heterogenearum, partes autem secundùm formam esse partes heterogeneas; hæ nanque certam figuram postulant, & ipsius animæ proxima instrumenta sunt, quocirca his præcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. 3. Opinio. Alij verò dixerunt duplex in uiuente corpore esse humidum; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquã resolui, quĩ eius consumptionem mors necessario insequitur; cibale verò esse illud, quod ad humidi radicalis defensionem adijcitur, & hoc solum fluere continuè, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Arist. appellari partes secundùm formã, quoniam anima in eis præcipuè residet; partes aũt habentes humidum cibale vocari partes secũdùm materiam, sunt enim ueluti materia ad tutelam humidi radicalis adiecta, & in eis anima propriè non residet. & hæ continuè resoluuntur. & restaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit. ideò Aristo. dixit accretionem fieri secundùm partes formales, non secundùm partes materiales. 4. Opinio. Alij per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipsius, quum Arist. in context. 31. secundi physicorum dixerit totum notare formam, partes verò materiam: quoniam igitur totum manet semper idem per æquiualẽtiam, partes vero sunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit; ideo Aristoteles dicens accretionem fieri secundùm formam, significare voluit eam esse attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illæ omnes fluunt, nempe tam corporis, quam animæ partes, quum anima a materia separari non possit: sic igitur hi dixerunt Aristot. non intellexisse materiam ab anima distinctam, sed partes totius compositi animati prout distinguuntur à toto: ad hanc sententiam accessisse uidetur Scotus in prædicta distinctione 44. quarti sententiarum quæstione prima, & hanc sequutus est Flaminius Nobilius in suis commentarijs in primum librum de Generatione. Quinta opinio Marsilij. Marsilius autem dicit duplices esse uiuentis corporis partes, alias porosas, alias non porosas, idest plenas; & porosas uocari ab Aristotele partes formales, non porosas uero uocari materiales, propterea quòd partes porosæ sensiles sunt, & sensilitas conuenit formæ, partes autem non porosæ insensiles sunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales; quũ igitur partes porosæ augeantur recipiendo alimentum intus, quæ est propriæ dicta accretio; non porosæ uero augeantur per solam appositionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri non potest penetratio corporum; hic autem sit improprius accretionis modus;

idcirco Aristot. dixit accretionem fieri secundùm partes formales, quę sunt partes porosæ, non secundùm partes materiales, quæ sunt partes plenæ. Alij quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recensendis conterẽdum esse tempus non videtur, quemadmodum neq; in singulis modò numeratis sententijs refutãdis: satis enim sit cognouisse quid alij dixerint, vt intelligatur in quonam sit constituta huiusce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggrediemur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoscere aliorum errores.

Vera sententia, & eius comprobatio, & contrariæ confutatio. Cap. XV.

Approbatio opinionis Thomæ

Arbitror ego veram esse illorũ sententiam, qui dicunt animã vegetantem (de hac enim sola in præsentia loquimur) in omni viuente unam penitus, & eandem numero ab ortu ad finem vsque vitæ illæsam, & incorruptam tam secundùm se totam, quàm secundùm partes seruari, proinde cum corporis particulis fluentibus partes animæ non fluere; nihil enim meo quidem iudicio vanius, & ab animę natura alienius est, quàm dicere particulas animę cum particulis materię continuè fluere, & alias nouas animæ particulas de potestate materię ad actum educi: ad hoc ostendendum nullum adduci potest efficacius argumentum, quàm quod ex natura animæ sumitur: illud in primis certum est Aristot. in 2. lib. de anima docuisse animam esse formam corporis, non quidem cuiuslibet, sed organici, hoc est in varias instrumentales partes distincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquam per conditionem essentialẽ definiuisse animam, atq; eam ab inanimatorũ formis distinxisse: hæ nanque, quum nullam instrumentorum distinctionem requirant, formæ sunt corporum homogeneorum; anima verò, quum varijs facultatibus prędita sit, varia etiam instrumenta corporea postulauit, quibus ad varias edẽdas operationes uteretur. Quum igitur anima sit heterogenei corporis forma, necessarium fuit ut ordine quodã omnes illius partes perficeret, & in una præcipua resideret, in qua ortum habens postea ab eacũ alijs partibus communicaretur, quemadmodum Arist. declarat in calce libelli de communi animalium motu, & in tertio de partibus animalium cap. 4. 5. 7. qua de re quum abundè jam loquuti simus in libro, quem de partitione animæ scripsimus, nunc eam sententiam breuiter referemus, & tanquam ibi declaratam, & confirmatam constituemus. Docet in dictis locis Arist. animam in uno præcipuo membro residere, quod in sanguineis animalibus inquit esse cor, in alijs vero, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungens, & cordi proportione respondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio simili in alijs viuentibus membro intelligendũ erit. A corde igitur inquit Arist. pendere animalis vnitatem: quia animal est vnum propter animam vnam; & anima est vna propter vnũ principium, in quo primùm oritur, & in quo præcipuè residet, & a quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur; statim enim genito corde producitur in eo anima per eductionẽ de potestate illius materiæ ad actum, deinde adnascẽtibus cordi alijs membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda protenditur: vtitur autem ad hoc declarandum Arist. exemplo regis, qui in sola vrbe regia residet, sed potentiam suam ad omnes regni partes gubernandas extendit; ita ut si ad eius imperium accedat aliquod aliud nouum oppidum, ad illud quoq; regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro nostro fusius declarauimus. Cognouit ergo Arist. viuentis corporis tantam partium varietatem habentis seruari vnitatem non posse absq; hoc ordine, & illarum partium colligantia, quæ consistit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animæ ortus; idq; manifestum est sumpta a regno similitudine, non esset enim regnum vnum, nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco residens vires suas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus duplicem esse animæ productionem in corpore secũdùm Arist. licèt vnam propriè dictam, alteram verò satis impropriè: vna est, quæ fit in corde in initio generationis, eaque est verè productio animę, & generatio per eductionem formæ de potestate materiæ ad actum; neq; in vno viuente fit, nisi semel, quemadmodum vna tantùm est generatio cordis, nec potest sæpius iterari: altera verò est, quando adnatis cordi cæteris membris innascitur in eis anima, non tamẽ amplius per eductionem de materia, sed per deriuationem a corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnascuntur, membra: quod autẽ in initio generationis euenit, illud idem postea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, scilicet animam a corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem vtrobique ratio uiget: sic vero non propriè dicimus animam, seu partem animę in aggeneratis partibus generari, nulla enim animæ pars producitur, quæ prius non fuerit, sed potius noua materię particula, quæ prius non erat, animæ iam præexistenti subgeneratur. Hanc ego sententiam sequendam puto, tanquam Aristo. & rationi magis consentaneam, quum alteram contrariam plura sequantur absurda, eaque penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua particula

Anima natura.

Vnitas animalis pendet à corde.

Productio animæ duplex est.

Primũ argumentum.

ticula carnis noua animæ particula educeretur, anima esset primò actus corporis homogenei; quare non esset essentialis conditio animę illa quam Arist. in eius definitione accepit, animam esse actum corporis heterogenei, sed etiā de similari corpore anima educeretur, & anima quidem tota: alias nanque ostendimus essentiam animæ esse totam. & integram in qualibet corporis parte; quum enim animę essentia diuidua non sit, necesse est ut vbicunq; esse dicitur, ibi sit integra. *Secundum argumen.* Præterea sequeretur nullum esse in uiuente præcipuum mēbrum, sed oēs corporis partes esse æquè præcipuas; siquidem præcipua pars non alia ratione iudicatur, quam ex primo animæ ortu in illa, & ex præcipua eius sede, à qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca si vbique anima oritur, ubique est membrum pręcipuum; falsa igitur erit Arist. sententia de primatu cordis, quia sic omnis aliarum partiū a corde pendentia tollitur; ab eodem enim res pendet secundùm conseruari, a quo pendet secundum esse; quare si in partibus corporis anima secundùm esse non pendet a corde, sed in singula parte est primùm educta de materia, neq; secundùm conseruari pendebit à corde. *Tertiū argumētum* Quapropter sequeretur etiam oportere quodlibet membrum ab animali separatum viuere aliquandiu: nam si membrum non habet animam à corde influentem, sed in ipso primùm exortam, nulla esse potest ratio cur separatum membrum a toto non debeat aliquandiu animam retinere, quum substantialis interitus non fiat sine præuia alteratione, quæ non potest esse subita, sed in tempore fit necessariò: immo non solùm membrum, sed etiam quælibet carnis particula separata deberet ob eandem rationem aliquandiu viuere; hoc tamen omnium contentione falsum est, & experientiæ, ac sensui repugnat. *Quartū argumētum.* Præterea sequeretur etiam non vnam esse animam in vno viuente, sed plurimas; in singula enim aggenerata carnis particula inesset anima propria, & seorsum ab alijs educta de illa materia: idque confirmatur per memoratum Aristotelis dictum in tertio libro de partibus animalium, animal est vnum propter animam vnam, & anima est vna propter vnum principium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo residet; nam secundùm illorum sententiam non vnum est principium generationis animæ, quum æquè in singula parte anima generetur, proinde non vna est anima, neque vnum animal: sed præter Aristotelis testimonium id omnino confiteri nos ratio cogit: nam in tāta partium varietate non potest totius unitas seruari, nisi per colligantiā nulla autem esse earum colligantia potest, nisi per naturalem ordinē, & aliarum pendentiam ab una; quemadmodū ergo Arist. dicit unum esse animal propter unum principium generationis animæ, ita si plura sint talia principia, plura quoq; animalia in quolibet animali erūt, & plura quotidie generabuntur. Hæc, & alia eiusmodi absurda manifestissima euitamus, si cum Arist. dicamus eductionem animæ vegetantis de potestate materię ad actum semel tantùm fieri, & in solo corde, seu alio membro, quod cordi proportione respondeat, in initio generationis cuiusque uiuentis, deinde ab eo diffundi animam ad alias ad natas partes, & per totam uitam ad particulas materiæ ex alimento aggeneratas, nec posse in alia parte pręter membrum præcipuum animam de potestate materiæ educi. Propterea optimè illos sentire arbitror, qui dicunt animam non ita esse materialem, atque diuiduam, ut non sit etiam immaterialis, & indiuidua; est enim mediæ naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materiæ prorsus immersas, quæ sunt formæ inanimatorum; formæ nanque a materia abiūctæ omnino indiuiduæ sunt, & nullam habent quantitatem, quia nullam habent materiam: formæ verò inanimatorum sunt necessariò adiunctæ quantitati materiæ, in qua extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, sine qua existere nequeūt; forma. n. quę est in hac aquę particula, ita est alligata huic portioni materiæ, & huic determinatæ quātitati, ut nō possit extendi ad informādam aliquam aliam materię portionē adiectam; sed si aliqua materię portio adijciatur, quę debeat aquę formam recipere, oportet de potestate illius alterius materię aliam aquæ formam educi: anima uero medio modo sese habet; nam est quidem necessariò materiæ & quantitati addicta, quia sine materia, & sine quantitate esse nullatenus potest; non est tamen ita addicta determinatæ materię, ac determinatæ quantitati, ut non possit materiam quātam mutare, & aliam, cui inhęreat, sibi adscribere, non ita tamen, ut possit materiam, in qua est, derelinquere secundùm totum, & ad aliā transire, quia si tota simul materia destruatur, perditur anima necessariò; sed secundùm partes, & per successionem, manente scilicet eadem materia per æquiualentiam, ut ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuersis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim cōseruationem eiusdem rei per ęquiualentiam in ipsa quidem materia, & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluētibus materię partibus minimè fluunt; est enim anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera a nexu materię, quam formę inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea prorsus immersę sunt; anima enim, quatenus sine materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac diuidua; sed quatenus fluentibus materiæ partibus

Anima est tum materialis, tum immaterialis.

ipsa

ipsa non fluit, sed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur. redolet naturam formę immaterialis, & indiuiduæ. Hæc fuit absque dubio sententia Aristotelis in contex. 41. primi libri de generatione, quando dixit formam secundùm quam fit nutritio, & accretio, esse formam quandam immaterialem, in materia tamen existentem: quam eius loci interpretationem a latinis adductam omnino sequi debemus, reiecta altera Ioannis Grammatici, etsi nunc à multis receptam, in qua ego alias, dum eum locum publicè declararem, multa notaui absurda tum in philosophia, tum in Grammatica ex verborum Aristotelis græcorum consideratione; nam rei veritas hæc est: quum Aristot. prius formam eius, quod augetur, nominasset, uoluit aliquid dicere de hac forma, secundùm quam nutritio & accretio fieri dicitur; sed quia forma hęc est anima vegetans, quam in eo libro considerare minimè conueniens erat, ideo etiam ab animę nominatione abstinere uolēs satis habuit eam propria conditionis circunscribere, & significare, dicendo eam esse formam immaterialem materiæ tamen inherentem, hæc enim nō est nisi anima: hoc significant uerba illa græca, αὕτη δ' τὸ εἶδος, quum enim in præcedentibus formam rei, quæ augetur, nominasset, ideo postea his uerbis subiunxit, hæc autem forma sine materia, nec significare potuit aliā formam quam illam, quam iam nomine formæ appellauerat; at secundùm Ioannis Grammatici opinionem oportet formam in his verbis esse prędicatum, ut sensus esset, hæc autem est forma sine materia; hoc tamen dicere non possumus, quia articulus ostendit formam ibi esse subiectum, non prædicatum: præterea dictio illa, τρ οὖ, est neutri generis; quare non potest ad alimentum referri, quod a Græcis fœminino nomine, τῇ appellatur; sed magis est ea sententia absurda, quam ut in præsentia confutari mereatur, nam & secundùm eam maximè impropria, & incongrua est Aristotelis loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incideret Aristoteles, si id, quod ei Ioannes attribuit, significare voluisset. Non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi eū locum consideranti uenit in mentem, quod non credo Aristotelem cogitasse, quamquam illud cogitare maximè debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Aristot. confessione argumentum aliquod, uel saltem coniectura de animę humanę immortalitate: quum enim de anima uegetante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Aristoteles fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia potest saltem a partibus suæ materiæ separari, credendum est animam sensibilē mutuo eleuatiorem esse, sed maximè omnium animam rationalem; proinde ita esse liberam à nexu materiæ, ut possit etiam à tota sua materia separari. si alię partes animę sunt à partibus saltē suę materię separabiles; eo enim negato nō haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quam anima uegetans, quod non uidetur consentaneum esse rationi. Sed ut ad id, de quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiā nostrę sententię confirmatio ex iis, quę dicuntur ab Aristot. in contex. 36. eiusdem libri: ibi nanque utrem aqua fluente plenum comparās cum corpore, quod augetur, utri similem esse dicit formam eius, quod augetur, aquę uerò fluenti similem esse materiam. siquidem materia semper fluit, quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre sine aliquo fluxu sicuti etiam forma eius, quod augetur, nō fluit. Similiter in contex. 42. de imminutione loquens dixit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere; putauit igitur nullam formę partem cum fluente materia fluere, sed totam animam remanere, & ad reliquam materiam restringi: nam si substantiam quoque formę in particulis materię fluentibus corrumpi, & fluere cum materia existimasset: non potuisset ullum materię & formę discrimen statuere ratione fluxus, uel permanētię, quoniam idem prorsus de utraque dicendum fuisset.

Quintū argumentum. & declaratio tex. 41 primi lib de generatione.

Nota de anima humana immortalitate.

Sextum argumentum

Septimum argumentū.

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

Verum sententia hęc ita magnis difficultatibus vrgeri videtur, vt multi eas solui nullo modo posse arbitrantes, hac reiectā altera, q̄ nos modo confutauimus, sequi maluerint: has igitur soluere nitendū est, ut si nobis non ita eas diluere datum erit, vt omnes conquiescāt, id saltem pręstemus, vt ii, qui mediocri ingenio prædi i sunt, & ritè philosophari uolunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimum dubia sunt, quæ maximè infirmare nostram hanc sententiam videntur. Vnum est quod per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidētibus, & de formis omnibus materialibus impossibile prorsus esse omnes existimant; quod autem hoc sequatur, patet: nam si illa eadem numero anima, quę est in carne uetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quæ erat in particulis materię consumptis, non fluxit cum illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanētes, absque dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectum. Alterum dubium est, quoniam Aristot. in primo libro de anima docuit animā

1. Dubiū.

2. Dubiū

non

non esse per se mobilē, sed solùm per accidens ad motum corporis, nam in sexto libro physicæ auscultationis ostenderat sola corpora esse per se mobilia: at secundùm hanc sententiam anima per se moueretur, nō ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extenditur anima, & quando à parte carnis consumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non potest hunc transitum facere, nisi loco moueatur; itaque mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, sed sola particula animæ locum mutat, quod est moueri per se. Hæ sunt validissimę obiectiones, ut multis videtur, quæ sententiam hanc prorsus euertere, & impossibilem reddere vidētur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum. Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti esse momenti, quanti eam esse plures arbitrantur, quū ex ipsamet re solutio sumi uideatur; migratio enim, quę à philosophis impossibilis esse existimatur, est illa solùm, qua accidens, vel forma totum suum subiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud transeat; sed dummodo forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, potest absq; ulla absurditate ab vna eius parte ad aliam informandam transire: neque hæc dicenda est migratio, sed quædam nomine carens transitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali est admittenda, nisi in sola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam & mediam, sicut antea declarauimus: in alijs igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundùm totum subiectū, siue secundùm partem fieri posse migrationē concedimus; at in anima est possibilis, immò & necessarius transitus, ac diffusio ab una corporis parte ad aliam: & huius discriminis ratio ex eo, quod alias declarauimus, satis clara desumitur; nam cæteræ præter animam formæ naturales sunt formæ corporum similarium, in quibus eadem est natura, & conditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma participanda nullus est in partibus ordo naturæ; sola anima est forma corporis organici, & dissimilaris, & eius corporis partes, quarum magna est varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, vnam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrem necesse est vt ab vna præcipua viuentis parte ad alias partes anima diffundatur, & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generatione fieri certum est, ita in quotidiana nutritione est concedendum; eaque migratio, si modò migratio vocanda est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maximè consona. Mutatis igitur per successionem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam seruato, potest anima a membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita semper informare, atq; uiuificare totum corpus, quod per totam vitam idem per ęquiualentiam seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio vocanda, quum semper in eodem corpore seruetur, neque de illo toto ad aliud totum transeat. Hoc videtur concessisse inter aduersarios Scotus in prędicta quęstione prima distinctionis 44. quarti sententiarum, vbi aduersus sententiam nostram ita argumentatur: quādo anima, quę est in materia vetere, transit ad nouam materiam informandam, deserit ne materiam ueterem, & ad nouam transit, an informat simul utranque? si primum, ergo migrat de materia in materiam; si secundum, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum utrunque separatim acceptum illi est adęquatum: concedit igitur Scotus, si secundum ponatur, nō esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamen nos facile respondemus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animam corpori adęquari, uno modo secundùm quantitatem, altero modo secundùm proportionem; si secundùm quantitatem intelligat, ut intelligere uidetur, anima nulli corpori adęquari potest, quia nō adæquatur nisi quantum quanto, anima verò per se quanta non est, proinde vana est quæstio de animæ adæquatione cum corpore; eadem enim anima vegetans ita est adęquabilis corpori formicæ, ut corpori elephantis, uel alicuius magnę arboris, quantitatem enim non habet, nisi quam recipit à materia, & ita apta est extendi in magna, ut in parua materia, quemadmodū etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, vt corpori Pygmæi: argumentum igitur Scoti vanum est, quoniam anima & paruæ, & magnę materiæ adæquabilis est, & quando caro facta est maior, non sunt ibi duo perfectibilia ab anima, sed vnū, quod prius erat minus, postea est factum maius, immo totum viuētis corpus est vnicum perfectibile: secundùm proportionem autem rectius dicimùs animam corpori adæquari, seu potius corpus ipsi animę; quū enim anima pluribus facultatibus prædita sit, tunc corpus dicitur esse illi adæquatum perfectibile, quando omnibus instrumentis prēditum sit quæ ad exercēdas illas omnes facultates requiruntur: adeò si quis homo sine manibus, vel sine oculis nascatur, anima non habet integrum, & sibi ædequatum perfectibile, quia non potest in illo corpore suas omnes facultates exercere: si igitur hoc modo Scotus intelligat adęquatū perfectibile, vanum similiter eius argumētum est, quia nulla corporis pars est animæ adæquatum perfectibile, nec membrum vllum, immò nec totum viuentis corpus, quando est mutilatum, sed solùm quando omnibus instrumentis præditum, quæ facultatibus omnibus animæ respondeant.

Marginalia: *Solutio primi.* — *Nota quæ migratio sit impossibilis* — *Scoti cōcessio.* — *Nota quemodo anima dicatur corpori adæquari.*

respondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac solutione ego quidem penitus acquiesco. Maioris mométi esse videtur altera obiectio de animę motu, ab vna enim corporis parte ad aliam transire eadē anima non posse videtur, nisi loco moueatur. Ego quidem non absurdam fore responsionem puto, si cum Ioanne Bacconio in distinctione decimaoctaua tertij sententiarum diceremus animam ad informandas aggeneratas partes transire non per motum, sed modo quodam alio nobis occulto & abscondito; fateamur enim velimus nolimus necesse est plurima fieri in natura, quorum rationem, & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis esset negare illam, quam videt, pluuiam de sublimi loco descendere, quod modum generationis eius ignoret; ita ingenui, ac verè philosophici animi est humani ingenij infirmitatem, & nostram ignorantiam confiteri, qua frequentissimè fit vt rerum manifestissimarum causas, & modum generationis intelligentia non assequamur: dicere igitur possumus animam ad aggeneratam partem informandā effundi absq; motu; quis autem & qualis ille transitus sit, nos ignorare; hoc enim asserentes vel non erramus; vel multo minus erramus, quam qui transitum illum, licèt per se manifestissimum, inficiari audent, propterea quod modum, & rationē eius non intelligunt. Sed si quid hac de re dici potest, illud est, quod Pomponatius dicit in libro suo de accretione capite decimoquinto, eaque mihi videtur tuta, firmaque responsio, animam vegetantem partim materialem, partim immaterialem esse, vt Arist. dixit in contex. 41. primi de ortu & interitu; quem locum Pomponatius optimè intellexit: materialem quidem, quatenus de materia educta est, & est necessariò addicta materiæ quantę, sine qua existere non potest; immaterialem verò, quatenus transit secundùm partes eiusdem corporis ad informandam aliam materiam similem, de qua non est educta, propterea quod non est ita addicta statutę materię vt ad aliam transire non possit, eo scilicet modo, quem in prioris dubitationis solutione declarauimus: quum igitur protendatur eo modo anima a parte materiæ ad partem, hoc prę- stat quatenus immaterialis, & indiuidua est, non quatenus materialis, atque diuidua; id autem, quod immateriale, & indiuiduum est, vt locum non occupat, ita nec loco moueri dici potest: ideo transitus ille non est vocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur nisi id, quod corporeū est; sed est accessio subita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum est aliud esse mutationem alimenti vltimi in substantiam, vt in carnem, vel in os, aliud esse extensionem, seu fluxum animæ ad eam: mutatio quidem alimenti in substantiam est verus motus, est enim alteratio in tempore facta, quam insequitur etiam substantiæ mutatio, de qua postea loquemur; sed extēsio animæ ad illam aggeneratam partem subita, ac momentanea est, neque est vocanda motus: itaque sola materia verè mouetur, sicuti sola verè locum occupat; anima verò vt in loco non est, ita ne verè moueri dicitur, sed absque motu ad aggeneratam partem subitò extendi, sicuti rei immateriali, & indiuisibili conuenit vt extendatur ad aliam. Quod verò Aristoteles dicit, animam non esse per se mobilem, intelligendū est de anima tota; quod quidem respexisse Aristotelem manifestum est quum illi quoque philosophi, quorum ibi sententiam improbat, hoc solum intellexerint; non potest enim anima tota sine corporis motu mutare locum, & de toto subiecto in totum aliud subiectum transire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota seipsam mouere, vt illi philosophi dicere visi sunt: sed manente anima in eodem toto viuente extensionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Arist. non negauit, neque motum animæ appellaret sed soli materiæ, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius est nouam materiam mutari ad recipiendā animam, quam moueri animam ad illam informandam cuilibet enim aggeneratę parti iam adest anima, quæ in toto corpore existens æquè apta est & paruam, & magnam materiam informare. Hæc ad propositas obiectiones dicenda esse puto, & profiteor mihi per illa ita esse satisfactum, vt de hac re non dubitem; quum enim rē ipsam ita sese habere constanter existimem, de modo, quo id fiat, contentus esse volo eo, quod in re difficillima & sensū maximè latente assequi, & complecti humana ratio potest: quisquis autem in his non acquiescat, is debet vel confiteri se concessa rei veritate modum ignorare; vel hunc ipse inuenire, & in medium proferre; vel tandem, si a nobis dissentiēs contrariam sententiam sequatur, ad illa, quæ nos aduersus eam attulimus, respondere.

Solutio secundi.

Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur. Cap. XVII.

SEntentia hæc nostra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam sequentes facile seruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quòd idem numero maneat id, quod augetur; & quòd omnibus partibus fiat accessio magnitudinis, idque uerum sit ratione formæ, non ratione materiæ: prior enim conditio omni dubio caret, quia manente prorsus eadem forma per totam uitam absque aliquo suarum partium fluxu totum uiuēs

idem

idem manere dicitur, quia vnitas indiuidui à forma prouenit, & constituitur. At secundùm illos, qui dicunt partes animæ cum partibus materiæ fluere, non video quomodo seruari hæc conditio possit. tandem enim tota animæ substantia erit mutata, quare non idem viuens seruatur: quod verò dicunt eandem manere per æquiualentiam, vanum est, siquidem materia quoque sic per æquiualentiam eadem seruatur, quare nullum est in hoc materiæ, & formę discrimen; hoc tamen Arist. aduersatur, qui dixit materiam esse in cõtinuo fluxu instar aquæ per vtrē fluentis, formam verò manere instar ipsius vtri; deinde etiam dixit quantitatem imminui, sed formam manere; significans concedi posse quantitatem formæ fluere, at non ipsam formæ substantiam: solam autem formæ quantitatē fluere est nihil formæ fluere. quum sit quanta per accidens; & nil aliud significat, quam animam desinere per illam partem extendi, & esse quantā per illam. Reliqua etiam conditio, licèt maiore declaratione indigeat, facile tamen secundùm hanc nostram opinionem intelligetur; contra verò, hac negata, nullum idoneū sensum recipit. vt coniectare quisque potest ex eorum dissensione, qui putantes animam quoque secundùm partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easque omnes absurdissimas, vt mox ostēdemus, commenti sunt. Hęc igitur antequam declaremus, tollenda est propter illa, quæ mox dicentur, quædam ambiguitas, quæ fortassis aliquem trahere in errorem posset: quum enim sæpe nobis contigerit, in hac nostra disputatione vt extensionem nominaremus, animaduertendum est duas esse, easque inter se valde discrepantes, quarum antea meminimus, extensiones, ne vnam cum altera confundamus; vna est extensio animæ subita ad partes substātiæ aggeneratas, altera uerò est totius corporis extensio ad maiorem quantitatem; & in hac posteriore diximus esse accretionis naturam cõstitutam, non in altera priore, quę est solius animæ extensio, & potius uocanda esset defluxio, seu deriuatio uirtutis animæ ad omnes corporis partes uiuificandas: & hæc etiam in uiris, & senibus fit, licèt non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur senex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa est accretio. Quum igitur accretio consistat in ea, quæ est totius corporis extensio facta ab anima per additionem nouę materię, & Aristoteles dicat talem accretionem fieri secundùm omnes partes formę, non secundùm omnes partes materię; ut hoc plenè declaremus, tria nobis consideranda proponuntur, ad quę singula accretionem referamus, materia, forma & compositum: quum enim in accretione quodlibet horum maius, fiat, uidendum est quomodo tum materia, tum forma, tum compositum, tam secundùm se tota, quam secundùm partes augeantur. & cui nam ex his tribus tanquam pręcipuo, & ęquato subiecto accretio attribuenda sit.

Postrema accretionis cōditio quomodo intelligatur.

Duæ extensiones.

De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit. Cap. XVIII.

VT à materia ordiamur, certū est ipsam accessione nouæ materię maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, & remotam intelligimus, sed propinquam, & propriam, hęc duplex est, & utraque augeri dicitur; nam & heterogeneæ partes, quæ mēbra vocantur, sunt viuentis materia proxima, vt in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneę sunt materia heterogenearum, ex carne enim, & osse, & neruo, & alijs similaribus constant animalium partes dissimilares: his vtrisque partibus Arist. accretionem attribuit, & vtrique primò, alia tamen, & alia primitate; primùm enim augentur similares primitate originis, sed primùm dissimilares primitate scopi, & intentionis naturæ, quum dissimilarium gratia similares sint à natura constitutæ: quoniam igitur dissimilares non augentur, nisi quatenus similares, è quib. constant, augentur, nos accretionem in similaribus tantùm considerabimus, & has tanquam materiam uiuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad hujus materiæ reparationem nutritio pertinet, & absque nutritione fieri accretio non potest, de nutritione quomodo fiat, & quid sit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionē progrediemur. Homogeneas viuentis partes continue consumi a calore naturali, & in cõtinuo fluxu esse iam diximus; ad huius igitur materiæ reparationem sumunt viuentia alimentū, vt pro particulis consumptis in homogenearū partium substantiam conuertatur: hęc igitur alimenti in substantiam similaris partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quā generatio partium materiæ similarium loco partium, quę effluxerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab alijs mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio, & interitus, vt significauit Arist. in 1. lib. de generatione partic. 41. dicens nutritionem respicere substantiam, & in hoc distingui ab accretione, quę respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quędam est, quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animę consideratione ipsam per se homogeneam partē consideremus,

Partes viuentis duplices & vtrisque accretio cōpetit primò.

Nutritio quid.

sideremus, vt carnem, & os, tanquam compositum constans ex materia prima, & sua forma mistionis; interit enim forma sanguinis, & generatur forma carnis, quę est propria forma mistionis; quare est vera generatio carnis ita sumptę: at si animam complectamur, differt modo aliquo a generatione nutritio generatio enim est mutatio ad formę acquisitionem tendens, nutritio verò est mutatio tendens ad acquisitionem materię sub pręexistẽte forma: anima nanque nutritioni pręexistit, & noua materię portio per nutritionem generatur pro sustentatione animę; ideo terminus, ad quem, nutritionis est acquisitio materię respectu animę, sed seclusa per considerationem anima terminus ad quem, est forma mistionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum a generatione, scilicet dum adhibetur consideratio animę, quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animę esse generationem quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animę, a qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: est igitur generatio aliqua per aduentum formę substantialis, quę est anima, non est tamen uera generatio, quoniã anima de illius materię potestate non educitur, sed quũ prius in alijs partibus esset, postea ad eam partem adiectam extenditur, & ita est noua informatio eius materię ab anima, non tamẽ noua illius formę eductio de potestate materię: siquis uerò obijciat, non potest materia ab aliqua forma informari, nisi ea forma de potestate ipsius materię educta sit: ad hoc dicendum est satis esse si forma illa sit educta de potentia uel illius, uel alterius materię, quod quidem de anima concedendum esse iam diximus, neque in generatione partium materiæ absurdum dicendum est, sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur nutritionem esse aliquo modo est via ad formam; & aliquo etiam modo differre a generatione, quatenus est via non ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ: est igitur modus quidam generationis improprius, qui licèt omnino generatio non sit, ad generationẽ tamen reducitur, quia ad substantiæ productionem tendit, vtcunque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nũc loquimur: videtur autem hoc significasse Arist. in contex. 39. primi de ortu & interitu, quando dixit nutritionem esse potius aggenerationem, quam generationem; generatio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & vt pars totius, generari nanque ut partem est generari ut materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significãt: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur; ideo nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius viuentis non est generatio. Quid igitur sit nutritio, dictum est.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant. Cap. XIX.

QVoniam igitur nutritio est acquisitio partium materiæ loco partiũ consumptarum si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præsertim vero in omnibus fiat, tunc præter nutritionem fit etiam accretio: quare negari non potest materiam quoque viuentis maiorem fieri, & per nouæ materię additionem augeri, vt carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum ossis, idq; fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus partes omnes homogeneas plurimis esse refertas minutissimis foraminibus, per quę intro pertransit alimentum: est igitur considerandum quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, vt intelligamus id, quod Arist. dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque verum esse ratione formæ, non ratione materiæ. Vt à materiæ consideratione ordiamur, sciẽdum est duo partium genera esse in qualibet simili parte, quam in præsentia tanquam materiã nobis considerandam proposuimus; alię nanque dicuntur partes maiores, aliæ verò minimæ: maiores vocantur illę, quæ intus habent foramina, per quæ sunt actu diuisæ in minores; foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo vnam carnis particulã ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores, quemadmodum disputari solet an detur minima caro, qua non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione non esse minimas; sed ea tãtùm ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita vt minimę dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis; possunt.n. diuidi in minores, sed non sunt actu diuisę per poros: quod autem dentur àctu hæ partes minimæ ex necessitate, considerantibus manifestum est; quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum,

Partes materia aliæ sunt maiores, aliæ minimæ.

terpositum, sed solam materiæ particulam, vt carnis; foramine prorsus carentem, eamque nunc appello partem minimam. Siquis igitur quærat an pars hæc minima augeatur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foraman habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio, sed per solam nouę carnis appositionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, sed eã, quæ fit per appositionem extrinsecus; discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appositionem fit, vt quando per frumenti appositionem crescit aceruus, & cera per appositionem ceræ: nam si caro à nulla alia forma informaretur, quàm a forma mistionis, vtique carnis ad carnem appositio, & illa, quæ est ceræ ad ceram, nullum discrimen haberet; sed differentia est penes animam: etenim in particula minima carnis inest anima, quæ appositum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam postea informandam extenditur; at in cera priore nulla inest vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appositam nouam ceram extendatur, ideo non est accretio, sed mera appositio: hæc autem minimæ partis accretio, licèt secundum seipsam non omnino sit vera accretio, est tamen uera accretio, quatenus illa particula consideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in se alimentum verè augeri dicitur. Tota verò materia magis propriè dicitur augeri, quia no per solam appositionem maior fit, sed per receptionem alimenti intus, sanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat: quod significauit Aristoteles in contex. trigesimonono libri prædicti, quãdo dixit alimentum cum re nutrienda commisceri; hoc est per poros ad minimas vsque materiæ particulas penetrare, non enim veram illam mistionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum mistione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam distinctam ab eis; in accretione verò sanguis per foramina ingrediens cum carne commiscetur, deinde in carnem mutatur; quare non est vera mistio, quum sanguis intereat, caro autem maneat; sed non ob id similis est mistioni aquæ cum vino: & harum differentiam tetigit Arist. in eo cõtex. 39. quoniam in mistione aquæ cũ vino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vsq; vini particulas, sed non conuertuntur in vinũ, licèt ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum vino commista, quia vinum non habet vim mutandi aquam in vinum; at in carne vetere inest vis conuertendi commistum sanguinem in aliã nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augentur etiam partes maiores, sicuti paulo ante dicebamus, quoniam hę quoque intus recipiunt alimẽtum per poros ingrediẽs: sed partes minimę, quum non habeant in se aliud foramen, augentur solùm per appositionem alimenti extrinsecus, nou per receptionem intus. Hæc quum ita sese habeant, facile est sententiam Arist. interpretari, quando dicit accretionem fieri secundùm omnes partes formę nõ secundum omnes partes materię: de forma quidẽ posterius dicemus, nunc de materia facile est dictum Arist. declarare per ea, quę modò diximus: materia nanq; est per se quãta, & per se in infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidẽ actu, sed potestate; igitur particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non est minima quoniam est adhuc diuidua in alias, licèt nõ sit actu diuisa per aliquod foramẽ, quum nullum habere statuatur. Hanc igitur partẽ minimam appellemus, A, & quia diuidua est potestate in partes, has vocemus, B. & C. quando igitur ipsi A apponitur alimentum; id toti minimę apponi dicitur totum simul, sed non separatim pars eius apponitur ipsi B. & alia pars ipsi C, sed totum simul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materię, complectimur partes illas infinitas in quas diuidua est potestate, ideo hoc respiciens Aristoteles dixit non omnibus materię partibus fieri additionem magnitudinis, non quòd negauerit materiam augeri, reuera enim, & tota materia, & partes eius augentur per nouę materię accessionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi possunt partes minimę, non est facta peculiaris additio nutrimenti, sed solùm toti minimę: & huius sententię nulla est alia ratio, nisi quòd impossibilis est penetratio corporum, vt ipse Aristoteles significauit argumentans in contextu 32. & soluens in trigesimoquinto eiusdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporam penetratione, quam omnes philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt cur non omnibus materię partibus fiat additio magnitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in contex. 36. eiusdem libri, vbi vtrem inquit similem esse formę, aquam verò influentem, & effluentem similem esse materiæ, quæ est in continuo fluxu, neque semper eadem seruatur; hinc igitur hanc rationem sumunt partes materię non semper eędem manent, quia fluunt continuè; non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est hanc nõ esse necessariam, & adequatam rationem cur nõ omnibus materię partibus additio fiat,

Quo minima materia pars augeatur.

Quo tota materia, & maiores partes augeantur.

Cur non secundũ oẽs partes materia accretio fieri dicatur.

fiat, sed sumendam esse potius vt confirmationem quandam ad veræ rationis corroborationem adductam; ut in illo exemplo intelligeremus non omnibus aquæ partibus additionem nouæ aquæ fieri, quoniam ille fluxus est continuus,& partes non remanent;at in illo,quod augetur, non omnino ita se res habet, credendum enim est interpolatas esse materię fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tẽpus aliquod medium, in quo nihil resoluitur,& nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materię partib. additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Aristoteles de materię fluxu, dictum est potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quàm vt omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam vera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; sed vera ratio ea vna est, quia fieri nullo modo potest penetratio corporum.

Quòd omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur. Cap. XX.

QVod hactenus de accessione nouæ materiæ ad veterem materiam ostendimus, id etiam de ipsius materię extensione ostendere possumus: quemadmodũ enim non omnibus materiæ partibus fit nouę materiæ additio, ita neque oẽs materię partes extenduntur:etenim dictũ est antea necessariũ esse in extẽsione vt foramina oriantur,quę partem materię ab alia parte separẽt; oportet igitur aliquam inter duo foramina particulam esse, quæ integra maneat absque vlla disiunctione, eamque vocabamus partem minimam: hæc itaque non extenditur,quia si extenderetur,diuideretur ipsa quoque in alias per foramina, quæ in ipsa fierent quare non esset minima,ut esse statuitur: partes igitur maiores extenduntur,& rarefiunt; sed necesse est dari partes minimas,quæ non rarefiant,neque extendantur, omnes enim extendi neque possibile, neque imaginabile est; esset enim omnes euanescere, & nihilari, & continuum esse actu diuisum in partes infinitas, quę ne imaginari quidem possumus. Ex his igitur manifestum est verã esse Aristo. sententiam, quando inquit non omnes materiæ partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materiæ maiores fiunt, non tamen omnes: idque ostendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem,tum etiam ratione extensionis; quia neq; omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes extenduntur. Sed alia ad materiã pertinens quæstio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta; & corporea sit, quæritur an vna alteri incorporetur, & quomodo id fiat,hoc est an noua materia amittat suam pristinam quantitatem sola manente quantitate veteris materiæ. an è contrario, maneat quantitas nouæ, & pereat quantitas generetur utramque materiam complectens,quæ fuit Pomponatij opinio:negauit enim quantitatem interminatam coæternam materiæ, quam Auerroes posuit, ideò putauit vtriusq; materiæ,tum nouæ,tum veteris quantitatem generari. Ego verò dimissa disputatione de quantitate coæterna materiæ, quæ ab hac nostra disputatione aliena est, dicam breuiter, constituta huiusce rei veritate alias a me demonstrata, quid ad propositam quęstionem dicendum esse putem: statuens enim quantitatem materiæ ingenitam,& incorruptibilem esse, & secundùm Arist. primæ materiæ coæternam, dico vtriusque materiæ quantitatem seruari,quemadmodum vtraque materiæ portio seruatur: sicut enim ex duabus materiebus vna materia fit, ita ex duabus quantitatibus fit vna quantitas, & soli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex sanguine noua caro generatur,illa propriam habet quantitatem, idest proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate,& quantitate carnis veteris fit una quantitas, & neutra perit, sed solùm noui termini generantur;quemadmodum si duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet;& neutra illarum erit corrupta, sed duo tãtùm puncta eas terminantia corrupta erunt, vtraque autem linea manebit, quia manebit vna linea maior ex duabus minoribus conflata: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur. nam vtraque quantitas manet, quæ enim prius erant duæ quantitates distinctę,postea manent ut partes vnius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & vnam quantitatem fieri,ut vna alteram penetret,nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidẽ, si particula nouę materię ita particulam veteris penetraret, vt non per foramina ingrederetur, sed per partem plenam; sed positis foraminibus crebris, atq; minutis,per quę ingrediantur particulę nouę materię, non fit corporum penetratio, sicuti neque quando aqua uino cõmiscetur,diuidunt enim se mutuo in partes minimas, & minima vnius non penetrat minimam alterius, sed illi cedit, & ei solùm apposita est. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum est.

An alimenti quãtitas cũ quantitate aliti corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

Opinio vera.

Quo-

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur. Cap. XXI.

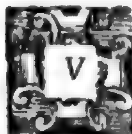

Equitur vt formam quoque viuentis, quæ anima vegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo oẽs partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Arist. dixit. Certum est formam secundùm se incorpoream esse, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantam extenditur, proinde nõ propria quantitate esse quantam, sed aliena: hinc ergo fit vt omnes corporis partes penetrare absq; vlla absurditate possit; nam est quidẽ impossibilis penetratio duorum inuicem, qñ vtrunq; est per se corporeũ, sed incorporei cum corporeo non est impossibilis, ut in accidentibus considerare possumus: nam lactis albedo non est per se quanta, sed per accidens, & ex lactis quantitate, per quã extensa est; ideo penetrat omnes lactis partes, neq; ulla earum est, quæ non sit alba; non ita tamen penetrat, ut per foramina ingrediatur, sed per partes plenas: quod quidẽ, si per se corporea albedo esset, fieri nullo modo posset: sic calor ignis penetrat omnes ignis partes, ita ut earum quęlibet, quantulacunq; sumatur, calida sit, neq; aliquis est, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum non sit per se corporea, potest oẽs corporis partes penetrare, ita ut nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Arist. in contex. 4. 2. lib. de animã, qn dixit animam esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporũ sit penitus impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatæ, adiaceret .n. particula animę particulæ corporis, quæ in se aĩam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clarissimum est constituto ueritas dicti Arist. facile declaratur: anima .n. maiorem fieri ex materiæ incremento negare non possumus, quia si fit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc .n. dicere necessariũ est, si quælibet magni corporis pars est animata: quoniam igitur uiuentis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formæ, sed solius materiæ; quum .n. sola materia fluat, sola ẽt materia additur, & additur utriq;, tum materiæ, tum formæ; materia .n. per nouę materiæ additionem maior fit, & forma quoq; fit maior quia per maiorem materiam extẽditur: hinc fit necessariò ut omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quæ in accretione non fiat maior: quemadmodum .n. anima facta est quãta per materiam, ita & partes per materiã adepta est, & facta diuidua; extenduntur ergo oẽs partes animæ ad maiorem materiam, nec ulla considerari põt eius particula, quæ nõ extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiæ & magnitudinis: quia quum sit facta quanta, & in infinitũ diuidua secundùm suam quantitatem, quantamcunq; eius particulam cõsideremus, illi est facta propriæ magnitudinis additio eaq; propriũ recepit incrementũ: hoc .n. nõ esse absurdu, sed potius necessarium, sumitur ex fundamento iacto; qñ .n. aliquid p se quantum cum altero per se quanto commiscetur, non põt omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non põt; at si alterum tantùm sit per se quantum, alterum uerò per se quantum non sit, põt omnibus alterius partibus additio alterius fieri absq; ulla absurditate, neq; illa dicenda est penetratio corporum, quum alterum non sit corpus: quod quidem ita ostendere possumus: quando duo inter se coniuncta sunt, ut A. & B. nullum põt esse discrimen in coniunctionis modo ex eo q dicatur coniũgi A. cum B. vel B. cum A, nã vtrouis modo dicamus, eadem est eorum coniunctio, & idem coniunctionis modus; quemadmodũ idem prorsus fit commiscendo phialam aquæ cum phiala vini, ac commiscendo phialam vini cum phiala aquæ: eadem igitur fit & animę cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus: atqui anima ita adiungitur corpori, ut omnes illius partes penetret, & nulla sit corporis particula, quæ animam non habeat; non solùm enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarũ particulæ, & particularum particulæ, & demum oẽs, quæ in ea considerari possunt: sic igitur ẽt quando materia adiungi animæ dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantamcunq; partem sumamus; nõ ita tamẽ, ut re disiunctas partes esse statuamus, hoc enim fieri non potest cum animę conseruatione in eis, sed ut in toto existentes, sic enim Arist. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, sed oibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestũ est.

Quomodo omnibus partibus forma fiat additio.

Additio fit solius materia, non forma, fit tamen vtrique, & materia, et forma.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materia, & partibus forma. Cap. XXII.

Eritate ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita ut pateat quomodo sit intelligendum id, quod Arist. dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ non omnibus, sequitur ut aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus.

strenuus. Illi primum decepti sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele formales, homogeneas verò materiales; hoc enim verbis Aristo. aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quàm materialibus; sed apertè dixit tam materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quàm partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine, quòd partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formę, homogeneas verò materiæ, vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harū dici partes formæ, & ita homogeneas materiales, & harum partes vocari partes materię; quorum neutrum est verbis Arist. consentaneum; non primum, quia sicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, immò his primùm fit additio materiæ, non heterogeneis, nisi ratione homogenearū, è quibus constant; falsum igitur esset Arist. dictum, quia significaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque secundum, quia partes heterogenearum sunt homogeneę ipsæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes fieri maiores est dicere omnes homogeneas; quod tamen secundùm ipsos Aristoteles negat, dum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententiæ falsitas manifestissima est, quoniam Aristot. non dicit accretionem magis formæ attribui, quàm materiæ, sed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes verò materiæ fieri quidem maiores, non tamē omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minimè potest, vt considerantibus verba Aristot. in contex. 35. & 36. primi libri de ortu, & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, reijciēda est, quia admissa etiam hac humidi distinctione dictum Aristotelis falsum esset: humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, absque dubio corporeum est; igitur si huius partes omnes fiunt maiores per alimēti corporei accessionem ad omnes, fit corporū penetratio, quam in eodem loco in contex. 32. & 35. Aristot. impossibilem esse dixit, & vt eam euitaret ad partes formæ confugit; per formam igitur non possumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes accessio est absque dubio corporum penetratio. Sed hi decepti sunt in afferenda ratione cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentū possit; eam enim vnam respexerunt, quia materia fluit, non alteram, quæ a corporū penetratione sumitur, licèt hęc potior sit, illa verò debilior, sicut antea diximus; ideò satis se vitare omnem difficultatem existimarunt, si materiam aliquam non fluentem adinuenirēt. Sed ipsa quoq; per se humidi distinctio, quam ponunt, non parum dubia est: qua de re tanquam scitu dignissima, & ad id, de quo agimus plurimum conferente, postea seorsum disseremus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus absurda, & ab Aristotele aliena est alia interpretatio, quam complures sequuti sunt, qui nominę formæ totum ipsum viuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum significat formam, partes verò materiam, & totum manet semper idem, partes verò mutantur, & fluunt: etenim si Aristoteles solùm dixisset attribuendam esse accretionem non materiæ, sed formæ, fortasse admitti eorum opinio posset; attamen non dixit hoc Aristot. sed distinxit partes formæ à partibus materiæ, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his verò non omnibus; quare si secundùm illos partes materiam significāt, quomodo seiunxit Aristo. partes formæ tanquam significantes formam a partib. materię tanquā significantibus materiam? & cur totam materiam non vocat formam, sed vocat materiā, si secundùm eos totum significat formam? certè si nomine formæ totum vt a partib. distinguitur intellexisset, & nomine materiæ partes vt distinguuntur a toto, neq; dicere potuisset partes formæ, neq; totam materiam, quia partes formæ secundùm hos significant materiā, tota verò materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundùm hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, q̄ vult ibi tueri, & a difficultate vindicare Arist. quòd in vera accretione non modo totum, sed omnes etiam partes maiores fiant; quum enim huic obstare videretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse verū de partibus formæ, non de partibus materiæ: isti verò sententiam Aristot. & illam accretionis conditionem euertentes dicunt solum totum augeri, non partes. Demum opinio Marsilij dicentis partes formæ esse partes porosas, partes verò materiæ esse partes plenas, absurdissima est; quia partes porosæ nil aliud sunt, quam ipsa foraminum spatia, & vacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes viuentis, quum eius substantiam in se non contineant, sed aerem, vel vaporem aliquem extraneum; vanum ergo est dicere illis additamentū fieri in accretione viuentis, quod augeri dicitur, quum eius partes non sint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant; nam si debeat totum viuens propriè augeri, oportet eas, quæ verè eius partes sunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifestè ipsamet Aristotelis verba in contex. 35.

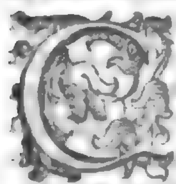
Confutatio secundæ opinionis. *Confutatio tertia.* *Confutatio quarta.* *Confutatio quinta.*

tex. 35. prædicto: inquit enim accretionē competere partibus dissimilaribus propter similares, e quibus illæ constant, & quæ primum augeri dicuntur; facitque eam partium distinctionem, vt dimissis dissimilaribus solas consideret similares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim subiungit similares singula ex materia & forma constare, ac demum concludēs dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formæ ibi neque dissimilares partes significat, quum eas iam reiecisset; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem fecisset; neque totum ad differentiam partium, quum partes solas ibi consideret, & quomodo augeantur doceat ad prædictam tollendam difficultatem, & quum formam ibi sumat vt partem compositi, non vt compositum totum, inquit enim carnem ex materia & forma constare, & statim subiungit omnibus partibus formæ additamentum fieri, sed non omnibus partibus materiæ: nec demum significat partes porosas, quum hæ non sint viuentis partes, ipse vero illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere possit, e quibus constare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proxime dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quam animam, neq; aliam materiam, quam corpus, illi subiectum; ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus similaribus, quibus primo competit, eam considerandam, & ab ea remouendam illam difficultatem suscepisset, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi confugiēdo ad aliquod per se incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit.

Vera opinio

An aliqua sit materiæ pars in viuente, quę nō fluat, sed eadem per totam vitam seruetur.

Cap. XXIII.

CÆterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia, ac de forma eius, quod nutritur & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in viuente sit materiæ pars, quæ non fluat, neque a calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem vsque vitæ immutata seruetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, vt post tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ sunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vtrem fluenti; quo exemplo Aristoteles ad declarandam & formæ, & materiæ accretionem vsus est. Iam diximus aliquos existimasse duplex esse humidum in viuente; vnum radicale, quod durante vita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est; alterum vero cibale, quod ex alimentis ad illius defensionem quotidie aggeneratur, & hoc continue fluit, & renouatur, neq; idem permanet: sententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in commentario. 38. primi libri de ortu & interitu, & eandem sequutus videtur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit esse necessarium dari aliquam materiæ partem, quæ non fluat, sed per totam vitam eadem permaneat; vtusque est tali argumento: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse indiuiduum seruari æternum, quia viuens haberet semper materiam nouam, atque virentē; quare semper esset in iuuentute, & nunquam senesceret: quum enim anima per senium non debilitetur, si dicamus materiam quoq; totam posse renouari, nihil erit, quod detrimentum aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in viuente fiet, nulla senectus; cuius cōtrarium in omnibus viuētibus experientia docet. Adest etiam argumentum, quod Auerroes in prædicto loco Alexandro attribuit: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse formam materialem separari a tota sua materia; quia si a tota sua materia potest hoc modo derelinqui per partem post partem, ita vt tandem maneat sine vlla parte suę materię, potest etiam a tota simul materia separari, eadē enim vtrobiq; ratio viget. Aliud quoq; mirabile, & vix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quod in re Arist. reprehenderit, ac deseruerit: quum enim Arist. dixerit accretionem esse adscribendam formę, non materiæ, hac ductus ratione, quia est attribuenda non illi, quod fluit, sed illi quod permanet, forma autem permanet, materia uero fluit continuè, ita ut nulla eius pars eadem maneat; Alexader, ut ait Auerroes, dixit Arist. hoc de materia pro tu lisse sine ulla probatione, tanquam sequutū id, quod apparet quum in eo animus acquiescere uideatur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum, propterea quod datur etiam aliqua materiæ pars non fluens, cui ob eandem rationem non minus, quam formę, est accretio attribuenda. Sed ubi nam apud Alexandrum hoc Auerroes uiderit, ego quidem nescio: nam si Alexandrum legamus in primo libro naturalium quęstionum cap. quinto, & in postrema parte libri sui de mistione, ubi de hac re loquitur, nihil, tale comperiemus sequutus enim in omnibus Aristotelem, & inquit materiam continuè fluere secundum partes, formam uero nō fluere, sed eandem manere, & per formam intelligit animam, ut nos intelligendam esse diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorē retrahi: de humido autem radicali, quod non fluat, ne uerbum quidem ibi apud Alexandrū legimus, sed potius uidetur in omnibus

Aliquorū opinio de duplici humido, s alimētali, & radicali.

Alexander Argumētū Io Grammatici.

Argumētū Alexandri

omnibus Auerroi consentire; nam Auerroes quoque in memorato loco asserit materiam fluere, formam verò non fluere, sed eandem seruari; defensionem autem Aristotelis in eo putat essa constitutam, vt dicamus omnes prorsus materiæ partes fluere, & ob id non esse ipsi materię attribuendam accretionem; sed in eo, quod nos antea declarauimus, quod Aristoteles non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri; sed negauit omnibus partibus materię additamentum fieri; proinde illam accretionis conditionem quòd omnes partes augeantur, de partibus formæ veram esse, nō de partibus materiæ: neque per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quam animam, sicut etiam Alexander, quicquid multi dicant, qui in alium sensum verba Auerrois trahentes inquiunt Auerroem nomine formæ intellexisse totum ut distinguitur a partibus, & putasse partes quoque animæ vna cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam Pomponatius Auerroi adscribit in libro suo de accretione, & nutritione. Sed nō est cur in verbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per se obscurissima, ac difficillima intellectu sunt, tamen quisquis ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quam illi putarunt, Auerrois sententiam non fuisse; sed Auerroem existimasse Aristotelem nomine formæ animam vegetantem significasse, & hanc nullo modo fluere, sed materiam solam fluere, sicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hæc, & quicquid Auerroes, & Alexander senserint, ipsam secundum se, quam expendendam proposuimus, de duplici humido sententiam, cuiuscunque ea fuisse dicatur, consideremus. Hanc ego approbare nullo modo possum: non enim video quomodo detur aliquod humidum, quod a calore pati, & resolui nequeat, quum omne aliud humidum sit patibile a calore; quodnam igitur est huius priuilegium, vt sit impatibile? præterea si id uerum esset, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi postea per tantam molem potest, quantam esse videmus animalis perfecti, & plantæ? certe embryum est valde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in se habet? quomodo igitur potest ea parua materia inconsumpta seruari ad ætatem usque perfectam, & cum tot, tantisque membris communicari? uidemus etiam ex paruo admodum semine magnam arborē nasci; oporteret igitur in illo semine, seu in primo germine pullulante, quod ualde pusillum est, totum humidum cōtineri, quod inconsumptum seruetur ad extremum usque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes distribuatur, quod quidem incredibile est. Hanc igitur de duplici humido sententiam reijciēdam prorsus esse existimo. Quid ergo dicendum? tota ne materia secundùm partes ita fluit, ut in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoq; mihi non probatur, sed puto aliquam esse materiæ partem, quæ à calore naturali cōsumitur, & aliquam esse, quę non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quod alia sit radicalis, alia verò cibalis, & aduentitia; sed sumi ex eo quòd alia pars est humida, alia verò sicca, & terrestris; humidum enim a calore naturali consumitur, est enim proprium ipsius pabulum, pars verò terrestris remanet; quemadmodum etiam in ijs, quæ comburuntur, inspicimus, toto nanque humido consumpto ab igni remanet cinis, quę est pars terrestris, quam ob eius maximam resistentiam non potest ignis absumere: viuentia autem omnia in sui ortus initio humidissima sunt, procedente autem ætate fiunt semper sicciora, quia calor consumit humidum radicale: & quamuis adueniat humidum cibale reparans ipsum, atque restaurans, tamen aduenit cum eo etiam pars aliqua terrestris; quę postea remanet cum terrestri parte ducta ab ortu, & semper ætate procedente magis a calore naturali condensatur & indurescit: propterea Aristoteles in libello de iuuentute & senectute dixit nil aliud esse senectutem, quam exiccationem, quoniam humidum semper imminuitur, siccum vero crescit; ideo nisi morbi naturalem uitæ cursum interrumperent, necesse esset nos peruenire ad mortem naturalem, quę ob totius humidi resolutionem fit: quando n. corpora nostra per longam ætatem ad tantam duritiem, & siccitatem redacta sunt, ut sint inepta ad operationes, & ad pabulum calori naturali præbendum, & animam conseruandam, fit ex necessitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi a calore viuentis, neque illud solùm, quod ab ortu trahitur, esse vocandum naturale, sed etiam illud omne, quod per totam vitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in substantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim mutetur in simile naturali, & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale; & vocatur radicale ad differentiam humidi excrementitij, quod non est idoneum pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit semper impurius propter reactionem ciborum in facultatē naturalem, quoniam agens naturale in agēdo repatitur; quare per continuam actionem in cibos corpora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non est igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irresolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiari potest; quia omne humidum est resolubile a calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, consumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum subministrante;

Auerroes. *Opinionis de duplici humido cōfutatio.* *Vera sententia.* *Viuentium corpora fiunt semper sicciora.* *Senectus est exiccatio.* *Omne humidū est resolubile à calore.*

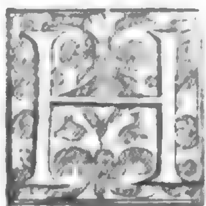
strante; id autem, quod non consumitur, est pars terrestris; tam quæ ab ortu trahitur, quam quæ ex cibis continuè adiungitur. Possumus autem ad huiusce rei declarationem vti similitudine satis opportuna: in ellychnio lucernę videmus ignem nutriri donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnij humidum reparatur, quod quidem sine olei suppeditatione citò ab igni consumeretur; sed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam siccitatem, vt nequeat amplius ignem conseruare: idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quam ab oleo humectetur, & reparetur, & ipsius quoque olei consumpti pars terrestris remanet cum terrestri parte ellychnij, quoniam ab igni non comburitur, sed remanet etiam extincto igni: sic in viuentium corporibus euenit, in senio enim plus exiccationis, & terrestris naturæ receperunt, quàm a cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quæ inconsumpta manet, non est alia, quàm pars terrestris, quam resoluere calor non potest; testimonio sunt ossa, quæ etiam post mortem animalis diutissimè durant, quoniam eorum temperatura magno excessu terrestris est, terra enim maximam vim resistendi habet. Hæc sententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione contex. 35. primi libri de ortu, & interitu, ostendere volens formam non fluere, sed eandem numero manere, hoc argumēto vsus est, quod neque materia tota fluit, sed aliqua est materiæ pars in sene, quæ eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem, nempe terrestrem, quæ a calore non resoluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit satis validum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanent eædem in senio, quod non esset, nisi aliqua materię pars eadem numero in sene remaneret, quæ in adolescente fuit: quod quidem argumentum satis habet efficacitatis, nam proprium sicci est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius supra meminimus, reuera ad huius veritatis comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, si nulla materiæ pars in sene seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale. posset aduersarius hāc consequentiam negare, quia etiam si totam materiam fluere per partem post partem diceremus, non ob id fieret vt materia in sene semper virens renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiamsi tota renouari statuatur, fit tamen semper impurior propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debilior fit ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impuritatem; quare necesse est vt tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit vt non ita perfectè immutare cibos, & in similem substantiam vertere calor possit: quare etiam si omnes materiæ partes per successionem renouarentur, necesse tamen esset animal senescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in commentario. 38. prædicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat, si tota materia per successionem renouaretur, posset anima a tota sua materia separari; nam hæc illatio nullam vim habet, quia fallacia committitur a diuisis ad coniunctum: ideo dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materiæ separatim sumpta posse remanere, sed non sine omnibus simul eodem tempore subtractis; talem enim esse naturam animæ diximus, vt determinet sibi certam materiam secundùm totum, quæ semper vna & eadem seruetur per æquiualentiam, sed non vt sibi determinet certas eius materiæ partes, quo fit vt mutari; possint partes materiæ vna post aliam diuersis temporibus, sed non tota simul materia eodem tempore sub anima renouari. Patet igitur rationem cur in sene aliqua materiæ pars eadem seruetur, quæ in infante fuit, non esse ab ipsa anima sumendam; quia etiamsi omnes materię partes per successionem vna post aliam renouarentur, posset anima seruari, dummodo materia tota eadem seruaretur per æquiualentiam: sed rationem sumendam esse a sola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideo seruatur, quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

Io. Gram.

Solutio argumēti Ioānis Grammatici.

Solutio argumenti Alex.

Quomodo, & qua ratione compositum augeatur. Cap. XXIIII.

Actenus accretionē, & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo vtrique, & earum partibus competat considerauimus: restat vt eam ad ipsum quoque compositum referamus, nempe ad totum viuens, quod ex corpore vt materia, & anima vegetante vt forma constare statuitur. Primùm quidem certum est compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda; siquidem vt Aristoteles docuit in contex. 64 primi libri de anima, omnes operationes animæ sunt toti viuenti attribuendæ vt subiecto, non soli animæ, neque soli corpori: quanuis igitur propter magnum animæ & corporis discrimen, & propter eleuationem animæ a materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accretio cōsiderari; tū propriè loquendo neq; materia augetur, neque forma, sed compositum ex vtrisque constans est id, quod augetur vt quod, materia verò, & forma,

Accretio proprio est compositi, non formæ, neque materiæ.

vel ipsarum altera, vt quo; non vt quod; est enim id, quo totum viuens aptum est augeri, & augetur: ideo dubium non leue oritur an forma, an materia sit in viuente formalis ratio accretionis, hoc est an viuens augeatur ratione materiæ, an potius ratione formæ, & quatenus est animatum; nam pro vtraque est ratio. Videtur primùm ratio formalis cur corpus viuens augeatur petēda esse a materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate consistit, quum eius finis sit adeptio perfectæ quantitatis, quantitas autem est propria materiæ conditio, itaque augentur corpora quatenus sunt quanta, & ita ratio formalis sumitur à quantitate, proinde a materia: quod si rationem formalem ab anima sumeremus dicentes corpora augeri quatenus sunt animata, eam ad substantiam potius, quam ad quantitatem referremus; sic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad substantiam, sed ad quantitatem dirigenda est. Ex altera verò parte si corpora dicantur augeri quatenus quanta sunt, sequitur omni quanto accretionem competere: consequens est manifestè falsum. quia solis viuentibus propriè dicta accretio competit: consequentia autem facile probatur, quia valida semper est illatio a quatenus ipsum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, sed solis, atque omnibus animatis; ergo quatenus sunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret, & eam augent verba Auerrois in commentario 38. prædicto, vbi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etiam dicit formam augeri non prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare videtur etiam dicere rationem formalem esse quantitatem. Philoponus quoque ibidem in digressione contex. 35. ostendit accretionem corporibus competere ratione formæ, addit tamen non prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignum ergo est consideratione quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Ante omnia statuendum est quidnam sit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus alias in libro de natura, duplex esse principium motus; vnum actiuum, a quo motus producitur; alterum passiuum, quod facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum recipiendum; nunc igitur non quęrimus actiuum accretionis principium, nam illud animam esse certum est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiam vertitur, & membra ad maiorem quantitatem extenduntur: sed id, quod quærimus, est principium accretionis passiuum, illud scilicet a quo viuens corpus aptum, atque propensum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideò hoc rectius vocaretur augmentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis, nosque ipsum ita in præsentia appellare liceat; nam augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur verum est id, quod in memorato libro docuimus, formam esse principium motus & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, necesse est vt dicamus animam vegetantem, quæ est principium accretionis actiuum, esse etiam passiuum eiusdem motus principium, & rationem formalem, qua corpus animatum augmentabile est; est enim augmentabile quia est animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit quatenus est animatum, non quidem vt per totam vitam augeatur, sed per statutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus. Quum igitur hæc rei veritas sit, nitendum est difficultatem tollere, quæ ex quantitatis consideratione oriebatur: quoniam enim augeri nil aliud est, quam maiorem quantitatem fieri, non potest augeri, nisi id, quod quantum esse statuatur, ideoque augmentabilitas quantitatem potius, & materiam, quam formam cōsequi videbatur. Sciendum igitur est animam vegetantem, de qua loquimur, & formam omnem materialem duas habere essentiales conditiones, quę pugnare inter se videntur nec tamen pugnant; vna est quòd secundùm se non est quanta, sed incorporea, & indiuisibilis, altera est, quòd necessariò requirit statutam materiam quantam, per quam extendat, & fiat diuidua: neque hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quum Aristot. in procemio primi libri de anima dixerit hanc esse essentialem omnis formæ materialis conditionem, proinde in cuiusque formæ definitione propriam materiam sumendam esse, secus vanam, & dialecticam esse definitionem, neque eius formæ essentiam exprimere: non pugnant autem hæc inter se, quasi dicamus esse essentialem conditionem formæ vt sit & diuidua, & indiuidua; quemadmodum enim non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam postulare formam, & necessariò esse formatam, essentialiter tamē esse penitus informem, quia sic nil aliud denotamus, quam materiam debere esse formatam, non habere tamen formam in sua natura, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamen, & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia, in qua recipitur; ideò essentialis est conditio omnis formæ materialis vt sit in tali materia, vt in dicto loco Arist. asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se completum,

An augeatur viuens rōne materia, an ratione forma.

Quòd ratio accretionis sumatur à materia, & à quātitate.

Quòd ratio accretionis sumatur ab anima.

Anima est accretionis principium & actiuū, & passiuū.

Solutio argumēti de quantitate

Omnis forma materiales duas habet conditiones.

completum, & in specie collocatum, sed vtraque dirigitur ad constitutionem cõpositi; ideò neutra omnes habet necessarias conditiones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, sed hæc recipit a forma; contrà vero forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente, & sustentante, & quum debeat esse quanta, & diuidua, eiusmodi autem a seipsa non sit, requirit necessariò materiam quantam, per quam extendatur, ita vt per eam quanta ac diuidua fiat: atque non dicimus conditionem esse formę necessariam vt sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua; sed dicimus necessarium esse vt quanta, ac diuidua sit, siquidem compositum, quod ab ea est constituendum, debet esse quantum, atque diuiduum; sed quum ipsa ex se non sit huiusmodi, fieri quantam, ac diuiduam a materia per quam extenditur, & ita ad compositum constituendum tum materiam, tum formam ita concurrere, vt propriam vtraque operam contribuat; hoc quum ita sit, non est mirum si formæ pro diuersis suis conditionibus diuersa etiam attribuantur; alia nanq; illi competunt ratione propriæ naturæ, alia vero ratione illarum conditionum, quas recipit a materia est enim principium motus actiuum quatenus est forma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam; sed est principium motus passiuum quatenus est quanta, & extensa per materiam; non potest enim esse ratio recipiendi incrementum, nisi sit quanta: propterea dicebat Auerroes in commentario 28. tertij libri de Cœlo, forma elementi mouet vt est forma, & mouetur quatenus est in materia; hoc est forma elementi est ratio formalis cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua fit quanta, & constituit corpus tali motu mobile: quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis, idem dicendum est de anima vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate consistit; quare ratio augmentabilitatis videtur a quantitate potius esse sumenda quam a forma: quod etiam significasse uidentur Auerroes, & Io. Gramm. dicentes uiuens augeri quatenus habet formam, formam uero augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tolletur, & Auerrois, & Ioannis Grammatici sententia uera esse cognoscetur: dicimus enim particulã illam, quatenus, quando hi dicunt formam quatenus est forma quanta, non denotare rationem formalem, sed conditionem materialem ipsi formæ necessariam, & sine qua non; sola enim forma est ratio cur corpora sint augmentabilia, non quidem omnis forma, sed hæc, de qua loquimur scilicet anima uegetans quatenus est anima vegetans, hæc tamen id non præstat, nisi per materiam quantam extensa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contex. 20. secundi physicorum, ubi sumit, quatenus, non pro ratione formali, sed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quando dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantum enim est conditio materialis, anima uerò est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod, quum per se sit amplum, & indeterminatum, restringitur, & determinatur ab alio illud uerò est formale, quod restringit, ac determinat; at hic quantum determinatur, & anima determinat; igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum uerò materiale: maior clara est, minor ita probatur: quantum quatenus est quantum non alia ratione est augmentabile, quam quia omni quanto ratione quantitatis fieri additamentum potest; hoc autem non soli animato competit, sed omni prorsus quanto, etiam lineæ, ac superficiei; quare illa augmentabilitas, quæ ex sola quanti natura sumitur, nimis ampla est, atque indeterminata, neque est propria solius uiuentis; nos autem eam non ita amplam hic consideramus, sed determinatam, & ad certum modum, qui uiuentium proprius est, contractam, atq; restrictam, nimirum partes illas conditiones; vt ex accessione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non solum totum, sed etiam omnes partes secundùm omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est hanc propriè sumptæ accretionis determinationem non a quanto fieri, sed ab anima, proinde talem accretionem competere quanto quatenus est animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem ijs conditionibus prędictam, rationem formalem non esse quantitatem, sed animam vegetantem; quantitatem verò esse conditionem necessariam, & sine qua non, quoniam anima hoc non pręstat nisi iuncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt quando dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere: dicimus enim naturam accretionis a quantitate pendere tanquam a termino, ad quem dirigitur, siquidem ad quantitatem est, non ad substantiam; sic autem &

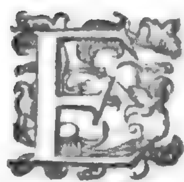
In lib. de trib. præcog. cap. 11.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quantitas verò est conditio materialis.

Ad argumentum.

cuiuslibet motus natura similiter à termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo desinit motus, aliud est formalis ratio subiecti mobilis, qua est receptiuū talis motus; nam motus elementi ad suum locum sumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, vel leuitas, seu ipsa elementi forma; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit: at ratio augmentabilitatis in ijs, quę propriè augentur, non est quantitas, sed anima vegetans. Considerandum præterea est terminum verè accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolutè, sed perfectam quantitatem, vt ex Aristotele colligimus in tertio libro Physicæ auscultationis contex. quinto; perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis est attribuenda formæ, quum quantitas secundùm se nec perfecta, nec imperfecta dici possit; forma enim, non quantitas, determinat propensionem ad perfectam quantitatem.

Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio. Cap. XXV.

EX ijs omnibus, quæ hactenus diximus, colligēdę breuiter sunt omnes accretionis, & nutritionis causæ; vt ex ijs omnibus perfectam vtriusque definitionem constituentes in hac tandem definamus, finemque huic difficillimè disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet eius natura, quę significatur per genus proprijs eius differentijs, & conditionibus coarctatum; genus quidem est motus, differentiæ verò videntur esse tres illæ conditiones ab Aristotele positæ, & iam a nobis declaratę: sciendum tamen est primam conditionē, quæ fuit, vt ex adueniente materia accretio fiat, ad materiā potius, de qua mox loquemur, quam ad formam, pertinere; secundam verò, quę erat vnum numero manere id, quod augetur, non esse accretionis propriam, sed communem omni motui, prout motus a substantiali mutatione distinguitur; illud enim, quod secundùm sola accidentia mutatur manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat: Aristoteles autem has conditiones, non ideo adduxit, quod omnes accretionis proprias esse voluerit, sed ut alias improprié dictas accretiones a vera accretione secerneret, quod quidem per has tres conditiones satis commodè præstitit; vnam igitur sumpsit à materia; alteram à natura motus vniuersè sumpti prout à generatione distinguitur, sed tertiam a propria accretionis natura, quæ est, non modò totum, sed omnes etiam partes secundùm omnes dimensiones incrementum suscipere; per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua diximus esse accretionis naturam constitutam: quocirca hæc est maximè propria accretionis differentia, quum secunda omni motui communis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non sit, sed satis nominatione motus significetur, prima verò sit accretioni communis cum nutritione; est igitur forma, & essentia accretionis hæc, motus extensionis ad maiorem quantitatem & totius, & partium omnium secundùm omnes simul dimensiones.

Forma.

Materia duplex est, vna ex qua, altera in qua; materiam ex qua, significauit Aristoteles per primam conditionem, eaque est alimentum, quod in principio est contrarium, in fine autem est factum simile, & in substantiam maiorem conuersum: materia verò, in qua, subiectum est, quod augeri dicitur, sed hoc ab Aristotele in primo libro de ortu & interitu expressum nō fuit, id enim est corpus animatum quatenus est animatū, iam enim diximus animam esse rationem formalem, qua proprium subiectum accretionis susceptiuum constituitur, in eo autem libro animam, & animatum considerare conueniens non erat; sed hoc postea declarauit in secundo libro de anima: vtraque autem hæc materia pręter conditiones accretionis formales in eius definitione tāquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. Causa quoque efficiens duplex est; vna primaria, quę est anima vegetans: altera instrumentalis, & secundaria, quæ est calor naturalis. Finis itidem duplex; vnus propinquus; alter verò remotus, ac magis pręcipuus: propinquus est assequutio debitę quantitatis; remotus verò, vt uiuens possit exercere omnes operationes vitę, sed illam pręcipuè, quę est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc verę accretionis perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem constituere: Accretio est motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes secundùm omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinsecus assumpto, & in maiores consumptis partibus partes substantię conuerso, vt ipsum uiuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitę. Nutritio verò & subiecto, & materia, ex qua, & effe-

Materia.

Efficiens.

Finis.

Accretionis definitio.

Nutritionis materia, & efficiens.

Forma. Effectrice causa tam primaria, quam secundaria, ab accretione non differt, ideo Arist. dixit eas esse idem subiecto; ex fine autē distinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subita, & ad generationem potius reducitur, quam ad motum, ut significauit Arist. dicens eam tendere ad acquisitionem substantię, non accidentis; quanquam non est perfecta generatio, quia generatio est uia ad acquisitionem formę, at nutritio est uia ad acquisitionem partium materiæ, vt optimæ declarat Albertus in suo libro de homine, & Petrus Pomponatius in cap. decimooctauo prioris libri sui de accretione, & nutritione: ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quam absolutè generatio, sicut antea declarauimus: quia non est generatio respectu viuentis, respectu cuius vocatur nutritio, sed solum respectu partium materiæ: hæc igitur est propria eius natura, & forma. Finis autem duplex est, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus est, vt materiæ partes restaurentur loco partium à naturali calore consumptarum; quæ restauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad conseruationem animæ, ac durationem vitæ vsque ad tempus cuique viuenti à natura præscriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus; Nutritio est aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinsecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quæ effluxit, restauretur, & ipsum viuens seruari possit ad illud vsq; tempus, quod est ipsi à natura præscriptum.

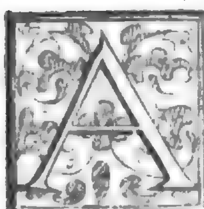
IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE SENSV AGENTE.

Propositio, ac partitio dicendorum. *Cap. I.*

AGens Arist. de mente humana in 3. lib. de anima eã sensui in eo similem esse dixit, quòd vt sensus sentiendo patitur ab obiecto sensili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligibili. proinde vt se habet sensus ad sensilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum postea præter hunc intellectum patientem dixerit esse ad intellectionem necessarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt an præter sensum patiẽtem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignã esse arbitratus aliquid de ea scribere constitui, eò pręsertim, quòd occasionem nobis datura est naturam sensus, quæ cognitu dignissima est, declarandi; etenim de actione sensus loqui non possumus, quin de passione quoque loquamur; quisquis autem intelligat quomodo sensus agat, & quomodo patiatur, is iam ipsius naturam perfectè cognoscit. Quoniam autem res hæc a latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maximè agitata, ac diffusissimè disputata est, vt tædiosam legentibus fore hanc nostram disputationem oporteat, si omnia, quæ ab alijs de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere statuamus; ideo strictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab alijs dicuntur, pauca recensere, quæ præcipua esse, & ad veritatem intelligendam conferre videbuntur, reliqua verò, vt quę apud eos legi possunt, missa facere: ita ut omnes intelligant me non controuersandi, sed ueritatis quantum per me fieri possit declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum quæstionem hãc a latinis propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alij complures animaduerterunt eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, ut reuera est: primùm.n. comparari potest obiectum sensile cum sensu, qui ab illo patitur, & quęri an obiectũ sensile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuante ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum obiectum agat, & speciẽ imprimat: deinde uerò facta speciei impressione quæri potest quodnam sit agens, à quo producitur operatio, quam vt à sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accepto distinguamus, liceat nobis sensionem appellare; quum.n. aliud sit imprimere speciem, aliud sensionem, quæ cognitio quædam est, producere, nec dicendũ sit obiectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoq; nostram hanc disputationẽ in duas partes diuidemus: in una considerabimus an solum obiectum speciem imprimat in organum, an pręter ipsum requiratur aliquod aliud agens; deinde verò inquiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensio producatur.

Argumenta ad probandum quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur. *Cap. II.*

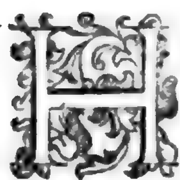
QVod ad priorem quæstionẽ attinet, videtur esse necessarium pręter obiectũ sensile, aliquod agens, à quo species sensilis & in medio, & in organo sensus producatur: *Primũ argumentũ.* nam obiectum sensile est qualitas materialis, eius verò species est accidens spiritale; at spiritale nobilius est materiali; ergo si obiectum solum sine alio agente speciem produceret ignobilius produceret effectum nobiliorem & ageret supra proprias vires: quoniam igitur agens debet esse nobilius patiente; obiectum autem materiale non est nobilius specie sua, quæ spiritali

ritalis est, sed ignobilius; non potest solū obiectum producere speciem, sed necesse est prӕter ipsum esse aliud agens nobilius, a quo species producatur. Confirmatur argumento sumpto ab intellectu: Aristoteles enim existimauit phantasma solum non esse aptum ad speciem intelligibilem in intellectu producendā, quia species intelligibilis phantasmate nobilior est, ideoq; præter phantasma esse necessarium intellectum agentem & phantasmate, & specie nobiliorem proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem; possumus igitur sic argumentari: vt se habet obiectū intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum, vt ait Arist. in contex. 3. 3. lib. de anima; atqui intelligibile ad speciem in intellectu producendam nō sufficit sine ope alterius intellectus, qui vocatur agens; ergo neq; obiectū sensile ad producendam speciem sensilem sufficiens est absq; alio sensu agente; vt igitur datur intellectus agens prӕter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Prӕterea idem comprobatur testimonio Auerr. qui in commen. 62. libri de anima sibimet, quæ modo adduximus, argumētis utēs ostendit esse necessariam præter obiectū sensile aliquam facultatem actiuam, a qua species spiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci non posse videatur: tollit etiam ibidem responsionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo rationem, & causam spiritalitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita ut ex horum recipiētium natura fiat vt forma, quӕ recipitur, spiritalis sit. Sed refellit hoc Auerroes dicens esse magis consonum rationi ut natura effectus attribuatur agenti, quam patienti; agens enim agit per formam, & patiens patitur per materiam; quare spiritalitas speciei videtur potius obiecto agenti attribuenda, quā subiecto recipienti, nullius igitur roboris respōsio est, & argumentum viget: quare concludit Auerroes esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentem, sicuti necessarium fuit ponere intellectum agentē præter intellectum patientem; subiungit autem Arist. hoc dixisse de intellectu, sed tacuisse de sensu, quoniam occultum est in sensu, manifestum autem in intellectu.

Secundū argumentum

Tertiū argumentum

Suessani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio. Cap. III.

HÆc multos coegerunt præter obiectum sensile ponere aliud externum agens, a quo species & in medio, & in organo sensus producatur: Suessanus. n. refert causam spiritalitatis harum specierum in Deum, tanquā in cām primam, & remotā, quӕ per medium obiectum materiale, tāquam per instrm, producat speciē sensilē; inquit. n. qualitatē sensilē materialē posse duobus modis cōsiderari, vno modo secundū se, altero modo ut instrumentum Dei: & secundum se sumptam non producere nisi aliam similem materialē, vt quum calor calorem efficit; vt autem est instrumentum Dei, producere effectum spiritalem, scilicet per virtutem primi agentis spiritalis, non per facultatem, seu naturam propriā: itaque concedere videtur Suessanus colorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem colore materiali, a quo producitur: ideò ad tollendam difficultatem illam quomodo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit qui obiecto materiali tanquam instrumento utitur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur quæstionem respondet dari aliud agens præter obiectum sensile, sed non dari sensum agentē; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hæc Suessani sententia recipienda non est; quoniam Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa uniuersalis, nec aliter secundum Aristotelem, quam ut mouens Cœlum; ipsum autem Cœlum in hæc inferiora nō agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suessanus debuit quomodo Cœlum seu per motum, seu per lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritales producendas ijs tanquam instrumentis utatur; sic. n. probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, a qua Cœlum mouetur, uti obiecto materiali tanquam instrumento ad speciei spiritalis productionem, id tamen neq; dicere, neque imaginari aliquis potest: sed Deus per cœlestia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conuenientes; quicquid ergo agunt qualitates sensiles, id secundum proprias naturas agunt, neque illa operatio est Deo attribuenda, nisi ut causæ uniuersali, a qua pendet obiectum sensile secūdùm suū esse, a quo omnes eius operationes proueniūt; ideo rectè Thomas dixit in quæstionibus disputatis de potentia Dei quæstione quinta articulo primo, agentia naturalia non esse causas formarum, quarum natura cōsistit in facto esse, sed solum esse causas productionis ipsarum; fieri enim prouenit ab agente particulari; proinde subtracto agēte particulari res desinit fieri; at non desinit esse, si eius natura consistit non in fieri, sed in facto esse; propterea quod eius esse pendet a Deo, nō ab agente particulari, quocirca subtracto Deo omnia ad nihilum redigerentur; rectè igitur Thomas pendentiam a Deo tribuit illis, quorum natura consistit in facto esse; quia cuiuslibet rei esse

Suessani opinio.

Cōfutatio.

Agens naturale non est causa formæ sed productionis formæ.

esse est per quandam Dei participationem, sicut etiam Aristoteles dixit in particula centesima primi libri de Cœlo; illis verò, quæ consistunt in fieri, tribuit pendentiam ab agente particulari, quod non est causa rei ut sit, sed solùm vt fiat. Quoniam igitur hæ, de quibus loquimur, sensilium species naturam habent constitutam in fieri, non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa tanquam iam facta, sed fit continuè, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quam a Deo: quod etiã signo manifestissimo deprehendimus; subtracto enim obiecto materiali desinit eodem momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maximè videtur illud Thomæ dictum, & per ipsum ratio erroris Suessani declaratur. Non probo tamen aliud eiusdem Thomæ dictum in eodem loco articulo octauo, nisi sano modo intelligatur: ibi enim dicit duas esse naturaliũ corporum actiones; vnam secundùm propriã eorum naturam quatenus corpora sunt; alteram verò prout participant conditione aliqua superiorum agentium, & substantiarũ a materia separatarũ, cuiusmodi est productio specierum spiritalium in sensu, & in intellectu: hoc autem Thomæ dictum duos potest habere sensus; vnum ut intelligat ipsa obiecta sensilia non secundùm propriam naturam producere speciem spiritalem, sed per virtutem eis infusam a substãtijs spiritalibus, ita vt illa operatio sit ipsis obiectis potius supra naturam q̃ secundùm naturam; qui sensus ad Suessani sententiam accedere videtur, proinde reprobandus est. Alter vero est vt intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundùm aliquas conditiones, non ita tamen, vt quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, sed sit huiusmodi secundùm propriam naturam: qui sensus admittendus est; & hunc significare videtur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalib. brutis inspici similitudinem quandam illius prudentiæ, quę hominis propria est; nam si intelligeret illam brutorũ prudentiam non eis competere secundùm propriam naturam, sed ut ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammodo infusam, ita ut supergrediatur naturam illorum animaliũ, uana prorsus, & reijcienda sententia esset; quoniam illa prudentię similitudo insequitur propriam illorũ brutorum naturam, neque homo potest illius prudentię causa, vel origo appellari: hoc igitur quod ibi Thomas dicit, ea tantùm ratione uerum est, quatenus res omnes inuicem comparatę habent in aliquo similitudinem inter se, ita ut species spiritalis obiectorũ sensilium dicatur modo quodam similis substantijs spiritalibus, non tamen ab illis producatur, sed a propria sensilium obiectorũ natura, quę apta per se est ad talem speciem, & imaginem in medio & in sensu producendam. Adde quòd illa cum substantijs spiritalibus similitudo parua admodum est, & prorsus ęquiuoca, nil enim, quod eiusdem naturę sit, potest diuinis substãtijs, & his materialibus idem competere: quare alia prorsus spiritalitas est in substantijs a materia abiunctis per essentiam, alia in his speciebus sensilibus, quę licèt non à materia, in qua recipiuntur, sed a producẽte pendeant, tamen existere absque materia recipiente nõ possunt. Vnde etiam manifestius colligimus Suessani errorem: quum enim non eadem sit harũ specierum spiritalitas, quę Dei, & substantiarum à materia abiunctarum, sed penitus ęquiuocè dicta, vanum est ob hanc solius nominis similitudinem referre illam potius in Deum, vel in substantias separatas, quam in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producũtur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse a Deo productam talẽ, quę speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere posset, & hac tantùm ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est verissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secundùm naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei: si verò dicat productionem talium specierum ab obiectis fieri non per proprias ipsorum naturas, sed per diuinam virtutem, sic asserit Deum esse earum causam immediatam, quod tamen ipsemet expressè negat vt absurdissimum: in hoc igitur pugnantia dicit, quia primùm apertè notat Deũ nõ esse harum specierum causam effectricem immediatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritalitatem Dei, tanquam in causam spiritalitatis harum specierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritalis, necesse est vt illa specierum spiritalitas immediatè proueniat a spiritalitate Dei vtrumlibet igitur dicat, sibimet aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui similiter dixit pręter obiectum sensile esse necessarium aliquod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen sensum agentem; sed neque esse Deum, quę fuit Suessani sententia, sed esse cœlestes intelligentias, seu Cœlum per virtutem intelligentiarũ: aduersus quam sententiam illa eadem dicenda sunt, quę contra Suessanum diximus: quòd si ad lumen Buccaferreus confugiat, quod a Cœlo productum causa est uisionis, hoc nihil est; ad solum enim uisum

Species sensiles habent esse in fieri non in facto esse.

Alia est spiritalitas sensilium, & alia substantiarum immaterialium.

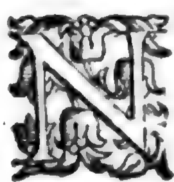
Contradictio in sententia Suessani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

sum hoc pertinet, non ad alios sensus: prętereà non solum cœleste lumen causa est visionis, sed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorũ; quare per hoc non ostenditur quomodo Cœlum sit causa productionis omnium specierũ sensilium. *Dubiũ Buccaferrei.* Facit autem Buccaferreus ibidem aduersus se obiectionem de intellectu agente: quemadmodum enim ad productionem specierum sensilium non requiritur sensus agens, sed sufficit obiectum sensile cum virtute cœlesti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantasmatum per uirtutem cœlestem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non solùm Buccaferreo, ac Suessano officit, sed & alijs omnibus, etiam illis, qui dicunt a solo obiecto sensili speciem spiritalem produci absque vlla prorsus ope alicuius externi agentis: nam etiã aduersus hos dubitari põt, cur intellectus indigeat externo agente prętér obiectum, sensus verò non indigeat. *Solutio Buccaferrei.* Respondet ad hoc dubium Buccaferreus competere intellectui propter suam dignitatem vt habeat in seipso non modò passiuum, sed ẽt actiuum suæ operationis principium; sensum verò propter suam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum sensile: quod idem ẽt à Suessano dicitur in eadem sua disputatione de sensu agente. *Impugnatio Sensuum distinctio secũdũ illos.* Sed isti hac sua responsione declarant se non intelligere quid sit apud Aristotelem intellectus agens, & quodnã sit eius officium in nostra intellectione: quem eorum, & multorũ errorem alio in loco opportunius declarabimus, simulq; huius discriminis rationem afferemus, cur obiectum, a quò mouetur intellectus, & illud, a quo mouetur sensus, nõ similiter egeant auxilio externi agentis; hoc.n. explicari perfectè non potest, nisi declaratis tũ officijs, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi disseremus.

Recentiorum opinio, & eius confutatio.
Cap. IIII.

NOnnulli recentiores considerantes huiusce rei difficultatem in hoc esse constitutam, quomodo obiecta sensilia, quum sint qualitates materiales, possint speciẽ producere spiritalem: neq; eam aliter soluere valentes, non modò concedunt nullum obiectum sensile posse suapte natura spiritaliter agere, sed etiam dicunt non esse necessariam speciem spiritalem, nisi in solo uisu; ideo hanc sensuum distinctionem faciũt: visio fieri non potest, nisi per receptionem speciei spiritalis; *In lib. de intellectu agente.* ideo quum eam producere color materialis non possit, eget agente externo adiuuante, quod est lumen; quare spiritaliter agit nõ ex sua natura, sed ope luminis: in alijs verò quatuor sensibus non est necessaria ad sensionem species spiritalis, ideò eorum omnium obiecta materialiter tantùm agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideò isti sententiam Auerrois refellunt, qui in commen. 97. & 101. secundi libri de anima apertè dicit omnia sensilia spiritaliter agere; ipsi uerò dicunt solum obiectum uisus agere spiritaliter, idq; non per naturam suam, sed beneficio luminis, cætera verò omnia materialiter solùm: *Illorũ argumentatio.* idq; in ijs omnibus singillatim ostendunt: nam in tactu manifestum est tactiles qualitates non facere sensionem, nisi per corporum materialem contactum, quare ex necessitate agunt materialiter; corpus enim calidum non potest esse contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, si ui sentiendi præditum sit, illico sentit, & cognoscit calorem per illam ipsam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: sic etiam gustabile non sentitur, nisi in contactu linguæ ponatur; ideò per illum cõtactum agit materialiter, & afficit linguã sapore materiali, non specie aliqua spiritali. Sonus quoque est realis motus partium aeris, ut eo argumento ostenditur, quod flante vento vehementi feruntur ad aures nostras soni, quos non flante uento non sentiremus; & è contrario si ventus sit aduersus, repellit a nobis sonos, & prohibet ne ad aures nostras deferantur, proinde facit ne audiantur; sic etiam odores feruntur à ventis ab vna aeris parte ad aliam; quo fit ut modò magis, modò minus, modò etiã nequaquam sentiantur: quod quidem non contingeret, si odores essent species spiritales; nam species colorum, quum sint spiritales, non pelluntur a uentis; quare si odores quoq; essent spiritales, nullam a uentis agitationem paterẽtur; sunt igitur qualitates reales, immo sunt uapores corporei a corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum nostrum delati, quod patet in suffumigijs, quia nisi eis apponatur ignis, qui uapores ex illis educat, non mouent olfactum. *Obiectio illorum contra se.* Sed quoniam hæc sententia uidebatur aduersari Aristoteli, qui apertè dixit sensile positum supra sensum nullam facere sensionem, cuius ipsi contrarium asserunt; *Solutio.* respondent non ob id sententiam illam Aristotelis labefactari, quoniã Aristoteles ibi nomine obiecti sensilis non intellexit vapores eductos, sed corpus illud, è quo educuntur; quia si vapores ad organum sensus deferantur, sensionem faciunt, at si corpus ipsum, à quo uapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit sensio. *Opinionis confutatio.* Hæc sententia mihi probari nunquã potuit, quia & rationi, & Aristo. aduersatur: q rationi aduersetur facile intelligemus, si cognouerimus quomodo fiat actio materialis; hoc igitur declaremus in tactilibus qualitatibus, quæ maximè omnium materiales esse, & materialiter agere videntur, id enim in alijs

omnibus

Quid sit agere materialiter.

omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud est, quam calfacere, calfacere autem nil aliud est, quam in patiente generare alium numero calorem, & ipsum educere de potestate ad actum; non enim credendum est ignem agentem in lignum tribuere illi suummet calorem eundem numero, sed aliū similem generare per eductionem de potestate ad actum; hoc certe in philosophia ita clarum est, vt a nullo negari debeat; hoc igitur constitutio sic argumentemur: si calor in sensum tactus agit solum materialiter ergo alium numero calorem in organo tactus producit, non semetipsum eundem numero, siquidem non potest accidens materiale migrare de subiectum: ergo sensus tactus non sentit illud calidum, quod tāquam obiectum agit in ipsum, sed alium numero distinctum: quod quidem omnino falsum est: quia sensus quilibet sentire dicitur illud idem numero obiectum, a quo patitur non aliud simile: consequentia autem manifesta est, quia sensus illud idem iudicat, & sentit, quod recipit; ergo si recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Immo secundum eam sententiā sequeretur non iudicari, aut sentiri unquam illummet caloris gradū, qui reuera in obiecto est: quod ita declaro: si ferrum frigidum conijciatur in ignem & inde paulo post extrahatur, certè aut nihil, aut parum caloris ab igni recepit, quia restitit per frigus proprium, sic igitur etiam manus hominis, quæ in hieme sit ualdè frigida, tangens ignem nō sentiet calorem ignis, sed multo minorem calore ignis, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quem ipsa frigore suo resistat: hoc tamen falsum esse experientia declarat; nam manus illa parum quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit, sed tamen sentit, & iudicat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior est excessus, atque distantia caloris ignis a frigore proprio, si verum est id, quod Aristot. dixit, tactum sentire, & iudicare tactilium qualitatum excessus; patet igitur alium esse calorē materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium esse calorem spiritalem, qui similiter imprimitur ab eodem, & cognoscitur subito, quū hic cognoscatur maximus, ille vero debilis recipiatur: & huius discriminis ratio est; quia actio, seu alteratio materialis, quum sit verus motus, & alteratio corruptiua, non fit subito, sed in tempore, propter resistentiam, vt diximus, contrariæ qualitatis; at sensio eiusdē qualitatis fit subito, & sine aliqua mora, quia est alteratio perfectiua, sicut Arist. dixit, proinde fit per actionem spiritalem, & per impressionem speciei spiritalis, cui nihil est contrarium, quod illi resistat, & ab ea pellatur. Præterea sumitur argumentum validum a sensili communi, quantitas enim est sensile commune, & sentitur per se, & imprimit speciem suam in organo (hoc enim est per se sentiri) uel igitur materialiter agit, uel spiritaliter: si materialiter, ergo est actiua, & ita quantitas similem quantitatem producit, quod est manifeste falsum, & ab omnibus negatū; agit ergo spiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi soluere nequiuerunt, quomodo, quum sit accidens materiale, possit speciem spiritalem producere sine ope externi agentis; non enim dici potest illud esse lumen, quia vt quantitas tactu sentiatur, non requiritur lumen. Similiter a multis sensilibus proprijs, quę materialiter actiua non sunt, argumentari possumus; nam durum, & molle, sunt sensilia per se sensu tactus, ergo si materialiter agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non est; caro enim nullam realem duritiem recipit, neque durum est aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere spiritaliter: hoc igitur si in his manifestum est non est negandum in alijs, nam sapores quoque nō sunt actiui materialiter, ideo corū actio in linguam non potest esse nisi spiritalis; quare hoc idem dicendum est etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ sunt actiuæ materialiter, quū enim eadem esse debeat ratio sensionis in omnibus, in ijs præsertim, quę eodem sensu sentiuntur, necesse est vt hæ quoque præter actionem materialem producant etiam speciem spiritalem. Hæc fuit Aristotelis sententia in contex. 121. secundi libri de anima, dicentis sensum esse susceptiuum formarum sine materia: hoc enim fieri alio modo non potest, nisi recipiendo spiritaliter, quia forma materialis non potest separari a materia, neque accidens materiale a subiecto; quare sensus formam materialem, quæ est in obiecto sensili, recipere eandem numero absque eius materia nullo modo potest at spiritaliter potest, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræsentat, proinde dicitur illam eandem recipere per repræsentationem: ideo locum illum optime declarans Auerroes inquit, si sensus reciperet formas sensiles cum materia sequeretur sensilia habere idem esse in anima, atque extra animam, ūtrobique enim haberent esse materiale, quod tamē falsum est, quia (inquit) in anima sunt intentionaliter, extra animam verò materialiter. Hoc idem significauit Aristoteles in contex. 37. tertij libri de anima, quando dixit animam esse quodammodo res omnes; quia res omnes vel sensiles sunt, vel intellectiles, anima verò per sēsum est quodammodo res omnes sensiles, per intellectum vero est res omnes intellectiles: sensus autem fit res omnes sensiles, dum eas spiritaliter apprehendit, certum enim est ipsum non fieri ipsamet sensilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipsamet intellectilia realia, sed recipit illa spiritaliter, hoc est

Quid enim sensilia in sensum agant spiritaliter.

species

Argumentũ Auer. de spiritalitate odoris.

species à quibus illa repræsentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc sententiam tuetur efficaciter Auerroes in commentarijs 97. & 101. secundi libri de anima, vbi de odore ita argumentatur: si odor esset vapor corporeus, non posset in loco remotissimo sentiri, vt sentiũtur à vulturibus cadauerum remotissimorum odores; etenim fieri non potest vt tanta vaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem & viginti, & plura millia passuum: quare non est quidem negandum id, quod illi dicunt vaporem aliquem a corporibus odorabilibus exhalari; sed neque negari potest odores agere spiritaliter, vt omnia, quæ considerauimus, argumenta demonstrant.

Confutatio solutionis obiectionis

Illud quoqu de Arist. sententia magnam fidem facit, quod ipse dixit sensile positum supra sensum non facere sensionem: quia nulla esse huius dicti alia ratio potest, nisi hæc vna, quòd inter obiectum materiale & organum necesse est speciem spiritalem intercedere in medio; hoc enim negato nullã afferre rationem aduersarij possunt cur sensili supra sensum posito nõ fiat sensio: quod enim illi de vapore a corporibus exhalato dicunt, vanum est; quia vaporis consideratio ad solum olfactus sensum pertinet, quum ipsi aliquid omnibus sensibus commune ad interpretanda Arist. verba adducere debuissent, nam in alijs non per vapores exhalatos sensionem fieri certum est; sed arbitrarium quoq; est hoc ipsorum dictum, & omnino carens ratione: quum enim odor habeat idem esse in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, a quo exhalatur, in vtroque enim habet esse materiale; necesse est vt eadem sit vtriusque ratio ad organum sensus, & vt non minus illud corpus, a quo vapor exit, quam vapor ipse, mutare sensum olfactus per suum realem odorẽ aptus sit.

Vera opinio, & eius declaratio. Cap. V.

Is reiectis opinioni b. ego accipiendam puto Alberti sententiam quam & alij plures sequuti sunt: inquit Albertus qualitates sensiles talem habere naturam, ut multiplicent in medio speciem suam spiritalem, proinde uanum esse quærere aliud externum agẽs, quum ad speciem producendum ipsæ suapte natura sufficiant: huiusce autem rei rationem reddens Albertus dicit omnem formam esse multiplicatiuam sui ipsius uel realiter, uel spiritaliter: quatuor enim primæ qualitates utroque modum agunt; ut calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiã speciem spiritalem in medio, & in organo sensus tactus: reliquę uerò omnes sensiles qualitates, & accidẽtia omnia sensilia per se, quum uim non habeant agendi realiter, saltem agunt spiritaliter; ut quantitas, licèt non sit actiua actione reali, hoc est productiua alterius similis quantitatis, spiritali tamen actiua est, quum enim sit de numero sensibilium per se, speciem suam producit, quod non est aliam quantitatem producere, sed sui ipsius imaginem, quę ipsammet repręsentat: sic dicendum est de omnibus sensilibus per se tum proprijs, tum communibus.

Omnis forma est sui multiplicatiua.

Aliud est producere formam in materia, aliud est producere formam tantùm.

Duplicem hanc actionem distinguens Albertus dicit aliud esse producere formam in materia, aliud esse producere formam tantùm: etenim producere formam in materia est materialiter agere, & producere alteram similem formam materialem; forma enim materialis à materia, in qua recipitur, pendet in esse, & in conseruari, non ab agente, nisi solùm in fieri; & tali actionem non sunt actiua alia accidentia, quàm solę quatuor primę qualitates, quę ob id actiuę appellari solent: producere autem formã tantùm, non formam in materia, est spiritalem speciẽ producere, quia licèt species sit in aliqua subiecta materia, ab ea tamen non pendet in esse, & in conseruari, sed ab agente, a quo producitur. Quemadmodum igitur uana esset quæstio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis sit alia ratio, quam ipsamet caloris natura, quę apta est ad alium calorem in alio generandum; ita etiam uanum est quęrere cur sensiles qualitates in medio, & in organo speciem suam producãt; etenim suapte natura sunt aptę ad speciem suam multiplicandam: quum enim multo maius sit agere realiter, & producere aliud simile materiale, quod est maioris entitatis, quam producere speciem suam spiritalem, quę minoris est entitatis; siquidem uidemus qualitates, quę materialiter agunt, agere etiam spiritaliter multas autẽ agere spiritaliter, quę realiter agere nequeunt; si non miramur quomodo aliquę realiter agant, cur mirandum est aliquas agere spiritaliter?

Maius est agere realiter quàm spiritaliter

num autem omnes penitus formę tam substantiales, quam accidentales eiusmodi sint, ut spiritaliter agant, & seipsas multiplicent; quod uidetur asserere Albertus, & alij, qui eius sententiam sequuntur; alienum est à præsenti cõsideratione: satis enim nobis est, si eiusmodi esse dicantur illa omnia accidentia, quæ per se sensilia sunt; siquidem nil aliud est sentiri per se, quam speciem suam in sensu producere: de reliquis verò accidentibus, ac de formis substantialibus, quę non per se sentiuntur, hoc est nõ per speciem propriam, sed per alienam, certum est nullam ab his speciem sensilẽ produci; quum enim nihil sit frustra in natura, nulla est ponenda species sensilis, quæ nullo sensu sentiatur: quęri solùm de his posset, an speciem intelligibilem, in intellectu producant quum omnia entia sint intelligibilia; quanuis enim non per propriam speciem moueant sensum,

mouent tamen vt inuoluta ſpeciei alienę, quia viſus non ſolùm videt colorem, ſed rem totam coloratam, licèt ſolùm per ſpeciem coloris, & aliorum, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ideo ſpecies hæc ad phantaſiam delata mouet intellectum, & imprimit in eo ſpecies intelligibiles etiam earum rerum, quæ nullam ſpeciem ſenſilem produxerunt in ſenſu; nam intellectus agentis lumine colluſtratis rerum ſenſilium phantaſmatibus apparent intellectui noſtro etiam illa, quę non per propriam ſpeciem, ſed commiſta, & inuoluta ſpeciei rei per ſe ſenſilis mouerunt ſenſum: ſed de hoc diſputare ad nos in præſentia nō attinet; quum enim de eo tantùm ſit nobis propoſita diſputatio, an ſenſiles qualitates ad producendam ſpeciem ſpiritalem egeāt aliquo externo agente, ſatis eſt ſi has ſolas conſiderando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens poſtulare, ſed ſuapte natura ſpeciem producere, quia ſunt multiplicatiuæ ſui, & actiuæ ſpiritaliter. Dubitari tamen de coloribus poteſt, qui egent lumine ad ſpeciem in medio, & in organo producendam; quare non ſunt per ſe motiui, proinde nec productiui ſpeciei, ſed egent agente externo. Ad hoc reſpondet Albertus lumen non requiri ad colorem, ſed ad medium ſolum illuminādum, proinde colorem eſſe ſuapte natura aptum ad producendam ſpeciem ſuam in perſpicuo, lumen vero non eſſe neceſſarium ad auxiliādum colori agenti, ſed ad præparādum perſpicuum recipiens, color enim vt agat non indiget alio; ſed quia agens non agit, niſi patiens ſit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter calorem agētem. Sed hæc Alberti reſponſio difficultate non caret: nam Ariſt. in contex. 18. tertij libri de anima loquens de intellectu agente inquit eius officium eſſe facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus poteſtate facit actu colores: non poteſt autem Ariſt. conſiderare colores ſecūdùm ſe prout colores ſunt, quia etiā in tenebris ſunt colores, ſed ſolùm prout ſunt viſibiles, & motiui perſpicui; aſſerit ergo colores fieri actu motiuos à lumine, quum per ſe non ſint motiui, niſi poteſtate; igitur ad colores, vt agant in perſpicuum, inquit Ariſt. eſſe neceſſarium lumen: ſumitur etiam ex eodem loco viſum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad ſpeciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum viſus indigere externo agente, vt obiectum intellectus ad ſpeciei productionem eget intellectu agente; ideo nō parua eſt inter philoſophos diſceptatio de eo, quod Albertus tanquam notum aſſumit, an lumē requiratur ad colorem ſolum, an ad ſolum medium, an ad vtrunque illuminandum: qua de re non eſt quod in præſentia diſputemus, ideo eam integram ad librum de viſu remittimus, vbi eam diligenter conſiderabimus, atque explicare nitemur. Ad propoſitum autem dubium ſat eſt ſi in præſentia dicamus, conceſſa luminis actione ad ſpeciem ſenſilem producēdam, non ob id dari ſenſum agentem in productione ſpeciei, ſicuti datur intellectus agens in productione ſpeciei intelligibilis; magnum igitur eſt ſenſus, & intellectus diſcrimen: datur enim intellectus agens diſtinctus ab intellectu patiente; at non datur ſenſus agens a ſenſu patiente diſtinctus, ſiquidem lumen non eſt ſenſus, immo agit ut obiectum ſenſile, non vt ſenſus: & quanuis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quam vt intellectus, ſicut alio in loco declarabimus; is tamē non poteſt eſſe niſi alter intellectus, quia non poteſt eo munere fungi, niſi ſit per ſe intelligibilis, omne autem per ſe intelligibile eſt etiam intellectus: at lumen eſt quidem per ſe ſenſile, & in uiſione fungitur officio obiecti ſenſilis; inde tamen non infertur quòd ſit alter ſenſus, qui dicatur agens, neq; quòd pręter obiectum uiſus detur aliud agens, ſiquidem lumen in uiſione non alia ratione interuenit, quā ut obiectum; ſed hoc in libro de viſu diligentius declarabitur. Eſt etiā hac in re ſumma annotatione dignu, accidens ſpiritale productum in medio tum idem numero dici poſſe cū accidente materiali, à quo producitur, tum diuerſum ab illo: color enim in perſpicuo, ſi ſecundùm ſe conſideretur, differt numero a colore materiali, & fortaſſe etiam ſpecie, quum ſit ſpiritalis, ille vero materialis, ſed quatenus imago illius eſt, & illum repræſentat, eſt idem numero cum illo, ita ut oculus colorem ſpiritalem recipiens dicatur videre illum met realem colorem, qui per illam ſpeciem repræſentatur: ſic conceptus lapidis in mente partim eſt idem cum lapide reali, partim nō idem: nam ſi formaliter, & ſecundùm ſuam naturam conſideretur, differt ab eo & numero, & ſpecie, & genere, nam lapis realis eſt in categoria ſubſtantiæ, at conceptus lapidis eſt qualitas in animo: quatenus autem eſt imago, quæ ipſum repræſentat, eſt idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realem, qui ab illo cōceptu repræſentatur: quare omne dubium hac in re tollitur, ſi latinorum more loquentes hac diſtinctione vtamur, formaliter, & repræſentatiuè; idem enim eſt per repræſentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter ſe formam ſpiritalem & formam realem prout ad formam producentem referuntur; nam forma realis producta ab alia reali ſimili, vt calor a calore, non eſt eius repræſentatiua, ſed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus quod ſi tangibile in ſenſum ageret materialiter ſolùm, tactus non diceretur ſentire illud ipſum obiectu tangibile, à quo pati dicitur, idq;

inſolubile

Dubiū de colore.

Reſponſio Alberti.

Refutatio.

Reſponſio melior.

Accidens ſpiritale & idem numero eſt cum accidente materiali, & non idem.

insolubile contra eos argumentum fuit: forma verò spiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, sed modo etiam aliquo est idem, quod illa, quatenus eandemmet numero repræsentat.

Contrariorum omnium argumentorum solutio. *Cap. VI.*

Eritate declarat superest vt omnia, quæ prius tacta sunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, soluamus. Primo loco soluendum est id, quod huius disputationis occasio fuisse videtur: obiectum est qualitas materialis, ergo speciem spiritalem producere non potest, quia spiritale est nobilius, ac perfectius materiali, nihil autem agit supra suarum virium gradum. *Ad primū.*

Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam, & ad probationem negandum esse speciem esse obiecto nobiliorem; in hoc enim constitisse puto multorum errorem, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarunt, quod tamen non est vniuersè verum; in substantijs quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causę spiritalium, immo potius spiritales sunt causæ materialium; ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus spiritale ad materiale refertur ut effectus ad causam producentem, & est minoris entitatis, quam illud, ideo & imperfectius, deficit enim ab integritate perfectionis illius, & à natura eius specifica; lux enim solis nobilior est lumine ab ea producto in aere, quod est imago lucis, & accidens spiritale: sic species coloris, quæ recipitur in perspicuo, ignobilior est colore ipso reali, & minoris entitatis; quamobrem color realis eam producens non agit supra vires, sed infra vires, quia producit quoddam deterius, & ignobilius se, quod vel eiusdem esse naturæ dicendum est, cum defectu tamen, & casu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productum tanquam ab agente vniuoco; uel, si dicere uelimus esse diuersæ naturæ, ut etiam dicere possumus, producitur a colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocum solet suo effectu esse nobilius; reuera enim potest modo aliquo uniuocum, modo etiam aliquo æquiuocum agens appellari, & utroque modo est nobilius specie spiritali ab eo producta. *Obiectum reale est nobilius specie a se producta.*

Alterum fuit adductum argumentum à simili: ut se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, non potest mouere intellectum sine ope intellectus agentis; ergo neque obiectum sensile potest mouere sensum sine ope alicuius externi agentis. Ad hoc neganda est similitudo: id enim quod dicunt, ut se habet intelligibile ad intellectum, ita sensibile ad sensum, uerum quidem est, at non secundùm omnia, ideo non licet inferre easdem prorsus conditiones requiri ad sensile ut moueat sensum, & ad intelligibile ut moueat intellectum; intelligibile quidem requirit auxilium agentis, qui alter intellectus est, at sensile non eget externo agente tanquam altero sensu, qui dicatur agens: ideo si de obiecto uisus concedamus quod egeat lumine, non tamen eget illo tanquam sensu agente, sed tanquam perfectione constitutrice obiecti, sicuti alio in loco declarabimus: aliorum uerò sensuum obiecta omni prorsus dubio carent, etenim nullo alio egent, sed per sola species spiritales producunt. Ratio autem discriminis sensus, & intellectus est in hoc potissimum constituta, quod obiectum, a quo mouetur intellectus, est phantasma singulare, & sensile, quod ut moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in graduum excellentiorem, de gradu sensili ad gradum intellectilem; ideo quum non sit aptum ad id proprijs uiribus præstandum, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actu intelligibile; at obiectum sensus non eget ulla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensile, & ut tale est motiuum sensus; in obiecto autem uisus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradum, quum debeat seruare gradum sensilem, neque ad altiorem sit euehendum; sed ob aliam rationem, quæ in libro de uisu considerabitur. *Ad secūdū.* *In lib. de visu.* *Nota differentiam inter obiectū sensus, & obiectū intellectus.*

Ad uerba autem Auerrois dicendum puto cum alijs multis Auerroem ibi non asseueranter, sed sub dubio loqui; id enim dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis causam, & eam insolutam dimitti: quòd si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquod agens, ut in intellectu, certè alio saltem in loco id declarasset, & quodnam sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinionis non fuit. *Ad tertiū.*

Ad argumenta uerò recentiorum probantium obiecta quatuor sensuum materialiter tantùm agere, non est difficile respondere: quod enim de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnem, & linguam tangant, id nihil est; quia secundùm Aristotelem, neque caro est instrumentum tactus, neque lingua gustatus, sed utraque est medium deferens obiectum ad organum, quod *Ad argumenta recētiorum.* *De tactili, & de gustabili.*

intimius est; quare nihil nobis officit iste contactus, quum certum sit etiam colorem tangere necessariò medium perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales similes qualitates, quis enim hoc inficietur? at non ob id fit vt spiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter, & spiritaliter agere; non enim facerent sensionem, si materialiter tantùm, non spiritaliter agerent, nam hoc esse necessarium iam demonstrauimus: ideo etiam de saporibus dicimus nil nobis officere quòd materialiter agãt, & imprimant in lingua saporem realem; hoc enim etsi dubium est, nos tamen in præsentia condonamus, quia per hoc non stat quin agant etiam spiritaliter, & ita faciant sensionem. Illud verò, quod de sonis, ac de odoribus dicunt, aliqua consideratione dignum est: nam si concedamus sonum esse realem motum, & odorem esse vaporem corporeum, dicendum erit esse necessarium concedere etiam spiritales, per quos sensio fiat, seu in medio, seu saltem in organo sensus receptos, neque videtur negari posse odoratum fieri etiam sine alicuius vaporis exhalatione, multa enim faciunt odorem per longum aeris spatium, quæ tantam vaporis copiam emittere nullo modo possent. Sed dicere etiam possumus, immò debemus, species has spiritales, quæ à sensilibus producuntur, non ea ratione dici spiritales, quòd non sint res aliquæ, sic enim essent nihil; sed res quædam sunt, licèt tenuis entitatis, & imagines, quibus aliæ res repræsentantur; ideò gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quæ ad motum aeris modo aliquo commouentur, & alias magis, alias minus: sonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum spiritale quoddam, tum materiale esse, non est enim talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quando ab aliquo pellitur aer, non fluit enim aer in sono, sed solùm tremere videtur non mutato loco, atque is tremor est imago repræsentatiua illius motus, qui est verè fluxus aeris, & ex corporum mutuo ictu primùm factus est: ille nanque est verè realis motus; ille verò, qui ad aures defertur, uidetur aliquantum ad spiritalem naturam accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremũt; dum una alteri suum tremorem communicat: sed ordo temporis aliquid denotat materialis naturæ, quia non eodem tempore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliquanto posterius, idque necessarium est (ut ait Aristotele) quia medium est quantum, atque diuiduum: signum autem spiritalitatis in sono est, quòd non penitus ad aeris agitationem mouetur, nam feruntur soni ad aures etiam contra venti fluxum, & sentiuntur, licèt debilius: credendum autem est speciem adhuc spiritaliorem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organum auditus esse existimatur. Idem de odore dicendum est: medium enim quoddam est inter perfectè materiale, & perfectè spiritale, quod nullo modo pendet à materia; pendet enim modo aliquo à subiecta materia, quia modo aliquo sequitur subiecti aeris motum. Igitur non idem est spiritalitatis gradus in omnibus speciebus sensilibus, sed in aliqua maior, in aliqua verò minor; maximè quidem spiritalis est species coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à uehementissimo quidem vento moueri possit; reliquæ verò aliorum sensilium species videntur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent materialis naturę, sed cum defectu quodam, & casu à natura specifica, à qua producuntur, propter quem defectum, atque (vt ita dicam) entitatis imminutionem spiritales dicuntur, atque etiam quia sunt imagines repræsentantes obiectum perfectè materiale: hoc autem non absque ratione fit; nam si potest accidens materiale producere accidens tum spiritale, tum perfectè materiale, potest etiam producere medium inter utrunque, & tum maiorem, tum minorem facere spiritalitatem; quia si potest extrema producere, rationi consonum est ut possit etiam media. De spiritalium igitur specierum productione, quæ propositæ quæstionis prior pars fuit, hęc dicta sint.

De sono, & odore.

Dãtur gradus accidẽtiũ spiritaliũ, & aliqua magis aliqua minus ad naturam materialẽ accedunt.

Mediũ datur inter materiale, et spiritale.

De sentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ. *Cap. VII.*

Equitur altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producatur sensio: quum enim aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensionem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postquam considerauimus à quonam agente species producatur, considerandum etiam est à quonam producatur sensio: quoniam enim operatio quædam est, aliquod esse agens oportet, à quo producatur; idq; necesse est esse duorum alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si negemus sensum agere, aut etiam simul utrunque: ideo variæ hac de re sententiæ ortæ sunt, quas

quas multi diffusissimè examinant, vt Io. Gandauensis in secundo libro de anima, & Genua, & alij recentiores complures; ideo quum totam hanc disputationem omnes legere in aliorum scriptis possint, ego strictim, & paucis verbis quid alij sentiant referam, vt ex eorum disputatione intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor.

Opinio Thomæ.

Prima est Thomę opinio, qui in secundo libro de anima contex. 149. & alijs in locis omnino negauit esse in sensu aliquam vim actiuam, & dixit sensum sola ui passiua esse præditum, ut videtur vbique asserere Aristoteles, qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiendo, & nunquam tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producens sensionem esse solum obiectum per speciem mediam ab eo productam.

Primũ argumẽtum.

Vtitur autem Thomas argumento tali: ratio, quæ mouit Aristotelem ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet esse actu, at obiectum intellectus, quod est phantasma, non est actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, a quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili potestate ad intelligibile actu; nam si phantasma esset per se intelligibile actu, non posuisset Arist. intellectum agentem; atqui obiectum sensile, quod extra animam est, est per se actu sensile, ergo superuacaneus est sensus agens; quum solum obiectum sufficiat ad mouendum sensum, & producendam sensionem.

Secundũ argumentũ.

Præterea idem agens, quod pro aliqua forma dispositiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit speciem in organo tanquam dispositionem necessariam pro sensione, quã necessario consequitur sensio; ergo etiam sensionem producit: vel formetur idem argumentum sic: agens dans formam dat omnia consequentia formam, ut habemus in contextu trigesimosecundo octaui physicorum, & in vigesimosecundo, & vigesimoquinto, quarti libri de Cœlo; at obiectum sensile producit in organo speciem, quam ex necessitate consequitur sensio; ergo etiam sensionem producit.

Opinio Io. Gãdauẽsis

Ioannes autem Gandauensis contrariam opinionem sequutus est, & dixit sensionem non ab obiecto produci, sed a solo sensu; ob id in singulo sensu duas re distinctas facultates posuit, unam agentem, & alteram patientem, ita ut detur visus patiens, & alter visus agens in eodem animali, & ille recipiat solùm, hic verò solùm agat, & sensionem producat, sic etiam in alijs sensibus; quare secundùm ipsum quinque sunt sensus actiui, & alij quinque passiui, & sicuti agens producens speciem in sensum est obiectum, ita recepta specie id, quod sensionem producit, est sensus agens. Tertiam sententiam defendisse uidetur Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quæstione septima, quòd sensio a duobus simul agentibus producatur, nempe à potentia actiua sensus tanquam ab agente primario, & ab obiecto tanquam secundario, & minus præcipuo, ita vt neutrum sine altero sit totale agens sensionem producens, sed utrunque simul, & utrunque propriam operam præstet in producenda sensione; hoc autem quomodo intelligat, atque declaret Scotus, & quibus argumentis tum hanc sententiam probet, tum plures alias reprobet, in prędicta eius prolixa quęstione legi potest; nolo enim prolixam illam disputationem in medium adducere, sed satis habui sententiam Scoti breuiter tetigisse.

Opinio Scoti.

Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap. VIII.

Confutatio opinionis Thomæ.

Sed hę omnes sententiæ magnis difficultatibus urgentur. Primum quidem aduersus opinionem Thomæ est argumentum Ioannis Gandauensis efficacissimũ, quod apud eum legere possumus lõgo sermone expositum; nititur enim quatuor fundamentis, vt ibi videre est: sed eius argumenti vis breuiter collecta in hoc consistit, quòd sequeretur, obiectum externum, vel saltem speciem, quæ ipsum repræsentat, esse nobiliorem sensu; cuius consequentis falsitas satis manifesta est, quia sensus est forma substantialis cognoscens, & valde nobilis, obiectum verò, & eius species est accidens ignobile, quod non est dicendum esse nobilius sensu: consequentia verò sic probatur: illud est perfectius altero, cuius perfectissima operatio est nobilior perfectissima operatione alterius, nã operatio indicat essentiam; atqui perfectissima operatio sensus apud Thomam est pati, & recipere sensionem, ipse nanque nullam in eo concedit vim actiuam, perfectissima verò operatio obiecti, seu speciei est agere, & producere sensionem; nobilius autem est agere, quam pati; igitur obiectum erit nobilius sensu.

Responsio Thomæ.

Nititur tamen Thomas hoc argumentum soluere in secundo libro de anima locq prædicto, & inquit nil aliud per hoc ostendi, nisi obiectum esse sensu nobilius secundùm quid; nam quatenus obiectum est actu tale, sensus verò est talis potestate, eatenus obiectum nobilius est, quoniam actus est potestate nobilior; per hoc tamen non stat, quin substantia sensus, quæ anima est, sit absolutè nobilior obiecto, siquidem frequenter contingit ut aliquid sit absolutè nobilius aliquo, sit tamen ignobilius secundùm aliquam conditionem.

Responsionis impugnatio. Sed reuera argumentum per hoc nō soluitur; quia in argumento sumitur non solùm operatio aliqua, qualiscunque ea sit, sed operatio perfectissima, & maximè præcipua: quoniam igitur præcipua operatio sensus est sentire, & ad hanc a natura dirigitur sensus, & eam edit patiendo, obiectum verò ad eam concurrit ut agens, & hęc est perfectissima operatio obiecti prout sensile est, & ipsius sensus quatenus est sensus, præcipua verò operatio declarat essentiam; ideo sequitur necessariò obiectum esse nobilius anima: quare argumentum Gandauensis ualidissimum est. Sed ipsa quoque

Confutatio opinionis Gandauensis. Gandauensis sententia difficultatem patitur: quum enim ponat sensum agentem, & sensum patientem re distinctos, quęrendum est an ambo cognoscant, an solus patiens; nam si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præterea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur, quia secundùm Aristotelem sentire est pati; quare etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente, & sic res in infinitum ibit: si verò sensus agens non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facultatem non cognoscentem esse nobiliorem cognoscente, agens enim est nobilius patiente, quare sensus agens, qui non cognoscit, erit nobilior sensu patiente, qui cognoscit.

Responsio Gandauensis. Vidit Gandauensis argumentum hoc, & ipsum solui putauit dicendo sensum quidem agentem non cognoscere, sed vtrunque esse secundùm quid nobiliorem altero varijs rationibus; nam sensus agens est nobilior patiente quatenus agens, sensus autem patiens est nobilior agente quatenus cognoscens.

Responsionis impugnatio. Sed hæc euasio inanis est: nam, ut antea aduersus Thomam dicebamus, ex perfectissima operatione infertur maior perfectio absolutè, nec solùm secundum quid: perfectissima autem operatio sensus est cognoscere, & ea competit patienti, non agenti; ergo patiens est absolutè nobilior; quum autem talis sit, non potest à natura dirigi ad patiendum ab aliquo agente ignobiliore. Illud pręterea aduersus sententiam Gandauensis considerandum est, ipsum non seruare, ut seruare se putat, proportionem, seu similitudinem sensus cum intellectu, vt sicuti præter intellectum patientem datur intellectus agens re distinctus ab illo, ita detur sensus agens re distinctus a sensu patiente; etenim alio in loco demonstrabimus officium intellectus agentis non esse sensionem producere in intellectu patiente, sed solùm speciem producere: itaque si similitudo seruanda sit, oportet sensum agentem requiri ad productionem speciei, non ad sensionem; vel præter intellectum agentem, qui speciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui sit causa effectrix intellectionis: quę omnia uana sunt.

Confutatio opinionis Scoti. Scoti quoque opinio admittenda non est, quia nullo modo asserendum est obiectum esse causam sensionis effectricem, neque vt primariam, neque ut secundariam, sic neque speciem; propterea quòd sensio est formaliter cognitio, obiectum verò nullam potest uim habere efficiendi cognitionem, licèt possit aliquid sensui subministrare necessarium ad sensionem; efficit enim speciem, sine qua sensio non fieret, sed ipsius sensionis nullo modo est causa effectrix: ipsa uerò species in sensione non habet locum agentis, sed solùm formæ genitę, & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiectum suũ non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus, quum nihil agat in se ipsum: quòd si dicatur distinctus esse agens a patiente, incidimus in opinionem Gandauensis modò refutatam, & in aliud prętcrea absurdum, quod eam insequitur, quòd Aristoteles in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto à patiente nihil unquam dixerit, sed unicum, qui patiendo operatur, considerauerit.

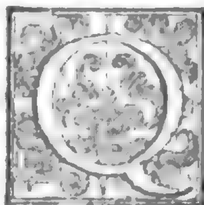
De actione sensus vera sententia. Cap. IX.

AD hanc difficultatem soluendam duo à nobis declaranda sunt, vnum à quonam agente sensio producatur, alterũ verò quinam sit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubijs perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Græcorum sententiam, quam passim apud eos legimus in libris de anima, & apud Alexandrum in primo suo de anima libro in capite de intellectu practico, & speculatiuo, & quam plures recentiores sequuti sunt; quòd eadem sit facultas sensibilis, quæ & agat, & patiatur varijs rationibus: *Græcorum sententia.* *Idem sensus agit, & patitur varijs rationibus.* quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod sine ipso non esset organum, nisi æquiuocè; tum organo à se informato utatur ad operandum; ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium est speciem recipere, & pati, ideo anima sensibilis quatenus dat esse organo, constituit proprium receptiuum speciei sensilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum speciem in eo receptam iudicat: itaque recipere est organi animati, iudicare autem est solius animæ; & ratione iudicij anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quàm sensionem producere: *Iudicare est sensionē producere.* simile huic est id, quod Auerroes de motu elementorum dicit

dicit in commentario 28. tertij libri de Cœlo, forma elementi ut est forma mouet, mouetur autem ut est in materia; nam quatenus materiam informans, & constituens tale elementum, dicitur principium passiuum motus elementi naturalis, ipsa verò secundùm se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Aristoteles sententia in contex. 127. secundi libri de anima, vbi dicit odorare non esse solùm pati, quia hoc dato sequeretur, aerem odorare dum odores recipit, sed esse sentire: quasi dicat, odorare est aliud quiddam præter pati, est enim sentire, hoc autem est iudicare, quod est agere. Sic etiam in contextu trigesimoseptimo eiusdem libri apertè dicit animam esse causam effectricem sensionis: quare non est verum id, quod a Thoma pro comperto assumitur, Aristotelem nunquam dixisse sentire esse agere, sed solùm pati. Hoc idem significauit Aristoteles in contextu 140. eiusdem libri dicens, actio visus dicitur visio, sed actio coloris nomine caret; sic enim denotauit aliud esse impressionem coloris spiritalis in organo, quæ fit à calore materiali agente; aliud esse sensionem ipsam, quæ dicitur visio; si nanque visio nil aliud esset, quam impressio speciei, actio coloris esset visio, quod ibi Aristoteles negat: hoc idem ex verbis Aristotelis colligimus in contextu decimosexto, noni Metaphysicorum, vbi actionem immanentem distinguens a transeunte dicit visionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens à transeunte, quod immanens est in ipso agente, transiens verò est in aliquo alio separato ab agente, vt ædificatio est in externa materia, non in ædificante: sic igitur visio est actio immanens, quia recipitur in ipsomet agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quòd si nullum aliud agens haberet visio, nisi materialem colorem, esset absque dubio actio transiens, quod ibi Aristoteles negat, putat igitur causam visionis effectricem esse animam ipsam. Hoc idem comprobatur argumento satis manifesto sumpto ab experientia: nam sæpe contingit ut rem coloratam ob oculos positam non videamus, quia licèt fiat impressio speciei in oculo (nullo enim existente impedimento id negari non potest) attamen anima alijs rebus intenta speciem illam non iudicat: non sola igitur speciei receptio est visio, sed etiam iudicatio; nam si sola receptio esset visio, id quod diximus, euenire non deberet; ergo præter receptionem speciei requiritur etiam animę actio, qua species iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius species est causa effectrix visionis.

De modo, quo sensus in sentiendo agit. Cap. X.

Voniam igitur præter actionem obiecti, qua producitur species, necesse est aliam esse ipsius animę actionem, qua eadem species iudicetur, neque propterea duplex sit sensus, vnus patiens, alter uerò agens, sed vnus, & idem, qui varijs rationibus, & agit; restat vt modum, quo hæc actio fit, consideremus: nam dicere sensum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, est ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquiescat, quia dubium manet quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsente obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est a nobis in præsentia considerandum, quum ab alijs satis declaratum esse non videatur, quum solùm dixerint sensum agere iudicando, sed huius actionis modum non declarauerint. Non est approbandus modus a Simplicio positus, quem apud eum legimus in contextu sexagesimo, secundi libri de anima, vbi dicit animam sensibilem habere sensilia consubstantialia, quemadmodum anima intellectiua habet intelligibilia consubstantialia; hæc enim negantur penitus ab Aristotele, qui putauit & intellectionem, & sensionem fieri per solam receptionem speciei ab obiecto externo; neque aliam speciem seu sensilem, seu intellectilem concessit præter illam, quæ ab obiecto materiali imprimitur. Præterea neque sic declaratur quomodo sensus agat; inquit enim Simplicius colorem agētem in oculum non imprimere speciem, sed excitare animam ad uidendum colorem sibi essentialiter insitum, & ita excitatam animam iudicare: at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere possit in seipsum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quam agit, in iudicando autem nec agere uidetur, nec pati, quoniam sensilia illa consubstantialia ab ipsa animæ substantia non distinguuntur; quomodo igitur idem secundùm idem potest in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum hunc posse declarari per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Aristotele in contex. 8. tertij libri de anima, & in 37. eiusdem de intellectu, ac de sensu: inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectam, & sensum sentiendo fieri ipsum sensile, ita vt uisus in uidendo fiat color, non quidem materialis, sed spiritalis: quemadmodum .n. intellectus dum speciē receptam iudicat, fit res illa, quā recipit; ita dū oculus colorē recipit, & anima ipsum iudicat, dr̄ anima fieri color ille, non.n.cognoscit, nisi

Modus à Simplicio positus.

Consutatio.

Opinio vera.

fiat res ipsa cognita: ob id aer, & alia perspicua recipiũt quidem colores spiritales, sed eos non sentiunt, quia non iudicant; non iudicant autem, quia non habent hanc vim vt fiant illud, quod recipiunt, hoc enim non competit formæ immersæ penitus in materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed soli animæ, quæ est aliquantùm elata supra materiam, & materię imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus est intellectus, quam sensus, quum in operando non utatur aliquo organo recipiente, sed ipse sine organo tum recipiat, tum fiat illud, quod recepit; est tamen modo aliquo supra materiam eleuatus etiam sensus, vim enim cognoscendi habet, & quanuis speciem non ipse recipiat, sed organum animatum, ut oculus, tamen non organum iudicat, sed anima ipsa, & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iudicatam, est proprium animæ opus, & anima est eius causa effectrix, non tamen per veram actionem, qua mutatur patiens ab agente, sed per solam emanationem; & per hoc soluitur omnis difficultas, quæ aliter solui non potest; nam omne uerè agens eget patiente, in quod agat, neque potest idem pati, ac recipere aliquid à semetipso: propterea illi, qui hæc duo agentia non distinguunt, ostendere non possunt quomodo idem sensus patiatur, & agat, nos verò dicentes sensum per solam emanationem efficere sensionem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, sed necessariò in seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in ipsomet remanet, ideo talis agentis actio nunquã est transiens, sed semper immanens; ueri autem agentis actio est semper transiens, quoniam tali actione nihil potest agere in seipsum sed solùm in aliud extra se, & in hoc distinguitur actio immanens à transeunte. Recepta igitur in oculo coloris specie, cuius effectrix causa est color materialis externus, emanat ab ipsa natura animę ut in sua substantia imbibat illam speciem, & fiat spiritaliter color ille, quem sentire dicitur: hoc modo anima est sensionis causa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipsamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima est, quæ iudicat, & fit spiritaliter res cognita, eatenus in anima sensio fieri dicitur; sed quatenus species in oculo animato recepta est, & anima quoque ipsa non extra oculum est, sed in oculo, immò est ipsa oculi forma, & essentia, qua oculus est oculus, eatenus in oculo fieri sensio dicitur, & ipsi attribuitur, ita ut oculus dicatur sentiens ut quod, anima verò non vt quod, sed ut quo. Similis autem huic actioni animæ est illa, qua alias diximus elementum moueri a seipso, nam ea quoque est actio per

Actio per emanationem semper est immanens.

In 1. lib. de motu grauium, & leuium.

emanationem, proinde non transiens, sed immanens est, ut eo in loco cum diligentia declarauimus. Per hæc autem, quæ modò diximus, ratio facilè affertur cur aliquando non uidemus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intenta est considerationi alterius rei, & est facta res illa, non potest autem simul fieri duæ res, ideo dum unam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo species coloris, at non iudicatur, propterea quòd anima, cuius est iudicium, tunc est facta alia res, nec potest fieri color hic receptus, nisi desinat esse res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hęc in sensione notanda esse, quæ latini tria instantia appellarent, ordinata, atque distincta, si non tempore, saltem natura: primùm enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio speciei, ut coloris in oculo; secundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertiò recipitur iudicium in toto composito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem instans potest etiam tempore præcedere reliqua, ut diximus de illo, qui res præsentes non animaduertit, potest etiam non præcedere tempore, sed solùm natura; at secundum non potest præcedere tertium tempore, sed natura tantùm præcedit, quia uisio est simul iudicatio, seu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum simul tempore forma elementi est mouens quatenus est forma, & mota quatenus est in materia, ita ut agere sit solius animæ, pati autem non solius, sed organi animati: ideò Aristoteles quando effectricem causam sensionis considerat, eam refert in solam animam, non in compositum animatum, ut in contextu trigesimoseptimo, secundi libri de anima: quando autem considerat subiectum recipiens sensionem, & cui sensio attribuitur, id negat esse animam, sed dicit esse ipsum compositum animatum, & hac etiam ratione inquit sensum pati, quia considerat organum animatum, quod reuera patitur: de sensu autem loquens semper dixit ipsum patiendo operari, quia sentire non est solùm iudicare, sed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & ultimum passiones sunt organi animati, & primum est passio facta ex actione obiecti externi; ideo tria illa in unum colligendo, & tanquam unã operationem considerando, ea respectu sensus vocata est passio, cuius actiuum principium est obiectum externum, ideo respectu totius operationis sensus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamẽ non stat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo sensus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

Cur aliquando ea, quæ præ oculis sunt, non videmus.

Tria instantia in sensione.

Quòd

Quod argumenta aduersus alios adducta, prædictæ sententiæ non officiant. Cap. XI.

HÆc nostra sententia ex eo maximè comprobatur, quòd eam sequentes illa omnia absurda euitamus, quæ aduersus alios adduximus: nam secundùm opinionem Thomæ agens esset ignobilius patiente, quod iuxta sententiam nostram non sequitur, quum sensionis productionem totam animæ, nullam sensui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauensem nobis non officit: nos enim non duos distinctos sensus ponimus, sed vnum, qui & agat, & patiatur diuersis rationibus, & ita cognoscat: sed causa erroris Gandauensis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideò, quum ostendere non potuerit quomodo idem sensus patiatur, & agat, duos re distinctos sensus introduxit. Facimus etiam in hoc similem sensum intellectui, quòd vt sensus suapte natura sensionem producit, ita intellectus noster producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti sunt multi, sicut alio in loco demonstrabimus. Tandem nobis non obsunt illa, quæ aduersus Scotum dicta sunt: nos enim in productione sensionis nullam obiecto actionem attribuimus, sed totam animæ sentienti: deinde ita ponimus eundem sensum agere & pati, vt in nullam difficultatem incidamus, siquidem actiuũ esse dicimus nõ actione vera, sed per solam emanationem; talem autem actionem si negamus nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil potest agere in seipsum. Non facimus etiã Aristotelem mancum in tractatione de sensu, quia vnicum sensum ponimus, quem ipse dixit operari patiendo, sed non omnino negauit eum agere, quemadmodum antea demonstrauimus.

In lib. de intellectu agente.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE VISV LIBRI DVO.

LIBER PRIMVS.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

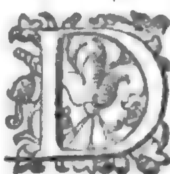
Visus intellectui similis.

SEnsuum omnium nobilissimum esse visum satis inter omnes constare videtur, nã & ad scientias capessendas vtilissimus omnium est, & menti etiam quam simillimus: quod tum ex eius operatione colligi, tum ex hoc dignosci facile potest, quod dicere non solemus mentem audire, uel olfacere, uel gustare, neque illi aures, aut nares, aut linguã per translationem unquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis similitudinem inspicere, ac uidere mentem dicere cõsueuimus. Instrumentum quoq; huic sensui pulcherrimum, & artificiosissimè fabricatum natura tribuit, ipsúmque in suprema corporis parte, unde totius corporis saluti præesse, ac prospicere melius posset, collocauit. Fuit præterea hic sensus etiam magna summorum philosophorum dissensione, & controuersia nobilitatus, scilicet Arist. Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus sententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ digna præ cæteris omni studio, ac diligẽtia esse uidetur, in præsentia dicendum, eiusq; naturam, & actionis modum diligentissimè perscrutandum nobis proposuimus; ut ea, quæ ab Aristotele de hac tum in libris de anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus uiribus nostris cõtendamus. Totam autem hanc nostram disputationem in duas partes diuidemus: in quarum altera Aristotelis de uisu opinionem ita claram reddere conabimur, ut quantum fieri possit optimè intelligatur: in altera uerò sententiam Platonis, quã Galenus enixè tutatus est, considerabimus, & cum Aristotelis sententia conferemus; & ueritate opinionis Aristotelis demonstrata, eam a Galeni obiectionibus uindicare nitemur. In ipsa autem Aristotelis sententia declaranda hunc ordinem seruabimus: quum enim ipse existimauerit uisionem fieri per actionẽ obiecti in organum uisus per medium perspicuum, de his omnibus singillatim agemus, & eas, quæ in singulis orientur, difficultatem soluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concursu secundùm Aristotelem uisio fiat intelligamus. Primùm igitur de obiecto, qui color est, iuxta Aristotelis præceptionem dicendum est; ut eius naturam, & generationem intelligẽtes, melius cognoscere possimus cur, & quomodo a colore medium, & organum sensus afficiatur.

De coloris natura, & generatione. Cap. II.

Duæ coloris definitiones.

DVas coloris definitiones Arist. tradidisse videtur; vnam in cõtex. 67. secundi libri de anima, color est motiuus perspicui, quod sit actu; alteram in libro de sensu & sensilibus cap. 3. color est extremitas perspicui terminati; in libello autem Aristoteli adscripto de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria suspicari possimus librum illum ab Arist. scriptum nõ fuisse, licèt aliqua etiam notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quæ tradi in secundo de anima dicitur, ego semper dubitaui an sit definitio appellanda, quum uerba illa nõ ad modum definitionis prolata esse videantur, inquit enim Arist. [omnis autem color] attamen in definitionibus afferendis dictio distributiua non conuenienter ponitur, sed potius articulus: nam dictione distributiua significatur natura vt distributa per particularia supposita; articulo autem significatur vt collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione essentiam rei vt vnam significare, & exprimere volumus, non vt distributam: præterea visibilitas est accidẽs posterius ipsa coloris natura, quod significauit

Prior definitio nõ est vera definitio.

ficauit

Visibilitas inest per se colori in secundo modo dicendi per se.

ficauit Aristoteles in decimo contex. tertij physicorum dicens colorem, & visibile esse idem subiecto, sed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam absolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad visum respectus superuenit, vt dicatur visibilis, ideo ibi Simplicius, ac Themistius admonent visibilitatem esse accidens coloris; intelligendum autem est accidens non quidem separabile, aut commune, sed proprium, & colori per se competens iuxta secundum modum dicendi per se: quoniam igitur esse motiuum visus competit colori non quatenus absolutè est color, sed quatenus visibilis, ideo per hoc ipsa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Arist. his verbis illam vt coloris proprietatem proponere, quàm vt coloris definitionem adducere: attamen quia statim subiungit [& hæc est ipsius natura] innuere videtur posse per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem absolutè vt color est, sed vt visum respicit, & uisibilis dicitur; ideò si ea est uocanda definitio, non est talis definitio, per quam absolutè sumpta coloris natura declaretur, sed est descriptio quædam tradita per posteriora, & pro occasione sufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quàm ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ uisiuam, satis fuit declarare nomen coloris prout uisum respicit, & quatenus uisibilis est; non est autem alia ratione uisibilis, nisi ut est motiuus perspicui, quod actu perspicuum sit, hoc est illuminatum; lumen enim est actus, & perfectio perspicui, ut eodem in loco Arist. docet. At in libro de sensu, & sensilibus uolens Arist. exactiorem nobis notitiam uisionis tradere, intimius naturam coloris scrutatus est, & ipsum etiam absolutè sumptum considerauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendum cur color visibilis sit, & quomodo fiat uisio. Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendum est breuiter de generatione coloris; & quum duplex esse dicatur color, unus, qui solet appellari realis, alter uerò, qui uocatur apparens, & spiritalis; utriusque generatio est seorsum consideranda, quemadmodum Arist. quoque in eodem libro separatim vtriusq; coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet sunt qui dicant ipsos, & alias omnes qualitates, quæ secundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & sicco; quod nos de coloribus non omnino uerum esse arbitramur: nam certum est cœlestia corpora esse colorata, siquidem lux ipsorum color est, & uisum mouet quatenus color, & hoc testatur Arist. tum in illo 3. cap. libri de sensu & sensilibus, tum in primo capite libelli de coloribus primæ tamen qualitates nullum in cœlesti corpore locum habent: unde colligi posse uidetur

Declaratio secunda definitionis coloris.

Color duplex, realis et apparẽs

De colorũ realium generatione.

quod, etsi colorata inferioris mundi constant ex quatuor elementis, quæ sunt calida, frigida, humida, & sicca, non tamen primò ex his qualitatibus colores proueniunt, idest non quatenus elementa sunt calida, & frigida, & humida, & sicca; sed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cœlestibus locum habeat, saltem secundùm quandam similitudinem, & analogiam; quum igitur & cœlestia, & inferiora corpora perspicuitate sint prædita, ego puto his omnibus colorem competere ratione perspicuitatis: quoniam enim perspicuum illud est, quod propter partium tenuitatem transparet, nec uisum terminat, unde etiã interminatum appellatur; necesse est ut, si perspicuum incrassetur, & condensetur, ita ut desinat transparere & uisum terminet, nec sinat ulterius per intimam eius substantiam porrigi, tunc amissa perspicuitate colorem loco eius recipiat in superficie, quo moueat ac terminet uisum: tale igitur perspicuum ab Arist. uocatur terminatũ, idq; necesse est ut sit coloratum, nam sua superficie uisum terminare est esse coloratum, quia terminare uisum non potest nisi per colorem aliquem: color itaque oritur ex sola condensatione perspicui; quum enim ex condensatione desinit esse perspicuum, fit coloratũ, & per suam superficiem mouet uisum, etenim in sola superficie retinet perspicuitatem, quam prius habebat in tota sua substantia: & quum solum perspicuum sit receptiuum coloris prius in tota substantia sua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; postea uerò factum terminatum habet solùm in superficie perspicuitatem, & colorem proprium loco perspicuitatis interminatæ, quam prius habebat in tota substantia. Consideratio autem, hac terminatio perspicui fieri uidetur duobus modis. Vnus est quando sine alicuius alterius corporis admistione ipsum solum perspicuum corpus in se constipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquam quod fit densum, & desinit esse peruium, & incipit terminare uisum: qui modus locum habet in cœlestibus corporibus, ex una enim & eadem corporis natura constant cœlestia omnia, nec differũt, nisi per maiorem, vel minorem raritatem, seu densitatem; & quò densiora sunt, eo magis colorata sunt, hoc est magis lucida; nullus enim alius est cœlestium color, quam albedo splendens, quę dicitur lux, & quo densiora sunt, eo magis alba, ac lucentia sunt; ideo pars Cœli rara perspicua est, atque transparens, astra uero sunt partes Cęli densiores, quia non transparentes, sed lucidæ & coloratæ sunt, minimè autem omnium astrorum densa luna est, quia minimum habet proprij luminis. Alter modus in solis inferioribus corporibus locum habet, & est condensatio perspicui non per solam eius constipationem; sed per admistionem opaci; sic enim fit coloratum quia

Condensatio perspicui fit duobus modis.

Materia Cœli tota est eiusdem naturæ.

quia desinit esse peruium, sed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in sua mistione, uel etiam rationi modi mestionis, unde etiam prouenit varietas specierum coloris; quatuor enim elementorum tria sunt perspicua, ignis, aer, & aqua, una autem terra opaca, ideo ex admistione terræ desinunt corpora esse perspicua, & fiunt colorata in superficie uarijs coloribus; opponitur enim perspicuitati opacitas, & hæ varias faciunt mistiones, proinde & varias colorum generationes. Quũ autem tria elementa perspicua sint, est tamen inter ea discrimen: aqua enim, quia parum recedit à natura terrę, minus est perspicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer verò magis perspicuus est; sed maximè omnium ignis, ille scilicet elementaris, qui tenuissimus, & inuisibilis est: cum his igitur admista terra per suam opacitatem impedimento est perspicuitati; admiscetur autem duobus modis, uel enim per solam compositionem sine uera mistione, uel cum uera mistione, quę est mutatio naturarum elementorum in naturam misti: priore quidem modo si elementa perspicua cõdensentur, fiunt alba, uel parum ab albedine recedant, aqua enim condensata alba fit; sic ẽt aer, ut inquit author libelli de coloribus in calce capitis tertij; non condẽsantur autẽ aqua, & aer, nisi eis aliquid densæ materiæ admiscea tur, neque enim aqua congelaretur, nisi esset commista cum terra: ignis uerò propter maiorem tenuitatem, ac perspicuitatem non modò fit albus, si condensetur, sed etiam lucidus, & splendens; non condensatur autem nisi ob alicuius terrestris materię admistionem, sic enim fit uisibilis, qui per se perspicuus, & inuisibilis est; flamma enim est ignis commistus fumo terrestri, & in eo constipatus, sed propter illius fumi raritatem alba est flamma, maximè uerò in parte superiore ellychnij ardentis, ubi magis est conuersus fumus in ignem, & à circunstante aere frigido condensatus; in parte autẽ inferiore, quæ propè ipsum ellychnium est, fumus est magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida est flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito inest ignis commistus materiæ crassissimę absque uera mistione, ideo propter materię crassitiem est minus albus, ac minus lucens; habet tamen necessariò aliquid lucis, quia seruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condensatione splendentem fieri necesse est. Quando autem fit uera elementorum mistio, in qua non seruantur elementorum naturæ, sed mutantur in naturam misti, ignis non amplius splendet, quia desinit esse ignis, quare mistum adipiscitur colorem non splendẽtem: contingit tamen in aliquibus ut, licèt uerã habeant mistionem, tamen aliquid lucis retineãt ex igni commisto, cuiusmodi sunt oculi quorundam animalium, & noctilucę, & alia, quorum mentionem facit Arist. in context. 72. secundi libri de anima, quæ, quum noctu luceãt, uidentur in tenebris; in talibus enim parum est opaci terrestris, & plurimum aquæ, cui commistus ignis, licèt desierit esse ignis, aliquid tamen sui splendoris reliquit, quoniam aqua nõ tantum impedimentum affert luciditati ignis, quantum affert terra, quæ sine ulla perspicuitate est opacissima; nõ potest tamen in talibus esse multum lucis, sed parum, quod offuscatur à maiori lumine diei, ideo interdiu non uidentur. Ex his colligimus eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatum, si cõdensetur, fiat album, idq; uel splendens, ut ignis, uel nõ splẽdens, ut aer, & aqua; propterea necesse est etiã tenebram, & nigredinem esse eiusdem naturę, ita ut id, quod in interminato uocatur tenebra in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; ut igitur lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ, ita oportet tenebram quoque, & nigrum esse eiusdem naturæ: & hoc clarè apud Aristotelẽ legimus in capite tertio libri de sensu & sensilibus: quemadmodum igitur tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrum esse priuationem quandam albedinis; ita ut sicuti uideri dicuntur tenebræ, quando nihil uidetur, ita ẽt nigrum uideri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Arist. apertè legimus in 3. lib. Meteorologicorum in tractatu de Iride, vbi inquit [nigrum est veluti negatio, ideo enim apparet nigrũ, quia deficit visus] eiusdẽ igitur rationis esse uidetur visio nigri in corpore terminato, & visio tenebrarum in corpore interminato, licet magis videri dicatur nigrũ, quàm tenebræ; quia id, quod est terminatum, est per se terminatiuum uisus, & per se visibile; interminatum verò non est per se visibile, quia non est terminatiuum uisus. Illud quoque mihi uidetur posse colligi ex ijs, quę dicta sunt, ut albedo est proprius color trium elemẽtorum perspicuorũ, siquidem perspicuitas per condensationem migrat in albedinem, ita nigredinem esse proprium colorem terrę, cuius propria est opacitas, quę opponitur perspicuitati: iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum enim illemet fateatur album & nigrum esse colores simplices, credendum est vtrunque esse proprium simplicium corporum, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationem, debet alicui competere per essentiam; at colores extremi, album, & nigrum, medij omnes ex his constantes competunt mistis corporibus per participationem elemẽtorum, ergo necesse est ut colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum

per

Flamma quid sit.

Lux, albedo, & perspicuũ sunt eiusdem naturæ.

Tenebra, et nigredo sunt eiusdẽ naturę.

Nigrum uidere est nullum colorẽ videre.

Nigredo est proprius color terræ.

per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriantur in mistis omnes colores medij; est igitur naturale terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit alijs naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis a Græcis interpretibus declarata in primo physicę auscultationis contex. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ alijs nominibus calidum, & frigidum appellauit, & alijs etiam nominibus lucem, & tenebras. Parmenides igitur terrę tribuit tenebras proinde, & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis; opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hæc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprij colores elementorum, & per elementa competunt mistis tum ipsimet colores extremi, tum omnes medij, qui ex elementorũ reali commistione oriuntur in mistis. Alterum datur colorum genus, qui uocari solent apparentes, seu spiritales, & horum quoque generationem declarat diligenter Arist. in illo tertio capite libri de sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statuta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistione albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solùm species illorum spiritales commisceantur in medio; hoc autem fit quando per eandem rectam lineam fertur utriusque coloris species ad oculum, ut quum sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per aerem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculũ speciem mistam, quę rubeum colorem præsefert: quanuis enim corpora illa non commisceantur, neque reales ipsorum colores, commiscentur tamen illorum colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tãquam color unus medius: isque non ideo dicitur apparens, quia falsa sit illa apparentia, nam uisus non decipitur, dum iudicat se rubedinem recipere; rubedo enim reuere est quæ recipitur, & est genita ex commistione specierum, quemadmodum diximus; quòd si iudicaret ex ea uisione solem esse rubeum, utique deciperetur, quia non est in sole color ille, sed generatur in aere ex commistione luminis solis cum aere atro, & participe tum opacitatis, tum perspicuitatis. Sic etiam quando radij solis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adijciunt, proprio pennarum reali colori albedinem spiritalem, & ita generant colorem medium, qui magis ad albedinem uergit, quam solus realis illarum pennarum color; ideo siquis iudicet talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur; at si iudicet esse colorem prouenientem ex uero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur quia talis reuera est color. Differt autem realis color a spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, ut color uini, & color lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, a quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, ut color in linteo panno productus a colore uini in phiala existentis, ad motum enim phialę mouetur, sed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem spiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, posse in medio speciẽ suam producere, & per se uideri, sic enim fit per se terminatiuus uisus. Per hæc uidetur satis esse declarata definitio illa coloris ab Aristotele tradita in libro de sensu, & sensilibus, color est extremitas perspicui terminati; sumit enim perspicuum in definitione coloris tanquam proprium eius subiectum, quia ubi est color, ibi necesse est esse perspicuum: perspicuũ quidem interminatum, quando est actu perspicuum, habet colores aliarum rerum; si uerò fiat terminatum, habet colorem proprium in superficie. Ex his colligere possumus non esse ueram illorum sententiam, qui dicũt colorem generari ex commistione perspicui, & opaci; patet enim Aristotelem in definitione coloris non nominare opacũ, sed solum perspicuum; quia iam diximus ex sola condensatione perspicui etiam sine opaco generari colorẽ, dum res loco perspicuitatis suscipit terminationem admistio autem opaci variat quidem colorum species, at non est ęquata ratio generationis coloris, sed solùm quatenus facit condensari perspicuum. Non est autem ignorandum definitionem hanc partim dici posse coloris absolutè considerati, partim ad visionem relati: ipsa nanque secundum se nullum respectum notat, nam dicere extremitatem perspicui terminati non est respicere visum; dicitur tamẽ ea ratione definiri cum respectu, quatenus color absolutè sumptus non minus in profundo esse videtur, quam in superficie. vt albedo non minus in profunditate substantiæ lactis, quam in eius extremitate; attamen non est visibilis, nisi color superficiei; hunc igitur solum definit ibi Aristoteles: quum enim ibi in sensuum consideratione versetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quam eum, qui visibilis est; definit ergo colorem visibilem, sed definit ipsum secundum se, & absolutè consideratum, non tamen alio consilio, quam gratia visus; quocirca est modo aliquo definitio respectiua, & dicere possumus notari in ea respectum ad visum, sed respectum remotum; in illa vero; quæ in secundo de anima traditur, notari respectum proximum; ita vt hæc sit definitio coloris visibilis quatenus est uisibilis, illa uero coloris uisibilis quatenus

Parmenides.

De generatione colorum apparentium.

Discrimen coloris realis, ac spiritalis.

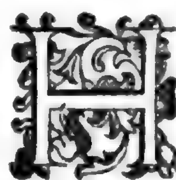
Cur in definitione coloris nõ ponatur opacũ, sed solũ perspicuum.

An is, qui est in profunditate, sit dicendus color.

quatenus est color. Sed dicere etiam possumus (neque erit ab Aristotele aliena sententia) non esse actu colorem, nisi illum, qui est in superficie; eum verò, qui est in profundo, potestate tantùm esse colorem, quatenus enim potest fieri superficialis, eatenus potest euadere actu color: quum enim eo consilio à natura constitutus color esse videatur, vt visum moueat ad uitam animalium conseruandam, & in homine ad rerum scientiam adipiscendam, ille solus est actu color, qui aptus est per se operā suam præstare, hic autem est ille solùm, qui in superficie est; quia etiam si contingat vt sit in tenebris, tamen aptitudinem per se habet mouendi uisum, licèt mouere nequeat ob defectum luminis in perspicuo: nisi enim hoc dicamus, non erit color æquatum obiectum visus, siquidem daretur color, qui secundùm propriam naturam non est visibilis, nempe is, qui est in profundo: neque Aristoteles per definitionem prædictam declararet naturā coloris, sed eam traderet per accidentaliam; nam si non minus color in profundo esset, quàm in superficie, esset accidentale colori esse in extremitate. Sed aduersus hoc oritur dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in contex. 66. secundi libri de anima, videtur enim esse color etiam in profundo, immò & actu visibilis; nam in electro, multisque lapidibus transparentibus inest quandoq; intrinsecus concretum aliquod animal, vt musca, vel etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur, licèt sit in profundo illius corporis, sic etiam videmus colorem numi in fundo aquæ, & colorem ipsius vasis. Sed hoc à Ioanne optimè soluitur; inquit enim necessarium esse ut proprius electri color uel sit intensior colore animalis inclusi, uel æquè, vel minus intensus: si igitur intensior sit, aut etiam æquè intensus, solus videbitur, & occultabit colorem animalis inclusi, qui non v[illegible]debitur: si verò intensior sit color illius animalis, videbitur quidem, sed non ut color electri, sed ut color illius animalis, proinde ut in illius animalis superficie, non ut in profundo electri; quòd enim appareat in profunditate substantiæ electri, hoc nihil est, quia tunc electrum fungitur officio medij perspicui, cuiusmodi est etiam aer; sic igitur electrum tanquam perspicuum medium defert ad oculos colorem existētem in superficie illius animalis in eo inclusi; quare nullus color uidetur, nisi qui in superficie est. Causa autem dubitationis, & erroris est, quoniam huiuscemodi lapides sunt simul & colorati & perspicui, participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit esse coloratos, sed non omnino tollit in eis perspicuitatem: ideo quia fertur visus per profundum lapidis ob eius perspicuitatem, credimus visibilem esse etiam illum colorem, qui est in profundo; non tamen sic est, sed quatenus coloratus, ac visibilis est lapis, eatenus à nobis videtur secundùm propriam ipsius superficiem, quatenus verò perspicuus est, transfert ad nos tāquam medium colores aliarum rerum, vt colorem animalis inclusi, vel inclusæ herbæ, sed non tanquam coloratus: itaque & color existens in superficie animalis inclusi transit ad oculos per electrum tanquam perspicuum medium; & ipse quoque proprius electri color, qui in ipsius est superficie, mouet visum, & ita cernitur electrum vt coloratum. Patet igitur non esse visibilem alium colorem, nisi illum, qui in superficie est, immò & eum solum esse actu colorem sic enim rectè ipsum definiuit Arist. dicens colorem nihil aliud esse, quam extremitatem, hoc est superficiem perspicui terminati.

Dubium. *Solutio.* *Potest aliquid simul esse transparens, & coloratum.*

De perspicuo. Cap. III.

HÆc de obiecto dicta sint: sequitur vt de medio, quod perspicuum est, dicamus: huius duæ sunt partes; vna tanquam materia, quæ apta est recipere & lumen, & tenebras; altera verò vt forma, eaque est lumen: de utraque igitur dicendū est. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud est, quam corpus aptum recipere in sua substantia & lumen, & aliarum rerum colores; præstare autem hoc non potest, nisi sit peruium, idque est id, quod uocamus perspicuum, siue transparens; peruium autem esse non potest, nisi habeat substantiæ tenuitatem, ut per eam possit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur crassities, ac densitas, quæ impedimento est receptioni luminis, & coloris introrsum, quia facit terminationem, & colorationem in superficie: ideo rectè notat Albertus esse quidē necessarium vt perspicuum materiale habeat substantiam raram, id tamen non satis esse ad faciendam perspicuitatem, sed requiri etiam subtilitatem substantiæ; vult enim per hoc denotare perspicuum non in illa raritate consistere, quę significat distantiam partium, non substantiæ tenuitatem, & est de categoria situs; sed in illa, quæ est de genere qualitatis, & significat tenuitatem substātiæ, hæc enim facit perspicuitatem; unde etiam perspicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem, alia minus tenuem substantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perspicuitatem. Est autem animaduertēdum posse duobus modis considerari perspicuum; uno modo absolutè, & secundùm propriam naturam; altero modo respectu uisus; absolutè quidem consideratum non complectitur lumen, sed talem habet naturam, quæ est apta recipere introrsum & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia nullam in sua substantia formam habet, sed apta est tum formam, tum priuationem

Materia perspicua. *Perspicuū potest dupliciter considerari.*

nem recipere: quare vt naturæ primæ materię extranea est tum forma, tum priuatio; ita naturæ absolutæ ipsius perspicui extraneum est, & lumen, & tenebra; proinde naturam suam absolutam retinet perspicuum tam sub tenebris, quàm sub lumine: at respectu uisus continet lumen tanquam formam, a qua constituitur, & hac ratione non est actu perspicuũ, nisi sit illuminatum, quia non est aptum fungi officio suo, nisi cum lumine; est enim eius officiũ moueri a coloribus, & eos recipere, vt ab illis uisus moueatur; lumen igitur tanquam forma constituit perspicuum actu sumptũ hoc secundo modo, i. receptiuum colorum: ideo diximus perspicuum quatenus est medium deferẽs colores ad uisum, a duabus his partibus constitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma; & hoc respexit Aristot. in contex. 69. secundi libri de anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuum, nam secundo modo perspicuum accepit, nempe respectu visus, nõ primo modo; quia secundùm se, & absolutè sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est mediũ interueniens visui, non est actu perspicuum, nisi per lumen: propriam verò perspicui naturam priori modo acceptam considerauit Aristoteles in contex. 71. eiusdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoque cum lumine esse, quandoque cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum est, inquit enim Arist. perspicuũ esse inuisibile; nec solum prædicat hoc de perspicuo, vt alij arbitrantur, sed asserit hoc cum perspicuo reciprocari, & idem esse inuisibile, quod perspicuũ; hoc enim si intelligatur, verissimum est, licèt ab alijs non animaduersum: dicimus igitur posse duobus modis aliquid appellari inuisibile: uno modo negatiuè, qua ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & nullam habent aptitudinem vt videantur; quare ita acceptum inuisibile latius patet, quam perspicuum: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationem visibilitatis, cum aptitudine tamen ad eã adipiscendam, hoc autem est ipsummet perspicuum; visibile nanque color est, perspicuitas vero est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo; ideo si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur visibilium perspicuum est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & visibilitatis cum aptitudine, quo fit vt solũ perspicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere visibilium solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiuè est perspicuum. Si quis verò obijciat: coloratum valde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest videri, nec tamen est perspicuum; quare in genere visibiliũ datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicẽdum est colorem cum hoc, uel quouis alio impedimento posse quidem inuisibilem dici, non tamen per se, sed per accidens, siquidem est per se, & secundùm propriam naturam visibilis, licèt ei accidat ut ab aliquo videri nequeat; ideo etiam si conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo non possit propter illius visus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat quin suapte natura sit visibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, si non ab homine, saltem a lince; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris visibilitate, ut consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo tantùm inuisibili, quod per se inuisibile sit, hoc duplex est; vnũ est per se inuisibile negatiuè, ut Deus; alterum vero priuatiuè, quia potestatem habet recipiendi colorem, & visibilitatem; idque est solum perspicuum, vt Arist. ibi significat; hoc enim tum ea ratione est uisibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratum, & visibile; tum etiam quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, nõ quidẽ realiter, sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregiè Aristoteles: perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente terminationem perspicuitati oppositam; proinde notat etiam potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, si condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

Prima persp. — *Declaratio tex. 71. secundi libri de anima.* — *Quo omne inuisibile sit perspicuũ.* — *Inuisibile dicitur duobus modis.* — *Obiectio.* — *Solutio.*

De luminis, ac lucis discrimine. Cap. IIII.

De formali autem perspicui parte, quæ lumen est, maior nos difficultas manet; sed ne ambiguitate laboremus, intelligẽdũ imprimis est quid nomine luminis intelligamus, & quid intersit inter lucem, & lumen: lux propriè dicitur illa, quę est in corpore lucido, ut in sole, & in alijs astris, & in flamma; lumen verò est id, quod a luce producitur in perspicuo, ita ut in sole sit non lumen, sed lux, in aere autem non lux, sed lumẽ, est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspicuo lumen, quemadmodũ reales rerum colores producunt in perspicuo speciem suam. Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hunc etiam varijs modis referuntur, duplex

Lumen est species lucis. — *Visibile duplex, vt quid, & vt quo.*

duplex enim est uisibile: vnum propriè dicitur visibile vt visum terminans, diciturque visibile vt quod, eiusmodi est color, sub quo lucē contineri manifestum est; lux enim est color, quia uisum terminat, & uidetur tanquam albedo quædam: quod apertè asseritur ab Aristotele in libro de sensu & sensilibus, & in libello de coloribus, & in calce capitis quarti primi libri Meteorologicorum, ubi solem uocat album, quum sit lucidus; resque per se manifesta est, uidemus enim flammam non esse peruiam, sed densam, nec trāsferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, sed in ipsa terminari uisum; quare continetur sub obiecto uisus æquato, quod à uisu iudicatur, & est uisibile ut quod & tanquam species quædam coloris, ut significauit Arist. in secundo libro de anima: in capite de uisu, quando dixit omne uisibile esse colorem; quum enim lucida corpora sint uisibilia, ut ipse ibidem confitetur, & ut per se manifestū est, patet lucem esse colorem, immò est primum uisibile, ut posterius dicemus. Lumen uerò, quod à luce producitur in perspicuo, est alio modo uisibile, non enim ut quod, sed ut quo; est.n. ratio uisibilitatis colorum, siquidem non sunt uisibiles, nisi in lumine, at ipsum per se nō mouet uisum, nec dicitur uideri, nisi per accidens, dum enim rerum colores uidemus, ex ea uisione iudicamus perspicuum medium esse illuminatum, quare non uidetur lumen per se, sed cognoscitur per uisionem colorum, est igitur uisibile solum ut quo, non ut quod, dū consideratur in perspicuo interminato: tametsi in corpore terminato receptum sit etiam uisibile vt quod, non tamen quatenus lumen, sed quatenus subiēs rationem coloris, sic enim migrat in colorem; ut lumen à sole productum in aere non est uisibile, sed idem in pariete receptum migrat in colorem, & fit obiectum uisibile, ut quod, nam simul colore corporis recipientis mouet uisum tanquam color unus ex utroque conflatus. Nunc igitur dimissa luce, quam appellatione coloris comprehendi uolumus, quum per se uisum moueat, & iudicetur ut quod, de solo lumine uerba faciemus; hoc enim est illud, quod ab Aristot. uocatur perfectio, & actus, & forma perspicui; nam lux non est actus perspicui, nisi causaliter, lumen uero formaliter: & hoc respexit Aristot. in definitione luminis, definiuit enim ipsum ut formam, sicut etiam in eiusdem libri initio definiuerat animam; quum enim forma nil aliud sit, quàm perfectio, & actus, quo aliquid tale est, nil aliud est anima, quàm actus, quo corpus uiuens est uiuens; & lumen nil aliud est, quam actus, quo perspicuum est perspicuum, idest qui constituit ipsum perspicuum, & facit esse medium actu idoneum ut inseruiat uisui.

Lux est color, & est visibilis vt quod.

Lumen est visibile vt quo.

Quòd lumen non sit corpus. *Cap. V.*

Vminis naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis indiciū, quòd de genere quoq; ipsius multi philosophi dubitarūt, ac varia senserunt: Aristoteles enim censuit lumen esse accidēs, alij tamen fuere, qui putarunt lumen esse substantiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream: sed in hac disputatione nobis immorandum non est, quum & ipse Aristoteles validis, ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit tum in secundo libro de anima, tum in libro de sensu & sensilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretum hac de re disputationes, ut Ioānis Grammatici in secundo libro de anima in capite de uisu, & latinorum tum ibidem tum in secundo sententiarum distinctione decimatertia, & Thomæ in prima parte quæstione 77. articulo secundo, ac tertio: Nunc igitur satis sit argumenta Aristotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare posset, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Aristoteles lumen non esse corpus, Vnum sumitur ex eius subita diffusione per totum Hemisphærium: nam si esset corpus, non posset subitò ab ortu ad occasum transire, sed necessariò in tempore, corpus enim per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob medij corporis resistētiam; quum igitur lumen solis orientis totum illud spatium subitò, & absque tempore peragat, non potest esse corpus. Alterum argumentum est: si lumem esset corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus sit perspicui pars, quæ non sit luminosa, seruetur autem integra tam luminis, quàm perspicui corporis natura, necesse est ut lumen penetret omnes partes perspicui; nam hæ non cedunt partibus luminis, sed eas in se recipiunt; quare si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est: hinc itaque intulit Aristoteles lumen in perspicuo inesse non ad modum corporis, sed ad modum formæ: qua eadem ratione etiam in contex. quarto eiusdem libri ostendit animā, non posse esse corpoream quia, quum omnes penitus uiuentis partes sint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re videre cupiunt, legant prædictas interpretum disputationes, in quibus diffusè ostenditur lumen non esse corpus, neq; omnino substantiam: non est enim nobis tempus conterendum in recensendis aliorum dictis; sed tollenda est difficultas quædam, quæ huic veritati maximè omnium uidetur officere, eaque est quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti uidetur: nam lumen solis ad nos transit, &

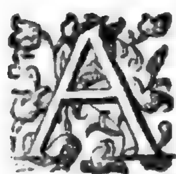
Argumēta Arist. quod lumen non sit corpus.

Dubium de luminis motu.

sit, & solida corpora percutit, terram enim percutiēs,& resiliens generat in aere calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur;quæ omnia indicare videtur lumen esse corpus, quum solis corporibus competāt, accidentibus verò competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus esse quidem in vsu positum vt hæc per quandam similitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri,& percutere,& frangi, & reflecti;sed reuera nihil tale competere lumini, producitur enim lumen à præsentia lucidi corporis in perspicuo,& quia non est corpus, neque habet contrarium positiuum,quod illi resistat,producitur subitò in omnibus perspicui partibus;nec tamen ita producitur, vt habeat esse fixum, ac permanens,& recedente lucido à quo est genitum,adhuc in ipso perspicuo maneat; sed recedente lucido perspicuum statim desinit esse luminosum: quare ipsius natura consistit solùm in fieri, & tandiu existit in perspicuo, quandiu perseuerat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda,ideò videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen sic est,sed ab eis illuminatis generatur lumen in alijs:quod idē de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem & speculum similiter colorem producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri, & reflecti,quum certum sit colorem esse accidēs; non est igitur credēdum idem numero lumen transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere a sole, & ad aerem progredi,sed in omnibus perspicui partibus subitò,& in temporis momento generatur lumen, siue directè, siue per reflexionem id fieri videatur; non enim illud idem lumen,quòd in vna parte est,ad aliam transit, sed in omnibus, in quibus est, generatur continuè siue ab ipsomet lucido corpore immediatè,siue ab alio,quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Solutio.

Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. VI.

Liud est de lumine non leue dubiū à latinis interpretibus maximè exagitatum, an lumen, quū sit accidens in medio perspicuo,sit accidens reale an intentionale, Thomas in prima parte summæ quæstione 77. articulo tertio nititur ostendere lumen in medio non habere esse intentionale, sed reale tantùm. Contra Aegidius in secundo libro de anima in capite de visu probat lumen in medio non habere esse reale, sed solum intentionale. Inter has duas extremas sententias est tertia media,quòd lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale: hanc sequuti sunt Scotus & Ioānes Bacconius,& Durandus in secundo sententiarum distinctione decimatertia,& alij complures;eamque ego veram esse existimo, & Auerrois quoque, & Alberti sententiam fuisse:immo etiam Caietanus in suis commentarijs in Thomam loco prædicto volens ipsum tueri ab argumentis Scoti,ita ipsum defendit, vt transeat manifestè in opinionem Scoti;quum tamen neque ad eam trahi, neq; modo vllo defendi Thomas meo quidem iudicio possit,quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce,quum tamen aliud sit lux,aliud lumen,vt prædiximus,& lux habeat penitus esse reale,lumen verò in perspicuo sit intentio,& imago lucis,nec aliter,quàm vt color in perspicuo est imago,& intentio coloris realis. Mitto hic considerare argumenta,quæ tum a Thoma,tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac disputatione non sit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quisque possit:sed solùm nitar ipsam rei veritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora esse videbuntur,comprobare. Ante omnia intelligendum est quid sit intētio, seu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam considerantes dicunt intentionem vocari id,per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum,unde omnes species tam sensiles, quàm intellectiles,uocantur intentiones: quæ etymologię cōsideratio satis crassa est,& quanuis fortasse ad rectum sensum trahi posset,non est tamen in ea tempus conterendum. Ego dico intentionem nil aliud esse, quam attentionem,ac diligentiam animæ in alicuius rei consideratione,quo fit ut intētum etiam sumamus pro attento; hæc est uerè latina huius uocis significatio, sed traducta postea a philosophis nostris hæc uox est ad omnem animi conceptum significandum, etiamsi absque diligētia fiat,& omnem speciem siue sensilem,siue intellectilem;hęc enim, quatenus est species spiritalis reale obiectum repræsentans, dicitur esse illius intentio,idest imago in anima;hinc orta est distinctio illa,qua omnes vtuntur, primarum,& secūdarum intentionum:primas enim intentiones vocamus illos omnes conceptus, qui rem immediatè repręsentat;vt conceptum lapidis in animo,& speciem coloris in oculo; secundas verò intentiones vocamus illos conceptus,qui non rem immediatè, sed aliū priorem conceptum repræsentant; vt conceptus generis dicitur secunda intentio,quia repręsentāt conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiusmodi,a quibus immediatè repræsentantur res. Sed postea traducta est huius vocis significatio etiam extra animam,vt id,quod est imago alterius repræsentatiua, etiamsi non sit in anima,

Opinio Thomæ. *Opinio Aegidij.* *Opinio Scoti, & Bacc. & Durandi.* *Caietanus.* *Intentio quid sit.* *Prima, & secunda intentiones.*

anima, dicatur ens intentionale; huiusmodi est species obiecti sensilis in medio, vt species coloris in aere, siue etiam in solido aliquo corpore recepta, sicuti sæpe videmus à lumine per phialam vino plenam transeunte produci speciem, & imaginem coloris vini in panno linteo subiecto: illa enim rubedo, quæ in vino est color realis, & mouetur ad motum vini subiecti, est in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum subiecti panni, sed ad motum vini, & ad motum luminis, a quo producitur.

Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. VII.

Quòd lumen habeat esse intentionale contra Thomam.

SI vera hæc sunt, & intentio est id, quod modò diximus, non video quomodo Thomas negare possit lumen in medio habere esse intentionale; nam producitur a luce lucidi corporis, vt inquit Aristoteles tanquam ab obiecto reali, cuius est repræsentatiuum; & videmus lucem tanquam colorem quendam, quod fieri non posset, nisi species lucis, quæ ipsam repræsentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam species coloris realem colorem repræsentat: ergo negare lumen in perspicuo habere esse intentionale, est negare rem manifestam, quum manifestum sit ipsum produci à luce, & ita eius intentionem esse. Ex altera etiam parte nõ debuit negare Aegidius lumen in aere habere esse reale, quum reales effectus producat, vt Thomas argumentatur, patet .n. lumen producere calorem, qui est effectus realis; patet etiam lumẽ vehemens destruere temperiem oculi, qui similiter est effectus realis: sed causa erroris multorum fuit, quòd putarũt non posse aliquid esse simul intentionem, & rem, quum potius è contrario sese res habeat, & hoc negare sit pugnantia dicere; nam si aliquid est intentio alicuius, ergo est res aliqua, quomodo enim esset intẽtio, si esset nihil? ideo optimè inquit Scotus in loco prædicto de signo, & re: quando enim distinguimus rem a signo, non propterea dicimus signum non esse rem, sic enim esset nihil, proinde signum appellari non posset; sed quum rem à signo distinguimus, nil aliud significare volumus, quàm aliquid esse rem tantùm, non signum, aliquid verò esse & rem & signum rei: sic igitur (inquit) distinguuntur res, & intentio, aliquid enim est res, & non est intentio rei, aliquid autem est intentio, & res simul, quia non potest esse intentio rei, quin sit etiam res aliqua, & ita habeat esse reale. Huic sententiæ Scoti ego omnino subscribo; non solùm enim illas intentiones, quæ extra animam sunt in medio sensus, sed etiam eas, quæ sunt in anima, puto esse aliquid, & esse res: eaque Aristotelis sententia fuit, qui in libro Categoriarũ in capite de qualitate scientiam posuit in genere qualitatis, nil autem aliud est scientia in anima, quàm intentio, & imago rei cognitæ, repræsentans rem, quæ extra animam est; hæc igitur apud Arist. est ens reale, quum sit qualitas. Possum etiam ratione id confirmare; nã cognoscimus etiam cognitionem nostram tanquam rem aliquam posituam, & consideramus quid sit cognitio, quare tali nostrę cognitioni respondet cognitio ipsa tãquam res cognita: sic etiam diximus colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod solidum producere adhuc intentionẽ suam in perspicuo, & uideri ad modum rei. Sed pluribus causa erroris fuit, quòd illa, quæ spiritalia sunt, ipsi putant esse nihil, quum tamen sint res: sicut enim dantur substantiæ incorporeæ, & spiritales, quæ uerissimè sunt substantiæ; ita dantur etiam accidentia spiritalia, quæ ueram habent entitatem, licèt minorem, quam accidentia materialia, a quibus producuntur: nam (ut ait Durãdus in loco prędicto) istę species habent esse debile, quia deficiunt a perfectione propria speciei, & eo magis deficiunt, quo magis distant a prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis cap. libri de sensu, & sensilibus inquit formas in anima habere esse spiritale purum, in materia uerò extra animam habere esse materiale purum, at in medio habere esse medium inter materiale, & spiritale; quare secundùm Auerroem negari non potest lumen & colores in medio habere esse reale, & magis, quàm in anima speciem, quod etiam hoc argumento confirmari potest: id, quod habet esse seclusa omni operatione animę, habet esse reale; at lumen in medio habet esse etiam seclusa omni animæ operatione; ergo de ipso manifestius est quod habet esse reale, quam de intentionibus, quæ sunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum esse arbitramur: ideo deceptus est Thomas negans colorem in medio habere esse reale, quod de lumine concessit; quanuis enim lumen sit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum est colorem habere esse reale, nam rerum quoque materialium multę sunt quæ non sunt actiuę, neque per hoc stat quin habeant esse reale. Illud uerò hac in re maximè annotandum est, has species, seu intentiones, quas diximus & in anima, & extra animam esse aliquid reale, & intentionale simul, habere hoc duplex esse duabus rationibus, ut rectè notat Ioannes Bacconius in sua quæstione: nam respectu obiecti materialis, quod repręsentant, & cuius dicuntur species, habent esse intentionale; at respectu subiecti, in quo inhęrent, habent esse reale, ut lumen in perspicuo, & scientia in anima: quod quidẽ ex hoc discrimine cognosci

Quod lumen habeat esse reale cõtra Aegidium.

Põt aliquid esse & res, & intentio

Accidẽtia spiritalia habẽt minorẽ entitatem, quã materialia

Species in medio hãt esse mediũ inter materiale, et spiritale.

Error Thomæ.

Species habent esse reale, & spiritale duabus rationibus.

gnosci

gnosci potest, quia lapis in anima tum substantia est, tum accidens; nam secundùm se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per repræsentationem; mouere autem animam dicitur, & cognosci non secundum suum esse formale, sed secundùm esse repræsentatum: quando enim cognoscimus lapidē, substantiam cognoscimus, quę per illam speciem repræsentatur, non ipsam secundùm se qualitatem illam; dicimus enim videri realem colorem, non speciem ipsam; immò idiotæ homines non concederent vllam coloris speciem in medio productam, quia propriam illam realē speciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quam realem colorem a se videri; illum igitur vident per eius speciem, quam ignorāt, non enim illam cognoscunt, sed colorem illa, solus enim realis color visum terminare, ac videri dicitur. Per hoc soluitur argumentum quoddam Aegidij, qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo aer illuminatus impediret sensionem, attamen patet lumen tangens oculum facere sensionem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus sententiam illam Arist. sensile positum supra sensum sensionem non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante sensionē, non de eius specie, quinimmò necesse est speciem ad contactum vsque organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen autem in aere est, nō vt obiectum terminatiuum visionis, sed vt species ipsum repręsentans; & quanuis habeat etiam secundùm se esse reale, tamen non est visibile secundùm suum esse reale, sed secundū illud, quod ab eo repræsentatur; quare tangens oculum non impedit visionem. Hoc autem eodem argumento, quo abusus est Aegidius, rectè vsus est Scotus dicens: si lumen non esset intentio, sed solùm haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret visionem: est enim argumentum validum, dum statuimus lumen mouere oculum; quia si non mouet vt intentio alterius, sed vt res secundùm se, ergo est obiectum terminatiuum visionis; tale autē tangēs oculum impedit sensionem, quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediatè, non ab ipsomet obiecto reali.

Argumētū Aegidij.

Solutio.

Argumētū Scoti optimum.

De instrumento visus. Cap. VIII.

Sequitur vt de organo dicamus, quod quidem breuissimè præstabimus, vt Aristo. potius, quam Galenum imitemur: Galenus enim tum de visione, tum de plerisque alijs rebus scribens nesciuit artem medicam distinguere à naturali philosophia; quum enim plurima ad naturalem philosophum attinētia constituere potius, quam exquisitè tractare debuisset, eorum tamen considerationem diligētissimam cum medica arte commiscuit, quod ab alijs quoque medicis Galeni in scribendo artificium optimè edoctis factum frequenter esse animaduerti: apud Aristotelem verò nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduersarius eius potest, qui semper a rebus alienis abstinuit; & non modò illa, quæ ad aliam disciplinam, sed etiam quæ ad alium eiusdem disciplinę librum pertinent, tractare veritus est: quod quidem est manifestissimum in tractatione ab eo facta de visu, & de facultate visiua; diligentem enim oculi, & constructionis eius declarationem apud Aristot. nullibi legimus, licèt oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis alijsque partibus mirabili structura, atque artificio constitutus sit; nihil enim aliud de oculi fabrica ab eo scriptum habemus, nisi eum aqueum esse debuisse, non quidem aquam puram, sed excessu aqueum: quum enim in primo capite secundi libri de partibus animalium dixerit organa sensuum debere esse similaria, totus autem oculus sit corpus dissimilare, Arist. præcipuam oculi partem respexit, quæ est humor crystallinus, in quo tanquā in vero uisus instrumento species coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur considerare satis habuit, & dicere organum uisus esse corpus aqueum; reliquas oculi partes medicis considerandas reliquit, quum illarum officium non sit uidere, sed inseruire crystallino, ut in eo fieri uisio possit, aliæ nanq; ad ipsum protegendum, aliæ ad nutriendum, aliæ ad mouendum totum oculum pertinent. Nos igitur Arist. imitati non totam oculi structurā considerabimus, sed quasdam tantùm partes, quæ ad id, quod in præsentia quærimus, conferre posse uidebuntur; reliqua apud Galenum legi poterunt in lib. 10 de usu partium, & in libro ei adscripto de oculis, & apud Auerroem in primo collectaneorum c. 17. & in 2. lib. cap. decimoquinto. Substantiam oculi tribus humoribus cōstare certum est, quorum medius, & inter duos reliquos collocatus crystallinus est, durior alijs, & similis glaciei, sed lucidissimus, non quidem propria luce, sed lumine extrinsecus recepto; post hunc positus est in parte oculi posteriore humor vitreus, qui mollior est, & substantiam habet minus consistentem, & multo maior est crystallino; nam, ut ego iudicare uidens potui, est fortasse quadruplo, uel etiam quintuplo maior; sed maximè clarus, & albus, & in hoc manifestissimum est deceptum esse Galenum, qui in decimo de vsu partium dixit huius colorem esse subnigrum, ueluti siquis parum nigri cum multo albo commiscuerit; ego enim apertissimè uidi uitreum hunc humorem nihil habere nigredinis, nec minus crystallino album esse, non tamen ita solidum, sed mollioris,

Tres humores in oculis.

Error Galeni de humore vitreo.

liorem, & fluentem, vnde appellatus est vitreus ad similitudinem vitri liquefacti: deceptus etiam in eo est Galenus, quòd dixit huius humoris officium esse, vt ex eo crystallinus nutriatur, hoc enim falsum esse ostendemus loco suo. In anteriore autem oculi parte est tertius humor vocatus aqueus, seu albugineus, qui vna cum spiritu misso a cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem, & crystallinum defendit, prohibetque contactu corneæ, quæ sua duritie ipsum lædere potuisset. Tunicas tres habet oculus, quarum extima ob suam duritiem σκληρότης dicitur, sed in anteriori parte oculi vocatur carnea, quæ durior quidem est, sed transparentior, vt per eã lumen ad humores oculi ingredi possit: secunda tunica vocatur χοροειδής, & colorata est colore subnigro, & in parte oculi anteriore vocatur vuea nec totam pupillam operit, sed in medio pupillæ loco est perforata, vt per illud foramen ingredi lumen, & colores possint: tertia, & intima tunica retina appellata constare videtur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circundat, sed desinit in maximo crystallini circulo. vbi degenerare videtur in tenuem illam, & luminosam membranam, araneã telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in posteriore a uitreo. De his, ac de alijs ad oculi structuram pertinentibus siquis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis: nunc enim satis nobis est statuisse solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras verò oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus, quum de modo, quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas verò dimittemus.

Tres tunicæ in oculo.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

His declaratis considerandum nobis proponitur id, de quo interpretes Aristo. maximè controuersantur, quæ sit luminis necessitas in visione secundùm Arist. quum enim fieri visio nequeat sine lumine, quæritur cuius gratia sit necessariũ lumen, an ad illuminandum perspicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam considerat Auerroes in commentario 67. secundi libri de anima, quòd lumen sit necessarium non propter medium, sed propter solum colorem, vt faciat colorem esse actu motiuum perspicui. quia nõ esset actu motiuus, nisi esset illuminatus; quam eandem sententiam tuetur Auicenna in sexto naturalium. Nitebatur Auempace, ut refert Auerroes, tali argumento: lumen, & color specie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perspicuum debẽs recipere colorem debet carere lumine, igitur moueri perspicuum est illuminari, & illuminari est colorari; itaque si color sit illuminatus, est actu motiuus perspicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideo dictum illud Aristot. color est motiuus perspicui, quod est actu sic ab Auẽpace intelligebatur, color est aptus ducere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actu perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quòd si prius illuminatus esse aer statuatur, non poterit a colore moueri, quum color sit de natura luminis & nihil recipiat se. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiusque sensus debet reduci ad aliquam communem naturam, secus enim non esset obiectum unum, proinde nec sensus unus patet autem esse uisibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc uel reducuntur ad unam tertiam communem naturam, uel unum ad alterum; primum dici nõ potest, ut manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, sed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est uisibilis ratione luminis; sic igitur una est natura uisibilis, nempe natura luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem uisibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; siquis enim sit in aliquo obscurissimo loco, ubi sit foramen, uidet per foramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aerem tenebrosum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint; sic enim sunt nobis uisibiles etiam per aerem tenebrosum. Addit etiam Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptũ ex uerbis Aristot. in contex. 18. tertij libri de anima, ubi intellectum agẽtem comparat lumini, & inquit esse necessarium propter phantasmata, ut ea faciat actu intelligibilia, sicuti lumen facit colores esse actu colores, idest actu motiuos perspicui; asserit ergo Aristot. lumen requiri propter colores ad mouendum perspicuum.

Opinio Auẽpaces.

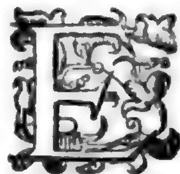
Primũ argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

Auerrois, & Alberti sententiæ, & argumenta. Cap. X.

Ex altera parte Auerroes contrariam sententiam sequens inquit lumen esse necessarium non propter colores, sed propter medium solum, & in eam inductus esse uidetur præcipuè a uerbis Aristot. qui in secundo libro de anima in capite de uisu definiens colorem dixit esse motiuum

Primum argumentum.

perspicui illuminati, & definiens lumen dixit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, non dixit esse actum coloris; censuit igitur necessarium esse lumen propter solum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color secundùm Aristotelem est per se visibilis in secundo modo dicendi per se, ergo non accipit à lumine visibilitatem, sed eam habet ex sua natura; nam si a lumine fieret uisibilis & motiuus perspicui, non esset per se uisibilis, sed per aliud. Albertus verò tertiam sentẽtiam sequutus est, & putauit lumen esse necessariũ propter utrunque, ita ut neque medium possit a colore moueri, nisi sit illuminatum, neque color possit mouere medium, nisi illuminatus: & quia de medio clara est sententia Arist. qui dixit lumen esse actũ perspicui, ipse de colore declarat hac distinctione: color habet duplex esse, unum materiale, alterum formale: esse materiale fit per materiæ mutationẽ a quatuor primis qualitatibus, quæ uarios in superficie colores producunt, licèt ipsæ qualitates non sint de essentia colorum, & ad tale coloris esse non requiritur lumen; est enim color etiam in tenebris, non est tamen aptus ad mouendum medium: esse autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur superficiei, & facit colorem actu motiuum perspicui, quia sine lumine non moueret. Sic igitur necessarium est lumen etiam propter colorem ut motiuum perspicui idque videtur significasse Arist. in contex. 18. tertij libri de anima, quem antea pro Auempace considerauimus: ideo id, quod Arist. dicit, colorem esse motiuum perspicui, interpretans Albertus inquit esse intelligendum de colore secundùm esse formale, sic enim est motiuus perspicui. Ex his igitur patet rem hanc non carere magna difficultate: sequitur ut ratione duce quid sentiendum sit inuestigemus.

Secundum argum.

Opinio Alberti.

Color habet duplex esse, materiale, & formale.

Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio. Cap. XI.

IN hac controuersia ego puto lumen esse necessarium non modò propter medium, & propter organum; quod credo nõ negasse Albertum, quum aperte ab Aristot. proferatur, ut mox considerabo: Ioannes etiam Gandauẽsis in 2. lib. de anima, dum pro Auerroe demonstrare nititur lumen non requiri propter colorem, sed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organum. Quum igitur tria hæc, de quibus antea diximus, in uisione considerentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen existimo, si uisio fieri debeat; hoc enim facit tum colores esse actu motiuos perspicui, & organi, tum oculum, & medium esse receptiuum coloris: organum enim ob eandem rationem debet esse illuminatum, ob quam & medium; nam si medium colores recipit (vt Aristot. dixit) non quatenus aqua, sed quatenus perspicuum, non est autem actu perspicuum, nisi per lumen; oculus vero, vt colores recipere posset, debuit esse perspicuus, ut Aristot. docet in libro de sensu, & sensilibus capite secundo; necessarium est nõ minus oculo lumen, quàm medio, proinde oculus non recipit colorem, nisi recipiat lumen: huic sententiæ attestatur crystallini humoris natura, & conditio, ipsum enim esse præcipuum uisus instrumentum omnes confitentur, est autem maximè perspicuus ac splendidus, quia est de genere illorum perspicuorum, quæ lumen quidem ex se non emittunt, sed si extrinsecus recipiant lumen, splendida fiunt; immò aliqui etiam sunt oculi, qui in tenebris emittunt ex se aliquid luminis, ut oculi leonum, & pardorum, & catorum; sed omnium oculorum communis conditio est ut eatenus lucidi sint, quatenus ob externi luminis receptionẽ fiunt splẽdidi, hoc enim est proprium illorum perspicuorum, quæ aliquam habent densitatem, & consistentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius constipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniam igitur oculus debuit esse perspicuus perspicuitate aquea, ut lumen recipere, ac retinere, immò & intensius reddere posset, & talem esse humorem crystallinum manifestum est, negari non potest datam esse organo perspicuitatem, ut per receptionem luminis possit recipere aliarum rerum colores; est enim communis conditio omnium perspicuorum, ut a lumine fiant actu perspicua, & quatenus talia sunt a coloribus patiantur: igitur quando Aristoteles dixit colorem esse motiuũ perspicui, quod est actu, & quando dixit lumen esse actum perspicui quatenus est perspicuum, absolutè perspicuum considerauit: quare hæc non soli medio competere debent, sed etiam organo, si organum quoq; perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex vsu specillorum, non enim alia ratione faciunt ut melius uideamus, nisi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim seu propter prouectam ætatem, seu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent substantiam terrestriorem, siccescunt enim oculi senum, ut ait Arist. in quinto libro de ortu animalium capite primo, quo fit ut minus recipiant luminis, & ob id egeant auxilio specillorum, in quibus ob uitri cauitatem unitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita unitum, ac ualidum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc sententiam clarè apud Aristoteles, in libro de

Quòd lumen sit necessariũ, & propter medium, & propter organum.

Specillorũ usus.

sensu, & sensilibus c.2.vbi dicit [videtur autẽ sicut exterius non sine lumine, ita & interius] & paulo post inquit [quare necessariò est perspicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi est] & idem dicit etiam in secundo de partibus animalium c.13. Itaq; sententia Arist.est, oportere non modò externum, sed internum quoq; oculi perspicuum illuminari,si fieri visio debeat; sic enim vtrunque fit actu perspicuum, & aptum vt à coloribus patiatur, quale non esset sine lumine. De colore ostendendum manet quod ipsum quoq; illuminari oporteat, si debeat esse motiuus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum esse videtur: nã si totus intermedius aer illuminatus esse statuatur,& color sit in tenebris, non videbitur; contra verò si color sit illuminatus, videbitur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoq; aeris medij tenebrosi:num autem hoc argumento ostendatur solam coloris illuminationem esse necessariam,vt putauit Auempace,ita vt absq; medij illuminatione visio fieri possit; postea considerabimus: nunc sat est demonstrare visionem absq; illuminatione coloris fieri minimè posse, quod quidem prædicto argumento apertè ostenditur: neq; est quòd aliquis dicat fieri non posse vt toto medio aere existente luminoso color solus in tenebris sit; hoc .n. esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantùm abstractione argumentum sumo:dum enim statuimus totum medium esse illuminatum, colorem verò esse tenebrosũ, manifestum est visionem non fieri: dicere aũt hoc esse impossibile, & posito medio luminoso esse necessarium vt color quoq; sit illuminatus,non est argumentum soluere, sed est fateri necessitatem illuminationis coloris, & visionem fieri non posse ea sublata. Sed res clarior fiet,si cognoscatur ratio cur ita esse oporteat; hęc autem sumitur à natura coloris,quam antea declarauimus: nam absolutè sumptus color oritur ex condensatione perspicui, sed color non splendens, de quo in præsentia loquimur, oritur ex ea perspicui condensatione, quæ fit per admistionem opaci, cuiusmodi est mistorum corporum color, qui fit quidem ex commistione elemẽtorum quatenus sunt perspicua, & opaca, immò etiam lucida;ignis.n. est lucidus, aer perspicuus, terra opaca, aqua & perspicuitate, & opacitate participans; attamen quia elementa per mistionem proprias naturas amittunt, ignis quanuis in misto sit condensatus,desinit esse splendidus, vel siquid splendoris ex igni seruatur, id exiguum est, quale est in illis, quæ noctu splendent; iure igitur hi omnes colores vocantur offuscata lumina,seu extincta per admistionem opaci,quę facit ne luceãt, sed sint absolutè colores. Quoniam autem primum visibile, & per se visibile est lux, quæ est color splendens; color autem non splendens visibilis est per participationẽ lucis. proinde secundariò visibilis; omne autẽ secundariò tale est tale potestate, nec ducitur ad actum,nisi ab eo,quod est actu tale; color, tanquam secundariò visibilis,est potestate visibilis sine ope lucis, sicut etiam phantasmata sunt potestate intelligibilia absq; ope intellectus agentis, qui est primum intelligibile, vt alio in loco ostendemus: color igitur non est actu visibilis, nisi talis fiat a lumine, quare vt sit actu motiuus perspicui requiritur lumen tanquam species, & imago lucis, quæ est primum visibile:neque satis est id,quod aliqui dicunt, colorem constare iam ex lucido & opaco,proinde in sua natura habere lucem, neque externo lumine indigere: hic enim est cauillus manifestus,color.n.deficit a natura lucis,& luminis,& ab his specie differt,licet oriatur ex lucido,& opaco,neq; potest appellari lux, vel lucidus,nisi cum additione,lux offuscata, seu lux extincta,quæ non amplius splendet,nec potest amplius fungi officio lucis, quum desierit esse lux,& in colorem non lucentem degenerauerit;eget igitur lumine producto a lucido actuali,si debeat mouere perspicuum, nam actuale lucidũ est per se motiuum, & alia omnia sunt motiua per illud. Pręterea certum est propriũ coloris subiectum esse ipsum perspicuum, nã in perspicuo interminato recipiuntur colores spiritales, qui sunt species colorum realium;in perspicuo autem terminato reales colores recipiuntur,non.n. haberent colorem corpora, nisi ex perspicuo constarent; ergo eiusdẽ est rationis vtrumque perspicuum:& sicuti interminatum non põt spiritalem colorem recipere, nisi sit illuminatum; ita neq; terminatum põt habere colorem motiuum perspicui, nisi iunctum habeat lumen: hoc autem confirmatur, quia maius, ac nobilius est agere, quam pati, & plura requirũtur vt aliquid possit agere, quam vt possit pati; ergo si perspicuum interminatũ requirit lumen vt fiat receptiuum colorũ, magis debet perspicuum terminatum requirere lumen, vt per suum colorẽ possit mouere perspicuum interminatũ; ita vt tũ interminatum perfici a lumine oporteat,vt a colore pati possit,tum color, qui est in perspicuo terminato, debeat perfici a lumine, vt possit agere in perspicuum interminatũ. Ex his igitur patet necessarium esse lumen & propter mediũ, & propter organum, vt hæc tanquam perspicua colores recipere possint; & maximè etiã propter colorem,ut possit mouere perspicuũ: quia id, quod est motiuum per naturam alterius,quod in eo genere est primum,non põt mouere,nisi ope illius. Alia multa ad plenã huiusce rei declarationẽ dicenda essent,sed ne eadẽ frustra repetantur, hæc postea in argumentorum solutione opportunius considerabuntur.

Quòd lumen sit necessariũ et propter colorem.

Argumentum sumptum à natura coloris.

Lux est primum visibile.

Solutio

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Reliquum est ut ad maiorem veritatis declarationem cōsideremus quantum roboris habeant argumenta omnia prius adducta tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auer. Primum erat Auempaces argumentum ab Auer. relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumē & color specie non differunt. Ad hoc respondens Auerr. non satis habet id fundamentum negare, sed etiam efficaciter probat lumen, & colorē differre specie. Primum quidem sumit argumentum ab experientia; videmus enim in transitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, nisi prius in aere color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non est color, quia si esset color, nō posset aer illuminatus recipere alium colorem: sic etiam lumen solis transiens per vitrum coloratum colorat parietē illo eodem colore, quare prius in aere luminoso color ille recipitur: hoc autem Auer. argumentum probat contra Auempacem tum inexistens in aere lumē non impedire receptionem colorum, tum differre specie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licet in suo receptiuo receptum ut aduentitium nō impediat receptionem aliorum eiusdem generis, nam prima materia habens formas elementorū recipere animam non prohibetur; tamen non potest ita in illo inesse, ut sit ratio recipiendi; quum enim non inficietur Auempace colorē vniuersè sumptum esse adæquatum receptibile respectu perspicui, immò hoc dicere cogatur, dum ait lumē & colorem esse idem specie, ideo dum per experientiam ostēdimus aerem illuminatum ita recipere colorem, ut lumen sit ratio recipiendi, quia non reciperet aer colores, nisi esset illuminatus, demonstramus non esse idem specie lumen & colorē; quia si essent idem sequeretur aliquid esse rationem recipiendi seipsum, quod nullo modo esse potest. Quoniam ergo falsum est assumptum illud, color, & lumen sunt idem specie, non sequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere carere lumine; immò ex huius consequentis falsitate clarissima per experiētiam conoscitur falsitas illius assumpti. Probat etiam Auerr. hoc idem argumento sumpto a definitionibus: illa enim quæ diuersas habent definitiones, specie, atq; essentia differunt; at color definitur esse extremitas perspicui terminati, lumen verò actus perspicui interminati; differunt ergo specie. Ex his ergo infert Auer. non oportere illud, quod mouetur a colore, esse non luminosū, sed oportere esse non coloratum, quia nihil est ratio recipiendi se; & in hoc rectè sensit, & eius solutio meo quidem iudicio optima est. Auempace verò errauit putans lumē requiri propter solum colorem, non propter medium, ideo neq; rectè est interpretatus definitionem coloris ab Arist. traditam; non.n. dixit Aristot. colorem ducere perspicuū de potestate ad actum, & facere actu perspicuum, sed dixit esse motiuum perspicui, quod iam sit actu; est igitur prius actu perspicuum per lumen, posterius verò vel tempore, uel saltem natura est mobile a colore. Ad secundum argumentū ab Alberto adductum respondeant Auerroistæ, qui negant lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totu esse concedēdum, & assero primum uisibile esse lucem; ideoque omnes non lucentes colores fieri uisibiles per lumen, quod est imago, seu species lucis, ut prędiximus. Ad tertiū quod Auic. sumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento necessariū esse lumen propter colorem, quia iam concessimus non posse perspicuum moueri a colore non illuminato, at non probari ipsum non requiri propter mediū dico enim eam esse luminis naturam, ut receptum in superficie corporis terminati subeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perspicuū medium, qn igitur color est illuminatus, uidetur ab aliquo existente in spelūca tenebrosa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat totum illum aerem ad ipsos usq; oculos uidentis: quanquam.n. non ita illuminat, ut faciat aliorum colores uideri, tamen tm̄ illuminat, quantum satis est ad uisionem illius coloris, cui iunctum est: sic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Arist. in contex. 72. secundi libri de aīa, ut oculi catorum, & leonum & noctilucæ, & alia huiusmodi, ideo uidentur noctu, quia illuminãt aerem satis pro ipsorum uisione, licèt non satis pro uisione aliorum circunstantium colorum: ideo annotandū summopere est Arist. in memorato loco satis pingui Minerua illa noctu lucentia considerare; quum enim vera ratio cur noctu uideātur sit, quia illuminant sibi aerem, tñ Arist. concedit ea videri in tenebris, & sine lumine; qn non erat ibi eius consiliū exquisitè docere illa, quę ad visionē pertinent, sed quantū satis erat ad facultatē visiuam declarādam; ideò satis habuit ibi sumere, colores saltē sine lumine videri nō posse, quasi lux non sit color, id.n. fecit ne lumen cū colore confunderet, ita vt idē esse crederetur: at in libro de sensu & sensilibus, vbi exquisitius de visione loquitur, apertè dicit lucem uideri vt colorem. Ad argumentuū igitur Auic. dico aerem illū, qui in spelunca est, esse quidem tenebrosum rōne aliorum colorū, qui sunt ibi in tenebris, quia non est in eo tantum luminis, quantum ad eos illustrandos requiretur, sed uocari posse illuminatū ratione illius tantùm coloris, qui extra spelūcam illustratus esse

Ad primū arg. Auempaces. Quòd lumen, & color specie differant.

Ad secundum.

Ad tertiū.

Declaratio tex 72. 2. lib. de anī.

esse statuitur, quoniam aer ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quanuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum vnum, tamen secundùm naturam prius mouet illuminando, posterius verò coloris speciem imprimendo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumen præcedit naturam speciem coloris; nunquam igitur videtur color sine illuminatione perspicui, quod inter colorem, & oculos medium est. Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum est; eo. n. nil aliud ostenditur, quàm colorem non posse mouere, nisi sit illuminatus, & hoc asserit apertè Arist. in illo contex. decimooctauo tertij libri de anima. Auerroes tamen, qui omnino negat esse necessarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentū soluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cum lumine in visione non esse intelligendam secundùm omnia, sed in hoc solùm, quòd sicuti necessarium est lumē ad visionem, ita necessarius est intellectus agens ad nostrā intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quòd intellectus agens est necessarius ad illuminanda phantasmata, at lumē non est necessarium ad illuminandos colores, sed ad solum medium illuminandum. Hæc tamen Auerrois solutio vana est, quoniam Arist. non modò dicit necessarium esse intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumen ad visionem, sed modum etiam exprimit, in quo hanc similitudinē consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectū, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus potestate actu intelligibilia, & ita apertè inquit eius officium in obiectis phantasmatibus esse constitutum; deinde verò hoc declarans ait [vt habitus quidam, quale est lumen, facit enim lumen potestate existentes colores actu colores] asserit ergo intellectum agentem iungi phātasmatibus tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, quia lumen quoque est habitus, & forma, quę iuncta coloribus facit eos esse actu, qui prius erant potestate, qui enim erant erant potestate motiui, fiunt actū motiui: nō debet ergo in hoc Aristoteles de coloribus, ac de lumine falsum dicere, quia non vtitur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem; sed tanquam vero: asseueranter enim hoc de colore pronuntiat, & nisi de colore verum sit, non declaratur illa comparatione quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur est validum, & solutio Auerrois vana est.

Ad quartum. — *Responsio Auerrois.* — *Responsionis impugnatio.*

Solutio argumentorum Auerrois. Cap. XIII.

Expendenda manent duo Auer. argumenta, quibus ostendere nitebatur lumē non propter colorem, sed propter solum medium requiri, quæ difficilia sunt, & magnū negotiū facessere videntur. Alterū sumebatur ex Arist. in secundo libro de anima in capite de visu, vbi definiens lumen vt ad visionem conferens nil aliud dixit; quàm esse actum perspicui quatenus est perspicuum; non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color: immò etiam colorem definiens dixit esse motiuum perspicui actu, nulla facta luminis mentione; censuit ergo colorem esse per se motiuum perspicui absque ope luminis. Ad hoc argumentum varia dicuntur à sectatoribus contrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen propriè iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in tota eius substantia tanquam forma reddens ipsum actu; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiue, non enim facit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motiuum perspicui: ob id Aristoteles lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit. Sed hæc responsio mihi non satisfacit, neque difficultatem tollit: quum enim Aristoteles ibi non alio modo colorem consideret, quam vt visibilem, proinde sub ratione obiectiua, quum ipsum definiens dicat esse motiuum perspicui; ad constituendam autem in colore rationem obiectiuam requiratur lumē, ergo declarans quomodo color sit motiuus perspicui, debuit omnino facere luminis mentionem, si est motiuus per lumen. Prçterea negari nō potest iungi lumen colori formaliter; quanuis enim lumen in colore habeat rationem obiecti motiui respectu perspicui, quia constituit obiectum motiuum; tamen respectu ipsius coloris non habet nisi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum constituit ipsum in tali esse, id facit vt forma illius quatenus talis, hoc enim est officium formæ; lumen autem iunctum colori constituit ipsum in esse obiectiuo; ergo est forma illius considerati secundùm illud esse obiectiuum: hoc asseruit apertè Aristoteles tum de ipso lumine respectu colorum, tum de intellectu agente respectu phantasmatum, quem locum antea considerauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Aristoteles dicere lumen esse necessarium colori, vt color sit motiuus perspicui: quare argumentum viget. Rectior esse videtur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem ibi sumere colorem secundùm esse formale, & vt visibilis est, ideoque statuere ipsum iam illuminatum, sic enim est motiuus perspicui: quam sententiam videntur sequentia Aristotelis verba significare, statim enim subiūgit [quare non est visibilis sine lumine] quæ magis videntur ad colorē referri, quam ad perspicuum; de colore nanque colligit Aristoteles ipsum non esse motiuum sine lumine, & videtur esse illatio à posteriore ad prius, ex eo enim quod

Ad primũ Auerr. — *Responsio aliquorũ.* — *Responsionis impugnatio.* — *Responsio Alberti.*

est

est motiuus perspicui, infert cōditionem ei necessariam ad mouendum; quasi dicat, est motiuus perspicui, ergo debet esse illuminatus. Attamen quia Aristo. occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens ut ad uisionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, nec dicit esse actum coloris ut uisibilis, neq; ullam coloris mentionem facit, non uidetur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam in quo huius argumenti solutionē constitutam esse existimem. Certum est Aristo. eo in loco per lumen non intelligere lucē ipsam, quę inest in corpore lucido, quum hanc in contex. 69. tetigerit ut causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quā id, quod a luce producitur in perspicuo; hoc autem est necessarium medio, quod supponitur esse perspicuum interminatum, sed non est necessarium colori amplè accepto, & prout color est; nam color quatenus est color, & visibilis vt quod, amplectitur etiam lucem, & hæc est motiua perspicui absq; externo lumine: at perspicuum semper eget lumine externo, quo illuminetur, vel ab ipsomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autē a colore tum quando est color lucens, tum quando non est quidem lucens, sed est ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color a sole illustratus cernitur ab aliquo existente in spelunca obscurissima, quia color ille illuminatus illuminat sibi mediū, sicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illustratione externa, siquidem lux nullo illuminante indiget, non posuit Aristot. lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen est necessarium omni perspicuo, si per ipsum visio fieri debeat, & ipsi quoque lumini est necessarium perspicuum tanquam proprium eius subiectū, in quo solo recipitur, colori autem adhæret vt lux potius, quam vt lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit instar lucis visibile vt quod, & fungitur officio lucis, quum illuminet medium; ideo Aristot. lumen definiuit per perspicuum tanquam per eius subiectum, non per colorem: attamē dum statuimus colorem esse tenebrosum, ita vt neque ex se luceat, neque ab alio illuminetur, manifestum est ipsum non esse visibilem, nec motiuū perspicui: ideo rectè Albertus dicit Aristotelem in definitione coloris accepisse colorem secūdùm esse formale, hoc est lucentem vel ex se, vel ab alio; nisi enim eiusmodi sit, non est motiuus: hoc autem ipsemet Aristoteles declarat, quando ex definitione coloris colligit ipsum non esse motiuum sine lumine, & subiungit omnem cuiusque rei colorem in lumine visibilem esse, quod est inferre conditionem necessariam ad uisibilitatem coloris, nec potest intelligere nisi conditionem ipsius coloris; quare acceperat colorem secundum esse formale, secus enim non posset inferre non esse uisibilem sine lumine: nec potest aliquis dicere Aristotelem id colligere non ut conditionem coloris mouētis, sed solius perspicui patientis; etenim patientis aptitudo est quidem necessaria mouenti ut moueat, sed non ut sit motiuum, ignis enim non urit, nisi rem aptam uri, attamen est per se ustiuus, etiamsi nihil ei adsit, quod uratur; Aristoteles autem ibi non cōsiderat colorem ut actu mouentem, sed ut motiuum, quia si considerasset ut mouentem, vtique dicere possemus ipsum non posse mouere nisi perspicuum aptum moueri, hoc est illuminatum; sed quum consideret ut motiuum, non est ei necessaria patientis conditio, quia etiam sine hac non desinit mouens esse secundùm se motiuum, etiamsi nihil ab eo moueatur; itaque non considerata conditione patientis colligit Arist. conditionem in colore requisitam, si debeat esse motiuus; quare accipit colorem secundùm esse formale, & illatio, quam facit, est a posteriori ad prius, ex eo enim quòd est motiuus, infert ipsum esse in lumine, tanquam conditionem, per quam est motiuus.

Responsio propria.

Lumen potest accipi duob. mod.

Solutio igitur argumēti est in hoc constituta: lumen accipi potest duobus modis; uel enim ut communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est ut est uisibile seu ut quod, seu ut quo; uel solùm ut uisibile ut quo, & ratio uisibilitatis a colore distincta: priore quidem modo est necessarium & medio, & colori; quia color non potest mouere perspicuum, nisi luceat uel luce propria, uel lumine accepto ab alio; ut quando lumen solis in pariete receptum fit uisibile & ut quod, & ut quo, quum & ipsum per se uisum moueat, & faciat ut color moueat: secundo autem modo acceptum soli medio est necessarium, tale nanq; lumen, quod non sit uisibile, nisi ut quo, nō datur nisi in solo perspicuo interminato, Aristot. autem in secundo libro de anima in capite de uisu hoc solum respexit, quoniam ad declarandam per suam operationem facultatē uisiuam uoluit tria illa distinguere, obiectū, medium, & organum; ideo considerans lumen colori adueniens subire rationem coloris, & fieri uisibile ut quod, nempe ut colorem quēdam, quia omne uisibile est color, accepit ipsum tanquā uisibile tantùmodo ut quo, & ut actum perspicui, proinde ut conditionem perspicui, ne ipsum cum colore confunderet, hoc enim satis ei fuit ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ uisiuam: per hoc tamen non stat, quin absolutè sumptum lumen sit necessarium colori: nam color ille; qui non est lux, non potest mouere perspicuum, nisi ab aliquo lucido illuminetur.

Ad secundum.

Alterū Auerrois argumentum erat: si color fieret uisibilis per lumē, ergo non esset per se visibilis, quod aduersatur Arist.

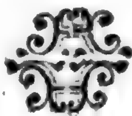
& communi omnium opinioni, qui dicunt colorem esse per se visibilem iuxta potest enim aliquid alicui competere per se, idest essentialiter, non tamen absq; auxilio, & ope alterius, vt eclipsis competit lunæ per se secundo modo, per terræ tamē interpositionem tanquam causam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare possumus, quæ subiectis suis insunt per externas causas, tamen insunt per se, & in suis definitionibus subiecta accipiunt. Præterea Arist. in 2. lib. de anima dixit sensilia communia esse sensilia per se, quum enim sensum moueant per species proprias, dicuntur per se sentiri; non mouent tamen sensum, nisi auxilio sensilium propriorum, hoc est nisi eorum species cum speciebus sensilium propriorum coniunctæ ad organum sensus deferantur, quia necessarium est, ut sensilia propria prius moueant saltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per se competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plenè declarandam plurimum confert distinctio illa duplicis primitatis, qua logici vti solent in libris Posterioribus Analyticis: dicunt enim propositionem posse duob. modis dici primam, & immediatam, uno modo primitate subiecti tantùm, altero modo primitate causæ, quæ habet necessariò coniunctam etiam subiecti primitatem; quare maior primitas, & immediatio hæc est, quàm ratione subiecti tantummodo; cōclusio enim demonstrationis est prima, & immediata ratione subiecti solùm, quia si sumitur affectionis subiectum primū, nullum est subiectum prius, cui illa affectio insit: at ratione causæ non est immediata, neque prima, quia causam mediam habet, per quam demonstratur; principia uerò demonstrationis sunt utroque modo prima, & immediata, ut in libris nostris de propositionum necessitate declarauimus: si hæc uera sunt, igitur competere aliquid alicui per causam mediam, non facit quin competat ei per se, quum accidentia propria competant suis subiectis per se, tamen per causam mediā, & plura etiam per externam: immò apud Arist. neque alicui competere per aliud subiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere possit per se, siquidem sensilibus communibus per se competit ut sensilia sint, sunt enim sensilia per se, tamen non sentiuntur nisi per sensilia propria, quibus prioribus sensilitas competit; ergo multo magis per se sentiri dicetur illud, quod non per subiectum aliquod prius dicatur sentiri, sed solùm per aliud tanquam per causam, & rationem sensilitatis; tale autem est color respectu luminis; dicimus enim colorem esse uisibilem per lumen, non tamen ut per subiectum prius, idest quod prius sentiatur, constat enim lumen non esse per se uisibile, dum sumitur ut à calore distinctum, sed solum esse rationem uisibilitatis, id enim quod uidetur ut quod, est color non lumen; quinimmo ipsamet lux, si est uisibilis ut quod, est quatenus color, & ipsummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit uisibile ut quod, quatenus subit rationem coloris, illud enim quod propriè dicitur uideri, & uisum terminare per speciem propriam, est color; quare dicendo colorem esse uisibilē per lumen, non tollimus quin color sit per se uisibilis, color enim est primum subiectum uisibilitatis ut quod, lumen uerò prout a colore distinctum consideratur, non est per se uisibile ut quod, sed est solùm ratio uisibilitatis: sic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auer. quantum habere uidentur.

Propositio dicitur prima duobus modis.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

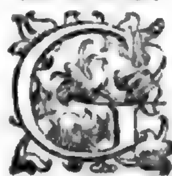
DE VISV LIBER SECVNDVS.

De modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & eius confutatio. Cap. I.

OMnia, quæ hactenus dicta sunt, ad declarandam Arist. de visione sententiam pertinuerunt: sequitur vt aliorum quoq; hac de re opiniones perpendamus, & cum Arist. sententia conferamus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum est, si debeat fieri visio, oportere rem visam cum vidente coniungi, vt etiam Galenus cõsiderat in septimo libro de placitis Hippocratis & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem uisam transire, quæ Platonis, & Galeni opinio fuit; vel aliquid a re visa procedens ad oculum progredi, & in eo recipi, quę fuit Arist. opinio a Galeno efficaciter impugnata: videtur etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quam refellit Arist. in libro de sensu & sensilibus c. 2. quæ nunc a nobis breuiter consideranda est. *Democriti opinio.* Putauit Democritus visionem fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit lęuis, ac tersa, recipit imagines rerum præsentium; quo fit vt quisq; cernat imaginem suã in oculis alterius: dicebat ergo Democritus nos ideo videre, quia habemus aliarum rerum imagines in superficie oculorum. *Impugnatio.* Hanc sententiam impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum intueri solemus; ea nanque nihil aliud est, quã refractio speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi instar speculi tersa, ac lævis est: hanc igitur imaginem (inquit Aristoteles) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginem in oculo alterius intuetur; refracta enim imago in oculo illius reflectitur ad oculum alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam a superficie oculi alterius refractam: quod si refrangi in oculo imaginem esset eam videri ab illo met, in cuius oculo refrangitur, sequeretur (inquit Aristoteles) omnia tersa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia; igitur etiam speculum videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicendum est eam reuera non esse receptionem speciei in oculo, sed esse speciei refractionem a superficie oculi; vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Arist. ponitur, qui dicit speciẽ recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus; ea nanque aquea est, & perspicua, & aliquantum densa, ita vt recipere speciem coloris, ac retinere possit, ut ab inexistente facultate animæ iudicetur, & ita sentiri, & cognosci dicatur: hęc enim est Aristotelis opinio, quæ in præcedente libro fuit a nobis diligenter considerata, & declarata.

Argumenta Galeni contra sententiam Aristotelis. Cap. II.

GAlenus vero & in septimo illo de Hippocratis, & Platonis decretis, & in decimo de vsu partium, & in libro ei adscripto de oculis, aduersus hanc Aristotelis opinionem acriter inuehitur, & pluribus vtitur argumentis, quorum primum est: si visio fieret per receptionem speciei in oculo, nõ posset rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia visibilia in oculum ingredi, idq; sit valde paruum, qui fieri potest vt per illud magnitudo magni mõtis ingrediatur? *Primũ argumentum Galeni.* Pręterea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo videtur simul a pluribus, ergo oporteret eandem transire eodem momento ad oculos innumerabilium animalium, quod ne excogitabile quidem est. *2. Argumentum.* Sumit etiam argumentum ex ea visione, quæ in speculis fit, & inquit: dicere quidẽ potest Arist. colorem refrangi in speculo, & ad videntis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quomodo *3. Argumentum.*

modo videntur in speculo? dicere nanq; eas refrangi vanum est, quia non possunt hæ frangi in speculo, & ad oculum retrouerti, quum consistant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec dicere, nec imaginari possumus. Vtitur etiam Galenus ipsamet Aristot. confessione, qui in tertio Meteorologicorum dum agit de area, iride, parelijs, & virgis, inquit fieri refractionem visus, seu radiorum visualium, & ita fatetur visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam: & ibi in capite tertio rationem afferens cur Antiphon quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob visus debilitatem visuales radij in propinquo aere frangebantur, fiebatq; illi aer tanquam speculum, a quo radij visuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Arist. sua dimissa opinione usus est opinione Platonis, quia suam tueri non est ausus. Notat etiam Galenus Arist. ibi dicere nihil referre an dicamus visionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad rem visam, an per progressũ speciei a re visa ad oculos; quod idem nos legere apud Arist. possumus in calce primi capitis libri quinti de generatione animalium; quum enim aliqua ad visum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre an egressione radiorum fieri visionem dicamus, an receptione specierum: inquit ergo Galenus Aristo. vidisse suę opinionis absurditatem, & cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quæ apparent, accommodari; ideoq; nos hoc cauillo eluisse, dicendo nihil referre an hoc modo, an illo visionem fieri dicamus; quippe opinione mutans, & ad alienam sententiam confugiens, illaq; vtens, nec tamen fateri volens se mutare sententiam. Hæc sunt, quæ a Galeno aduersus Arist. adducuntur.

4. Argumentum.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

SVam autem hac in re sententiam proferens Galenus inquit visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam, quæ Platonis in Timæo opinio fuit, & eam declarare multis verbis nititur: ego tamen fateor me illam plenè assequi mente nunquam potuisse, nullũ enim eius sensum inuenio, qui non sit absurdus, & omnino absonus rationi; referam igitur quid ex Galeni verbis colligere de eius sententia potuerim, postea sensus omnes, qui illi attribui possunt, diligenter considerabo. Inquit Galenus primum totius sensus instrumentum esse cerebrum, & ab eo vim sentiendi cum alijs partibus communicari per neruos, qui ab ipsamet cerebri substantia deriuari tanquam propagines quædam videntur, sed in duriorem materiam aliquantum degenerare: neruos autem visioni inseruientes, qui optici vocantur, in hoc differre inquit ab alijs omnibus quod optici mollissimi omnium sunt, & omnium etiã maximi, quippe qui soli inter omnes neruos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem ampliorem magnitudinem postulauit, quia per hos oportet spiritus animales a cerebro ad oculos deferri; per alios verò sensorios neruos ipsa quidẽ sensibilis facultas ad alia membra transmittitur, at nõ ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatẽ inter omnes alios, quum in eo tantum studium natura posuerit, eiq; tot, & tantas prærogatiuas largita sit: de horum autem neruorum tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea considerauimus, recensere prętereo illa, quę a Galeno dicuntur, quum apud eum diffusè scripta legi possint in decimo libro de vsu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam a cerebro ad oculos transmitti, nec solum ad humorem crystallinum, quẽ esse præcipuum visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita vt totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum sit non modo humore illo albugineo, sed etiam spiritu animali, qui copiosus illùc a cerebro mittitur: quum ergo a magna spirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, emittitur (inquit) splendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit visio per extramissionem; & ad hanc conferre dicit medium pupillę foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem causam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quam vocãt coniunctiuam, non operire totam corneam, quia si totam operiret, eam spiritus perforare, & extramitti non posset. Videns autem Galenus magnã illam absurditatem, quòd oporteret ab oculo ad cœlum vsq; emitti spiritum subitò, quum astra momento temporis intueamur; vt hanc euitaret inquit, non emitti lumẽ ab oculis ad aerem externum, neq; cum eo cõmisceri, nisi ille sit illuminatus, & ita fieri vt aer externus illuminatus ita commisceatur spiritui ab oculis emisso, vt euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad visionem idoneum, iam enim aer externus recepit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura est ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in se receperit lumen, & colorem astrorũ, spiritus visiuus non ad cœlum vsque protenditur,

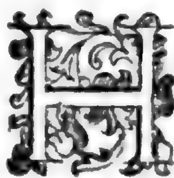
Nerui optici.

ditur, sed solùm ad circunstantem aerem imbutum coloribus astrorum, & cum eo commistus reddit ipsum sibi similem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tãquam per instrumentum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circunstãte aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo apertè legimus; inquit.n.ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore vnum corpus fieri, quod est instrumentum visus; hoc ergo idem asserit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam esse hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium visui inseruentium, quòd quum vis visiua sit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos transmittit spiritus animales, & his vt instrumentis ad videndum vtitur; ita postea oculi quoque ad externum aerem mittunt spiritus animales, & similiter externo aere vtuntur tanquam instrumento ad videndum, sicut cerebrum vtitur neruis opticis; nam commisti cum aere spiritus visiui cõuertunt ipsum in suam naturam, & instrumẽtum ad visionem aptum constituunt; ita vt quemadmodum nerui à cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, ita aer externus supplementum oculo faciat: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum vti externo aere tanquam instrumento, vt intelligebant Stoici, qui dicebant ita vti, vt manus baculo vtitur ad mouendum; siquidem manus vtitur baculo vt instrumento externo, & alieno à sua natura, cui fit resistentia ab illo, quod mouetur extra: at spiritibus animalibus ad aerem emissis commistus ipse aer fit instrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit resistentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus se magnam illam difficultatem sustulisse, quomodo tanta possit spirituum copia oculo suppeditari, vt ad omnia circunstantia corpora, & ad Cœlum quoq; videndum diffundantur: inquit enim non esse necessariũ vt spiritus animalis ad rem vsq; visam extendatur, sed ad aerem solum externum, qui cum illo commistus eius vices subit, & illi supplementum facit. Singula quoq; elementa singulis sensibus accommodans Galenus (quod & Arist. facit) aliter tamen, quàm Aristo. per sensus elementa distribuit, quum enim Arist. instrumentum visus dicat esse aqueum, ipse igneum esse asserit, tanquam splendidum, & lucidum propter spiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam si eo modo, quem exposuimus, visio fieri dicatur, oportuit oculum esse igneum, vt lumen, & radios ad externum aerem emittere posset, solus enim inter elemẽta ignis hoc facere aptus est.

Stoicorum opinio.

Oculus aqueus secũdum Arist. est, at secũdum Platonem, & Galenum igneus.

Sententiæ Galeni de visione confutatio. Cap. IIII.

HÆc Galeni sententia, quanquã facillima impugnatu est, vt quæ est omnino absona rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotium facessit, quum eam plenè intelligere non facile esse videatur; quo factum est vt eam plures medici ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenum præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atq; impugnare facilius possemus: quærendum enim a Galeno esset, an ipsam spirituum animalium substantiam egredi ex oculo putet, an solum lumen, quod est accidens; & rursus an id, quod exijt, ad oculos iterum vnà cum coloribus, ac rebus visis reuertatur, ita vt in ipsis oculis sentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos, sed in externo aere remanere, & ibi visionem absolui arbitretur: sed quum Galenum audire hęc declarantem nõ liceat, magnum subire laborem cogimur cuncta hæc separatim confutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareq; ipse cũ seipso frequenter videatur; itaque aduersus omnes sensus, tũ quos medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere possunt, est nobis in præsentia disputandum. In primis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Arist. argumentum sumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunque enim ea sit, ipse eam amplectitur vti est; attamen non ita euenit, nam propinquum hominem videmus vt maiorẽ, remotum verò vt minorẽ, & astra iudicamus multo minoris quantitatis, quam reuera sint. At secundùm Aristot. manifestam afferimus huius discriminis rationem; nam eadem res, dum est propinqua, obtusionem, & ampliorẽ angulum linearum visualium in oculo facit, dum autem est remota, acutiorem, & strictiorem; ob id propinqua maior videtur, remota verò minor: at si per egressum radiorum visio fieret, deberet in qualibet distantia quantitas eiusdem rei eadem videri. Præterea quum radij visuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet an extra oculum fiat rei visæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum senserit ego quidem nescio, quia vtrunque asseruisse videtur, sed vtrouis dato ostendam eius sententiæ absurditatem; iudicationem autem conti-

Primũ argumentum contra Galenum.

2. Argumentum.

considerandam accepi, quia ibi esse rem uisam oportet, ubi iudicatur, siquidem uisio debet esse coniunctio facultatis uisiuæ cum re uisa, seu eius mutatio in rem uisam; quare uel in re uisa recipitur facultas uisiua, uel contra in ipsa facultate, seu in organo res uisa recipitur: Galenus quidem in decimo libro de usu partium dum crystallini humoris cõditiones declarat, inquit ipsum esse album, clarũ, ac splendidum, quia sic aptus est ut a coloribus immutetur: putat ergo colores in crystallino recipi, & ita uisionem fieri per speciei receptionem; immutari nanque est pati, & recipere, agens enim non immutatur, sed immutat, patiens uerò immutatur: ideo quidam medici ita Galeni sententiam interpretati sunt, ut Galenus putauerit uisionem, & emissione, & receptione fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum utrunque lumen unà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus crystallinum esse album, ac splendidum, ut citò colores recipiat; & in septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maximè a coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiã instrumentum uisus lucidum, ac perspicuum esse, ut a coloribus alterari possit: concedit itaque oculum a coloribus pati, & huius ueram causam adducit, confirmans etiam exẽplo aeris, quem ideò recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est; omne igitur perspicuum est receptiuum colorum, substantia autẽ oculi perspicua est, & luminis receptiua, quare etiã colorum: iure igitur illi ad hoc confugerunt, quòd etiam secundùm Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiusdẽ iudicatio. Attamen hoc pugnat cum alijs Galeni dictis, & nulla uidetur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum aduersus Aristotelem argumentatur, hoc statuit sensus uisus, & aliorum sensuum discrimen, quòd alij sensilia ad se uenientia expectant, uisus uerò per aerem medium ad colores uidendos porrigitur; negat ergo colores ad oculũ remeare, quia sic quoque uisus sensilia ad se uenientia expectaret: quod etiam clarius ex alijs Galeni uerbis colligitur, nam postea inde infert solum uisum magnitudinem sui obiecti una cum obiecto ipso comprehendere, quia (ut apertè ibi dicit) fieri non potest ut magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (ut prędiximus) ibi aduersus Aristotelem utitur: quoniam ergo secundùm Galenum ita uidetur color, ut uidetur etiam magnitudo rei coloratæ, magnitudo autem ingredi oculum nõ potest, igitur color quoq; extra oculum uidetur; nam si ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduersus Aristotelem, quod sumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parua pupilla recipi posse Galenus existimauit; igitur color quoque extra oculum uidetur, ac iudicatur, idq; confiteri eo in loco Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quisquis perpendens non fateatur manifestam esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, uel cœcus, uel proteruus, ac pertinax est. Sed ostendamus utrouis horum dato Galenum defendi non posse. Primùm quidem si cum illis medicis dicamus Galenum reuera putasse colorem una cum utroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iã receptione uisionem fieri Galenus cõfitetur: unde etiam colligimus sola receptione fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè potest absoluere per pauciora; igitur non opus est emitti lumen ad externũ aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perspicuum & luminosum iam mutatum esse a coloribus, & eos in se recepisse; fatetur etiam oculum esse eiusmodi, vt queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, immò necessarium est vt patiatur, quia patiẽs aptum ad patiendum, & a nullo impeditum, necesse est vt ab agentis contactu patiatur. Illud verò, ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsecus in oculo fieri, sed in contactu, & superficie oculi, ita vanum est, vt confutatione quoque indignum esse videatur; sic enim non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur id, quod Galenus dicit, receptionem colorum in crystallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumẽ, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem vsque crystallinum perueniat; non enim de propinquitate, uel remotione externi luminis quæstio nunc est, sed de emissione extra oculum, vel receptione intus in oculo: quare ęquè extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extima tantùm superficie corneæ, ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque si verè ad oculum remeare lumen debet, in ipsa oculi substantia ipsum recipi oportet, vbi etiam insita est vis iudicatiua: quare emissio superuacanea fuit. Si verò extramitti tantùm dicunt lumen, nec remeare, sed manere extra oculum in aere vna cum colore, ibique fieri visionem, in maius absurdum incidunt, sic enim non erit animal videns, sed aer, siquidem nulla in animali visio fit, sed extra animal in aere: dicere autem colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo visionem, est omnino absonum rationi; quoniã omnis cognitio est coniunctio cognoscentis cum cognito, & ipso quoque Galeno confitente necesse est in visione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, uel contra ab oculo

Quorundam medicorum sñia de mente Galeni.

Repugnantia in dictis Gal.

Subterfugiũ aliorũ pro Galeno.

Confutatio.

oculo porrigi visum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas visiua, qua animal vidēs dicitur, in animali esse debet, non extra, nulla fit visio manente colore extra oculum; vel solus aer, non animal, ea ratione diceretur videns. Præterea experientia docet emissionem luminis a re lucida facere potius vt ea videatur, quam vt videat; illa enim quæ lucent visibilia sunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum quatenus noctu lucent, eatenus visibiles a nobis esse dicuntur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse alijs oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad videndos colores.

Tertium argumentum.

Hoc etiam manifestè sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, si lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis nostris noctu.

Quartū argumentum.

At verò si tanta sit aduersariorum pertinacia, ut asseuerare contendant emitti ab oculis nostris lumen, negare id saltem non possunt, debile admodum lumen esse; cur ergo huic lumini nostro nō euenit id, quod alijs omnibus euenire manifestum est? omnia nanque parua lumina a magnis luminibus offuscantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc a nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: interdiu enim dum externus aer a sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem visus instrumentum idoneum, quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præsente aliquo vehementer lucente lumen nō emittant: noctu verò dum a nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi nostri lumen emittere, & visibiles alijs reddi, quia tunc eorum lumen a nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ interdiu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certè emitti deberet, saltem tantum, quod faceret oculum visibilem ab alijs, si non videntem alia: ratio autē, quam huiusce rei Plato in Timæo adducit, inanis est, & ab Aristotele refellitur in libro de sensu & sensilibus capite secūdo; Plato enim dicit emissum ab oculis lumen noctu extingui a circunfusis tenebris; hoc autem inquit Aristoteles vanum esse, quoniam ignis non extinguitur, nisi humido, aut frigido; hæc enim sunt contraria positiua, quæ extinguere ignem possunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum sint mera priuatio luminis; & in omnibus alijs luminibus experimur etiam debilia lumina a nocturnis tenebris non extingui: quòd si concedatur ab humiditate, vel a frigore nocturni aeris ignem, seu lumen ab oculis emissum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia est in aere, & dum aer frigidissimus est, & dum magna glacies existit; si ergo tunc non extinguitur, neque noctu extingui debet, & quum ab his contrarijs, quę maximè extinguere ignem possunt, non extinguatur, vanum est dicere ipsum extingui a tenebris, quum tenebrę sint nihil, proinde agendi vim nō habeant.

Quintū argumentum.

Est præterea considerandum an dicat Galenus aliquid corporeū exire ex oculo, vt ignem, vel spiritum animalem, an lumen, quod est accidens: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert enim Platonis sententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita coniungi, ut unum ex ambobus corpus coalescat; necesse est igitur, ut secūdùm Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia non fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ex aere enim & aliquo accidēte unum corpus fieri dicere uanum esset: Platonis ergo sententiam quum ad unguem sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse; idque ipse alijs satis claris uerbis asserere uidetur, nam in illo septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis modum, quo uisio fit, declarans inquit spiritum animalem ad circumfusum aerem egredi, & cum eo commisceri, & cum sibi similem reddere: inquit etiam nostram uisoriā aciem spiritali substantia præditam emitti ad externum aerem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animalem apud Galenum constat esse corporeū, & ipse etiam apertè dicit esse substantiam spiritalē, idest tenuem quare hæc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens cur extima pupillę tunica; quam coniunctiuam uocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non uideo cur ob eandem rationem non uiderit Galenus etiam corneam debuisse esse perforatam, ut spiritus egredi possit; dura enim est, nec potest a spiritu corporeo perforari; sed hanc difficultatem ego medicis considerandam relinquo: satis mihi nunc est ex hac Galeni ratione colligere corporeū esse id, quod exit, non solum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indiguisset, sed facere natura potuisset ut coniunctiua totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operit, nam satis erat eam facere perspicuam, & transparentem, cuiusmodi esse etiam corneam manifestum est. Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quòd oculus animalem spiritum ad se a cerebro missum ipse foras ad aerem mittat; sic enim maior apparet ratio cur externum aerem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem,

Sextum argumentum.

nem, & commistionem cum ipso aere, sic .n. cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verùm hæc sententia magnis, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locũ occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non mouetur flante vento? moueri certè deberet, & ita a vento impediri visio, quod tamen non contingit. Præterea experiuntur medici quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emissione, vel consumptione spirituum; patet hoc in sectione venæ, patet maximè in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vsque, sed ad circunfusum aerem expandatur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in alijs omnibus modis emissionis spirituũ contingere videmus vt durante duas horas cõtinuas effusione concidant omnes vires, vitaque simul cum sanguine effundatur; ita in visione contingere deberet, continua nanque spirituum ab oculis effusione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen nõ euenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac vis visiua debilitatur, sed corpus totum nullam virium imminutionem sentit.

Septimũ argumentum.

Responsio Galen.

Quòd si Galenus dicat effundi quidem in visione animalem spiritum, at non vitalem, ideoq; nullam virium debilitationem fieri, vanissima hæc responsio est; quoniam secundùm Galenum spiritus animales generantur continuè in cerebro ex vitalibus eò incessanter missis à corde, quare necesse est vt animalium spirituũ consumptio sit etiam consumptio vitalium: validum itaque argumentum est, oporteret enim magis periculosam, ac lœtalem esse continuam duarum horarum inspectionẽ, quam immoderatum coitum, qui sæpè in vitæ discrimen adducere homines solet: præterea experimur per longam, & assiduam contemplationem corpus ob animalium spirituũ consumptionem debilitari, multo autem maior eorundem consumptio in visione fieret, quare absque dubio deberent ex longa inspectione totius corporis vires debilitari, atque concidere.

Cõfutatio.

Neque etiam dicere Galenus potest non continuam spirituum emissionem in visione fieri, sed semel emitti statutam quandam spiritus quantitatem ad propinquum aerem, & durare visionem cessante emissione: etenim fluxilem esse spiritum illum credendum est, nec diu in aere seruari posse; neque etiam patet à quonam detineatur ne continuè ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & asseuerare hoc pertinaciter potest dum animal in eodem loco manet immotum, eandemque rem incessanter intuetur; at quando ad varias partes, variaque loca progreditur animal, in singulis locis nouam fieri spirituum emissionem necesse est; nisi fortasse dicere audeat in loci mutatione oculum receptui canere, & emissos iam spiritus ad se iterum reuocare, quale figmentum si diceret, ego quidem non mirarer.

Alia responsio.

Cõfutatio.

Hæc omnia plures medicos dicere coegerunt Galenum non putasse emitti ab oculis spiritum ipsum animalem, neque corporeum aliquid, sed solum lumen, quod est accidens: hi tamen debent Galeni verba, quę iam considerauimus, interpretari, quibus corporeæ substantiæ emissio manifestè significatur.

Pluriũ medicorũ subterfugiũ pro Galeno.

Sed hoc quoque maximas difficultates coniunctas habet, quarum vna, quę ex natura luminis iam à nobis declarata desumitur, insolubilis est; diximus enim lumen non esse aliquid exiens à corpore lucido, sed esse accidens spiritale in perspicuo productum a præsentia lucidi; lumen enim solis in aere existens neque est pars aliqua substantiæ solis, neque accidens eius aliquod, quod a sole ad aerem transmissum fuerit, non posset enim accidens migrare de subiecto in subiectum, sed est accidens spiritale in aere genitum à luce solis præsente: hoc si verum est, vt certè est verissimum non possunt medici, & Galenus, si hoc intellexerunt, vti nomine extramissionis, quia sic emitti ab oculis lumen non est egredi aliquid ab oculis, sed est produci ab eis lumen in circunstante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audent animal fieri videns? sic enim nulla fit coniunctio videntis cum re visa, & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo dici possit oculum fieri videntem, sed potius aer, quod lumen illum recipit, redditur videns: ob id in magnum etiam absurdum incidunt, dum dicunt lumen cum colore ad oculos remeare; quum enim lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur, vt vanum est dicere lumen ex oculis egredi, ita est ridiculum dicere lumen ad oculos reuerti. Pręterea experimur in omnibus alijs lucidis, quæ lumen generant in perspicuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem visibile, at non videns; quare emitti ab oculis lumen non est eos esse videntes, sed potius visibiles alijs reddi.

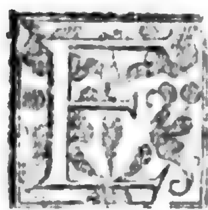
Cõfutatio.

Sed possumus tandem contra Galenum argumentari ex ipsiusmet dictis, quibus veritatem inuitus confiteri visus est: nam in septimo illo de decretis inquit cerebrum esse omnium sensuum primum instrumentum, & hoc munere fungi per neruos ad omnes partes missos tanquam eius propagines; sic enim sensus omnes ad naturam vnam vniuocam reducere videtur, & ad vnum operandi modum, qui prouenit ab vna primi instrumenti temperie, ac facultate; eiusdem ergo rationis esse debet omnium

Octauũ argumentũ.

nium sensuum operatio; quare si alij sensus operantur patiendo ab obiectis, debet etiam visus patiendo operari; quod etiam inficiari non est ausus Galenus, nam in libro decimosexto de vsu partium vniuersè de omni sensu loquens, & ipsam sensus naturam considerans dixit sensum in patiendo consistere, & in decimo etiam libro peculiariter de visu loquens dixit organum visus debuisse esse album, ac splendidum, ut a coloribus pati, & immutari possit.

Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. Cap. V.

EX ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Aristotele contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per solam emissionem fit visio, non potest autem extra mitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in subiectū sed solus spiritus, certè ad hunc emittendum satis erat sine oculo neruus opticus, ita vt cerebrū tanquam commune instrumentum eo uteretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus eum ad receptionem luminis, & colorum, non ad ullius rei extramissionem directum esse a natura: primum quidem considerandum accipio humorem crystallinum, quem & philosophi, & medici præcipuum esse uidendi organum concordes fatentur; hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem, & perspicuum; sed absque Galeni confessione hæc omnia sunt manifesta ex anatome, & inspectione constructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorē, in posteriore autem uitreum; & substantiam habet ita solidam, ut sublata etiam aranea tela, qua totus inuestitur, consistentiam habeat, & figuram suam retineat, nec modo ullo fluat; non eiusmodi sunt alij duo humores, ex tunicis enim educti non consistunt, sed fluunt: albus etiam maximè est, & splendens, sed quo splendore? an tali, vt ex se propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc asserere pertinacissimi hominis esset, & negantis res sensui manifestas; sed splendens est alieno lumine, quod receperit: idque etiam in crystallo, & alijs solidis perspicuis cernimus, recepto enim alieno lumine fiunt lucentia, sed in tenebris omni prorsus lumine destituta sunt; fit autem splendor talis in perspicuis solidis, ac densis, quia propter perspicuitatem recipiunt lumen introrsum, & propter densitatem retinent, atque uniunt, & intensius reddunt; factus igitur est crystallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet, ea autem est aquæ conditio, vt per suam perspicuitatem recipiat lumē, & per soliditatem, & crassitiem retineat, & intensius esse faciat, & adhuc magis si condensetur; & congeletur, ut in crystallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex se apta nō est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam, sed dico esse corpus mistum, in quo est aliquid ignis, & aliorum elementorum, excessu tamen aqueū; est etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in alijs, quo fit ut noctu aliquid luminis emittant, non tamen ob id excessu ignei sunt, sed aquei, quia semper alijs elementis præualet aqua in mistione crystallini: sed illud non omnibus oculis competit, quare consideratione dignum non est, nō enim in ea emissione consistit uisio, sed solùm indicatur melior uisio propter maiorem crystallini luciditatem, quæ facit ut colores melius recipiantur. Patet igitur crystallini officium non esse lumen emittere, sed lumen & colores recipere; quod etiam ipsius figura confirmat, gibbosam enim aliquantum habet vtranque superficiem, magis tamen interiorem, qua infixus est uitreo, exterior enim planior est, vt plures recipere radios possit: interioris autem superficiei maior gibbositas eandem causam habet, quam & ipse vitreus humor, in cuius officio assignando deceptum fuisse Galenum ita manifestum est, ut nihil esse possit clarius, & hoc intellecto patebit receptione uisionem fieri, non emissione. Inquit Galenus nullum esse aliud uitrei humoris officium, siue vsum, quam nutrire crystallinum, & hac utitur ratione: crystallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem sanguine immediatè non oportebat, quoniam a colore, & crassitie sanguinis uitiata fuisset luciditas, & albedo crystallini; natura igitur uoluit ut sanguine prius nutrietur uitreus, deinde uitreo crystallinus aleretur; ideo inquit uitreum esse minus album, ac minus lucidum, & esse uelut si quis multo albo parum nigri commiscuerit, aliquid enim nigredinis accipit a sanguine, quo nutritur. Sed hęc Gal. sententia aduersatur sensui, & rationi: nam sensui patet humorem uitreum crystallino minus album non esse, est quidem minus solidus, sed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum sit albissimus vt crystallinus, nutritur tamē sanguine, ut Galenus asserit: quare vana est eius ratio cur non debeat crystallinus sanguine ali; si enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque crystallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit quin ali sanguine crystallinus possit; id-

Argumētū ab humoris crystallini substātia.

Argumētū a figura crystallini.

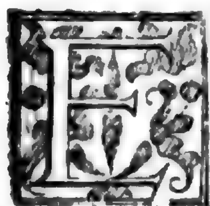
Error Gal. ab humore vitreo.

que

nulla, uel parua est actio, quia nigrum tanquam priuatio albi est; ita ut nigrum uidere fit nihil uidere, ut aperte ait Aristoteles in tertio Meteorologicorum capite de iride: quod si nigrum in lumine uidemus, id fit, quia illi adiectum lumen remittit illam nigredinem, & constituit quendam medium colorem motiuum uisus positiuè: colores itaque ad nigredinem uergentes parum agunt in uisum, & parum exercetur uisus in eorum uisione: itaque si receptione colorum fit uisio, in promptu est ratio cur uisus à colore vueæ roboretur; at si emissione fit, nulla esse ratio potest: nam si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritus ne egrediantur; similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color vueæ ne per foramen emittatur lumen, immò neque per huiusmodi emissionem luminis debilitari oculus potest, quandoquidem iam diximus eam propriè emissionem non esse, sed productionem luminis in externo perspicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita fit uisio, neque ulla egebat oculus roborationi, neque, si indigeret, a colore vueæ ullum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoque oculi partes considerare possemus, & ex iis quoque sententiam Aristotelis confirmare; huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed has præcipuas considerasse satis sit, reliquas iudiciosis uiris, & libero animo philosophantibus considerandas relinquimus.

Videre nigrum est nihil uidere.

Confutatio sententiæ Galeni de oculo quod sit igneus. Cap. VI.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, colligere possumus alium Galeni errorem, quem considerare, ac demonstrare, à nostro instituto alienum non erit, sed potius ad ipsum non parum conferet; inquit enim Galenus oculum non esse aqueum, ut Aristoteli placuit, sed igneum, ut ex eius luciditate coniici potest. Attamen huic sententiæ dissectio oculi, & sensus ipse refragatur; nam, ut Aristoteles notat in secundo capite libri de sensu & sensilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodum hominis est: argumentum autem ab oculi luciditate sumptum nullam habet efficacitatem, nam quomodo lucidus oculus sit iam diximus; non est enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per se uisibilis sit, sed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam uitrum, & crystallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueum potius esse oculum denotet, quàm igneum; nam si luceret luciditate, ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis uerum est. Alio quoque nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus est spiritu animali ad eum transmisso à cerebro per neruum opticum, de cuius spiritus emissione paulo ante disputauimus: quoniam igitur spiritus animalis igneus est, & Plato quoque in Timæo eum uocat ignem, ideo ratione spirituum oculus dicendus est igneus. Sed hoc quoque leuissimum argumentum est. Primum quidem, quia nos non inficiamur spiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, sed non ob id fit ut oculus sit igneus, etiamsi igneum esse spiritum concederemus; etenim huiusmodi appellatio sumitur ab excessu, excedit autem humor aqueus, non spiritus, ut per se manifestum est; idque optimè declaratur ab Aristotele in secundo libro de partibus animalium capite quarto, ubi dicit substantiam oculi esse frigidam, & humidam, & esse humoris cerebri partem purissimam, quæ secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arterijs, tum in ipsismet cerebri uentriculis, neque per hoc stat quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimum, & humidissimum esse dicatur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamen oculi substantia aquea est. Sed præterea etiamsi spiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum, non ob id oculus esset igneus appellãdus, quia spiritum aĩalem uocare igneũ vanissimũ est, vt facile est vel ex ipsiusmet Galeni dictis demonstrare; spiritum .n. animalem putat Galenus in cerebro generari, vitalem verò in corde, & hunc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi a facultate cerebri in animalem conuerti: spiritus autem vitalis, si bene consideremus, calidus est, & humidus, proinde aereus, non igneus, vitales enim hę duę qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest verti nisi in vaporem aerem, qui est spiritus vitalis: præterea spiritus vitalis non est summè calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summè calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potius vitæ est, quam conseruatiuus, vt ait Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio: præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi, & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febri, & fiunt calidi supra modum naturalem; per se igitur sunt mediocriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed aereos esse manifestum est: minus

Argumentum Gal.

Solutio.

Argumentum contra Galenum.

Aliud Galeni argumentum.

Quòd spiritus non sint ignei.

igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro per refrigerationem; quia necesse est vt in loco frigidissimo, atq; humidissimo, quale cerebrũ est, obtundatur vitalium spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiã animales generentur: si ergo in corde loco calidissimo spiritus non sunt ignei, sed aerei, multo minus in cerebro dicẽdi sunt ignei, ubi multo minus habẽt caloris, quàm in corde; immò potius dicendum videtur eos ad aquæ naturã accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem, & aquam; vel saltẽ esse aereos compactiores, & minus calidos, nullibi enim sunt calidiores, quam in corde, qui fons, & radix caloris est, & nullibi frigidiores, quam in cerebro, sic enim ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores sunt, sicut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio decimi libri de vsu partium veritate coactus cõfitetur pupillam esse plenam spiritu aereo, ac splendido; quum ergo aereum esse affirmet, non est oculus à spiritu igneus appellandus, neque potest ex eo spiritu ita lucere, vt illuminet alia, quoniam aer nõ lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solùm aliena per suam perspicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat spiritum vitalem aereum esse, sed mutari in animalem igneum, hoc manifestè repugnat rationi; quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod, quum frigidissimum sit, non potest vertere aerem in ignem; immo etiamsi spiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneum appellare, cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo sit plurimum remissus, atque imminutus calor. Quòd vero aliqui adducunt verba Arist. in postremo problemate particulæ 31. dicentis oculum esse igneum, id parui momenti est: nam constat Arist. in problematibus populariter loqui, & sępè aliorum opiniones sequi, præsertim quando ad id, de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in tertio Meteorologicorum loquens de iride vsus est opinione Platonica de visione, vt mox in argumẽtorum solutione considerabimus: quoniam igitur in illo problemate quærit cur non ita differant oculi inter se, vt manus inter se differre cernũtur, respondet id contingere, propterea quod manus est corpus mistum, idest heterogeneũ, oculus verò non est mistus, idest non heterogeneus, sed simplex, idest homogeneus, siquidem igneus est; hoc autem idem dixisset statuẽdo oculum aqueum, ideo non curauit Aristot. ipsum aqueum potius, quàm igneum appellare, dummodo simplex, hoc est homogeneus esse statueretur; non est autem credibile Arist. qui in libro de sensu, & sensilibus capite secundo opinionem Platonis oculum igneum esse

Obiectio ex vltimo probl. par. 31. Solutio.

asserentis efficaciter improbauit; ibi ex animi sententia contrarium affirmare dicendo esse igneum: ideò persæpe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristotelis verbis in alijs locis extra propriam de aliqua retractationem sumi solent; ipse enim extra proprium locum de re aliqua loquens vtitur frequenter opinionibus aliorum tanquam manifestioribus, ne propria opinione vtens dubiam redderet propositæ rei declarationem; sed id tamen nunquam facit, nisi quando ad id, quod ibi proposuit, declarandum nihil referat an propria, an aliena sententia de aliqua re vtatur.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

COlligere ex his possumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt se Arist. cum Platone, & Galeno tum de oculi temperie, tum de visione optimè conciliasse: primùm quidẽ de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest; vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per anatomen sensu conspicitur, sic autem aqueus est, patet enim crystallinum humorem esse aqueum; secundo modo pro calido innato, quo ut instrumento crystallinus vtitur, nempe pro spiritu animali illùc misso a cerebro, & hac ratione oculus est igneus. ideo Arist. vtrunq; respiciẽs variè loquutus est. Sed vana est hęc consideratio, quoniam Arist. in lib. de sensu & sensilibus oculum sumit animatum, atque perfectũ, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solum, qui facultatem videndi habeat; hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, cum tamen Aristotele negat esse igneum tum ibi, tum in quinto libro de ortu animalium capite primo, & aperte asserit esse aqueum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? non est ergo credendum Aristotele alibi ex propria sententia loquentem appellare oculum igneum: adde quòd de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terream ratione terræ præualentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati; quum ergo hoc absurdum sit, vanum est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam. Quod verò ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolutè; altero modo ut cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quam illa: priore igitur

Cõciliatio de oculo.

Cõfutatio.

Cõciliatio de visione.

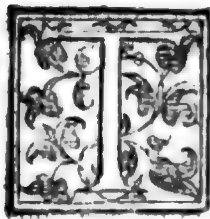
tur modo dicunt satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo; quia, quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & receptas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat absolutè visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo a contiguo aere illuminato: & hoc respicit Arist. quando improbat Platonis sententiam de extramissione, loquitur enim tunc absolutè de visione, nõ de meliore visione; & hoc idem à Galeno, & à Platone concessum fuisse asserunt. Si verò consideremus quomodo fiat melior visio, melior certè fit per extramissionem, non quidem spirituum, id enim impossibile esse confitẽtur, sed radiorum, & luminis, quod est accidens; emittuntur enim ab oculo radij, sicut etiam à sole, non quidem ad rem vsque visam, quod et Galenus notauit, sed ad circunstantem aerem illuminatum, in quo iam receptus est rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere existens obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul commistum vtrunque lumen remeat cũ colore ad oculum, & in eo recipitur, ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hanc dicunt non modò Platonis, & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Arist. cuius verba citant in particula trigesima prima problematum varijs in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur; & in quinto de ortu animalium capite primo, vbi dicit corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida nigrum enim non translucet, quare etiam laternæ, si ex nigra cute conficiantur, non translucent: vult igitur Arist. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hanc sententiam veritati repugnantissimam esse satis patet ex præcedente nostra aduersus Galenum disputatione: iam enim ostendimus nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti, quod isti quoque cõcedunt, nec lumen tanquam accidens, quod idem ex oculo ad externum aerẽ egrediatur, propterea quòd accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen à corpore lucido: quapropter omnia, quæ ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdem regressu ad oculum, vanissima sunt, quoniam eiusmodi motus lumini attribui nulla ratione potest. Vana igitur est illa, qua vtuntur, duplicis visionis distinctio; siquidem nihil reuera ab oculo emittitur, dum lumen emitti statuimus, quoniam illuminare non est emittere aliquid, vt antea ostensum est. Sed præterea reprobatur eorum sententia per dictum illud Arist. 2. Topicorum capite quarto, ut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nam si visio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter visio fit; oportet meliorem uisionẽ in meliori receptione consistere, non in extramissione: immò Topica hæc regula in præsentia euadit demonstratiua; nam si ratio visionis absolutè considerata non in emissione consistit, sed in receptione, iam essentialis est visioni receptio speciei, accidentalis verò extramissio luminis, quum sine hac fieri visio possit, non sine receptione; ex eodem igitur fonte hauriẽda est comparatio visionis cum uisione, qua una melior dicatur, & altera deterior; ex quo absolutè sumitur ipsa visionis natura; itaque melior visio in meliori receptione constituenda est, si absolutè sumpta visio in receptione consistit: & huic sententiæ attestatur experientia, nam senes deterius vident, quam iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Aristoteles in particula 65. primi libri de anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organum corporeum; nam oculus in sene factus est terrestris, ac minus pspicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi est recipere, & officium animæ est iudicare, ideo inquit ibi Aristoteles; si senex acciperet oculum iuuenis, ita uideret, ut iuuenis: in senibus igitur, & iuuenibus patet, meliorem, ac deteriorem visionem in nullo alio cõsistere, quàm in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundùm se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdius est eam Aristoteli attribuere, qui ubique sententiam hanc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc discrimine uisionis, & melioris uisionis, quum sit rationi repugnantissimum: quod autem in problematibus utatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est; eadem enim utitur etiam in tertio Meteorologicorũ in tractatione de iride, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem uisionem, certum est eum non ita loqui, quia comparet extramissionem cum receptione absque emissione, nã ridiculum est hoc dicere; sed vnum & eundem uisionis modum considerat, qui uarietur secundùm magis, & minus, idque ibi ita manifestũ est, ut de hoc disputare uanum sit. Quod verò dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris est, quoniam Arist. ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentiæ corneæ, sed nõ ratione modi; per corneam n. transire lumen oportet, sicuti per laternã, non tamen eodẽ modo, quia per corneam transit ingrediendo, per laternã uerò egrediendo; quare non est in omnibus accipiẽda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Confutatio.

Cur senes deterius videant.

Solutio argumentorum Galeni. Cap. VIII.

Ad primũ

Andem superest ut ad argumenta a Galeno adducta respondeamus: quorum primum, quod Galenus,& medici tanti faciunt, à magnitudinis uisione acceptũ, nullius penitus momenti est; possumus enim primò illud hunc in modum retorquere: in phantasia,quæ paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera est, qui ergo fieri potest ut magna montis moles in paruo hominis capite contineatur? uel,si in phantasia hoc nõ impossibile esse Galenus iudicat, cur in oculo impossibile esse iudicat? Dicimus igitur,si oculus recipere ipsammet montis magnitudinem materialem diceretur, utique per foramen tam paruum, quantum pupillæ est, eam ingredi minimè posse; sed quum non ipsa realis magnitudo,sed eius imago,& species, quę spiritalis est, recipiatur, id sine ulla absurditate fieri; nam imago magnitudinis est quidem magnitudo,& quanta per repræsentationem,quia magnitudinem repræsentat,ipsa tamen secundùm se formaliter accepta non est quanta, sed est indiuisibilis,& recipitur indiuisibiliter; neque per hoc stat quin per eam cognoscatur rei magnitudo modò ampla, modò angusta, pro obtusitate, uel acumine anguli uisualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Aristoteles ipse in contex. 121. secundi libri de anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos specierum sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, ut alias in libro de materia ostẽdimus, ideò extra materiam nihil potest esse quantũ: species igitur quantitatis sine sua materia non est quantitas, licèt quantitatis repræsentatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medij terminatur angulus coni, quo magnitudo illa uideri potest: confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per eundem aerem medium simul eodem momẽto transeunt contrarij colores, qui tamen in ipso aere non commiscentur,neque unus alterum uitiat, quia sunt spiritales,& sine materia; nam possunt in eodem aere duo homines esse, quorum unus uideat rem aliquam nigram, alter uerò aliam rem albam, ita ut per eundem aerem simul transeant duæ illæ species,absque ulla sua læsione, uel commistione;quare argumentum leuissimum est, ut patet ex consideratione phantasmatum in imaginatiua,quemadmodum modo dicebamus; eadem enim utrobique ratio est; uel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, ut in phantasia recipitur, uel, si in oculo recipi non potest, similiter dicendum est non posse recipi in phantasia.

Species spiritalis non est quanta formaliter sed solùm repræsentatiuè.

Ad secundum. Secundum Galeni argumentum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuersorum transire.& simul in ijs omnibus recipi? hoc quoque conuertere contra ipsum possumus hoc modo, quomodo potest eadem numero magnitudo recipi simul in phantasia diuersorum hominum? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadem est ratio utrobique: nam si in sensu id fieri non potest, in phantasia quoque non potest fieri; at si in phantasia potest, uanum est negare id in sensu fieri posse. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem neque ad multorum hominum, neque ad ullius alicuius oculos posse transire, quoniam accidens idem numero non migrat de subiecto in subiectum; sed multiplicare tamen speciem suam, atque ad totum circunstans perspicuum diffundere potest, ita ut recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Gal. argumentum cõcedimus, at de obiecti spẽ spiritali nullius momenti est, quia non est absurdum id, quod Galenus absurdum esse arbitratur; quod ostendo per ea, quæ ab ipsomet Galeno dicuntur:concedit ipse præter uisum alios sensus per receptionem operari, nonne igitur idem numero sonus recipitur simul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non & idem numero color, & eadem numero magnitudo potest eodem momento recipi in oculis diuersorum? etenim non ipsa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos transit, sed species spiritalis, quæ undique diffusa per aerem adest in quolibet aeris puncto, & in quolibet æquè uisibilis est: patet igitur nil esse uanius his Galeni argumentis.

Ad tertiũ. Tertium eius argumentum sumebatur a uisione magnitudinis, & figuræ in speculo; res enim quæ retrò, uel trans parietem sunt, uidere rectà non possumus, in oblato tamen speculo refractas uidemus; sed colorem quidem in speculo frangi, & ad oculos reflecti dicere possumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in speculo ne imaginari quidem possumus; cõsistit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli; ac destrui necesse est, quomodo igitur potest integra uideri, si in speculo fracta ad oculos reflectitur? ego uerò de hoc magis dubito iuxta Galeni sententiam,quam secundum Aristotelis opinionem; quomodo enim radij ab oculo exeuntes frangi in speculo possunt, & reflecti ad rem uidendam, quæ trans parietem est posita? cur enim

enim non in quolibet alio corpore, quod non sit speculum; franguntur similiter radij visuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam secundùm hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco existentem, in quo reuera est, non vt in speculo, nam si visus à speculo refractus ad eam vsque porrigitur, ita deberet in loco suo videri, vt in eo esse crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio potest, cur res videatur in speculo esse, non vbi reuera est: at secundùm opinionem Aristotelis facile est huius rationem assignare; dicimus enim speciem rei visibilis ad speculum vsque protendi, & in eo frangi, ideoque videri esse in speculo: dum enim asserimus obiectum ad visum deferri, res clara est, & omni dubio caret; sed dum dicimus rem visibilem in loco suo immotam manere, & visum ad illam progredi, insolubili difficultate nos vrgeri necesse est. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte sumenda est, ex quo aliæ quoque acceptæ sunt; frangi enim ipsa quidem materialis figura non potest, quin partium concinnitas, in qua consistit, destruatur, sed eius species, quæ spiritalis, & indiuidua est, refrangi sine figuræ destructione potest; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræsentat, in speculum tersum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram, ac magnitudinem illius rei repræsentat: euenit tamen ut propter obiecti à speculo distantiam maiorem, vel minorem non eadem eiusdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior est, per acutiorem angulum inspicitur, quando autem propinquior, per obtusiorem; & huius quoque varietatis nullam afferre rationem Galenus potest: euenit etiam vt propter superficiem speculi inęqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitiata, & deturpata repręsentetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium a visu fiat; non est enim inconueniens si dicamus sensum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo species vitietur, pręsertim verò in iudicandis sensilibus communibus; in his enim magis euenire potest ut sensus decipiatur, quam in iudicandis proprijs: ob id non decipimur in iudicando colore in speculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob prauam speculi constitutionem, quæ est vitiatio quædam, seu deturpatio medij: & hoc quoque manifestè refragatur opinioni Galeni; nam secundùm eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram uti reuera est, non deturpatam, seu uitiatam, proinde nunquam decipi; nam si radij visuales in speculum incidentes ad rem uidendam reflectuntur, eam attingere deberent ut reuera est. Ad postremum Galeni argumentum sumptum ex Aristotelis testimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confessione Aristotelis: quoniam Aristot. consueuit uti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando sunt vulgatiores, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vti; præsertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit secundùm propriam opinionem, vt in secundo Posteriorum Analyticorum docere uolens ea, quæ ad demonstrationem pertinent, utitur falsis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim causam cur lumen transeat per laternam, esse, quia vitrum illud, uel cornu laternæ est perforatum, & ita per poros ampliores lumē, quod tenuius est, pertransit; attamen ipse censuit eam non esse causam transitus luminis, neque illa corpora esse perforata, sed causam esse, quia sunt perspicua, & transparentia: at quia utroque modo causa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione uti quàm illa, quę aliorum Philosophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat; satis habuit Aristoteles exempli gratia vti opinione aliorum: sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru esse sonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quam aliam veriorem causam adducere, quum ille non sit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur libro Meteorologicorum Aristot. modum, quo visio fit, nondum declarauerat; ideo ad iridem, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de visione, quæ vulgatior erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria, licèt veriore, propterea quod ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda nihil referebat hoc potius modo, quam illo fieri visionem dicere: non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristotelem vti aliorum sententia de visione, quòd eam veriorem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Aristoteles clarè in ea parte nos admonet; subiungit enim nihil interesse an emissione, an receptione uisionem fieri dicamus; hoc enim nō uariat eam doctrinam, quę ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Auer. legamus, uidemus eum illa omnia declarare iuxta Arist. sententiam de uisione, non iuxta opinionem Platonis, licèt Aristot. hac ut euidentiore uti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Aristotele notare possumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipse in libris suis vti nesciuit: nam si in iride declaranda vsus esset propria sua sententia de visione, dicere aliquis potuisset infirmā eam doctrinam esse, vt quæ infirmis funda-

Ad quartum. *Artificium Aristot.*

mentis nitatur, nimirum opinione Aristot. de visione, proinde non similiter vera fore ea, quę ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristotele ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de alijs dicũtur, in dubium essent reuocata: Aristoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum sententia de visione, ne difficultatem aliquam in iride, alijsque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: sed voluit etiam nos admonere, vtcunque visio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtcunque dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atque illæsa manet. Idem notare apud Aristotelem possumus in primo capite quinti libri de animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, sed nõ procul, contra aliqui procul, sed non acutè; deinde subiungit nihil referre an emissione, an receptione fieri visio dicatur, nam visus quidem erat propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundùm Platonis sententiam de visione, vt firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristotelis, qui omnia locis suis tractauit; & siquid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiscere, neque alienas, atque intempestiuas alicubi instituere. Num autem Galenus hoc artificio suos libros scripserit, dubium est; nam præter alia multa, quæ ab eo intempestiuè tractata notari possent, hoc unum volo in præsentia considerare: citat ipse persæpè libros a se scriptos de demonstratione, & in ijs se de sensibus diligentissimè loquutum esse asserit, ideoque de illis, quę ad sensus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in septimo libro de placitis Hippocratis & Platonis; num autem in logica conueniens sit exquisitè de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit unquam Arist. alijs considerandum relinquo.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE MENTE HVMANA:

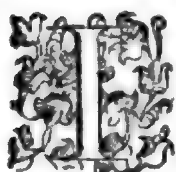
Proœmium libri. *Cap.* I.

NVlla res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam inquirunt, & sapientes euadere cupiunt magis indagare, atque enixius peruestigare deberent, quam illa animæ præstantissima pars, qua homines sumus, & quam solam hominem ipsum esse plures philosophi existimarunt; cur enim non fatui potius, quam sapientis hominis esse fateamur ad cœli, & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adipiscendam omne studium conferre, se ipsum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, postquam de rebus alijs naturalibus plura scripsi, de hac quoque scribendum mihi esse iudicaui, neque alio consilio, quam vt Aristotelis hac de re sententiam, si fieri posset, declararem; hunc enim vnum totius huius susceptæ prouinciæ scopum mihi propositum esse alias protestatus sum, vt, quum in hac Patauina Academia Aristotelis publice interpretandi officio fungar, non solùm voce, sed etiam scriptis operam hanc præstando, magis possem obscura Aristotelis sensa auditoribus meis plana, ac manifesta reddere. Hęc autem, quam proposuimus, de anima humana disputatio cum ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia incumbamus, siquidem res nostra agitur, quum ad nos ipsos cognoscendos hæc maximè omnium pertinere videatur; tum ob ipsius difficultatem, & magnam, quę ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omittenda; etenim Aristoteles de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum potestate, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus de anima libris, tum obiter in alijs pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut saltem obscurè loquutus est, vt ad diuersas, immo etiam contrarias sententias a grauioribus quoq; interpretibus eius verba distracta sint, nec defuerint, qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi hac de re statuisse affirmare ausi sint. Illud verò, quod potissimè considerandum in pręsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid ipsa sit: & quia omnis anima principium est animati corporis, & ab Aristotele in libris de anima non alia ratione, quam vt principium considerata est, nomen autem principij notat respectum ad illa, quorum est principium; ideo ex hoc respectu omnis animæ natura fuit ab Aristotele declarata: Duorum autem principium est anima, corporis animati tanquam forma, & operationum tanquam effectrix; ob id in initio secundi libri de anima Aristotele vniuersè omnis animæ naturam, & essentiam declarauit per respectum, quem habet ad corpus, cuius est anima; deinde in contextu 33. eiusdem libri proposuit in tota sequente eius operis parte singularum animæ facultatum naturas ex operationibus declarandas, & post diligentem & vegetantis, & sentientis partis declarationem, quæ in eo secundo libro habetur, sumpsit in tertio libro declarandum quid sit humana mens, respectu operationis tantùm, non respectu corporis; quid enim respectu corporis sit, iam in initio secundi libri de omni anima vniuersè docuerat, neque aliquid aliud de singulis declarandum relinquebatur: at respectu operationum nihil vniuersè de omni anima dici poterat, nisi valde rude, & imperfectum, quia non eodem modo omnes partes animæ suas edunt operationes, sed hoc in singulis considerandum erat, ideoque proponitur ab Aristotele in illo contextu 33. secundi libri. Nos igitur Aristotelem, quem interpretari volumus, imitati, humanę mentis naturam vtraque ratione declarabimus, vt tandem ex vtroque respectu perfectam eius definitionem colligamus.

Anima ad duplicem effectum refertur.

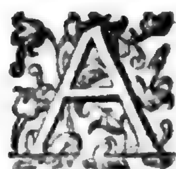
Quaestio an anima rationalis sit forma hominis, & quaestionis declaratio. Cap. II.

Illud igitur, quod primo loco considerandum nobis proponitur, est an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Arist. non consenserunt, ideo vt id, quod quaerimus, intelligatur, notanda est distinctio formae, qua omnes utuntur. Forma duplex est: vna materiam informans, & dans esse specificum, & rem constituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Aristo. in primo libro physicae auscultationis tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eandem in secundo libro vocauit naturam; cuiusque enim rei natura dicitur illa sola forma, quae informat materiam habentem potẽtiam ad esse, & instatuta specie collocat. Altera est forma, quae non dat esse, sed ipsi rei iam constitutae, & habenti esse specificũ superuenit tanquam praestantius quoddam, & dat solùm operationem, ad quam res illa potestatem quidem habet naturalem, sed eam edere proprius viribus suis non põt, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturã, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit esse, sed recipit operationem, nisi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam esse nobilius, & eminentius, quam sit propriũ eius esse specificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet suam formam, qua est nauis, eaque est figura illa ex lignorum compositione prouemens, quae dicitur forma informans; per hanc enim nauis in specie constituitur, & sine hac non esset nauis: naui autem ita constitutae superuenit nauta, qui nõ dat illi vt sit nauis, iam enim est; sed dat quoddam esse eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis secundùm se non habet nisi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi a seipsa non habet, sed a quodam superueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta est: figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta verò dicitur actus assistens, sed nõ materiam informans, nec dans esse specificũ; aduenit enim naui iam habenti esse completũ, & dat illi solam operationem. Sic dicimus de securi, qua exempli gratia Arist. quoque vsus est; nam figura illa, & acumen est forma dans esse, & materiam perficiens, & constituens securim, quae sine illa non esset securis; homo verò vtens securi dat illi solam operationem, & est tanquam actus assistens, sicuti nauta in naui. Tales sunt etiam cęlestes intelligentiae respectu orbium; orbis.n. iam habet ex se suũ esse completum, neq; illud recipit ab intelligẽtia, illa igitur materiam illam non informat, neq; orbem in specie constituit, sed solùm dat operationem, quae est motus in orbem, ad quẽ est quidem corpus illud naturaliter propensum, sed ipsum se mouere non potest; illa igitur dicitur forma assistens tantùm, quasi astans ad regendum, nec solùm dicitur separabilis, sed separata, & abiuncta ab illa materia propterea quod non dat illi esse; quemadmodum nauta etiam quando est in naui dicitur à naui separatus, quia est extra ipsam nauis essentiam, quo fit vt possit esse sine naui, & habeat ẽt operationem propriã praeter nauigationẽ, hoc est operationem non cum naui communicatam, nã & in naui, & extra nauim põt multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes; huius .n. ratio manifesta est, propterea quòd nauta, & nauis sunt duo entia perfecta in sua specie, & habentia duos distinctos actus specificos, neq; vnum recipit esse ab altero: sic intelligentia, & orbis sunt duo distincta entia perfecta, neq; orbis recipit actum specificum ab intelligentia, sed ipsum habet ex se, & intelligentia praeter operationẽ mouendi orbem habet ẽt operationem propriam non cõmunicatam cũ orbe, neq; vllo modo ab eo pendentem, nam contemplatur seipsam, & incessanter intelligit absq; vllo orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana est forma quaedam inexistens homini, quaerimus nunc qualisnam forma sit, an informans materiam habentem potentiam ad esse, constituens humanam speciem sub animali genere tanquam differentia diuidens ipsum genus, ita vt homo per eam sit homo, & absq; illa non sit homo: an potius sit solùm assistens, ita vt homo per aliquam aliã formam sit homo, & ipsi iam constituto, & habenti suum esse specificum sub animali genere, haec tanquam praestantior quaedam forma superueniat, quae non det illi vt sit homo, sed solùm vt sit quoddam eminentiùs homine, nẽpe det illi solam operationem nobilem, & pręstãtem, qualis est intellectio, adeo vt sit forma actu separata & abiuncta a materia, illi autem assistens ad regendum, sicut intelligentia coelestis assistit orbi: & vt vno verbo dicam, quęstio est, an anima rationalis sit forma hominis, ut figura nauis est forma nauis, an potius sit in homine tanquam nauta in naui. Vtraq; pars sectatores habuit grauissimos, ac summae authoritatis viros, inter quos est de hac re acerrima cõtrouersia. In hac igitur disputatione nos hunc ordinẽ seruabimus: primo loco utranq; contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta praecipua, quibus vtraque secta sententiã suam comprobare solet, ac põt, in medium afferemus; postea verò veritatem declarare, ac manifestam reddere nitemur; & postmodũ omnia, quae verę sententię aduersari videbuntur, argumenta soluemus: vt his peractis ad alia, quę ad mentem humanam pertinent, consideranda transeamus.

Decla-

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis. Cap. III.

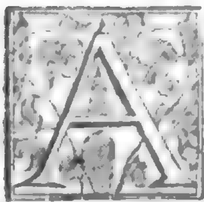
Nimam rationalem non esse formam hominis, qua homo sit homo, sed esse formam assistentem, sicuti orbi cœlesti assistit intelligentia, existimauit Auerroes, vt legere apud eũ possumus in commentario quinto tertij libri de anima; vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de alijs partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat non informantem, sed assistentem solùm; & formam informantem, de rationali uaro significat ad huius sententiæ confirmationem adducit verba Arist. in contex. vndecimo & vigesimo primo secundi libri de anima, quæ postea loco suo a nobis considerabuntur: & quia necesse est omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipsum in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideoque oportet esse in homine aliquã huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitatiuam, ita vt per hanc homo sit homo, non per intellectũ; loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentarijs 6. 20. & 33. eiusdem tertij libri, & in 63. secundi, & apertè dicit cogitatiuam esse formam hominis, qua est homo, & generationi, & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam distinguere a phantasia; uerùm quia de hac animæ facultate distincta a phantasia Arist. ne uerbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroistæ, ut Auerroem tuerentur, dixerunt hanc Auer. cogitatiuam esse reuera phantasiam, de qua loquutus est Arist. sed Auerroem nomine cogitatiuæ significare uoluisse phantasiam humanam distinctam a phantasia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ, immo, & totius partis animæ sentientis, constituẽs hominem in specie sub animali genere, & ipsum a cęteris animalibus distinguens. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicũt superuenire animam rationalem; quæ dat homini quoddam esse eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quod ponat hominẽ in alia noua specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra hominẽ, ad quam recipiendã habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo secundùm Auerroem imaginatiua in homine est sicuti figura nauis in naui, quæ constituit nauim tanquam forma materiam informans; anima uero rationalis est sicuti nauta, qui superuenit naui iam constitutę, & dat homini operationem præstãtissimam, quę est contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta nauim regens dat illi actum nauigationis. Hęc certè Auer. opinio fuit, & miror quòd Achillinus in tertio quolibeto dubio quarto contrariam opinionem Auer. attribuerit, nempè quod putauerit animã rationalem esse formam hominis, qua homo est homo: argumenta uerò, quibus ad hoc probandum utitur Achillinus, potius ostendunt eam esse rei ueritatem, & absolutè ita credendũ esse, quam hanc fuisse Auer. opinionem, ut ea considerantibus manifestum est; quòd autem dicat Achillinus Auer. quandoque dicere rationalitatem esse hominis quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auer. legimus in commentarijs undecimo, & duodecimo septimi metaphysicorũ, hoc certè nihil est, quoniã Auer. exempli gratia loquitur, & est apud philosophos uulgatissimum, ut exempli gratia sumant animal rationale tãquam hominis definitionem, ita ut rationale significet formam, & differentiam diuidentem animal genus, & constituentem humanam specię; exemplorum autem non est exquirẽda ueritas, sed solùm rei propositæ declaratio: possunt tamen Auerroistæ etiam ueritatem huius exempli defendere duobus modis: primò quidem dicendo Auer. per rationale significare cogitatiuam, tãquam discurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in cõtex. 20. tertij libri de anima putat uocari ab Arist. intellectũ passiuum; quippe quæ potest appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire animæ rationali: altero autem modo dicendo Auer. significasse animam rationalem propriè sumptam, & hãc dixisse esse hominis quidditatem, non quidem illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quã adipiscitur pręstantissimam quandam operationem, & quoddam esse eminentius, quod est ultimum, ac supremũ hominis complementum, ad quod assequendum habet homo potestatem naturalem, tanquam ad quoddam humana natura excellentius: hæc quidem consona esse doctrinæ Arist. in eo septimo Metaphy. ego nunc non assero, solùm dico Auer. qui prædictam sententiam pertinaciter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse; sententia nanque Auer. illa reuera est, quam diximus, & quam cęteri omnes illi attribuunt. Eandem opinionem Themistius sequutus est, ut legere apud eum possumus in cõtex. 20. tertij libri de anima, putauit enim intellectum patientem unum numero esse in tota humana specie, sicut etiam Auer. ideo pręter hũc posuit in homine aliam humanam animam multiplicatã, per quam homo sit homo, significans imaginatiuam humanam, & hanc dixit habere potentiam recipiendi intellectum tanquam supremam hominis perfectionẽ; quare non

Cogitatiua — *Themistij sententia.*

non putauit Themistius intellectum esse formam hominis, & hoc ita clarum est in memorato loco, vt mirandum sit quomodo Thomas in opusculo decimosexto contrariam sententiam Themistio attribuerit, nempe quòd dixerit intellectum esse veram hominis formam, quæ sub genere animali humanam speciem constituat. Videtur etiam huius sententię fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua prefatione in secundum librum de anima, & in declaratione primi contex. eiusdem libri apertè dicit animam rationalem non esse actum corporis secundùm substantiam, sed solùm secundùm operationē, cuiusmodi est nauta in naui; alias verò animas esse actus etiam secundùm substantiam; negat igitur animam rationalem esse formam informantem, & asserit esse solùm assistentem, & dantem operationem, non dantem esse substantiale. Idem tamen Ioannes in primo contex. tertij libri de anima inquit animam rationalem dare esse homini, & hominem constituere: quare vel dicendum est ipsum sibimet aduersari, vel illud intellexisse, quod etiam Auerroistę existimarunt, animam rationalem dare homini esse eminētius, quod supra hominem est, quemadmodum antea declarauimus.

Io. Grammaticus.

Aliorum contraria opinio, quòd anima rationalis sit vera hominis forma. Cap. IIII.

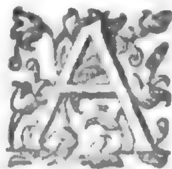

Lteram verò contrariam sententiam, quod anima rationalis sit vera forma hominis, quæ informando materiam constituat hominem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt latini ferè omnes, nec solùm tanquam absolutè veram sententiam, vt reuera est, sed etiam vt Aristotelis opinionem, quod ipsi efficaciter ostendere nixi sunt, pręter tim D. Thomas in prima parte summæ quæstione 76. & in opusculo 16. vt ibi videre est. Fuit etiam eius sententiæ Alexander licèt enim ipse in alio a latinorum sententia, & a veritate dissenserit, in hoc tamen, de quo in præsentia loquimur, non dissensit, sed existimauit animam rationalem esse formam hominis, quæ materiam informet, & sub animali genere humanam speciem constituat. Hanc eandem tribuit Aristoteli Olympiodorus in interpretatione Phædonis Platonis. Plotinus quoque censuit hāc fuisse opinionem Aristotelis: nam in primo libro primæ Enneadis cap. 4. & 5. eum reprehendit, quòd in contex. 8. secundi libri de anima dixerit, animam esse sicut acumē in securi, quod est ponere eam esse formam informantem; & similiter refert Aristot. verba in contex. 64. primi libri de anima, quando dixit operationes animæ omnes esse coniuncti, non esse solius animæ, & perinde esse dicere animam cogitare, vel irasci, ac dicere animam texere, vel ædificare: in principio etiam secundi libri quartæ Enneadis refert verba Aristotelis in definitione animæ, neque admittit animam dici ἐντελέχειαν, vt eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc essentiam animæ. Hanc igitur Aristotelis sententiam fuisse Plotinus prædicta omnia Arist. dicta recensendo cōstanter affirmat; sed quum Aristotelem in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum præsertim in eo primo libro primæ Enneadis cap. 4. dicat animam rationalem esse formam separatam, & in secundo libro quartæ Enneadis dicat animam non rectè ab Aristotele appellari ἐντελέχειαν, propterea quòd est potius dicenda vtens corpore, quàm perfectio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inseparabilis à materia, cum autem dicitur vtens, dicitur domina, & separabilis. In tertio etiam libro quartæ Enneadis inquit animam non esse in corpore vt in loco, neque vt in vase, neque vt forma est in materia, neque vt pars in toto, neque vt totum in partibus: igitur negare uidetur animā esse formam corporis, immò & rationem addit dicens, esset enim inseparabilis, & ipso corpore posterior, propterea quòd materiæ iam prius existenti aduenit forma: sed dicendùm potius est (inquit) corpus esse in anima, anima enim tanquam domina corpus complectitur: qua in re nos sensus decipit, corpus enim uidemus, animam non uidemus, ob id credimus animam esse in corpore; at si animā quoque uideremus, corpus in anima esse cognoscēremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipso ut instrumento uti. Attamen hęc Plotinus non ideo dicit, quod neget hominem constitui per animam rationalem, sed solùm ut ostendat eam a materia non pendere, & ab illa separabilem esse: immò Platonici omnes non solùm affirmant nos habere esse ab anima rationali, sed dicunt nos esse animam ipsam; quod certè non dicerent, nisi putarent eam esse formam, qua homo est homo: negarunt igitur eam esse formam immersam materiæ, & ab ea inseparabilem, non omnino negarunt esse formam hominis. Ideo Marsilius Ficinus in primum librum primę Enneadis Plotini capite secundo inquit sentētiam Platonis esse mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexāder putauit esse solùm formam informantem, & dantem esse; Auerroes uerò assistentem solùm, & utentem corpore; at Plato utrunque simul asseruit, animam & perficere corpus, & ipso a se perfecto uti: quomodo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere possumus apud Plotinum in toto primo libro primę Enneadis, ubi etiam docet hominem

Thomas.
Alexāder.
Olympiodorus.
Plotinus.
Marsilius Ficinus de opin. Platonis.

hominem esse animam ipsam. Illud tamen, *Ficini error.* quod Marsilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum esse; fortassis enim sententia Platonis dici potest media inter duas prędictas, at non eo modo, quem Marsilius ponit; etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipso vti: est igitur alia potius ratione media, quatenus secundùm Auerroem est separata a corpore, nec dat esse homini, sed ipsum regit solùm; secundùm Alexandrum verò regit quidem, sed neq; est separata a corpore, neque separabilis: at secundùm Platonem non ita est abiuncta à materia, vt non det esse homini, sed eatenus est abiuncta, quatenus continet, & imperat, & est a corpore separabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem statuit Alexander, sed eo potius modo quem D. Thomas posuit, ipsi nanque ponunt informationē cum separabilitate. *Simplicius.* Patet autem hoc, considerantibus ea, quæ a Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum sententias defendere visus est; ipse enim non negat animam rationalem esse formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis possumus, praesertim in primo libro de anima contextu. 53. 63. 66. 86. 87. & in secundo libro contextu. quarto, & decimo, sed videtur cum *Duo genera formarū materiā informātium secundùm Platonicos.* Platonicis dicere duo esse genera formarum materiam informantium: & aliam ita dare esse materiæ, ut nil aliud sit, quam actus talis rei, proinde inseparabilem esse ab eo, cuius est actus: aliam uero esse formam, cuius essentia non in hoc tantùm est constituta, ut sit actus alterius, sed ipsa quoque secundùm se est aliquid eo respectu absolutum, proinde potest esse sine illo, cuius est forma; talem igitur esse putauit animā rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, vnam in formandi corpus, alteram vtendi corpore iam a se informato, etenim illi dominatur, & ab eo separabilis est; ideo Simplicius, & Platonici sententiam Auerrois non admitterent, quod homo constituatur in specie per imaginatiuam, seu per aliam formam præter animam rationalem; sed clara est eorum sententia quod anima rationalis sola sit illa forma, per quam homo est homo. *Galenus.* Galenus quoque in libro illo, quòd mores animi sequantur temperaturam corporis, hanc sententiam tuetur, quòd anima rationalis sit forma hominis, & verè materiam informans: *Andronicus Rhodius.* & eandem inquit sequutum esse Andronicum Rhodium, & eam Aristoteli attribuit, idemque existimasse ait eundem Andronicum. Hæ sunt aliorum sententiæ a me breuiter relatæ; sequitur ut argumenta, quæ ab utraque secta afferuntur, consideremus.

Argumenta pro opinione Auerrois quòd anima rationalis non sit forma hominis. *Cap. V.*

AVerroes, & illi, qui eius sententiam sequuntur, eam multis *Primū argumentū.* argumentis, iisq; potissimè ex varijs apud Aristotelem locis desumptis, comprobare nituntur. Primùm argumentantur ex cognitione vniuersalium hoc pacto: cognitio vniuersaliū fit cum abstractione a materia, ergo non conuenit nisi facultati a materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoscat vniuersalia, est abiuncta a materia, proinde nō dat esse homini. *Secundū argumentum.* Secundo sumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens est una & eadem substantia cum intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis. *Tertium argumētum. ex primo de anima 92.* Tertiò considerant verba Arist. in contex. 92. 1. lib. de anima, vbi dicit, ne fingi quidem posse quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non esse formam corporis, proinde esse abiunctum à materia. *Quartū argumētum. ex secundo de anima 11.* Quartò adducunt uerba Arist. in secundo libro de anima contex. vndecimo, ubi apertè dicit aliquam animæ partem nullius esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequentibus uerbis inquit eam ita esse actum corporis, ut nauta est actus nauis; asserit ergo eam non esse formam informantem, sed assistentem solùm. *Quintū argumentum ex secundo de aīa 21.* Quinto perpendunt uerba Aristotelis in contex. 21. eiusdē libri, ubi ait intellectum esse aliud animæ genus, & cum solum posse separari; non uult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed a corpore separatum. *Sextum argumentum ex tertio de aīa 4 & 6.* Sextò sumunt argumentum ex Aristotele in tertio libro de anima contex 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum esse immistum, hoc est nō commistum cum materia, quare negat esse formam informantem. *Septimū argumentum ex 10 Eth. 7.* Septimò utuntur testimonio Aristotelis in decimo libro de moribus capite septimo, ubi dicit intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum, proinde hominem, qui secundùm intellectū uiuat, & uitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominem ita uiuere, sed quatenus diuinum quiddam in ipso est; ideo hæc verba subiungit [nō oportet (ut quidā monent) vnumquemque, quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed, quatenus licet, immortalem se reddere, omniaque efficere ut ex præstantissimo omnium, quæ in eo sunt, uitam traducat] his igitur uerbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectū esse quoddam

substantiam: quòd si etiam concedamus hanc, qualiscunque sit, posse vocari coniunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantasmata, a quibus moueatur, ita vt iste respectus intellectus ad obiectum possit vocari coniunctio, sicut etiam relatio visus ad obiectum coniunctio quędam appellari potest; ea saltem non est talis, quæ faciat hominem esse intelligentem, aut rem coloratam esse videntem, sed solùm facit hanc esse rem visam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam; sed solus intellectus, non homo, dicetur intelligens, quum sit substantia quædam seiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficacissimum aduersus Auerroem esse arbitror. Aliqui tamen sunt, qui, licèt Auerroem non sequantur, putāt argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini non solùm per phantasmata, sed etiam per naturam; iungitur enim homini statim vt genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed soli adulto iungitur per operationem, proinde tunc solum dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantùm; qua de re legere Auerroem possumus in commentario vigesimo tertij libri de anima: quamobrem ad argumentum Thomæ respondere Auerroes posset, aliam esse maiorem coniunctionem humanæ mentis cum homine, quam phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem. Ego vero puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis; considerandum igitur est quidnam sit vnio illa, quam vocant vnionē per naturam: vnio certè dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum congregatio, & vnius præsentia respectu alterius, vt vniri dicantur; si nanq; ponatur aliquis homo in naui, qui eam non moueat, non dicetur vnitus naui, licèt illi insit; est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit unum ex duobus actibus, sed ex potestate, & actu: ex nauta igitur & naui non fit vnum secundùm esse, sed solùm secundùm operationem, quatenus fit unum nauigabile constans ex potestate, & actu; at secundum esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit unum: sic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam sit per ætatem aptus ad intelligendum, nulla fit unio, si intellectus non dat esse homini; sed est solùm præsentia intellectus ipsi homini iam per cogitatiuam constituto, & perfecto in specie humana, non secus ac homo in naui non nauigans dicitur præsens ipsi naui, non tamen illi unitus: quum enim homo habeat suum esse actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non unitur illi secùdùm esse, quia non facit esse hominem; restat igitur ut per solam operationem dici possit uniri, quam uocant unionem per phantasmata; nulla enim reuera est illa unio, quam uocant per naturam. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiam quandam unionis fuit, quòd intellectus est incorporeus, quare eius a corpore distinctio non cernitur, qualem Auerroes statuit, sicut cernitur distinctio nautæ à naui dum existit in naui, quo fit ut etiam statuendo ipsum non esse formam hominis, nō uideatur à corpore separatus secundùm substantiā, sed potius illi vnitus tanquam facultas quædam insita toti corpori, quæ tota est in toto, & tota in qualibet parte, sicut ipsi dicunt: attamen dum ponitur non informare materiam, nō potest dici unitus corpori per naturam, quia ex his non fit unum, quemadmodum diximus; sic enim idem prorsus esset, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo existens non est illi unitus, licèt illi assistat, & membra etiam mouere statuatur: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, ut non det esse homini, ea intelligente homo non intelligit; quocirca argumentum D. Thomæ, si eius uis bene perpendatur, ualidissimum est: at statuendo intellectum esse formā hominis, qua est homo, absurdum hoc non sequitur; quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia in quam habens potentiam ad esse, ita ut solus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere est hominem intelligere; ideò Arist. dixit hominem esse intelligentem ut quod, intellectum uerò non ut quod, sed ut quo. Aliqui etiam pro Auerrois defensione utuntur exemplo luminis in perspicuo; lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neq; est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen; sic igitur intellectus, etsi non est forma hominis, sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio, qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus; lumen autem est forma perspicui, & ipsum constituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in corpore perspicuo; lumen enim non est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at intellectus secundùm Auerroem non est ita forma hominis, ut lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine ullo usu corporis in recipiendo: nam si ad recipiendas species uteretur corpore, iam esset organicus,

Aliorū responsio.

Secunda coniunctio intellectus cum homine secundū Auer.

Cōfutatio.

Aliquorū defēsio pro Auer.

Cōfutatio.

organicus, quod Aristot. negat in contex. sexto tertij libri de anima: vnde colligit solum intellectum esse locum specierum, nō sensum: loci enim est recipere, sensus autem non recipit, sed organum recipit, ideo non ipsa anima sensibilis est locus specierum, sed organum est locus; ast anima rationalis dicitur locus specierum, quia nullum habet organum, quod species recipiat, sed ipsamet recipit: quocirca non rectè comparatur cum lumine, quod est forma perspicui, neque est recipiens colores, sed solùm ratio recipiendi; quo fit vt iure attribuatur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque intellectus secundùm Auerroem est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia autem probatur per ipsammet comparationem, qua aduersarij utuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absque dubio transiens, quum nauta non sit forma nauis, sed sit substantia distincta a substantia nauis; sic actio qua intelligentia cœlestis mouet orbem est actio transiens: similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa est actio transiens; attamen est immanens, ut omnes concedunt; ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim negato non video cur non idem de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœlesti manifestum est: nam si sumatur aliqua nautæ operatio immanens, vt contemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui, neque cum toto coniunctio communicatur, loquente enim nauta neq; nauis, neque totum coniunctum dicitur loquens: sic intelligentia contemplante seipsam, neq; orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe constat, sed sola intelligentia dicitur contemplans, quemadmodum solus nauta dicitur loquens; sic igitur solus intellectus dicetur intelligens, non homo, cui assistere dicitur. Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicunt, intellectum pendere a corpore obiectiuè, quatenus a phantasmatibus humanis pendet ut ab obiecto, a quo mouetur; nam, ut rectè Thomas considerat, hoc facit potius hominem intelligi, quam intelligere: quod ex eadem comparatione manifestum est; nam si statuamus nautam uidere nauim, & ab ea moueri ut ab obiecto, non ob id nauis dicitur uidens, sed uisa solùm, neq; totum coniunctum dicitur uidens, sed solus nauta; sic si intelligentia statuatur intelligere, orbem, non ob id orbis dicetur intelligens, sed sola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phātasmate, ut ab obiecto, non tñ ob id hō est intelligens, sed est tanquam paries habens colorem, a quo mouetur visus; quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est etiam admittendū id, quod dicit Auerroes de cogitatiua; omnino enim confiteri cogitur hominem in specie constitui, & a brutis distingui per formam aliquam substantialem: vel igitur cogitatiua est forma substantialis distincta ab anima sensibili, vel est solùm facultas quædam animæ sensibilis, quorum neutrum dici potest; primum quidem dici non potest, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma distincta secundùm substantiam & ab anima rationali, & à sentiente Arist. nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quare non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates, vt alias ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distingui. Præterea vel ista cogitatiua est illamet imaginatiua, de qua loquitur Arist. in calce secundi libri de anima, vel alia; si eadem est, homo a brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam; nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia brutorum, quia magis & minus non variant speciem, & Arist. ibi agens de phantasia nullum in ea discrimen considerat, sed de ea agit communiter prout omnibus animalibus competit: si verò est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare, nisi sit alia forma substantialis: cur ergo Aristot. de hac essentialiter ab alijs distincta phātasia nihil vnquam dixit? Sed hęc omnia fabulas esse manifestū est, quoniam Arist. in 3. libro de anima apertè docuit proprium esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non est: quū igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non pōt, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari; idque est argumentum firmissimum, & tum Arist. tum ueritati absolutè maximè consentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & a brutis distinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur, at per solam animam intellectiuam hæc pręstat, ergo hæc sola est forma humanam speciem constituens, & eam a cæteris animalibus separans: immo est ipsiusmet Aristo. argumentum hoc, qui in contex. uigesimoquarto secundi libri de anima probare uolens animam esse formam corporis, ita argumentatur: anima est id, quo primò uiuimus, sentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima est forma uiuentis, sentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifestum est hominem ratiocinari, & intel-

Solus intellectus est locus specierum.

Secundum argum.

Responsio Auerrois. Confutatio.

Tertium argum.

Quartum argum.

intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, esse formam, a qua constituimur.

Quòd prædicta sententia Aristotelis fuerit. *Cap. VII.*

Anc sententiam Aristotelis fuisse non est difficile demonstrare considerando illa, quæ ab ipso in libris de anima ad animæ essentiam declarãdam traduntur. Clarũ hoc erit, si duas propositiones ostenderimus: vna est, Aristotelem in toto primo libro de anima dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in secũdo libro dum loquitur de anima secundùm mentem propriam ab initio libri ad cõtextum vsq; quadragesimumprimum, amplissimè animam sumere prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit postea in tertio libro: altera est, Arist. docuisse omnem mortalium animam nulla excepta esse formam verè informantem materiam, & constituentem animata corpora sub genere corpore naturali.

Duæ propositiones.

Prioris propositionis declaratio.

Prior propositio facilè demonstratur: quod enim ad primum librum attinet, manifestũ est Aristot. in toto eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermonem facere de mente humana; immo in cõtex. septimo reprehendit antiquos, quòd in agendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana: quare tantum abest vt sermo in primo libro factus de anima sit cum exclusione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam respexisse videantur; ob id carpit eos Aristotel. quòd non vniuersè omnem animam considerauerint, sed solam fermè humanam, quum de animalium anima parum loquuti sint, plantarum verò animam vel ignorasse penitus, vel tanquam nomine animæ indignam spreuisse videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset: nullam igitur animam ab antiquis consideratam ipse à sua tractatione exclusit, sed potius adiecit animam stirpium, vt animæ consideratio vniuersalis esset, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur in secundo libro incipiat ex animi sentẽtia de anima loqui, necessarium est vt omnem animam comprehendat, præcipuè verò rationalem; quia si hanc exclusisset, multo maiorem, quam antiqui, errorem ipse commisisset: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ validissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur; ast anima rationalis nobilissima, & maximè omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per se clara est: quum enim in eo secundo libro Arist. de illa anima loqui incipiat, de qua in primo Priscorum sententias expenderat, & illi vel solam rationalem, vel hanc præcipuè respexerint, necesse est vt tractatio Aristotelis rationalem animam complectatur; idque ita esse multifariam ostẽdere possumus ea considerando, quæ in illo secundo libro dicuntur: nam in ipso libri initio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensuimus, videamus quid sit anima, & quæ sit communissima eius definitio; certè superlatiuo vtens significat nullam animam à se omittendam esse: deinde in contex. septimo concludens definitionem animæ dicit [siquid communi omni animæ dicere oportet, erit vtrique actus primus corporis naturalis instrumentalis] & postea in contex. octauo inquit [vniuersaliter igitur dictum quid sit anima] quare quũ toties admoneat, se omnẽ animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absque dubio animam rationalem ea definitione complexus. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in contex. decimotertio diuidit animam latissimè sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem, prius igitur nomine animæ latè accepto etiam rationalem animam complexus erat; post eum autem locum de illis quatuor vitę gradibus multa dicit, & semper ab alijs tribus distinguit intellectiuum, quem modo vocat διάνοιαν, modò διανοητικὸν, modò λογιστικὸν, modò δοξαστικὸν, modò νοῦν, modò νοητικὸν; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in tertio libro diligentissimę pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in secundo libro de vegetante, ac de sentiente, in tertio autem de intelligente, ac de mouente secundùm locum: quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in tertio libro, esse illam ipsam quartam animę partem, quam in secundo libro in ipsa animę partitione ijs omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipsemet Aristotel. in contextu quinto tertij libri, quando declarans quisnam sit ille intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται] iam enim in prima parte secundi libri quãtum vitæ grrdum vocauerat διανοητικὸν, & ita etiam in tertio libro sæpe eum vocat, dum de ipsius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modò dixit cogitatiuum, modo intellectiuum, rectius dixisset discursiuum, quia διανοεῖσθαι propriè est ratiocinari, & à noto ad ignotum discurrere.

Manife-

Manifestum igitur est Arist. in initio secundi libri de anima ita amplè acceptam animam definiuisse, ut animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animæ declaratione complexus sit; quare de priore propositione dubitandum non est. Sequitur altera propositio declaranda quæ fuit, Aristotelem docuisse eam esse omnis animæ naturam, ut omnis anima, nulla excepta, sit forma verè materiã informans, & dans esse animato corpori, & in specie collocans sub genere corpore naturali: hanc demonstrare multifariam possumus, quoniam omnia Arist. uerba ita clarè huic sententiæ attestantur, ut pertinacis admodum hominis sit eam inficiari. In primis uolens Arist. communem omnis animæ definitionem inuestigare præmittit in secundo contex. illius secundi libri diuisionem substantiæ in materiã, formam, & compositum, vt horum aliquod acciperet, sub quo tanquam sub genere animã collocaret: est igitur considerandum, quam materiam, & quam formam ibi Arist. sumat; certè non sumit aliam formam, quam informantem, neque aliam materiam, quam habentem potestatem ad esse, & hoc recipientem à forma; nam dicit materiam secundum se non esse hoc aliquid, sed esse ens potestate, & a forma fieri hoc aliquid: quum igitur hoc aliquid ibi significet esse specificum, & determinationem in specie, negari non potest materiam ibi sumi cum potestate ad esse, & id a forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quæ informet materiam, & tribuat esse specificum; apertè etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod significat dare esse, & in specie constituere; nam de forma, quæ solum assistat, hoc dici nullo modo potest; si nanque cælestem orbem consideremus, & ad intelligentiam illi assistentem referamus, certè non recipit esse ab illa, sed est hoc aliquid secundum se, & habet determinatam naturam, neque habet potestatem ad esse, sed ex se est aliquid actu sine ope intelligentię: sic nauis secundum se est actu hoc aliquid sine nauta: & homo quoque secundum Auerroem per cogitatiuam formatus iam est hoc aliquid, & habet actum specificum etiam sine anima rationali, iam enim est homo, & a cogitatiua in specie humana cõstitutus sub animali genere: quamobrem neq; orbi cœlesti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Arist. de materia dicit, proinde neque formę assistenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduersarij possunt hominem non esse hoc aliquid, sed habere potestatem ad esse, dũ consideratur prout respicit formã nobiliorem, a qua recipit quoddam esse eminentius: etenim has fabulas reijciunt uerba Arist. qui non dicit materiam non esse hoc aliquid respectu alicuius formę, sed dicit materiam secundùm seipsum non esse hoc aliquid; talem ergo materiam considerat, quæ secundùm se nullum habet esse specificum, & illud à sola forma recipit; proinde non aliam formam sumit, quam informantem, & in specie constituentem: neque etiam dici potest Arist. tribuere materię potentiam non ad esse, sed ad operari; etenim hoc aliquid non significat operans, sed habens statutum esse specificum; præterea inquit formam facere hoc aliquid, & esse actum, & quum duplex sit actus, dicit formam esse actum primum, non actum secundum, est autem actus secundus operatio; non igitur sumit formam vt tribuentem operationem, sed vt dantem esse, hoc enim significat actus primus; ideo neque materiam sumit cum potestate ad solam operationem, sed ad esse. Hoc idem ostendamus ex consideratione actus, quem ibi loco formę accipit Aristoteles; inquit enim formam esse actum, & statim diuidit actum in primum & secundum, & dicit formam non esse actum secundũ, sed actum primum: sciendum igitur est duo esse vocabula apud Gręcos, quę significant id, quod nos actum vocamus, vnum est ἐνέργεια, alterum verò ἐντελέχεια; quorũ ea est differentia, quod ἐντελέχειαν habet significationem respectiuam tantùm, significat enim perfectionem alterius, & pręterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma, & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: ἐνέργεια verò habet significationem absolutam sed strictorem, quia significat solam operationem, nam ἐνέργειν est operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente distinguitur, non potest vocari ἐνέργεια, sed sola operatio dicitur ἐνέργεια; ast vbi operatio idem est, quod substantia, ibi etiam ipsa substantia dicitur ἐνέργεια quatenus est idem, quod sua operatio; ob id substantię a materia abiunctę vocantur ἐνέργειαι, & Arist. in contex. decimonono tertij libri de anima de intellectu agente loquens dixit ipsum secundùm suam substãtiam esse ἐνέργειαν: non sic in rebus materialibus; nã operationem quidem ignis vocare possumus energian, vt eam vocat Aristot. in contex. 32. octaui Physicorum, sed ipsam formam ignis substantialem nunquam vocaremus energian, quia dictio hęc solam operationem significat, nec potest attribui formę, nisi quando forma est idem, quod sua operatio, cuiusmodi est omnis forma per essentiam abiuncta a materia; ob id nos quoque talem formam solemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè significat operationem, quę vocatur etiam intellectio. Non rectè autem substantię a materia abiunctę vocarentur entelexyę, quia sunt actus absolute, non sunt perfectiones alterius: Arist. tamen in contex. 49. duodecimi Metaphysicorum primam intelligentiã vocauit entelexian satis impropria loquutione, neque vllũ alium locum

Posterior propositio.

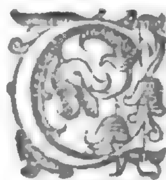
Entelecya

Energya.

locum inueniemus, in quo dictio hæc substantijs à materia abiunctis attribuatur; neque absque ratione ibi Aristot. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem uocat appellatione respectiua primum quod quid est, quia eam considerat vt modo quodam perfectionem vniuersi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine similiter respectiuo, certissimũ enim est huius vocis significationẽ esse respectiuam, & Aristot. ibi eam sumit vt ad propositum accommodatam. Hac dictione vtitur Aristot. in principio secundi libri de anima, dum diuidit actum in primum & secundum, & postea definiens animam dicit animam esse ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifestum ibi est actum sumi pro perfectione alterius, non pro actu absoluto, quum Aristot. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themistius rectè dixit ἐντελέχειαν ibi significare τελείωσιν, nam τελείωσις non significat nisi respectiuè, perfectionem & complementum alterius: quod etiam confirmatur testimonio Plotini, qui in initio secundi libri quartę Enneadis carpit Arist. quod dixerit animam esse ἐντελέχειαν ipse enim cognouit ἐντελέχειαν non significare nisi id, quod est perfectio alterius, & quod non habet aliud esse, quam hoc, ut sit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem esse etiam aliquod absolutum absque ulla relatione ad corpus: quòd si cognouisset nomen hoc significare posse actum absolutum, certè appellationem hanc Aristotelis non reprehendisset; cognouit ergo Plotinus sententiam Aristotelis fuisse, quod omnis anima sit forma corporis, quæ verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipsa diuisione actus in primum & secundum, nam formæ a materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque secundi actus; & illi, qui putant eiusmodi formam esse actum primum, decipiuntur: dicitur enim absolutè actus, sed non primus, neque secundus; quia operatio non distinguitur à substantia, actus autem primus dicitur respectu secundi, qui distinguatur a primo: propterea non dicitur actus primus nisi forma materialis, quæ a sua operatione distinguitur; & significat formam dantem esse, quia res materialis duas habet distinctas perfectiones: vna est proprium esse specificum, quod habet a forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam secũdæ perfectionis, quæ est operatio; vt actus primus ignis nihil aliud est, quam forma, per quam est ignis, hęc.n. est prima perfectio, quę rei essentiam significat; ascendere autem est secunda ignis perfectio, res enim non hẽt suam integram perfectionem dum est otiosa, sed quando edit suam naturalem operationem. Ex his igitur patet formam, quæ nõ informet materiam, sed solùm assistat alicui corpori, nõ posse dici illius actum, nec primum, nec secundum: nam intelligentia non est primus actus orbis, quum orbis iam ex seipso sit actu, & habeat esse specificum sine ope intelligentiæ; non potest etiam dici actus secundus, quia licèt orbi det actum secundum, ipsa tamen per se non est actus secundus: forma igitur assistẽs non potest dici perfectio alterius, nec prima, nec secunda, sed solùm absolutè dicitur actus, sicut antea dicebamus. Quum igitur Arist. animam vniuersè sumptam dicat esse actum primum corporis naturalis, non potest significare nisi formam informantem, tum quia dicit, ἐντελέχεια tum quia dicit, ἡ πρώτη tum quia dicit σώματος φυσικοῦ hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quisque iudiciosius vir ea, quæ diximus, considerans cognoscere facile potest. Eandem sententiam sumimus ex ijs, quæ in eodem secundo libro post traditam animę definitionem ab Aristo. dicuntur, nam in context. septimo inquit non esse quærendum an ex corpore, & anima unum fiat, sicuti non est quærendum quomodo fiat unum ex cera, & figura, quoniam ex potestate, & actu non fiunt duę res, sed vna; eadem enim, quæ prius erat potestate, postea est actu: ergo loquitur Arist. de forma informante, non de assistente, quia de hac id minimè verum est, aduenit enim enti perfecto, quod non habet potestatem ad actum, a quo recipiat esse; non fit autem unum ex duobus actibus, sed ex potestate & actu: exemplum ẽt Arist. est de forma verè informante, figura.n. statuę est forma informans ceram, & faciens esse statuam; quare uult Arist. animam esse in corpore ut figuram in naui, non ut nautam in naui. In context. 8. Aristot. ita clarè loquitur, vt nullum relinquat subterfugiendi locum: inquit enim se vniuersè dixisse quid sit anima, & statim sensum definitionis alijs verbis referens clariorem subiungit [est enim substantia, quę secundùm rationem, idest quod quid est talis corporis] quæ uerba formæ assistenti aptari non possunt, sed solam significant informantem, sumit.n. ibi οὐσίαν pro essentia, & dicit animam esse illam essentiam animati corporis, quæ per definitionem significatur; quod adhuc magis declarans dicit, idest quod quid est talis corporis: at forma assistens non sumitur in definitione illius, cui assistit, nec dicitur eius essentia, seu quod quid est, nam intelligentia non sumitur in definitione corporis cœlestis, nec est eius quidditas, ita neq; nauta nauis, neq; auriga currus, ut manifestum est: nam ẽt quando genera causarum enumerat, ut in secundo Metaphysicorũ, & in secundo Physico. & in 2. Posteriorum, non aliam formam in causis numerat, quam informãtem; quia semper eam uocat essentiã, & quod quid est, & hanc solã dicit esse rei na-

turam in eo secundo Physicorum libro, nam forma assistens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quòd in secundo libro non aliam formam vocat naturam, quam illam, de qua in primo libro loquutus erat tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem est forma dans esse materię, & terminus ad quem generationis: sic igitur declarat Aristo. quid in definitione animę intellexerit per actū primum, & asserit se intellexisse essentiam, quę secundùm rationem, & quod quid est corporis naturalis organici. Idem significat in eodem contextu dum comparat corpus animatum cum securi, & animam cum figura, & acumine securis: non enim dicit animam esse vt hominem vtentem securi, vel vt nautam vtentem naui, sed esse vt figuram, quę est quod quid est ipsius securis, & nauis. Similiter in contextu nono, & decimo dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habet facultas visiua respectu oculi, hęc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi ęquiuocè: quemadmodum igitur facultas visiua non est forma assistens oculo vt nauta naui, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Aristot. ab eius libri initio ad eum vsque locum, & nihil dicit, quod nō manifestissimè informationem significet; multi tamen sunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare ausi sint. Ex vndecimo etiam contex. possumus nostrę sententię confirmationem sumere, sed quia aduersarij eum locum pro se adduxerunt, ideo illum postea in argumentorum solutione considerabimus. Ex ijs quoque, quæ ab Arist. dicuntur in contextu vigesimoquarto & vigesimoquinto, hęc sententia manifestissimè comprobatur: nam ostendere ibi volens animam esse formam corporis, hoc fundamentum statuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex est, vnum vt materia, alterum vt forma, dicimur enim sani tum corpore vt materia, tum sanitate vt forma; primariò tamen quodlibet dicitur tale per formam, secundariò autem per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non posse nisi de forma informante, hæc enim est illud, quo primo res dicitur talis, & constituitur, vt ipsa quoque Aristot. exempla declarant: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Aristoteles syllogismum talem: anima est illud, quo primo dicimur viuentes, sentientes, moti, & intelligentes; ergo anima est vt forma, & ratio animati corporis, non vt subiectum & materia: medius terminus absque dubio significat informationem; id enim, quo viuens est viuens, & quo sentiens est sentiens, est forma dans esse; quare cōclusio Arist. non potest nisi de tali forma intelligi: quod etiam per se manifestum est; dicit enim animam esse formam, & rationem, idest essentiam, ac definitionē, quod quidem de forma assistente dici non potest, sicut antea notauimus in contex. octauo eiusdem libri: deinde verò in contextu 25. repetit substantiæ diuisionem, quam in secundo contextu fecerat, in materiam, formam, & compositum, & inquit animam esse substantiam vt formam, quare eandem formam significat, quam in secundo contextu scilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex contex. trigesimosexto, & trigesimoseptimo eiusdem libri, & est locus clarissimus: ibi nanque Arist. dicit animam esse causam viuentis corporis in triplici genere causæ, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec potest aliam formam significare, quam illam, quam in secundo Physicę auscultationis in causis numerauerat, hæc autem non est nisi forma dans esse; quod etiam in prædicto loco expresse asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, idest ut essentiam animatorum corporum, postea vero dicit, id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam vero esse causam ipsius esse omnibus uiuentibus, ideo esse ipsorum viuētium essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniā anima est actus eius, quod erat potestate: expressè igitur asserit animam esse formam dantem esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundum Arist. est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristot. complectitur nomine animæ etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundum Aristotelem esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur sub animali genere.

Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio. Cap. VIII.

Æterum quanuis hęc omnia ita clara sint, vt nullum subterfugiēdi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auer. ausi sunt varijs modis verba Arist. extorquere, ac subterfugere. Primum quidem multi ad hoc confugerūt, quod quartus ille gradus animę, quem Arist. in tota illa 2. lib. parte varijs illis, quę recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in 3. lib. Arist. agit, sed est præstantissima illa hominis propria imaginatiua, quę ab Auer. cogitatiua uocata est; & ad hoc asserendum inani argumento ducti sunt, quod Arist. in contex. 18. & 19. illius 2. lib. (ut in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum uocat cogitatiuum: ridiculum certè argumentum, propterea quod ubi Latinus Codex habet Prima euasio. Confutatio.

bet cogitatiuum, Græcus habet διανοητικὸν, quod significat discursiuum, & ita vocauit Arist. in context. trigesimo tertij libri animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videre est, & ibi quoque Latinus Codex habet [cogitatiuæ autem animæ] nemo tamen est, qui non fateatur verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristot. ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quę antea diximus, quisquis bene consideret, cognoscet negari nõ posse quartum illum vitæ gradum esse animã rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissimè ab Arist. consideratur: iam enim diximus Aristotelem in 1. lib. multa de intellectu secundùm antiquos, ac de eius excellentia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partẽ postea in secundo libro nomine animæ complexus est; quod etiam progressus Aristotelis; ac verba testantur, quum enim animã in quatuor illos gradus diuisisset, eos postea sumit sin gillatim, & ordinatim considerandos; dicant igitur vbinam consideretur ab Aristotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in postrema quidem secundi libri parte agit de phantasia, non tamen vt de hominis propria, sed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non est quartus ille animæ gradus, qui solius hominis proprius est, vt asseruit Arist. in contex. vigesimonono eiusdem libri; figmentum igitur est hęc humana cogitatiua, de qua Arist. nusquam aliquid dixisse comperitur: sed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicẽdum est eum esse quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte secundi libri cum alijs connumerauerat. Præterea in contextu. vigesimosecundo quartum gradum vocat opinatiuum; atqui in calce secundi libri separat manifestè opinionem ab imaginatione, & vult eam sub intellectu contineri: ergo non potest per opinatiuum significare imaginatiuam. In context. etiam vigesimosecundo quartum gradum vocat λογισμὸν, & διάνοιαν, & ab hoc postea distinguit imaginationem amplissimè acceptam, vt etiã fecit in context. vigesimonono, quare per quartum vitæ gradum non potest imaginatiuam significare: adde quòd solus intellectus vim ratiocinandi, ac discurrendi habet, vt Arist. apertè asserit in tertio libro, neque hoc est phantasiæ attribuendum: quum igitur in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικὸν, & λογισμὸν, quę omnia ratiocinium, & discursum significant, non potest per hęc phantasiam significare. Sed quid dicemus de illa dictione νοῦς, quam nos mentem seu intellectum dicimus, & nobilissimam habet significationem, & hoc nomine cœlestes quoque intelligentias, ac Deum ipsum appellare solemus? absonum enim est rationi phantasiam appellare intellectum, neque vnquam Aristot. ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de context. vigesimo tertij libri, ita vanũ est, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Arist. quum paulo ante duos intellectus distinxisset, vnum agentem, & alterum patientem; quęnam autem sit vera eius loci interpretatio, nõ est hic opportunum considerare: in context. etiam 155. secundi libri videtur Aristo. phantasiam vocare intellectum, sed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, nõ ex propria sententia; inquit enim, intelligere videri aliud esse imaginationem, aliud existimationem, vtitur enim verbo, videtur, quod significat rem dubiam, & apparentẽ, nec omnino veram; nam videntur vulgares homines existimare omnem internam animæ facultatem, præsertim absente obiecto operantem, esse intellectum; ideo Aristot. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoscentem absente obiecto, in phantasiam, quæ est reuera facultas animæ sensibilis, & existimationem, quę est verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed nunquam Arist. comperietur phantasiam absolutè intellectum vocasse: quare prima hæc aduersariorum euasio vanissima est; quum.n. Arist. in distinguendis quatuor gradibus vitæ quartum sæpe vocet νοῦς, non potest significare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroistę considerantes ad aliud figmentum confugerunt, ad distinctionem duplicis hominis, dicentes vnum esse hominem, qui est species animalis constituta per phantasiam humanam ab Auerr. uocatam cogitatiuam, quam dicũt significari per rationale, quãdo diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur.n. rationalis, quia est apta ad suscipiendam animã rationalem, & ad obediendum rationi: alterũ autem esse hominem diuinum, qui per intellectum constituitur, & constat ex homine illo, qui est species animalis, & intellectu superueniente tanquã diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt esse in genere substantię ut speciem animati corporis; sed alterum posteriorem esse eminentiorem, & supergredi totam substantiæ categoriam, utpote formatũ diuina potius forma, quam naturali, eamq; esse in homine ut lumen in perspicuo: ideo inquiunt diuinam hanc formam dici posse modo quodam informantem, & modo quodam non informantem; informat enim, quatenus dat esse illi homini eminẽtiori; nõ informat autem, quia non perficit materiã, quæ habeat potestatẽ ad esse, sed aduenit homini iã pfecto p imaginatiuam, sicuti nauta aduenit naui iã cõstitutę,

Aduersus cogitatiuã Auerrois.

Secũda euasio.

stitutæ, atque completæ; quare non constituit hominem vt speciem animalis, neque modo vllo ipsum collocat in aliqua noua specie, sed solùm diuiniorem reddit illum ipsum hominem, qui in categoria substãtiæ est species animalis: quam sententiam nituntur colligere ex Aristot. in decimo libro de moribus capite septimo, quem locum nos postea perpendemus; nunc enim satis est si à definitione animæ ab Arist. tradita non recedentes ostendamus huius commenti vanitatem; ex ijs enim, quæ in verbis Aristot. considerauimus, manifestum est hæc omnia idem significare, dare esse materiæ, informare, constituere in specie, facere hoc aliquid, & esse actum primum talis corporis; igitur si anima rationalis nõ constituit hominem in specie, non facit hoc aliquid, non dat esse, non est actus primus corporis naturalis organici, proinde sub definitione animæ non continetur; hoc tamen falsum est, & contrarium priori fundamento à nobis iacto, & comprobato; Arist. enim in secundo contextu secundi libri de anima substantiam diuidit in materiam, & formam, & compositum, & intelligit illam materiam, quæ secundùm se non est hoc aliquid, sed habet potestatem ad esse, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in specie collocat; quare sub tali forma tanquam sub genere animã sumit, & vult omnem animam esse formam dantem esse specificum: deinde in tertio contextu diuidit corpus naturale in habens uitam, & non habens vitam, ut colligat animam esse formã constituentem corpus illud naturale, quod habet uitam: asserit ergo animam sub genere corpore naturali speciem constituere: postea in contextu quarto probat animam non esse corpus, eo quod corpus non est in subiecto, anima verò est in subiecto: vult igitur omnem animam esse formam verè informantem, quia forma assistens esse in subiecto non dicitur; nã intelligentia assistens orbi non dicitur in eo esse vt in subiecto, & est res manifestissima: quoniam igitur postea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem distinguit ab actu secũdo, putat idem significari per actum primum corporis organici, quod prius in quarto contextu significauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in contextu 3. dixerat se intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & est verè in categoria substantiæ: ergo negari non potest Aristo. censuisse omnem animam esse formam verè dantem esse, & sub naturali corpore in specie collocantem; proinde figmentum illud est ab Arist. alienissimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroistę considerantes, & cognoscentes ita manifesta esse, vt negari nõ possint, ad hoc tandem confugerunt, ꝗ reuera omnia illa, quę ab Arist. dicuntur in principio 2. lib. de anima, etsi proferuntur de anima latè accepta, & oẽs animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animę pręter rationalẽ, ipsi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non est mirum si ea, quæ ab Arist. dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, respiciũt actum informantem, propterea quòd Arist. præcipuè considerauit alias animæ partes pręter rationalem: huius autem rationem esse dicunt, quia nomen animę est commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cęteris partibus, ob id Arist. respicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen stat quin consideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia qñ consideratur aliquod commune analogum, satis est si ea, quę de illo dicuntur, coueniant pręcipuo analogato, etiamsi cæteris non competant. Sed quam inane sit hoc subterfugium, quisque sanæ mentis intelligere potest. Primũ in eo peccant, quòd si anima est cõe analogũ, rationalis potius, quàm reliquæ, vocanda est pręcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tũ etiam ratione familiaritatis; quia anima nostra est, & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob causas nomine animæ dignior, quã reliquæ; hanc potissimè respexerunt antiqui Philosophi de anima differentes, vt Aristot. ait in contex. 7. primi libri de anima, & ut totum illum librum legentibus manifestum est: nulla igitur est ratio, cur reliquę partes animę dicantur præcipuum analogatum, & cur Arist. in declaranda animę essentia eas potius, quàm rationalem, respicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Arist. & sibi aduersantur, & est in eorum dictis repugnantia manifesta: nam si definitio animæ, & ea quæ postea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti nõ competunt, quomodo dicunt Arist. definire animã in communi ad omnes animę partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animę rationali, & dicere Aristotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, est implicare contradictionem: attamen patet Aristotelem apertè dicere definitionem animę competere omni animę, & hoc sępius repetere, & animam latè sumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifestum igitur est ipsum existimasse definitionem illam competere etiam animę rationali, ideò hę fabulę dimittantur.

Cõfutatio. *Cõfutatio.* *Tertia eua sio.*

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. IX.

Restat vt argumenta, quę pro Auer. adducta sunt, soluamus. Ad primum sumptum *Ad primũ.*

ptum ex cognitione uniuersalium dicimus hanc esse propriam intellectus operationem, & cum abstractione fieri, proinde in ipso quoque intellectu aliquam abstractionem postulari, non tamen secundum esse, sed secundum operationem; ea enim ratione est abstractus, quatenus in operãdo est abiunctus ab organo, & hoc satis est vt possit intelligere vniuersalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoscit vniuersalia, ergo est abiunctus à materia, si intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at si intelligant secundum esse, negamus consequentiam; quia ex abstractione vniuersalium nil aliud inferri potest, quam intellectum non esse organicum nam organum respicit operationem.

Ad secundum.

Ad secundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem esse unam, & eandem substantiam; quare, licèt intellectus agens sit forma abiuncta penitus a materia, quod & nos ex sententia Arist. asserimus, non ob id fit vt et intellectus patiens sit forma immaterialis: sed de intellectu agente quid sit, & quomodo ad nostram intellectionem conferat, postea fusius loquemur.

In lib de intellectu agente.

Ad tertiũ ex contex 92. primi libri de anima.

Ad tertium acceptum ex contex. 92. primi libri de anima facilis est responsio: dicens enim Arist. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud significat, quam non esse organicum, quod quidem nos concedimus; at si inde colligant, ergo non dat esse homini, neganda est consequentia, & Aristoteles si hoc significare voluisset, absurdè loquutus esset, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæstio esset quam corporis partem occupet informando; sed congrua est quæstio de parte, quã occupet in operando, quæ esset de organo quæstio; ideo inquit Aristotelem intellectum nullam corporis partem tanquam ipsius proprium organum occupare.

Ad quartum ex contex. 11. 2. lib. de ani.

Ad quartum acceptum ex contextu vndecimi secundi libri de anima, responsio sumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduersarij longissimè absunt: tres in eo contextu sunt partes, in prima inquit Aristotelem manifestum esse vel omnem animam, uel aliquas eius partes esse à corpore inseparabiles; & rationem affert, quia sunt actus partium corporis: in secunda dicit nihil prohibere quin aliquę partes sint separabiles, quia nullius corporis sunt actus; & cum ipsis aduersarijs affirmo Aristot. in prima parte respicere animam vegetantem, & animam sentientem, in secunda verò rationalem: in tertia demum inquit nondum esse manifestum an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis. Ad primæ igitur, ac secundæ partis veram intelligẽtiam sciendum est Arist. ibi uelle satisfacere vulgatæ illi, & optatę quæstioni, an anima sit à corpore separabilis; non quidem quòd eam plenè ibi soluere statuat, id enim fieri minimè poterat; sed solùm considerare quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifesta erant, dici possit: duo autem ibi erant manifesta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam esse actum corporis, hoc est formam dantem esse viuenti corpori; alterum verò quòd aliquę partes animæ sunt alligatæ proprijs corporeis organis, sine quibus nullam edere operationem possunt, aliquæ verò nulli organo sunt alligatæ; de omnibus enim uegetantis, ac sentientis animæ facultatibus nemo est qui ignoret eas per proprias quasdam corporis partes tanquam per instrumenta suas edere operationes, neque unquam Aristoteles hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit quodnam alicuius facultatis organum sit, aut quomodo aliqua per suum organum operetur, sed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per se manifesta omnibus est; rationalem autem animam nulli proprio organo in operãdo esse addictam manifestum est inquit enim Aristoteles in contextu nonagesimosecundo primi libri de anima ne fingere quidem facile esse quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifesta erant, sed secũdum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia uerò non habeat. Quod igitur ad animæ à corpore separationẽ attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifestè poterat; ex eo enim quòd anima est forma verè materiam informans, non licuit Aristoteli inferre omnem animam esse à corpore inseparabilem; non enim manifesta fuisset illatio, quia quicquid ipse hac de re senserit, id alij plures negassent; quemadmodum etiam secundùm rei veritatem negandum est omnem animam informantem esse à corpore inseparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifestè colligi poterat, Arist. id colligere voluit ex altera conditione, hoc est ex coniunctione cum organo: videamus igitur quid ex hac colligi possit, certè si bene rem consideremus, ex eo quod forma sit organica, necessariò infertur eam esse a corpore inseparabilem, sed ex eo quod non habeat organum, nihil necessariò colligi potest, hoc est neque separabilem, neque inseparabilem esse: prioris dicti ratio clara est, quia nihil esse potest in natura otiosum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addicta est, vt sine illo operari non possit, si a corpore penitus separaretur, non posset operari; facultas enim visiua sine oculo non videret, neque ambulatiua sine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus addictæ sunt in operando, sunt a corpore prorsus insepara-

Omnis forma organica à corpore inseparabilis est.

biles: alterius autem dicti ratio est, quia, licèt nullum extet organum, quod separationem prohibeat, aliquod tamen aliud esse potest, qđ prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id est à materia separabilis, quia licèt ab organo non impediatur quin separetur, impeditur tamen à propria sua natura, cui essentiale est ut sit forma talis materię, nec sine illa existere possit: clarum igitur est quid dicat Arist. tum in prima, tum in secunda parte illius contex. in prima enim dicit, esse de aliquibus saltem animę partibus manifestum eas esse à corpore inseparabiles, & affert rationem, quia illarum actus est ipsarum corporis partium, hoc est, quia actus, qui de illis prædicatur, est addictus certis partibus corporis, nempe tanquam instrumentis: nam quum dicat Arist. ipsas corporis partes, non potest eas considerare nisi vt instrumenta partium animæ in operando; qnare accipit quidē actum positum in definitione animæ, sed ut addictum statutæ corporis parti, qua vt instrumento vtatur; hæc igitur est manifestissima ratio, cur partes animæ, quæ organis sunt alligatæ, à corpore inseparabiles sint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Aristotele adductam in secundo libro de ortu animalium cap. 3. quem locum postea in argumētorum solutione considerabimus, & huic consonum esse ostendemus, ita ut ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In secunda vero parte eiusdem contextu considerans Arist. illas animæ partes, quę organo addictę non sunt, cuiusmodi est sola rationalis, non potest aliquid de his certi colligere, sed solum dicere eas ab organo non prohiberi ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt absolutè separabiles dici possint, quum alia conditio esse possit prohibens ne separentur: ideo quando rationem subiungens dicit [propterea quod nullius corporis sunt actus] non potest intelligere nisi ut organi, ut hæc verba præcedentibus e aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus; non asserit ergo ibi Arist. eas esse à corpore separabiles, sed solum dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristo. ibi de intellectus separabilitate non asseueranter, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ possunt: quia quando Arist. negat intellectum esse alicuius corporis actum, non negat vt informantem, sed solum vt organicum, idque asseueranter profert, separabilitatem vero sub dubio; adeo vt siue separabilem a corpore, siue inseparabilem esse animam rationalem Aristo. existimauit, pro neutra tamen parte colligi argumentum possit. Quod autem ex tertia quoque illius contextu parte argumentum aduersarij sumant, ridiculum est; quum enim Arist. dicat immanifestu esse an anima sit ita actus corporis; ut nauta nauis, non magis affirmare ipsi possunt animam esse vt nautam, quam nos negare; ideo mirandum certè est quomodo inde sumere audeant Arist. asseueranter dicere animam esse ut nautam, quum ipse apertè dicat hoc non esse manifestum: immo ostendo esse in Arist. secundum eorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animā esse actum corporis uel ut informantem, uel vt assistentem, ergo si pars aliqua animæ non sit actus informās, manifestum esse debet eam esse actum assistentem, itaque si secundùm eos præcedentibus verbis Arist. asseueranter dixerat animam rationalem non esse actum informantem, quomodo dicere postea potest nō esse manifestum an sit ita actus, vt nauta nauis? Dicere enim potius debuisset esse manifestum eam esse actum assistentem, qualis est nauta in naui; patet igitur eos in eius loci intelligentia longè abesse ab Arist. mēte. Nos igitur veram illius loci interpretationem afferamus, quę plurimorum errorem patefaciet, eaq; ita claram, vt si primus ego eam inuenissem, asserere auderem id solùm Aristot. voluisse, & alios omnes fuisse deceptos; eam tamē ego non inueni, sed apud Simplicium in eodem loco legi; eamque statim verissimā esse cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat esse naui, & ab illa abiunctus est; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Arist. comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat esse naui, in hoc tamē decipiuntur; quia in eo non consistit Arist. comparatio, neq; in eo anima est similis nautæ, sed in eo tātùm, quod regit corpus, sicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimen non est contrarium informationi, sed simul est cum informatione; quocirca ratione informationis anima est dissimilis nautæ, ratione autem regiminis est similis, & hoc tantùm Arist. respexit: hæc fuit Simplicij, & Platonicorū opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipsum regere, vt nauta nauim regit, ipsoq; vti vt instrumento, sicuti nauta vtitur naui: hoc igitur respiciens Arist. ibi significare vult se dixisse quidem animā esse actum corporis vt informātem, & dantē esse corpori viuenti, sed nihil dixisse de gubernatione, ideoque immanifestum esse an anima prẹterquam quòd est actus informans, sit etiā actus gubernans, sicuti nauta dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clarissimum est; quod Aristot. non de sola anima rationali hoc dicit, sed de anima vniuersè; dicit enim esse immanifestum an anima sit ita actus corporis,

Qua anima, & cur dicitur similis nautæ.

ris,

ris, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ sentienti, quæ est forma constituens animal, & est vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipso tanquam instrumento vtitur: hoc idem legimus apud Aristotelem in contextu 28. octaui Physicorum, vbi similiter animam comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de sola anima rationali, sed de omni animalium anima, vt ipsi quoque aduersarij non negarent, quia ibi est manifestissimum: inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur à seipso moueri. Siquis autem quærat vbinam postea Aristoteles declaret an anima sit actus vt nauta in naui, certum est id nullibi ab Aristotele expressè declarari, colligi tamen facile potest ex illis, quę de singulis animæ partibus postea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, ut asserit ipse Aristoteles in contextu quarto, tertij libri de anima, omnis igitur anima cognoscens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquam nauta: ideo similis est nautæ tum anima sentiens, tum anima rationalis, quia utraque cognoscitiua est; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur similis nautæ, neque imperans corpori: Aristoteles igitur nullibi docet expressè animam esse vt nautam, quia ex eo quòd & anima sentiens, & anima intelligens sunt cognoscentes, colligere quisque potest vtranque ipsarum instar nautæ regere corpus. Hinc etiam sumitur ratio cur Aristoteles ibi dicat esse immanifestum an anima sit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non posuerit; ratio enim est, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoscit: ob id quum in eo contex. 11. absolutè de omni anima quęrat absq; vlla distinctione, an sit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit esse immanifestum, quia nō omnibus animæ partibus competit; vel satis est si dicamus Aristotelem per immanifestum nil aliud significare voluisse, quàm non expressum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum argumentum, quod ex contex. 21. eiusdem secundi libri sumebatur, responsio colligitur ex ipsis Aristotelis verbis in eodem loco: duo nanque ibi sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet; unum est [de intellectu autem, & speculatrice facultate nihil adhuc manifestum est] alterum verò est, quod statim sequitur [sed videtur aliud genus animę esse, & hoc solum posse separari, tanquam perpetuum a corruptibili] patet autem & præcedentia, & sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: ideo si vtraque ab Aristotele asseueranter vt vera proferantur, est in ijs verbis manifesta, & insolubilis contradictio; nam si de intellectu speculatiuo, hoc est de eius separatione nil adhuc manifestum esse asserit, quomodo potest sequentibus statim verbis asseueranter dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit; nondum enim de ipso actū erat, sed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendā igitur in dictis Aristotelis repugnantiam fateri cogimur non utrunque dictum asseueranter, & ex animi sententia proferri ab Aristotele, sed unum asseueranter, & secundùm mentem propriam, alterum verò dubiū, & iuxta aliorum, vulgarium præsertim opinionem, ita ut omnium verborum sensus clarissimus hic sit, de intellectu autem speculatiuo, nempe de eius separatione à corpore, si secundùm rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est; at si sequamur id, quod alijs apparet, multis videtur ipsum esse aliud animæ genus; vtitur enim ibi Aristot. verbo [videtur] quod significat rem dubiam, & apparentiam potius, quàm propriam ipsius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum Aristotelem eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tanquàm immanifestum, & obscurum, nam statim in contex. seq. 22. inquit manifestum esse de opinatiuo, neq; aliud per hoc significat, quàm eū ipsum quartum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione partium animæ secundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non est hic opportunum considerare: in contex. igitur. 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quartum gradum ut exercentem pręstantissimam suam operationem, quę est speculari essentias rerum, & vniuersalia; quum. n. hoc facere non possit, nisi ope intellectus agētis, qui est forma uerè abiuncta à materia, adeout ex vtroque intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideo non absq; ratione fit ut hic videatur esse aliud animæ genus, & forma abiuncta a materia, euenit enim hoc propter interuentū agentis; & Auer. quoque dicit intellectum speculatiuum cōstare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Arist. & in illo contex. 21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuum, tanquam illum, de quo nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis nō continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorū operationum Aristoteles nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne sub animę definitione contineatur,

Ad 5 ex cō tex. 21. 2. lib. de ani.

sed pro comperto habet eum esse formam viuentis corporis, & sub animæ definitione non minus, quàm alias animæ partes, contineri; nam in contextu 22. inquit nullum dubium esse de opinatiuo,& in eo ipso trigesimo secundo uocat quartum gradum λογιστικὸν, & διανοητικὸν, neque vllum dubium de illo esse dicit; sed statim subiungit, de intellectu speculatiuo aliam esse rationem.& esse posterius considerandum: de intellectu igitur speculatiuo, tota dubij ratio prouenit ab intellectu agente, qui est aliud animæ genus,neque est actus corporis,vt Aristo. postea in tertio libro declarat.

Ad 6 ex cōtex 4 & 6. tertij libri de anima.

Ad sextum argumentum sumptum ex contextu quarto, & sexto tertij libri de anima, dicimus intellectum dici posse commistum corpori,uel immistum duobus modis;uno modo secundùm esse, altero modo secundùm operationem: & hoc adhuc duobus modis, vel enim ratione obiecti recipiendi; uel ratione corporis, quo utatur ad recipiendum; adeo ut tribus modis dici possit intellectus commistus, uel immistus: sed primus modus non fuit ab Aristotele consideratus in tertio libro de anima; quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantùm, nam secundùm suum esse iam dixerat in principio secundi libri omnem animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est formam informantem: quare necesse est intellectum hac ratione esse cum corpore commistum. non quidem uera mistione, quæ non est nisi corporis cum corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod cōstituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia;sic igitur intellectus secundùm suum esse non est immistus, sed potius commistus cum corpore,prout nomine commistionis nil aliud denotamus, quam veram materiæ informationē, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum recipiendorum intellectus est immistus, quia in sua natura non habet aliquod est obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, ut inquit Aristoteles in illo contextu quarto, tertij libri; quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet,nullam posset aliam recipere: de hac tantùm immistione loquitur Aristoteles in eo contextu quarto tertij libri, ut manifestissimum est, neque ex illa potest inferri immistio cum corpore secūdùm esse, quoniam etiam cuilibet sensui competit talis immistio respectu sui obiecti; organum enim uisus recepturum colores debuit esse sine colore,& organum auditus debuit esse sine sono,& sic de alijs;attamen certum est sensum esse formam materialem, & verè informantem materiam; quare ex eo quarto contextu nullum potest argumentum pro Auerroe sumi ad probandum intellectum non esse formam informantem. In sexto autem contextu loquitur Aristoteles de altera immistione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commistioni, ex qua inferretur intellectū esse organicum: quum enim Aristoteles prius docuisset intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendo non esse commistum cum corpore; hoc est non uti ministerio corporis in recipiē dis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc argumento utitur, quia si in recipiendo esset cum corpore commistus,iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quòd si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularet certam aliquā corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde statutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod esset ipsum esse organicū; nullum enim aliud est officium organi sensus, quàm recipere species; quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo utatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando non esse cum corpore commistum, sed ipsummet recipere species; unde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima uerò intellectiua non utitur organo corporeo in recipiēdis speciebus, sed ipsa recipit, ideo rectè uocatur locus specierum. Quum igitur talem immistionem tribuat ibi Aristoteles intellectui,quæ solùm respicit operationem, nullum inde sumere argumentum Auerroistæ possunt: nam si hinc colligere uelint immistionem cum corpore etiā secundùm esse, negamus consequentiam,quia licèt intellectus in recipiēdis speciebus nō utatur aliquo proprio corporeo instrumento,per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animali genere; nam ex eo quòd aliqua forma non habeat organum proprium, non licèt inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam a materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti uanitatem ostendendā pertinentia dicta a nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex capite septimo, decimi libri Ethicorum, dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia,inter terrena,& diuina:pluribus.n.facultatib. prēditus est;quarum aliē faciunt eum simi-

Immistio intell. Bus triplex considerari potest.

Ad 7 ex 10. Ethic. cap 7.

lem

lem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus aliæ verò reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quę duo extrema datur medius quidam status, secundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundùm intellectum practicum; ideo dici solet hominem, si viuat secundùm sensus, viuere vt bestiam; si verò secundùm intellectum speculatiuum, viuere vt Deum; si verò secundùm intellectum actiuum, viuere vt hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundùm quam homo neutri extremorum similis esse dicitur; sic enim per comparationem vocatúr status ille suprahumanus, absolutè tamen non est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid enim est in homine, humanum est, & eo humanius, quo magis proprium hominis est; quo circa contemplatiua hominis vita est maximè humana, idque asserit ipse Arist. clarè in calce eiusdem capitis dum ait [quod naturæ vniuscuiusq; est accommodatum, id præstantissimum, ac iucūdissimum vnicuique est; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, siquidem maximè id est homo] vult igitur absolutè loquendo intellectum esse humanæ neturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè esse hominem: du enim absolutè quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maximè constituitur, & ab alijs distinguitur; cōstituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfectio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius est, dū absolutè hominem consideramus: dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur esse supra hominem, non quidem absolutè supra hominem, sed supra hominem ita consideratum; quia homo est quidem naturæ medię, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solùm per eorum similitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal pręstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem verò, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, & memento homo quòd cinis es, & alia eiusmodi. Quando igitur Arist. dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed diuinam, non absolutè negat esse humanā, sed solùm prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse propriè diuinam, quum propriè sit humana, sed per quandam superiorum similitudinem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generis mens, & intellectio in homine, & in superioribus, habent tamē quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur diuinus, absolutè tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod sumitur ex decimo capite quarti libri de partibus animaliū, dicimus debilem esse rationem, quę sumitur à sola appellatione diuini, nam in contex. 81. primi libri physicæ auscultationis Aristoteles omnem formam naturalem vocat diuinam, & optimam; & in secundo libro de ortu animalium capite tertio dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter illa, quæ elementa appellātur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animū esse a materia abiunctam, quòd igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti est ad ostendendum eam non esse formā informantem, sed abiunctam a materia. Ratio autem, cur Aristoteles omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, est illa, quæ ex eius verbis sumitur in contex. 100. primi libri de cęlo; ibi enim dicit rebus omnibus a Deo communicari esse, & viuere, his quidem clarius, illis verò obscurius; quęlibet.n. res illud quod est, est per participationem perfectionis diuinæ; sed ea participatio est inæqualis, quoniam alię res magis, aliæ minus ad diuinā perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina, quatenus est imago alicuius gradus perfectionis diuinæ; ideo nō malè a Platone dictum est, omnia ex duobus principijs constare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens verò primam materiam, quasi ex materia & forma constare sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristoteles aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in primo physicorum loco prædicto formam vocat diuinam etiam respectu materiæ a qua appetitur; & in tertio capite secūdi libri de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat respectu elementorum, & rerum anima expertium: maximè igitur homini hæc appellatio conuenit, qui omnium sublunarium corporum præstantissimus est, & proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, si Aristoteles dixit substantiam hominis esse diuinam, & officium diuini esse sapere, & intelligere? appellatio enim diuini apud Arist. non denotat abiūctionem a materia. Ad nonum ex contex. 51. duodecimi metaphysicorum

Vita contemplatiua maximè humana.

Quò homo sit medius inter diuina, & terrena.

Ad 8 ex 4 de part. ani c. 10.

Cur forma ab Arist. vocetur diuina.

Plato dixit omnia ex ente, & nō ente constare.

secus aduenian̄t,nec ne;nomen autem facultatis apud Arist. semper sumitur pro anima ipsa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente,hic enim nõ est pars animę nostræ, vt alio in loco demonstrabimus,proinde facultas animæ appellari non potest. Præterea si dictum illud Aristot. sic intelligatur, falsum est, quia non solius intellectus operatio rationem mouentis extrinsecus accedit,sed etiam operatio sensus, nam etiam uisio fit per actionẽ obiecti externi in oculũ,& pręterea ad eam necessarium est lumen externum, quod proportione respondet intellectui agenti secundùm Aristo. quare non minus visio extrinsecus aduenit, quam intellectio. Ideo alij hac responsione relicta confugerunt ad intellectum speculatiuum, & de hoc dixerunt esse intelligenda verba Arist. qui eundem exceperat in contex. 21. & 32. secundi libri de anima, & distinxerat a quarto gradu vitę;hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, sicut antea diximus. Sed hi mihi uidentur in easdem difficultates incidere, in quas Portius incidit: nam dicere intellectum speculatiuum, nil aliud est, quàm dicere præstantissimam intellectus operationem;tũc enim dicitur speculatiuus,quando essentias rerum actu speculatur: quoniam igitur dicentes hunc extrinsecus accedere respicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente,responsio hæc in idem cadit cum responsione Portij,nec conuenit cum verbis Arist. qui eo in loco de solis facultatibus animę loquitur;quare nomine mentis nil aliud intelligere potest, quam mentem humanam, quæ vocari solet intellectus potestate,de quo in præsentia disputamus:idq; confirmatur ex sequentibus Arist. verbis, quibus rationem afferens dicit [nihil enim cum eius actione cõmunicat actio corporalis] sic enim distinguit intellectum a sua operatione, & cur extrinsecus accedat hanc rationem adducit, quoniam in sua operatione corporeo instrumento non vtitur; hæc autem ratio probat de ipsa substantia intellectus possibilis, hunc igitur Arist. respicit,quare neutra horum solutio recta est, & difficultas integra manet quomodo Aristo. dicat solam inter animæ partes humanam mentem extrinsecus aduenire. Petrus Pomponatius meo quidẽ iudicio proximè omnium ad Arist. mentem,& ad veram argumenti solutionem accessit eam tamen non perfectè assequutus est, quia ipsam quidem veritatem iuxta Arist. mentem optime declarauit,sed ad illa Aristot. verba, in quibus aduersarij maximam vim faciunt;nihil respondit: nam in primo libro suæ Apologiæ capite septimo locum illum declarans inquit Aristo. asserere non ipsam mentis substantiam extrinsecus accedere, sed solum principium effectiuum, quod externum est;hoc enim ibi paulo post ab Aristotele apertè dicitur. Attamen quoniam Aristot. eo in loco non solum intellectum, sed quamlibet etiam aliam animæ partem dicit habere principium actiuum cœleste,ac diuinum, quod nobilitate excellit naturas elementorum, difficultas manet,quam Pomponatius non soluit,quo modo prius dicat solam mentem hac ratione extrinsecus aduenire. Vt igitur nos veram huius argumenti solutionem, quam nemo vidit, afferamus, declaranda sunt verba, & cõsilium Arist. eo in loco;his enim intellectis, non modo difficultas omnis tolletur, sed etiã validum pro nobis argumentum inde sumetur, & eo validius, quo ab interpretatione ipsiusmet Auerrois in eo ipso loco nõ recedemus;adeout mirandum profectò sit quomodo Auerroistæ loco illo tanquam Achille pro Auerroe aduersus sententiam nostram vtantur;illius tamen interpretationẽ, quam ibi affert Auerroes non animaduertant. Quum in primo eius libri capite Arist. docuisset semen maris proiectum in fœminam non esse materiam animalis, neque fieri partem vllam ipsius,sed solùm agentis officio fungi, sanguinem autem menstruum fœminæ esse totam materiam animalis generandi,& postea in secundo capite de ipsius seminis natura loquutus esset, mox in initio tertij, quod nobis considerandum proponitur, tres quæstiones soluendas in mediũ affert,sed proposita prima statim subiungit soluendas prius esse alias duas sequentes,etenim earum solutio ad primam soluendam conferebat:prima quęstio est, quum semen maris non sit pars aliqua ipsius conceptus,neque habeat locum materię, in quodnã eius corpulentia conuertatur quum certum sit ipsum non posset transire in nihil: secunda est,an sanguis menstruus fœminę, qui est materia conceptus, accipiat aliquid a semine maris: tertia demum est, an in semine, & in cõceptu insit anima,qua animal est animal. Hanc tertiam quæstionem statim primo loco soluit quia cognouit eius solutionem ad secundæ solutionem conferre,& solutio in hoc consistit, quod omnes animæ partes in conceptu nondum separato ab vtero, insunt prius potestate, quam actu, quia in materia apta ad formam recipiendam necesse est vt forma prius insit potestate,quam actu;sciendum autem est hoc posse intelligi tum de primo,tum de secundo actu;nam embryum antequam accipiat animam, habet potestatem respectu actus primi, ea verò recepta habet potestatẽ respectu actus secundi, quoniam anima illa nondum vtitur instrumentis proprijs,quia his non incipit vti, nisi post separationem cõceptus ab vtero;quare antequam separetur, uiuit illud animal instar membri illius fœminæ: non enim nutritur sumẽs ore proprio cibum,nec proprio uentriculo concoquit,sed per umbilicum recipit à matre

Aliorũ responsio. *Pomponatij responsio.* *Põponatij defectus.* *Vera responsio.* *Quo in conceptu insit anima potestate.*

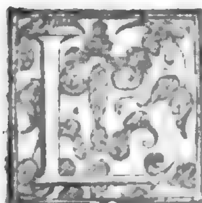
matre sanguitem, sicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecillia sint, ita vt conceptus dum est in utero, dicatur habere animam potestate solùm, non actu, idest non actu completo. Hæc igitur ad tertiæ quæstionis solutionem ab Aristotele ibi dicuntur, & alia etiam multa, quæ non refero, quia ad nos in præsentia non attinent. Postea verò quando dicit [sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint necesse est] multi putant nouam aliam quęstionem discutiendam proponi relictis alijs duabus, sed hi consiliũ Arist. non penetrant, quum enim non multo post, quando dicit [corpus autem geniturę, in quo semen animalis principij contentum vnà prouenit] soluat primam quęstionem de semine in quodnam eius corpulentia conuertatur, necesse est vt prius secundam soluerit; vult igitur alijs prędictis verbis eã soluere, sed id facit proponens aliam nouam quęstionem; quod quidem alios decepit, vt crediderint non secundam quæstionem ibi solui, sed aliam nouam, quę ibi proponitur: nos autem dicimus proponi quidem quęstionem nouam, & solui, sed eam esse secundariam, & ab Aristotele eo consilio proponi, vt ex eius solutione secundæ præcipuæ quæstionis solutionem colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo secunda illa quęstio soluatur, quæ fuit an sanguis menstruus fœminæ accipiat aliquid à semine maris, an nihil, hanc igitur vt soluat Aristoteles, aliam nouam quęstionem proponit, eaque est, quum in conceptu nondum separato anima pro actu primo accepta insit prius potestate, quam actu, vndenam adueniat actu; & statim tria membra discutienda proponit, vt declaretur quodnã illorum afferendum sit: necesse enim est vel omnes illas animę facultates pręfuisse, & postea illi materiæ aduenisse, quod esset eas omnes extrinsecus accedere: vel omnes in illa materia innasci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinsecus aduenire; vel tandem aliquas innasci, quum prius non fuerint, aliquas verò induci, quum prius fuerint: non est autem ignorandus verus sensus quæstionis huius, in quo manifestum est plurimos fuisse deceptos; cognoscere enim oportet quid ibi significet extrinsecus accedere: certum est quæstionem illam non proponi de anima secundùm speciẽ, quia nulli dubium est eandem secundùm speciem præfuisse, sed proponi de eadem numero anima, an præextiterit, & extrinsecus materię inducta sit, ita vt prius extra materiam generationis fuerit, & illi postea inducta sit; certè in hoc sensu accipit ibi Aristoteles extrinsecus accedere, quo fit vt tum secundùm sententiam Aristotelis, tum absolutè secundùm rei veritatem nulla prorsus anima hoc modo extrinsecus accedat, sed omnes nulla excepta in ipsa generationis materia innascantur, cum hoc tamen discrimine; quòd cæteræ præter rationalem ita in illa materia innascuntur, vt de illius potestate educantur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc est produci; anima verò rationalis ita in materia innascitur, ut ab agente naturali non attingatur, neq; de materiæ potestate educatur, sed à Deo creetur; non enim ita creari animam humanam dicendum est, ut prius extra corpus à Deo producatur, deinde creata inducatur in corpus, sed ut in ipsomet humano corpore à Deo immediatè creetur, & eodem momento creata, & infusa dicatur; agentis uerò naturalis opera in eo tantùm consistere intelligatur, ut materiam disponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico secundùm rei ueritatem, nam quid hac de re Aristoteles senserit, & an talem creationem cognouerit, dubium est, idque discutere ad propositam nobis considerationem non attinet; hæc autem dicere uolui, ut omnes intelligerẽt nullam animæ partem, ne ipsam quidẽ rationalem extrinsecus accedere, prout ibi ab Aristotele sumitur extrinsecus accedere, nempe ut ita prędextiterit, ut potuerit ante ingressum corporis operari. Hac igitur quæstione, & ijs tribus membris propositis antequã Arist. ex animi sententia eam soluat, disputationem, ut plerunque facere solet, præmittit: nã etiam in primo cap. 1. lib. de partibus animaliũ quum quæstionem proposuisset an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eã solueret, uoluit dubitando argumentari; hoc idẽ igitur etiam in eo loco facit, quod quum alij non uiderint, omnes decepti sunt putantes Aristotelem statim soluere difficultatem propositam, & ex animi sententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat, nisi ubi in latino codice ita legitur [sed enim omnis animæ facultas] adeo ut omnia pręcedentia uerba disputatiua sint, & nihil in ijs ab Aristo. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumentandi gratia dicantur; argumentatio autẽ talis est: quum Arist. tria, ut prædiximus, membra proposuisset, uoluit unum ex eis tantummodò impugnare disputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc.n. falsum esse ostẽdit; & quia uniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationẽ contradictorię, quę est negatiua particularis, scilicet aliquas animæ partes, extrinsecus aduenire non posse; ideo hanc probat Aristoteles, & argumentum sumit ab illis, quæ organicæ sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæ extrinsecus accedunt, uel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; nõ sine corpore, quia, quum sint organicæ, operari sine corpore non possunt,

proinde

proinde neque sine corpore esse, quia sic essent ociosæ, & sine operatione, quod dicendum nō est; eas igitur extra corpus sine ullo corpore præfuisse impossibile est, quum sine corporeo organo non operentur: sed neque cum corpore extrinsecus aduenire possunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur sanguini menstruo, nisi semen maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo: assumptum patet per fundamentum modò iactum: tales enim animæ partes esse non possunt sine corpore habente organa quædam statuta, quę ad singulas requirūtur, vt facultas ambulatiua non potest esse sine pedibus, nec visiua sine oculis; at semen non huiusmodi corpus est his instrumentis præditum, sed est similare quoddam, immò est excrementum vltimi alimenti ex cibis geniti; igitur hę facultates neque sine corpore, neq; cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hęc est Aristotelis argumentatio, in qua notare manifestè possumus Aristotelem sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est pręfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Aristotelem ex eo quòd extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] quę absque dubio in disputatione comprehenduntur, & nihil certi statuunt; sententia nanque Aristotelis hæc est, omnes animæ partes extrinsecus accedere impossibile est, nam multæ sunt organicæ, ideoque extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinquitur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur, propterea quòd in sua operatione nullo corporeo instrumento vtitur; quasi dicat Aristot. quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea non probatur de intellectu quòd extrinsecus accedere non possit, etenim non habet organum, ex quo argumentari, vt de alijs, possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quòd extrinsecus aduenire non possint; hoc enim sufficit ad impugnandam illam vniuersalem, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire: igitur manifestum est id. quod antea diximus, maximam esse huius loci consonātiam cum contex. vndecimo secundi libri de anima, vbi de separabilitate sermo erat; ex illis .n. animæ partibus, quę proprijs instrumentis vtuntur, Arist. vtroque in loco argumentum sumpsit; ex illis verò, quæ non sunt organicæ, vtrobique dixit nullum posse argumentum sumi ad probandum quòd separari non possint, & quod nequeant extrinsecus aduenire; nam ex organis quidem probatur aliquas animæ partes accedere extrinsecus non posse, at ex organi defectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solùm eas à nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint; per hoc tamen non stat quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum in eo quoque undecimo contex. considerauimus. Hæc est absque dubio sententia Aristotelis eo in loco, eaque in græcis verbis multo manifestior est, nam errorē in latinis notaui non parui momenti; quum enim grecè legatur [λείπεται δὲ] Theodorus Gaza vertit [restat igitur] quum vertere debuerit [restat autem] quare verum non est id, quod alij pro comperto sumunt, Aristotelem ibi ex dictis conclusionem colligere, qua propriam sententiam proferat; sed vtitur dictione aduersatiua, quæ nil aliud significat, quam id, quod modò diximus, non posse ex intellectu idem argumentum sumi, quod ex alijs animæ partibus sumptum erat, propterea quòd ipse non est organicus; adeout dubium de ipso maneat, an extrinsecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in sua paraphrasi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipse hęc ponit [de intellectu tamen dubium est; quum eius operatio non videatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Aristotele sub dubio esse prolata, & rectè vsus est dictione aduersatiua [tamē] ideo & admiratione, & risu dignum est, quod Auerroistæ, dum Auerrois sententiam tueri volūt, ita illis Aristotelis verbis innitantur, & ita inflati incedant vt putent se demonstrasse, neque animaduertant ipsiusmet Auerrois interpretationem huic eorum sententiæ refragari; patet igitur nullum prorsus argumentum inde sumi posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationem respiciat, quum huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quod autem prædicta verba non sint ab Aristotele ex animi sententia prolata, sed sub dubio, & in parte disputatiua contineantur; non id solum, quod antea diximus, declarat, nēpe quòd falsum esset Aristotelis dictum, quia non potest mens extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur extrinsecus accedere; verùm etiam illa, quę statim sequuntur, apertissimè demonstrant: nam quæstionis solutio, ac propriæ sententiæ determinatio in ijs sequētibus verbis incipit [sed enim omnis animæ facultas] sed in eorum quoque conuersione errauit Theodorus Gaza, quum enim græca verba sint [πάσης μὲν οὖν ψυχῆς δύναμις] non bene dictio illa [sed enim] refert vim illarum dictionum [μὲν οὖν] sed ita absque dubio vertendum fuit [omnis igitur animę facultas] certum autem est, potestque apud Aristotelē frequentissimè obseruari, dictionē, οὖν,

tunc

Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. Cap. X.

Licet per ea, quę hactenus dicta sunt, aliud quoq; Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentē humanam vnam tātùm numero esse in tota humana specie: quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominum sit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores sequuti sunt, animam rationalem humanā, quę ab Auerroe vocatur intellectus possibilis, non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed unam tantùm numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquàm proprius, & illi ęquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, sed in reliquis hominibus eadem numero maneat, vt apud eum legere possumus in commentario quinto tertij libri de anima. & apud Themistium in context. vigesimo eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri vero omnes Aristotelis interpretes græci, & latini putarunt eam esse multiplicatam, ut non modo secundum Aristotelem, sed etiam secundùm veritatem asserendum est. Videtur quidem Simplicius in secundo contex. illius tertij libri dicere animam rationalem secundùm se unam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc alijs pluribus Simplicij figmentis annumerandum est; multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent, ueluti animam rationalem totā esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamque vnam numero esse secudùm se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quę neque esse, neque cogitatione comprehendi a nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quod anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non, ut Auerroes, ac Themistius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij, & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & omnia illa argumenta soluere nitemur. Primùm quidem hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themistius illud adducat ad ostendēdam vnitatē intellectus agētis, idem tamen aptari potest ad patientis quoque vnitatē demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quam in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristotele in contex. 49. duodecimi metaphysicorum, vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie a materia prouenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale est potestate intellectum, vt ait Arist. in contex. 16. tertij libri de anima, omne autem potestate intellectum est obiectū motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibiipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectū intellectus; quum igitur hæc sint absurda, id quoque, ex quo deducuntur, absurdum est; quare intellectus non est forma materialis proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: si intellectus patibilis multiplicatus est, ergo etiam intellectiones sunt multiplicatæ, hoc est, intellectio eiusdem rei mea, & tua sunt penitus distinctæ numero; hoc autem dato sequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & sic in infinitu: consequens est absurdum, consequentia verò ita probatur: singularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile; singulares igitur intellectiones habebunt suum vniuersale tanquàm actu intellectum, quum ipsæ sint potestate tantùm intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur ut uniuersale de singularib. hanc igitur intellectus intelliget ut rē uniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectionis est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectionis uniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud uniuersale eas comprehendēs, & sic in infinitum: dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo unam; plures enim sunt ratione diuersorum phantasmatum, una autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertiò Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur; si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis intellectu non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero sciētiam in alio generare eomodo, quo calor ignis producit

Simplicius — *Primum argum. Auerr. & Themistij.* — *Secundum argum.* — *Tertium argum.*

si vnus numero esset oculus omnium hominũ necesse esset ut eo patiente à quolibet colore, omnes simul homines illum colorem viderẽt.

Aliquorũ solutio. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentũ parui momenti esse putant, & dicunt solui duob. modis posse: Primò quidem negando species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nullam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad promendam intellectionem, per eius.n. præsentiã intellectus fit illamet res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impressione speciei argumentum inane redditur. Secundò, concessa ẽt specie impressa, dicunt argumentum solui dicendo, imprimi quidem in intellectu speciem, non tñ eandem numero in intellectu omniũ, sed eandem specie, numero aũt differentẽ, proinde neq; eandem numero in oibus fieri intellectionem. Ego tñ puto infirmam esse vtranq; solutionem & argumentum Thomæ firmissimum, atq; insolubile esse.

Solutionis impugnatio. Quod.n. ad priorem solutionem attinet, nos quidem postea ostensuri sumus non posse absque speciei impressione intellectionem fieri: sed mittamus hoc, siue imprimatur species, siue non imprimatur, argumentum efficacissimum est: quia si intellectus ex præsentia phantasmatis fit res illa, cuius est phantasma, & ita eam intelligit, idẽ autem numero est omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momẽto est factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectionem, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoque solutio inanis est: nos enim in præsentia non cõsideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quę diuersas numero species, aut intellectiones in intellectu producant; sed vnum & idem phantasma, quod moueat in intellectum, & dicimus vnam numero speciẽ imprimi ab vno phãtasmate in intellectu vno secundùm numerum, proinde ex necessitate eandem numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnius phantasmatis actione non eandem numero speciem, & intellectionem produci in intellectu omniũ hominum, sed eãdem specie, numero aũt plures pp eorum hominũ diuersitatem; quid hoc ad nos? satis.n. nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tpe oẽs homines eandem rẽ intelligant, etiamsi diuersæ numero species atq; intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomę efficacissimum est, & de eius efficacitate plura legi possunt apud Gregorium Ariminensem in 2. lib. sententiarũ dist. 16. & 17. q. 2.

3. Argum. Alio quoque argumento hoc idem confirmare possumus: si unus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodem simul inessent opiniones contrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile; hic.n. homo putat mũdum esse ęternum, alius verò non esse ęternum hic aiam mortalem esse opinatur, ille verò immortalẽ; & sic de pluribus alijs rebus.

Achillini responsio. Sed Achillinus hanc quoq; rõnem solui putauit dicẽdo, nõ posse quidem in eodem subiecto recipi duo contraria secundùm esse reale, at secundùm esse cognitum, ac spiritale recipi duo contrariã absq; vlla absurditate posse: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadẽ est scientia; idem.n. homo, qui cognoscit calidum, cognoscit ẽt frigidum, & qui cognoscit album, cognoscit ẽt nigrum.

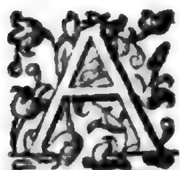
Responsionis impugnatio. Sed in hoc quoque deceptus est Achillinus, & hęc solutio vim argumẽti non tollit; quia aliud est cognitio contrariorũ, aliud est cognitio contraria: cõtrariorum.n. cognitio in eodem intellectu contrarietatẽ in se non habet, & in hoc sensu verum est illud Achillini dictum, contraria secundùm esse spiritale possunt esse in eodem, quia sunt quidem repræsentatiua rerũ contrariarum, sed ipsa secundùm se nõ sunt contraria; at contrarię opiniones habent inter se veram contrarietatem; *Aliud est cognitio cõtrariorum aliud est cognitio contraria.* quia non eatenus hñt cõtrarietatem, quatenus sint repręsentatiuæ rerum contrariarũ, quum potius de eadẽ re sint sed quatenus secundùm se considerantur vt qualitates reales in animo inhærentes, ideo iure dicuntur contrariæ, nec possunt simul esse in eodem, quemadmodum quisque in seipso experitur; non põt.n. idẽ homo simul opinari eandem rem eodẽ tempore esse albã, & esse nigram secundùm eandem partem, nec põt simul credere aiam humanam esse mortalem, & immortalem. Quod igitur in animo eiusdem hominis impossibile est, nõ minus est impossibile in tota specie, si idem numero intellectus est in tota specie humana: & id quod Achillinus dicit, quum in vno, & eodem homine locũ non habeat, falsum absolutè esse deprehẽditur; nam si contrariæ de eadẽ re opiniones nõ sunt reuera contrarię, & tanq̃ spiritales possunt simul esse in eodẽ intellectu, cur nõ possunt simul esse in eodẽ homine? sicut igitur in eodẽ homine simul esse nõ possunt, ita neq; in eodem intellectu, si unus numero est in tota specie; quare argũ est validissimum, & Achillini solutio vana est.

Alia responsio. Si quis verò dicat solui argumentũ hoc per phãtasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodẽ intellectu cõtrarias opiniones recipi rõne diuersorũ phãtasmatũ, quę in diuersis hominib. sunt:

Impugnatio. hęc quoq; solutio vana est, qa phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectione nõ hñt locũ nisi mouẽtiũ, intellectus aũt recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiẽte cõsistit nulla in agente; põt.n. contingere, vt duo contraria agentia, vnũ calidum, alterum frigidum, simul agant in idem patiens; at non põt idẽ numero patiens recipere simul eodẽ tẽpore calorem, & frigus, tãquam distinctas qualitates contrarias:

quemadmodum igitur hic diuersitas agentiũ, & contrariarum actionũ possibilitas non tollit impossibilitatem, quę in subiecto est, recipiẽdi simul duas contrarias qualitates; ita neq; diuersitas phantasmatũ mouentium, quam quidem nos concedimus, non tollit impossibilitatẽ recipiendi contrarias opin. in intellectu patiẽte.

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XII.

Argumenta verò à Themistio, & ab Auer. adducta facile soluuntur. Primum erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibimet, & mouet seipsum. Nos verò hęc oĩa concedere possumus, dummodo per formã materialem nil aliud intelligamus: quàm formam informantem materiam, & dantem esse rei naturali, hoc est prout materiale sumitur ut oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autẽ intelligere seipsum asseruit clarè Arist. in contex. 8. tertij lib. de anima, ita tñ vt intelligamus eum non primò seipsum intelligere, sed secundariò, & per intellectionẽ aliorum; dum. n. alia intelligit, põt animaduertere suam intellectionem, & eam, atq; seipsum cognoscere: dictum autem illud Arist. intus apparens prohibet alienum, intelligẽdum est de solo obiecto primario, non de secundario, oculus. n. recepturus colores tanquàm obiectũ primarium, debuit esse abscolor, quia color oculo naturaliter inexistens cũ prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quãtitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac uideat, quia quantitas nõ est obiectum primarium, sed secundarium; quòd igitur intellectus dicatur esse sibimet obiectũ secundarium, nihil absurdi est; quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniã aduersarij, dum ita argumentantur, videtur obiectũ primariũ intelligere, ideo aliter respondemus; & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibimet, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum, & adæquatũ intellectus nõ esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, uno excepto ipso intellectu; quicquid. n. est pręter ipsum, continetur sub obiecto eius primo, ipse aũt sibi est obiectum secundarium; quare ex eo ꝙ sit potestate intelligibilis, non infertur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primũ nõ est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumẽtum ergo nihil roboris habet; de ipso autẽ intellectus obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad secundum argumentũ respondere duob. mod. possumus. Primò dicimus intellectionem nostram posse dupliciter considerari, uno modo secundùm suum esse formale, altero modo secundùm esse repræsentatum: formaliter accepta oĩs nostra intellectio est singularis; est. n. qualitas hęc spiritalis ĩ animo huius hominis indiuidui; at per repręsentationem potest esse tum uniuersalis, tum singularis, s. uel rei uniuersalis, uel rei singularis; nam si intelligam equum uniuersalẽ, hæc mea intellectio est uniuersalis per repræsentationem, ipsa tamen secundùm se formaliter est una intellectio singularis: si uerò intelligam equum singularem, est intellectio utroque modo singularis: sic dicendum est de intellectione intellectionis, nam si intelligã intellectionem uniuersalem, mea hæc intellectio est singularis formaliter, sed est uniuersalis per repræsentationẽ, quia repræsentat intellectionem tanquam rem intellectam uniuersalẽ. Ad argumentum igitur dico oẽm intellectionem esse singularem, & hac ratione dici posse prãte intellectam, ẽt comprehẽdendo intellectionẽ intellectionis uniuersalis, nam hęc quoq; formaliter accepta singularis est; hẽt igitur rẽ intellectam, hoc est intellectionem vniuersalem tanquam rem, quare oẽs intellectiones cõplectitur, ipsa uerò intellectio uniuersalis, quatenus est uniuersalis, non habet amplius rem intellectã, quia si hẽt, habet ut singularis, non ut vniuersalis, & dum sumitur formaliter vt singularis, est potestate intellecta, & continetur sub intellectione vniuersali repræsentata, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus negando intellectionem dici posse potestate intellectam; quod. n. dicitur; omne singulare est potestate intellectu verum est de singulari tantùm materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licèt sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est; intellectu. n. intelligente vnum fiunt hęc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia intellectio quoq; dicitur esse sine materia & ipse quoq; intellectus, etsi est forma dãs esse materię, in hac tñ sua operatione est sine materia. Hanc responsionẽ ego defendi posse arbitror ꝙ siquis constanter affirmare velit, intellectionem singularem esse potestate intellectã & habere rem intellectã, eo ẽt cõcesso fallax argumẽtũ est, & priore responsione optimè solut. Postremum argumentum põt contra aduersarios

Ad primũ

Intus apparens prohibet alienũ, si sit obiectum primum

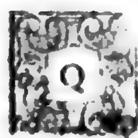
Obiectũ intellectus est omne ens.

Ad secũdũ

Omnis nostra intellectio est singularis.

rios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discũt multa ab hominibus, vt psittacus vocẽ humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemusne eandem numero esse phantasiã in aue, atq; in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quę est in animo magistri, numero differre ab ea, quæ in animo discipuli gignitur, & eam efficere; quum autem obijcitur, scientia nõ est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua rõne actiuus est calor; nihil tñ prohibere quominus agere possit actione spiritali: quod quidem de alijs eiusmodi pluribus negari non põt; nã quãtitas non est actiua realiter, agit tñ spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quãtitatem põt hęc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per visum acquirere, cur non ẽt per auditum audiendo voces harum rerum significatrices a præceptore loquente? huius igitur actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima. n. informata rerum cognitione põt cõceptus suos exprimere voce per media corporea instrumenta: & quia voces sunt signa nõ solùm conceptuum, sed ẽt obiectorum realium, quorum conceptus sunt; significant. n. res per medios conceptus; ideo discipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi repræsentatur illud idem obiectum reale, cuius cõceptus in aio magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale põt in sensu producere speciem suam, & ad mentem vsq; per phantasiam peruenire; ita potest idem à magistri voce reprę̃sentatum producere speciem suam per auditum in mente discentis. Tantum igitur abest vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, vt potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam non opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa; quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea vero acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriusque.

Quid sit humana mens ratione suæ operationis. Cap. XIII.

Vid mens humana sit respectu corporis, ex ijs, quæ hactenus dicta a nobis sunt, satis manifestũ esse arbitror: nam si cõem animę definitionem in 2. de anima libro ab Arist. traditam singulis animę partibus (vt consilium Arist. fuit) aptare velimus, nil aliud est anima vegetans, quam actus primus viuentis, hoc est forma, qua viuens est viuens; nil aliud est anima sensibilis, quam actus primus animalis, idest forma, qua animal est animal; nil aliud est anima rationalis, quę mẽs humana dicitur, quàm actus primus hominis, seu forma, qua homo est homo: aliud quoq;, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse nõ posse unam numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum esse multiplicatam. Superest ut respectu ẽt operationis naturam eius declaremus, quod facere sibi proposuit Arist. in 3. lib. de anima; sed ita obscurè, vt pars illa maximè oium ambigua esse, & interpretatione indigere videatur, quum pp multa & magna interpretum dissidia nõ satis liqueat quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Arist. Nos igitur; dimissis aliorum sententijs, quum in earum consideratione nimium temporis esset inutiliter conterendũ, dimissis ẽt in pręsentia multis ad hanc aiæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Arist. tractantur, de quibus postea seorsum disseremus; illud solũ, quod ad institutum hoc nostrũ attinet, breuiter, ac statim declarandum sumemus, idq; est quęnam sit animæ rationalis natura quatenus principium est operationis. Hanc Arist. ibi in duplici immissione consistere docet, seu in altera priore, quam postea altera ex necessitate insequitur; vna est cũ obiectis intelligendis, altera vero cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante oia hoc fundamentum statuit, intellectu similem in hoc esse sensui, quod patiendo intelligit, sicut ẽt sensus patiẽdo sentit: quum. n. in nobis ipsis experiamur nos quãdoq; esse actu intelligentes, quandoq; nõ actu, sed potestate solùm, nulla aũt res possit seipsã ducere de potestate ad actũ, necesse est intellectum ab alio pati; non põt autem pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis, id. n. quod est potestate tale, fit actu tale ab illo, quod iam sit actu tale; sic. n. ẽt sensus ab obiectis sensilibus patitur, vt iam docuerat Arist. in 2. lib. Quoniam igitur patiendo, & recipiendo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Aristot. ipsum esse inaffectum, idest non haberet in sua essentia ipsam obiectorum naturam, sed potestate solùm, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, non posset illud recipere, & in hoc quoque similem esse dicit intellectum sensui; quod sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensilia, sed potestatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solã recipiendi potestatẽ; ita vt quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensilia, ita se habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verùm quia per hæc nullum sensus, & intellectus discrimen apparebat, sed sola similitudo, ideo Arist. statim declarat in hoc ipso

Duplex immissio intellectus.

Declaratio context. 2. in 3. lib de anima.

Declaratio context. in tertio, in tertio li de anima.

Declaratio context. 4. in tertio, li de anima.

ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quod obiectum cuiusque sensus nõ est omne ens, sed solùm quędam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos solos colores, auditus ad sonos tãtummodo, olfactus ad solos odores, intellectus verò ad res omnes, est enim omnium rerũ cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse inaffectus, & immistus ratione obiectorum, quàm sensus; nam sensus est inaffectus, atque e immistus non omnino, & absolutè, sed (vt aiunt) secundùm quid, hoc est non ratione omnium rerum, sed solùm ratione sui obiecti, quod non est omne ens, sed statutum quoddam entis genus; quum enim visus per proprium corporeum organũ operetur, debuit quidem illud esse sine colore; debuit enim esse perspicuum, hoc autem sine colore est; at non debuit esse sine sapore, & sine tactilibus qualitatibus; quare visus non est penitus immistus respectu rerum omnium, sed est naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum alijs rebus cõmunes habet: at intellectus, quia res omnes cognoscere aptus est, debuit omnino, & absolutè, & respectu omnium esse inaffectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; est igitur absolutè, & penitus immistus cum aliarum rerum naturis, ut eas omnes intelligere possit; quia nisi talis esset, nõ cognosceret omnia, cognoscit enim recipiendo, nihil autẽ recipit id, quod iam habet, quia intus apparens proibhet alienum: hæc igitur est prior immistio, quam colligit Arist. in contex. 4. 3. lib. de anima, hoc medio vtens; quoniã intellectus omnia intelligere aptus est, & patiẽdo intelligit, sicut antea dixerat: unde sumere possumus quid secundùm Arist. dicendũ sit de obiecto intellectus; ipsius nanq; obiectũ est ens omne pręter ipsum intellectum; non dicit .n. Arist. quoniam omnia materialia intelligit, sed absolutè dicit [quoniam omnia intelligit] nisi enim omnia penitus intelligeret, non posset inde perfectam illam, & uniuersalem intellectus immistionem deducere, quam ibi deducere vult, sed solùm secundùm aliquid, vt cuiq; consideranti manifestum est; talis autem immistio imperfecta etiam sensui competit ratione sui obiecti, sicuti dictum est. Non est autem ignorandum posse duobus modis considerari obiectum intellectus; uel enim illud obiectum respicimus, a quo intellectus mouetur; vel illud, quod intellectus aptus est recipere, & intelligere; illud quidem, a quo mouetur, non est ens omne, sed solum phantasma, quod, quum per sensus transierit, non potest esse nisi rei materialis; sed quia intellectus phantasma intuẽs non solùm ipsum intelligere aptus est, sed etiã alia, quæ in ipso phantasmate vt illuminato ab intellectu agente relucere possunt, nempe & essentias, & quidditates rerum, quæ per phantasmata repręsentantur, & causas quoq; ab ef-

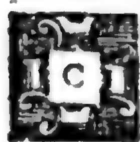
Obiectũ intellectus duplex.

fectibus abiunctas tanquam in ipsis relucẽtes, ideo ex motione facta a phantasmate immaterialia quoq; intelligere aptus est: a solo; igitur phantasmate materiali mouetur, per eam tamen motionem intelligere omnia potest, & hac ratione dicimus obiectum intellectus esse illud nomine carẽs, quod omnia pręter ipsummet intellectum entia complectitur: sic igitur inquit Aristo. ipsum nihil habere cum alijs rebus commune, sed esse quiddam ab omnibus distinctum; & omnium receptiuum, proinde esse alia omnia potestate, sed nihil eorũ actu, & ita esse penitus immistum ratione sui obiecti, quod est ens omne præter ipsum intellectum. Alterã quoq; immistionem tribuit Arist. intellectui in contex. 6. eiusdem libri, quam ex illa priore deducit, eaq; est respectu corporis, in quo existit, ita tñ vt hæc quoq; intelligatur respectu operationis, non alia rõne; quum .n. intelligat recipiendo obiecta, necesse est vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo est, hoc est vt ipse sit recipiens, non corpus, neque vlla corporis pars: quod Arist. eo argumento ostendit; quia si corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus esset qualis & haberet organum, quæ vtraq; falsa sunt; esse aũt quale ibi significat esse naturaliter alligatum determinatæ naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum: nam si in corpore receptio fieret, statuta aliqua in illo qualitatum temperies postularetur, sicut in sensibus videmus; non .n. quodlibet corpus est aptũ recipere quodlibet sensile sed aliquod videmus esse aptũ recipere colores non odores, aliquod verò odores, non colores, horum .n. singulum requirit certã quandã naturã ex quadam statuta elementorum mistione prouenientem; quo fit vt singulus sẽsus sit naturaliter qualis, qm̃ in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem, atq; naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cũ alijs rebus cõe, & cum nulla earum natura cõmistus est, neq; cum corpore, in quo inest, põt esse cõmistus in recipiendo: præterea si ita cũ corpore esset cõmistus, haberet aliquod organũ proprium, attamen nullum eius organũ apparet, qm̃, vt in contex. 92. 1. lib. de aïa dr, ne fingere quidem possumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis speciebus: cõsequentia verò ita declaratur; qm̃ si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutã ẽt recipientis corporis naturã, ac determinatã quandã temperiẽ, vt mõ dicebamus, req̃reret, at nõ oẽs viuẽtis corporis partes eandẽ habẽt elementorũ mistionẽ, idemq; temperamentum, aliquam igitur determinatã corporis partẽ occuparet in operãdo, quemadmodum uisus oculũ, & auditus aures, id autem esset habere organũ proprium; nil enim aliud est vti proprio organo in cognoscendo, quam habere statutam aliquam in corpore animato partem,

Declaratio context. 6. tertij lib. de anima.

partem, cuius officium sit obiectorum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur q̃ intellectus res oẽs cognoscere aptus est, Aristot. vtranque eius immistionem collegit; neque. n. cum obiectis vllam naturæ communionẽ habere debuit, si oĩa recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti: hinc aũt Arist. statim eodẽ in loco intulit solum inter oẽs animę partes intellectum dici posse locũ specierum, locus enim per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima sensibilis apud Aristot. non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum sensibilium, sed organum animatum, anima verò rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neque existimare ob id aliquis dẽt solùm intellectum, non hominem, esse intelligentem; nam hoc quidem sequeretur; si cum Auer. diceremus intellectum non esse formam, qua homo est homo; sed quũ asseramus ipsum esse formam hominis verè informantẽ, & hominem illo hominem esse, necesse est vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens immo ut solus homo sit intelligens ut quod, intellectus uerò non ut quod, sed ut quo: idq; eo argumento cõfirmare possumus, q̃ etiam anima sensibilis, licèt in speciebus recipiendis organo utatur, tñ ipsa iudicat, & iudicium non organo, sed soli animæ tribuitur; neque per id stat quin animal dicatur sentire, qm̃ illa est forma, qua animal est animal. Neq; ẽt ex eo q̃ intellectus in recipiendo non utitur organo, inferre aliquis põt ipsum esse formã à corpore abiunctam, nec dantem esse corpori: qm̃ aliud est considerare intellectum secũdùm suum esse, aliud secundùm operationem; nam secundùm suum esse est forma corporis, & uerè materiam informat, secũdùm operationem uerò est eleuatior a materia, q̃ cæteræ partes animæ, & in specierum receptione non utitur aliqua corporis parte recipiente, si debeat ita esse immistus, ut possit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neque cum alicuius rei natura, neq; cum ulla corporis parte tanquam organo esse commistum, & ita esse utroq; modo immistum in sua operatione.

Error D. Thomę, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima. Cap. XIIII.

Ognoscere ex his possumus. D. Th. & plurium aliorum errorem, atq; erroris causam, qui dixerunt intellectum ab Arist. in 3. de anima lib. consideratum non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatẽ tantùm seu potẽtiam ipsius animę; hęc. n. Thomę snia fuit: qui considerans ea, quę ab Auer. in 3. de anima aduersus Alexandrum dñr, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quòd dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animam ipsam, sed solùm præparationem, & aptitudinem animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas: inquit enim Thomas Alexandrum in hoc optimè sensisse, quia significare uoluit intellectum esse potentiam quandam animæ, non animam ipsam; ideo sectatores quoque Alexandri hanc eandem sententiã enixè tutati sunt: in hanc autem inducti hi omnes uidentur ex eo, quod Aristotele in contextu quinto eius libri dixit, intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt, & nullam esse aliam eius naturam, nisi hanc, quod potestate est: at (inquiunt) si esset anima, & forma substantialis, id minimè uerum esset: iam enim certam, ac statutam, eamque prę stantissimam naturam haberet: quamobrem dicens Aristo. ipsum nihil esse actu, sed esse solam potestatem, significat se non de anima ipsa hæc dicere, sed de facultate animæ intellectiua; hæc enim non est forma, sed solùm facultas, ac potentia humanæ formæ. Hanc sententiam uisus est significare Alexander in primo suo libro de anima in capite de intellectu speculatiuo, & in secundo libro in capite de intellectu materiali, ubi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in contextu decimoquarto tertij libri de anima, intellectum esse ut tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit, inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἀγράφῳ τῷ γραμματείῳ, quàm τῷ γραμματείῳ quoniam γραμματεῖον est aliquid actu, at intellectus non est actu, sed est mera potestas. Ego uerò sententiam hanc sequi nunquam potui, eamq; ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui; omnia enim, quæ in eo libro dicuntur, significant animam, non solam facultatem ut distinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primę materiæ, sed materia ipsa potens, potentia uerò est ratio recipiendi; quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdum hoc esset, si de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in contex. 5. dicit intellectum esse δυνατὸν, non dicit esse δύναμιν: in sexto autem apertè dicit animam intellectiuam esse locum specierum, non dicit ipsam facultatem esse locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, necesse est ut per animam intellectiuã significet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo enim quod sine corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ consona sunt ea, quę in tertio contextu leguntur, ibi. n. non dicit Aristot. intellectum ita se habere

Alexandrorũ opinio.

Cõfutatio.

Declaratio cõtex. 3 in 3 lib. de anima.

se habere ad intelligibilia, vt se habet sensus ad sensilia, sed vt se habet sensitiuum ad sensilia; attamen si facultates tantùm significare, atque inter se comparare voluisset, vel dicere debuisset intellectiuũ, & sensitiuum, vel intellectum, & sensum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, rectè dicit sensitiuum, vt significet organum sensus, quod potestatem habet recipiendi species, sed non habet illas actu; id enim, quod recipit species sẽsiles, est absque dubio organum sensus; sed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, sed intellectum: inquit igitur ita se habere animam ipsam intellectiuam ad intelligibilia vt se habet organum sensus ad sensilia nempe quòd respectu illorum est ἀπαθὴς, hoc est inaffecta, & non habens illa actu sed potestate: id igitur quod secundùm Aristotelem recipit species & est locus specierum, est anima ipsa non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, sed subiectum potens, & aptum fit illud quod recipitur; sic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formarum dicitur fieri modò res hęc, modò illa. Sed si totam illam partem legamus, & bene perpendamus, videbimus omnia Aristotelis dicta illi sententiæ refragari, & apertè animam ipsam, non facultatem animę ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maximè verò hoc confirmatur ex consideratione illorum, quę dicuntur ab Aristotele in contex. 37. & 38. eiusdem libri, vbi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscente, de sensu, ac de intellectu, inquit animam esse quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuam fit res omnes intellectiles, per partem verò sensibilem fit res omnes sensiles: quod igitur in contex. octauo, & in decimooctauo dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non rectè de facultate dicitur, sed de sola anima. Tandem verò Aristoteles hoc apertissimè dicit in contex. illo 38. quando concludẽs inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic enim testatur intellectum esse formam, eamque talẽ, quę omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ, sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud verò, quod illos in errorem traxit, fuit, quòd nõ animaduerterunt Aristotelem ibi considerare animam rationalem respectu suæ operationis circa intelligibilia, ideo putarunt non animã, sed facultatem considerari; & videntes Aristotelem dicere intellectum nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declarare possumus: materia nanque duas habet entitates; vnã propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum a forma; alteram verò, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu ullum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secũdùm se nihil esse; neque hoc dicimus de ipsius potentia, & aptitudine, sed de ipsamet materia respectu secundæ tantùm entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquisitam, nam secundùm se est forma corporis & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secũdùm se esse omnia potestate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Arist. de anima rationali considerata respectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animę referre, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur verba illa nuper a nobis relata, quando in contex. 38. illius libri inquit intellectum esse formam formarum; sic enim illũ intellectum, qui formarum receptiuus est, formam esse asserit, non solam formæ aptitudinem: ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solam aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur; ipse enim ita loqui voluit, vt Aristo. imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretque ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristot. dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic enim ipsum cõsiderans Alexander voluit eius entitatem extenuare, vt significaret eum ita consideratum nihil esse actu. Quemadmodum igitur ducti claris Arist. testimonijs eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & à magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam ei Auerroes, & alij attribuerunt, parum refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Declaratio context. 5 in tertio lib. de anima.

Prima materia duas habet entitates.

Intellectus duas habet entitates.

Anima

Animæ rationalis perfecta secundùm Arist. definitio. Cap. XV.

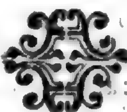

SI animę rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Arist. nobis ex suis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunque respectum naturam eius exprimere hoc pacto, intellectus est forma hominis, quæ, quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritaliter, & cognoscere apta est: immistionem verò cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc necessariò alteram immistionem sequitur tanquam proprietas, quare superuacuè in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Arist. quam ipse partim in initio secundi libri de anima, partim in 3. lib. declarauit, & quam etiam epilogo collegit in contex. 38. eius tertij libri: in quo non possum non maximæ mirari ingenium, & artificium Aristot. qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de sensu ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recensere debuit, quæ de sensu tradiderat post contex. 50. secundi libri, & quæ de intellectu in tertio ad eum vsque locum, siquidem ea omnia solam operationem respiciebant, sed cum ijs etiam illa coniungere, quæ prius in secundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eam respectu corporis considerauit: ideo in contex. 38. id, quod proposuerat, perfectè, & artificiosè exequendo, duabus tantùm dictionibus exquisitè naturam intellectus cum vtroque respectus significauit, dum dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarum verò respectu operationis; adeout formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus vt declaratam in secundo libro, dicens autem, formarum, vnico similiter verbo collegerit intellectus naturam vt in tertio libro declaratam; ex libro enim secundo habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autem cognoscimus eam esse omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modò pluribus verbis protulimus, Aristoteles duobus tantummodo, ac strictum expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicendum est, similiter enim ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi enim docuerat omnē animam esse viuentis corporis formam; postea dixit, sensilium, hoc colligens ex ijs, quę post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat; sensus enim sensilia recipiendo operatur; non dixit autem absolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidem sine materia recipit, proinde formarum ipse quoque receptiuus est, non tamen omnium, sed sensilium tātùm; rectè igitur Aristoteles dixit sensum esse formam sensilium, intellectum uerò esse absolutè formam formarum.

Artificiū Aristot. in dicendo intellectū esse formā formarum.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE mente humana agens Aristoteles in tertio de anima libro frequenter specierum intelligibilium mentionem fecit; dixit enim ipsam esse locum specierum, ita tamen vt non habeat eas actu in sua essentia, sed potestatem solùm recipiendi, recipiat autem ipsas a phantasmatibus. Hoc quomodo sese habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretum controuersias, atque altercationes non excitauerit; non solùm enim dubitarunt quodnam harum specierum officium sit in intellectione, verùm etiam an reuera dentur, imprimanturq; in intellectu species vllæ; idq; etiam aliqui prorsus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristoteles nomine specierum intelligere potuerit. Præterea verò cum hac disputatione alia non parui momenti, & explicatu dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse uideantur, quàm hę species in mente humana impressæ, atque ita fixæ, ut non facile amoueri quæant. Nos igitur hac de re secundùm principia philosophiæ Aristotelis disputaturi, ante omnia Simplicij, & Platonicorum sententiam, tanquàm Aristot. manifestè aduersantē reijcimus, & ab hac nostra disputatione penitus excludimus; quippe quũ nimis longa oratione opus esset ad Aristotelis de mente humana, eiusque operatione sententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in se rationes ideales vt naturaliter insitas, & consubstantiales, non vt extrinsecus impressas, proinde nihil a phantasmatibus recipere, sed solùm excitari ad contemplandas in se rationes ideales, quę tunc tanquam è tenebris in lucem prodeuntes incipiũt uocari habitus; huic sententiæ aduersatur apertè Aristoteles dicens intellectum esse prorsus immistum, neque ullum intelligibilium habere actu in seipso, sed omnia potestate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Aristot. sententiam ueram esse statuentes; quum eam in dubium, atq; in disputationem reuocare nullum operęprecium fore uideatur; de eius tantummodo intelligentia disputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in presentia nobis proposuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum sententias, & argumenta quibus vtuntur, ut intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit, deinde nostram hac de re sententiam proferemus; tandemque illa, quę nobis aduersari uidebuntur, aliorum argumenta soluemus.

Simplicij opinio.

Duæ Latinorum contrariæ sententię, & earum Declaratio. Cap. II.

QVum Arist. species rerum intelligibilium tanquam ad intellectionem necessarias manifestè posuerit, latini omnes tum in earũ concessione consenserunt, tum etiam in eo quod species re ab intellectione distinguantur, ita ut aliud sit species intelligibilis, aliud intellectio, quum pręsertim etiam tempore secundùm eos distinguantur, & detur species intelligibilis absq; intellectione, ut postea declarabimus; sed quidnam sint species intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, dissenserunt: primùm enim in duas penitus contrarias sectas diuisi sunt; alij nanq; species intelligibiles in intellectu imprimi asseruerunt; alij uerò eas constanter negarunt, & solùm extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominarunt; vtrãque igitur sententiam prius declarabimus, postea utriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia spiritalia a phantasmatibus in intellectu producta, quę & præcedunt tempore intellectionem, & post eam seruantur in intellectu unde eas impressas appellarunt: secundùm hos facile est ostendere cur intellectus uocetur

Prior secta.

in habitu, & quidnam sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibiliũ species, quas contemplari potest quando vult, quum post intellectionem fixę in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quam species impressa, & ita fixa, vt deleri vix possit. Sed hi in modo discordes fuerunt & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij nanque dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem, quia intellectus eas habens contemplatur quando vult, cuius sententiæ fuit Gregorius Ariminensis in primo sententiarum distinctione tertia quæstione prima, & clarius in secundo distinctione septima quæst. 3. eandem sequutus videtur Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quæstione sexta, ubi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectionem impressas, tanquam obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impressio fiat, ita vt appellentur habitus; quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum præsens, quum species in intellectu maneant post intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantùm expressas, vt ibi legere possumus. Alij vero dicunt species impressas non habere obiecti locum, sed formæ tantùm & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam suam, quæ dicitur actus primus respectu operationis, quæ est actus secundus: sic igitur species intelligibilis impressa in intellectu est ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, nisi à phantasmate moueatur, ideo phantasma locũ habet obiecti mouentis, species autem impressa non obiecti locum habet, sed formę & habitus reddentis intellectum propensum, & aptum ad operandum: hæc fuit Thomæ opinio, quę apud eum legitur tum in context. 8. tertij libri de anima, tum clarius in prima parte summę q. 85. art. 2. eamq; Scotus impugnat in dicto loco q. 7. sed opinionem Thomę sequi videtur Zimara in theoremate. 82. vbi asserit speciem in intellectu impressam esse principium effectiuum intellectionis, hoc est rationem formalẽ, qua intellectus, qui possibilis dr, est intellectionis productiuus. Nõ est aũt ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam ullam inter Thomam, & Scotũ; nam etiã dicendo speciem impressam habere locum obiecti, dicimus ipsam esse principium effectiuum, & motiuum quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recẽtiores philosophi dum hoc tantùm dicentes putant se Thomę & Scoti discrimen, ac dissidium detigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimen apparet. Dicbigitur discrimen vtriusque sententię in hoc cõsistere, quod Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas verò, & Zimara dicunt obiectum esse phãtasma, non speciem ipsam impressam, ideoque semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impressam speciem tanquam habitum, à phantasmate excitatus statim intellectionem producit, quia species est ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, nisi speciem haberet; idcirco in altero quoque dissentiunt, quod Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producendi intellectionem, Scotus autem dicit neq; intellectũ, neq; speciem esse rationem totam intellectionis productiuam, sed vtrunque simul, adeout ex ambobus constituatur ratio adęquata intellectionis productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura; ideo in dicta quęstione septima impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere possumus. Sed Caietanus in prima parte summæ q. 79. art. 2. aliam Thomę sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse species imprimi in intellectu, sed intellectum fieri res ipsas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium species expressas, de qua postea dicemus, ideoque aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictum. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos prius exposuimus & quam ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauensis in tertio libro de anima quęstione vndecima, & decimaseptima tuetur quidem species impressas tum pręcedentes, tum sequentes intellectionem, sed negat eas esse intellectionis effectiuum principium, & probare nititur eas esse principiũ receptiuum tantùm, idest rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim est intellectus; sed receptiuum præparatiuum, sicut in dictis locis legere possumus. Hęc sunt, quæ ab illis dicuntur, qui species imprimi asserunt; & eorum inter se controuersia ea est, quam nos breuiter retulimus. Contrariam uero sententiam, quod nulla in intellectu species imprimatur, sed sola species expressa satis sit ad intellectionem producendam, sequutus est Henricus, quam Scotus confutat in dicta sua quęstione; & eam magno conatu defendit Io. Bacconius secundo sententiarum distinctione sexta quęstione prima, articulo tertio, quam eandem tuentur his temporibus omnes ferè philosophi recentiores; species autem expressę apud hos sunt ipsa phantasmata, quando ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilia,

Gregorius Ariminensis. *Scotus.* *Thomas.* *Zimara.* *Caietanus* *Gandauensis.* *Secunda secta.* *Henricus.* *Io. Bacconius.*

bilia,& actu motiua nostri intellectus;quemadmodum enim lumen solis iunctum coloribus constituit eos in esse claro, & expresso, & actu motiuo ipsius visus;ita phantasmata ab agente intellectu illustrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressæ, quæ ad intellectionem in intellectu producendam sufficiunt absque vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquã illi superadditum. Est autem etiam inter hos dissidium aliquod:nam Ioannes Bacconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex se ipso intellectionem: quare apud eum intellectio formaliter est solùm actio ipsius intellectus, quia ipse in promenda intellectione agit, non patitur; sed antecedenter est passio,quia excitatio præcessit, quæ est passio quædam intellectus à phantasmate. Sed recentiores quidam in reliquis Bacconij sententiam sequentes id tantùm non receperunt,intellectionem esse intellectus actionem tantummodo; nam aduersus hoc sententiam Arist.adduxerunt,qui clarè dixit intelligere esse pati, & modum etiam passionis expressit dicens intellectũ fieri res ipsas; putauit ergo Aristo intellectionem esse passionem non modo antecedenter, sed formaliter, adeout sit simul actio & passio; actio ratione iudicij,siquidem iudicare est agere; passio verò quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipsum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquam sibi superadditum; imbibere enim & transformari est pati quoddam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neq; intellectum, dum intelligit,formam vllam in se recipere,neq; perspicuum à coloribus informari,sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectã, absque vlla speciei receptione: quemadmodũ enim quum columna ex dextra fit sinistra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo respectu vnius rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum fit ipsius perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur;sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, neque fit visio per receptionem colorum, sed per præsentiam colorati corporis in perspicuo illuminato, & respectum oculi ad colorem præsentem: quo fit, vt mutetur visus quodammodo in colorem, & hac ratione pati dicatur, non quòd speciem aliquam recipiat; non enim color per medium perspicuum ad oculum transit, sed vltra perspicuum apparet oculo, & inspicitur,quum nihil in oculo imprimat: ita phantasmata,quando lumine intellectus agentis sunt illustrata, & constituta in esse claro, & expresso,apparent intellectui,& nihil in eo imprimunt, sed intellectus fit res illa,quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam sententiam colligunt ex verbis Alexandri tum in primo, tum in secundo libro de anima in capite de uisu, tum etiam in libro de sensu & sensilibus.

Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas. Cap. III.

Contrarijs sententijs ita declaratus utriusq; argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuetur species impressas, primùm ita argumentantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili, ergo necesse est ut intelligibile in intellectu spiritaliter imprimatur; nam quomodo erit unio, si intelligibile maneat extra intellectum? Secundo, dantur habitus intellectuales distincti ab habitibus partis animæ sensibilis, ergo dantur species in intellectu impressæ, & post intellectionem seruatæ: consequentia clara est; quia isti habitus nõ possunt esse aliud, quàm species ipsę rerum intelligibilium manentes in intellectu post intellectionem,& ante intellectionem impressę: assumptum quoque manifestum est apud Aristotelem in sexto libro de moribus,vbi dicit intellectum,scientiam,sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actu in anima;in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima inhærentes, & diu manentes, & ægrè separabiles: hoc etiam confirmatur per ea,quæ dicuntur ab Aristotele in contex. octauo tertij libri de anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum, quando volumus; vult igitur eos esse in anima fixos, & post operationem permanentes, nam operatio labilis est, nec diu durat; quare si simul cum ea desineret habitus,quomodo aptiores ad operandum essemus,quam prius? certè scientia rerum naturalium acquisita in animo philosophi naturalis seruatur in eo etiam dum nihil contemplatur, & dum dormit; similiter seruatur ars medica in animo medici etiam dormientis; in quanam igitur animæ parte seruari has disciplinas dicendum est? seruantur vtique in parte cognoscente,atqui non in parte sensibili, quia hæc non recipit vniuersalia, hi autem omnes habitus sunt vniuersales,quare non possunt seruari in memoria, quæ est facultas animæ sensibilis, & sola particularia, quæ a sensibus recipit,seruare potest;restat igitur vt in intellectu seruentur, & ea ratione dicantur habitus, quatenus etiam post intellectionem,& diu quidem,in intellectu remanẽt. Tertio rationi consentaneum est actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus, & contemplatio est actus secundus,

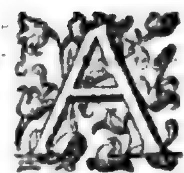
1. Argum. 2. Argum. 3. Argum.

cundus, vt inquit Aristoteles in initio secundi libri de anima, & in contex. octauo tertij; ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectionem: & nisi hoc dicamus, sequetur intellectum semper habere potestatem æquè propinquam ad operationem, neque ostendere poterimus quomodo nunc habeat potestatẽ propinquiorem, quam prius; quoniam potestas non potest esse facta propinquior, nisi aliquid in intellectu impressum, & illi superadditum remanserit: sed neque ostendere poterimus quomodo intellectus in habitu sit aptus ad operandum quando vult; cur enim est aptior, quàm ante acquisitionem habitus, si nullus remanet habitus, a quo aptior reddi possit? dantur ergo species impressę, & post intellectionem seruatæ. Præterea confirmatur hæc sententia testimonio Aristo, in multis locis: nam in secundo contextu tertij libri de anima dixit intellectũ pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur sine receptione, ergo vult intellectum ab obiectis recipere species: deinde in contextu tertio clarè dixit intellectum esse susceptiuum speciei, at non potest speciem suscipere, nisi species in ipso imprimatur: postea in contextu sexto dixit intellectum esse locum formarum, at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu, quum & locatũ sit in loco; nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroes quoque eum locum interpretans inquit differre animam intellectiuam a loco propriè sumpto, quòd locus recipit locatum, nec fit illud, anima verò recipit species, & fit illamet species, quam recipit; ponit ergo Auerroes receptionem speciei in intellectu, & vnionem intellectus cum specie intelligibili: in contextu etiam 37. & 38. dicit Aristoteles animam modo quodam fieri omnia, nam per sensum fit omnia sensilia, per intellectum verò fit omnia intelligibilia; non potest autem fieri res ipsæ, nisi species rerum in se recipiat.

4. Argum.

Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas. Cap. IIII.

1. Argumentum.

ALtera verò secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipuè ex verbis Aristotelis in contextu quinto tertij libri de anima, vbi dicit intellectum nihil esse actu eorum quæ sunt, antequàm intelligat; atqui intelligere est operari, ergo negat ante operationem esse in intellectu aliquã speciem intelligibilem; quia posita specie impressa ante intellectionem, tunc intellectus esset factus aliquid antequam intelligeret: idem etiam legimus apud Aristotelem in contextu decimoquarto eiusdem libri, ubi inquit intellectum, antequàm intelligat, esse sicut tabellam, in qua nihil descriptum sit; non vult igitur Aristot. aliquam speciem in intellectu precedere intellectioni. Secundo sic argumentantur: satis saluatur intellectio per solam speciem expressam, hoc est per phantasma illustratum, & actu motiuum, ergo superuacaneum est ponere speciem a phantasmate in intellectu impressam; frustra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri potest: antecedens patet; quoniam præsentia obiecti ad mouẽdum apti potest sine alicuius auxilio producere intellectionem, si nihil impediat. Tertiò vtuntur argumento tali: si concederentur species impressæ, & post intellectionem seruatæ, daretur memoria intellectiua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quam species post cognitionẽ seruare, quare species post intellectionem in intellectu seruarentur tanquam in memoria; consequens aduersatur Aristoteli, qui in libro de memoria, & reminiscentia dicit memoriam esse per se primi sensitiui, per accidens verò esse intellectiui, nempe quatenus intellectus nõ intelligit sine phantasmate; nullam igitur memoriam concedit, nisi unam, quę est facultas animæ sentientis, & per se inseruit phantasię, quum idola rerum tantummodo particularium seruet, & fit phãtasiæ tanquam apertus liber; per accidens vèrò, & per mediam phantasiam inseruit etiam intellectui, quatenus ille mouetur a phantasmate. Quartò aliqui ita argumentantur: forma non potest esse subiectum accidentium, intellectus autem forma est, & species sunt accidentia, ergo intellectus recipere species nõ potest. Addunt iidem hoc aliud argumentum: substantia æterna non est capax accidentium mutabilium, intellectus est substantia ęterna, species verò sunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere species non potest.

2. Argumentum.

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

Error vtriusque sectæ, & quòd necessarium sit species in intellectu imprimi à phantasmatibus, contra posteriorem sectam. Cap. V.

EGo in hac difficultate neutri opinioni adhærendum puto, sed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile soluuntur: credo intellectionem fieri non posse sine impressione speciei intelligibilis in intellectu, quę sit quiddam diuersum tum a phantasmate producente, tum a substantia intellectus recipiente; & in hoc puto posteriorem sectam fuisse deceptam, priorem uerò rectè sensisse; sed hanc quoque in eo errasse, quod posuit speciem hanc impressam præcedere intellectioni,

tellectioni, & post intellectionem manere in intellectu; ego enim arbitror tandiu seruari in intellectu speciem, quandiu intellectus intelligit actu, quia puto speciem in intellectu receptam, & intellectionem reipsa idem esse; proinde errasse in hoc omnes, qui species impressas re distinctas ab intellectione posuerunt: ob id posterior secta in hoc bene sensit, quòd nihil in intellectu posuit præter intellectionem, in eo tamen malè, quòd dixit nullam à phantasmate speciem in intellectu imprimi, & intellectum absque vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu intellectionem ponentes negarunt speciem, proinde diuersum quiddam esse putarũt speciem ab intellectione; quod etiam apertè protulerunt, dum phantasma illustratum expressam speciem appellarunt: sic enim etiam subiecto distingui speciem, & intellectionem asseruerunt, scilicet vnam in phantasia esse, alteram verò in intellectu. Tria igitur a nobis demonstranda sunt. Primum aduersus posteriorem sectam, quòd non sufficiat phantasma sine specie impressa, sed necessarium sit imprimi in intellectu speciem a phantasmate. Secundum verò aduersus priorem sectam, quòd species impressa non præcedat tempore intellectionem, neque post intellectionem seruetur. Tertium demum, cur intellectus dicatur in habitu, & quid sit iste habitus, qui post intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus possit contemplari quando vult, & vt dicatur respectu operationis habere potentiam propinquiorem, quam prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris sectæ, nempe illis, quæ solam impressionem demonstrant: nam illa, quæ ad probandam permanentiam adducta sunt, nihil roboris habere postea demonstrabimus.

1. Argum. Primùm quidem necesse est, sicut primo argumento ostendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hæc autem fieri non potest, nisi aliquid in intellectu recipiatur; hoc significauit Aristoteles quando dixit intellectum fieri rem ipsam intellectam: at non potest fieri res intellecta, ita vt ab ea nominationem accipiat nisi in se recipiat aliquid noui, quod antea non habebat: sic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, nisi per receptionem formæ hominis.

Euasio aliquorum. Illud verò, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, sed imbibere totum obiectum, & fieri illud, mihi quidem non modo vanũ esse videtur, sed etiam implicare contradictionem:

Confutatio nam si idem intellectus prius nihil intelligat, postea verò intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an sit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duæ, si idem, ergo etiam ante intellectionẽ erat equus quod neq; aduersarij concederent; si verò non idem, necesse est vt vel destructa sua priore entitate sit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: si priorem suam entitatem amisit, ergo destructus est; quare intellectio erit destructio ipsius intellectus, nec licebit amplius dicere, humanus intellectus intelligit, sed potius dicẽdum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita est factus equus, vt non sit amplius intellectus: si verò manente pristina sua entitate alteram quoque entitatem acquisiuit, necesse est vt aliquam formam receperit, non potest enim dici factus equus, nisi forma equi illi accesserit vt eius substantiæ superaddita, sic enim rectè dicemus factam esse vnionẽ intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniungi res vna cum semetipsa, sed plures esse oportet ex quarũ coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi, & ita vnum fieri tanquam ex materia & forma, nam ipse in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari solet intellectus materialis, species autem impressa tenet locum formæ; & quia nominatio fit a forma, totum dicitur factum unum, & vocatur equus, non quidem materialis, sed spiritalis: hoc modo intelligendus est Aristot. quando dicit intellectum fieri singula; non enim quum videmus factum vnum, debemus negare eius constitutionem ex parte materiali, & parte formali; perinde enim esset ac siquis videns hominem esse vnum negaret ipsum ex materia & forma constare. Sed id, quod eos decepit, fuit, quòd vnio intellectus cum intelligibili, quum sit spiritalis, est maior, quam vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum discrimen non conspexerunt: immò veritate coacti ita loquuti sunt, vt inscij in nostram sententiam venerint; negarunt enim intellectum recipere, sed dixerunt ipsum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere species, id tamen concedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere est recipere, & nil aliud est hæc imbibitio, quàm magna vnio; quum enim sit rerum spiritalium, est maior, quam vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modò non refutamus, sed maximè approbamus, quia receptio specierum in intellectu conuenientissimè vocatur imbibitio, nec potest conuenientius nominari.

Præterea alia ratione hoc comprobare possumus, qua manifestè causa erroris illorum declaratur: *2. Argum.* in omni actione & passione duas dari formas necesse est, vnam producentem, alteram productam in patiente; at phantasma est forma agens in intellectũ, & intellectus a phantasmate patitur; ergo necesse est præter phantasma dari aliã formam ab ipso productam in intellectu: maior a nullo neganda esset, quoniam & ratione, & ex- *In omni actione duæ formæ considerantur.*

periẽtia

perientia cognoscitur esse verissima; scopus.n. omnis agentis nullus alius est, quam introducere in patiens formam sibi similem, nam ipsamet agentis forma non potest eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud est agere, quam formam sibi similem producere in patiente: idque per inductionem manifestum est; ignis enim agit in lignum, non vt illi suammet formam numero eandem largiatur, quia hoc fieri nullo modo potest, sed vt in lignum introducat aliam formam similē, nempè aliam numero formam ignis, etenim fine huius introductione non fit actio, neque productio; non enim sufficit sola præsentia ignis agentis ad faciendam hanc productionē; quid enim producitur, si ignis agens nullā formam producit? ergo manifestum est idem in omni actione dicendum esse; est enim omnino necessarium vt a quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantasma in phantasia est, nec potest recipi in intellectu, & est agens respectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum sit (vt aduersarij dicunt) in esse claro, & expresso, ita vt sufficiat ad agendum, necesse est vt formam producat in intellectu; hoc enim est agere; & hoc negato phantasma ad agendum non sufficit, quia non agit, nisi speciem producat. Sed videntur aduersarij hoc cōcedere, dum dicunt phantasma producere intellectionem in intellectu; etenim nil aliud est intellectio, quam species impressa, vt asserit apertissimè Aristo. in contex. 15. 27 37. tertij libri de anima, dum inquit scientiam, & scibile idem esse, non quidem scibile materiale, quod extra animam est, sed scibile spiritale, quod est in anima; hoc enim scibile idem est ac scientia, quæ actu est, vt actualis cognitio equi est equus ipse spiritalis; discrimen est solùm secundùm rationem, hoc est secundùm diuersas considerationes: nam si referatur ad ipsum intellectum, in quo est, & a quo iudicatur, dicitur intellectio; si vero ad obiectum externum, vocatur species, & imago illius, seu illud ipsum spiritaliter. Ob id horum sententia procul dubio ad veritatem proprius accedit, & magis defendi potest, quam altera: nam videtur Ioennes Bacconius, & alij, qui eius sententiam sequuti sunt, hoc solum respexisse, vt euerterent species ita impressas, vt intellectionem præcedant, & post intellectionem seruentur; at speciem impressam, quæ idem esse dicatur cum intellectione, certè (vt ego arbitror) nec Bacconius, nec alij negarent: quamobrem sententia hæc ad rectum sensum trahi facile potest. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in commentario quinto tertij libri de anima inquit intentiones intellectas habere duo subiecta, vnum, per quod sunt entia, & alterū, per quod sunt verè; subiectum enim per quod sunt entia est intellectus, in quo inhærent; subiectum autem, per quod sunt veræ, est ipsum obiectum externum; veritas enim est æquatio conceptus cum re, cuius est conceptus; asserit ergo Auer. species esse in intellectu tanquàm in subiecto, nec re distingui ab intellectione, sed solum ratione, sicuti declarauimus. Hoc idem de speciebus sensilibus dicendum est; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, si ad realem colorem referatur, dicitur species coloris, seu color spiritalis; si verò ad oculum, dicitur cognitio coloris, & visio, ita vt anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verùm quia aliqui ita negarunt species impressas, vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati sint, & ostendere nullius formæ receptionem fieri siue in sensu, siue in intellectu, sed cognitionem nil aliud esse, quàm habitudinem, seu respectum quendam ad obiectum præsens; ideo operęprecium est sententiam hanc aliquantum considerare, vt ostendamus speciem imprimi in sensu & in intellectu, tanquàm ens positiuum, & absolutum, & veram speciem qualitatis, non ut meram relationem, ut ipsi dicunt. In primis illud nobis statuendum est, quod ipsi non negarent, eandem esse rationem & speciei intelligibilis in intellectu, & speciei sensilis in sensu, ac luminis in perspicuo; horum enim omnium entitatem absolutā isti inficiantur: quod igitur de horum aliquo ostendemus; id de alijs quoque ostensum intelligatur. Primùm possumus argumentum de lumine sumere ex ijs, quæ alias fusius à nobis dicta sunt in libris de visu: lumen in perspicuo producit qualitatem materialem, nempe realem calorem, ut Aristoteles sępe asserit in primo Meteorologicorum, & ut per se manifestum est; ergo lumen nō est pura relatio, sed est accidens absolutum: consequentia clara est, quia mera relatio non potest efficere qualitatem realem, & multo minus talem agendi uim habere potest id, quod est purum nihil: nec dici potest calorem produci a luce, quæ est in sole, non à lumine, quod est in perspicuo; etenim actio omnis fit per cōtactum, ut inquit Aristoteles in tertio & septimo physicorum, lux autem, quæ in sole est, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læsione, quę fit ab inspectione excellentis lucis; læditur enim ac destruitur temperies oculi a magno lumine, ut ait Aristoteles in contex. 123. & 143. secundi libri de anima, & in septimo tertij; destructio autem temperaturæ oculi est alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non potest; lumen igitur in perspicuo non est mera relatio, sed est accidēs absolutum, & species quædam qualitatis. Possumus etiam à phantasmate sumere cōtra hos argumentum ualidissimū: phantasma in phantasia non est purum nihil, neque mera relatio

Intellectio est species ipsa impressa.

Auerroes.

Aduersus negātes specierum entitatem.

ad

ad obiectũ præsens, sed est ens absolutum; ergo etiam species obiecti in sensu, & in intellectu est ens absolutum: consequentia clara est, quia horum omnium eadem est conditio; ab obiecto enim externo mouetur sensus, a sensu phãtasia, & a phantasia intellectus; quare si species in sensu nulla recipitur, sed est mera relatio, non potest in phantasia produci phantasma, quod sit maioris entitatis: antecedens autem probatur multifariam: primò, quia, vt etiam aduersarij confitentur, phantasma mouet intellectum, ergo est aliquid absolutum, quia mera relatio non est apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo est ens positiuum & absolutum: præterea phantasma inhæret actu in phantasia etiam non præsente obiecto externo, immò etiam destructo obiecto, & nulla etiam existente specie in sensu externo; ergo non est mera relatio ad obiectum, siquidem destruitur relatio per ablationem termini: si verò aduersarij ad partem memoratricem confugiant dicentes memoriam seruare imagines obiectorum, & has esse præsentes phantasiæ, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiusdem est cõditionis, ac reliqua omnia prędicta: nam secundùm eos etiam imago illa deberet esse mera relatio ad obiectum præsens, quum hæc quoque sit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non potest, quum nullum adsit obiectum reale, quia memoria est præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantasma in phantasia, & species sensilis in organo sensus, & species intelligibilis in intellectu sunt entia positiua, & absoluta. Confirmant hanc sententiam verba Aristotelis in multis locis: nam in contex. 121. & 138. secundi libri de anima inquit sensum recipere formas sine materia, meram autem relationem ad obiectum præsens non vocaret formam, igitur indicat recipi aliquid positiuum; neq; dicere possunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Aristotele vocari formam; nam color ille est forma in materia, Aristoteles autem dicit recipi formã sine materia; præterea in tertio libro dixit intellectum esse immistum, vt possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formam formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, ut considerantibus manifestum est. Auerroes quoque absque dubio hoc sensit, quum in commentario quinto tertij libri dixerit intellectum speculatiuum constare ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatibus, seu ex speciebus intellectis, quæ tenent locum formæ, & sunt productæ a phantasmatibus; ergo non putauit species esse meram relationem, quia relatio non facit compositionem, nec rectè vocatur forma: in commentario etiam trigesimo eiusdem libri Auerroes dicit species intellectas habere subiectum aliud a subiecto phantasmatum, quare vult eas recipi in intellectu, quum phantasmata recipiantur in phantasia; non igitur putauit intellectionem esse solam præsentiam phantasmatis extra intellectum, sed esse speciem a phantasmate productam in intellectu. Videtur autem causa erroris istorum fuisse, quòd non cognouerunt entitatem accidentis spiritalis; quare id omne, quod materiale non sit, putarũt esse nihil: qua de re diffusius scripsimus in libris de visu. Quòd autem hi nituntur in suam sententiam trahere Alexandrum de visu loquentem & in primo, & in secundo eius libro de anima, id meo quidem iudicio vanum est; trahi nanque verba Alexandri ad verum sensum facile possunt, quoniam Alexander nil aliud respexit, nisi vt ostenderet obiecta non agere in organa sensuum, pręsertim colorem in oculum, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur: quare quando negat formam in intellectu, aut in sensu recipi, negat solùm formam realem, non negat spiritalem; vt ex eius uerbis manifestè colligimus: nam argumentum sumit ex eo quòd formæ non recipiuntur nisi per uerum motum in tempore factum, uisio autem fit subitò; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quam formam materialem: exemplum autem columnæ, quo Alexander utitur, sano modo intelligendum est; non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solùm, quòd columna fit dextra absque ullius materialis formæ receptione, siquidem nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est similis instrumento uisus, in quo fit uisio sine alicuius materialis formæ receptione: at si spiritalem formam consideremus, & nomine formæ comprehendamus, nõ est amplius similitudo; in oculo enim recipitur forma spiritalis, in columna minimè; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Aristotelis de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minimè conuenit: inquit Aristoteles sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locum formarum; at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neque formam aliquam recipere; quare horum discrimen magnum, & manifestum est. Posset autem aliquis pro his nobis obijcere uerba Aristotelis in contex. 69. secundi libri de anima; ubi dicit lumen esse præsentiam corporis lucidi in perspicuo: sed hæc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Aristot. non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit, nil aliud esse lumen, quam præsentiam lucidi, sed dicit lumen produci in perspicuo

Auerroes. Alexãder. Obiectio. Solutio.

cuo

cuo: sed hæc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Aristotelis non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit; nil aliud esse lumen, quam præsentiam lucidi, sed dicit lumen produci in perspicuo a præsentia lucidi, idque manifestum est legentibus omnia Arist. verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in primo & in secundo suo libro de anima de visu loquens inquit, lumen esse præsentiam lucidi, sed hoc ipsemet declarans inquit lumen produci in perspicuo

Auicenna.

a lucido tanquam a causa. Hoc idem apud Auicennam legere possumus in libro suo, qui vocatur Compendium de anima; ibi enim dicit præsentiam lucidi in perspicuo esse causam luminis, nõ dicit esse lumen ipsum: notare etiam apud Auicennam in eo libro possumus in cap. sexto & octauo ipsum existimasse species in sensu, & in intellectu imprimi ab obiecti tanquam a causis producentibus, & esse entia absoluta, non solùm relationes, vt isti existimarunt.

Quòd species impressæ nec præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari, contra priorem sectam. Cap. VI.

Equitur secundum caput demonstrandum, quòd species impressæ nec præcedere intellectionem tempore, nec post eam seruari possint; quã in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror.

Primũ argumentũ.

Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur tanquam argumentum Auicennæ in prima parte summæ quæstione 79. articulo sexto: Auicenna enim hoc, quod verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectione, ideo hoc argumento vsus est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus necessario eam semper intelligeret: consequens manifestè falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta a materia, & nudata conditionibus materialibus; at secundùm Aristotelem in contex. 15. & 16. tertij libri de anima omne abiunctum a materia est actu intelligibile, immo est actu intellectum, immò est idem quod intellectio, & quod intellectus ipse; ergo species in intellectu impressa intellectio ipsa est, idque asserit expresse Aristot. in contex. 15.20.27.37. tertij libri de anima; igitur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere, & implicare contradictionem; quia tantum abest vt species in intellectu esse possit sine intellectione, vt potius sit ipsamet intellectio.

Solutio.

Neque dicere aliquis potest requiri semper phantasma, proinde speciem impressam non sufficere ad intellectionem promendam sine actione phantasmatis:

Impugnatio solutionis.

etenim actio phantasmatis non alia ratione ad intellectionem cõfert, quam imprimendo speciem, quæ est intellectio ipsa, quamobrem dum ponitur iam impressa species, non est amplius opus phantasmate; idque adhuc manifestius est secundùm eos, qui dicunt speciem impressam habere locũ obiecti, seu principij productiui intellectionis, quæ deterrima omnium sententia est; tum quia necessarium omnino esset vt intellectus semper intelligeret, quum ipse sit semper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actiuum semper præsens, nempe speciem impressam potentẽ semper producere intellectionem; tum etiam quia forma ab agente producta in patiente non potest habere locum agentis, nulla enim forma agit in suam materiam in qua est, sed habet potius locum effecti, quàm efficientis, vt forma ignis in ligno genita non habet locũ efficientis respectu illiusmet materiæ, sed solùm formæ effectæ. Quanquam etiam opinio dicentium speciem impressam habere locum formæ, ipsa quoque est absona rationi, nam acquisita forma cessat omnis motus, & omnis actio agentis; quare, vt modò dicebamus, siue species impressa efficientis locum habeat, siue formæ, nullum est opus phantasmate mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsente specie in intellectu intellectum actu intelligere.

Facultas cognoscitiua non potuit esse cõseruatiua, & è conuerso.

Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificiũ naturæ in facultatibus animæ sentientis: quũ enim oporteret duas in hac animæ parte inesse vires, vnam cognoscendi, alteram retinendi ac conseruandi imagines rerum, natura nõ tribuit eidem facultati, neq; eidem organo vtranque vim simul, sed voluit memoriam, quæ cõseruatiua est, non esse cognoscitiuam; & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua, non esse conseruatiuam; propterea quòd necessariũ omnino est vt facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quę actu recepta habet; quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmata recepta, & memoria, quæ est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas, cognosceret multa simul eodem momento, quod penitus impossibile est;

Cõtemplari, & imaginari plura simul est impossibile.

quoniam contemplari, vel imaginari eodem tempore plura ita est impossibile, vt est impossibile materiam simul habere plures formas specificas; quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoria, quum sit conseruatiua, non potuit esse cognoscitiua; ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum, ideo nunquam plura simul intelligit, sed semper vnum, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectione. Hoc idem

idem ostenditur argumentis posterioris sectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hęc enim postea ostendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus, & singulorum vim expendemus, nunc satis sit vnum tantùm considerare, quod non parui momenti est, si bene intelligatur; erat autem tale: Si species in intellectu post intellectionem seruarentur, daretur memoria intellectiua. Considerantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant consequentis falsitatem: ad Aristotelem autem in libro de memoria & reminiscentia statuentem vnam tantùm memoriam, quæ est facultas animæ sensibilis, respondent duplicem esse memoriam; vnam, quæ est conseruatrix imaginum rerum præteritarum quatenus præteritę sunt, de qua ibi Arist. loquitur tanquam pertinente ad partem animæ sensibilem: alteram vero, quæ est solùm conseruatrix specierum repræsentantium obiecta secundùm se, absq; temporis præteriti consideratione, eaq; est memoria intellectiua, quam Arist. non negaret, etsi in eo libro eam non consideret; fatentur igitur dari memoriam intellectiuam distinctam ab altera memoria, quę ad sentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non soluunt argumentum, neque tuentur Arist. qui in primo capite eius libri asserit se loqui de memoria prout inseruiente tam intellectui, quam sensui, proinde vniuersè de memoria loquitur; nam tamen tantummodò ponit, quam dicit inseruire primo imaginatiuę, secundariò autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginationem, speciem verò intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectionem, dici tamen illius memoriam conseruari, quatenus phantasma, a quo produci potest, seruatur impressum in parte memoratiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, censuit Arist. remanere in animo scientias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea ostendo nullum esse harum duarum memoriarum discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt memoriam sensitiuam esse rei pręteritę quatenus est pręterita, vel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis vt simul cum ipsa re etiam determinati temporis recordemur, atq; imaginem cum hac conditione in memoria conseruemus; vel dicunt non esse quidem necessarium vt imago rei pręteritę cum determinato tempore conseruetur, sed vt ea sit conditio obiecti tantùm recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo pôt, quia falsum est; etenim multa particularia recordamur, quorum certum, ac determinatum tempus non recordamur; hæc igitur non est memorię necessaria conditio, neq; hoc intellexit Arist. quando dixit memoriam esse præteritorum, sed significauit alterum posteriorem sensum, nempe quòd tempus pręteritū sit quidem conditio obiecti memorabilis, sed non ipsius recordationis, seu memorię, etenim fieri recordatio potest absq; vlla pręteriti temporis consideratione: quod quidem hoc argumento probare possumus sumpto ex Arist. in eodem libro; nam ibi inquit sensum esse præsentium, memoriam verò præteritorū, vult igitur eandem esse rationem memoriæ ad præteritum, quę est sensus ad pręsens; atqui sensus non apprehendit tempus pręsens, immò sentire etiā rem pręsentem possumus absq; vlla pręsentis temporis consideratione; ergo vult. Arist. etiā pręterita posse memorari sine vlla consideratione pręteriti: hoc igitur si dicant, vt dicere omnino coguntur, non distinguunt, vt putāt, vnam memoriam ab altera; nam intellectus, vt alio in loco demonstrabimus, potest etiam singularia intelligere, ergo etiam pręterita, immo etiam vt pręterita; igitur tunc saltem, quando intellectus conseruat speciem rei singularis pręteritæ, non distinguetur memoria intellectiua a sensitiua, quoniam etiam intellectiua erit rei præteritæ eodem prorsus modo, quo memoria sensitiua est pręteritorum. Hæc igitur est Arist. sententia; facultas imaginatiua & memoria accepta ut imaginum conseruatrix, sunt facultates eiusdem partis animæ, nempe sensibilis, & vtraque est organica, & organum vnius est propinquum organo alterius, nam organum phantasiæ est medius ventriculus cerebri, memorię verò postremus; phantasia quidem, vt antea dicebamus, cognoscitiua est, at non specierum cōseruatrix, memoria verò est conseruatrix, sed non cognoscitiua; ideo non potuit idem organum vtriq; facultati, & tum cognitioni, tum conseruationi inseruire, sed duo distincta esse debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quum præsertim cognitio humidius organum requirat, cōseruatio vero siccius, atq; etiam frigidius, quia sic tenacius est: quod etiam Galenus asserit, licèt alio modo facultates animę in cerebri partes distribuat; medium enim ventriculum a tribuit parti rationali, quam nos cum Aristo. organicam esse negamus, sed de hoc in pręsentia disputandum non est. A phantasia igitur imaginante imprimuntur imagines in memoria, & ibi seruantur, ideoque propter propinquitatem phantasia dicitur habere propinquam memoriam, tanquam librum apertum, in quo multa sunt scripta, quæ legere potest: quod si utrunque simul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere vim & ima-

2. Argum.

In lib. de ordine intelligendi.

imaginandi phantasmata, & retinendi, ac conseruandi ipsorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantasiam tanquam apertum librum, in quo multa legere suo arbitratu potest; quum enim ibi sint fixa phantasmata illarum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatibus iterum pati, & easdem species recipere; dum enim phantasia renouat eiusdem phantasmatis imaginationem, intellectus quoque eiusdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio a phantasmate: hac igitur ratione vna & eadem memoria sensitiua apud Aristotelem per se, & primò inseruit animæ sensibili, secundariò autem rationali; quare dum propriè memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione seruentur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta aliena est ab Aristot. & eam quoque negare cogitur Ioannes Bacconius, dum species impressas negat: In alio tamen sensu memoriam intellectiuam à sensitiua distinctam etiam secundùm Aristotelem tueri possumus, quem mox, quū de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea nostra hæc opinio authoritate Auerrois, *Auerroes.* qui absque dubio huius sententiæ fuit; asserit enim species in intellectu imprimi, sicut antea considerauimus, & vt passim apud eum legere possumus in libris de anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectionem tanquam habitus: nam in commentario trigesimo tertij libri hæc apud eum verba leguntur [formæ sunt duobus modis, sunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; sed in intellectu sunt veluti res velocis transmutationis, & non fixæ, extra animam verò existunt in materia sensili tanquam habitus in habente habitum, & res fixa in re patienti] itaque cognouit Auerroes formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensiles in organo sensus, nimirum præsente solùm obiecto; tādiu enim inest species coloris in oculo, quandiu præsens est realis color: ab hoc enim pēdet in fieri, & in conseruari: sic tandiu est in intellectu species intelligibilis, quandiu est in phantasia phantasma actu, & cessante phātasmate cessat intellectio, & spēs intelligibilis euanescit, quoniam a phantasmate pendet in esse, & in conseruari: quo fit vt intellectio formaliter fit præsentia speciei in intellectu, causaliter verò fit præsentia phantasmatis actu in phantasia. Hanc eandem sententiam de speciebus impres*Auicenna.* sis, sed post intellectionē non seruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licèt, vt ibi Scotus ait, satis obscurè ex Auic. verbis colligatur: sed cuiuscunque sit, vera est, vt argumenta a nobis adducta demonstrant, quæ quàm debiliter à Gandauense soluantur in quęstione decimasexta tertij libri de anima, quisque apud eum legere, & considerare potest; nō est enim operępretium vt omnia, quæ ab alijs dicuntur, in medium afferamus.

Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristot. & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. VII.

Ententia hæc ab Arist. manifestè ponitur in contextu trigesimo tertij libri de anima; dum dicit animā nunquam intelligere sine phantasmate; & in trigesimonono eiusdem libri, dum inquit necessarium esse vt intelligens speculetur phantasma aliquod; putauit enim nunquam fieri posse intellectionem sine actione phantasmatis, proinde non seruari speciem in intellectu, quam possit intellectus intelligere sine phantasmate agente. Sed Scotus, *Scoti interpretatio.* qui existimauit species in intellectu impressas habere locum obiecti mouentis, verba illa Arist. considerans, & suam sententiam tueri volens inquit conuersionem intellectus ad phantasmata posse duas ob causas dici necessariam, vnam ante acquisitionem habituum, alteram verò post; antequam enim habeat habitus, necesse est vt ad phantasmata conuertatur, si debeat intelligere, sicut omne passiuum conuertitur ad suum proprium actiuum; postquam autem acquisiuit habitus, non eget amplius phantasmatibus vt motiuis, est tamen necessarium, dum ipse intelligit, phantasia quoque imaginetur, propterea quòd tanta est propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoque operari necesse sit, licèt quandoque neutra alteri inseruiat; est igitur necessarium intellectioni phantasma, non tamen semper vt causa, sed quandoque vt necessariò consequens: ideo quando Aristo. dixit animam sine phantasmate nunquam intelligere, vtranque necessitatem communiter cōplexus est, nempe nunquam sine phātasmate uel efficiente intellectionē, uel eam consequente. Attamen si uerba Arist. bene consideremus, ui*Confutatio.* debimus eū dicere intellectum in homine semper agere phantasia ut mouente, & obiectū subministrante, inquit enim in illo 39. contex. necessarium esse ut intelligens phātasma aliquod speculetur: atqui phantasia speculari non dicitur, sed solus intellectus: quare non dicit Arist. phantasiā tūc imaginari, sed dicit intellectum speculari phantasma aliquod; hoc aūt non pōt alio modo intelligi, nisi ut Arist. dicat intellectū intelligētē intueri necessariò phātasma aliquod & ab illo moueri. Sed uana ēt secundum se est illa secunda necessitatis rō, quā Scotus adducit: nam quādo duo ita se habent inuicē, ut

neutrum alterius causa sit, nullus esse potest inter illa essentialis respectus, seu necessarius connexus, proinde separari possunt, & vnum existere sine altero; igitur si post habituum acquisitionem neque intellectio est causa imaginationis, neque imaginatio intellectionis, nulla est necessitas vt intellectu intelligente etiam phantasia imaginetur: quod si propter propinquitatem id contingere dicat, vt admittamus id posse contingere, nulla tamen ratio adest cur sit necessarium ita semper euenire, quum in alijs facultatibus animæ, quamuis propinquis, id fieri non videamus; dum enim fit visio, non est necessarium vt auditio, vel gustatio fiat: quòd si dicat in subordinatis tantùm facultatibus id euenire, adhuc falsum est, quia non est necessarium vt phantasia imaginante etiam sensus sentiat, quum possit operari nullo operante externo sensu, neque sensu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur, sensus communis respectu sensuum externorum; quia sensus communis est veluti centrum omnium quinq; sensuum, neque ab illis re distinguitur, quocirca non potest operari nisi illis operantibus; absente enim obiecto externo non operatur, sed præsente, & mouente organum aliquod sensuum externorum: at intellectus non ita se habet respectu phantasię, sed est facultas animæ separata a phantasia, & secundùm Scotum habet iam species impressas tanquam obiecta motiua, & fixas, neque eget amplius phantasia obiectum suppeditante; quare nulla est similitudo, proinde verba illa Aristot. manifestè aduersantur opinioni Scoti. Præterea alia etiam a nobis sæpè notata loca apud Aristot. nostræ sententiæ attestantur, & Latinorum opinionem reijciunt, nempe quando Aristoteles dicit speciem intellectam, & intellectionem idem esse; sic enim apertè dicit non posse in intellectu existere speciem sine intellectione. Colligere igitur ex dictis possumus errorem illorum omnium, qui impressas, & permanentes species posuerunt. Primùm enim falsa est Scoti sententia, qui dixit speciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens secundùm Aristotelem est solum phantasma; species vero inest in intellectu vt forma producta ab agente, non ut agens. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu seruari tanquam rationem operandi, quia secundùm Aristotelem species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi, ideo neque Gandauensis rectè dixit species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid esse præparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectio ipsa sit, non est præparatio ad intellectionem; quare manifestum est has omnes sententias pugnantia dicere,

Collectio erroris aliorum singulorum.

dum ponunt in intellectu impressam speciem sine intellectione. Errarunt etiam illi, qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea considerauimus, implicat contradictionē: dicunt phantasma esse agens, nihil tamen agere, quum nullam formā in patiente producat; quum enim nec speciem vllam imprimat, nec dicendum sit ipsum producere intellectionem, nihil agit, proinde est agens, & non est agens. Sed aduersus sententiā nostram dubitare aliquis posset: quia si species impressa idem est, atque intellectio, sequitur phantasma solum esse idoneum, ac sufficiens principium producendi intellectionem; quum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod intellectio, certè sufficit ad producēdam intellectionem; hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falsum est, & communi omnium contensioni aduersatur; nemo enim dixit solum phantasma esse æquatum principiū productiuum intellectionis. Ad hoc dicimus speciem intelligibilem non dici intellectionem quatenus solùm recipitur, sed simul etiam quatenus iudicatur, adeo ut species recepta & iudicata idem sit, quod intellectio: atqui phantasma ad speciei iudicium nihil confert, sed ad impressionem solam: ideo dum hanc solam spectamus, intellectus patitur tantùm, phantasma verò agit; sed dum iudicium respicimus, ipsa intellectus natura est principium actiuum intellectionis: quare adæquatum principium intellectionis productiuum neq; solum phantasma est, neque solus intellectus, sed ambo simul, illud ut speciem imprimens, hic verò ut iudicans; quæ duo simul eodem tempore fiūt, sed ratione & natura distinguūtur; prior enim est impressio iudicatione, & in iudicatione pręcipuè consistit intellectio, quare præcipuum agens intellectionem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectū externum est principium productiuum sensionis quatenus speciem in organo imprimit, sed facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensionem producit, sicuti alias declarauimus in libro, quem de sensu agente scripsimus.

Dubium.

Solutio.

Phantasma non producit intellectionem.

Quid sit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. VIII.

Eclarādum relinquitur quid sint illi habitus, qui solent attribui intellectui tāquam fixi, & permanentes, a quibus vocatur intellectus in habitu; si enim post intellectionem nulla in eo species remanet, nihil apparet, quod possit habitus appellari.

Ego

Ego hac in re sequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quæstione sexta distinctionis tertiæ primi libri, & eam dicit fuisse à quibusdam Auicennæ adscriptam: attamen an Auicenna id voluerit inquit Scotus se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in cõtex. 8. 3. lib. de anima, & in prima par. summæ q. 79. art. 6. sed cuiuscunque fuerit, eam ego veram esse arbitror, & Aristot. verbis consentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem, seu habilitatem ad easdem res intelligendas, quam nõ habebat prius, eaq; dicitur habitus acquisitus, nam mens nostra nascitur rudis, & inepta ad rerum cognitionem statim capiendam; ideo necesse est vt laboret, & inuestiget, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquam apprehendit, si diu in eius contemplatione versetur, acquirit habitum, idest habilitatem quandam, qua põt, quando vult, rem illam speculari absq; exercitio, & absq; labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratũ: intellectus postquam hanc habilitatem adeptus est, conuertit se, quando vult, ad quandam intelligentiam superiorem, quæ infundit ei species, quas ipse sine vllo labore tunc recipit. Sed hęc sententia apud Peripateticos admittenda non est: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere se, quando vult; ad phantasiam, & absque vllo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam est exercitatus in eorundẽ phantasmatum inspectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantasmatis oblatione imprimatur in eo statim species intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquisitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, non tamẽ statim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat, vt speciem reciperet; quum autem semel recepit, aptior est ad eandem rem iterum intelligẽdam, mox autem si aliquantũ in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmate inspiciendam, quando vult. Hęc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus, quem prius intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quę fixa maneat in intellectu post intellectionem, iam enim ostendimus speciem cessante intellectione aboleri; sed est solum maior quædam habilitas, quæ post intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Arist. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, vt erat antequam disceret, aut inueniret; significat enim Arist. potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; sed discrimen est, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, postea verò acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verũ esse id, quod Arist. quandoque exempli gratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem verò esse actum secundum; vtitur. n. hoc exemplo non vt vero, sed vt apparente, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimẽ satis accommodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vt ad actum secundum potius, quàm vt ad primum; quando enim post ignorantiam acquirit scientiam, nil aliud reuera acquirit, quam intellectionem, & speculationem, quæ est actus secundus; acquirit quidem etiam illam operandi habilitatem, ea tamen non est actus primus, nisi impropriè, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius esse operatio dicitur: nam si illa habilitas esset actus primus, non posset fieri intellectio, nisi pręsupposita hac habilitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen uerum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine, quòd illa potestas antequam acquirat habitum, remotior est, postea uerò fit propinquior: quare habitũ acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quàm prius erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principiò enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & tunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certè ea cessante scribere nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, sed sola habilitas, quę nihil aliud est, quam aptitudo, & potestas scribendi facta propinquior: sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cũ labore addiscit, aliqua tamen facilius, aliqua difficilius, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantasia, & a sensibus recipit) alia verò difficilius, & cum exercitio, & labore, & discursu à noto ad ignotum; & is labor modò est maior, modo minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt, vt ipse per se nullo discursu, nulloque studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanan-

te indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione est locus apud Aristotelem in contextu quinquagesimonono secundi libri de anima, vbi dicit sensum esse naturaliter similem intellectui in habitu: sensus enim nascitur cum potestate operandi ita propinqua, vt nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensiliũ recipiat; ideo si hanc habilitatem, quam sensus naturalem habet, vocaremus habitum, sensus accepisset habitum à generante, non à doctore aliquo: non sic intellectus; non enim cum tali habilitate nascitur, sed laborandum illi diu est vt eam adipiscatur; talis igitur est intellectus postquam acquisiuit habitus, qualis est sensus natura: proinde cum eo tantùm discrimine, quòd illa habilitas in intellectu est acquisita, in sensu autem est naturalis, sed ipsa secundùm se considerata habilitas eadem est: quemadmodum igitur in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habilitas, & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullã significat impressam speciem, sed solam habilitatem, & aptitudinem ad speciem statim recipiendam.

Quid sit habitus.

Si quis autem quærat quidnam sit hæc habilitas, quæ vocatur habitus, ego arbitror esse qualitatem; quamuis enim Aristoteles in septimo Physicorum à decimoseptimo ad vigesimum vsq; contextum dicat habitus esse relationes, tamen rei veritas est, habitum notare naturam absolutam, quæ simul essentialiter respectum contineat; quocirca sunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim, quod habent absoluti, qualitas est. In genere autem qualitatis, an ad primam speciem, an ad secundam pertineant, non est clarum; quum enim sint quędam aptitudines ad operandum, videntur ad secundam speciem pertinere, quę est potentia, vel impotentia; attamen Aristoteles omnes habitus in prima specie collocasse videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas esse ab Aristotile partim in prima, partim in secunda specie qualitatis; habent enim hoc discrimen, quòd alię sunt naturales, aliæ verò acquisitæ: quando igitur sunt naturales, Aristo. eas in secunda specie collocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem sunt acquisitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam speciem qualitatis: ideo habilitas videndi, quæ in oculo est, licèt similis sit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia est qualitas connata, ideo ad secundam speciem qualitatis pertinet:

Potentia ad intellectionem est duplex.

potentia vero intelligendi in intellectu duplex considerari potest, una propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ est remota, pertinet ad secũdam speciem qualitatis, quia connascitur intellectui, sed facta propinquior vocatur habitus, quia est habilitas per multiplicatos actus acquisita, ideo hæc sola ad primam qualitatis speciem pertinet. hanc de habitibus intellectus esse Arist. sententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur.

Recentiorũ opinio.

Sed aliqui recentiores, qui species impressas negarunt, & illam, quam diximus, habilitatem non cognouerunt, ad phantasmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales seruarentur, inuenire non potuere; dixerunt enim eatenus seruari habitus, quatenus phantasmatum imagines in memoria seruantur, à quibus potest intellectus intellectionem recipere quandocunque ad phantasiã se conuertere vult.

Cõfutatio.

Sed hæc sententia recipienda non est, quia hoc dicentes non possunt interpretari verba Arist. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando inquit intellectum in habitu maiorem habere operandi potestatem, quàm prius: etenim si nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum sententia est; certè habet potestatem ęquè remotam, ac prius habebat; quare nisi concedamus in intellectu illam habilitatem ex iterata operatione comparatam, neque interpretari Arist. possumus, neque ostendere quinam sint habitus intellectuales, quia secundùm istos nullus in intellectu habitus ponitur, sed solùm in parte animæ sensibili; quare nullam afferre rationem possumus, cur cognitio rerum naturalium sit magis in animo Philosophi non contemplantis actu, quàm in animo hominis idiotę, quum phantasmata rerum particularium æquè in vtriusque animo esse possint; quamobrem nisi dicamus intellectum Philosophi maiorem habere aptitudinẽ contemplandi vniuersalia, & rerum essentias, quam intellectum hominis idiotæ, nullã afferre possumus rationem cur magis ille, quã hic, habeat in animo scientiam naturalem fixam tanquam habitum.

Memoria intellectiua secundùm Arist.

Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuere possunt, quum nos aliquam etiam secundùm Aristotelem intellectiuã memoriam concedamus habitus nanq; illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam statim absq; vllo labore intelligendam, vt, quum fixi in intellectu sint, noĩe memoriæ appellari possint: ita.n. celerem, & facilem esse operationem intellectus habitibus præditi certum est, vt instar cõceptus impressi esse videatur, nec alio modo, quam hoc, Ioannes Bacconius memoriam intellectiuã in hoĩe cõcedere põt, quum specierum impressionem omnino neget. Si quis autem quęrat, quęnam memoria animæ humanæ separatę attribuenda sit, de hoc nihil prorsus enuntiare iuxta Aristotelem possumus, quum ipse animam humanam à corpore separatam nullibi considerasse comperiatur: ita vt non absque ratione dubitauerint multi an talẽ separationem cognouerit.

Secun-

Secundùm veritatem autem Theologos consulere oportet; certum quidem illud est, alium in eo statu esse intellectionis modũ: & quemadmodum tunc non amplius a phantasmatibus obiectum recipiendo intelligit, neque vllas species recipit, quæ sint accidentia distincta ab eius substantia; ita perennem rerum memoriã ipsum habere credendum est, quæ ab intellectione non distinguatur: attamen hoc statuere instituti nostri non est, ideo rem hanc vt a proposito alienam ad Theologos nostros integram remittimus.

Omnium vtriusque sectæ argumentorum consideratio, & solutio. Cap. IX.

SVperest vt omnia vtriusque sectę argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primum argumentũ, quo prior secta impressas species ostendebat, totum est concedendum: quoniam eo nil aliud probatur, quam speciei impressio, quã & nos concedimus, at non ostenditur eius permanentia post intellectionem. *Ad primũ prioris sectæ.* Ad secundum sumptum ex habitibus intellectualibus neganda est consequentia: nam enim diximus habitũ non esse speciem impressam, sed esse habilitatem, & aptitudinem operandi facilius, quam prius; dicimus enim scientiam naturalem eatenus seruari tanquam habitum in animo scientis, quatenus seruatur illa aptitudo cognoscendi statim res naturales in phantasmatibus in memoria seruatis, & intellectui oblatis a phantasia imaginante: ideo scientia vniuersalis non remanet actu in animo vt vniuersalis sed potestate maximè propinqua in suis causis, quia seruantur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abstrahendi conceptum vniuersalem absque vlla difficultate; hãc enim significauit Aristot. in contex. 8. 3. lib. de anima nomine habitus, per quem intellectus est aptus ad operandum quando vult. *Ad secũdũ.* Ad tertium negamus scientiam, seu habitum prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus; hoc enim verum non est propriè loquendo, sed solùm ꝑ quandam similitudinem; ipsa enim substantia intellectus est actus primus, contemplatio autem, & scientię acquisitio est actus secundus; Arist. autem hoc exempli gratia sumpsit, & crassa Minerua considerauit, quoniam exemplorum veritas exactè quærenda non est. *Ad tertiũ.* Sed hoc etiam concesso nullius roboris argumentum est, quia non est necessarium vt actus primus pręcedat tempore actum secundum; nam anima vegetans simul incipit esse, & operari; graue in sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri; ignis simul atque est genitus, calefacit: itaque adeo validum est argumentum, vt eius vtraque propositio neganda sit. Ad testimonia autem Aristotelis in pluribus locis nulla opus est responsione, quia per illa non ostenditur specierum permanentia post intellectionem, sed sola ostẽditur impressio, quam nos concedimus. *Ad quartũ.* Posterior verò secta primùm argumentabatur ex verbis illis Arist. in context. quinto tertij libri de anima [intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat] quæ significant nullam speciem precedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impressio speciei, sed sola præcessio: *Ad primũ posterioris sectæ.* videtur tamen solui posse dicendo Aristotelem ibi considerare primam apprehensionis originem, quę fit in puero; puer enim prius intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiones, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem sectam efficax est, quia secundùm illos species impressa ante intellectionem requiritur uel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa; sic enim intellectio fieri non potest, nisi impressa iam species esse statuatur, impressa autem specie factus est intellectus res illa, vt Arist. asserit in contex. 8. eiusdem libri; quare antequam aliquid intelligat, est aliquid eorum, quę sunt, quod in eo contex. quinto, Arist. negat. Secundum argumentum erat: sufficit species expressa, ergo frustra ponitur impressa: *Ad secũdũ.* hoc dirigitur ad impugnandam speciei impressionem, & facile soluitur; perinde enim est, ac siquis diceret, ignis agens sufficit ad vrendum lignum, ergo frustra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax enim argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis; nisi enim producat, certè vel non agit, vel non sufficit: sic igitur dicimus phantasma illustratum sufficere ad mouendum intellectum, ideoque producere in eo speciem, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere: ideo repugnantia inest in hoc argumento, si bene perpendatur; sed deceptio in hoc consistit, quod putant speciem in intellectu poni tanquam causam intellectionis, vt eam alij ponebant, aduersus quos fortassis efficax argumentum est: nos uero speciem in intellectu ponimus tanquam effectum à phantasmate productum, non tanquam intellectionis causam, quin potius tanquam intellectionem ipsam; quare argumentum contra nos inane redditur. Tertium argumentum erat: si darentur species in intellectu impressæ, daretur memoria intellectiua: *Ad tertiũ.* ad hoc quid respondendum sit, iam dictum est superius; validũ enim est aduersus ponentes specierum permanen-

tiam post intellectionem, sic enim propriè intellectiuam memoriam omnino negamus secundùm Arist. qui memoria sumptam pro impressione imaginis non concessit, nisi in parte animæ sensibili: sed aduersus sententiam nostram de habitibus nullius roboris argumentum est; nam si quis dicat, his habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriam ipse quoque Aristot. non negaret. Ad quartum, quod impressioni refragari videtur, dicimus formam non esse quidem receptiuam accidentis materialis, sed esse tamen receptiuam spiritalis, formam, scilicet informantem materiam, & constituentem aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine anima rationalis; nam de forma abiuncta a materia concedimus eam nullius accidentis subiectum esse posse. Postremum argumentum nullius prorsus momenti est, nititur enim fundamento inter Philosophos maximè controuerso, & ab omnibus solui facile potest: Alexander enim & illi, qui eius sententiam sequuntur, minorem negarent: sed alij interpretes Aristot. qui animam rationalem etiam secundùm Aristot. immortalem esse affirmant, negarent maiorem; dicerent enim substantiam quidem æternam, & ab omni materia abiuncta accidentia mutabilia recipere non posset; at substantiam æternam ut corpori caduco alligatam, & ab eo pendentem (vt aiunt) obiectiuè, cuiusmodi est anima rationalis humana, posse absque vlla absurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia; quum enim moueatur à phantasmatibus tanquam ab obiectis, & phantasmata mutabilia sint, ipsa quoque ab eis recipit affectiones nouas, atque mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium sententias debile est.

Ad quartū

Ad quintū

JACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MENTE AGENTE.

Propositio, ac dispositio dicendorum. *Cap. I.*

PRæter humanam mentem, quæ patibilis dicitur, censuit Aristoteles necessariam esse alteram mentem agentem, sine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quòd vbi est aliquod patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum sit, necesse est ut illi respondeat agens, quod illius generis omnia facere possit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta est omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri; necesse est aliquod illi agens respondere, quod omnia intelligibilia faciat, idque non esse nisi mentem: quo fit ut duæ in humana intellectione mentes considerandæ sint, vna patiens, de qua nos in alijs libris egimus, altera verò agẽs, de qua in hoc libro agendum nobis proposuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob summam difficultatem, tum etiam ob ipsius in humana intellectione necessitatem dignissima res est, quæ accuratè tractetur, ac declaretur; Duo autem sunt, in quibus tota est huiusce rei difficultas constituta: vnum, quid sit hæc mens agens, an sit pars aliqua animę nostræ, necne, & quæ sit eius natura; alterum verò quænam sint eius officia in nostra intellectione; nam ipse quoque Aristoteles hęc vtraque de mente agente in 3. de anima libro tractasse comperitur: & quanuis ordine naturę dicendum prius esset de ipsius essentia, postea verò de officijs, tamen in hoc quoque Aristot. imitati de officijs prius agemus, deinde verò de eius natura; progrediendum enim semper est a facilioribus, & ab ijs, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorum notitiam possit; cognitis enim huius intellectus officijs facilius quid ipse sit indagare, atque inuenire poterimus; quod etiam Aristotelem mouit vt prius de ipsius in humana intellectione officijs, postea vero de essentia loqueretur. Id tamen ante omnia protestari velim, me hac de re secundùm principia tantùm philosophiæ Aristotelis esse disputaturum, quum non aliud in his omnibus libris consilium meum sit, quam quid senserit Aristoteles inuestigare, & eius sententiam, quantum in me est, planam, & manifestam reddere.

De officijs intellectus agentis variæ opiniones. *Cap. II.*

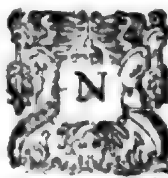
CErtum est officium mẽtis agentis esse agere, hoc est trahere de potestate ad actũ, sed in quódnam agere dicatur, & quomodo, obscurissima res est, & maximè controuersa: alij nanque dicunt ipsam agere in phantasmata, non in mentem patibilem; alij in mentem patibilem, non in phantasmata; alij verò in ambo simul. Prima sententia Latinorum fuit, pręsertim D. Thomæ, qui in 3 lib. de anima, & in prima parte summæ quæst. 79. artic. 3. & 4. & in quęstionibus disputatis de spiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima, artic. quarto, & quinto, quibus in locis fusissimè de hac re loquitur, asserit rationem agentis in hoc esse constitutã, vt agat in phantasmata: eiusdem sententię est Ioan. Bacconius in primo sententiarum q. 2. prologi, vbi dicit officium intellectus agentis esse propter phantasmata, & totam eius actionem in phantasmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum sumi ex verbis Aristot. in contex. 18. tertij libri de anima, ubi declarans officium intellectus agentis inquit ipsum esse sicut lumẽ; nam lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, sed in obiectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actum; ita intellectus agens agit in phantasmata, non in intellectum patibilem; ideo potest inde colligi argumentum tale: officium omnis agentis est trahere de potestate ad actum; sed Arist. hoc officium tribuit intellectu agenti ratione obiectorum, facit. n. de intellectis potestate actu intellecta; ergo in phantasmata agit, non in intellectum patibilem. Contra vero Simplicius videtur ei totam actionem tribuere respectu intel-

Thomas. *Io. Baccon.* *Argumentũ illorum.* *Simplicius*

lectus patibilis; putat enim vtrunq; esse vnam & eandem substantiam, & vnum intellectum, qui vt in se manēs dicatur agens, & vt progressus dicatur patibilis; quoniam ipse vt in se manens seipsum vt progressum ducit de potestate ad actū, de imperfectione ad perfectionem. Hanc sententiam Auer. in commentario quinto tertij libri de anima Themistio attribuit, attamen non satis liquet Themistium fuisse huius opinionis. Hanc eandem sequitur Ioannes Gandauensis in quæstio. 24. & 25. tertij libri de anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit esse in intellectum patibilem, non in phantasmata, & ipsum in intellectu patibili producere actum intelligendi. Pro hac sententia sumitur argumentum ex Arist. in cōtex. 17 eiusdem libri, vbi ex eo quod detur intellectus patiens infert dari etiam intellectum agentem propterea quòd omni patienti respondet aliquod agens: vult igitur Arist. intellectū agentem dari propter intellectum patientem, & vt agat in eum: ratio nanque illa vana esset, nisi agens ageret in illud in quo patiens, cui responderet debet: hoc idem Arist. exempla declarant; inquit enim intellectum agentem ita se habere ad intellectum patibilem, vt ars ad materiam se habet, ars autem in materiam agit; ita materia prima est patiens, in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patiens respectu intellectus agentis: & nomen quoque ipsum hoc ostendit; non enim phātasmata vocauit patientia, sed ipsum patibilem intellectum, in hunc itaque voluit agere intellectum agentem. Auerroes autem varius fuisse videtur: quandoque enim asserit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipsum ad actum ducat, atque perficiat; quandoque propter phantasmata, vt ea transferat de gradu in gradum, hoc est de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis potestate actu intellecta: quare videtur Auerroes existimasse officium intellectus agentis requiri propter vtranq; actionem ductus fortasse vtrisque argumentis ex verbis Aristotelis sumptis, quibus duas priores sectas vsas esse diximus; nam Aristoteles in contextu decimoseptimo tertij libri de anima dicere videtur intellectum agentē agere in intellectum patibilem, deinde in decimooctauo videtur asserere ipsum agere etiam in phantasmata. Ideo sententiam hanc nonnulli recentiores sequuti sunt, qui eam magis declarantes dixerunt intellectum agentem esse idem re cum intellectu patibili, & esse cognoscentem, & eatenus in illū agere, quatenus tribuit illi cognitionem vt hac ratione dicatur intellectionem producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionē, quam ipse agens prius habebat. Hæc sunt, quæ ab alijs dicuntur, a me breuissimè collecta.

Ioan Gandauensis. *Argumentū illorum.* *Auerroes.* *Recētiores.*

Dictarum opinionum confutatio. Cap. III.

Nos verò aliorum errores patefaciendo simul ipsam rei veritatem iuxta Aristotelis mentem declarabimus. In primis à veritate prorsus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantasmata: quoniam, vt modò alios considerasse dicebamus, Aristoteles intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. Sed obstare nobis videntur verba Aristotelis in contextu decimooctauo quando intellectum agentem cum lumine comparat, & significat ipsum agere in phantasmata: ijs tamen verbis benè intellectis tolletur omnis difficultas, & ipsa rei veritas manifesta fiet. Sciendum igitur est, quando dicimus aliquid facere de tali potestate tale actu, verbum illud [facere] ambiguum esse, & posse intelligi duobus modis; potest enim facere vt forma, potest etiam facere vt agens; forma enim humana adueniens materiæ, facit de homine potestate hominem actu, neque ob id est agens, quia facit hominem ad modum formæ, non ad modum agentis; homo verò generans alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur est in hoc constituta, quod ignis generat alterum ignem, & facit de igne potestate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam ignis sibi similem; illa vero altera forma producta facit de igne potestate ignē actu, non tamen producendo aliam formam, sed vt forma ipsa, quia nō id facit vt agens; iungitur enim ipsi rei, at agens generans externū est, neque cum materia coniungitur. Quando igitur Aristot. dicit intellectum agentem facere phantasmata actu intelligibilia de intelligibilibus potestate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id præstat vt agens, sed vt forma; iungitur enim phantasmatibus lumē intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia, sicuti lumen iungitur colori tanquā forma, & perfectio, qua redditur actu visibilis, & actu motiuus uisus, neque dicitur lumē esse agens respectu colorum; quia nihil in eis producit ut agens, sed eis iungitur ut forma, per quam totū hoc coniunctum, color illuminatus, cōstituitur in esse obiectiuo, & fit actu motiuū uisus: hoc significauit Arist. in eo ipso loco, dū dixit intellectum agentē facere ipsa tanquam habitum quendā; habitus.n. formā denotat, non causam effectricem, quia efficiens est à patiente disiunctum, forma uerò iungitur materiæ recipienti, & habitus rei habenti habitū; sic lumen coloribus hæret ut forma, & perfectio, neq; ad eos se habet ut agēs ad patiēs. Nō est igitur uerū id, quod prima secta dicit,

Confutatio opinionis Thom & Bacco. *Solutio argumenti.* *Facere aliquid fieri ad modum formæ, vel ad modum agentis.*

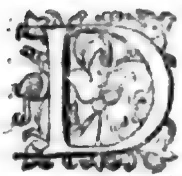
dicit, intellectum agentem agere in phantasmata, & argumentum eorum nullius roboris est. Decepti etiam sunt illi, qui putarunt intellectum agentem agere in intellectum patientem tanquam agens distinctum a phantasmatibus, quod extra phantasmata agendo perficiat intellectum patientem, & ipsi tribuat intellectionem; hoc enim dato sequeretur intellectum patientem posse etiam sine phantasmatibus intelligere, nempe sumendo cognitionẽ immediatè a solo agente; id tamen Aristo. aduersatur, qui in contex. 30. & 39. 3. libri de anima apertè dicit fieri nunquam posse vt intellectus intelligat, nisi phantasma aliquod speculando: quare secundùm Arist. omnis nostra intellectio fit ex motione facta a phantasmatibus.

Confutatio opinionis Simplicij & aliorũ.

Intellectus agens nõ agit quatenus intelligens.

Immò non solùm falsum est id, quod dicunt, intellectum agentem tribuere patienti suam cognitionem, sed neque ea ratione, qua est agens, est intelligens; quamuis enim necessariò consequatur vt sit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua est agens, nihil formaliter intelligit, sed solùm effectiuè, quatenus in homine intellectionem producit: quomodo autẽ id faciat, postea declarabimus, & ostendemus intellectum agentem esse quidem semper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, sed vt intelligibilem: falsum id quoq; est, quod Gandauensis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi; postea enim ostendemus intellectum patibilem sufficientem sibi esse ad promendam intellectionem sine ope intellectus agentis. Quocunque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente distincto a phantasmatibus, & tanquam a cognoscente, falsum est, & ab Arist. alienum. Quum autem vtraque hæc secta errauerit, errauit etiam tertia, quę vnum cum altero errorem coniunxit, vt considerantibus manifestum est.

Vera sententia de actione intellectus agentis.
Cap. IIII.

DE actione igitur mentis agentis ego hanc esse puto veritatem iuxta Arist. opinionem, vt agere dicatur in intellectum patibilem, non in phantasmata, sed phantasmatibus iungatur vt forma constituẽs obiectum motiuum intellectus patibilis; clarũ hoc est considerantibus argumentum Aristot. in contex. 17. eius libri; ibi tanque constituto intellectu patiente colligit mentis agentis necessitatem, quia nihil imperfectum, & tale potestate vult in sua imperfectione manere, sed ad perfectionem ducatur necesse est; non potest autem semetipsum perficere; ergo requirit agens, a quo perficiatur, ducaturq; de potestate ad actum; agit ergo mens agens in mentem patientem, non in phantasmata, sed eis iungitur vt forma. Vnde colligimus quomodo agat in intellectum patibilem: non enim agit vt solus, & vt agens distinctum a phantasmatibus, tum quia sequeretur posse absque phantasmate intellectionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, & forma phantasmatũ: agit igitur vt iunctus phantasmatibus, ita vt ex vtrisque vnum constituatur obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili speciẽ producere: quare vnũ tantùm est agens, ipsum phantasma, lumen uero intellectus agentis nõ est agens separatum, sed est perfectio phantasmatis, quę constituit obiectum perfectum, & potens mouere intellectum patibilem.

Intellectus agens agit vt intelligibilis.

Ideo recta est illorum sententia, qui dicunt intellectum agentem esse agentem vt intelligibilem potius, quam vt intelligentem; quia si debet reddere phantasma actu intelligibile, oportet ipsum per se esse actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus est per se visibile, non quatenus uidens, reddit colorẽ actu uisibilem: est quidem necessarium ut ipse quoque sit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile est intellectus; non in hoc tñ consistit ratio agentis, sed in eo quod sit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiendum est, ut dicamus ipsum ita intelligibilem esse, ut à nostro intellectu intelligatur secundùm propriã naturam, & quatenus est quędam substantia abiuncta a materia; hoc enim fortasse est ultimum, quod a nobis cognoscitur: sed eatenus dicitur agere ut intelligibilis, quatenus est ratio intelligibilitatis aliorum, idest quatenus est actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis nõ quòd ipse intelligatur, sed quòd per ipsum alia intelligantur; sic enim & lumen una cum colore locum habet unius obiecti uisibilis, & mouentis; non enim quòd ipse sol, seu eius lumen uideri separatim dicatur, sed quia est ratio, qua colores sunt actu uisibiles. Facultas igitur passiua intellectus patibilis nõ respicit aliud agẽs, quam obiectum phantasma; sed hoc non põt agere, nisi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motiuũ: quare intellectus agens est forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde respicit obiectum ut forma, patibilem uerò intellectum ut agens, non quidẽ agens separatum, sed ut forma constitutiua agentis. Hęc est absque dubio sententia Aristotelis, quam ipse magno cum artificio significauit: nam in contex. illo 17. docuit rationem agentis esse respectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus esse agens distinctum ab obiectis; comparauit enim utrunque intellectum cum obiectis dicens, hic fit omnia, ille uero omnia facit, idest facit esse actu intelligibilia; facit aũt

vt

ut habitus quidam, idest ut forma & perfectio, quæ obiectis iuncta constituit obiectum actu, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis. Cap. V.

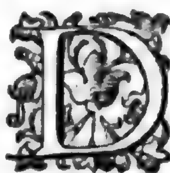

Quæstio explicatu digna hic oritur, quū intellectus agēs iungatur phantasmatibus, ut forma, an eis iungatur in phantasia, an postquam in intellectu patibili recepta sunt. *Aliquorū opinio.* Dicunt aliqui non in phantasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iungi, & ea perficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento tali: *1. Argum.* officium intellectus agētis requiritur propter quidditates, quæ in phantasmatibus latent; has .n. facit actu intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phantasia cognosceret quidditates, & uniuersalia, quod nemo unquam dixit; nō potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis. *2. Argum.* Confirmant per illa, quæ ab Arist. dicuntur in contex. decimo tertij libri de anima; ibi enim inquit intellectum a solo sensitiuo recipere carnem, idest totum compositū singulare, absq; ullo auxilio intellectus agentis; ergo phantasmata sunt per seipsa sufficienter præsentia intellectui patibili: ut ab eo apprehendantur tanquam confusæ quædam conceptiones singularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; sed illis confusis conceptionibus aduenièns lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates, de intellectis potestate actu intellectas, quæ sunt uerum obiectum intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agēs propter obiectum, hoc est propter quidditates, ut eas apparere faciat, & hæ non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiam ad hoc declarandum exemplo tali: si uelimus in statua cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, ut illustretur, nec quærimus ut illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, sed obiecto illuminato, ut illa, quæ confusa erant, appareant, quia absque illo lumine uideret quidem oculus statuam, at minutissimas illas lineas non cerneret: statua igitur potest per se imprimere in oculo speciē confusam, neque lumen illud requirit, sed solum requiritur propter lineas illas, quibus proportione respondent quidditates latentes in phantasmatibus. *Confutatio* Hæc sententia mihi probari nulla ratione potest, quum per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agēs iungitur illis confusis cōceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius ut forma, quàm ut agens, quod etiam illi concedere videntur, fatentur enim intellectum agentem respectu obiectorum non habere locum agentis, sed formæ tantummodò; attamen neque respectu intellectus patibilis potest habere locum agentis, hoc enim nō potest esse alio modo, nisi quòd illæ conceptiones ita illuminatæ agant in intellectum patibilem, quod nullo pacto dici potest, iam enim inhærent ipsi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formæ vnà cum illis; at forma non agit in subiectū, in quo recepta est; quare intellectus agēs nulla rōne haberet locū agētis iuxta illorū opinionem. Miror etiam quomodo hoc dicere potuerint, quum omnino negauerint species in intellectu imprimi; id enim si verum est, quomodo possint phantasmata, & confusæ illæ conceptiones in intellectu recipi? sic enim reciperentur in intellectu tanquam species distinctæ a phantasmatibus, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiam sequi, qui dicunt intellectū agentem iungi obiectis nondum in intellectu patibili receptis, sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruatur vera ratio agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei singularis, at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intellectu agēte, qui dat eis vim motricem, & productricem speciei quidditatis; facit enim ut in phantasmatibus distinctè appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumē solis in statua facit ut appareant distinctè omnes minutissimæ lineæ, & vt statua sit apta ad imprimendum in oculo non solum totam imaginē confusam, sed etiam omnes partes, & omnia exilia liniamenta: ideo similitudo ab illis adducta manifestè contra ipsos facit, nam minutissimæ illæ lineæ in statua non indigent lumine eas illustrante quando iam in oculo receptæ sunt, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatētur oportere statuam illuminari, non oculum: sic igitur optimè seruatur ratio agentis, nam agens debet esse externum, vt possit agere in patiens, id verò, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad argumenta autem illorum facile est respondere. *Ad primū argum.* Primum erat; si iungeretur phantasmatibus in phantasia, ergo phantasia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ratio negationis sumitur tum a phantasia, tum ab obiecto ipso: a phantasia,

sensu, quoniam ipsa non est apta cognoscere vniuersale, & quidditatem; quare etiamsi haberet in seipsa speciem vniuersalem, non eam cognosceret, quia non est talis facultas, quæ ad hanc operationem idonea sit; non potest enim abstrahere vniuersale, & ipsum transferre de gradu in gradum: hoc possumus confirmare exemplo coloris, & luminis; lumen enim facit vt color parietis sit actu visibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non est videns, quia vim cognoscendi non habet; quare est quidem color ille visibilis, nō tamen a pariete, in quo inest, sed ab oculo, cuius motiuus est: sic etiam in phantasia sunt quidditates in phantasmatibus illuminatæ, proinde intelligibiles; non tamen a phantasia, quoniam ipsa hanc vim non habet. Idem ostenditur ratione obiecti: phantasma enim quantumuis ab intellectu agente illuminatum non est formaliter intelligibile, ideo si fieri posset vt idem formaliter acceptum ad intellectũ possibilem transferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantasma illuminatum vocatur quidem actu intelligibile, non tamen formaliter, sed obiectiuè, nam si ipsummet in intellectu poneretur non fieret intellectio; sed ideo vocatur intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete est, licèt sit actu illuminatus, & ita actu visibilis, non est tamen visibilis formaliter, sed solùm obiectiuè; quia si idemmet realis color illuminatus posset in oculo poni, non videretur ab eo: ideo actu visibile sumi potest duobus modis, nam coloris species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter, sed color realis illuminatus visibilis dicitur obiectiuè, sed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifesta est, quia neque phantasia est apta intelligere quidditates, neque phantasma illuminatum in phantasia est actu intelligibile formaliter, sed est formaliter imaginabile; intelligibile autem obiectiuè, quatenus est obiectum potens extra phantasiam producere in intellectu speciem intelligibilem. Alterum argumentum sumebatur ex contex. 10. tertij libri de anima, vbi Arist. dicit in intellectum recipere compositum confusum à solo sensu sine ope intellectus agentis: vult igitur phantasmata in phantasia existentia non egere lumine agentis, vt sint actu motiua, sed esse per se motiua absque illo, proinde lumen agentis non requiri nisi postquam illud confusum in intellectu patibili receptum est, nempe vt in eo quidditas elucescat. Ad hoc dicimus obiectum illud posse duabus rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantùm confusi speciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam speciem quidditatis latentis in eo confuso: priore quidem modo inquit ibi Aristot. phantasma esse per se motiuum intellectus nostri absque lumine intellectus agentis, sed non secundo modo; non est.n. ex se ita motiuum, vt possit quidditatem imprimere, nisi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Arist. phātasma illuminari in phantasia, & ita illuminatum imprimere in intellectu speciem quidditatis: quare per hoc argumentum non ostenditur obiectum illuminari in intellectu, sed potius in phantasia; hoc enim demonstrat comparatio quam ibi Aristoteles facit, cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis similem esse lineæ flexæ, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectũ in phantasia, deinde cum eo ad intellectum reflectitur.

Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè; sic etiā visibile.

De abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. VI.

Dignum consideratione hic est, à quonam fiat abstractio; an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cognito erit plenè cognitum officium intellectus agentis: plurium sententia est abstractionem fieri ab intellectu agente; nam latinorum plures hoc dicunt, & Auerroes quoque apertè id asserit in cōmentario decimooctauo tertij libri de anima, & in calce vigesimi, vbi dicit Aristotelem fuisse coactum ponere intellectum agentem propter abstractionem, quia eius actio est abstractio; abstrahit enim à phantasmatibus vniuersale, & ipsum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nil aliud est, quàm receptio huius vniuersalis ita abstracti ab agente, & actio ipsius agentis nil aliud est, quam abstractio vniuersalium ab omni conditione materiæ, ut mouere possint intellectum patientem: illud igitur, quod uocari solet, facere de intellectis potestate actu intellecta, apud Auerroem est abstrahere, proinde abstrahere est officium solius agentis: citat etiam Auerroes dictum Alexandri, quod apud eum legimus in secūdo libro de anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit non solùm esse necessariam in anima intellectiua utranque uim, unam agendi, alteram patiendi, sed etiam melius declarari naturam intellectus per agere, quam per pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum per pati non differre a sensu, sed solùm per agere, quia non datur sensus agēs, sed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abstrahere. Hæc sententia recipienda non est, & impugnatur efficacissimè argumento Ioannis Gandauensis, licèt ipse ad aliud demonstrandum eo abutatur; nam probare uolens intellectũ agentem non agere in

Auerrois, & latinorũ opinio.

Confutatio

in phantasmata, & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, si phantasmata illuminat, æquè omnia in eis existentia illuminat, æque omnia intelligibilia facit, nec potest vnum expoliare alijs, & ab eis separare, & facere vt vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquã feriens facit ęquè omnes eius colores esse visibiles, æque omnes illustrat, nec facit vt vnum videatur sine alio; ergo intellectus agens nihil phantasmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc consequentia reuera inefficax est, & Ioannes fallaciam committit a secundùm quid ad simpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non separare, seu abstrahere vnum ab alio, quoniam æquè illuminat totum phantasma, & omnia, quæ in eo sunt, proinde est efficacissimum ad probandũ quod intellectus agens non possit facere abstractionem; quum nihil aliud sit abstractio, quam separatio vnius ab alijs, & acceptio vnius non acceptis alijs: at non probat intellectum agentem nil prorsus in phãtasmatibus operari; operatur enim aliquid necessarium pro abstractione, licèt non faciat ipse abstractionem, vt mox declarabimus: quando enim rem aliquam ab alia re abstrahere volumus, & eam sumere non sumpta illa alia, certum est necessarium esse vt vnam ab alia distinctã habeamus; quia si confusæ, & commistę sint, id facere minimè possumus; vt si nobis offeratur aqua vino commista, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quòd si quispiam aliquo artificio vinum ab aqua separaret, ita vt vtraque distincta inspicerentur, facile nobis esset vnum accipere relicto altero: duo igitur actus cõsiderandi sunt; vnus est actus distinguendi rem a re, vt distinctè appareant; alter est actus accipiendi unam dimissis alijs: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed unus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere unum dimissis alijs, certè non intellectus agentis officium est, sed patientis; hic enim quidditatem intelligit in phãtasmate emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absque alijs, quæ in eo phantasmate sunt, & sic eam ab alijs abstrahere dicitur: at facere id non posset, nisi prius omnia in phantasmate distincta apparerent, quæ distinctio est opus intellectus agentis; huius enim lumen phantasmati aduenìens omnia, quæ in eo sunt æquè illuminat, & facit ut distinctè omnia appareant, ut in phantasmate equi facit ut distinctè appareant natura corporis, natura uiuentis, natura animalis, natura equi, natura quantitatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidentium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant, sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atq; distincta, ut ipse ea omnia intuens possit contemplari id, quod vult, tam totum confusum, quam singulam quidditatem in eo emicantem, & eam omissis alijs intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando enim debile est in aere lumen, uidemus confusè picturam totam, sed colorum distinctionem non uidemus; adueniente autem solis lumine distincti apparent omnes colores, & omnes tenuissimæ lineæ, nosque liberi sumus, & apti ad intuendum in ea pictura quicquid uolumus dimissis alijs: nam primo loco totum confusum inspicimus, postea ad singulas particulas conuertimur, & intuemur modò hanc sine illa, modò illam sine hac, & hoc uisus ipse facit, non lumen siquidem lumen illustrat solùm, atque distinguit, uisus uerò inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamen a philosophis abstractio nõ appellatur; quia ut dicatur propriè abstractio, non satis est si una res sine alia accipiatur, sed oportet etiam ut de ordine in ordinem transferatur: quod in uisione non euenit oculus enim rem hanc accipiens uidendam sine alijs non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoscibilis, quia ibi omnia sensilia sunt, tam totum, quam partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem, seu potius talem translationem factam pręsuponit; fit enim reuera translatio hæc ab agente, qui illustrans facit rẽ è sensili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens a lumine, quod lumen non trãsfert colores ad alium gradum cognoscibilitatis, at intellectus agens facit è sensili intellectile. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abstractionem esse munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantasmatibus; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abstractio, quũ actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia necessariò præcedit abstractionem.

In abstractione duo sunt consideranda.

Nota quæ dicatur à philosophis abstractio.

Solutio dubij aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. VII.

SEd aduersus hæc dubium oritur; si enim abstrahere esset munus intellectus patibilis, ergo esset pati, quia officium intellectus patibilis est pati; id tamẽ uidetur esse falsum, & repugnare proprię huius uocis significationi, nam abstractio actionem potius, quam passionem significat: quod argumentum mihi uidetur Auerroem mouisse ad dicendum abstractionem esse operationem intellectus agẽtis.

Ad

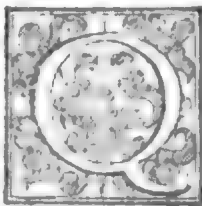
Intellectus noster in cognoscendo agit.

Ad hoc dicimus verum quidē illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionē esse actionem, sed negādum esse patibilis intellectus officium esse solùm pati; quia licèt Aristot. dixerit intelligere esse pati, quia secundùm originem est pati, & facilius ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola specierum receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptarum iudicatione, quæ est actio; quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quo fit vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & in ipsomet recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auer. citato, quando dixit intellectum humanū magis declarari per agere, quam per pati; hoc est, eius naturam ratione operationis magis in actione, quam in passione esse constitutam: quem locū non intelligens Auer. traxit ea verba ad intellectum agētem, quasi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidē tempore, sed dignitate, quia nobilius est agere, quā pati. Attamen Alexander ibi non de illa actione loquitur, quę attribuitur intellectui agenti, sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, & est speciei receptæ iudicatio; vult.n. ijs verbis significare cognitionē magis in iudicatione, quam in receptione consistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, vtiq; clarum esset intellectionē esse formaliter iudicationē, non receptionem, nisi antecedenter; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem esse simul passionē, & actionem, sed magis in actione, quam in passione consistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agentis producere in intellectu patibili actū intelligendi; hoc.n. falsum est, quoniam actus intelligēdi producitur ab ipsomet intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens vero non iudicat, neq; iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus iunctus.n. phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimēdam: propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicendum esset ab intellectu agente vna cum phantasmate produci actū intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idē sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio, immò est præcipuè iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est sibi sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque solus facit, neq; phantasmatibus iunctus, nisi vt causa remota, & antecedens; causa enim proxima, & æquata est ipsemet patibilis intellectus, qui ex sua natura speciem receptam iudicat.

Auer. error.

Intellectus agens non producit actum intelligendi.

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus. Cap. VIII.

Væ igitur sint officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex ijs, quæ diximus, manifestum est: vt autem omnia, quę hactenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Arist. sententiam in his septem assertionibus iam à nobis satis superq; demonstratis constituta est. Prima assertio est: intellectus agens respectu obiectorum non est agens, sed perfectio, & forma, quę ipsis phantasmatibus iuncta perficit ipsa, & facit vt sint obiectum actu, hoc est, idoneum ad mouendum intellectum patibilem. Secunda est: intellectus agens iungitur obiectus extra intellectum patibilem, uidelicet ut in phantasia existentibus. Tertia est: intellectus agens dicitur agens respectu intellectus patientis, quia in ipsum solum agit. Quarta est: hic intellectus non ita agit in intellectum patibilem vt sit agens distinctum, & seiunctum à phantasmatibus, sed ut actus phantasmatum, ita ut ex phantasmatibus, & intellectu agente constituatur unum agens imprimens in intellectu patibili speciē uniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata proprijs uiribus non essent apta ad imprimendam aliam speciem, quam singularis confusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens ut intelligibilis, non ut intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens; quanquam ex hoc infertur necessario ipsum esse alterum intellectū, quia omne actu intelligibile est intellectus. Sexta est: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, sed ipsemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam speciem iudicat. Septima est: officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est propriū intellectus patibilis; ita tamen, ut abstractio ex necessitate præsupponat operam intellectus agentis, qui phantasmata illustret, & claras atque conspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatibus insunt, ut postea patibilis intellectus accipere possit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abstrahere; quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecedenter est opus etiam intellectus agentis, cuius operam abstractioni præcedere necessarium est.

Prima conclusio. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.*

Quid

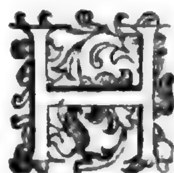
Quid sit intellectus agens, varia aliorum sententię. Cap. IX.

Ognitis officijs intellectus agentis est quoque eius natura cōsideranda; quod etiam Aristo. fecit, sed ita breuiter, & obscurè, vt per eius dicta non satis liquere videatur quisnam sit apud eum intellectus agens; quo factum est vt interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Arist. traxerint: nos igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione duce peruestigabimus quisnā sit apud Aristotelem intellectus agens. Necesse est intellectum agentem vel esse eundem secundū substantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeout nō sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguatur; vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnam, quæ etiam plurium sententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas formas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur in duas, varijs modis id asserunt, Simplicius dicit vnam esse humanæ mentis substantiam, quæ dicitur possibilis quatenus est progressa in corpus, & dicitur agens quatenus in se manet; quam eandē sententiam Themistio quoque, & Auerroi multi posteriores attribuunt; ego tamen puto Themistium & Auerroem statuisse intellectū agentem distinctum essentialiter a patiente, ita vt sint duæ formę, & duæ intelligentiæ distinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim sententiam legere apud Themistium possumus in contex. 20. 3. lib. de anima, & apud Auerroē in commentarijs 4. 5. 18. 20. eiusdem libri, vbi hos duos intellectus vocat duas substantias æternas, & alia multa dicit, quæ significant ipsum existimasse duas esse substantias, non vnam: quod si Themistius & Auerroes quandoque dicere videantur vnum esse intellectum consideranda sunt vtriusq; verba; nam vnum appellant id, quod ex eis tanquam ex materia; & forma conflatur; nunquam enim dixerunt eos esse essentialiter vnum eo modo, quo Simplicius existimauit. Alij fuerunt, eaque fuit antiqua opinio relata, & confutata a Themistio in loco prędicto, qui dixerunt unum esse intellectum secundùm substantiam; qui dum est in mera potestate, & omni cognitione caret, possibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quæ sunt prima principia per se nota, uocatur agens, quia horum principiorum cognitio est actiuum principium scientię conclusionum: in quam sententiam ducti sunt ob Arist. uerba in contex. 18. 3. libri de anima, quando dixit intellectum agentem esse habitū quendam; videtur enim non potuisse alium habitum significare, quam habitum principiorum. Ab hac sententia parum recessit Ioannes Grammaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modo principiorum, sed etiam conclusionū, vocari agentem; quoniam dum habet scientiarum habitus acquisitos, potest agere quando vult, quemadmodum Arist. dixit, ideoque vocatur intellectus agens, quia potest arbitratu suo exire in actum: & in hanc opinionem ipse quoq; Ioannes incidit ob illa Arist. uerba, quibus intellectum agentem dixit esse habitum quendam. Demum D. Th. putauit intellectum agentem, & intellectū patientem non duas formas esse, sed duas facultates eiusdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ passiuę dicatur intellectus passibilis & ratione potētiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non sunt duę partes animę, nisi prout nomen partis pro facultate, seu potētia sumitur; ideo eius sententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas substantias distinctas, sed unam, quæ sola ratione distinguatur.

Simplicius. *Themistius & Auerr.* *Antiquiorum opinio.* *Ioā. Grammaticus.* *Thomas.*

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam. Cap. X.

Æ omnes sententiæ, quibus statuitur hos duos intellectus unā esse substantiam, falsæ sunt, & cum principijs Aristo. minimè conuenire possunt: quod prius communiter aduersus omnes ostendemus, postea uerò etiam singillatim eas considerando proprios cuiusque errores patefaciemus. Imprimis certum est Aristotelem existimasse nullum simplex posse mouere seipsum, sed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fusè demonstratum in septimo & octauo physicorum; idq; in ipsa quoq; anima impossibile esse docuit in primo lib. de anima, quando confutauit illorum sententiam, qui dicebant animam mouere seipsam: non potest igitur eadem humanæ mentis substantia, quū sit forma simplex, esse simul agens, & patiens respectu sui ipsius; nec satis est distinctio secundùm rationem, quia si hoc sufficeret, de omni re simplici hoc idem dicere possemus, eam habere facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsam ratione diuersarum uirium; hoc tamen absurdum est, nec secundū Arist. concedendum: ergo similiter in intellectu est absurdum, qui, quum sit simplex, non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate, & actu, & in seipsum agere, & seipsum ducere

ducere de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Aristotelem in contex. 17. tertij libri de anima inuenisse intellectum agentem propter patientem, & vt in ipsum agat, sicut antea demonstrauimus, ergo non possunt esse vnus & idem intellectus secundùm substantiam; potest quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem, respectu diuersorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, sed non respectu suijpsius, nempe vt in se agat, & a se patiatur, nisi habeat in seipsa partes secundùm substãtiam distinctas, quibus hę duę contrarię vires attribuantur. Exempla quoque ab Arist. adducta in contex. 17. & 18. tertij libri de anima hoc idem demõstrant, in tota enim natura videmus semper agens distinctum esse secundùm substantiam a patiente, sic omnis ars agens distincta est essentialiter a materia patiente; Aristo. autem dixit intellectum agentem ita se habere ad intellectum patientem, vt ars se habet ad materiam, ergo voluit eos secundùm substantiam esse distinctos: hoc idẽ significat exemplum luminis; lumen enim est essentialiter distinctum & a colore, cui iungitur, & a visu, in quem agit; putauit autem Arist. quem locum habet lumen in visione, eundem habere intellectum agentem in intellectione; censuit igitur hunc esse distinctum essentialiter, & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipsa quoque ratio, qua Aristoteles ad ostendendum intellectum agentem vsus est, hoc idem demõstrat; probat enim dari intellectum agentem eo quod datur intellectus patiens, eos igitur statuit tanquam duos, non tanquam vnam substantiam, quoniam argumento illo hoc non ostẽditur: nam si Arist. id, quod isti comminiscuntur, ostendere voluisset, probare non debuisset dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, sed solùm ostendere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoq; vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque significauit modo vllo Aristoteles, sed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur postea ab Arist. in contex. 19. & 20. inquit enim agens esse honorabilius patiente, inquit intellectum agentem esse actionem secundùm substantiam, inquit ipsum nil aliud esse, quam id quod est, nempe puram quidditatem, & purum actum, immo ipsummet, esse; at in contex. 5. dixerat intellectum patibilem nihil esse, nisi puram potestatem; quomodo igitur sunt essentialiter idem, si alterius natura, & essentia est actus purus: ita vt sit idem essentialiter cum sua operatione, alterius verò est pura potestas? dixit etiam intellectum agentẽ semper intelligere, patientem verò non semper, quod manifestè denotauit eos esse duas distinctas substãtias, nam eadem substantia dici non potest simul intelligens & non intelligens. Quoniam igitur Aristoteles nihil vnquam dixit, quod significare potuerit vnam esse horum duorum intellectuum substãtiam; immò omnia eius verba denotant eorũ differentiam substantialem, & ratio quoque Aristo. hoc demonstrat; vanæ & falsæ sunt omnes sententię, quibus quouis modo statuatur vnã & eandem horum duorum intellectuum esse substãtiam.

Si verò singulas prædictas opiniones seorsum considerare velimus, opinio Simplicij ab Arist. alienissima est: nam secundùm Simplicium non est essentiale intellectui esse potestate, sed id per accidens ei cõtingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Arist. tamen vult illud ei essentiale esse, inquit enim nullam esse aliam eius naturam, nisi meram potestatem; at si sequamur Simplicium, intellectus essentialiter est purus actus, per accidens uerò est pura potestas; igitur hæc sententia est contraria opinioni Arist. & est potius Platonica, quam Peripatetica; vnde colligere possumus eam nec Themistio, nec Auerroi adscribendam esse; hi nanque in Arist. interpretando nõ solent vti dogmatibus Platonicorum, quod Simplicius vbique fecit. *Cõtra Simplicium.*

Alia quoque opinio eorum, qui dixerunt intellectum agentem esse ipsummet intellectum patibilem vt habentem principiorum habitus, uel etiam habitus cõclusionum, ut Ioannes Grãmaticus existimauit, non est opinio Aristotelis: quoniam Arist. intellectum in habitu manifestè distinxit ab intellectu agente, quum de utrisque separatim egerit & intellectum in habitu considerauit in ipso tractatu, qui est de intellectu patibili: dixit etiã intellectum in habitu non semper esse actu intelligentem, sed quandoque etiam potestate, agentem uerò dixit semper esse intelligentem: denique si illa omnia, quæ de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, consideremus, manifestissimum est ea non posse accommodari intellectui in habitu; illud presertim, quod dixit, intellectum agentem esse per essentiam suam actionem; nã intellectus in habitu, quum quandoque non intelligat actu, non est per essentiam sua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Aristo. ex quibus hoc ostenditur, quę missa facio ut in re manifesta. *Contra antiquiores, & Io. Grãmaticum.*

Neque suffragantur huic sententiæ uerba Aristot. in contex. 18. dicentis intellectum agentem esse habitum quendam; non enim quemlibet habitum significauit, neque illum, quem isti respexerunt, sed talem, qualis est lumen; lumen uero non est habitus ipse uidendi, neque est species coloris in oculo recepta, sed est quoddam externum, ab externo principio aduenicns, distinctum & a uisione, & ab obiectis, & a facultate uisiua, & ab ipsa habilitate uidendi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus

secus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, a quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non est Arist. consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem: quod minimè verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectum patibilem, vt antea demonstrauimus; igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minimè dicendum est. Nos verò iam diximus quæ sit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis agendi in ipsummet intellectum patibilē, sed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quod posuerit in intellectu patibili vim passiuam, & vim actiuam, hoc est & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtranque concedimus; sed in eo errauit, quod putauit vim hanc actiuam ab Arist. vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proximè omnium ad mentem Arist. accessisse, neque in ipsa re, sed in sola fermè appellatione aberrasse.

Contra Thomam.

Quòd necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

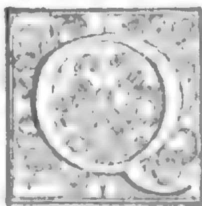

Vonjam igitur nullum dogma secundùm Arist. defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse vnam & eandem substantiam; restat vt sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absque dubio sententia Aristot. fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessario intellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam; quod facile ostendo argumento sumpto ab intellectu patiente: is enim vel est forma separata a materia, nec dans esse homini, vt Auerr. existimauit, vel est forma materiam informans, & hominem constituens, vt Alexander, & latini omnes arbitrantur; si est forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agētem esse a materia separatum, quum sit nobilior patiente: si verò intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens, qui patiente præstantior est, non potest esse forma informans materiam; quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in homine, & excellētius ipso excedit humanam naturam, nec potest esse forma informans, quia nulla forma informās nobilior potest vltimę, ac specificæ diferentiæ superuenire, sed ita superueniet, ut nauta superuenit naui iam constitutæ, & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitus immaterialem. Hoc etiam significarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Arist. attributæ in 3. libro de anima: nam in context. 19. dixit ipsum esse separatum, & immistum, & impatibilem, & has conditiones probauit ex eo quòd est secundùm suam substantiam actio, idest, quoniam per essentiam est sua operatio; hęc enim nō est quarta conditio, ut multi gręcæ linguæ ignari arbitrantur, sed est probatio, & medius terminus, per quem tres illæ conditiones ostenduntur, ut in Gręcis uerbis manifestum est, quæ sunt hæc [τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Græcos probatiuus est, ut etiā notare possumus in contex. 14. 4. Meteorologicorum, & pluribus alijs in locis, & significat, quum secundùm substantiam suam sit actio, ἐνέργεια enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis uerò à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in libro de mente humana declarauimus: quoniam igitur secundùm suam essentiam est sua operatio. Arist. inde colligit eū esse à materia separatum, non commistū corpori modo ullo, & prorsus impatibilem; nam pati est propter materiam, quare omne carens materia expers est omnis passionis: quòd autē secundùm essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Arist. a posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente; nam ipse quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod sua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, immò & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit ut sit sua operatio; quia aliquando solùm, non semper est sua operatio, nempe tūc, qñ actu intelligit; sed ei competit per aliud, a quo perficitur, necesse est ut agenti competat per essentiam; id enim, per quod aliud tale est, per se tale esse debet: hæc est illius loci uera interpretatio, non quam multi putant, qui dicūt uerba illa [honorabilius enim est agens patiente] & alia quę sequuntur, dirigi ad probandum quod intellectui agenti competant tres illæ conditiones, separatus, immistus, & impatibilis; probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior est: sed decipiuntur, quoniam uerba illa pertinent ad probanda proximè præcedentia, non illa, quę remotiora sunt; non enim probat

Declaratio contex. 19. in 3. lib. de anima.

probat Arist. tres illas conditiones, sed probat medium, quo illas ostenderat, quemadmodum series verborum manifestè demonstrat: immò neque ostendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quod competant patienti, sicut illi comminiscuntur; quia ratio esset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem significatione accipiantur: nam in contex. 7. Aristot. intellectum patientem vocauerat separatum, scilicet ab organo, vt præcedentia verba a contrario sensu demonstrant; at in decimonono agentem vocat separatum penitus à materia: & intellectũ patientẽ vocauerat in contex. quarto non mistum cum obiectis, & in sexto non mixtũ cum parte aliqua corporis in recipiendo species; at in decimonono agentem vocat non mistum cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam secundùm esse, quàm secundùm operari, quum in eo operatio ab essentia nõ distinguatur: & in contex. 3. intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc est non affectum naturis suorum obiectorum, eamq; conditionem absque dubio adduxit vt communem intellectui cum sensu; quoniam id, quod aliqua est recepturum, non debet illa habere actu in sua essentia; sed potestatem solùm recipiendi; at in decimonono intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc est impatibilem penitus, patet enim grecũ nomen ἀπαθὴς æquè utrunque significare, & in contextu tertio non posse significare impatibile, sed affectione carens, in decimonono autem sumi pro impatibili: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis medijs ab Aristotele colligantur, neque eadem ratione utrique intellectui competant: nam patienti competunt quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quod patiendo intelligit; agenti autem competunt quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quod agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæ conditiones de vtroque intellectu idem significare, si ex oppositis medijs de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationem a materia, quũ ex hoc medio deducantur, quòd secundùm essentiam est sua operatio, quæ conditio intellectui patienti non competit, saltem prout in humano corpore sumitur, siquidem non alio modo ab Arist. vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in contextu vigesimo inquit Arist. intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsammet entitatem, ut in sequentibus declarabimus: quæ omnia significant mentem a materia abiunctam per essentiam. Adde quod si in contex. 19. tria illa attributa adducerentur ut eadem, quæ prius intellectui patienti ascripta erant, debuisset Aristo. coniunctione uti dicendo [& hic quoque intellectus separatus, immistus, & impatibilis] attamen inquit absolutè [& hic intellectus] qui loquẽdi modus denotat ea adduci vt ꝓpria agẽtis.

Quòd intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cœlestes orbes. Cap. XII.

Qvum igitur intellectus agẽs sit substantia abiuncta a materia per essentiam, & nomine intelligentię appellanda, necesse est vt vel sit aliqua ex intelligentijs superiorib. quę cœlos mouent, vel aliqua alia illis inferior forma, quę vel Angelus, vel Dæmon, vel intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanã mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quę fuit Auer. ac Themistij snia, quã etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum asserendum sit, rõne duce inuestigemus. Imprimis id nobis firmũ, & indubitatum fundamentum statuendũ est, de substantijs per essentiam à materia abiũctis loqui, non esse munus philosophi naturalis, sed solius metaphysici: testatur hoc Arist. in primo capite primi libri de partibus animaliũ dicens nõ esse officium philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem philosophum non attinet loqui de rebus a materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus est: Auerr. efficaciter tueri contendunt Arist. ibi loqui de intellectu humano, quod quidẽ nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiunctum a materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicatur non esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à philosopho naturali secũdùm essentiam cognosci, sed solũ respectu humani corporis, quod quidem Auer. non negant, id. n. est munus solius Metaphysici vt asserit Arist. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens est substantia separata, certũ est declarationem essentię ipsius non ad Naturalem pertinere, sed ad Metaphysicum; Naturalis enim considerare ipsum non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. At obijciet aliquis, qũo igitur potuit Arist. in contex. 19. & 20. 3. lib. de ani. considerare eius conditiones ad essentiam ipsius absolutè sumptã pertinentes? ex huius dubij solutione artificiũ Aristot. & eius de intellectu agente snia manifesta fiet: pertinebat quidẽ ad naturalẽ Philosophũ sola consideratio officiorũ intellectus agentis, qm̃ hęc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Arist. nos in hac acquieturos nõ fuisse, & se aios nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidnã *Dubium.* *Solutio.*

secundùm se sit aliqua ibi subiunxisset, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attinentia; sed ita breuiter, & obscurè, vt satis apertè significauerit se ea tangere tanquā aliena a naturali philosophia: solet enim vbique Aristo. quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentiales conditiones proponit, eas diligentissimè declarare, vt in plurimis locis quisque notare potest, ibi tamen de re præstantissima, atq; ignotissima loquens quasdam essentiales eius cōditiones in medium profert absque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earum, & ipsius intellectus agentis considerationem ad eum locum non pertinere: ideo notare eo in loco, & in alijs quoque possumus, non esse absurdum si in disciplina aliqua quandoq; tangatur id, quod ad aliam disciplinam pertinet, immò illud interdum necessarium esse: quum enim res omnes magno inter se ordine, & nexu coniunctæ sint, scientias quoq; contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea quę sunt alterius; hoc enim non est absurdum, si leuiter, & cum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Arist. quod etiam alias notauimus de postremo capite octaui physicorum, in quo agit de primi motoris impartibilitate, quę ad Metaphysicum potius, quam ad Naturalem philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifestè colligimus ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam non ad Naturalem philosophum, sed Metaphysicum pertinere: idque etiam alio Aristot. testimonio comprobatur; nā in septimo Metaphysicorum contex. 6. inquit esse posterius considerandum an pręter sensiles substantias aliqua alia detur abiūcta a materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. duodecimi libri inquirēdum proponit, is enim proprius locus est, in quo Arist. ex professo de talibus substantijs accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristoteles denotat nō esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam a materia separatam. Videamus igitur quas substantias a materia abiunctas consideret Aristo. in eo duodecimo libro: certè nullas alias considerat præter illas, quæ Cęlos mouent; docet enim tot esse intelligentias, quot sunt orbes moti, nec dicere aliquis potest intelligentiam humanam vnà cum cœlestibus ibi ab Aristo. sumi, & in orbibus motis numerari etiam sphæram humanā, vt aliqui dicere ausi sunt; nam legentibus contex. 43. & 44. illius duodecimi libri patet Aristot. dicere tot esse substantias à materia separatas, quot sunt orbes; quot autem sint orbes, sumendum esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cęlestes; ergo Arist. ibi nullam intelligentiā considerat præter illas, quæ mouent orbes cœlestes. Hoc igitur de Arist. certissimū est, ipsum dæmones cognouisse, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentijs, quæ mouent cœlos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundùm Aristot. esse dæmon aliquis, neq; intelligentia peculiariter homini applicata inferior cęlestibus & superueniens formę informanti, qua homo est homo. Restat igitur, vt non possit esse alia substantia abiuncta à materia, quàm vna ex eis quæ mouent sphæras cœlestes, quum præter eas nullam aliam substātiam separatam Arist. in libris metaphysicis considerauerit. Aliqui tamen dicere ausi sunt solas quidem cœlestes intelligentias expresſè ibi ab Arist. nominatas fuisse, implicitè tamen eadem tractatione comprehensam esse etiā humanam intelligentiam; quum enim eiusdem generis sint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum est; non enim obiectionem nostram effugiunt, quum Aristo. de solis illis intelligentijs, quæ mouent orbes, se agere affirmet: adde, quod huic humanæ intelligentiæ non competunt conditiones ab Arist. cœlestibus attributę; eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primùm cognouit vt semper mouentes vno continuo motu; humana verò, si datur, non semper orbem suum vno continuo motu mouet, quare sub eam tractationem reduci minimè potest; non est igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana esse intelligenda illa omnia, quæ de cælestibus ab Arist. declarantur, proinde si de hac quoq; ibi agere voluisset, eam absq; dubio nominare seorsum, & eius proprias conditiones, per quas à cęlestibus discrepat, expresſè declarare debuisset. Manifestū igitur est nullas alias substantias a materia abiunctas Arist. cognitas fuisse præter intelligentias cęlorum motrices, quas dari ex æterno motu demōstrauit, & hęc omnia ita firmis nituntur fundamentis, vt nullum certè subterfugiendi, aut cauillādi locum relinquant: igitur Themistij & Auerrois sententia de intellectu agente non est Arist. neq; vlla ratione defendi potest.

Fuga Auerroistarum.

Confutatio

Euasio Auerroistarū

Confutatio

Quòd intellectus agens non posit esse alia intelligentia, nisi omnium prima. Cap. XIII.

Qvum igitur mens agens nō possit esse nisi aliqua cęlestiū mentium, quæ cęlos mouent, quænam ex eis erit intellectus agēs? an suprema, quæ Deus est, an aliqua ex alijs, quæ secundæ intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit vt solam primā hoc munere fungi posse fateamur: etenim reliquæ omnes sunt virtutes particulares,

lares, & ad mouendos singulæ proprios orbes peculiariter applicatæ, neque habent vim vniuersalem, quæ ad rerum omnium regimen extendatur: sola prima est eiusmodi; quia non solum primum orbem mouet, sed totum simul cœlestem globum, immo & mundum vniuersum, & est prima omnium rerum causa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans virtute sua diffusa per omnia; hæc enim quamuis vbique sit, & omnibus rebus adsit, nõ omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, sed homini soli: quod optimè declaratur ab Alexandro in secundo suo libro de anima capite quarto: inquit enim humanum intellectum, qui possibilis dicitur, esse veluti instrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producẽdam; solus enim humanus intellectus aptus est recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens; res autem aliæ talem naturam non habent, vt possint instrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: sicut etiam videmus lumen solis, quum idem sit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuersas horum corporum naturas; sic calor solis lutum indurat, ceram verò non indurat, sed mollit; agens enim non agit, nisi in patiens idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiore nulla est natura susceptiua intellectionis, nisi natura intellectus nostri patibilis, qui forma hominis est; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctissimum & verè peripateticum ab Alexandro adductum in primo suo libro de anima capite de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo sit aliquid per se, ac primò tale, & aliqua secundario talia necessarium esse vt illa, quæ secundariò talia sunt, ab illo primo habeãt vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximè ens, accidentia verò sunt secundario entia; sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maximè omnium visibile est solis lux, ab hac igitur alia fiunt visibilia: sic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles non potest intellectus agens esse aliud, quam illud solum, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile est; ab hoc enim, & a nullo alio, possunt alia reddi intelligibilia; maximè autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium: ergo nihil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentũ efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in calce sexti libri de Republica, & miror quòd alij hanc sentẽtiam

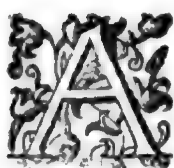
Argumẽtũ Alexandri

Plato.

sequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc sensuum differentiam considerat, quòd præter visum alij, vt sentiant, satis habent obiecto præsente; at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio quodam eget diuerso & a colore, & a visu, & ab oculo, idque est lumen; deinde quærens quam potissimum assignare luminis originem debeamus inquit eam esse illud, quod maximè omnium lucidum est; hic autem est sol, qui neque est color; neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, a quo habet color & vt sit, & vt visibilis sit; & visus ab eodem habet vt sit, & ut uideat; est enim sol tanquam parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & uisus, & color recipiunt esse, & ab eodem ut primo uisibili uisibilitatem adipiscuntur: deinde subiungit Plato solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensili principem statuit, ut in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse nanque est primum intelligibile, sol uerò est primum sensile: quo fit ut quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensili se habeat sol ad uisum, & ad uisibilia; hic enim est causa generationis uisus, & rerum uisibilium, & est causa ut uisus uideat, & ut uisibilia sint uisibilia, quum faciat ea & absolutè esse, & uisibilia esse; ille uerò est causa ut intellectus sit, & ut res omnes sint, & ut intellectus sit intelligens, & ut res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platonem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum cum lumine comparasse, ita ut credi possit Aristotelem id a Platone accepisse: hoc de Platone testari uidetur etiam Ioannes Grammaticus: qui interpretans primum contextum tertij libri de Anima attribuit Plutarcho, quòd iuxta Platonis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminiscentiam, & quòd dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit Ammonium reprehendisse Plutarchum de reminiscentia, quòd Platonica dogmata Aristoteli attribuerit: uidetur itaque etiam in altero Plutarchus adhæsisse Platoni, nempe quòd Deus sit intellectus agens. Hæc absque dubio sententia Aristotelis fuit; qui, etsi ualis breuiter, & obscurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi possit ipsum non esse nisi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato usus est: nam si recta esse comparatio debeat, oportet, sicut lumen est primum uisibile, ita intellectum agentem esse primum intelligibile, ut argumentum ab Alexandro, & a Platone adductum demonstrat: ita ut, sicut illuminatio colorum nihil aliud est, quam coniunctio rei secundariò uisibilis, & per participationem, cum uisibili per

se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constat ex luminoso & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent lumini puro, à quo perficiuntur, & vim motricẽ recipiunt; ita & phantasmatum illuminatio nil aliud sit, quàm coniunctio rei secundariò intelligibilis cum primo intelligibili, & rei potestate intelligibilis cum re per se intelligibili actu. Hoc idem significat id, quod de intellectu agente in contex. 20. illius libri Arist. dicit, nempe ipsum esse id quod est; sic enim denotat eum esse entitatem ipsam, & ipsummet esse; hæc autem est propria Dei conditio, vt D. Thomas ostendit in prima parte summę quęstione tertia articulo quarto; in omnibus enim alijs rebus esse distinguitur ab essentia, solius autem Dei essentia est ipsummet suum esse.

Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio D. Thomæ. Cap. XIIII.

AD huius sententiæ confirmationem libet illa considerare, quæ à D. Thoma hac de re dicuntur tum in prima par. summæ q. 79. articulo quarto, tum in quæstionibus disputatis de spiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima articulo quinto. Ipse in dictis locis considerandam sumit illorum sententiam, qui dixerunt intellectum agentem esse substantiam aliquam separatam, quę non sit forma hominis; sed eam diuidit in duas, & vtranq; separatim impugnat: inquit enim aliquos dixisse intellectum agentem esse quandam substantiam à materia abiu ctã inferiorem Deo, aliquos verò existimasse Deum ipsum esse intellectum agentem. Priorem sententiam inquit esse Catholicæ fidei repugnantem, & magnum eam sequi absurdũ: quum enim cuiusque rei perfectio in nobilissima eius operatione consistat; nobilissima autem nostra operatio sit coniunctio animæ nostræ cum illo, à quo lumen recipit, esset perfectio nostra constituta in coniunctione cum alio præter Deum, quod absurdum atq; impium est: in hoc igitur Thomas nobis consentit. Alteram verò sententiam, quòd Deus sit intellectus agens, non dicit esse Catholicæ fidei repugnantem, immo asserit quorundam Catholicorum sententiam fuisse; Catholicos enim certè non nominaret, si impiam, & Catholicę fidei aduersantem esse eorum opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba sunt hęc [quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam substantiam separatam in natura, & animabus nostris operantem ponit, ideo quidam Catholici posuerunt Deum intellectum agentem, qui est lux vera, quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum] immò tantum abest vt opinionem hanc repugnantem Catholicę fidei esse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbet; inquit enim esse necessarium vt supra humanam animam sit aliquid, a quo eius intellectio pendeat, & quũ id non possit esse alia intelligentia pręter Deũ, omnino dicendum esse illud esse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexãdri, quod validissimum esse diximus, nempe quia id, quod est tale per participationem, necessariò pẽdet ab alio per se tali, & fit tale per illud. Sed in eo solùm ab illis Thomas dissentit, ꝙ negat Deum ob id esse vocandum intellectu agentem, hac vtens ratione; quia Deus est causa vniuersalis, non adæquata humanę intellectioni, de qua loquimur; quocirca requiritur præter Deum alia causa particularis, quæ sit hominis propria, & pars, seu facultas quędam animę humanæ, dicaturq; in homine intellectus agens: ad quod cõfirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus, sol .n. generat animal tanquam causa vniuersalis, sed non sine causa particulari, quę est vis insita in semine illius animalis: accommodat etiam huic sententiæ comparationem, qua Arist. vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad solem tanquam effectum ad causam, Arist. autem comparare intellectum agentem non cum sole, sed cum lumine, ad denotãdum ipsum esse aliquid a Deo creatum in homine, non esse Deum ipsum, quemadmodum lumẽ non est sol ipse, sed effectus a sole productus: ideo concludens dicit illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creatum, esse aliquid animæ nostrę, & esse multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominũ, & vocatum esse ab Arist. intellectum agentẽ; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum solis illuminantis, esse vnum tantùm, & separatum, quod est solus Deus, nec uocari intellectum agentem. Hęc sunt, quæ a Thoma dicuntur: in quibus eorum, quę vera sunt, confessionem eius accipio, qua puto sententiam nostram maximè comprobari; in reliquis facile ostendam eum à mente Arist. aberrasse. Imprimis ipse fatetur Deum tanquam cãm primam facere omnia intelligibilia, quod quidẽ verum est, immò ẽt necessarium; quum .n. sit primum intelligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu intelligibilia: concedit ẽt in nostro intellectu præter vim passiuam ẽt vim actiuã, tanquam eius facultatem, quam nos quoq; diximus fateri necessarium esse, eamq; Alex. fuisse sententiam. Sed in eo a nobis dissentit, ꝙ putat vim actiuam nostri intellectus esse intellectum agentem, & tanquam causam secundã a Deo creatam facere phantasmata actu intelligibilia; hoc .n. nos negamus, & falsum esse iam ostendimus, quia facultas actiua humanę mentis non potest facere actu intelligibilia, proinde non eam uocauit Aristo. intellectum agentem,

Quid à Catholici Deũ posuerint intellectũ agentem.

Quid vera dixerit Thomas.

Quid nõ recte dixerit Thomas.

agentem, neque cum lumine comparauit: hoc ostenditur argumentis superius adductis; primùm enim falsum est id, quod Thomas sumit, actionem intellectus agẽtis esse in phantasmata; iam enim ostendimus ipsum agere in intellectum patibilem non in phantasmata, neque est quod in re manifesta eandem demõstrationem repetamus; hoc autem si verum est, & intellectus agens iuxta ipsius Thomæ sentẽtiam est facultas quædam animæ nostrę rationalis, neque secundùm substantiam distinguitur ab intellectu patibili, quomodo potest idem agere in seipsum? quomodo potest idem esse lumine plenus, & illuminans, & simul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari a semetipso? at condonemus ipsum agere in phantasmata, licèt id omnino falsum, & ab Aristo. alienum sit, idem tamen absurdum sequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus est se explicare, sed frustra laborauit; nam debet intellectus noster pati a phantasmatibus; vt Arist. apertè dixit, quomodo igitur agere in eadem potest? sic enim esset simul agens, & patiens respectu eiusdem, & secundùm idem, quod est omnino absonum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodẽ, in quod agit, non tamen secundùm eandem qualitatem, sed secundùm contrariam; calfaciens enim non calefit vicissim ab eodem, sed refrigeratur; at intellectus noster quatenus agens nil aliud iuxta Thomę sententiam agit in phantasmatibus, nisi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipse quoque ab ijs ita illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certè, si iam in seipso lumen habebat non debuit illud tribuere phantasmatibus, vt idem ab eis postea reciperet. Præterea minimè conueniens est vlli præter Deum facultatem attribuere faciẽdi actu intelligibilia; solum enim primum intelligibile id facere aptum est: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim suam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; sed ipse solus est lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius esse efficacitatis postea ostendemus, quum dubia & aliorum argumenta, quæ sententiæ nostræ officere videntur, soluemus; idem enim argumentum etiam a Ioanne Grammatico contra Alexandrum adductum est ad ostendendũ non esse Deum intellectum agentem.

Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videntur officere. Cap. XV.

HÆc sententia, quam hactenus & ratione, & Arist. authoritate demonstrauimus, manifestior, ac firmior reddetur, si dubia quædam, & argumenta, quibus eam demoliri alij contendunt, soluerimus. Primùm obijciunt: si intellectus agens Deus esset, intellectio non esset in nostra potestate; consequens falsum est, intelligimus enim quãdo volumus: consequentia probatur; quoniam illa actio in in nostra potestate esse dicitur, quæ pendet à principio nostro formali, quæ verò pendet ab externo principio, ea in potestate nostra esse non potest; Deus autem est principium externum; igitur si ipse esset intellectus agens, intellectio non esset posita in nostra potestate, sed vel semper omnia intelligeremus, vel ea solũ, & tunc solum, quæ, & quando Deus vult. Secundò obijciunt, & est argumentum Thomæ prædictum: causa debet esse ęqualis effectui, & illi ex ęquo respondere, vt Arist. docet in secũdo Posteriorum, & in secundo physicorum; effectus enim communis causa debet esse communis, & effectus particularis causa particularis: sed Deus est causa maximè vniuersalis, nostra autem intellectio est effectus particularis, quia est propria hominis operatio: ergo Deus nõ potest esse intellectus agens, sed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale significauit Aristoteles in contextu decimoseptimo tertij libri de anima, quando dixit cuilibet patienti respondere agens, à quo patiatur; significauit enim agens proprium cuilibet patienti. Tertiò dicunt: Deus secundùm Aristotelem nihil agit immediatè in his inferioribus, sed omnia per motum & lumen cęlestium corporum, & per causas secundas, ergo non potest esse intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediatè absque vlla causa secunda: hoc quoque argumento videtur vsus esse Diuus Thomas, vt prædiximus. Quartò considerant verba Aristotelis in contextu decimoseptimo tertij libri de anima, vbi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ nostræ differentias, voluit ergo vtrunque esse aliquid humanum & animæ humanæ partem; at Deus non potest vocari differentia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant considerando verba Aristot. in primo contextu eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoscit anima, & sapit; omnis igitur intellectus, qui eo libro consideratur, pars animæ est. Quintò argumentum sumunt ex verbis Aristotelis in contextu decimooctauo eiusdem libri, vbi dixit intellectum agentem esse habitum quendam, & esse vt lumen: at Deus non potest habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod est posterius essentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus non est Deus: non potest etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt absolutè sint, sed solùm vt sint motiui; Deus autem absolutè res esse facit, quia omnia producit; quare est potius cum sole comparandus,

1. Argum.
2. Argum.
3. Argum.
4. Argum.
5. Argum.

randus, qui est fons, & causa luminis, quàm cũ lumine ipso: hoc fuit argumentum Ioannis Grammatici aduersus Alexandrum, & eodem vsus est Diuus Thomas, vt antea diximus. Sexto argumentantur ex ijs, quæ dicuntur ab Aristotele in contextu vigesimo eius tertij libri, & est argumentum Themistij contra Alexandrum; Aristot. ibi de agente intellectu loquens inquit hunc solum esse immortalem, ergo nõ putat eum esse Deum; quia hoc posito dictum Aristo. falsum esset, quum non solus Deus sit immortalis, sed etiam aliæ cœlestes mentes, immò & cœlestia corpora secundùm Aristot. æterna sint. Tandem dicunt aliqui: si intellectus agens esset Deus, non opus erat Aristo. eo in loco ostendere eum esse immortalem, quia Deum esse immortalem nullus homo ignorat.

6. Argumentum.

Dictorum argumentorum solutio. Cap. XVI.

Ad primũ.

Æc igitur argumenta soluere nitendum nobis est. Ad primum dicimus fore quidẽ illud efficacissimũ, si Deus aliquando nobis suam operam recusaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic enim nos non quando volumus intelligeremus; attamẽ non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest immutabile, & nunquam deficiẽs; ideo intelligimus quando volumus, dummodò habitum acquisiuerimus, nam ante acquisitionem habitus non est in nostro arbitrio constitutum intelligere quãdo volumus: quemadmodum enim si statueremus solem a nostro hemisphęrio nunquam recedere, semper lumẽ præsens haberemus, quare si colorẽ quoq; haberemus præsentem, in nostro arbitrio esset inspicere qñ volumus; sic de nostro intellectu dicendum est, habet.n. semper præsens lumen agentis: quia, vt D. Thomas ostendit in 1. par. summæ q. 8. artic. 1. & 3. Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per præsentiam, & per essentiam, non quidem per ipsarum rerũ essentiam, ita vt ipse sit pars essentiæ illarum, sed per suammet essentiam eo modo quo agẽs dr esse cum suo effectu: & hoc necessariũ est, quia Deus ipse sibi hanc necessitatem iniunxit quemadmodum ẽt ex necessitate animã creat in quolibet humano corpore, quod ab agentibus naturalibus sit conuenienter præparatum ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nũquam per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoq; ẽt per defectũ organi phantasiæ, quod in aliquibus est ita rude & ineptum, vt propter phantasmatis impuritatẽ ẽt si adsit lumen intellectus agentis, nil tñ intelligere possint. Secundum argumentũ validum quidẽ est in alijs agentibus, nã agens vniuersale non agit nisi per agẽs particulare adæquatum effectui, sed in Deo nihil habet efficacitatis; potest.n. immediatè hominẽ producere sine aliqua causa secunda, quem sol sine altero homine agente producere non põt. Præterea dicimus magnum esse sensilium, & intelligibilium rerum discrimen: nã sensilia quidem efficit Deus vt causa vniuersalis, nec sine causis secundis, quia ipsemet hanc rebus legẽ pręscripsit; at in mundo intelligibili ipse absq; causis secundis immediatè agit, possumusq; hoc Thomę argumentum aduersus ipsum insolubiliter retorquere: Deus aiam humanam creat & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum oium, & mundi vniuersi; ergo requirit alia media causa creata, & homini adæquata, per quã creet aiam humanã: qm igitur Deus, etsi est creator vniuersalis, aiam tamen humanam immediatè creat sine ulla causa media, sic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus. dicere ẽt possumus diuinũ lumẽ per omnia diffusum esse quidem causam maximè vniuersalem; sed iunctũ phantasmatibus, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri propriũ agens, & quodammodo obiecti proprij rationem subire: quod exemplo luminis solis cõfirmari põt; nam sol per lumen suum est omniũ rerum sublunarium vniuersalis causa, attamẽ quatenus iungitur colori, qui est propriũ obiectum visus, restringitur, & fit causa propria respectu visionis; subit enim rationẽ obiecti visibilis, qua ratione non respicit alium effectum, nisi solam visionem. Ad tertium responsio patet ex ijs, quæ ad primum dicta sunt; Deus enim per motum, & per lumen cœlestiũ corporum effectus materiales producit; sed in mũdo intellectuali agit absq; cœlorũ lumine, & motu, atq; oino absq; secũdis causis. Ad quartum dicimus non eam esse Aristo. sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non.n. dicit intellectum agentem, & intellectum patiẽtem esse duas animæ nostræ differentias, sed solùm dicit oportere in anima esse has differentias agentis & patientis, hoc est dari agens & patiens: nam si Deus vbique est, & eius lumen phantasmatibus iungitur vt perfectio, est vtiq; in anima nostra; non tamen vt animæ nostræ pars, sed vt extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles vtitur; nam illa verba, quæ isti pro se adducunt, sunt cõclusio syllogismi, quo Aristoteles colligit esse in anima has differentias: is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur; is verò eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis propositionibus non infertur: est autem syllogismus Arist.

Ad secũdũ. Ad tertiũ. Ad quartũ.

Arist. talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi respondens, atqui datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod responde re: quærendum igitur ab aduersariis est, quomodo sit maior propositio intelligenda; an ita, vt cuilibet patienti respondeat tale agēs, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolutè cuilibet patienti debeat agens respōdere, a quo ad perfectionem ducatur: certè prior sensus falsus, & absurdus esset; non enim cuilibet patienti respondet tale agens, quod sit eiusdem generis, vt exempla, quibus Aristoteles id declarat, apertè demonstrant, ars enim respectu materiæ patientis est agens externum, & conditionis longè diuersæ; sic in natura elementa sunt materia respectu Cœli, quod in ea agit continuè; quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, immò neque accipi potuit, quia falsus est? dicere etiam possemus Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamē quatenus est intellectus agens, fieri modo quodam partem animæ nostræ, nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quanquam ad hoc confugere minimè cogimur, quoniā prior solutio ita vera, & manifesta est, vt mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Aristotelis in primo contex. illius libri dicimus partem animæ ibi significare solum intellectum patientem, qui solus per se considerandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agēdum erat, sed solùm quatenus confert ad operationem intellectus patientis, sic in primo contex. octaui Physicorum Aristoteles non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non propter se, sed propter æternum motum erat consideraturus. Ad quintum dicimus intellectum agētem non propriè habitum appellari, prout sumitur habitus pro aptitudine ad operādum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima specie qualitatis: sed sumi eo in loco ab Aristotele habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantasmatibus vt perfectio constituens obiectum intelligibile, & hac tantùm ratione vocatur ab Arist. habitus. Quod vero D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectius comparari cum sole, quam cum lumine, quum lumen sit effectus quidem a sole productus, uanum est; decipiuntur enim, dum a rebus materialibus ad immateriales argumētantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potentias esse res distinctas ab essentia, ita vt in anima quoque humana, quum forma hominis sit, potentiæ ab ipsa animæ essentia distinguantur; at in separatis a materia secus est, potentia nanq; idem est quod essentia: nec dicendum est Deum per suam potentiam res creasse tanquam per effectum aliquem, & per rem ab ipso diuersam, sed potius tanquam per semetipsum, nam potentia Dei Deus ipse est: sic igitur de lumine dicendum est, lumen a sole prodiens (inquit Thomas) est quiddam a sole diuersum, & ab eo productum, esto, at dicimus non eiusmodi esse lumen Dei; non est.n. aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens sapientia ipsa est, ita quatenus intelligibilis, & summæ intelligibilis vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Aristot. satis prope ad Christianæ fidei ueritatem accessisse, sed in aliquo tamen defecisse: quemadmodum enim nos per fidem asserimus mentem nostrā a solo Deo, quem hac ratione sanctum spiritum vocamus, illuminari; ita Aristot. dixit nos a Deo, quatenus est intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: sed veritatem nō plenè assequutus est; putauit enim per solam phantasmatum illustrationem peruenire ad mentem nostram Diuinum lumen; nos vero ex diuina reuelatione accepimus posse Diuinum lumen non modò infernè per phantasiam, sed etiam supernè absque illuminatione phantasmatum ad mentem nostram accedere, ita vt etiam absque phantasmatum vsu possit, a Deo multarum rerum scientia mentibus nostris infundi per sancti spiritus immissionem, quod Aristot. diuina reuelatione destitutus cognoscere minimè potuit. Adde quod lumen, quod in aere est, non a sole, sed a solis luce producitur, & modo quodam non est diuersum aliquid a luce; quatenus enim est eius imago, & eam repræsentat, idem potius dicendum est, quia naturam lucis quæ primū uisibile est, nobis repræsentat. Dicendum igitur omnino est Arist. non ea ratione intellectum agentē cum lumine cōparare, quatenus lumen est effectus quidam lucis; uel enim nō est effectus, uel non sumitur ut effectus, neque ea ratione similis ei est intellectus agens, quum aliud sit lumen sensile, aliud sit lumen intellectile; hoc enim non habet causam, sed est ipsummet primum intelligibile, a quo omnia redduntur intelligibilia: cū ipso autem sole ut diuerso a lumine suo non rectè comparatus esset intellectus agens, quia ipsa solis substantia non iungitur coloribus ut perfectio, sed eius lumē tantummodo; at intellectus agens est talis sol, qui a suo lumine non distinguitur, siquidem Dei lumen Deus ipse est; neque etiā necessarium est ut propter comparationem Arist. lumen debeat etiam absolutè colores producere, quia non in hoc comparatio illa consistit; sed in eo solùm, quod tanquam forma constituit obiectum uisibile, & similiter intellectus agens tanquam forma & perfectio constituit obiectum intelligibile. Sextum argumentum, quod Themistij erat cōtra Alexandrum, potest cōtra ipsum Themistium retorqueri, immò & contra omnes, qui di-

Ad quintū [margin]

Ad sextum [margin]

cant intellectum agentem esse partem animæ humanæ, vel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima; sequitur enim eam solam esse immortalem, reliqua verò omnia, quæ in mundo sunt, caduca esse, & Deum quoque ipsum esse mortalem: qua igitur responsione & Themistius, & alij omnes vti coguntur ad se tuendos, eadem nos quoque in præsentia vtemur; dicimus enim Aristotelem non considerare eo in loco Deũ absolutè vt Deus est, sed solùm ut respicit hominem tanquam intellectus agens, a quo prouenit in homine intellectio: quando igitur dicit ipsum esse immortalem, considerat ipsum quatenus est factus quodammodo aliquid animæ nostræ, & sic eum comparat solummodo cum reliquis animæ nostræ partibus; ita vt sensus sit, nihil in homine est immortale, nisi intellectus agens: siquis verò obijciat, ergo apud Aristot. intellectus patibilis mortalis est, ad hoc interpretes varijs modis responderent, prout variæ sunt eorum sententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Aristotelem esse mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de solo agente, sed etiam de patiente, siquidem vna apud eum est eorum substantia, eaque immortalis; ea tamen interpretatio verbis Arist. consentanea non est, ut considerantibus patet; Arist. enim profert verba illa de solo agente; & nos superiùs demonstrauimus non posse esse eandem substantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior est quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem esse, non quidem secundùm substantiam, sed tantùm ratione suæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur quatenus desinit esse imperfectus, & recipere obiectum a phantasia. Vtcunque sit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc non disputo, satis est ostendisse argumentum hoc Themistij secundùm omnium sententias nullius esse efficacitatis. Postremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, vanissimum est: nam fortasse aliquid roboris haberet, si prius manifestum fuisset intellectum agentem esse Deum, postea Aristot. docere uoluisset ipsum esse immortalem; sed è contrario sese res habet, ignotum enim eo loco est quisnam sit intellectus agens, idque Arist. voluit ex immortalitate, & alijs simul eius conditionibus esse colligendum. Præterea etiamsi clarum fuisset eum esse Deum, reprehendi quidem Aristoteles potuisset, si demonstratione aliqua ad Dei immortalitatem probandam vsus esset: sed simpliciter & absque vlla probatione asserere Deũ esse immortalem, quid absurdi sit non video; quum in vsu sit apud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum vocent immortalem.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio. Cap. I.

ORdinem, quo mens humana res intelligit, multiplicem esse constat; alius enim arbitrarius est, & ex nostra electione pendet; alius verò naturalis, & necessarius, alius demum neque ex electione, seu arbitrio nostro, neque ex necessitate, sed omnino per accidens, vt si quis equum prius nouerit, quam asinum, quum potuerit prius asinum nouisse, quam equum: hic nulla consideratione dignus est, ideo dimittatur. Arbitrarius verò est ille doctrinæ ordo, de quo nos alias in libris Logicis plura scripsimus; eius enim consideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logicum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabricatum; quòd si esset naturalis, atque absolutè necessarius, non esset quod Logicus de ipsius vsu præcepta tradere niteretur: dici tamen potest necessarius ex constitutione finis, quia si rei scientiam in suo genere perfectam acquisituri sumus, vel saltem facilius acquisituri, statuto quodam ordine vtamur necesse est. Alius demum necessarius prorsus, ac naturalis est, ideoq; eius consideratio non ad Logicum, sed ad Naturalem philosophum attinet, quũ eiusmodi ordo naturam mentis nostræ insequi necessariò videatur: ideo illud horum ordinũ discrimen esse videtur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum n. habitus non sint menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio pendeant, & ex arbitrarijs actionibus comparentur, solæ autem facultates, quibus eos acquirere apti sumus, naturales dici possint, de solis facultatibus agere debuit philosophus Naturalis, de habitibus verò non ipse, sed alius, vt Moralis: sic doctrinæ ordo arbitrarius est, neque est menti nostræ naturalis, sola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de facultate disserit philosophus Naturalis, de ipso autem ordine loquitur Logicus, a quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & præcepta traduntur: at siquis sit menti humanæ naturalis ordo, ita vt non ipsa tantùm facultas, ipsumq; vtendi arbitrium sit ei naturale, sed ipsemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis philosophi officium est, ad plenam cognitionem naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam necessariò consequuntur: talem autem ordinem potissimè in simplicium rudi, & confusa apprehensione existere manifestum est, non ita in cognitione complexorum, neque in cognitione distincta, atq; perfecta; componere enim & enuntiare hoc prius, quàm illud, arbitrij magis, quàm naturæ esse videtur; apprehendere autem in phantasmate rem hanc prius, illam verò posterius, si primam rudium habituum acquisitionẽ spectemus, non est arbitrij, sed naturæ: rudium autem dico, quia distinctæ cognitionis ordo in nostro arbitrio positus est, nec distinguitur ab illo doctrinę ordine, quem à logico considerandum esse diximus; at ordo notitiæ nostrę confusę, quam a sensibus accipimus, aliquis prorsus naturalis, ac necessarius est, eũq; considerare ad Naturalem philosophum attinet. Hic igitur est, de quo nunc sermonem facturi sumus, nempe naturalis ille, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerum conceptus ruditer, & confusè primum apprehendit: duoque sunt, quę sub pręsentem considerationem cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio; vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum verò de ordine intelligendi ipsa vniuersalia: quoniam enim offertur menti nostrę phantasma rem singularem repręsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale, considerandum primo loco est vtrum prius a mente nostra cognoscatur, an singulare, an vniuersale; deinde verò inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersaliora, quam minus vniuersalia, an è contrario hæc prius quam illa.

In duobus prioribus libris de Metho & in Apologia.

Opinio.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci.
Cap. II.

DE ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare: hoc igitur, quũ à multis negetur, est a nobis ante omnia consideran dum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimum argumentis vti solent. Primùm argumentantur plures Auerroistæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma autem separata non potest intelligere singulare, intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem veram statuunt iuxta Auerrois sententiam, quã sequuntur; maiorem ita probant: quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantùm apta est recipere; singulare autem est materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia est forma commista materiæ, vt ait Arist. in contex. 92. primi libri de Cœlo, igitur forma immaterialis non potest cognoscere singularia. Secundò, dimissa etiam illa Auerrois opinione, putant ex sola intellectus abiunctione ab organo idem demonstrari: quum.n. intellectus in operando nõ vtatur organo corporeo, sicut omnes concedunt; est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest intelligere singularia. Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distingueretur à sensu, qui solum singulare cognoscit; quoniam igitur oportet intellectum a sensu distingui, & id, quod ab vno cognoscitur, ab altero non cognosci, dicendum est proprium esse intellectus cognoscere vniuersale, sensus autem cognoscere singulare. Confirmant authoritate Aristot. in primo physicorum context. 49. & secundo de anima sexagesimo, & primo Posteriorum 134. & secundo Posteriorum capite vltimo, vbi per hoc distinguit intellectum à sensu, quod intellectus vniuersalia cognoscit, sensus verò singularia, negat igitur intellectum singularia cognoscere, quum dicat sensum per eorum cognitionem distingui ab intellectu. Præterea Aristot. in contex. 15. & 16. tertij lib. de anima inquit omne actu intelligibile esse sine materia, materiale verò non esse actu intelligibile, sed potestate solùm; singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Aristotelem intelligibile actu, sed solum uniuersale, quod a singularibus, & a materia abstrahitur, est actu intelligibile. In contex. quoque 37. eiusdem libri Arist. diuit ea, quę sunt, in sensibilia, & intelligibilia: igitur non vult sensibilia esse intelligibilia; at si singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec daretur sensibilia distincta ab intelligibilibus.

Primũ argumentum

Secundum argumentũ.

Tertiũ argumentum

Quartũ argumentum

Quintũ argumentum

Sextum argumentum

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

EGo cum alijs pluribus arbitror intellectum nostrum et singularia cognoscere, & hoc potissimum argumẽto ad hoc asserendum ducor, quòd in facultatibus animæ subordinatis necesse est vt quicquid cognoscit facultas inferior, cognoscat etiam superior, & ut ubi inferior facultas desinit, ibi superior incipiat; hoc enim negato tollitur ordo partium in animali, & ipsius animalis unitas: hoc autẽ manifestum est in phantasia respectu sensuum externorum; ipsa enim potest illa omnia imaginari, quę possunt illi sentire; differunt autẽ, quia sensus externi non sentiunt obiectum absens, sed solum præsens, phantasia verò imaginatur etiam absentia; hęc tamen differentia nõ ita accipienda est, vt dicamus sensus sentire sola præsentia, phantasiam verò sola absentia, falsum enim est; sed ut sensus sentiat sola præsentia, phantasia verò & præsentia, & absentia; sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quę cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur ut sensus ad phantasiam, ita phantasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasiæ, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt, & alia quoque pręter illa: quoniã igitur phantasia & sensus cognoscunt singularia, debet intellectus quoque singularia cognoscere, & pręterea vniuersalia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Aristoteles in contextu tertio, & quarto tertij libri de anima: nam in contextu tertio dixit similẽ esse intellectum sensui, quatenus non est mistus cum suis obiectis; sed statim in contextu quarto differentiam subiunxit dicens intellectum esse absolutè & prorsus immistum respectu rerum omnium, propterea quòd omnia cognoscit; dicens enim omnia, nihil exclusit, & per hoc separauit intellectum a sensu: sensus enim, quum sit alligatus organo, non potest omnia cognoscere, proinde non est prorsus immistus; at intellectus quum nulli organo sit addictus, est absolutè immistus, & potest omnia cognoscere: sic igitur ex organi defectu ex quo aduersarij argumentum sumpserunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo addicta, quod est determinatę naturę, non potest omnia cognoscere; facultas uerò non organica cognoscere omnia

Quidquid facultas inferior cognoscit, id cognoscit & superior

omnia potest nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturam restringatur. Confirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, fiunt enim multi syllogismi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, vt ait Aristot. clarè in tertio libro de anima; ideò vana, & ab Arist. aliena est defensio, qua aduersarij vtuntur, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quod non fit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phantasia non potest; quod Auerroistæ aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram verò particularem a phantasia, & ab eadem colligi conclusionem: sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarum partium distinctæ operationes sint, & videre non sit audire, neque imaginari sit intelligere; quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem, si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non a phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Arist. affirmare, ac negare possit: adde quod in minore syllogismi particularis prædicatur vniuersale de particulari, idque ab Arist. in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere seu inferere particulare suo vniuersali: quomodo igitur phantasia, quę vniuersale non cognoscit, potest particulare inferere vniuersali? vana igitur, & prorsus abijcienda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intellectus suam intellectionem cognoscit, omnis autem intellectio est particularis, ergo quando cognoscit, se nunc rem hanc intelligere, cognoscit intellectionem particularem: at secundum aduersarios non posset ab vlla animæ facultate cognosci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipsi negent intellectum singularia cognoscere; non a phantasia, neque ab alia vlla animæ sensibilis facultate, quia sensus non potest cognoscere intellectionem. Præterea est rationi consentaneum, immo necessarium, vt, si intellectus cognoscit vniuersale per abstractionem a suppositis cognoscat etiam singularia supposita, a quibus abstrahit: quomodo enim cognoscere potest vniuersale; & eius vniuersalitatem, nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo potest comparare vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam, ac differentiam cognoscere, nisi vtrunque seorsum cognoscat? necessarium enim est vt qui duo inter se comparat, vtrunque cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatem, nisi cognoscat id, cuius est quidditas? quidditates autem sunt rerum singularium, quæ extra animam existunt, quare necessarium est ut cognoscat singularia: solus etiam intellectus cognoscit singularitatem, quum sit quidditas rei singularis quatenus est singularis, ergo cognoscit etiã singulare; qui enim fieri potest ut singularitatem cognoscat, si omnia prorsus singularia ignoret? Authoritate quoque Arist. manifesta hæc sententia comprobatur, qui in tertio libro de anima contex. 9. & 10. inquit intellectum cognoscere & carnem, & carnis esse, nil aliud nomine carnis significans, quam singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam & vniuersale, quemadmodum ipsemet Arist. ibidem declarat dicens carnem esse cum materia, essentiam uerò carnis esse sine materia; etenim in contex. 92. primi libri de Cœlo dixerat vniuersale esse formam, singulare autem esse formam cum materia mistam: reliqua etiam, quæ in eo contex. decimo ab Arist. ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis essentiam cognoscit, inquit ipsum cognoscere carnem ope solius sensus, nempe phantasiæ, quæ est facultas animæ sensibilis; essentiam uerò carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiam ipsius quidem sensus, aliter tamen sese habentis; denotare per hæc uolens mentem nostram ad singulare cognoscẽdum non egere intellectu agente, sed solo phantasię ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rude, atque confusum; hoc enim ab intellectu comprehenditur etiam sine ope intellectus agentis; sed ad intelligendam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confusum illud illuminante; seu (quod idem est) eodem sensu aliter se habente, hoc est phantasia ab intellectu agente illuminata, nã phantasma ab agente illustratum imprimit in intellectu etiam speciem uniuersalis, & essentiæ rei: ideo rectè comparat Aristo. cognitionem singularis cum linea recta, uniuersalis autem & essentiæ cum linea flexa, seu fracta; nam singulare a phantasia ad intellectum tanquam per rectam lineam protenditur, uniuersale uerò, & essentia rei tanquam per flexam; quia lumen agentis primò ad phantasiam porrigitur, deinde ab ea ad intellectum reflectitur: hæc est illius loci uera interpretatio, ex qua apertè sumitur Arist. censuisse intellectum nostrum cognoscere singularia; inde etiam sumitur phantasmata a mente agente illuminari in phantasia, nõ ut in intellectu recepta, sic enim lumen agentis frangitur quodammodo in phantasia, quod nullo modo frangi diceretur, si recta ad intellectum nostrum mitteretur. Præterea in contex. 22. & 33. eiusdem tertij libri Arist. asserit intellectũ cognoscere partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, simul cum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare

Discurrere est propriũ solius intellectus.

Declaratio contex. 9. & 10. in 3. lib. de ãia.

berare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia; quia illa, quæ in statutis, ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantùm sunt; nam vniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & præsentis, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundùm Arist. negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. IIII.

QVoniam igitur considerantibus satis manifesta hæc res est, nitêdum est argumenta soluere, quæ veritati tenebras offundere videbantur. Primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiûcta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimum certè argumentum, cuius vtraque propositio falsa est: falsam quidem esse maiorem certissimum est; nã quicquid senserit Aristoteles, credere nos, & constanter affirmare Christianæ fidei veritate compellimur Deum habere prouidentiam singularium, & illa cognoscere, proinde formã a materia abiunctam cognoscere singularia; cur igitur humana mês cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem: aliàs enim ostendimus mentem humanam in homine non esse formam à materia abiunctam, vt illi sumunt abiunctum à materia prout opponitur informanti; sed esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur: quare etiã si concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset; quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hac ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum est. Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim est intellectus in sua operatione ab organo corporeo, quare non videtur posse singularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem considera tione est propositio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi nanque ea ad cauillandum abuti consueuerũt; sed vtcunque intelligatur, nobis non obest: singulare enim, quod extra animam existit, materiale est, neq; recipi in intellectu potest, immò neque in sensu, quum Arist. dicat sensorium recipere species sine materia; species autem ipsius singularis non est materialis, sed spiritalis;

Ad primũ.

Ad secũdũ.

nihil igitur prohibet quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritaliter, etiam speciem singularis, & quum ipse in operãdo sit immaterialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum, speciem quoq; sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, multo magis de intellectu id asserere debemus; immò credendum est speciem in phantasia esse spiritaliorem: quam in sensu, in intellectu autem esse adhuc spiritaliorem, quàm in phantasia: neque nobis officit quòd sit species rei materialis, nam etiam quidditas est quidditas rei materialis; & licèt per repræsentationem sit materialis, quia rem materialem repræsentat, tamen ipsa secundum se species formaliter sumpta spiritalis est, potest igitur in intellectu recipi: si verò dicant speciem singularis confusi esse quidem abiunctam a materia, at non à conditionibus materiæ, verissimum hoc quidem est, at vndenam acceperunt non posse intellectum nostrum cognoscere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum posse omnia intelligere, etiam conditiones materiales & rem cum conditionibus materialibus; semper tamen per receptionem speciei formaliter immaterialis, licèt rem materialem, vel materiales conditiones repræsentantis: ideo sano modo intelligenda est differentia illa, quam multi statuunt inter has animæ facultates subordinatas, dicunt enim sensum cognoscere abstrahêdo à materia, sed non à conditionibus materiæ, neque à præsentia materiæ; phantasiam verò abstrahendo & à materia, & à præsentia materiæ, sed non a conditionibus materiæ, quæ sunt accidentia (vt vocant) indiuiduantia; at intellectum abstrahere & a materia, & à præsentia materiæ, & a conditionibus materiæ: hoc enim, vt a plerisque intelligitur, falsum est, nempe vt necessarium sit intellectum ab his omnibus abstrahere; sed verum est, si ita intelligatur, vt & intellectus; & phantasia, & sensus necessariò abstrahant a reali materia; sed tum à præsentia materiæ, tum à conditionibus materiæ possit intellectus & abstrahere, & non abstrahere, ita vt etiam sine his duabus abstractionibus possit intelligere, sic enim etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione à præsentia materiæ, & absque hac abstractione; est enim rationi consentaneum vt intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præsentem, & materiales conditiones cognoscere possit, quod etiam aliæ facultates possunt, sed ab his etiam omnibus vniuersale, & quidditatem abstrahere, quod aliæ non possunt, ex qua operatione nominatur intellectus speculatiuus, quia propriè speculari est rerum

Quo intellectus dicatur abstrahere à materia.

Quo prima materia cognoscatur per abstractionem.

rum essentias cognoscere. Sed dubitare hic aliquis non absque ratione potest de cognitione primæ materiæ: si nanque necessarium est vt omnes facultates animæ abstrahant formã à materia, videtur primam materiam non posse modo vllo cognosci, quum non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicendum est abstractionem à materia hic non intelligi a prima materia, sed a materia singulari sensili, quę extra animam existit; hanc enim vocamus sensilem, quia est obiectum potens mouere sensum, & sensus recipit eius speciem non recipiendo ipsammet realem materiam, & ita dicitur abstrahere a materia; sic etiam phantasia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quum nec sensum, nec phantasiam mouere possit, à solo intellectu cognoscitur, & per abstractionem à materia, non quidem a seipsa, sed a materia sensili, in qua abscondita est, immò magna etiam abstractione indiget, vt intelligi possit: quum enim sit minimæ entitatis, instar tenuissimæ lineæ, quæ vix discerni potest, maximè omnium eget lumine intellectus agentis, vt à nostro intellectu eius natura inspici queat, & maximo etiam nostri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contemplandis, & maxima phantasmatum puritate. Ad tertium argumentum sumenda est responsio ex ijs, quæ modo dicta sunt: non enim per hoc distinguitur intellectus a sensu, quod non possit intelligere singulare, sed per cognitionem vniuersalis; non est enim necessarium ut ea, quæ inter se differunt, in omnibus differant: conueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem uniuersalis, quæ solius intellectus propria est. Similiter ad quartum dicimus Aristot. in ijs omnibus locis tribuere intellectui cognitionem uniuersalis, quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectum cognoscere solum vniuersale: adde quòd præcipua operatio intellectus est, cognitio vniuersalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio singularium, quia non posset intelligere vniuersale, nisi etiam singulare cognosceret; rectè igitur constituitur operatio intellectus in cognitione uniuersalium, quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singularium sit potius medium quoddam necessariũ, sine quo ad vniuersalium cognitionem peruenire non posset. Sic etiam ad postremum dicendum est, quando enim Arist. inquit, omne habens materiam esse potestate intelligibile, carens autem materia esse actu intelligibile, si per carens materia significet omne abiũctum a reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiuncta a sua reali materia; hoc tamen dicendum non est, quoniam Arist. dicens actu intelligibile, significare vult aliquod à solo intellectu cognoscibile; quare per carens materia ibi significat solum vniuersale, & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus materię, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia: singulare autem ut abiunctum à reali materia non minus est sensibile, quàm intelligibile; & partim est sine materia, quatenus est sine reali materia, partim cum materia, quatenus est cum conditionibus materiæ: respiciens igitur Aristo. vniuersale, quod est verè, & propriè intelligibile, & cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc solum vocauit actu intelligibile; quanuis enim intelligat etiam singulare, hoc tamẽ ei datum est tanquam præparatio quędam necessaria ad cognoscendum vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, ideò singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo contex. 15. Aristo. quando dicit [scientia speculatiua, & scibile idem est] speculatio .n. non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum; quare de hac sola ibi Arist. loquitur, quia hæc sola est propria operatio intellectus. Sic ad postremum argumentum dicendum est, Distinguens enim Aristot. intelligibilia à sensilibus, pręcipuum, & proprium intellectus obiectum respexit; hoc enim à sensu non percipitur, sed a solo intellectu, proinde vocatur propriè intelligibile: singularia uerò, quæ sub sensum cadunt, licèt cognoscantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensilia, quam intelligibilia; quia in his propriè versatur sensus, intellectus verò propriè in illis, quæ non percipiuntur à sensu: perinde ergo est ac si Arist. diceret, eorum, quę sunt, alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hęc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia, sed melius esse iudicauit ut singularia sensibilia sensui attribueret, quàm intellectui, reliqua verò intellectui, quæ sensu percipi nequeunt. Adde quòd, etsi singularia sunt & sensilia, & intelligibilia, non tamen ea ratione sunt sensilia, qua sunt intelligibilia; mouent enim sensum ut iuncta reali materię, intellectum uerò ut facta spiritalia in phãtasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensilia non sunt intelligibilia.

Ad tertiũ. *Ad quartum.* *Ad quintũ* *Ad sextum*

Quòd singulare ab intellectu prius cognoscatur, quàm vniuersale. Cap. V.

Vum igitur intellectus non solùm uniuersale intelligat, sed etiam singulare, sequitur ut consideremus vtrũ prius intelligat. Putãt aliqui prius intelligi uniuersale, deinde singulare: dicunt enim intellectum oblato phan-

Themistarum opinio

phantasmate primùm intelligere vniuersale, quod proprium ipsius obiectum est, deinde reflecti ad phantasma considerandum, & animaduertere illud esse productum à re singulari, & ita secundariò cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur efficaciter Iauellus in septimo Metaphysicorum quæst. 16. & vtitur primum hoc argumento: illud, quo primo distinguitur intellectus à sensu, est primò intelligibile ab intellectu; at in hoc distinguitur intellectus, à sensu, quòd sensus primò apprehendit singulare, ergo intellectus non debet primò apprehendere singulare, sed vniuersale. Præterea si intellectus primò singulare intelligeret, species sensilis posset actuare, ac perficere intellectum, quum sit repræsentatiua rei singularis; at hoc falsum est, quia hoc dato non esset necessariũ ponere intellectum agentem; singulare igitur est quidem primò sensibile, at non est primò intelligibile. Confirmant authoritate Aristo. in contex. decimo tertij libri de anima, vbi dicit intellectum cognoscere vniuersale tãquam per rectam lineam, quum ad ipsum tanquam ad proprium obiectum feratur directè, singulare autem tanquam per lineam flexã, sicut paulo ante dicebamus; ergo vult primò intelligi vniuersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ interpretatio, vt ibi videre est. Mihi tamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis opinio, quòd singulare sit primò cognitum, & ad eam probandam hoc primùm argumento vtar: Vniuersale non cognoscitur, nisi per abstractionem a singulari, ergo necesse est prius cognosci singulare; quia non potest cognosci abstractum, nisi cognoscatur illud, è quo abstrahitur, quum præsertim aduersarij fateantur vtrunque esse ab intellectu cognoscibile. Præterea docet Aristot. in Posterioribus Analyticis, præsertim in vltimo capite secundi libri, omnem demonstratiuam scientiam pendere ex cognitione primorum principiorum; ipsa autem prima principia cognita nobis esse ex singularibus per inductionem, qua in pueritia vtimur, licèt id non animaduertamus; ergo id, quod primùm ab intellectu cognoscitur, est singulare, ab eadem enim animæ nostræ facultate totum inductionis progressum fieri oportet; quoniam ergo intellectus solus vniuersale colligere potest, ab eodem fit primùm assumptio singularium. Præterea illud primùm cognoscitur, quod facilius apprehenditur; at singulare facilius apprehenditur, quam vniuersale, quia singulare respectu vniuersalis est quoddam confusum, in quo sub specie accidentium fertur etiam inuoluta substantia & ad sensum, & ad intellectum; omne autem cõfusum facilius apprehenditur, quam distinctum; prius ergo cognoscitur singulare tanquam quoddam confusum, hoc enim primùm offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam communem contemplatur. Hoc etiam significauit Arist. in illo decimo contextu tertij libri de anima, si bene locum illum intelligamus, dum dixit intellectum cognoscere carnem, & singulare per solam motionem à sensu factam, quidditatem verò, & vniuersale non nisi ope intellectus agentis phantasma illustrantis; denotare per hoc volens intellectionem singularis non esse magnum aliquid, sed facile fieri ex sola motione facta a phantasmate, vniuersale verò non cognosci, nisi ope intellectus agentis, proinde difficilius cognosci: & huic sententiæ attestatur id, quod statim subiungit de linea recta, & fracta; nam eum locum legentibus manifestum est cognitionem singularis comparari cum linea recta, vniuersalis verò cum linea flexa, & fracta, non è contrario, vt aduersarij interpretantur; singulare nanque rectà fertur à phantasia ad intellectũ, proinde absque magna difficultate, vniuersale verò non rectà, sed per reflexionem luminis intellectus agentis à phantasia ad intellectum; sic enim pulcherrima est Arist. comparatio cũ lumine, quod dici solet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primùm proijcitur. Hoc etiam ostenditur ex ordine facultatum animæ: necesse est enim, vt vbi desinit inferior, ibi incipiat superior; quoniam igitur sensus desinit in singulari præsente, necesse est phantasiam primò imaginari singulare præsens, deinde verò etiã absens; sic igitur quoniã intellectus mouetur a phantasia actu imaginante singulare, necesse est vt prima operatio intellectus sit apprehensio singularis. Iauellus tamen putauit argumentum hoc inefficax esse: quod enim nos dicimus, quicquid potest facultas superior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum quidem esse, at non eodem modo, proinde argumentum esse fallax, quum mutet quid in quale, neque ostendere quòd ab eodem incipiat facultas superior, in quo desinit inferior; nã inquit singulare esse intelligibile, quatenus est singulare, at non quatenus est materiale, ideò egere opera intellectus agentis, a quo reddatur immateriale. Ego tamen puto ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem lapsum, argumentum autem nostrum validum esse; modus .n. duplex in præsentia considerari potest, modus cognoscentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis verũ est id, quod Iauellus dicit, nam alio modo intellectus recipit singulare, alio modo sensus; intellectus .n. sine vsu organi recipit, & a phantasia, non ab ipsomet obiecto materiali, proinde speciem singularis recipit spiritalius, quam recipiat sensus, & phantasia: at de modo ipsius rei falsum dicit; nam si modus quoque est ens quoddã, & omne ens, quatenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibidẽ ait, necesse est vt singulare sit

Marginalia: Iauellus. Primũ argumentũ. — 2. Argum. — 3. Argum. — Scoti, & Gregorij opinio vera. 1. Argum. — 2. Argum. — 3. Argum. — 4 Argum. — Declaratio contex 10. in 3 lib. de anima. — 5. Argum. — Iauelli responsio. — Responsionis impugnatio.

sit ab intellectu intelligibile secundùm omnes modos, etiam secundùm conditiones singularitatis, quæ sunt hic, & nunc; non enim entia omnia cognosceret intellectus, si modum singularis, quo singulare à sensu cognoscitur, ipse non intelligeret. Et præterea in dictis Iauelli repugnantia manifesta: nam in quæstione decimaquinta quinti metaphysicorum ipse opinionem Diui Thomæ sequens de principio singularitatis asserit ipsum esse materiam; ergo secundùm hanc eius sententiam dicere quatenus singulare est dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationem formalem; singulare igitur, si est intelligibile quatenus singulare, est intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo asserit esse intelligibile vt singulare, & negat esse intelligibile vt materiale? Argumenta quoque ipsius facile soluuntur. Ad primum negamus vtranque propositionem: minor quidem manifestè falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quòd primò cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quòd sensus in singulari gradum sistit, & ipsum solũ cognoscit, intellectus verò in eo non sistit, sed progreditur ad vniuersale tanquàm ad præcipuum, & finale obiectum: sic enim nec phantasia per hoc differt à sensu, quòd non incipiat ab imaginatione rei præsentis, a qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis; & differt a sensu non per hoc, sed quia imaginari potest etiam rem absentem: quod verò ad maiorem attinet, quando dicit, illud est primò intelligibile ab intellectu, quo primò distinguitur intellectus a sensu, quum bis ponat eam dictionem, primò, considerandum est quomodo eam sumat; vel .n. vtrobiq; intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantùm loquimur, & hac ratione maior est falsa; non enim intellectus differt a sensu per id, quod primò intelligit primitate originis, immò in hoc conuenit cum sensu; si verò vtrobique accipiat primitatem principalitatis, vera est maior, sed ad rem non facit, differre nanq; intellectum à sensu cõcedimus per cognitionẽ vniuersalis, quod primò, idest præcipuè ab eo intelligitur: quòd si dicens, quo primò differt intellectus a sensu, intelligat quo pcipuo, dicens autem, illud est primò intelligibile, intelligat secundùm originem, falsa sic quoque est maior; nam præcipuè distinguitur intellectus à sensu per cognitionem vniuersalis, non tamen hoc primùm cognoscit secundùm originem; quum enim hæc sit pręcipua, & finalis operatio, debet esse posterior cognitione singularis, quoniam illa, quę ad finem diriguntur, debent ipsi fini anteire. Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non consistit in cognitione singularis; quòd si tueri etiam contendat hanc esse actuationem aliquam, possumus totum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indiguisse intellectu agente, sed propter abstractionem vniuersalis; quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronunciatur clarè ab Arist. in eo contex. decimo tertij libri de anima: ideo argumentum quoq;, quod inde Iauellus sumit, vanum est, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Arist. enim cognitionem singularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult singulare primò intelligi, non vniuersale. Plura hac de re legi possunt apud Gregorium Ariminensem primo sententiarum distinctione tertia quæstione tertia.

Contradictio in dictis Iauelli.

Ad primũ Thomistarum.

Ad secũdũ

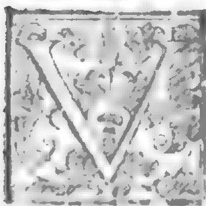
Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia. *Cap. VI.*

HÆc de intellectione singularũ dicta sint. Multo maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum enim alia magis, alia minus vniuersalia sint, dubium est vtrum prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minus; vt an prius in mente nostra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuentis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierum, an è contrario, primùm cognoscatur species, deinde genus propinquius, deinde alia remotiora, & postremum omnium id, quod supremum est: loquimur autem de temporis tantùm, atq; originis ordine, & de sola cognitione cõfusa, hoc est de prima rudi horum simplicium conceptuum impressione in nobis; etenim distinctæ cognitionis ordinem arbitrarium esse iam diximus, ideoq; de ipso præcepta à logico tradi; nec vllus vnquam dubitauit quin in adipiscenda distincta rerũ notitia necessarium sit prius vniuersaliora cognoscere, quàm minus vniuersalia, quia nequeunt hæc perfectè cognosci, nisi illa sint perfectè cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde non potest perfectè cognosci species ignorato genere; igitur necesse est prius naturam corporis intelligere, quam naturam viuentis, & hanc prius, quàm naturam animalis, & hanc prius, quàm naturas proprias specierum: hoc ordine traditam ab Arist. esse naturalem philosophiam nos in libro nostro de Naturalis scientię constitutione demonstrauimus, eumq; ordinem in quarto context. primi libri physicæ auscultationis ab Arist. propositum esse arbitramur. De hoc igitur distinctæ cognitionis ordine nos in pręsentia

sentia non loquimur, sed de ordine cognitionis confusę, quem cognoscere potius nos oportet vt rem naturalem, & mentis nostræ proprietatem quandam cognitu dignam, quam vlla de hoc præcepta tradere; quandoquidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub scientiam potius, quam sub præceptiones nostras cadere videntur. Præterea neque confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in præsentia facturi sumus, quum id quoque certum sit, confusam cuiusque rei notitiam præcedere distinctæ cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solam confusam consideraturi sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio, & argumenta. Cap. VII.

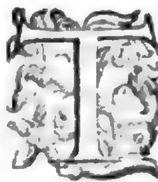
Variæ hac de re opiniones extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ sunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ verò mediæ. Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quæstione secunda asserit minus vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primum cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argu-

1 Argum gumentis vtitur. Primum, quod a Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agens naturale satis propinquum patienti sufficienter pręparato, atque idoneo ad recipiendum, secluso omni impedimento producit effectum perfectissimum, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distantia debita constitutus, qui possit mouere, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc, est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia nanq; imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit alijs, scilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum

2. Argum animalis; itaq; prius cognoscetur homo, quam animal, & corpus. Secundo ita argumentatur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina scientia esset omnium prima secundum ordinem nostrum cognoscẽdi; consequens falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim μετὰ τὰ φυσικά, hoc est, post naturalem scientiam addiscenda: patet consequentia; quia subiectum metaphysicæ est ens prout ens est, quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum.

Tertiò sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tempus interponeretur 3. Argum. antequam à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorũ aliqua sunt ignota, vt ait Aristoteles in contex. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicit ignorari proximum genus asini, & equi. Quartò idem sic confirmare possumus: ita se habet species ad genus, 4. Argum. vt singulare ad speciem, vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quam species, sicut ante ostensum est; ergo etiam species prius, quam genus. Pręterea res iudicantur magis, vel minus tales ex 5. Argum. maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id quod primum omnium intelligitur, est singulare, & illi propinquior est species quam genus; ergo prius ab intellectu cognoscitur species, quam genus.

Thomæ opinio, & argumenta. Cap. VIII.

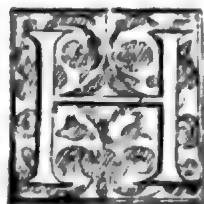
Thomas verò in proœmio primi physicorum, & in prima parte summæ quæstione 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione confusa esse magis vniuersale; eamque probat authoritate Aristot. in proœmio primi 1. Argum. Physicorum, qui eam manifestè pronuntiare videtur, dicens a magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tãquam a notioribus nobis: probat etiam hoc Aristot. ibidem hoc pacto: omne totũ cognoscitur prius; quam partes, tum a sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiam Porphyrius asserit in capite de specie; ergo prius ab intellectu cognoscitur id, quod magis vniuersale est, quam id, quod minus. Vtitur pręterea Thomas tali argumento, quo huiusce rei rationem 2. Argum. & causam adducere videtur: mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptum est; non potest igitur a perfecta ignorantia ad perfectam scientiam transire, nisi per media: atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio verò vniuersalium est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestate, & confusè; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior, atq; imperfectior est, deinde per differẽtias descendere, donec plenam, & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostrę contemplationis. Experientia quoque hoc compro- 3. Argum. batur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & naturam propriam ignoramus,

ignoramus, genus tamen cognoscimus, & inter genera illud magis cognoscimus, quod cōmunius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quam quòd facilius cognitu est genus, quam species, proinde etiam prius cognoscitur; nam id, quod facilius cognitu est, prius tempore cognoscitur, quum cognitio nostra a facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis a remoto loco venientis: primùm enim non cognoscitur, nisi vt corpus quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquod inanimatum; postea verò propinquius factum cognoscitur esse animal, at non discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea verò cognoscitur etiam vt homo: quoniam igitur ex sensione intellectio fit, eodem ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo a sensu singularia sentiuntur; a sensu autem illud cognoscitur primùm vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem verò vt hic homo, similiter ergo ab intellectu debet primùm concipi corpus, deinde animal, tandē verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacitas postea, quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Quartum argum.

Genua opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. IX.

Quid sit cognitio actualis, & quid habitualis secundum alios.

Has duas contrarias Thomæ, & Scoti sententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est, vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio est quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasmate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis verò est quædam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiēdas: hac distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordes esse, quum ambo dixerint cognitione confusa actuali primum cognitum esse speciem infimam, cognitione autem confusa habituali primum cognitum esse id, quod est maximè vniuersale: hanc Scoti sententiam fuisse facile ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua quęstione; ibi nanque Scotus dicit, si cōsideremus aptitudinem seu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipsarum quoque rerum aptitudinem vt ipsum perficiant ordine quodam, is ordo talis est, vt prius cōmuniores conceptus sint imprimendi, quàm minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipsum apprehendendi, & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quum eius singulare validius moueat sensum, proinde facit vt prius in intellectu imprimatur species quàm genus: quare dubitandum non est vtrunque dictum manifestè à Scoto fuisse prolatum. Quòd verò etiam Thomas vtrunque protulerit, ostendere nitebatur considerando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto proœmio primi physicorum suam ibi in contex. quinto Thomas asserit hoc nomen, homo, notius nobis esse, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notiorē cognitione confusa quàm animal, respicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalius esse nobis notius, respicit habitualem cognitionem, nō amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiscendā auspicari primùm a cognitione rerum uniuersaliorum, quę imperfectiores sunt, & ab ijs ad minus uniuersales transire, donec ad infimam speciem, quę perfectissima est, perueniat: sic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum consideret naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuersos habitus adipiscatur, quæ cōsentanea etiam est ipsi naturæ, quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem sequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quàm aliquid medium, quo illi concilientur, adducere: Scotus enim in illa sua quæstione tum vtitur illa ipsa distinctione notitię actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat, cognitione actuali confusa primum cognitum esse minus vniuersale, cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale, cognitione habituali primum cognitum esse magis vniuersale; quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum a sententia Thomæ alienissimum est; qui absque dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrasam, in qua nihil scriptum est, & auspicari a conceptibus imperfectioribus, non solam aptitudinem respicit, sed actum ipsum apprehendendi, hunc enim vult esse aptitudini cōsentaneum; ita vt, quo ordine aptus est intellectus res apprehendere, & quo ipsę sunt aptę apprehendi, eo ipso apprehēdantur ab intellectu; neq; vllā impedimenti mētionem facit: contra verò Scotus inquit actum aptitudini contrarium esse propter impedimentum illa-

Conciliationis confutatio.

tum à magna vi motrice speciei, quod quidē neque a Thoma dicitur, neque videtur esse cōsentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit; quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat, sed potius contrarius; sic.n. propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non videtur. Neq; verba Thomæ in context. 5. primi physicorum id, quod Genua existimauit, significare possunt: ibi nanque & Thomas, & Arist. speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicūt notius esse partibus definitionis; hoc autem dicere nil aliud est, quam dicere speciem prius cognosci confusè, quàm distinctè, quod quidem clarum est, & a nemine vnquam negatum: ideo animaduertendum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari; vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totu confusum notius est animali vt parte, idq; ibi significare Thomas voluit, vt legentibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo sensu ibi nō accipitur: sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum, esse prius cognitum cognitione confusa, quam speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis proposita disputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non sunt.

Animal respectu hominis est & totum, & pars.

Zimaræ, & Achillini opinio. Cap. X.

MArcus Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prędictis argumentis moti in mediam quandam sententiam inciderunt, quam tutissimam esse existimarunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè sumptam utranque falsā esse, ueram tamen esse utranque vt particularem, quia in quibusdam notum prius est magis vniuersale, in quibusdam verò minus vniuersale; proinde nullam certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoq; errasse Thomam dicentem in omnibus primū cognitum esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus esse primum cognitum; quanquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quàm ut minus uniuersale. Quòd autē utrunq; contingat, probant sic: multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quænam herbę species sit ignorant; & cognoscunt aliquod esse animal, quæ uero animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis uniuersale, quam minus uniuersale: quandoq; tamen contrarium contingit; nā Arist. 7. Metaphy. contex. 28. inquit aliqua genera media ignorari, ut proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quam genus, quū species equi, & asini cognoscantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio a sensu pendet, sensilia uerò, quæ per se, & propriè sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum uarietate prouenit in intellectu hæc diuersitas; quando .n. accidentia generis sunt magis sensilia, quam accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quam species; quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quàm accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quam genus; magis enim sensilia sunt accidentia propria equi, & asini, quàm accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ sunt intellectui hæ species, quam illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se ueritatis habeat, postea re cognita intelligetur.

Nostræ cognitionis distinctio. Cap. XI.

IN hac difficultate, & sententiarum uarietate ut ueritas manifesta fiat, & aliorum errores cognoscantur, necessarium ante omnia est rectè distinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoq; labamur; etenim in hoc plures defecisse arbitror, quòd non bene distinxerunt, illa nanque, qua multi usi sunt, cognitionis nostræ distinctio in actualem, & habitualem reprehensione non uacat: quanquam enim nominum impositiones, & appellationes arbitrariæ esse videntur, conuenit tamen a proprijs uocabulorum significationibus non recedere, quod illi fecerunt, dum cognitionem habitualem impropriè admodum ab eis acceptā ab actuali distinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neque aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos rectè appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio sit, neq; habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur; sic .n. opponi posset cognitioni actuali, quoniam actui non habitus opponitur, sed potentia: quæ autem propriè sit uocanda habitualis cognitio, postea considerabimus: nunc dicimus nil aliud sua illa distinctione eos significasse, quam nostram cognitionem uel actualem esse, uel potentialē, constat enim eos pro potentiali habitualem accepisse: vnde alium ipsorum errorem colligimus, quòd de vtraque hac cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de

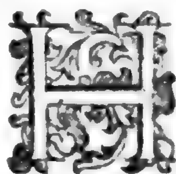
vtraque

vtraque asserendum sit; quoniam, vt paulo ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo pōt esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas nō potest esse potentia logica, quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta est acquiri, & debita seruetur consonantia in rebus naturæ; idē ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quā illi satis impropriè habitualem appellarūt: propterea nos dimissa potentiali solam actualem considerabimus, quum de vtriusque ordine idem sentiendum sit, & hanc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel confusa est, vel distincta; quæ autem vtraque sit, docet Aristoteles in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, nam rei simplicis cognitionem habemus confusam, qn̄ cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit, distinctam verò qn̄ etiam quid sit cognoscimus; rem autem complexā confusè cognoscere est igno rata causa nosse solum quòd sit, distinctè verò est cognoscere propter quid: vtraq; hæc adhuc duplex est, & hac distinctione omnem tolli difficultatem arbitror: sed eam in sola confusa notitia considerare satis est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio; eādem enim distinctionem ēt distinctę cognitioni accommodare quisque facile poterit: certum est actuale nostram confusam rei simplicis notitiam duplicē esse, vel. n. est prima rei apprehensio, quā antea nunquam cognouimus, uel est actualis cognitio rei ēt prius cognitæ; quando. n. mathematicus à somno excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, est quidem illa actualis cognitio illius rei, non est tamē prima eius apprehensio, quia ille iampridē theorema illud apprehendit, & eam rem sæpius alias intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in pueritia fit; ordinatim. n. res, quæ a sensibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licèt eum cognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in singulo. n. nostrum necesse est aliquando primùm fuisse impressum conceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idq; vt plurimum in pueritia factum est; euenit tamen ut etiam adultis, ac senibus offerantur res aliquæ eis antea prorsus incognitæ, proinde confusi earum conceptus tunc primùm in illorū animis imprimantur, quum prius nullam prorsus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestū sit, liceat nobis hāc distinctionem proponere tum rei, tum uocabulorum significationi maximè consentaneam: cognitio nostra actualis cōfusa duplex est, una originalis, altera uerò habitualis; rectius. n. habitualis appellaī illa, quæ fit ex habitu iampridem acquisito, ut quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquisiui, quàm mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim postquam contraxit habitus, potest res actu contemplari, qn̄ uult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, uoco in præsentia cognitionem habitualem: sed quando primùm concepi animo equum, illa fuit prima origo impressionis illius conceptus, eamq; in præsentia appello cognitionem originalem: quare actualem nō accipio ut ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alij acceperunt, sed ut communem originali, & habituali, quum utranque actualem esse manifestum sit; nec dubito quin omnes iudiciosi uiri nostram hanc & habitualis, & actualis notitię acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac uocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Distinctio cognitionis nostræ.

Cognitio nostra vel est originalis, vel habitualis.

Quodnam sit primum cognitum cognitione actuali originali confusa. Cap. XII.

HAc distinctione constituta puto totam huiusce rei veritatem tribus assertionibus cōtineri, quarum prima de cognitione originali talis est: primum cognitione actuali originali cōfusa est maximè vniuersale, vt rectè sensit D. Thomas, & cum eo Auerr. & Gręci omnes, quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotū in sua quęstione in proœmio primi physicorum. Probatur assertio hæc multifariam: primùm quidem authoritate, & ratione Arist. in eo proœmio, quam superius quoq; considerauimus, sed ea nunc accuratius est perpendenda: Arist. enim eo in loco inquit à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis, & rationem adducit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quàm partes. Non latuit Scotistas locus ille, qui responderunt Aristo. ibi loqui de ordine cognitionis distinctæ, quam in ea scientia traditurus erat, proinde locum illū Scoto non obesse, quum etiam Scotus fateatur cognitione distincta prius esse cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Aristo. non loquatur. At hoc dicentes significant se Arist. & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Aristoteles ibi in quarto contextu proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendum esse, vtique significat ordinem cognitionis distinctæ: proponit enim ordinem seruandum in tractandis rebus naturalibus, quarum cognitionem tradendam sibi proposuit non confusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc

1. Cōclusio.

1. Argum.

Scotistarū responsio.

Confutatio

Declaratio conte. 4. in 1. li. Physi.

non habemus, sed eam ex lectione librorum Aristotelis adipiscimur. Postea verò probans Aristoteles illam cõclusionem assumpsit eam minorem, vniuersalius est nobis notius, quàm tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quàm cognitione confusa, quod manifestum est in tribus illis argumentis: totum enim est notius sensui, quàm partes cognitione confusa: nomen est nobis notius, quàm definitio, cognitione confusa, vt etiam expressè ibi Aristoteles testatur, dum inquit nomen significare totum quoddã confusè: prima quoque puerorum cognitio, quando omnem virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, est cognitio confusa: itaq; si conueniens, & valida esse debeat illa triplex minoris propositionis probatio, nõ potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: præterea dicens ibi Arist. in contex. 4. vniuersale esse totum quoddam, & multa continere vt partes, confusam cognitionem denotat; id enim, quod accipitur vt totum confusum, & prius notum, quàm partes, non est nisi confusè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis distinctæ animal genus non modò vt totum cognoscitur prius, quàm species, verùm etiam vt singularum specierum pars essentialis; quod quidem Arist. ibi non considerat, quia sumit totum commune vt confusè tantùm cognitum. Patet igitur Arist. probantem ex ea minore conclusionem positam in initio illius quarti contextus, argumentari à confusa nostra cognitione ad distinctam, quam in ea sciẽtia tradere vult; ordinem enim seruandum in tradenda perfecta scientia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis nostræ confusæ, tanquam ex ordine nostro addiscendi naturali probans ordinem artificiosum: nam, quemadmodum initio dicebamus, ordo, quo distinctam rerum notitiam comparamus, artificiosus, atque arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est: quoniam igitur hic confusæ cognitionis ordo eiusmodi est, vt prius cognoscamus ea, quæ magis vniuersalia sunt, postea verò illa, quæ sunt minus vniuersalia; ex hoc infert Arist. talem esse debere etiam ordinem distinctæ cognitionis, quem in ea scientia seruaturus erat: voluit autem ea ratione significare artem debere in hoc naturam imitari, nempe vt ordo artificiosus, quo ad rerum scientiam adipiscendam vtamur, sequatur mentis nostrę propensionem naturalem; ita vt eo ordine ad rerum scientiam capescendam progrediamur, quo ipsa naturaliter, ac sine artificio nostro res apprehendit, sic enim ordinem doctrinę sequi ordinem rerum naturalem docuimus alias in libris de Methodis: quòd autem Aristoteles ab ordine cognitionis confusę ad ordinem distinctę cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quòd distincta cognitione, & magis vniuersalia, & minus vniuersalia eo in loco incognita esse statuuntur: quando ergo inquit Aristotel. vniuersaliora esse nobis notiora, non potest intelligere nisi cognitione confusa.

Lib. 1. c. 10

2. Argum.

Alio quoque argumento hæc prima nostra assertio confirmari potest, quod à Scoto adducitur in sua quæstione prædicta ad suam tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud cõtra ipsum facere, & D. Thomę opinioni suffragari; immò ego arbitror hoc esse validissimum omnium argumentorum, quæ aduersus Scotum pro sententia nostra adduci possint, etenim vera huius nostræ assertionis ratio, & æquata causa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud est facilioris intellectionis, quod est facilioris abstractionis; species est facilioris abstractionis, quam genus; ergo species est facilioris intellectionis, proinde est prius cognita, quam genus; in eo. n. consentire omnes videntur, quod ea, quæ faciliora cognitu sunt, prius ẽt cognoscantur, idq; verissimũ est, vt postea dicemus; maior propositio clara est eo fundamento constituto, ꝙ vniuersalium intellectio est abstractio quædam, vel non fit sine abstractione; minorẽ ita probat: illud facilius abstrahitur, quod à paucioribus separatur; at species à paucioribus separatur, genus verò à pluribus; ergo species facilius abstrahitur, quã genus: maior manifesta esse videtur, minor ꝓbatur; quia species abiungitur mente à solis accidentibus indiuiduantibus, genus verò separatur & ab eisdem, & ab ipsa quoq; speciei natura, & quantò superius in categoria genus fuerit, tanto à pluribus separabitur, nempe ab omnibus eo inferioribus; corpus igitur est difficillimæ abstractionis, homo verò, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifestè ipsi aduersatur, & miror quòd multi eius fallaciam non animaduerterint; nam in specie sunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctę plures differentię, quàm in genere, omnes enim conditiones, quę actu sunt in animali, sunt etiam in homine, & aliæ præter eas; ideo si animal ab homine abstrahere velimus, oportet vt conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communiores accipiamus; quare species maiorem habet compositionẽ, quam genus, & genus est simplicius specie: quoniam igitur abstrahere est aliqua accipere dimissis alijs, certum est difficultatẽ abstractionis consistere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abstractione speciei vltimæ verũ est id, quod Scotus dicit, pauca relinqui; sed hoc non facit abstractionem faciliorem, vt ipse sumit, sed potius difficiliorem, nã si pauca relinquuntur, plura sumuntur; quoniam igitͬ in infima specie sunt coniunctæ plurimæ differen-

Nota cur maior sit speciei abstractio, quàm generis, proinde difficilior.

ferentiæ,& conditiones,in supremo autem genere paucæ, ideo difficillima est abstractio infimę speciei,summi vero generis facillima:in eo igitur deceptus est Scotus, quòd ex paucitate iudicans abstractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum,quæ relinquuntur,quum eorũ, quę sumuntur, accipere debuerit; si nanq; aceruus lignorum proponatur, ex quo sint aliqua accipienda,& aliqua relinquenda, certum est facilitatem auferendi consistere in paucitate eorum, quæ accipiuntur,non eorum, quæ relinquuntur;nam facilius est pauca ligna auferre relinquendo multa, quam auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens statuisse fundamentum hoc, quòd intellectus abstrahens hoc ab alijs debet cognoscere illa alia, à quib. abstrahit; sic enim videtur abstractionis difficultas consistere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: sed id minimè verum est,& aduersatur proprię naturæ abstractionis, & significationi huius uocis,abstrahere;nil enim aliud est astrahere,nisi apprehendere vnum non apprehensis alijs, vt abstrahere animal ab homine nil aliud est,quã solam animalis naturam in homine contemplari propria hominis natura nõ considerata; est igitur necessaria abstractionis conditio, vt in ipso abstrahendi actu reliqua nõ cognoscantur,& id solum, quod apprehenditur, intelligatur; quia si in illo actu alia quoque cognoscantur, nulla fit abstractio. Ideo si accepta maiore propositione argumenti Scoti minorem illi verorem subiungamus,fiet argumentum efficacissimum ad eius sententiam oppugnandam, nostrã verò,ac D.Thomæ demonstrandam: illud est facilioris intellectionis, qđ est facilioris abstractionis; at genus est facilioris abstractionis,quam species,ergo est facilioris intellectionis. proinde prius cognoscitur, quam species. Videtur etiam sententia hæc consona esse opinioni omnium antiquorum philosophorum,omnes enim putarunt facillimum esse rerum conuenientiam cognoscere, differentias autem difficillimum;qui enim omnes rerum differentias, quibus inter se discrepant, cognoscat, is rerum omnium scientiam habet, facilius ergo vniuersalia cognoscimus, in quibus res conueniunt, quam propria, quibus differunt: idq; etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piscem quendam, quem putaui esse auratum piscem,tamẽ piscatores dixerunt non esse piscem auratum, sed aliam quandam speciem;ego igitur solam conuenientiam illius piscis cũ aurato animaduerti, differentiam autem non animaduerti: sic pueri conuenientiam asini cum equo, & mulo cognoscunt, sed eorum differentias non discernunt: nos quoque adulti cognoscimus ex loco valde remoto conuenientiam equi, & asini,& muli, differentiam verò conspicere non possumus, nisi propinquiores simus; facilius igitur conuenientia cognoscitur, quam differentia. Possumus præterea argumentum sumere ab ordine sentiendi; quoniam enim omnis nostra intellectio à sensu originem sumit,necesse est vt qualis est sentiendi ordo, talis sit etiam ordo intelligẽdi,præsertim cognitione confusa, de qua nunc loquimur: sciendum itaque est illa, quæ propriè, ac per se sentiuntur, accidentia esse, substantiam autẽ non sentiri per se, sed per accidens, vt ait Aristo.in 2.lib.de anima;existunt autem accidentia omnia in substantijs indiuiduis, & quia in eisdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoque hoc est discrimen, quòd alia insequuntur naturam communiorem,alia naturam minus communem: nutriri enim & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in se naturã viuentis; sentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam;loqui verò homini tantùm, & huic homini quatenus est homo: conceptus igitur confusus rei vniuersalis in intellectu non fit nisi ex sensione accidentium illius vniuersalis à sensu facta: videtur autem omnis natura communis in singularibus latens habere necessariò aliqua accidentia sensilia eam insequentia; neque dicendum est dari genus aliquod,cuius nullum sit in singularibus sensile accidens,vt significat Aristot.in 2. lib. Priorum Analyticorum cap.vlt. ibi nanque videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore vestigium sui, per quod cognoscatur; esset enim reprehendenda natura, si aliquam cõmunem naturam in rebus sensilibus posuisset, quæ nullam haberet sensilem affectionem,per quam confusè saltem cognosci possit: argumento esse potest anima nostra rationalis, quæ maximè omniũ formarum materiam informantium elata est supra materiam, sensiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoscitur,ut docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; sunt enim manus organum intellectus,nõ quidem ad cognoscendum,sed ad agendum: ipsa quoque prima materia,quamuis a sensibus remotissima,ijsque maximè abscondita,habet tamen in corporibus aliqua sensilia accidẽtia, vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Arist. demonstrata fuit:hinc colligimus singularia non solius infimæ speciei singularia esse,sed omnium quoque superiorum generũ; Socrates enim nõ solùm est hic homo, verùm etiam hoc animal, & hoc uiuens, & hoc corpus;omnia igitur singularia,quæ in aliqua natura communi conueniant, necesse est ut aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam insequantur, & sint tãquam sensilia illius signa, atque vestigia. Hęc quum ita sese habeant,rationi consonum,immò etiã

Margin notes: 3. Argum. (beside "quam species. Videtur etiam"); 4. Argum. (beside "differentia. Possumus præterea"); Oĩs natura cõis habet in indiuiduis accidentia ipsã insequẽtia. (beside "ibi nanque videtur innuere")

necessarium est vt accidentia vniuersaliorum facilius sentiantur, proinde etiam prius, quàm accidentia minus vniuersaliũ; quo fit vt etiam intellectui prius offerantur magis vniuersalia, quàm minus vniuersalia: hoc autem probatur tum extensionem, tum intensionem motionis considerando: extensionem quidem, quia illud magis mouet, quod sæpius mouet; atqui accidentia corporis sepius offeruntur sensui, quam accidentia animalis, & accidentia animalis sæpius, quàm accidentia equi, nam accidentia corporis offeruntur sensui in omnibus corporibus tá animatis, quàm inanimatis, accidentia verò animalis in solis animalibus, sed non minus in equo, quam in cane, & in leone, & in alijs, accidentia verò equi in solo equo; patet autem in omnibus exiterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quod ex vnico actu prouenire non potest, nam multæ guttę cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in sensum actione extensiua, quam accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuersaliores sępius offeruntur intellectui, & magis ipsum mouēt, quam conceptus minus communes; quamobrē si tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requirũtur, quibus pauciores non imprimerent, necesse est vt prius conceptus communiores, quam minus communes in intellectu imprimantur. Dico præterea accidentia rerum communiorum magis agere in sensum intensione actionis, quam accidentium minus communium; propterea quod accidentia vniuersaliorum simpliciora sunt, & pauciores differentias continent, accidentia verò minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex necessitate continent omnes differentias vniuersaliorum; nam differentia, qua distinguitur animal a planta, comprehenditur ab ea differentia, qua distinguitur equus ab asino: ideo qui cognoscit accidentia, quibus differt equus ab asino, necesse est vt simul cognoscat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia potest in equo discerni differentia qua differt à plāta, & illa ignorari, qua differt ab asino: quod idem intellectui contingere necessarium est: nam conceptus animalis simplicior est, quam conceptus equi, & esse potest sine illo; at conceptus equi maiorem habet compositionem, quum necessariò contineat actu conceptum animalis, siquidem equus est essentialiter animal; ideo conceptus inferiorum in categoria, vt etiam Scotus asserit, in superiorum conceptus soluuntur. quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quam duo simul, necesse est vt facilius cognoscatur animal, quam equus, animal enim est animal, & non est equus, equus verò est actu & equus, & animal: hoc autē experientia manifestè comprobatur; nam pueri primùm non distinguunt equum ab asino, neq; a boue, sed eos omnes eodem nomine boues vocant, quia rudem illam animalis figurā & motum conspicantur, videntq; illud commune accidens, quòd hi omnes currum trahunt; at particularia lineamēta figuræ singulorum, & particulares motuum conditiones nōdum discernunt, hę namq; differentię continent illas, quare maiorem iudicandi vim in sensu requirunt, vt videantur. Hinc sumi potest ratio erroris Scoti: ipse enim iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione, quod quidem verum non est; sed agens validius esse iudicatur ex maiore eius proportione cũ patiente, hoc est ex maiore conuenientia potentiæ actiuæ cum potētia passiua patientis; in initio autem totius nostrę cognitionis omnes animi nostri facultates rudes & potentiales sunt; ideo illa, quæ sunt rudia & potētialia, facilius in animo imprimuntur, quia maiorem habent proportionem, & cōuenientiam cum facultate recipientis, & quia facilius est vnum imprimere, quam plura; sic enim videmus etiam ignem calidissimum agentem in aquam non statim imprimere omnes simul gradus caloris, sed vnũ, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autē difficultatis ratio sumitur ex ijs, quę alias de intellectu, ac de sensu diximus; cognoscunt enim non solum patiendo, sed etiam agendo, hoc est receptam speciem iudicādo: uis autem iudicatrix in principio debilis est, nec potest illa statim iudicare quæ plures differentias continent, sed prius iudicat singulas differētias, & per gradus peruenit ad cognitionē perfectam, qua omnes simul differentias comprehendit; nihil enim aliud est cognoscere primo corpus deinde viuens, deinde animal, deinde equum, nisi ordine quodam vti in his omnibus conceptibus, qui in equo sunt apprehendendis, donec omnes sint apprehensi; nam apprehendere vt corpus, est apprehendere solum cōceptum corporis abiunctum ab alijs, apprehendere autem animal est apprehendere simul corpus, & animal, & hæc abstrahere a natura equi; sed apprehendere vt equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialite & corpus & animal. Demonstratur maximè huiusce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen a plerisque satis intellecto, quod sumitur ab homine procul veniente; primùm .n. cognoscitur vt hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandē uerò ut hic homo; sensus ergo prius discernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoq; in intelligendo eũdem ordinem seruat. Multi tamē putant argumentum hoc debile esse, & facile solui dicendo sensum ob nimiā distantiam tūc decipi, ideoq; non esse sumendũ argumentũ ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur,

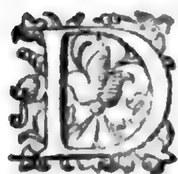
Agens iudicatur validius nō ex maiore perfectione, sed maiore proportione cũ patiente.

Argumētũ ab animali procul veniente.

Solutio aliquorum.

decipitur, sed ponendum esse obiectum in distantia conueniente, vbi non decipiatur; quia tunc manifestum erit illud idem mouere primùm vt hunc hominem, non vt hoc corpus. *Impugnatio solutionum.* Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod si bene intelligatur, insolubile est, & est demonstratio à posteriori: ipsi autē decipiuntur, dum dicunt in prędicto exemplo sensum decipi; decipitur enim quando existimatur esse aliquid, quod non est; in hoc autem exemplo quando res illa primum iudicatur vt corpus, sic creditur esse id, quod est, nō est ergo deceptio, sed est imperfecta, & confusa cognitio: vt autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id, quod validius mouet sensum, prius etiam ipsum mouet; atqui accidentia corporis validius sensum mouent, quàm accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius sentiuntur: maiorem negare nemo potest, Scotus quoq; hac eadem vtitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentū, a quo vnum ex eis non prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat vim impedimenti, quam superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & vt hoc corpus, & vt hoc animal, & vt hic homo, nimia autem illa distantia est vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat vt corpus, impeditur autē ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit vt corpus, quàm vt animal, vel vt homo; & huius ratio iam declarata est superius: argumentum igitur efficassimum est, & solui non potest.

De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. XIII.

DE illa verò actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquisito, aliud est asserendum, hæc autem fieri duobus modis pōt: quum enim in intellectu nullus maneat impressus conceptus, sicut alibi demonstrauimus, non potest intellectus intelligere actu, nisi a phantasmate moueatur; phantasma autem vel est productum ab obiecto externo præsente, vel ab imagine prius impressa in memoria absque præsentia externi obiecti: itaque si externum obiectum absens esse statuatur, & intellectus iam habens habitum intelligat ex motione facta a phantasmate iam seruato in memoria, profero hanc assertionē, quæ *2. Cōclusio.* ex tribus propositis ordine secunda est; de hac habituali cognitione nihil certi pronuntiari potest, sed tum magis vniuersale, tum minus vniuersale potest esse primum cognitū: huius ratio in promptu est, quia intellectus iam statuitur contraxisse omnes habitus, tam communiores, quàm minus communes, & potest eos contemplari quando vult, & eo ordine, quo vult; ideo vir sapiens postquàm à somno excitatus est, potest statim naturam corporis contemplari, vel naturam animalis, vel naturā equi, & aliam quamlibet, cuius contemplandę habitum iam acquisiuerit. Tertia demum assertio est: cognitione habituali, quę fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primum cognitum est minus vniuersale, cuius accidentia mouere sensum possint; vt si statuā me iampridem cognouisse & corpus, & animal, & hominem, & mihi in distantia conueniente offeratur homo, ita vt sensum mouere possit & vt animal, & vt homo, mouebit primùm ut homo, quod est dicere, mouebit secundùm hæc omnia simul: quòd si distantia tanta sit, ut mouere possit ut corpus, & ut animal, non tamen ut homo, mouebit primùm ut animal; & ita quodlibet externum obiectum, quod sensui offeratur, semper mouebit primò sensum, & per sensum etiam intellectum secundùm conceptum minus communem inter illos, secūdùm quos mouere possit. *3. Conclu.* Ad hanc demonstrandā non potest efficacius argumentum adduci, quàm illud, quod primùm à Scoto allatum est; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalē appellamus, sed de habituali, prout nos in præsentia habitualem sumimus, est efficacissimū, & tale est: Agens naturale applicatum patienti bene præparato, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; agit enim secundùm omnes suas uires, & patiens iam est ita præparatum, ut tantundem statim recipere aptum sit, quantum agens agere potest: igitur si obiectum potest illico mouere & ut corpus, & ut animal, & ut homo, mouebit statim ut homo; quia conceptus hominis perfectissimus est, & alios omnes continet; ipse autem intellectus est optimè præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes simul apprehendit, dum apprehendit ut hominem: & hoc experientia manifestè comprobatur; cuilibet enim cognoscenti corpus, & animal, & equū si offeratur equus, statim dicet esse equū: ideo Scotistæ dum huiusmodi exemplo, & argumento prędicto utuntur, non animaduertunt se decipi, *Scotistarū error.* quum putent se probare de prima nostra originali cognitione, probetur tamen non de originali, sed solùm de illa, quę fit ex habitu antea cōtracto: etenim de prima originali cognitione secus est, tunc enim intellectus noster rudis, & ineptus est, nec potest simul totam rei perfectionem apprehendere, sed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare incipit a communioribus conceptibus rei oblatæ, quemadmodum antea declarauimus.

mus. Errarunt etiam ob eiusmodi exempla alij nonnulli, qui propriam de primo cognito sententiam proferentes dixerunt cognitione actuali confusa magis vniuersale vel prius cognosci, quam minus vniuersale, vel simul cum illo, posterius autem nũquam, propterea quòd cum conceptu rei minus vniuersalis coniuncti sunt alij omnes conceptus communiores. Sed isti non animaduerterunt eam non esse primã actualem cognitionem, sed esse habitualem: quando enim simul omnes cognoscuntur, ea non est prima origo cognitionis nostrę, sed est cognitio ex habitu, quæ originalem præsupponit; in ipsa autem originali necesse est eum ordinem esse seruatum, quem diximus, vt prius acquisiti fuerint conceptus communiores, quã minus communes, idq; fit potissimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus. Notandum autem est posse in homine adulto cõtingere vt, licèt non omnes habitus acquisiuerit, sed solos communiores, si illi offeratur aliqua noua species non ei cognita prius, statim imprimatur eius conceptus confusus in intellectu; hoc enim fiet propter præparationem factam a conceptibus communioribus, qui iã sunt impressi: nam si mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderim, possum primo aspectu non discernere adhuc proprias differẽtias, quibus differt ab alijs, sed solùm inspicere communia quædam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in auibus, & piscibus; & tunc nõ cognoscimus illam speciem secũdùm propriam rationem, sed solùm sub ratione generis nobis antea cogniti: possũ etiam primo aspectu notare propria illius animalis accidentia, quibus distinguitur ab alijs, quæ nunquam in alio vidi, & statim dicere hanc esse nouam speciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimitur in animo meo conceptus confusus illius speciei, ẽtsi nomen ignorem; neque ob id sequitur speciem primò cognosci cognitione originali, etenim genera iampridẽ cognoui in alijs animalibus, si non in illo, hanc autem speciem nũc primũ; non enim tunc imprimeretur conceptus illius speciei, nisi haberem prius contractos habitus generum superiorum, qui intellectum præpararunt, & ad huius speciei cognitionẽ aptum reddiderũt: illa igitur eius speciei cognitio erit secundùm se prima originalis cognitio, quam præcessere tempore cognitiones originales generum superiorum; ratione autem conceptuũ communiorum potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim cõceptus illius speciei confusus in intellectu imprimi. Hæc, quæ de habituali cognitione diximus, à sententia Thomæ aliena non sunt, neque illi aduersantur: ipse enim dicens esse primò cognitum magis vniuersale, solam originalem cognitionem respexit; quare id, quod de habituali diximus, ipse non negaret, vt cuilibet eius verba consideranti manifestum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum, magis vniuersale semper esse primum cognitum; similiter contra Zimaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitum esse quandoq; magis vniuersale, quandoque minus vniuersale. Sed veritas manifestissima reddetur, si solutis omnibus istorum argumentis omnem hac in re difficultatem sustulerimus.

Aliorũ error.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XIIII.

Soluenda sunt argumenta, quę & Scoti & recentiorũ opinioni suffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat iam diximus; validum enim est de cognitione habituali, at non de originali, in qua mens nostra patiens non est adhuc benè præparata vt recipere possit totam actionem agentis: quod verò Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habet ęquè omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi conuenienter p̃paretur; & ad alias recipiendas maiorem præparationem postulat, ad alias verò minorem, & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio, vt recipi in materia non possint, nisi prius aliæ imperfectiores receptæ sint: quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, verum est respiciendo solam priuatiuam præparationem, sed non est uerum de positiua; priuatiua materiæ præparatio est ut ęquè omnibus formis careat, sic enim æquè omnium est receptiua; at positiua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, sed ad alias maior, ad alias minor, neque pręparationem hanc habet materia ex sua natura, sed eam recipit ab alio: idem prorsus de mente nostra recipiente dicendum est; rudis enim nascitur, & æquè omnibus conceptibus carẽs, proinde æquè omnium receptiua: sed præter hanc priuatiuam præparationẽ requirit etiam aliam positiuam, quæ non æqua respectu omnium conceptum est; quare sine hac nõ potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius est, quam antea tetigimus, quia natura (ut dicitur) non facit saltum a pura potentia, & summa imperfectione ad supremam perfectionem, sed per media transit donec ad ultimam perfectionem perueniat. Hęc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora redduntur,

Ad primũ Scoti.

Præparatio materiæ alia est priuatiua, alia positiua

duntur, si argumĕtum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditum producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, ergo oblata intellectui species aliqua vltima, vt equus deberet statim producere conceptum suum distinctum, quia distincta cognitio est perfectior, quam confusa; consequens tamen ipsi quoque Scoto aduersatur, qui putat primū cognitum cognitione distincta esse magis vniuersale. Scotistæ tamen aliqui hoc animaduertentes Scotum tueri nituntur eius verba perpendendo: quum enim ipse dicat agens naturale producere statim effectum perfectissimum, quem primò potest, perpendunt ipsi eam dictionem, primò, & dicunt speciem vltimam non posse primò producere conceptum distinctum, sed solum confusum; quia distinctus maiorem laborem, ac discursum requirit, nec primò imprimi potest. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non esse vniuersè veram illam Scoti propositionem, agens naturale producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, sed debitam patientis præparationē requiri. Quòd si dicendo, quem primo potest, respicimus præparationem patientis, vt respicere debemus, vera est propositio: sed vltima species non potest producere primò, nisi conceptum vniuersalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra benè præparata. *Ad secūdū* Secundum Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione confusa esset magis vniuersale, sequeretur Metaphysicam inter omnes scientias esse primam respectu nostræ cognitionis. Hoc quoque contra Scotum retorqueo: quæro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinem cognitionis nostræ distinctæ, an confusę: si distinctæ, ergo similiter metaphysica quoad nos est prima, quia etiam apud Scotum magis vniuersale est primò cognitum cognitione distincta, quare argumentum etiam cōtra ipsum facit: si verò confusæ, ergo libri de Cœlo, & libri de Animalibus sunt anteponendi libris physicæ auscultationis, si minus vniuersale est nobis primò notum cognitione cōfusa, vt Scotus putat; nam subiectum librorum physicæ auscultationis vniuersalius est, quàm propriū dictorum librorum subiectum. Ad argumentum autem multæ solent afferri responsiones, sed alijs dimissis hanc ego tutissimam, & optimam esse puto: metaphysica non alia ratione dicitur vltima quoad nos, & post naturalē sciētiam attingenda, nisi ratione partis in ea maximè præcipuę, in qua agitur de substantijs à materia abiunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maximè uniuersales in causando, sunt etiam nobis ignotissimæ, nec possunt cognosci, nisi prius cognita sint quædam, quæ declarantur in naturali philosophia: Metaphysica igitur post naturalem scientiam addiscenda est, quia ordo melioris nostræ cognitionis hoc requirit. *Argumētū Genuæ primū contra solutionem* Sed aduersus hanc responsionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars metaphysicæ, quæ est de abiunctis à materia per essentiam, parua, & minima est respectu illius partis, quę est de ente prout ens est, & de illis, quæ vocari solent abstracta per indifferentiam, hæc enim maxima est: quum igitur scientia à parte maiore sit nominanda, uiget argumentum Scoti, metaphysica enim prima quoad nos erit, non ultima. *Secūdū argumentum* Secundò, quia sequeretur secādam esse metaphysicam in duas partes; quarum altera, quæ est de ente prout ens est, ante naturalem legenda esset, ut argumentum Scoti demonstrat; altera uerò, quæ est de substantijs à materia separatis, legenda esset post naturalem. *Solutio primi.* Hæ tamen obiectiones contra nostram responsionem non sunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa metaphysicæ, quæ est de diuinis, quanuis mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate est maxima; nam multo pluris æstimanda est leuis, ac breuis tractatio de rebus nobilissimis, quam diligens, & prolixa de rebus ignobilioribus, ut ait Arist. in primo libro de partibus animalium capite ultimo. Confirmatur hoc ex communi illius disciplinæ appellatione; solet enim uocari scientia diuina, neque ob aliam causam, nisi quia præcipuum eius subiectum est Deus, & res diuinę: ergo si à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac maximè pręcipua est, potest etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικά propter eādem pręstantissimam partem. Videmus pręterea Arist. in prooemio metaphysicę summis laudibus eam scientiam extollere, & uerè sapiētiam appellare, neque ob aliam rationem, nisi quòd primas causas considerat; etenim ratione entis, prout ens est, diceretur potius ignobilissima, quoniam ens communissimum omnium est, & quantò aliquod est in prędicando communius, tantò est ignobilius. *Solutio secundi.* Altera quoque obiectio friuola est, nec sequitur secandam esse metaphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum naturam spectemus, quatenus nobis considerandę, & cognoscendę proponuntur, oportuit de abiunctis à materia per essentiam, & de abiunctis per indifferentiam non duas esse disciplinas, sed unam, & eandem; ea autem tota legenda à nobis est post naturalem philosophia, sumendo huius ordinis rationem à parte eius pręcipua, quę non solùm ignotissima nobis est, sed etiam necessariò requirit ut prius cognita sit scientia naturalis: itaque naturalis ordine doctrinę pręcedit metaphysicam, quia sine eius cognitione pars metaphysicę pręcipua intelligi à nobis non posset. *Ad tertiū.* Tertium argumentum Scoti erat: Si magis uniuersale esset

primò

primò cognitum, maximum tempus interponeretur, antequã à summo genere ad infimas species perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis speciebus proxima ignorantur. Hoc quoque contra Scotum conuerti potest: similiter enim dicam, si vltima species esset primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad supremum genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ transeundum est, sunt incognita. Si verò dicat Scotus non esse necessarium vt à specie ad superiora ascendentes transeamus per omnia media, ita nos quoq; soluere eius argumentum possumus dicendo verum quidem de cognitione distincta esse id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa; nam distincta cognitione à superioribus ad inferiora descendentes necesse est vt omnia media cognoscamus, omnia namque de speciebus infimis essentialiter prædicantur, quare nullum eorum ignorandum est, si specierum distincta, & perfecta cognitio habenda sit; sed in ordine cognitionis confusę non est necessarium vt omnia media cognoscamus, quia potest species confusè cognosci ignorato penitus aliquo eius attributo essentiali; sic ambulantem per totam fori longitudinem necesse est ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non est necessarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neque ob id fit vt sententia nostra de primo cognito sit vera solùm vt particularis, quod existimauit Zimara, est enim vniuersè vera; quia in omnibus cognitio nostra confusa incipit à maximè vniuersalibus, nunquam ab infima specie: quanquam enim nõ cognoscitur genus proximum asini & equi, tamen satis est si ante cognitionẽ equi fuerint cognita ex necessitate plura superiora genera, vt corpus, & viuens, & animal, ab his enim incepit cognitio nostra, nõ à proprio speciei cõceptu: sic igitur in omnibus primum cognitum est maximè vniuersale, nunquam species vltima. Quòd autem argumẽtum Scoti debilissimum sit, ex eo patet, quòd, quemadmodũ ipse dixit aliqua genera ignorari, quum species cognoscantur, ita nos obijcere illi possumus multas species vltimas ignorari, quum plura earum genera, ea præsertim, quę amplissima sunt, cognoscantur; sic enim ostenditur vel non esse infimam speciem primum cognitum, uel saltem non in omnibus, proinde sententiam Scoti non esse vniuersè veram: at sententiam nostram vniuersè veram esse ex eo ostenditur, quòd semper ante cognitionem speciei cognoscuntur remotiora genera, licèt aliqua proxima ignorentur. Alio quoque modo soluere hoc argumentum possumus, perpendendo verba Aristotelis in eo contex. 28. septimi Metaphysicorum: ibi nanque non dicit genus proximum equi, & asini esse penitus incognitum, sed esse innominatum; non est autem illatio efficax, nomine caret, ergo est penitus incognitum, potest enim res cognosci confusè, etiam si nomen ignoretur, vt patet in mutis & surdis, & in infantibus, qui absque vlla nominum intelligentiam confusè res animo concipiunt per accidentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectui offeruntur: id enim quod dici solet, cognitionẽ nominis esse principium omnis nostrę cognitionis, verum est de illa notitia, quam addiscendo acquirimus, nempe vel aliquem audiendo, vel alicuius scripta legendo; nisi enim nomina intelligamus, nihil discere possumus: at non est verum de cognitione in nobis naturaliter acquisita per sensus, sic.n. possumus etiam nominibus ignoratis res in animo confusè concipere; immò primi homines prius confusè res cognouerunt, postea illis nomina imposuerunt: dico igitur proximum genus asini, & equi, quanuis nomen nõ habeat notius tamen esse asino, & equo; communia nanque accidentia, in quibus conueniunt, faciliora cognitu sunt, quàm propria, per quę distinguuntur; hæc enim & in sensu, & in intellectu maiorem iudicandi vim requirunt, quod patet in ijs animalibus quando procul aspiciuntur: quum enim videamus animal hominem portare, vel currum vehere, & communem quãdam figuram inspiciamus, cognoscimus esse necessariũ vt sit vel equus, vel mulus, vel asinus, sed quodnam horum sit adhuc ignoramus; tunc igitur cognoscimus accidentia illius generis innominati, propria vero illorum animalium accidentia non inspicimus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Arist. in libro Categoriarum in capite de Relatiuis, vbi ad rectè faciendam reciprocam relatiuorum relationem præcipit vt alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput esse capitati caput: significat ergo nomen solum esse ignotum, non ipsam rem; quia si rem quoq; ignoremus, non possemus illi nouum nomen imponere; idque in eo exemplo manifestum est, quia antequam capitati nomen fingamus, cognoscimus quid sit habere caput, ideo nomen illi imponere possumus. Hanc igitur responsionem si sequamur, dicemus ante speciei cognitionem cognita esse confusè omnia superiora genera, licèt eorum aliqua nomine careant. Vtranque solutionem ego ad diluendum Scoti argumentum optimam esse censeo; prior enim ad hominem sufficientissima est, hæc autem posterior, vt ego puto, verissima: qua etiam vtebatur M. Antonius Genua, qui licèt Scoti sententiam sequeretur, tamen confessus est nullam habere efficacitatem argumentum, hoc, quod sumitur ex contextu 28. septimi Metaphysicorum; quem locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus est. Corruit etiam hac solutione argumentum Zimaræ, quod ex eo loco sumebatur

Ad Zimaram.

Alia solutio.

Non omne innominatum est incognitum.

Ad Zimaram.

omniq

sumebatur ad probandum non esse vniuersè veram sententiam nostram, sed solùm in parte: nos enim ostendimus primum cognitum semper esse id, quod vniuersalius est, & nunquam esse infimam speciem. *Ad quartū* Quartum argumentum erat; vt se habet singulare ad speciem, ita se habet species ad genus: nos verò hoc negamus; quanuis enim aliqua adsit similitudo, habent tamen etiam magnam differentiā, quę in præsentia magni momenti est: dum enim a singulari ad speciem ascendimus, transimus ab ordine ad alium ordinem, nempe à re sensili ad rem intellectilem; at dum a specie ad genus transimus, non variamus rerum ordinem, quia ambo sunt intelligibilia; hinc fit ut singulare, quum sensile sit, & à sensu primum oblatum, sit necessariò primò cognitum; de specie autem hoc dicere non possumus, quia hæc non potest nisi per abstractionem cognosci, quemadmodum etiam genus; ideo quum genus sit facilioris abstractionis, quàm species, prius etiam cognoscitur, quàm species; singulare verò tali abstractione non eget, quare est absolutè primum cognitum. *Ad quintū* Ad vltimum argumentum, quando dicebatur speciem esse indiuiduis propinquiorem, quàm genus, dicimus verum quidem hoc esse secundùm ordinationem Categoriȩ à Logico factam, at secundùm rei veritatem nō ita sese rem habere; quia non minus genera, quàm species, habent sua indiuidua, nam hic homo est etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinquum est corpus huic corpori, ut homo huic homini. Vti præterea possumus eadem responsione, qua præcedens quoque argumentum soluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momēti est, dum rerum ordo variatur: si enim de his, quę eiusdem ordinis sunt, loqueretur, vtique efficax argumentum esset, oporteret enim id, quod primo cognito propinquius est, prius cognosci: at dum ordinem rerum variamus, & a sensilibus ad intelligibilia transimus, propinquitas hæc, quæ à rei communitate sumitur, nullius momenti est, immò ex ea contrarium colligitur; species enim ea ratione propinquior est indiuiduo, quàm genus, quia plures differentias continens contractior est, & totam indiuidui substantiam complectitur, genus verò eā non totam, sed partem; facilius autem cognoscitur pars rei aliqua, quam omnes partes simul, ob rationem satis à nobis in pręcedentibus declaratam.

FINIS.